

પ્રકાશક

ડૉ ભોગીલાલ જ સાહેસગ,
નિયામક, ગ્રામ્યવિદ્યા મન્દિર,
મ સ વિશ્વવિદ્યાલય,
વડોદરા

પ્રથમાવૃત્તિ પ્રત ૫૦૦

વિ સ ૨૦૧૯]

[ઈ સ ૧૯૬૩

મૂલ્ય રૂ ૧૪=૦૦ ન પૈ

પ્રાપ્તિસ્થાન

યુનિવર્સિટી પુસ્તકોત્થાણ વિભાગ
મહારાજા સયાજીરાવ યુનિવર્સિટી પ્રેસ,
રાજમહેલ દરવાજા પાસે, રાજમહેલ રોડ,
વડોદરા

મુદ્રક

શ્રી ગમણલાલ જીવણલાલ પટેલ, મેનેજર,
ધી મહારાજા સયાજીરાવ યુનિવર્સિટી ઓફ
બરોડા પ્રેસ (સાધના પ્રેસ), રાજમહેલ
દરવાજા પાસે, રાજમહેલ રોડ, વડોદરા
ફેબ્રુઆરી, ૧૯૬૩

નિવેદન

આપણા દેશી લાપાના સાહિત્યની અલિપ્તિ કંવાના સંદેશથી, પતિતપાવન કે. શ્રીમન્ત સગકા મહાગજ સાહેબ શ્રી સયાજીગવ ગાયકવાડ ત્રીજ, સેનાખાસખેન, મમરોબહા, છ સી એસ આઈ, છ મી આઈ ઈ, એનએલ ડી, એઓશ્રીએ રૂપાનત થઈને બે લાખ રૂપિયાની નમ અનામત મુદ્દી છે તેના વ્યાજમાથી 'શ્રી સયાજી માહિયમાળા' રૂપે વિવિધ વિષયોને લગતા પુસ્તક તૈયાર કરાવવામા આવે છે

તદનુસાર, આ 'ઐતિહાસિક લેખ-સંગ્રહ' એ નામનું પુસ્તક, પડિત લાલચંદ્ર લગવાનદાસ ગાધી પાસે તૈયાર કરાવવામા આવેલું, તેને મહાનજી સયાજીગવ વિશ્વવિદ્યાલય, વડોદરા તરફથી ઉપત માળામા ઉત્તપમા પુષ્પરૂપ પ્રસિદ્ધ કરવામા આવે છે

સો. ધૂ. પારેખ

સશોવન અધિકારી

માધ્યવિદ્યા મંદિર

વડોદરા

તા ૫-૧-૧૯૬૩

જ્યોતીન્દ્ર મા મહેતા

ઉપકુલપતિ

મ સ વિશ્વવિદ્યાલય

વડોદરા

પ્રસ્તાવના

ઈતિહાસ-પ્રેમી સન્નતો !

વર્ષોના સરોધન પન્નિગ્રમથી સકલિત કર્યામા આવેલ પ્રસ્તુત પ્રામાણિક આધારભૂત ઇતિહાસિક લેખનનું અહીં આપને સમર્પણ કરતા મને આનન્દ થાય છે

આ ગ્રંથમા મુખ્યત્વે ૧૬ લેખોનો સમાવેશ કરવામા આવ્યો છે, જેમાના ટેટલાક વિગતુલ લેખમાવા ગ્વરૂપના છે. પ્રત્યેક લેખને મધ્યજે નામ આપે એનું સૂચન કરવામા આવ્યું છે કે—તે કયા વર્તમાનપત્ર, માસિક, કે ગ્રંથાગ્રંથ ગ્રંથમા, કયા વર્ષમા પ્રથમ પ્રકાશમા આવ્યો હતો, તેનું, તેમ જ તેના અન્તર્ગત વિષયોનું સૂચન વિષયાનુક્રમમા કર્યું છે, તેથી જણાશે

આ અગ્રહમાનો પ્રથમ લેખ નિમન્વ, સન્ ૧૯૨૭ થી ૧૯૨૯ સુધી ૨ લેખોના તરીકે ‘જૈન’ સામાજિકમા પ્રકાશિત થતા ઇતિહાસિક પ્રસિદ્ધ મન્નન સાક્ષરોએ મદ્દલાનલર્થા ઉદ્ગારો પ્રકટ કર્યા હતા. સદગત નુનસિદ્ધ સાક્ષર મોહનલાલ દનીયદ દેશાઈ (ખી એ, એલએન ખી એકવોશ્ટ, મુખર્ષ) એમને ‘જૈનયુગ’ માસિકમા સવત્ ૧૯૮૫ના કાર્તિક માર્ગશીર્ષના સંયુક્ત અક્રમા પ્રાપ્ત ગિક ત્રી નોધમા જણાવ્યું હતું કે—

‘પરિત લાલચ દલાર્જ’ સિદ્ધાન્ત અને જૈનો એ નામના લેખની હાજમા ‘જૈન’ પત્રમા આપ્યે જાય છે, તે માટે તેમણે સાધનો સંગ્રહવામા, તથા એક એક દબાવત તેના પ્રમાણ સંદિત ચૂં વા ઉપગત ઘણી બાબતો ભેગી થતા તેમા તટ્યાસનો વિવેક દૃષ્ટિથી વિચાર કરી જણાવવા માટે જે જનની ૥ છે—તે જોતા જો જામદારે (ખી ૭૩

કોલેજના ઇતિહાસના પ્રો > ડિ, એમ એ) કહ્યું, તે પ્રમાણે—તેવે લેખ યુરોપના દેશમાં ડાઈએ લખ્યો હોય તો તે જરૂર પી એચ ડી જેવી મોટી ડીગ્રી મેળવે—એમ અમને પણ લાગ્યું—તેમને અમારા ' જૈન સાહિત્યના ઇતિહાસ 'ના દસ્ત લિખિત પ્રકરણો બતાવ્યા ને ટલીક બાબત પર તેમની સાથે ઊઠાપોઠ કર્યો વડોદરાના એ બે દિવસો તેમના સમાગમ માટે ખાસ લીધા હતા—તે સફલ થયા '.

—આમાનો ૧૪મો લેખ ' વટપદ્ર (વડોદરા)ના ઐતિહાસિક ઉલ્લેખો ' જે ' સુવાસ ' માસિકના સવત્ ૧૯૯૪ થી ૯૬માં ૧૩ અંકોમાં (૫ પર) પ્રકટ થયો, તે પણ લેખ-માલા-સ્વરૂપનો જણાશે.

આમાનો ૧૩મો લેખ ' જૈનસભ્ય-શાનભાગના સરમગણો ' જે સવત્ ૨૦૦૬-૭માં જેન સત્યપ્રકાશ માસિકમાં અમદાવાદથી ચાગ અંકમાં પ્રકાશિત થયો હતો તેમ જ આમાનો ૧૬મો લેખ ' શ્રીગાત્રુજયતીર્થનો ઉદ્ધારક સમગસિંહ ' જે સવત્ ૧૯૮૨માં ' જૈનયુગ ' માસિકના ચાગ અંકમાં મુળદર્શી પ્રકટ થયો હતો, તે વિસ્તૃત કહી શકાય.

એવી રીતે આજથી દસ વર્ષો પહેલાં અને ૧૯૫૨ના ઓગસ્ટમાં નિવૃત્ત થતા પહેલાં-૨૫ વર્ષોમાં મહાગ જે જે ઐતિહાસિક લેખો જૂદે જૂદે સ્થળે પ્રકાશિત થયા હતા—તેનો વિશુદ્ધ એકન સંગ્રહ અહીં પ્રથમ વાર પ્રકાશમાં આવે છે—તે ખુશી થવા જેવું છે.

આ ઐતિહાસિક લેખ-સંગ્રહ કેવો પ્રામાણિક અને ઉપયોગી છે, તે મર્મના ઇતિહાસવિદ્ અને ઇતિહાસના અભ્યાસીઓ વાચી વિચારી કહી શકશે.

આ ઐતિહાસિક લેખ-સંગ્રહના અતમા ઉપયોગી ૪ પગિશિષ્ટો ધણા પગિશ્રમથી ન કલિત રૂપમાં આ-ના છે, તે જોવાથી પણ જણારો કે આ મથમાં ની મદદરતની વિવિધ મારિતી આપનામાં આવી છે.

[૧] પગિશિષ્ટ-સવત-સૂચી દ્વાગ જોઈ નાણી શકારો કે-
આમા નિકમની ખીજ સદીથી વીસમી સદી સુધીના ક્રમશઃ ૪૫૦ જેટલા
સ્પષ્ટ સવત નિર્દેશો આવે તે તે ઘટના દર્શાવી છે, તે કોનોલોજી ઓફ
ગૂજગત કિંવા પ્રાચીન ભારત નામથી કહી શકાય તેની છે

[૨] પગિશિષ્ટ-સ્થલ-નામ-સૂચી દ્વાગ આમા લગભગ ૩૨૫
જેટલા દેશ ગામ નગરા આદિનો નિર્દેશ કર્યો હોઈ સૌગપ્ત, ગૂજગત,
ગજસ્થાન માગવાડ-માલવા મેવાડ આદિ પ્રાચીન ભારતના વિવિધ
દેશોના ઐતિહાસિક સ્થળોની માહિતી સરોધરોને મળી શકશે

[૩] પગિશિષ્ટ-અન્ય-નામ-સૂચી દ્વાગ આ અથમા આધાર-
ભૂત પ્રમાણ તરીકે ઉપયોગી થયેલા અો લેખા તર્ગત સૂચિત
આચાર્યોએ નિદાન અથમરોએ જ્યેના, લખેલા નિવિધ વિષયોના
પ્રકાશિત-અપ્રકાશિત સરૂત, પ્રાૃત, અપભ્રંશ, ગૂજગતી, હિંદી,
મગઠી, અંગ્રેજી ૬૦૦ જેટલા અન્યોનો નામ નિર્દેશ પગિચય
આમાથી મળશે

[૪] પગિશિષ્ટ-વિરોધ-નામ સૂચી દ્વાગ આ સમૂહમા
સૂચિત ૧૬૦૦ જેટલા નામાકિત, પ્રાચીન ભારતના-સૌગપ્ત, ગૂજગત,
ગજસ્થાન આદિ નિવિધ દેશોના નગરોનો અને નારીગરોનો નિર્દેશ
થયેલો જોઈ શકારો તેમા જુદા જુદા ગજ-નશોના ગજ-મહાગજ
ઓનો તથા પાતશાહોનો નામ નિર્દેશ છે, તેમ મહામાત્રો સચિવો
મંત્રીઓ, દડનાયક, ગજ ભડારી આદિ અધિકારીઓનો પણ પગિચય
જણુરો તે સાથે નિવિધ વિષયની અન્ય જ્યના કરી સમાજ પર
મહાન ઉપકાર કરી ગયેલા વિદ્વાન-સાસંગી શાસ્ત્રી સમુપાસક
વિદ્વદ્ગરો અથકારોનો, જૈનાચાર્યોનો ઉપાધ્યાયોનો મુનિગજનો
તથા અન્ય અનેક સમાજ સજ્જન કરિ મહાકવિ લેખકોનો, સધ-
પતિઓ તીર્થોદ્ધારક અથ લખાની સમપણુ કરનાર, આવક આવિકા-

સાહિત્ય સરક્ષકોનો પણ પત્નિય મળશે જુદા જુદા ગરબો, વશો, કુલો, જ્ઞાતિ-જોત્રો, મંદિરો, મૂર્તિઓ, પ્રાચીન નાણા વગેરેનો પણ આ પગથી ખ્યાલ કરી ગકાગે કદાચ પૈઈ આને પ્રાચીન ભાસ્કરનો લઘુ જ્ઞાન ટોશ, અથવા ઐતિહાસિક જૈનજ્ઞાન ટોશ કે ઈન્સાઈકલોપીડિયા જેવા નામથી જોળખાવે તો ને ઈલેક્ટ્રોનિક અરો સગત જણાશે

દેલ્હી લેખકોની સમજદારી પૈઈલેક્ટ્રોનિક રચણે જુલો થઈ જણાઈ, નેને આ સંગ્રહમાં પ્રામાણિક તટસ્થ અભ્યાસી તરીકે સુધારી લેના શમ્ય રચના કંવામાં આવ્યો છે આશા છે કે આથી ઈલેક્ટ્રોનિક ભ્રાતિઓ ગેર સમજે દૂર થતા સાચો ઇતિહાસ પ્રકાશમાં આવશે, મિથ્યાજ્ઞાન દૂર થશે

ગટારી વિદ્યાર્થી તરીકેની અવસ્થાથી સવત્ ૧૯૬૪માં મે કાશી વાગાશ્વતીની યશસ્વી યરોવિજય જૈન સંસ્કૃત પ્રાકૃત પાઠશાળામાં સંસ્કૃત શબ્દાનુશાસન આદિના અધ્યયનનો પાગલ કર્યો, ત્યાંથી મને ઇતિહાસ સરોવરનો પણ કંઈક નાદ લાગેલો પશ્ચિમમાં શ્રીહિમ ચંદ્રાચાર્યના વિશાળ મહાન સંગ્રહ ત્રિપિઠિશલાકાપુરુષ ચંદ્રિન (જૈન ઇતિહાસ)ની મુખ્ય જૈન શ્રેણી જોડના પમા ધોણીની ઇનામી પરીક્ષા મે આજથી ૫૦ વર્ષો પહેલાં સન્ ૧૯૧૭માં પસાગ કરી હતી ત્યાંથી એ ઇતિહાસ પ્રેમ વિદ્યા વનામગ દેવગુરુ રૂપાથી વૃદ્ધિગત થઈ સતત આતુ ગ્યો છે સન્ ૧૯૭૦ના ઓક્ટોબરમાં 'જૈન પંડિત' ઉપનામથી મારી નીમણુંક અદિ મેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી સંસ્કૃત પુસ્તકાલયમાં થઈ જે સરથા પાછળથી પ્રાચ્યવિદ્યામંદિર (ઓરિએન્ટલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ) નામથી પ્રખ્યાત થઈ છે તેના આશ્રમે ગાયમવાડ ઓરિએન્ટલ સિરીઝમાં પ્રકાશિત થતા (નં ૨૧, ૭૬, ૭૯ ૪૮ ૩૭ ૮૫, ૧૧૬) મધોના મગોધન-સ પાઠન કાર્ય પ્રસંગથી મહા ૧ ઇતિહાસ તમ્હની અભિરુચિને અનુકૂળ વેગ મળ્યો જેસનમે મથલ જાગ્યુઓ, પતનગથ-પ્રાચ્યજૈન ભાગ્યગારીય મથયુઓ નત વિભાસ નાટક નાટ્યદર્પણ, અપભ્રંશ મન્યનયો અપકાગ મોદધિ નયયમ જેવા મધોના

ત નોધન ન પાદનમા મૂત પ્રતાવના, ભૂમિકા, અગ્રમિધ્ય ય ય ય
 દૃપિય અને પગિગિષ્ટસૂચીઓ દ્વારા એ ઇતિહાસ પ્રેમ ત્યા ત્યા
 મા ૧૦ થયો છે, તેમ અન્યન પ્રકાશિત પ્રા ધર્મોપદેશમાલા વિવળ
 (સિંધી જૈન ગ્રંથમાલા નં ૨૮), પચમીમાતામ્ન, ત્રિભુવનદીપક
 પ્રગ વ, તેજપાલનો વિજય, પાનાગદથો વગદનામા પ્રવટ થયેલા જન-
 વના પાર્શ્વનાથ, ભગ્તભાષ્યપલિ નસ (જૈનધર્માભ્યુદય ગ્રંથમાલા
 નં ૧ થી ૫), શ્રીજિનપ્રલસૂનિ અને સુવત્તાન મહમ્મદ જેવા નાના-
 મોટા ગ્રંથો-લેખોમા પણ એ ઇતિહાસ પ્રેમ આકાર થયેલો જણારો

અમેરીકન વિદુષી ડૉ ટેલન એમ જોન્સન પીએચ ડી એમને ત્રિપષ્ટિ
 થ પુ ચન્તિના અગ્રેણ અનુવાદ (ગા ઓ સિ નં ૫૧, ૭૭, ૧૦૮,
 ૧૨૫, ૧૩૬, ૧૪૦-નો ૧ થી ૬)મા, તેમજ વર્ષો પહેલા મદ્રગત
 યુદ્ધિસાગરસૂનિજીને ‘વીજયુ-વૃત્તાન્ત’ ‘જૈનપ્રતિમા-લેખ-સંગ્રહ’
 (ભા ૧.૨)મા, તથા મદ્રગત વિજયધર્મસૂનિજીને ખ ભાત, જનમનગર
 આદિ ગ્રંથોના જૈનમ દિરાની પ્રતિમાઓના લેખ-સંગ્રહમા યથાગત્ય
 સંભાળના કરી શક્યો, તથા ‘ખ ભાતનો જૈન ઇતિહાસ’ ‘મહેસાણા’
 ‘પાટણ એલ-પંચાટી’ આદિના લેખક સંપાદાને થ ચ સંભાળતા
 કરી શક્યો તથા મદ્રગત ગ્રંથગણ હાતિવિજયજી મ ની પ્રેરણાથી
 ‘જન આતિહાસિક ગૂજર ઠાવન=મયય’ (ભાવનગર-જૈન આત્માનન્દ
 સભા-પ્રકાશિત)ના અપૂર્ણ સંપાદનને પૂર્ણ કરી શક્યો, તથા
 ‘પ્રાગ્વાટ ઇતિહાસ’, ‘પત્નીનાલ જૈન ઇતિહાસ (ટિંદો) આદિમા
 લેખક મદ્રગત દૌલતસિંહજી હોટાને તથા અન્ય સાક્ષ્ય સંજ્ઞનોને
 ઇતિહાસ-સાહિત્ય-વિષયક જન સંભાળતા કરી શક્યો, તેમા જૈન
 ઇતિહાસ-આહિત્ય-સંરોધન પ્રત્યેનો મારો સતત અનુગમ જોઈ શકાશે

આજથી દસ વર્ષો પહેલા મલા સંરોધન-સંપાદનો, તથા ટેટલાક
 લેખો વાચતા સંસ્કૃતના પ્રોફેસર અે તે સમનના પ્રાચ્યવિદ્યામ દિગ્ના
 નિયામક ટાલ નમાયણુ-વિભાગના મુખ્ય સંપાદક સૌજન્યમૂર્તિ

સાહિત્ય-સમ્પદાનો પણ પશ્ચિમ મળે લુપ્ત લુપ્ત ગરહો, વગેરે, કુલો, નાતિ-ગોત્રો, મંદિરા, મૂર્તિઓ પ્રાચીન નાણા વગેરેનો પણ આ પંથી ખ્યાલ કરી શકાને હાથ પાઈ આને પ્રાચીન સામ્રાજ્યનો લઘુ જ્ઞાન પેશ, અથવા ઐતિહાસિક જ્ઞાનના પેશ કે ઈન્સાઈ લોપીડિઆ જેવા નામથી ઓળખાવે તો ને ટેલેક્ટ અને સગવડ વળાણે

કેટલાક લેખકોની મનજીવેથી ટેલેક્ટ થઈ જાય છે. થઈ જાય છે, નેને આ મંત્રમાં પ્રામાણિક તટસ્થ અભ્યાસી તરીકે સુધારી લેવા શક્ય નથી. વામા આવ્યો છે આશા છે કે આથી કેટલીક ભ્રાતિઓ-જે સમજે હું થતા સાચો ઇતિહાસ પ્રકાશમાં આવશે, મિથ્યાજ્ઞાન હું થશે

મટારી વિદ્યાર્થી તરીકેની અવધાની-તત્વ ૧૯૬૪માં મેં ડાહ્યા વાગડુસીની યશસ્વી યોગવિજય જૈન સંસ્કૃત પ્રાકૃત પાઠશાળામાં સંસ્કૃત-શબ્દાનુસાસન આદિના અધ્યયનનો પ્રારંભ કર્યો, ત્યાંથી મને ઇતિહાસ સંશોધનનો પણ કે ઈકે નાદ લાગેલો. પશ્ચિમ શ્રદ્ધિમંત્રાચાર્યના વિદ્યાલય મટાર સંસ્થા ત્રિપરિશિષ્ઠાકાપુરુષ ચરિત્ર (જૈન ઇતિહાસ)ની મુગડ જૈન શ્રેષ્ઠ ઓર્ડના પદ્મ ધોળુની ઇનામી પરીક્ષા મેં આજથી ૫૦ વર્ષો પહેલાં સન્ ૧૯૧૭માં પસાડ કરી હતી ત્યાંથી એ ઇતિહાસ પ્રેમ વિદ્યા-વ્યાસ ગદ્ય-શુદ્ધ રૂપથી વૃદ્ધિગત થઈ સતત ચાલુ હતો છે. સન્ ૧૯૭૦ના ઓ રોમના જૈન પંડિત ઉપનામથી મારી નીમણુંક અટિ મેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી-સંસ્કૃત પુસ્તકાલયમાં થઈ જે મગધા પાછળથી પ્રાચ્યવિદ્યામંદિર (ઓરિએન્ટલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ) નામથી પ્રખ્યાત થઈ છે તેના આશ્રયે ગાયકવાડ ઓરિએન્ટલ સિરીઝમાં પ્રકાશિત થતા (નં ૨૧, ૭૬, ૭૯, ૪૮, ૩૭, ૯૫, ૧૧૬) ગ્રંથોના સંશોધન-સંપાદન કાર્ય પ્રસંગથી મટારી ઇતિહાસ તરફની અભિપ્રાયને અનુકૂલ વેગ મળ્યો જે સંસ્કૃત ગ્રંથલકાર-સૂચી, પતનરથ-પ્રાચ્યજૈન-સાહ્યગારીન ગ્રંથસૂચી, નલ વિનાય નાટક નાટ્યદર્પણ અપભ્રંશ કાવ્ય-સૂચી, અલકાર મટારવિ નયચક્ર જેવા ગ્રંથોના

રીસર્ચ ગ્રંથોલરાએ તથા મ સ યુનિવર્સિટી પ્રેસના કર્તવ્યદક્ષ મનેજર
મણુલાલ પટેલે આ ગ્રન્થ-પ્રકાગનમા ઉત્તમાદ દર્શાવ્યો છે, તેનો ઉલેખ
કરવો ઉચિત છે

—વિરોધમા, લે હમા અપેક્ષિત જિનપ્રતિમાનો ગેટા હો
ઉમાકાન્ત શાહ દ્વારા મળ્યો, તે આવાર અર્ધિ પ્રાગ લમા મૂખી શકાયો છે,
તેથી પાશ્વરને વિરોધ પ્રમતતા થશે

—આ અતિહાસિક લેખ સગ્રહના લેખન-સ પાદન સ રોધનમા
બનતી માનધાનતા ગાખી છે, તેમ છતા મનિ-મદતાથી કે દષ્ટિ-દોષથી
મર્ઠ રખલના થઈ ગઈ હોય કે ગહી ગઈ હોય તો તે મુજ સજ્જનો
સુધારી વાચરો અને અમને સૂચવવા કૃપા કરો, તો તે ભવિષ્યમા બીજી
આવૃત્તિના પ્રમગે સુધારી ગકાગે

—ઇતિહાસ-જિરાસુ સર્વ મર્ઠ આ ગ્રન્થનુ પાન પાન કરી,
સાચા ઇતિહાસથી પગિચિત થઈ સમ્યગ્ જ્ઞાનનો પ્રકાશ પ્રચારમા
મૂર્તિ-એ જ શુભેચ્છા સાથે વિગમુ છુ

સ વત્ ૨૦૧૮ આ વ ૭

૬૬મા વર્ષ-ગ્રા ભે

વડીવાડી, વડોદરા

લાલચંદ્ર ભગવાન ગાધી ✓
નિવૃત્ત જૈન પંડિત, પ્રાચ્યવિદ્યામંદિર

શ્રી ગોવિ દલાલ ભટ્ટ મહાશયે આ લેખોને પ્રકાશિત કરાવવા પ્રોત્સાહન-
ભરી પ્રેરણા કરી હતી. પરિણામે મેં સં યુનિ ના ઉપનિષદપતિએ, તથા
શ્રી સયાજી-સાહિત્યમાલાની નિરામક મમિતિએ તેમા સમિતિ આપી
માનનીય પ્રો. ભટ્ટસાહેબ અને સદગત સાક્ષગ્ગત રમણલાલ વસતનાલ
દેગાઈએ ૫૦માથી તાત્કાલિક પસંદ કરેલ, તથા સન ૧૯૫૨ના
ઓગસ્ટમા મહારી નિવૃત્તિ થતા ઓગ્નિન્ટલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટના અગ્રેજી
ત્રિમાસિક 'જર્નલ'મા મહાગ સબધમા સદલાન-સૌજન્યભરી નોંધ
લેતા તેમા સૂચવેલ આ ઐતિહાસિક લેખ-સંગ્રહ દસ વર્ષો પછી-
મહાગ જીવનની મધ્યાએ-૬૯મા વર્ષના પ્રાગ્વમા-હાલમા પ્રકાશિત
થાય છે-એથી ખણી સંતોષ અનુભવુ છુ 'થેયાસિ વહુવિખ્યાનિ'
લેખિતિ સાચી પડી છે કાલપરિપાક થતા સકલ્પ-સિદ્ધિ થાય છે
માનનીય ઉપકુલપતિનો, સમિતિનો તથા ઉપર્યુકત સજ્જનોનો હુ
અત કૃણુથી આભાર માનુ છુ

આશા છે કે-તાચા ઇતિહાસના અભ્યાસીઓને, પ્રામાણિક
સાહિત્ય-સંરોધકોને તથા જિજ્ઞાસુ સજ્જનોને વિવિધ દૃષ્ટિથી અવ-
લોકન કરતા આમાની સામગ્રી ઉપયોગી થશે અને અમુક અશે
જ્ઞાન-વૃદ્ધિમા કાળજીભૂત થશે, તે મહારો પરિશ્રમ સફલ થયો માનીશ

જગદૂશાહ, આશાપત્રનીના ઐતિહાસિક ઉલેખો, ઉદયન-વિહાર,
જગદ્ગુરુ શ્રીહીંગવિજયસૂત્રિ અને જર્જિયા-કૃત્તમુક્તિ, સૌગંધના
સરમગ્ધો જેવા લેખોનો આમા સમાવેશ થઈ શક્યો નથી તે, તથા ખ્યાલ-
શિક્ષા (ઔકિતક), વિદ્યાનો સદુપયોગ પ્રાગ્તલાષાની ઉપયોગિતા જૈન-
સાહિત્યમા મહાકવિ કાલિદાસના સરમગ્ધો વગેરે લાવા-તાહિત્યાદિ
વિષયક માગ ખીજ લેખોનો સંગ્રહ ખીજ સમયમા પ્રમાશમા આવવા
સંભવ છે

પ્રાચ્યવિદ્યામંદિરના વર્તમાન નિયામક ડૉ. ભો. જ. સોડેસ. તથા
ઉપનિયામક ડૉ. ઉમાકાન્ત શાહ અને ડૉ. સોમાભાઈ પારેખ વગેરે

વિષયાનુક્રમ

વિષય

પૃષ્ઠ

[૧] સિદ્ધરાજ અને જેનો

૧ વી ૨૦૮

-શ્રીગાત્રુજ્ય અને મહામાત્ય આશુક

૨

-શત્રુજ્ય માટે બાગ ગામનુ શાસન

૮

મ નીઓ, આદર્શ આચાર્યો

૧૭

અભયદેવસૂરિ (મ), અમારિ-શાસન

૧૭-૨૧

પૃથ્વીગળે રણથ ભોગના જિનન દિ પ

સોનાનો કળશ ચકાવવો

૧૭ ૨૧

ધર્મ-માર્ગ-નતર્તન

૨૨

ઉચ્ચતા રૂપથી કામ-જય

૨૩

ઉત્તમ સ વમ-સદાયગણ

”

નિરપૂલતા, ત્યાગવૃત્તિ

૨૪

લોડોનો તેમના પ્રત્યે ભક્તિભાવ

”

પ્રભાવ, કષાય-શાંતિ, વચન-પ્રભાવ

૨૫

ગ્નાલિયગના મહાનીર-મ દિરના દ્વારને

ભુવનપાલગજ દ્વાગ મુક્ત કગવનુ

૨૬

ભરુચમા ‘સમલિકા-નિલાગ’ પગ સોનાના કળશ

ચકાવના

૨૮

જયસિલ ગજ દ્વાગ અમારિ કગવની

”

પૃથ્વીગજ પગ પ્રભાવ

૨૯

તપ અને વર્મ-દેશના, વર્મ-પ્રવૃત્તિ

૩૦

અનશન (આહાર-ત્યાગ), લોક-પ્રેમ

”

સીયક રોકને સમાધિ કરાવની

૩૧

‘લવભાવના’નું અગણ્ય, સૂર્યની ઉપમા	૭૧, ૭૨
મિહરાજ દ્વારા પ્રાણિ-રક્ષા	૭૩
નિનમ દિગ્ પન્ મોનાના કલરો	”
મિદનાજ આથે અગણ્ય, પતિત ચૈત્યવાસીનો ઉદ્ધાર	૭૪
ગન્ત્રમ નિપદ મહર્દિનો ત્યાગ	૭૬
મિદ્દાજ દ્વારા ૮૦ દિવસના જીવ જ્યાના તામ્રપત્રો	,
મ હેમચ દ્રસૂનિના અ ધો પગ વૃત્તિ	૭૭
મલધારી હેમસૂનિના શિષ્યો	૭૮
(૧ વી ૧૬) વિજયમિહસૂરિ	૭૯-૮૮
-ભૂલ પન્ પગની સુધાન્ધ્યા	૮૯ ૯૧, ૯૪
શ્રીચ દ્રસૂરિ	૯૪
રખલના ગોધન	૯૭-૧૦૩
લાટદેશની મુદ્રાનો ત્યાગ	૧૦૩
(૧ વી ૧૬) શ્રીચ દ્રસૂરિ	૧૦૬-૧૧૭
(૧ ૨) નેમિચ દ્રસૂગિ	૧૧૮
૬-૭(અ) શ્રીચ દ્રસૂગિ (૧૭) શ્રીચ દ્રસૂગિ	૧૧૮ ૧૨૦
વિષ્ણુચ દ્રમૂરિ, લક્ષ્મણગણિ	૧૨૧-૧૨૩
શ્રીચ દ્રમૂરિના ગિષ્ણ-પ્રગિષ્થો	૧૨૪
(૧) મુનિચ દ્રસૂગિ	”
(૨) દેવલદ્રસૂગિ	”
(૩) દેવપ્રલસૂગિ	૧૨૫
(૪) નન્ચ દ્રસૂગિ	,
(૫) નગે દ્રપ્રલસૂગિ	૧૨૬
(૬) રાજરોષગસૂરિ	”
પ્રિયચ થસૂગિ, મધ્યમાશાખા અને હર્ષપુરીયગચ	૧૨ ૧
હર્ષપુરીયગચના આચાર્યોનો વચ-ક્રમ	૧૨૯

સ્વર્ગવાસ, અતિમ સમાન	૩૨
અગ્નિ-સસ્કારની ગાખ-માટીનો પ્રભાવ	૩૩
શ્રીચન્દ્રસૂરિની સાક્ષી	૩૩
સ્ખલના-રોવન, ખીજા ઉલ્લેખો	૩૪ ૩૬
મક્ષધારી-ખિરુદ્ધ	૩૭ ૪૪
અતરીક્ષપાર્થનાથ પ્રતિન	૪૫
(૧) હેમચન્દ્રસૂરિ	૪૯
સમય વિદ્યતા કૃતચતા, નમ્રતા, સાબીઓ	૪૯ ૫૦
સત્ય પ્રિયતા, ગુરુ પાત્રત્ય, પરોપકારાર્થ પ્રવૃત્તિ	૫૧ ૫૩
સિદ્ધગજ દ્વાગ જિનમ દિરો પગ સોનાના કલશે સ્થપાવવા	૫૫
જૈન પગભવ નિનાગણુ	૫૬
જીર્ણ જિનમ દિરોના ઉદ્ધાગ જૈનાગમ જ્ઞાન	”
લાખ શ્લોકે મથ ગ્યના, પ્રતિભાશક્તિ	૫૭-૫૯
પ્રભાનકતા અપૂર્વ વ્યાખ્યાન શક્તિ	૫૮
સિદ્ધગજ પગ પ્રભાન, સિદ્ધગજે કરેલો ભક્તિભર્યો	
સત્કાર	૬૧
સિદ્ધગજ દ્વાગ કરાવેલા સત્કાર્યો	૬૨
-જિનમ દિરો પગ સોનાના કલરો	”
-ગથ પન્નિભ્રમણુ, દેવ દાય અપાનની જિન શાસન સેવા	૬૩
-પાટણુથી ચાલેલા સઘ સાથે, ગંધે ગાગનુ લલચાનુ	૬૪
ગંધે ગાગથી સઘને મુક્ત કરાવવો	૬૬
ગિગનાગ શત્રુ જયમા યાના	”
સ્વર્ગવાસ સ્મશાન યાત્રામા સિદ્ધરાજ	૬૭
સ્ખલના શોધન	૬૯
ગજ પિંડ પગ વિચાર -સ્થ યાના ખીજા ઉલ્લેખો	૭૦

[૩] પ્રભાવક જ્યોતિર્ધર જૈનાચાર્યો	૨૧૯-૨૪૫
જૈનાચાર્યો કેવા હોય ? પ્રભાવનાના સાધનો	૨૧૯ ૨૨૦
વિજયના પ્રસંગો, ધર્મના ખુલ્લા દારો	૨૨૧
વિક્રમસ વત-પૂર્વે	
મહારીગના ગણધરો અને પદધરો	”
વિક્રમની ૧લીથી ૧૦મી સદી મુધીમા	
મુયશસ્ત્રી જૈનાચાર્યો	૨૨૨
રાજ-માન્ય જૈનાચાર્યો	૨૨૩-૨૪૨
સ્થૂળભદ્ર, મુહસ્તી, પાલિતસૂત્રિ, કાવકાચાર્ય	૨૨૪
સિદ્ધમેન દિવાકર, વજ્રસ્વામી	૨૨૫
ખપુટાચાર્ય, મલવાદી, ધનેશ્વરમૂર્તિ	”
માનતુ ગસૂત્રિ, હિંગુખતાચાર્ય	૨૨૫ ૨૨૬
ખપ્પલદિસૂત્રિ, આચાર્ય શીલાક	”
વિક્રમની ૧૧મી સદીમા	
પ્રદ્યુમ્નસૂત્રિ, નિતેશ્વરસૂત્રિ વગેરે	૨૨૬ ૨૨૭
વિજયસિંહાચાર્ય, નિતેશ્વરમૂર્તિ	”
વિક્રમની ૧૨મી સદીમા	
મલધારી અમલચંદ્રસૂત્રિ, હેમચંદ્રસૂત્રિ	૨૨૭-૨૨૮
વાદી દેવસૂત્રિ	૨૨૯
કલિકાલ સર્વજ્ઞ (■) હેમચંદ્રાચાર્ય	”
ધર્મધોપસૂત્રિ આનંદસૂત્રિ અને અમન્ય દ્રસૂત્રિ	૨૩૦ ૨૩૨
સમુદ્રધોપસૂત્રિ, જિનવલ્લભસૂત્રિ	૨૩૩
જિનદત્તસૂત્રિ, ધર્મધોપસૂત્રિ	”
વિક્રમની ૧૩મી સદીમા	
કલિકાલ-સર્વજ્ઞ હેમચંદ્રાચાર્ય (૨)	૨૩૪

[૧-૨] હરિભદ્રચરિ	૧૨૮
ગૂજરાતનો જેન મત્રિ-૧૭	૧૩૬
વતલી-ભગ, ભ્રમ-નિવાળુ,	
મિથ્યા આક્ષેપ-પગિલા	૧૪૪ ૧૫૧
કવિ આસડ	૧૬૧
ભિતમાલ-ગચ્છ	૧૬૩
ભિતમાલના ચમત્કારી પાર્શ્વનાથ	૧૬૩-૧૭૧
ભિતમાલ-નામ, ભિતમાલના ગજઓ	૧૭૨
ગાબૂ, ભ્રમ-નિના છુ	૧૭૭, ૧૭૫
તાનિક આક્ષેપ-પગિલા	૧૮૭
બૌદ્ધ-જૈનોની ટલ્યા(૧)	૨૦૦
શકગચાર્યને કામ-કલાનો અનુભવ, ભગદ્વ રોગ	૨૦૨-૨૦૪
-લીલા, દુગચગણુનો ખ્યાલ	૨૦૫ ૨૦૮
[૨] ગૂજરાતનો પ્રાચીન મત્રિ-૧૨	૨૦૮ ૨૧૮
વનરાજના રાજ્યમા	
દક્ષ નિજ અને દડનાયક લહર	૨૧૦
મૂલરાજથી દુર્લભરાજ સુધીના	
રાજ્ય-કાળમા મત્રી વીર	૨૧૧
લીમદેવના રાજ્યમા	
મહામાત્ય નેઠ અને દડનાયક વિમલ	૨૧૨
કર્ણદેવના રાજ્યમા સચિવ ધવલ	૨૧૩
જયસિંહના રાજ્યમા સચિવ આનંદ	”
સિદ્ધરાજ અને કુમારપાલના રાજ્યમા	
મત્રી પૃથ્વીપાલ	૨૧૪
પગિશિષ્ટ [૧૩] વથ-૪૬	૨૧૭-૧૮

[૧] આચાર્ય શ્રીહિમચન્દ્ર (એ પ્રામાણિક, પતિવ્રત)

૨૮૬ ૨૬૧

- તેમની વિશિષ્ટ વિનિધ આહિત્ય-ગ્યના

૨૪૭-૪૮

ગિરનાર, કુમારપાલ આદિ દાગ મન્માન

અમારિ-પ્રવર્તન, વ્યમન-નિવારણ

જિન-મંદિરન નિમાગ

૨૫૦ ૨૫૧

ગન્મ, દીક્ષા, સ્વર્ગનાનના ગ્યાના, સંવત્તા

”

તેમના વિદ્વાન અથવા શિષ્યો, પ્રશસા અથવાગ

૨૫૨

મહાવીરની ભવિષ્યવાણીમા

-પાટાપુત્રો અને કુમારપાલનો પરિચય

૨૫૩ ૨૬૦

આચાર્ય હિમચન્દ્રના દર્શન પછી સુભ કાર્યો

૨૫૪-૨૬૦

મ ન દ્વિવેદીની ગેન્મમજ, આક્ષેપ-પગિલા

૨૬૦ ૨૭૧

[૫] દુડનાયક સન્નજન

૨૭૨-૨૮૨

‘ ગણકેલી ’ ફિતમમા તેની બદનામી

-સિદ્ધનાજના મમનમા નાખે ગાળ પછી

-સોગ્દનો માનનીય અધિકારી

”

-ગિરનાર પર નેમિજિન ભનનના ઉદ્વાન

”

-‘ પૃથ્વીજય પ્રાસાદ ’ના પૃથ્વીપતિના વિજય આનંદ-

ગૂજરાતના પ્રીતિસ્તભને રાખના

”

[૬] ‘ ગજનાતના અ લેખો ’ પુ મા

ગલીર સ્ખલનાઓ

૨૮૩-૨૮૨

અસુખિઓના નમુનાઓ

અમગત, ગેન્મમજલથુ લાપાત

”

[૭] ‘ મુઢા-આપાર ’નો સુસગત અર્થ

૨૮૩ ૩૦૩

‘ નાણાનો વ્યાપા નાપાવટીનો ધર્મો નહિ,

મુનિય દ્રસૂઁ, જિનપતિસૂઁ, જગત્ત્ય દ્રસૂઁ ,,

વિક્રમની ૧૪મી સદીમા

અમગ્ય દ્રસૂઁ, ખાલય દ્રમુનિ ૨૩૫

વજ્જસેનસૂઁ, જયરોખગસૂઁ, જિનપ્રભસૂઁ ,,

મહેન્દ્રસૂરિ, રત્નરોખગસૂઁ ૨૩૬

વિક્રમની ૧૫મી સદીમા

મુનિભદ્રસૂઁ, નયય દ્રસૂઁ, હંસકાર્તિ ૨૩૬-૨૩૭

સાગરત્ય દ્રસૂઁ, જિનનર્થનસૂઁ, જિનભદ્રસૂઁ ૨૩૭

સોમસુદગસૂઁ, મેરુતુગસૂઁ, મુનિસુદગસૂરિ ૨૩૮

વિક્રમની ૧૬મી સદીમા

લક્ષ્મીસાગગસૂઁ, સોમદેનસૂઁ ૨૩૮ ૨૩૯

જિનહંસસૂઁ, આન દરાય, પાર્શ્વત્ય દ્રસૂરિ ,,

વિક્રમની ૧૭મી સદીમા

વાચક કુશનલાલ ૨૪૦

હીન્વિજયસૂઁ, વિજયસેનસૂઁ ,,

પદ્મસુદગગણિ, જિનત્ય દ્રસૂઁ, વિજયદેવસૂઁ ૨૪૧

કનાણુસાગ સૂઁ, ચંદ્રકાર્તિસૂઁ ૨૪૨

વિક્રમની ૧૮મી સદીમા

વિજયગત્તસૂઁ ,,

જૈનાચાર્યોના મહત્ત્વના ગ્રંથ-ભાડારો ૨૪૩

ધન્યવાદ ૨૪૪

વિક્રમની ૨૦મી સદીમા

પ્રસ્તુત વિજ્યાનન્દસૂઁ ૨૪૪-૨૪૫

જનતી આવીના, ગુમાસ્તેરી	૩૬૦
નીતા(નીન-યા)દેરી, મ માર્ત, ચાપા, પાચી	૩૪૧
નાવાગણુદ્રવ્ય, અમણીઓ, આવિકા	૩૪૨ ૩૪૩
વન વાવરાના ૭ દેસોમા આનડ, આવિકા	૩૪૪ ૩૪૭

[૧૧] આપણા પ્રાચીન જ્ઞાનભાગ	૩૪૮-૩૫૮
૧ સંગજ મહાગજના ગજ્યમા	૩૫૩
ભોજન (૧ નિહા)ના ,	,,
વન જ આનજના ,	,,
તુલ્લગજ, ભીમજ, વિમનના અમયમા	,,
દુર્લભના ગજ્ય અમયમા	,,
મિત્રગજ જનમિના ,	૩૫૪
કુમાપાન ભૂપાલના ,	,,
અજયદન, ભીમજ(ખીન)ના ,	૩૫૫
મ નીવ નસ્તુપાલ, દ કનાવડ આ નાન	૩૫૬
વીનનજ ગજલ ગરી પજ	૩૫૭
અર્જુનજ, માર ગદવના અમયમા	,
અવાદીન, અવપખાનના ,	,,
મદમદ તુગનક આલમમાટિ, મ કન	,,
દેનનુદ્ધ સુ મિત્રમુદ સુ નિતલ મિ	૩૫૮
નડોદગ-રાજ્યમા	૩૫૯

[૧૨] 'ઉદ્યોતનસૂરિ-સમય' ના ભ્રમતુ નિવારણ ૩૬૦

[૧૩] જેમલમે-જ્ઞાનભાગના સ સમરણ	૩૬૭ ૩૬૧
ગજનાની દષ્ટિએ, વિપયો અ લાપાની દષ્ટિએ	૩૭૬
લેખન-ગજની દષ્ટિએ લેખન-ગજ ગથી-ખાના	૩૭૭
એનિટામિત દષ્ટિએ અખલના-સ ગોધન	૩૭૮-૪૩૮

પ તુ મનિ મુ । શાન કનતો રાજ-કારભાર સમજવા
માટે અનેક ઉ લેખો

”

[૮] કૃષ્ણ (કૃષ્ણ) મુનિ (વિક્રમની નયમી મદીમા પ્રભાન જૈન મહાત્મા)	૩૦૮-૩૧૯
વદેશ્વર, તત્ત્વાચાર્ય, યજ્ઞ કૃષ્ણમુનિ	૩૦૬
તીર્થ-આત્રા, તપ, પ્રભાન, જિનશ્વ દિગ કગવવા	૩૦૭
વ્યાધિ નાશક લબ્ધિઓ, ગુણો, વિવ યુગના શિષ્ય	૩૦૯ ૩૧૧
રમોપદેશમાલા ત્રયનુ મહત્ત્વ, ગ્યના-સમય સ્થળ, ગાન	૩૧૦
ખીજી વિનગણ, તીજી વ્યાખ્યા	૩૧૪
કૃષ્ણમુનિ સખધમા ખીજી ઉ લેખો	૩૧૫
‘કૃષ્ણમુનિ ગચ્છ’	૩૧૬ ૩૧૯

[૯] શકસ વત ૯૧૦ની ગૃજરાતની મનોહર જૈનપ્રતિમા	૩૨૦-૩૩૦
- / નાગે ૬ કુલ, પાર્શ્વલગણિ, શકસ વત	૩૨૮ ૩૨૯

[૧૦] મુશીલ જૈન મહિલાઓના સ સ્મરણો	૩૩૧ ૩૪૭
મુશીલ મટિના	૩૩૬
શારદા અને લક્ષ્મી, આહી	૩૩૭
ચક્ષુ વગેરે ૭ મહેનો વિદુષી શ્રમણીઓ, દુર્લભની	”
ચાકિની મહત્તગ, ગુણા સાધી	૩૩૮
કલ્યાણમતિ પ્રવર્તિની	”
મહાન દશી મહત્તગ, વીગમતી ગણિની	”
દૂલા આર્યા, દેવશ્રી, રત્નશ્રી ગણિની	”
નિર્મલમતિ ગણિની ચ દ્રકાતિ પ્રવર્તની	૩૩૯
પ્રભુદસમૃદ્ધિ ગણિની, ગુણસમૃદ્ધિ મહત્તગ	”
મતિવલ્લગિ ગણિની, ધર્મલક્ષ્મી મહત્તરા, હેમશ્રી	,

મ ની રૂ તેજપાના ગાગડ સુદ્યો	૧૧૪ ૪૧૪
પ્રત્યક્ષ નિગદ્ય નખાયેલુ પ્રાચીન પત્ર	૮૧૪

નિઠમની ચૌદમી સદીમા

વીસવદન અને અર્જુનદેવના ગવ્યમા	૮૧૫
સાટદેશાધિકારી ન ની મલક્ષ	”
પેથશાહ કાવેન જિન મદિ	૪૧૬

નિઠમની પદરમી સદીમા

સાગ મ ની	૪૧૭
----------	-----

નિઠમની સોળમી મદીમા

ત્રિનિતિ જૈનપ્રતિમાઓ અને લખાયેલા પુસ્તકો	૮૧૮ ૪૧૯
વટપદ્રાય (નેગ્રીયા) ગાખા લ જૈન પ્રતિયો	૧૨૦ ૪૨૧
અખિન લખ્ત જૈન ગદ્યથો, નેગ્રીયા આલ્પા	૧૨૨

નિઠમની અત્તરમી મદીમા

ચિતામણિ પાર્શ્વનાથ ગતન	૪૨૦
ભાનસાગ કવિ ભીમ ભીમજી કવિ	૪૨૪ ૪૨૫
લખાયેલી પ્રતિયો	૪૨૬
નિર્મલના સદ્ય ગુજ્યમા	”
ઉપાધ્યાય ભાનુચંદ્ર આગમન	૪૨૮
દ્વાદશ પાર્શ્વનાથ	૪૨૯
લખાયેલી પ્રતિયો, આવેલ લેખ	૪૩૦
વરોદગતો પ્રાચીન નાનભાગ	૪૩૧
કવિ વિનયવિજયે કરેલ નરોદરાનુ વર્ણન	૪૩૧ ૪૩૭
પન્થેશી મુસાફરોએ કરેલા ઉલેખો	૪૩૭ ૪૩૮

નિઠમની અઠારમી સદીમા

વરોદના પાર્શ્વનાથના ગમગો	૪૩૮
--------------------------	-----

જે જ્ઞાનભક્તના આકર્ષણા	૨૮૪
પ્રાચીન તાકત પોથીઓની ઝાટા-ઝેપીઓ	૨૮૬ ૩૧૧
ઉદ્ધવાના પ્રવરનો	૩૧૬ ૩૨૧

[૧૪] નટપદ(વટોદરા)ના ઐતિહાસિક ઉલ્લેખો	૩૨૨ ૪૭૮
સાચો વાણિયો	૩૬૩

નિકમની નવમી સદીમા	૩૬૬
-------------------	-----

લાટેશ્વર કર્કગજના મનમા	”
ગોવિંદગજના નામપત્રમા	”

નિકમની બારમી સદીમા	૩૬૭
--------------------	-----

સિદ્ધગજ જયસિંહના ગજ્યમા	૩૬૯
-------------------------	-----

જૈનવ્યાખ્યાના વીગ્ગણિની જન્મભૂમિ	”
----------------------------------	---

લાટદેશાધિકારી સંતુક સચિવના સમયમા	} ”
નખાયેલા જૈનમથો	

જન ગથ-યાત્રા	૦૦
--------------	----

મંત્રુ(ક) - માતૃ-સંપત્તિ અથ-ગ્યના	૪૦૧ ૪૦૬
-----------------------------------	---------

વિક્રમની તેરમી સદીમા

કુમારપાલ ભૂપાલના ગજ્ય-કાલમા	} ૪૦૬
દેવનાયક વોસગિના અવિધા મા	

જૈન મથોનું લેખન	} ૮૦૭-૪૦૯
દેવનાયક વોસગિ, કંટુક વણિકને અર્પણ	

વટપદની જૈનમૂર્તિની હિમચલ પ્રાચાર્ય દ્વારા	
---	--

પાટણમા પ્રતિષ્ઠા	૪૧૦
------------------	-----

લીમદેવ(બીજા)ના ગજ્યમા	૪૧૧
-----------------------	-----

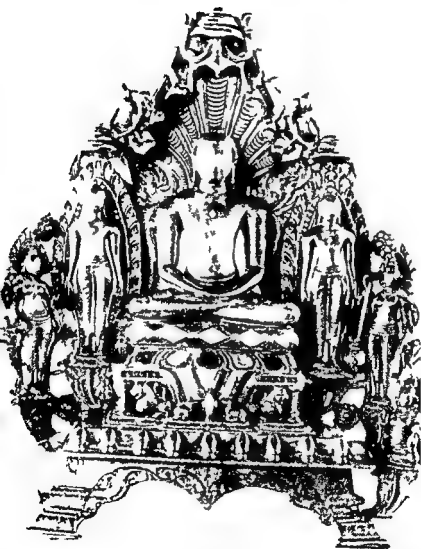
લાટદેશાધિકારી શાલનદેવ અને રામચંદ્રના	
સમયમા લે પ વોસગિ	૮૧૧

(૧) દુભાંગણિ ડવિ, (૯) પ્રબાધયદ ગણિ	૪૯૭
(૧૦) જિનપ્રબોધગ્નિ, (૧૧) વિવક્કમમુદ્ગણિ	,,
(૧૨) મોમમર્તિગણિ, (૧૩) મવ નાગગણિ	,,
(૧૪) દેવમર્તિ ૮, (૧૫) જગદ્	,,
[૩] ભુવનપાલ	૮૯૮
ક્ષેમધન, જગત્, ભુવનપાન	૪૯૮ ૪૯૯
ભુવનપાલનો વન ક્રમ	૫૦૧
[૪] ભીમપટલી, [૫] મહાલિન્ગ-વિહાર	૫૦૨
ભીમપટલીના વીર મદિનેના અમર	૫૦૫
ભાડાગાનિ નેમિચંદ્ર	૫૦૮ ૫૧૦
[૧૬] શ્રીગત્જયતીર્થનો ઉદ્ધારક અમરસિંહ	૫૧૧-૫૯૧
ગત્જયતીર્થની પ્રાચીનતા	૫૧૧ ૫૧૫
મધપતિ દેસલ અને અમરસિંહ	૫૧૬
ઉપદેશગરુ અને ઉપદેશવશ (ક્રમ)	૫૧૭-૫૧૮
અલપખાન અને અમરસિંહ	૫૧૯ ૫૨૦
મિદ્ધમૂર્તિ અને સધ, તીર્થોલ્લા ભાનના	૫૨૧
આગસણ મહીપાલ અને મ પાતા	૫૨૨ ૫૨૩
એતિહાસિક દિગ્ધણી (૨૧)	૫૨૩ ૫૨૪
આદીશ્વર મૂર્તિ માટે આગસણ ફલહી	૫૨૫ ૫૨૬
ઉદાર, મધ પ્રયાણ	૫૨૬ ૫૪૨
મધમા આવેલા મુખ્ય આચાર્યો	૫૪૨ ૫૪૩
અન્ય સવ અને વ્યવસ્થા	૫૪૩ ૫૪૪
સેરીસાતીર્થની ઉત્પત્તિ	૫૪૫
પાનીતાપુઆ પ્રવેશ, ખાલાતના સવનુ આગમન	૫૪૬ ૫૪૭
ગિગિગળ પગ ગમન	,,
શત્રુજયની યાત્રા પ્રતિન વિધિ	૫૪૮

નેમિનાથનું સ્તવન	૪૩૯
૭ નેમિસાગરનું વડોદરામાં દેવ રામન	”
વડોદરાના કવિઓ-કવિ નાકર પ્રેમાનંદ	૪૪૦
આર્ટિકલ સપિ-ચોપાઈ	૪૪૧
લક્ષ્મીસાગરસૂત્રિની દીક્ષા	”
કવિ ગોડીદાસ, નવકાર-ગાસ, ખીન ઉ વેળો	૮૪૩ ૪૪૪
વડોદરાનો માડવો	૪૪૫
૫ જિનવિજયનું આગમન	૪૪૬
વિક્રમની ઓગણીમમી સદીમાં	”
જેમણે ફોર્મસે કરેલા ઉ લેખો, નરનખી વાવ	૮૪૬ ૪૫૨
વાચક પ્રેમવિજય	૪૫૩
બડોદિયા દરવાજો, દાદા-પા રાનાથ	૪૫૪
જેન મુનિઓના આમાસા	”
કવિગણ દીપવિજયે ગયેલ	
વટપદ નગરની ગજજલ	૮૫૫ ૪૭૦
વિજયલક્ષ્મીસૂત્રિ, વિજયદેવેન્દ્રનિ, ઉદયમાગ સૂત્રિ	
	૮૭૦-૪૭૫
શ્રીમત ગાયત્રીનાડ અને ગેર વખતથી દ	૮૭૬ ૮૭૯
[૧૫] વીર-રામમાના ઐતિહાસિક નામો	૪૮૦ ૫૧૦
વીરરાસ (જાયા)	૮૮૦ ૪૮૨
[૧] જિનેશ્વરસૂત્રિ	૪૮૩
[૨] અભયતિલકગણિ	૮૮૫
ગુર-પગ પગ, અભયતિલકગણિના ગુરમધુઓ	૪૮૦-૪૮૫
(૨) જિનગતસૂત્રિ (૩) કનકચંદ્ર	૪૮૬
(૪) પૂર્ણકલગણિ (૫) લક્ષ્મીતિલક ઉ	,
(૬) ચંદ્રતિલક ઉ, (૭) વર્મતિલક	”

દેવશાળની પુન તીર્થ-યાત્રા	૫૭૨
મિદ્ધસુગ્ધિ માધે ઓમિયા બુદ્ધ	૫૭૩
દેસનશાહનો સ્વર્ગવાસ	”
પટ-આપન, પદ-પ્રદાન, પુન પાટણુમા	૫૭૩
મિદ્ધસુગ્ધિનો સ્વર્ગવાસ	”
દુતગદીન અને મમ-શાહ	૫૭૪
ગ્યાસદીન અને મમગ શાહ	૫૭૫
ઉત્તમાન અને સમગશાહ, તિનગદેશનુ આધિપત્ય	૫૭૫
મમગશાહનો સ્વર્ગવાસ, પ્રમધ પૂર્ણાતિ	૫૭૬
અંતિહાસિક પ્રમાણે	૫૭૭-૫૭૮
દેસલશાહ-સમગસિહના વશને	૫૭૯
સજ્જનસિહ અને કોચગશાહ	૫૮૧ ૫૮૭
મિદ્ધસુગ્ધિ, કલ્પસુગ્ધિ, દેવગુપ્તસુગ્ધિ	૫૮૬ ૫૮૮
લિન લિન ગરબના આચાર્યો	૫૮૮
પાસડ(પાર્શ્વદત્ત)સુગ્ધિ	૫૮૯
વિનય સુગ્ધિ, પદ્મયદ્રુમ, સુમતિસુગ્ધિ	”
વીરસુગ્ધિ સર્વદેવસુગ્ધિ	૫૯૦
સિદ્ધસેનસુગ્ધિ, જજ્જગ(જગત)સુગ્ધિ	”
ઉપસદા	૫૯૧
પરિશિષ્ટ [૦]-એ સત્ સૂચી	૫૯૩ ૬૦૪
” [૨]-સ્થવ નામ સૂચી	૬૦૫ ૬૧૫
” [૩]-અન્ય નામ સૂચી	૬૧૬ ૬૩૩
” [૪]-વિગેષ નામ સૂચી	૬૩૪ ૬૭૪
શુદ્ધિપત્ર	૬૭૫ ૬૭૬

ત્રિકાલ અલ વ પૂજન, ફૂલ-આપન	૫૪૯
શતમૂલ ચૂર્ણ, પેદિયા ન ઘાવર્ત વ	”
પ્રતિગ વિધિનું વિરોધ વર્ણન, અજન ગલાકા પ્રતિષ્ઠા	૫૫૦
પૂજનાદિ તથા દુઃકલશાદિ આપન	૫૫૧
મહાધ્વજન, જન-આમળાદિ અર્પણ મેર પૂજો	૫૫૨
દસ દિનસનો આરવ, ભગ્નિ	૫૫૩
દાન રંગેર આગ્તી, તીર્થમાલ	૫૫૪ ૫૫૫
નૃન, વિનસિ, પૂર્ણાહુતિ	૫૫૬
સધ-પૂજન, સાધર્મિક-વાતસલ્ય	૫૫૭
દાન, ફૂલ-વાડીઓની વ્યવસ્થા	૫૫૮
ગિરનાર તર પ્રનાણુ	૫૬૦
૧ મ ડાલિડ અને મહીપાનદેવે ડગલ મરિમા	”
ગિરિનારગિરિમા દર્શન-પૂજન	૫૬૧
અબ્બા-દર્શન, પુન-પ્રાપ્તિ-વધામણી	૫૬૨
દેવપતનના ગળ મુખગળનું આમળાણુ	”
મહીપાલદેવ તરફથી અન્માન	”
દેવપાટણુમા ગમન	૫૬૩
મહાગણુ મુખગળનું સામે આનંદ	”
જૈન-શૈવોનું સમેલન	૫૬૪
દેવપતનથી પ્રયાણુ	૫૬૫
અન્નહર-પાર્વનાથ કોડીનાર-અબ્બા	”
દીનમા મૂલનાર અને હરિયાને કરવ અન્ન	૫૬૬
પ્રણયકારનું સૂત્ર-પદ	૫૬૭
પાટલાપુરમા નેમિનાથ, જા ખેસમા પાર્વનાથ	૫૬૮
પાટણુ તરફ પ્રયાણુ	૫૬૯
સોઈન ગામમા આમળા પાટાપુમા પ્રવેશ	૫૭૦

-૧૧ (જિ. માધ્યમ ૧૧) ની ગ-ચરણ દાંડની જિનચર-પ્રતિર

ઐતિહાસિક લેખ-સંગ્રહ

[૧]

સિદ્ધરાજ અને જૈનો

[ભાવનગરથી પ્રમાણિત થતા સાપ્તાહિક પત્ર 'જૈન' માં સન ૧૯૨૭ના મે માસથી સન ૧૯૨૯ સુધી લે ૧ થી ૬૧ પર્યંત પ્રથમ પ્રમાણિત]

સુગસિદ્ધ ગૂજરાતના સિદ્ધરાજ જયસિંહના નામથી ભાગ્યે જ કોઈ ઇતિહાસના અપરિચિત હોય, કેમ કે જૈની સાથે સળવધગવતા અનેક ઐતિહાસિક અને કાવ્યનિક પુસ્તકો લેખો વગેરે અનેક ભાષામાં અત્યાં સુધીમાં પ્રગટ થયેલ જોવાય છે તેમ જ તેનો, તેની સાથે સળવધ ધરાવનાર ગૂજરાતને ગૌરવશાલી બનાવનાર ગણ્યગણ જૈનોનો અને તે સમયનો ગૂજરાતનો પ્રામાણિક ઇતિહાસ હજી બહુ અધિકાંશમાં જણાય છે

સિદ્ધરાજના પ્રતાપવતા ગણ્ય—સમયમાં વિ.સ. ૧૧૫૦થી ૧૧૯૯ સુધીમાં—વિક્રમના બાગમાં સેકાના ઉત્તરાર્ધમાં—આજથી આશરે વર્ષ ૭૫૦ જૈનોએ મંત્રિપદથી, દકનાયક (સેનાપતિ) વગેરે વ્યવસ્થાધિકારી પદથી તેમ જ સાલગરૂની વગેરે સ્થાનેથી સમગ્ર ભારતવર્ષની નિત્યથે અમૂલ્ય અસાધાન્ય ચિન્હન ણીય સેના સમર્પી ગૂજરાતના વાઙ્મય સાથે ગૂજરાતના યરોદ્ધને દીપાવ્યો હતો

જૈનોની એ વજીવલ કીર્તિકથાને અચાન અસહિષ્ણતા મિથ્યા સિમાન પક્ષપાત ધર્મદ્વેષ અથવા એવા ખીજા દુર્ગુણોથી દોષવાઈ કનુષિત કિંવા કલકિત દશાવવા કટલાક દુર્વિદ્યધ સાક્ષરા()એ કરેલ

બુદ્ધિનો દુરપયોગ—શક્તિનો દુર્વ્યય દષ્ટિએ તરી આવે છે સત્ય ઇતિહાસને વિપરીત રૂપમા મૂકી તેઓએ ગૂંજાતના ઇતિહાસમા ૨૨ રેડનાં જેનો પ્રત્યે જ નહિ સમસ્ત સમાજ પ્રતિ અક્ષમ્ય લયકાં અ યાય કર્યો છે—એ નિષ્પક્ષપાત નાજની ઇતિહાસનું સ્વદમ નિરીક્ષણ કન્નાં મધ્યગથ સજ્જન સાક્ષગર્વ વિચારી શકે તેમ છે એથી સિદ્ધાન્તના સમયનો પ્રામાણિક ઇતિહાસ જેનો માટે ટેલો ગૌંવાસ્પદ છે, એનું દિગ્દર્શન કગવનું અહીં ઉચિત લેખારો

જેનોની અદ્વિતિમ અનુપમ સેવાને સર્વ ધર્મ સુચિશક્તિ સત્ય સ્વરૂપમા સ્વીકારે પગિણામે અત્યાગ પૂર્વે ઝડટ કન્થેલા પોતાના ભ્રમમૂલક વિચારામા તથા ઉલ્લેખોમા યોગ્ય સુધા છા કરે અને લવિષ્મમા તેમના તન્મ કૃતમ્ભતા ન દશાનતા કૃતચતા પ્રદર્શિત કન્થાનું સમુચિત સમજે એના ઉચ્ચ ઉદ્દેશથી ઐતિહાસિક ગવેષણાથી ગભીર મનનીય લેખ લખવા અમારું અત કન્થુ અમને પ્રેર છે સ્નેહી સાક્ષરોની સૌમ્યદષ્ટિ એને પ્રોત્સાહિત કર છે એથી આ લેખનો આદર્શાન થાય છે

શ્રીશત્રુજય અને મહામાત્ય આશુક

પાટણની પ્રભુતાને પ્રસિદ્ધ કન્નાં ગૂંજાતના નાથ, ગન્ધધિગજ સિદ્ધગજ જયસિંહે કરેની શત્રુજયની યાના પૂજનનું નણુંન સિદ્ધાન્તના સમકાલીન, સિદ્ધગજની અભ્યર્થનાથી સિદ્ધહેમશબ્દાનુશાસનના ન્યનાં સુપ્રસિદ્ધ હેમચદ્રાચાર્ય પોતાના સ્મૃત દ્વાયાશ્રય મહાકાવ્ય (મુખર્ધ સન્ગરી સ્મૃત સિરીઝ તન્મથી પ્રકાશિત સર્ગ ૧૫, શ્લો ૮૬ થી ૯૫)મા કર્યું છે

સિદ્ધગજે શ્રીશત્રુજયની પૂજા માટે ગા ગામનું શાસન કરી આપ્યું હતું, એવા અનેક ઉલ્લેખો મળી આવે છે તેમા મત્રીશ્વર આશુકની પ્રશસનીય મત્રણા હતી એમ અન્વેષણ ક તા જણાઈ આવે છે એદની વાત છે કે ગિન્ગિજ શ્રીશત્રુજયને ચ પ્તે ચિરસ્મ ણીય ઉપયુક્ત ઉપહાર

ધગવનાર એ પગમાર્હત મ નીચર આશુકના નામથી પણ આજે ઘણા ઘોડા પાડે! પનિચિત હજો ગૂજરાતના ઇતિહાસનું જેટ અભિમાન ગખનાના માણ્ણેએ પણ એના મળધમા કઈ લખેલું નહિવા એવામા આવતું નથી, તેમ છતાં આશુક મ નીચરનો મ દ્વિષ્ટ પનિચિત મેળવવા માટે આપણે ઉદયપ્રભસૂનિનો અન્યત આભાન માનવો જોઈએ

આ ઉદયપ્રભસૂનિ સિદ્ધગજના વર્ગવાસ પછી તગલગ પોણોસો વર્ષ ઉપર વિદ્યમાન હતા, તેઓ નાગદગન્ધીન નિજ્યમેનસૂનિના શિષ્ય હતા અને વિ મ ૧૩૪૯મા આદ્યામજરી ન્યના મત્રિપોયસૂનિના શુરુ હતા વિશ્વનિખ્યાત વીર મ નીશ્વ વસ્તુપાલ તેમને સૂનિપદ્ધી સમલ, ત કર્યા હતા એ ઉદયપ્રભસૂનિએ ન્યેની મ ની વસ્તુપાલના સુતોનો પનિચય કનાની સુતકીર્તિલોલિની (માનકવાં આનિયન્ટલ સિરીઝ હમીનમદમર્દન પનિ ૩)મા નમિદ્ધ યયેલ છે જેમનો જ્યોતિષ વિષયક આનભસિદ્ધિ અથ પણ પુરોત્તમદાસ ગીગાભાર્ષ શાહ દ્વારા પ્રસિદ્ધિમા આ-યો છ જેમણે વિ મ ૧૦૮૯મા નાલકામા ગજ વીગના વીર મ નીગની પવિત્ર વાસનાળી વસતિ(ઉપાશ્રય)મા સમતા ઉપદેશમાલાની બાગ્જનજ્જોડમાણુ કપ્પિકાદત્તિ ચી દત્તી* અરે જેમની નેમિનાથનનિર ધમાબુદ્ધ મહાપાન નગર અ ન ત્રતિઓ પણ છે તે ઉદયપ્રભસૂનિ પોતાના વમાબુદ્ધન મહાપાન અપનામ સધપતિચિતના ચતુજ્જમાહાત્મ્યોત્તીર્તન નામના હમા સર્ગમા જણાવે છે કે—

‘ગૂર્જરાગરિનીશે તત મિદ્ધામિમે સતિ ।
શ્રીમાન્ આનુકમનાશસ્તીર્થમેનમપૂજત ॥
રપત્યનાયમેતસ્ય નત્રેય ચ નિવંશનમ્ ।
સ ચંત્ય નેમિનાથમ્ય મક્તિમારમસારયત્ ॥

* મેવ પુરે ધવન્ક મૃપત્રારવીરમત્રીશપુણ્યવમ્ભો વમનો વમદમિ ।
વર્ષે મદ્-મદ્ રવો કુલમાર્જમદ્દયૈ રગેકધિગેપવિકૃતિરિદિતાપ્દમુતશ્રી ॥

વાપીમપ્યત્ર લોકસ્ય તૃષ્ણાવિચ્છેદદાયિનીમ્ ।
 મગવદ્દશનાસારનીરી, સ નિરમાપયત ॥
 ક્રિષ્ણ તીર્થડન પૂજાર્ય, દ્વાદશગ્રામશાસનમ્ ।
 અદાપયદય મન્ત્રી, સિદ્ધરાજમહીમુજા ॥ ’

ધર્માબ્યુદય મહાકાવ્ય સર્ગ ૭, શ્લોક ૭૪ ૭૭ (પાટણ સ ધર્મીના પાડાના લડાની તાડપન પ્રતિ)

અર્થાત્ —“ત્યાગપછી ગૃજગતની ભૂમિના અધીશ્વર સિદ્ધગજના સમયમા શ્રીમાન આશુક મનીશ્વરે આ (શત્રુજય) તીર્થને પૂજ્ય-પૂજ્યુ ૮૬ એ (શત્રુજય)ની સમીપની ભૂમિમા જાવણી સ્થાપી ને તે મનીએ ભક્તિપૂર્વક નેમિનાયનુ ચૈત્ર કનવ્યુ ૮૬ અહીં (શત્રુજયમા) તે મનીશ્વરે તૃષ્ણાનો વિનાશ કરનારી, ભગવતની દેશના-સમાન સ્વરૂપ મધુર પાણીથી ભરેલી વાવ કરાવી ૮૮ નિશેષમા આ (આશુક) મનીશ્વરે આ (શત્રુજય) તીર્થમા પૂજા માટે સિદ્ધગજ ભૂપાલ દ્વારા બાગ ગ્રામનુ શાસન અપાવ્યુ ૮૯

સિદ્ધગજના ગાળ્ય-અમલમા તેની રજતજય તીની કાગકિર્દી પછી વિ સ ૧૧૭૯મા એ ઉપર્યુક્ત મદામાત્ય આશુક નિધમાન હતા એમના સત્તા સમયમા તાડપન ૫૦ લખાયેલુ ઉત્તગધ્યયનનુ પુસ્તક પાટણના સ ધર્મીના પાડાના જૈન બડાનમા છે ગત વર્ષના ચૈત્ર માસમા એ લડાનુ નિરીક્ષણ કરતા એ પુસ્તકના પ્રાત્લેખ ૫૦ અમારુ લક્ષ્ય ખેચાયુ હતુ તે ઉ લેખ આ પ્રમાણે છે —

‘ સ ૧૧૭૯ માદપદ શ્રામદળહિલ્પાટકામિધાન-રાતધાયા સ્થિતસમસ્તનિવરાજાવગૈસમલ્લકૃતમહારાજાધિરાજપરમેશ્વરત્રિભુવનગદથી સિદ્ધચત્રવર્તિ—ગ્રીમજ્યયમિહદેવચયાળવિજયરાજ્યે પ્રવર્ધમાન એતસ્માત્ પરમસ્વામિન વૃજ્ઞવપાદદ્વયપ્રસાદાન્ શ્રીશ્રીચ[ર]ણે મહામાત્યશ્રીજાનુક સમસ્તવ્યાપારાન્ કરોતી ચેતરિમન્ કાલે ષર્ણવત્યાં શ્રીકર્ણેશ્વરદેવ—

મુજગાના [૭] પ્રાનીતદામનિવાસી પરમશ્રાવસ્પ્રગુમ્ન તથૈતદામભાવયા
વૈદિક્યા અપર ચ નેત્તિપ્રનૃતિમમન્નગાદિર્ષે પરત્વ દૃતવે નિતરાયં ચ
આર્વિજામદગ્નિગાળની તથનદાદચરિષા ચાત્મતિગતિયો પઠનાય ઉત્તરા-
ધ્યનશુનસ્કરા ચમદેવપાદગાગિયાપ્ય પ્રદત્ત દન્તિ ॥ ”

—પાટણ સુધવીના પાઝાના ભાગનું તાડપન પુનઃ (પોલી ૧૦)

મ નીશ્વર આશુકના મતામમના ઉપર દર્શાવેલ વેષ પગથી અષ્ટ
સમન્તતેમ છે કે— ‘ વિ ન ૧૧૭૮મા ભાગમાં આશુકિલ
પાટક (પાટણ) ગઝધાનીમા પોતાની નમન્ન ગજવનીથી મમનકૃત
મદાનનવિગત પન્મેશ્વર ત્રિભુવનગઢ શ્રીમિદ્યકવર્તિ શ્રીજયલિલદેવનુ
કલ્યાણુગારી વિજયવત્તુ ગન્ત્ય પ્રદેષ્ટ વૃદ્ધિ પામતુ હતુ તે મનયે
તે પન્મેશ્વરમિના પન્ત્યપાદના પ્રમાણથી શ્રીશ્રીકલ્યાણુમા મદામાન્ય
શ્રીઆશુ- મનન્ન વ્યાપારી કલ્યાણુ હતા તે મમન્નમા કલ્યાણવતી
શ્રી કલ્યાણુદેવથી ભોગવાની હતી ત્યાર પા(પ્રા)નીજ ગામના નિવાસી
પન્મેશ્વર- પ્રતુમ્ન તથા તેની ભાત્રી વેલ્લિકા અને બીજા નેમિ વગેરે
સમન્ન ગોત્રિ(મદિ- વિ ના ૪૪૧)એ પન્મેશ્વર માટે અને
નિર્જ ૧ માટે આર્વિજા મદેવીગણિની તથા તેમની ચેની બાવમતિ
ગણિનીને ભાણુવા માટે ઉત્તરાધ્યનશુતકધ ચમદેવ પામે લખાનીને
અર્પણુ ક્યો હતો ’

વિ ન ૧૧૮૧ની વેશાખી મુર્ણિમાએ શ્રીમિદ્ગાજની મમક્ષમા
શ્વેતાગન્વાદી દેવમુગિ તથા દિગળ વાદી કુમુદ્યદ્રને વાદ થયો ૧ તે
વખતે આશુક ન નીશ્વરની વિવમાનતા હતી એ વાદના પ્રતાનતથી
પન્મિશિત કલ્યાણ મુદ્દિનકુમુદ્યદ્ર ૪૬૦ણુ, પ્રભાવમ્યગિન વગેરે ગ્રંથોમા

૧ ચદ્રાણિ વર્ષે ૧૧૮૭ શેશાઢ પૂર્ણિમાદિને ।

અદ્વૈતી વાચાલયા તા વાદે પ્રનિવાન્તિ ॥ ”

—નવાવ ચરિ (નિ સ ત ઝથી ના ાલિત ॥ ૩૦૦ મના ૧૯૫)

વાપીમપ્યત્ર લેખસ્ય તૃણાવિચ્છેદદાયિનીમ્ ।
 મગ્ગદ્દશનાસારનીરી, સ નિરમાપયત્ ॥
 કિમ્ તીચડન પૂજાર્ય, દ્વાદશગ્રામશાસનમ્ ।
 અદાપયદય મન્ત્રી, સિદ્ધરાજમહીમુજા ॥ ’

ધર્માબ્યુદય મહાકાવ્ય સર્ગ ૭, શ્લોક ૭૪ ૭૭ (પાટણ સધનીના પાડાના લડાગની તાડપન પ્રતિ)

અર્થાત્ —“ ત્યાગપછી ગૂજગતની ભૂમિના અધીશ્વર સિદ્ધગજના સમયમા શ્રીમાન આશુક મનીશ્વર આ (શત્રુજય) તીર્થને પૂજ્ય-પૂજવ્યુ હતુ એ (શત્રુજય)ની સમીપની ભૂમિમા છાવણી સ્થાપી ને તે મનીએ લકિતપૂર્વક નેમિનાથનુ ચૈત્સ કગવ્યુ હતુ અહીં (શત્રુજયમા) તે મનીશ્વરે તૃષ્ણાનો વિનાશ કરનારી ભગવતની દેશના-સમાન સ્વચ્છ મધુર પાણીથી ભરેલી વાવ કરવી હતી વિશેષમા આ (આશુક) મનીશ્વર આ (શત્રુજય) તીર્થમા પૂજા માટે સિદ્ધગજ ભૂપાલ દ્વારા બાગ ગામનુ શાસન અપાવ્યુ હતુ ”

સિદ્ધગજના ગજ્ય અમલમા તેની રજતજય તીની કાગકિર્દી પછી વિ સ ૧૧૭૯મા એ ઉપર્યુક્ત મહામાત્ય આશુક વિદ્યમાન હતા એમના સત્તા સમયમા તાડપન પગ લખાયેલુ ઉત્તગધ્યયનનુ પુસ્તક પાટણના સધનીના પાડાના જૈન ભડારમા છે ગત વર્ષના ચૈન માસમા એ લડાગનુ નિરીક્ષણ કરતા એ પુસ્તકના પ્રાતઃલેખ પગ અમારુ લક્ષ્ય ખેચાયુ હતુ તે ઉલેખ આ પ્રમાણે છે —

‘ સ ૧૧૭૯ માદ્રપદ શ્રીમદળહિત્પાટકાભિધાન-રાજધાન્યા સ્થિતસમસ્તનિવરાજાવગીસમન્દ્રકૃતમહારાજાધિરાજપરમેશ્વરનિમુવનગદ્ધી સિદ્ધગજવર્તિ—શ્રીમન્નયમિહદેવન્ન્યાળવિજયરાજો પ્રવર્ધમાન એતસ્માત્ પરમસ્વામિન પૂજ્યવાદદ્વયપ્રસાદાત્ શ્રીશ્રીમ[ર]ને મહામાત્યશ્રીભાગુક સમસ્તધ્યાપારાન્ કરોતીચેતરિમન્ કાલે વર્ણવિત્યાં શ્રીકર્ણેશ્વરદેવ—

મૂતમલીન ગૃહ-થગ નાનવિનાન નિ નાની ધર્મપ્રિયના ઉદા ના અને ,તત્તાને પ્રતિપાદન ગુતુ તથા તેની પાળ મ ની ન આશુકની દીન દર્શિના, વ્યવહાર સ્થના, ઉપાદય વચવિના અને અનુપમ નામેનાને પ્રમાણમા હાવતુ—તેમના ધર્મપ્રેમને પ્રદર્શિત કરતુ એ ઉપરુન ગિગિનાન ગુરુનયતુ ણા ગામનુ ગાનન અથવા એ મ ની શ્વનુ ગૌવમર્ષુ ગ્માન્ક યા ચિત્તન પ્રીતિ કયોવિત માનપન દિવા પ્રમાણુપન માન આળે પ્રથમા વાચીને જ પ્રનત નહેવાના પ્રસંગ આ-યો છે એટલુ જ નહિ એ આશુક મ નીશ્વના અનુયાયી ધર્મજુઓને આળે એક વર્ષથી જે પન્મપ્રિય તીર્થના દર્શનથી જ ગહેવાનો અનિષ્ટ યોગ આ-યો છે ગામનપનના ભગ કરના જા ભગ કરાવનાને, તી વેદ્યાસજ્જના વચનો પ અશ્રદ્ધા અથવા નિગ્ગડા કરતા ભીતિ ન દોય તેનુ જોવાનો દુર્યોગ આ-યો છે અને એક કવિના કથન પ્રમાણે —

‘ પુત્ર જાણ સ્વગુ ગુણ ? અગુણ સ્વગુ ગુણ ?
જા ઘણીકી મૂંઢી નપિજડ અવરેણ ॥’

‘ દ્વૈપા નિ સ્પૃહાણા ન ધનેચ્છા તસ્મિનાલય ।

તિથાપ્યતે યથાપ્તીપા પુણ્ય તવ ચ વધતે ॥

ભવત્તેવ નૃપપ્રોકટે મત્રી ચૈત્યમકારયત્ ।

સ્વેન તેનેતરેણાપિ, સ્વામિનાઽનુમતન સ ॥

ત્વિન્સોઝ ચ મમ્બૂણ પ્રામાણેઽપ્રલિને મહાન્ ।

મેરુચૂલોપમ સ્વળ-સ્તનકુમ્મ-ધ્વજાન્નિમિ ॥

શ્રીનામેયવિમોદિંસ્વ પિત્તલામયમદ્ભુનમ્ ।

કૃશામગોચર રોચિ પૂરન સૂર્યમિન્ધવત્ ॥

અનલાષ્ટ પિત્રે વર્ષે ૧૧૮૩ વૈશાખદ્વાદશીનિયો ।

પ્રતિષ્ઠા મિદ્ધે તત્ર ચતુર્થિ સૂરિમિસ્તગ ॥”

જણાવના પ્રમાણે તે સમયે બ્રાહ્મણુમ ની ગાગિલની સત્તા પણ જેવા
છે ગાગિલમ નીના સમયમા વિ સ ૧૧૯૧મા ફેવરીગણિની માટે
લખાયેલુ પુષ્પનતીકથાન તાડપનીય પુતક પાટણના જૈન લડાન્મા
વિદ્યમાન છે ૧

વિ સ ૧૩૩૪મા પ્રભાચદ્રસૂગ્ધિએ જ્યેષ્ઠા પ્રભાવકચગ્નિ(નિ
સા પ્રેસ મુબઈથી પ્રકાશિત)ના ઉલેખ પ થી સમજાય છે —
ઉપયુક્ત વાદમા વાદી દેવસૂગ્ધિએ વિજય મેળવ્યો, ત્યારે સિદ્ધગળે
તુષ્ટિદાન આપના માડયુ અને સૂગ્ધિએ તેનો સ્વીકાર ન કર્યો, તે સમયે
રાજનરૂપી આગમ(બગીચા)ના શુક સમાન એ પૂર્વોક્ત આશુકમ નીએ
સમતિ આપી હતી કે— ‘ગજન ! નિરપૂઢ આ મુનિવરોને ધનની
ધૃષ્ટિ નથી તો જિનમદિર કળવવામા આવે જેથી એમને અને તમને
પુણ્યવૃદ્ધિ થાય ’ સિદ્ધગળે એ મ નણાનો સ્વીકાર કર્યો એલે મ નાએ
તે તુષ્ટિદાનના કલ્પેલા દ્રવ્યનડે અને બીજા પણ સિદ્ધગળે અનુમત કરેલા
દ્રવ્યનડે જિનમદિર કળવ્યુ થોડા દિવસોમા એ અત્યુચ્ચ મહાન્
પ્રાસાદ સુવર્ણકલશ, ધ્વજ વગેરેથી શોભતો સપૂર્ણ તૈયાર થયો,
જેમા મૂલનાયક તરીકે સૂર્યની માફક અતિતેજસ્વી પિત્તનમન અદ્ભુત
અપભદ્રેન પ્રભુનુ ણિગ પ્રતિષ્ઠિત ઠવામા આવ્યુ હતુ વિ સ
૧૧૮૩ના વૈશાખ માસની બારશને દિવસે ત્યાં ચાન્ આચાર્યોએ પ્રતિઠા
કરી હતી ૨

૧ તેનો પ્રાત ઉલેખ આ પ્રમાણે છે— સવત્ ૧૧૯૧ માદ્રવ્યશુદ્ધિ ૮ ઓમે ।
અવેદ ધવલકર્મ સમસ્તરાજાવલીવિરાજિનમદારાજાધિરાજરમેન્દ્રશ્રીત્રિમુવનગડલિદ્ધ-
ચક્રવર્તિત્રિવર્ણસિદ્ધેવકલ્યાણવિ માને તત્પાન્પ્રમાન્ત મહન્ શ્રોમાગિલ
શ્રીકરણાગે ચાચારાન્ કરોતિ । અવેદ શ્રીલેન્માધારમદલે રાગ સોમનદેવપ્રતિપત્તે ।
શ્રીલેદરામ્યાન વામુનેન મણિણિદેવસિરિયોગ્યુષ્ણવતીકથા લિલિન્મિતિ ॥ ’

૨ ‘તુષ્ટિદાન જ્ઞાનરત્ન રાજ સરેરગૃહજન ।

આનુષ્ટોષે(?)ગત મન્ત્રી રાચારામનુષ્ટો જનીવ ॥

ઉ યપ્રભસૂઝિ, દેવેન્દ્રસૂઝિ, ધર્મકુમાર, પ્રભાચદ્રસૂઝિ, મુનિદેવસૂઝિ
ગ્તનપ્રભસૂઝિ, વિનયચદ્રસૂઝિ વગેરે અનેક સમકાલીન કવિઓના
અથેના સરોવર, સમગદિત્ય સંશેષ પ્રવજ્ઞાનિજ્ઞાનદૃષ્ટિ વગેરે અથેના
ગ્થનાં પ્રત્યુભસૂઝિ (દેવાન દગ્ગળોન કનકપ્રભસૂઝિ નિશિષ્વ)ને ૫ પ્રતિન-
ગ્રાપ્તિ આ મુદ્ધિ બાનયદ્ર દ્વાગ થઈ હતી

મેનદૂત મહાકા-નમા દીકાગ્નેદનુ મિચ્ચન કરી મહાકવિ કાલિદાસના
યરોદીપને દીપાવનાં નવગ્મભરી વાણીથી ગજમયો તગ્મથી
'કવિમહાશૃગા' ગિરદ મેળનનાં, ઉપદેશક દ્વી વિવેકમજરી વગેરે
પ્રકરો તથા પદ્ય ગદ્યમધ અનેક જિનસ્તો રસ્તુતિઓ ગ્થનાં, લિ-લ
માલન-સીય કટુકગજના પુન કલિમલ ગૌતમ અભયદેવસૂઝિના ભક્ત
કવિ આસડની ઉપદેશક દ્વી તથા વિવેકમજરી પગ વિમ્મુત વિવન્નો
એ જ આસડકવિના પુન જૈનસિલની અલત અભ્યર્થનાથી પ્રસ્તુત
આલયદ્રસૂઝિએ ગ્થા ટા

શ્રીશત્રુજય ગિગ્ગિનજના શિ તાજ શ્રીઆદીશ્વગ્ના દેવાલયમા,
સુપ્રસિદ્ધ મ નીશ્વર રસ્તુપાનના ગ્થાવેલ છદ્રમડપ તથા શ્રીનેમિનાથ-
પાર્શ્વનાથના મદિરોની સમીપમા અલિનય કન્વા એ જ સચિન
શિરોમણિ વસ્તુપાલની સૂચનાથી કરુણાવજ્ઞાયુધ' નામનો નામ્યપ્રમુધ
આ જ કવિ ત્ન બાલયદ્રસૂઝિએ ગ્થો ટો

ગૂર્જરેશ્વર ભીમદેવ અને મટાગણા વીન્ધવનના મહામાન્ય મહા
માત્ય, ગૂર્જગતના ગૌરવને વિસ્તાગ્નાં ત્રૌદ પ્રતિભાસ પજ લદમી અને
સ સ્વનીના લાડીના ધર્મપુન, તેજપાલના જ્યેષ્ઠ બધુ પોતાના પ્રયક
આહુત્યથી વરીઓના નિકમને પગત કન્નાં યુદ્ધવીર, દિલીના મુલતાન
મોજદીન પાદશાલને ત્રિચક્ષુતાથી ગૂર્જન્ભૂમિ સાથે સધિ - વનાર,
મટાગણા વીન્ધવવદ્વાન શત્રુજયની પજ માટે અ દેવાલિનગામ શામન
મા અપાવનાં, શત્રુજય ગિગ્ગિનાં, આજૂ વગેરે અનેક તીર્થ સ્થાનોમા,

અર્થાત—પુત્ર જન્મવાથી કયો ગુણ ? અથવા તેના મનવાથી કયો અગુણ ? કે જે પુત્રની વિદ્યમાનતા જા તેની બાપીકી ભૂમિ ખીનથી ચ પાય—દમાવાય !

એ દોષામા જણાવેલા આશય પ્રમાણે સત્પુત્રના ગુણોથી વ્યુત થયેલી સ્થિતિ નિબાળવાનો અયોગ્ય અતિરોચનીય અવસર આપ્યો છે એ ભેદ મનોશ્વર આશુકનો મદ્દગત આત્મા કેટલો દુભાતો હતો તે કલ્પી શકાય તેમ નથી

શત્રુજય માટે બાગ ગામનું શાસન

મનોશ્વર આશુકે મહાગજ સિદ્ધગજદ્વારા શત્રુજયતીર્થમા રૂઝ માટે બાગ ગામનું શાસન અપાવ્યું હતું, એ નિકમની તેજમી સદીમા વિદ્યમાન ઉદનપ્રલસૂગિના ધર્માભ્યુદયમહાકાવ્યના ઉપર દર્શાવેલ ઉલ્લેખ થી આપણે જાણ્યું ખીન પણ અનેક પ્રામાણિક ગ્રંથકારોએ સિદ્ધ રાજના એ શાસન દાનનું સ્મરણ કર્યું છે

એ શામન-દાનનો ઉલ્લેખ કરનારાઓમા મહાકવિ બાલયદ્રસૂગિ પણ છે મોઢેગાના મોઢ બ્રાહ્મણ ધગદેવની ધર્મપત્ની ધીરજીના સુપુત્ર મુન્નવ, એ જ હગિલદ્રસૂગિ પાસે જૈન દીક્ષાથી દીક્ષિત થતા બાલયદ્ર સૂરિના નામથી ત્રસિદ્ધ થયા હતા આ કવિના ધર્માચાર્ય અને સૂગિ પદપ્રદાતા તે હગિલદ્રસૂગિ હતા, કે જેમના ગુરુ અલયદેનસૂરિના ગુરુ ભદ્રેશ્વરસૂગિએ ગૂજરાતમા આવેલ માહલનગરીના મહન મહારીખ-મદિની પ્રતિજ કરી હતી જ્ઞાત્રીગણિનીના ધર્મપુત્ર આ કવિ બાલયદ્રના અધ્યાપક ચૌતુક્યગજ ગુરુ પદ્માશ્રિતના રાગદાના આગધર આ કવિને સાગસ્વત મન વાદી દેવસૂગિગણના ઉદયસૂગિએ આપ્યો હતો સ સ્વતીની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કરનાર સિદ્ધસાગરવન આ મહાકવિના સૂત્રિપદ પ્રતિજના પ્રસંગે પ્રખ્યાત મનોશ્વર વસ્તુપાલે હનર દ્રમ્ભનો વ્યવસ્થા કર્યો હતો

લેવનિહ (ખભાનના મુગપાન નાળ પેટલાદનુ અશ્વર્ ભોગવના)
ના મનોવિના માટે ઉપરુના સ્મતવિનામ મહાદાન ' સ્વાયેન
દેવાથી તેની ન્વના નિકળની તેમી નદીના અતમા—નિહ્નનાના
સ્વર્ગિન પછી લગભગ મો ૫૫ વર્ષ હો—એમ કહી ગય

નિહ્નના વન માન્યદ્રવ્યાર્થ એ વનતવિનાન^૧ નહા ના (નર્ગ
૬ શ્લો ૨૦)મા સૂચ્યુ છે કે —

‘ શ્ર મદ્ગાઝ મમ રત્ત રાજ રહારમાઝાડનગાવમ મે ।

પ્રામાઝ્ય દ્વારુચ્ચમાચ્ચાર, સ દ્વ ન્ગામ્મમદસ પ્રદ્વપ ॥

ભાનાર્થ—શ્રીનિહ્નને મહારા(ધર્મનો) ‘ નાન વિદાન કીડા
પર્વત સમાન કન્યો દનો અને તે ન સિદ્ધનાને અમ્હાન તેની
નૃષ્ટ વૃદ્ધિ માટે જાન ગામો શત્રુજનને આધીન કર્યા દના (મ
વન્નુપાલ) એ ધર્મ દેવની ઉનિ)

એ જ પ્રમાણે પ્રભાચદ્રસૂત્રિએ નિ ન ૧૩૩મા જ્યેના પ્રભાવ
ચનિ (હેમં પ્રમધ શ્લો ૦ ૩૧૦-૧૧, ૨૩-૨૫)મા સૂચ્યુ છે કે—
‘ અતાન ન દેવાથી સતપ્ત નદેના સિદ્ધનાને પગખા વિના પગે
ચાલતા તીર્થયાનાનો પ્રાનલ કર્યો તેમા તેણે હેમચદ્ર પ્રશ્નને માથે
લીવા હના

ત્યાનપછી તેઓનુ સ માન કરી અને ખાલણોને મિહાનન
(? સિદ્ધિ શિલો) નામનુ ગ્યાન આપી નાન સિદ્ધનાજ શત્રુજન
ગિગિ પગ ચડ્યો ત્યા યુગાદિપ્રભુ-આદીશ્વને ભાવથી નમી—પૂજ
અતિદર્પિન થયેના નાનએ પોતાના જન્મને કૃતાર્થ માન્યો અને તીર્થની
પૂજ માટે જાન ગામો આખ્યા કાન્યુ કે મહાપુરથો પૂજ પોતાના
પ્રમાણુમા કર છે ૨

૧ ગા એ સિરીઝ વડોદરા તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ છે

૨ “ અચર સિદ્ધમૂળાને, નિરપત્તનયાડદિત ।

તીર્થયાત્રા પ્રચક્રામાનુપાત્તળદવારત ॥

દેવમ દિવોમા સધયાના મહોત્સવોમા અને સેકરે અન્ય ધર્મસ્થાનપ્રેમી
કરોડો અને અમળેની સખ્યામા લક્ષ્મીને સદ્વ્યય કરનાર ધર્મવીર,
ચતુરતાપૂર્વક નિદોષ ધર્મચતુરો આચરી કલિયુગમા પણ કૃતયુગને
હિતાનનાર, સર્વ દશનોને સન્માન અને સમભાવથી જોનાર કવિઓના
આશ્રયદાતા, સુનર્ણ ધાગધન વગસારી સમસ્ત યાચકને સતુષ્ટ કરનાર
દાનવીર, નગનાગવણનદ મહાકાવ્ય આદીશ્વર મનોનથમય સ્તોત્ર,
સૂક્તિઓ વગેરે ગ્રંથનાર વિચારચતુર વિવેકનાચર્યપતિ, વિખ્યાત
મંત્રીશ્વર વસ્તુપાલનું મનોદત્ત ‘વસતવિલાસ મહાકાવ્ય’ એ કવિ
બાનયદ્રસૂત્રિએ પોતાની સિદ્ધસાગરસ્વતનાનો પત્રિયય કરાવ્યો છે

એ ‘વસતવિલાસ મહાકાવ્ય’ના નાયક વસન્ત એ જ પોગવાડ
વણિક વીર મંત્રી વસ્તુપાલ છે, કે જેની કીર્તિ કૌમુદી સમકાલીન
ગૂર્જરેશ્વર પુરોહિત સોમેશ્વરકવિએ ‘કીર્તિકૌમુદી’ દ્વારા પ્રકાશિત કરી
છે, કવિ અગ્નિસિંહે ‘સુદૃતસકીર્તન’ દ્વારા જેના સુતોનું સકીર્તન
કર્તું છે, પડિતપુટરીક ઉદયપ્રભસૂત્રિએ જે સધપતિના ચન્નિતને તથા
જેની ‘સુદૃતકીર્તિકલ્લોલિની’ને પ્રસાન્નિત કરેલ છે, જયસિંહસૂત્રિએ
‘હરમીન મદમર્દન’મા જેના પ્રતિભાપૂર્ણ પગકબજો પત્રિયય કરાવી
જેની પ્રશસ્તિ ઉચ્ચારી છે નિજધસેનસૂત્રિ નગચદ્રસૂત્રિ, નરે દ્રવલસૂત્રિ,
અમગચદ્રસૂત્રિ વગેરે કવિઓએ પ્રશસ્તિ કરાવ્યો એ જ જેના યરોદેહને
અમગ કર્યો છે પ્રમધચિંતામણિમા મેસ્તુગસૂત્રિએ, પ્રમધચિંતામા
રાજરોષ્મસૂત્રિએ ઉપેશત ગિણીમા નતનમદિગગણિએ વસ્તુપાલ
ચન્નિદ્વારા જનહર્ષે અને ગણપ્રબધદ્વારા પશ્ચિમ, સમયસુદત વગેરે
પાછળના અનેક વિદ્વાનોએ જેના સદ્ગુણોનું દિગ્દર્શન કરાવ્યું છે—એ
મંત્રીશ્વર વસ્તુપાલે શત્રુજળની તેગમી યાના માટે પ્રયાણ કરતા માર્ગમા
વિ.સ. ૧૨૯૬મા માધમાસની પચમી તિથિએ નિવાનના પ્રથમ
પ્રહરમા ધર્મગજ પુત્રી સદ્ગાનિ સાથે પાણિપ્રહણ કર્યું—સ્વર્ગગમન
કર્તું, તે પછી થોડા સમયમા એ જ મંત્રીશ્વર વસ્તુપાલના સુપુત્ર મંત્રી

ચડી, ગંગાજળવડે યુગાદિદેવને સ્નાન કરાવતા પર્વતની સમીપમા ગહેલા
ખાન ગામોનું શાસન દેવપૂજન માટે સમર્પણ કર્યું ગળ તીર્થના દર્શનથી
પ્રમુદ્ધ નેનવાળો થયો હોય અમૃતથી સિંચિત થયો હોય—તેવો થયો ”
—પ્રમધચિંતામણિના ઉપન્યાસે લેખ પંથી તે સમયની અસહિષ્ણુ
ધર્મીઓ સોદાએ ઠી કરવી લય કરવાતાવગણવાળી વિષમ પગિચિતિ
નો ખ્યાલ આની રાક છે, તે સાથે સિદ્ધગાંજની સમયસૂચકતા, કાર્ય-
કુશલતા, દક્ષતા, ધર્મપ્રિયતા અને કર્તવ્ય પગાયણુતાની આખી પણ થઈ
શે છે

મેરતુ ગસૂજિએ વિરોધમા ત્યા જ જણાવ્યું છે કે—‘ સફલ પ્રતિષ્ઠા
વાળા સિદ્ધગાંજે વિચાર્યું હતું કે મલ્લગીના વન અને નદીના પૂજી
યુક્ત એવા આ પર્વતમા અહિં જ વિન્ધ્ય કરીશ ’ પરંતુ પાછળથી
પશ્ચાત્તાપ કર્યો હતો કે હાથીઓના ઝુકની સિદ્ધિ માટે વ્યાકુલ મનવાળા
મનો થવડે કરીને પણ તીર્થવિધ્વસ પાપ કરનારા મહેને ધિક્કાર દો ”
એવી રીતે પૂજ્ય દેવની સમક્ષ ગાંજલોગને વિદિત થાય તેવી રીતે
સિદ્ધગાંજે પોતાના આત્માની નિંદા કરી હતી અને તે આનંદપૂર્વક
પર્વતથી નીચે ઉતર્યો હતો ”

પૂર્વોક્ત ઉલેખનું સમર્થન કરતા જયસિંહસૂરિએ વિ સ ૧૪૦૨-
મા જ્યેના કુમારખાલ ચંતિ(સર્ગ ૩ શ્લો ૩૨-૩૩)મા જણાવ્યું
છે કે—

“ આવા આ તીર્થમા જે સ્વયં લક્ષ્મી ન સ્થાપવામા આવે તો
પગલોકમા પ્રાણિઓને શ્રેષ્ઠ ગાંજ કેવી રીતે પ્રાપ્ત થઈ શકે ? એમ
વિચારી ગાંજ(સિદ્ધગાંજ) અગણિત પુણ્યરૂપી પુણ્યની રમૂહાથી
શ્રીઆદીશ્વરની પૂજા માટે ખાન ગામો આપ્યા ’ ૧

૧ “ इदुने यदि तीर्थे स्मिन्, स्वयं न श्रीनिवेदयने ।

तदा प्रेत्य कथङ्कार, सुराय स्वात् विलाङ्गिताम् ? ॥

विचार्येति नृपोपपण्यपुण्यपण्यममीदृया ।

ददिवान् द्वादशग्राही श्रीनामेवाचनाकृते ॥ ” —ટી ૬ તરફથી પ્રાપ્તિ

મેસ્તુગસુગિએ નિ સ ૧૩૬૧મા વઢવાણુમા પુણુ કરેલા પ્રમધ ચિંતામણિમા એ જ ઘટનાનો ઉલેખ કરતા વિગેન વૃત્તાત જણાવ્યો છે કે—‘સોમેશ્વરની યાત્રાથી પાછા ફરતા સિદ્ધગળે ગેવત ગિરનારની સમીપની ભૂમિમા પડાવ નાખ્યો તે જ વખતે અતિથય મત્સ્યનાળા બ્રાહ્મણોએ આ પર્યંત જતાધરી સાથે લિંગના આકાર હોવાથી પાદ સ્પર્શને યોગ્ય નથી એવા કૃત્રિમ વચનોવડે નિરોધ કર્યો. ર્શનાલિલાથી ગળએ ત્યા પૂજા મોકલી પોતે શત્રુ જય મહાતીર્થની સમીપમા છાવણી નાખી ત્યા પછુ પૂર્વે કહેલ કૃપાહીન ભતિસૂચકો (બ્રાહ્મણો)એ કટારી હાથમા ગળી તીર્થનો માર્ગ રોકવા છતા સિદ્ધગળે ગળિના પ્રાગ ભમા કાવડિયાનો વેષ કરી, ખલા ઉપર સ્થાપન કરેલ કાવડની બંને બાજુએ ગગાજળ ગળી તેની નચ્ચે થઈ સ્વરૂપ ન જણાય તેની રીતે પર્વત પર

દેમચ દ્રમમુસ્ત્ર સ્ત્રાનીયત તેન ચ ।

સમાન્ય તાસ્તતો રાજા સ્થાન સિંહાસના (મિંપુરા) મિથમ્ ।

ત્વા દિજેમ્ય આરુદ્ધ, શ્રીમચ્છત્રુજયે મિતૌ ॥

શ્રીયુગાદિપ્રમુ નત્વા, તન્નામ્યર્ચ્ય ચ માવત ।

મેને સ્વજમ મૂપાલ, કૃતાર્થમતિહર્ષમ્ ॥

ગ્રામદ્વાન્શક તત્ર દત્તૌ તીથસ્ય મૂમિપ ।

પૂજાયૈ યમહાન્તસ્તા સ્વાનુમાનેન કુવત્ ॥’—નિ સ ૨

૧ “અથ મૂપ સોમેશ્વરયાત્રાયા પ્રત્યાવૃત્ત શ્રીમિદ્ધાધિપો રૈવતોપત્યકાયા ત્ત્વા સસ્તૌ સ્વરીનન દિદ્દુ મત્મરોત્સેકરૌરૈદિવ મમિ સનન્ધાપારલિન્ધાકારોડય મિરિ રિલ્યત્ર પાન્સપશ નાહતીતિ કુત્તકવચનોર્નિવિદન્તત્ર પૂજા પ્રમથાલ્પ મ્વય શત્રુજયમદાતીથ સન્નિધૌ સ્કન્ધાવાર ન્યધાત્ ।

તત્ર પૂર્વોર્વૈજાનિનિનુનૈ કૃપાનિક્ષાનિમિત્તકૌમ્તીમ્માર્ગે નિરુન્ધ સતિ શ્રીમિદ્ધા ધિપો રત્નીમુલે કુત્તકાઘટિકૃષે સ્વ ચનિલિનિરેદિન્નિસામયપમ યન્નગક્ષાન્કસ્તન્મધ્યે મૃત્વાડરદિશાત્સ્વરૂપ ઇવ મિરિમધિસ્થ ગોન્ધેન શ્રીયુગાદન્ સ્તપયન્ પર્વતમગી પર્વતિમાનદ્વાન્શકશામન શ્લેષાર્ગ્ય નિશ્ચન્નશામમ । તીર્થગંગાચાનુદિતગેવન શ્વામૃતામિધિવન શ્વ જાન ॥

—રામચંદ્ર નીનાનાય રાગી તરફથી પ્રમાણિત (૫ ૧૯૦-૧૯૧)

ગિવાશાની ધર્મિની ગોળાગદેરીના સત્પુત્ર, તથા ૫ સિંહ
વિમલમણિના સિધ્ધશિરોમણિ પડિત દેવનિમલગણિએ વિક્રમના
નત્તમા સંકાના ઉત્તર્વમા જ્યેના સ્વોપાવૃત્તિવાળા હીંગસીલાગ્ય
મહાકાન્ન (મર્ગ ૧૭, શ્લો ૧૯૫)મા ઉપર્યુન્ન કચનને વિરોધ પુષ્ટ
ક તા મત્રમાયુ સૂચિત કર્યું છે કે—

“ત્યા (જિના પાસે) હીન્વિજયસૂરિના સ્વપને-પાદુકા સ્થાનને
પૂજના અકમળ પાતશાહે ટલીડ (ળાવીશ વીધા) સમીપની જૂમિ
આપી હતી જેમ સિદ્ધાગળે સિદ્ધાચલમા આહીથગને પૂજના ળાગ ગામે
આપ્યા હતા ?

એ જ મહાકવિ ૫ દેવવિમલગણિએ એ જ શ્લોકનું વિવરણ
ગતા ન્પષ્ટ કહ્યું છે કે—“જેમ સિદ્ધાચળમા શત્રુજય-પર્વત પર
શ્રીનમ્પદેવને પૂજવા સિદ્ધાજ જયમિટરેવે વિમનાચલની સમીપમા
જેવા ળાગ ગામે આપ્યા હતા

‘દેવપતન(પ્રભાસ પાટણ)મા પોતાનો જનાવેલો પ્રામાદ પૂરા
થયા પછી સોમેથ ની યાત્રા નિમિત્તે ચાલેલા (સિદ્ધાગળે) માર્ગમા
પોતાની સાથે આણેલા માનનીય શ્રીહંમચદ્રસૂરી દ્રે માર્ગ વચ્ચે આવેલ
અનીત તીર્થ કગ મુનિજનોનું મિહિમન ક્ષેત્ર વગેરે માહાત્મ્ય કહેવાથી
સિદ્ધાગળે અત્યુજ્જત ગગનને છાના આવી વિમલગિર્મિની યાત્રા કરી
આદિદેવની પૂજા માટે ળાગ ગામે આપી પોતાની છાવણાને અલકૃત
કરી, એમ કુમાન્પાલ પ્રમથ ચગિત વગેરેમા કહ્યું છે ~’

૧ ‘તત્રાગિતુ સ્તૂપમત્રચ્ચરેણ, સમીપમૂમી કિચ્ચી વિતીળા ।

સિદ્ધાચલે સિદ્ધતૃપેણ નામિમવ યથા દ્વાદશ સંનિવેશા ॥”

—મુળઈ નિ સા ત્રેસ કાવ્યમાલા (૧૭)મા પ્રકાશિત

૨ “યથા સિદ્ધાચલે શ્રીશત્રુજયપવતે નામિમવ શ્રીકૃપમદેવમન્નિતુ સિદ્ધરાજ—
ચયમિદ્ધેવેન સમીપમૂમી વિમળાચલસમીપવર્તિનો દ્વાદશ સનિવેશા પ્રામા વિતીર્થતે સ્મ ।

ઉપ ના જ આશયનુ સૂચન કરતા જિનમહાગણિએ વિ સ ૧૪૯૨મા ગ્યેલા કુમારપાલ પ્રબધ(પૃ ૬, ૨૨)મા કથન કર્યું છે કે—

‘ બાળ ગામો દેવપૂજા માટે [ગિરનારમા] આપી સિદ્ધગજ શત્રુજય તરફ ગયો, તત્કાળ એથી આજ્ઞાએ નિષેધ કરના છતાં રાત્રે ચડયો શ્રીયુગાદિદેવને પૂજા, સ્તુતિ કરી બાળ ગામો દેવદાયમા આપી અણુહિલ પત્તન (પાટણ)મા આવ્યો ૧

જિનમહાગણિના ઉપરના ઉલ્લેખ પંચી સિદ્ધગજે ગિરનારમા પણ બાળ ગામો આધ્યાનુ જણાય છે એ જ અથકાર ફરી એ જ અથમા આગળ જતા આ પ્રમાણે જણાવ્યું છે—

। ‘ [સિદ્ધગજે] ત્યાં પછી શ્રીહેમાચાર્ય સાથે શત્રુજયમા યાત્રા કરી બાળ ગામો દેવદાયમા આપીને તેની જ રીતે ગૈવતક ગિરનારમા ગેમિજિનને પ્રણામ ૨ કર્યા ’

એ જ અથકાના અનુયાયી જિનભર્યગણિએ વિ સ ૧૪૯૭મા ગ્યેલા વરતુપાલચરિત (સર્ગ ૧ શ્લોક ૮૪)મા પ્રતિપાદન કર્યું છે કે —

“ ,તિ શ્રેષ્ઠ જે સિદ્ધગજે શત્રુજય-મહાતીર્થમા જિનેશ્વરની પૂજા માટે દેવદાયમા ખાર ગામો આધ્યા લતા ’ ૩

૧ * ■ દ્વાન્ન ગ્રામાન્ દેવપૂજાયે દત્વા શત્રુજય જગમ । આકુલ્લગર્વે પ્રે નિષિક્ષો રાત્રૌ સમાશ્વેહ । શ્રીયુગાદિદેવ પૂજયિત્વા સ્તુત્વા દ્વાન્ન ગ્રામાન્ દેવગાયે દત્ત્વા શ્રીમળદિલ્લપત્તને સમાગાવ ।’

૨ તત્ત શ્રીહેમાચાર્યસન્નિત શત્રુજયે યાત્રાં કૃત્વા દ્વાન્ન ગ્રામાન્ દેવગાયે દત્ત્વા સયૈવ રૈવતક નેમિજિન પ્રણામ ।’

—આત્માનંદ સભા ભાવનગરથી પ્રકાશિત

૩ “ શત્રુજયે મહાતીર્થે પૂજાય યા જિનેન્દ્રિતુ ।

દેવગાયે કૃતિશ્રદ્ધે ગ્રામદાન્નશક રત્નો ॥

—શ્રી. ઠ તરફથી પ્રકાશિત

વગેરેના દ્વાન તના થયેન 'શુદ્ધગતનો પ્રાચીન ઇતિહાસ' કે જે શુદ્ધગત વર્નામ્યુન સોસાયટી તન્દ્રી બીજી આવૃત્તિમા પ્રસિદ્ધ થયો છે તેના પૃ ૧૭૫મા પણ સિદ્ધરાજે શુદ્ધરાજ માટે આપેન ગાગ ગામનુ સૂચન થ્યું છે એ મર્વ પ્રમાણેથી ઉપર્યુક્ત કથનને મિતેન પુષ્ટિ મળે છે અને તેની પ્રામાણિતા દશાયવા અધિ-પ્રય ન કન્વાની અપેક્ષા નહેતી નથી.

મ નીઓ

સિદ્ધરાજને તેના દીર્ઘકાલીન ગબ્બમમયમા અનેક મ નીઓ થયા હતા જેમાના વણા જેન હતા તેમાથી એક મહામાત્ય આશુકનો સક્ષિત પત્રિય ઉપન કાવ્યો છે અને તે સાથે બ્રાહ્મણ મ ની ગાગિલના સબધમા પણ લખાન્યુ છે એ સિવાય મ નીશ્વ આનંદ, પૃથ્વીપાલ, ઉચન વાગમટ (વાહક), સપત્ક (સાતુ), મુખલ તથા દડનાયક સજ્જન (માજણદે) વગેરેના સબધમા આગળ જણાવીશુ.

આર્ગ આચાર્યો

પાટણની પ્રભુતાને પ્રાપ્ત કરના શુદ્ધગતના નાથ ગબ્બધિગબ્બ સિદ્ધરાજ જયસિંહથી સન્માન-સત્કાર મેળવનાન, સિદ્ધરાજને સદ્બોધ આપી સત્કર્ત્ત-યો કરવા પ્રે નાન સિદ્ધરાજના સમયમા વામનની અધુત્તમ ઉપાસના કરનાન મમત સમાજ પન નિસ્વાર્થ ઉપકાર કરનાન નિરપુલ નિર્ઘ થ મહા માઓનો-વિશ્વના શુભેચ્છક કલ્યાણમિત્ર સત્પુરુષોનો અપર્વ જ્યોતિર્ધાનો પ્રામાણિક ઇતિહાસ થમ તપાસીએ સદ્ભાગ્યે એમાના એમદ સિવાન અન્ન જ્યોતિર્ધ પન ગહુ-તુને ભૂવાવના ગર્હ સાક્ષ લેખક મહાશયની સૌજન્ય(?)ભરી ગયા પડી નથી.

અભયદેવમૂરિ

અભયદેવસૂ નામના અનેક જેનાચાચો અત્યારે પૂર્વે થઈ ગના છે, પન તુ અર્ટિ પ્રશ્નવાહનકુલની મધ્યમાશાખાના હર્ષેરીયગચ્છના મલધારી સચાવી ઓળખાતા આચાર્યનો પત્રિયન ઉપર્યુક્ત છે તેમનો પત્રિયય એ ૨

ઉપર દર્શાવેલા પ્રમાણોથી સિદ્ધાન્તે શત્રુજય માટે આપેલ બાગ્રામના શાસનની—તેના પ્રશસ્ત સત્કાર્યની આપણને સ્પષ્ટ પ્રતીતિ થાય છે તેમ જ તે શ્રેષ્ઠ કર્તવ્યના યથા સાથે તેમના મહામાત્ય આશુકનો સબધ હોનાનું પણ જણાઈ આવે છે.

‘જયશ્રી’ થી અંકિત જિનસ્તોત્રગ્તનોપ ચર્યુષણાપર્વ વિરમિતિ-નિદશતઃ ગિણી, અધ્યાત્મકલ્પદ્રુમ ઉપદેશગ્તનાક, ત્રેવિદ્યગોષ્ઠી, સુસુખાદિ મિત્રચતુષ્ક કથા, જ્યાનદ્યરિત વિગેરે ગ્યનાગ ‘સતિકગ’ સ્તોત્ર ગ્યી મગ્ધીનો ઉપદ્રવ નિવારી થાતિ કગનાગ, એકસો આઠ વર્તુલિકાના નાદને જાણુનાગ, સહસ્રાવધાની, વાદિગોકુલપદ, ‘કાલી-સગસ્વતી’ વગેરે બિરુદ મેળવનાગ સુપ્રસિદ્ધ મુનિસુદગ્ધગિ, કે જેમનો જન્મ વિ સ ૧૪૩૬મા જેમની દીક્ષા વિ સ ૧૪૪૩મા, વાયક-પદ્ધતિ વિ સ ૧૪૬૬મા સૂગ્ધિપદની વિ સ ૧૪૭૮મા અને જેમનો સ્વર્ગવાસ વિ સ ૧૫૦૩મા થયો હતો, તેઓએ પોતાના ઉપદેશ-ગ્તનાક (દે લા પ્રકાશિત પૃ ૧૮૨મા) પણ સિદ્ધાન્તના ઉપર્યુક્ત શાસનદાન સુદૃતનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, પગ તુ તે પ્રબધચિંતામણિના ઉપર દર્શાવેલા ઉલ્લેખને અનુસંગતો હોવાથી ફરી અર્થ દર્શાવ્યો નથી.

એલેકઝાન્ડર કિ લોક ફાર્પસ સાઈમની રાસમાળા, કે જેનું શુજગતી ભાષાતર હીનાન—બહાદુર રણછોડભાઈ ઉદયગમ દ્વારા થઈ ફાર્પસ શુજગતી સભા તરફથી ત્રીજી આવૃત્તિરૂપે પ્રકાશિત થયેલું છે તેના પૃ-૨૨૦મા તથા મે ગ ગ ગોવિંદભાઈ હાથીભાઈ દેશાઈ નાયબ દિવાન

‘દેવકવચને સ્વનિર્માણિતપ્રામાણ્યપૂર્ણીમવનાનન્તર સોમેશ્વર—યાત્રાનિમિત્તપ્રરિચ્છે નાધ્વનિ સ્વસાધ સમાનીત-આનનીય શ્રીહેમચ દસૂરી દેનાર્ધમાર્ગનાલીવતીધટ્ટનુનિજ્ઞ નિદ્ધિગમનયત્રાપિમાદાત્મ્યચયનાદસુવ્રતરાગેણ પ્રચટ્તમાગત્ય વિમલગિરિયાત્રાં ત્રિપાયાદિદેવપૂજાક્રૂતે દાન્ત પ્રામાન્ દક્ષા સ્વસ્થાનમલદ્વનવાન્ । ર્હનિ કુમારવાન્પ્રવચ ચરિત્રાદિપુ પ્રોચમસ્તીતિ ॥

—ઉપરના શ્લોકની વ્યાખ્યા.

“હુ-પી નોના ગાંધીજી ગાંધીજી નામનમા, ઉચ્ચતાની
 નેનું અનુભવ કુનાના નોમ નાની ચક્રનખા નાગાનાન વિગ્રહ
 નવમ, તપ અને નાયા-ચનાના નિર્મિત, નિ નગ દરોમા ચૂમપિ
 ના, ચાના મા જ્યનિ-સુ વિના નાક જોવા એ સુનિની તત્તુ
 અરુચ્ય ચિત્ર ન વધુ જાના શુભા શુભા કન્વામા ત પ્રતિદ
 વાયવપતિ પપુ મમર્થ ન વર્ત શ —એમ હુ નાતુ છુ સીદેર વિષુત
 જેમને નન્મ નાદિ (સુનિમ ન વગર) અનિશ્ચય જા જલવ’ દ્યની
 જેમ સુનિચિત દર્શા છે—સુનિ ના અભિષેક રો હે તમના શુચ
 નાનમા દો નિશુત નમર્થ વર્ત શ ?

જેમની આના નામ ના પપુ આદ્ય ર્ષિદ માવે ચક્રવાન છે, જેમના
 ર્થન વના અનિષ્ટો પપુ પ્રાપ્ત પન્મ જમાદ પામે છે જાના મુખ
 પી અસુરિથી નીકળતુ C, P મનુ જ્યનપ અમન પીનાના ઉચ્ચ
 જેનો લીનાગના મથનમા દોનાની જમ તુપ્તિ પામના નથા જેમણે
 અન્યતુ હુત તપ હરી નિવન રુદ્ર માન આપી, પોનાના નેતે શુભો
 વ’ નર્વન પ્રભુતુ આ તીર્થ જાનન પ્રભાનિ (પ્રભાવવતુ) હુર્થ છે
 જનતુ ચક્રનખા C જ્યન નગ નમન વિશ્વને C જ્યવ હુતુ
 ભવજનોથી પ્રદા હુતુ, નિગાનિ થગ વિના અગ્નિવિતપણે
 શિઓમા વિચર છે

જેમની ગાંધી જેના પવિત જે નર્ષિએ, યમુનાના પ્રનાદ જેવા
 નિર્મળ મુનિચક્રનિના નર્ષિનર્ગ નર્વાસથી નર્ગ જુનનનને
 પવિત હુર્થ છે વિગેર મુનાનના થના તાના કલિતપી હુમ
 અધગની પ પનાવ’ જેની ન્થિનિ રુપ વર્ત ગર્ધ દની તે રાચીન
 મુનિઓથી આચ થેના માર્ગને મુન-જના જે મદાપુ-વે વિવેકપી
 પવતના શિખ પ હ ન પામી નમ-જાનપી કિણો વ’ મારી ગેને
 પ્રનાશિન હો છે, તે અભવેક્યુ નિ તેઓથી પૃથ્વીમા પ્રતિદ થના

કગનના તેમના મમકાલીન સહામી અતેનામી દેમયદ્રસૂઝિ, પ્રગિય
નિજ્યસિંહ સૂઝિ, શ્રીયદ્રસૂઝિ લક્ષ્મણગણિ નગરે મુખ્ય છે જેઓ
સિદ્ધગજ જ્યસિંહના સમયમા નિઘમાન ના—મુપ્રનિધિત તરીકે
મુપ્રસિદ્ધ ના તથા તમના પગિયમા થયેના નન્યદ્રસૂઝિ, દેવપ્રસૂઝિ,
ગજરોષ સૂઝિ અને તપાગચ્છીય ભાવનિજ્યગણિ નગરે વિદ્વાનોએ
પણ આ અભયદેવસૂઝિનો પ્રાસ ગિ- પગિય ગવ્યો છે

આ અભયદેવસૂઝિના શિખ દેમયદ્રાચાર્ય મુપ્રસિદ્ધ મહાન
જ્યોતિર્ધર્મ કલિમાન સર્વગ કુમાળપાલ પ્રતિભોધ હેમયદ્રાચાર્યથી લિન
છે અભયદેવસૂઝિના શિખ પ્રસ્તુત દેમયદ્રાચાર્યે વિ સ ૧૧૬૪મા
પાટણમા સિદ્ધગજ જ્યસિંહના ગજનકાળમા ચેરી અને લખેરી
લગભગ સાત લખ શ્લોક પ્રમાણ જીવસમામ્વૃત્તિની તાડપરીય પુસ્તિકા
ખલાતના જૈનલજા મા અભાષિ નિઘમાન છે વિ સ ૧૧૭૦મા
આવણ નદિ પચમીના દિવસે પૃથ્વી રકગરી મેડતા અને જાપણીમા
શ્રીમાન આરોગી નમનિમા નિરામ કરી નની તેજ લખ શ્લોક પ્રમાણ
સ્વેપમ લવલાન તાસન જ્ઞતિની ત્રાત પ્રસસ્તિમા આ જ હેમયદ્રાચાર્યે
પ્રથવાનકુલથી પ્રકટેલા કંપવૃક્ષસમા હર્ષપુરીયગજનો પગિય કગવ્યા
પછી જ્યસિંહસૂઝિનો, તથા તેમના ગિય અને પોતાના ગુરુ અભયદેવ
સૂઝિનો પગિય આ પ્રમાણે આપ્યો છે—

૧ જીવમમામ્વૃત્તિ મમાતા । પ્રમાણ ૨૭ સવ ૧૧૬૪ ચેત્ર જુદિ ૪ સોમેશ્વ
શ્રીમન્નાદિલ્પાટને સમસ્તગનાવનિરામિત મહારાનાધિરા પરમશ્રી ધીમજ્જર્ણમહેદેવ
કન્યાગનિજયરાયે એવ કાલે પ્રવતમાને યમ નિયમ સ્વાધ્યાય ધ્યાનાગુધાનરત—પરમ
નેષ્ટિક પતિરત્નેનામગવાર્ધ મહારત શ્રીદમચદ્રાચાર્યેગ પુસ્તિકા સ્ત્રી ૩૦ —

—પ્રા પિંડનનો રિપોટ ૧ પૃ ૧૮

૨ મત્તવધિદેશગવગનવિક્રમાનિદાને ।

નિવધ્યા શ્રીરિય આગતવિવનીવિવત્ત ॥

—પિંડસન રિપોટ ૩ પૃ ૧૫૬

પ્રભોદ હિપન ડગ્ના, તેડુ નિર્દોષ શિષ્યગત્ત ઉપજ થયુ, કે જે શુણિના અસદ્ગુત બહેળા શુણોની મુતિ કન્વામા બ્રહ્મા પણ ક્ષણમા મદના પામે, તો પછી અન્યની ચી વાત ?

જેમનુ રૂપ કામદેવની મૂર્તિની ગોખાને નિતનાર છે, જેમની વાણી ચદનગમથી પણ અધિક શીતલના આપનાગી છે, જેમનુ મન સૂર્યકાંત ગત્ત કગ્તા પણ વિરોધ વિમન છે તેમનુ શુ પ્રશસાપાન નથી ? જિનેશ્વરના શામનની પ્રશસા કગવનાગ, જેના ઘણા અત્યદ્ગુત ચગિતોને માલગી પોતાના ચિત્તમા લાગા વખત સુધી વિચાર કગ્તા સજ્જનો પન્મ વિમન પામે છે

જે ધર્મ આદર નહિત દાવા છતા ઈ ધર્મમય કિનામા મુકાયો, તે ગજએ પણ જેમની આનાને ગેરા(પમાદી)ની જેમ ત્વગથી સર્કર્ માથે ચડાની હતી

અમારિ-ગામન

જેમના ઉપદેશથી મિહરાજ જયસિંહદેવે પોતાના નમસ્ત દેશમા શાસન આપવા પૂર્વક એકાન્દી પ્રમુખ દિવમોમા અમારિ ડગની ૧૮તી

પૃત્તીગાન્ને રપાય લોગના જિનમ દિર પન્ સોનાનો કળશ ચજાનનેા

જેમના અદેશથી પણ ૫ તીના ૮ ગજએ ગણગત લપુન્(ગણ ચલો)મા જિનમ દિર પન્ મોનાનો કળશ ગ્યાપ્યો ૮તો ૨

૧ યન્વાવશાન્ન સ્વસ્ત્ય મિહાધિપ શ્રીચરમિત્તવ ।

પ્રમાત્તીમુદયદિને વમાનગાયચ્છમનગાનપૂવન્ ॥

—ધિરસન રિ ૫ ૮૬

૨ ય ય મન્થેનાવિ પૃત્તીરા જન નૃમુત્ત ।

રણ્નમનુરં ચલ સ્વગુમો જિનાન્થ ॥

—૧૪૦૦ ન રિ ૫ ૮૬

તેઓ(અભયદેવસૂનિ)એ જ શ્રુતનેીના વચનથી પોતાના શિષ્યલગ્ન હેમચદ્રસૂનિના મુખદ્વારા સુન(લવલાવના)સહિત આ વિવગ્નુ ગચ્ચુ છે ”

યમ, નિયમ, સ્વાધ્યાય ધ્યાન અનુપ્રાનમા ગ્મત પગમનગ્રિક આ જ શ્લેતામ્નાચાર્ય હેમચદ્રસૂનિએ પોતાની ગ્યેની શતકવૃત્તિના અતમા, જીવસમાસવૃત્તિના અતમા તથા નિ સ ૧૧૭૫મા કાર્તિક શુદ્ધપચમીને દિવસે જ્યોત્સિહ(સિદ્ધગજ) ગબ્જના ગબ્જમા પૂર્ણ કરેલી ૨૮૦૦૦ અઠાવીસા નગ શ્લોક પ્રમાણુ વિરોપાવશ્યક-મૂલદ્વૃત્તિના અતમા પણ એ જ હિપયુક્ત પ્રશસ્તિ ઉચ્ચારી છે

નિ સ ૧૧૮૧મા માઘ વ ૩ના દિવસે સિદ્ધગજના રાજ્ય સમયમા સમાપ્ત કરેલા ૧૪૪૭૧ શ્લોક પ્રમાણુ ધર્મોપદેશમાલા ૨ વિવગ્નુમા વિજયચિહ્નસૂનિએ પોતાના ગુરુ પૂર્વોક્ત હેમચદ્રસૂનિના કથનનુ સમર્થન કરતા પોતાના ગુરુના ગુરુ અભયદેવસૂનિના પગિચય આ પ્રમાણે આપ્યો છે—

“ પ્રશ્નવાટનકુનથી પ્રકટ થયેલા કટપવૃક્ષસમા તે હર્ષપુરીયગચ્છમા સમસ્ત નિધિલગ્નના વિસ્તાગને અલકૃત કરવામા સમર્થ, શગત-પૂર્ણિમાના ચદ્રના કિન્જો જેવા ગૌગ્વર્ણુ ગુણોવડે મજ્જનોને સદા પ્રમેદ આપનાગ તથા ખીલતા તામ્ર કુદ્ધપુષ્પોના ગુચ્છ જેવા ઉજ્જવલ સ્વરૂપ પોતાના પ્રતિપાપાનમા ચિત્તવૃત્તિ અર્પણુ કરનાગ જ્યોત્સિહ-સૂનિ થયા એમનાથી પણ કંઈક અત્યુચ્ચ સમસ્ત વિદ્ધવગ ને પગમ

૧ “ ગર્જાં ચ પદ્મસક્તવધિકૈકાગ્નિશતેધ્વતીનેષુ ।

કાર્તિકમિતપશ્ચમ્યાં શ્રીમદ્ભગવિદ્ગુપ્તરાયે ॥

—ય વિ પ્રથમાજાથી પ્રકાશિત

૨ ‘ વ્રજારત્ન-ગ્નનગ્ન માટે માસમિ નિષ્પદપક્ષમિ ।

તદયઃપ હસ્તિકિરે, મમત્ત નિવરણ ણ્ય ॥

—પિટસ ન વિ ૦ ૫ ૮૮

(મહાવીર)ના પ્રવર્તિત તીર્થમાં પ્રવવા નકુનમાં લઈ પૂ વી પ્રકટેના ગરુડમાં લયનિદિશ્વર થવા પાવ્ય નાન (નાન ફર્નન ચાન્નિ તપ, વીર)ના આચાર આચરનામાં તપ ન નાન જે ગુણનિધિ શાક ભગી (નાભર અન્નમે પાનના) મન્નમાં સુપ્રનિદિ ના

તેમના ગિપ્ય ગુરુપી ન નોના નાગ અલયદેવનિ થવા, ઉપશમની પ્રવાનતાવી જેમો નુગના (૨ નુર્જનો)ના પપા મનને લઈ ઉલુ નુ ગુરુ (બુલપતિ)ના નન્ની મનિવાગો પણ જેનના નમમ ગુણગણને મદણુ ન્વા અમર્થ ન થઈ ગ, તો મમ્મનિ ૯ તેમને સ્તવના ડેમ સમર્થ થઈ શકુ ૨ તો પણ અનાધા પુ ગુણોના નાગર પગવળ બનેના મનવાળો ૯ તેમના ગુગ માહા મન વથાશસ્ત્રિ કઈક કીર્તન કુ —

ઉચ્ચતા

અનુમન્તા ઉચ્ચ ગુણોને જેડને હાય તેમ જેમ ૥ શરીરે લુવનમાં અત્નદ્ભુત ઉચ્ચતા પ્રાપ્ત કરી લી

રૂપથી નમજય

રૂપથી પગાલિત થયો હોય તેમ મહાનુભવ મક દ્યત-કામદેવ ગર્વ નિત થઈ કદાપિ જેની નજક ઉપચિત થઈ કનો ના

ઉત્તમ અયમ-મદાયગળ

સન સ ખા જિને ન નિનાણુરપી અગ્નાચનના શિખન્થી અદશ્ય થતા પર્વ મુનિરપી ચક્રના પ્રમ ૧ પપુ પ લોડમાં પથાન કયે હોતે, કલિમાલરપી નિહાળ પ્રસગ્તા પ્રમાદરપ ગાત અધકાન્ના પડલવડે આ ભન્તક્ષેનમાં સયમનો માર્ગ ખાયે પ્રજાદિત થતા તપ, નિયમ અને સયમમાં સમુદ્ધમાં અતિ નિગૂટી નિર્મળ મહિપદીપ-સમાન જે મહા પુરપે પોતાનુ તેજ મ્કુ ૧ યુ દલુ

૧મ-માર્ગ-પ્રવર્તન

જેમણે લોકોને દાન, તપ, પૂજા, કલ્યાણુક મહોત્સવમા અને પ્રાચીન અષ્ટાદિકાઓ (આઠ દિવસના વાર્ષિક ઉત્સવો)મા પ્રવતાવ્યા હતા

પ્રમાદરૂપી ગુણગ્રસ્ત અધિકારી સંયમનો માર્ગ પ્રજાદિત થતા સૂર્ય જેવા જે મહર્ષિએ પ્રકટ વિવેકોદયમરૂપી પ્રભામકલને ઉદ્યોત કર્યો હતો. વીર નિશાનથી પ્રાપ્ત થયેલી શ્રેષ્ઠ મન (સૂક્ષ્મ મન)—વિદ્યાને જે અતિશય મહાન પ્રભાવક થયા તેમનું જનશ્રુતિને આનંદ આપનારું ‘અભયદેવ એવું નામ પ્રસિદ્ધ થયું

શ્રીદેવ્ય દ્રસ્ટ્રિ (મલધારી)ના તથા તેમના મુખ્ય પદ્ધતિ નિજ્ય મિંટસૂત્રિના ઉપનિષદશાવેલા પ્રામાણ્ય ઉલેખથી મહર્ષિ અભયદેવસૂત્રિનો થોડો પરિચય આપણે મેળવ્યો. તેમની આદર્શ જીવન ચર્ચાનો અધિક ઉપયોગી અતિહાસિક વૃત્તાત હોવા તપાસીએ ઇતિહાસાત્મિક શ્રીય દ્રસ્ટ્રિ એવિ સ ૧૧૯૩મા આસાવત્તિ (આસાવળ, અમદાવાદ પાસે)મા જીવેના પોતાના મુનિશ્રુતિચંત્રિ નામના અગિયા હજાર શ્લોક પ્રમાણુ પ્રાકૃત કાવ્યચર્ચાની નિર્મૂલ પ્રશસ્તિમા તેમનો ઉપસુક્ત મનોહર ઇતિહાસ આલેખ્યો છે. આ શ્રીય દ્રસ્ટ્રિ પ્રવૃત્ત અભયદેવસૂત્રિના સમકાલીન સહવાસી પ્રશિષ્ય હતા અને મનધારી હંમય દ્રસ્ટ્રિના મુખ્ય નણ પદવરેમા મધ્યમ હતા. વિજયમિંટસૂત્રિથી લઘુ અને વિષુવચ દ્રસ્ટ્રિથી વરેના હતા.

પૂર્વાનગ્યામા લાટદેશની મુ (મનીમુ)ને પાવન ડનન એ શ્રીય દ્રસ્ટ્રિમે આ પ્રમાણે જણાવ્યું છે—“હેલા તીર્થાવિપતિ

૧ “વિક્રમકાળો જગત્ (વા)મમદર્શન મળ માવળા (નિર્ણય ૪) ।

તત્ત્વવર્ણનર નૈવમ ૪)વ્યંગિમિ ૪૫ પરિસમત્ ॥

—પિ રિ ૫ ૬ ૧ ॥ ૬૧

૨ એમનો નિરોધ પરિચય આજ નેનારો

કગ્તા નાદે શ્રીનીગદેનનો પુન જગત્રમિદ્ધ યગ્ગ શ્રીનજને પાય
ગાઉની અદગ ગેના જેમને વદન કર્તા વિના જમતો ખેનિ

અણુહિન્નવાડપુગ્મા જિનમ દિગ્મા પ્રબુનો ઉ સવ થતા, ત્યા જેમને
એકને આમ નણ કરીને લઈ જતા અણુબોલાવેલ પણ મહાન અને
મોટામા મોટો પણ બાકીનો શ્રાવ્ય અમુલ્ય, જેમને નમગ્ગા કન્વાની
પ્રતિનાથી અવમેન જતો હતો

પ્રભાન, કપાય-ગાર્ત

જેમની સકલ મૂર્તિ પણ વિધિએ ખણે અમૃતગસથી ઝનાની હોય
તેની જણાતી હતી, કાગણુ દે તેમના દર્શન થતા પણ કપાય (કોધ વિ)
શ્પી એ નાશ પામતુ હતુ

પોતાના દર્શનથી દર્શન કગતા જે મહર્ષિ પગ્તીર્થીઓ અન્ય
વર્માનુયાયીઓના હ્રદયને પણ અતિ આહ્વાદિત કગતા હતા અને જેઓ
પરમતના લોગાવડે પોતપોતાના દેવોના અવતાન જેવા મનાતા હતા

વચન પ્રભાન

જેમના મુખ મુલથી મદાય તે જ વચન નીકળતુ જે જે સાલળતા
લોગાના મનને પગ્મ નિર્વૃત્તિ થતી હતી

જે શ્રાવ્યએ અન્યોન્ન અ અપ્પસ ગોખી (મ દિગ વિ ની નક્ષા)ના
સળધમા કલહ થતા રોષનશ થઈ જિનલનનમા જવાનો નિયમ (ત્યાગ)
કર્યો હતો, તેઓ પણ જે મહર્ષિની નાણીથી ઉપશાત થયા હતા

કઈકે કાન્ને કપાનવશ થયેલા સ્ત્રોત લાઈઓ નિરોધ હલહ થતા
પગ્મખ જોલના બવ થતા હતા, તેમને પણ જે મહાપુરુષે કપાન રહિત
કર્યા હતા

૧ “ સિરિવીરણ્વ નળગ્રો ઠ્ઠકુરાસેરિન્જગ્ગ(જો) સિરિન્થમિદ્ધો ।

ગાડયનચગમજ્ઞે અનાં ઉ જ ન મુનગો ॥ —પિન્સન રિ ૫ ૮

જેમણે કપાયથી ગહિત તેણે કઈક અનુગત આચર્યું હતું, કે જેથી
પગ પક્ષ અને ગ્વ પક્ષમાં પણ લેશમાન વિરોધ ન થાય

નિરુપૃહતા

અતિનિરુપૃહ જે મુનીશ્વરને પોતાના પગિભોગમાં પગિગ્રહમાં સર્વદા
એક જ ચોલપટ્ટો (નીચે પહેરવાનું વસ્ત્ર) અને એ જ પ્રજાદનપટ્ટી
(પરછેડી—ઉપર ઓઢવાનું વસ્ત્ર) હતા

શરીર અને રત્નોમાં નિરુપેક્ષ, મલસમૂહને ધાણુ કરનારા જે
મહાત્માનો અતરંગો કર્મભવ, જાણે તેમનાથી ભવબીત થયો હોય તેમ
નીકળતો હતો

ત્યાગવૃત્તિ

ગસગૃહિ-ગહિત એવા જે મુનીશ્વરે ઘી વિગઈને મૂકી બાકીની
સર્વ વિવૃત્તિકારક વસ્તુઓ (દૂધ છઠ્ઠી ગળપગ વગેરે) નો યાતજીવ
ત્યાગ કર્યો હતો

જેમણે ઝોની નિર્જંગ માટે સ્વિસના ત્રીજા પદોગના સમયે
ગ્રીધમન્થુમાં ઉડાણના પ્રખર તાપમાં ત્રથમ ગુણુગ્યાની (મિથ્યાદૃષ્ટિ)
મનુષ્યોના ઘરે લિક્ષા માટે ભ્રમણ કર્યું હતું

લોકોનો તેમના પ્રત્યે ભક્તિભાવ

જેમને લિક્ષાર્થે નીમ્નેલા સામળી આવડે પોતપોતાને ઘરે લિક્ષા
આપવાના અભિનાયથી તત્પર હોયુંકે થતા હતા

જેમને પ્રખટ મ મત આમણુ રાક વગર ગૃહમદદિ-કૃતિને મનુષ્યો
પગ પોતાને ઘરે પોતાને હાલ સન્માન આકે ભિક્ષાદાન આપતા હતા

તેઓ જે ગામમાં અથવા નગરમાં ૧૦૫૧ આને જ્યાંપ્રધી
ગહતા, ત્યાં સુની ત્યાંના મનુષ્યો પ્રાપ્તે તેમને રદન ધર્મ વિના ભોજન

પ્રો પિતૃનના રાજ્યના રાજા બિનમનપા રાજા તરીકે રાજ્ય
 કરી દોય તેમનેનાયક રાજા તરીકે રાજ્ય કરી રાજ્ય કરે
 લેનધમના રાજાના રાજ્યના રાજાના રાજ્યના રાજ્યના
 ધર્મિકાસમા રાજા રાજ્યના રાજ્યના રાજ્યના રાજ્યના
 રાજ્યના રાજ્યના રાજ્યના રાજ્યના રાજ્યના રાજ્યના

એ જ નમાનો જનધમ-નિધાનના ૪૧ તરફથી તારિત થયેન
જેન ઇતિહાસ (૧૧૪૬૮)ના જણાવે છે— ૪૫૧ તેમના
ઉપદેશથી બુલનપાલ ૧૧૫૫ જનમદિ માં દૂત કરના ૧૫૫૬ તા ૪૨ માં
દર્શી હતા

એ જ હિં ના બાનાળા બાની ના મલિદાન () ના બાપના
 પૃ ૭૭૭મા મલય નસરિ () ના પરિચયમા સર તમારામા તમી માની
 છે તેમ જ દે લા જૈન પુ ૫૦ તમી નમિત થરેન શ્રી નદ્રસૂરિના
 સંપ્રદાઈની ના નરતાવનામા મુનિરાજ શ્રાવણિનનિય () નાસ પણ
 સંપ્રદામા એ જ બુનની ન ન થરેની તનાય છે

કલ્પના વિગ્રનિધાલયના સ્વ ના અયાપન મન યાય-વ્યા-રણતીય
પ ઉરોનિર્દામે મુખાસનાલયરિમ ની સત્ત્વ તાન્ત્રનામા પ્રો
પિત્તેનની અપુત્ર બૂનતરલસ્ય ૧૧ રી મમારા અપુત્ર કથન । અનુસરતો
માગ્ય ફર્મા ૪ ૭ ૭, — પાપારિના સિખર પર રહેલા જિનમ દિગો રાજ
નિરોગી અત્રિ ગીઆઅ સ્વાર (૫૫) મુ ઉત્ત ત મા પ્રિમે રાતન
મહી અદાંતુ ઉત્ત

આવી રીતે પ્રો પિતૃસનના રિસોગેના તથા તના મનુષ્ય કેરતા પ
 હીરાલાલ જનવમના નારીન ઇતિહાસ મા ત્રી બ્રો અને તે પરથી
 થોલા બુલનાજા જીવ અનુ રણા (મળિ માનના ડે સં ના હો પ્રસ્તાવના
 વ)મા વતરી માવની બ્રોના સુવારનાની માનર્ય તા એ ઈતિહાસને મઝ
 સંદર્ભ મા માપિ ઉતિહાસ તના માવારજન મૂળ ન થાન સાધનાતા
 પૂરજ તપામ્યા પછી લખનાની નરનિ સખની તેલ કે જેની બનપર પરા થની
 આદે અને તેનું ૧ બીર પરિણામ જ્ઞાના મનિ મનસુજન માદે આશા છે
 કે સાલરા આ નમ્ર સૂચના તરફ લક્ષ્ય માપી

ગાનનો પ્રમાદ (મટેગ્યાની) પ્રાપ્ત થનાથી અલકારી થઈ જેઓ દેવાને પણ પ્રણામ કરી અથવા ન્યૂનતા પૂર્વક કન્ટા, તેમ જ પોતાના ગરુડમા એક ગુરુને જ નમસ્કાર કરતા તે ગાનમાત્ર્ય પ્રમુખ અધિકારીઓ પણ જેમના નયનથી મદ ગ્રહિત થઈ સામાન્ય મુનિના ચળણને પણ નમન કરનારા થયા હતા.

ગાલાલિયરના મહાવીરમ દિરના દ્વારને

ભુવનપાલ રામદ્વારો મુક્ત કરાવ્યું

ગોપગિરિ(ગાલાલિયર)ના શિખર પર જહેલ ચગમજિત (મટાનીગ)-ના મહિના દ્વારનો, ગાનએ આપેલ શાસનને નશ થઈ (૧) ત્યાના અધિકારીઓએ લાખા વખત સુધી અનગેધ કયો હતો પરંતુ જે મહાપુરુષે ત્યા જઈને ભુવનપાલ નામના ગાનને જી અતિથય પ્રયત્નો તે મુક્ત કરાવ્યું હતું ?

૧ 'ગોવગિરિમિહર મઠિય ચરમજિનાયયણારમવરુદ્ધ ।

પુ(કુ)નિવન્નિજ મામ્મ મ(સ)સાવ(ધ)ણિપાદેં ચિરકાલ ॥

ગનૂળ તત્થ મણિજ્ઞ, મુવળપાલામિહાણમૂવાલ ।

મદમયપવેસા, મુક્કલ્ય વારિય જેણ ॥

—પિટસ ન રિ ૫ ૧૦ ૬૭

પ્રો પિટસને પોતાના પ્રથા રિસાટના ટેમટના ૫ હમા શ્રીચ દ્રસૂરિના મુનિસુધનચરિ ની પ્રગણિતને સાર દર્શાવતા આ સંબંધમાં જણાવ્યું છે કે—

At his request king Bhuvanipala remitted the taxes levied on the worshippers in Jain temples

અર્થાત —ભુવનપાલ રાજાએ જૈનમંદિરોના પૂજકો પર નામેયો ન આપવા દેવસૂરિની સુચનાથી મુક્તી મેળવી હતી.

પ્રો પિટસને હવરની આથાનો નર બરાબર ન સમજવાથી અને ૧૧યાની યાદી અશુભિ હોવાથી તેના લેખેન કર્યો જણાય છે ખાસ કરીને “મુક્કલ્ય ગણ કે જેનો અર્થ મોકલુ કરતુ—મુક્ત કરતુ એનો અર્થ થઈ ગયો તેમા ભ્રમ થનાથી કર રાજ દાખલ રી સંબંધ ખેસાગી મેલે લાગે છે

પૃથ્વીગાજ પર પ્રભાવ

જેમના લેખથી નવલરી (માલગ શાકલરી, અજમે ખાસે) ના પૃથ્વીગાજે નાથ બોગમા જિનમ દિન પન મોનાના મળગો ચગવ્યા હતા ?

અભિધાનરાત્રે દ્ર કોગના પૃ ૭૦૭મા અને દે લા જે પુ તરફથી પ્રમજિત સમ રાસૂ ની પ્રસ્તાવનામા પણ જે હ ના ઉપરના ગુજરાતી વાચ્યો સંસ્કૃતમા અનુવાદરૂપ હલ્લેખ છે તેથી પરપરાએ તેમા પણ વાગધારી રખાવના ઠતરી આવી છે

મો પિટસને પ્રસ્તારિતની ઉપરની આગાના 'વજ્રોમળા'નુ પ નો અર્થ બે અક્ષમી બે દરામી (અતુર્દારી) અને શુક્લપચમી એમ મળિનામા પાચ દિવસ એમો કોી જણાય છે પરંતુ ખરી રીતે તેનો અર્થ — પશુપાળા વોરે તિથિએ થઈ રાકે જેનોમા મધુપણપર્વ પન્નેસણ પન્નસણ વોરે નામોથી માળાલખ્મ પ્રસિદ્ધ છે આવી આદિપદથી બીજી મ્હં તિથિએ લેની તે નિમિત્ત થતુ નથી તેમ છતા શ્રીચંદ્રસૂરિના વીલ ગુરભાઈ વિજયસિંહ સૂરિના પહેલા દર્શાવેલા મ્થન (જૈન પૃ ૬૫૩) પ્રમાણે એકાદશી વોરે તિથિએ સમજાય છે

યા બ્યા તીથ પ હરોવિહંગએ પણ મુખાસના ચરિય ની પ્રસ્તાવનામા પિટસનના ઉપર ટાકેલા અભિપ્રાયને નિત્ય સુચવ્યો છે

જૈનવ્રમનો પ્રાચીન ઇતિહાસ, અભિધાનરાત્રે દ્ર કોરા અને સમગ્રણી સૂની પ્રસ્તાવનામા મો પિટસનના મ્થનની નમ્લ પ્રસ્તા ઉપર જણાવેલા જયસિંહ રાજને અજમેરનો રાજ જણાવ્યો છે પરંતુ તે ગેગ્ય લાગતુ નથી સમય અને બીજા પ્રમાણો વિચારતા આ જયસિંહદેવ તે સુપ્રસિદ્ધ ગૂજરેશ્વર સિંધરાજ સમજાય છે જેને હૃદેશને પ્રસ્તુત લેખ છે ઉપરના લખકોએ સમજેરથી આ જયસિંહદેવને અજમેરના રાજ તરીકે ઓળખાવો લાગે છે અમારા મ્થનની પુષ્ટિમા વિજયસિંહસૂરિનો હલ્લેખ અમે ઉપર ટાક્યો છે બીજા પ્રમાણો પણ આગળ જોવાશે

૧ ' પુદ્ધ રાણ સયમરીન્નરિદેણ જરસ રેદ્દેણ ।

રણભમર-ણિદરે ચટાવિયા વળવરન્સા ॥ '—પિ રિ ૫ ૧૧ ૧૦૧

ભરચમા સમલિઙ્ગાવિહાર પર સોનાના કળશ ચડાવવા

વગણુગના પુત્ર સત્તુય(સાતુ-સતુક-સપત્કર)ને કહી જેમણે
ભરચમા સમલિઙ્ગાવિહારમા સોનાના કળશ ચડાવ્યા હતા ૧

જયસિદ્ધ રાજાદ્વારા અમારિ કરાવવી

જેણે જયસિદ્ધદેવ(સિદ્ધગજ) ગજને કહી સઘળા દેશમા પજાને
સવણુ(પદ્યુપણા—આ વ ૧૨ થી ભા શુ ૪) વગેરે તિથિયોમા
અમારિ કરાવી ૨ હતી—જયસિદ્ધનો નિષેધ કર્યો હતો

૧ ' વરણામુય મત્યુય-સચિવ મરિક્કા [જણ] મહવચ્છે ।

સિરિસવલ્લિયાવિહારે, હેમમયા નેવિયા કલસા ।

—પિ રિ ૫ પૃ ૧૦ ગા ૬૮

૨ ' જેણ જયામહદ્વો રાયા મરિક્કા મયલદમમ્મ ।

કારાતિઓ અમારિ પજ્ઞામવણાદસુ નિહીસુ ॥

—પિ રિ ૫ પૃ ૧૧ ગા ૧૦૦

મો પિસને રિ જથાના દકરમા પૃ ૮મા આ ગાથાનો આરાય
નીચેના શબ્દોમા જણાવ્યો છે—

At his request king Jayasumhara ordered that through
out his dominions no living thing should be put to death
on these five days the eighth and tenth of the bright
and the light halves of the month and the fifth of the
light half

૫ હીતસાનના જૈનધર્મના પ્રાચીન ક્રિતિકાસ ભા ૧ પૃ ૪મા
અમયદેવગુરિ(૩)ના સળધના ઉપરના મસેજ નેવિયોનો ઉત્તર
આ પ્રમાણે આપે છે —

અ નેવના ૨ ૪ જયસિદ્ધિ પા તેમના પૃ ૧૪૧ જોવાના રા યમા
કોઈપણ જનના આત્મનો દરમાસે લે જાવો તે ચતુ ૧ અરે ૩ ૧ ૧ ૨ ૩ ૪ ૫
દિવસે વધ કરવાની મનાઈ કરી હતી

મૂળગત (નિદ્ધગાન)ના નગ (પાટણ)મા નાનકડો ડાડ તેવો મનુષ્ય ન હતો, ન અણુમણીમા નહિના તઓની પાન આન્યો ન હતો ?

ગાનિય કુતિ વગર મોટા મોટા આચાર્યોએ જેમની નમાય નહિ જોઈએતિન મુખે પ્રકટ કર્યો હતો ?

મીયડગેને અમાધિ ડગાની

જેઓ ભાઈવા મહિનામા તેમા ઉપવાન હતો ત્યાં મોટા આવના પ્રેમ લવનમાવી નીનગી હાથમા દેખા નાખી અમ્મલિન ગતિએ નીના પૂર્વક પા આનતા ખીજ ગેડના હાથે ન વળગતા—ટેલીવા વિના અનમેન મીયડગેને ત્યા પવાર્સા હતા નાનમાન અને નાનગન(પાટણ)નિવાસી અર્ધ નગમગણ રણિડગેનોમા પ્રવાન મીયડગે પોતાને ના જ્યો હતો, જે મહાપુરપના પદ પમના દર્શન કરવાનો અભિનાયી હતો અને અમાધિ પામતો ન હતો, તેથી દાક્ષિણ મહામાગ પગપકાના અદ્વિતીય સ્તિડ ન પૂજ્યે તેને ધર નહિ વધારીને અમાધિ અપન કર્યો હતો અને વર્મમાર્ગમા તેનાના નીથ હજાર દમોનો વ્યવહાર્યો હતો

૧ ઉજ્જરર્નિનયર, મા સા વિ ન ઝરિથ રાય-પમિ નયો ।

અગમન-ટિયાળ નો તેમિમાગજો નય પામમ્મિ ॥

—પિ રિ ૫ ૧૧ ૧૧૦

૨ ‘મિરિમાઈમદમૂરિણમુટેઈ ગમ(ઠ)ય-ગરય સુરાઈ ।

તમ્મ સર્માવે ગનૂણ મૂરિય વહુ સમ્પોઈઈ ॥

—પિ રિ ૫ ૧૧ ૧૧૧

મા સોહિ આવ-તે જા થ ડે જેમની નસતિમા વળી મુનિવટ સૂરિમે નિ સ ૧૧૬મા દ્વેડ-નરકેડ ન ની રૂપિ ની હતી જે આ સમા ભાવનગરથી નસિધિમા આવેન છે

તથ અને રમ ગના

જેમણે આ (મઘ ઉપગમ) અને ઝ (બે ઉપગમ)નો તથ
મના ઝના બે પે રખત પા (નરાગ અને મપોગ) બચાવતેને
અપાતી ન રમની ગના કાપિ તડ ન હતી

રમ પ્રગતિ

જેમણે ગાનામા અને નગનામા જાણ્યો તે વિશે કમી કયાણ
મા તથા અગાદિ ઝો (ચન, આમો રના વાર્મિ) બનવના આક
આક દિવમા)મા મટ પ્રગતિયા હતા

અનગન (આહારત્યાગ)

ઈક રના ગાનાના ગાન વે તથા વમાનિ દેવના ઉપદેશ વે
પોતાનો પયો ગમનનો નમન સમીપમા જણીને દદ નીગી હાવા
જના પાણુ કમે કરન પનિટા (આહાર-ત્યાગ) કરી, મકળ સુખ
અને અનુભવ ખપાવી જેમણે અભિપ્રાય (અનગન) ગી થો હો

લોક પ્રેમ

જેમના હાથ અન પ્રણ (અણુમણુ)ને માલણી અસત ખેદથી
ભ ન મનવાગા પ તીર્થિઓ (અનરમના અનુનાથીઓ) પણુ મગળ
ને ર જેમની પામે પ્રતિષ્ઠિ આવના હતા

—વિજયસિંહસૂરિએ વિ સ ૧૧ રમા રેના વમાપદેનમાવા વિનરણી
નગમિતના મો ઉપર ગા મે છે તેની સાથ મા આથા સરખાની ભૂઓ
ના પિસનના ગળેની નવ્ય પ્રનાર પ હી હના સ ૧૦૫મા
પ્રાગિત જૈનમના પ્રાગિત નિપસ (બા ૧ પૃ ૮)મા તથા જૈનધમ
વિજાનસાર- વાનરા સ ૧૬૮મા પ્રાગિત થેન જનવતિપસ
(ન ૧૬૫ ૮૦)મા જાણુ ઠ કે— સામબગીના રાત પૃથ્વીરાજે
તમના ઉપદેશી મજમેર પામે રાથ સા મા સુવાના ઈલાવાણુ જિન
મદિર બાવાણુ હતા પરણુ ત દુર્વોક્તિ માવારબૂત-આમાણિ બચેખના
આથ સાથ મગણુ નથી-એ પાકમે નિચાગી વેરો

ગુરુનંદ્ર (ચિત્રગુરુ)ના નગ (પાટણ)મા ગજ યોગે જઈ તેણે મનુ ન હતા. ન જ અણુમળમા જતા તેઓની પામ આ-યો ન હતો.^૧

શાંતિબદ્ધ જિ વગેરે માટા મોટા આચાર્યોએ જેમની સમાધિ જઈ જોઈ-અદિન મહુ ખેદ પ્રમટ ક્યો હતો.^૨

મીયડગેહને મમાધિ ડગવવી

જેઓ બાદજવા મહિનામા તમો ઉપવાસ હતો ત્યાર મોહિનિ શ્રાવણમા શ્રેષ્ઠ લવનમાથી નીતગી હાથમા દેડે નાખી અગ્નિલિન ગતિએ તીના પૂર્વક પગ ચાલતા ખીજ ગેડિના હાથે ન વળગતા—ટેડી શીવા તિના અવસેન મીયડગેહને ત્યા પવાયાં હતા. ગજમાન્ય અને ગજનગર (પાટણ)નિવાસી મર્ડ નગમગણ વણિજનોમા પ્રવાન સીયડગે પોતાને વર જ્યો હતો, જે મહાપુરપના પદ પદમના દર્શન કરવાનો અભિનાયી હતો અને સમાધિ પામતો ન હતો, તેથી દાક્ષિણ્ય મહાસાગર પાપકાન્ના અદ્વિતીય નસિડ જે પૂજ્યે તેને ઘટે જઈ વધાનીન સમાધિ-સ પત ક્યો હતો અને ધર્મમાર્ગમા તેનાદ્વારા વીશ હજાર ડગમોનો ન્યય કરાવ્યો હતો.

^૧ ગુરુતરિન્નવર મો જો વિ ન અતિય રાવ-વમિન્ન જ્ઞો ।

અગમણ-ગિયાણ ના તેમિમાગઓ નેય પ્રામમ્મિ ॥

—પિ રિ ૫ ૧૧ ૧૧૦

^૨ સિરિમાન્નિમદ્દમુરિણ્ણમુદ્દેહિં ગમ(ક)યન્નસ્ય સુરાર્હિં ।

તસ્મ સમીત્ર તત્તુણ મુરિય વહુ મ્મોર્ણહિં ॥

—પિ રિ ૫ ૧૧ ૧૧૧

જા સોહિત્રી આન તે જણાવ છે કે જમની નસતિમા વની મુનિય ડ સુરિએ પિ સ ૧૧૬૮મા દેવે દ્ર-નરકે દે ન જાણી રૂત્તિ રની હતી જે આ સભા ભાનનગરથી નસિદ્ધિમા આવેન છે

અર્ગવામ

ગુર્જર દેશમાના ગ્રામે અમમ ગામ અને નમ વગેરમા વમનારા
શ્રદ્ધાળુ શ્રાદ્ધજનો, જેમનો ઉત્તમાર્થ (અનશન) આભગના ત્યા આ-આ
હતા ૪૭ મુડનાળીસ દિવસ નુધી અમાધિપૂર્વક અણુ-નણ પાળી,
ધર્મધ્યાનમા પગયણ ચિત્તરાળા જે મહર્ષિ (અભયદેવસૂરિ) પગ-
લોકવ સી થયા હતા

અતિમ અન્માન

ત્યાગ પછી ઘણી ભૂમિ (માળ) -નાળા ઘણા કમશવાળા, અનેક
શ્વેતવર્ણુ ધ્વજપટાથી અભણીય શ્રેષ્ઠ શ્રીખડ (સૂખડ-ચ દન) થી બનાવેલા
વિમાન પર જે મહાપુરુષ (અભયદેવસૂરિ) ના શરીરને-શબને પધગવી
ત્યા મળેલા સકળ સઘે બહાર નીસાયું હતું

ઘડના ગ્લક એકેક મનુષ્યને મૂકી બાળના ગજનગર (પાટણ) નો
સર્વ જન સમૂહ ભમ્તિ અને કૌતુકથી જેમના દર્શન નિમિત્તે નીકળ્યો
હતો, જેથી માર્ગમા સચાગ થઈ શકતો ન હતો

સર્વ પ્રમદાઓના સમૂહથી સર્વ વાઘોથી અને સર્વ બદિજનોથી
(મગલપાકોથી) પ્રસરેલા શબ્દોવડે આકાશનો વિગ્તાગ પણ બહેરો
બની ગયો હતો

નીસગતા જે મહાપુરુષની સદ્ધિને-ગૌરવને રાજા જયસિંહ-
(સિદ્ધગજ) કોટની પાછલી અટારીએ ગ્લો હતો પોતાના પગિજન
સાથે જોતો હતો ²

૧ ' ગુજ્ઞદેસમ્મિ સમગ્ગમામ-નગરાશ્વાસિ-સટ્ઠાગો ।

જમ્મુ(સુ)ત્તિમદ્ધસવણે પાણ સમાયઓ તત્ત્વ ॥ —પિ રિ ૫ ૧૨ ૧૧૭

૨ " પાચારપચ્છિમ્મપ્પાલ્લ ટિગ્ગો પરિયણેણ સહ રાયા ।

જયસિંહો પેવસગો, જસિંહિંદ નીહરતસસ ॥ —પિ રિ ૫ ૧૨, ૧૨૩

તે આશ્ચર્યને જોઈ ગળપુરનો પગરપગ જોલતા હતા કે—ખર ! મરણ અનિષ્ટ હોવા છતાં પણ આ વિશ્વ તિથી—ગૌગવથી ઈષ્ટ મનાય છે

સૂર્યોદયથી માડીને નીકળેલું તે વિમાન, પગલે પગલે લોકોથી પૂજાતું હતું અપંગા હું (બપોર પછી) સરકાન-સ્થાને પહોંચ્યું હતું

જેમના પ્રાત પૂજનમાં તે વખતે દોમળ પટ્ટાશુક-પ્રમુખ શ્રેષ્ઠ બહુમૂલ્ય સેકેંગ વસ્ત્રો મળ્યા હતા—એકમ થયા હતા તે જ શ્રીખંડ (ચંદન)ના વિમાન સાથે જ જેમનો શરીર-સરકાન લોકોએ કર્યો હતો તથા ઉપન પણ અગર—સુખડના લાકડા અને ઘણો ધનસાગ (કપૂર) નાખ્યો હતો

ચિતા છુટાતા લોકોએ ત્યાંથી ગમ્મ ગ્રહણ કરી હતી અને ગમ્મનો પણ અભાવ થતા ત્યાં પછી તે સ્થાનની નાટી ત્યાંસુધી ગ્રહણ કરી હતી કે ત્યાં શરીર—પ્રમાણ વિશાળ ખાં થઈ ગઈ હતી

રાખ-માટીનો પ્રભાવ

તે માણસ અભયદેવસૂત્રના પવિત્ર શરીરની રાખ અને તે શરીર સરકાન-સ્થાનની માટીના પ્રભાવથી શિંગે-માધા (માથાની પીડા) વેલાબંધ, એકાતબંધ (એકાતરો તાવ) વગેરે રોગો નાશ પામતા હતા ૧

શ્રીચંદ્રસૂરિની સાક્ષી

૮૫ ॥ ઇતિહાસ જાણનાર શ્રીચંદ્રસૂરિએ કહ્યું છે કે—‘ભક્તિના પરાયી મેં આમાં કાંઈ પણ—ધોડું પણ મૃષા લાપણ કર્યું નથી—

૧ તીસે રક્ષાણ મટિયાણ અણુમાવઝો સિરોવાહા ।

વેલાજર-જગરજરાદરોગા ધણમના ॥

અસત્ય કથન કર્યું નથી જે પ્રત્યક્ષ દીકું, તો પશુ વેગ આ કલ્પો છે ૧’

અખનના-ગોત્રન

(૧) ‘જૈનધર્મ’ના પ્રાચીન ઇતિહાસ’ ના ૧લાના ૫ ટ્યામા ૫ હીગલાસે તથા જૈનધર્મ-નિઘાપ્રમાણ વર્ગ-પાત્રીનામાં તત્કથા પ્રકાશિત થયેલ ‘જૈન ઇતિહાસ ના પ્રકાશ ૧૪ના ૫ ૮૮મા પાણી જણાવેન છે —“ આ અભરદેવસૂત્રિ અન્નેન્ના અનશન ધરીને દેવલોકે ગયા ’

એ જ પ્રમાણે ૫ લલિતવિજયજી સમ્રાટશીસૂત્રની પ્રસ્તાવનામાં ઉપગના વામ્યનો સંસ્કૃતમાં અનુવાદ કર છે પશુ એ ઘટનાને પ્રત્યક્ષ જોનાર શ્રીચંદ્રસૂત્રિના કથન પ્રમાણ અભરદેવસૂત્રિનો સ્વર્ગવાસ અણુલિધવાડ પાટણમાં થયાનું જણાય છે, જે ઉપર દર્શાવેનું છે

(૨) પ્રો પિટર્સને નિ ૪લાના ૨૨૨ના ૫ ૮મા અભરદેવ સૂત્રિના રામને જેમાં સ્થાપવામાં આવ્યું હતું તેને માટે A chariot of sandalwood શબ્દ વાપર્યો છે, તેના અનુવાદરૂપે ૫ હીગલાસે ઉપર જણાવેલ પુસ્તકમાં તથા જૈનધર્મ નિઘાપ્રમાણ ૩ રમ પાત્રીનામાં તત્કથા પ્રકાશિત થયેલ ‘જૈન ઇતિહાસ ના પ્રકાશ ૧૪ના ૫ ૮૮મા પાણી ‘ચંદનનો ગથ’ જણાવ્યો છે અને તે પશ્ચી ‘અભિધાનગણે ૬ ગ્રંથ ભા ૧લાના ૫ ૭૦૭મા અને ૫ લલિતવિજયજી મહાગણે સંસ્કૃત પ્રસ્તાવનામાં તે જ પ્રમાણે ચંદનના ગથ જણાવ્યો છે, પશુ તે સર્વ કથનના મૂળ આધાર ભૂત અને એ ઘટનાને નજરે નીહાળનાર શ્રીચંદ્રસૂત્રિએ તો ચરમરિશ્વર વિજિમ્મય વિમાણ ‘સિરિચ્છર વિમાણેન

૧ ‘મત્તિવસેણ ન મદ મળ પિ શ્વ મામિય મુમા કિં પિ ।

૩ પચ્ચક્કમ્ સિદ્ધ તસ્સ વિ દેસો દમો મણિજ્ઞ ॥

એ શબ્દો હાન મુખ્યત્વે વિમાન (જેને હાલમાં માડની અથવા પાવળી નામ આપવામાં આવે છે) સૂચ્યું છે

(૩) અભયદેવસૂત્રિના અમશાન-યાનાના પ્રનમમાં ૫ હીંગલાલે તના જૈનધર્મ વિદ્યાપ્રમાન્ક વર્ગ પાલીનાણા તન્મયી પ્રકાશિત થયેન 'જૈન ઇતિહાસ'ના પ્રમુખ ૧૮ના ૫ ૮૯માં પણ જણાવેન છે — “જયમિદગન્ પોને પાગુ પાનાના કાન્સારીઓ સરિત તના(અમશાનમાં) ગયો હતો” એનો અર્થ અનુવાદરૂપ C લેખ, અભિધાનગાળે ૬ અને અમદાવાદીસૂત્રની પ્રસ્તાવનામાં પણ નમ્લરૂપે જોતયો છે પરંતુ તે ઘટનાને માક્ષાત્ જોઈ ઇતિહાસ આજખના શ્રીચંદ્રસૂત્રિના કથન પ્રમાણે ‘જયમિદગન્ (મિદગન્), પોતાના પગિજન આધે પ્રાકાન્ (૧૮)ની પાળી અટાગીએ જી અભયદેવસૂત્રિની અમશાનયાનાની વિભૂતિ જોઈ જો હોતો એ ઉપનર્ગાન્યુ છે

(૪) પ્રો પિટર્સને શ્રીચંદ્રસૂત્રિના મુનિસ્મૃતતયગ્નિના ન્યના સમય વિ સ ૧૧૨૧ જણાવ્યો છે, જે અસંભવિત છે ખરી રીત વિ સ ૧૧૬૩ જોઈએ જે મધ્યમાં અમે આગળ વિગેપ જણાવીશું પ્રો પિટર્સનના ગ્વિપોર્ટના ગૂજગતી અનુનાદરૂપ ‘જૈનવર્મના ત્રામીન ઇતિહાસ મા અને અનન પણ અનેક લેખાંએ શ્રીચંદ્રસૂત્રિના મુનિસ્મૃતતયગ્નિને વિ સ ૧૧૦૧માં ન્યાયેલુ જણાવ્યું છે, પરંતુ ત્યાં પણ વિ સ ૧૧૬૩ મુધાનુ જોઈએ

(૫) ઇતિહાસમાં ઉપન જણાવેલ આમણગોઠને બદલે પ્રો પિટર્સનને આમણ ગાહિંગ જણાવ્યું છે, એ વગેરે સખલનાઓને સુવારી, મૂળ પાદનો આશય બગાય અમજી ઇતિહાસ સંગોધોએ લખવું જોઈએ

તે એ મર્પિ અભયદેવસૂત્રિના સમયમાં બીજા ઇટવાક વિદ્વાના ના થોડા ઉલેખો તપાસીએ—

અસત્ય કથન કર્યું નથી જ પ્રત્યક્ષ દીકું, તેથી પણ નેશ આ કલ્પો છે ૧’

અખવના-ગોવત

(૧) ‘જેનધર્મ’ના પ્રાચીન ઇતિહાસ ભા ૧લાના ૫ ટ્યામાં ૫ હીગલાસે તથા જેનધર્મ નિઘાપ્રસાન્ક વર્ગ-પાત્રીતાણા તન્કથી પ્રકાશિત થયેલ ‘જેન ઇતિહાસ’ના પ્રકાશ ૧લા ૫ ૮૮માં પણ જણાવેલ છે — “આ અલનદેવસૂત્રિ અજમેન્મા અનશન કરીને દેવલોકે ગયા ”

એ જ પ્રમાણે ૫ લલિતવિજયજી સમ્રાજ્ઞીસૂત્રની પ્રતાવનામાં ઉપરના નાકયતો સમૃતમા અનુવાદ ૫ છે પરંતુ એ ઘટનાને પ્રત્યક્ષ જોનાર શ્રીયદ્રસૂત્રિના કથન પ્રમાણ અલનદેવસૂત્રિનો સ્વર્ગવાસ અણુહિતવાડ પાટણમા થયાનું જણાવ છે જે ઉપ દર્શાવુ છે

(૨) પ્રો પિટર્સને નિ ટ્યાના ૨૨મીના ૫ ૮માં અલનદેવ સૂત્રિના શમને જેમા સ્થાપવામા આનુભવ તન માટે A chariot of sandalwood શબ્દ વાપર્યો છે તેના અનુવાદરૂપે ૫ હીગલાસે ઉપર જણાવેલ પુનકમા તથા જેનધર્મ નિઘાપ્રસાન્ક વર્ગ પાત્રીતાણા તન્કથી પ્રકાશિત થયેલ ‘જેન ઇતિહાસ’ના ૨૨મી ૧લા ૫ ૮૮માં પણ ‘અદનનો ગથ જણાવ્યો છે અને તે પછી ‘અભિધાનગાળે ૬’ ૧૧માં ભા ૧લાના ૫ ૭૦૭માં અને ૫ લલિતવિજયજી મટાગાળે સમૃત પ્રતાવનામા તે જ પ્રમાણે ‘અદનનો ગથ’ જણાવ્યો છે, પરંતુ તે સર્વ કથન ના મૂળ આધાર ભૂત અને એ ઘટનાને નજરે નીહાળનાર શ્રીયદ્રસૂત્રિએ તો ‘વરસિરિચ્છદ વિગિમ્મય વિમાણ ‘સિચ્ચિચ્છદ વિમાણે

૧ મત્તિમેણ ન મણ, મણ પિ રહ મામિય મુમ્મા કિં પિ ।

જ પચ્ચક્ક નિદ્ધ તસ્સ વિ હેસો રમો મણિઆ ॥’

શ્રીવ ની ન્યાયક દલી પૃ અને મુગ્ધાગિ કવિના અનર્વગધવ પૃ
ટિપ્પન ગચના, દેવપ્રા, ત-ન્યાક-પૃ પૃ પ્રા, તદીપિકા તથા જ્યોતિષતા, ગ,
કથા નાકૃ વગેરે અ ધો ગચના, દેવપ્રભસૂગ્નિ પા, વચનિ અને
દેવપ્રભસૂગ્નિના ધર્માબ્યુદય મહાકાવ્યનુ સરોધન કચના, ગિના
પૃની મ રમુપાલની પ્રગતિ ગચના નચ દસૂરિ કે જ્યો
વિક્રમના તેગમા સકાના ઉત્તગર્ધમા વિઘમાન હતા, તેઓએ મ નો ર
વસ્તુપાલની પ્રાર્થનાથી જ્યેતા કથારતનાકની પ્રશન્તિમા જાણા-નુ
છે .—

‘ હર્ષપુરીનગરમા પ્રતિગપાન, પવિત્રબુદ્ધિશાની, નિ સગ જતોમા
ચૂડામણિ-જેવા મુનીધન અભયદેવસૂગિ ‘ મયારી ’ એવા નામથી
પ્રખ્યાત થયા, કે જેમના ચળુ કમળ ગજઓથી પત્નતા તતા જેમણે
સિદ્ધગજના દેશની હદમા જાણુગણને અમાગિ કચારી હતી ઝવટિયા
નિધેન કચ-યો પહોતો

મલારી ગિરુદ

વિવિરતીર્થકપ, મે કરે મોત્રા તથા અનક કા-યો ગચના અને
અનેક અ ધો પૃ વૃત્તિ ગચના મલ્લિયેણુસૂગિને વિ સ ૧-૪૬મા
મ્યાદાદમજરી ગચવામા સહાનતા કચના નાગેખનસૂગિ સધ
તિલકસૂગિ વગેરેના વિદ્યાશુર દિલીના નુનતાન શા મહમદને
પ્રતિગોધના અને તેની પૃમ ત્રોતિ સપાન ક ના શનુજ્ય,
ગિ ના ફોધી વગેરે તીર્થોની ક્ષા માટે ફમાનો મગની તો નિર્ભન
કચના, સકળ સ્વેતાળન દર્શનને નિરુપદવ ક ના તલાવ નુત્રમિદ

‘ ગરુદે હર્ષપુરીયનામનિ મુનિપ્રથ પ્રાણશાસ્ત્રવ’

પ્રવચાગે મલ્લારિરિત્યમલકીનિ મદ્ધ ચૂનમણે ।

મજ્જ મયદેવસૂરિવનીપાન્યવાનમુના

યનામારિસારિ જતુતિને નિષ્પેક્ષશાપરિ ॥

લક્ષ્મણગિયુ, કે જેઓ પૂર્વોક્ત અભયદેવસૂત્રિના પ્રશિષ્ય તથા મલધારી હેમસૂત્રિના ગિયુ અને પૂર્વોક્ત શ્રીચંદ્રસૂત્રિના ગુરુભાઈ હતા, તેઓએ વિ સ ૧૧૯૯ ૧માઘશુ ૧૦ ગુરવારે મહાનિપુરી(માડવ)મા કુમારપાલના નાન્યમા પૂર્ણ કરેલા દસહજાર શ્લોક પ્રમાણુ પ્રાકૃત સુપાર્શ્વનાથ-ચરિત્રની પ્રશસ્તિમા જણાવ્યુ છે કે—

“ હર્ષપુત્ર નામના શ્રેષ્ઠ ગરુડમા મહાજ શિવ(શુભ, બીજા પક્ષમા મહાદેવ)ના સ્થાનરૂપ હિમાલય-પર્વત-સમાન જયસિંહસૂત્રિ થયા, જેમના થકી દેવનદી-ગંગા-સમી મુનિ-સતતિ શુવનમા પ્રકટી તે જયસિંહસૂત્રિ પછી અભયસૂત્રિરૂપી સૂર્ય પ્રકલ્યો જે દયારૂપી કમલિનીને વિકસાનનાગ કાત, મિથ્યાત્વરૂપી અધકાગને દૂર કરનાર અને સકલ શ્વેતાબગે (બીજા પક્ષમા શ્વેત અબજ-આકાશ)મા તિલક સજ્યા હતા

બીજા ઉલ્લેખો

પાડવચરિત્ર મહાકાવ્ય, ધર્મસાગ શાસ્ત્ર મૃગાવતી-ચરિત્ર વગેરે રચનાગ વિક્રમના તેગમા સૈકાના ઉત્તરાર્ધમા વિષમાન દેવપ્રભસૂત્રિએ જણાવ્યુ છે કે—“ હર્ષપુરી-ગરુડમા શ્રુતરૂપી અમૃતના સાગર, ચંદ્રની કાતિ સાથે રૂપધા કરતા ઉજ્જવલ ખીર્તિ-વૈભવવાળા શ્રીઅભયદેવસૂત્રિ થયા આશ્ચર્ય છે—જે શાતાત્માની અને નિરપૂઠ ચિત્તવાળાની પશુ ક્રિયા સમસ્ત જગતને જિતનારી થઈ રહતી ”

૧ ‘ વિક્રમસર્પર્ષિઃ પદ્મરસેર્ષિઃ નવનવશ્વાસ-અહિર્ષર્ષિઃ ।

માહમિકમ્મભિન્નિવસે ગુરુમિ ગુરુમહાનિપુરીય ॥

સિરિકુમરવાલર-જે સવાસુયમિન્નમાવસતેજ ।

ચરિય મમસિથયમિણ સિરિસત્તમતિથનાહસ્સ ॥

—જેન વિવિધ સાહિત્ય-શાસ્ત્રમાલાથી પ્રમાણિત

૨ પાડવચરિત્ર મહાકાવ્યની પ્રશસ્તિ (જુઓ શ્લો ૨ પિ રિ ૩

પૃ ૧૩૨ ૧૩૩)

બિંદુ આપ્યું (૫ ૮૬) પાટણના નાનકડા મિહરાજે આપેલા મલવાની
એવા મિહરાજ પાટણમાં મલવાની-ગર ની રૂપરતિ ચલવે છે
(પ્રમાણના ૫ ૮)

નિત્યપ્રભાતે પૂજાના થન પ્રમાણે જયનિહ(મિહરાજ)
ના દાન અથવા વસ્તુને મલવાની-પદ મળ્યાનું જણાવ
છે પરંતુ મનધારીગરના આચાર્યોએ તે પર સિદ્ધાન્તના પિતા કણ્ઠ-
ના તત્ત્વથી મળ્યાનું જણાવ્યું છે જેમટે સદ્ગુર પદ્મતિમા નીચેનો
લેક્ષણ નજર પડે —

“૧. પૂર્વપુનરાગમા નિલક નમાન ગુણોના નિલયરૂપ, સકળ
દુષ્ટોનો વિનાશ કરનાર સુવિદિત-ચૂડામણિ શ્રીઅભયદેવસૂરિ જયવતા
પર્વો કાલવશાન અવલ વગેના—ન વડેના પૂર્વસાધુના માર્ગમા
અભિનવ પથિક જે માપુરપત કાર્તિકનાએ ‘મલવારી’ નામ
આપ્યું હતું નામ અર્થ શાસ્ત્રી(નામ)ના નામએ જણાવેલામાં
જેમના આનાલેખવ’ દેમધવ ના જાણનાથી નિત્ય કીર્તિ નચાવી
હતી

પદ્મદેવસૂરિ પર્વતના મનધારી આચાર્યોની સંક્ષિપ્ત પદ્માવલીરૂપ
એ સદ્ગુર પદ્મતિમા જણાવ્યા પ્રમાણ પદ્મદેવસૂરિના પ્રશિષ્ય અને

૧ દરિમરગત્તિ(તિ)જ્ઞા ગુણનિહા વિનિયમયદુહવિલ્લો.

સિરિમમયદેવસૂરિ સુવિદિત ચૂડામણી જયત ॥ ૧ ॥

કાલવસેન અવલ, અણિવપરિયમ્મ પુન્નસાદુપહ.

જસમ મલહારિનામ વિન કળેન નરવશ્ણા ॥ ૨ ॥

રણમગુર આણાદેવ જસ મન(મ)જિણે.

દમધવદમિત્રો નિચ ન્હાવિયા વિત્તી ॥ ૩ ॥

—પિ. (૧ ૫ ૫ ૯૬

—આમાની નીચ જાણના આચાર સાથ પડેલા દરેકેલ જ્ઞાત સરખાવી
જુઓ

જિનપ્રભસૂરિ - જેઓ નિકમના ચોખ્ખા ઝંકાના ઉત્તનાર્ધમાં વિઘ્નમાન હતા, તેઓએ પોતાના તીર્થંદ્રય (જ્યાના નં ૧૩૮૫-૧૩૮૬)માં જણાવ્યું છે કે—

“શ્રીપ્રજાવાહનકુલમા થયેના હરિપુરીયગચ્છના અલકા રૂપ અભય દેવસૂરિ એ પ્રખન ગામાનુગામ નિહનતા છતા શ્રીઅભયદેવ-પાટણ મા આ-યા અને અપગિવાર મહા ના પ્રદેગમા ગયા હતા, ત્યાં પછી હાથીના રક ધથી ખં આરૂઠ થઈ ગાનપાટિકાએ ફરવા માટે નીચેલા ગામ જયસિંહ મલમલિન વચ્ચે અને દેહવાળા તેમને જોયા ગામએ હાથીના રક ધથી ઉતરી ‘દુષ્કંકાન્ક છે’ એમ વિચારી-કહી ‘મલધારી એનું નામ આપ્યું અભયર્થના કરી ગામ તેમને નગમ્મા લઈ ગયો ધનવસહી(ધીમટા)ની સમીપમા ઉપાશ્રી આપ્યો, ત્યાં સૂરિ ગયા.”

જિનપ્રભસૂરિના ઉપર દર્શાવેલા ઉલેખની નકલ કન્નાગઓએ એ જ પ્રમાણે સિદ્ધગજ દ્વારા ‘મલધારી ગિરુદ મળ્યાનો ઉલેખ કર્યો છે જેમને—સદ્ગત બુદ્ધિસાગરસૂરિજીના ગચ્છમતપ્રમુખમાં જણાવ્યું છે—

“મલધારીગચ્છ માગથી કયા આચાર્યથી થયો તેનો નિર્ણય કન્વાનું હજી બાકી છે (૫ ૧૬) પ્રજવાહન-કુલમા શ્રીઅભયદેવ-સૂરિ થયા તે ગામાનુગામ વિચરતા પાટણમાં આવ્યા તે વખતે સિદ્ધગજ જયસિંહે તેમને જીર્ણ મલિન-વસ્ત્રવાળા દેખી મલવાની—

૧ ‘સિરિપ્પહવાહનપુલ્લમમૂઝો હરિસપુરીયગચ્છાન્કારમૂસિઓ અમયદેવસૂરિ હરિસરારાઓ ણગયા ગામાનુગામ ચિત્તરતો મિરિઅણહિદ્દાઢ્યપટ્ટમાગઓ । ઠિઓ વાહિં પપ્પસે મવત્તિવો । ગચ્છવા મિરિઅણમિહદેવનમિદેણ ગયપ્પારુદ્ધ । રાયવાટિ યાગણ દિટ્ઠો મગ્ગ ણેવત્થ-એહા । રાણ ગયમપાજો ઓઅરિઅણ ‘દુક્કરકારઆ સિ દિણ મળ્ધારિ સિ નામ । અમ્મત્તિઅણ નયરમજ્જે નીઓ રણ્ણા ણિણ્ણો ડવસ્સઓ ધવધસહી-સમીવે, તત્થ ઠિઆ સુરિણે ।

માગ ન વહેતો કુર્ચો હતો ૧ મિદ્ધાતરૂપી અમૃતકુડમા સુલ ગ્નાન
કુન્નાગ, ગગદેવરૂપી મદાય જાવના ગર્ગને દુનથી તજનાન જે મહા-
પુરુષે લક્ષ્યમ દિગ્મા ગેવા જિનેશ્વરને શ્રેષ્ઠ ધ્યાનરૂપી પુષ્પમાળાવે
છુટ વત્તા કુન્તા આ જ જન્મમા જિનેશ્વરના ઐશ્વર્યના અગને
મહાગ કુર્ચો હતો ॥

નગરોખમ્મુગિએ પ્રાદ્યુત્થાચન દત્તિમા દર્શાવેન પ્રગતિ ।
અનુમતી પ્રશન્તિ ન્યાય દેવી પ જિહ્વાના અતમા પાપ મૂળ છે, જે
ખલાતના જેનલ કાન્ની પ્રતિ પન્થી પ્રા પિટર્સનના જિપાર્ટ નાજમા
(૫ ૨૭૨ થી ૨૭૬) પ્રમાણિત થઈ છે પ્રા પિટર્સન નિ લ્યામા
અભરદેવમુગિના અબધમા તેનો સાગશ નીચ પ્રમાણે દર્શાવેલો છે —

‘ Abhayadeva Suri—Called Mahadharin a
title (biruda) he got from Karn King of Guje-
rat (Samvat 1120-50) mention is made of his
influence with Khenjar king of Surashtra (Sorath)
Forbes Rasmala, 1 p p 154-70 when he
converted and who, at his instigation, remitted
the taxes levied on pilgrimes to Girnar

પ્રા પિટર્સનના જિપાર્ટના ઉ લેખોના અનુસાર અન તની ન ન
અનેક લેખોએ કરી છે તેથી તેની જૂલો તેમા પાણુ ઉતરી આની ડ
ઉપર દાખલ પિટર્સન જિપોર્ટના અ શ્રેણ કાગના મગરી અનુસાર મા ।
રાષ્ટ્રીય પાન લેખ વિભાગ દ્વારા ૫ ૩૦૫મા આ પ્રમાણે નીચમા
આવે છે —

૧ ‘ નાવ સુરાણરાશ્ચ રગાર પ્રતિબોધ્ય ચ ।

ચન્દ્રવત્તીયવ ગિમિમ્તમરીવહૃત્ ॥

શ્રીતિલકસૂત્રિના શિષ્ય ગાંગેશખન્ડસૂત્રિએ પણ કર્ણુગમ તરફથી અભયદેવસૂત્રિને ‘ મનધારી ’ પદ મળ્યાનું જણાવ્યું છે વિ સ ૧૩૮૭ મા પ્રાકૃતકથાનનૃત્તિ, ન્યાયક દત્તી પ જિજ્ઞા, ગ્લનાકગવનાનિકા પ જિજ્ઞા, પદ્મદર્શન-સમુચ્ચય, ચતુર્ગીતિપ્રમથ (વિનોદકથા-સ ગ્રહ) વગેરે ગ્યનાગ, વિ સ ૧૪૦૧ મા મેસ્તુગસૂત્રિના સ્થાને દ્ર પ્રમથને શુદ્ધ કરનાગ, વિ સ ૧૪૦૫ મા પ્રમથોપ (ચતુર્વિંશતિ પ્રમથ) ગ્યનાગ નેમિનાથ કાગ વગેરે કૃતિયો દ્વાગ ગૂજગતી સાહિયને પણ પોપનાગ એ ગાંગેશખન્ડસૂત્રિએ પ્રાકૃતકથાનનૃત્તિની પ્રશસ્તિમા, અભયદેવસૂત્રિનો પગિચય આ પ્રમાણે કરાવ્યો છે—

“ જયસિંહસૂત્રિના શિષ્ય અભયદેવસૂત્રિ થયા, જેઓ ઝઠુ, અઠમની તીવ્ર તપસ્યા કરનારા અને છ વિદ્યુતિઓનો ત્યાગ કરવામા સાહસિક હતા ચક્રેશ્વરીદેવીએ પુન તનોકે સ્વીકારેલા, શ્રુતરપી સાગગમા ઝીવતા ગોવિંદ-સમા એ સૂત્રિ નિ સગતાથી બહુ વિદ્યાને સિદ્ધ કરનાર થયા હતા જેમણે હામરો બ્રાહ્મણોને અને કડમડયક્ષને પ્રખ્યાત આપી મેડતપુર (મેડતા) મા વીર પ્રભુનું ચૈત્ય કરાવ્યું હતું ગૂર્જરેશ્વર કર્ણુ તીવ્ર મલ-પરિપક્વ જોઈ જેમનું ‘ મલધારી ’ બિરુદ જાહેર કર્યું હતું ૧

ગાંગેશખન્ડસૂત્રિએ વિશેષમા એ જ મથની પ્રશસ્તિમા જણાવ્યું છે કે—“ જેણે (અભયદેવસૂત્રિએ) સોગં દશના સ્વામી ખ ગાગને પ્રતિ ખોધ આપી ઉજ્જયવતીથી (ગિગનાગ ગિગિ) ના વિદ્યભૂત થયેલા

૧ ‘ પરમહસાન્ મૂદેવાન્ યદ્વ કમ્મદ ચ ય ।
પ્રવોધ્ય મેહનપુદે, વીર-ચૈત્યમવીકરત્ ॥

શ્રીગૂર્જરેશ્વરો દૃષ્ટ્વા, । વીર મલ પરાપહન્ ।
શ્રીકળા વિક્રમસ્ય મલધારીત્વશેષયત્ ॥

—પાટણ જૈન શાહરની પ્રતિ (પ્લો ૬, ૭)

નજનખન્સુન્નિના મ્વન પ્રમાણે ગૃહજ્ઞાનના નાજ કોર્ષ (મિજ
ગજના પિનાએ) અભયદવસુન્નિના મનધાનો' બિરદની ઘોરાગા
કરી હતી નજગેખન્સુન્નિના કથન પન્થા પિન્નનના નીપોટમા
અને તેના અનુસાદ પ નમ્વરૂપ મ્વધા (પ રી ઉ નો જ્ઞનધર્મનો
પ્રાચીન ઇતિહાસ જ્ઞનધર્મ પિઘાગ્નાન્સુર્ગના જ્ઞનધર્મિલામ નમ્વણી
સુનની પ્રતાવના મગે)મા પપા મ્વર્ગના ન મ્વધા અભયદવસુન્નિને
“મલધાનો પન્ની મળ્યાના ઉ લેખો ઇ

પોનાની ગેરી આખોને અતરીક્ષ પાર્શ્વ નાથજીના પ્રભાવથી પુન
પ્રાપ્ત કળના રાવ ને ઉપદેશ આપી નવ વિરાલ મદિગ કળની તેમા
વિ સ ૧૭૧૫મા ચન ગ ૬ નિવાગ C સવપૂર્વક અતન્નિક્ષપાર્શ્વ-
નાથની પ્રતિષ્ઠા કળના હદરતોનાદિદ્વાન લોગપકા માટે અતરીક્ષ
પાર્શ્વનાથના મહિમાને વિન્ના ના બાવવિજયગણિએ ૧ વિ સ

૧ બાવવિજય ાપિઅ પાતાના ચિ મા જણાવ્યા પ્રમાણે-તેઓ સ ચપુર
(સાચાર)ના નિવાની પ્રાસવાલ વ ગના રાજમહ્મની પ્રિયા મૂનીના પુન હતા
તેમનુ પૂવ નામ બાનિરામ હવ વિજયદવસુરિ ત્યા પધારતા તેમના ઉપદેશથી
મતિમાધ પામી તેમો દીક્ષ લીધી ત્યારે ગરુએ બાવવિજય નામ આપ્યુ
હવ ગરુ સાચ મરુમ જલ(મારવા)મા વિચરતા સુદાહિના ચચાકચિ અભ્યાસ
કર્યો ત્યાર પછી સતુષ થયેલા ગુરુએ જોધપ રાહેરમા સ ધ સમક્ષ તેમન
હિપ્ત સમપક્ષ મ્વુ હવ ત્યાર પછી પાટપુના સ ધથી પ્રેરાઈ આચાર્ય
અકુદગિરિ(આપુ)ન અભિવદન મ્વી ગિષ્યે સાથે જ્ઞરાતમા પ્રયાણ કયુ
તે વખતે મામ મા જતા નીષ્ઠ ઝટુમા એ બાવવિજય ાણિની બ ને આખોમા
પીડા થઈ હતી જેમ તેમ મ્વી ગુરુ સાથે તમે પાટણ પહોચ્યા શ્રીમત
આવકોએ ત્યા આપલો અને વૈદો નરા વિવિધ ઉપાયો-ઉપચારો કર્યા તો પણ
તેમની બ ને આખો ગઈ ત્યાર પછી એ દિવસ વિજયદેવ આચાર્ય ને તેનો
ઉપાય પૂજના તે સૂરીશ્વર રૂપા કરી પૂજા વિધિ વિધાનપૂનક પદ્માવતીને
મહામ ન આપ્યો ત્યાર પછી આચાર્યે જોગાસુ પૂ રી બાવવિજયગણિને
એક મુનિ સાથે ત્યા મૂકી અ ચ વિતાર કર્યો ત્યાર પછી ગુરુએ કહેલ વિધિ

“ ગુજરાતના રાજા (સ ૧૧૨૦-૫૦) ધર્મ યા પામૂન ચાલ મલધારિન્ હી વરવી મિઠાલી, મ્હનૂન ત્યાગ મલધારિન્ અમ મ્હનત અમત મુરાપ્પા(મોરઠ)ચ્યા મ્હનર રાજાવર ત્યાગ પાર વાન દાને અસા ઠોસ આદે- અમયદવસૂરીન મ્હનરરાજાલ વનદીક્ષા તિલ અમયદવસૂરી-યા સોમળ્યા- ઘરુન મિરનારદ્યા યાત્રેસ્થર દસવિલ્લ કર મ્હનરરાજાને માફ કર ”

—આ મ્હને પાપિનુ લક્ષ્ય ખેચવાની આવશ્યકતા છે કે મૂળ આધા ભૂત ઉ લેખનુ યથાયોગ્ય અવલોકન કર્યા વિના અથવા તેનો યથારિથત આશય સમજ્યા વિના લેખ? તેનુ ટેટલુ વિચિત્ર અને અનર્થકાગ્ક લખકનું ઉપાતન કરી નાખે છે. એ ઉપાતના ખે ફક્ત એ ઉપાતથી સમજી શકાય તેમ છે. ગજરોખનસૂત્રિનો મૂળ ઉ લેખ તથા તેનો ભાવાર્થ હુ ઉપા દર્શાવી ગયો છુ તેમા ક્યા છે ખેગાગગનને જૈન દીક્ષા આપવાની કે જૈન બનાવ્યાની વાન? અથવા ક્યા છે તેમા યાત્રાળુ પગ કન ખેસાત્રાની કે માફ કર્યાની ઉકીકત? જેના શબ્દોના આધાર પગ એવો આશય કાઢનામા આવ્યો છે, તે ગજરોખનસૂત્રિ તો માન એટલુ જ જણાવે છે—“ જેહે સુગણાગપૂના નાથ ખેગાગને પ્રતિખેધી-ઉપદેશ આપી ખિલીભૂત થયેલા-અટકાવાયેલા ઉજ્જયત-તીર્થના માર્ગને વહેતો કર્યો તો જુઓ તે મૂળ શ્લોક—

‘ નાથ મુરાપ્પારાસ્ય, સગાર પ્રતિવાચ્ય ચ ।

સજ્જયતતીયપથ સિલાભૂતમવીવહત ॥

—પિ નિ ૩ પૃ ૨૭૫-

ગજરોખ સૂત્રિ ॥ ઉપ દર્શાવેલો ઉલેખ જો અભયદેવસૂત્રિને ઉદ્દેશીને થયો જણાય છે પગ તુ એ ખેગાગ ગજવાળી ઘટના ખગી ગીતે અભયદેવસૂત્રિના શિષ્ય દેમયદ્રસૂત્રિ સાથે સબધ ધરાવે છે, જે આ જ લેખમા આગળ જોવામા આવતો ને ઉપ થી સમજરો કે ઉજ્જયત-તીર્થ (ગિના) નો માર્ગ આ ગીતે ખિલીભૂત થયો હતો અને મલધાગી હમયદ્રસૂત્રિએ તેને કેવી ગીતે વહેતો કર્યો હતો

ગજગેખન્સુનિના ક્યન પ્રગળે ગૃજનાતના નાજ કોઈ (મિ-
જના પિનાએ) અનવદનસુનિના મનધાની બિરદની ઘાપાગા
કરી હતી ગજગેખન્સુનિના ક્યન પચી પિગ્ગનના નીપાટમા
અને તેના અનુવાદ પ નમ્બર ૫ તથા (૫) હી હ ના જૈનધર્મનો
પ્રાચીન ઇતિહાસ જૈનધર્મ વિદ્યાગ્નાન-વર્ગના જૈનધાનાતમ મમદણી
સુતની પ્રગણના રગે)મા પા. ૩૮૧-૧ નમ્બર ૫ અભયદનસુનિને
“મલધાની” પદની મળવાના ઉલેખા છે

પોતાની ગરેતી આખોત અતરીક પાર્શ્વનાથ નુના પ્રભાવથી પુન
પ્રાપ્ત કરના નાવ તે ઉપદેશ આપી નવ વિચાર મદિન કરની તેમ
વિ સ ૧૬૧૫મા અન ૧ ૬ નિવાર ઉ મનપૂર્વક અતનિક્ષપાર્વ-
નાથની પ્રતિષ્ઠા કરના હદગ્નાનાદિકાન લોગપકા માટે અતરીક
પાર્શ્વનાથના મરિમાત વિગ્નાનના લાવવિ જગણિએ વિ સ

૧ નાવવિજય શિખ પાતાના ના મા જાળ્યા પ્રમાણે-તઆ મયપુર
(સાગર)ના નિવાની માસવાલ વગના રાજમથની ત્રિયા મૂનીના પુ લા
તેમનુ પૂવ નામ બાનિરામ હુ વિજયદેવસુરિ ત્યા પધારતા તેમના ઉપદેશથી
પ્રતિભાધ પામી તેમને નીમા લીધી ત્યા ગરુએ બાવવિજય નામ આપ્યુ
હુ કુ સાચ મરમ લ(મારવા)મા વિવરતા સુ દિના યથારુચિ મજ્યાસ
કર્યો ત્યાર પછી સતુષ્ઠ મથેના ગરુએ તથા ગહે મા સધઅમલ તમને
ગણિપદ સમપણ મ્યુ હત ત્યાર પછી પાટણના સધથી પ્રેરાઈ માથાને
અપુદગિરિ(આબુ)ને અભિવદન ની વિષે નાથ જરાતમા ગયાણુ ન્યુ
તે વખતે મા મા જતા નીધમ જનુમા અબાવવિજયગણિની બને આખોમા
પીડા ગઈ હતી તેમ તેમ કરી કુ સાચ તઆ પાટણ પહોચ્યા શ્રીમત
આવગેએ ત્યા આપમે અન વૈદ્યા નરા વિવિધ ઉપાયો-ઉપચારો કયા તા પણ
તેમની બને આમા ગઈ ત્યા પછી એ દિવસ વિજયદેવ આચાર્ય ને તેના
ઉપાય પૂ ના તે સુગીથે દુષા કરી પૂજા વિધિ વિધાનપૂવક પદ્માવતીના
મલામ આરો ત્યાર પછી આચાર્યે ચોમાસુ પુર કરી બાવવિજયગણિને
એક મુનિ સાથે ત્યા મૂળી અથ વિષાર કર્યો ત્યાર પછી ગરુએ પ્રદેલ વિધિ

૧૭૧૫મા ગ્યેના અતરીક્ષપાર્શ્વનાથના ચમન્કાગિક વૃત્તાત મલિત પોતાના ચગિરમા એવચપુગ(વગડ)ના ચદ્રવશી ગજ શ્રીપાના મનિના મુખદાગ સૂચિત કર્યું છે—

“ સર્વ શાસ્ત્રોમા વિશાગદ, ઘણા ગજઓમા માન્ય દેવીમયવાળા અભયદેવ નામના સૂગિ સલળાય છે કર્યું જેવા પગક્રમી ગુજગતના ગજ કણે જે સૂગિને ‘મધ(લ)ધારિ’ મહાપદ આપ્યું હતું ”

પ્રમાણે તેમ આરાધતા દેવીએ સ્વપ્નમા આવી અતરીક્ષપાર્શ્વનાથની પ્રાચીન પ્રતિમાને વૃત્તાત સચિસ્તર કહ્યો ‘ તેમા આગળ જતા જણાવ્યું છે કે—

વરાહમા એવચપુરપત્તનમા ચદ્રવશી શ્રીપાલરાજ સન્ન્ય કરતો હતો જેનું ઇલચ એવુ ખીનું નામ પણ હતું તેના શરીરમા પૂર્વના પાપથી બચ કર કોઈ રાજ ઉત્પન્ન થયો તેથી તેને અનેક હવચારો કરના છતાં શાંતિ થતી ન હતી કોઈક દિવસ તે રાજ પોતાના નગરની બહાર પીડા દૂર કરવા અહીં તહીં ભ્રમતા વૃષાતુર થઈ આમલીના ઝાડ નીચે એક કૂવા પાસે ગયો કે જ્યાં શ્રીપ્રાશ્વ નાથની પ્રાચીન પ્રતિમા હતી. રાજ તે કૂવાના પાણીથી હાથ પગ મોઢું પખાળી તેનું સ્વચ્છ સ્વાદુ પાણી પી પાછો પોતાની છાવણીમા ગયો અનુક્રમે તેના પ્રભાવે રાજ દૂર થયો રાજએ કૂવામા રહેલા અધિષ્ઠાયક દેવનું આરાધન કર્યું દેવે સ્વપ્નમા પ્રાશ્વ પ્રભુના બિજનો મહિમા જણાવ્યો રાજએ આશ્ચર્યપર તે મૂર્તિ માગી દેવ સૂચનાપૂર્વક આપી જ્યાં પાછું ફરી જોયું ત્યાં વજ્રાના ઝાડ નીચે સાત હાથ હોયે રહેલા એ પ્રાશ્વ નાથના બિજને જોઈ રાજએ ખિન્ન થઈ ધરણે દ્રવ્ય આરાધન કર્યું તેણે ત્યાં જ રહેશે તેમ સૂચવ્યું અથી રાજએ ત્યાં જ લક્ષ મુદ્રા ખર્ચી રજમ કપ-વિભૂષિત વિશાલ મંદિર કરાવ્યું પરંતુ રાજએ અભિમાન કરવાથી પ્રભુ તે મંદિરમા બિરાજ્યા નહિ તેમ ધરતો દ્ર આવ્યો નહિ એથી અતિ ખેદ પામેલા રાજએ મનીને તેનો હવાય પૂજ્યા ત્યારે તેણે આ પ્રમાણે સૂચવ્યું હતું —

“ શ્રુતેન્મયદેવારય સવશાસ્ત્રવિજ્ઞાત ।

માન્યો વહુપુ મૂલેપુ સરિ મુરાવલાચિન ॥

ગૂર્જરદેણિયો રાજા, કળ કર્ણેવ વિક્રમ ।

મ દનૌ થીમતિ સુરો મહાલ)વારિમદાપન્મ ॥

અ તરીક્ષ પાર્શ્વનાથ-પ્રતિષ્ઠા

શ્રીપાલ (એલચ) ગળને તેના મ ત્રીએ ઉપન પ્રમાણે મલધારી અભનદેવચ્ચ ગિનો પગિચય આપી વિરોપમા જણાવ્યુ હતુ કે—“ તે આચાર્ય ગયે વર્ષે અભન (ખ લાત)ના અધ સઘ માથે માણિક્યદેવ-સ્વામીને નમરકાગ કન્વા આ તગ્ધ આવ્યા હતા તેઓ ટાલમા દેવગિનિ (દોલતાબાદ) નામના નગરમા છે, જો તેઓ ક્ષર્ષ પણ ઉપાયે અહીં આવે તો તે મુન્દિદાગ આપનુ કાર્ય સિદ્ધ થાય

એ સાલળી ગળએ મ ત્રી માગ્ધત ગુરુને જોલાવ્યા સૂરિ (અભનદેવ) અ તરીક્ષમા જ્ઞેવા બિંબને જોઈ વિસ્મય પામ્યા ગળના નયનને સાલળી સૂરિએ નણ ઉપવાસ-પૂર્વક ધરણે દ્રવુ રમણુ કર્યું ધરણે દ્રે સૂ રીશ્વને કહ્યુ કે—‘ આ ચૈત્યને બનાવતા ગળના હૃદયમા મદ ઉત્પન થયો છે, તેથી પ્રભુ આ ગળના ચૈત્યમા નહિ, પણ સઘના મગવેલા ચૈત્યમા બિગજરો ’ એ કથન સાલળ્યા પછી સૂરિએ આવક નધને જોલાવી જલ્દી નવુ ચૈત્ય કન્વા ઉપદેશ આપ્યો શ્રદ્ધાળુ ભક્તિનત ત્તાના આવધએ અને સૂરિની સાથે આવેલા આવજએ મગીને ચૈત્ય કરાવ્યુ

ત્યા પછી સૂરિની સ્તુતિ કરાયેલા સુરસક્રમિત સ્વામીએ સ્વય આકાશથી ઊતરી સર્વ જનો જુએ તેમ તે ચૈત્યમા પ્રવેશ કર્યો ત્યા પણ ભૂમિથી સાત આગળ જિએ ગહેલા પ્રભુને સૂરિએ વિ સ ૧૧૪ગમા માધ શુભલ પચમીને નવિવારે વિજ્ય મૂર્તમા પ્રતિષ્ઠાવિધિ-પૂર્વક પ્રતિષ્ઠિત કર્યા તથા ત્યા પ્રભુના આગળ ડાખી બાબૂએ તીર્થ-નક્ષા માટે તેના અધિઠાયક શાસનદેવને સૂરિએ સ્થાપ્યા ૧

- ૧ તત સૂરિસ્તુત સ્વામી સુર સંક્રમિત સ્વયમ્ ।
 શ્વાદુત્તીર્ય ચ તત્ત્વત્યે વિવેશ સવજનેક્ષિત ॥
 તત્રાપિ ભૂમિત મક્ષાકુલેચ્ચ સસ્થિત પ્રમુમ્ ।
 પ્રતિષ્ઠાવિધિના સૂરિ, પ્રતિષ્ઠાપિતવાસ્તદા ॥

તે વખતે નામએ પ્રભુના નસન પન વિવિધ ગતિથી વિભૂષિત મુકુટ ગ્યાપી, બે કાનમાં ફણ લનટમાં હીમનુ તિવક, અમૃત વગસાવતી દટ્ટિ, કઠમાં મોતી હાટ, સંગે પગ મોનાની અગન્ધિકા (અગગ્ની-આગી), મન પાળા ચૂર્ચિમની જેમ જળહણતુ ભામડળ, મસ્તક ઉપર મનમ-મગ્ધુ શ્વેત ગન અર્પણ કર્યું અને મળએ સધરીની માળાત ધાતુ કની ગુરનો વામશ્લેષ મસ્તક પર ગ્યાપી અસાનરૂપી અવધાનને દૂર ના આગના ઉનાડે ન વખતે ગળ એનએ શ્રીમતોના નાસથી શ્રીપુન (મિ પુન) નામ ધાન્યુ કન્ટા એક નગને જિનપૂજા માટે આપ્યું હતું ત્યાંથી નાથ (પાર્શ્વજિન) નીજ્યા હતા ત્યાં જ એનય નામએ ત દુવાના પાણીથી સર્વ લોકોના ઉપકાર માટે કુક બા યો હોતો એ જ નામની પ્રેરણાથી સૂર્યએ (અભયદેવે) તે ચોમાસુ ત્યાં જ ની લ યોને પ્રતિબોધ કરતા મહીતનમાં વિહાર કર્યો હતો.

દિવત્વારિશદુચ્ચરેશશશત ૧૧૪૦ વકમે ।

માયસિતપચ્ચમ્યેકે મુદ્ધર્ને વિનયાગન ॥

—અ. ૦ મા. ૦ શ્લો. ૮૬-૮૮

૧ દદૌ ચ ત્રિનપૂજાયે વામયિત્વા પુર ત્ત્વ ।

શ્રીમદ્વામાવ શ્રીપુગલ્ય શ્રીપુરમરુમેલન ॥

—૫. ૦ મા. ૦ શ્લો. ૧૦૪

• બાનવિજયગણિને ઉપર જણાવે ન જતાત વીએ સનમમાં કહ્યું હતું તે પ્રભુનો આશ્રય કરનાથી બન આ મા પાછી માનશે તેમ સૂચવું હતું એ સાક્ષણી તેઓએ ગુરુજી હુને અને આવકોને તે જતાત કહ્યા અને તમની સાથે તેઓ અતરીક્ષણ ગયા ત્યાં સધમાં સમગ્ર ચાકોને પ્રભુના મગ ન થયા પરંતુ ભાવવિજયગણિને દરાન ન થયા તથી તમાવ્ય ખિત્ત થઈ અત્ર પાનનો ત્યાગ કરી દશ નોલ્લુક થઈ અતરીક્ષ પાશ્વ નભુની નિનિધ ન ર રહુતિ કરી અને તેમ કરતા તેમની આમોના પ ન ગુટતા તમન પ્રભુના દરાન થયા ત્યારપછી પારણુ કરી તેમણે દષ્ટિદાયક અતરીક્ષ પ્રભુના હાથથી પુન પુન

શરીર, વસ્ત્ર વગરના પણ મમત્વભાવનો ત્નાગ ઢગ્નાગ, બાલ્ય મત તન્દ્રુર્લક્ષ્ય કરી મનપ્રતિબદ્ધને સમભાવથી સંતન કરતા આત્મિક કર્મરૂપી મલને દુઃ કન્વામા આવધાન નહનાગ, 'મલધારી સસાયાં ઓળખાના છતા નગ-રોપ કપાયાદિ આતગ મનને દુઃ કન્વાનો પ્રબોધ આપનાગ અને પોતાની આદર્શ જીવનચર્યાનુ ઉત્તમ દષ્ટાત પૃઠ પાડના ૧, જૈનમિદ્ધાતમા તથા મહર્ષિ હિલ્લસૂત્રિના એવા અષ્ટકોમા દર્શાવેલ ભાવગ્નાન ૧ ભાનશુદ્ધિ મેળવનાગ એ પવિત્ર મહર્ષિ અભય દેવસૂત્રિનો વૃત્તાત આપણને પવિત્ર બનાવે-તેમ ઇચ્છીશુ

દશ ન કર્યા ફરીથી દેવીએ તે રાત્રે સ્વપ્નમા તેમને લઘુમ હિર હોનાથી વિશાળ મહિર કરાવના સૂચવ્યુ તેથી ભાવનિજયગણિએ આનકોને ઉપદેશ આપી દ્રવ્ય એક કરાની લગભગ એક નપ મા નવુ મહિર તૈયાર કરાવ્યુ અને વિ સ ૧૭૧૫મા તે શુ ૬ રવિનાર તેનવા મહિરમા અતરીક્ષ પામ્ન નાથને ઉત્સવ પૂનક સ્થાપ્યા ત્યા પણ અતરીક્ષ પ્રભુએ ભૂમિનો સ્પર્શ કરો નહિ ત્યા પ્રતિષ્ઠિત કર્યા અને ત્યા જ વિજયદેવસૂરિ (ભાવનિજયગણિના ગુરુ)ની પાકુમને ગુરુભક્તિ પરાયણુ આવગેએ યથાપી

ઉપર જણાવેલા અતરીક્ષ કૃપા મક સ્વચરિત્તન ભાવનિજયગણિએ વિ સ ૧૭૧૫મા વિજયપ્રભસૂરિના વમ રાજ્ય સમયમા રહેલુ છે અકબરથી સાત તીથોના તામ્રપત્ર લખાવી યાનચ્ચ દ્રુમિનાકરો જય મરનાર સુપ્રસિદ્ધ હીરસૂરિ થયા તેમના રાષ્ટ્ર નિજયસેનસૂરિ થયા જેણે જહાંગીરને પ્રતિબોધ આપી પ્રતિપદ્ (પડવો) અને રવિવારના દિવસોમા જીવંત પળાની હતી એ વિજયસેનસૂરિના ગિપ્ત નિજયદેવસૂરિ બે ચરપી કમળોને પ્રમુદ્ધિત કરવામા સૂચ્ય એવા થયા જેમણે થનન વિરે જહાંગીરમા દયાવમ પ્રવતાઓ તેમના વહિલ ગિપ્ત આચાર્ય વિજયપ્રભસૂરિએ તેમનુ પાદપીઠ અનકૃત મ્યુ હવુ અને એ જ નિજયદેવસૂરિના લગુરિય પ્રસ્તુત ભાવનિજય ગણિ પતા (જુઓ નમતારિ સાનચૂરિ સ્તોત્ર) સ ગ્રહ પ ક્ષાતિનિજયગ મહારાજદ્વારા સંશોધિત અન ગાહ હીરાચ દ મ્લભાઈ અમદાવાદથી પ્રમશિત)

તે રખતે ગજાએ પ્રજના મનક પઞ્ચ વિરિય જ્ઞાથી વિભૂષિત
 મુકુન્દાપી, બને જાનમા કુદગ લનટમા હી ૧૩ તિનક, અમૃત
 વગસાવતી દષ્ટિ, કઠમા મોતી ૧૧ લાગ, શગેર પઞ્ચ મોનાની અગગદિકા
 (અગગખી-આગી), મનક પાળા ચૂર્ણિયની જેમ જગદગણ
 લામડળ, મસ્તક ઉપર મંદન-મગધુ શ્વેત જન અર્પણ દ્યુતિ અને
 મનજે સઘનીની માગાત ધાન્યુ કુને ગુપ્તના વાસશ્લેષ મસ્તક પર
 સ્થાપી અસાનરૂપી અરધાગને દૂર જવા આગતાં જાની નવખતે ગજા
 એનયે શ્રીમતોના નાસથી શ્રીપુર(સિપુર) નામ ધાન્યુ કળતા એક
 નગરને જિનપૂજા માટે આપ્યુ હતુ ૧ જ્ઞાથી નાથ(પાર્શ્વજિન)
 નીકળ્યા હતા, ત્યાં જ એનય ગજાએ તે દૂવાના પાણીથી સર્વ લોકોના
 ઉપકાર માટે કુડ બા મો હતો એ જ ગજાની પ્રેરણાથી સૂરિએ
 (અલયદેવે) તે ચોમાસુ ત્યાં જ કરી લેવાને પ્રતિજ્ઞાધ કરતા
 મહીતનમા વિલા કર્યો હતો

ચિત્તવારંશદુષ્ટકાન્નસત ૧૪૪૦ વ્રકમે ।

માવસિનવજ્રમ્બરે મુદ્ધર્ને વિનયાગત ॥

— ૪૦ માં ૨૪૦ ૮૬-૮૮

૧ દૈવે ચ જિનપૂજાયે વામયિત્વા પુર તત્ત્વ ।

શ્રીમદ્રામાત્ શ્રીપુરારય, શ્રીપુરમેરુમેલચ ॥

— ૪૦ માં ૨૪૦ ૧૦૪

● જાનવિજયગણિને ઉપર જણાવેલ દત્તાત દરીઅ સરખમા કહ્યું હતું
 તે પ્રભુનો આશ્રય કરનાથી બને આ મા પાછી નાશો તમ સૂનવું હતું એ
 સાક્ષણી તેઓએ ગુરુબધુને અને નારકોન ત દત્તાત હ્યા અન તમની સાથે
 તેઓ અતરીખ્ય ગયા ત્યાં સઘમા સમસ્ત ચાકોન પ્રભુના દાન થયા
 પરંતુ જાવવિજયગણિને દરા ન ન થયા તેરી તબાએ ખિત્ર થઈ અત્ર પાનનો
 ત્યાગ કરી દગ નોલુક થઈ અતરીક્ષ પાન્થ પ્રભુની નિનિધ પ્રકાર રત્નુતિ કરી
 અન તેમ કરતા તેમની આખોના પઞ્ચ નૃતતા તમન પ્રભુના દરા ન થયા
 ત્યારપછી પારણ મરી તેમણે દષ્ટિદાય અતરીખ પ્રભુના હથથી હુન પુન

સસરૂપી પ્રવાટવાળી, સીલરૂપી તટવાળી, દયારૂપી તરંગોવાળી, આત્મારૂપી નદીમાં અભિષેક કરી, જેમ કે અતગતમાં એ પાણીથી સુદ્ધ થતો નથી

એ સમયમાં વિરોધ ન જાણવાના હવે આપણે એ મનધારી ' હતા પવિત્ર મહર્ષિ અભયદેવસૂત્રિના પદ્ધતિ હેમચદ્રસૂત્રિનો પ્રામાણિક વૃત્તાંત તપાસીએ

હેમચદ્રસૂત્રિ (૧)

સિદ્ધગજ જ્યોત્સિહના ગજન્ય-સમયમાં હેમચદ્રસૂત્રિ નામના નણ પ્રસિદ્ધ આચાર્યો થયેલા જાણુવામાં આવ્યા છે તેમાંથી પ્રથમ હર્ષપુરીય ગજનના મલધારી અભયદેવસૂત્રિના શિષ્ય હેમચદ્રસૂત્રિનો પરિચય કંગવીશુ

સમય-વિદ્વત્તા

આ હેમચદ્રસૂત્રિના હસ્તાક્ષરથી પિ સ ૧૧૬૪માં અણુહિલવાડ પાટણમાં જ્યોત્સિહદેવના ગજનમાં લખાયેલી અને ગ્યાયેલી હનસમાસ વૃત્તિની તાડપનીય પુસ્તિકા ખભાતના જૈનલગ્નમાં વિદ્યમાન છે, જે જોનો અતિમ ઉલ્લેખ ઉપર દર્શનાર્થ ગયો છે તે ઉપરથી સમજી શકાય તેમ છે કે—આ મહર્ષિ યમ નિયમ, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન વગેરે અનુદાનમાં રમ્ત અને પંચમૈત્રિક (શુદ્ધ જ્ઞાનચારી) હતા તે સમયમાં પડિત શ્વેતાશ્વગચાર્ય લગભગ તરીકે તેમની પ્રસિદ્ધિ હતી

આ આચાર્યે પિ સ ૧૧૭૦માં યોગ્ય લખલાવનાસૂત્રની વૃત્તિ ગચી હતી, અને પિ સ ૧૧૭૫માં જ્યોત્સિહનૃપ (સિદ્ધગજ)ના ગજન્યમાં વિરોધાવશ્યકની અઢાનીશબ્દોક—પ્રમાણુ બૃહદ્રવૃત્તિ ગચી હતી એ ઉપર સૂચવાઈ ગયું છે આ મહાન અધ્યાત્મનિષ્ઠ પ્રતિભાશાલી આચાર્યે એ વિરોધાવશ્યક—નિગણુના અતમા પોતાની ખીજ સાત વૃત્તિયોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે તેના નામ આ પ્રમાણે છે —

મલિન કોણુ ? અને નિર્મલ કોણુ ? એ પ્રશ્ન બહુ સૂક્ષ્મદષ્ટિથી
અહિં વિચારવો જોઈએ એક કવિએ જણાવ્યું છે કે—

“ જહ કાલો દગાલ, દુદ્ધ ગઓ ન નિમ્મલો હાઈ ।
તદ પાવ-પર-મહલા, રદણ ન નિમ્મત્રા હુતિ ॥ ”

સાગશ—જેમ કાળો અગારો (ગાયલો) દૂધથી ધારા છતાં પણ
નિર્મળ થતો નથી, તેમ પાપરૂપી પક (કિચ્ચ)થી મલિન થયેલા
પ્રાણીઓ પાણીથી નિર્મળ થઈ શકતા નથી

અ ય કવિ કહે છે કે—

“ મલ-મહલ પક મયલા, ધૂની-મહલા ન ત નરા મહલા ।
જે પાવ-પક-મહલા, તે મહલા જીવલોગમિ ॥ ’

ભાવાર્થ—મલથી મેલા, પક (કિચ્ચ)થી મેલા ધૂળથી મેલા
મનુષ્યો તે વાસ્તવિક રીતે મેલા નથી, પરંતુ આ જીવલોકમાં તે જ મેલા
(મલિન) છે કે જેઓ પાપરૂપી પક (કિચ્ચ)થી મેલા છે

તે જ પ્રમાણે સોલજીકવિએ ચર્યારીમાં સૂચવ્યું છે કે—

‘ જે મલિ મહલા પહિચડા, તે મહલા મ લણેને
પાવમલિ જે મહલિયા તે મહલાહ સુણેને ’

અર્થાત—જે પચિક મલ (ખાલમેલ)થી મલિન છે, તેને મેલા-
(મલિન) કહીશ નહિ, પરંતુ જે મનુષ્યો પાપરૂપી મલથી મલિન છે,
તેઓને જ મેલા (મલિન) ગણુને

મહાભારતમાં પણ કહ્યું છે કે—

“ આત્મા નદી સયમતોયપૂર્ણા, સત્યાવદા શીલ-તપા દયામિ ।
તત્રામિષેવ કુરુ પાણ્ડુપુત્ર ! ॥ વારિણા શુદ્ધાતિ ચાતરાત્મા ॥ ’

ભાવાર્થ—હે પાંડુપુત્ર શુદ્ધિષ્ઠિ ! સયમરૂપી પાણીથી ભરતી,

સત્સરૂપી પ્રવાહવાળી, રીવરૂપી તટવાળી ધ્યારૂપી તરંગોવાળી, આત્મારૂપી નદીમા અલિપેક કર, કેમ કે અતગતમા એ પાણીથી શુદ્ધ થતો નથી

એ સબધમા વિરોધ ન જાણાવતા હવે આપણે એ મલધારી ' છતા પવિત્ર મહર્ષિ અભયદેવસૂત્રિના પદ્ધત હમચદ્રસૂત્રિનો પ્રામાણિક વૃત્તાત તપાસીએ

હૈમચ દ્રસૂત્રિ (૧)

સિદ્ધગજ જયસિંહના ગજન્ય-સમયમા હૈમચ દ્રસૂત્રિ નામના નણુ પ્રસિદ્ધ આચાર્યો થયેલા જાણુવામા આત્મા છે તેમાથી પ્રથમ હર્ષપુરીય ગરજના મલધારી અભયદેવસૂત્રિના શિષ્ય હૈમચ દ્રસૂત્રિનો પરિચય કરાવીશુ

સમય-વિદ્વતા

આ હૈમચ દ્રસૂત્રિના હસ્તાક્ષરથી વિ સ ૧૧૬૪મા અણુહિલવાડ પાટણુમા જયસિંહદેવના ગજન્યમા લખાયેની અને ગ્યાયેની જનસમાસ વૃત્તિની તાડપત્રીય પુસ્તિકા ખલાતના જૈનલકાગમા વિદ્યમાન છે, કે જેનો અતિમ ઉલ્લેખ ઉપર દર્શાવાઈ ગયો છે તે ઉપરથી સમજી શકાય તેમ છે કે—આ મહર્ષિ યમ નિયમ, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન ત્રણે અનુષ્ઠાનમા રક્ત અને પન્મનેટ્રિક(શુદ્ધ બ્રહ્મચારી) હતા તે સમયમા પડિત શ્વેતાનગચાર્ય લગભગ તરીકે તેમની પ્રસિદ્ધિ હતી

આ આચાર્યે વિ સ ૧૧૭૦મા ઓપન લખલાવનાસૂત્રની વૃત્તિ ગચી હતી, અને વિ સ ૧૧૭૫મા જયસિંહનૃપ(સિદ્ધગજ)ના ગજન્યમા વિરોધાવશ્યકની અઢાવીશહજન શ્લોક—પ્રમાણુ બૃહદ્વૃત્તિ ગચી હતી એ ઉપર સૂચવાઈ ગયું છે આ મહાન્ અધ્યાત્મનિષ્ઠ પ્રતિભાશાલી આચાર્યે એ વિરોધાવશ્યક—નિરગણુના અતમા પોતાની બીજી સાત કૃતિયોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે તેના નામ આ પ્રમાણે છે —
એ ૪

(૧) આવશ્યક-ટિપ્પન, (૨) શતક-વિગ્ણ, (૩) અનુ-યોગદ્વારવૃત્તિ, (૪) ઉપદેશમાલા-સૂત્ર અને વૃત્તિ (૫) જીવસમાસ વિવગ્ણ, (૬) ભવભાવનાસૂત્ર અને વિગ્ણ, (૭) નદિ-ટિપ્પન

એ રૂતિયો વિ સ ૧૧૭૫ પાંચેલા અર્થાત્ વિક્રમની બાગમી સદીના નીચ્ચ ચગ્ણમા તેમણે જી દોની જોઈએ—એ સ્પષ્ટ છે

કૃતજ્ઞતા

કૃતજ્ઞ-શિરામણિ એ મટાપુરયે પોતે ગ્યેલા વિશેષાવશ્યક-વિવગ્ણની વિશાલ ગ્યનામા સાત સટાયકોના નામોનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કર્યો છે, ૬ જેઓ તેમના શિષ્ય-શિષ્યા જણાય છે તે નામો આ પ્રમાણે છે —

(૧) અભયકુમારગણિ, (૨) ધનદેવગણિ, (૩) જિનભદ્ર-ગણિ, (૪) લક્ષ્મણગણિ (વિ સ ૧૧૮૯મા સુપાર્શ્વનાથ-ચરિત્ર પ્રા ગ્યનાગ), (૫) વિષ્ણુધરદ્રમુનિ(નીચ્ચ પદ્ધત)

સાધ્વીઓ

(૧) આનંદશ્રી મટતગ (૨) નીચ્ચમતી ગણિની

નમ્રતા

લઘુતામા મહત્તા અને પ્રભુતા સમજનાગ આ પ્રૌઢ આચાર્યે પોતાની વિશાલ ગ્રંથગ્યનામા જ્યાં જ્યાં પોતાનો પરિચય કરાવ્યો છે, ત્યાં ત્યાં પોતાને અભયદેવસૂત્રિના ‘શિષ્ય-૧૯૧ તરીકે, ‘ચગ્ણા-

૧ ‘તત્ત્વિષ્ણુવપ્રાયૈરગીતાવરણિ શિષ્ટજનતુષ્ટયૈ ।

શ્રીદેવમચ દ્રસૂરિભિરિયમનુરચિતા શતકવૃત્તિ ॥

—શતકવૃત્તિ

પ્રકૃતવૃત્તિ

(જુઓ અનુયોગદ્વારવૃત્તિ ભવભાવનાવૃત્તિ વિશેષાવશ્યકવૃત્તિ વગરનો અતિમ ઉલ્લેખ)

શુદ્ધ-૧૨ ચરીક' તરીકે ઓળખાયા છે કે જે અમયદેવસૂત્રોનો પશ્ચિમ ઉપર કુળવ્યો છે

મત્યપ્રિયતા

જૈન ગ્રંથમાટેનો પ્રશ્નમનીય મુલાલેખ એ મત્યપ્રિયતા જોવામા આવે છે તેમના પ્રથમ માધ્યમ લાન-પૂર્વક સૂક્ષ્મ નિરીક્ષણ કરવામા આવે તો જણાઈ આવે કે કદાચદથી તેઓ જેટલા દૂર નહીં છે, મત્ય પગ તેઓને ઘટલો પ્રેમ હાવો જોઈએ ? તેઓની દોષભીરુતા મિદ્ધાતા-તુસાગિતા, મગ્નતા અને પગેપકાગ-મિદ્ધતા કેટલી પગમ ટાટિની હોની જોઈએ ? એ વિચારનામા આવે, તો તેમના તન્દ્ર માનસુદ્ધિ ઉત્પન્ન થયા વિના ગદે નહિ

પ્રવૃત્ત દેમયદ્રસૂત્રિ પણ એ મુલાલેખને અનુસર્યા છે જ્યાં જ્યાં નિર્ણય મતભેદથી બાધિત જણાયો, ત્યાં ત્યાં તેઓએ 'તત્ત્વ તુ કેવલિનો વિદર્શિત' અર્થાત્ તત્ત્વ તો ધ્વનીઓ-અર્વનો બાપે એનું જણાવી પોતાને કદાચદ નથી પણ જે સત્ય હોય તે જ માન્ય છે—એમ દર્શાની આપ્યું છે

આવશ્યકવૃત્તિ-ટિપ્પનના અતમા તેઓએ જણાવ્યું છે કે—

“એ પ્રમાણે ગુરુજન પાસેથી જે અર્થસમૂહ મે સ્વસુદ્ધિ-પ્રમાણે મળ્યો, તે આપો આત્મ-સ્મરણ માટે આ ગયો છે તેમા જે કાઈ સંદોષ હોય, તે મુનીન્દ્રોએ માન ઉપર અતિતુષ્ટ થઈ શોધનું, કેમ કે આ લોકમા કર્મને વશ થયેન કયા હિમ્મત્થ(અપૂર્ણ જ્ઞાની)ને અને વિરોધે કરી સદ્સુદ્ધિથી વિગરિત એવા માન જેવા પ્રાણીઓને મોહ (ભ્રમ) નથી રથતો ?”

૧ ‘શ્રીમન્મયદેવશ્ચરિ ચરણામ્બુનચચ્ચરામશ્રીહેમચદ્રસૂરિવિરચિતમાવશ્યકવૃત્તિ પ્રદેશચાર્યાન સમાપ્તમિતિ ।

—આવશ્યક-ટિપ્પન

૨ “ક્ષતિ ગુરુનમૂગદયન્તાન સ્વનુદ્ધયા ચદવગનમિહાત્મસ્મૃત્યુપાદાનહેતો ।

તદુપરચિન્મેતદ્ યત્ ક્ષિપિત્ સંદોષ, મયિ કૃતગુરુનોપસ્ત્ત્વ શોભ્ય મુનીન્દ્રે ॥

આ જ આચાર્યે અનુયોગદ્વારસૂત્રની વૃત્તિની પ્રાત પ્રશસ્તિમા રખે
જણાવ્યું છે કે—“ પ્રાચે અન્ય શાસ્ત્રોમા જોયેલો સઘળોય અર્થ મે
અહીં સકલિત કર્યો છે, પણ સ્વમનીપિકાથી મારી અલ્પમતિથી
જોડી કાઢ્યો નથી તો પણ જે કંઈ અહીં સૂત્રનું ઉલ્લેખન કરી મિથ્યા
લખ્યું હોય, તેને પગના દોષનો ત્યાગ કરવામા અને શુણ્ણને મઠણ
કરવામા કુશલ જનોએ મહાગ પગ અનુમઠ કરી શુદ્ધ કરવું કેમકે કર્મને
વશ થયેલ કયા જ્ઞાનની બુદ્ધિ રખલના પામતી નથી ? અને સદ્બુદ્ધિથી
રહિત મારા જેવા પ્રાણીઓની બુદ્ધિ તો વિશેષે કરી રખલના પામે એ
સ્વાભાવિક છે ”

આવા પ્રૌઢ સમર્થ ગીતાર્થ આચાર્યના શબ્દો તેમની સિદ્ધાંતને
અનુસરતી સત્યપ્રિયતા, કદામઠગઢિત સરલતા નિરલિમાનતા વગેરે
શુણ્ણશ્રેણિને જણાવી રહ્યા છે અને સાથે સ્વ પ જ્ઞાનમાનાથી અલિમાન-
પર્વતના શિખર પર ચડી જનાગ માનવોને બહુ કીમતી બોધ આપી
રહ્યા છે

શુરુ-પારત ચ્ય

શુરુકુલવાસમા ગહી શુરુજનની ઉપાસનાથી તેઓશ્રીએ સિદ્ધાંતનું

છન્નસ્ય દિ મોહ કસ્ય ન ભવતીદ્ કર્મવશગસ્ય ? ।

સદ્બુદ્ધિવિરહિતાના વિશેષતો મદ્વિધામુમતામ્ ॥

—દે લા પુ ૬૩ તરફથી પ્રકાશિત-

૧ ‘ પ્રાયોડન્યશાસ્ત્રદૃષ્ટ, સર્વોડ્યર્થો મયાડન્ન સદ્બલિત ।

ન પુન સ્વમિનાવિક્યા, તવાપિ યત્ કિન્નિદિદ્ વિતથમ્ ॥

સૂત્રમતિલ્લખ્ય નિશ્ચિન તચ્છોધ્ય મય્યનુગ્રહ કૃત્વા ।

પરતીયતોષ શુણ્યોસ્ત્યાગોપાન્નનવિધિકુશલૈ ॥

છન્નસ્ય દિ બુદ્ધિ રક્ષન્તિ ન વસ્યેહ કર્મવશગસ્ય ? ।

સદ્બુદ્ધિવિરહિતાના વિશેષતો મદ્વિધામુમતામ્ ॥

—દે લા પુ ૬૪ આ સમિતિથી પ્રસિદ્ધ

ઉચ્ચ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું, એમ તેમના શબ્દોથી ખ્વનિન થાય છે તેમજ આનંદસૂત્રની વૃત્તિ પર ટિપ્પણ કરતા મગનાય શુ પછી પ્રાગભમા જણાવ્યું છે કે—

“નારી રીતે ઉપાનના કરાવેના—મેવેના શુ જ્ઞાનથી નારી ગીતે મેગવેનું કંઈક આત્મમગ્નણ માટે નુ મક્ષેપથી આવશ્યક વિષયક ટિપ્પણ નહીં હું ’૧

એ જ ટિપ્પણના અંતમા પણ C વેળા કર્યો છે — ‘એ પ્રમાણે શુ જ્ઞાન-અભીપ્તી જે અર્વાચનમાં મે મારી છુદ્ધિ વગેરે નવયો ’

પરોપકારાર્થ પ્રવૃત્તિ

દેવતાક વિદ્યાનો જ્યાર પોતાનું પાડિત્ય દર્શાવવા અથવા ધન પ્રાપ્તિ માટે, ગતિ વગેરેને ગીઝવના નાગે યા મીર્તિ માન પ્રતિષ્ઠાદિ મદત્વાદાક્ષા એ વગેરે પ્રયોજને અન્ય ન્યના કરે છે નાગ નિગ્ધૃત જૈન મદા મા વિદ્યાનોની પ્રવૃત્તિ મુખ્યતાએ પાપકારાર્થે થયેલી જનવામા આવે છે તે જ નગણિનું અવનબન આ આચાર્યે પણ કરું જ્ઞેવાય છે અનુયોગજ્ઞાનની વૃત્તિનો પ્રાગભ કરતા તેઓએ જણાવ્યું છે — “તે અનુયોગ જ્ઞેવે ચૂર્ણિ, દીકા દાન વદોમે પણ કર્યો છે, તેમ છતા તેમના વચનો અતિગભીરુ વર્ણ જણાવવા ધણા મુશ્કેલ હોવાથી મદમનિ એવા પણ મે અસાધાન્ય શ્રુત (જૈન મિદ્ધાત)ની લક્ષિતથી ઉપન થયેલી ઉત્પત્તાથી અવશ્યિત વિચાર્યા વિના અને અ પછુદ્ધિ વાળાના અનુગ્રહ ઉપકાર માટે કરવાનો આગલ કરાય છે ૩

૧ ‘મમુપામિતશુજ્જનત મમવિગત મિદ્ધિત્તમમસમૃતય ।

મનપાદાવશ્યકવિષય ટિષ્ઠનમદ્ વચ્ચિ ॥ — લા ૫૧ થી ૫૨ શિત

૨ “ઈતિ શુરતનમૂલાવગ્ગાન સ્વબુદ્ધિયા ચત્વગ્ગનન્ — લા ૨૧ થી ૨૨ શિત

૩ ‘સ ચ યચનિ ચૂર્ણિદીપ્તદ્વારણ વૃદ્ધેષિ વિહિત તથાપિ મદ્વજ્જમાનિ ગમ્મીરત્તેવ દુરવિગમત્ત્વાદ મદ્વનિનાઽપિ મદ્વાડમાધારણજ્ઞનમત્તિજ્ઞનિનાસ્તુવ્યમાનતાડ-વિચારિતસ્ત્વપ્તિદ્વાદલ્પધિયામનુગ્રાથત્વાચ્ચ વતુમારમ્યને ।

એ જ વૃત્તિના અતમા ઉલેખ કર્યો છે ?—

“ આ વૃત્તિ કરીને મેં જે પુણ્ય સમુપાર્જન કર્યું હોય, તે વ? સર્વ લવ્યજનો કર્મરૂપી ગ્જનો નાગ કને જ દી મુક્તિ(મોક્ષ) પામે ”^૧

તેમના ખીજા અન્ધોમાથી પણ એવા અનેક ઉદ્દગારો મેળની શકાય તેમ છે, પરંતુ ઉપર દર્શાવેલા પૃથ્વી પણ તેમના ઉત્તમ ગુણોનો કઈક ખ્યાલ આપી શકે

આ હેમચદ્રસૂત્રિના મુખ્ય પદ્ધતિ વિજયસિંહસૂત્રિ નામથી પ્રસિદ્ધ થયા હતા, કે જેમણે ચંદ્રના કિંગ્સો સમાન ઉજ્જવલ યશ-સમૃદ્ધિ મેળની હતી, વિવેકકલાના મદિર સગ્ધુ જેમનું ચિત્ત ખાલપણથી માડીને પણ સદાય શાત હતું. ધર્મોપદેશમાલાનું વિવગ્ધ જે પ્રાચીન સંક્ષિપ્ત હતું, તેને ગસિક લોકોના હર્ષ માટે એ વિજયસિંહસૂત્રિએ વિગ્ધાથી ગ્રંથુ હતું, જેની શ્લોકસંખ્યા ૧૪,૪૭૧ ચૌદ હજાર ચાલસો એમતર છે એ વિવગ્ધ વિ સ ૧૧૯૧ના માહ વદિ ૩ હસ્ત-નક્ષત્રમા—સિદ્ધગજના ગજનકાળમા સમાપ્ત થયું હતું એ ઉપર અલયદનસૂત્રિના પગિય-પ્રસંગમા દર્શાવાઈ ગયું છે જે અલયકુમાર-ગણિએ હેમચદ્રસૂત્રિને નિરોપાવશ્યક-વિવગ્ધમા સહાયતા કરી હતી, તે જ વિદ્વાને આ ધર્મોપદેશમાલાના વિવગ્ધમા વિજયસિંહસૂત્રિને પણ સહાયતા કરી હતી આ વિવગ્ધનું રોધન તત્કાલીન સમીપવર્તી સર્વ મનીશ્વરોએ કર્યું હતું^૨

૧ કૃત્વા યદ્ વૃત્તિમિમા, પુણ્ય સમુપાર્જિત મયા તેન ।

મુક્તિમચિરેણ રમતાં, ક્ષપિતરજા મર્વમ યજન ॥

—દ લા ૬૬ આ સમિતિથી પ્રસિદ્ધ

૨ તરમાન્મૂદ વિજયસિંહ હતિ પ્રસિદ્ધ,

મૂરિ સુપાન્નુરુગારયશન્મૂદ (સમૃદ્ધ) ।

શાન્વાન્ પ્રમૃત્વપિ વિવેકગ્લાનિના(શા)ન

ચન સદૈવ સમજાયન યસ્ય શાન્તમ્ ॥

એ વિજયસિંહસૂરિએ ધર્મોપદેશમાલા-વિવરણના પ્રા ન ભાગમાં પોતાના ગુરુ હંમચદ્રસૂરિના મળધમાં મક્ષેપમાં આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કર્યો છે

" એ પૂર્વોક્ત અભયદેવસૂરિના શિષ્ય હંમચદ્રસૂરિ મર્ફ મુની શ્વશેમાં શિરોમણિ થયા છે જેમના શબ્દ-સત્તુના ચક્રની કાતિ-સગ્રખા ઉજ્જવલ ચગિતો હાલ પાગ (તેમના ધ્વર્ગવાત પછી પાણી) દિશાઓના મુખોમાં વિલસી ગયા છે "

સદ્બુદ્ધિના સાગર જે સૂરિએ જિનશાસનની ઉત્તતિ કરનારુ તેડુ કઈકે અપૂર્વ અદ્ભુત એકેકે અસાધ્ય કાર્ય પાણી સાધ્યુ હતુ, જે જે દેવગુરુ (મુહુરપતિ) થી પાણી વચનથી બોલવુ તો દુઃ ગદો, ચિત્તમાં ચિત્તરુ પાણી શમ્ય નથી, તો ખીજની તો વાત જ રીશી ?

સિદ્ધગજદ્વારા જિનમંદિરો ૫૦ સોનાના
કલરો સ્થપાવના

જેમના નિર્દોષ ઉપદેશથી સિદ્ધગજ ગજએ પોતાની સમસ્ત

ધર્મોપદેશમાલા-વિવરણમાસીચિરતન તતુષમ્ ।

યસ્ય તત્ત્વેન સવિસ્તરમારચિત રમિત્તોગુદે ॥

માહામ્યમત્ર ચત્રે ગગિરમયગુમારસન્નિતો વિદ્ ।

નરયેવ શોધનયિષી જાતા મુનિપુન્જવા સર્વે ॥

—પિ રિ ૫ ૫ ૯૦

’ હેમચદ્ર ર્શિ સ્થરિમૂર્મુખ્ય, શિષ્ય શિરોમણિરોપમુનીદત્તરાણમ્ ।
યમ્યાધુનાપિ ચરિતાનિ શરચ્છશાદ્ક ચ્છાયોજ્વલાનિ વિલસતિ રિશાં મુખેષુ ॥

પરેન જિનશાસનોગતિર્ન કાર્ય ક્લિગ્ધ્યદમુતમ્,

તત્ત્વ સમાવિતવાનસાધ્યમપિ ચ સદ્બુદ્ધિ પાથોનિધિ ।

યદ વક્તુ વચ્ચમાડ્તુ દૂરતરત, શક્ય ન ચેનસ્થપિ,

ધ્યાતુ યેનત્રિદેવ દેવગુણાડ્યવ્યયમ્ય વાનવ કા ? ॥

—પિ રિ ૫ ૮

પૃથ્વીમા ગહેલા જિનેશ્વરોના મદિરોના ઉચ્ચ શિખરો પર જલહલતી
કાતિવાળા સોનાના કળગે સ્થાપ્યા (ચડાવ્યા) હતા ૨

જૈનપરાલન-નિનારણુ

મદ્યથી અથ ખનેલા દુર્જન જનથી, ગભના વલ્લભ પ્રીતિપાન
મનુષ્યથી પણ થતો સાધુઓ અને શ્રાવકજનનો પગલવ જે હેમચંદ્ર
સૂત્રિએ શક્તિવ? નિવાર્યો હતો ૨

જીર્ણ જિનમદિરોના ઉદ્ધાર

જેમણે જિનમદિરોની અટકેલી આવક અપાવી હતી અને જેમની
આજ્ઞાથી (ઉપદેશથી) જીર્ણ જિનમદિરોના ઉદ્ધારો થયા હતા ૪

જૈનાગમ જ્ઞાન

જે સૂત્રિ ઉદ્ધમરૂપી પ્રમળ પવન વડે વેગે ચાલતા બુદ્ધિરૂપી અખ કિત
વહાણુ પર આરૂઢ થઈને સિતપટ (સ્વેતાબર, વહાણુ-પક્ષમા સદ) ગુરુના
સગમને પામી જૈન આગમરૂપી સાગનો જલદી પાર પામ્યા હતા ૩

૧ સકલનિષધરિત્રિમધ્યમધ્યાસિતાના,
જિનપતિભવનાના તુલ્યદ્રાવલીધુ ।
અનઘયદુપદેશાત્ સિદ્ધરાજેન રાજા
સ્પુરુવિરલભાત સ્થાપિતા સ્વળકુમ્ભા ॥

—પિ રિ ૫ ૮૯

૨ માધુશ્રાદ્ધજનસ્ય દુર્જનજનાત્ સન્નાયમાના પરા
ભૂતિભૂતિવહ્નમાદપિ મદેનાધાદ્ રણદિસ્મ ।
*શક્ત્યા યેન નિવારિતા જિનગૃહાગ્નેષુ
ન્નુદારા જિનમચ્ચના ચ જરતાં જાતા [યતીયા]જ્ઞયા ॥

—પિ રિ ૫ ૯૦

૩ આરહ્ય બુદ્ધિમધ્યમક્ષનયાનપાત્રમપ્યુચ્યમપ્રવલ્માસ્તવદ્ધેગમ્ ।
ય સદ્ગમ સિનપત્સ્ય ગુરોસ્વાધ્ય, જૈનાગમાણવત્ હૃદિતિ પ્રયાત ॥

—પિ રિ ૫ ૯૦

લાખ શ્લોક-ત્રય-રચના

જે હેમચદ્રસૂત્રિએ ઉપદેશમાલા અને લવલાવના વૃત્તિમલિત કરી હતી અને અનુયોગદ્વાર તથા નાતકની વૃત્તિ ગવી છે જેમણે વિગેષાવસ્થાની વૃત્તિ તથા મૂલ આવશ્યક ૫૦ ટિપ્પન ગચ્ચુ છે જેમણે અચિત કરવા ત્રયનુ શ્લોક પ્રમાણુ લગભગ એક લાખ થાય છે ૧

આ ઉપગથી તેમની પ્રભાવના અને વિદ્વતાનો ખ્યાલ આવી શ' તેમ છે

એ હેમચદ્રસૂત્રિના બીજા પદ્ધત શ્રીચદ્રસૂત્રિ દતા કે જેમણે વિ સ ૧૧૯૩મા પ્રાકૃતભાષામા અગીઆર દળગ શ્લોક પ્રમાણુ વિગત મુનિમુનતસ્વામિ ચગિન ગચ્ચુ હતુ જેની અતિમ પ્રશસ્તિમા પોતાના ગુરુના ગુરુ અભયદેવસૂત્રિનો અંતિહાસિક વૃત્તાત દર્શાવતા મૂચિત કર્યું છે કે—‘ભક્તિના વશથી મે આમા લેશ પણ મૃપા લાપણુ કર્યું નથી, જે પ્રત્યક્ષ દીકુ તેનો પણ લેશ આ કલ્પો છે’ એ ઉપન કહનાઈ ગયુ છે લાદદેશની મુદ્રા(મ ની મુદ્રા)નુ પૂર્વાવસ્થામા પાલન કરનાગ એ શ્રીચદ્રસૂત્રિએ પોતાના ગુરુ હેમચદ્રસૂત્રિ સળધી જે ઉપયોગી અંતિ દાસિક વૃત્તાત એ જ ત્રયની પ્રશસ્તિમા જણાવેલ છે, તે હવે તપાસીએ

પ્રતિભાશક્તિ

“ત્યાન પછી(અભયદેવસૂત્રિ પછી) પોતાના તેજ-પિરોપથી પુરુષોત્તમ(ઉત્તમ પુરુષો બીજા પક્ષમા વિષ્ણુ)ના હૃદયનુ ગજન કરનાગ કૌમ્બુલમણિ(ગ્લન) સમા શ્રીહેમચદ્રસૂત્રિ થયા જેઓ યુગમા નર્માન

૧ ચેનોપદેશમાલા ચક્રે, ભવમાવના ચ વૃત્તિસુતા ।

અનુયોગદ્વારાણા શતકન્ય ચ વિરચિના વૃત્તિ ॥

મૂલાવશ્યકટિપ્પનક વિશેષાવદયકીયવૃત્ત્યાત્થમ્ ।

ચેન અચિત્તત્રયસ્ય લક્ષમેઃ મતાગ્નનમ્ ॥

—ધિ રિ ૫ ૫ ૬૦, શ્લોક ૧૮ ૧૦

પ્રવચન(જૈન સિદ્ધાંત)ના પાગ્રગત અને વચન શક્તિથી યુક્ત હતા
- જેણે ભગવતી(જૈન સિદ્ધાંતના પાયામાં અગસૂન)ને પોતાના નામની
! જેમ જિહ્વાએ કરી હતી?—મુખપાર કંઈ કરી હતી

મૂલ(સૂત્ર)—અથો, વિશેષાવશ્યક, લક્ષણ(વ્યાકરણશાસ્ત્ર), પ્રમાણ
(ન્યાય-તર્કશાસ્ત્ર) પ્રમુખ બીજા અધ્યાય શ્લોક-પ્રમાણ અથોના
પણ જેમણે પાર કર્યો હતો—અભ્યાસ કર્યો હતો ૨

પ્રભાવકતા

ગાન અમાત્ય (મંત્રી) વગેરે મહર્ષિકે જતોના પણ માનનીય,
પંચકારુણિક જે આચાર્ય જિનશાસનની પ્રભાવનામાં પગાયણ થયા ૩

અપૂર્વ વ્યાખ્યાન-શક્તિ

જે આચાર્ય નવ જલધર (મેઘ)ની જેમ ગભીર સ્વરે ધર્મનો
ઉપદેશ આપતા હતા ત્યાર જિનલવન(મદિગ)ની બહાર ગહેલા
મનુષ્યો પણ એમના ઉપદેશના સ્ફુટ શબ્દોને સાલળતા હતા

- ૧ નિયતેયવિસસેણ પુરિસોત્તમ હિયય રજ્જો જાઓ ।
કોત્થુમણિ વ્વ તત્તો સૂરી મિરિહેમવત્તે ત્તિ ॥
જગુ(જુગ)વટ્ટમાણ પવવળ પારગગો વયળમત્તિ સવત્તો ।
નિયનામવ ભગવર જીહ્વગ-ગયા કયા લળ ॥

—પિ રિ ૫ ૧૩ ૩૨-૩૩.

- ૨ મૂલમ્મથિ વિસેસાવસ્મય-લક્ષણ પમાણ પમુળાણ ।
સેમાગ વિ મથાગ પત્તિય જળદ્વલ્લવ પ ॥

—પિ રિ ૫ ૧૩, ૩૪.

- ૩ રાયમચ્ચાણ વિ મહિન્દ્રિયાણ ત્તણાણ આપજ્જો ।
તિગમામણ પ્પમાવણ પરાયગો પરમકારુણિઓ ॥

—પિ રિ ૫ ૧૩ ૩૫.

જે આચાર્ય શાસ્ત્રનુ વ્યાખ્યાન કરતા, સારે પ્રાપ્તિ જડમતિ મનુષ્યોને પણ મારી રીતે બોધ થયો હતો

વેગજને કુનારી ઉપમિતલવપ્રપચા કથા, જે વ્યાખ્યાનિક સિદ્ધે પૂર્વે ગ્ચી હતી તેને કચેન (કાણુ) નાણી ઘણા વખતથી ઢાઈએ પ્રાપ્તિ સભામા વ્યાખ્યાન કરી સલજાની ન હતી, તે (ઉપમિતલવપ્રપચા કથા) જેમના મુખથી અર્થ સાથે નીકળતા મુઝ મનુષ્યોને પણ તેની ઢાઈ અપૂર્વ રીતે લક્ષ્યગત અર્થવાળી થઈ હતી, જેથી તેઓએ અવ્યર્થના કરી આ કથા ઉપગ ઉપગ પણ વગસ સુધી તેમના (હેમચદ્ર સૂત્રિના) જ મુખથી સાલળી હતી પ્રાપ્તિ તે દિનથી માડીને તે કથાનો સર્વ પ્રચાર થયો ૧૧

અથ-રચના

આ મલધારી લેખ્ય દ્રસૂત્રિએ જ્યેલા પ્રથોના સબધમા તેમના ઉલેખ પગ્વી તથા તેમના પદ્ધત વિજયસિલસૂત્રિના ઉલેખ પગ્વી થોડુ ઉપન જણાવ્યુ છે

- ૧ નવજન્મર ગહિરસરે, ધમ્મુવપસ તિ વ ત્થિતપ જમ્મિ ।
 નિગમવળાઓ વહિમ્મિ વિદ્ધિઓ જળો સુણહ પુઢસદ્ ॥
 વવણાણ લલ્લિજુત્ત, જમ્મિ કુણતમ્મિ સત્થ-વક્ખાણ ।
 પાણ નહમણ વિ, જળાણ બોહો મમુપ્પજા ॥
 ઉવમિય ભવપ્પવચા વરગ્ગવરા વહા વપ્પા ।
 મામ્મિ વક્ખાણ્યસિદ્ધેણ, જા પુવ સા કઠોર ત્થિ ॥
 વવક્ખાણિયા સગ્ગપ્, પાણ ન કેળહ ચિર કાલ ।
 તસ્સ મુહ નિગ્ગયત્થા મુદ્ધાણ વિ સા તહ કહચિ ॥
 ગાયા હિયય ગયત્થા અ મલ્લિકગ્ગ તેહિ જહ ઇમા ।
 ઉવસ્થરિ નિન્નિ વરિસે નિયમુયા તસ્સેવ ચ મુહાઠ ॥
 તદ્દિણ પમિહ પયાગે, જાઓ પાણ તીપ સવ્વત્થ ।

સિદ્ધરાજ પર પ્રભાવ

જે(હેમચદ્રસૂત્રિ)ના વ્યાખ્યાન-ગુણની પ્રસિદ્ધિ સાબળી ગુણી જનોના મનમાં ચમત્કાર ઉપજાવતો જયસિંહદેવ(સિદ્ધરાજ) નામનો ગૂર્જરનરેદ્ર(ગૂર્જરાતનો નર) સ્વયં જ જિનમદિગ્ધા પગિવાર સાથે આની લાખા વખત સુધી જે(હેમચદ્રસૂત્રિ)ની ધર્મકથાને સાવધાન ચિત્તે સાભળતો હતો અને ધ્યારેક જે સૂત્રિના દર્શન માટે ઉત્કટિત મનવાળો થઈ સ્વયં જ વસતિમા-ઉપાશ્રયમાં આવતો હતો અને ઘણા સમય સુધી સલાપ કરતો હતો.^૧

સિદ્ધરાજે કરેલો ભક્તિભર્યો સત્કાર

અન્ય દિને(એક દિવસ) અવ્યર્થના કરી પોતાના ધવલગૃહ (ગજમહેલમાં) લાનીને જયસિંહદેવ(સિદ્ધરાજ મહારાજે) જાતે જે(હેમચદ્રસૂત્રિ)ની સન્મુખ જામા ગ્ધીને ઉલ્લસિત થતા અતિશય રોમાંચ પૂર્વક કચનમય(સોનાના) વિશાલ પાન વડે દૂર્વા, ફલ, ફૂલ અને જલમય અર્ધને સ્થિરતાથી આગતીની જેમ નણુ વાગ ભમાડીને જાલા રટેલા જે સૂત્રિના પગ આગળ પ્રક્ષિપ્ત કર્યો હતો, અને પચાગ (ખે હાથ, ખે પગ અને મસ્તક મળી પાંચ અંગ) નમાવી પ્રણામ કર્યો હતો તથા થાળમાં પીગસાઈ આવેલા આહાન્માંથી પોતાને લાથે પોતાની ઇચ્છાએ તેણે(સિદ્ધરાજે) ચાર પ્રકારનો (અશન, પાન,

૧ વક્ષાણગુણ પસિદ્ધિ સોક્ષ્ણ જસસ ગુજ્જરનરિદો ।

જયસિંહદેવનામો કચગુણિ-જ્ઞ-મણ ચમક્ષારો ॥

આગતૂણ જિનમદિરમ્મિ સયમેવ મુણદ ધમ્મદ્દહ ।

જસ્સુવત્તચિત્તો મુદ્દર પરિવાર-મ્મજુત્તો ॥

વચ્ચા વિ જરમ દસણ-વકઠિય-માણ્ણો સય ચેવ ।

આગચ્છદ [વ]સહીય ચિરકાલ મુણદ સન્નાવ ॥

ખાદ્ય, સ્વાદ્ય) આહાર તે સૂઝિને આપ્યો હતો ૧ અને જે હાથ નેડીને સિદ્ધરાજ જયસિંહરાજને કહ્યું હતું કે—“ નિશ્ચયે આને જ હું કૃતાર્થ થયો છું, તથા આને જ કલ્યાણ-પન્ પગનું સ્થાન થયો છું કે જેનું (મહાર) લવન આને તમહે પોતાના ચગણોથી ફરસુ-સ્પર્શ, તેથી જાણે આને સ્વયં વીગનાથ મટાની લગવાનું મદારે ઘરે આવ્યા—તેમ માનું છું ” ૨

સિદ્ધરાજ દ્વારા કરાવેલા સત્કાર્યો

જિનમંદિરો પર સોનાના ઝલસો

જે(હેમચંદ્રમુનિ) જયસિંહરાજને કહી તેના સકલ દેશમાં જિનમંદિરો પર મનોહર કાતિવાળા—જલ્લતા કનકમન કલસો ચડાવ્યા હતા ૩

૧ અન્નમિ દિને અન્નતિલક નેક નિયમિ ધવલહરે ।

સમુદ્ધમુદ્ધિકા જયસિંહનિવેણ જસસ સય ॥

ચદ્ધિયસ્ત ઉજસિય મહલપુલ્લ[ણ] કચ્ચનમણ ।

નિઝલેણ માયણ, દુધ્વા ફલ-કુમ્મ-જલમશ્ચો ॥

અર્ધો અમાહિકા, ધિરેણ આરતિય વ વારતિય ।

પક્ષિપત્તે પય પુરો, કઓ પણામો ચ પચ્ચો ॥

ધાલ પરિવેમાયાઓ, બાહારાઓ સહચેણ ।

મિત્રો નિયચ્છાણ ચઢન્વિહો તેણ આહારો ॥

—પિ રિ ૫ ૧૪-૧૫ ૪-૫૨

૨ મણિય વ(વ) જોટિકા કરજુવમ્મો(જ્ઞે)વ રત્ન કયારો હ ।

જાઓ અરુજેવ તન્ના, વજ્જણ-ચરપરા ઠાણ ॥

જસસ મહ અબ્બ મવણ તુમેહિં પરસિય મચરણેહિં ।

તા અબ્બ વીરનાહો, મજ્જ સય આગઓ વ્વ મિહે ॥

—પિ રિ ૫ ૧૫

૩ જણ જયસિંહરાય મણિકા તરસ મટલે સયલે ।

નિનમંદિરેસુ મન્ના ચન્નાવિયા સ(ર)ર કણયમયા ॥

—પિ રિ ૫ ૧૫

૨૪-પગ્નિભ્રમણ

ધ વૃક્ષા, નાચોગ વગેરે ગ્રામોમા અન્યતીર્થોઓ-અન્યધર્મોઓ વડે જાની જિનશામનની પીડા જે ચૂગિએ નિનારી હતી અને જનનિહ પૃથ્વીનાથ(નિદ્ધના)ને કાવનની તેવી જ ગેને તે જ ગ્રામોમા નિર્વિને ૨૪-પગ્નિભ્રમણ ક્રમચુ હતુ ૧

દેવ-દાય અપાવવી

તથા કુનિયોગી-કુન્નિન અધિધારીઓ વડે જિનમ દિગની લગાતી દેવ યો (દેવ-નિમિત્તે પૂર્વથી પ્રચલિત અપાતી આવક)નુ જયસિદ્ધ ન દ્ધાન નિવાનણુ ક્રમચુ હતુ-દેવદાય ચાનુ ગ્રામી હતી અને દેવદાય ગ્રામોમા ભડાગે(ગજલડાગ)મા પેરેલુ પણ દેવદાયનુ દ્રવ્ય જેલે(જે હેમચદ્રચૂગિએ) પુનઃપિ-ફરી પાછુ જિનભવનોમા-જિનમ દિગમા અપાચુ હતુ ૨

જિનશામન-એવા

બહુ કહેવાથી શુ ? જિનશામનનો પગ્નિલવ થતા-જેનશામનની હેતુના થતા જે હેમચદ્રચૂગિએ સર્વાત્મના-નર્વતોલાવથી પણ સેકડો અન્ય ઉપાયો વડે છુનના કરી હતી-પગલવ નિનારી જૈનશામનનુ ગૌગવ

- ૧ ધધુશ્વ(ક્ષ)ય-મજ્જિમ-વ્યખિન્નુ ઠાણેસુ અગ્નિચીરિ ।
જિગમાનમ પીઢા, કીરતી રચિલયા લેણ ॥
કારાવિય ચ તદ્દ તેસુ ચેવ અણા(ઠાણ)સુ રદ્ધચરિ-મમા ।
નિચિગ્ધ જયમિદ્ધ મળાચિરુગ પુહ્નનાહ ॥

—પિ રિ ૫ ૧૫

- ૨ કુતિઓદણ્ઠિ તદ્દ નિજહેસુ મજ્જન-દેવદાયાણ ।
કારાવિયા નિવારા, જયમિદ્ધન રિપામાજો ॥
મટાર-પમિદ્ધ પિ હુ કેસુ વિ(ચિ) ઠાણસુ દેવદાયમ્મ ।
દલ્લ નિમવણસુ પુણો વિ અપ્પાવિય લેણ ॥

—પિ રિ ૫ ૧૫

વધાર્યું હતું આ સમનમા અહિં જેમણે જિનશાસનના તેવા કાર્યો બહુ સારી રીતે સાધ્યા છે, કે જે કાર્યો અન્યના મનમા પણ કદાપિ સ્ફુરે નહિ

સાધાગણુ વેષ-માનને ધાગણુ કરનાર યતિજનનો પણ પગભવ થતા જે મહર્ષિએ પોતાની શક્તિ વડે સર્વકાલમા પણ ચિંતા કરી હતી- પગભવ અટકાવ્યો હતો ૧

પાટણથી ચાલેલા સઘ સાથે

અણુહિલવાડનગર(પાટણ)થી તીર્થયાત્રા માટે ચાલેલા સઘે જે મહામહિમશાલી(હમયદ્રસ્ટ્રુગિ)ને અવ્યર્થના કરી પોતાની સાથે લીધા હતા જે સઘમા અગીયાગ્રે સેજ્જનવલય, લગડી-પ્રમુખ શકટ૩૫-(ગાડા) સાથે ચાલ્યા હતા અને ઘોડા જીટ, બળદ, વાહન, પાદચર-(પાયદળ)ની તો જાણ્યા જ થઈ શકતી ન હતી-ગણતરી કરી શકાતી ન હતી

રા'ખે ગારનુ લલચાવુ

સઘે વામનસ્થળી(વણુથળી) નગરીમા વાડીઓના વિસ્તારવડે, વિશાલ ઉદ્યાન-ખડો વડે, તણુઓ વડે વિશાલ, ગળની હાવણી-સગ્રો ભૂમિભાગમા પડાવ નાખ્યો અને એથી એ પ્રદેશ શોભવા લાગ્યો, તે વખતે કુકુમ અગ-ગગ કરનાગ, પદ્મશુક વગેરે શ્રેષ્ઠ વસ્ત્રોને

-
- ૧ વિં વહુણા મણિપણ ? જિણમાસણ પરિભવમ્મિ જાયો ।
 સન્વપ્પણા વિ તુલિય, જેણ સ્વાયત્તર સપ્પહિ ॥
 જિણમાસણ-વ-નાર વિ સસાહિયાર રહ જેણ ।
 અન્નરસ મળમ્મિ વિ પુરતિ ન હુ જાદ કદયા વિ ॥
 લિંગાવિસેસમિત્તે વિ, જદનણે પરિગવિક્કમાણમ્મિ ।
 નિયમત્તીર તત્તી, જેણ કયા સન્વકાલ પિ ॥

પરેનાગ, મનોહર અગ-ઉપાગ પગ મોનાના નજડિત આબૂનાણા
પહેવાથી વિભૂષિત થયેના અને ઉદ્દૃષ્ટ રીતે દિનમ દિનની પગિધાપના
પગિલાવના (ગાલા, વિભૂષા)ને કગ્તા આવકજનને જોઈ સોગુના
પ્રત્યુ ખગાગ-ગ'ખેગાગનુ મન દુષ્ટ થયુ-વલયાયુ, ખીનઓએ પણ તેને
કહ્યું કે-ગ'નુ! અણુદિનવાડ નગગ (પાટણ)ની સર્વ લક્ષ્મી તમાના
પુણ્યો વડે સ્વન અહીં આનીને ઉપસ્થિત થયેની છે, તો તમે અને
મહાશુ કરા જેથી તમાગે લડાગ પ્રોદ-તગ ધાય આ સ્થાન એક ક'ડ
ફનનુ સલવે છે લોલવડે તે (ગ'ખેગાગ) પણ તે સર્વ લક્ષ્મી મહા
કગ્વાને વાહતો હતો પણ પાછો સર્વ જન-મનાંદના લોપથી ડરીને,
લોકાપવાદથી લયભીત થઈને નિવૃત્ત થયો એ પ્રમાણે નિશ્ચય કર્યા
વિના મહાશુ અને મોક્ષમા (લક્ષ્મી લેવી કે છોડી દેવી? એ વિષયમા)
સશન-યુક્ત ચિત્તવાળા તેણે (ગ'ખેગાર) કઈક ચિત્તવીને એક દિવસ
સુધી સધને ત્યા જ ધારી રાખ્યો ?

૧ અળદિહવાહનયરાગ્રા, નિત્યજ્ઞાપ ચલિય-મવેળ ।

અમતિયકગ નાગ્રો, મહાપ્પના જો મહાગદિમો ॥ ૨ ॥

સ(સે)જ્ઞાવન્ય-અગટિ પમુદાગ જાથ સાન્સવાગ ।

પક્કારમ ડ સયાદ સચન્ધિદ ॥ ૬૪ ॥

દય-કરદ-વમ વાહન-પયચરાગ તથવ(જાથ) હુદ ન મરતા ।

વામનપલ્લિવગાદ નિન્નાવમમ(હ)મિ મરગ ॥ ૬૫ ॥

વાની વિનાપર્ણિ ગુસ્ત્ર-સવર્ણિ ગુસ્ત્રીર્ણિ ।

વિયદે વિરાયમાણે નિવગધાવાર-મારિચ્છે ॥ ૬૬ ॥

નયનુમગરાય નિયત્ય-પટ્ટત્યાદ-ચરવત્ય ।

કચન રયગાર્ગ મૂમગ મૂસિય અગુવગેમુ ॥ ૬૭ ॥

દદ્દૂગ સાવયગ્રગ નિગર પરિહાવગ પદુબ્બત ।

સગારસ્સ સુરદ્વાપદુળો જાય મગ દદ્દૂ ॥ ૬૮ ॥

એત્રોદ વિ સો મગિગો, રાયમગરિત્વાન્યસ્મ નયસ્મ ।

ચિદ્દહ લચ્છો સચ્ચા, શ્દાગથા તુવ પુત્રો ॥ ૬૯ ॥

રા'ખે ગારથી સઘને મુક્ત કરાવવો

ખે દિવસ મુઘી કહેવનવ્યા છતાં પણ સઘ-સળધી મનુષ્યને તેણે (ગ'ખે ગારે) દર્શન દીધું નહિ—મુલાકાત આપી નહીં અન્યદા (ખીજે દિવસે) તેનો સ્વગ્ગન (કોઈ આત્મીય-સળધી મનુષ્ય) મૃત્યુ પામ્યો ત્યાં પછી તેને દેખવાના (દિલસોજી દર્શાવવાના) મિષથી જે મુર્નોદ્રે (હેમચ દ્રસૂ ગિએ) ત્યાં જઈને એ (ગ'ખે ગાર) ને પ્રતિબોધ આપી સહિ સાથે સઘને મુક્ત કરાવ્યો હતો ૧

ગિરનાર-શત્રુજયમા યાત્રા

ત્યાં પછી મલધારી હેમચ દ્રસૂ ગિના સાનિધ્યવાળા એ અણુહિલ નાક પાટણના સઘે ઉજ્જયત (ગિરનાર) અને શત્રુજય એ બંને તીર્થોમા જિનેદ્ર શ્રીનેમિનાથ અને સપ્તલનાથ (આદીશ્વર) ને વિજ્ઞાતિ વડે-ગૌર-પૂર્વક વદન કર્યું તેમા ઉજ્જયત (ગિરનાર) તીર્થમા અર્ધો

તા મિષ્ઠ તુમ ઇય, મદારો હોઈ તુહ જહા પોદો ।

સે (ગ) માવિજ્જઞ ઠાણ, ઇચ્છાપ દવ્વકોટીણ ॥ ૭૦ ॥

લોમેણ સો વિ મબ્બ, ત ગહિટ વછ્છપ પુણો વિ પર ।

સવ્વપણ મજ્જાયા-લોવ અજ્જમ (બ) મીઓ નિયત્તેશ ॥ ૭૧ ॥

શ્વ અકુય નિચ્છઓ સો ગહણ-મોક્કલે ચ સસદય ચિત્તો ।

ચિત્તૂણ દિણમાણ, સઘ ધારેદ તત્તેવ ॥ ૭૨ ॥

—પિ રિ ૫ ૧૬

૧ ' માણિજ્જતો વિ દિણો (જ) વિ સો સઘો (ઘ)—સત્તિયજનસ્મ ।

નો દેસ દમ્મણ વજ્રયા ચ સયણો મઓ તસ્સ ॥

તો દિક્કણ્ણવમ્મિસેણ વેણ મુણિદેણ તત્થ ગતૂણ ।

પટ્ઠિબોહિત્થણ ણ્ય મઘો મોયાનિઓ સદ્ધિ ॥

—પિ રિ ૫ ૧૬

પારુત્યર(તે વખતનું ચનાણી નાક) ઉપર થયું હતું-ઉપર ધર્મ હતી અને શત્રુવ્ય તીર્થમા ચીન હતું ઉપર થના હતા ૧

અર્ગવામ

જે હેમચદ્રગિએ પ્રતિભાવ આપીને વણા ભનાવનાને નિત પ્રરપિત ર્મમા સમ્યક્ત્વમા (ગુરુ દેવ, ગુરુ અને ધર્મ પર ગ્રામા), દેશવિગ્નિ(ગદગ્ધર્મ)મા અને સર્વવિગ્નિ(માધુધર્મ)મા ગ્યાપ્યા હતા ૨ પર્યંતકાવમા તે હેમચદ્રગિએ પણ પોતાના ગુરુ અભયદેવ સુગિની જેમ ગ્યાનાનગ-અક્રમ(એક ગ્યાનમાથી ખીન ગ્યાનમા જતુ) વગેરે તથા આગધના (સુદૃતોનુ અનુભવન, દુષ્ટૃતોની ગર્હ-અર્વાનત્વ, ફામાપના, ચતુ શગ્ધુ-સ્વીકાર વગેર પ્રકારની) કરી હતી, પરંતુ તેમણે અણુમાણુ (અનશન-અશન-યાગ) નાત જ દિવસનું કરું હતું ૩

અશાન-યાત્રામા મિહરાજ

તે નદ્મત હેમચદ્રગિના દેહનો-શયનો બહાર નીમાગ્યા વગેરનો અભિ-અગ્રા પર્યંતનો મહિમા તેવી જ રીતે થયો હતા, કે જે રીતે

- ૧ “ ઉચ્ચવન-મદુનનમુ નિત્યેમુ મેમુ વિ નિર્ણિદ ।
સિરિનેમિ-ઉમહનાહ, વદહ મયો નિમૂળ ॥ ૭ ॥
તણુ નયનનિરથે, પાસથય-અદ્વ્યજ્વમુષ્પત્ર ।
મદુનયમ્મિ નિત્યે, સીમમન્મા મમુષ્પત્રા ॥ ૭૨ ॥

—પિ રિ ૫ ૧૭

- ૨ ‘ ના(ત)ળ પન્થિવોન્થિ(ક)ળ, મવિઞ્નગા મા(ઠા)વિજાં તહ(વહુ) ધમ્મે ।
નિામણિણ પત્ત(મમ્મત), દમે મ વ ય વિગ્ધ ॥ ૭૭ ॥

—પિ રિ ૫ ૧૭

- ૩ ‘ પન્ન મિ પિ હુ ઠગત્તમન્માયા નયા ।
આરાદણા શુભ્બ વ મત્ત દિણ જગમગ નવર ॥

—પિ રિ ૫ ૧૭

ઉપર અભયદેવસૂરિના સ્વર્ગગમન-પ્રસંગમા સૂચવ્યું છે, કિંતુ વિરોધમા ગળ(સિદ્ધગંજ જયસિંહ) આ સદ્ગત હેમચંદ્રસૂરિની ગમના-યાનામા સ્વયમેવ કેટલાક માર્ગ સુધી આવ્યો હતો ?

આ ઉપરથી સિદ્ધગંજનો સદ્ગત સૂરિજી તરફ દેટલો ઉચ્ચ ભક્તિભાવ હોવો જોઈએ-તેની સહજ આખી-કંઈક કલ્પના કરી શકાય તેમ છે જે સિદ્ધગંજે મલધારી અભયદેવસૂરિના સદુપદેશથી પોતાના સમસ્ત દેશમા એકાદશી પર્યુષણ વગેરે દિવસોમા અમાગિ-અહિસા પળાવી હતી અને જે સિદ્ધગંજે અભયદેવસૂરિની સ્મરનાયાનાનો મહોત્સવ, કેટની પાછલી અટારીએ રટી પગિજન સાથે જોયો હતો, તે જ સિદ્ધરાજે એ જ મલધારી અભયદેવસૂરિના શિષ્ય હેમચંદ્રસૂરિનો ભક્તિભર્યો સત્કાર તેમના સદ્ગુણોથી આકર્ષાઈ કર્યો હતો અને અનેક સત્કતલ્યો કર્યા હતા-તે ઉપર દશાવાઈ ગયું છે એટલે અહીં તેની પુનરુક્તિ કરીશું નહિ હેમચંદ્રસૂરિની વિદ્યમાન દશામા સિદ્ધગંજે તેમના પ્રતિ જે સદ્ભાવ દર્શાવ્યો હતો, તેમ જ સૂરિએ પોતાની વ્યાખ્યાન-શક્તિનો તથા ચારિત્રનો જે ઉચ્ચ પ્રભાવ સિદ્ધરાજ પર પાડ્યો હતો તે પ્રભાવને અને પોતાના સદ્ભાવને અનુસરતું ગૌરવભર્યું અતિમ સન્માન સિદ્ધગંજે સદ્ગત સૂરિજી પ્રતિ દર્શાવ્યું હતું-એ સાવાળ્યું ધરના નથી સામાય માન્યતા પ્રમાણે સાધારણ ગળને પણ નિકટ સળધીના પણ મૂલક(શળ)ની પાછળ જતા, તે કર્તવ્યને નિષિદ્ધ ગણી અટકાવવામા આવે છે જ્યાર આ પ્રતાપવતો ગૂંજગતનો સાર્વભૌમ રાજા સિદ્ધગંજ જયસિંહ સ્વયમેવ કેટલાક માર્ગ સુધી અનુગમન કરી એ જ નેનાચાચને અતિમ સન્માન આપે-એ તેના હાર્દિક ઉચ્ચ ભાવ વિચાર-સ્વાતંત્ર્ય, ઔચિય વ્યવહાર-દક્ષતા, નમ્રતા,

૧ ' નીહારણાદમન્નિમ દેહસ્મ તદેવ જીવ સકરો !

કિંતુ સયમવ રાયા, સમાગજો વસિય વિ વદ ॥

સૌમ્ય વગેરે શુભોને દર્શાવવા પૂગતા છે મિદ્ધરાજથી સન્માનિત થયેના એ પ્રભાવશાળી સુન્નિગજની આદર્શ જીવનચર્યા વર્તમાન સુન્નિવરોમાં બિતરે-એનું આપણે ટેમ ન ઇચ્છીએ ?

અખલના-ગોરાન

ઉપર દર્શાવેના વૃત્તાત પંથી સમજી શકાય તેમ છે કે—એ દેમચદ્રસૂન્નિનો અર્ગવામ, તેમના ગુર અલયદેવસૂન્નિના અર્ગવામની જેમ પાટણુમાં થયો દોવો બોધે એ તેમ જતા પ્રો પિટર્મને ગિપોટ્ જ્યા—(ટેકરટ પેજ ૯)માં સૂચવ્યું છે કે—

‘ Hemachandra starved himself to death at Satrunjaya

અર્થાત—દેમચદ્ર પોતે અનશન કરી શત્રુજય પગ મૃત્યુ પામ્યા તેની જ ગીતે તેના જ શબ્દોનો અનુનાદરૂપે ઉલેખ પ લીગ સાલના ‘ જૈનધર્મનો પ્રાચીન ઇતિહાસ ’ (ભા ૧, પૃ ૧૪૮)માં તથા જૈનધર્મ—વિદ્યાપ્રસાન્ક વર્ગ, પાલીતાણા તન્કથી પ્રકાશિત થયેન ‘ જૈન ઇતિહાસ (પૃ ૯૦)માં અને સમ્રાટણીસૂન્નિની પ્રભાવનામાં નજરે પડે કે—‘ તે (દેમચદ્રસૂન્નિ) જૈનશાસનની ટેલીક ઉન્નતિ કરીને અનશન કરી શત્રુજય પગ સ્વર્ગે પધાર્યા હતા

એ જ પ્રમાણે મદ્દગત જુદ્ધિસાગન્સૂન્નિના ગરુભત-પ્રમધ (અધ્યા મહાન-પ્રમાન્ક મજી તન્કથી પ્રકાશિત પૃ ૧૭માં) પણ એ અબધમાં જણાવ્યું છે — તેમણે (દેમચદ્રસૂન્નિએ) શત્રુજય પગ અનશન કર્યું

પગ પ્રમાણબૂત શ્રીચદ્રસૂન્નિના પૂર્વોન્નત કથનમાથી એવો આશય નીકળી શકતો નથી શ્રીચદ્રસૂન્નિએ શત્રુજય—યાનાના વર્ણન પછી તરત સ્વર્ગવાસનું સૂચન કરેન દોવાથી અને તે ગાથાઓનો અર્થ

સમેજવામા કઈક ભ્રમ થવાથી ત્રો પિટર્સને ઉપર પ્રમાણે ઉલેખ કર્યો જણાય છે અને તેના અનુવાદ—અનુકરણ કરનાગએએ એ ભૂન ચાલુ ગાખી જોવાય છે અલગત ત્રો પિટર્સનની એ ભૂલનું શોધન પ હંગોર્વિદ્દને સુપાસનાટ-ચગ્નિ(ભા ૩, પ્રતાપના ૫ ૧૯ની ટિપ્પણી)મા કર્યું છે

રાજપિંડ પર વિચાર

શ્રીસિદ્ધગાળે મલધારી હેમચંદ્રસૂગિનો જે લક્ષિતલયો સત્કાર કર્યો હતો તે ઉપર જણાવનામા આવેલ છે અને તે તેમના નિઠ્ઠ પગિયવાળા એક પદ્ય શિખના પ્રામાણિક કથનના આધારે સૂચવવામા આવેલ છે તેથી તે વિશ્વસનીય છે—એ અજ છે પરંતુ તેમા સૂચવ્યા પ્રમાણે સિદ્ધગાળે આપેલો આજ્ઞ એ આચાર્યે સ્વીકાર્યો એ ઘટના જૈનમુનિઓના આચાર્યથી વિરુદ્ધ લાગે તેથી છે કેમકે કલ્પસૂત્ર સામાચારી વગેરેમા આવતા વર્ણન પ્રમાણે પહેલા તથા છેલ્લા તીર્થ-કરના સાધુઓ માટે દોષોનો સભવ વિચારી ગજપિંડને નિષિદ્ધ ગણેલ છે, એથી જૈનસાધુઓ ગજપિંડ સ્વીકારતા નથી તેમ છતાં આ ગીતાર્થ આચાર્યે એ ગજપિંડ સ્વીકાર્યો છે તે ‘રામામિયોગે’ એ આગાને અનુસરી—ગજના આગ્રહને માન આપી અપવાદરૂપે ગુણ-દાપની સમીક્ષા કરી લાલાલાલની તરતમતા વિચારી સ્વીકાર્યો હશે—એમ જણાય છે અને પગિણુમે શાસન પ્રભાવના થયેલી જોનાય છે એથી આપણે એમના સદાયગુણને દુષિત ન કરી શકીએ આટલું સમાધાન અહીં ઉચિત લેખારો

શ્રીજી ઉત્તલેખો

ગથયાનાનું સ્મરણ

સિદ્ધગાળના ગૃહ-અમરમા—વિ સ ૧૧૯૧ તથા ૧૧૯૩મા ગ્યેલા પ્રધોમા વિજયસિદ્ધસૂગિએ અને શ્રીચંદ્રસૂગિએ પોતાના ગુરુ

મલધારી હેમચંદ્રસૂત્રિનો જે પગિચય કગલ્યો છે, તે ઉપર દર્શાવ્યો
હવે તેના સમર્થનમા અ ય ઉ લેખો તપાસીએ વિ ચ ૧૧૯૯ના
માહ સુદિ દશમીના દિવસે શુરવારે માડલપુરીમા શ્રીદુભાગપાલ
શૂપાલના ગજ્યમા સંપાસ્ય(સ પાસ્યક)ની વચ્ચતિમા વસી સાતમા
તીર્થનાથ સુપાર્શ્વનાથનુ દશ હજાર શ્લોક પ્રમાણ પ્રાપ્ત ચગિત ગ્યનાગ
લક્ષમણગણિ, એ જ હેમચંદ્રસૂત્રિના શિષ્ય હતા તેઓએ એ ચગિતની
અતિમ પ્રશસ્તિમા જણાવ્યુ છે :-

“ તે(અલયસૂત્રિ)ના સુશિષ્ય શ્રીહેમચંદ્રસૂત્રિ ચદ્ર જેવા થયા
જેમણે પોતાની શ્વેત યરોજ્યોત્સ્નાવડે શ્વેતાળંગ(ચદ્રના પક્ષમા શ્વેત
આકાશ)ના આભોગને ઉજ્જવલ કર્યો હતો પં વાદીઓના ચક્રનુ
(ચદ્રના પક્ષમા ચક્રવાકનુ) વિઘટન કરવામા પ્રકટ માહાત્મ્યનાળા જે
સૂત્રિએ જયસિંહ નગધિપને(સિદ્ધગજ ગજને) પ્રબોધ આપી
ગ્યયાના વગેરે કાર્યોમા તેનુ કર્તક અદ્ભુત તેજઃ ગુણવ્યુ હતુ જેમના
મુખરૂપી સાગરથી નીકળેના પવિત્ર શાસ્ત્રરૂપી અમૃતનુ આસ્વાદન કરી-
પાન કરી મહામુનિઓ આજે પણ અજગમગ સ્થાનને પામે છે ૧

ભનભાનનાનુ સ્મરણ

ચદ્રગચ્છીય સર્વદેવસૂત્રિના સત્તાનીય અને દેવેન્દ્રસૂત્રિના પાચ
પદ્ધરોમાના એક બીજા શ્રીચંદ્રસૂત્રિ થઈ ગયા જેમણે અણુહિલવાડ
(પાટણ)મા ગજમાન્ય પોગનાડવ શીન સચિવ કાપ્યપદ્માધિપની પત્ની

૧ ‘ તસ્સ સુસીમો સિયન્નમ જુણ્ઠા ધવલિય સિયવરામોગો ।

પરવાન્ ચક્રપેદ્દઢણ પયન્ માહિણો મયકું વ ॥

મિરિહેમચન્સુરા જયસિંહનરાહિવ પવોહેઠ ।

રહજગાદનુ વન્નેનુ જેણ ત કિં પિ ભવ્વકુરિય ॥

જન્મ મુહન્જહિ નિમ્મય તિચિ(તિ)ચ મલ્લામય મહામુણિણો ।

આનાદરુગ અન્ન વિ લ નિ અજરામર ઠાળ ॥

—સુપાસનાલચરિય(૪૨૦ ૪-૬)

સીતાના સુપુત્ર સોમેશ્વરની પ્રાર્થનાથી તે જ ગજમાન્ય સોમેશ્વરના ધરની ઉપગ્ની લુમિકામા વસીને વિ સ ૧૨૧૪ના આસો ૧ ૭ બુધવારે રોહિણી-નક્ષત્ર સિદ્ધિયોગમા કુમારપાલભૂપાલના ગબ્બકાલમા સનતકુમાર ચક્રવર્તિ-ચગિન ગચ્ચુ હતુ તેમા પ્રસ્તુત હેમચંદ્રસૂરિની પ્રશંસા કરતા કહ્યુ છે કે—

“આ સસાનરૂપી સાગરમા ઉપદેશરૂપી ગતોથી ભરેલ ‘ભવ ભાવના’ રૂપી વહાણુના કણ્ઠધાર (ખલાસી-કોટન) પ્રભુ શ્રીહેમચંદ્રની સમાન કોણુ થઈ શકે ?”

સૂર્યની ઉપમા

હેમચંદ્રસૂરિના પ્રશિષ્ય અને શ્રીચંદ્રસૂરિના શિષ્ય દેવભદ્રસૂરિ થઈ ગયા, જેમણે પોતાના ગુરુના ગ્યેલા ‘સત્સંહણી’ અને ‘ક્ષેત્ર સમાસ’ નામના ગ્રંથો પગ વિ સ ૧૨૩૩મા રવૃત્તિયો ગચ્ચી હતી તથા સુપ્રસિદ્ધ તાર્કિકશિરોમણિ સિદ્ધસેનદિવાકર ગ્યેલા ન્યાયાવતાર ગ્રંથ પગ, પ્રસિદ્ધ વ્યાખ્યાતા સિદ્ધર્ષિની વૃત્તિ પર ટિપ્પન, ખાલ્યા વસ્થામા તર્કશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરતા ગચ્ચુ હતુ તે દેવભદ્રસૂરિએ તે ટિપ્પનના અંતમા જણાવ્યુ છે કે—

“હર્ષપુરીયગચ્છમા અભયદેવસૂરિ પછી તે (સુપ્રસિદ્ધ) અખૂટ તેજવાળા ભગ્યરૂપી કમળેને વિકસાવનાગ સૂર્યસમા શ્રીહેમચંદ્ર પ્રભુ થયા”

૧ ‘ઉવપમ-રયણ પૂરિય મવભાવણ-યોય-કન્નધારસ્સ ।

મવ-સાયરે સમો કો, પહુમે મિરિહેમચંદસ્સ ॥

—સનતકુમારચક્રિયરિન (ગા ૨૦)

૨ મૃદત્ત્વેત્રમમામ્વૃત્તિ ૧૨૩૩ વર્ષે દેવમદ્રીયા ૧૦૦૦ સ્તમ્ભને ।

—ખલ્લદિપ્પનિકા જૈન સા સ ભા ૧ અ ૨ પ ૫)

૩ મશામપામ્નો-મવ-વસર્માનોત્તિવો-જમ્મિનમવ્ય પશાવ્ ।

મમૂવ તતો હપપુરીયગ-હે શ્રીહેમચંદ્રમસુગુરાશિ ॥

મિદ્ધરાજ દ્વારા પ્રાણિ-ગ્રહા

વિક્રમની તેજી મદીના ઉત્તગર્વમા વિદ્યમાન મલવારી દેવપ્રભ સૂરિએ પાડવચ્ચિન મહાકાવ્યની પ્રથસ્તિમા જણાવ્યું છે કે—“તે (સુપ્રસિદ્ધ) અભયદેવસૂરિના પદ પદ પદમલ્યોતિર્મહાકવ્ય શ્રેષ્ઠ ચદ્રમા કીડા-કુતૂહલથી પૃથ્વીમા જનર્યો ટાય તેવા જણાતા શ્રીહંમમૂરિ-પ્રભુ શ્રવ થઈ ગયા આશ્ચર્ય છે કે જે (હેમચદ્રમૂરિ)ના વચનામૃતને ગાન શ્રીમિદ્ધરાજે પીધું અને સમગ્ર પ્રાણીઓના આયુષ્ય વૃદ્ધિ પામ્યા” ૧

જિનમદિર પર સોનાના ઝડા

વિક્રમની તેજી મદીના ઉત્તગર્વમા વિદ્યમાન નગચદ્રમૂરિએ પોતાના ગ્યેતા કથાગતનાકની પ્રાત પ્રગસ્તિમા જણાવ્યું છે કે—

“તે (સુપ્રસિદ્ધ મલધારી અભયદેવમૂરિ) પછા શ્રીહંમમૂરિ થયા જેમણે જિનમદિરના શિખરાને સોનાના ઝંડાથી (મુવર્ણ કલગોથી) પૂજ્યા ટના” ૨

—આ યાચાવતાર મથ વૃત્તિ તથા દિપ્પન સાથ પાટણની હેમચદ્રા ચાર્ચ—અથાવલિ (અ ૨)મા પ્રમાણિત થયેલા છે પરંતુ તમા દિપ્પનક્ષરનુ નામ રાજશેખરસૂરિ જણાવેલ છે તે બૂન જણાય છે દિપ્પનના અતિમ શ્લોકમા દિપ્પનમદે “દેવભદ્ર” એવું પોતાનું નામ યુક્તિથી સૂચવ્યું છે અને તે જ ત્યા પ્રગસ્તિમા દર્શાવેલ કમ નમાણે ચેગ્ય લાગે છે

- ૧ ચદ્રમીડ જ્વાનતીય પરમ-યોતિર્વિવત્ સ્ત્રિનૌ,
તરપદ વરચદ્રમા મમત્તનિ શ્રીહમમૂરિપ્રમુ ।
ચિત્ર ચદ્રનામૃતાનિ નૃપતિ શ્રીમિદ્ધરાજ પપૌ
વિશ્વેષામપિ લેમિરે તનુમૃતામાયૂષિ વૃદ્ધિ પુન ॥

—પિ રિ ૩ ૧૩૩

- ૨ “સ્વર્ણઞ્ઞાવૈવૈનનેન્મશિશ્વર શ્રીહેમમૂરિસ્તત ।

—યારલા ૨ પ્રગસ્તિ (પા બ નતિ)

સિદ્ધરાજ સાથે રમરણ

વિક્રમની ચૌદમી સદીના પૂર્વાર્ધમા ગ્યેવી જણાતી, દર્પપુરીય-ગરબના આચાર્યોનો સંલેખમા પગિયય કગવતી, પ્રાકૃતભાષામા રચાયેલી સદ્ગુરુપદ્ધતિમા આ પ્રમાણે ઉલેખ જોવામા આવે છે—

“તે(અભયદેવસૂરિ)ના શિષ્ય શ્રીહેમચદ્રસૂરિ જયવતા ગણે, જેમના ચગણેને સિદ્ધગજ નમ્યો હતો, જેઓ સિદ્ધાતરૂપી સાગગનો સાગ ઉદ્ધગવામા મદગિગિ જેવા હતા નગરસ્થાનમા કચનમય કળશ ચડાવવાના મહોત્સવપ્રસંગે બ્રહ્મા એમ કહી જેમના કઠમા કુસુમ-માલા પહેગવવામા આવી હતી શ્રીસિદ્ધગજે જેમની દેશનાના વચનથી જીવેને અભયદાન, ચૈત્યોના શિખરો પગ સુવર્ણમય પ્વજ તથા કલરો ચડાવવા—એ કર્તવ્યો કર્યા હતા”^૧

પતિત ચૈત્યવાસીનો ઉદ્ધાર

વિ સ ૧૩૬૧મા વઢવાણમા સમાપ્ત થયેલા પ્રમધર્મિતામણિ પ્રથમા મેરુતુગસૂરિએ સાન્તૂમ નીની ધર્મ—વિષયક દઢતાના પ્રબધમા એક વેપધાની ચૈત્યવાસીનો ઉદ્ધાર મલધાગિ—હેમચદ્રસૂરિ દ્વારા થયાનો વૃતાંત આ પ્રમાણે જણાવ્યો છે—

“૧૪૭ એક અવસરે સાન્તૂનામના મહામાત્યે હાથીના રકધપગ

૧ મિરિદ્દેમચદ્વરી, તસીસો સિદ્ધનિવહ-નય ચલ્લો ।

મિદ્ધન મિધુ મારદરણે મદરમિરી જયત ॥ ૪ ॥

નયરદ્વાળે વચ્ચકલ્સારોવળ-સગમિ સા જસ્મ ।

નમુ ત્તિ મણિય વઠમિ વુમુમમાળા વિગિવિલ્લતા ॥ ૫ ॥

જીવાળ અમયળાગ ચેન્ય સિદ્ધરેમુ હેમમયવલ્મા ।

દમળ-ચવળાઝ કયા જસ્સ મિગિમિદ્ધરાણ ॥ ૬ ॥”

—પિ રિ ૫ ૯૯

આરંભ થઈ ગળપાટિકાએ જઈને પાઠ કરતા પોતાની કગવેની
'સાતૂ-વસહી' (જૈનગદિ) માં દેવને નમસ્કાર કરવાની ઈચ્છાએ તેમાં
પ્રવેશ કરતા વાગ-વેશનાના ખલા પગ હાથ ગાખીને ગહેવા મોઢું શ્વેત-
વસ્ત્રધારી ચૈત્યવાસીને જોયા ત્યાંપછી હાથી પગથી ભતંગી ઉત્તગમ્મ ગ
(ખેસ) ધાગણુ કરી પચાગ-પ્રણામવડે તે (વેષધારી સાધુ) ને નમસ્કાર
કર્યો ત્યાં (વસહીમાં) થોડીવાર ગઈ ફરીથી તેને પ્રણામ કરી પ્રસ્થાન
કર્યું હતું

'સાગપછી લજ્જાવડે જાણે પાતાલમાં પેસવા ઈચ્છતા હોય તેમ તે
વેષધારી ચૈત્યવાસી સાધુએ મોઢું નીચું કર્યું અને તત્કાલ સઘણુ ય
પગિહંગી મલધાગિ શ્રીહેમસૂગિની સમીપે ઉપસ પદ (શુદ્ધ ચાગિ) લઈ
સ વેગગસથી ભરપૂર થઈ શ્રીશત્રુજયમાં જઈ માગ વગસ સુધી તપસ્યા
કરી હતી અને તે મુનિએ પોતાની જેવા ખીજા ચૈત્યવાસી સાધુઓને
પ્રતિબોધ્યા હતા-પ્રતિબોધ આપી સુવાચ્યાં હતા ++

કોઈ એક વખત તે મંત્રી (સાતૂ) શ્રીશત્રુજયમાં પૂજ્ય દેવને
નમસ્કાર કરવા આવ્યા હતા જાણે પહેલાં જોયા હોય તેવા જણાતા તે
(શુદ્ધ ચારિત્ર ધાગણુ કરનાર) મુનિને પ્રણામ કરી તેમના ચાગિથી
મનમાં આશ્ચર્ય પામતા મંત્રીએ તે મુનિને ગુરુ કુલ વગેરે પૂછ્યું હતું
મુનિએ પ્રત્યુત્તરમાં 'તત્ત્વથી (વાસ્તવિક રીતે) આપ જ ગુરુ છો
એમ કહ્યું એટલે બે હાથ વડે બને કાન દાખી 'એવું ન કહો' એમ
અજાણપણાથી જણાવતા મંત્રીને તે મુનિએ કહ્યું કે— જે મનુષ્ય,
જે સંયત-સાધુવડે અથવા ગૃહસ્થવડે શુદ્ધધર્મમાં ગ્થાપિત થયો હોય
તે જ ધર્મ દાન કરવાથી તેનો ધર્મશુરુ થાય છે-કહેવાય છે આમ કહી
તેને મૂળ વૃત્તાત નિવેદન કરી તેની ધર્મમાં દૃઢતા કરી હતી

—પ્રબધચિંતામણિ (શાસ્ત્રી ગમચંદ્ર દીનાનાથ દ્વારા પ્રકાશિત
પૃ ૧૩૮ ૧૩૯ના આધારે)

રાજમત્રીપદ-મહર્ષિનો ત્યાગ

સિદ્ધરાજદ્વારા એ શી દિવસના છાન્દસના તામ્રપત્રો

સુપ્રસિદ્ધ મલધારી રાજશેખરસૂરિએ વિ સ ૧૩૮૭મા સમર્થિત કરેલી પ્રાકૃતદ્વાચાશ્રયની વૃત્તિના અતમા મલધારી હેમચંદ્રસૂરિ-મધમા નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ કર્યો છે—

“તે (અભયદેવસૂરિ)ના ઉપદેશથી રાજસચિવ પ્રદ્યુમ્ને ચાર ચપલેક્ષણા (ચ ચળ નેનવાળા સ્ત્રીઓ)ને તજી આગિન સ્વીકાર્યું હતું ઘણા ગુણવાનું લાખ શ્લોક ગ્યનાગ નિર્મ થોમા તિલક-સમા તે જ શ્રીહેમચંદ્રસૂરિ એવા નામે પ્રસિદ્ધ થયા જેમના ચળણની પૂજના સ્થાનમા પ્રતિવર્ષે એ શી દિવસનું અમાન્વિત લખવું, પૃથ્વીમા શ્રેષ્ઠ સોનાના દડ અને કલશો વડે ચેલોના શિખરોને શુભાગિત કરવા અને વ્યાખ્યાનના અવસરમા જિનમ દિગ્ના આસ્થા (વ્યાખ્યાન) -મધમા સ્વય આવડું—એ કર્તવ્યો શ્રીસિદ્ધગણે કર્યા હતા ૧”

એ જ રાજશેખરસૂરિએ વિ સ ૧૩૮૫મા રચેલી^૨ આયક દક્ષી

૧ ‘તસ્યોપદેશાન્નિમુખ્ય, ચતસ્રશ્વપલેક્ષણા ।

પ્રદ્યુમ્નો રાજમચિવદ્વારિષ્ઠ પ્રત્યવચત ॥ ૧૦ ॥

શ્રીહેમચંદ્ર શ્યાસીવ સૂરિમૂરિયુગ ॥ ૧૧ ॥

॥ ચલણવિનિર્માતા, નિઘ્નયાના વિશેષકમ્ ॥ ૧૨ ॥

વિગત્યૂતમમારિષત્રલિખિત પ્રલખમદ્વા શત,

ક્ષોભૌ ગાત્યમુવર્ણનકલ્પશૈરૈવૈત્યામશ્ચકારણમ્ ।

વ્યાખ્યાનાવસરે સ્વય જિનમૃદાસ્થામણ્ડલે વાચન,

શ્રીસિદ્ધાધિપતિવ્યધાવ[]મિન્ યત્વાપૂજાપ* ॥

—યા ભ ની દ સિ પ્રતિ

૨ ‘કન્હલી-વાજિકા ૧૩૮૫ વર્ષે મલયાં રાજશેખરીયા ૪૦૦૦ ।’

—ખદદિધ્ધનિ । (જૈનસા સ ભા ૧ અ ૨ પૃ ૧૨)

પંજિકાના અતમા એ જ આશયને અનુસંગતો ઉલ્લેખ ચાગ્યો શોધી
કર્યો છે, તેમાના બે શ્લોક તો એ જ છે અને બે શ્લોક ખીજા છે, પરંતુ
તેનો ભાવાર્થ ઉપર ટાંટ્યા શાર્દૂલવિકીરિત છંદને મળતો છે તે
આ પ્રમાણે—

“જેણે (હેમચંદ્રસૂત્રિએ) સિદ્ધરાજને પ્રતિબોધ આપી ઉદ્ધ
કનકદ્વેષો અને ઠનકમય કલશોવડે સર્વજન સ્વદેશ અને પરદેશના ચત્યોને
વિશૂષિત કર્યા હતા જેમના ઉપદેશથી સિદ્ધરાજે પ્રતિવર્ષે એ શી
એ શી દિવસ સુધી જીવગ્ધાને (જીવગ્ધાની આરાતને) તામ્રપનોમા
(તામાના પતંગાઓ પર) લખાની દતી”

હેમચંદ્રસૂત્રિના ત્રયો પર વૃત્તિ

મલધારી હેમચંદ્રસૂત્રિના ભવભાવના, ઉપદેશમાત્રા વગેરે ત્રયો પર
અન્ય વિદ્વાનોએ સંક્ષિપ્ત વૃત્તિ, અન્યૂતિ, ટિપ્પન દત્તા (ખાલાવબોધ
—અર્થ) વગેરે ગ્યેલા છે જે પુસ્તક—લકારો તપાસતા મળી આવે છે
આ હેમચંદ્રસૂત્રિએ ગ્યેની ઉપદેશમાત્રા કે જેનું ખીજું નામ પુષ્પમાલા
પણ છે, તે પર વિ. સ. ૧૫૧૨મા સાધુસોમગણિએ અઢોઢળ
શ્લોક—પ્રમાણ સંક્ષિપ્ત વૃત્તિ ગ્યી દતી જે જેસલમેળના લકારમા
તથા વડોદરાના આઠ જ્ઞાનમંદિરમા છે આ સાધુસોમગણિ, તે છે કે
જેમણે વિ. સ. ૧૫૧૮મા જિનવંશલસૂત્રિના ગ્યેલા પચ્ચનિનચંદ્રિનો
પર પણ વૃત્તિયો ગ્યેલી છે જેસલમેળના કિલ્લાનો પ્રાચીન પુસ્તકલકાર
જેમની કર્તૃ-યદ્યક્ષતાને આભારી છે, તે સુપ્રસિદ્ધ ખગતગ્ગરહીય જિન
લસૂત્રિના પ્રશિષ્ય આ સાધુસોમગણિ હતા એ સાધુસોમગણિના

૧. ‘પ્રતિબોધ્ય મિદ્ધમૂષવમુદ્ધૈ વનકદ્વેષ-કલ્પશૈર્થ ।
ઉત્તસિતવાન્ પરિત સ્વદેશ-પરદેશ-તૈત્થાનિ ॥ ૧ ॥
પ્રતિવંઝીવરક્ષામશીત્યહમશીત્યહમ્ ।
યત્પોપદેશાત્ મિદ્ધેશસ્તામ્રપત્રજ્વલીલિહ્વા ॥ ૨૦ ॥’

તે સમજવાના છે, કે જે સિદ્ધગજના સન્નિવર્તન તરીકે જોદ્ધાચાર્ય, દિગંબરચાર્ય કમનકીર્તિ અને સાખ્યનાદી વાદિસિંહને તાદમા પગસત કરનાર તરીકે વિ સ ૧૧૬૦મા પ્રસિદ્ધ હતા, જેનો પ્રમુખ વિ સ ૧૩૩૪મા પ્રભાચદ્રમૂર્તિએ પ્રભાવકચરિત્રમા દર્શાવ્યો છે

(૬) નિજયસિંહસૂરિ આ આચાર્ય સિદ્ધ ગજ અને કુમાર પાળના ગ્રંથકાવમા વિદ્યમાન હતા વિ સ ૧૧૬૧મા સાડાસાત હજાર શ્લોક પ્રમાણુ પૃથ્વીય દ્રવ્યગિન ન્યનાર શાતિસૂરિ આ આચાર્યના ગુરુ હતા આ નિજયસિંહમૂર્તિએ વિ સ ૧૧૮૩મા શ્રાવકપ્રતિક્રમણુ સૂત્ર પર સાડાચાર હજાર શ્લોક પ્રમાણુ ચૂર્ણિ ગ્યેલી છે જે પાટણુ વગેરેના પુસ્તક બહારોમા મળી આવે છે (જુઓ પિ ગિ ૫, ૨૨) ધર્મપ્રભમૂર્તિએ ગ્યેની ગુરુ મુતિ(પિ ગિ ૫ ૧૨૬)મા જણાવ્યા પ્રમાણે શાતિમૂર્તિએ આઠ આચાર્યોને પિપ્પલગરઝના નાયક તરીકે સ્થાપના હતા, તેમા શાસનોદ્દ્યોતકારી આ બીજા આચાર્ય હતા

પિપ્પલગરઝીય આ આચાર્યે વિ સ ૧૨૦૮મા ડોંડિનાગામમા મૂલનાયક તરીકે પ્રતિષ્ઠિત કરેલ મહાવીરજિનની મૂર્તિને પાછળથી એ જ પિપ્પલગરઝના વીરપ્રભ આચાર્યે વિ સ ૧૪૬૫મા વીરપત્રીમા પ્રા શાહ સહેવે કાવેલ પ્રાસાદમા સ્થાપી હતી જે મૂર્તિ ગરઢા (સિરોડી)ના જૈનમંદિરમા વિદ્યમાન છે

(જુઓ પૂ ના.૮ લે ૧, ૮૬૬)

(૭) નિજયસિંહસૂરિ બૃહદ્ગરઝીય આ આચાર્ય અન્નિતદેવ સૂરિના શિષ્ય હતા અને સિદ્ધગજ તથા કુમારપાલના ગ્રંથ સમયમા વિદ્યમાન હતા વિ સ ૧૧૪૩ના બે લેખો જે જિનવિ લે ૨, ૩૭૫, ૩૭૬મા પ્રમ્ત થયેલ છે, તે સંલવ પ્રમાણે વિ સ ૧૧૮૩ના જણાવ છે એ પગથી સમજાય છે કે તે સમયમા ગરઢાના જૈનમંદિરમા ગદેન શાતિજિન અને વીરજિનના ઝિંમની પ્રતિગ આ આચાર્યે કરી હતી

આનનણુમા ઉદ્ધા આનરે પોતાની પ ની મનથણુના ચેર માટે ડગવેન
પાર્શ્વનિન ણિમની પ્રતિન નિ ન ૧૦૦૬ના જેર મુદિ દને દિવમે
આ આચાર્યે ડરી દની

૨૬૧- આશુગ નાભેર નેમિ દ્વિમ ગાન પ્રગ ૪ જ્યનાં હેમચદ્ર
સૂત્રિને આ વિજયનિહસૂત્રિના ગિપ તરી અને સોમપ્રભાચાર્યના
રુપભાઈ તરીકે ઓળખાવે છે નાક્ક શીર્ષનવિજયગ્રંથે પણ કુમા
પાન પ્રતિભોડની મરૂત પ્રભાવનામા જૈનમાહે નમ્મગોધક (ભા ૧,
અ ૨)મા ગૂર્જરાતી ત્રયપન્નિનમા અને ત્યા દર્શાવેના વશવૃક્ષમા
આવો ઉ વેખ કર્યો છે પન્તુ વિચાન કન્તા તે યુક્ત વાગતો નથી
વાગ્નવિદ રીતે એ દ્વિમ ગાનત્રય ૪ જ્યનાં હેમચદ્રસૂત્રિ, અજિતદેવ
સૂત્રિના બીજા ગિધ્વ લા એટલે આ વિજયનિહસૂત્રિના ગિધ્વ નહિ,
પણુ લલ્લુ સતીર્થ (ચુરમ કુ) લા દ્વિમ ધાનની પ્રાત પ્રગતિ, જે
રના દર્શાવનામા આની છે, તેમાડી પણ તેવો જ આશન સમજન છે
એ પ્રગતિમા પ્રથમ શ્લોકમા પોતાના ચુર અજિતદેવમગ્નિનો પન્નિયન
કગ્યા પડી બીજા શ્લોકમા તેમના પ્રથમ ગિધ્વ અને પોતાના અત્ર
નિજયમિદમગ્નિનો પન્નિયન હેમચદ્રસૂત્રિએ કા-મે છે ત્યાં પછી
ત્રીજા શ્લોકમા અજિતદેવસૂત્રિના માન ગિધ્વ તર્ગિ અને ગયજા
તર્ગિ પોતાનો પન્નિય આપ્યો છે બુઓ-

“બ્રાહ્મિચદ્રસૂત્રિવભૂવ શિધ્વન્તવાડપરસ્તસ્ય ।

મવહતયે તેન કૃતો, દ્વિમવાનપ્રવ ઘોડયમ્ ॥”

આમા મૂરના અપર-ગર્જ પન્થી એ અપર સમગ્ર શકાય તેમ છે બીજી
રીતે સમયનો વિચાન કન્તા પણ અમારુ મ્થન મ ન સમજન તેમ છે
આ હેમચદ્રસૂત્રિએ જ્યવા દ્વિમવાન ત્રયવનુ ગોપન કવિચકવર્તી
શ્રીપાલે ક્યુ દત્ત કે જે શ્રીપાલે એક દિનમા મહાપ્રબ વચ્ચે દતો
અને જે કવિને સિદ્ધગજે ‘બુવુ’ તર્ગિ ચીકાગલ હોનાવુ તે પછીના

શ્લોકમાં ત્યાં જ જણાવ્યું છે, ત્યાર જો શ્રીપાલના પુત્ર સિદ્ધપાલ કનિની નસતિમાં વસી સોમપ્રભાચાર્યે વિ સ ૧૨૪૧માં ભીમદેવના ગાજ્યકાલમાં કુમારપાલપ્રતિષ્ઠાની સમાપ્તિ કરી દત્તી એટલે સમયનું પણ થોડું અતઃ તોનાથી દ્વિસધાન-પ્રબધકાર હેમચંદ્રસૂત્રિ અને આ સોમપ્રભાચાર્યને ગુરુબદ્ધત્વ (એક ગુરુના શિષ્યપણું) ધરી શકતું નથી એથી ઉપર સૂચવ્યા રમાણે સોમપ્રભાચાર્યના ગુરુ વિજયસિંહસૂત્રિ અને દ્વિસધાન-પ્રબધકાર હેમચંદ્રસૂત્રિ એ બંને ગુરુમદ્દુ દત્તા એટલે સમાન ગુરુ (અનિતદેસસૂત્રિ)ના શિષ્યો દત્તા-એમ માનું યુક્તિ યુક્ત લાગે છે

સોમપ્રભાચાર્યે વિ સ ૧૨૪૧માં ગ્યેના કુમારપાલ (નિનધર્મ) પ્રતિષ્ઠામાં, મુમતિનાથચરિત્રમાં, શતાર્થવૃત્તમાં અને સૂક્તમુખાવલી (સિદ્ધાન્તક) વગેરે પ્રથોમાં પોતાના ગુરુ તરીકે આ વિજયસિંહસૂત્રિનું નિશાંત સમગ્રણ કરી મદ્દગુણ-કીર્તન કર્યું છે

ધર્મસાગરાપાધ્યાયે તપાગચ્છની પદ્માવલીમાં આ વિજયસિંહસૂત્રિને બાલચંદ્રસૂત્રિ ત્રિવેકમજરીવૃત્તિના સંશોધક તરીકે જણાવ્યા છે તેના આવાર વિજ્ઞાનદસૂત્રિ (આત્મા ભણ) મહાગાળે જૈનતત્ત્વાદર્શ (પાગિ ૧૨ પૃ ૫૮૫)માં અને અ ય લેખપ્રેએ અન્યન તેવો ઉ લેખ કર્યો છે પરંતુ તે બ્રાતિયુક્ત જણાય છે વિ સ ૧૨૪૮ લગલગમાં આસક કવિએ મૂળ ગ્યેની આ ત્રિવેકમજરીના વૃત્તિકાર બાલચંદ્રસૂત્રિ, નસતુપાલના મમ ની તરીકે વિક્રમની તેગમી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં વિદ્યમાન હતા એટલે એ સદીના પ્રાગલમાં વિદ્યમાન આ વિજયસિંહસૂત્રિ, તેના સ્વર્ગવાસ પછી ગ્યેની એ વૃત્તિનું સોધન ન કરી શકે એ સ્વાભાવિક છે બાલચંદ્રસૂત્રિએ તો એ વૃત્તિના અતમા સંશોધક તરીકે પોતાના મમકાની નાગેદ્રગચ્છીય વિજયસેનસૂત્રિના નામનો નિર્દેશ કર્યો છે (જુઓ પિ ગિ ૩, ૧૦૩)

(૮) વિજયસિંહસૂત્રિ આ આચાર્ય વિક્રમની બા મી સદીન

ઉત્તરાર્ધમાં વિદ્યમાન હતા તેઓ પાંચા ચંદ્રાવતીમાં નવગ્રહમાં ચંદ્રનામી હતા, પરંતુ પાંચમી ઉપદેશમાં નૃત્તિની વ્યાખ્યા કરતા તેઓ ચત્ય વામથી વિગ્ન થઈ ચંદ્રપ્રભસૂન્નિ સમીપમાં ગયા હતા અને આગમમાં કહેની ક્રિયાને કરવા પૃથ્વીમાપક્ષના આશ્રિત થયા હતા તેમના શિષ્ય અલયદેવસૂન્નિ થયા હતા આવો પશ્ચિમ પૃથ્વીમાપક્ષીય અગ્નિત પ્રભસૂન્નિએ વિ સ ૧૩૦૭માં જ્યેના શાંતિનાથચંદ્રની પ્રશન્તિ પામી મળે છે

(૯) વિજયસિંહસૂરિ મિકમની તેમની સદીના પ્રાગલમાં કુમારપાલભૂપાલના ગજ્યગલમાં આ આચાર્ય વિદ્યમાન હતા તેઓ ચંદ્રગચ્છીય ભદ્રેવસૂન્નિ શિષ્ય હર્ષિભદ્રાચાર્યથી પ્રાપ્ત થયેલા પદ ગણા જિનચંદ્રસૂન્નિના શિષ્ય થયા હતા નાયક શિરામણિ ઉમાસ્વાતિએ ગયેલા જ બુદ્ધોપ-અમાસ પર વિનેય-નહિતા ટીકા આ આચાર્યે વિ સ ૧૨૧૫માં શરદ-ઋતુમાં પાળીમાં સાટાજ શ્રેષ્ઠિના ધર્મમાં ગીતે ગીતી, જે પ્રકાશિત થઈ ગયેન છે જોનનાથાનનીમાં જણાવેલ જિનભદ્રગણિના ક્ષેત્રસમાપ્ત પર વિ સ ૧૨૧૫માં તણુલજ્જ શ્લોક પ્રમાણુ વત્તિ ગયનાં વિજયસિંહસૂરિ આ સૂન્નિથી લિ વ્યક્તિ કદાચ નહિ હોય

વિ સ ૧૧૭૮માં મિદ્ધરાજના ગજ્યસમનમાં ઉપાધ્યાય યજ્ઞોવે આસાનય અને પાટણના ગી જ્યેન પ્રાકૃત ચંદ્રપ્રભસૂન્નિ એક પ્રતિ જેમલમેજ્ઞના ‘ગડા લડા’માં વિદ્યમાન છે વિ સ ૧૨૧૭માં લખાયેલી એની તાડપત્રીય ત્રિતિ વિજયસિંહસૂન્નિની સૂચનામાં આની છે

આ સિનાય વિ સ ૧૨૪૭માં મહાગાજ ભીમદેવના ગજ્ય સમયમાં લાટણના દડનાયક ગોબિન્દદેવના સમયમાં ગ્નસિંહના મુદ્રાધકામાં ભરુચમાં પ તાજણે આ વિજયસિંહસૂન્નિના પદ્ધત્ત પદ્મદેવસૂન્નિના શિષ્યો માટે પર્યુપણાકપત્રી તાડપત્રીય પુસ્તિકા લખી હતી, જે ખલાતના જૈનભડામાં વિદ્યમાન છે

(જુઓ પિ ગિ ૩, ૫૧)

—આ બંને પુસ્તકોમાં જણાવેલ વિજયસિંહસૂરિ ઉપન જણાવેલ વિજયસિંહસૂરિની લિખ વ્યક્તિ છે કે કેમ? તે સબ વમા તપાસવાનું છે.

(૧૦) વિજયસિંહસૂરિ આ આચાર્ય વિક્રમની તેગમી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં નિવસતા હતા નાગેશ્વરમાં થયેલા આ મૂર્તિ, ધનેશ્વર-સૂરિના પદ્મવર હતા તેમ જણાય છે ધનેશ્વરસૂરિના શિષ્ય દેવે દ્રસૂરિએ વિ. સ. ૧૨૬૪માં જેવા ચદ્રપ્રભસામિના ચરિત્રમાં આ વિજયસિંહ-સૂરિનો પરિચય આપ્યો છે કે—‘જેની નાણીરૂપી ગંગા, તર્ક, સાહિત્ય અને લક્ષણ (વ્યાખ્યા) રૂપ તણ માગેખડે પરિત કરે છે તે વિજયસિંહ સૂરિ ભૂતલમાં જયનતા પુત્રો’

દડનાયક આદિદાનની અવ્યર્થનાથી વિ. સ. ૧૨૮૯માં સાડાપાચ્છ હજાર શ્લોક પ્રમાણુ વામુપજ્જનચરિત્ર (આદિદાનક મહાકાવ્ય) ગ્યનાર વર્ધમાનસૂરિએ પોતાને ઉપયુક્ત વિજયસિંહસૂરિના ગિધ્ય તરીકે ઓળખાવેલ છે. દડનાયક આદિદાન, ગલકકુલના દીપક હતા, કે જેમણે સત્યપુર (સાચો) મા વીજ્જનના મદિરમાં સપલે ન તથા થાગપદ- (થનાદ) મા આદિજિનના ચૈત્યમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ, ચદ્રપ્રભ, સીમધર, યુગધર તીર્થ કરોની અને દિ-નસ્ફૂર્તિનાળી અબિકા તથા સન્નતી દેવીની મૂર્તિઓ કાગની કીર્તિ વેનડીને વિગ્તારી હતી પોતે કગવેલા આદીશ્વર નુ યોગીની જેમ ધ્યાન કાનાગ આ દડનાયકે વટસગ-ગામમાં તથા સગમખેટમાં (સ ખેડામાં) જિનમૂર્તિઓ સાચે ચૈત્યોને ઉદ્યાર્યા હતા અણુહિલનાડ (પાટણ) મા પોતાના ગુરુની નસતિ- (ઉપાશ્રય) નો શુભ ભક્તિથી ઉદ્ધાર કર્યો હતો નિર્મળ જ્ઞાનદાનથી ભરેલા પુસ્તકો લખાવ્યા હતા પાટણમાં પૂર્વે થઈ ગયેલ નામના ગતનમય મુકુટ સમાન વામુપૂજ્ય પ્રણુના મદિરો જીર્ણોદ્ધાર પણ આ જ દડનાયકે ઉપયુક્ત વર્ધમાનસૂરિના ઉપદેશથી કરાવ્યો હતો અને તે

૧ ‘યદ્વાગ ગદ્ધા ત્રિભિર્વાગેસ્તર્જ-આહિત-સ્થળ’.

પુનાનિ જીવાન્ વિત્યર્થમિન્દુરિ સ મૂત્રે ॥૭ —પિ રિ ૬, ૮૫.

બાગમા તીર્થ કર્નુ ચગિન, તે ૪ દાનાન આ વર્ષમાનમ્બિને પ્રાર્થના કરી જ્યાંયુ હતુ

વધ માનમ્બિએ પોતાના ગુરુ આ વિજયમિહમ્બિના મળધમા જણાવ્યુ છે કે જેમણે સર્વન પોતાની નજીવતી ન' નિદાન મનુષ્યોના મનરૂપી આગમમા પ્રિયમેનકતીર્થ જુડુ હતુ, તે વિજયમિહમ્બિ ગિ ગુરુ થયા ૧

મુલદિપ્પનિદામા તથા જૈનમયાનનીમા વિજયમિહમ્બિની કૃતિ તરીકે જણાવેલ મુજનગનક અને ભાનના-કુલક આ વિજયસિહમ્બિની કૃતિ મળવે છે

(૧૧) વિજયમિહમ્બિ વિક્રમની તેમજ સદીના અતમા તથા ચોદમી સદીના પ્રાંભમા ધાગપદ્મગરમા આ આચાર્ય થઈ ગયા છે પત્તનનિવાસી શ્રીમાની દેવસિંહની ભાર્યા શ્રીદેવીએ પોતાના શ્રેય માટે ખભાતની જિદાવસાહિમા કળાવેની ભાની ચોનીશીની જિનપ્રતિમાની પ્રતિમા આ આચાર્ય વિ સ ૧૩૧૫મા કરી હતી (જુઓ છુદ્ધિ લે ૨, ૭૩૫)

(૧૨) વિજયસિહમ્બિ કાલિકાચાર્ય-મતાનીન ભાવદેના-ચાર્યગરના આ આચાર્ય વિક્રમની ચોદમી સદીના ઉત્તરાર્ધમા વિદ્યમાન હતા તેમ જણાવ છે કાળુ કે તેમના પશિષ્ય વી સૂત્રિની મૂર્તિની પ્રતિમા જિનદેવમ્બિએ વિ સ ૧૪૦૯મા કરી હતી જે મૂર્તિ પાટણના મદિ મા વિદ્યમાન છે (જુઓ જિનનિ લે ૨ ૫૦૧)

ભાવદેવમ્બિએ વિ સ ૧૩૧૨મા જ્યેલા પાર્વનાથચગિની પ્રશસ્તિમા સૂચવેલા વિજયસિહમ્બિ, આ સૂત્રિના પૂર્વજ જણાવ છે, ૫ ડિ'લગરના ૮૫૦ જણાવેલ આચાર્ય આથી કદાચ ભિન્ન નહિ હોય

૧ ગુર્વિવર્ધમિનેષ્વર, ચરિત્ર પ્રિયમેલમ્ ॥

સવન સ્વમરમ્વત્યા, વિદ્યગ્નમનોષ્વર ॥

(૧૩) વિજયસિંહસૂરિ જેઠાગરખમા થયેલા આ આચાર્ય વિક્રમની ૫૬૪મી સદીના ઉત્તગર્ધમા વિદ્યમાન હતા વિ સ ૧૪૫૨મા આ સૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરેલ પાર્શ્વનાથબિળ પાટણમા મણિયાતીપાડાના જ્ઞેનમ દિગ્મા વિદ્યમાન છે (જુઓ ખુદ્દિ લે ૧ ૧૫૨૧)

(૧૪) વિજયસિંહસૂરિ ભાવડાગરખમા થયેના આ સૂરિ વિક્રમની ૫૬૪મી સદીના ઉત્તગર્ધમા વિદ્યમાન હતા તેમણે વિ સ ૧૪૭૪મા પ્રતિષ્ઠિત કરેલી શીતલનાથાદિ-૫ ચતુર્થી પ્રતિમા અમદાવાદમા છે (જુઓ ખુદ્દિ લે ૧, ૮૫૪)

(૧૫) વિજયસિંહસૂરિ ભાવડાગરખમા થયેલા કાલિકા આચાર્ય-સત્તાનીય આ આચાર્ય વિક્રમની સોળમી સદીના ઉત્તગર્ધમા વિદ્યમાન હતા આ આચાર્યે વિ સ ૧૫૬૬ તથા ૧૫૭૩મા સ્તભ તીર્થ (ખભાત) વગેરેમા પ્રતિષ્ઠિત કરેલી મૂર્તિયો જોવામા આવે છે (જુઓ ખુદ્દિ લે ૨ ૧૦૫૭, ૭૦, ૬૬૯)

(૧૬) વિજયસિંહસૂરિ તપાગરખમા થયેલા આ આચાર્ય વિક્રમની સત્તમી સદીના ઉત્તગર્ધમા અને અઢાળમી સદીના આખલામા વિદ્યમાન હતા તપાગરખની પટ્ટાવનીમા જણાવ્યા પ્રમાણે એમનો જન્મ વિ સ ૧૬૪૪મા દીક્ષા સ ૧૬૫૪મા નાયકપદ સ ૧૬૭૩મા, સૂરિપદ સ ૧૬૮૧મા અને સ્વર્ગવાસ સ ૧૭૦૯(૮)મા થયાનું જણાય છે વિ સ ૧૬૮૪થી વિ સ ૧૭૦૧ સુધીના લેખો, જે બાણુ પૂજણચદ્મ નાહળના જ્ઞેનલેખસંગ્રહ (ખડ ૧)મા પ્રકટ થયા છે, તેમા વિજયદેવમૂર્તિના નામ સાથે તેના પદધર તરીકે આ વિજયસિંહ સૂરિનું નામ જોવામા આવે છે આ ઉપરાંત તે તે પ્રતિષ્ઠા કાર્યોમા આ સૂરિનો સહકાર હતો એમ સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે

વિજયદેવમૂર્તિના પદધર આ વિજયસિંહમૂર્તિની ચળણપાટ્ટમા, તેમના સ્વર્ગવાસ પછી ૨૫ ૫ સમયમા વિ સ ૧૭૦૯મા ફા રૂડે ઉને દિવસે

ગ્યાપવામા આની હતી પચાગ્ન-પાર્શ્વનાથના મંદિરમા ગ્યાપેલી આ પાટકાની પ્રતિમા નિજયેશ્વરમંદિરમા આગવી મહોપાધ્યાય લાનુચ્છ મણિના ગિરિ પ નિવેશ્યદ્ર ગણિએ કરી હતી તેમા ૮૦૦ના ૮૮૫૫૫ પચ્ચી જણાય છે ૬ આ નિજયનિદસૂત્રિ એ મેગના મહાનાણા જગત મિદને પ્રતિષ્ઠા આપ્યો હતો (જુઓ નિનવિ લે ૨,૫૧૮) નિનવિ લે ૨,૫૨૬મા જણાવ્યા પ્રમાણે આ આચાર્યની મૂર્તિ પછુ પાટણમા (વખતહની ગેરીમા, અલનનાથ નિનમ દિગ્મા) ગ્યાપવામા આની હતી

ગજનગરમા લોકનાલિકામૂળની લોકલાપામા મૂર્તિ જનાર ધન વિજયવાચકે નિજયદેવમંદિરમા નામ સાથે આ નિજયમિદસગિનુ ગજનાયક તરીકે નામ ઉચ્ચાર્યું છે પ્રો પિટર્સને ખલાતના લડાગની કાગળની પ્રતિમાથી આ ગ્રથનો અતિમ ભાગ નિ ૩૫૫ના પ ૨૦૩મા સૂચવ્યો છે તેમા સવન જણાવના પમ્પિ (શશિ વારિધિ શશિ સત્ય) અશુભ દાનાથી ભૂતથી તેનો અમન નિ ૨ ૧૧૮૧ જણાવ્યો છે પ્રો પિટર્સને નિ ૬થામા ધનનિજન વાય નો પચિય આ પ્રમાણે આપ્યો છે—

‘Dhanavijaya Vâchaka’

Author of a Bhâshâvrittî on the Lokanâlîka sūtra, which he wrote apparently in Samvat 1141. When he wrote Vijayadevasuri was at the head of his gachchha and Vijavasinha was flourishing. This last must be the Vijayasinha who, in Samvat 1183 wrote a Sraddhapratikramanasūtravrittî. See Weber, II p 889 3, App P 223

પ હી ૮ ના ‘નિનવર્મનો પ્રાચીન ઇતિહાસ’ લા ૧લામા તેની નકલ ગુજરાતી અનુવાદરૂપ આ પ્રમાણે લેતરી આની છે—

“ધનવિન્યય નાયક આ ગ્રંથકર્તા નિકમ સ ૧૧૪૧મા વિદ્યમાન હતા, કેમ કે તે સાલમા તેમણે લોકનાલિકા સૂત્ર ૫૦ ભાષાનૃત્તિ લખેલી છે વળી તે લખે છે કે તે સમયમા નિન્યદેવસૂત્રિ અને વિન્યસિંહ સૂત્રિ ગણના નાયક હતા તે નિન્યસિંહસૂત્રિએ નિ સ ૧૧૮૩મા શ્રાદ્ધ પ્રતિક્રમણમૂન-નૃત્તિ નામનો ગ્રંથ ગ્રંથ્યો છે ”

આનો અક્ષિપ્ત જિતારો “જૈન ઇતિહાસ” (જૈનધર્મ વિદ્યા પ્રસાન્ક વર્ગ, પાત્રીતાણાથી પ્રકાશિત પૃ ૯૦)મા થયો છે—

‘આ ગ્રંથકર્તા નિકમસવત ૧૧૪૧મા વિદ્યમાન હતા, કેમ કે તે સાલમા તેમણે લોકનાલિકાસૂત્ર ૫૦ ભાષાનૃત્તિ લખી છે’

‘અલિધાન રાજેન્દ્ર’ જૂલ પ્રાકૃતકોષમા (ભા ૪ પૃ ૨૬૫૭મા) પણ આ ભૂતનો અનુકૃતમા જિતારો થયો છે—

“ધનાવજય-ધનવિજય લોચનાત્તિકાસૂત્રમાવાસ્તવિકૃતિ આચાર્યે। અથ વિવ્રમસવત્ ૧૧૪૧ મિતે વિદ્યમાન આસીત્ જૈ ૬”

—ઉપર દર્શાવેલા ઉલ્લેખોમા એક જ ભૂલના પરિણામે ગતાનુગતિકતાથી અનેક લેખોએ સત્તમી સદીમા થયેલા ધનવિન્યયનાયકને બાગ્મી સદીના પૂર્વાધમા થયેલા જણાવ્યા છે લોકનાલિકા મૂળ ગ્રંથ જ ચૌદમી સદીમા થયેલા ધર્મગીર્તિ (ધર્મધોષસૂત્રિ)એ ગ્રંથ્યેલ છે, તો તેની લોક-ભાષાનૃત્તિ, રાજનગરમા વિન્યયાત નામનાના નાયકદ્વારા, બાગ્મી સદીમા ગુની શરે? એ વિષય નિચાગ્વાની તસ્દી ઉપર્યુક્ત લેખક મહા-શયોએ લીધી જણાતી નથી

સરભાગ્યે આ ધનવિન્યયનાયકની ખીજી કૃતિઓ મળી આવે છે એ ઉપરથી પણ એમની વિદ્યમાનતા સત્તમી સદીના ઉત્તરાર્ધમા હતી —એમ પણ જણાઈ આવે છે ૫૬મી સદીમા થયેલા મુપ્રસિદ્ધ મુનિમુદ સૂત્રિના અપ્રાત્મક પુત્ર ગ્રંથની અધિગણિણી ટીકા આ ધનવિન્યયનાયક ચી હતી તેના અતમા તેમણે એ ગ્રંથને અદ્વયગ-

પ્રતિબોધક લગ્નક રીતિવિજયસુત્રિ અને વિજયમેનસુત્રિથી ભાવિનાથ
જણાવી પોતાને તેમના નમદાનીન સૂચવે છે, તથા મળેલા નાચ ન્યાણ
વિજયગણિના શિષ્ય ઉપાધ્યાય વનવિજયગણિ એવો લા પોતાનો
પત્નિય આપ્યો છે ૧ આ નટી અથ ગેર મનનુષ્ઠાના લગ્નભાઈના
પ્રધાનમા આપ્યો છે

આ જ ધનવિજયવાચને ખીજે અથ આભાવમાનિકા અપનામ
ધર્મોપદેશયેગ છે જેની ન્યના વિ ન ૧૬૬૬મા પોષ માસમા ના
નગ ની મમીપમા આવેના જમાપુન (ઉમાનપગ)મા વિજયમેનસુત્રિના
નાન્યમા કરી છે તેમા પણ પોતાને નાચક કવાણુવિજનના શિષ્ય
તરીકે ઓળખાવે છે ૨ આ અથ આભાણુશતક નામથી હર્યાપચિની
પત્નિશિષ્યા વગેર નાચે આગમોદનનમિતિના પ્રસિદ્ધિમા આપ્યો છે

—આ ઉપથી વાચક ધનવિજયને અને તેમને લેખનાસિદ્ધાસની
ભાષાકૃતિમા સૂચવે ન ગર જ્ઞાનક વિજયવશૂતિને તથા વિજયમિલસૂતિને
બા મી સદીના નાં પણુ સત્તમી મદીમા થયેના મમજવા જોઈએ
અને ઉપર્યુક્ત પુસ્તકોમા થયેની અપવનાઓ નુધાની જોઈએ

૧ 'તપાગચ્છમ૦-મુનિમુત્રસુરિ નિર્મિતસ્ય તત્પટ્ટપરમ્પરા૦ શ્રીઅકચ્છર પ્રતિ
બોધકમટ્ટારકશ્રીશરવિજયસુરિ શ્રીવિજયમેનસુરિભાવિતાવસ્ય પોટશશાનસ્યા ચાત્મન્ય
દુમસ્યાવિરોહિણીકાયાં સક્કશાન્તારવિદ્રપ્રચોતન મનાપાધ્યાયકવાણવિજયગણિગિધ્યો
પાધ્યાયશ્રીધનવિજયગણિવિરચિતાયા મામ્યરહસ્યનામ્ના—

૨ 'ધર્મોપદશલકારવા, સયામામાણ માત્રિમામ્ ।
કણ્ઠપીઠ કરિષ્યન્તિ, ને ચ શ્રેયસ્વિન મના ॥
નિધિ નિધિ-રસ શશિ ૧૯૯૯ વર્ષે પૌષ મામે ચ પુષ્યનશ્વે ।
રાતનગરોપચ્છ કુમાપુરનામ્નિ વરનગર ॥
શ્રીનપગમ-ગગનાદ્ગાદનમગિકિરણોપમાનપરિકરિત ।
શ્રીવિજયવશૂતિ-રાય પ્રાચણ્યમર ॥
ચાતુર્વિધાવિશારત વાચકન્યાણવિજયગિધ્યેન ।
પત્તન નિવદ્ધ વાચકધનત્રિચય-વરગણિના ॥”

“ધનવિજય વાચક આ ગ્રંથનાં પ્રિથ્વ ન ૧૧૮૧મા વિદ્યમાન હતા, કેમ તેના નામ તેમજ લોકનાલિકા મૂળ પર ભાષાનૃતિ લખેલી છે વળી તે નખે છે . તે નમનમા વિજયદેવમુનિ અને વિજયસિદ્ધમુનિ ગણના નાય હતા તે વિજયનિહમુનિએ પ્રિ સ ૧૧૮૩મા શ્રાવ્ય પ્રતિક્રમણમૂળ-નૃતિ નામનો ગ્રંથ ગ્રંથો છે ”

આનો નક્ષિપ્ત પત્રા “ જન ઇતિહાસ ” (જનધર્મ વિદ્યા પ્રસાદ વર્ગ, પાનીનાણાથી પ્રગણિત પૃ ૯૦)મા થયો છે—

‘ આ ગ્રંથનાં વિક્રમસવત ૧૧૮૧મા વિદ્યમાન હતા, કેમ કે તે સાલમા તેમજ લોકનાલિકામૂળ પર ભાષાનૃતિ લખી છે ’

‘ અભિવાન ગજે દ્ર ’ મૂળ પ્રાકૃતપ્રમા (ભા ૪ પૃ ૨૬૫૫મા) પણ આ જૂનનો સમૃતમા જોતારો થયો છે—

‘ ધનવિજય-ધનવિજય જોડનાં પ્રાસૂત્રમાપાનૃતિકૃતિ આચાર્યે । અથ વિક્રમસવત્ ૧૧૪૧ મિત વિદ્યમાન આસીત્ જૈ ૬

—ઉપર દર્શાવેલ લેખોમા એક જ જૂલના પશ્ચિમા ગતાનુગતિકતા થી અનેક લેખોએ સત્તમ સદીમા થયેના ધનવિજયવાચકને બાગમી સદીના પૂર્વાર્ધમા થયેલા જણાવના છે લોકનાલિકા મૂળ ગ્રંથ જ યૌદ્ધમા સદીમા થયેલા ધર્મકીર્તિ (ધર્મધોપસૂત્રિ)એ ગ્રંથ છે, તો તેની ભાષાનૃતિ, ગજનગમમા વિજયા ત નામવાળા નાયકદાન, બાગમી સદીમા બની શકે ? એ વિષય વિચારનાની તરફ ઉપરુક્ત લેખક મટા-શયોએ લીધી જણાતી નથી

મદ્દભાગે આ ધનવિજયનાયકની બીજી કૃતિઓ મળી આવે છે એ ઉપ થી પણ એમની વિદ્યમાનતા સત્તમ સદીના ઉત્તરાર્ધમા ટીકી —એમ ગ્રંથ જણાઈ આવે છે પદમી સદીમા થયેના મુખસિદ્ધ મુનિમુદ સૂત્રિના અધ્યાત્મમુખ ગ્રંથની અધિરોહિણી ટીકા આ ધનવિજયનાયકે ગ્રંથી હતી તેના અતમા તેમજ એ ૧ થને અકબ્બર-

એનો નમનન ઝગી મૂળ પાદ આવે નાગજ ઉપર નાંચો છે અને
પ્રો પિટર્નન રંગેની વચેની રખનાઓ તર પાદ નુલક્ય ખેચુ છે
અનશિષ્ટ લાગ આગળ નાંચવામા આવે છે

એ પ્રશન્નિના અનિમ લાગમા પોતાના ગુન દમયદ્મૂર્તિનો
પન્થિય ડગાના પછી પોતાનો અને ચન્નિ-ચનાનો પન્થિય ડગાવના
શ્રીચદ્મૂર્તિએ આ પ્રમાણે જણાવ્યુ છે— તે દમયદ્મૂર્તિના
(૧) વિનમિટ, (૨) શ્રીચદ્મૂર્તિ અને (૩) વિમુદ્ધ, એ ત્રણ
ગુ(ગ)ણુવ-પદ્ધ-ગિયો થયા તેમાથી શ્રીશ્રીચદ્મૂર્તિ, દેગોમા નિલ્લતા
અનુક્રમે ગોલક નામના શ્રષ્ઠ નગમા આપ્યા અને 'લચ્ચ' નામના
જિનમ દિગ પામે જ્યા દના, દેને જિનમ દિગ, દિયુ, વિશાન પાથી
(વિનિમ પ્રકાગના શિ પોથી) જમણીય મડપથી યુન દતુ અને એ જમ્ય
મદિગ શ્રીમુનિનુનન જિનવગની પ્રતિમાથી અધિગિન દતુ ૧

તે નગમા પોન્વાડડનો વવન નામનો ગુણુવાન આવે તો, તણે
જિનચ મગિપ્રમુખ મમન મધને મગીને શ્રામુનિનુનનગમિન ચન્નિ
ડગવા માટે જિન નિ દગી, અવ પણુ શ્રીચદ્મૂર્તિને જમા-તુ મધના તે
આદેશને સીકારી તે(શ્રીચ મૂર્તિ), તનાથી નીડળી આગાવશ્રીપુરી
(આમાવગ અમદાવાદ પામે)મા આનીને સીમાનકુનના રોડ આવડ
નાગિનના મદશણી પુત્રા અવદગિ લડમાલિ અને નળુ રંગેના ધડે
ગદા દના તના નેલતા શ્રીચદ્મૂર્તિએ શ્રામુનિનુનન તીર્થ ડગુ આ
ચન્નિ મિદાતને અનુમાગ જુ આ ચન્નિમા મતિમોદથી મે જે

૧ “ [તમિ મીમા મિરિવિચય]મિહ મિરિચ નિવુચ્ચ તિ ।

ત્રયા તિત્રિ ગુ(ગ)દરા સિરિમિરિચને તજો સગ ॥

દમેસુ નિહરમાણો, રુમણ ધગલ્લક્યમિ વરનચર ।

સપત્તો તલ ઠિગો મચ્ચચ્છયનામનિગમવણ ॥

ઉચ્ચમિ વિમાલે, મ્વગરમણિજ્ઞમન્વમ્ગાહ ।

[મિરિ]મુગિમુન્વવત્તિવર પટિમા-મનહિદ્દિષ રમ્મ ॥

—પિ રિ ૫ ૧૭ ના ૮૦ થી ૮૨.

પ્રો પિટર્સનના 'પોર્ટ્રા' અને તેના અનુક્રમરૂપે ૫ હી ૬ ના 'જૈનધર્મનો પ્રાચીન ઇતિહાસ' વગેરેમાં તેમને એક માની લેવાની થયેલી ભૂલ સ્પષ્ટ સમજી શકાય તેવી છે

ઉપર જણાવેલ ૧૬ સોળ વિજયસિંહસૂત્રિનાથી ૮૫૫ નબળા જણાવેલ વિજયસિંહસૂત્રિ એ મનધારી હેમચંદ્રસૂત્રિના પ્રથમ પદ્યક શિષ્ય હતા. જ્યારે ૫ થી ૯ નબળા જણાવેલા આચાર્યો સિદ્ધગાંગના ગણ્ય-અમનમાં તથા તેની લગલગમાં નિઘમાન હતા એથી એમનો પશ્ચિય પણ અહીં પ્રમુખોપાત કનની દીધો છે તે સાથે સ્પષ્ટ કરવા, સમાન-નામધારી છતાં લિન લિન સમયમાં જૂદી જૂદી વ્યક્તિ તરીકે યથા ગણેલા વિજયસિંહસૂત્રિ-નામથી જણાવવામાં આવેલા બીજા પણ પ્રાચીન અર્વાચીન આચાર્યોનો પશ્ચિય અહીં કરાવ્યો છે

શ્રીય દ્રસૂરિ—

આ આચાર્ય મનધારી હેમચંદ્રસૂત્રિના બીજા પદ્યક હતા અને ઉપર ન જાણતા જણાવેલા વિજયસિંહસૂત્રિના લઘુ ગુરુબધુ હતા. મનધારી અલયવેલસૂત્રિનો અને હેમચંદ્રસૂત્રિનો ઉપર જે પશ્ચિય આપ્યો છે તેમાં અધિક અગે આ સૂત્રિની કૃતિ મુનિમુનતગ્નામિયગિની પશ્ચિતનો આધાર લેવામાં આવ્યો છે. આ ચર્ચિત પ્રાકૃતભાષામાં ૧૦,૬૯૪ ગાથાપ્રમાણુ એટલે અગિયાર હજાર ગાથા-પ્રમાણુ છે. આ ઉપરથી આ આચાર્યની નિદ્ધતાનો સ્પષ્ટ ખ્યાલ થઈ શકે તેમ છે. આ ચર્ચિતની તાકપનીય મનોહર એક પ્રતિ પાટણના જૈનસંઘના લડાગમાં નિઘમાન છે. પ્રો પિટર્સને ૫, (૫ ૮ થી ૧૮)માં આ ત્રયની સવાસો ગાથા-પ્રમાણુ પ્રશસ્તિ દર્શાવી છે તથા અમાગ સન્મિત ૫ હજારો-૫૬૬૬ 'સુપાસા' ચર્ચિત ના ત્રીજા ભાગમાં પ્રસ્તાવનામાં પણ આ પ્રશસ્તિ સંસ્કૃતધ્વાના સાથે અને ૧૮લીક ઉપયોગી ટિપ્પણી સાથે આપી છે. સ. ૧૯૮૭માં પાટણના જૈનલડારોનું અવલોકન કરતાં અમે એ પ્રશસ્તિને મૂળ સાથે તપાસી લઈ ચોખ્ખું ફેરફાર ટાંકી લીધા હતા.

એનો સમન્વય કરી મૂળ પાદ સાથે માગશ ઉપન દશાન્વો છે અને પ્રો પિટર્સન વગેરની થયેની સખવનાઓ તન્ક પાદોનુ લક્ષ્ય ખેચ્યુ છે અવશિષ્ટ ભાગ આગળ દર્શાવનામા આવે છે

એ પ્રશન્તિના અતિમ ભાગમા પોતાના ગુરુ દેવમયદ્રસૂત્રિનો પગિયથ કુગવના પછી પોતાનો અને ચર્ચિત-ગ્યનાનો પગિયથ કુગવતા શ્રીય સૂત્રિએ આ પ્રમાણે જણાવ્યુ છે— ‘ તે દેવમયદ્રસૂત્રિના (૧) ત્રિવ્યમિત્ત (૨) શ્રીયદ્ર અને (૩) વિષુવચદ્ર એ ત્રણ ગુ(ગ)ણધર-પદ્ધત શિષ્યો થયા તેમાથી શ્રીશ્રીયદ્રસૂત્રિ, દેગોમા વિવળતા અનુક્રમે વોલકા નામના શ્રેષ્ઠ નગરમા આવ્યા અને ‘ભરથ નામના જિનમ દિગ પામે ગ્હા લતા, કે જે જિનમ દિગ, જીયુ, વિશાલ રૂપોથી (વિનિધ પ્રકાગના શિ પોથી) ગમણીય મકપથી યુક્ત હતુ અને એ ગમ્ય મ દિગ શ્રીમુનિસુનત જિનનગની પ્રતિમાથી અધિષ્ઠિત હતુ ૧

તે નગરમા પોનાડકુલનો ધનવ નામનો ગુણુવાન શ્રાર હતો, તેણે જિનયદ્રસૂત્રિપ્રમુખ સમગ્ર સઘને મેળનીને શ્રીમુનિસુનતગમિનુ ચર્ચિત ગ્હવા માટે વિનંતિ કરી, સઘે પછુ શ્રીયદ્રસૂત્રિને રૂગમા-યુ અધના તે આદેશને આમરી ત(શ્રીયદ્રસૂત્રિ), ત્યાથી નીકળી આશાગ્નીપુરી (આસાનગ અમદાનાદ પાસે)મા આનીને શ્રીમાલકુલના શ્રોઠ શ્રારક નાગિલના સદ્ગુણી પુત્રો અનલગિ લડસાલિ અને સગ્ણુ વગેરના ઘરે ગ્હા લતા ત્યા લલા શ્રીયદ્રસૂત્રિએ શ્રીમુનિસુનત તીર્થ કન્તુ આ ચર્ચિ મિદ્ધાતને અનુસારે ગ્યુ આ ચર્ચિમા મતિમેલથી મે જે

૧ ‘ [તેમિ મીસા મિરિવિચય]મિદ્ધ સિરિચદ વિરુદ્ધવદ ત્ત ॥

નાયા તિન્નિ ગુ(ગ)ણરા સિરિસિરિચદો તજો સરા ॥

દમેસુ વિહરમાણો, કમેણ ધવલ્લકથ્યમિ વરનયરે ॥

સપત્તો તત્ત્વ ઠિઓ મરયચ્છયનામનિગમવણ ॥

ઉત્તુગમિ વિસાલે, રૂવગ રમણિ જ્ઞમન્વ સળાહે ॥

[મિરિ]મુણિસુવચનિણવર પઢિમા-સમહિદ્ધિય રમ્મે ॥

—પિ રિ ૫ ૧૭ ॥ ૮૦ થી ૮૨

દર્શન અથવા કથન કયુ હોય, તે મરને તત્ત્વ જુનાના રૂપા કરી
 વિશુદ્ધ કરી આ મતિના નિર્ણય, ઉદ્યોગ પાર્શ્વદર્શનથી આ ચર્ચાની
 પાટીપોથી લખનામા જ, માહત્તર કરી હતી તેમ જ અવલોકિ અને
 મગણનો કનિષ્ઠ ભાઈ જનનાજ, C માલ આપી નિર્ણય સાહાય્યમારક
 થયો હતો વિદ્યમાયથી ૧૧૮૩ ના તમના વચન પછી દીવાળીના
 દિવસે આ ચર્ચા પશ્ચિમાત્ર થયુ આમાનુ પ્રથમ પુસ્તક, (ના
 પુત્ર) વિનીત લેખક દેવગજે લખ્યુ હતુ આ મથમા ગાથાની સખ્યા
 દસ હજાર, નવમો જો યુ જાણુની જ્યા સુધી આ વિમલ ભાગત-
 વર્ષમા સર્વજનુ શામન, લચ્ચજનોના મોહાદિ દોષો શાત કરી તેમને
 જ્ઞાનવશ કરે છે સા સુધી આ મુનિજનનાજનના ચર્ચાનુ સાધુઓ
 અનુમત્તપૂર્વક વ્યાખ્યાન કરી અને લચ્ચજનો એકાગ્રચિત્ત થઈ તેને
 સદા સાલજો ૧' મથકાના આવા ઉદ્યોગ અતિમ ઉલેખવાળુ,
 ૨૬ ઈસવી લખાઈવાળા ૪૫૧ તાકના પાના પર લખાયેલુ આ ચર્ચા,
 પાટણના જૈનભક્ષામા હજુ સુધી સખ્ત બધનમા હોઈ મથકાનો
 પશ્ચિમ અને ઉપર જણાવેલ ઉદ્યોગ આશન ભાગ્યે જ સફલ થાય છે.
 કાર્તીકર્ણનાલિનાથી સાહિત્યપ્રેમીના પ્રમલ પ્રયત્નથી દસકામા
 એકાદ વખત થોડી ક્ષણો માર એ પુસ્તક બધનમુક્ત થઈ બટાગના હવા
 પ્રકાશ જેવા ભાગ્યશાલી થતુ હોતુ ! ભકારાના સન્દર્ભ હવે કાર્તિક
 વિરોધ ઉદ્યોગ ધુલિ વાપરે, સાહિત્ય પ્રકાશ સસ્થાઓ આવા મથોનો
 ઉદ્યોગ કરી જૈન વિદ્વાનોની અપ્રતિમ વાસ્તવ્ય સેવાને પ્રકાશમા લાવે
 અને જન સમાજને તેનો લાભ આપવા સાધન-સુલભતા કરી આપે
 તેમ ઈચ્છુ અતિ પ્રાસંગિક અને ઉપયુક્ત લેખારો

૧ ' સન્દર્ભો અત્યંત ગુણવત્તો, ધવળે નામેણ પોરવાહકુલે ।

તેજા જિજ્ઞાસુરિન્ધ્રમુહો સઘો સમગ્ગો ॥

મેલેડ વિજ્ઞાનો મિરિમુનિમવર્ચાજિન્દ્ર ચરિત્સસ ।

વરણત્થ સપેણ વિ સિરિચ્છને પમણિજો સુરા ॥

અપલના રોડન—

પ્રો પિટર્નના િ યથા(૨૪ પે ૭-૯)મા ઉપર જણાવેલ
અથકા અને અથનો પરિચય કનાવના તથા િ પમા મૂંચી અથકારોની
અથીમા પ્રશસ્તિની ક ઈક અશુદ્ધિ અને તેનો અર્થ સમજવામા ક ઈક

મો ત સઘાપ્ત, પરિવર્જિત વિનિમગ્નો તત્તો ।
આમાવન્નિપુરાણ, આગનૂણ ઠિઓ ગિહે ॥
મિરિમાન્નુન્નમુન્નમવન્નસાવયન્નસેટ્ઠિનાગિન્નુવાણ ।
અવહરિ ભટ્ઠસાન્નિયન્નરણય પમુદ્ધાણ સ્સુણાણ ॥
તથ ઠિણ સિરિચ્છસૂરિણા વિરય ઇમ ચરિય ।
સિરિમુન્નિમુન્નવન્નિરયકરસ્સ સમયાણુસારેણ ॥
જ કિં િ ૨૮ અનુત્ત ઉત્ત મન્નમોહઓ મપ્પ અરિય ।
ત સુયહરા કયવિચ્છા મજ્ઞ વિમોહતુ સન્ન પિ ॥
પટ્ઠિય પોત્થિય લિહ્ણે, ગણિણા કયમત્થ પાસદેવેણ ।
વહુ માહેજ્ઞ ઇજ્ઞમપરેણ વરમદ્દિહાણેણ ॥
અવહરિ સરણયાણ કણિદ્ધુમાયા તહેવ જમ્પાઓ ।
માહેજ્ઞકરો ઉચ્છાદ્દમ્મ ય જાઓ વિસેસેણ ॥
વિક્કમકાલાડ પગવી(વા)મસહસ્મે સપ્પન્નાવણ (નિણવદ્દ) ।
તવ્વયણ્ણર દીવસ(પ)ધ્વદિણમિ પ્પ પરિમમત્ત ॥
પ્પથ ય પદ્મ પુત્થ(ય)મભિન્નિહિવ દેવરાયકર સિસ્મે ।
મ્મયવત્તણ્ણણ લેહ્ણણ વિણાણ ॥
ગાદાણ સપ્પા યજ (સહ)સ્મ ન્ન સ્સ હોત્તિ નવ સયાઈ ૨ ।
વ્વટ્ઠણવહસમહિયાન્ન નેયાઈ પ્પથ ગધમિ ॥
વામે જાવિહ મારહમ્મિ વિમલે મ્મવ્વણ્ણુણો સાસણ,
હુજ્ઞા મન્નવજ્ઞોહ મોહ સમિમન્નવરે સમિત્થા નાણમ્મવસ (?) ।
મુણિમુન્નવયસ્સ ચરિય સાણુનદ્ધુ ગ્ગહા) સાદુણો
વક્કસાણતુ મણતુ સ(મ)વ્વ નિવહા દ્દક(ગ)ગ્ગવિત્થા સયા ॥ ૨૦૧૧૪ ॥
શ્રીશ્રીવદ્રસુરિવિરવિવન શ્રીમુનિમુન્નત્તસ્વામિચરિત સમાપ્ત ॥ ’

—પિ રિ ૫ ૧૭ ૧૮ આ ૮૩ થી ૯૪.

ભૂલ થવાથી ઇટલીક ગ્રંથલનાઓ થઈ વળ્યાય છે અને તેનો આધાર લઈ ખીન લેખને પશુ એ ગ્રંથલનાઓ કરી છે, તેથી તેનું ચૂચન કરું અહીં ઉપયુક્ત છે પ્રો પિટર્સને આ પ્રમાણે નોંધ કરી છે—

“ No 50 of these Pitan books is a gigantic life of the twentieth Jain Tirthankar, in 10,994 gâthâs, the last of which came from the author's mind in the Śrāvana month of the Vikrama year 1121 = A D 1065, during the sacred Paryūshana season ”

(4) Śrichandrasūri, Vibudhachandra and Tinni (?), of whom Śrichandrasūri was the first in rank. He was staying at Broach when the Nagar Sheth of the town, one Dhavala and other pious Jain laymen came to him with Jina chandra at their head and asked him to compose a life of Munisuvrata. Hence the present book. He wrote it in the city Asāvali being the guest of the merchant Nagula of the Śrīmāla kula.

—પ્રો પિટર્સનેના ઉપયુક્ત ઉ લેખની નકલ, ૫ હીગલાલે ગુજરાતીમા આ પ્રમાણે ઉતારી છે—“ શ્રીચ દ્રસૂરિ—આ આચાર્ય મલ્લધારી શ્રીહેમચ દ્રસૂરિના શિષ્ય હતા તે વિક્રમસવત ૧૧૨૧મા વિદ્યમાન હતા તે સાલમા બ્યારે તે ભરુચમા પધાર્યા હતા ત્યારે ત્યાના નગરોડ ધવલશાહે સ ધ-સહિત તેમને મુનિસુતસ્વામિનુ ચગિન રચવાની નિનતિ કરી હતી અને તેથી તેમણે આશાવતીમા આવી, શ્રીમાલકુલના નાગિલ નામના શ્રાવકના ઉપાશ્રયમા ગહી તે ગ્રંથ ચ્યો હતો તે ગ્રંથની પહલી પ્રતિ પાર્શ્વદેવગણિએ લખી હતી ”

—જૈનધર્મનો પ્રાચીન ઇતિહાસ ચ ૧૯૫૭મા પ્રકાશિત થયેલ (ભા ૧, પૃ ૧૪૫)

આ જ ઉલેખની નકલ, ‘જૈન ઇતિહાસ’ (જૈનધર્મ વિદ્યા પ્રસાગક વર્ગ પાનીતાણા તગ્ધી વિ સ ૧૯૬૪મા છપાયેલ)મા પ્રકગણુ ૧૮, પૃ ૮૮મા પણ જોવામા આવે છે

‘અભિધાન ગણેદ્ર’ નામના જૂઠતપ્રાકૃતોપમા પણ ઉપયુક્ત C લેખની નકલ સ રકૃતમા જિતરી આની છે—(ભા ૭, પૃ ૮૫૦)

“મિરંચદ શ્રીચદ્ર મલધારિશ્રીદેમચદ્રમ્મરિશિષ્યે વિક્રમ ૧૧૨૧ વર્ષે મૃગુરુચ્છન ગરમેષિનો ધવલશાહનામ્ન પ્રાધનયા મુનિમુવ્રતસ્વામિચરિત્રકારક આચાર્યે ચ । જૈ ૩ ”

—જૈનધર્મના પ્રાચીન ઇતિહાસના ઉપગ જણાવેલ ફકગની નકલ સમ્રાણીસૂતની પ્રનાવનામા મુનિગજ શ્રીલલિતવિજયજીએ સ રકૃતમા ઉનારી છે, પગ તુ મુનિમુવ્રતસ્વામિના ચગ્નિની ગ્યનાનો સવત્ ત્યા નિ સ ૧૧૯૩ દર્શાવ્યો છે

—જૈન ગ્રથાવલી (જૈન શ્વે ૪૦ તગ્ધી નિ સ ૧૯૬૫મા પ્રકાશિત પૃ ૬૪)મા આ શ્રીચદ્રસૂગિને પિંડવિશુદ્ધિના વૃત્તિકાગ તરીકે ઓળખાનતા આ પ્રમાણે નોધ કરેલી છે—

“શ્રીચદ્રસૂગિ તે મલધારી હેમચદ્રસૂગિના શિષ્ય છે તેમણે સવત્ ૧૧૯૩મા મુનિમુવ્રતસ્વામિનુ ચગ્નિ ગ્યુ છે પિટર્સનના પાચમા ગિપોર્ટમા મુનિમુવ્રત ચગ્નિ ગ્યનાનો સવત્ ૧૧૨૧ આપેલ છે, તે ભૂલ કરી છે કાગણુ કે તેમના ગુરુ હેમચદ્રસૂગિની સવત્ ૧૧૬૪મા સ્વગ્ત લિખિત પોથી પાટણુમા મોજૂદ છે એમ કિલહોર્ને નોધ કરી છે ગિપોર્ટના સાતમે પાને આ ચગ્નિની પ્રશન્તિ આપલ છે ત્યા “અગ વાસસદ્દસે”ના બદલે ‘અગ્નીવસદ્દસે’ ભૂલથી છપાયુ છે તે પગથી પિટર્સન સાહેબે ગોથુ ખાધુ લાગે છે આ વૃત્તિ માટે પાટણુની એક

બૂલ થવાથી દેટીક ગ્રંથલનાઓ થઈ જણાય છે અને તેને આધાર લઈ ખીજ લેખોએ પણ એ ગ્રંથલનાઓ કરી છે, તેથી તેનું સૂચન કરું અહીં ઉપયુક્ત છે એ પિટર્સને આ પ્રમાણે નોંધ કરી છે—

“No 50 of these Patan books is a gigantic life of the twentieth Jain Tirthankar, in 10994 gâthâs, the last of which came from the author's mind in the Śrâvana month of the Vikrama year 1121=A D 1065, during the sacred Paryûshana season

(4) Śrichandrasûri, Vibudhachandra and Tinni (?), of whom Śrichandrasûri was the first in rank. He was staying at Broach when the Nagar Sheth of the town, one Dhavala and other pious Jain laymen came to him with Jina chandra at their head and asked him to compose a life of Munisuvrata. Hence the present book. He wrote it in the city Āsâvalli being the guest of the merchant Nagila of the Śrīmâla kula

—એ પિટર્સનેના ઉપયુક્ત ઉલ્લેખની નકલ, ૫ હાંગલાલે ગુજરાતીમાં આ પ્રમાણે ઉતારી છે—“શ્રીચ દ્રસૂરિ—આ આચાર્ય મલ્લધારી શ્રીહેમચ દ્રસૂગિના શિષ્ય હતા તે વિક્રમસવત ૧૧૨૧માં વિદ્યમાન હતા તે સાલમાં બ્યારે તે ભરુચમાં પધાર્યા હતા ત્યાર ત્યાના નગરશેઠ ધવલશાહે સઘ સહિત તેમને મુનિસુનતસ્વામિનું ચગિત રચવાની વિનંતિ કરી હતી અને તેથી તેમણે આશાવલીમાં આવી, શ્રીમાલકુલના નાગિલ નામના શ્રાવકના ઉપાશ્રયમાં ગહી તે ગ્રંથ રચ્યો હતો તે ગ્રંથની પહેલી પ્રતિ પાર્શ્વદેવગણિએ લખી હતી ”

૧૧૯૩ મલવિન છે એથી જૈનમ્ થાવલીમા તથા ૫ હગ્ગોર્વિદ્ધામની પ્રભાવના વગેરેમા એ જ માન્ય ગણેન છે, તે યોગ્ય લાગે છે

એ મિવાય પ્રથમ્નિ પગ્થી જે અર્થ મમજય છે, તે ઉપર દર્શાવેન ટોનાથી અહીં પુનરુક્તિ કગ્વાની આવશ્યકતા નથી ઉપગ્ના ઉ લેખોમા યા -ના ભૂલ થાય છે, તે તે પગ્થી મમજી ગકાને

આ શ્રીચદ્રસૂગિનો ગ્વેલો દેવ, મનુષ્ય, તિર્થ ચ, નાગકીના જીવોની ઉપત્તિ વગેરે વિષયોનો બોધ કગવતો અત્રદણીગ્લ નામનો ખીલો પ્રાપ્ત અથ મળી આવે છે, તેના અતમા પણ તેમજો પોતાને મલધા ૧- હેમસૂગિના શિષ્ય તરીકે ઓળખાવેલ છે ૧ આ અથ પગ તેમના જ શિષ્ય દેવમ્દસૂગિએ અત્તમા આડાનયુ હજગ શ્લોક પ્રમાણુ વૃત્તિ ગ્વેની છે ૨ ગડ દે લા જૈન પુ કડ તગ્ધી આ અથ વૃત્તિ સાથે પ્રકાશિત થઈ ગયેન છે હપાયેન હેડીંગમા તેના મૂલ પાસના કર્તા દેવમ્દસૂગિ હપાયેન છે, તે ભૂલ જણાય છે ખગી રીતે ત્યા શ્રીચદ્ર- સૂગિ લેઈએ

આ શ્રીચદ્રસૂગિની નીજ કૃતિ ક્ષેનસમાસ નામની છે જેનો પ્રાગ લ 'નમિતુ વીરં સચલ્લયમામગ આવા પદોથી થાય છે આ અથ મોટા ક્ષેનનમામ પગ્થી ઉદ્ધરી ગ્યવામા આવેન છે આ અથની એક તાડ પનીન પ્રતિ ખલાતના લડાગમા છે પ્રો પિટર્મને ગિ ૩, પૃ ૨૦મા આનો આદ્યત ભાગ દર્શાવ્યો છે ડેબુટગિપનિકામા સૂચવેલી દેવમ

૧ 'મન્નારિ હમમુરાગ મીમ્નેમેણ મુરિણા રહ્ય ।

મધયણિરયગમેય નદદ ના વીરનિગતિત્થ ॥

૨ શ્રીહનપુ ાયાચ્છાજ્ઞારમન્ધારિ-શ્રીમન્મયદેવસૂરિપટ્ટસ્ત્રીદેમચ દ્રવરિ નિવ્ય નાચ દ્રસૂરિચરણમ્બુનવચ્છાજ્ઞેગ આમુનિચ દ્રસૂરિમ્બો લઘપતિષ્ઠન શ્રીન્વિમદ્રસરિણા નિરચિના સ્વગુરુ-પ્રાપ્તન-મદ્રગ્ણ્યા વૃત્તિ મમચિના । શ્લ ૩૫૦૦ ॥

૩ વૃત્ત-ત્રમમામવૃત્તિ ૧-૩૩ વર્ષે દેવમદ્રીયા ૧૦૦૦ સ્તમ્મને । ૧ વૃ

દીપમા પાર્શ્વદેવની સહાયનાથી આ દૃષ્ટિ ગમી છે એમ પણ લખેન છે તે પગથી આ દૃષ્ટિમા શ્રીચદ્ર તે મવધાની હંમચદ્રસૂગિના જ શિષ્ય છે, એમ ચોક્કસ નિર્ણય થાય છે "

૧ પ્રો પિટર્સને અને તેમના ઉલેખનુ અનુકરણ કરનાગએ શ્રીચદ્રસૂગિ ભરુચમા પધાર્યાની અને ભરુચના ધનત નામના ગેઢની વિનતિથી મુનિસુવતચરિત્ર ગ્યાયાની હકીકત જણાવી છે, પગુ ઉપ જણાવેલી પ્રશસ્તિમા સૂચના પ્રમાણે એ ધવલ શ્રાવક ધોલકાના હોવા જોઈએ ધોલકામા 'ભરુચ' નામથી જોળખાતું જિનમ દિ હતુ, ત્યાં એ શ્રીચદ્રસૂગિએ નિવાસ કર્યો હતો જેમ શત્રુજય ગિગના વગેરેના અનુકરણો અન્ય રથજોમા થાય છે અને તે ઉપચારથી તેના નામથી જોળખાય છે, તેની રીતે મુનિસુવતસ્વામિથી અધિષ્ઠિત થયેલ ભરુચના જિનમ દિગના અનુકરણરૂપે ધોલકામા તેવું મ દિ હતુ, તેમ પ્રશસ્તિ પગથી જણાય છે ૫ હજોર્વિદ્દાસે પણ આ પ્રશસ્તિની સંસ્કૃત દિપ્પનીમા આવો આશય સૂચવ્યો છે, તે ચોખ્ખું જણાય છે

૨ મુનિસુવતચરિત્રની ગ્યનાનો સમય વિક્રમસવત ૧૧૨૧ પ્રો પિટર્સન વગેરેએ દર્શાવ્યો છે, તે બ્રાતિમુક્ત અને અસ ભવિત પૂગવા થાય છે કાગણુ કે એ જ અથની પ્રશસ્તિમા શ્રીચદ્રસૂગિ સિદ્ધગજ જયસિંહના સમયમા વિ સ ૧૧૭૦ અને ૧૧૭૫મા ગ્યાયેલા પોતાના ગુરુએ ગ્યેલા ભવભાવના વિશેષાવશ્યક વિગળ વગેરે અથોના નામ દર્શાવે છે અને વિ સ ૧૧૮૯મા લક્ષ્મણગણિ સુપાર્શ્વનાથચરિત્રમા આ મુનિસુવતચરિત્રનુ સ્મરણ કરે છે તેથી એ વચ્ચેનો સમય હોવા જોઈએ પ્રશસ્તિની સવત દર્શાવનારી ગાથા પગથી ગ્યના સમય જગજગ રપષ્ટ થતો નથી, તો પણ બદદિપ્પનિકાના^૧ ઉલેખ પ્રમાણુ વિ સ

૧ 'મુનિસુવતચરિત્ર મા ૧૧૯૩ વર્ષે ચદ્રસરિદય (કિત) ગાથા ૧૦૦૧૪।

સૂચની આ છએ અ ઘોના કર્તા તરીકે આ શ્રીચદ્રસૂત્રિને જણાવ્યા છે, પરંતુ આમાં છે તે જણાવેલ નથી અ ઘોના કર્તા બીજા શ્રીચદ્રસૂત્રિ છે તથા પ્રવચનમાસેજાગના સાતમા દ્વારમાં એકસો વીસ જિનના નામ ડીર્નનને અ તે સૂચવાયેલ શ્રીચદ્રસૂત્રિ પણ આથી લિન જણાય છે, તે આગળ ઉપર જોવારો

‘અલિધાન-ગજેન્દ્ર’ બૃહત્પ્રાકૃતકોષ (ભા ૩૪ પૃ ૧૦૯૬)માં આ શ્રીચદ્રસૂત્રિને વિન્યસિદ્ધસૂત્રિના શિષ્ય તરીકે ઓળખાવી તેને આવશ્યકસૂત્ર-પ્રદેશવ્યાખ્યા-ટિપ્પનકાર તરીકે ઓળખાવ્યા છે પરંતુ તે જી ઈના ઉપમુક્ત ઉ લેખને અનુસરી જણાવેલ હોનાથી તે પણ ભૂનભરેલ છે આવશ્યકસૂત્રની પ્રદેશવ્યાખ્યા કે જેનું અપરનામ ટિપ્પન છે તે મલધાની-હેમચદ્રસૂત્રિએ ગ્યુ હતુ, એ ઉપર કહેનાઈ ગયુ છે

સાદેશની મુદ્રાનો ત્યાગ

વિ સ ૧૧૯૯માં માધ શ્લ ૧૦ ગુસ્વારે મડલિપુરી(માડલ)માં કુમાપાળના ગબ્યપ્રાગ્લમાં દશભગ્વલોક પ્રમાણુ પ્રાકૃત મુપાર્શ્વ નાથ-ચન્દ્રિ ગ્યના લક્ષમણગણિએ અચની અતિમ પ્રશસ્તિમાં મલધાની હેમચદ્રસૂત્રિના બીજા શિષ્ય તરીકે પોતાના નડીલ ગુસ્પધુ પ્રગુત શ્રીચદ્રસૂત્રિનો પનિચય નથી પઘોથી કગવ્યો છે તેનો સાગશ આ પ્રમાણુ છે—

‘એ હેમચદ્રસૂત્રિના બીજા શિષ્ય શ્રીચદ્રસૂત્રિ થયા, જે મુદ્રા-નિનાના વિદ્યા સમુદ્રને ઉલ્લસિત કરનામાં પૂર્ણિમાના પૂર્ણચ દ્ર-સમાં અને જિન-પ્રવચનરૂપી કુમુદને વિકસાવનારા થયા જેણે માન શ્રીલાટ દેશની મુદ્રા(મનિમુદ્રા)ને જ નહિ અમણુમુદ્રા(સાધુધર્મ)ને ચાલન ના પણ જિન પ્રવચનની પ્રભાવના કરી છે મુનિસુનતચગિતરૂપી ગશાલા(નાયગૃહ ચિયેટ)માં વિલસિત થયેની—ખીલેલી જેમની વાણી, છ દ(ચગિતપક્ષમાં વૃત્તો અને નગીપક્ષમાં અલિપ્રાય)ને અનુ

સૂગિની વિ સ ૧૦૩૩મા ગ્યાયેની એન્દ-ન-પ્રભાણ મૃદ
લ્લેનસમામની દત્તિ એ આ વધુ લેનમમાસની દત્તિ હાવાનું અનુમાન છે

૧મૃદદિપ્તિપનિધામા જિનવરખસૂગિના પિંડનિશ્ચિત્રથ પૃ વિ મ
૧૧૭૬ અને વિ સ ૧૧૮૦મા દત્તિ કગનાગ તનીકે યજોદેવ અને
શ્રીચદ્રસૂગિ એના બે નામો દર્શાવ્યા છે તેમાના શ્રીચદ્રસૂગિને જૈન
અથાવની(જૈન એ ૧) ઓદિસ, મુમર્ધી પ્રકટ થયેન પૃ ૬૮)મા
મનધાની-હમસૂગિના શિષ્ય તરીકે ઓળખાવ્યા છે, તે યોગ્ય લાગતું
નથી અમાન ધાગવા પ્રમાણે એ બે દત્તિઓ જૂદી નહિ પણ એક જ
હોયે વૃત્તિકાગ્નુ નામ યજોદેવ અને તેના ગુરુનું નામ શ્રીચદ્રસૂગિ છે,
જે આ ચદ્રસૂગિથી લિન વ્યક્તિ છે એમ આગળ જોવાને

પ્રો પિટસને વિ પમા અથકાગેની સૂચીમા અગ્રેજીમા તથા તે
પ થી ગૂજગતીમા પ હીગલાલે જૈનધર્મનો પ્રાચીન ઇતિહાસ
(ભા ૧, પૃ ૩૧)મા ચદ્રસૂગિ(૧)નો પગિચય કગવતા વિ સ
૧૨૨૨મા આવશનક-સૂત્ર પગ પ્રદેશ વ્યાખ્યા દિપ્તન તથા ૧૨૨૮મા
નિર્યાવનીસૂત્ર પગ ટીકા ગ્યનાગ તરીકે અસ્તુત શ્રીચદ્રસૂગિને જણાવ્યા
છે, પગ તુ ખરી રીતે તપાસતા તે અથકાગ જૂદા જણાઈ આવે છે, તેના
પગિચય પણ આગળ જોવારો

દે લા જૈન પુ ૩૩ તગ્ધી પ્રકાશિત થયેલ પ્રવચનસારોદ્ધાગના
સરૂત ઉપોદ્ધાત (પૃ ૪)મા મુનિસુનતસ્વામિ-ચગિન, સમ્રાણી
સૂત્ર લેનસમાસ ગ્યનાગ અસ્તુત શ્રીચદ્રસૂગિને ન્યાયપ્રવેશ-દિપ્તન,
નિગ્યાવલિકા-દત્તિ અને નવી ગોરેના દિપ્તન કગનાગ તરીકે પણ

૧ “પિંડવિશુદ્ધિવૃત્ત ચૈનવદ્દમમ્ । ગાથા ” ૩

(૧) વૃત્તિ ૧૧૭૬ વર્ષે યજોદેવી ૨૮ ।

(૨) અણુવૃત્તિ ૧૧૮૦ વર્ષે શ્રીચદ્રસૂગિયા ૪૪ । પ્રત્યન્નરે જનુવૃત્તિ ૧૧૭૬
વર્ષે યજોદેવી ૨૮ ૦ । વૃત્તિ ૧૧૮૦ વર્ષે શ્રીચદ્રસૂગિયા ૪૪ ૦ । —૪

તથા વિ સ ૧૩૮૭મા ગ્યેની પ્રાતૃત્તયાશ્રય-મહાકાવ્યની વૃત્તિના અતમા પણ મૂયવેલ છે વિગેષમા તેમણે વિષ્ણુધ્ય દ્રમુનિને પણ લાટ-દેશની મુ'નો ત્યાગ કરી દીક્ષા ચીકાગ્નાઁ તરીકે ઓળખાવ્યા છે—

“તે(મનધારી હેમચદ્રસૂગિ)ના બે વશજ-શિષ્યો શ્રીચદ્રમુનીદ્ર અને વિષ્ણુધેદુમુનિ થયા કે જેઓએ લાટદેશની મુ'નો ત્યાગ કરી દીક્ષા ગ્રહણ કરી હતી ”૧

મનધારી દેવપ્રભસૂગિએ પાડવચગિત મહાકાવ્યની પ્રાત પ્રશન્તિમા આ શ્રીચદ્રમૂગિના સબધમા વિજયસિંહમૂગિના સ્મગણ પછી જણાવ્યું છે હેમચદ્રમૂગિના બીજા પદ્ધત તરીકે હેમચદ્રસૂગિના પદને ગોલાવ નાન, શુણ્ણના અદ્વિતીય નિધિરૂપ શ્રીચદ્રસૂગિ થયા, જેમણે વિદ્યાને અને મદને લાખો વિયોગ કરાવ્યો ૨ વિદ્વાનોને વિદ્યાને લીધે મદ થવો સુલભ હોય છે તેમ છતાં આ ઔઠ વિદ્યાવાન્ વિદ્વાને મદને પોતાની પામે આવવા દીધો ન હતો સાગશ કે તેઓ વિદ્યાવાન્ છતાં નિગ્ધકારી હતા

પ્રા સદ્ગુરુ પદ્ધતિ(હર્ષપુરીયગૃહ પદ્ધતી)મા સૂચવ્યું છે કે—

“શ્રીચ સૂગિનો ક્ષોઈ અભિનવ પ્રકારનો કાવ્યન્સ જયવ તો વર્તો કે જે બહુ ગૈગ, શોક, કલિ મલ, જન્મ, જગ તથા મગણને દૂર કરનારો છે ”૩

૧ શ્રીશ્રીચદ્રમુનીદ્રો વિષ્ણુધેદુમુનિશ્ચ તસ્ય વચ્ચૌ દ્વૌ ।

યૌ લાટદેશમુદ્રામુજ્જિત્વા ત્ત્વગૃહ્ણતાક્ષામ્ ॥ ’

—યાચક દ્વિતીય જિકા તથા પ્રાતૃત્તયાશ્રયવૃત્તિની નગરિત પિ રિ ૩ ૨૫૫ તથા પત્તન-લા સુચી)

૨ શ્રોત્રદસરિરમવત્ તદીયપન્મૂષણ ગુણૈકનિધિ ।

વિદ્યાયાદૈવ મન્સ્ય ચ, યગ વિતેન ચિરવિયોગ —પિ રિ ૩ ૧૩૩

૩ સિરિમિચિષ્દમુણિન્સમ મહિણવો જયદ કોન્ કન્નરમો ।

વહુગેયન્મોચ-કન્નિમન્-જન્મગન્જરા મરણ નિદ્ધવળો ॥ —પિ રિ ૫ ૧૭

સગતી તથા અલકારો(ચંચિતપદ્ધતિમા શ્લેષ, ઉપમા વગેરે અને નવી પદ્ધતિમા આશ્રયણો)થી રોલતી નદીની જેની ગોભે છે "૧

શ્રીય દ્રસ્યુ ગિના સમકાલીન તેમના લઘુ ગુરુમધુ લક્ષમણગણિના ઉપર્યુક્ત ઉલેખ પગથી એનું સૂચિત થાય છે કે શ્રીય દ્રસ્યુ ગિ પોતાની પૂર્વાવસ્થામા લાટદેશના મંત્રીપદે મુલ્યાપાગમા નિયુક્ત હોવા જોઈએ અને સંભવ પ્રમાણે તે સિદ્ધગજના ગજન્ય-સમયમા જ મુદ્રાધિકારી હોવા જોઈએ આ મુદ્રાધિકારનું પાલન કરતા તેમણે જિન પ્રવચનની પ્રલાવના કરી હતી

—એ ઉપગથી એનું સમજાય છે કે—મનધાગે હેમચ દ્રસ્યુ ગિના મહુ પદેશથી સિદ્ધગજ દ્વાગ ભરચ તરફના ભાગમા થયેલા સ્વકાર્યોમા શ્રીય દ્રસ્યુ ગિએ પૂર્વાવસ્થામા મુદ્રાધિકારી—મંત્રી તરીકે અપૂર્વ સેવાભાન સમર્થો હોય પગ તુ ખેદ એટલો છે કે—એ સંબંધી ગૂઢ ઇતિહાસ આપણે મેળની શક્યા નથી શ્રીય દ્રસ્યુ ગિનો પૂર્વાવસ્થાનો પરિચય, તેમનું પૂર્વનામ, તેમનો મુદ્રાધિકાર કેટલા વગેરે સુધી હતો, તેમના દ્વાગ થયેલા વિશેષ કાર્યો—એ વગેરે સંબંધમા કંઈક વિશેષ જાણવાયોગ્ય મળી આવે તો નવીન પ્રકાશ પડના સંભવ છે

લક્ષમણગણિના ઉપર્યુક્ત ઉલેખને અનુસંગતો ભાન ગજગેખગ સૂત્રિએ વિ.સ. ૧૩૮૫ લગભગમા ગ્યેલી ન્યાયક દલી પંજિકાના અંતમા

૧ ' દુષ્કો ભમુદ વિજ્ઞાસમુદ્-મપુષ્પ પુત્રિમાદ્વો ।

જિણપવચન કુમુય વિયાસગો ચ સિરિચદસુરિ સિ ॥

પાલવેણ સિરિલાદ્દેસમુદ્ ન વેવલ લેણ ।

જિણ પવચનસ્સ વિહિવા પમાવણા સમણમુદ્ પિ ॥

જસ્મ ॥ મુણિસુવ્વચરિય રમસાલાપ વિલસિયા માળી ।

છદાણુગયાલ્કારમાલિની લ્લચચનદુ વ્વ ॥

—જેન વિવિધિ સાહિત્ય-શાસ્ત્રમાલમા પ્રકાશિત

સત્રદ' નામની રૂતિ આ આચાર્યની આધ્યાત્મિક પ્રતિભાને સૂચવે છે 'સત્ત્વિકા' નામના અર્થને દષ્ટિવાદના નિમ્નદર્શન જણાવનાર આ મહત્ત્વના પચમત્રદ અથ પન્નમનગિતિ જેના અર્થ વિદ્યાને અર્થ દર્શનથી અધિક શ્લોક પ્રમાણવાળી રૂતિ ગ્યેની છે જે પ હી હ દાગ પ્રદ્ત થયેન છે જૈન સિદ્ધાન્તથી ઉદ્ધરી શ્રુતદેનીના પ્રસાદથી સક્ષિત મલીન્ પ્રકરણ ગ્યના આ ચ દર્પિની પચમત્રદ-રૂતિ જીવ અને કર્મ-વિષયક જિજ્ઞાસા ધગનનાને અત્યંત ઉપયોગી અને પ્રમાણભૂત અથ સૂચની શકાય તેમ છે

(૩) શ્રીચંદ્ર ડનિ. આ દિગબ્જ વિદ્યાનની કથાત્રિપ નામની પૃથ મધિ(પન્નિહે)નાળી અપજ્જશલાપામય રૂતિ મળી આની છે તેના અતમા મૂદની સન્નૃત પ્રશન્તિ પ થી જણાય છે કે કુદકુદાચાર્યની પ પગમા શ્રીધર્મિ મનીશ્વર પછી શ્રુતકીર્તિ નામના પ્રભાનક વ્યાખ્યાતા અને કવિ થયા, કે જેમના ચણકમળને ગાગેય, ભોજદેવ વગેરે ગાજઓએ પ્રજ્યા દતા તેમના પછી સહસકીર્તિના શિષ્ય વીર્યચંદ્રસૂત્રિ પૃથ્વી પન્ન પ્રસિદ્ધ થયા તેમના વિદ્યાન અને વિવેચ શિષ્ય આ શ્રીચંદ્ર થના તેમણે ભ-યોની પ્રાર્થનાથી પૂર્વાચાર્યોની રૂતિને આધારે આ કથાત્રિપ ગ્યો હતો

વિશેષમા તેમા જણાવ્યું છે કે-અણુહિષ્ણુ(પાટણ)મા પોન્નાક સજ્જન નામનો સજ્જન થઈ ગયો, જે મૂનનાન્ન મળના ધર્મસ્થાનનો ગોત્રિક હતો તેને ધાર્મિકજનોમા અને ચતુર્વિવ સધમા અગ્રેસન્ રૂણુ નામનો પુત્ર હતો તેની નટાલી બેન ગણુને નીળ, માહણપાસ અને માટેવ નામના તણુ પુત્રો તથા સિરી, શૃગાન્દેવી, સ્ત્રુ અને સોણુ એ નામની ચાન્ પુત્રીઓ હતી તેમાની સુદ્ધા એ કલિકાલરૂપી મહાઅર્પના એ થી મર્છિત થયેલા જૈનવર્મને સજ્જન કગ્વામા જનનૌપધિ થઈ હતી મહાશ્રાવક રૂણુના સુભાતમા મતાને આ કથાત્રિપનુ વ્યાખ્યાન પોતાના કર્મક્ષય માટે ઠાવ્યું હતું

મિડનાજના ગભ્ય સમયમા થયેના પ્રમુત શ્રીચદ્રસૂત્રિના સમ કાલીન અને તેમનાથી પ્રાચીન અર્વાચીન શ્રીચદ્ર નામના બીજા અને આચાર્યો થઈ ગયેના હોનાથી દેટલાક લેખકોએ તેમના ન બધમા ગોટાળો કરી નાખ્યો છે એટલે ગપટ કંવા જાણવામા આવેલા શ્રીચદ્રસૂત્રિ નામના દેટલાક આચાર્યોનો પત્તિય અહીં કગવવામા આવે છે—

(૧) શ્રીચદ્રસૂત્રિ આ આચાર્ય વિક્રમની બીજી સદીની લગભગમા થયા જાણાય છે મોપાન્ક(સોપાગ મુખર્ષિ પાસે)મા વસતા ધનાઢ્ય શ્રાવક જિનદત્તની પત્ની ઈશ્વરીના એ સુપુત્ર હતા તેમને બીજા નણ બધુઓ હતા તેમથી વડિલનું નામ નાગે દ્ર અને લઘુનંદુના નિર્વૃત્તિ અને વિદ્યાધર એવા નામો હતા એ વખતમા દુષ્કાળે લયકર ઁ વર્નાવ્યો હતો, તેથી કટાણી જિનદત્તરોઠે લાખ રૂપિયાના મૂલ્યથી અત પદાથી, તેને વિષ-મિશ્રિત કરી નાખી ખાવાની તૈયારી કરી હતી, પરંતુ તે જ અગસામા આર્યવજ્જવામિના પદ્ધત આર્યવજ્જસેનનું ત્યા આગમન થયું અને તેમણે એ લક્ષણથી ગુરુના ભવિષ્ય કથન પ્રમાણે બીજે દિવસે જ સુકાલ થવાની સૂચના આપી દૈવયોગે પ્રભાતમા વહાણો દ્વાગ પુષ્કળ ધાન્ય આવના સુકાળ થયો ત્યાગપછી જિનદત્ત રોઠે, પત્ની અને ચારે પુત્રો સાથે જૈનદીક્ષા સ્વીકારી જશનામી એ ચારે મટાનું ભાવોથી (૧) નાગે દ્ર, (૨) ચદ્ર, (૩) નિર્વૃત્તિ અને (૪) વિદ્યાધર એવી શાખાઓ પ્રકટી કાલક્રમે એ કુલ અને ગચ્છ નામથી પણ પ્રખ્યાત થઈ એમની પ પગમા થયેલા જૈન સાધુ-સાધ્વીઓ તે તે કુલથી અથવા ગચ્છથી પ્રસિદ્ધ થયા આ ચદ્રસૂત્રિની પર પગમા હજારો મુનિઓ થઈ ગયા છે, જેઓએ પોતાનો પત્તિય ચાદ્રકુલીન તરીકે કગવ્યા છે કપસન-ચવિાવની, કથાવની દેમ પત્તિશિષ્ટપર્વ એ વગેરે અનેક ગ્રંથોમા આ ઉ લેખ કગવામા આવ્યો છે

(૨) ચન્દ્રર્ષિ આ આચાર્ય ઘણા પ્રાચીન સમયમા થતા જાણાય છે શતક વગેરે પાંચ ગ્રંથ અથવા દ્વારોના તત્ત્રવણી પંચ

(૬) શ્રીચ દ્રસૂગિ આ આચાર્ય મૃહદ્ગગજમા થઈ ગયેલા જિનચ દ્રસૂગિના ખીજ પન્થના અને આમદેવસૂગિના લઘુ ગુરુખ ધુના તેઓ વિક્રમની બાગમી સદીના ઉત્તગર્ધમા સિદ્ધગજના ગજ્ય-સમયમા વિદ્યમાન હતા આમદેવસૂગિએ યસોનાગજેની વસતિમા ગીને આગ લેની આખ્યાન મણિગેશની ચૌદ હજાર શ્લોક પ્રમાણુ વૃત્તિ વિ સ ૧૧૯૦મા સિદ્ધગજ જ્યસિહના ગજ્ય સમયમા જ ધવલપુર (ધોલકા) મા અશ્વમેધની વસતિમા પૂર્ણ કરી હતી સવાનવ મહિના સુધી માનસ ગર્ભમા ગાખી ઉત્પન્ન કરેની આ વૃત્તિની પ્રાત પ્રશસ્તિમા આમદેવસૂગિએ પોતાના આ લઘુ ગુરુખ ધુ શ્રીચ દ્રસૂગિનું નામ દર્શાવ્યું છે પ્રો પિટર્સને ખલાતના જૈનલ ડાગની તાડપનીય પુસ્તિકા પન્થી આ ગ્રંથની પ્રશસ્તિ ગિ ઉગ્ર (૫ ૭૯ થી ૮૦)મા આપેલી છે તે પન્થી જણાય છે કે કલાકુશલ નેમિચદ્ર, ગુણાકર અને પાર્શ્વદેવગણિએ આ વિશાલ વૃત્તિના લેખન રાવનાદિ કૃત્યોમા અને આધાન ઉદ્દેશ્યમા સદાયતા કરી હતી

આ મૂલ આખ્યાન મણિગેશને ગ્યના દેવેન્દ્રગણિ અપગનામ નેમિચદ્રસૂગિ તેમના પૂર્વજ બાગમી સદીના પૂર્વાર્ધમા થઈ ગયા જેમણે વિ સ ૧૧૨૯મા ઉત્તગધ્યયનની ચૌદહજાર શ્લોક પ્રમાણુ વૃત્તિ, વિ સ ૧૧૩૯ (૪૧)મા મહાનીગ ચન્તિ (પ્રા), ગ્તનચૂડચન્તિ ગેરે ગચ્યા હતા

સિદ્ધગજ અને કુમારપાલ બૂપાલના મહામાત્ય પૃથ્વીપાલની પ્રાર્થનાથી પ્રાવૃત અપભ્રંશ લાપામા આઠ આઠ હજાર શ્લોક પ્રમાણુ ચોવીસો તીર્થ કરોના ચન્ત્રો ગ્યનાગ હગ્નિદ્રસૂગિએ આ શ્રીચ દ્રસૂગિને પોતાના ગુરુ તરીકે ઓળખાવ્યા છે

(૭) શ્રીચ દ્રસૂગિ. આ આચાર્ય વિક્રમની બાગમી સદીના ઉત્તગર્ધમા અને તેગમી સદીના પૂર્વાર્ધમા વિદ્યમાન હતા જેમના પૂર્વજ અન્તિસિદ્ધસૂગિએ વિગ્રાન્તવિદ્યાધન્ની વ્યાખ્યા કરી હતી ચદ્રકુલના

—આ કથાકોપનો આદ્યત ભાગ, ‘મધ્યપ્રાત અને બિરાગ’ના સરૂત પ્રાત્રૂત પુસ્તકોના ક્રેડલોગમા ગયમહાદેવ હીંગલાલ મહાશયે ૫ ૭૫ થી ૭૨૭મા દર્શાવેલ છે

(૪) ચ દ્રસૂગિ આ આચાર્ય ચ દ્રકુલમા થયેના પગિપહાંનિ મદન કન્યાગ વીગગણિના શિષ્ય હતા અને દેવચ દ્રગણિના વડીલ ગુરુબધુ હતા વિ સ ૧૧૭૨મા પ્રથમ પચાસકની ચૂંટિ વિ મ ૧૧૭૪મા ઈયાંપચિકા-ચૂંટિ ચૈતવ-દના-ચૂંટિ, અને વદનક-ચૂંટિ ગ્યનાગ, વિ સ ૧૧૭૬મા જિનવલ્લભસૂગિના પિંડવિશુદ્ધિ મથ પ વૃત્તિ ગ્યનાગ, તથા વિ સ ૧૧૮૦મા અણુહિત્વવાડ પાટણમા સિદ્ધ ૧૪ જયસિંહના ગબ્બસમયમા સોની નેમિચ દ્રની પૌવધશાળામા પાક્ષિકસૂન ૫૦ ૨૭૦૦ શ્લોક પ્રમાણુ સુખવિખોધા વૃત્તિ ગ્યનાગ અ ૧ વિ સ ૧૧૮૨મા પચ્ચકખાણુ-સરૂવ (પ્રત્યાખ્યાન ચરૂપ) ગ્યનાગ ચરોદેનસૂગિ પોતાને આ શ્રીચ દ્રસૂગિના શિષ્ય તરીકે ઓળખાવે છે, એથી આ આચાર્યનો સમય સિદ્ધગજના ગબ્બ પ્રાગ લ લગલગતો નિકમની બાગમી સદીનો ઉત્તગર્ધ ૨૫૪ જણાય છે

પ્રો પિટસંનના અગ્રેજી ઉલેખની ગૂજગતીમા નકન કરતા પ હીંગલાલે જૈનધર્મનો પ્રાચીન ઇતિહાસ (ભા ૧ પૃ ૩૧)મા આ આચાર્યને ચ દ્રસૂગિ(૨) તરીકે પગિચ કગવતા દેવચ દ્રગણિના શિષ્ય તરીકે ઓળખાવ્યા છે ૫૦ વૃ ખરી રીતે એ દેવચ દ્રગણિના વડિલ સતીથ્થ્ ગુરુભાઈ હતા યનાદેવસૂગિએ ગ્યેરી પાક્ષિકસૂનની વૃત્તિ દે ભા ૬૩ તગ્ધથી પકાશિત થયેલી છે, તેની પ્રશન્તિ વિચાન્યાથી ૨૫૪ સમજી શકાય તેમ છે

(૫) આચ દ્રસૂગિ મવધારી હમચ દ્રસૂગિના બીજા પટ્ટધ હતા વિ સ ૧૧૮૩મા મુનિસુતતચારિ, સત્રાણી, ક્ષેત્રસમાસ વગેરે પ્રાત્રૂત દુનિઓ ગ્યનાગ તરીકે અને પર્વાવગ્યામા લાટદેશની મુદ્રાનુ પાવન કરનાગ તથા દેવલદ્રસૂગિના ગુરુ તરીકે આ આચાર્યનો પગિચ ૭૫૦ કગવેલ છે

શ્રીયદ્રની જુદી જુદી વ્યાખ્યા તથા વૃત્તિ તરીકે સૂચની છે અને પાર્શ્વદેવ ગણિનાળી વ્યાખ્યા મળતી નથી એવું જણાયું છે. ૧ પણ વાસ્તવિક રીતે એ વ્યાખ્યા-વૃત્તિ બે નામવાળી એક જ વ્યક્તિએ-આ શ્રીયદ્ર સૂત્રિએ જ્યેની છે જૈનમથાવની(૫ ૧૦)મા આ શ્રીયદ્રસૂત્રિને મનધાની-હેમચદ્રસૂત્રિના શિષ્ય જણાવ્યા છે, તે ભૂલ જણાય છે

વિ સ ૧૧૯૦મા વ્યાખ્યાનમણિગ-વૃત્તિના લેખન રોધનાદિ દ્વયમા આમદેવસૂત્રિને સ્પષ્ટતા કરનાર તરીકે અને વિ સ ૧૧૯૩મા મનધાની-શ્રીયદ્રસૂત્રિને મુનિસુવ્રતયગિનના લેખનાદિમા સ્પષ્ટ કરનાર તરીકે પાર્શ્વદેવગણિનું નામ જોવાય છે એ ગણિ પ્રત્યુત ગણિથી ભિન્ન વ્યક્તિ જણાય છે એમ ન હોય તો તેમને સુગ્રિપદ, તે સમય પછી મળ્યું હો એમ અનુમાન કરી શકાય એટલે તેઓ વિક્રમની બાગમી સદીના અતમા અથવા તેમની સદાના પ્રારંભમા શ્રીયદ્રસૂત્રિ નામથી પ્રસિદ્ધ થયા જણાય છે

જૈનમથાવની(૫ ૩૦)મા આ પ્રમાણે ઉ લેખ જોવામા આવે છે
 “પાર્શ્વદેવગણિ સ ૧૧૨૧ થી ૧૧૮૦ સુધી હતા એ ૧૧ પુ ૧ના મળે છે એમણે સ ૧૧૬૬મા ન્યાયપ્રવેશની પત્રિકા રચી છે તથા ઉપસર્ગાલગ્ન-સ્તોત્રની વૃત્તિ પણ એમણે રચી છે ”

આમા જણાવેલ સ ૧૧૨૧, મુનિસુવ્રતયગિનના રચના સમય પ્રમાણે ભૂલના અનુકરણરૂપે છે

ઉપસર્ગાલગ્ન-સ્તોત્ર-વૃત્તિ રચનાર પાર્શ્વદેવગણિ, પોતાને દ્વિજ વિરોધણ આપે છે (જુઓ પિ ગિ ૪, ૭૮) અને એ વૃત્તિ અવાચીન જણાય

૧ (૪) ‘નિરીયચૂર્ણિર્વિગોદશ-વ્યાખ્યા ૧૧૭૩ વર્ષે પાર્શ્વદેવગણિકૃતા ૧૧૦૦ નાસ્તિ । (૫) નિરીયવિવશતમોદેશવૃત્તિ ૧૧૭૩ વર્ષે શ્રીત્રિદયા ૧૧૦૦ ।

—જૂડદિપ્પનિકા જૈન સાહિત્ય સંશોધક [ભા ૧, અ ૨]

આ આચાર્યે, પોતાને શીતલસૂગ્ધિના શિષ્ય ધનેશ્વ સૂગ્ધિના ગિય તરી. ઝોળખાવ્યા છે આ સૂગ્ધિ સૂગ્ધિ પહેના સામાન્ય અન્યામા 'પાર્શ્વદેવગણિ' એનું નામ હતું દિનાગના બોધન્યાયમથ ન્યાયપ્રવેશક પગ સુપ્રસિદ્ધ હગિલ સૂગ્ધિએ એની વૃત્તિ પગ પગિકા આ વિદ્યાને વિ સ ૧૧૬૬મા એ અન્યામા પાર્શ્વદેવગણિ નામથી ગ્ધી હતી વિપમપદને મુકટ કરતી એ પગિકા ગા એ સિરીઝમા પ્રસિદ્ધ થઈ છે સૂગ્ધિ થતા નામમા દેગ્ધાગ થયેન હોવાથી ગઈ જમમા ન પડે એ માટે પાછળથી તેના અંતિમ ઉ લેખમા પોતાના બને નામોની એ વિદ્યાને અપદ્ધતા કરી છે

આ વિદ્યાનના ગુરુ ધનેશ્વસૂગ્ધિએ જિનવલ્લસૂગ્ધિના સૂદ્ધમાર્થ-વિચારસાગ સાર્ધશનક મથની વૃત્તિ વિ સ ૧૧૭૧મા ચૈન શુ ઉ ગુરવારે ગ્ધી હતી જેમા યુક્તાયુક્ત વિવેચન, સ શોધન અને લેખનમા અદ્વિતીય દક્ષ આ પાર્શ્વદેવગણિની સુસહાયતા હતી, એમ તેમના ગુરુએ એ જ વૃત્તિના અંતમા પ્રકટ કર્યું છે ૧ ચક્રેશ્વસૂગ્ધિ વગેરે નિપુણ પડિતોથી અણુહિલનાડ પાટણમા સ રોધિત થયેની આ વૃત્તિ લાવનગ ની જૈનધર્મપ્રમાગક સલા દ્વાગ પ્રકાશમા આવેલી છે એ વૃત્તિને પ્રથમાદર્શમા લખનાગ મુનિચદ્રગણિ અને વિમલચદ્રગણિ, પૂર્વોક્ત ધનેશ્વસૂગ્ધિના શિષ્યો હોઈ પાર્શ્વદેવગણિના ગુરુમધુ હતા

આ વિદ્યાને વિ સ ૧૧૭૩મા નિશીથસૂનની ચૂર્ણિની વીશમા ઉદ્દેશાની વૃત્તિ પણ ગણિ તરીખી અવસ્થામા ગ્ધી જણાય છે બૃહદ્વિપ નિકાકાગને આ બે નામોવાળી એક જ વ્યક્તિ થયેની હોવાનો ખ્યાલ ન ગહેવાથી ૧૧૦૦ શ્લોકપ્રમાણવાળી આ વૃત્તિને તેમણે પાર્શ્વદેવગણિ અને

૧ 'યુક્તાયુક્તવિવેચન સશોધન લેખનૈકાદ્યમ્ય ।

નિજશિષ્યસ્ય સુસાહાય્યાદ્ વિદિતા શ્રીપાશ્વદેવગણે ॥

આ જ આચાર્યે વિ સ ૧૦૦૭મા વીગજિનના જન્મ કલ્યાણકના દિવસે(ચૈત્ર ૧૩) ગવિનાજ જીતકલ્પની મૃદુચ્યૂર્ણિના દુર્ગમ પદોની વ્યાખ્યા પૂર્ણ કરી હતી સઘ, ચૈત્ય અને ગુરુના સર્વ કર્તવ્યો ખખવનાજ આસાકિત ભક્ત અભયકુમારની વસતિમા વસી ગયાયેથી, ૧૧૨૦ શ્લોકપ્રમાણ, મુખોધ કંગારી આ વ્યાખ્યા મૂળ સાથે પ્રકાશમા આવેલી છે જર્મનીના પ્રો. લોયમાનના સન ૧૮૯૭ના રોમન અક્ષરોવાળા પ્રથમ સરકળ્ય પછી નાગરી લિપિમા હાલમા સ પાદિત થયેન, આ વ્યાખ્યાવાળા જીતકલ્પસૂત્રની એક નકલ તેના સ પાદક શ્રીયુત જિન વિજયજી તગ્ધથી અમને ભેટ મળેલ છે પ્રો પિટર્સનના પાયમા ગિપોર્ટમા અધકારોની સૂચીમા શ્રીચદ્રસૂત્રિની આ જીતકલ્પચૂર્ણિ-વ્યાખ્યાનો ગ્યનાસમય વિ સ ૧૨૦૭ જણાવેલ છે, એ જ પ્રમાણે એ ઉલ્લેખની નકલ કંગારાગએએ પણ જણાવ્યું છે, ૫૦ તુ આ વ્યાખ્યાના અતમા 'મુનિ-નયન-તરણિ-ચર્ચે' એવો ઉલેખ હોવાથી ગ્યના-સમય વિ સ ૧૨૨૭ યથાયોગ્ય છે

આ જ શ્રીચદ્રસૂત્રિએ વિ સ ૧૨૨૮મા આભડવસાકની વસતિમા રહી નિગ્યાવની-શ્રુતકલ્પ(પાયઉપાગમય)ની વ્યાખ્યા ગ્યી હતી આગમોદય સમિતિ તગ્ધથી આ વૃત્તિ પ્રકાશિત થઈ ગયેથી છે તેમા ગ્યના સમય દર્શાવનાજ શ્લોક કે વૃત્તિકાજ સબધી વિગેષ પગિચય જોવામા આવતો નથી ૫૦ તુ પાટણના ભડાગમા ગહેલી વિ સ ૧૩૧૦ મા ગભૂકામા લખાયેલી પ્રતિમા એ સ્પષ્ટ સૂચવ્યું છે^૧ શ્રીશાતિચદ્ર વાયકે જ બૂકીપ પ્રગપ્તિ વૃત્તિમા અગોપાગના વૃત્તિકારોના નામો દર્શાવ્યા છે, તેમા પાય ઉપાગમય નિગ્યાવલીના વૃત્તિકાજ તરીકે આ ચદ્રસૂત્રિનું નામ જણાવ્યું છે આગમોદય-સમિતિ તગ્ધથી પ્રકાશિત થયેલ એ

૧ 'વસુ-લોચન-રવિર્ચે શ્રીમચ્છ્રીચદ્રમૂર્તિમિદ્ર ધા।

આમ-આમાક-વસતો નિર્વાલિશાન્નવૃત્તિરિયમ્॥

છે એથી પ્રો પિટર્મનની મથકારાની સૂચીમા તથા તેના આધારે જૈન ધર્મનો પ્રાચીન ઇતિહાસ(ભા ૧,૭૫)મા, જૈન ઇતિહાસ(૫ ૯૨)મા અને જૈનમથાવનીના ઉપગ્રના ફકગમા એ બેને પાર્શ્વદેવગણિને એક માની ઉલેખ થયો છે, તે બૂલ જણાય છે

પ્રસ્તુત શ્રીચદ્રસૂગિએ ગૃહસ્થો અને સાધુઓના અનુગાનોની વિધિ દર્શાવતી સુખખોધા સામાયારી, જૈન મિદ્ધાતથી ઉદ્ધરી ગ્યેની છે, જે દે લા ૫૫ ફક તન્કથી પ્રકાશમા આવેલી છે તેના સરૂત ઉપક્રમમા પ્રસ્તુત શ્રીચદ્રસૂગિની રૂતિ તરીકે મુનિસુવતયગિન વગેરે મ થો સૂચિત કર્યા છે પરંતુ ઉપગ્ર કહેનાઈ ગયેલ છે તેમ મુનિસુવતયગિન ગ્યનાગ મલધારી શ્રીચદ્રસૂગિ, પ્રસ્તુત શ્રીચદ્રસૂગિથી લિન છે

શ્રીયુત જિનવિજયજીએ સ પાદિત કરેલ પ્રાચીન-જૈનલેખસમૂહ (ભા ૧ લે ૧૫૭)મા વિ સ ૧૨૦૬નો લેખ પ્રકટ થયેલ છે, તેમા શ્રીચદ્રસૂગિને શીલભદ્રસૂગિના શિષ્ય જણાવ્યા છે, તે શીલભદ્રસૂગિના પ્રશિષ્ય પ્રસ્તુત શ્રીચદ્રસૂગિ જણાય છે આનદમનીના પુત્ર પૃથ્વીપાલ મનીશ્વરે આખૂ પગની વિમલવસહીનો ઉદ્ધાર કગવ્યો હતો, તે અવસરે પ્રસ્તુત શ્રીચદ્રસૂગિની ત્યા ટાજરી જણાય છે

આ આચાર્યે નદીસૂત્રની હગિભદ્રસૂગિએ ગ્યેની દીકાના દુગમ પદોની વ્યાખ્યા ગ્યી હતી, જેની વિ સ ૧૨૨૬મા લખાયેલી તાડપનીય પ્રતિ પાટણના જૈનભડાગમા મળી આવે છે

પ્રસ્તુત ચદ્રસૂગિએ ચૈત્યવ દનસૂત્રની સાડાપાયસો શ્લોક પ્રમાણુ સ્પષ્ટ સુખોધા વ્યાખ્યા ગ્યી હતી જેની તાડપનીય પ્રતિ જેસલમેરના જૈનભડાગમા મળી આવે છે એ સિવાય આવકતિક્રમણસૂત્રની જે દ્વિતીય શ્લોકપ્રમાણ વૃત્તિ વિ સ ૧૨૨૨મા ચેન શુ ૧૦મીએ ગ્યી હતી, જેની તાડપનીય પ્રતિ પણ પાટણ, જેસલમેરના ભડાગમા વિદ્યમાન છે

મન કુમાર ગજર્પિતુ ચગ્નિ વિન્નાગ્થી ગ્યવા પ્રાર્થના કરી હતી, તેથી વિ ન ૧૦૧૪મા આમો વ ૭ બુધવાગ્ને દિવમે ગલિણી નક્ષત્ર અને મિદ્ધિયોગમા તેમણે મ ૧ કુમાર ચગ્નિ ગ્યુ હતુ પ્રાતૃતભાષામા આ દત્ત ન્લોઃ પ્રમાણુ ગ્યાયેના આ ચગ્નિની પ્રથમ પ્રતિ હેમચ દ્રગણિએ સખી હતી આ ચગ્નિની તાડપનીય પ્રતિ પાટણુના જૈન લડાગમા વિદ્યમાન છે, તેના અતમા ગદેની પ્રગગ્નિના આધારે આ પગ્નિય આપવામા આવ્યો છે

પ્રસ્તુત શ્રીચ દ્રસૂગિએ આ ચગ્નિના ત્રા લમા કવિ-પ્રશ સા કગ્તા દગિભદ્રસૂગિ, સિદ્ધમહાકવિ, અભયદેવસૂગિ, ધનપાલ, દેવચ દ્રસૂગિ, શાતિસૂગિ, મુનિચ દ્રસૂગિ, દેવભદ્રસૂગિ અને મલવારી હેમચ દ્રસૂગિની કૃતિઓનુ સમગ્ણુ કરી તેમની શુષ્ણુ ગ્તુતિ કરી છે

ઉપગ્ની કૃતિ કુમારપાલના ગબ્ધકાલના પદગમા વપ ગ્યાયેલી હોઈ આ આચાર્યની વિદ્યમાનતા વિક્રમની જાગ્મી સદીના ઉત્તરાર્ધમા અને તેગ્મી સદીના પ્રાગ્ લમા સિદ્ધગજ અને કુમારપાલ જ નેના ગબ્ધ અમલ દગ્ધ્યાન લેખી શકાય

(૯) ચ દ્રમૂરિ નાગેદ્રગગ્મા થયેલા આ આચાર્ય, ગમ સૂગિના પદધગ અને દેવસૂગિના શિષ્ય હતા વિક્રમની જાગ્મી સદીના ઉત્તરાર્ધમા તેઓ વિદ્યમાન હો-તેમ જણાય છે વિ સ ૧૨૬૪મા ગ્યેના ચ દ્રપ્રલચગ્નિ-કાવ્યમા દેવેન્દ્રાચાર્યે આ સૂગિનુ પોતાના પૂર્વજ તરીકે સમગ્ણુ કર્યું છે

(૧૦) શ્રીચ દ્રમૂગિ આ આચાર્ય વિક્રમની તેગ્મી સદીના પ્રાગ્ લમા વિદ્યમાન હો-તેમ જણાય છે જ્ઞલોગ્ગદ તોપખાનાનો એક જિનાલેખ, જાણુ પૂગ્ણુચ દળ નાહગ્ના જૈનલેખચત્ર (ખ ૧,૮૯૯) મા તથા જિનવિ લે ચ (લા ૨, લે ૩૫૧)મા પ્રકટ થયેન છે, તેમા જણાવ્યા પ્રમાણે વિ સ ૧૦૩૯મા વ શુ પ શુરુવાગ ચૌટાણુ સમગ્સિહના ગબ્ધ સમયમા શ્રીમાલવ શી યરોદેવ-સુત એપિ યરોનીગ

પુસ્તકમાં ૩ પાદેકે શ્રીચંદ્ર નામની આગળ કૌ સમા [પ્રમ] વધારી ચંદ્ર પ્રભસૂરિ નામ સૂચવ્યું છે, પરંતુ તે યુક્ત નથી. આ મિત્રાય પ્રતિષ્ઠાક પ, સર્વસિદ્ધાન્ત વિષમપદપર્યાય વગેરે કૃતિઓ આ શ્રીચંદ્રસૂરિની જૈન પ્રવચન-સેવાને પ્રકાશમાં લાવે છે. જ્યેષ્ઠદેવચ્છેદ શાસ્ત્રવૃત્તિના ટિપ્પનકાર તરીકે શ્રીચંદ્રનું નામ જૃહદટિપ્પનિકાકારે દર્શાવ્યું છે, તે ચંદ્રસૂરિ પણ કદાચ આ જ હરો સિદ્ધગજના ગજન્ય પ્રાગભથી લઈ કુમાગપાલની ગજન્ય-સમાપ્તિ પર્યંત વિદ્યમાન દીર્ઘ આયુષ્યવાળા આ પાર્શ્વદેવગણિ અપગ્નામ શ્રીચંદ્રસૂરિએ લગભગ સાર વર્ષ પર્યંત વાઙ્મય-સેવા બજાવી જણાય છે.

(૮) શ્રીચંદ્રસૂરિ આ આચાર્યે, ચંદ્રગચ્છમાં થયેલા સર્વદેવ સૂરિના સત્તાનીય તરીકે જ્યેષ્ઠસિદ્ધસૂરિના પ્રશિષ્ય અને દેવે ચંદ્રસૂરિના શિષ્ય તરીકે પોતાનો પરિચય કરાવ્યો છે. દેવે ચંદ્રસૂરિના (૧) યરોભદ્ર સૂરિ, (૨) શ્રીચંદ્રસૂરિ (૩) યરોદેવસૂરિ, (૪) શ્રીચંદ્રસૂરિ અને (૫) જિનેશ્વરાચાર્ય એ પાંચ મુખ્ય શિષ્યો હતા. તેમાંના શ્રીચંદ્ર મુનીંદ્ર પોતાના ગુરુની આરાધના કોઈ એક વખત અણુહિલનાડપુર (પાટણ)માં પધાર્યા હતા. ત્યાં પોગવાડના વિશાળ વશમાં ઉજ્જવલ ગુણવાન્ ગજમાન્ય, ઉત્તમ કાર્યો કરનાર, નિર્મળ મતિવાળો કર્પુર પદ્માધિપ ગૃહસ્થ થઈ ગયો. તેની પત્ની સીતા નામની હતી, કે જેના ઉત્તમ ચંદ્રિને જેઈ ગુણીજનો જનકતનયા સીતાનું સ્મરણ કરતા હતા. તેમનો આરાકિત પુત્ર સોમેશ્વર હતો. જેણે આચાર્ય અને નય-નીતિથી ગજ ઓના મનને આનંદિત કર્યા હતા. દાનવીર એ સોમેશ્વરે પોતાના ધગ્ની ઉપરની ભૂમિમાં મન, વચન અને કાયગુપ્તિ સાચવનાર, ગીતાર્થ સાધુ સમુદાયવાળા પ્રસ્તુત શ્રીચંદ્રસૂરિને વસતિ આપી હતી-વાસ આપ્યો હતો. તે વખતે સોમેશ્વરના મા, બહેન અને પુત્રો—યશોધવલ, યરોદેવ, પાર્શ્વ અને ચંદ્ર પણ ત્યાં હતા.

એક વખતે પૂર્વમુનિઓના ગુણે સાલળી સોમેશ્વરે શ્રીચંદ્રસૂરિને

(૧૩) શ્રીચ દ્રસૂરિ. વિક્રમની ચૌદમી સદીના પૂર્વાર્ધમાં વિદ્યમાન આ સૂત્રિએ વિ સ ૧૩૧૪માં પ્રતિષ્ઠિત કરેલ જિનર્ણિય શ્રીશ ત્રુજય પગ મોદીની દૂકમાં જોવાય છે (જુઓ પૃ નાહગ જૈન લેખમગ્રહ ખ ૧, લે ૬૮૬)

(૧૪) શ્રીચ દ્રસૂરિ આ આચાર્ય વિક્રમની ૧૪મી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં વિદ્યમાન જણાય છે, કારણ કે વિ સ ૧૩૭૩માં તેઓએ પ્રતિષ્ઠિત કરેલ શાંતિજિનર્ણિય વડોદરામાં આદીશ્વરજિન મ દિગ્માં જોવાય છે (જુઓ છુદ્ધિ લા ૨, લે ૧૧૧)

(૧૫) શ્રીચ દ્રસૂરિ આ આચાર્યને એસિયાટિક સોસાયટીના ગિપોર્ટ પગથી જૈનગ્રંથાવલીમાં તીર્થમાલાન્તોનના કર્તા તરીકે જણાવ્યા છે, તે સબધી વિશેષ જણવામાં આવ્યું નથી પ્રવચનસારોદ્ધાગના ૭માં દ્વાગમાં જેનું શ્રીચ દ્રસૂરિન્નામાકિત જિનનામસ્તોન જોવામાં આવે છે, તે જ આચાર્ય કદાચ આ હશે

(૧૬) શ્રીચ દ્રસૂરિ જૈનગ્રંથાવલીમાં તથા પ્રવચનસારોદ્ધાગના ઉપોદ્ધાતમાં લઘુપ્રવચનસારોદ્ધારના કર્તા તરીકે શ્રીચ દ્ર નામ જણાવ્યું છે, તે ઉપગ જણાવેલા શ્રીચ દ્રસૂરિમાના એક છે કે એથી જુદા છે, તે તપાસવાનું છે

૬ (જ) શ્રીચ દ્રસૂરિ નેમિચ દ્રસૂગિના ગ્યેલા પ્રવચનસારોદ્ધાગમાં જોવામાં આવતા ચ દ્રસૂગિ નામાકિત જિનનામસ્તોનના ગ્યનાગ શ્રીચ દ્રસૂગિ ઉપગ ન ૬માં જણાવેલા શ્રીચ દ્રસૂગિથી જુદા જણાતા નથી પ હી ૮ ના જૈનધર્મના પ્રાચીન ઇતિહાસમાં, વિદ્યાપ્રસાગક ગર્ગના જૈન ઇતિહાસમાં તથા દે લા પુ ૩૩ તગ્કથી પ્રકાશિત થયેલ પ્રવચનસારોદ્ધાગના સ ઉપોદ્ધાતમાં નામની સમાનતાથી ષ્ટલોક બ્રમ થયેલો જોવાય છે તેનું કઈક નિગ્સન કરી સ્પષ્ટીકરણ કરવું અહીં ઉચિત છે ત્યાં પ્રવચનસારોદ્ધાગના કર્તા નેમિચ દ્રસૂગિનું બીજા નેમિ

પગમશ્રાવકે જિનમદિ આગળ મનોહર મડપ બનાવ્યો હતો, તેની પ્રતિષ્ઠા પ્રશસ્તિ પૂર્ણલક્ષ્મિએ ગચ્છી હતી, તે પ્રશસ્તિમા પોતાના ગુરુ તરીકે પ્રસ્તુત શ્રીચદ્રસૂરિનું સ્મરણ કર્યું છે

(૧૧) શ્રીચદ્રસૂરિ. આ આચાર્ય પૂર્ણિમાપક્ષમા થયેલા અલયદેવસૂરિના શિષ્ય અને દેવસૂરિના ગુરુ હતા, તેઓ વિક્રમની તેમજ સદીના પૂર્વાર્ધમા વિદ્યમાન હતા વિ સ ૧૩૦૭મા ગચ્છી શાતિનાથ ચગિની પ્રશસ્તિમા અજિતપ્રલસૂરિએ પોતાના પૂર્વજ તરીકે આ આચાર્યનું સ્મરણ કર્યું છે

(૧૨) શ્રીચદ્રસૂરિ આ આચાર્ય વિક્રમની તેમજ સદીના ઉત્તરાર્ધમા વિદ્યમાન હતા આ આચાર્ય ચદ્રગચ્છમા ભદ્રેશ્વરસૂરિની પદ્મ પર પગમા થયેલા હગ્ગિલદ્રસૂરિ, શાતિસૂરિ, અલયદેવસૂરિ, પ્રસન્ન ચદ્રસૂરિ પછી અનુક્રમે થયેલા શ્રેષ્ઠ વિદ્વાન્ મુનિગ્તનસૂરિના શિષ્ય હતા આ આચાર્યનું પ્રસન્નતાથી અલગૃત નિર્દોષ એવું ચિત્ત, વાક્ય અને શરીર સર્વ ટાઈને પ્રમોદથી પુલકિત કરતું હતું

—આ શ્રીચદ્રસૂરિના પદ્મક યશોદેવસૂરિ થયા હતા આ શ્રીચદ્ર સૂરિના એક શિષ્ય દેવે દ્રસૂરિ થઈ ગયા કે જેમણે વિ. સ ૧૨૯૮મા કા વ ૬ પુણ્યનક્ષત્રમા શ્રીસિદ્ધિર્ષિની સુપ્રસિદ્ધ કૃતિ ઉપમિતિ ભવપ્રપચા કથાનો ૫,૭૩૦ શ્લોક પ્રમાણુ સારોદ્ધાર રચ્યો હતો, જેનું રાધન પ્રસિદ્ધ સ રાધક પ્રદ્યુમ્નસૂરિએ કર્યું હતું ઉપમિતિસારોદ્ધાર કરનાર આ દેવે દ્રસૂરિએ એ અથની પ્રશસ્તિમા પોતાની સૂરિપદ-પ્રતિષ્ઠા ઉપર્યુક્ત યરોદેવસૂરિના પ્સ્તથી થયેલી સૂચવી છે એથી પ્રસ્તુત શ્રીચદ્ર સૂરિનો સ્વર્ગવાસ વિ સ ૧૨૯૮ પહેલા થઈ ગયેલ હશે-તેમ અનુમાન થાય છે આ સારોદ્ધારની પ્રશસ્તિ પિટર્સન િ ૬ પૃ ૪૦-૪૨મા પ્રકટ થઈ ગયેલ છે જૈનગ્રંથાવલીમા લઘુ ઉપમિતિ-સારોદ્ધારના કર્તા તરીકે શ્રીચદ્ર જણાવ્યા છે, પરંતુ તે પ્રસ્તુત શ્રીચદ્રસૂરિના શિષ્ય દેવે દ્રસૂરિ સમજવા જોઈએ

ગુરુમધુ તરીકે ઓળખાવેલ છે આ નેમિયદ્રસૂત્રિના ગુરુ આમ્રદેવસૂત્રિ ઉપર સૂચના પ્રમાણે ઉપર્યુક્ત આખ્યાન મણિકેશ પર વિ સ ૧૧૯૦- મા વૃત્તિ ગ્યનાગ મમજવા જોઈએ આ આમ્રદેવમૂત્રિએ પોતાના લઘુ ગુરુમધુનું નામ શ્રીયદ્રસૂત્રિ જણાવ્યું છે, એ ઉપર (ન ૬ શ્રીયદ્રસૂત્રિ- મા) કહેવાડગયુ છે એથી પ્રવચનસારોદ્ધાગના ઉદ્ધરેલ જિનનામસ્તોત્ર, પ્રવચનસારોદ્ધાગક નેમિયદ્રસૂત્રિના પિતૃવ્યગુરુ (ન ૬મા સૂચવેલ) શ્રીયદ્રસૂત્રિની વૃત્તિ દોવાનો બહુધા મલવ છે એથી પ્રવચનસારોદ્ધાગના ઉપોદ્ધવાતમા સૂચવેના શ્રીયદ્રસૂત્રિ નામના નણુ આચાર્યોથી આ શ્રીયદ્રસૂત્રિને લિખિત યકિત તરીકે સમજવા જોઈએ

ન ૬મા સૂચવેલા શ્રીયદ્રસૂત્રિના અને તેના વડિલ ગુરુમધુ આમ્ર દેવસૂત્રિના ગુરુ જિનયદ્રસૂત્રિ વિક્રમની બાગમી સદીના ઉત્તરાર્ધમા સિદ્ધગજના ગાન્યસમયમા વિદ્યમાન હરો એમ માનવું સુધટિત છે તેથી જિનેશ્વરસૂત્રિ—બુદ્ધિસાગરસૂત્રિના શિષ્ય તથા નનાગીવૃત્તિકાગ અલયદેવમૂત્રિના વૃદ્ધ ગુરુમધુ અને વિ સ ૧૧૨૫મા સ વેગગ શાલા ગ્યનાગ જિનયદ્રસૂત્રિને આ જિનયદ્રસૂત્રિથી ક ઈક પ્રાચીન માનવા જોઈએ

ધોલકામા પોનાક ધવનરોડે જિનયદ્રસૂત્રિ-પ્રમુખ સઘ મેળની મુનિસ્તુતયગ્નિ ગ્યવા પ્રાર્થના કરી હતી એમ વિ સ ૧૧૯૩મા ગ્યેન મુનિસ્તુતયગ્નિની પ્રશન્તિમા શ્રીયદ્રસૂત્રિ એ જે જિનયદ્રસૂત્રિ નામનો નિર્દેશ કર્યો છે, તે ઉપર્યુક્ત આમ્રેન્સૂત્રિ તથા શ્રીયદ્રસૂત્રિના ગુરુ અને પ્રવચનસારોદ્ધાગકાગ નેમિયદ્રસૂત્રિના દાદાગુરુ હોવા જોઈએ

૭ (જ) શ્રીયદ્રસૂત્રિ લિ ઓ ગિ ઈ બો પ્રે પૃ ૩૫૫ પ થી જિનપિ લેખસત્રલ (લા ૨, લે ૫૨)મા વિ સ ૧૨૭૬નો જે અગ્નિષ્ઠ લેખ પ્રકટ થયો છે, તેમા જણાવેલા સ લવ પ્રમાણે સાતમા શ્રીયદ્રસૂત્રિ જણાય છે જે અમારુ અનુમાન ભૂલનાણુ ન હોય તો

ચદ્રમૂર્તિ આદ્યે એવીકણ કરી દેવામાં આ-સુ છે, પરંતુ વાસ્તવિક રીતે વિચાર કરતા એ સમનામધારી બે વ્યક્તિઓ લગભગ અર્ધી સદીના અંતર પર બિન લિન ગુરુ-પ્રશિષ્ય તરીકે થયેલા જણાય છે

(૧) નેમિચ દ્રસૂરિ. વિક્રમની બાગમી સદીના પૂર્વાર્ધમાં વિદ્યમાન હતા તેઓ વડ (બૃહદ્)ગરળના મડન વિહારુક પ્રક ધોતન સૂર્ગના શિષ્ય અબ (આમ્ર)દેવ ઉપાધ્યાયના શિષ્ય હતા સૂર્ગપદ પહેલાં 'દેવે દ્ર' સાધુનામથી જેમણે આખ્યાન-મણિગણની ગ્યના પ્રી હતી જેમણે વિ સ ૧૧૨૯માં અણુલિપાટક (પાટણ)માં દોહદિ રોકની વસતિમાં નિવાસ કરી દેવે દ્રગણિ નામથી ઉત્તગધ્યનસૂત્રની ચૌદજ્ઞાન શ્લોક પ્રમાણ સુખબોધા વૃત્તિ ગુરુબધુ મુનિચ દ્રાચાર્યના વચનથી હૃદયી—ગ્યો હતી જેમણે જિનપૂજન વગેરે ઔપદેશિક વિષય પર ગ્તનચૂક વગેરે કથાને ડિંડિલપદ્ધત્યાનમાં પ્રાગ્લી ચક્રાવલિ (ચક્ર વતી) પુરીમાં ફાગણ ચોમાસામાં 'નેમિચ દ્રસૂરિ' નામથી પૂર્ણ કરી હતી અને જેમણે વિ સ ૧૧૪૧માં અણુલિપવાડપુર (પાટણ)માં કર્ણુગજ (સિદ્ધગજના પિતા)ની વિદ્યમાનતામાં દોહદિરોડની કગવેલી વસતિમાં વસી નણુજ્ઞાન-શ્લોક પ્રમાણ વીગજિન ચગિન પ્રાકૃતભાષામાં ગ્યુ હતુ આ નેમિચ દ્રસૂરિના ગ્યેના આખ્યાનમણિગણ પર વિ સ ૧૧૬૦માં ઘોલકામાં સિદ્ધગજના ગજન સમયમાં ચૌદજ્ઞાન શ્લોક પ્રમાણ વૃત્તિ ગ્યના આમ્રદેવસૂરિએ પ્રવૃત્ત નેમિચ દ્રસૂરિ ને સૈદ્ધાંતિક શિરોમણિ વિરોધણ આપ્યું છે અને પોતાના ગુરુ જિનચ દ્રસૂરિના પહેલાં ઓળખાવ્યા છે (જુઓ પિ ગિ ૩, ૭૮ ૮૨)

(૨) નેમિચ દ્રસૂરિ આ આચાર્ય વિક્રમની બાગમી સદીના અંતમાં તથા તેગમી સદીના પ્રાગ્ભમાં વિદ્યમાન હોવા જોઈએ, કાગણુ ૨ આ નેમિચ દ્રસૂરિએ પ્રવચનસારોદ્ધાર અને તદ્દતર્ગત જીવસખના કુલક નામની પોતાની કૃતિમાં પોતાને જિનચ દ્રસૂરિ શિષ્ય, આમ્રદેવસૂરિના શિષ્ય તરીકે તથા વિજયસેનસૂરિના કનિષ્ઠ અને ચરોદેવસૂરિના જ્યેષ્ઠ

પૂર્ણલદ્રમૂર્તિએ પણ શ્રીચદ્રમૂર્તિ (ન ૧૦)ના શિષ્ય તરીકે પોતાનો પરિચય કઠગ્યો છે, તે ઉપર જણાવેત પૂર્ણલદ્રમૂર્તિ જ છે કે કેમ તે વિચારવાનું છે

સોમમ નીના વચનથી વિશીર્ણવર્ણ પચત નો વિ ચ ૧૨૫૫મા કા વ ૩ ગવિવાગ જ્ઞોષ્ઠાગ કગના પૂર્ણલદ્રમૂર્તિ, પોતાના શુરુતુ નામ ચદ્રમૂર્તિ મૂચવના હોવાથી પ્રસ્તુત શ્રીચદ્રમૂર્તિના પદ્ધત પૂર્ણલદ્રમૂર્તિથી પૃથક જણાય છે

પ્રો પિટર્સનના રીપોર્ટમા થયેલી ભૂલનું અનુકરણ કરી ૫ હીગતાલે જૈનધર્મના પ્રાચીન ઇતિહાસ(ભા ૧ ૫ ૩૧)મા ચદ્રગણિનો પગિચય આપ્યો છે, પરંતુ ખરી રીતે ત્યાં શુશ્રુચદ્રગણિ સમજવા જોઈએ, જેમણે વિ સ ૧૧૩૯મા વિમ્બત વીચ્યગિન ગચ્ચુ હતું પિ ગિ ૩ (૫ ૩૦૫-૬)મા પ્રકટ થયેલી એ વીચ્યગિનની પ્રશસ્તિ કરતા પિ ગિ ૫ (૫ ૩૦ થી ૩૭)મા પ્રકાશિત થયેલી પ્રશસ્તિ શુદ્ધ જણાય છે

—મનધારી હેમચદ્રમૂર્તિના મધ્યમ પદ્ધત શ્રીચદ્રમૂર્તિનો પગિચય જગવતા તેમની રૂવે થયેલા, પાઠી થયેલા અને લગલગ સમકાલીન થયેલા અન્ય સમનામધારી શ્રીચદ્રમૂર્તિ નામના આચાર્યોનો પ્રાસ ગિક પગિચય કઠગ્યો હવે આપણે પ્રસ્તુત વિષય પર આવીએ

નિષ્કુવચ દ્રસૂરિ

મલવારી હેમચ દ્રાચાર્જના નીજ પદ્ધતનું નામ વિષ્ણુધય દ્રસૂરિ હતું વિ સ ૧૧૭૫મા સિદ્ધગજ જયસિંહના ગજન સમયમા સમાપ્ત કરેલા, વિરોષાવસ્યકના વિશાલ વિવગ્ણના અતમા મનધારી હેમચ દ્રસૂરિએ મહાયોના નામોમા આ વિદ્વાનનું નામ પણ દર્શાવ્યું છે

શ્રીચદ્રમૂર્તિએ વિ સ ૧૧૯૩મા જ્યેના મુનિસુવતયગિનની પ્રાત પ્રશસ્તિમા મલધારી હેમચદ્રમૂર્તિના નીજ પદ્ધત તરીકે અને પોતાના લઘુશુરુતુ તરીકે આ સૂત્રિનું નામ સૂચ્યું છે

વિ સ ૧૨૦૬ અથવા ૧૨૧૬ ત્યાં હોયું જોઈએ, અને તેનો આશય એવો સૂચની શકાય કે શીલલક્ષ્મી-શિષ્ય ધનેશ્વરસૂત્રિના શિષ્ય શ્રીચંદ્રસૂત્રિએ ઈવતક(જિનાગ)માં નેમિજિનના કલ્યાણકારી મદિગ્મા પ્રતિષ્ઠાદિ કાર્ય કર્યું હતું સગાત(૧) મહામાત્યે પૂછેલા વિષયોના ઉત્તરો આપનાગ આ શ્રીચંદ્રસૂત્રિ સાથે તે સમયે દેવચંદ્ર(૧) વગેરે અનેક લોકો હતા.

(૧૭) શ્રીચંદ્રસૂરિ. આ આચાર્ય, વિક્રમની બાગ્મી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં થઈ ગયા જણાય છે ચંદ્રચંદ્રમાં પહેલા પ્રદ્યુમ્નસૂત્રિ થઈ ગયા, જેમણે અલ્પની સલામા દિગ્બરો પગ વિજય મેળવ્યો હતો અને જેમના પદ્મચંદ્ર અલયદેવસૂત્રિએ 'વાદમહાણુ' નામનો ગ્રંથ રચ્યો હતો ત્રિભુવનજિનના સ્વામી શ્રીમાન્ કદંબરાજ શિષ્ય થઈ ધનેશ્વરસૂત્રિ નામે અનુયાયી થતા જેમનો ગચ્છ 'ગજગચ્છ' નામથી પ્રસિદ્ધ થયો હતો એ રાજગચ્છમાં પૂર્વોક્ત ધનેશ્વરસૂરિ પછી અજિતસિંહ અને વર્ધમાનસૂરિ થયા પછી શાલિ(શીલ)લક્ષ્મીરિ થયા આ શાલિ (શીલ)લક્ષ્મીરિના (૧) શ્રીચંદ્રસૂરિ, (૨) લગ્નેશ્વરસૂરિ (૩) ધર્મધોષસૂત્રિ અને (૪) સર્વદેવસૂરિ એ ચાગ શિષ્યો ગજ પૂજ્ય થયા હતા પ્રસ્તુત શ્રીચંદ્રસૂરિએ અર્થ (૧૬) પ્રકાશ શાસ્ત્ર રચ્યું હતું આ શ્રીચંદ્રસૂત્રિના (૧) જિનેશ્વરસૂરિ, (૨) જિનદત્તસૂત્રિ અને (૩) પદ્મદેવસૂરિ નામના જયશાલી શિષ્યો હતા અને એમના પદ્મ પગ પૂર્ણ લક્ષ્મીરિ પ્રતિષ્ઠિત થયા હતા વિ સ ૧૩૩૪, ચૈત્ર શુ ૭, શુક્રવારે પ્રભાવકચગિરિ પૂર્ણ કરનાર પ્રભાવચંદ્રસૂરિ, ઉપર્યુક્ત પૂર્ણલક્ષ્મીરિના પદ્મચંદ્ર ચંદ્રપ્રભસૂત્રિના શિષ્ય હતા પ્રભાવકચગિરિના અતમા મુકામેની પ્રશસ્તિના આધાર ઉપરનો પગિચય આલેખવામાં આવ્યો છે

વિ સ ૧૨૩૯ વૈ શુ ૫ ગુરવાર જલોરમાં આદિનાથ લવનમાં મહાપ ગ્યાવનાગ, શ્રીશ્રીમાલવ શી ઐષ્ટિ યશોદેવના પુત્ર યશોવીરના ગુરુ

લક્ષ્મણગણિ

મતવારી હેમચદ્રમૂર્તિના ઉપર જણાવેના નણ પદવના મિવાય
ચોથા વિદ્વાન શિષ્ય લક્ષ્મણગણિનો પત્નિય, આપણને તેમની કૃતિ
પ થી મળે છે તેમની વિદ્વાતાનો અને પાપકાન્તિનો પત્નિય કંગવતો
સુપાર્શ્વનાથચર્ચિનામનો પ્રાપ્ત મતાનુ પ્રથ દસદશ શ્લોકથી
અધિક પ્રમાણનો છે આત્મા તીર્થકન્ના ચર્ચિનાથે આવેના
નમ્યત્વમુવ બાન મતોનો બોલ કંગવતા, એ નતોપન તથા તેના પ્રયે
અતિયાગે પર લિન લિન કથાઓ આપી ગદ્યધર્મનો ખ્યાલ કંગવતા
એ પ્રથને ગ્યવાનુ પ્રયોગન તેમણે દર્શાવ્યું છે —ઉપર જણાવેલ
વિષુવચદ્રમૂર્તિ જ્યારે ધધુકામા પધાર્યા હતા, ત્યારે તાના પુકરીકુપર
આસડે શ્રીપદ્મચંદ્ર ઉપાધ્યાય-પ્રમુખ સંવત્સર ઉપર્યુક્ત ચર્ચિનાથે
વિષુવચદ્રમૂર્તિને મનાવ્યા હતા તેમણે હેમચર્ચિના શિષ્ય પ્રવૃત્ત
લક્ષ્મણગણિને નિયુક્ત કર્યા હતા ત્યાંપછી વિ મ ૧૧૬૯ના માધ
સુ ૧૦ ને શુરુવાગ મહાલિપુરી(માડન)મા કુમારપાવના નાનમા
ચમાનુન(સપાનુ)ની વસતિમા વસી લક્ષ્મણગણિએ આ વિવૃત્ત
ચર્ચિનાથે પૂર્ણ કર્યું હતું એટલે સિદ્ધાનંદની નાનતમાપ્તિના અતિમ
વર્ષોમા આ ચર્ચિનો ધણો ભાગ ગ્યાયો હતો—એ ગ્રંથ છે આ
ચર્ચિ પ હ ગોવિન્દામના સુગ નથી મગ્ધતલાના વગેરેથી વિભૂષિત
થઈ જૈન વિવિધ આદિય શાસ્ત્રમાળા દ્વાન પ્રકાશમા આવેલ છે
તેનો ગૂર્જર અનુવાદ પણ અઘિતસાગરમૂર્તિના પ્રનાસથી જૈન
આત્માનંદ સભા ભાવનગર દ્વાન પ્રકટ થયેલ છે

મતવારી હેમચદ્રમૂર્તિએ વિ મ ૧૧૭૫મા મિહગાન જનસિંહના
નાન્યત્તમયમા પ્રચુક્ટવા વિવૃત્ત ત્રિગોપાસ્યક-વિવણુમા મહારાજના
નામોમા પ્રવૃત્ત લક્ષ્મણગણિનુ નામ પણ સૂચ્યું છે—એ પદેના
દર્શાવેલ છે

વિ સ ૧૧૯૯મા લક્ષ્મણગણિએ પ્રા સુપાર્શ્વનાથચરિત્રની પ્રશસ્તિમા જણાવ્યું છે કે—હેમચંદ્રસૂરિ (મનધારી)ના ત્રીજા શિષ્ય વિષ્ણુચંદ્રસૂરિ થયા વિષ્ણુ જનોના મનને અતિશય આનંદકારી ઉપદેશ આપના એ સૂરિ અન્યદા ધ વૃક્ષમા પધાર્યા હતા ત્યાં પુકરીના પુત્ર પામડે શ્રીપદચંદ્ર ઉપાધ્યાય—પ્રમુખ સધને કહી તેઓને વિશ્વરૂપ કરી તેથી તેઓએ હેમસૂરિ (મલધારી)ના શિષ્ય-લન (પોતાના લઘુ ગુરુબાળુ) લક્ષ્મણગણિને સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર ગ્રંથવા નિયુક્ત કર્યા હતા ૧

સદ્ગુરુપદ્ધતિ (હર્ષપુરીયગર-પદાવની)મા જણાવ્યું છે કે— ‘મોક્ષના અભિલાષી સુભેરુક એવા શ્રી વિષ્ણુચંદ્રસૂરિએ સિદ્ધનરે (સિદ્ધાજી)ના ગણના પ્રસાદને લેશમાન પણ ગણકાર્યો ન હતો ૨

ગાંધોખગસૂરિએ વિ સ ૧૩૮૭મા પ્રાપ્ત દ્વાચાશ્રયની વૃત્તિની અતિમ પ્રશસ્તિમા તથા ન્યાયક દલીલ જાણકાની પ્રશસ્તિમા સૂચવ્યા પ્રમાણે પ્રખુલ વિષ્ણુચંદ્રસૂરિએ ઉપર્યુક્ત મુનિસુવ્રતચરિત્રકાર શ્રી ચંદ્રસૂરિની જેમ લાટદેશની મુદ્રાનો ત્યાગ કરી દીક્ષા સ્વીકારી હતી ૩

૧ તદ્વતો ય વિબુજ્ઞ મળ અમદ-આગદ-ગ્ગ દુલ્લભિઓ ।

સિરિવિવુહચંદસૂરી અહન્રથા મો વિ બોદિતો ॥

ધધુક્કયમ્મિ પત્તો પુટરાયનુપણ પાસડેળ મહિં ।

સિરિપઠમવન્-ઉવજ્ઞાયપમુદ્દમઘ મળેઠળ ॥

મન્નાવિયા તજો તે મપામણિ ચરિય-કરણ વિસયમિ ।

તેહિં વિ તજો નિવત્તો સીમલ્લો હેમચરિમ્મ ॥

—સુપાર્શ્વનાથચરિત્ર (૪ ૧૧ ૧૩)

૨ ‘મિરિવિવુહચંદગુણા મહદિવણા મુક્તમહિલમતેળ ।

મિદ્ધનરિન્નપ્પમાય મલ્લ મળિય ન હુ મળ મિ ॥

—પિ રિ ૫ ૨૭

૩ શ્રી શ્રીચંદ્રમુખાદ્યો વિવુજ્ઞેન્દુમુનિ-તત્ત્વ વચ્ચો દ્વૌ ।

યૌ લાન્દેશમુદ્રામુક્તિવા જગત્તુ નિશ્ચામ્ ॥

—પા ભ પ્રતિ પિ રિ ૩ ૨૭૫

પદની પ્રતિગ, ઉપર જણાવેલા મુનિચદ્રસૂરિથી થઈ હોય તેમ જણાય છે, કાગણ કે તેમના સખધમા સમહાણીસૂત્રની વૃત્તિમા ત્રીમુનિચદ્રસૂરિમ્યો સ્વપ્રતિષ્ઠેન' આપુ વિરોપણ જોવામા આવે છે

(૩) દેવપ્રભસૂરિ ઉપર્યુક્ત મુનિચદ્રસૂરિના પદધર દેવાન દસૂરિ અને ખીજા શિષ્ય પ્રસ્તુત દેવપ્રભસૂરિ હતા આ આચાર્યની કૃતિઓમા પાંડવચરિત્ર મહાકાવ્ય, ધર્મસાગ્રશાસ્ત્ર(મૃગાવતી ચરિત્ર વ) વગેરે પ્રથો તેમની વિદ્વતાનો ખ્યાલ કરાવે છે

(૪) નરચ દ્રસૂરિ આ^૩ આચાર્ય ઉપર જણાવેલ આચાર્યના પદધર જણાય છે શ્રીધરની ન્યાયક દલી પગ અને મુગગિકવિના અનર્ધગધવ(નાટક) પગ દિપ્તપત્ર ગ્યતાગ, હૈમ પ્રાકૃતવ્યાકરણ પગ દીપિકા

૧ આ મુનિચદ્રસૂરિ ઉપર સૂચવ્યા પ્રમાણે શ્રીચદ્રસૂરિના શિષ્ય હોવાથી તેમને અનેકાતજયપતાકાવૃત્તિ વિ સ ૧૧૬૮મા દેવે દ્ર નરકે દ્ર નકરણવૃત્તિ વિ સ ૧૧૭૪મા ઉપદેશપદવૃત્તિ વગેરે રચનારા અને પ્રભા વકચરિત્ર ગુર્વાવની, તપાગચ્છપદાવની વ મા સૂચવ્યા પ્રમાણે વિ સ ૧૧૭૮મા સ્વર્ગવાસી થયેલા મુનિચદ્રસૂરિથી જુદા સમજવા જોઈએ

—દે લા જૈન પુ કૃત તરફથી પ્રચરિત થયેલા સમહાણીસૂત્રના ઉપોદ્ધાતમા આ દેવભદ્રસૂરિના રચેલા પ્રથોના નામોમા છવાતુશાસનવૃત્તિ ફરા નશુદ્ધિપ્રકરણવૃત્તિ વગેરે સૂચવ્યા છે પરંતુ તે તેમની કૃતિ જણાતી નથી, તે વૃત્તિકાર ખીજા દેવભદ્રસૂરિ જણાય છે

૨ 'તત્કમિકો દેવપ્રભસૂરિ કિન્ પાણ્ડવાયનચરિત્રમ્ ।
શ્રોધમસારશાસ્ત્ર ચ નિમમે મુકવિનિલક ॥'

—પિ રિ. ૩ ૨૭૫

૩ "તદીયસિંહાસનસાવભૌમ સૂરીશ્વર શ્રીનરચ દ્રનામા ।
સરસ્વતીલઘવરપ્રમાન્હેવિચમુદ્ધિધયવીર્યમ્ ॥
દિપ્તનમાધરાવશાલે કિન્ દિપ્તન ચ કન્થ્યામ્ ॥
સાર જ્યોતિષમદ્મદ્ ય , પ્રાકૃતદીપિકામપિ ચ ॥

—પિ રિ ૩, ૨૭૫

શ્રીય દ્રસૂરિના શિષ્ય-પ્રશિષ્યો

સિદ્ધગજના ગબ્જસમયમા સુપ્રતિષ્ઠિત થયેના, જન-સમાજ પર અનેક ઉપકાર કરનારા હર્ષપુરીયગચ્છના અભયદેવસૂરિ, હેમચદ્રસૂરિ અને શ્રીયદ્રસૂરિનો પગિયય ઉપર કરાવવામા આવ્યો છે શ્રીયદ્રસૂરિ પછી તેમની પર પગમા થયેના આચાર્યો પણ પોતાના પૂર્વજોને પગલે ચાલ્યા હતા, તેમ ઇતિહાસ તપાસતા જણાઈ આવે છે તે વિદ્વાન સૂરિવરોનો પણ સક્ષિપ્ત પગિયય અહીં આવશ્યક છે

(૧) મુનિચદ્રસૂરિ ગજરોખરસૂરિએ જણાવ્યું છે કે— શ્રીયદ્રસૂરિના શિષ્ય પવિત્ર-અગ્નિ મુનિચદ્રસૂરિ થયા ચૌહુકય (સોલકી) આનંદગજએ ગર્ભિણી હંગણીના વધથી ખિન્ન થઈ જેના ચરણમા આવી ચારિત્ર સ્વીકાર્યું હતું^૧

(૨) કેનહદ્રસૂરિ આ આચાર્ય પોતાના ગુરુ શ્રીયદ્રસૂરિના સંગ્રહણી ત્રય પર વૃત્તિ ગ્થી હતી તેમ જ વિ સ ૧૨૩૩મા ક્ષેત્ર સમાસની વૃત્તિ અને સિદ્ધસેન દિવાકરના ન્યાયાવતાર ત્રયની સુપ્રસિદ્ધ સિદ્ધર્ષિએ ન્યક્ષી વૃત્તિ પર ટિપ્પન રચેલું છે^૨ આ આચાર્યને સૂરિ

૧ “ શ્રીયદ્રસૂરિશિષ્ય, મુનિચદ્ર પ્રમુ શુચિચરિત્ર ।

ચૌહુવચમાનહનૂષ નાગ્મી પ્રજાજયામાત્ત ॥

—ન્યાયક દક્ષીણ જિકા પ્ર (પિ રિ ૩ ૨૭૧)

“ તત્ત્વચેડમૂન્યુતિવદ્રસૂરિયત્વાત્મકે ચરણ પ્રવેદે ।

શ્રીમાનહ શ્રીચુતુવરાજમા સગમમૃગ્યા વધતો વિષ્ણુ ॥

—ના તત્ત્વચાત્રય વૃત્તિ (સ ૧૩૮૭મા સિ પા ભ પ્રતિ)

૨ હેમચદ્રાચાર્ય ત્રયાવતીમા પ્રકાશિત થયેલા ચાયાવતાર મા ટિપ્પનકારનું નામ રાજરોખરસૂરિ હપાયું છે પરંતુ ખરી રીતે ત્યાં આ દેવબદ્ર સૂરિ સમજવા જોઈએ

અમ્રહ એ પ્રમથ, ઇતિહાસ અને પ્રાચીન ગ્રંથ કથાઓ પ્રત્યેના તેમના પ્રેમને પ્રતિપાદન કરે છે નેમિનાથ કાગ નામની તેમની મળેલી (ગાઓ સિ પ્રા ગૂ કા સ મા પ્રદાશિત થયેલી) કૃતિ, તેમની ગૂઢગતી-ભાષા પ્રત્યેની પ્રીતિને સૂચવે છે

પ્રિયત્રયસૂત્રિ, મધ્યમા શાખા અને હર્ષપુરીયગરુડ

ઉપર જે આચાર્યોના મુખ્યત્વે પશ્ચિમ કાગવચામા આવ્યો છે, તેઓએ ક્રોટિકગણની મધ્યમા શાખા અને પ્રશ્નવાદનકુલથી પ્રકટેલા હર્ષપુરીયગરુડના અનુયાયી તરીકે પોતાને પશ્ચિમ કયાં છે અને પહેલાં સૂચન્યુ છે, તેમ અભયદેવસૂત્રિથી મલધારી સગાદાગ પણ ઓળખાવેલ છે કલ્પસૂત્રની ગ્રંથવિગવનીના ઉલેખ પ્રમાણે ક્રોટિકગણની (૧) ઉચ્ચ નાગરી, (૨) વિદ્યાધરી, (૩) વર્ણરી(વર્ણ) અને (૪) મધ્યમા એમ ચાર શાખાઓ હતી તેમાં છેલ્લે જણાવેલી મધ્યમા-શાખા એ ઉપરના આચાર્યો સાથે સબધ ધરાવતી જણાય છે અને એ જ ગ્રંથવિગવનીમા સૂચન્યા પ્રમાણે ક્રોટિકગણમાથી (૧) બલસિલ્લ (૨) વલસિલ્લ (૩) વાણિલ્લ અને (૪) પદ્મવાદણ્ય (પ્રશ્નવાદન) એ ચાર કુલો નીકળ્યા હતા તેમાંના છેલ્લા પ્રશ્નવાદનકુલથી હર્ષપુરીયગરુડનો પ્રાદુર્ભાવ થયેલો જણાય છે આમા સૂચવેલી મધ્યમા-શાખા ગ્રંથવિગવ પ્રિયત્રયથી નીકળી હતી ધર્મસાગરગણિએ વિ સ ૧૬૨૮ની દીવાળીમા નાંધનપુરમા ગયેલી કલ્પ કિંગણાવલિ(૫ ૧૬૯)મા અને વિનયવિગ્નયગણિએ વિ સ ૧૬૯૬ના જેક શુ ૨ શુરુવારે પૂર્ણ કરેલી કલ્પસુખોધિકા(૫૧ ૧૬૭-૧૬૮)મા પ્રસ્તુત પ્રિયત્રયસૂત્રિની અદ્ભુત પ્રભાવકતાનો પશ્ચિમ આ પ્રમાણે આપ્યો છે—

“ ૩૦૦ જિનમદિ, ૪૦૦ લૌકિક મદિ, ૧૮૦૦ બ્રાહ્મણોના ઘર, ૩૬૦૦ વણિએના ઘર, ૯૦૦ આગમ(બાગ-મગીયા), ૭૦૦ વાવ ૨૦૦ કૂવા અને ૭૦૦ દાનશાળાથી રોલતા અને અજમેર પાસે આવેલા એવા સુલટપાલ ગજના હર્ષપુ મા એક વખતે પ્રિયત્રયસૂત્રિ

(પ્રાકૃતપ્રબોધ) ઠનાગ, મનીશ્વર વસ્તુપાલની પ્રાર્થનાથી કથાગત્તાકર
રચનાગ તથા જ્યોતિષસાગ વગેરે ગ્રંથો ગચીને તથા પાઠવચ્ચિ,
ધર્માભ્યુદયમહાકાવ્યનુ સરોધન કરી પોતાની વિદ્યાનથી વિશા દતાનો
પગિચય કગવનાગ આ આચાર્ય પણ પૂર્વોક્ત હર્ષપુરીયગરજના તિન
સમા થઈ ગયા પ હી હ ના જૈનધર્મના પ્રાચીન ઇતિહાસમા આ
આચાર્યને નાગચદ્રસૂત્રિ નામથી ઓળખાવ્યા છે, તે અગ્રેજી મઘી
અનુવાદ કગવતા ભૂમ થયેલી લાગે છે

(૫) નરેન્દ્રપ્રભસૂરિ પૂર્વોક્ત નગ્યદ્રસૂત્રિના વિદ્વાન શિષ્ય
નરેન્દ્રપ્રભસૂત્રિ થયા હતા, કે જેમણે મનીશ્વર વસ્તુપાલની પ્રાર્થના
પ્રેરણાથી શુરુની આરાથી અલકાગમહોદધિ અને કાકુત્સ્થકેલિ વગેરે
ગ્રંથો ગચ્યા હતા ૧

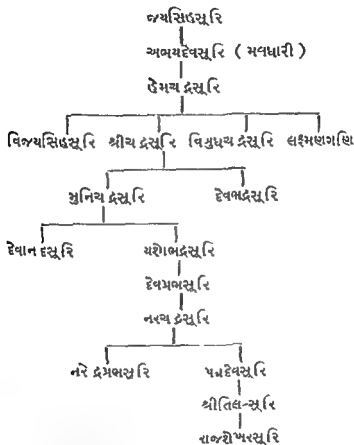
(૬) રાજશેખરસૂરિ ઉપર્યુક્ત નગ્યદ્રસૂત્રિના વશમા પદ્મ
દેવસૂત્રિના પ્રશિષ્ય અને શ્રીતિલકસૂત્રિના શિષ્ય ગજશેખરસૂત્રિ થયા
જેમણે વ્યાકરણ ન્યાય કાવ્ય-સાહિત્ય, ઇતિહાસ, ભાષા વગેરે
વિવિધ વિષયમા પોતાની વિદ્વતાનો પગિચય અને પ્રેમ પોતાની અનેક
વૃત્તિઓદ્વાગ દર્શાવ્યો છે શ્રીધન્ની યાયક દલી પગ પજિકા આ વિદ્વાને
વિ સ ૧૩૮૫મા અને હેમપ્રાકૃતદયાશ્રયની વૃત્તિ વિ સ ૧૩૮૭મા
રચી હતી એ સિનાય રતનાકગવતાગિકાપ જિકા ષડ્દર્શન સમુચ્ચય એ
ગ્રંથો તેમની વ્યાકરણ, કાવ્ય અને ન્યાય દર્શન વિષયક નિપુણતા સૂચવે
છે મેરુતુગસૂત્રિના રતલને દ્રવ્યધને આ સૂત્રિએ વિ સ ૧૪૦૧મા
શુદ્ધ કર્યો હતો પ્રબધકાષ(ચતુર્વિંશતિપ્રબધ) નામનો પ્રસિદ્ધ
ઐતિહાસિક ગ્રંથ તેમણે વિ સ ૧૪૦૫મા રચ્યો હતો ચતુર્ગશીતિ
પ્રબધ અપગ્નામ આતન્કથા સગદ અથવા પ્રસિદ્ધનામ વિનોદકથા

૧ તસ્ય ગુરો પ્રિયશિષ્ય, પ્રમુનરેન્દ્રપ્રમ પ્રમાવાદ્ય ।

યોડલદ્વારમહોદધિમવરોલ્ નાકુત્સ્થકેલિ ચ ॥

—પિ રિ ૩, ૨૭૫ ગા એ સિરીગમા પ્રકાશિત

હરિપુત્રીયગચ્છના આચાર્યોના વંશક્રમ

(૧) હરિભદ્રસૂરિ —

હરિભદ્રસૂરિ નામના અનેક પ્રખ્યાતક પ્રૌઢ વિદ્વાન જ્ઞનાચાર્યો અત્યાર પૂર્વે યર્થ ગયા છે પરંતુ અહીં પ્રાસંગિક સિદ્ધાન્તના સમ કાલીન હરિભદ્રસૂરિ સબધી આપશ્વક પત્રિયક કળવવામા આવે છે

આ આચાર્ય બૃહદ્ગચ્છમા થયેલા માનદેવસૂરિના પ્રશિષ્ય હતા અને જિનદેવ ઉપાધ્યાયના શિષ્ય હતા આ આચાર્ય પોતાની કૃતિઓમા એ ૬

પધાર્યા હતા ત્યાં તે સમયે બ્રાહ્મણોએ યજ્ઞમા બકગને હણવાની હોમવાની તૈયારી કરી હતી તેવામા ત્રિયંત્રથસૂત્રિએ કોઈ શ્રાવકના હાથથી તે બકગ પર વાસક્ષેપ(પ્રભાવક ચૂર્ણ) નખાવ્યું તેથી તે બકગે એ બિકાદેવીથી અધિષ્ઠિત થઈ આકાશમા ગઈ બોલ્યો કે—

“ અરે! મને હોમ માટે હણુરો? આવો, મને બાધો અને હણો જો હું તમારી જેમ નિર્દય બનું, તો તમોને એક ક્ષણમા ટણી નાખું, વચ્ચે જો કૃપા ન હોત તો કુપિત થયેલા હનૂમાને ગક્ષસોના નગરમા જે કર્યું, તે હું અહીં રહીને તમાગ પ્રત્યે કરત મહાભાગતમા શું કહ્યું છે, તે જૂઓ—‘ હે ભાગત! પરુઓના શરીરોમા જેટલા રોમકૂપો (કુવાડા) છે, તેટલા હજાર વર્ષો સુધી પશુ ધાત કગનાગ પકાવાય છે હે સુધિષ્ઠિર! જે કોઈ સોનાનો મેરુ અને સઘળા પૃથ્વી દાનમા આપી છે અને બીજા કોઈ મનુષ્ય પ્રાણીને જીવિતનું દાન આપે—એ બંને સગમા નથી અર્થાત એ બેમા પશુ જીવિત દાન આપનાર શ્રેષ્ઠ છે બીજા મોટા દાનોનું ફળ કાલ ક્રમે ક્ષીણ થાય છે, પરંતુ લયભીત પ્રાણીઓને અપાતા અલયદાનનો ક્ષય જ નથી વ ”

લોકોએ પૂછ્યું કે—‘ તું કોણ છે? આત્માને પ્રકાશિત કર ’ દેવ તાદિષ્ઠિત બકગએ કહ્યું કે—‘ હું અગ્નિ હું માગ વાહન આ પશુને તમે વૃથા શા માટે હણવા ઇચ્છો છો? અહીં શ્રીત્રિયંત્રથસૂત્રી દ્ર પધાર્યા છે, તેમને પવિત્ર ધર્મ પૃછો અને શુદ્ધિથી આચરો જેમ નરે દ્રોમા ચક્રવર્તી અને ધનુર્ધરોમા ધનજય મુખ્ય છે તેમ તે(ત્રિયંત્રથસૂત્રિ) સત્યવાદીઓમા અદ્વિતીય અગ્રેસર સાધુ છે ’ ત્યાગપછી તે બ્રાહ્મણોએ ત્રિયંત્રથસૂત્રિ પાસેથી પવિત્ર ધર્મ સ્વીકાર્યો હતો ’

ઉપગના વૃત્તાન્તથી હર્ષપુરીયગરની ઉત્પત્તિ અજમેર પાસે આવેલા હર્ષપુર(હરસોર)થી થયેની જણાય છે હર્ષપુરીયગરના ઉપગ જણાવેતા આચાર્યોનો વશક્રમ આ પ્રમાણે સૂચની શકાય—

પચમીને દિવસે એ જ ગ્ધાન-પાટણુમા તેઓએ પ્રાૃતભાષામા ૬૫૦
ગાથા પ્રમાણુ મુનિપતિ-ચન્દ્રિ ૪૪૫ ૮૮૫ ૧

મુદ્દિપ્તિનિધમા મળી આપતા ઉ લેખ પ્રમાણે આ આચાર્યે જય
સિદ્ધેવગન્ત(મિહ્રગજ)ના ગજ્યમા પ્રાૃતભાષામા યેયાસનાથ તીર્થ-
કૃતુ ચન્દ્રિ ૬૫૮૪ ગાથાપ્રમાણુ ૪૪૫ ૮૮૫ જેની પ્રતિ માન ખ લાતમા
જ ૮૮૫ ૨ એ ઉપગ્રંથો તેમની કવિત્વશક્તિ પરોપકાન્બુદ્ધિ અને ઉચ્ચ
આ માઓના ચન્દ્રિનો પ્રત્યે પ્રીતિ પ્રકટ જણાઈ આવે છે

મુપ્રમિદ્ધ વાચક ઉમાગ્વાતિએ જ્યેના પ્રશમન્તિ મથનુ દોઢ૮૪૦
શ્લોક પ્રમાણુ વિવગ્ણુ પણ આ આચાર્યે અણુરિલપાટક(પાટણુ)મા
જનસિદ્ધેવ(મિહ્રગજ)ના ગજ્ય ચમનમા વિ મ ૧૧૮૫મા લણુશાલી
ધવનના પુન યગોનાએ આપેના ઉપાશ્રમમા જીને ૪૪૫ ૮૮૫ અને શુદ્ધ

અણદિહપાટકપુર શ્રામજ્ઞર્મિહ્રવનુપરાજ્યે ।

માશાપુર-ચસત્યા શુત્તમ્નનેચમારચિતા ॥

પન્કાક્ષરગણનાન્મ્યા શુત્તરનુષ્ટુમા માનમ્ ।

મઘૌ શતાનિ તાત પચ્ચાશત્તમમગિકાનીતિ ॥

વૈ શતૈકાશ્વજ્ઞ દ્વામસત્યા ડધિરે તમામામે ।

સિતપન્નમ્યા સુર્યે મમવિતા શુત્તિનયમાત ॥”

—જુઓ જે બા મથસૂચી (પૃ ૨૬) તથા પ્રાગિત નાચીન મમ મથ

૧ ‘ મુણિવદ્ધરિય ઇય ગાઢર્મિ સમામઓ મમુદ્ધરિય ।

પુવ્વરિયાડ સુગમ, રમ્મ હરિમદ્ધસગર્હિ ॥

નયગ-મુણિ [૨૬]—મસે વિક્કમમચ્છરમિ ।

મદ્ધવ(ય)પચમીષ મમદ્ધિય ચરિયમિણમો ત્તિ ॥

—પાટણુ જૈન લ ૬૧૨-અ ધસૂચી

૨ ‘ યેયામવરિત પ્રા શ્રીનર્મમિહ્રદેવગ-યે હરિમદ્ધાવાચકુલમ્ ॥ ગાથા ૬૫૮૪
સ્તમ્મતીય વિન્તા ન ॥

ગ્યનાસ્થલ નિર્દેશ સાથે તત્કાલીન ગાન્યકર્તા જયસિંહદેવ(સિદ્ધગજ)ના નામનો પણ નિર્દેશ કર્યો છે દ્રવ્યાનુયોગ, ઉપદેશ, કથાયગિતાનુયોગ વગેરે વિષયોમાં સરૂત પ્રાકૃત ભાષામાં આ આચાર્યની ખાસ વિદ્વતા અને વ્યાખ્યાતશક્તિ હોય તેમ તેમની કૃતિઓ પૃથ્વી જાણાય છે બહુધા પાટણ(ગૂજરાત)માં નિવાસ કરી તેઓએ ત્રથ ગ્યના કરી હતી-તેમ તેના અંતિમ ઉલ્લેખો પૃથ્વી સમજાય છે

આ આચાર્યે^૧ અણહિલવાડ(પાટણ)માં જયસિંહદેવ(સિદ્ધગજ)ના ગાન્ય-સમયમાં આશાવર સોનીની વસતિમાં નિવાસ કરી બધાસ્વામિત્વ નામથી ઓળખાતા પ્રાચીન કર્મત્રય પૃ ૬૫૦ શ્લોક પ્રમાણુ વૃત્તિ ગચ્છી હતી^૨ બૃહદ્વિપનિકાકારે આ વૃત્તિનો ગ્યના-સમય વિ સ ૧૧૭૨ સૂચવ્યો છે^૩ એ જ વિ સ ૧૧૭૨માં આવણુ શુ પગવિવારે એ જ સ્થલ પાટણમાં આશાપુર-વસતિમાં ગ્હી તેમણે જિનવંલભ સૂચિના આગમિક વસ્તુવિચારનાં(પકશીતિ) ત્રથ પગ પણ ૮૫૦ શ્લોકપ્રમાણુ વૃત્તિ ગચ્છી હતી^૩ એ જ વિ સ ૧૧૭૨માં ભાદ્રપદ

- ૧ ‘અયાપકા શ્રીજનદેવસજ્ઞા । તેષા વિનેયો ગુહમક્તિપૂર્ણ
જળહિલ્લપાટકપુરે શ્રીમજ્જયસિંહદેવનૃપરાયે ।
આશાવરમૌર્વણિક-વસતા લિહિતા

—બધાસ્વામિત્વવૃત્તિની પ્રશસ્તિ (ભાનનગર આ સભા તરફથી પ્ર પ્રાચીનકર્મ ત્રયમાં)

- ૨ ‘દૃઢદ્ધ-વસ્વામિત્વવૃત્તિ ૧૨૭૨ વર્ષે હરિમદ્ગોષ્ઠ ૫૬૦ ।’—બ

- ૩ ‘મધ્યસ્થમાવાદચલપ્રતિષ્ઠ સુવર્ણરૂપ ગુમનોનિવાસ ।
અસ્મિન્ મામેશ્વરિવાસ્તિ ગ્રેકે શ્રીમાન્ બૃહદ્ગચ્છદ્વિતિ પ્રસિદ્ધ ॥
તસ્મિન્નમૂરાયતબાહુશાસ કપદ્મમામ પ્રમુખાનદેવ ।
યદીયવાત્તો વિનુષે મુવોધા કર્ણે કૃતા નૃતનમજ્જરાવદ્ ॥
તસ્માદુપાધ્યાય રહાજનિષ્ઠ શ્રીમાન્ મનરવી જિનદેવનામા ।
ગુહમજ્જરાપદિના પનુદિસ્તાસ્માન્તિ શિષ્યો હરિમદ્ગુરુરિ ॥

(૨) હગિલદ્રસૂત્રિ —

આ આચાર્યના જન્મદીક્ષાદિ પ્રમગો સિદ્ધગજ જયસિંહના ગબ્ધ-સમયમા અને ગબ્ધ પ્રદેશમા થયેલા જણાય છે ગૂઢગતની પ્રાચીન ગજવાની અણહિનવાડ પાટપુમા આ સૂત્રિ ધણા નખત મુવી જ્યાં દરો, તેમ માનવાના કાન્તો છે ગૂઢગતના ગજઓના નશપન પ ગગત મરીઓ માથે આ આચાર્યને વિગેષ પગિયન જણાન છે સિદ્ધગજ અને કુમારપાન એ બે ને ગજનીઓના મહામાત્યપદને ગોલાવનાર મરીશ્વર પૂરીપાલની ત્રાર્યનાથી આ આચાર્યે નોનીરો તીર્થ કંગના ચગિતો પ્રા,ન અપત્ર ગાદિ લાપામા જ્યાં દતા એમાના ચ પ્રમચગિન મલ્લિનાથચગિન અને નેમિનાથચગિન એ નણ ચગિતો જ દણુ દદિગોચર થઈ ચ વા છે, ૭ જેનુ શ્લોક પ્રમાણુ ૨૪૦૦૦ લગભગ ૧ લાખ છે એ જ કમ પ્રમાણુ તેમણે ખીજ એકનીશ તીર્થ કરોના ચગિત્રા પણ આદત્તન શ્લોક પ્રમાણુ જ્યાં લાય તા તે મર્દ ચગિતો માટે આ આચાર્યે લગભગ બે લાખ શ્લોકની જ્યના કરી ૮ જે એમ અનુમાન કરી શકાય

એ ચગિત્રોના અતમા આ નિબાન આચાર્યે પાતાના મુનિન શનો જે પગિયન આપ્યો છે તે પ થી જણાય છે ૭ તેઓ વર્ધમાન(મહાવીર)-આમિના તીર્થમા, કોટિ-ગણુમા નછ(નજ)સાખામા, ચદ્રકુલમા, વડગરઠમા થયેલા જિનનદ્રમગિના પ્રગિષ્ઠ દતા જિનચદ્રસૂત્રિને (૧) અબ(આત્ર)દેનસૂત્રિ અને (૨) શ્રીચદ્રસૂત્રિ એ નામના બે પદવર શિષ્યો હતા જેના મળવમા પડેલા (૬ શ્રીચદ્રસૂત્રિના પગિયનમા) સૂચવવામા આવતુ છે તેમાના શ્રીચદ્રસૂત્રિ એ પ્રતુત હગિલદ્રસૂત્રિના શુરુ હતા ૧

૧ 'નિયય મહિમા તિરોહિય ચિંતામણિ કામધેણુ માહખો ।

ચરનીસરમચિર્ણિને, તાઓ મિરિનદ્રમાણપદ ॥

તત્તિલ્લમિ ચ કોહિયગણમિ તિરંગણ વદરમાહાણ ।

ચદ્રકુલમિ ચ વદુલ્લગમિ વડગચ્છગયળમસી ॥

કર્તુ ઉત્તુ ૧ એ ઉપગ્રંથી એમની પ્રથમલાવ પ્રત્યે ગતિ-પ્રીતિની પ્રતીતિ થાય છે તેમનામા શુભલક્ષિ, નમ્રતા, સન્નતા, કૃતજ્ઞતા અને સૌજન્ય વગેરે સદ્ગુણોનો નિનાસ ટોવો જોઈએ—એમ પ્રથમના ઉલ્લેખો પગ્રંથી વિચાર્યાને કંઈક ખ્યાલ આની શરૂ છે

વિ સ [૧૧]ઉપમા ગ્યે ૧ પાચસો શ્લોક પ્રમાણુ ક્ષેત્રસમાત-વૃત્તિ મળી આવે છે, તેને ૧૮લાક સાક્ષરોએ પ્રાચીન હર્મિલક્ષ્મીની કૃતિ તરીકે ઓળખાની છે પણ અમારી સમજ પ્રમાણુ એ કૃતિ પણ આ આચાર્યની જણાય છે ૨ એની રીતે જ બૂદ્ધીપ સત્તરણી પણ વૃત્તિ સાથે આ આચાર્યે ગ્યેલ છે ૩ એ સિવાય એમની બીજી કૃતિઓ હજી જાણવામા આની નથી

૧ ‘ વત્યાલયે મદગુરુપશોમે, સમદ્વજે સદ્ગુરુપરાનહસે ।
તારાપયે વા સુ(વાશુ)કવિપ્રચારે શ્રીમાનદેવામિધસૂરિગચ્છે ॥
મન્યા મમૂલુ શુભશસ્યશિષ્યા, અધ્યાપકા શ્રીનિનદેવમજા ।
તેપા વિનેયેગરુમક્ષિયુક્ત પ્રજ્ઞાવિદીનૈરપિ શાસ્ત્રરાગાત્ ॥
શ્રોદ્ધરિમદ્વાચાર્યૈ રચિત પ્રશ્નમરતિવિવરણ કિત્તિવ ।
પરિભાષ્ય વૃદ્ધનીકા સુલ્લવોધાવ સમાસેન ॥
અણહિલપાટકનગરે શ્રીમજ્જયસિહદેવનૃપરાગ્યે ।
વાળ-વસુ-રુદ્રમહત્યે વિક્રમતો વત્સરે વ્રજતિ ॥
શ્રીધવલમાળકશાલિક-પુત્ર-વશોનાગ-નાયક વિતીર્ણે ।
સુપાત્રયે સ્થિતૈસ્તૈ, સમવિત શોધિત ચેતિ ॥
ચદિદાનુદ્ધ નિશ્ચિત્, છદ્ધાસ્વત્વેન લિખિતમસ્મામિ ।
તચ્છોધ્ય ધીમદ્મિ, સમ્યક્ સચિત્ સમયનૈ ॥

—પાટા ૧૧ જેન બે ડાર-અ યસૂચી

૨ “ પત્રાશીતિકવર્ષે નિક્રમનો વ્રજતિ ગુરુપદ્મ્યામ્ ।

‘ ગુરુમ્ય ગુરુવારે પુષ્યે શસ્યે ચ નક્ષત્ર ॥ ’

—શ્રી રિ ૨, ૮

૩ ‘ જમ્બૂપ-સદ્ગુણી વૃત્તિ સમાપ્તા । વિરચિતેય સૂત્રનો વૃત્તિત્ત્વ શ્રીમદ્
શ્રદ્ધદગ્ગઝીયશ્રોદ્ધરિમદ્વાચાર્યાનામિતિ ॥ ય ૨૧૦ ॥ —પા ૯ અધ્યસૂચી

ચગ્નિના પ્રાત ભાગમાં આ ચગ્નિ ગ્યાવનાગ મ નીશ્વ પૃથ્વીપાલના
વચક્રમની પ્રથગ્નિ બેવામાં આત્મી નથી, પરંતુ ચક્રપ્રભચગ્નિ અને
મહિનાથચગ્નિના અતમા એક જ પ્રમાણની મનિવશ પ્રગમ્તિ મૂકેલી
તેવાથી એનીગે તીર્થ જાના ચગ્નિના અતમા એવી જ પ્રગમ્તિ
દર્શાવેલી હોવાનો અભ્ય છે

આ આચાર્યે તીર્થ જાના ચગ્નિના પ્રાત ભાગે કુમાપાલ
બુધાનના નાન્ય પ્રાત પછી કર્યો હોય અને અનુક્રમે એની તીર્થ -
ગના ચગ્નિના જ્યા હોય તેમ જણાય છે અને તેમાં પણ પ્રતિદિન
૨૫ થી ૩૦ શ્લોકો ગ્યવાનો યા પ્રતિમાય આગમ્યાતમેથી હજાર શ્લોક
પર્યંત ગ્યના હજવાનો અથવા પ્રતિનર્પ નવ હજારથી બાહ્ય હજાર
પર્યંત શ્લોકો ગ્યવાનો નિવમ નાખ્યો હોય-એનું અનુમાન કરી શકાય
તેમ છે બાનીશમાં તીર્થ જાનેમિ ૧૧૫૫ ચગ્નિ તેમજો વિ સ ૧૦૧૬ના
કાર્તિ માસમાં પ્રથમ કર્યું હતું ૧ એટલે અભવ કે જે બામીના બે
તીર્થ જા જમા પાર્વનાથ અને ગામા નર્માન(મહાની)આમિના
ચગ્નિના સમાપ્તિ તેમજો વિ સ ૧૦૧૭ની દીનાળી બુધીમાં કરી હોય
તેમ ક પના ક ની અથોગ્ય નહિ બેખાન

૧ “

કુમરગાલહ નિવહ રત્નમિ ॥

અગદિહવાન્ન નયમિ, જનનુમયગુરુ મગમ ॥

મોહુત્તર મારમહ સ્તિયમિ તરસિ-મમાગમિ ।

અસ્મિન્નિગ્નવત્તિ મામન્નિ સ્વપ્તિસ્તિસ્મમિ ।

પદુ મમતિય વ વિ પરિયગ-માન્નવતિ ॥

પદ્મગર-ગગણા મિગેગમાગણ હ પરવામિ ।

બદ્ધવ ય મન્મા, રત્તીમ મિગેગયા હાન્તિ ॥

હનિ શ્રીચંદ્રચુરિ કમરમ્મ મમ્મ શ્રીહરિમદ્સુરિવિરચિત નવમનિવદ્ધ શ્રીનેમિ
નાયચરિત્ર સમાપ્ત ॥

વાસ્તવ્યની વિશિષ્ટ સેવા બજાવનારા, તીર્થ કરોના પવિત્ર યગ્રિનો
 ૨૨મી અપ્રેલ ૧૯૫૮ના કાળ, સમૃત, પ્રાૃત, અપ્રશાદિ ભાષાના
 વિશાળ કવિગણ આ હિલિદ્રસૂત્રિના અપ્રશાદિ ભાષામાં જેના તેમ-
 નાથયગ્રિનો આદ્ય ભાગ અમે જેસલમે ભા સૂચી (૫ ૨૭૨૮)માં
 દર્શાવ્યો છે એ ઉપરથી અષ્ટ સમન્વય છે તેની જ્યના કુમાપાલ-
 નાનના નાનમાં અપુલિલ્લવાડ (પાટણ)માં વિ સ ૧૨૧૬ના માર્તિકે
 શુ ૧૩ સોમનાર પર્ણ થઈ હતી તેનું શ્લોક પ્રમાણ આશુભ, ૨,
 બીજી છે

આ યગ્રિને જર્મનીમાં ડૉ (ર્મન જેટાળીએ સપાદિત કરી
 પ્રકાશમાં મૂકાવ્યું છે જેસલમે ભા સૂચીમાં મૂકાયા આવેલ આ

તરણિ વ્ધ ગરુભ-તેઓ, મયમુરમણુ વ પત્ત પરમ તો ।
 હમો વ્ધ વિમલવજ્રો, સુરગિરિવ લેય મજ્જવ્યો ॥
 રુઝી કાળકલાવામમાણમેદાર્દિ સ્થવિયનામો ।
 જાઓ પત્તપસિદ્ધી, ભયવ તિજવન્સૂરિ તિ ॥
 નિયમન-કુમુદ-કમળા નિય નિય પન્નિમ્બુ (જુ)દ્વચ્ચકય-તોસા
 તરમાસિ તોત્રિ સીમા રયણીયર મહસ્મકિરણ વ ॥
 તથ ય સુરમો વિરજ્ય પરવજ્રો ય ધરણિનાદુ વ ।
 સિરિઅમ્બવજ્રસગ ગુણ-રયણ મનોયળ પદમો ॥
 અણવરય ધમ્મકમ્મોવત્ત ચિત્તો વિ નિચ્છમપહરણો ।
 કય-કરણાયારો વિ હુ અવિહિય રાયટ્ટિ-વિસેસો ॥
 બહુમમ્મો વિ અમ્મો પાવિય ઉન્મો વિ પત્ત-જન્ન-સગો ।
 વીઓ વિણયરયણ અહેમિ સિરિ-ચદ્સૂરિ તિ ॥
 'પમરિય તમ પડ્ધારવ નચ્ચાવિય કિત્તિ-તરુણિરયણસ્મ ।
 અમરિય ગુણ મણિ તિહિણો પદુગો સિરિવન્સૂરિસ્મ ॥
 ચ્ચદ્વીસદ્ વિણપુંગવ મુચરિય-રયણામિરામ મિમારો ।
 ઇમો વિણયરયણ જાઓ હરિમદ્સૂરિ તિ ॥

—અ દ્રવ્યનારિ મશરિત (ખા ભા ૨ થયસૂની) —

ચગિના પ્રાત લાગમા, આ ચગિન ગ્યાવનાઝ મ ત્રીશ્વર પૃથ્વીપાલના
વશકૃમની પ્રશન્તિ જોવામા આવતી નથી, પરંતુ ચદ્રપ્રભચગિન અને
મહિનાથચગિના અતમા એક જ પ્રકારની મનિરશ પ્રશન્તિ મૃદ્ધી
દેવાથી એનીરો તીર્થ ડરોના ચગિત્રોના અતમા એની જ પ્રશસ્તિ
દર્શાવેલી દેવાનો સલવ છે

આ આચાર તીર્થ ડરોના ચગિત્રોનો પ્રાણ પાય કુમારપાલ
ભૂમાયના ગભ્ય પ્રાણ પછી કર્યો હો અને અનુક્રમે એનીરો તીર્થ-
કરોના ચગિના ગ્યા હો તેમ જણાય છે અને તેમા પણ પ્રતિદિન
૨૫ થી ૩૦ શ્લોકો ગ્યાવાનો યા પ્રતિમાસ સાડામાતસોથી ૮૫૦ શ્લોક
પર્યંત ગ્યાના કરવાનો અથવા પ્રતિવર્ષ નવ હજારથી ધાર હજાર
પર્યંત શ્લોકો ગ્યાવાનો નિયમ ગાખ્યો હો-એવું અનુમાન કરી શકાય
તેમ છે બાનીશમા તીર્થ કર નેમિ ॥થન ચગિન તેમણે વિ સ ૧૨૧૬ના
કાર્તિ માસમા પૂર્ણ કર્યું હતું ૧ એટલે સભન છે કે બાપીના બે
તીર્થ ડર ગુમા પાર્શ્વનાથ અને રજમા નર્વમાન(મહાની)આમિના
ચગિત્રોની સમાપ્તિ તેમણે વિ સ ૧૨૧૭ની દીનાળી સુધીમા કરી હો
તેમ કરના કરની અયોગ્ય નહિ લખાય

૧ “

કુમરવાલ્હ વિવહ રજ્જમિ ॥

અળહિહવાહ નયરિ, અનળુમુવળબુહય મગમિ ॥

મોલુત્તર વારસદ કત્તિયમિ તેરસિ મમાગમિ ।

અરિમણિ ણક્કત્તિ, મોમવિગિ મુવ્વત્તિલ્લમમિ ।

પ્પુ સમત્થિત ઋહ વિ, પરિયણ-માન્નજ્જમિ ॥

પચસ્સર ગળ્લણાથ, સિલ્લોગમાણેણ હન્ પપ્પમમિ ।

અદ્ધવ ॥ મહસ્સા, વત્તીમ મિલોગયા હોતિ ॥

ઈતિ શ્રીચંદ્રસૂરિ કમન્દમન્ મમન્ શ્રીહરિમદ્સૂરિવિરચિત નવમગનિવદ્ધ શ્લોનેમિ
નાયચરિત્ર સમાપ્ત ॥

વાસ્તવની વિગિજ્ઞ સેવા બજાવનારા, તીર્થ કરોના પવિત્ર યગિત્રો ગચ્છી સ્વપગપકાગ કન્નાગ, સગ્ર, ત, પ્રાકૃત, અપભ્રંશાદિ ભાષાના વિશાગ્દ કવિગણ આ હર્ષિલદ્રસૂત્રિના અપભ્રંશભાષામાં જ્યેના નેમિનાથયગિત્રોને આવૃત્ત ભાગ અમે જેસલમેઝ ભા સૂચી (પૃ ૨૭૭૮)માં દર્શાવ્યો છે એ ઉપરથી ગ્રંથ સમજાય છે કે તેની જ્યના કુમાગપાલ ગણના ગજનમાં અપુહિલ્લવાડ (પાટલુ)માં વિ સ ૧૨૧૬ના કાર્તિકે શુ ૧૩ સોમનારે પૃથ્વી થઈ હતી તેનું શ્લોક પ્રમાણુ આરંભ, બનોશ છે

આ યગિત્રને જર્મનીમાં ડૉ દર્મન જેક્રાબીએ સંપાદિત કરી પ્રકાશમાં મૂકાવ્યું છે જેસલમેઝ ભા સૂચીમાં મૂકવામાં આવેલ આ

તરણિ બ્વ ગહમન્તેઝો, મયમુરમણુ બ્વ પત્ત પરમ દઓ ।

હમો વ વિમન્વલ્લો, કુરનિરિરિવ લોય મડન્ત્થો ॥

સ્વઠ્ઠી કાળકાલાવામમાણમેહાલિ સન્નવિયનામો ।

નાઓ પત્તપસિદ્ધી, મયવ નિણન્દસૂરિ ત્તિ ॥

વિયમનન્કુમુયન્કમલા નિય નિય પહાવિબુ(વુ)હન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્ક

તત્ત્વાસિ નેન્નિ સીમા, રયણાર મહસ્મન્કિરણ વ ॥

તત્થ ય મુરસો વિરન્ક પરન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્ક

નિરિઅન્કવસૂરા ગુણન્કયણ મહોયણી પદમો ॥

અણન્કરય ધમ્મન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્ક

કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્ક

મહુમમઓ વિ અમન્કો પાવિય ઉન્કો વિ પત્ત જન્કન્કન્ક

મીઓ વિણયરયણ, જહેમિ સિરિચ્છદ્સૂરિ ત્તિ ॥

‘પમરિય નમ પડહારવન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્કન્ક

અમરિમ ગુણ મણિ નિન્કિજો, પદુગો સિરિન્કન્કન્કન્ક

ચઢવીસહ નિણપુંગવ મુચરિયન્કયણામિરામ મિનારો ।

પમો વિણયન્કો જાઓ હરિમહસૂરિ ત્તિ ॥

—અ દમબચરિન્ક પ્રગરિવ (પા બ મ યસૂલી)—

ચગ્નિના પ્રાત્ર લાગમા, આ ચગ્નિ ગ્યાવનાગ મ તીથગ પૃથ્વીપાવના
વશક્રમની પ્રશગ્નિ જોવામા આવતી નથી, પરંતુ ચદ્રપભચગ્નિ અને
મત્રિનાથચગ્નિના અતમા એક જ પ્રકારની મત્રિવશ પગસ્તિ મૃદ્ધી
દોવાથી ચોનીગે તીર્થ કચના ચગ્નિના અતમા એની જ પ્રશસ્તિ
દર્શાવેની દોવાનો સભવ છે

આ આચાર્યે તીર્થ કચેના ચગ્નિના પ્રાત્ર પ્રાય કુમારપાલ
ભૂપાનના નાન્ય પ્રાત્ર પછી ક્યો દગે અને અનુક્રમે ચોનીગે તીર્થ-
કચના ચગ્નિના આ દગે તેમ જણાય છે અને તેમા પણ પ્રતિદિન
ગયાથી જ શ્લોકો ગ્યાવાનો યા પ્રતિમામ માડાનાતમોથી હજગ શ્લોક
પર્યન્ત ચના કચવાનો અથવા પ્રતિદર્ષ નવ હજગથી બાગ હજગ
પર્યન્ત શ્લોકો ગ્યાવાનો નિનમ ગખ્યો હગે—એનુ અનુમાન કરી શકાય
તેમ છે બાનીશમા તીર્થ કચ નેમિનાથનુ ચગ્નિ તેમણે વિ મ ૧૦૧૬ના
કાર્તિક મામમા પૃથ્વી કચુ ૮૫ ૧ એટલે સભવ છે ૧ બાળીના બે
તીર્થ કચ મા પાર્શ્વનાથ અને ૨૪મા વવ માન (મલાની) ગ્યામિના
ચગ્નિના સમાપ્તિ તેમણે વિ સ ૧૦૧૭ની દીવાળી સુધીમા કરી દરો
તેમ ક પના કચની અયોગ્ય નરિ લેખાય

૧

કુમરનાલહ નિવહ રતમિ ॥

અગરિહવાદ નવરિ જનગુમુવગુન્ય મગમિ ॥

સોલુત્તર વારસદ કત્તિવમિ તેરસિન્નગમિ ॥

અસ્મિણિ જગત્તિ મોમદિણિ મુખ્યવત્તિન્નમિ ॥

પદુ સમરિન્ન કહ વિ પરિયગન્નાહજ્જમિ ॥

પદ્મવર-ગણના મિત્રેગમાગણ હા પવરમિ ॥

અદ્ધવ ય મન્સમા વત્તીમ મિત્રેગયા હોતિ ॥

હિં શ્રીવદ્રમૂરિ કમન્નમ મગર શ્રીહરિમદ્રમૂરિવિરચિત નવમનિવદ્ધ શ્રીનેમિ
નાયચરિત્ર સમાપ્ત ॥

ગૂજરાતનો જૈન મંત્રિ-વ ૨

ઉપર જણાવેલા હર્ષિદ્રસૂરિએ જ્યેલા ચોનીશ તીર્થ કરોના ચગિત્રોમાથી આપમા તીર્થ કર ચદ્રપ્રભસ્વામિના ચગિની ૨૬૫ પત્ર વાળી એક તાડપત્રીય પ્રતિ કુમારપાલ ભૂપાલના ગભ્ય-સમયમા જ વિ સ ૧૨૨૩મા કા વ / બુધનાર લખાયેલી પાટણમા સધવીના પાડાના ભડાગમા જ મળી આવે છે^૧—એ ઘણુ ખુશી થવા જેવુ છે ૧૬મા તીર્થ કર મહિનાથ ચગિની એક નવી લખાવેની પ્રતિ અટી આ જૈન જ્ઞાનમ દિગ્મા મુનિગજ શ્રીહ સવિજયજી મહાગજના શાસ્ત્ર સમ્રાટમા છે એ બને ચગિત્રોના અતમા, ચગિત્રો કરવા પ્રાર્થનાગ મનીશ્વર પૃથ્વી પાલના વ શ કમની પ્રશસ્તિ દર્શાવનામા આવી છે એ પ્રશસ્તિ, ગૂજરાતના ઇતિહાસ પર સાગે પ્રકાશ પાડી શકે તેમ છે ગૂજરાતની પ્રાચીન રાજ વાની અણુહિલવાડ (પાટણ) ને વસાવનાગ નનગજ ચાવડાથી લઈને કુમારપાલ ભૂપાલ પર્યંતના સોલકી ગૂર્જરશ્વરાના વ શ પર પગગત મહામાત્રોનો સક્ષિત પચ્ચય મેળવના માટે આ પ્રશસ્તિ એક પ્રાચીન ત્રિશ્વસનીય સાધન છે ગૂજરાતના ગૌરમા, ગૂજરાતના રાજ્યતત્ત્વમા જૈનોનુ શુ સ્થાન હતુ ? અત્યાગ્ના જૈનોના પૂર્વજોએ ગૂજરાતની શી સેવા કરી હતી ? ગૂજરાતમા તેમણે ધર્મપ્રેમ, શૌર્ય, ન્યાય, પ્રતિભા, વિરાન વ્યવસ્થા, કૃતરાતા, કલા, સચ્ચાગિત્ર વગેરે દેવા વિગ્તાર્યા હતા ? એ સમજવાને—એનો કઈક ખ્યાલ મેળવવાને આ પ્રશસ્તિ ઘણી ઉપયોગી છે સદીઓ સુધી ગભ્યતત્ત્વને સુવ્યવસ્થિત રૂપમા ચલાવનાર, વિષમ સમયમા પણ પોતાની પ્રતિભાથી ઉચ્ચતિનો માર્ગ શોધનાગ, ઉદ્ધત નિગ કુશ નગપતિઓને પણ પોતાના હાલપણથી, પોતાના પગક્રમથી

૧ ' इति श्रीचंद्रसूरिक्रमकमल मम श्रीहरिभद्रसूरिभिरचिन सप्तमोपनिबद्ध श्रीचंद्रप्रभस्वामिचरित समाप्तमिति ॥ ३ ८०३२ ॥

—મવલ ૧૨૨૩ વર્ષિક વર્ષ ૮ રુપે શ્રીચદ્રપ્રભસ્વામિચરિત મોજેયેન સમર્થિત ॥

—પાટણ જૈન ભ ડાર મ યશુચી

પોતાની કાર્ય દક્ષતાથી, પોતાની મન-શક્તિથી અને પગિણામે હિત
કળારી શુભ સલાહથી ઉન્માદ માથી અટકાવનાર એના ચતુર પ્રધાન
વશને ગૂંચળાનને ચગો વળના નણિકનાતિનો ના જોનોનો લલે ઝઈ
સાક્ષર યા નિન્દા અમુનાવી ઉપદામ કર પ તુ નિષ્પક્ષપાત નિરીક્ષણ
કરનારને આ પ્રશસ્તિ પંથી પણ વણિકનાતિની અને જોનોની સેનાનો
કઈ ખ્યાલ બધાને પાના નણે અને જોનો પોતાના પૂર્વજોએ
કરેલ ગુની ગૂંચળાતની મનાનો મન આ પ્રગતિથી મમજી યોગ ગોગ્ર
ધાગણુ કરી શે છે એ પર્વજોને પગલે ચાની પોતાની યોગતા પ્રમટાવે કે
જેથી અમુના દાન મિથના આલેપા અને વામપ્રભાગે કરી તિગ્રકા
કળારા અત કળણથી પાતાપ કરે 'જેન' શબ્દથી લડકનાગ
'જેન' એવું જાણતા ઘણા કળનાગ, જોનોને પોતાની કુત્સિત કપનાથી,
પોતાની કુટિલ કલમથી અસખલ રીતે કલકિત કળનાગ જોનોને
અધટિત રૂપમા ચિતરી તુગકા નસાવનાગજોને આ પ્રશસ્તિ પોતાની
પ્રવૃત્તિમા કઈક ટેન્કા કળાવવામા સાવનભૂત થગે-તેમ હુ ધારુ છુ

સુપ્રસિદ્ધ સાહિયપ્રેમી અને વિદ્યાનિલાસી વર્તમાન ગૂર્જરેશ્વર
શ્રીમત સગકા સયાજીના ગાયકનાડ મહાગજ સાહેબની આજ્ઞાથી
સદ્ગત સાક્ષર ચીમનલાલ ડાહ્યાભાઈ દલાલે આજથી ચૌદ વર્ષ પહેલા-
વિ સ ૧૯૭૧મા પાટણના જૈનલકારાનું નિરીક્ષણ કરી જે વણુના
ત્મક યાદી કરી હતી તેમા ઉપર મૂલ્યવેળી ત્રાટતલાપામય ઐતિહાસિક
પ્રશસ્તિ પણ ઉતારી હતી પરંતુ ખેદ એટલો જ સદ્ગત સાક્ષર
પોતાની વિદ્યમાનતામા જનસમાજનું તે તર લક્ષ્ય ખેચો શક્યા નહિ
અને તેઓ વિ સ ૧૯૭૪મા અડાજે સ્વર્ગે સચર્યા !

વિ સ ૧૯૭૬ના અતમા સદ્ગત સાક્ષર દલાલના અપૂર્ણ કાર્યો
-જેસલમેર અને પાટણના જૈનમથલકારોની નિગતના નર્ણનાત્મક
સૂચી ૧૧ કાર્યો મ્હાગ દાયમા મૂકનામા આજ્યા તેમાથી જેસલમેર ભડાગ-
અથસૂચીનું કાર્ય ચર્ચના પછી મારે નલવિલાસ, અપજ્ઞ શકાન્યની,

ગૂજરાતનો જૈન મંત્રિ-વંશ

ઉપર જણાવેલા હગિલદ્રસૂગિએ ગ્યેલા ચોવીશ તીર્થ કરોના ચગિત્રોમાથી આસ્મા તીર્થ કર ચદ્રપ્રલસ્વામિના ચગિની ૨૬૫૫૧ વાળી એક તાડપત્રીય પ્રતિ કુમાન્પાલ ભૂપાલના ગબ્ય સમયમા જ વિ સ ૧૨૨૩મા ડા વ / બુધવાર લખાયેલી પાટણુમા સધવીના પાડાના ભડાગમા જ મળી આવે છે^૧-એ ઘણુ ખુશી થવા જેવુ છે ૧૬મા તીર્થ કર મહિનાથ ચગિની એક નની લખાવેની પ્રતિ અહીં આ જૈન જ્ઞાનમ દિગમા મુનિગજ શ્રીહ સવિજયજી મહાગજના શાસ્ત્ર સંગ્રહમા છે એ બંને ચગિત્રોના અતમા, ચગિત્રો કરવા પ્રાર્થનાગ મ નીશ્વર પૃથ્વી પાલના વંશ ક્રમની પ્રશસ્તિ દશાનવામા આવી છે એ પ્રશસ્તિ, ગૂજરાતના ઇતિહાસ ૫૦ સારા પ્રકાશ પાડી શકે તેમ છે ગૂજરાતની પ્રાચીન ગજ વાની અણુહિલવાડ (પાટણ)ને વસાવનાગ વનગજ ચાવડાથી લઈને કુમાન્પાલ ભૂપાલ પર્યંતના સોલકી ગૂર્જરશ્વરોના વંશ પર પગગત મહામાત્યોનો સક્ષિત પગિચય મેળવવા માટે આ પ્રશસ્તિ એક પ્રાચીન વિશ્વસનીય સાધન છે ગૂજરાતના ગોવંદમા, ગૂજરાતના રાજ્યત નમા જૈનોનુ શુ સ્થાન હતુ ? અત્યાગના જૈનોના પૂર્વજોએ ગૂજરાતની સ્ત્રી સેવા કરી હતી ? ગૂજરાતમા તેમણે ધર્મપ્રેમ, શૌર્ય, ન્યાય, પ્રતિભા, વિજ્ઞાન, વ્યવસ્થા રૂતરના, કલા સચ્ચાગિન વગેરે કેવા વિસ્તાર્યા હતા ? એ સમજવાને-એનો કંઈક ખ્યાલ મેળવવાને આ પ્રશસ્તિ ઘણી ઉપયોગી છે સદીઓ સુધી ગબ્યત ને સુન્યનસ્થિત રૂપમા ચલાવનાગ, વિષમ સમયમા પણ પોતાની પ્રતિભાથી ઉન્નતિનો માર્ગ શોધનાગ, ઉદ્ધત નિગ કુશ નગપતિઓને પણ પોતાના ડાહપણથી, પોતાના પગક્રમથી

૧ “ इति श्रीचन्द्रसूरिकमकम् मम श्रीहरिमद्रसूरिनिर्दिष्ट सप्तमोपनिषद् श्रीचन्द्रप्रभस्वामिचरित समाप्तमिति ॥ अ ८०३२ ॥

—મવત્ ૧૨૫૩ વાર્ષિક વદિ ૮ ત્રુથે શ્રીચદ્રપ્રભસ્વામિચરિત મોજબેન સમર્થિત ॥

—પાટણ જૈન બા ૫૨ મ થયુથી

ગૂંચાતને ગોંચશાળી બનાવનાળ લેનમ નીઓનો પગિયથ કનાવ
નારી, ઉપન ય્યવાયેની પ્રાચીન પ્રાદૃત પ્રશન્તિનો પ્રાનલ આ
પ્રમાણુ છે—

“સ્તો ય સિરિમાન્પુરુષાય પોરયાદ્વસે સુવાણિઓ મણુનો ।

મુતામણિ ન નિષ્ણવ-અભિહાણો ઠપુરો આનિ ॥ [૧]

અદ્દ પગદીહાઉ મિરિન્ડીઈ^૧ રુદ્ધિય-ભાવિ-અમ્મુઓ ।

સો મિરિમાલપુરાઓ પત્તો નમ્મૂય-નયરીઈ ॥ [૨]

તત્થ ય તમ્મેદ્દ-મદ્દાસરમિ રિલ્લમત રેલ્લ રમ્મત્તમિ ।

પાયડિય^૨-કુમુય-વળરાયમહલાવચ્ચિય પય વિહવે ॥ [૩]

પસરંત ગધ મિનુર-ઘઘાહિં રગ્ગત તુરય ઘઘહિં ।

રમ્મસ ન નળડ વિમ્મદ્ધયમળેગસો ડદય વિત્વારા^૩ ॥ [૪]

વધુમદ્દણાહ^૩ અળહિત્તપુરે રળરાયનિરૂદ્ધીઈણ ।

વિજાહરગદ્ધ રિસદ્ધજિણહર તળ વારાવય ॥ [૫]

ભાનાર્થ —શ્રીમાલપુન્ના ઉત્પત્ત થયેલ પોગ્વાડવશમા મોતી-
સમાન ગુણુવત ‘નિજય’ નામે કુટુંબ પ્રધાન એ વણિક થઈ ગયા
એક વખતે નાવલક્ષ્મીદેવીએ પ્રગટ થઈને તેનો ભાવિ અભ્યુદય અન્યન
કલ્પો એથી તે નીનાગેડ શ્રીમાલપુન્ની ગભૂય(ગાભૂ) નગરીએ પહોંચ્યા
ત્યા વિનસતી વિશાળ લક્ષ્મીનાળા (સરોવર અર્થમા-વિલસતા વિશાળ
કમળોવાળા) પ્રગટ થયેન પૃથ્વીને પ્રમોદ આપનાળ વનગળના મડલ
દેશથી પુષ્ટ થયેન પદ્મ-વિભૂતિનાળા (સરોવર પદ્મમા પ્રગટેલ કુમુદાની
વન) પુષ્ટ થયેન જળાશયવાળા (તે(નીનારોર)ના ઘનરૂપી મહા
સરોવરમા પસન્તા ગદ્યા સિત્તો(જેની ગદ્યથી બીજા પાથીઓ

૧ વી-ઉવન્દ્દ અસમમાળ । ૨ કુલ્લમ વળ । ૩ લેણ ચ મ ।

—મલ્લિનાથચરિ ની નસરિતમા પાઠાતર

[માનસોદ્ધાસ, સાધનમાલા] વગેરે કાર્યો તરફ ધ્યાન આપતું પડતું તેમ છતાં આ પ્રશસ્તિ વાચ્ય પછી જલદી પ્રકાશમા મૂકવાની ઇચ્છા થઈ અને તેમની વિગતો સાથે સમઘ ધનવનાગ અન્ય સાધનોની મે તપાસ કર્યા માડી દુઃખ્યાન વિ સ ૧૯૭૮મા મે જેસલમેર-લડાગ્ર મથમૂચીના અપ્રસિદ્ધ ગ્રંથ ગ્રંથરૂપગ્નિચયમા તેનું સંજ્ઞ સૂચન કર્યું વિ સ ૧૯૮૦મા વહીત શીયુત ટેશવલાલ પ્રે મોદીને અને સ ૧૯૮૧ મા સાક્ષર શ્રોયુત મોદનલાલ દ્વીચ દેશાર્ધને આ પ્રશસ્તિ દર્શાવી તેઓએ આ પ્રશસ્તિ જલદી પ્રકાશમા આવે તેમ ઇચ્છ્યું હતું સ ૧૯૮૨મા પાટણચત્ય-પગ્નિપાટીની ટિપ્પણીમા માગ સહજ સૂચન પછી ઇતિહાસપ્રેમી સાક્ષર મુનિગજ આકલનાણવિજયજી મહાગજે અને જયતવિજયજી મુનિગજે પ્રશસ્તિ જલદી જોના બહુ ઉત્ક્રાં દર્શાવી હતી પરંતુ સાધનોની ગવેષણા કરતાં અને સમયની અનુકૂલતા મળતાં હાલમા જ પ્રશસ્તિ પ્રકાશમા મૂકી શકું છું ના ના શ્રી નદનાથ ટે દીક્ષિત વિદ્યાધિકારી સાહેબની આગ્રાથી સ ૧૯૮૦મા મને પાટણના જૈનમથ-લડારોનું સ્વન નિરીક્ષણ કરવાનો એક માસ પર્વત સુયોગ મળ્યો હતો. પરંતુ થોડા કલાકે મારે મહામુશ્કેલીથી ઉધવાની શનતા મધનીના પાડાના મહત્વના લડાગની આ તાડપત્ર પ્રતિનું યથાયોગ્ય નિરીક્ષણ કરી શકાયું નથી અને મારી ઇચ્છા પ્રમાણે તેનો ફોટો લેવાની શક્યતા નથી તો પણ પ્રાચ શુદ્ધ જણાતી એ અતિહાસિક પ્રશસ્તિ ! આહો અન્ય પુષ્ટિકર પ્રમાણો સાથે ઉધત કરું છું આ પ્રાકૃત પ્રશસ્તિમાં ગાથાની સખા સૂચવનાર અંગે જોવામા આવતા નથી અને વનગજ આવ ! પછી ના બીજા આવડાવની નજરોના નામો જોવામા આવતા નથી તો પણ સમઘ તૂટતો જણાતો નથી અંગે ગાથાઓ વચ્ચે ગદી ગદી હોય તેમ લાગતું નથી એમ માનવામા એક કાગળ એ છે કે આ જ હરિભદ્રસૂત્રિના જેવા મહિનાચયગિની પ્રતિના અતમા ગદી પ્રશસ્તિ પણ એ પ્રશસ્તિને બનાવત મળતી છે અને બીજા પ્રમાણો પણ એ જ પ્રશસ્તિના ભાવને અનમર હ

યશનો નાશ થાય છે ખરે ! આ સળધમા કઈ ઉપાય ચિંતની શકાતો નથી ત્યાગપછી નીના ગેરે ૨૧ ઉપવાસ વરે, પવિત્ર ચિત્ત વરે, ભક્તિના યોગથી શ્રીદેવીને આગધી શ્રીદેવી બોલ્યા - ગેરે ! આપનું ભાગ્ય અહીં નહિ ખૂલે ગામ્રુપુરને તજી તમે બીજા સ્થાનમાં ગહેગો નહિ શ્રાદ્ધવી (લક્ષ્મીજી)ના વચનને હૃદયમાં ધાગળ કરીને નીના રોક ગાભૂતગમ્માં આવ્યા કેમ કે દેવતાનું વચન કદાપિ અસત્ય થતું નથી વ્યવહાર (વેપાર) કરતા ગેરે કરોડ દ્રવ્ય ઉપાર્જન કર્યું અન્ય સ્થાનમાં ગયેલા દેવસાથ હોગેને આપણે શુ ફોળ્યા ભાગ્યવાળા બોલ્યા નથી ? પ્રાગ્યાટ (પોન્વાડ) જ્ઞાતિમાં મુકુટ સગ્ગા ઋષિધ્વજ એવા આ નીના રોકને વનગજ (ચાનડો) અનુક્રમે હર્યાથી પત્તન (પાટણ)માં લઈ ગયો પત્તન (પાટણ) એ ગતોનું ઉત્પત્તિ સ્થાન છે નગરોનો મહાભાગ અને વિવેકનું સ્થાન કહેવાય છે, તેથી તે પ્રિયશ્લોથી મૂકાતું નથી જે આવે તમ નીનાએ વિદ્યાધનગણમાં નીચે જતલા સ્વર્ગના વિમાન જેવો પ્રાસાદ (જિન મંદિર) કરાવ્યો હતો ૧

૧ કોટીશસ્ત્ર નીનામો નામદ્ભાગસાગર ।

મજ્જરેતરસૌભાગ્યો વિવેક વિનવાસર ॥

નીનામર્યાસ્ય લક્ષ્મીશ્ચ ક્ષીણભાવમિતા ચત ।

કોટિમન્નોઽપિ કીર્તિત, ત્રિકાલ મિલ કાન્ત ॥

રિક્તા મૃતા મૃતા રિક્તા, ઘટિકા ક્ષણમાત્રત ।

તદદ્ધ ધનવાનસ્મિ વિશ્મિલ ન મન સતામ્ ॥

કોટિવૃત્તૈ તુ મદ્રામો, ન શોભ્ય કોટમધ્યગ ।

ઘટિર્વાસે યશોભશો, નોપાયોઽપિ ચિન્ત્યને ॥

તત શ્રીદેવતા યેનારાધિતા મચ્ચિયોગત ।

રજનીનાથનેત્રોપવાસશોધિતચેતસા ॥

સાઽવાદીદ્ ભવત શ્ચિન્ ૧ મામ્ય નાત્રેદ્મવિધ્યતિ ।

મામૃગાંમૃપુર ત્યક્ત્વા સ્વ સ્થાતાઽપરમ્યાનકે ॥

પલાયન કરી જાય છે, તેવા મદ્દઅગતા)ની ઘટાઓ વડે અને ઉછળતા ઘોડાના સમૂહ વડે અનેક પ્રકારે થયેલ ઉદયવિસ્તાર (સ પશ્ચિમ પાણીનો વિસ્તાર) અને વિગ્રમ્ય-આશ્ચર્ય પમાડતો ન હતો ? વનગજ ગજ વડે અણુલિલપુગ્મા (પાટણુમા) લઈ જવાયેલા બધુમતિ એવા તે નીના શાઉ વિદ્યાધ મરુમા (વિદ્યાધગગરના આચાર્ય વડે ઉપદેશ કરાયેલુ અથવા પ્રતિનિતિ) સપ્તલજ્જન-આદીશ્વરુ મ દિગ્ કગવ્યુ લુ

પ્રશન્તિના ઉપર્યુક્ત કથનને ઘણી રીતે મળતો, થોડા વિસ્તારવાળો ઉલેખ ઉપદેશકપદની (મજ્જ જિજ્ઞાસુમાણ નામના સ્વાધ્યાયની વૃત્તિ)મા પણ જોવામા આવે છે ? જેની ગ્યના વિ સ ૧૫૫૫મા ઇદ્રહસ નામના નાયક કરી હતી ? ઇદ્રહસગણિએ ઉપદેશકપદનીના ઉદમા પદ્મમા દડનાયક વિમલનુ ચન્નિ દર્શાવતા મરદેશ (મારવાડ)મા આવેલા શ્રીમાલ, રત્નમાલ પુષ્પમાલ અને લિલમાલ એવા ચા નામથી પ્રસિદ્ધિ પામેલા નગરુ વર્ણુન કર્યા પછી જણાવેલુ છે કે—

તે શ્રીમાલપુગ્મા વેવલોકના જેના સદ્ભોગોનો સાગર, વિવેક, વિનય શુચી ભડાગ, અખડ સૌભાગ્યશાલી 'નીના' નામનો કરોડપતિ વસતો હતો. આ નીના રોડની લક્ષ્મી કાલક્રમે ક્ષીણ થઈ કાગણુ ૪ વિગ્રહ કાલ થઈ કરોડપતિઓ પણ ફીડા જેના પામર થઈ જાય છે ક્ષણમાનમા ખાલી ધડીઓ બનાય છે અને ભરેલી ધડીઓ ખાલી થાય છે તેથી 'હુ ધનવાન હુ એવો વિસ્મય ટે મર્ગ સજ્જનોએ ન કરવો જોઈએ કરોડ તટતા યેટમા માર વાસ કરવો યોગ્ય નથી અને યેટ બહાર ગહેવામા

૧ ' આજ્ઞાદિન શાવરુદ્ધત્વસ્વાધ્યાયવૃત્તિ નિલ તદ્વિનેયે ।

શ્રીદ દ્રદમૈરપદન પવલોતિ ગમ્ના રચવામ્મશૂવ ॥

પદ્મેપુનિમિમાનેષ્મિન્ વૌ વૃત્તિરાગવન ।

મત્ર વાગધવૈનધ્યમુદ્ધાવ નમુર્પાપુવા ॥

—ઉપદેશ-૮૫૧-નીના અ તે (હી ૬ નામ મમશિત)

યશનો નાશ થાય છે ખરો ! આ મળવામાં કઈ ઉપાય ચિંતની શકાતો નથી ત્યાગપછી નીના ગેડે ગૃહ ઉપવાસ વરે, પવિત્ર ચિત્ત વરે, ભતિના યોગથી શ્રીદેવીને આગધી શ્રીદેવી બોલ્યા - ગેડ ! આપનું ભાગ્ય અહીં નહિ ખૂસે ગાભૂપુત્રને તણ તમે બીજા ધ્યાનમાં નહેતો નહિ શ્રીદેવી (લક્ષ્મીભાણી)ના વચનને હૃદયમાં ધાન્ય કરીને નીના રોડ ગાભૂનગરમાં આવ્યા ડેમ કે દેવતાનું વચન કદાપિ અસત્ય થતું નથી વ્યવહાર (વેપાર) કરતા રોડે કરોડ દ્રવ્ય ઉપાર્જન કર્યું અન્ય સ્થાનમાં ગયેલા દેવતાય ભોગને આપણે શુ ફોલેવા ભાગ્યવાળા જોવા નથી ? પ્રાગ્વાદ (પોગ્વાડ) સાતિમાં મુકુટ સન્મા આદિધ્વજ એવા આ નીના ગેડને વનગર (ચાનડો) અનુક્રમે હર્ષથી પતન (પાટણ) માં લઈ ગયા પતન (પાટણ) એ ગતોનું ઉત્પત્તિ ધ્યાન છે, નગ્નતોનો મહામાગ અને વિવેકનું ધ્યાન કહેનાન છે, તેથી તે વિચક્ષણોથી મૂકાતું નથી જે શ્રાવણીતમ નીનાએ વિશ્વાધનગણમાં નીચે બેઠેલા અર્ચના વિમાન જેવો પ્રાસાદ (જિન મંદિર) કરાવ્યો હતો ?

૧ “કોટીશસ્ત્ર નીતમો, નાકમદ્માગસાગર ।

મજ્જરેતરમૌભાગ્યો વિવેક વિનયાકર ॥

નીનાસ્થાસ્થ નક્ષીર ક્ષીણભાગમિતા યત ।

કોટિમન્તોઽપિ કીર્તિત, વિક્રમત્ મિલ્ વાન્ત ॥

રિક્તા મૃતા મૃતા રિક્તા ઘટિકા ક્ષણમાત્રત ।

તદહ થનવાનસ્મિ વિગ્મિત ન મન સ્લામ્ ॥

કોટિનૃગૈ તુ મદ્દામો, ન યોગ્ય કોટમધ્યગ ।

વદિર્વાસે યશોભ્રશો, નોપાયોઽન દિ ચિત્તન ॥

તત શ્રીદેવતા ચેનારાધિતા મત્તિયોગત ।

રજનીનાથનેત્રોપવાસશોધિતચેતસા ॥

સાઽવાદીદ્ ભવત શ્રેષ્ઠિન્ । માગ્ય નાત્રોદ્ગવિવ્યતિ ।

મામૂર્ગામૂપુર ત્યક્ત્વા ત્વ સ્થાતા પરમ્થાન્તરે ॥

પલાયન કરી જાય છે, તેવા મદગત્તા)ની ઘટાઓ વડે અને ઉઠળતા ઘોડાના સમૂહ વડે અનેક પ્રકારે થયેલ ઉદયવિસ્તાર (સ પક્ષમા પાણીનો વિસ્તાર) અને વિરમય-આશ્ચર્ય પમાડતો ન હોય ? વનગ-૪ ગળ વડે અણુદિલ્લપુગમા (પાટણમા) લઈ જવાયેલા બધુમતિ એવા તે નીના શાહે નિઘાધ ગરુમા (નિઘાધગરુના આચાર્ય વડે ઉપદેશ કનયેલુ અથના પ્રતિલિત) સપભજિત-આદીશ્વરુ મદિંગ કગલ્યુ ટુ

પ્રરામ્તિના ઉપર્યુક્ત કથનને ઘણી રીતે મળતો, થોડા વિસ્તારવાળો ઉલ્લેખ ઉપદેશકપત્રની (મજ્જહ જિનાનમાણ નામના સ્વાધ્યાયની વૃત્તિ)મા પણ જોનામા આવે છે કે જેની જ્યના વિ સ ૧૫૫૫મા છંદ્રસ નામના વાચકે કરી હતી ૧ છંદ્રસગણિએ ઉપદેશકપત્રનીના ૩૬મા પલ્લવમા દડનાયક વિમલનુ ચિ ન દર્શાવતા મરુદેશ (માગવાડ)મા આવેલા શ્રીમાલ, રત્નમાલ પુષ્પમાલ અને લિનમાલ એવા ચાર નામથી પ્રસિદ્ધિ પામેલા નગરુ વર્ણુ ન કર્યા પછી જણાવેલુ છે —

તે શ્રીમાલપુમા વેલોકના જેવા સદ્ભોગોનો સાગર, વિવેક, વિનય ગુણુનો લડાગ અખડ સોભાનશાની 'નીના નામનો કરોડપતિ વસતો હતો આ નીના રોમની લક્ષ્મી કાલક્રમે ક્ષીણ થઈ કાગણુ કે વિકટ કાલ થકી કરોડપતિઓ પણ કીડા જેવા પામર થઈ જાય છે ક્ષણમાનમા ખાની ધડીઓ ભાય છે અને લરેની ધડીઓ ખાલી થાય છે તેથી 'દુધનવાનુ છુ એવા નિરમય કે ગર્ મજ્જનોએ ન કવો જોઈએ કરોડ તૂટતા ઘટમા માર વાસ કવો યોગ્ય નથી અને ઘટ બહાર ગડેવામા

૧ આગાદિક શ્રાવકમૂલ્યસ્વાધ્યાયવૃત્તિ નિન્ન તદ્વિનેયે ।

ઘોદ દ્રમૈરુપગવ પવહૃતિ નામ્ના રચામ્ભૂવ ॥

પત્રપુનિમિમાનેવસ્મિન્ વા વૃત્તિરનાયવ ।

અત્ર વાગયવનધ્યમુદ્ધાય નમુર્પીજુતા ॥

—ઉપદેશ પત્રનીના અતે (લી ૬ નામ પ્રકાશિત)

યશનો નાશ થાય છે ખરે ! આ સળધમા કઈ ઉપાય ચિંતની શકાતો નથી ત્યાગપછી નીના ગેઠે રૂં ઉપવાસ વ', પવિત્ર ચિત્ત વડે, લગ્નિના યોગથી શ્રીદેવીને આગધી શ્રીદેવી બોલ્યા -રોક ! આપનુ ભાગન અટી નહિ ખૂલે ગાભૂપુત્રને તજી તમે બીજા સ્થાનમા ગ્દેગો નહિ શ્રીદેવી (લક્ષ્મીજી)ના વચનને હૃદયમા ધાગ્ગ કરીને નીના ગેઠ ગાભૂનગમ્મા આવ્યા કેમ કે દેવતાનુ વચન કદાપિ અસત્ય થતુ નથી વ્યવહાર (વેપાર) કરતા રોકે રોકેડ દ્રવ્ય ઉપાર્જન કર્યું અન્ય સ્થાનમા ગયેતા દેટલાય લોગને આપણે શુ ફજેલા ભાગનવાળા બોયા નથી ? પ્રાગ્વાટ (પોગવાડ) જ્ઞાતિમા મુકુટ મગ્મા ાટિધ્વજ એવા આ નીના રોકને વનગજ(ચાવડો) અનુક્રમે હર્ષથી પત્તન(પાટણ)મા લઈ ગયો પત્તન(પાટણ) એ ગ્તનોનુ ઉપત્તિગ્થાન છે નગ્તનોનો મટાસાગ અને વિવેકનુ સ્થાન કહેવાય છે, તેથી તે ત્રિયક્ષણોથી મૂકાતુ નથી જે શ્રાવધત્તમ નીનાએ વિદ્યાધનગણમા નીચે જતરેલા સ્વર્ગના વિમાન જેવો પ્રાસાદ(જિન મ દિગ) કળવ્યો હતો ?

૧ કોટીશસ્ત્ર નીતાન્તે, નાકમદ્ભોગમાગર ।

મજ્જરેતરસીમાગ્ધો વિવેક વિનયાકર ॥

નીનાકર્યાત્ય ન્દક્ષીન્ લીણભાવમિતા યત ।

કોટિમન્તોડપિ કીર્તિત, વિકગત્ કિલ્ કાન્ત ॥

રિક્તા મૃતા મૃતા રિક્તા, ઘટિકા ક્ષણમાત્રત ।

તદદ્ધ ઘનવાનસ્મિ વિસ્મિત ન મન સતામ્ ॥

કોટિજુગૈ તુ મદ્ધામો, ન યોગ્ય કોટમધ્યગ ।

નહિર્વાસે યશોઘ્રશો, નોપાયોન્ન દિ ચિત્તન ॥

તત શ્રીદેવતા યેનારાધિતા મત્તિયોગત ।

રજનીનાથનેત્રોપવાસશોધિતચેતસા ॥

સાડવાદીદ્ મવત થષિન્ ! મામ્ય નાત્રોદ્ભવિવ્યતિ ।

મામૂર્ગામૂપુર ત્યક્ત્વા ત્વ સ્થાતાડપરસ્થાનકે ॥

તપાગચના અધિપતિ લક્ષ્મીસાગરસૂત્રિયા દીક્ષિત થયેના અને સમગ્રતનુરુથી શિક્ષિત થયેલા ગૂજરાતના કવિ લાવણ્યસમયગણિ, કે જેમનો જન્મ વિ સ ૧૫૨૧મા, દીક્ષા સ ૧૫૨૬મા પાટણમા, અને પતિપદ સ ૧૫૫૫મા થયેલુ હતુ સુદૃઢ સખધવાળા સગસ ગસ, હદ, કવિત્વ, ચોપાઇ, પ્રમથ, વિવિધ ગીત, સવાદ વગેરે ગ્યનાગ, મોટા મનીષી અને ગજગોને ગજિત કુનાગ, પોતાના ઉપદેશથી અનેક દેહગ, પોસકશાલા કગવનાગ, મીન મલિકના માનીતા એ કવિ સોગક, ગિગનાર તગદ રહી બ્યારે ગૂજરાતમા આવ્યા હતા અને અણુહિલવાડ પાટણ પાસે માલસમુદ્રમા ચોમાસુ ગહ્યા હતા, ત્યાર સકન સધની વિનતિથી તે કવિએ વિ સ ૧૫૬૮ના આસો માસમા વિમલરાસ ગ્યો હોતો ૧ વિ સ ૧૫૮૮મા લખાયેલી પ્રતિ પઘ્થી સદગત મણિલાલ બ વ્યાસનારા પ્રકાશિત થયેલા એ વિમલ પ્રમથમા પણુ દકનાયક વિમલના પૂર્વજોનો પગિયય કગવતા પ્રસ્તુત નીના રોક સમધી વણુન કયુ છે તે પણુ ઉપર્યુક્ત ઉપદેશકવવલીના સરૂત

શ્રીવાચ હ્રદિ ધૃત્વા, યો ગામૂનગરમાગમત્ ।

દેવતાનચન યમ્માનૂત ન કાચન ॥

શ્રદ્ધો વ્યવહર્તિ કુવન્ દ્રવ્યમોદિયુપાર્જયત્ ।

સ્થાનાન્નરગતા કેચિદ્ દૃષ્ટમાગ્ધપ્લા ન ક્ષિન્ ૧ ॥

પ્રાગ્વાટમુકુઠ કાટીધ્વજો નીનાકશ્રદ્ધયમૌ ।

ક્રમેણ પત્તને નીતો ચનરાજેન હપત ॥

પત્તન રત્નયોનિશ્ચ નરરત્નમહોત્સિ ।

વિવેરસ્થાનમુચ્યેત ન મુચ્યેત વિચળે ॥

વિદ્યાધરગણે તાવદ્, ચ પ્રાસાદમતીકરત્ ।

સ્વર્ધિમાનમિતોત્તીગ નીનાઠ શાવસોત્તમ ॥

—ઉપદેશક પવધી (૫૫૫ ૩૬ ગ્યે ૦ ૩૧ થી ૪૨)

૧ ગુજો વિમલપ્રમથ ની ચૂલિકાની ૧૩૦ થી ૧૫૦ કડી

હિ વેખો બહુધા મગતુ કે વાવળમમયગણિએ તે સમયની ગૂજગતી
આપામા શ્રીમાલપુરન વર્ણન કર્યા પછી આ પ્રમાણે વર્ણવ્યુ છે—

“પાટમાલિ પાટીધ્વજ યોદ્ધ, લાપીણા તે માલગિ લોક
પ્રાગનાટ તિહા વાશિર્થ નિહિ નીન મનિ પાટીધ્વજ થયુ
ધટિહિ ધન તત્ર ત્રટી આમ, મહિતા પૂજિહિ બાહગિ વામ
બ્રાહ્મણ ભણુધ વિમાનુ ચિતિ, નગર અમ્હાગિ એહની રીતિ
મધ્યગાનિ દોટિનુ પુ ધર્મ, માહાવિધિમીનુ ચિંતન ડગ્ધ
આવિ લાછિ વાત કહિ કથી, એણુડ ચાનકિ તુઝ લાગિ નથી
માનિ વાત તૂ માહરી પરી જા ચાનક વેગિર્ પગ્હરી,
ગૂજગત-તણુકિ ગણુગાન, ગાભૂ નયગિ હગિ જયકાગ,
તિહા તૂ પામિગિ વનની દોડિ, લાગિ-વચનિ ચાલિહિ પગ્હોડિ
લાગહિ લીલમાલથી વશુ, શુણુવતુ જે ગાભૂ વશુ
નીના અગિ નહી નંદ પોડિ નીનુ મેની ધનની ાડિ
ધણિ અવમગિ ચાહિકુ નનગજ, ચિંતધ નનુ વમાનુ ગામ ’

સ ૮૦૨મા વનગજે અણુટિલવાડ પાટણુ વસાન્યા પછીના
વર્ણનમા—

હામ હામના વ્યવહારીયા, જે પન્દેશી વખખારીના
તે તેડી વાશા આનાશિ, પાયક ગેખ્યા મોટા ગ્રાગિ
નીનમનિ ગાભૂ જણીહિ, બેટા લહિર સહિત આણીહિ

—વિમલપ્રબધ (૫ ૯૫ થી ૧૦૦)

વિમલપ્રબધના હિ લેખને અનુસરતો હિ લેખ, સ ૧૫૭૮મા
સોલાગ્યન દિએ ગ્યેન સમૃત વિમનચન્દ્રિ વગેરેમા પણુ મળી આવે છે

શ્રીમાલપુર

પ્રશન્તિમા સુચવાયેના શ્રીમાનપુર-સળધમા થોડુ વક્તવ્ય અહીં

તપાગચના અધિપતિ લક્ષ્મીસાગરસૂચિથી દીક્ષિત થયેલા અને
મમયગ્નગુરુથી શિક્ષિત થયેલા ગૂજરાતના કવિ લાવણસમયગણિ કે
જેમનો જન્મ વિ સ ૧૫૨૧મા, દીક્ષા સ ૧૫૨૮મા પાટણમા, અને
પકિતપદ સ ૧૫૫૫મા થયેલું હતું સુદૃઢ સંબધવાળા મગસ ગસ,
હદ, કવિત્વ, ચોપાઇ, પ્રબધ, વિવિધ ગીત, સવાદ વગેરે ગ્યનાગ,
મોટા મનીષો અને ગાનઓને ગજિત કૃનાગ, પોતાના ઉપદેશથી
અનેક દેહગ, પોસકશાલા કગવનાગ, મીઠ મલિકના માનીતા એ કવિ
સોગઠ, ગિનાગ તગ્દ ગ્હી જ્યારે ગૂજરાનમા આવ્યા હતા અને
અણુહિલવાડ પાટણ પાસે માલસમુદ્રમા ચોમાસુ ગ્હા હતા, ત્યારે
સકલ સધની વિનતિથી તે કવિએ વિ સ ૧૫૬૮ના આસો માસમા
વિમલરાસ ગ્યો હતો ૧ વિ સ ૧૫૮૮મા લખાયેલી પ્રતિ પગ્થી
સદગત મણિલાલ બ વ્યાસદાગ પ્રકાશિત થયેલા એ વિમલ પ્રબધમા
પણુ દકનાયક વિમલના પૂર્વજોના પગિય કગવતા પ્રસ્તુત નીના શેઠ
સગધી વર્ણન કર્યું છે તે પણુ ઉપર્યુક્ત ઉપદેશકપવલ્લીના સંસ્કૃત

શ્રીવાચ હૃદિ ધૃત્વા, યો ગામૂનગરમાગમદ્ ।

દેવતાવચન ચરમાદનૃત ન કાવચન ॥

શ્રેષ્ઠી વ્યવહારિ બુવન્, દ્રયસોદિમુપાર્જયત્ ।

શ્વાનાન્નરગતા કેચિદ્, દૃષ્ટમાગ્યફલા ન કિમ્ ? ॥

પ્રાગ્વાટમુકુત્ કોટીધ્વજો નીનાઋશ્વયમી ।

ક્રમેણ પત્તને નીતો ધનરાજેન હર્ષત ॥

પત્તન રત્નયોનિન્દ નરરત્નમહોન્ધિ ।

નિવેકરયાનમુચ્યેત ન મુચ્યેત વિચક્ષ્મૈ ॥

વિદ્યાધરગણ તાવદ્, ય પ્રામાન્યમીન્દ્રત્ ।

સ્વર્ધિમાનમિવોક્તીશ નીનાન્ આવસોતમ ॥

—ઉપદેશક પદહી (પૃષ્ઠ ૩૬ શ્લો ૦ ૩૧ થી ૪૨)

ઉલેખો બહુધા મળતુ છે લાવણ્યમયગણિએ તે સમયની ગૂજરાતી
ભાષામાં શ્રીમાલપુરન વર્ણન કર્યા પછી આ પ્રમાણે વર્ણવ્યુ છે—

“ગાટમાલિ ટીધ્વજ થોક, લાપીણા તે ગાહગિ લોક
પ્રાગનાદ તિહા વાશિર્થ ગિહિ નીન મનિ ગાટીધ્વજ થયુ
ઘટિહિ ધન તવ નૂની આસ, મહિતા પૂનિહિ બાહગિ વાસ
બ્રાહ્મણ લણુધ વિમાયુ ચિતિ, નગર અમ્હાગિ એહની રીતિ
મધ્યગનિ દોહિનૂ નુપ ધર્મ, માહાલિપિમીનૂ ચિતન કમ્ધ,
આવિ લાછિ વાત કહિ કથી, એણુઈ થાનકિ તુઝ લાઈગિ નથી
માનિ વાત તૂ માહરી પરી જા થાનક વેગિઈ પગ્હરી,
ગૂજરાત તણુહિ રાણુગાન, ગાભૂ નયનિ હશિ જયકાર,
તિહા તૂ પામિશિ ધનની ધડિ, લાછિ-વચનિ ચાલિહિ પગ્હોડિ
લાગહિ લીલમાલથી ધથુ, ગુણવતુ નૈ ગાભૂ વશુ
નીના અગિ નહી ડો પોડિ નીન) મેલી ધનની ડિ
ધણિ અવસગિ ચાહિકુ નનરાજ, ચિતધ નૂ નસાવૂ ગામ ’

સ ૮૦૨મા વનગાળે અણુલિનાડ પાટણુ વસાન્યા પછીના
વર્ણનમાં—

ઠામ ઠામના વ્યવહારીયા, જે પગ્દેશી વખખારીયા
તે તેડી વાચા આવાશિ, પાયક રાખ્યા મોટા માગિ
નીનમનિ ગાભૂ જણુહિ, બેટા લહિર સહિત આણુહિ

—વિમલપ્રબધ (૫ ૬૫ થી ૧૦૦)

વિમલપ્રબધના ઉલેખને અનુસંગતો ઉલેખ, સ ૧૫૭૮મા
સૌભાગ્યન દિએ એવ સંસ્કૃત વિમલચન્નિ વગેરેમાં પણ મળી આવે છે

શ્રીમાલપુર

પ્રથગ્નિમા સૂચવાયેલા શ્રીમાલપુર—સબધમાં થોડુ વક્તવ્ય અહીં

ઉલ્લેખને જાગૃત મળતી છે “આ તરફ તે અવસરે વલ્લીયા
શ્રીયદ્રપ્તનુ ણિય અળા અને ક્ષેત્રપાલ સાથે અધિજાતાના બલથી
ગગનમાર્ગે શિવપત્તન(પ્રભાસપાટણ)ની ભૂમિમા ભૂષણરૂપ થયું હતું
અથવા આરૂઢ થયેની શ્રીવર્ધમાન(મહાવીર)ની પ્રતિમાએ અદ્વૈતવૃત્તિએ
અધિજાતાના મલવડે સચગતા આસો મહિનાની પૂનમે શ્રીમાલપુરને
અલકૃત કર્યું હતું ખીજી પણ અતિશયવાળી દેવમૂર્તિઓએ યથોચિત
ભૂમિભાગ અલકૃત કર્યો હતો તે નગરની દેવીએ વર્ધમાનસૂરિને ઉત્પાત
જણાવવાના અવસરે—‘ દેવીસગખી હે સુદરી ! તુ કાણુ છે ? કહે કે તુ
શા માટે રુવે છે ? ’ (દેવીએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે—) હે ભગવન્ ! પ્રતીતિ
પૂર્વક હું વલ્લીપુરનો ભગ જોઈ છું જ્યાં સાધુઓએ ભિક્ષામા મેળવેલ
દૂધ લોહી થઈ જશે અને પાણુ તે જ લોહી જ્યાં દૂધ થઈ જાય, ત્યાં
મુનિઓએ ગહેતુ ” સૂચવ્યું હતું

ફાર્ગસ સાહેબની સુપ્રસિદ્ધ ગસમાળામા વલ્લીપુરના વિનાશના
વર્ણનમા ઉપર્યુક્ત વૃત્તાન્તની પણ નોંધ લીધી છે

પ્રગધચિતામણિ અને તીર્થકલ્પના ઉપર જણાવેલા ઉલ્લેખ
પગથી પ્રતીત થાય છે કે વલ્લીભગના વિકટ સંયોગમા મહાવીરજિનની

૧ ‘ દત્તદત્ત તમિન્ વા(શ્રવ)સરે વલ્લીયા(મ્યા) શ્રીચ દ્રપ્તમધિમ્મમ્મા
ક્ષેત્રપાલામ્યા સહિતમધિષ્ઠાતુવલાદ્ ગગનમાર્ગેણ શિવપત્તનમુવિ ભૂષણમ્ભૂવ । રથાપિસ્થ
શ્રીવર્ધમાનપ્રતિમા ચાદૃષ્ટવ્યાડધિષ્ઠાતુવતેન સચરન્તી આશ્વિનપૂર્ણિમાયા શ્રીમાલપુર
મન્ચકાર । અયા અપિ માતિશયા દેવમૂલયો યથોચિત ભૂભાગમન્ચક્રુ । તત્પુરેવ
તયા ચ શ્રીવર્ધમાનસૂરીણ ચોત્પાતજ્ઞાપનાવસરે—

‘ કા ત્વ મુન્દરિ ! જાપ દેવીમદ્ગે ! કિં કારણ રોન્ધિ ?

મદ્ગ દીવલમીપુરસ્ય મગવન્ ! પન્થામ્યન્ પ્રલયમ્ ।

મિશ્ણાયાં હપિર મધિમ્મનિ પયો લબ્ધ મગેન્ સાધુમિ,

મ્પાનવ્ય મુનિમિસ્તન્વ હપિર મમિન્ પયો જાવને ॥

—પ્રગધચિત મણિ (પૃ ૨૫૭ થી ૨૮૦)

મૂર્તિ વનખીપુગ્ધી સ્થાધિરૂઢ થઈ આમો મુદિ પૂર્ણિમાએ શ્રીમાલપુગ્ધા
આની હતી આ વૃત્તાન્તને પુષ્ટ કરતું એક ખીલુ પ્રમાણુ પણ અહીં
ઉદ્ભવ કરુ છુ વિ સ ૧૯૮૦મા પાટણુ જૈનસંવતો જૂનો લડાગ
તપાનના ડા ૩૯, ન ૩૫ની ૧૫૫ પત્રવાળી પુસ્તિકા (પા ૧૧૬ થી
૧૧૭)મા એક પ્રાચીન તીર્થમાલાન્તવન (શ્લોક ૨૨) માન જોનામા
આન્યુ હતુ, જે મે ઉતારી લીધુ છે તેના ૨૧મા શ્લોક ઉપગ્ધી તેના
કર્તાનું નામ^૧ સગમસૂત્રિ જણાય છે આ જ સ્તોત્રવાળી ખીજ એક
પ્રતિ ફોટોગ્રેફ કરાવવા વખીલ ડેગવલાલ પ્રે મોદીએ તથા શ્રીયુત
જીવણુચંદ સા ઝવેરીએ માગે તન્દ મોકલાવી હતી, તેના અંતિમ
ઉપેખમા તે સ્તવનને પાદલિપ્તચુરુ શ્રીસગમસૂત્રિજીત (ન્તિ શ્રાપાદ
લિપ્તગુરુશ્રીસગમસૂત્રિજીત સ્તવન) સૂચન્યુ છે આ સ્તોત્રના ૧૬મા પદને
વિ સ ૧૨૯૫મા ગ્યેની ગણુનઆર્ગતક મૃદુરૂદ્ધિ (પ ૩૮૪)મા
સુમતિગણિએ ચિન્તન સ્તોત્રમાનુ સૂચન્યુ છે તેમ જ્તા આ સ્તોત્રમા
વિમલે આખૂ ૫૨ કનકેલ નાલિનદ્રન(આદીચન)નુ અને સ્તલન-
પાર્શ્વનાથનુ સ્મરણુ કરવ દોવાથી આ સ્તોત્રની ન્યના વિક્રમની ખાનખી
મદીના ઉત્તર્વ લગલગમા સભવે છે આ સ્તોત્રનુ ૧૮મુ પદ આ
પ્રમાણુ છે—

‘ શ્રીવલ્મીપુરનિગના, રથમધિન્દો જિનો મહાવીર ।

અવયુર્ પૂર્ણિમાસ્યા, શ્રીમાલપુરસ્થિતો જયતિ ॥

અર્થાત્—શ્રીવનખીપુગ્ધી નીકળેના થમા આરૂ થયેના મહાની
નિન, આસો મટિનાની પૂર્ણિમાએ શ્રીમાલપુગ્ધા જ્યા જ્તા
જયવતા વર્તો

૧ શ્વેતમયપિ ચત્ર તાથ મુવનત્રયપિ તાવકૃતામ્ ।

તદિન્દ્રાણિ ચ વદ શ્રીસગમસૂરિવિનનાનિ ॥ ૨૨ ॥

ઉલ્લેખને બગળા મળતી છે “આ તરફ તે અવસરે વલ્લીથી શ્રીચંદ્રપ્રભુનું બિંબ આળા અને હોતપાલ સાથે અધિગતાના બલથી ગગનમાર્ગે શિવપત્તન(પ્રભાસપાટણ)ની ભૂમિમા ભૂપણુરૂપ થયું હતું. ત્યમા આરૂઢ થયેની શ્રીવર્ધમાન(મટાની)ની પ્રતિમાએ અદ્વૃત્તિએ અધિગતાના બલવડે સચગતા આસો મટિનાની પત્તમે શ્રીમાલપુરને અલકૃત કર્યું હતું બીજી પણુ અતિશયવાળા દેવમૂર્તિઓએ યથોચિત ભૂમિભાગ અલકૃત કર્યો હતો તે નગરની દેવીએ વર્ધમાનસૂરિને ઉત્પાત જણાવવાના અવસરે—‘દેવીસગમ્મી હે સુદરી ! તુ ગાણ છે ? કહે કે તુ શા માટે રુવે છે ?’ (દેવીએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો :-) હે ભગવન્ ! પ્રતીતિ પૂર્વક હું વલ્લીપુગનો ભગ જોઉં છું જ્યાં સાધુઓએ ભિક્ષામા મેળવેલ દૂધ લોહી થઈ જશે અને પાછું તે જ લોહી જ્યાં દૂધ થઈ જાય, ત્યાં મુનિઓએ નંદુ’ સૂચ્યું હતું.

દાર્જસ સાહેબની સુપ્રસિદ્ધ ગસમાળામા વલ્લીપુગના વિનાશના વર્ણનમા ઉપર્યુક્ત રૂત્તા તની પણુ નોધ નીધી છે

પ્રબધચિંતામણિ અને તીર્થકલ્પના ઉપર જણાવેલા ઉલ્લેખ પછી પ્રતીતિ થાન છે કે વલ્લીભગના વિકટ સંયોગમા મહાવીરજિનની

૧ “તદ્વ તમિન્ વા(જવ)સરે વલ્લ્યા(બ્યા) શ્રીચંદ્રપ્રભુવિગ્નમન્વા હોતપાળાભ્યાં સહિતમધિષ્ઠાતૃવલાદ્ ગગનમાર્ગેણ શિવપત્તનમુવિ મૂળાન્વિધુવ । રથાપિસ્ત્થ શ્રીવર્ધમાનપ્રતિમા ચાદ્વૃત્ત્યાધિષ્ઠાતૃવન્નેન સચરતી આશ્વિનપૂર્ણિમાયા શ્રીમાલપુર મન્ચકાર । અયા અપિ માનિગયા દેવમૂર્તયો યથોચિત ભૂભાગમન્ચક્રુ । તપુરદેવ તયા ચ શ્રીવર્ધમાનસૂરીણાં ચોત્પાતજ્ઞાપનાવસરે—

‘વા ત્વ સુન્દરી ! જપ દેવીસદ્ગુને ! કિં કારણ રોષિ ?

મહા દીવલ્લીગીપુરસ્થ મગવન્ ! પશ્યામ્યહ પ્રત્યયન્ ।

મિશ્રાવાં રુચિર મરિષ્યન્તિ પયો લ્પ્થ મયેત્ સપ્તુમિ,

મ્થાનય્ય મુનિમિસ્તન્ રુચિર વમિન્ પયો નાવત્ ॥

—પ્રબધચિંતા મણિ (પૃ ૨૫૭ થી ૨૮૦)

મૂર્તિ વનખીપુગ્ધી સ્થાધિરૂઢ થઈ આમે સુદિ પૂર્ણિમાએ શ્રીમાનપુગ્ધા આની હતી આ વૃત્તાન્તને પુષ્ટ કરતુ એક ખીલુ પ્રમાણ પણ અહીં ઉદ્ભવ કરુ છુ વિ સ ૧૯૮૦મા પાટણ જૈનસ્તવનો જૂનો ભડાગ તપાસતા ડા ૩૯, ન ૩૫ની ૧૫૫ પંચાળી પુસ્તિકા (પા ૧૧૬ થી ૧૧૭)મા એક પ્રાચીન તીર્થમાનાન્નવન (શ્લોક ૨૨) માન જોવામા આવ્યુ હતુ, જે મે ઠનારી લીકુ છે તેના ૨૧મા શ્લોક ઉપગ્રધી તેના કર્તાનુ નામ^૧ સગમસૂરિ જણાવ છે આ જ સ્તોત્રવાળી ખીલુ એક પ્રતિ ફોટોગ્રેઈટ લગવવા વખીલ જવનાલ પ્રે મોદીએ તથા શ્રીયુત જીવણુચંદ મા ઝવેરીએ માની તન્હ મોકલાની હતી, તેના અંતિમ ઉપેખમા તે અવનને પાદવિપ્તગુ, શ્રીમ સગમસૂરિજી (સ્તિ શ્રાવાદ-ગ્નિગુપ્તશ્રાવગમસૂરિજીત સ્તવન) સૂચ્ય-ચુ છે આ સ્તોત્રના ૧૬મા પદને વિ સ ૧૨૯૫મા જ્યેની ગણુપન્માર્શિતક મૂલદ્વૃત્તિ (પ ૩/૪)મા સુમતિગણિએ ચિન્તન સ્તોત્રમાનુ સૂચ્ય-ચુ છે તેમ જ્ઞા આ સ્તોત્રમા વિમલે આખૂ ૫૦ કનવેલ નાભિનદન(આદીચન્)નુ અને અલન-પાર્શ્વનાથનુ અગ્રણુ કરવ દોવાથી આ સ્તોત્રની જ્યના વિક્રમની બા મી સદીના ઉત્તરાર્ધ લગલગમા મલવે છે આ સ્તોત્રનુ ૧૮મુ પદ આ પ્રમાણે છે—

“ શ્રાવસ્મીપુરનિગતો, રથમધિષ્ઠો જિના મહાવીર ।

અથયુક્-પૂર્ણિમામ્યા, શ્રીમાલપુરસ્થિતા નયતિ ॥

અર્થાત—શ્રીવનખીપુગ્ધી નીકળેના જથમા આરૂઢ થયેના મહાની-નિન આસો મરિનાની પૂર્ણિમાએ શ્રીમાલપુગ્ધા જ્ઞા જ્ઞા જયવતા વર્તો

^૧ इत्येवमयपि यत् ताव, सुवन्नय वि तावकुनाम् ।

तद्विम्बानि च वद श्रीसगमसूरिविन्तानि ॥ २१ ॥

વિ સ ૧૩૩૪મા પ્રભાવદસૂત્રિએ પ્રભાવદ્યગિનિમા જણાવ્યું છે કે—તુરગો(તુર્ગ)એ ર્ધમાન સ ૮૪૫(વિ સ ૩૭૫)મા વલભીનો લગ કર્યો ૧ વિ સ ૧૩૬૧મા મેરુતુગસૂત્રિએ પ્રબધચિંતામણિમા સૂચવેલી પ્રાકૃત ગાથા પૃથ્વી જણાવ્યું છે કે વલભીનો લગ વિ સ ૩૭૫ ર્ધ વીત્યા પછી થયો ૨ એ જ ગ્રંથને અનુસરતા ગજરોખન્સૂત્રિ વિ સ ૧૪૦૫મા ગ્યેવા પ્રબધદ્વશ(ચતુર્વિંશતિ પ્રબધ)મા પણ સમૃતમા વલભીલગનો એ જ સમય સૂચવે છે ૩ ન્યાયે ઉપર સૂચવેલ તીર્થકલ્પમા વલભીલગનો સમય વિક્રમસવત્ ૮૪૫ આસો પીરતાળીશ જણાવેલ છે

મેરુતુગસૂત્રિની વિચારગ્રંથિમા અને સત્તમી સદીના ઉપાધ્યાય સમયસુદન્ની ગાથાસહસ્રીમા પણ પ્રબધચિંતામણિમા સૂચિત ગાથા સહજ રુદ્રાગ સાથે ઉદ્ધૃત થયેલી ૪ છે એથી એ પ્રાચીન ગાથાના આધાર પ્રમાણે વલભીલગનો સમય વિ સ ૩૭૫ નોધાયો છે ૫ જે

- ૧ શ્રીવધમાનમવત્સરના વત્સરશતાદેહતિગો ।
પદ્માધિક સ્વારશતાદિકે સમજનિ વચ્ચમા ॥
મદ્ગતુરુષ્વનિહિત + + '

—પ્રભાવદ્યગિ પૃ ૭૪ શ્લો ૮૧-૮૨

- ૨ પળમયરા વામાદ નિનિ સયાર અન્કમેહળ ।
વિક્રમકાલાગ્રો તા ગો ચલદ્વીમદ્ગો મનુષ્યગ્રો ॥

—પ્રબધચિંતામણિ (પૃ ૨૭૬)

- ૩ ' વિક્રમાદિત્યમૂળાન્ત્ર, પદ્માર્ધ મિત્તવત્સર ।
જાતોઽય ચલદ્વીમદ્ગો પાન્નિ પ્રથમ વયુ ॥

—પ્રબધધેષ(મદ્ગવાદિ પ્રબધ)

- ૪ પળમયરિચરિસાગ નિદિમવમાનિઞ વચ્ચનિય ।
વિક્રમકાલાગ્રો તમા ચલદ્વીમદ્ગો મનુષ્યગ્રો ॥

—પ્રભાવદ્યગિ (પિ રિ ૩ ૨૫)

સમયથી વલભી-મવત પ્રચલિત થયાનું જણાય છે એક જ માન
જિનપ્રભૂગિના ઉપર સૂચવેલા ઉલેખ પ્રમાણે એ ઘટનાનો વખત
વિ મ ૮૪૫ નિદિત થાય છે ખીજી તરફથી જણાય છે — વિ મ
૪૭૭મા થયેલા વલભીપુના ગજ શિલાદિયના આગ્રહથી ધનેશ્વ
સૂગિએ વલભીમા શનુ જયમાહાત્મ્ય ગચ્ચુ ^૧ હતુ અને વિ સ ૫૧૦મા
વનભીપુગમા દેવવિગણિ પ્રમુખ મ વે જૈન આગમને પુત્રનાર કયો હતો—
લખાવ્યો હતો ^૨ આ કથનોમા જો કઈ સ્ખલના ન હોય તો જિનપ્રભ
સૂગિએ સૂચવેલ સમય વિરોધ નિવસનીય માની શકાય પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો
વલભીખગનો સમય નિશ્ચિત કરનામા એકમત થઈ શક્યા નથી
એથી જ ફાર્ગસ માહેમે જણાવ્યું છે — “વનભીનો નાગ થયાની માલ
નકી કરવામા અનિશ્ચિતપણ એટલું જાણુ આની પડે છે, તેનો નાશ
કરનાગ લોગ વિષે જે જે કલ્પના કરીએ તે સર્વ દોષળા પાયા ઉપર જ
થાય એમ છે” (નસમાળા ગૂલા ૨ ઉ ફાર્ગસ યુજગતીસલા
તન્કથી પ્રસિદ્ધ ૩૭ આવૃત્તિ પૃ ૨૨) તેમ જતા જિનપ્રભસૂગિએ
દર્શાવેલ સમયને પુષ્ટ કરનાગ ખીજા પ્રમાણો પણ મળે છે હુયેનસાગ
નામના ચીનો બોધયાનીએ િગ્ધાનમા જગ્ય પ્રવાસનું પુતક વિ સ
૬૬૬મા ગચ્ચુ હતુ, તેમા સૂચના પ્રમાણે તે િગ્ધાનમા આવ્યો
ત્યાર ગજ શિલાદિયને મળ્યો હતો ંશિલાદિય નામના અનેક
ગજઓ વલભીમા ગજ્ય કરી ગયા છે, તેમાના પાચમા શિલાદિયનું

૧ “શનુગયોદ્ધારજનુરણશનુપેશિતુ ।

વલભ્યા શ્રીનુરણેશ શિલાદિત્યસ્ય ચામ્પાત્ ॥

૨ ‘સપ્તસપ્તનિમદ્દાનામનિકમ્ય ચતુ શતીમ્ ।

નિકમાર્કાચ્છિન્નાતિયો, મવિતા ધર્મવૃદ્ધિફુલ્ ॥

—નુ જય માહાત્મ્ય (હી ૬ પૃ ૨ ૮૨૫)

—પ્રમુખોધિયમા ૮૬૬ત સ પ્રદાયગાથા

૩ રોયલ એગિયાટિ સોસાઈટી જનલ (૩ ૬ પૃ ૫૧)

શુભ સ ૪૪૧ (વિ સ ૮૧૬) નું ઘનપન મળી આવે છે એટલે એ વખત પછી વલભીનો ભગ થયો હશે એમ કંપી શકાય, એથી જિન-પ્રભસૂગિએ સૂચવેલ સમય વિ સ ૮૪૫ વિશેષ માન્ય કરી શકાય તેમ લાગે છે

ભ્રમ નિનાગણ

વલભી-ભગ કન્નાગ કોણ હતો? એનું સૂચન પણ પૂર્વોક્ત જૈન ગ્રંથકારોના ઉલ્લેખ પરથી થઈ જાય છે પ્રભાચદ્રસૂત્રિએ પ્રભાવક ચગિનમા જણાવ્યું છે કે તુરુષ્ક (તુર્ક) લોકોએ વનભીનો ભગ કર્યો હતો. મેરુતુગસૂત્રિએ પ્રમધચિંતામણિમા ઉલ્લેખ કર્યો છે કે કાકુ ૨૬ નામથી ઓળખાયેલો ધનાઢ્ય વણિક વલભીપુત્રના ગર્ભ શિલાસ્થિ સાથે વિરોધ થતા રક્ષેઽઽ દેશમા જઈ રક્ષેઽઽપતિને ધણુ ધન આપી વનભી તન્નુ લઈ આવ્યો હતો અને એ રક્ષેઽઽ સૈ ચોદ્વાગ વલભીનો વિનાશ થયો હતો. જિનપ્રભસૂગિએ તીર્થંકરપમા સૂચ્યું છે કે—એ રીતે ગજજણુવઈ (ગીજનીના પાતશાહ) હમ્મીગદ્વાગ વલભીનો ભગ થયો હતો. ગજસ્થાનના કર્તા (ટાક)ના ધાગ્વા પ્રમાણે એ વલભી-ભગની ચડાઈ કન્નાગ રક્ષેઽઽ નિથિન લોગે હતા. મિ વાથનના મતે બાકત્રો ઇન્ડિયન જાતિના લોગે હતા, ૨ જેમના સિક્કા સોગ્દમાથી ધણુ મળી આવે છે. મિ એલ્ફિન્સ્ટનના ધાગ્વા પ્રમાણે મોટા નશિગ વાન પાદશાહના હાથ નીચેના ઇંગનીઓ હરો (ફા ગસમાળા ગૂ પૃ ૨૨) પાશ્ચાત્ય ઇતિહાસક સાક્ષરોએ જુદી જુદી જાતના અનુમાનો કર્યા છે ત્યાં જિનપ્રભસૂગિએ ગીજનીના પાતશાહ હમ્મીગનું નામ સ્પષ્ટ સૂચિત કર્યું છે એથી એ વધારે પ્રમાણભૂત જણાય છે. આમ હોવા છતાં ગૂજરાતના મહંમ સાક્ષર મહિપતગમ સ્પગમ નીન ૧૬૬૬ માં ગ્યાયેત 'વનગર્જ ચાવે' (આ ગજ પ્ર ૧) પુસ્તકમા મોકુને પ જાળની ગૂર્જીપુરીમા ગૂર્જીના દગ્બાગમા વનભી પર ચાઈ લાવવા ગયો જણાવ્યો છે. વિરોધમા એ કલ્પિત કથામા જણાવ્યું છે કે એ

વખતે સપિઓના પ્રમુખ વૃદ્ધમુનિ ગૂર્જરેનો મુખ્ય પ્રધાન હતો, અને વૃદ્ધમુનિના વડા પુન તક્ષક મુનિ ન્યાયાધીશ હતા એ કાઠુની પ્રેરણાથી એ બંનેની મધ્યન સહાયતા વડે ગૂર્જરેશ્વર વનલીપુરનો બગ કર્યો

મિથ્યાઆક્ષેપ પરિહાર

વનલી પાંચ પંદેશીઓની ચકાઈ લાવી દેશદ્રોહ કરનાર ‘કાઠુ’ નામનો ધનાઢ્ય માણસ ‘જૈન’ હતો, એનું ઉપર સૂચવેલા પ્રામાણિક પ્રાચીન ધર્મ ઇતિહાસના મથથી પગલાં થતું નથી જ્યાં જ્યાં તેને માટે વિરોધણ મુકાયેન છે ત્યાં ત્યાં તેને વણિક અથવા ગેઠ તરીકે ઓળખાવેલ છે. વણિક-વેપારી અને ધનાઢ્ય માન જૈન જ હોય એવો નિયમ નથી. પ્રમધર્મિતામણિમા તો ખાસ કરીને તેને અતિશય દૃષ્ટિ, ઉદ્ધત અને દેશભગ સમાસાદિત પદ એવા વિશેષણોથી ઓળખાવ્યો છે તેમ જતા મહુર્મ નવલકથાકારે તેને ‘જૈન’ અને ‘શ્રાવક’ તરીકે ઓળખાવી જૈનધર્મ અને જૈનધર્મીઓ તરફ જોડેલા હૃદયનો કાલુષ્યભાવ, અનાનજન્ય દ્વેષ અને રાપ દ્વંદ્વનાય તેટલો ઠલની પોતાની ભેખિનીને કનકિત કરી છે તેમના જેના સાક્ષરે પોતાની પ્રતિષ્ઠાની હાનિ કરનારુ એક અપૃત્ત ન કર્યું હોત તો તેમની નવલકથા વિરોધ માનનીય નીવડત અગત્ય તેમના વશજે તે કલક વોશી-તેમ ઇચ્છીશું

વલલીનો વિનાશ કરનાર ગણ હતા ? તે મળધનો મતભેદ ઉપર સૂચનાઈ ગયો છે. વનનજ આનડા ના કર્તાએ વલલીનો ભગ, પળગ દેશના ગૂર્જરેશ્વર થયો હતા-તેનું વણુ ન આલેખ્યું છે, પરંતુ તે પ્રામાણિક જણાતું નથી. પ્રભાવદ્વસુજિએ પ્રભાવકચગિરિમા સૂચવ્યા પ્રમાણે તુરણથી અને મેરતુગસુગિએ પ્રમધર્મિતામણિમા સૂચવ્યા પ્રમાણે મ્લેચ્છદેશના મ્લેચ્છપતિના મ્લેચ્છ સંયોગે વલલીનો વિનાશ કરવાનું જણાન છે તેને ટેમ આપતો હિલેખ વિ સ ૧૦૦૯ થી વિ સ ૧૦૮૬ સુધીમા વિઘમાન અલ્પિરની નામના મુસલમાન લે મકે

ગુપ્ત સ ૪૪૧ (વિ સ ૮૧૬) નું દાનપત્ર મળી આવે છે એટલે એ વખત પછી વનભીનો ભગ થયો હોય એમ કલ્પી શકાય, એથી જિન પ્રભસૂગિએ સૂચવેલ સમય વિ સ ૮૪૫ વિશેષ માન્ય કરી શકાય તેમ લાગે છે.

ભ્રમ નિનાગ્ણ

વલભી-ભગ ક'નાગ કાણુ હતા? એનું સૂચન પણ પૂર્વોક્ત જૈન મથકારાના ઉલ્લેખ પૃથ્વી થઈ જાય છે. પ્રભાસૂગિએ પ્રભાસૂ ચરિત્રમાં જણાવ્યું છે કે તુરુધક (તુર્ક) યોગેએ વનભીનો ભગ કર્યો હતો. મેરુતુગસૂગિએ પ્રમધચિંતામણિમાં ઉલ્લેખ કર્યો છે કે કાફૂ ૨૬ નામથી ઓળખાયેલો ધનાઢ્ય વણિક વલભીપુત્રના ગળ શિયાદિત્ય સાથે વિરોધ થતા રક્ષેઽ દેશમાં જઈ રક્ષેઽપતિને ઘણું ધન આપી વલભી તન્હ લઈ આવ્યા હતા અને એ રક્ષેઽ સે યોદ્ધાગ વલભીનો વિનાશ થયો હતો. જિનપ્રભસૂગિએ તીથકલ્પમાં સૂચવ્યું છે કે—એ રીતે ગજજણુવર્ધ (ગીજનીના પાતશાહ) હમ્મીગ્દ્વાગ વલભીનો ભગ થયો હતો. ગજસ્થાનના કર્તા (દેહ)ના વાગ્વા પ્રમાણે એ વલભી-ભગની ચડાઈ ક'નાગ રક્ષેઽ સિંચિન લોગે હતા. મિ વાઘનના મતે બાકત્રો ઇન્ડિયન જાતિના લોગે હતા, ૬ જમના સિક્કા સોનકમાંથી ઘણા મળી આવે છે. મિ એલ્ફિન્સ્ટનના વાગ્વા પ્રમાણે મોટા નશિગ વાન પાદશાહના હાથ નીચેના ઇંગનીઓ હો (ફા ગસમાળા ગૂ પૂ ૨૨) પાશ્ચાત્ય ઇતિહાસજ્ઞ સાક્ષરાએ જુદી જુદી જનના અનુમાનો કર્યા છે ત્યાં જિનપ્રભસૂગિએ ગીજનીના પાતશાહ હમ્મીગ્દ્વાગ નામ સ્પષ્ટ સ્થિત કર્યું છે એથી એ વધારે પ્રમાણભૂત જણાય છે. આમ હોવા છતાં ગૂજરાતના મહા સાક્ષર મહિપતગમ રૂપગમ નીલકંઠદ્વાગ ગ્યામેલ વનગજ ચાવડો (આ ગજ પ્ર ૧) પુસ્તકમાં કાકુને પંજબની ગૂર્જનીપુરીમાં ગૂર્જરોના દુષ્પાગમાં વનભી પર ચડાઈ લાવવા ગયો જણાવ્યો છે. વિરોધમાં એ કલ્પિત કથામાં જણાવ્યું છે કે એ

ઉપરના અવયોકનો પછી વનલોનો વિનાશ થવાની ઘટના આપણે વિક્રમની નવમી મઠીના પૂર્વાર્ધમાં માનીએ, તો તે મમનમાં શ્રીમાલપુર એ સુગંધિત અને નુનમૃદ્ધ નગર હોય એમ આપણે કંપી ગઈએ બીજા ઉંચેણો તપામતા જણાય છે કે આબૂલી વાયવ્ય ખૂણામાં ૨૫ ઝાશ ૫૦ તથા અણુદિ અણુ પાટણથી ઉતરમાં ૧૦ માઇન ૫૦ આવેતુ, ટાનમાં લિલમાન (જેવપુર ગામ) નામથી નણીતુ એ પ્રાચીન શ્રીમાલ અથવા લિલમાલપુર ગાજપૂતાનાના પ્રાચીન ગૂર્જર (ગૂર્જર-પ્રતિહાર) ગાજઓની ગાજધાનીરૂપે હતુ જૌદ યાત્રિક હુયેન સંગે ‘પીનીમેલો’ નામથી આ લિલમાલપુરનું વર્ણન કર્યું છે

વસતગદથી મળેલા વિ સ ૬૪ના શિવાલેખ પૃથ્વી અને અન્ય સાધનોથી સૂચિત થાય છે લિલમાલ નગરમાં વર્મલાત ગાજની ગાજવાની હતી કે જેનો સામત ગાજિજલ (વજ્જલટ-મ યાત્રયનો પુત્ર) આબૂ પ્રદેશનો અધિકારી હતો^૧ શક મ ૫૬૮ (વિ સ ૭૩૩)માં નદધ્યયનની ચૂર્ણિ^૨ ગ્યનાન જિનદાસગણિ મહત્તર ગ્યેની નિરીથ ચૂર્ણિમાં એક ઉલેખ મળી આવે છે કે—‘લિલમાનમાં વર્મલાતે રૂપમય જિનર્ણિમ કગવ્યુ હતુ’^૩ તે ઉપર જણાવેલ વર્મલાત ગાજ હશે તેમ જણાય છે

‘શિશુપાલવધ’ નામના મહાકાવ્યના ગ્યનાન મુપ્રસિદ્ધ કવિ માથે,

૧ જુઓ સિંહી રાજ્ય ૧ ઇતિહાસ ૫ ગૌરીશ ૨૨ ટી. બોજાએ રચેલ (વૈદિક યાત્રય અન્તરેથી નમશિત પૃ ૨૦ થી ૩૦ અને પૃ ૧૧૫ થી ૧૧૮)

૨ જુઓ અપભ્રંશમળ્ય થી (ગા. બો. મિત્રીકમાં પ્રકાશિત સ ભૂમિકા પૃ ૮૭)

૩ ‘રૂપમય જહા મિહમાલે વર્મલાતો —

—નિશીથચૂર્ણિ (૧૦ ૨૫૫)

હિન્દુધ્યાનના ઇતિહાસમા કયો છે અલ્પિરૂનીએ જણાવ્યું છે?—“વનલી પુગના વિનાશ માટે ૨૬ કાકુ, મલેચોની જે સેનાને સૌગદ્યમા લઈ આવ્યો હતો, તે સેના સિંધુદશની તે મમયની ગજધાની અમ સૂના ટાકિમ અમરૂખિન જમાલની હતી અને તે પોતાના અન્ય સહિત મમુ ના માર્ગે સૌગદ્યમા આવ્યો હતો વિશેષમા તે જ લેખ જણાવ્યું છે?—પ્રથમ યુદ્ધમા અમ-સૂના ટાકિમનો પગજય થયો અને તેથી ગતના મમયે વલ્લીનગ મા પ્રવેશ કરીને અખોએ તે નગરનો નાશ કર્યો હતો = જિનપ્રભસૂનિએ તીર્થકટપમા આ વનલી-વિનાશનું નામ ગજજણવદ્ધ(ગીજનીનો રવામી) હમી જણાવ્યું છે ‘અનગ લદ્રા અથવા વલ્લીપુગનો વિનાશ’ નામના પુસ્તકના લેખક ઠમ્બુ નાગવણુ વિસનજીએ અલ્પિરૂનીના વિધાનને વિશ્વસનીય તરી? સ્વીકાર્યું છે (જુઓ ઉપોદ્ધાત પૃ ૩)

અને વનગજ ચાવડા મા વર્ણુવેલ પ જળદેશનિવાસી ગૂજરાના હાથથી વલ્લીપુગના વિનાશની ઘટનાને ‘અનગલદ્રા ના લેખ’ આધાર હીન અને ઐતિહાસિક પ્રમાણુ શન્ય સૂચવી છે

‘વનગજ ચાવડા’મા જેન તરીકે વર્ણુવેલા કાકૂને ‘અનગલદ્રા ના લેખકે ધૌદ્ધર્મીય સીકારી સૂચવ્યું છે?—“ઝલાડ લોખ કાકૂને જૈન માને છે પરંતુ જૈનધર્મીઓના લખેલા કેટલાક ગ્રંથોમા કાકૂના આચાર વિચારની મુક્તકંઠે નિંદા કરેની દોવાથી તે જૈન હોય, એમ સ લવતુ નથી કાગ્યું?, જૈન ગ્રંથકારોએ પોતાના ધર્મખધુની નિંદા કરી હોય, એમ અદ્યાપિ જોવા કિંવા બાણુવામા આવી શક્યુ નથી ’ એ ઉલ્લેખ ઉપ જણાવેલ ભ્રમ નિવારણુ અને આક્ષેપ-પન્ડિતનું સમર્થન કરે છે

ફાર્ગસ સાદેખની ગસમાળા મા અને અ ય ઝેટલાક ગ્રંથોમા વલ્લી-વિનાશનો વખત ઈ સ ૮૭૦ અર્થાત્ વિ સ ૮૨૬ની આમ પાસ અટકળવામા આવ્યો છે જે જિનપ્રભસૂનિના તીર્થકટપમા સૂચવેલ વિ સ ૮૪૫ વર્ષની સમીપમા હોવાથી લાખો? નથી અસ્તુ

ઉપરના અવલોકનો પછી વનલીનો નિનાશ થયાની ઘટના આપો વિક્રમની નવમી અદીના પૂર્વાર્ધમાં માનીએ, તો તે સમયમાં શ્રીમાલપુર એ સુન્દિત અને સુસમૃદ્ધ નગર હોય એમ આપણે કંપી ગકીએ ખીજ ઉલેખો તપાસતા જણાય છે કે આજુથી નાયન્ય ખૂણામાં ૨૫ ૧૨ ૫૦ તથા અણુદિવ્યપુર પાટણથી ઉત્તરમાં ૧૦ માઈલ ૫૦ આનેતુ હાલમાં લિલમાલ (જોધપુર નાન્ય) નામથી જણીતુ એ પ્રાચીન શ્રીમાલ અથવા લિલમાલપુર ગજપૂતાનાના પ્રાચીન ગૂર્જર (ગૂર્જર-પ્રતિદાન) ગજઓની ગજધાનીરૂપે હતુ બોદ્ધ યાનિક હુયેન સંગે 'પીલીમોલો' નામથી આ લિલમાલપુરનું વર્ણન કર્યું છે

વસતગદથી મળેલા વિ સ ૬૮૦ના શિલાલેખ પૃથ્વી અને અન્ય સાધનોથી સૂચિત થાય છે કે લિલમાલ નગરમાં વર્મલાત ગજની ગજધાની હતી, કે જોનો સામત ગજિજલ (વજ્જલટ-મન્યાગયનો પુત્ર) આજુ પ્રદેશનો અધિકારી હતો ૨ ગક સ ૫૯૮ (વિ મ ૭૩૩)માં નદધ્યયનની ચૂર્ણિ ૨ ગ્યના જિનદાસગણિ મહાર ગ્યેની નિશીથ ચૂર્ણિમાં એક ઉલેખ મળી આવે છે કે—'લિલમાલમાં વર્મલાતે રૂપમય જિનર્ણિમ કગવ્યુ હતુ ૩ તે ૮૫૦ જણાવેલ વર્મલાત ગજ હશે તેમ જણાય છે

‘શિશુપાલવધ’ નામના મહાકાવ્યના ગ્યના સુપ્રસિદ્ધ કવિ માલે,

૧ જુઓ સિંહી રાજ્યમાં હતિહાસ ૫ ગીરીશ ૨૨ હી ઓઝાએ રચેલ (વૈદિક થ ૧૫૫ અજમેરથી પ્રકાશિત પૃ ૨૮ થી ૫૦ અને પૃ ૧૧૫ થી ૧૧૮)

૨ જુઓ અપભ્રંશકા ય યી (ગા ઓ સિરીઝમાં પ્રકાશિત સ ભૂમિકા પૃ ૮૭)

૩ ‘રૂપમય જહા મિલ્લમાલે વર્મલાતો’—

—નિશીથચૂર્ણિ (૧૦ ૨૫૫)

તે જ મહાકાવ્યના અતમા પોતાના પિતામહ સુપ્રભદેવનો પગિય
કગવ્યો છે ? તે વર્મલાતગજના સુરૂતાધિકાગ્રમા સર્વાધિપારી દતો
એમા સૂચવેલ વર્મલાત ગજ પણ ઉપર્યુક્ત જ જણાય છે પ્રભાચક્ર
સૂચિએ નિ સ ૧૩૩૪મા ગ્વેલા પ્રભાવકચગિમા સિદ્ધર્ષિપ્રબધમા
આ લિલમાલપુગ્નુ નામ શ્રીમાલપુગ્નુ સૂચની તેને ગૂર્જરદેશમા જણાવ્યું
છે અને ઉપર્યુક્ત વર્મલાત ગજને તેનો અધિપતિ જણાવ્યો છે કવીશ્વર
માધ અને સિદ્ધર્ષિ, એ વર્મલાત ગજના મ ની સુપ્રભદેવના પગિવાગ્ના
અને એ જ નગગ્ના ગ્તનો હતા-એ પ્રમાણે પ્રભાવકચગિમા પ્રતિપાદન
કર્તુ છે—(જુઓ પ્રભાવકચગિ, પ ૧૯૬-૧૯૭)

પ્રભાવકચગિમા માધ કવિને ભોજશૂપાલના બાલમિત્ર તરીકે
વર્ણવેલ છે તથા પ્રબધચિંતામણિમા મેરુતુગસૂચિએ એક કિંવદ તીનો
ઉલ્લેખ કર્યો છે કે “ મહાગજ ભોજે માધ પડિતની વિદ્વતા સાભળી
તેને શ્રીમાલ નગગ્થી પોતાની ગજધાનીમા બોલાવી બહુમાન આપ્યું હતું
અને મહાગજ ભોજ પણ શ્રીમાલ નગગ્મા માધ પડિતના અદ્ભુત
ઋદ્ધિવૈભવનો અને અત્યુચ્ચ આતિથ્યનો અનુભવ કરી આવ્યા હતા
પાછલી અવસ્થામા માધ કવિ અતિ દાનશુભ્રથી નિર્ધન થઈ ગયા હતા
અને એવી સ્થિતિમા યાચકને નિગશ કરવાનો અવસર આવતા હૃદય
પર આઘાત થતા પગલોકવાસી થયા હતા મહાગજ ભોજને એ
વૃત્તાન્તથી બહુ દુઃખ થયું અને ‘ માધ પડિતની સમાન જાતિના બીજા
શ્રીમાલીઓ ધનવાન હોના છતાં જૂનથી પડિત થઈ આવે પુરુષગત
વિનાશ પામ્યો ! ’ એવું વિચારી ‘ શ્રીમાલ નગગ્નુ ‘ લિલમાલ એવું
નામ પ્રસિદ્ધ કર્યું

આ કિંવદ તી પર વિશ્વાસ ગણી શકાય તેમ નથી, ધ્મ કે ઉપર
સૂચવ્યા પ્રમાણે વિક્રમની સાતમી સદીના ઉત્તરાર્ધમા વિદ્યમાન વર્મલાત
ગજના અધિપારી સુપ્રભદેવના પૌત્ર માધ કવિનો સમય વિક્રમની આઠમી

સદીનો પૂર્વાર્ધ લગભગ માની શકાય એથી તે અગિયારમી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં વિદ્યમાન માલનાના મહાગાન ભોજના પરિચયમાં આવી નો નંદિ-એ સમજી શકાય તેમ છે

વિગેરમાં મહાગાન ભોજના સમય પડેના પણ શ્રીમાલપુત્રુ 'લિલ્લમાલ' એ નામ પ્રસિદ્ધ (તુ આમાં સદીની નિશીથ-ચૂર્ણિમાં 'લિલ્લમાલ' નામનો ઉલ્લેખ થયો છે, એ ઉપર દર્શાવ્યું છે એ મિનાય ખીજ ઉલ્લેખો પણ મળી આવે છે

ઉપર સૂચવેલ વિક્રમની સાતમી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં વિદ્યમાન 'વર્મલાલ' નામનું 'વર્મલાલ' એનું નામ, કલકતા તરફની હપાયેલ શિશુપાલવધમહાકાવ્યની આવૃત્તિઓમાં પ્રકાશિત થયેલ છે, પરંતુ ખીજ માધનોથી 'વર્મલાલ' નામ બગાડી જણાય છે રોદનમાં ઓળિયટલ ઇન્સ્ટિટ્યુટમાં નંદી વિ સ ૧૪૯૬ અને સ ૧૫૦૬માં લખાયેલી શિશુપાલવધમહાકાવ્યની પતિઓમાં 'વર્મલાલ' નામ અષ્ટ વચ્ચે છે આ વર્મલાલ ગાળ ચાવગાનનો દોલો જોઈએ એમ જણાડ સાધનો પગથી અનુમાન થાય છે, જેના સળધમાં ઉપર સૂચવાઈ ગયું છે " વચ્ચેનાથી મળેલા વિ સ ૧૮૨ના શિલાલેખને આધારે લિલ્લમાલ નગર એ વર્મલાલ ગાળની ગાળધાનીરૂપે હતું

શક સ ૫૫૦ (વિ સ ૬૮૫)માં જ્ઞાલિ સ્ફુટસિદ્ધાન્ત નામનો ગણિતગ્રંથ ન્યનાગ જ્યોતિષી જિષ્ણમુત બ્રહ્મગુપ્તે જણાવ્યું છે કે ચાપવશ (ચાવડાવશ)માં તિલક સગખા વ્યાઘ્રમુખ ગાળના સમયમાં નીશ વર્ષની વચે તેણે તે ગ્રંથ ન્યો હતો ૧ એ ગ્રંથની ક્રેટનીડ પ્રતિઓમાં

૧ " શ્રીચાપવશતિલકે શ્રીચાપમુખે નૃપે શસ્ત્રપાણામ્ ।

પશ્ચાશત્સયુક્તૈવશનૈ પત્રમિસ્તીતૈ ॥

માદ્ધ સ્પુત્તિદ્ધાન સજ્જનગણિતજ્ઞગોલવિસ્તીતૈ ।

ત્રિશદ્યેષેણ કૃતો જિષ્ણમુત બ્રહ્મગુપ્તેન ॥

—જ્ઞાલિસ્ફુટસિદ્ધા ત (અ ૨૪ ૧૯૦૨માં બનારસમાં પ્રાપ્ત ૪૦૭)

તથા વરુણે મનાવેલી ટીકામાં તે પ્રથમ માટે ‘લિ લમા[લિકા]ચાર્’^૧ એનું વિગેષણ વાપરેલું જોવામાં આવે છે એવી એ લિલમાલ નિવાસી પ્રતિષ્ઠિત વિકાન હોવાનું જણાય છે એ ઉપરથી લિલમાન નામની પ્રાચીનતા જણાય છે અને તે પ્રથમ ચના પહેલાં ૧૫૫ વર્ષ પગ તે જ સ્થાનમાં થઈ ગયેલ વમલાત નાન પણ ચારંગવની ૮૨૦ તેની સલામત કન્વામાં આવે છે ઇડિયન એન્ટી વેરી (ન ૧૭, ૧/૮૮ જુલાઈ, પૃ ૧૮૨)માં બ્રહ્મગુપ્તનું જન્મસ્થાન એ લિ નાલ નગર સૂચવ્યું છે ચીની યાત્રિક હ્યુએનત્સંગના જણાવ્યા પ્રમાણે તે મમનમાં લિ લમાલ નગર, ચાવકાવ શી ગળઓની ગળધાની રૂપે ૮૫

રાક સ ૭૦૦ (નિ સ ૮૩૫)માં જનાલિપુ (જલોગ)માં ગણુગતી શ્રીવત્સગજ ગળના સત્તાસમયમાં ક્રીદેનીના પ્રસાદથી કુવ લયમાલા નામની પ્રાકૃતકથા ગ્યના નાદિપરચિદ્ધ ઉદ્દ્યોતનાચાર્યે^૨ જણાવ્યું છે ૨—પોતાની પાંચમી પેઢીએ થઈ ગયેલા પર્વજ શિવચંદ ગણિ મહત્તર જિનવદન માટે બ્રમણ કગતા શ્રીલિલમાનનગરમાં ગિથિત કરીને ગણા દતા, જેમના ક્ષમાશ્રમણ-ગુણવાન મહાન શિષ્ય ચક્ષદતગણિ મહાન મહાત્મા ૧૫૫ લોકમાં પ્રકટ યથાના યથા ગયા ૩

૧ इति श्रीभिलमा(ला)चार्यभग्निगुप्तब्रह्मगुप्तविरचिते ब्राह्मे स्फुटसिद्धांते सज्ञायाम् चतुर्विंशतितम ।
—આ ઈ ની પ્રતિનો ઉલ્લેખ

૨ મા કુવનયમાલાકથાનો કેટલોક પરિચય અમે તેના ઉપયોગી અપબ્રશ અને અષ્ટાદશ દેશીભાષા સળધી અવતરણો સાથે અપબ્રશ કા ય થી (ગા એ સિ ન ૫૭માં પ્રમશિત ભૂમિમ પૃ ૮ થી ૮૪ ૬૭ થી ૬૮ ૧૦૪ થી ૧૧૦)માં કરા ગે છે તેથી તે અહા દર્ગા ગે નથી નિરાસુ સાક્ષરાએ તે ભાગ જ્ઞેવે

૩ शिवचरणी यं मयहरो स्ति ।

સો જિનવર્ણ હેઝ કહ વિ મયનો કમળ મપત્તો ।

સિરિમિહમાલળવરમ્મિ મઠિઓ વપ્પરકત્તો વ ॥

તસ્સ વમામમળગુણો નામળ જક્કવત્તગિગામો ।

સીમો મહમહપ્પા આસિ નિગેણ વિ પવન્નમા ॥

—અપબ્રશ કાવ્ય ૧ (ભૂમિકા પૃ ૯૦)

એ ઉપ વી ભિષ્મમાની પ્રાવીનતા નુનમુદ્રતા અને તે સમજમા લા
નિનમદિની વિદ્યમાનતા હાનુ અપદ નમજી શકાય તેમ છે

મે વક્ષતગણિ પછીની ગુપ પના દર્શનતા એ જ દક્ષિણ
ચિહ્ન C ઘોતનાચાર્ગે સુચ્યુ છે — ' ત વક્ષતગણિન ધાગુ શિષ્યો
ઉતા, જેઓ તપ, નીર્ (પ કમ) અને વચનનબ્ધિથી યુત ઉતા,
જેઓએ ગુજગત દેગને દેહગઓવી અમીય બનાવ્યો
હતો.^૧

તે વનતગણિના ૭ શિષ્યોમાંથી આગાસરપણુ(૧)મા નિતાનય
કનાનના પ્રાનમુર્તિ વચનના પ્રાણ તરીકે અને તત્વાચાર્વના શિષ્ય
તરી દાનિપયચિહ્ન C ઘોતનાચાર્ગે પાતાનો પચિય કગવ્યા છે

વિક્રમની દમમી મદીના ઉત્તર્ધમા વિદ્યમાન નાયાવના
ઉપદેશમાના આદિના આખ્યાના, ઉપમિતિલવપયા નામની સોળ
અન પ્રલોક-પ્રમાણ વિમ્બન અર્ધ ઉત્તમ વ્યાચના, સ વ્યતીલીની
નમતા સામે કનાન વિક્રમ સિદ્ધિર્પિએ, એ મુદ કથાની ત્રશસ્તિમા
પોતાના ગુના ગુર્ગિવામિ ॥ અર્ગવામ પૂર્વોક્ત ભિષ્મભાલતગ મા
થનાતુ જણાવ્યુ છે—

‘ તનાપછી (દમભૂત પછી) ઉત્તનતી ધીર્તિવાળા વક્ષગાનને
નિભૂપિત કનાન મદાભાગ દુર્ગિવામી પૂ નીતનમા પ્રખ્યાત થના પ્રવળ્યા
મણુ ક તા જેમો મારી ગીત વનથી ભલુ ધન તજી કિના વડે જ
સ વર્મનુ માત્મન પ્રનાસિત કર્યુ હતુ જમના ચદ્રમા ॥ કિન્હો જેવા
નિર્મલ તે ચન્નિને જાઈ તેમના ક્રત્યેની શ્રદ્ધાથી જ ને વખત ઘણા
પ્રાણીઓ બોધ પામ્યા તા તેમને શ્રેષ્ઠ દીક્ષા આપના અને મારા

^૧ તત્તમ ચ પદ્ય સીમા તત્ત પ્રાચિય-વચન-રુદ્ધિ-મવળ્લા ।

રમ્મો ગુજરદેમ્મો અન્નિ વગ્મો દેવદરણ્હિ ॥

પોતાના ઉત્તમ ગુરુ મહાભાગ મુનિપુત્રવ ગર્ગર્ષિને હું નમસ્કાર કરું છું
કિંનર એવા આ દુષ્કાલમાં પણ જે દુર્ગસ્વામી નિસર્ગ થઈ પૂર્વ
મુનિઓના સદાચાર પ્રમાણે આ ધરાતલમાં વિહારી હતા સૂર્યની જેમ
જે ધીર મહાપુરુષ ઉત્તમ દેશનારૂપી કિંગ્સો વડે લોકમાં પ્રકાશ કરી
સદ્વિધિપૂર્વક શ્રીલિલમાલમાં અસ્ત થયા હતા—સ્વર્ગવાસી થયા
હતા ૧”

એ દુર્ગસ્વામિના પ્રશિષ્ય અને સદર્ષિના શિષ્ય સુપ્રસિદ્ધ સિદ્ધાંધ્યે
ભિક્ષુમાલ નગરનું વર્ણન કરતા પોતાની ઉપમિતિભવપ્રથ આ મૂલકથાની
સમાપ્તિ એ જ નગરમાં સ હરમાં થયાનું સૂચવ્યું છે—

“ જે નગરમાં અસાધાગ્ય ગથયાનાઓ વડે આ અધિષ્ઠ છે, એથી
સમસ્ત દેવમ દિશેમાં શ્રેષ્ઠ જયપતાકા મેળવના નિર્ભય હર્ષ આપના
જિનેશ્વર મ દિગ શોભે છે જે નગરમાં અર્થ ટકાલામાં, ધર્મ શ્રેષ્ઠ દેવ
મ દિશેમાં અને કામ લીલાગતી (લલના) —લોકમાં હમેશા હર્ષ વડે

૧ ‘તતોમ્બુદ્ધમ્ભક્તીતિમ્ભાગોત્રવિભૂષણ ॥

દુર્ગસ્વામી મહાભાગ પ્રવચત પૃથિવીતલે ।

પ્રત્નયા ગૃણતા ચેન ગૃહ સદ્ધનપૂરિતમ્ ॥

દિત્વા સદ્ધર્મમાહતમ્ય, કિયયેવ પ્રકાશિતમ્ ।

યસ્ય તચ્ચરિત વીક્ષ્ય શશાકુરનિર્મલમ્ ॥

મુદ્ધાસ્તપ્રત્યયાન્વે મૂયાસો જતવસ્તત્ ।

સદ્દીક્ષાદાયક તસ્ય સ્વસ્ય ચાહ શુસ્તમમ્ ॥

નમસ્વામિ મહાભાગ ગર્ગર્ષિમુનિપુત્રવમ્ ।

ક્રિષ્ણિ દુ પમાકાલે, ય પૂવમુનિચર્યયા ॥

વિજહારેહ નિ મદ્નો, દુર્ગસ્વામી ધરાતલે ।

સદ્દેશનાં ગુમિર્જેકે જાનિત્વા ભાસ્કરોપમ ॥

શ્રીભિક્ષુમાલે ચો ધીરો ગતોસ્ત સદ્ધિધાનત ।

નિજા મક ગહેલો છે એવા મમમ ગુણગુણના આધારભૂત તે શ્રીલિન્ગ
માવ નગ્નમા નિનમ કપમા ગહેના તે (મિહ)કવિએ આ ઉપમિતિભવ
પ્રપચા કથા ગ્ચી છે શ્રુતદેવી(મગ્ગવતી)નું અનુકગણ કગ્નારી,
દુર્ગામિ ગુરુની શિષ્યા ગણા નામની નાધીએ આ કથાને પ્રથમાદર્શ-
(પહેના પુસ્તક)મા લખી હતી મ હદરમા જે ગુ પ ગુરુવાર
પુનર્નિષ્ઠ નક્ષત્રના યોગમા આ કથાની સમાપ્તિ થઈ હતી ૧ ”

ઝાંઝા(સિંગહી)મા ગહેના એક જૈનમ દિગ્ગની દેવકુલિકા ૫૦
વિ મ ૧૦૯૧નો શિલાલેખ હોવાનું ૫ ગૌરીશકગ હી ઓઝાએ
‘ મિંગરી ગજ્યકા ઇતિહાસ ’ (૫ ૩૭)મા જણાવ્યું છે તે શિયા
લેખની નકલ બાબુ પૂર્ણચંદ્ર નાલગ્ના જૈનલેખસંગ્રહ (ખડ ૧,
લે ૬૫૭)મા પ્રકટ થયેલ છે તેમ જ જિનવિજયજીના પ્રાચીન જૈન
લેખસંગ્રહ (ભા ૨, લે ૮૦૭)મા પણ પ્રમિદ્ધ થયેલ છે એ અસ્પષ્ટ
લેખ પત્વી સમજાવે છે — નિ સ ૧૦૯૧મા ત્યા જૈનમ દિગ્ગ
આવના ગુણાદ્ય આ(વા)મન તે જાળભુકનો પુન હતો, ૬ જે જાળભુક

૧ ‘ યત્તાતુરયયાત્રાધિકામેદમિનિ સ્થવરજયપતાકમ્ ।

નિસિન્નુરમુવનમધ્યે, મનતપ્રમન્નિનેદ્રગૃહમ્ ॥

યત્તાવદ્દશાન્ત્યા ધર્મ સ્તેવધામસુ ।

કામો લીલાવતીલોને, સન્તાસ્ત્રિગુણો મુદા ॥

તત્રેત્તેન કથા રવિના નિ નેપગુણગણાધારે ।

શ્રીમિહમાલનગરે ગદિતા નિનમણ્ડપસ્થેન ॥

પ્રવમાદર્શો નિસિના સાધ્ય્યા શ્રુતદેવતાનુકારિણ્યા ।

દુર્ગસ્વામિગુરુણા શિષ્યિકૃતય ગણામિધયા ॥

સવત્સરશતનવકે દ્વિષદ્દિમહિતેઽનિલક્ષિને ચાસ્યા ।

અષ્ટે મિતપદ્મધ્યા, પુનવમૌ ગુરુદિન મમાસિરમૂત્ ॥

—પિ રિ ૩ ૫ ૧૪૮ ૧૪૯

ગજમા ય, ગુણુરત્નાકર, બધુપદ્મ દિવાકર અને લિલમાલથી નીખેલા પ્રાગ્વાટ (ખોન્વાડ) વણિખાનો એક શ્રેષ્ઠ પુરુષ હતો.^૧

ઉત્તરધ્યયનસૂત્રની પ્રાચીન પ્રતિષ્ઠિતૃત્તિ ગ્યનાર થાગપદ્મગ્રંથના વાદિવેનાલ શાન્ત્યાચાર્ય, જેમનો પ્રમુખ પ્રભાચદ્રસૂત્રિએ પ્રભાવક ચરિત્રમા વર્ણવ્યો છે, અને જેમનો સ્વર્ગભસ વિ સ ૧૦૮૬મા જણાવ્યો છે તે શાન્ત્યાચાર્ય સૂચ્યુ છે કે લિલમાલકુલના શ્રેષ્ઠ ગાત્રિ નામના અમાત્યે બધાવેલા અને તેમના લનીબ ભૂપદ્મ મહત્તમે પોતાના વશની મૂર્તિમાન કાર્તિ જેના કગવેલ વિશાલ ગમણીય મોનાના કળશવાળા, અણુરિલપાટક (પાટણ)ના ચૈત્યગેટ (જિન-મદિગ)મા એ ગુણસેનમૂરિના વચનથી તેઓએ ઉત્તરધ્યયન સૂત્રની વૃત્તિ ગ્ધી હતી.^૨

લિલમાલપુર સાથે સબધ ધગવતુ લિલમાલકુલ વિક્રમની અગિયામ્મી સદીમા મુપ્રસિદ્ધ હતુ-એમ ઉપગ્ના શાન્ત્યાચાર્યના ઉલેખ થી સમજાય છે, એટલુજ નહિ એ કુલમા થયેલા પુરુષો અમાત્ય,

૧ 'શ્રીમિહિમાસ્ત્રનિર્વાત પ્રાગ્વાટ વણિજા વર ।

શ્રીપનિરિવ ગ્ધમ યુગ્મોલ્લંગી(?) રાજવૃજિન ॥

ખાન્તો ગુણરત્નાત, બધુપદ્મ દિવાકર ।

તજુકુત્તમ્ય પુત્ર સ્યાત્ નમ્મ રામૌ તતોસ્પરૌ ॥

જજ્ઞુસુતગુણાદ્યન વામનેઽ મના(વા)દ મયમ્ ।

દૃષ્ટવા ચેવે શૃ જન, મુવત્યૈ વિશ્વમનોદરમ્ ॥

સવત્ ૧ ૧૭

—પૂ ના.૨ જન લેખસ ગ્રા. (લા ૧ લે ૬૫૭)

૨ 'શ્રીમિહિમાસ્ત્રકુલેસરજ્ઞાચમાચત્રિર્માપિતાણદિલપાટકચૈત્યગદ ।

ખાત્તમમૂપદ્મદત્તગાત્રિતરમાવશરમ્યજ શાચવમૂર્તિર્તૌ ॥'

—ઉત્તરધ્યયનસૂત્ર દત્તિ (પ્રગરિત ગ્રંથે)

મહત્તમ જેવા ઉચ્ચ ગજ્જાધિપત્રીઓ હતા, અને એવા અધિઠારપ ૫૦
હોવા છતાં પાશુ ધર્મપ્રેમી, ઉદાર અને સસગ-ગસિક હતા એ પણ
અમલ શકાય તેમ છે

કનિ આસડ, એ જ ભિ-સમાલકુલમા તેમજી સદીની મધ્યમા થઈ
ગયા, જેમણે મેવદૂત મહાકાવ્યમા ટીકા-સ્નેહનુ સિયન કગી કવિ કાલિ
દાસના યગોદીપને દીપાવ્યો હતો, જેની નર-સભરી કવિતાની વાણી
સાલજી જેને ગજ્જસભ્યોએ ‘કવિસલા-શૃગાર’ એવું ઉપનામ આપ્યું
હતું જેણે પદ્ય-ગદ્યમધ્ય અનેક જિનગ્તોગ્રો અને રતુતિઓ રચી હતી
જેણે ઉત્તમ ઉપદેશથી લખ્યું ઉપદેશ દલી-પ્રકરણ ગ્રંથુ હતું અને
બાલસરસ્વતી - ૧૧મી પ્રખ્યાતિ પામેલા તરણનમા જ સ્વર્ગવાસી
થયેલા પોતાના ગજ્જ નામના પુત્રનો વિગ્ધ-રોક નિનાવવા અભયદેવ
સૂત્રિના વચનોથી બોધ પામી જેણે ‘વિવેકમજરી - નામનું પ્રકરણ
નાટ્યભાષામા ગ્રંથુ ૧૭૭ જેના પ્રકરણની વૃત્તિ સુપ્રસિદ્ધ કવિ બાલ
યદ્રસૂત્રિએ કનિ આસડના સુપુત્ર જૈનમિત્ર સચિનની અભ્યર્થનાથી રચી

- ૧ આનંદ કાન્થિમસ્ય ય ગોદીપમતીપયત્ ।
મેઘદૂત મહાકાવ્યે, ટીકાસ્નેહનિપચનાત્ ॥
શ્રુત્વા નગરસોદગાર ત્રિરોપ્સ્ય કવિતાગિર ।
રાજમમ્યા કવિસમા શ્ચદ્વાર ઇતિ ચ જગુ ॥
જિનસ્તોત્ર-રતુતી પદ્ય-ગદ્યમધ્યેરનેકુગ ।
ચક્રે ચ ક્રૂરકર્માન્તિ ગાઢગુમીમન્ત્ર સદિમા ॥
યેનોપદેશકન્દદયાહ્વાન પ્રકરણચ્છગાત્ ।
કૂત મોક્ષાધ્વનીનમ્ય, પાથેયાતિથ્યમશ્ચયમ્ ॥
પુત્રે રાજ ડનામ્નિ બાલકુલીરાણેપમે સ્વ પુત્રી
યાતે બાલસરસ્વતીતિ વિદિતે તચ્છોક્તમૂદાશય ।
સમુદ્ધોડમયદન્તસૂરિગુરોર્યેવ વાક્યૈરસૌ
તૈરેવેદમસૂત્રયત્ પ્રવરણ થીઆસડ સત્કવિ ॥ ’

—વિવેકમજરીની વૃત્તિ પ્રશસ્તિ (પિ રિ ૩ ૧૦૨)

હતી અને જે વૃત્તિનું સરોધન-કાર્ય નાગેદ્રગચ્છીય વિજયસેનસૂરિ તથા બૃહદ્ગચ્છીય પદ્મસૂરિએ બંધન્યુ હતું તથા પ્રકરણના વૃત્તિકાર્યમા સહકારી દેવાનદગચ્છના પ્રસિદ્ધ સરોધક પ્રદ્યુમ્નસૂરિ થયા હતા જેનો સક્ષિપ્ત પગિય આ જ લેખમા પહેલા આપ્યો છે સુશીલ અનલદેવી ના સુપુત્ર અને જ્ઞસકના સર્વોદ્ધ કવિ આસક કે જેને પૃથિવીદેવી તથા જૈતલદેવી નામની બે પત્નીઓ થઈ હતી અને તેમા જૈતલદેવીથી ગંગક અને જૈનસિંહ નામના બે પુત્રો તથા પૃથિવીદેવીથી અગ્નિસિંહ નામનો એક પુત્ર થયો હતો એ કવિ આસકે, વિવેકમજરી ગ્રંથનો સ ૧૨૪ (૭) સૂચના પોતાને ભિલમાલકુલમા ઉત્પન્ન થયેના કટુકગજના પુત્ર તરીકે ઓળખાવેલ છે ૨ બાલ્યદ્રસૂરિએ આ લિલમાલ-વંશને જગતપ્રસિદ્ધ ઉત્તમ વંશ તરીકે અને લક્ષ્મી તથા સગરવતીના અદ્વિતીય ધામ તરીકે વર્ણવ્યો છે ૨

સુપ્રસિદ્ધ શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યે સંસ્કૃત દ્વાચયમખાકાવ્ય (સ ૫, શ્લો ૦ ૪૫) મા શ્રીમાલના ગજનુ સૂચન કર્યું છે (પિ સ ૧૩૧૨ મા અભયતિલકગણિએ એની એ ખાકાવ્યની વિસ્તૃત વ્યાખ્યામા શ્રીમાલ ની વ્યાખ ॥ ૬૭ મા શ્રીમાલપુરુષ અપગ્નામ ભિલમાલપુર સૂચવેલ છે અથા ભિલમાલ-૧ શ એ જ શ્રીમાલ-૧ શ અથવા શ્રીમાલ-

૧ સેરિમિહમાલનિગ્મકુલસમવજ્રકુમરાય-જ્ઞાણ ॥

૨મ આસદેશ રક્ષ, વસુ જલહિ દ્રિણેસ-વરિસમિ ॥

—વિવેકમજરીના અતમા (પિ | રિ ૧ ૫૬)

૨ શ્રીમિહમાલમિધયા પ્રસિદ્ધો, વશાવનસો જગતીલક ॥

સમસ્તિ પાગોવિરિવા-યુતથી સરસ્વતી વાસ નિવામ ઇક ॥

—વિવેકમજરીવૃત્તિ પ્રસારિત (પિ રિ ૩ ૧૦૧)

૩ શ્રીમાલસ્ય નિહમાલપરનામ્ પુરત્ય ॥

—સ અથા વૃત્તિ (સ ૫ શ્લો ૦ ૮૫)

સાતિના નામથી પ્રતિદિમા આન્યો દાય-તેમ જણાય છે, તે જે નાતિ અને વશના સેકડો ઉ વેજો મળી આવે છે

વનભી-લગના મમયમા વવખીપુ(વળા)થી મટાની જિનની મૂર્તિ આ જ લિન્ધમાલ અપગ્નામ શ્રીમાનગ્મા આન્યાનુ ૮૫ મગ્માણુ સૂચવવામા આન્યુ છે તેને જ મળતો ૮ લેખ વિ સ ૧૩૩૩ના એક શિલાલેખમા થયેન છે ત્યા આ ગ્યગને શ્રીમાલ-મહાગ્યાનના નામથી ઓળખાવવામા આવેન છે ૧ એ લેખમા શ્રી શ્રીમાલદેશનો તથા એ વીગ જિનેદ્રની પૂજા માટે અપાયેના નના શાનનનો ઉ લેખ જ્વામા આવેન છે (જુઓ જિનવિ પ્રાચીન જૈનલેખ સંગ્રહ, ભા ૨, લે ૪૦૦)

લિન્ધમાલ-ગરુ

નિલ્ધમાલકુલ અને વશની જેમ લિન્ધમાલપુ માવે મળધ ધગવનો એ- ગરુ પશુ પ્રતિદિમા આન્યો જણાય છે વિક્રમની સોળમી મહીના પ્રકટ થયેના ઢેલવાક લેખોમા લિન્ધમાનગરુ નામ જોવામા આવે છે પાની નોવખામદિમા ગેવ કુથુનાથખિગની પાળી રોતગયેન લેખમા લિન્ધમાલગરુ નામ વચાન ઈ (જુઓ પૂ નાટ મગદિન જૈનલેખસંગ્રહ ખ ૧ લે ૮૧૬) ડીમાના આદીશ્વ મદિમા જેની વિમલનાથખિગની મુખ્યતાવાળી પચતીર્થા નિમાને વિ સ ૧૫૬૩મા પ્રતિષ્ઠિત કરના કર્મોતિ-ત(ર)સૂત્રિ લિન્ધમાન ગરુના દના એમ જણાન છે (જુઓ ૫ નાટ-જૈનલેખસંગ્રહ ખ ૨, લે ૨૦૯૬)

લિન્ધમાલના ચમત્કારી પાર્શ્વનાથ

વિક્રમની ચત્તમી મહીના ઉત્તગધ મા લિન્ધમાલમા ચમત્કારી એક

૧ ય પુરાણ મહાસ્થાને, શ્રીમાલે ન્દયમાગત ।

સ દેવ શ્રીમહાવીરો દેવાદ્ વ મુગમ પન્મ ॥

—પ્રાચીન જૈનલેખસંગ્રહ (જિનવિ ૧ ૮૦૨)

પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા પ્રગટ થઈ હતી, જેનું વર્ણન તપાગચ્છના હસ-
ન્તસૂત્રિના શિષ્ય અને પ મુમતિકમનના શિષ્ય પુણ્ડકમલ કવિએ
વિ સ ૧૬૬૧, શા શુ પ, ગ્નિવાગ ભિન્નમાલના પાર્શ્વજિનના
સ્તવનમા કર્યું છે^૧ તેમા જણાવ્યું છે કે શ્રીશ્રીમાલ, પુષ્પમાલ અને
ભિન્નમાલ નામથી પ્રખ્યાત નગર પૂર્વ બહુ સમૃદ્ધિશાલિ હતા ચોગશી
સાતિની સ્થાપના એ નગરમા કહે છે ગઢ, મઠ, મદિર, પોળ, જિન
મદિર, શિવ પ્રાસાદ વાવ, કૂવા, નદી વગેરેથી એ નગર રોબતુ હતું
૯૦,૦૦૦ વ્યવહારી, ૪૫,૦૦૦ બ્રાહ્મણો ત્યા વસતા હતા લક્ષ્મીદેવીનું
મદિર ત્યા તેજથી ઝળાળતુ હતું તે વખતમા વ્યવહારીએ પાર્શ્વ
જિનનું એક મદિર બંધાવ્યું હતું જેમા પિતૃનમય બિંબ હતું
મહેચ્છનું જ્યાર ગજ્ય થયું ત્યાર સુનર્ણમય આભૂષણો સાથે પિતૃ
મય પ્રતિમા ભોધમા લકારી હતી

સ ૧૬૫૧મા દેવળની છટ ખણુતા શ્રીપાર્શ્વની પ્રતિમા પ્રગટ
થઈ શ્રીનીગ્નુ સમવસગણુ તથા મુદ્દર પ્રતિમા, શ્રીશારદાની મૂર્તિ
વગેર આઠ મૂર્તિઓ પ્રગટ થઈ^૨ મેના લક્ષમણુ અને ભાવકહંગાગચ્છના

- ૧ સ વત્ સોલ એક(સ)ઠે આવપુ શુદ્ધ રવિવારો રે,
પચમી તિથિ પાસ-૭ તથા ગુણુ ગામા હપ અપારો રે

કલરા

અશ્વસેન-નદન કુપ-નિકદન પાસ જિનવર જગગુર
ભીનમાવ-ભૂપા દુરિતદ્વપલ સધ સદ સુખકર
તપગચ્છ-મણુ કુગતિ-પડલ હસરતસૂરીશ્વર
તસૂ પતિ સુમતિકમન-શિષ્ય પુણ્ડકમલ ભવ-ભયહર
ઇતિ નીભીત્રમાલ-પાશ્વ જિન-સ્તવન સ પૂલ
(સ ૧૯૧૨ની લિ પ્રતિ ઓ ઇ વડોદરા)

- ૨ છટ પછ તા દેવલ બણીએ પ્રગટયા શ્રીપામ,
સ વત્ મોલ એ-૧વને, બદ પૂગી આસ ૮

ચતુર્દશીપક્ષના પંચાસ વગેરે એ જોઈ અતિહર્ષિત થયા શાંતિ જિન-
મદિગમા એ પ્રતિમા લાનીને સ્થાપી અને સ્નાન-મહોત્સવ ગીત-ગાન
થવા લાગ્યા

—એ વખતે જાલોરનગરના દેશપતિ ગજનીખાન નાજ્ય કરતો
હતો અને તેનો સેવક લિંગમાલમા નાજ્ય કરતો હતો તેણે ખાનને
જઈને કહ્યું કે—સાહેબ ! પીતલનું અદ્ભુત ભૂતખાનું પ્રગટ થયું છે તે
આપ લાવગો તો ઘણું દ્રવ્ય આપરો ખાને વાત સાલળાને તગ્ન જ એ
પ્રતિમાને પોતાની પાસે અણાવી અને ખોલવા લાગ્યો કે આજે મે
ખૂબ પિત્તળ મેળવ્યું છે, હાથીને વાસ્તે તેનો ઘટ કગવું એ વાત
સઘળી જગ્યાએ થઈ, ચતુર્વિધ સઘ મળ્યો ગજનીખાન પાસે જઈ
તેને વીનવ્યો મહાજને માનપૂર્વક જવાળ્ય માગ્યો પિત્તળનું ધન
અમારી પાસેથી લ્યો, ભૂતખાનું તમે છોડી દો, જાળા આદમનું એ રૂપ
છે, એના ઘણા સ્વરૂપ છે જેની ખીજમત કગવી ઘટે, તેનું ખૂન કેમ
કગવ ? સલામ કરીને તમે પાસ(પાર્શ્વજિનગિજ)ને છોડો, જેથી
સૌના મનની આશા પૂર્ણ થાય અમે ચાગ લગગ પીરોજી(તે વખતનું
ચલણી નાણું) આપીએ

તે વખતે ગજનીખાન ખોલ્યો કે લાખ રૂપિયાના મામલામા એટલા
દામથી કેમ છોડુ ? સઘળો સઘ પાછો વળ્યો હૃદયમા ઘણું દુખ થયું
હાહા ! દુખ દોને કહેડું ? મ્લેચ્છ પાસેથી પ્રતિમા કેમ લેશું ? લોગેએ
વિવિધ પ્રકારના અલિંગલ લીધા તે ગામમા ગહુચણવત સઘની
વીગ્યદ ગટેતા ટતા, તેણે પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ છુટે ત્યાં સુધી એવો નિયમ
લીવો કે પાર્શ્વનાથની મૂર્તિને પૂજ્યા પછી અન્ન જમીશ

સમો નસરણુ શ્રીવીરનું અ પ્રતિમા સુદર સાર,

મૂરત શ્રીસારદ તણીએ આન મૂરત અ ખાર

—એ ઇ વડોદરાની ૫ સિ પ્રતિ

એ પછી નીલા ઘોડા પર અસ્વાર થઈ નીલા વસ્ત્ર અને શણગાર પહેરી શ્રીપાર્શ્વકુમાર ધગજેદ્ર અને પદ્માવતી સાથે પ્રકટ થયા અને એ અભિમતવાળા રોકને કહ્યું કે—‘એ રોક ! મારી વાત સાભળ રાત-દિવસ ભૂખ્યો શા માટે મરે છે ? પાર્શ્વનાથની જે ખરી મૂર્તિ હતી તે તો ગજનીખાને ભાગી નાખી, તે મૂર્તિ તો ડેઈ રીતે આની શંકે નહિ તુ આટલી લાઘણી શા માટે સહન કરે છે ?’ રોક બોલ્યા કે—‘આ ભરમા મે જે નિયમ લીધો છે, તે જ સાચું છે પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ જે આવરો નહિ, તો મરણ એ શ્રેયસ્કર છે’

રોકનું એવું નિશ્ચય ચિત્ત જાણી ધગજેદ્ર જલોગ્ધમા ગયો, ગજનીખાનને કહ્યું કે—‘તુ સૂતો છો, તે જાગ, જલદી ભીંતને મારે પગે લાગ, મને બિજમાલ નગરમા મૂક નહિતર તારા પર કલિકાલ રુઝ્યો છે, તેમ સમજજે જે હુ રુઢીશ તો છુરુ થરો અને હુ તુઝ્યો તો અપાગ સદિ આપીશ શત્રુઓમા જય જયકાન્ અપાવીશ

ગજનીખાન અહકારમા આવી બોલ્યા બોલ બોલવા લાગ્યો કે—અરે ભૂતખાના ! તુ મુજને શું કગાવે છે ? તુ રૂઢ્યે કે તુઢ્યે શું કરી શકવાનો (તો ? મારુ ભાગ મોટું કહવાય છે કરે તે તો હિંદુ ગોખરા, અમે તો ખુદાના યાન્ છીએ મલકમા મુસવમાન મોટા છે, ભૂતખાનાના તો તે ક્ષયકાન છે અરે ! મારી વાત સાભળ, તારી કાયાના ઢુકડા ઢુકડા કરી નાખીશ અને સોરીએ સોરીએ રેગનીશ હું બેઉ છું કે—તુ મને શું આપે છે ? રુદ્ર થઈને અમારુ તુ શું લે છે ? મહારો સેવક થઈને તુ શું આપવાનો હતો ?

ગજનીખાને તે વખતે વિચાર કરી સિસાહી ગામના સાગ સોની તેડાવ્યા અને તેમને કહ્યું કે—આને ભાગીને કટકા કરો અને તેનાથી ખીખી માટે નવસર હાગ અને ઘોડાના ગળા માટે ધુવન્માળ કરો’

સોની ભાગવા ગયા તેવામા ભમગઓનો ગુજન્વ થયો અને તે જ વખતે ખીખી વ્યાકુલ થઈને નાકી મતવાળી કાળી ઘટા આકાશમા

ચડેલી બ્યારે લાળી ત્યારે જલોરી ખાન વ્યાકુલ થયો એ ખાન ! તું પાર્શ્વનાથને કોપાવે છે ! તું ધરણેશ્વર, પાર્શ્વનાથનો પ્રધાન છું ધ્યાન ધરીને તું જો

લશ્કરમાં માત્ર વાગવા માડ્યો, ટાથી ઘોડાઓનો સહાર થવા લાગ્યો હામ હામ માણસો મળવા લાગ્યા, બીબી, બેટા, બાધન અને બેલી નજરે દેખતા એકલા જવા લાગ્યા, ધીજી વહેવા લાગી બ્યા જલોરી સકોસી(હાકિમ) હતો, ત્યાં મેહ એક ટીપુ પણુ વ સ્યો નહિ, ત્યાં સખત તડો પડવા લાગ્યો પ્રજાલોક પોકાર કરવા લાગ્યા કે—ખૂનકાર ! પાર્શ્વનાથની મૂર્તિને છોડો, સૌની સાગ કરો ખાને(લિજ્જત માલના ટાક્રમે) કહ્યું કે—સ્વામિ ! ન છોડો, એનાથી ધણું કામ સરરો, હવે ધણું ધન માગો

સૂતેલા મલેખ(ગજનીખાન)ને હેઠા નાખી દીધા, તે મુખેથી ‘પાર્શ્વનાથ’ એવું બોલવા લાગ્યો મૂર્તિને છોડ, તો તને છોડ મોટેથી મર્મ પ્રહાર થાય તેમ માર્યો અગમ અપાર રોગ ઉત્પન્ન થયો વેદનાનો પાન નહો નહિ અન-પાન દેખતા અરુચિ થઈ, નિદ્રા દૂર નાશી ગઈ મગણુ સમય થયો તે વખતે ગજનીખાન મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે—‘પાર્શ્વ જિનેશ્વર માન માગે છે જીવિતનું દાન આપો હે પ્રભુ’ મારી વેદના જો ગતે શમી જરો તો તમને પ્રભાતે છોડીશ ’ ખાને એમ કહ્યું એટલે વેદના શમી પછી ખાને સિંહાસન પર પાર્શ્વનાથને બેસારી, પોતાનું માન દૂર કરી સલામ કરીને પાર્શ્વનાથને પૂજ્યા અને કહ્યું કે—‘અહા, અલખ ને આદમ તું જ છો, તારી જોડ કોઈ નથી પીગ, પેગ મગ ખુદા અને સુલતાન તું છે, બાળક પગ મહેર કરો, આપની આયુ કદી લોપીશ નહિ અનેક પીગ છે, પગ તું ત્રેનીશમાં ગય ! (પાર્શ્વનાથ !) તારા સગ્ગો બીજે કોઈ નથી ’ એમ કહી સૌ સધને તેડાની પાર્શ્વનાથને સોખ્યા જલોગનગમાં વધામણી(ઉસવ) થઈ નિત્ય નીન વાજિન વાગવા લાગ્યા સધવા શ્રીઓ લાસ ગાવા લાગી, રગ ભરીને ખેલો ખેનના લાગ્યા યાયોની આશા પૂરી થઈ

એ પાર્શ્વનાથના જિજ્ઞાસુ ગથમા બેસારી જાલોગથી આડખરપૂર્વક લિજમાલ પહેચાડયા સઘવી વીજ્યદ દર્પિત થયો અને તે અવસરે તેણે મહોત્સવ કર્યો, સત્ત્વ પ્રકારે પૂજા ગ્યી મોટા ઓગળવ કરી ચાર દિશાએ તેડા મોકલી સૌ સઘને તેડાવ્યો સાધર્મિ-લક્ષિત કરી પુષ્કળ દાન આપ્યું સઘનું બહુમાન કરી પહેગમણી કરી સઘની નીગ્યદે તેર મહિને પોતાના અભિમત નિયમનું પાગલું શ્રીપાર્શ્વનાથજીને પૂજીને કયું શોક સતાપ નષ્ટ થયા અને મનના મનોગથો સિદ્ધ થયા પાર્શ્વ નાથના દર્શને ચારે દિશાના સઘ આવતા હતા, તેની લક્ષિત લખી પેરે કરી ચારે દિશામા કીર્તિ વિસ્તારી જૈનધર્મનો ઉદ્ધાર-ઉદ્યોત થયો પદ્મ દિવસ પાર્શ્વપ્રભુ જાલોગમા રહી લિજમાલ પધાર્યા ત્યારે ઘરે ઘરે મગલ-વધામણા થયા પાર્શ્વજિનનું નિરીક્ષણ કરતા સૌ સઘના મન હર્ષિત થયા ઘેગ ઘેગ આનંદ ઉછળ્યો, લવ્ય મનુષ્યો એકઠા મળ્યા દુર્જન ચાડિયો (ગજનીખાનને સૂચની ખોટી સલાહ આપનાર) પાચ પુત્રો સાથે મૃત્યુ પામ્યો તેના ધનનો નાશ થયો, તેના ચીર રડવડ્યા

શાંતિજિન-મ દિરની પાસે પાર્શ્વનાથનો પ્રાસાદ વિમાન-સગ્યો કરાવ્યો, પૂર્વ દિશા તરફ તેડું દ્વાર ગખ્ય તે મદિગમા પૂર્ણ થાલલાની પૂતલી અને ઘેરણી વિવિધ પ્રકારે કગવામા આવી હતી નવચોક્કી જોઈ મન મોહિત થવું હતું નદક્ષિણા સારી રીતે કરી શકાય તેવી લમતી બનાવી હતી સાગ મુહૂર્તે પાર્શ્વનાથ પ્રભુને તે પ્રાસાદમા સ્થાપ્યા હતા સમવસગણના મુખ આગળ લમતીમા ઘણી પ્રતિમાઓ સ્થાપી શાગદાદેવીને પાગણાની આગળ સ્થાપન કરી લવ્ય પ્રાણીઓ નિત્ય નવા પૂજનાદિ નીપજવના હતા એ લિજમાલમા જિનવરના પાચ પ્રાસાદો (મ દિરો) મેરુ-સમા તોલતા હતા ચારે દિશાના સઘો મોટા આડખરે જાના કગવા આવતા હતા

—સત્તગ્મી સદીના ઉત્તગર્ધમા બનેલી એ ઘટનાને તે સમનના

કવિ પુણ્યક્રમને વર્ણવી છે, એ નિવાન લિનમાનના પાર્શ્વનાથનું નામ, તીર્થમાલા-ચત્વર્ગપિપાટી જેવા બીજા ઓત્રોમા પણ તેવામા આવે છે

લિનમાલ-પાર્શ્વનાથ

ઉપર સૂચવેલી ઘટના વિક્રમની સત્તમી સદીના ઉત્તરાર્ધમા બનેલી રાવાથી તે પડેલા થયેના કવિઓએ લિનમાલનું વર્ણન કરવા છતાં એ ઘટનાનો ઉલ્લેખ કર્યો નથી વિક્રમની પદ્મમી સદીના ઉત્તરાર્ધમા થયેના જણાતા ૫ મેત્રે(મેટાએ) ગ્યેની તીર્થમાલામા માન લિનમાલનું જ સંક્ષિપ્ત વર્ણન આ પ્રમાણે કર્યું છે —

“શ્રીજલઉગ્નિ નમગ્નિ લીનવાલી એક વિગ્ર બહુ નદ વિચાલિ
નિઉ મટસ વાણિગના વણા, ૫ ચિતાલીસ મહસ વિગ્રા તણા,
સાવા તાલા નઈ દેટના પ્રામાદે જિણુ-પ્રજ ૦ ।
સુનિવર મટસ એક પોસાલ, આમ્નિગ-એટવઈ લીનમાલ ”

—પ્રાચીન તીર્થમાલા સંગ્રહ (મદ્દગન શ્રીવિજયવર્મસૂરિ સરોધિન, ૫ વિ. ગ્ર લાવનગથી પ્રકાશિત ભા ૧, પૃ ૫૪, કડી ૬૪ ૬૫)

વિક્રમની સત્તમી સદીના ઉત્તરાર્ધમા તથા અઠામી સદીના અને તે પછીના ચત્વર્ગપિપાટી-તીર્થમાલાના ગ્યનાના અનેક કવિઓએ લિનમાલના પાર્શ્વનાથનું અમણુ કર્યું છે તપાગચ્છીય વિજયસેન સૂરિના સમયમા થઈ ગયેના ૫ વિનયકુશલના શિષ્ય શાંતિકુશલે વિ સ ૧૬૬૭મા ગ્યેના મનોશ કડીનાળા પાર્શ્વનાથ-સ્તવનમા સૂચન કર્યું છે કે —

‘લિનમાન બિજેણીધ નિવાજઈ હો બળયો જગદીશ ’

—પ્રાચીન તીર્થમાલા-સંગ્રહ (ભા ૧, પૃ ૧૯૮)

એ પાર્શ્વનાથના જિંબને ગથમા જેસારી જલોગથી આડબરપૂર્વક લિજમાલ પહોચાડ્યા સઘની વીરચદ દર્પિત થયો અને તે અવસરે તેણે મહોત્સવ કર્યો, સત્તર પ્રકારે પૂજા ગ્યી મોટા ઓચ્છવ કરી ચાર દિશાએ તેડા મોકલી સૌ સઘને તેડાવ્યો સાધર્મિ લક્ષિત કરી પુષ્પ દાન આપ્યું સઘનું બહુમાન કરી પહેગમણી કરી સઘની વીરચદે તેર મહિને પોતાના અભિગ્રહ નિયમનું પાગલું શ્રીપાર્શ્વનાથજીને પૂજીને કથું રોક સતાપ નષ્ટ થયા અને મનના મનોગથો સિદ્ધ થયા પાર્શ્વ નાથના દર્શને ચારે દિશાના સઘ આવતા હતા, તેની લક્ષિત લખી પેરે કરી, ચાર દિશામા કીર્તિ વિસ્તરી જૈનધર્મનો ઉદ્ધાર-ઉદ્ધોત થયો પદ્મ દિવસ પાર્શ્વપ્રભુ જલોગમા ગહી લિજમાલ પધાર્યા ત્યારે ઘરે ઘરે મગલ-વધામણા થયા પાર્શ્વજિનનું નિરીક્ષણ કરતા સૌ સઘના મન દર્પિત થયા ઘેર ઘેર આનંદ ઉછળ્યો, લગ્ન મનુષ્યો એકઠા મળ્યા દુર્જન ચાડિયો (ગજનીખાનને સૂચવી ખોટી સલાહ આપનાર) પાપ પુનો સાથે મૃત્યુ પામ્યો તેના ધનનો નાશ થયો તેના ચીંગડવડ્યા

શાંતિજિન-મ દિગ્ગની પાસે પાર્શ્વનાથનો પ્રાસાદ વિમાન-સંગ્રહો કરાવ્યો, પૂર્વ દિશા તરફ તેનું દ્વાર ગચ્ચ તે મ દિગ્ગમા પૂર્ણ થાલલાની પૂતલી અને ઘેરણી વિવિધ પ્રકારે કરવામા આવી હતી નવચોક્રી જોઈ મન મોહિત થતું હતું પ્રદક્ષિણા સારી રીતે કરી શકાય તેવી ભમતી બનાવી હતી સાગ મુહૂર્તે પાર્શ્વનાથ પ્રભુને તે પ્રાસાદમા આપ્યા હતા સમવસગણના મુખ આગળ ભમતીમા ઘણી પ્રતિમાઓ સ્થાપી શાગદેવીને પાગણાની આગળ સ્થાપન કરી લવ્ય પ્રાણીઓ નિત્ય નવા પૂજનાદિ નીપજવતા હતા એ લિજમાલમા જિનવગ્ના પાપ પ્રાસાદો (મ દિગ્ગ) મેરુ-સમા રોભતા હતા ચારે દિશાના સઘો મોટા આડબરે જના કરવા આવતા હતા

—સત્તરમી સદીના ઉત્તરાર્ધમા બનેલી એ ઘટનાને તે સમનના

અથવા લિખમાલ પર ગળ્યાધિકાર હતો—એમ શિવાલેખોના આધારે જણાય છે એ પહેલાના પ્રાચીન સમયમાં વિક્રમની નવમી સદીના પૂર્વાર્ધમાં ગણુસ્તી વ સગજની જલોગમાં ગળધાની લેવાથી એ પ્રદેશ પર અધિકાર જણાય છે લિખમાલના ગળઓનો કનગજ ઇતિહાસ પ્રકાશમાં આવેલો નથી, તેથી નીનારોડ શ્રીમાલપુત્રી માલૂ નગરીમાં આવ્યા ત્યારે ત્યાં ડોનો અધિકાર હતો, એ સ્પષ્ટ દેખાવી શકાતું નથી.

જૈનમંત્રીઓની પૂર્વોક્ત પ્રાચીન પ્રાકૃત પ્રશસ્તિમાં સિન્ધિમાલ (શ્રીમાલ)પુત્રો નિર્દેશ થયો છે, એ પ્રશસ્તિનું ઉપદેશક/પવલ્લીમાં વિમલચન્દ્રિમાં સરકૃતમાં રૂપાતર થયું છે ત્યાં શ્રીમાલપુત્રને લિલ્લમાલ વગેરે ખીન્ન નણુ નામેથી ઓળખાવેલ છે, ગૂજરાતી વિમલપ્રબ્ધ લગભગ એને અનુસરે છે ઇદ્રહ સગણિએ ઉપદેશક/પવલ્લીમાં પ્રાચીન સબ્ધ-પ્રાદુક શ્લોક ટાકેલ છે, તેમાં લિખમાલ નામ જોવાય છે^૧ એવી રીતે લિલ્લમાલ, શ્રીમાલ અને લિખમાલ એવા અનેક નામેથી પ્રસિદ્ધિ પામેલ એ પ્રાચીન ઐતિહાસિક રચના સબ્ધમાં સોધખોળ કરવામાં આવે તો ઘણું નીન જણવાનું મળી આવે, પરંતુ અવકાશ અને સાધન-સામગ્રીના અભાવે, તેમ જ અહીં ખાસ પ્રસ્તુત ન હોવાથી એ સબ્ધમાં આટલેથી જ સંતોષ માનવો પડે છે.

માલૂ

જૈનમંત્રીઓની પૂર્વોક્ત વા પ્રશસ્તિમાં તથા વિમલચન્દ્રિ પ્રબ્ધમાં સૂચવ્યા પ્રમાણે ખોન્વાડ વણિક ઇક્કુર નીનાશાહે શ્રીદેવીની પ્રેરણાથી શ્રીમાલપુત્રી નીકળી વિક્રમની નવમી સદીના પ્રારંભમાં જે નગરીના

૧ સમ્બધપ્રાદુકશ્લોકો લિલ્લમાલેષ્વર મયા અમી ।

પૂર્વાચાર્યકૃતા વિદ્યલેખ પ્રવીતિહેતવે ॥

પ્રાગ્વાગે નીનનામા પ્રકૃત્યુગળે મિત્તમાલેષ્વર પ્રાક્ ।

તસ્માત્ મામુપરેડગાત મુનલદ્વરયુત્તરુતો વીરનામા ।

—ઉપદેશક/પવલ્લી (પૃ ૩૬ શ્લોક ૧૦ ૧૧)

લિન્નમાલ-નામ

વિક્રમની સોળમી સદીમા અને તે પછીના સમયમા ઉપર્યુક્ત શ્રીમાલપુર અથવા લિલ્લમાલપુરનો લિન્નમાલ-નામથી ઉલ્લેખ થયેલો જોવાય છે. મીનાગામમા રહેલ વાસુપૂજ્ય-ગિરિજને વિ સ ૧૫૪૯મા પોતાના માત-પિતાના તથા પોતાના શ્રેય માટે કગવનાગ શ્રીશ્રીમાલી શાંતિનો ઉદ્દેશી શ્રાવક લિન્નમાલ-નિવાસી હતો એમ બ્રહ્મણગચ્છીય શીલગુણસૂત્રિએ પ્રતિષ્ઠિત કરેલી એ જ પ્રતિમાના લેખથી જણાય છે (જુઓ છુદ્ધિ જૈનપ્રતિમા-લેખસંગ્રહ ખ ૨, લે ૨૮૧)

—વિક્રમની અત્તમી સદીમા થઈ ગયેલા તપાગચ્છના મુક્તિસાગરજી, ઉપાધ્યાયપદ મળ્યા પછી વિ સ ૧૬૮૦મા લિન્નમાલમા પધાર્યાં વર્ણુન ગજસાગરસૂત્રિ-નિર્વાણુ ગસમા છે (જુઓ જૈન ઐ ગૂ કાવ્યસંચય, પૃ ૪૮)

—વિક્રમની અઢારમી સદીમા રાઠોડ અજિતસિંહના રાજ્યાધિકાર સમયમા તપાગચ્છના પ ન્યાયસાગરજીનો જન્મ એ જ લિન્નમાલમા વિ સ ૧૭૨૮મા થયો હતો અને ઉત્તમસાગરજીએ વિ સ ૧૭૩૭નું ચોમાસુ એ લિન્નમાલમા જ કર્યું હતું-એમ ન્યાયસાગર-નિર્વાણુગસથી જણાય છે (જુઓ જૈન ઐ ગૂ કા સંચય, પૃ ૬૯, ૭૩)

લિન્નમાલના રાજઓ

વિ સ ૧૩૩૩ આસો શુ ૧૪ને દિવસે વીગજિનની પૂજા માટે દેવદાય તરીકે નનીન શાસનનો પ્રબંધ થયો, તે નખતે શ્રીમાલ પર ચાચિગદેવનો ગજ્યાધિકાર હતો (જુઓ જિનવિ પ્રાચીન જૈન લેખ સંગ્રહ, ભા ૨, લે ૪૮૭), જોગ્યે ગેજદિય લા ૧, પૃ ૪૭૭ થી ૪૭૬, ૪૮૦, ૪૮૪ ૨૮૩ અને ૨૮૬ પરથી જણાય છે કે વિ સ ૧૨૩૮મા જ્યતસિંહનો, ૧૨૬૨ થી ૧૨૭૪મા ઉદયસિંહનો વિ સ ૧૩૩૩ થી ૩૪મા ચાચિગદેવનો અને ૧૩૩૯ થી ૧૩૪૫મા સામતસિંહનો શ્રીમાલ

સુપ્રસિદ્ધ વિદ્વાન્ રીલાક આચાર્યે આચાર્યગચ્છની વૃત્તિની ગ્યના વિ ન ૯૧૯મા એ જ ગાભૂ ગામમા કઠી હતી—એનું સૂચન ઉપર થઈ ગયું છે એ સિવાય શક ન ૮૨૧ (વિ ત ૯૫૬)મા આ જ ગાભૂ ગામમા નિવાસ કરી મિદ્ધાતિક યજ્ઞદેવના શિષ્ય પાર્શ્વે ત્યાના જિનાલયમા રીલવાન્ બહુશ્રુત આવક જ બૂનામ(ગ)ની સાહાય્યથી યતિપ્રતિક્રમણ સૂત અને શ્રાવધ્રતિક્રમણસૂતનું વ્યાખ્યાન ચત માતની પ થમીએ ન્ચુ ઉત્તુ,^૧ જેની વિ ન ૧૦૨૮મા લખાયેલી તાડપત્રીય પુસ્તિકા અત્યાર પણ પાટણમા નવનીના પાડાના જૈનભાગમા વિદ્યમાન છે (જુઓ પત્રનીય-જૈનભાગાગ-અથસૂચી, પૃ ૧૮, ૧૯)

અહીં કેટલુંક પ્રાસંગિક સૂચન કરવાનું છે કે—ગજદાટ વોટસન મ્યુઝિયમના યુરેટર ઇતિહાસપ્રેમી સાક્ષર દત્તાત્રેય બાલકૃષ્ણ ડિસકળાંગ એમ એ એમણે ભાવનગરમા સાતમી શૃંગતી સાહિત્ય પરિષદ આગળ ‘ શૃંગતના ધાર્મિક ઇતિહાસની રૂપરેખા ’ નામનો નિબંધ ન્ચુ કરેલો, જે ‘ યુગવર્મ ’ માસિકના ૧૯૮૦ના ચેતના અકમા પ્રકટ થયેલો. જેવાન છે તેમા ‘ બુદ્ધકાળ સબધી ઉલેખ કરતા જણાવ્યું છે કે—“ તથાપિ આપણા શૃંગત દેશમા જૈનધર્મનો પ્રવેશ તે વખતે તો થયેલો દેખાતો નથી જ પણ હ આગળ બતાવું છું તે પ્રમાણે સેકડો વગસ સુધી થયો ન હતો ’

એ જ લેખમા આગળ ઉપર જણાવ્યું છે કે—

૧ ‘ અઙ્ગના શ્લોકપત્રે , જ્ઞાનિ ચાથા ગ્નાનિ વિંદિત્યા ।

બધિક્કાચેકાધિકયા માસે ન્તે તુ પવમ્યા ॥

નીન મમાસિમેતલ્લ , મિદ્ધાનિક યજ્ઞદેવશિષ્યેણ ।

પ્રતિચરણાયા કિન્નિદ્ધ , ચારવાન પાશ્વનામ્ના તુ ॥

આવસો જ્ઞવુનામા(ગા)રય શોલવાન્ સવહુશ્રુત ।

સાહાય્યાદ્ રચિત તસ્ય ચમૂનાયા નિનાલ્યે ॥

—પાટણ જૈનભાગ રૂપ અથસૂચી (પૃ ૧૮)

આશ્રય લીધો હતો, જ્યાં જવાથી નીનાશાહનો દાથી ઘોડાની સમૃદ્ધિવાળો અદ્ભુત અબ્યુદય થયો હતો. જ્યાંથી નીનાશાહને વનગજ નગ્નપતિ સન્માનપૂર્વક અણુહિલનાક પાટણુમાં લઈ ગયો હતો, તે ગાભૂ ગામ પાટણુથી લગભગ બાર ગાઉના જ અતર પર આવેલું છે. વિક્રમની આશ્મી, નરમી અને દસમી સદીમાં એ નગરી સુસમૃદ્ધ હતી એ સમયમાં ત્યાં શ્રીમાન્ જોનો વસતા હતા, જૈનમંદિર અને ઉપાશ્રય ત્યાં હતા, સમર્થ જૈનાચાર્ય અને જૈન મુનિઓએ ત્યાં નિવાસ કરી અનેક ગ્રંથો રચ્યા હતા—એમ ઐતિહાસિક પ્રમાણોથી સિદ્ધ થાય છે.

સુપ્રસિદ્ધ શીલાકાચાર્ય^૧ કે જેઓ નિર્વૃત્તિગચ્છના માનદેવસૂગ્ધિ શિષ્ય હતા^૨ અને જેમનું વિમનમતિ એવું તાત્ત્વિક સાર્થક નામ હતું,^૩ જેમણે આચાર્યગ અને સૂત્રજ્ઞતાગ સિદ્ધાંતોની સરકૃતમાં વિસ્તૃત વ્યાખ્યા રચી હતી અને જેણે પ્રાકૃતભાષામાં સાકાબારહજાર શ્લોક પ્રમાણુ અત્તરતમ ગદ્યમંદ્ર ચરિત્રપત્ર—મહાપુનિસચન્ધિ રચેલ છે આ શીલાકાચાર્યે શક સ ૭૮૪ (વિ સ ૯૧૯)માં ગભૂતા (ગાભૂ)માં રહીને આચાર્યગસૂત્રની ટીકા રચી હતી.^૪

આ તે જ ગાભૂ ગામ છે કે જેને પ્રાચીન યથકારોએ પ્રાકૃતભાષામાં ગમૂય અને સરકૃતભાષામાં ગમૂતા, ગમૂફા એવા નિદેશથી ઓળખાવેલ છે. વિક્રમની દસમી સદીમાં ત્યાં જિનાલય હતું જૈન સાધુઓ એ તરફ વિચરતા હતા જૈન વિદ્વાનો ત્યાં નિવાસ કરી ગ્રન્થ રચના કરતા હતા, શીલનાન્ અને બહુશ્રુત આવશે ત્યાં વસના હતા—એમ ઐતિહાસિક પ્રમાણોથી સિદ્ધ થાય છે.

૧ જુઓ નેસલમેરભા. ગ્રંથસૂ. ૧ (અગ્રસિ. ૧૦ પૃ. ૪૩ ૪૪)

૨ જુઓ અપમ્ન સકાબ્ય થી (બુમિકા પૃ. ૧૧૦)

૩ શમ્ભુપ્રજ્ઞાનીત સમ્મતભૂતેષુ સમ્મસુ ચતુરશીલ્યધિરેષુ વેશસપદ્મ્યાં જ્ઞાતારટ્ટીકા દટ્ટમેતિ.

શીલાચાર્યગ જ્ઞા ગમૂતાર્યાં સિધ્ધેતેન ટીકેયા.

એનાયગે કરતા પોતાની પ્રાચીનતા જાણાવનાના દિગ્ગજ લગાન્ક મુનિ
એને હૃદયમાં માધ્ય ૧૦ને દિવસે ધાગમાં વચના પાર્વનાય મદિ
માં એના દર્શનમાં નામના પ્રાપ્ત થયામાં સૂચ્યું છે કે—‘વિક્રમ
ગાના મધ્ય પછી ૧૩૬માં વર્ષમાં એના નામના એતાગ સધ
૮૫૦ થયો’ એ કથન પૃથ્વી ગૂજરાતમાં એતાગ જેનોની વિદ્ય
માનતા ઓતુનકાળ પડેલા સેકા વર્ષોથી હતી એમ સચિત થાય છે

૧. ડિમકળક જેવો મન ધરાવનારની માન્યતાનો વિરાધ કરી આ
અગે માર અપ્પ સૂચવતુ તેડે દે ઓતુનકાળ પડેલા પૃથ્વી મેકડો
વર્ષોથી ગૂજરાતમાં જૈનવર્મ પ્રસન્ન હતો ઓતુનકાળ પડેલા પૃથ્વી
સેકા વર્ષોથી જૈનતીયો અને મદિગ એના લા, ઓતુનકાળ
પડેલા પૃથ્વી સારી સખ્યામાં જૈન આચાર્યો અને મુનિઓ ગૂજરાતમાં
વિચર્યા હતા ઓતુ નકાળ પડેલા પૃથ્વી મહત્વશાની શ્રીમાન્ શ્રાવ જૈન
ગાધા મારી સખ્યામાં આ ગૂજરાતમાં વચના હતા તેના અનેક
પ્રમાણો દર્શાવી શકાય તેમ છે જેમાના હતા આ ઓતુ લેખમાં
પ્રમગાપાત ઉપર દર્શાવ્યા છે

ઓતુ નકાળ પડેલાના મળી આવતા તામ્રશાસન પત્રો અથવા શિલા
લેખોમાં જૈનવર્મ અબધી નિર્દેશ ન હોય એટલા ઉપરથી જ તે કાળ
પડેલા ગૂજરાતમાં જૈનવર્મનો પ્રવેશ થયો ન હતો અથવા ગૂજરાતમાં

૧ ‘ પુત્વાયરિય-વચા જગા હો (૧) મચ્ચિજ્ઞ વ વત્તા ।

સિરિદ્દેવસેણમુણિગા ધારાણ વ(મ)વમનણ ॥

રહમો સ્વણમારો મત્તવાળ જતસ્મણ જટણ ।

સિરિપામણાદ્દગેદે, મુપવિત્ત માહમુદ્ધમ્મીણ ॥

—પિસનરિ ૫ ૩૭૬

૨ ‘ ટ્ઠીમે વરિમમણ વિક્કમગયસ્મ મરણવત્તસ્મ ।

સોરહ(દે) વલી(હહીણ) સેવડમ્મલો મમુણ્ણા ॥

—પિસનરિ ૩ ૫ ૩૭૫

‘ આ સળધમા એક વિરોધ નાતની નોધ કરી પડે છે, તે એ ૨ ગૂજરાતમા ચૌલુક્યકાળ સુધી એટલે ઈ સ ૧૦૦૦ પહેલાના જૈનર્મ સળધી કયાય પણ હ લેખ મળતો નથી ”

“ આવા અનેક ઝગોળને લીધે એમ માનવું પડે છે કે તે વખતે વલભીમા તો શુ પણ ગૂજરાતમા જૈનધર્માનુયાયીઓ ન હતા, અને કદાચ હરો તો બાકુ જ થોડા અને વિરોધ મહત્વના ન હતા ”

“ આ બધા વિવેચનથી એમજ કહેવું પડે છે કે ગૂજરાતમા સૌથી પહેલા જૈન લેખ ચૌલુક્યકાલીન ૪ છે તે પહેલા જૈનવર્મનું કાંઈ ચિહ્ન મળતું નથી

“ ચૌલુક્યકાળ ગૂજરાતમા એક ઉત્કૃષ્ટ કાળ હતો તેમા જ જૈન ધર્મનું નામ ગૂજરાતમા પ્રથમ જણાવામા આવ્યું, અને તે કાળમા જ જૈનધર્મની મહત્તા અતીત વધી ગઈ ઇત્યાદિ (યુગધર્મ સ ૧૯૮૦ ચૈન, પૃ ૨૪-૩૪)

૧. ડિસ્કનકરે પોતાના પૂર્વોક્ત અનુમાનને દઢ કરવા જૈનોની બે ચાન્ પ્રાચીન મા યતાઓને એ જ લેખમા દતકથા જણાવી અવિશ્વાસ પાન સૂચની છે જેમા વીગ નિર્વાણસવત ૯૮૦ (વિ સ ૫૧૦)મા દેવર્દિગણિ હમાશ્રમણ દ્વાગ વલભી(વળા)મા થયેલ જૈન સિદ્ધા તોની લેખન પ્રવૃત્તિ અને ૧વીગનિર્વાણ સવત ૯૯૩ (વિ સ ૫૨૩)મા આન દપુગ(વડનગર)મા ક્રુવસેનગજની સમક્ષ સલામા થયેલ કલ્પસૂત્રની વાચન પ્રવૃત્તિનાળી ઘટનાને પણ દતકથારૂપ અને અવિશ્વાસપાન સૂચવેલ છે પન્ન કલ્પસૂત્રમા મહાવીરચરિત્ર પછી મૂકાયેલા એ આશય વાળા પ્રસિદ્ધ સૂત્ર પર ચૂર્ણિ, ટિપ્પન અને વૃત્તિઓ ગ્યનારા પ્રાચીન અનેક વિદ્વાનોએ એ સળધમા ઘણો ઉદ્ઘાપોહ કરેલ હોવાથી એ કથનને દતકથા જણાવી અવિશ્વાસપાન સૂચનનું અયોગ છે બીજી ત રીથી

શ્વેતાગ્રી કગ્તા પોતાની પ્રાચીનતા જણાવનારા દિગ્વિજય લગ્નક મુનિ દેવમેને ૯૮૦મા માધ્યુ ૧૦ને દિવસે ધાનમાં વસતા પાર્શ્વનાથ મદિ માં શ્વેતા દર્શનસાગ્રી નામના પ્રાકૃત ગ્રંથમાં સૂચ્યુ છે કે—‘વિક્રમ ગાનના મળ્યુ પછી ૧૩૬મા વર્ષમાં સોગઠ નળામાં શ્વેતાગ્ર સધ ઉપત થયો ૨’ એ કથન પૃથ્વી ગૂજરાતમાં શ્વેતાગ્ર જૈનોની વિદ્ય માનતા ચૌતુર્યકાળ પડેલા સેકો વર્ષોવી હતી એમ સૂચિત થાય છે

૧. ઉચ્ચકળક જોવો મન ધરાવનારની માન્યતાનો વિરોધ કરી આ ગ્રંથો માર મ્પદ સૂચવતુ જોઈએ કે ચૌતુર્યકાળ પડેના પણ સેકડો વર્ષોથી ગૂજરાતમાં જૈનધર્મ પ્રચલ્ય હતો ચૌતુર્યકાળ પડેલા પણ સેકો વર્ષોથી જૈનતીર્થો અને મદિગે બનેના ટના ચૌતુર્યકાળ પડેલા પણ સારી સખ્યામાં જૈન આચાર્યો અને મુનિઓ ગૂજરાતમાં વિચર્યા હતા ચૌતુર્યકાળ પડેના પણ મદત્વશાની શ્રીમાન્ શ્રાગી-જૈન ગદ્યો સારી સખ્યામાં આ ગૂજરાતમાં વસતા ટના તેના અનેક પ્રમાણો દર્શાવી ગકાય તેમ છે જેમાના ટલાડ આ ચાતુ લેખમાં પ્રમ ગોપાત ઉપર દર્શાવ્યા છે

ચૌતુર્યકાળ પડેનાના મળી આવતા તામ્રશાસ્ત્ર પત્રો અથવા શિલા લેખોમાં જૈનધર્મ સળધી નિર્દેશ ન હોય એટલા ઉપગ્રંથો જ તે કાળ પડેલા ગૂજરાતમાં જૈનધર્મના પ્રવેશ થયો ન હતો અથવા ગૂજરાતમાં

૧ ‘પુત્રાયરિય-કયાદ જગા હો (?)દ મધિક્કગ ચ મત્થા ।

સિરિન્નેવસેણમુણિના ધારાદ વ(મ)વમનજ ॥

રહ્મો નસણસારો મન્થાણ જગસ્મણ જઠણ ।

સિરિપાસણાહમેહે મુપવિત્તે માદમુદ્દમ્મીય ॥

—પિટસ ન રિ ૩ પૃ ૩૭૦

૨ ‘છત્તીમે વરિમમણ વિક્કમરાયસ્મ મરણપત્તમ ।

સોરહે(હે) વલી(લહીય) સેવહસઘો મમુણ્ણો ॥

—પિટસ ન રિ ૪ પૃ ૩૭૫.

જૈનધર્માનુયાયીઓ ન હતા—એવા અનુમાન પણ આવડે એ સાદસભર્યું લેખાય તાત્રશાસનપત્રો, શિલાલેખો જેવા અનેક ઐતિહાસિક સાધનો અનેક કાગળે વિનષ્ટ થયેના છે જૈનોને પણ કાળ મળે ઉત્તતિ અવનતિના વિષમ ક્રમમાથી પસાર થવું પડ્યું છે અરાની વિદ્વેષીઓએ અનેક તાત્ર પત્રોને, અરે ! પગમપ્રિય દેવમૂર્તિઓને ગળાની નાખેલ છે અનેક શિલા લેખોને છિન્ન લિન નષ્ટ બણ કરી નાખેલ છે, ભૂ મિશગણ, જલશગણ અને અગ્નિ શગણ ડરલ છે અનેક શિલાલેખો કાળક્રમે ઘસાર્ધ ગયા છે, અનેક શિલાલેખોને દ્વેષીઓએ ઘસારી નાખેલ છે અનેક શિલાલેખો પણ અસાનથી ચૂના માટીના થઈ લગાડ્યા છે, અનેક શિલાલેખો દીનાસોમા વણ્યાયા છે અનેક જૈનમંદિરો અને મંદિરોના અરો મસ્જિદોના રૂપમાં અને અન્ય દેવમંદિરોમાં રેવનાયા છે અનેક જૈનમંદિરો ભૂ મિશગણ થયા છે અનેક જૈન દેવોની મૂર્તિઓ તિફુઓના મંદિરોમાં પોતાના દેવ દેવીના રૂપમાં રેવનાઈ જુદા જુદા નામોથી ઓળખાય છે એ મધ્યસ્થ દષ્ટિવાળા શોધક સજ્જનોથી અજાણ્ય નથી એની ગીતે અસાન, વિદ્વેષ, સત્તા બળ નગેરે અનેક કાગળે થયેલા અનેક આક્રમણોમાથી પસાર થતા બહુ થોડા જ ઐતિહાસિક સાધનો અવશિષ્ટ ગૂંચેલા છે અવશિષ્ટ ગૂંચેલા સાધનોની પણ નિચક્ષણતાથી ગવેણણા કંગનાગ પુગતત્વપ્રેમી ઇતિહાસ રસિક ગોધક સજ્જનો બહુ થોડા છે, એમને ઉત્તેજન આપનાગ સંતાપના અને એ વિષયના પ્રેમીઓ બહુ થોડા છે એના રોવોના પ્રતાપ બચેલા સાધનો જનાર પ્રકાશમાં આપશે ત્યાર ઇતિહાસિક અનુમાનો અવશ્ય રેવના પડશે

તાત્રશાસનો અને શિલાલેખો સિવાય અનેક આક્રમણોમાથી બચી ગયેના તાડપનીય અને કાગળો પાં લખાયેલા પ્રાચીન ગ્રંથોને અને પ્રાચીન ગ્રંથકારોએ જેની પ્રગસ્તિઓને પણ આપણે ઐતિહાસિક વિશ્વસનીય સાધન તરીકે પ્રમાણગૃહીત ગણવી જોઈએ એ સાધનો પૃથ્વી પિદિત થાય છે કે—શ્રીસુબ્ય, ગિરનાર જેવા અનેક પ્રાચીન જન

તીર્થો અને જૈનમંદિરા ચાતુર્યકાળ પડેલા પણ સૌગંધ ગૂજગતમા વિદ્યમાન હતા કે જે તીર્થોનું ગમણું ચાતુર્યકાળ પડેલા ન્યાયેના કુવનયમાલાકથા જેવા અનેક ગ્રંથોમા થયેનું છે

આ લેખમા જ ૬ ઉપન ગ્રંથ ગોપાત સૂત્રની ગયો હુ કે—શઙ મ ૭૦૦ (વિ સ ૮૩૫)મા જાનોમા જુલુભ્તી વત્સગજ નાનના નજન સમનમા ન્યાયેની અને વિ સ ૧૧૩૬મા તાડપન પન લખાયેની જેસયમેજના કિલ્યાના લડામા ગંની દાક્ષિણચિહ્નસગ્ની પ્રાકૃત ભાષામય કુવનયમાલા કથા ગ્રંથની પ્રશસ્તિમા કનિએ પોતાની ચોધી પેઢી પગ થયેલા પૂર્વજ યજ્ઞદત્તગણિના શિષ્યો સળધી પગિયન કનનના સૂત્ર-ચુ છે?— તપ શક્તિ અને વચન લગ્નિ સપન તેના વણા શિષ્યોએ ગૂજગત દેશને દેવવરા(મંદિરા)થી ગમણાય જના-યો હતા ૧ એ ઉપનથી શુ સૂચિત થાન છે? શક સ ૭૪(વિ સ ૬૧૬)મા પાટણુ પામે આવેલ ગણુતા(ગાભૂ)મા ગંની રીનાડ આચાર્યે આચાર્યગમૂતની વૃત્તિ નથી હતી તથા શક ન ૮૨૧(વિ સ ૬૫૬)મા એ જ ગાભૂ ગામમા નહી પાર્શ્વ નામના નિવાન સાનુએ નિનાલનમા વનિ શ્રાવક પ્રતિક્રમણુસૂતની વૃત્તિ નથી હતી, અને નનગજ ચાનડાના આગ્રહથી એ જ ગાભૂ ગામથી પાટણુમા ગયેન શ્રીમાતપુના પો નાડ વણિડ નીનારુરે પાટણુમા નપલગિનમ દિન ઢગલ્યુ હતુ—એ ઉપન સચવાઈ ગયેન છે અને વનગજ ચાવજને આશ્રય આપના રીલાક આચાર્ય ચોલુક્યકાળ પડેલા ગૂજગતમા જ નિચાતા હતા પચાસના પાર્શ્વનાથના મંદિરને નનગજ ચાનડાએ ચોલુક્યકાળ પડેલા જ પાટણુ (ગૂજગત)મા જ બધાવ્યુ હતુ—એ વગેરે આ લેખમા આગળ ઉપન સપ્રમાણ જોવામા આવરો એ ઉપગથી શુ સિદ્ધ થાય છે?

૧ ' તસ્સ ય પદ્યસીસા તવવીરિજ-વચન-રુદ્ધિ સપણ્ણા ।

રમ્મો ગુજ્જરદેસો જહિં કજો દગ્ધરણહિં ॥

—અપ્પરા ૧૦૧ ની (ભૂમિ : ૫ ૮૦)

સુપ્રસિદ્ધ ઠવિ કુજી મિદ્ધર્પિએ ઉપગિતિલવપ્રપચા નામની સુબોધક સુવિસ્તૃત કથા ચૌનુમ્યકાળ પહેલા વિ ચ ૯૬૨મા ગૂજગતની એક વખતની ગજધાની ભિલ્લમાલમા જી જૈનમ દિગ્મા જીને સમાપ્ત કરી હતી, જે ઉપર ભિલ્લમાલનો પરિચય કગવતા જણાવ્યું છે—એ ઉપગથી શુ સૂચિત થાય છે ?

ઉપર જણાવેલા વિશ્વસનીય પ્રમાણેને મધ્યમ્ય છુદ્ધિથી વિચારનાર વિદ્વાન સ્વીકારશે જ કે—“ચૌનુમ્યકાળ પહેલા પણ સેકડો નવેથી જૈનધર્મ અને જૈનો ગૂજગતમા ગૌરવથી પ્રતિષ્ઠિત હતા ” મને આશ્ચર્ય છે કે ના કિસકળકર જેવા મતશય ઉપગના ઉલ્લેખો પર દીર્ઘદૃષ્ટિથી વિચાર કરી પોતાની માન્યતામા મુધારો કરો

ભ્રમ-નિવારણ

વલ્લભીભગનો વિષમ સમય(વિ સ ૮૪૫) આવતા પહોં વલ્લભીમાથી ૭૮લીક જૈન મૂર્તિઓ અન્યન ગઈ હતી, જેમાની એક મહાવીરની મૂર્તિ શ્રીમાલપુરમા ગઈ હતી—એ સળધી અનેક ઉલ્લેખો અમે આ જ લેખમા ઉપર સૂચવ્યા છે એ પગથી સિદ્ધ થાય છે ” વિક્રમની નવમી સદી પહેલા વલ્લભી(વળા)મા જૈનમ દિગ્મા વિશ્વમાન હતા, તે સાથે તે સમયમા જૈનોની સખ્યા પણ સારી રીતે હોવી જોઈએ એ સ્પષ્ટ છે

ખીજ એક જાણીતા નવલકથાકાર ઠક્કુ નાગવળુ વિસનજી, ના કિસકળકરના ઉપગના મતથી વિરુદ્ધ રીતે પ્રકાગતરે ચૌનુમ્યકાળ પહેલા વલ્લભીમા જૈનધર્મની મહત્તા અને જૈનમ દિગ્મા અસ્તિત્વ સ્વીકારવા છતા ખીજ તરફથી જૈનધર્મ તરફ પોતાનો પ્રવેષ પ્રકટ કરતા ‘અનગભદ્રા અથવા વલ્લભીપુરનો વિનાશ’ એ નામની ‘ગૂજગતી ની ૩૪મી ભેટબુકમા જણાવે છે કે—

“અચાનક દ્વારિયામા શ્રીશકગચાર્ય શાસ્ત્રાર્યમા વૈષ્ણવધર્મીઓને

પગસ્ત કર્યાની વાર્તા શીલાદિત્યના માલગવામા આની અને તથી તેણે શ્રીશકગચાર્યને જોઈ તથા જૈનધર્મના ખડન માટે વનલીનગમ્મા પવાન્વાનુ અત્યંત વિનય પૂર્વક આમન્યણુ કર્યું કાગણુ કે વલલીનગમ્મા તે વેળાએ અનેક જોઈ વિદારે અને જૈન મદિગ અસ્તિત્વ ધનવતા ટના અને તે અર્ચ ધર્મગ્રથાનને જદલે અધર્મના સ્થાનો થઈ પડેના દોવાથી શીલાદિયની એ અધર્મનો ખ્વસ કરીને શકગચાર્યના સ્માર્તધર્મને પોતાના ગળ્યમા અગ્રસ્થાન આપવાની પગ્મ આકાક્ષા દતી ” અનગભદ્રા (૫ ૮૪ ૪૫)

એ જ નવવડથાકાગ એ જ શકગની ટિપ્પણીમા સૂચવે છે કે—

‘ આપણી નવવડથાના કાળથી લગભગ ૧૦૫ વર્ષ પૂર્વે એટલે ઈ સ ૬૪૦મા ચીની પ્રવામી હુએનસગ ભાગ્તવર્ષમા આવ્યો હતો X X હુએનસગ એક જોઈ લાંબાથી જૈનધર્મની પણ વલ્લભી નગમ્મા તે સમયમા ૪૮ની મહત્તા હતી એ વિગેના ઉલ્લેખ તેણે કર્યો નથી X X ’

આ પૃથ્વી ગ હંદુ વિક્રમની સાતમી સદીમા વલ્લભી નગરીમા જૈનમદિગેનુ અસ્તિત્વ અને જૈનવર્મનુ મહત્ત્વ મીકાર છે, તેમ છતા ઈ સ ૭૬૫ (વિ સ ૧૦૧) લગભગમા વલ્લભીના એ સર્વ ધર્મસ્થાનો અવમના ગ્રથાનો થઈ પડ્યા હતા—તેમ સૂચવે છે અને એ અધર્મનો ખ્વસ કરવા અને શકગચાર્યના સ્માર્તધર્મને અગ્રગ્રથાન અપાવવાની પગ્મ આકાક્ષાથી શીલાદિત્યે શકગચાર્યને આમ નણુ કર્યું દોવાનુ જણાવે છે, પગ્મ એ કથનમા ઐતિહાસિક વિશ્વસનીય પ્રમાણુ શુ છે ? તે દર્શાવવા તેમણે તરદી લીધી નથી—એટલે એ કથન અપ્રામાણિક જણાવ છે

જૈનો તરફ પગ્મ પ્રેમ (૧) નર્પાવના એ જ ન હંદુરે વ નભી વિનાશ વખતના (વિક્રમની નવમી સદીના) જૈનસાધુઓને તારિક ધર્મના

ઉપાસક થયેના સૂચવ્યા છે અને તેમ થનામા હેતુ, બૌદ્ધધર્મની પ્રતિસ્પર્ધાથી જૈનધર્મના અનુયાયિજનોની મજબૂત વધારા જૈનસાધુઓમા તાનિકમત અને શાસ્ત્રધર્મના અનાચારોનો સંપૂર્ણ પ્રચાર થયા અને એ કાગણથી જૈનધર્મમા લોક મજબૂતની શક્તિ થતી હોવાનું ભયંકર વિધાન કર્યું છે—

“તાનિક મત અને શાસ્ત્રધર્મની બ્રહ્મતાનો ધ્રુવ બૌદ્ધધર્મના ભિક્ષુઓ, ભિક્ષુકાઓ તથા અનુયાયીઓમા જ પ્રચાર થયો હતો એમ માની લેવાનું નથી કાગણું કે જૈનધર્મ તે સમયમા બૌદ્ધધર્મનો પગ પ્રતિસ્પર્ધા કરેલા શત્રુ હોનાથી બૌદ્ધધર્મની પ્રતિસ્પર્ધાથી જૈનધર્મના અનુયાયિજનોની મજબૂત વધારા માટે ઘણાખંડ જૈનસાધુઓ પણ એ તાનિક ધર્મના ઉપાસક થયા હતા અને તેથી તેમનામા પણ તે ધર્મના ઉપરુક્ત અનાચારોનો સંપૂર્ણ પ્રચાર થઈ ગયો હતો આ કાગણથી જૈનધર્મમા પણ લોક મજબૂતની શક્તિ થતી જતી હતી ”

—અન ગણદા (પૃ ૪૦)

* નયમ જૈનધર્મના સાધુઓ શ્વેત વસ્ત્ર પરિધાન રતા હતા, પરંતુ જ્યારથી બહુસંખ્ય જૈન સાધુઓએ તાનિક ક્રિયાઓને સ્વીકારીને મહિન જપ નમ તથા માસ બલિદાન આદિથી દેવી પિગાય તથા ચેતાલ આદિની જરૂર મારવા અને વશી રહ્યા આદિ સિદ્ધિ માટે સાધના કરવા માંડી અને તેમના આચારો અનાચારના રૂપમા ફેરવાતા ગયા એટલે પત્ર જે સાધુઓ શુદ્ધ ચરિત અને પવિત્ર હતા તેમણે એ બ્રહ્મ જૈન સાધુઓથી પોતાની ભિન્નતા ને દર્શાવના માટે શ્વેત વસ્ત્રને બદલ પીત (પીળા) વસ્ત્ર પરિધાન કરવા માંડ્યા કે જે દિ-આત્માસ્તુથી પણ તેમનામા ચાલી આવે છે આત્માને શ્વેતવસ્ત્રવારક સાધુઓ જૈનધર્મમા ગૌરવના નામથી અને પીતવસ્ત્રધારી સાધુઓ સાધુના નામથી ઓળખાય છે એ ગૌર-મો જૈનસાધુ કરતા સુખલાલસામા અધિક તસ્વીન હોય છે જૈનધર્મના નિયમોનું સાધારણ સંરક્ષણ જ પાલન કરે છે અને અઘાપિ મંત્રવિદ્યા વ વિદ્યા તથા પિગાય-સાધના આદિ મહિન

એ જ નનકથાકારે એથી આગળ વધીને એ જ નનકથામા દ્વિતીય ખંડમા વલ્લભીપુત્રનો વૈભવ દર્શાવતા “વલ્લભી દે વેકુડ” નામના પ્રશ્નપુત્રમા એક નિશ્ચિત વાર્તા દતકથાના રૂપમા મૂકી છે, કે જેમા જૈનોને માથે મિથ્યા કલક મૂકી જૈનધર્મના સદાચારી સાધુને અને એક ભલા ગભને વિપતિત રૂપમા ચિતરીને જન સમાજની દૃષ્ટિએ તેમને હલકા પાડનાનો અણુધટતો પ્રયત્ન કર્યો છે એ લેખક, વલ્લભીમા તે વખતે એકસો શિવાલયો એકસો યોદ્ધ મઠો અને પચીસેક જૈનધર્મના મંદિરા તે વખતે હોનાનું જણાવ્યા (૫ ૪૯) પછી જણાવે છે કે—

જૈનધર્મનું વલ્લભીનગમા અર્વો દૃષ્ટ તરીકે ગણાતું ‘સપ્તભદ્રેન’નું મંદિર હતું અને દેશ દેશાન્તમા તેની એટલી બધી ખ્યાતિ હતી કે અસખ્ય જૈન યાનાળુઓ એ મંદિરમાની સપ્તભદ્રેનની પ્રતિમાના દર્શન માટે વલ્લભીપુત્રમા સતત આવ્યા કરતા હતા હોવામા એ જૈનમંદિર વિરો એવી દતકથા પ્રચલિત હતી કે, એ મંદિર જૈનધર્મના એક યતિએ નાજી શુદ્ધસેનના સમયમા બધાવ્યું હતું તે જૈન યતિ અત્યંત ધનાઢ્ય

વિદ્વાઓના અગ્રેસર નેતા મનાય છે એ શ્રેતવસધારી જૈનસાધુઓ એ મસિન ત-વિદ્યાને વ્યવહારમા યોજવાના વ્યવસાયમા કેટલી સીમા પચ ત આગળ વધ્યા હતા એના ઇતિહાસમા પણ કેટલાક પ્રમાણો મળ્યા આવે છે પરંતુ વિસ્તારના ભયથી તે અહીં આપી શકામા નથી બૌદ્ધવ્રમ પ્રમાણે જ જૈન ધર્મમા પણ તે સમયમા બિ ન બિ ન અને વિભાગ પગ ગયા હતા તેમાના દિગ્ગજર પ્રેતાળર અને સ્થાનસ્વાસી એ હા વિભાગો મુખ્ય હતા અને બીજા જે ઉપવિભાગ હતા તે ગચ્છના નામથી ઓળખાતા હતા કે જે વિભાગો તથા ઉપવિભાગો અત્યારે પણ જૈનધર્મમા પૂન પ્રમાણે જ અવિચલ રહેલા જોવામા આવે છે સાધુઓની આવી સ્થિતિ થવાથી જૈનધર્મની સામ્પ્રી (આર્યા અથવા આરબ) ઓની નીતિરીતિમા પણ દુરાચારનો સચાર થાય એ સવ થા સ્વાભાવિક જ હતું

હોવા સાથે પોતાના ધર્મનો એટલો બધો અભિમાની હતો ? જેને ધર્મ
ભિમાનની કશી સીમા જ નહોતી આપણી નવલકથાના કાળમાં જે
સ્થાનમાં નરસિંહદેવનું એ મંદિર બિલુ હતું, તે સ્થાનમાં ગજ શુભસેનના
સમયમાં એક શિવમંદિર હતું અને તે સ્થાન તે જૈન યતિને ઉત્તમ લાગવાથી
તે યતિએ ગજ પાસે જઈને કહ્યું કે, “ જો આ શિવમંદિરને તોડી
પાડીને એ સ્થાનમાં અમારા તીર્થ કંઠ નરસિંહદેવનું જેનમંદિર બાંધવાની
આપ આજ્ઞા આપો, તો અત્યાગ્રનું આ શિવમંદિર જેનાથી ઢકાઈ બચ
એટલું રૂપ હું આપને આપવા માટે તૈયાર છું ” ગજ પોતે બૌદ્ધધર્મનો
અનુયાયી હોવાથી શેવધર્મની તેના અત કંઠણમાં જોઈએ તેટલી લાગણી
નહોતી અને તેવામાં આ કાળથી આવી મળ્યું એટલે લોભને ત્યાગી ન
શકવાથી ગજએ તે યતિ પાસેથી તેના કલા પ્રમાણેનું વિપુલ રૂપ લઈને
શિવમંદિરને તોડી નાખ્યું અને ત્યાં જૈનમંદિર બાંધવાની યતિને આજ્ઞા
આપી દીધી ગજના આ દુષ્ટત્યથી બ્રાહ્મણોએ તે વેળાએ જ એક
ભવિષ્ય ભાખ્યું હતું કે—“ વલ્લભીન શ આ ધાર્મિક અત્યાચારના
પરિણામે કદાપિ દીર્ઘજીવી તથા ચિગ્રસ્થાત્મી થનાનો નથી ! ” અસ્તુ
અપકાળમાં જ તે જૈન યતિના પ્રયત્નથી તે શિવમંદિરના સ્થાનમાં
નરસિંહદેવનું મંદિર ચણાઈને તૈયાર થઈ ગયું ’

—(અનગલદ્રા પૃ ૫૧-૫૨)

એ પછી એ જ લેખકે એ મંદિરને સ્ક્રટિકપાયાણુમય સૂચની
વિસ્તારથી વર્ણન કર્યા પછી તેના ભૂગર્ભમાં ગ્રંથેલ એક પોથીબધ
(અથાલય)નું સૂચન કર્યા પછી જૈન સાધુઓ પર ફરી એ આક્ષેપ કર્યો
છે કે—“ પરંતુ તે સમયના ઘણાખગ જૈન સાધુઓ વામમાર્ગના
ઉપાસક થયેના હોવાથી તેઓ એ ભૂગર્ભમાંના પુસ્તકાલય નામક સ્થાનનો
દેટલીક મલિન તાનિક ક્રિયાઓ કરવાના કાર્યમાં જ ઉપયોગ કરતા
હતા ”

—(અનગમ ૧ પૃ ૫૩)

એ જ ગ હજુરે જૈન સાધુઓના ગ્યેના અથો પગ પણ એક મિથ્યા આગેપ મૂક્યો છે કે—“x પગ તુ ટેલાક જૈન સાધુઓએ કેવળ પોતાના ધર્મના મંદસ્ત્રને ગ્યાપવાની લાલસામા લપટાઈને સત્ય ઇતિહાસમા ટેટીકવાગ એટલી બધી વિઠ્ઠિઓ કરી નાખી છે કે તેમના અથો અત્યંત ઉત્તમ હોવા છતાં પણ ઇતિહાસિક દૃષ્ટિથી નિરપયોગીવત્ થઈ પડ્યા છે ”

—અનગલ ૧ (૫ ૩૫-૩૬ની ટિપ્પણી)

૮વે આપણે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિથી ઉપયોગી (૧) ઇતિહાસની વિઠ્ઠિ વિનાના (૧) ગ હજુના ઉપર્યુક્ત ઐતિહાસિક નવલકથા-અથના ઉપગ જણાવેલા વિધાન પગ મધ્યગ્યદૃષ્ટિથી-વિવેકબુદ્ધિથી થોડો વિચાર કરી લઈએ ગ હજુ પ્રથમ સૂચવેના ફકગમા વલ્લભીપુગના અતિમ શીલાદિત્ય અને ગમાર્તવર્મના ઉદ્ધાગ શકગચાર્યને સમકાલીન સૂચવી શીલાદિત્યે બોદ્ધ અને જૈનધર્મના ખડન માટે શકગચાર્યને વલ્લભી પુગમા પધાગનાનુ આમ નણુ ક્યું હતુ—તેમ સૂચ-સુ છે અને આગળ જતા શીલાદિત્યદ્વાગ તેમનુ વલ્લભીમા સ્વાગત ડગવાનુ અને એ શકગચાર્યની સુધા વાણી સાલજવાનુ સદ્દવાગ એ શીલાદિત્યને પ્રાપ્ત થનાનુ સફાર્મિધ વર્ણન ડ્યું છે એટલે એની સત્યાસત્યતા સમજવા આપણે એ શીલાદિત્ય અને શકગચાર્યની નિઘમાનતાનો વખત વિચારવો જોઈએ

વલ્લભીવશના વલ્લભીપુગના અતિમ શીલાદિત્ય(મુલટ)નુ ગુપ્ત (વલ્લભી)—સન્ત ૪૪૭નુ અતિમ દાનપત્ર ઈડિયન એટિકવેરી (વો ૭ પૃ ૮૧ થી ૮૫)મા પ્રકાશિત થયેલુ છે એટલે તેમા ૩૭૫ વર્ષ ઉમેગતા વિક્રમસવત્ ૮૨૨ થાય અને ૩૧૯ની વૃદ્ધિ કગતા ઈસ્વીસન્ ૭૬૬ ગણાય એ વખતમા શીલાદિત્યની વિઘમાનતા ૮તી એ સ્પષ્ટ છે એ પછીના થોડા વખતમા શીલાદિત્યનો સ્વર્ગવાસ અને વલ્લભીપુગનો

વિનાશ થયો હોવાનું વિદ્વાનોનું અનુમાન છે. કાર્ણસ સાહેબની ગસ-
માળા વગેરેને અનુસંગતા ગ ઠક્કુર એ જ વખતને ઈ સ ૬૪૦માં
હુએનસંગ આન્યા પછી ૧૨૫ વર્ષ એટલે ઈ સ ૭૬૫) પોતાની
નવલકથાનો કાળ સૂચિત કર્યો છે, એ આપણે ઉપર જોઈ ગયા.

હવે આપણે સ્માર્તધર્મોદ્ધાગક શકગયાર્યનો સમય તપાસીએ-
શકગયાર્યના સમય માટે જુદા જુદા વિદ્વાનોએ અનેક મત દર્શાવ્યા છે
તેમાં સદ્ગત દેશલકત બાલગગાધર તિલકે ગીતાગુરુચ (હિંદી આવૃત્તિ
પૃ ૫૬૪)માં સૂચિત કર્યું છે કે—મહાનુભાવ પદના ‘દર્શનપ્રકાશ’
નામના ગ્રંથમાં શકગયાર્યનો ગ્રંથ પ્રવેશ (સ્વર્ગવાસસમય) શક સ-
૬૪૨ યુગ્મ પયોધિ રસાન્વિતશાકે—(અર્થાત્ વિક્રમસ વત્ ૭૭૭ = ઈ સ-
૭૨૦)માં જણાવ્યો છે અને શકગયાર્યનું આયુષ્ય ૩૨ વર્ષનું અર્થ
દર્શાવેલું હોવાથી શકગયાર્યનો જન્મ શક સ ૬૧૦ અર્થાત્ વિ સ-
૭૪૫-ઈ સ ૬૮૮માં માનવો જોઈએ એ સમય માન્ય ગણવામાં
આવે તો તે સમયે તો ઉપર્યુક્ત શીલાદિત્યની વિદ્યમાનતા સ્પષ્ટ થી શકતી
નથી અને ના ઠક્કુર ‘વલ્લભીપુરના વિનાશનો અને ભાગ્યગનમાં
ભગવાન શકગયાર્યે ૩૫ સ્માર્તધર્મોદ્ધાગક ભાગ્યગના ઉદયનો કાળ એ જ
હોવાથી ‘ ‘ આનું વિધાન અનગલદ્રાના ઉપોદ્ધાત (પૃ ૫)માં
કગતા હોવાથી એ નવનકથાકારને ઉપર્યુક્ત મત અભિમત જણાતો નથી
તેમ જ ખીજા સાક્ષરોની કલ્પના છે જે તે વખતમાં શકગયાર્યનો મત
પ્રકાશમાં આવ્યો હોત તો કુમારિવલ્લભના મતની સમાલોચના કરનાર
પ્રૌઢ જૈન તાર્કિક શ્રીયુત હગ્ગિલદ્રસૂત્રિ અને બૌદ્ધ નૈયાયિક શાતગ્ધિત
તથા કમ્પનશીલ જેવા વિચક્ષણ ગ્રંથકારો પોતાના ગ્રંથોમાં શકગયાર્યના
મતની પણ આલોચના-સ્તુતિ આલોચના અનશ્ચ કગત પગતુ તેમ જન્યુ
નહિ હોવાથી શક સ ૬૧૦ થી ૬૪૨ (વિ સ ૭૪૫ થી ૭૭૭
અર્થાત્ ઈ સ ૬૮૮ થી ૭૨૦)નો શકગયાર્યનો સમય માન્ય ગણી
શકાય તેમ નથી.

પ્રો કાલીનાથ બાપૂ પાસે પ્રાચીન સાપ્રદાયિક શ્લોકને લક્ષ્યમાં લઈ શકે એ ૭૧૦ (વિ સ ૮૪૫ = ઈ સ ૭૮૮) માં શકગચાર્યનો જન્મ સૂચિત કર્યો છે અને શ. સ ૭૮૭ (વિ સ ૮૭૭ = ઈ સ ૮૦૦) માં તેમનો સ્વર્ગવાન માં ય ગમ્યો છે. દિ. આનના ગાગોપયોગી ઇતિહાસ (પૃ ૧૦૫) માં ઇતિહાસના પ્રોદેશ શ્રીયુતે દિ. કામદા પશુ પાસેના મત પ્રમાણે શકગચાર્યનો મમર ઈ સ ૭૮૮ થી ૮૦૦ (અર્થાત્ વિ સ ૮૪૫ થી ૮૭૭) દર્શાવ્યો છે. અન્ય માયગે પશુ આ મમયને વગર પ્રમાણભૂત માને છે. ન કહ્યું ન શકગચાર્યના જન્મ અને સ્વર્ગવાસનો ચોક્કસ સવત્ દર્શાવ્યો નથી. પરંતુ પ્રો પા ડનો ઉપરનો મત તેમને અભીષ્ટ જણાય છે.

ઈ સ ૭૬૫ (વિ સ ૮૨૧) ની લગભગમાં વલ્લભીપુત્રો વિનાશ માન્ય ગમ્પના અને વલ્લભીપુત્રના વિનાશનો તથા શકગચાર્યનો ૮ યકાળ એક જ ટીનાનું મીઝાના નવનકથાકાળ પોતે સ્વધર્મના મહત્વો સ્થાપવાની લાનનામાં લપટાઈને મત્ય ઇતિહાસમાં દેવી અદ્વાઈતી વ વિરૂપિ કરી ખીજ પગ દોપારોપણ કરે છે એ સૂક્ષ્મ-દષ્ટિથી અવલોકના વિચારનીલ વિદ્વાનો સમજી શકે તેમ છે.

ઉપર સૂચવ્યા પ્રમાણે ત્રીલાલિત્યના સ્વર્ગવાસ પછી અને વનભી પુત્રના વિનાશ પછી લગભગ વીસ વર્ષે જન્મ ધાગણ કુનાગ શકગ ચાર્યને એ સ્વર્ગનાસી ત્રીલાલિત્ય વિનષ્ટ થયે ન વલભીપુત્રમાં બૌદ્ધ અને જૈનધર્મના ખડન માટે પધાગવાનું આમ નણુ દેવી રીતે ડરી શક્યો ? તેમનું વલભીપુત્રમાં ગ્વાગન અને સુધાવાણીનું પાન તે કેમ કરી શક્યો ? એ તો એ અદ્ભુત ઐતિહાસિક નવલકથાના સર્જનાગ લેખકની વિચિત્ર કમ્પનાઓથી લગ્નપૂર્ માનસસૃષ્ટિ જ સમજી શકે તેમ છે. જિનપ્રલસૂગિના તીર્થંક પમાં સૂચિત કર્યા પ્રમાણે વિ સ ૮૪૫ માં વનભીપુત્રો વિનાશ માન્ય ગમ્પવામાં આવે તો પશુ તે જ વર્ષે (વિ સ ૮૪૫) માં જન્મ ધાગણ કુનાગ શકગચાર્યને

તે જ વર્ષમાં ગંગાવાસી થયેલા શીલાદિત્યના વિનષ્ટ થયેલ વલ્લી પુરમાં મૌદ્ધ અને જૈનધર્મના ખડન માટે પધા નાનું અને મુધાવાણી સભળાવવાનું કેવી રીતે બની શકે ? એ વિચિત્ર કલ્પનાબળ ગુથનાં જ વિચારી-કહી શે

વલ્લીપુરના વિનાશ(વિ સ ૮૨૨-લગભગ)નો અને શકગ ચાર્યનો ઉદ્ધવકાળ એક હોવાનું જણાવનાર એ જ ગ ઠક્કર, શકગ ચાર્ય અને કુમાગિલ ભટ્ટનો મેળાપ પણ એ જ અદ્ભુત ઐતિહાસિક નવલકથામાં કગવે છે એ જ લેખક જણાવે છે કે—“ મીમાસા દશ નના આચાર્ય કુમાગિલ ભટ્ટનો કાળ વિક્રમ સવત્ ૬૪૭ થી ૭૭૭ એટલે કે ૬ સ ૫૯૧ થી ૬૪૫ સુધીનો મનાય છે ”

—જુઓ અનગલદ્રા(પૃ ૪૨ની ટિપ્પણી)

એ જ લેખક પૃ ૪૨માં સૂચિત કરે છે કે “ જૈદ્ધાવરનાના યોગે ન્યા ” કુમાગિલ ભટ્ટના ગાન શિથિલ થયા તે વેળાએ ‘ ૮વે વેદધર્મનો પુત્ર પ્રયાગ ગણુ કન્શે ’ એવી શકાનો મનમાં ઉદ્ભવ થયો હતો, પરંતુ એવામાં શ્રીશકગચાર્યના યોગોગાન તેના સાભળવામાં આવ્યા ” અને પૃ ૪૩માં—

“ પ્રથમ તેઓ શકગચાર્ય કુમાગિલ ભટ્ટ પાસે આવ્યા અને તેમને તેમણે પોતાનું ગ્વેલુ ‘ ગીતાશાકર ભાષ્ય ’ તથા ‘ વેદાંત સૂત્ર ભાષ્ય ’ બતાવ્યું તે ભાષાથી સતુષ્ટ થઈને કુમાગિલ ભટ્ટે કહ્યું કે “ જૌદ્ધ તથા જૈનધર્મીઓનો અનેક રથજે પગજ્ય કરીને મે ભાગ્યતરફમાં અત પૂર્વ પૂર્વમીમાસાનો તો સપૂર્ણ પ્રયાગ કરી દીધા છે અને આપ મારા કગતા અધિક જ્ઞાની હોવાથી ઉત્તરમીમાસાના પ્રયાગનું કાર્ય હરે આપે જ કરવાનું છે ” શકગચાર્ય ત્યાંથી વિદાય થયા અને કુમાગિલ ભટ્ટે જનિત અવસ્થામાં જ અગ્નિપ્રવેશ કરીને અશાશ્વત દેહને ત્યાગી દીધા ”

—અનગલદ્રા (પૃ ૮૩)

૮૯ આ ગ્રંથો પ્રિયા વાની ૮૮૦ છે કે—કુમાર્ગિલ લટ વૃદ્ધ થયા પછી તેને શકગચાર્યના યજ્ઞગાન મલગાયા અને લાખ્યો ગચ્ચા પછી શકગચાર્ય તેને મળ્યા એ વખતે શકગચાર્યનું વય આપણે ઓછામાં ઓછું ત્રીસ વર્ષનું ક'પીએ અને એ લેખકના જણાવ્યા પ્રમાણે કુમાર્ગિલ લટના કાળના અંતિમ વર્ષ ૭૦૮ (ઈ સ ૬૪૫)ના એ બનેનો મેળાપ થયેલો. ૮ પીએ તો શકગચાર્યનો જન્મ વિક્રમ મ ૬૮૮ (ઈ સ ૬૩૧)ની લગભગ માનવો પડે, અને શકગચાર્યનું આયુષ્ય ૫૫ની વર્ષનું હોવાથી એ મેળાપ પછી બાન્ને વર્ષે એટલે વિક્રમ મ ૭૧૯ (ઈ સ ૬૬૩)માં શકગચાર્યનો દેહ-વિલય માનવો પડે આ ઘટના ને માન્ય ગણાય તો તે પછી લગભગ મો વર્ષ પછી વિદ્યમાન વલ્લભી પુત્રના અંતિમ શીલાદિત્ય સાથે તેનો જોગ કેવી રીતે ઘટી શકે? એથી વલ્લભીપુત્રના વિનાશનો અને શકગચાર્યનો ઉદયકાલ એક હોવાનું એ લેખકનું વચન 'વદતો ત્યાગાત' જેનું થઈ પડે છે આની રીતે અનબદ્ધ વાતોને જોડી ઢાઢની એને ઇતિહાસની વિરૂદ્ધિ કહી શકે? એ વિચારવાનું કામ વિચારનીલોનું છે આથી વલ્લભીપુત્રના અંતિમ શીલાદિત્ય સાથે અથવા કુમાર્ગિલ લટ સાથે શકગચાર્યના મેળાપનું કથન ૧૦૮ ઐતિહાસિક વિશ્વમનીન પ્રમાણથી સિદ્ધ ન થાય ત્યાં સુધી એની માથે સબબ ધગવતું લેખકનું અન્ય વર્ણન પણ ઠાપનિક-અપ્રામાણિક સિદ્ધ થાય છે

આપણે ઉપર જોઈ ગયા તે પ્રમાણે શકગચાર્યને વનભીપુત્રના અંતિમ શીલાદિત્ય સાથે અથવા કુમાર્ગિલ લટ સાથે યોગ મલવતો નથી અનતાનન્દગિરિકૃત અને વિદ્યાગુપ્તના ગ્યેના શકગચાર્યના બીજા અનેક વર્ણનો હોવા છતાં શીલાદિત્યના આમ તણુથી શકગચાર્યનું વનભીપુત્રના ગમન સૂચવ્યું નથી વિદ્યાગુપ્તના ગ્યેવા શકગચાર્યના જો કે કુમાર્ગિલ લટ દ્વારા લાખ્યનું વાર્તિક ધગવવા શકાય તે દક્ષિણ દિશા તરફ પ્રયાન કરાવતું અને કુમાર્ગિલ લટને

જીતવાની ઈચ્છાથી પ્રયાગ જવાનું તથા ત્યાં તેનો મેળાપ થયાનું વર્ણન
જોવામા આવે છે પણ ઉપર સૂચવ્યા પ્રમાણે તે બંનેનો સમન
લિન હોવાથી તેમનો મેળાપ સંભવતો નથી પંડિત કાશીનાથ
તૈલગ, શકગચાર્યને ઇસ-સનની છઠી સદીમા પૂર્ણવર્મ ગઝના
સમકાલીન સૂચવે છે, એ વિચારવા જેવું છે શાતગક્ષિતદૃત તત્ત્વ
મંત્રણની કમલશીલદૃત પંજિકામા શકગચાર્યનો નામનો અનેક વાર
નિદેશ થયો છે પણ એ શકગચાર્યનો નૈયાયિક ટોઈ પ્રસ્તુત શકગ
ચાર્યથી પૃથક્ જણાય છે એટલે આ શકગચાર્યનો અમય કમલશીલ
પહેલા ન હતી શકાય શકગ મદ્દગ-સૌગભમા અને અધન મળતા
ઉલેખ પ્રમાણે ગત કલ્પજ્ઞ ૩૮૮૯મા એટલે વિ સ ૮૪૫ (ઈ સ
૭૮૮)મા શકગચાર્યનો જન્મ થયો હો-એમ વિદ્વાનોનો બહુમત છે
એ જોતા શકગચાર્યને વલ્લભીપુત્રના અતિમ શીલાદિત્યના સમકાલીન
સૂચની ન શકાય એ શીલાદિત્યના સ્વર્ગવાસ પછી અને વલ્લભીપુત્રના
વિનાશ પછી શકગચાર્યનો પ્રાફુલ્લાવ થયેલો હોઈ એ બંનેના મેળાપ
સંબંધી ન હકુગનું વર્ણન અપ્રામાણિક અને અવિશ્વસનીય પ્રકટ
થયેલ છે

વલ્લભીપુત્રના વનભીન શના અતિમ શીલાદિત્ય (નૃભટ્ટ)ની વિદ્ય
માનતામા શકગચાર્યની વિદ્યમા તા ઐતિહાસિક વિશ્વસનીય પ્રમાણથી
સિદ્ધ થઈ શકતી નથી-એ આપણે ઉપર વિચારી ગયા હવે આપણે
શકગચાર્ય કૌન જૈનધર્મના ખડન સંબંધી સત્યતા તપાસીએ—

૧ 'પ્રાસૂત નિષ્વશરદામનિયાતવત્ત્વામ ।
દનાશાધિકશનોનવતુમદસ્થામ ॥

—શકરમ દારસૌરભમા

૨ 'નિપિ તાનોમન્વન્વ ૨ વિમ્બે માસિ માપયે ।
ગુજ્ઞે તિવો દશમ્યા લુ ગકરાયાદય સ્મૃત ॥

—માચીન ઉલ્લેખ

આ ગયણ વેળ્યામ મહર્ષિએ બ્રહ્મસૂત્રમા 'નૈસ્મિન્નસમવાત્' એ સૂત્ર ગયી જૈનોના અનેકાન્નનાદત્ત ખંડન કરવા જતા એકરીતે જૈનદર્શનની પ્રાચીનતા દર્શાવી છે એ મળધમા જૈનેત્વ વિદ્વાન્ સર્વતન્નસ્વતન્ન ગમમિશ્રશાસ્ત્રી જેવા અનેક મધ્યમ્ય તાર્કિક નિદ્ધાનોએ કાશી વગેરે સ્થળોમા "સુજનસમેતન" વ્યાખ્યાનાદિ દ્વાગ પોતાના હૃદયના ઉદ્ગારો પ્રકટ કર્યા છે (જુઓ 'જૈનેત્વદષ્ટિએ જૈન' મુનિગાન્ શ્રીઅમગવિજયજી સંગૃહીત અને શા કાલ્યાણાર્થ દવપતભાર્ત ભરચ દ્વાગ પ્રકાશિત, પૃ ૮૦ થી ૧૦૦) એટલે એ સળધમા અહીં વિવેચનને અવધાશ નથી

ઉપર્યુક્ત બ્રહ્મસૂત્રના લાખ્યમા શકગચાર્યજીએ જૈનોના મન્તન્યના ખંડન માટે ઉદ્યોગ કરેલો જણવામા આવ્યો છે, પરંતુ તે જૈનોના મન્તન્યને સમજ્યા નિના જૈનસમજુતીથી અસ્થાને થયેલો છે એ નિષ્કૂળ પ્રયત્નના સળધમા સત્ય ગવેષક ટેટલાક જૈનેત્વ સુપ્રતિષ્ઠિત મહાનુભાવોએ નિર્ભયતાથી પોતાના હૃદયના ઉદ્ગાગને પ્રકાશિત કર્યા છે, તેમાથી એક બે સજ્જનોનું વક્તવ્ય સૂચવનું અહીં ઉચિત સમજાગે પ્રયાગ (ઈલાહાબાદ)વાળા મહામરોપાધ્યાય પડિત ગગનાથ, એમ એ, હી એન એવ જણાવે છે—

“તવસે મેને શમરાચાર્યદ્વારા જન સિદ્ધાન્ત પર લડન કો પડા હૈ તવસે મુજે વિશ્વાસ હુઆ કિ—ઈમ સિદ્ધાન્ત મે વહુત કુછ હૈ જિસકો વેદાન્ત કે આચાર્યને નહી સમજા ઓર જો કુછ અમીતર મે જનધર્મ કા જાન સકા હૈ, ઉસસે મેરા યહ વિશ્વાસ દબ હુઆ હૈ કિ યદિ વહ જૈનધર્મનો હસક અસલા ■ યાસ દેગન કા કષ્ટ ડઠાતા તો, ડનકો જનધર્મસે વિરોધ કરને કી કોર શાન્ત નહી મિલતી

—જૈનેત્વદષ્ટિએ જૈન (પૃ ૭-૮)

કાશી ટિન્ડુ-નિશ્વવિદ્યાલયના પ્રિન્સિપાલ ગૃન્નગતના સુપ્રસિદ્ધ સાક્ષ્ જીયુત પ્રો આનંદશકર બાપુભાર્ત ધ્રુવ જણાવે છે—‘ગ્યાદ્ધાદનો

સિદ્ધાંત ' અનેક સિદ્ધાંતો અવલોકીને તેનો સમન્વય (અર્થાત્ મેનાપ) કરવા ખાતર પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે. આદ્વાદ એમી પ્રણયુત દષ્ટિર્નિ અમારી સામે ઉપરિચિત કરે છે. શક્યતઃ સ્વાદ્વાદ ઉપર જે આક્ષેપ કર્યો છે તે મૂલ ગહસ્યની નાથે અબધ ગખતો નથી. એ નિશ્ચય છે. વિવિધ દષ્ટિર્નિદુઓદ્વાગ નિરીક્ષણ કર્યા વગર ગઈ વસ્તુ સપૂર્ણ સ્વરૂપે સમજવામાં આવી શકે નહીં. આ માટે સ્વાદ્વાદ ઉપયોગી તથા માથક છે. મટાવીગના મિદ્ધાતમા ખતાવેલ આદ્વાદને ફેટલાગે સગયવાદ મહે છે, એ હુ નથી માનતો. સ્વાદ્વાદ સશયનાદ નથી. કિંતુ તે એક દષ્ટિર્નિદુ અમને મેળની આપે છે. વિશ્વતુ કેવી રીતે અનલોકન કરવું જોઈએ— એ અમને શિખવે છે. ”

—જૈનેતદષ્ટિએ જૈન (પૃ ૧૧૦).

સુપ્રતિષ્ઠિત સાક્ષર શ્રીયુત દત્તાત્રેય બાલકૃષ્ણ કાલેલકર જણાવે છે કે—“ જૈન તત્ત્વજ્ઞાનમાં સ્વાદ્વાદનો બગાળરો અર્થ છે, તે જાણવાનો દાવો હુ કરી શકતો નથી, પણ હુ માનુ છું કે સ્વાદ્વાદ માનવબુદ્ધિનું એકાગ્રીપણ જ સ્થિત કરે છે. અમુક દષ્ટિએ જોતા એક વસ્તુ એક રીતે દ્રીસે છે, બીજી દષ્ટિએ તે બીજી રીતે દેખાય છે. જ માધો જેમ ટાથીને તપાસે તેવી આપણી આ દુનિયામાં સ્થિતિ છે. આ વર્ણન યથાર્થ નથી એમ કોણ કહી શકે? આપણી આવી રિચિતિ છે, એટલું જૈને ગણે જીતરું. તે જ યથાર્થ જ્ઞાની માણસનું જ્ઞાન એકપક્ષી છે. એટલું જે સમજ્યો તે જ માણસોમાં સર્વજ્ઞ વાસ્તવિક સપૂર્ણ સત્ય જે ગઈ જાણતો દરો, તે પરમાત્માને આપણે હજી ઓળખી શક્યા નથી. ”

—વજ્રન તા ૪૨-૨૩

પ્રૌદ તાર્કિક સુપ્રતિષ્ઠિત પ્રાચીન વિદ્વાન હર્મિલદ્રસૂત્રિએ (એક વખતના વૈદિક વિદ્વાન પણ પાછળથી થયેના જૈનાચાર ૧૪૪૮ પ્રકરણ જ્ઞાના સમર્થ મથકારે) અનેકાન્ત જયપતામ, શાસ્ત્રવાર્તા મમુચ્ચય

જેવા અનેક ગ્રંથોમાં તથા નાદી દેવસૂત્રિ જેના અનેક ત્રિયક્ષણોએ પ્રમાણુનયતત્વાલોકાલકાર (સ્યાદાદ ગ નાકગ) જેવા વિશાલ ગ્રંથોમાં (સ્યાદાદ) અનેકાન્તવાદનું સ્વરૂપ વિસ્તારથી સમજાવ્યું છે અને અનેકાન્તવાદ પદ દ્વારા મિથ્યા આક્ષેપો અને દૂષણોનો પ્રતિકાર કરેલો છે, એથી એ સમયમાં વસ્તુની અહીં અપેક્ષા ગ્રંથો નથી એ આચાર્યોના વક્તવ્ય આગળ અનતાન દગિગિ જેવા એ શક્ય વિચાર (કલકતા બાષ્ટિષ્ટ મિશનમાં ૪ સ ૧૮૬૮માં મુદ્રિત પ્ર ૨૭, પ ૧૫૩ ૧૫૬)માં બાલચેષ્ટા ઉપેક્ષાએ જૈનમત નિરૂપણ આપ્યું પડી જઈ સ્વમત નિવર્તણું રૂપ બની ગયું છે

સમવાયાગ ભગવતી અનુયોગદ્વારા, પ્રત્યક્ષ, સૂત્રતાગ-નિર્ધારિત, વિગેષાવસ્યક-ભાષ્ય વગેરે જૈન શ્લોકો સ પ્રધાનતા મૌલિક ગ્રંથોમાં સ્યાદાદના સ્વરૂપનું દર્શન થાય છે મિદ્ધસેન દિવાકરના સન્મતિ તર્કમાં અને તે પછી પ્રૌઢ તાર્કિક અભયદેવસૂત્રિની નિમ્નૂત નિવૃત્તિમાં તથા બૌદ્ધ વિજેતા, તાર્કિક શિરામણિ મલવાદીના દ્વાદશા નયચક્રમાં સ્યાદાદનું ગદન સ્વરૂપ બહુ સુસ્તિપુર સગ દર્શાવ્યું છે દિગ્ગજ જૈનોમાં થઈ ગયેલા ગિષ્ટ સમ્મત સુપ્રતિષ્ઠિત તાર્કિક શિરામણિ સમન્તભદ્રાચાર્ય ગદ્યસ્તિ-મહાભાષ્યના પ્રારંભરૂપ આપ્ત-મીમાન્સા ગ્રંથોના અકલ ક તે પછી અષ્ટશતી ટીકામાં તથા ત્રિધાન દ્વાપગ્નામ પાનકેસરીએ તે પદ જોલી અષ્ટસા સી ટીકામાં, પ્રભાચર્યસૂત્રિએ પ્રમેનકમલમાર્તકમાં તથા બીજા અનેક જૈન તાર્કિકોએ આક્ષેપ પગ્નાપૂર્વક સ્યાદાદની નિર્દોષતાની ઉદ્દઘોષણા કરી છે એ તુલનાત્મક દષ્ટિથી નિરીક્ષણ કરનાર બુદ્ધિશાળી જનો સમજી શકે તેમ છે ન્યાયવિશાગ્દ ન્યાયતીર્થ ન્યાયવિજયજી મહાગજનું ‘જૈનદર્શન નામનું પુસ્તક ગૂંજગતી ભાષામાં સક્ષેપમાં જૈનદર્શનનું સ્વરૂપ જાણવા ઇચ્છનારોને ઉપયોગી થઈ શકે તેવું છે ન્યાયવિશાગ્દ ન્યાયતીર્થ ઉપાધ્યાય મગજવિજયજી મહાગજને એવા પદ્ધર્શનના સ્વરૂપને સૂચવતા ‘તત્વાધ્યાન નામના

અથવા 'જૈનદર્શન' નું વિસ્તારથી વિવેચન છે એવી રીતે એ વિષયને લગતા ખીજા પણ નાના મોટા અનેક ગ્રંથો ગયાયા છે શકરાચાર્યે જૈન સિદ્ધાન્ત સ્યાદ્વાદ પર જે અમબદ્ધ આક્ષેપો કર્યા છે, તેના પ્રામાણિક પ્રત્યુત્તરો ઉપર્યુક્ત પ્રાચીન ગ્રંથોમાં અપાયેલા છે એ સિવાય આધુનિક મધ્યસ્થ સંગ્રહોએ તે પર જે વિચારો કર્યા છે, તેમાંના ઘેટલાક ઉપર દર્શાવ્યા છે તે સિવાય કલકત્તા વિશ્વવિદ્યાલયના પ્રિન્સિપાલ સદ્ગત સન્જન ડે. સતીશચંદ્ર વિદ્યાભૂપાલ એમ એ, પીએચ ડી, સુપ્રસિદ્ધ મહાત્મા ગાંધીજી તથા અનેક વિદેશી સાક્ષરોએ પણ સ્યાદ્વાદના સબધમાં પોતાના મહત્વાવલંબી ગલીંગ વિચારો પ્રકટ કરેલા છે 'સગ્વતી' માસિકના ભૂતપૂર્વ અપાદક વિચક્ષણ પડિત મહાત્માગ્રંથસાદ દ્વિવેદીએ એ સબધમાં લક્ષ્ય ખેંચે તેની મર્મરપર્શી ભાષામાં પોતાના હૃદયના ઉદ્ઘાટન પ્રકટ કર્યા હતા કે—

“પ્રાચીન ઢરરે કે હિંદુ ધર્મવિગ્ની ઘટે ઘટે શાસ્ત્રી તરુ અવ મી નહીં જાનતે ફિ જૈનિયોં કા સ્યાદ્વાદ કિમ ચિહિઆ કા નામ હૈ ? ધ યવાદ હૈ જર્મની આર ફ્રા સ હુન્ડ કે કુત્ર વિદ્યાનુરાગી વિશેષજ્ઞા કો, જિન કી કૃપાસે હિસ ધર્મ કે અનુયાયિયોં કે કીત કાગપકી રાજ ઔર ભારતવર્ષ કે સામર જનોં કા ધ્યાન આકૃષ્ટ હુઆ યદિ યે ભિષ્ટેશી વિદ્વાન્ જનોં કે ધર્મગ્રંથો બાદિ કી આગેચના ન કરત, યદિ યે ડન કે પ્રાચીન લેક્ચર કી મહત્તા ન પ્રકટ કરતે, તો હમ ગેગ શાયદ આજ મી પૂર્વવત્ હી અજ્ઞાન કે અધકાર મ હી રહે રહત

—સગ્વતી

કાશી હિન્દુ-વિશ્વવિદ્યાલયના દર્શનશાસ્ત્રના મુખ્ય અધ્યાપક શ્રીયુત્તમ દ્વિવેદીભૂપાલ અધિકારી એમ એ મહાશયે સ્યાદ્વાદ જૈન-સિદ્ધાન્ત પર પોતાના અન્ત કગણનો અભિપ્રાય પ્રકટ કર્યો છે કે—

“સ્યાદ્વાદનો સિદ્ધાન્ત ધરો મહત્વપૂર્ણ અને ખેચાણકારક છે

એ સિદ્ધાન્તમા જૈનવર્મની વિગેરતા તરી આવે છે, અને એ જ આશ્વાદ
 'જૈનવર્મ'ની અદ્વિતીય સ્થિતિ પ્રકટ કરે છે. જ્યાં દેહનાગેને મન
 આશ્વાદ એ એક ગૂંચ શબ્દ, તથા દેહલાગેને તો તે ઉપદામાશ્વ પશુ
 લાગે છે. જૈનવર્મમા એ એક શબ્દલાગ જે મિદ્ધાત અન્ય નથી છે, તે
 ન સમજી શકવાથી જ દેહલાગેએ તેનો ઉપદામ કયો છે, એ અનાનતાને
 પ્રતાપે જ દેહલાગેએ તેમા દોષો તથા લિન લિન્ન અવોના આરાપશુ
 કર્યા છે. હુ તો એટલે મુધી કહેવાની હિમન કરુ છુ કે વિદ્વાન શબ્દ
 આર્થ જેવા પુરુષ પશુ એ દોષથી અળગા નથી ની શબ્દા તેમણે પશુ
 એ આશ્વાદ વર્મ પ્રતિ અન્યાય કર્યો છે. આવાન્યુ યોગનાવાળા માણસો
 એની જૂલ કર તો તે માન કરી શકાય. પશુ મને અપ્રવાન કહેવાની
 નજ મળે તો હુ કહીશ કે લાન્તના એવા મદાન વિદ્વાન માટે એવો
 અન્યાય સર્વથા અક્ષમ્ય છે. જન કે હુ પોતે એ મહર્ષિ પતિ અતિશય
 આદરલાવથી નિદાણુ છુ તથાપિ મને એમ આજ્ઞુ દેખાન છે કે
 તેમણે 'વિવમન સમય' અર્થાત્ નાગાલોગનો મિદ્ધાત એનુ જે અનાદર
 સૂચવતુ નામ જૈનવર્મના શાસ્ત્રો વિશે વાપર્યુ છે, તે શ્રદ્ધા મૂળ જૈન
 પ્રથોનો અભ્યાસ નહીં કરવાનુ પશ્ચિમ છે.

આશ્વાદ એક લાગ નસ તન્ન આપણને દોરી નય છે. એક વાત
 ઉપર ખાસ લાગ મૂકવા માણુ છુ. વિશ્વના અથવા તેના ગેઈ એક
 લાગને જેવા માટે માન એક દષ્ટિગણુ સર્વથા ગણુ ન લેખા શકાન
 લિન લિન દષ્ટિગણુથી જોડેએ તો જ અખડ સત્ત્વ જોઈ શકીએ
 ખરુ જોતા આ આ વિશ્વ અસખન તત્ત્વો તથા પર્યાયોના સમુદાયરૂપ
 છે, અને આપણા યથાચત્તાન પ્રાપ્તિના નાવનો એટલા અપૂણુ છે કે
 આપણા પરિચિત દષ્ટિગણુથી લાગ્યે જ ગણુ સ ય પામી શકીએ
 જગ સર્વત્ર જ પૂણુ મન્યને પૂણુપણે નાણી શકે છે. આપણે તો
 એકાગિક વિચાર અને અપૂણુ સ્પષ્ટી, છુના અચાર અપિકારી
 ગણુડેએ આપણે પૂણુ મ અને કદાપિ ન્યાન ન આપી શકીએ.

અથવા 'જૈનર્શન' નું વિસ્તારથી વિવેચન છે એની રીતે એ વિષયને લગતા ખીજા પણ નાના મોટા અનેક પ્રયોગ્યાયા છે શકરાચાર્યે જૈન સિદ્ધાન્ત સ્યાદ્વાદ પર જે અમળદ આક્ષેપો કર્યા છે, તેના પ્રામાણિક પ્રત્યુત્તરો ઉપર્યુક્ત પ્રાચીન ગ્રંથોમાં અપાયેલા છે એ સિવાય આધુનિક મધ્યસ્થ સંપ્રદાયોએ તે પર જે વિચારો કર્યા છે, તેમાંના કેટલાક ઉપર દર્શાવ્યા છે તે સિવાય કલકત્તા વિશ્વવિદ્યાલયના પ્રિસિપાલ સદગત સજ્જન ડૉ. સતીશચંદ્ર વિદ્યાભૂષણ એમ એ, પીએચ ડી, સુપ્રસિદ્ધ મહાત્મા ગાંધીજી તથા અનેક વિદેશી સાક્ષરોએ પણ સ્યાદ્વાદના સળધમાં પોતાના મદલાવલયા ગલીંગ વિચારો પ્રકટ કરેલા છે 'સગ્ગવતી' માસિકના ખૂતપૂર્ણ સંપાદક વિચક્ષણ પંડિત મટાવીગ્રસાદ દ્વિવેદીએ એ સળધમાં લક્ષન ખેએ તેની મર્મગંધો ભાષામાં પોતાના હૃદયના ઉદ્ઘાટન પટ્ટ કર્યા હતા કે—

“પ્રાચીન ઢરર કે હિંદુ ધર્માવિગ્ધી ઘટે ઘટે શાસ્ત્રી તરુ અવ મી નહીં જાનતે કિ જૈનિયોં કા સ્યાદ્વાદ કિમ ચિદિઆ કા નામ હૈ ? ધ યવાદ હે જમની ઔર મ્હા સ-દ્ગ્ગ-ક કુછ વિદ્યાનુરાગી વિશેષજ્ઞાં કા, જિન કી કૃપાસે હસ ધર્મ કે અનુયાયિયોં કે કીર્તિ ફલાપકી રોજ ઔર ભારતવર્ષ ક સામ્રાજનોં કા ધ્યાન આકૃષ્ટ હુઆ યદિ યે વિદેશી વિદ્વાન્ જનોં કે ધમમ્મ ા ભાદિ કી આગેચના ન કરત, યદિ યે ડન ક પ્રાચીન હેચકા કી મહત્તા ન પ્રકટ કરતે, તો હમ ગેમ શાયદ આજ મી પૂર્વવત્ હા અજ્ઞાન ક અધકાર મ હો રહે રહત

—સગ્ગવતી

કાશી હિંદુ-વિશ્વવિદ્યાલયના ઇશનચાત્રના મુખ્ય અધ્યાપક ત્રીયુત કણિશ્ચાણુ અધિકારી એમ એ મહાશયે સ્યાદ્વાદ જૈન-સિદ્ધાન્ત પર પાતાના અન્તઃકલ્પનો અભિપ્રાય પ્રકટ કર્યો છે કે—

‘સ્યાદ્વાદનો સિદ્ધાન્ત ઘણો મહત્વપૂર્ણ અને ખેચાણુકારક છે

એ નિદાનમાં લૈનવર્મની નિગેતતા તરી આવે છે, અને એ જ આદાદ
‘લૈનવર્મ’ની અદ્વિતીય ગિતિ પ્રક્ટિ છે જા દેનાને મન
આદાદ એ એક ગૂંટ શબ્દ, તથા દેવા ને તો તે ઉપદાનામ્ પછી
લાગે છે લૈનવર્મમાં એ એક શબ્દના જે મિદ્ધાન અન્ય નથી છે, તે
ન નમજી શકવાથી જ દેવાને તેનો ઉપદાન કયો છે, એ અનાનતાને
પ્રનાપે જ દેવાને તેમા દોષો તથા લિન લિન અવોના આપણુ
ક્યા છે હુ તો એટલે નુધી દેવાની હિમત કરુ હુ નિદાન ગાન
આર્થ જેવા પુરુષ પછી એ દોષથી અળગા નથી ગદી ગ ના તેમજ પછી
એ આદાદ વર્મ પ્રતિ અનાય કયો છે માવાણુ યોગ્યતાવાળા માણસો
એની ભૂલ કરે તો તે માફ કરી શકાન પછી મને અપદ્ધ વાન દેવાની
જન મળે તો હુ કહીશ કે ભાનતના એવા મદાન વિદાન માટે એવો
અન્યાય સર્વથા અસમ્ય છે જે કે જે પોતે એ મદર્ષિ પ્રતિ અનિશ્ચન
આદાદભાવથી નિદાનુ હુ તથાપિ મને એમ ચોખ્ખુ ખ્યાન છે કે
તેમજે ‘વિનમન-સમન’ અર્થાત્ નાગાલોનેનો મિદ્ધાત એક જે અનાદર
અથવા નામ લૈનવર્મના શાઓ વિરે નાપર્યું છે તે દેવગ મુગ લૈન
અથોનો અબ્બાન નહી કન્વાનુ પનિણામ છે

આદાદ એક ભાન નત્ય નજ આપણુન દોરી નય છે એક વાન
ઉપર ખામ લાન મુવા માણુ હુ વિવના અથવા તના નેડ એક
લાગતે જેવા માટે માન એક દષ્ટિપુ સર્વથા ગર્ણુ ન લેખી શકાન
લિન લિન દષ્ટિપુથી જેડએ તો જ અખડ નત્ય નેઈ શખએ
ખડુ જેના આ આ વિવ અનખ નત્ય તથા પનાયોના નમુનારૂપ
છે, અને આપણા વથાચનાન પ્રાપ્તિના માવનો એટલા અપૂણુ છે કે
આપણા પગિચિન દષ્ટિપુથી લાગ્યે જ પર્ણુ સ જ પામી શખએ
દેવગ સર્વન જ પૂર્ણ મન્યને ગર્ણુપદે નાણી શકે છે આપણે તો
એનાગિક વિચાર અને અપૂર્ણ અપદ્ધિગણના અન્યાય અરિમરી
ગણાડએ આપણે પૂર્ણ મન્યને કદાપિ ન્યાન ન આપી શખએ

અથવા 'જૈનદર્શન'નું વિજ્ઞાનથી વિવેચન છે એની રીતે એ વિષયને લગતા બીજા પણ નાના-મોટા અનેક ગ્રંથો ગયાયા છે સકરાચાર્યે જૈન મિદ્ધાન્ત આદ્યાદ પર જે અસબ્દ આક્ષેપો કર્યા છે, તેના પ્રામાણિક પ્રત્યુત્તરો ઉપર્યુક્ત પ્રાચીન ગ્રંથોમાં અપાયેલા છે એ સિવાય આધુનિક મધ્યસ્થ સરોધકોએ તે પર જે વિચારો કર્યા છે, તેમાંના કેટલાક ઉપર દર્શાવ્યા છે તે બિનાય કલકત્તા વિશ્વવિદ્યાલયના પ્રિન્સિપાલ સદ્ગત સબ્જન ડૉ. સતીશચંદ્ર વિદ્યાભૂષણ એમ એ, પીએચ ડી, સુપ્રસિદ્ધ મહા મા ગાધીજી તથા અનેક વિદેશી સાક્ષરોએ પણ સ્વાદ્વાદના સબધમાં પોતાના અદલાવલનાં ગભીર વિચારો પ્રગટ કરેલા છે 'સગસ્વતી' માસિકના ભૂતપૂર્વ સંપાદક વિચક્ષણ પરિત મહાવીરપ્રસાદ દ્વિવેદીએ એ સબધમાં લક્ષ્ય ખેંચે તેની મહત્વપૂર્ણ ભાષામાં પોતાના હૃદયના ઉદ્ઘાટન પ્રકટ કર્યા હતા કે—

‘પ્રાચીન ઢરરે કે હિંદુ ધર્મવિગ્ની ઘટે ઘટે શાસ્ત્રી તરુ અવ મી નહીં જાનતે ત્રિ જૈનિયા વા સ્વાદ્વાદ કિમ ચિડિઆ કા નામ હૈ ? ધન્યવાદ દૈ જર્મની આર પ્રા સન્દર્ભકે કુચ ત્રિગાપુરાગી વિશેષજ્ઞા કો જિન કી કૃપાસે હિસ ધર્મ કે અનુચારિયોં કે કીર્તિ વગ્ગપત્રી ચોન ઓર ભારતવર્ષ કે સામર જનોં કા ધ્યાન આકૃષ્ટ હુઆ યદિ યે ભવેશી વિદ્વાન્ જૈનોં કે ધર્મપ્રવો ભાદિ કી આગચના ન કરત, યદિ યે ડન કે પ્રાચીન લેખકોં કી મહત્તા ન પ્રકટ કરતે, તો હમ લોગ શાયદ આજ મી પૂર્વવત્ હી અજ્ઞાન કે અધકાર મ હી હુવે રહતે ”

—સગસ્વતી

કાશી હિંદુ-વિશ્વવિદ્યાલયના દર્શનશાસ્ત્રના મુખ્ય અધ્યાપક શ્રીયુત્તમ દ્વિવેદીના અધિકારી એમ એ મહાશયે સ્વાદ્વાદ જૈન-સિદ્ધાન્ત પર પોતાના અત્યંત દુર્ગુણો અભિપ્રાય પ્રકટ કર્યો છે કે—

‘સ્વાદ્વાદનો સિદ્ધાન્ત ઘણો મતસ્વપૂર્ણ અને ખોટાણકારક છે

યુનિયન પ્રિ પ્રેમમા સ ૧૬૫૫મા જૈન મમાજ તન્દ્યી પ્રકાશિન)
અથમા 'જૈન ઔઁ દયાનન્ સગ્વતી' નામના પ્રકરણ (૫ ૬૫૫
થી ૭૪૩)મા એ આવાતનો પ્રતિવાદ-પ્રતિકાં કયો છે એટલે
એ સળધમા આમણે અટી વિષયાતન્ની ચર્ચા લખાનીશુ નદિ

તાત્રિક આક્ષેપ

ગ ૬૬૭નુ 'અનગલદ્રા'મા વર્ણવેલ શીલાસ્તિય અને ગડગ
ચાર્યના યોગ મળધી લેખન, તથા ગડગચાર્યે ડરેલ જૈનધર્મનુ
ખડન જેની રીતે અપ્રામાણિક કાર્ત્તવનિક અમમદ્દ હરે છે, તેની રીતે
વલભીનગમ્મા તે વેળાએ (શીનાસ્તિય અને શકગચાર્યના મમયમા)
અસ્તિવ ધનવના બોલ-વિદારા અને જૈનમર્મિ—એ સર્વ ધર્મ-
સ્થાનો અધર્મના સ્થાનો થઈ પડેલા દેવાનુ ગ ૬૬૭નુ લેખન પણ
પ્રમાણુ-ચ ૧ નિગવાન દાર્ઠ ધર્મલેખનન્ય જણાઈ આવે છે

ગ ૬૬૭ 'વનલીપુના વિનાગ'મા વનલીવગનો ઇતિહાસ
અને ભાનવર્ધની તાકાલિક પન્નિથિતિ નામના ૬૬૭ પ્રકરણમા
બૌદ્ધધર્મમા તાત્રિક મત-શાસ્ત્રપથની અનાચાન્બ્રષ્ટતા દ્રષ્ટિ થયાનુ
ભયકન્ શાસ્ત્રિક ચિત્ર આજેખ્યા પછી તેવો ભયકન્ આક્ષેપ જૈન

* ધર્મના નામ તણે નધપાન માસ-લક્ષણ અને પશુદનિના નામને
ચોક્ક વ્યભિચાર માફિ મનન નિધ આચાર પછ તે ગામ વિભૂતિઆની
પાછળ પાછળ ચાલીને બૌદ્ધધર્મમા આવી પહોચ્યા હતા x x

જે બૌદ્ધમન્ અથવા વિદ્વા પુણ્યચરણના પીઠ પ હતા તે જ બૌદ્ધ
મહો નાના પ્રનરના અનાગીના હૃદયમસ્થાન તથા વ્યસનશીલ અન
વ્યભિચારી લોકોના વિશ્રામસ્થાનના સ્વપમા દેવવાઈ ગયા બૌદ્ધ પરિ
ત્રાજમે ધર્મના ધ્યાનમા અમની ઉપાસના પ્રના લાગ્ય અને બૌદ્ધ
પરિત્રાજિતઓ વચ્ચા દત્તિને જ નનના સાર પ માનવા લાગી આનુ
પરિણામ મેયનુ કે ઈન્દ્રિયનાલસાની તૃપ્તિમા જ મોક્ષ માનનારા વિ ત
બૌદ્ધવમમા અને વેદ અને બ્રાહ્મણવમાવલબી સ્ત્રી પુરુષો પણ આધર્મવા
માગ્યા અને સર્વ બ્રહ્મતાનો ભય ર નસાર દેખાવા લાગ્યો

આવી સ્થિતિમા શ્રીમદ્વિષેલે (૧ હેમચંદ્રાચાર્ય) જિનેશ્વરભગવાન મહાવીરની સ્તુતિ અર્થે જે યોગ્ય શબ્દો વાપર્યા છે, તે મને યાદ આવે છે—

‘અયોડ્યપક્ષ પ્રતિપક્ષભાવાદ, યથા પરે મત્સરિણ પ્રગદા ।

નયાનશોધાનવિશેષમિચ્છન્, ન પક્ષપાતી સમયસ્તથા તે ॥’

અર્થાત્—હે ભગવન્ ! આપનો સિદ્ધાંત નિષ્પક્ષ છે કાગળ કે એક જ વસ્તુ ડેટલી અસખ્ય દૃષ્ટિથી જોઈ શકાય છે તે આપે અમને બતાવ્યું છે પહેલાં એ કે જે ૨૫૦ સિદ્ધાંત-ભેદની ખાતર ૫ સ્વરૂપા ઇશ્વરા મત્સર ધરાવે છે, તે ગિયતિ આપના સ્વાદ્વાદ દર્શનમા નથી સંભવતી ”

સ્વાદ્વાદ (અનેકાંતવાદ)ની સાર્થકતા ‘—મહર્ષિ વેદવ્યાસ અને આઘશ કગચાર્યનો દૃષ્ટિભેદ એ નામની ૪૫૦ વર્ષ પૂર્વ પ્રકટ થયેલી લઘુ પુસ્તિકામા—વિદ્યાપ્રેમી અમર—શિષ્ય મુનિ ચતુર્વિજયજીના પ્રયત્નથી ઉપનના શિષ્ટ અભિપ્રાયો નસિદ્ધ થયા છે ઉપર જણાવેલા સત્ય—શાંધક સુપ્રતિષ્ઠિત મધ્યરથ જૈનેતર સજ્જન સાક્ષર—વર્ગના સદભિપ્રાયો વાચનાર સમજી શકે તેમ છે . શ કગચાર્યે સ્વાદ્વાદ (જૈનસિદ્ધાંત)ના ખડક માટે કરેલો ઉદ્યોગ કેવો અસ્થાને અસખ્ય રીતે થયો છે ? અને એથી એ પ્રતિભાશાળી વિરોધીની નજર ઉપાસ—પાન કરી વ્યર્થ નીવડ્યો છે એવી રીતે તાત્ત્વિક દૃષ્ટિએ વગૂદ વગગના કરેલા ખડકને આગળ કરી પ્રકાગતરે વ્યર્થ ઝલાવવા કગચાર્યે—એ શિષ્ટ જનોને રોબલુ નથી

શ કગચાર્યની પદ્ધતિને અનુસરી મહર્ષિ સ્વામિ દયાનંદ સગરસ્વતીએ પણ ‘સત્યાર્થ નકાશ મા જૈનો પર અન્યાન્ય અનેક આક્ષેપોની વૃદ્ધિ પૂર્વક ઉપર્યુક્ત સ્વાદ્વાદ સિદ્ધાંત પર વિષમ દૃષ્ટિપાત કર્યો હતો, પગલું સદગત જૈનાચાર્ય શ્રીવિજયાનંદસૂરિજી (આત્માગમજી) મહારાજે ‘અનાન—તિમિર—ભાસ્કર’ ‘તત્ત્વ—નિર્ણય—પ્રાસાદ’ ‘જૈન તત્ત્વાદર્શ’ વગેરે ૩ થોડાના સદગત વિચક્ષણુ ઝવેરસાગરજી મહારાજે પ્રોદ બુદ્ધિ—મયદાન, અને વિદ્યાસાગર યાચરજી શ્રીમદ્ શાંતિવિજયજી મહારાજે વળી માનવવર્મ—સહિતા અપગનામ શાંતસુધાનિધિ (અમદાવાદ

યુનિયન ટ્રિ પ્રેમમા સ ૧૯૫૫મા જૈન ગમાજ ત ફથી પ્રકાશિત)
અથમા 'જૈન ઔઘ દ્યાનન્દ સંગ્વતી' નામના પ્રકગણુ (૫ ૬૫૫
થી ૭૪૩)મા એ આવાતનો પ્રતિવાદ-પ્રતિકાગ કરલો છે એટલે
એ સ બધમા આ રહે અહીં વિષયાતગ્ની ચર્ચા લખાવીશુ નહિ

તાત્ત્વિક આક્ષેપ

ગ ૬૬૫નુ 'અનગલદ્રા'મા વણુવેલ શીલાદિય અને શઢગ
ચાર્યના યોગ મબધી લેખન, તથા શકગચાર્યે કરેલ જૈનધર્મનુ
ખડન જેની રીતે અપ્રામાણિક કાલ્પનિક અસંગદ્ધ હરે છે, તેની રીતે
વલભીનગમમા તે વેળાએ(શીનાદિય અને શકગચાર્યના સમયમા)
અસ્તિત્વ ધગનના બોદ્ધ-વિટારા અને જૈનમદિરો-એ સર્વ ધર્મ-
સ્થાનો અધર્મના સ્થાનો થઈ પડેના હોનાનુ ગ ૬૬૫નુ લેખન પણ
પ્રમાણુ-ચન્ન નિગધાન હોઈ ધર્મદ્વેષ-જન્ય જણાઈ આવે છે

ગ ૬૬૫રે 'વલભીપુના વિનાગ મા વનભીનશનો ઇતિહાસ
અને ભા તત્ત્વની તાત્કાલિક પનિસ્થિતિ નામના ટૂંકા પ્રકગણુમા
બોદ્ધધર્મમા તાત્ત્વિક મત-શાન્તપથની અનાચારબ્રષ્ટતા પ્રનિષ્ટ થયાનુ
ભયકગ શાબ્દિક ચિત્ર આળેખ્યા પછી તેવો ભયકગ આક્ષેપ જૈન

* ધર્મના નામ તળે નવપાન માસ-ભક્ષણ અને પશુરૂત્તિના નામને
ચોગ્ય વ્યભિચાર આદિ મનઃનિદ્ર આચારા પણ તે ગામ્ત નિભૂતિઓની
પાછળ પાછળ ચાલીને બોદ્ધધર્મમા આવી પહોંચ્યા હતા x x

જે બોદ્ધમદ્ધ અથના વિારો પુત્રચારણના ખીડપ હતા તે જ બોદ્ધ
મદ્ધો નાના પ્રમરના અનાચારોના ઉદ્ગમસ્થાન તથા વ્યસનશીલ અને
વ્યભિચારી લોકોના વિશ્રામસ્થાનના સ્વરૂપમા ફરવાઈ ગયા બોદ્ધ પરિ
માજકો ધર્મના સ્થાનમા અધર્મની ઉપાસના કરવા લાગ્ય અને બોદ્ધ
પરિમાજિમઓ વશ્યા રૂત્તિન જ જનનના સારૂપ માનના લાગી આનુ
પરિણામ એ થયુ કે ઈદ્રિયલાલસાની તૃપ્તિમા જ મોક્ષ માનનારા વિકલ
બોદ્ધધર્મમા અને વે અને બ્રાહ્મણવર્માવલબી સ્ત્રી પુરુષો પણ આમ્પાવા
માગ્યા અને સવ બ્રહ્મતાનો ભય કર પ્રસાર દેખાવા લાગ્યો

સાધુઓ અને સાધ્વીઓ પણ પણ કર્યો છે, જેનો ઉતારો ઉપર 'જૈન' (તા ૩૧ માર્ચ અને ૭ એપ્રિલ ૧૯૨૬ના અક્રમાં ૧ ૨૪૩ ૨૪૪, ૨૬૧)માં કર્યો છે પણ પવિત્ર જૈન સાધુ-સાધ્વીઓના આચાર-વિચારો તપાસતા તે આક્ષેપમાં સત્યાશ હોય એમ જણાતું નથી એ આક્ષેપ જૈનધર્મ તન્ક તિસ્કાગ રામ અને દૂધભરી લાગણીથી ઉપજતી કાટોચ વ્વકપોલ-કલ્પિત હોય તેમ જણાઈ આવે છે

જમ શકગચાર્યની વર્ણસકગતા સળધમાં 'ગ્લ-ઉત્પત્તિ' જેના પ્રથમાં નર્ણુન મળી આવે છે તેમ વિક્રમની નવમી સદીના જૈન સાધુઓ શાક્તમત તાનિક ધર્મ વામમાર્ગના ઉપાસક થઈ તાનિક ક્રિયાઓ મીઠારી મલિન જપ જપ તથા માસબલિદાન આદિથી દેની પિશાય તથા વેનાવ આદિની જગણુ માગણુ અને વશીકરણ આદિ સિદ્ધિ માટે સાધના કરવા માડયા હોય કે જૈન સાધુઓના આચારો અનાચારના રૂપમાં રેગનાઈ ગયા હોય તેવું યેઈ પ્રમાણિત ઐતિહાસિક વિશ્વમનીન સાધનદ્વારા માલૂમ પડતું નથી

'ગ્લ ઉત્પત્તિ' જેના પ્રથમાં વર્ણુવેલ શકગચાર્યની વર્ણુસકગતા સળધમાં ના કક્કુ જણાવે છે કે—'શકગચાર્યને તેમની માતાના એક નર્ણુસક સતાન તરીકે ઓળખાવેલા છે, અને તેમની માતા મહાદેવીને નર્ણુસક નજને ઉત્પન કરવાના અપગધ માટે જાતિ બલિહૃત થવું પડ્યું હતું, એમ પણ જણાવેલું છે (એચ એચ વીલસન્સ ડિ દુ ગ્લિજન્સ, વલકતા આવૃત્તિ, પૃ ૧૨૮) પણ આ અતિમ વિધાનમાં અધિક સત્યાશ હોય, એની અમારી માન્યતા નથી શ્રીશકગચાર્ય-વિષયક આ પ્રવાદ પ પગથી ચાલતા આવેલા તેમના જાતિમધુઓના તેમના કુટુંબ સાથેના વૈમનસ્યના પગિણામે જ અગિત્વમાં આવેન હોવો જોઈએ એની ટેવજ મારી જ નહિ, કિન્તુ ખીજ પણ અનેક વિચારથી પુરોની માન્યતા છે "

—અનગલદ્રા (પૃ ૮૨ ૪૩)

આની ગીતે ગયાની લેગના શકન્યાર્ય-વિષયક પ્રવાદને ઉપર્યુક્ત
અથનો આધાર પડ્યું છે, પરંતુ જેન નાધુ-સાધ્વીઓ પર મુકાયેના
પૂર્વોક્ત આક્ષેપને માટે યોગ્ય પ્રામાણિક આધાર મળતો નથી એવી
પૂર્વોક્ત લેખન લેનવર્મ પ્રયેના વપથી પ્રકટ થયેતુ જણાય છે

લેનો તર તેમના વિનાધીઓનો રૂપ અને તાપ ક્રીની ૮૬ બુધી
પદોઓ હોને તેનું ક ક અનુમાન તેમના અધોમાથી મળી આવે છે
ઉપર મૂલ્યવેના અનતા(આ)નદગિર્નિના શકનવિજયમા જણાવવામા
આવ્યું કે — ‘મહિદાલુર્ન મટાદેવને અને તેમની ભ્રમગાના નામની
અને વિદ્યારપિણી ગમિને નમસ્કાર કરીને પગમશુર(શકન્યાર્ય)
ત્યા મહિનો જ્યા એ વખતે રૂઢ નામના નગરથી આનીને કાઢ્યો
તેમના પ્રયે બોલ્યા — ‘આમિન! ભકાર્યાર્ય નામનો ઈ શ્રે
કાલ્પુ C ગુ-(Cત) દેશમાવી આનીને રૂઢ મતનુ અવનબન કરનાગ
અનખ્ય મૌદ્ધ-લેનોને નજમુખથી અનેક વિદ્યાપ્રમગોવી નિતીને
તેમના માથાને પગમશુર(દમ્બી નુટાજઓ)થી છેદીને વણા Cનૂખસો-
(ખાજિગ)મા નાખી ઠટપ્રમણો(ધાણાઓ)ની ચૂણું કરીને અને
એવી ગીતે દુષ્ટ મનાના ધ્વમને આચરતો નિર્ભય વને છે ’

એ અદ્ભુત ઈર્મ આબગી શુર (શકન્યાર્ય) શિયો માથે જય
શબ્દની ઉદ્ભોપણાવાળા રૂઢ નગરમા પડેલા ત્રા દશ દિનમ પડેલા
ભાગ્યે મવળા નિષ્કેનો ધ્વમ કરી ‘લેનશુરના મુખથી ઈ
વિદ્યાનો લેગ પ્રાપ્ત થયો હો ’ એ કાળુવી શુરના વવનુ પ્રાપ્તિ
વિચારીને ૧૦૮ કાન્કા-પ્રમાણ સમીપની બૂમિ પર કરી (ગણા)
ઉપર દોમના અગ્નિ વડે ચોતરૂદ કમથી બગતા નેનુ બેઈ એ એવો
નિવન કરી એકાત પ્રદેશમા તેની રીતે કરના ત્યા પ્રાપ્તિ-નીક્ષા કરીને
તે તો કરીપ-પર્વત પર નેરે છે તે વખતે પગમશુર(શકન્યાર્ય)
ભાગ્યાર્યને બેઈ આ પ્રમાણે બોલ્યા કે— ‘હે કાલ્પુ ! આમે અજ્ઞાન

વડે આ વ્યવસ્થા પ્રાપ્ત કરી છે કાગણુ ?—અરે મૂઢ ! ગૂં અર્થનાળા
આવા પ્રકારના નિગમોને તુ જાણતો નથી—

“હણુનાગ જો હણુવાનુ માને અને ટણાતો જો પોતાને હણાયેલો
માને તો એ જ ને નિશેષ પ્રકારે જાણતા નથી આ હણુતો નથી
અને એ ટણાતો નથી” એવી શ્રુતિ ટોવાયા^૧ વિ વિ પછી એની
ગ્થિતિમા એ ભટ્ટાચાર્યે શકગચાર્યને પોતાના મનેની મકનમિખ સાથે
વાદની કહૂતિ(ખાજ)ની નિવૃત્તિ થતા સુધી પ્રસંગ કરવા સૂચના
આપી પગલોખમા પ્રયાણુ કર્યું હતુ (શકગવિજય, ઈ સ ૧૮૬૮,
કલકત્તામા બાપ્ટિસ્ટ મિશનમા પ્રકાશિત, પ્ર પપ, પૃ ૨૩૫-૨૩૭,
સંસ્કૃતના આધારે અનુવાદ)

બૌદ્ધ-જૈનોની હત્યા

આનંદગિર્નિના ‘શકગજય’ નામના ગ્રંથમા ગદ્યમા સૂચવ્યા
પ્રમાણેનો બીજો એક ઉલેખ થોડા રૂઢાગ સાથે માધનીય શકગ-દિગ

૧ તત્ર મહાદેવ મલ્લિકાજુનનામાન તચ્છકિમદૈતવિચારુપિનીં બ્રમરામ્બાં નત્વા,
તત્ર મામમાલ્થિને પરમશુરો રુદ્ધારયપુરાત્ બ્રાહ્મણા સમાગત્ય પરમગુરુમિત્તમૂલુ
સ્વામિન્’ મહાચાર્યારયો દિગ્ધવર કશ્ચિદુન્નદેશાત્ સમાગત્ય દુષ્ટમતાવલ્લિતો બ્રાહ્મણ
જેનાન્ સહરમાતાન્ રાજમુલાદનેકવિષાપ્રસન્ન । મેદૈનિજિત્ય તેષાં શીપાંણિ પરશ્ચ
મિદિહસ્વા મહુપુ ઝલ્લઝલ્લેષુ નિશ્ચિપ્ય કન્નમ્ભગે શ્ચૂર્ણીકૃત્ય ચૈવ દુષ્ટમનધ્વસમાચરન્
નિર્ભયો વતને ।

× × તત્ર દિનન્નકપૂવકાલે મહાચાર્ય સવવિપક્ષધ્વસ કૃત્વા જૈનગુરુમુરાર
વશિત્ત ત્રિચાલેશો નાત્ત ઇતિ ગુરુવપ્રાયશ્ચિત્ત નિચાર્ય × ×

મજ્ઞાનેન ત્રિલ પ્રાપ્તા, વ્યવસ્થા ભવતા દિગ્ ? ।

રુદ્ધશાન્ મૂઢ ! ગૂંદાર્યાન્ ન વેત્તિ નિગમાન્ યત્ ॥

હન્ના ચેમયતે હતુ હતસ્ત્વેમન્યતે હતમ્ ।

ઝમૌ તૌ ન ત્રિજાતિભો, નાય હન્તિ ન હયતે ॥

—આનંદગિરિદૃત ગ કરવિજય (બદ્દેશ ન પપમુ પ્રકરણ પૃ ૨૩૫-૨૩૬)

વિજય(આનંદાશ્રમ સંપ્રદાય(અ. ૨૨)માં જોવામાં આવે છે ત્યાં
 જૈનો અને જૈનોને એકરૂપ સમજી અર્થે પ્રકાશિત કર્યો જણાય છે
 ત્યાં ભગવાનને બદલે ભદ્રપાદ કુમારિલભટ્ટ વગેરે શબ્દથી વ્યવહાર કર્યો
 છે. આ મહાનિમિત્તને કુમારિલભટ્ટના ભગિનીપતિ તરીકે ઓળખાવ્યા
 નથી. સુવંશ ગણ(અવતાગિક મહેદ્ર)ની સલામત અન્યોક્તિથી
 ભદ્રપાદ અરેદિગને તિરસ્કારી તેનો અંગ તજના સૂચવે છે. પરિણામે
 સુગત જૈનો અને વૈદિકની ત્યાં સાકારી જામે છે. પરસ્પરના મતની
 ટુવતા સિદ્ધ કરવા પર્વતથી પતન કરી અક્ષત ગહેનાના પાણી થાય છે
 તેમાં વેદોનું સ્મરણ કરતા ભદ્રપાદ અક્ષત ગહેનાથી ગળા એના મત તરફ
 શ્રદ્ધાળુ બને છે. સુગતો એને મણિ, મન, ઔષધીઓના અચિંત્ય પ્રભાવ
 રૂપે કહી એ વાતને પ્રામાણિક માનતા નથી એટલે ગળા કહે છે કે—
 ‘હું તમોને પૃથ્વી, તેનો યોગન જગત્ત જે નહિ આપી શકે તેમને બધાને
 નિશ્ચયે યત્રોપલ યનાકાં પાષાણે પગ હણાવીશ’ ત્યાં પછી આશી
 વિષ ભય કર સર્પ ભરેલો ઘડો મગાની જૈનો અને બ્રાહ્મણોની પરીક્ષા
 થાય છે બંને પક્ષવાળા બીજે દિનસે સવારે જવાળા આપે છે તેમાં
 જૈનો સર્પ હોવાનું અને બ્રાહ્મણો ગેષશાયી રૂઢિ હોવાનું જણાવે છે
 અશરીરી વાણી બ્રાહ્મણોના કથનને સત્ય કહે છે તપાસતા એ પ્રમાણે
 મળી આવે છે એથી ગળાએ શ્રુતિ-વિદ્વેષીઓના વચ માટે સેનને
 આજ્ઞા કરી કે—“સેતુવી ભર્તને હિમાલય પર્યંત, બાલકથી
 માડી વૃદ્ધ મુધી જૈનોને જે ન હોય, તેને હણવો” તત્ત્વનું
 અવનબન કરનાર યોગીદ્ર જેમ યોગને હણનાર વિદ્વો હોય તેમ
 સ્કંદ(ટી અનતારી ભદ્રપાદ)ને અનુસંગતા ગળાએ ધર્મવેદી જૈનો
 (ટીકાકાર ધનપતિના જણાવ્યા પ્રમાણે જૈનો)ને હણ્યા કુમારિલભટ્ટ
 મુદ્રેદ્રવડે જિન(જૈનો) રૂપી દુષ્ટ બાધીઓ હણાતા શ્રુતિઓની
 શાખાઓ નિર્વિધને ચોતગ્રંથી વૃદ્ધિ પામી ૧

૧ ‘આ સેતોરા તુષારાદ્રેઘૌહનાવૃદ્ધ-બાલકમ્’.

ન હન્તિ ય સ હતવ્યો મૃત્યાનિત્યવશાન્નૃપ ॥

વડે આ વ્યવસ્થા પ્રાપ્ત કરી છે કાગળ ?—અરે મૂલ ! ગૂલ અર્થવાળા આવા પ્રકારના નિગમોને તુ બણતો નથી—

“ હણનાર બે હણનાર માને અને હણાતો બે પોતાને હણાયેલો માને તો એ બંને વિરોધ પ્રકારે બણતા નથી આ હણતો નથી અને એ હણાતો નથી ” એવી શ્રુતિ ટોનાથી^૧ વિ વિ પછી એની ગિહિભા એ ભદ્રાચાર્યે શકગચાર્યને પોતાના મનેવી મકનમિશ્ર સાથે વાદની કડૂતિ (ખાજ)ની નિવૃત્તિ થતા સુધી પ્રસંગ કગ્વા સૂચના આપી પગલોકમા પચાણ કર્ણુ હુ (શકગવિજય, ઈ સ ૧૮૬૮, કલકત્તામા બાપ્ટિસ્ટ મિશનમા પ્રકાશિત, પ્ર ૫૫, પૃ ૨૩૫ ૨૩૭, સ ૨૨૮ના આધાર અનુવાદ)

બૌદ્ધ-જૈનોની હત્યા

આનંદગિરિના ‘શકગચાર્ય’ નામના ગ્રંથમા ગદ્યમા સૂચવ્યા પ્રમાણેનો બીજો એક ઉલેખ થોડા ફેરફાર સાથે માધનીય શકગ-દિગ

૧ ‘તત્ર મહાદેવ મહિક્કાજુનનામાન તચ્છત્તિમદેતવિચારુપિણીં બ્રમરામ્બા તત્વા, તત્ર માસમાસ્થિતે પરમગુરૌ રદ્ધાચ્યપુરાત્ મ્માક્ષણા સમાગત્ય પરમગુરુમિન્નુલુ ! સ્વામિન્ ! મહાચાર્યાવ્યો દિગ્ગવર કશ્ચિદુગ્ધદેશાત્ સમાગત્ય દુદ્ધમતાવલ્લિનો બોદાન્ જ્ઞેનાન્ સદ્દરયાતાન્ રાગમુલાદનેકવિધાપ્રમજ્જ । એદૈનિજિત્ય તેષાં શીર્ષાણિ પરચ્છ મિદિઠત્વા વહુપુ ઉભૂગ્ગલેપુ નિક્ષિપ્ય કચ્છમણે રચૂર્ણીકૃત્ય ચૈવ દુદ્ધમન્થસમાચરન્ નિર્મયો વર્તને ।

× × તત્ર દિનશકપૂર્વકાલે મહાચાર્ય સર્વવિપક્ષધ્વસ કૃત્વા જૈનગુરુમુક્તાય કશ્ચિદ્ પિચાલેશો ગત રતિ ગુરુવપ્રાયશ્ચિત્ત વિચાર્ય × ×

મજ્જાનેન મિલ પ્રાપ્તા વ્યવસ્થા ભવતા દિગ્ ! !

‘દુગ્ધાન્ મૂદ ! ગૂદાર્યાન્ ન વેત્તિ નિગમાન્ યત્ ! !

‘હન્તા ધમ્મયતે હતુ હતરચ્ચેમ્મયને હતમ્ ।

ઉભૌ તૌ ન મિજ્ઞાનીનો, નાય દન્તિ ન હયતે ॥

—આનંદગિરિ, ૧૮૬૧ શકરવિજય (ભદ્રાચાર્ય ૫૫૫ પ્રકરણ ૫ ૨૩૫-૨૩૬)

ચાર્યના ચગ્નિ તન્દ્ર થોડો દષ્ટિપાત કરી લઈ એ માધનીય શકગ્જય (સર્ગ ૯)મા જણાવના પ્રમાણે મકનમિત્રની પત્નીને મધ્યસ્થ હગની શકગચાર્ય મકનમિત્ર પત્નિને વાદમા પગસ્ત કડે છે એટલે તે પડિતના ધર્મપત્ની ઉલ્લસભાન્તી(મન્ગવતી) અર્ધજય સૂચની પોતે વાદમા જતર છે અને એ સર્વન શકગવતારી કલંવાતા પુરપને કામ શાસ્ત્રના સાન્કપ પ્રશ્નો પડે છે કામની કળા કટલી છે? તેના વ્યવસ્થાની છે? સુસ્લ દૃષ્ટ્ય પક્ષમા પુરપમા અને સ્ત્રીમા કામ કયા ધ્યાનમા રૂચી રીતે ગહે છે? એ વગેરે પૂજાયેલા પ્રશ્નોના ઉત્તર માટે એ સર્વ શકગચાર્ય એક મહિનાની મુદત માગી આકાશ માર્ગે નાન ઝાઈ અટવી મા ઊતરી પડે છે અને દેઈ વૃક્ષની સમીપમા શિકાન્વશથી મૃત થઈ પડેલા અમરુક ગજના દેહમા પ્રવેશ કર છે અને પછી એ ગજની સુદૃઢ સુદરીઓના વિલાસનો સાક્ષાત્ અનુભવ કરના પવારે છે ।

શકગચાર્યના શિષ્ય ગુરુને એતનાણી આપે છે કે—‘પડેલા મત્સ્યેદ્ર નામના મહાત્મા પોતાના શરીરની નક્ષા નાગે ગોન્દ્ર(ખ)ને આદેશ આપી મૃત્યુ પામેલા દેઈ ગજના શરીરમા પ્રવેશ કરી તેના નગગમા ગયા હતા પાછળથી મત્તીઓએ બુદ્ધિયા ગજના શરીરમા દેઈ દિવ્યનો પ્રવેશ જાણી તે નીન ગજને સર્વ પ્રકાર વશ કરના ગણીઓને આગા કરી દીધી હતી એ મુનિ સમાધિ ભૂતી સુદરીઓના વિલાસમા આમકત થઈ ગયો હતો, પન્નુ ગોન્દ્રે(ખે) પ્રયત્ન પૂર્વક બોધ કરી ગુરુને તેમના મૂળ દેહમા પાછા આણ્યા હતા વિષયાનુભવ આવો હોય છે ઉર્ધ્વરેતો પ્રત્યક્ષ ડિત ફગવાથી તમને ઉગ્ર પાપ મ ન લાગે? આપ તો સર્વ છો છતા આ હુ પ્રેમથી કહુ છુ આપણુ અતુન નત કરના અને અતિર્નિદ્ર કામશાસ્ત્ર કયા? તેને પણ આપ લગન તથી ઈચ્છાન તો જગત્ અનવ ગ્થિત જ થઈ જન પૃથ્વીમા આ યતિધર્મને શિથિલ પ્રજ્ઞાત કરવાને કે કણુ ધાગણુ કરનાગ આપથી શુ અભણ્યુ છે? તો પણ મે તો આ પ્રણય(નેહ)થી પ્રતિપાદન કર્યું છે

એ જ માધવીય સક્ષેપ શકગ્ગ્યના ૭મા સર્ગમા સૂચ્યા પ્રમાણે શકગાયાર્થને પ્રયાગ તન્દ્ર પ્રયાણ કગ્તા નિવેણીસગમગ્ધાનમા રનાન કર્યા પછી એ પૂર્વોક્ત કુમાગિલલદ સાથે અતિમ સમયમા મેળાપ થયે હતો વ્યાસમાર્ગિના પણ દર્શન થયાનું એ જ સર્ગમા સૂચ્યું છે ૧ મહેદ્ર, ૨ શકગ, ૩ વિધ્યુ, ૪ બ્રહ્મા, ૫ મ્કદ વગેરેના અનતાન્દ્રે ૧ સુધન્વા ગળ, - શકગાયાર્થ, ૩ પદ્મપાદ ૪ મકનમિત્ર અને ૫ કુમાગિલલદને એ જ પુસ્તક(સર્ગ ૩)મા વર્ણવેલ છે તુષામિથી બળતા એ લદ જણાવ્યું કે—સુગત (બૌદ્ધ) પાસે અધ્યયન કરીને મે પહેલા તેનું મુળ જણાવ્યું ૧ એથી મે આ પ્રાયશ્ચિત્ત ઝીકાર્યું છે પૃથ્વીમા શ્રુત્યર્થ કર્મર્થ વિમુખ થયેલા સુગત(બૌદ્ધ)નો નાશ કરના માટે હિમન થયેના કાર્તિક્ય તરીકે આપને ૧ જાણુ છું x x x શકગાયાર્થ તેને કહે છે કે—આપને પાતકની જ્ઞાનના પણ નથી સળગીને શિક્ષણ આપવા માટે તમે સત્ય વ્રત આચરો છો છેવટ કુમાગિલલદ જીવિત નિઃપ્રાણતા દર્શાવી શકગાયાર્થને તેની પ્રશ્ન સા કરી મકનમિત્રને વાદ્ધા ૧ વશ કરના જણાવે છે ૧ વ

કામકલાનો અવલોકન

હવે આપણે બૌદ્ધજૈનધર્મનું ખડન કરવા પ્રયત્ન કરનારા શકગ

સ્કન્ધાનુસારિરાજેન જૈના ધર્મદ્રિપો હતા ।

યોગીન્દ્રણવ યોગધ્ના વિધ્વાસ્તસ્વાવલમ્બિના ॥

દનેપુ તપુ દુષ્ટુ x x x x ।

કુમારિભૃગ્દ્રણ દત્તેપુ જિન દસ્તિપુ ।

નિઘ્રત્પૂદ્ધમવર્ષન્ન છુનિજાપ્તા મમન્ત ॥

—માધવીય સક્ષેપ શકગ્ગ્ય (સગ ૧ ૯૯-૯૭)-

૧ 'તત્ત્વનિસ્વ સુગતાદ્રષીત્ય પ્રાવાતય તત્ત્વમેવ પૂર્વમ્ ।

૨ સુવપર્મવિગુણાન્ સુગતાન્ નિહતુ જાન શુદ્ધશ્રુતિ મવન્નમદ મ્ જાને ।

—માધવીય શકગ્ગ્ય (સગ ૭ ૧૦૧ ૧)

ચાર્યના ચગ્નિ તન્ક ઘોડો દષ્ટિપાત કરી લઈ એ માધનીય શઙ્ગજ્ય (સર્ગ ૯)મા જણાવ્યા પ્રમાણે મહનમિત્રની પનીને મધ્યસ્થ કનની શકગચાર્ય મહનમિત્ર પતિને વાફમા પગત કહે છે એટલે તે પડિતના ધર્મપત્ની ઉલ્લભાન્તી(સગ્ગતી) અર્વજન સુચની પોતે વાદમા જન્મે છે અને એ સર્વન શકગવતારી કહેનાતા પુરપને ઠામ શાસ્ત્રના માગ્ગપ પ્રશ્નો પછે છે કામની કળા 'ટવી છે? કેવા સ્વરૂપની છે? શુદ્ધ દૃષ્ટ્ય પક્ષમા પુરપમા અને સ્ત્રીમા કામ કયા ધ્યાનમા ક્ષેત્રી રીતે જો છે? એ વગેરે પૂછાયેલા પ્રશ્નોના ઉત્તરો માટે એ સર્વન શકગચાર્ય એક મહિનાની મુદત માગી આકાશ માર્ગ ગતે 'ઈ અટની મા જીતરી પડે છે અને 'ઈ વૃક્ષની સમીપમા ગિકા નશથી મૃત થઈ પોલા અમરુક ગળના દેહમા પ્રવેશ કહે છે અને પછી એ ગળની સુદ્ધ મુદરીઓના વિલાસનો સાક્ષાત્ અનુભવ કરના પધારે છે ।

શકગચાર્યના શિષ્ય ગુરુને ચેતવણી આપે છે — 'પરંતુ મત્યેદ્ર નામના મહાત્મા પોતાના શરીરની ગ્હા નાટે ગોચર(ખ)ને આદેશ આપી મૃત્યુ પામેલા કોઈ ગળના શરીરમા પ્રવેશ કરી તેના નગરમા ગયા હતા પાછળની મત્રીઓએ ધુદ્ધિયા ગળના શરીરમા કોઈ દિવ્યનો પ્રવેશ જાણી તે નીન ગળને સર્વ પ્રકારે વશ કરના ગણીઓને આરા કરી દીધી હતી એ મુનિ સમાવિ જૂની મુદરીઓના વિલાસમા આસકત થઈ ગયો હતો, પરંતુ ગોચરે(ખે) પ્રયત્ન પૂર્વક બોધ કરી ગુરુને તેમના મૂળ દેહમા પાછા આણ્યા હતા વિષયાનુગ આગે હોય છે ઉર્ધ્વરેતો નતખ કિત કગવાથી તમને ઉગ્ર પાપ કેમ ન લાગે? આપ તો સર્વન છો છતાં આ હુ પ્રેમથી કહુ છુ આપણ અતુન નતના અને અતિર્નિધ કામશાસ્ત્ર કરના? તેને પણ આપ ભગવતથી ઈચ્છાય તો જગત્ અનવ ગ્થિત જ થઈ જાન પૃથ્વીમા આ યતિધર્મને શિથિલ પ્રખ્યાત કરવાને કે કણુ ધાગણુ કરનાગ આપથી શુ અજાણ્યુ છે? તો પણ મે તો આ નણુય(એહ)થી પ્રતિપાદન કર્યું છે '

એ જ માધવીય સંક્ષેપ શકગ્નયના જમા સર્ગમા સૂચના પ્રમાણે શકગાયાર્જને પ્રયાગ તન્ક પ્રયાણ કગ્તા ત્રિવેણીસ ગમરયાનમા સ્નાન કર્યા પછી એ પૂર્વેકત કુમાગ્લિભદ્ર સાથે અતિમ સમયમા મેળાપ થયો હતો વ્યાસમહર્ષિના પણ દર્શન થયાનું એ જ સર્ગમા સૂચનુ છે ૧ મહાદ્ર, ૨ શકગ, ૩ વિષ્ણુ, ૪ બ્રહ્મા ૫ રકેદ પગેરેના અવતારરૂપે ૧ સુધના ગળ, - શકગાયાર્જ, ૩ પદ્મપાદ ૪ મહાનભિમ અને ૫ કુમાગ્લિભદ્રને એ જ પુસ્તક(સર્ગ ૩)મા વર્ણવેલ છે તુપામિથી બળતા એ ભદ્ર જણાવ્યુ કે—સુગત (બૌદ્ધ) પાસે અધ્યયન કરીને મે પહેલા તેનું કુળ જણાવ્યુ ૧ એથી મે આ પ્રાયશ્ચિત્ત સ્વીકાર્યું છે પૃથ્વીમા શ્રુત્યર્થ કર્મથી વિમુખ થયેલા સુગત(બૌદ્ધ)નો નાશ કરવા માટે ઉત્તમ થયેના કાર્તિક્ય તરીકે આપને હું જાણુ છું x x x શકગાયાર્જ તેને કહે છે કે—આપને પાતની જ સાવના પણ નથી સજ્જનોને શિક્ષણ આપવા માટે તમે સત્ય વ્રત આચરો છો છેવટ કુમાગ્લિભદ્ર જીવિત નિઃપૃહતા દર્શાવી શકગાયાર્જને તેની પ્રથ સા કરી મહાનભિમને વાદ્દાગ વશ કરવા જણાવે છે ૨ ૫

કામકલાનો અનુભવ

હવે આપણે બૌદ્ધ-જૈન ધર્મનું ખડન કરવા પ્રયત્ન કરનારા શકરા

સ્કન્દાનુમારિરાત્રેન જેના ધર્મદ્વિયો હતા ।

યોગીન્દ્રણેવ યોગધ્ના વિધ્નાસ્તસ્વાવલ્મ્બિના ॥

હતેષુ તેષુ કુટુબુ x x x x ।

સુમારિભ્રમગદ્રણ હતેષુ જિન-હસ્તિષુ ।

નિધ્મત્પૂહમવર્ષન્ત, સુનિશાસ્ત્રા સમન્ત ॥

—માધવીય સંમેષ શકગ્નય (સર્ગ ૧ ૬૬-૬૭)-

૧ “તત્ત્વતિત્વ સુગતાદધીત્ય પ્રાધાન્ય તત્કુમેવ પૂર્વમ્ ।

૨ ક્ષયધર્મવિસુતાન્ સુગતાન્ નિદ્ધ જાત ગુદ મુરિ મરતમ્ મુ જાને ।

—માધવીય શકગ્નય (સર્ગ ૭ ૧૦૧ ૧)

આપણા ચિકિત્સા કુશળી શકગાયાર્થે આજ્ઞા આપી હતી હતી. કુશળ વૈદ્યોએ નિગ્રાહ દર્શાવી હાથ ખખેર્યા પછી ભગદત્ત જેના ભયકર રોગની પ્રમત્તા થતા મુનીન્દ્રે (શકગાયાર્થ) ગ્રમ્ય શાસન (ટીકાકાર જણાવ્યા પ્રમાણે મહાદેવ)ને યાદ કર્યા અને તેમની આજ્ઞાથી સ્વર્ગના વૈદ્યો અશ્વિનીદેવો બ્રાહ્મણરૂપે ઉપગ્રિયત થયા, પરંતુ તેઓ પણ રોગની ચિકિત્સા અશક્ય સૂચની પલાયન કરી ગયા હતા. શકગાયાર્થના શિષ્ય પદ્મપાદે વૈદ્ય-નિર્ચાતનારૂપે મન ખપ કરી અભિનવ ગ્રમ્ય માનિકનું મૃત્યુ નીપજાવ્યું હતું.

૧. શકગાયાર્થ-લીલા, દુગાયગણુનો બચાવ

એ જ શકગદિગ્વિજય (અ. ૧૬)માં વર્ણવ્યા પ્રમાણે શકગાયાર્થ કાશ્મીરમાં આગ દ્વાવાળા શાન્દાદેવીના મદિગમાં અર્ચાપીઠ પર ચડવા ગયા હતા ત્યાં સર્વ દર્શનો (જેમાં દિગ્વસન દિગ્ગજ વિદ્વાન પણ હતા)ના વિદ્વાનોને તેમણે પગસ્ત કર્યા હતા એ પછી શાન્દાદેવીએ અશરીરી વાણીથી કહ્યું કે—તમારી સર્વશક્તિ તો પહોંચેથી જ છે જો એમ ન હોય તો બ્રહ્મા વગેરે રૂપાત્મક તમાગ શિષ્ય કેમ અને ? પરંતુ માન એકલી સર્વશક્તિ જ આ પીઠ પર ચડવામાં હેતુબૂત નથી પરિશુદ્ધતા પણ જોઈએ તે તાગમાં છે કે નહીં, એ વિચારવાનું છે ક્ષણ વાન જોમો ગહે, તુ સાદસ ન કર યતિવર્મનિઃ । તુ અગનાઓનો સારી રીતે ઉપભોગ કરી કળાઓના ગદસ્ય પ્રાવીણ્યનો ખાન થયો છે તેથી આ ઉચ્ચ પદ પર ચડવાની તારી યોગ્યતા કેવી રીતે ગણાય ? કેમ કે સર્વશક્તિની જેમ વિમલતા પણ હેતુ છે ૧

શકગાયાર્થ શાન્દાને કહે છે કે—માતા ! મેં તો જન્મથી માડીને આ શરીરમાં પાપ દુગાયગણુ કર્યું નથી એથી હું સદેહ ગમ્યતો નથી ખીન

૧ “ત્વ વાદ્વના સમુદ્ગુજ્ય કત્તારહસ્યપ્રાવીણ્યમાનનમભૂવતિધમનિઃ ।
આરોહનીદ્વિશપ્ત કયમશ્વતા તે સવજાતેવ વિમલ્લવમપીહ હેતુ ॥

શકગાયાર્થે પ્રત્યુત્તરમા જણાવ્યું છે—“ગોપીઓના સહયોગ
 ધૃષ્ટ્યુની જેમ અસંગી-આસક્તિ નહિતને કામો હોતા નથી ! ! વત્સ !
 આ તો અમાગ વજ્રોલિયોગના પ્રતિષ્ઠા અનકાર્યુત્વ (વીર્યપાતથી
 નત ખડિત કન્વાનો વિપર્યય) છે ! ! વિષ્ણુસદૃશ એવા મને સમસ્ત
 કામોના મૂળરૂપ સકલ્પ જ નથી ! !” એ સૌમ્ય ! તેથી આ જ
 શરીરવડે કામશાસ્ત્રનું પશિશીલન કરવામા આવે, તો પણ દોષકાંક
 નથી હતા પણ શિષ્ટમાર્ગનું રક્ષણ કરવા માટે ખીજા શરીરથી પ્રયત્ન
 કરુ છુ ? એ પછી મૈથુનરૂપ શ્રેષ્ઠ નિર્ગલ બ્રહ્માનંદનો એ યોગી
 સર્વજ્ઞ અવતારી પુરુષ શકગાયાર્થે અનુભવ કર્યો ! !^૨ નિર્ણયસાગર
 પ્રેસ દ્વારા કાવ્યમાલા ગ્રંથ(૧)મા પ્રકાશિત થયેલ અમરુશતકને એ
 પરકાયા-પ્રવેશવાળી ગિથિતિમા શકગાયાર્થરૂપી અમરુ ગાનએ ગચ્છુ
 હતુ, એમ પણ ષ્ટવાક માને છે અસ્તુ

ભાગ ૬૦ રોગ

એ જ માધનીય શકગ્જયના ૧૬મા સર્ગમા સૂચવ્યા પ્રમાણે-
 અભિનવશુભ માનિકને શકગાયાર્થે જિતી લેવાથી તે માનિકના
 પ્રભાવે શકગવતારી સર્વજ્ઞ શકગાયાર્થના શરીરમા અસાધ્ય ભગદર
 રોગ લાગુ પડ્યો હતો, કે જે ગગના નિવાગણુ માટે શિષ્યોને આશ્વાસન

- ૧ તન્નેકલાપરિશીલનમુનેવ સૌમ્ય ! કરણેન કૃતમ્ ।
 નહિ ત્રોષશ્ચ તદપિ શિષ્ટમરણ્યવનાથમયવપુરેભ્ય યને ॥

—સ ૯ શ્લો ૧૦૦

- ૨ મનમિગ્રહાન્-તત્ત્વાભિજ્ઞો મનોજ્ઞવિચેષ્ટિ,
 સર્વવિષયવ્યાપ્તાય સન્નિવૃત્તોધમ ।
 શૂન્યવગુરુ પાતયાત્યન્ત મુનિશ્રુતમાનમો
 નિશ્ચરન-વરદ્વાનન્ નિર્ગળમન્વમૃત ॥

—સ ૧૦ શ્લો ૧૧

હાન પોતે કગ અપવિત્ર કર્મનો લેપ પોતાના આ માને ન લાગી શકે, પતુ એ પગ (મૃતક)ના કલેગને લગાડી રાખાય ! ! ! એની વિચિત્ર દનીન કરી શકે અને પોતે નર્વન પીક પગ ચડી ગયે હોય, આથી અધિક અદ્ભુત બુદ્ધિમત્તા અને વાક્યાતુલ્યભર્યા નમાધાનની આવશ્યકતા છે ? કામગામના અનુભવની ન્યૂનતા માનથી મર્નતામા ખામી આવતી હોય તો આની રીતે ડામ-કલાના પ્રયોગને અનુભવમા મૂખી શકાય તેમ છે અને નિર્દોષના પણ મિદ્ધ કરી શકાય તેમ છે હોય, આથી ખીજુ શું નેઈએ ? ‘ અનુભવિ-નોની સખ્યાને વધાવવા માટે જૈનસાધુઓ તાનિધ્વર્મના ઉપાસક થયાનો અને તેમનામા તે ધર્મના અનાચારોનો સંપૂર્ણ પ્રચાર થયાનો ’ ના દુષ્ટ તન્દ્રવી મુકાથેલો આગમ ખરી રીતે ક્યા ઘટે છે ? તે વિચારવાનું કર્તવ્ય વિચારગીલોનું છે

શકગચારના પૂર્વોક્ત મન-મમર્થને આચરણમા મૂકનારા તેમના અનુયાયીઓ યથેચ મૃથુન-કામક્રીડાના નિર્ગર્ભ જ્ઞાનદનો અનુભવ કરી પોતાની પવિત્રતાને પ્રકારી શકે છે એટલું જ નહિ પોતાના મતના વિરોધીઓનો ખડુ લયકગ ગીતે વિનાશ પણ કરી શકે છે અને તેની રીતે હણનાગઓને ‘ નાય હન્તિ ન હન્યતે । ‘ આ આત્મા હણતો નથી - હણાતો નથી ’ આવા નિગમોના ગૂઠ અર્થનું જ્ઞાન કરાવી ઠગેરી શકે છે અને તેવા હિંસાને પણ નિષ્પાપ તરીકે જાહેર કરી ઉત્તેજન આપી શકે છે । (જુઓ આનંદગિરિજીત ગકગદિગ્વિન્ય પ્ર પપ, તથા માધનીય મક્ષેપ શકગ્જય સર્ગ ૭, શ્લોક ૬૭) આવી ઘટના પોતાના પગ આવી પડે, ત્યાર ખીજુ શ્રુતિ આગમ ધગાય

‘ અનગલદ્રા મા ગૌહવિટાગ્ના લયકગ ભેજને ઉધાડા પાડનાર બોદ્ધધર્મનો ઉચ્છેદ સન્નામ માટે સસાન વગેરે માટે પ્રકગ્જો આલેખનાર, ‘ વ લભીવગના ઇતિહાસ અને ત કાનીન પનિસ્થિતિ મા ગૌહ-જૈનવમમા તાનિક-સા ન-વામમાર્ગની લનક જાણતા દાખલ થઈ ગયાનો આભાસ કરાવી તે માટે પાનાઓના પાના ભગના જૈનધર્મના

દેહનો^૧ આશ્રય લેવાથી જે કર્યું, તે કર્મથી અન્ય લિપ્ત થઈ શકે નહિ ।। (કેનો સગ્ગસ બચાવ ।।।) ”

તારિકમત વામમાર્ગની ભ્રષ્ટતા અન્ય ધર્મોમા પેસી જવાથી ખતી ગયેલા અધર્મોનો ધ્વસ કગવા બહાર પડનાર શકગચાર્યે ગર્ગનગામિની શક્તિ સાથે પગકાયા પ્રવેશ શક્તિદ્વારા સાધલી અપૂર્વ તારિક અદ્ભુત કામકલા વીલા આપણે તેમના અનુયાયીઓદ્વારા જ્યાંયેન શકદિગ્વિજય જેના પ્રથમાથી જોઈ અને તેમની વિશુદ્ધતાનું સમર્થન પણ આપણે વાગ્યું એ સમર્થનને લક્ષ્યમા ગાખી એ શકગચાર્યના મત પ્રમાણે જગતના યતિ-સન્યાસી-માનવીઓ એની પ્રવૃત્તિ આદરે, તો એક વિચિત્ર દશા જ અનુભવે ગોપીઓના સત્યગૃધ્રજુની જેમ મુદર સુદરીઓના સત્યગ બનવા છતાં પોતાને અસગી-કામગૃહિત કહેવગની શરૂ, કહી પોતાને વિદ્યાની જેમ અસગી કામોના મૂળગપ સકલ હોવાના જ નિષેધ કરી રંગ વિહારગ કામશાસ્ત્રનો અનુભવ કરી મરે અને મુગ્ધ જગતની આખે પાટા બધાવી પ્રતાપણા ઠરી શકે કે—આ તો અમાના વજો લિયોગના પ્રતિભૂ અનખીણિત્વ(વીર્યપાતથી વ્રત ખડિત કગવાનો વિપર્નય-અભાવ) છે ‘એથી આ જ શરીરદ્વારા કામશાસ્ત્રનું પગિશીલન કનામા આવે તો તે વપવાળું ન ગણી શકાય તેમ છતાં શિષ્ટમાર્ગનું પાલન કગવા પગ-કાયામા પ્રવેશ કરી પ્રયત્ન કરીએ છીએ ’ એની રીતે કામકળાના ગદ્યથી અલિપ્ત મનુષ્ય સર્વ પ્રકારે તૃપ્ત મનવાળા થઈ શકગચાર્યની જેમ મૈથુન સબધી શ્રદ્ધ મહાનદને નિગર્ગલ રીતે અનુભવી મરે અને આની રીતે પાપ પ્રવૃત્તિ કગવા છતાં પોતાની પવિત્રતા સાક્ષાત સન્દરતી આગળ પણ પૂગાઈ કરી શરૂકે પોતે આ શરીરથી પાપગૃહિત છે પગ(મૃત)ની કાયાના આશ્રય લઈ-તેમા પ્રવેશ કરી તે

૧ તારિકમરે શરારે જુગાનિવિયો દ નમપ્રમુદ્યમ્ । ન સન્નિદ્યમ્ ।
ધ્વખાયિ દશાતસંમવાદ્ યન્ન તેન ણિવ્યેન દિ મમગાગ્નય ॥

દાન પોતે કરેલ અપવિત્ર કર્મનો લેપ પોતાના આત્માને ન લાગી શકે, પણ એ પણ (મૃતક)ના કલેનગ્ને લગાડી શકાય । । એની નિચિન દલીલ કરી શકે અને પોતે સર્વેશ પીઠ પણ ચડી શકે કહો, આથી અધિક અદ્ભુત બુદ્ધિમત્તા અને વાક્યાતુલ્યભર્યા મમાધાનની આવશ્યકતા છે ? કામશાસ્ત્રના અનુભવની ન્યૂનતા માનથી સનગતામાં ખામી આવતી હોય તો આની રીતે કામ-કલાના પ્રયોગને અનુભવમાં મૂકી શકાય તેમ છે અને નિર્દોષતા પણ સિદ્ધ કરી શકાય તેમ છે કહો, આથી બીજું શું જોઈએ ? ‘અનુનાયિકાઓની સખ્યાને વચાગ્વા માટે જૈનસાધુઓ તાત્રિકધર્મના ઉપાસક થયાનો અને તેમનામાં તે ધર્મના અનાચારોનો સપૂર્ણ પ્રચાર થયાનો’ ના શ્લોક તરફથી મૂકાયેલો આગેપ ખરી રીતે કયા ઘટે છે ? તે વિચારવાનું કર્તવ્ય નિચાગીલોનું છે

સકલચાર્યના પૂર્વોક્ત મન-સમર્થનને આચરણમાં મૂકનારા તેમના અનુયાયીઓ યથેચ્છ મથુન-કામક્રીડાના નિર્ગર્ભ બ્રહ્માનંદનો અનુભવ કરી પોતાની પવિત્રતાને પ્રકાશી શકે છે એટલું જ નહિ પાતાના મતના વિરાધીઓનો બધું લયકર રીતે નિનાશ પણ કરી શકે છે અને તેની રીતે હજુનાગઓને ‘નાય દન્તિ ન હ વત્તે । “આ આત્મા હણતો નથી કે હણાતો નથી” આના નિગમોના ગૂઢ અર્થનું જ્ઞાન કમળી ઉઠેરી શકે છે અને તેવા દિસંધને પણ નિષ્પાપ તરીકે જાહેર કરી ઉત્તેજન આપી શકે છે ! (જુઓ આનંદગિગિત શકગદ્ધિવિનય પ્ર પપ, તથા માધનીય સક્ષેપ શકગજ્ય સર્ગ ૭, શ્લોક ૬૭) આવી ઘટના પોતાના પણ આવી પડે, ત્યારે બીજી શ્રુતિ આગળ ધરાય

‘અનગલદ્રા મા બોદ્ધવિહારના લયકર ભેદન ઉવાડા પાડનાર, બૌદ્ધધર્મનો ઉચ્છેદ સન્નાસ માટે સસાર વગેરે માટે પ્રકગ્ણો આલેખનાર, ‘વલ્લભીનયના ઇતિહાસ અને તકલીફ પર્વસ્થિતિ મા બૌદ્ધ-જૈનધર્મમાં તાત્રિક-શા ત-વામમાર્ગની લયકર બ્રહ્મા દાખલ થઈ ગયાનો આભાસ કરી તે માટે પાનાઓના પાના ભરનાર જૈનધર્મના

પવિત્ર સાધુઓને મલિન તાત્ત્વિક ક્રિયાઓના ઉપાસક તરીકે સૂચવનાર, દૂરથી બળતા પર્વતને જોનાર ગાંડકુલ કાલ વગેરેથી અસંલગ્ન સંબધવાળા શીલાદિત્યદ્વાગ પોતાના માન્ય જે શકગચાર્યને બૌદ્ધ-જૈનધર્મનું ખડન કરવા-અધર્મનો પ્લુત કરવા વલ્લભીમા આમત્રે છે અને જેની સુધાનાણી માટે પ્રકગણ ચિતરે છે, તે શ્રીમત્ શકગ ચાર્યની પૂર્વેકિત અધર્મપોષક અદ્ભુત લીલા તન્ક આખ-મીયામણા કેમ કરે છે ? પોતાના પગ નીચે બળતુ કેમ જોતા નથી ? એ સમજી શકાતુ નથી દષ્ટિગગ એ ખરેખર દુર્જય છે, કે જેના પ્રભાવે વિચારક વિદ્વાન્ પણ સંદોષને નિર્દોષ અને નિર્દોષને સંદોષ ચિતરવામા વિચાર કરી શકતો નથી, પોતાની શ્રાન્તિ જોઈ શકતો નથી, એમાં તેના મનમા ખેદ પણ થતો નથી

—નિષ્પક્ષ સુચ વિચારક સંજ્ઞનો શાંતિથી-સ્વસ્થતાથી એ વિચારે-એની નમ્ર વિશિષ્ટિ છે

[' જૈન ' તા ૪થી ઓગસ્ટ સને ૧૯૨૯—લા લ]

[૨]

ગૂજરાતનો પ્રાચીન મત્રિ-વશ

[ઇસવી સન ૧૯૩૩માં વડોદરામાં ભરાયેલ ઓરિયન્ટલ મેન્ડર સના સાતમા અધિવેશનમાં રવીનસરાયેલ અને સન ૧૯૩૫માં તેના નિબંધ સંગ્રહમાં પ્રકાશિત]

ગૂજરાતની પ્રાચીન ગળધાની અણલિલવાડ પાટણની સાચી પ્રભુતાના સમયમાં, સુપ્રસિદ્ધ ચાવડા અને પ્રતાપી ચૌહુકચ ગળ વશની કીર્તિ દૃઢિમાં સટાયજૂન થયેના, પાતાની કિંમતી સેવાથી, વશ-પગ પગ સાત પેઢી સુધી એ નિગલરી વફાદારીથી ગૂજરાતના ગૌવ, પ્રતાપ સમૃદ્ધિ, વર્મ અને યશ વિસ્તાનના એ ઉત્તમ મત્રિ વશ સદ્ભાગ્યે ગૂજરાતને પ્રાપ્ત થયા હો સુપ્રતિભાથી અને બહુ કુશલતાથી સૈકાઓ પચન્ત ગૂજરાતના વિસ્તૃત ગળ્ય-ત અને સુચરિથત ગખી ગળ-કાનલાગ ચલાવના મહામાલ્ય, દડનાયક વગેરે અધિકારીઓ પૂગ પાડનાગ, જૈનધર્મને દીપાવનાગ એ પોગવાડ વીગ નણિફ-વશની પ્રાચીન પ્રાકૃત પ્રશન્તિ એ જ પાટણના પ્રાચીન જૈન પુસ્તકોના લકારોની રોધ ખોળમાંથી મળી આવી છે, જેનો સુવશ આપણા ને ના શ્રીમત સન્કા મહાગળ સાદેળ સયાજીરાન ગાયડનાડને ઘટે છે

મહાગળ કુમારપાળના મત્રીવ પૃથ્વીપાલની પ્રાર્થનાથી ૨૪ તીર્થ કરોના પ્રાકૃત-અપભ્રંશાદિ ભાષામાં ચન્ત્રો ગ્યનાગ, વડગચના હર્ષભદ્રસૂરિએ એ ચન્ત્રોના અતમા ઉપધુક્ત મત્રી પૃથ્વીપાલનો, તથા તેના મૂર્વજોનો પરિચય કરાવ્યો છે

કુમારપાળના રાજ્ય કાળમાં ગ્યાયેલા એ ચન્ત્રોમાંથી ૧,૦૩૨

પવિત્ર સાધુઓને મલિન તાત્ત્વિક ક્રિયાઓના ઉપાસક તરીકે સૂચવનાર, દૂરથી બળતા પર્વતને જોનાર કાલ વગેરેથી અસંભવિત સબધવાળા શીલાદિત્યદ્વાગ પાતાના માન્ય જે શકગચાર્યને બૌદ્ધ-જૈનધર્મનું ખડન કઢવા-અધર્મનો પ્લુત કઢવા નલ્લસીમા આમ રે છે અને જેની સુધાવાણી માટે પ્રકગણ ચિતરે છે, તે શ્રીમત શકગ ચાર્યની પૂર્વોક્ત અધર્મપોષક અદ્ભુત લીલા તરફ આખ-મીયામણા કેમ કરે છે ? પોતાના પગ નીચે બળતુ કેમ જોતા નથી ? એ સમજી શકાતુ નથી. દષ્ટિગગ એ ખરેખર દુર્જેય છે કે જેના પ્રભાવે વિચાર-વિદ્વાન્ પણ સંદોષને નિર્દોષ અને નિર્દોષને સંદોષ ચિતરવામાં વિચાર કરી શકતો નથી, પોતાની બ્રાન્તિ જોઈ શકતો નથી, એથી તેના મનમાં ખેદ પણ થતો નથી.

—નિષ્પક્ષ સુદ વિચારક સંજ્ઞાનો શાંતિથી-સ્વસ્થતાથી એ વિચારે-એની નમ્ર વિસ્તૃતિ છે.

[‘જૈન’ તા ૪થી ઓગસ્ટ સને ૧૯૨૯—લા બ]

વનરાજ ગમ્ભીર અણુદિવ્યપુન્ના લઈ જવાયેલા ^૧ નયમનિ
ચાળા તેણે નિધાધગગરમા ઝડપલાગિનનુ મદિંગ કગવ્યુ હતુ વિશુદ્ધ
નય (નીતિ) વડે કીર્તિ-પ્રમદ પ્રાત કગનાગ ન નિધિ જેવા તે
(નિતય)થી બહુમખ્ય સૂક્તિઓ વડે (બીજા અર્થમા શુક્તિઓ-
છીપેથી) મુખ્ય આપનાર લાહર દડનાયક થયો દુદ્ધતા ઘોડાઓના
સૈન્ય માથે તે વિંધગિગિના પ્રદેશમા પહોચ્યો હતો ત્યાથી શ્ર-
હાથીઓની ઘટ્ટા ગ્રહણ કરી, જ્યાર તે પોતાના પુર-સ મુખ્ય આવતો
હતો, ત્યાં તેને હાથીઓ ગ્રહણ કરવા હિસુક થયેના થનુઓ (ગમ્ભીરો)
સાથે યુદ્ધ થયુ હતુ તેમા તે (લાહર)ના ધનુષ્ય પન્ નિન્ધવાસિની
(દેવી) જિતરી, તેથી તેણે ગનુઓ પર વિજય મેળવ્યો એથી પ્રણુત
જનોની આશા પૂરનારી તે રવિજવાસિણી દેવીને તેણે (લાહર)
રસ કલ્પલ ગામમા સ્થાપી હતી

તેના સદ્ધર્મ અને શુભોચી અનુગ્રહ (અનુગમી) થયેની હોય,
તેમ લક્ષ્મી અને મત્તવી ઈષ્ટાનો યાગ કરી તેના સાનિધ્યને મૂકતી ન
હતી લક્ષ્મીના વગ (પ્રમાદ)થી પ્રાપ્ત કરન રવિત પટ, જેણે ટકશાળમા
સ્થાપ્યો હતો અને લક્ષ્મીને સદગ મુદ્રાઓમા સ્થાપી હતી

મૂળરાજવી દુર્લભનાજ મુનીના ગાજ્ય ડાળમા મત્રી વીર

મૂળગજ ગમ્ભીર ગાજ્ય-લતાના અકુર જેવો વીર, ચૌકુક્ય
મૂળગજના અને આમુકગજના ગાજ્યોમા, તથા વલ્લભ ગજ અને

૧ નેમિનાથ ચરિત્ર અને મલ્લિનાથ-ચરિત્રની નગરિત પરથી સમન્વય
છે કે વનરાજ તેને પિતા-સમાન માનતો હતો

૨ આ દેવી લા આરેના ધણુપાવી એવા નામ વડે નસિન્દ થઈ
હતી-એમ ને નથી જણાય છે

૩ આ ગામ વનરાજ રા નએ મુનમ ન નિતનાજા થઈને લાહરને પ્રણુ
હતુ-એમ ને નથી જણાય છે

૪ જે હમન ચામેગીએ ને નમા અહીં ચિ પગ એવા પાઠ અને
તેવો અથ દર્શાવ્યો છે તે અમને હુખ લાગતો નથી

શ્લોક-પ્રમાણુ પ્રાકૃત ચ દ્રવ્યલયગિની ૧૫૧ સ ૧૨૨૩મા તાડપત્રો
 ૫૦ લખાયેલી પુસ્તિકા પાટણુમા-સઘનીના પાડાના ત્રય-લડારમા
 વિદ્યમાન છે જેનો આદ્ય ત લાગ, ગાયકવાડ ઓગિયન્ટલ સિરીઝમા
 પ્રકાશિત પાટણુ-જૈનગ્રંથ-લડારોના વર્ણનાત્મક સૂચિપત્રમા [લાગ
 ૧ ૫ ૨૫૨ થી ૨૫૬] અમે દર્શાવેલ છે

જે હંગિલદ્રસૂગિના ૧૧ સવત ૧૨૧૬મા ગયાયેલા અપભ્રંશ
 નેમિનાથ-ચગિની અતિમ પ્રશસ્તિ સાથે પગિયય અમે જેસલમેર-
 ગ્રંથ-લડા-સૂચીમા કળવ્યો છે અને જર્મનીના સુપ્રસિદ્ધ વિદ્વાન
 ડા હર્મન યાગેખીએ, જેનો એક લાગ સનતકુમાર-ચગિન જર્મનીમા-
 રોમનલિપિમા પ્રકાશિત કરેલ છે અને એ જ હંગિલદ્રસૂગિએ ગ્યેલ
 પ્રાકૃત મલ્લિનાથ-ચગિન પણુ પ્રાપ્ત થાય છે ઉપર્યુક્ત ચગિનોની
 પ્રાત પ્રશસ્તિ પરથી જણાય છે કે—

વનરાજના ગળ્યમા

હકુર નિજ અને દડનાયક લલ્લર

“શ્રીમાલપુગમા ઉત્પ ન થયેલ ધોગવાડ વશમા સગુણ મુક્તા
 મણિ (પાણીદાગ મોતી) જેવો નિન્નય નામનો વણિહ્ દક્ષુ થયો
 હતો શ્રીદેવીએ પ્રકટ થઈને બારી અભ્યુદય કહેવાથી તે, શ્રીમાલપુગથી
 ગભૂય (ગાભૂ) નગરીએ પહોંચ્યો ત્યા તેના ઘરમા વિપુલ લક્ષ્મી
 વિનાસ કગવા લાગી હતી

પૃથ્વીને હર્ષ આપનાર વનરાજના પ્રકટ થયેના મડલમા પદ
 (ખીજ અર્થમા વન ગજ તેડ વનને પય જલ)—વિલરથી પુષ્ટિ થઈ
 હતી પસગના ગઘહસ્તીઓની ઘગાઓ વડે અને ઉજ્જતા ઘોડાઓની
 ૧૪ વગેરે અનેક પ્રમાણે થયેલો તેનો ઉત્પ(ખીજ પશુમા ઉદક) વિસ્તાર
 ગને વિરમય પમા તો ન હતો ?

વનરાજ ગજગંગા અણુહિલ્લપુન્ના લઈ જવાયેલા ૧ નયમતિ વાળા તેણે ત્રિદાધગગરુમા મુપલગિનનુ મદિ કગવ્યુ હતુ વિશુદ્ધ નય (નીતિ) વડે કીર્તિ-પ્રમગ પ્રાપ્ત કરનાગ ૨ ન નિવિ જેવા તે (નિતય)થી બહુસખ્ય સૂક્તિઓ ૩ (ખીજ અર્થમા શુક્તિઓ-છીપેથી) મુખ આપનાગ લહર દડનાયક થયો દૂદતા ઘોડાઓના સેન્ય સાથે તે ત્રિધ્યગિગ્નિ પ્રદેશમા પહોચ્યો હતો ત્નાથી શ્રેષ્ઠ હાથીઓની ઘટ્ટા મહણુ કરી, જ્યાર તે પોતાના પુત્ર-સમુખ આવતો હતો, ત્યારે તેને હાથીઓ મહણુ કરવા ઉસુક થયેલા શત્રુઓ (ગજઓ) સાથે યુદ્ધ થયુ હતુ તેમા તે (લહર)ના ધનુષ્ય પગ ત્રિધ્યવાસિની (દેવી) ઊતરી, તેથી તેણે ગજુઓ પગ વિજય મેળવ્યો એથી ત્રણુત જનોની આશા પૂરનારી તે રવિજવાસિણી દેવીને તેણે (લહર) એસકથલ ગામમા સ્થાપી હતી

તેના સદ્ધર્મ અને શુભોદી અનુગ્રહ (અનુગામી) થયેની દાય, તેમ લક્ષ્મી અને મન્ગલતી ઈર્ષ્યાનો યાગ કરી તેના સાનિધ્યને મૂકતી ન હતી લક્ષ્મીના વગ (પ્રમાદ)થી પ્રાપ્ત કરવ શક્તિ પદ, જેણે ટકથાળમા સ્થાપ્યો હતો અગે લક્ષ્મીને સકળ મુદ્રાઓમા સ્થાપી હતી

મૂલગજથી દુર્લભરાજ મુડીના રાજ્ય કાળમા મરી વીર

મૂલગજ ગજની ગજ્ય-લતાના અકુળ જેવો વીર, ચૌલુક્ય મૂલગજના અને ચામુડરાજના ગજ્યોમા, તથા વલ્લભરાજ અને

૧ નેમિનાથ ચરિત્ર અને મહિલાનાથચરિત્રની પ્રશસ્તિ પરથી સમજાય છે કે વનરાજ તેને પિતા સમાન માનતો હતો

૨ આ દેવી લહર આત્મા ધણુહાવી એના નામ વડે નસિદ્ધ થઈ હતી-એમ ને પ્રથી જણાય છે

૩ આ ગામ વનરાજ રાજ્યે મુનમ ન ચિત્તનાળા થઈને લહરન આપુ હતુ-એમ ને પ્રથી જણાય છે

૪ જે હમન ચામેગીએ ને પ્રમા અહીં ચિ પગ એવો પાઠ આન તેવો અન દર્શાવ્યો છે તે અમને હુમ્ત લાગતો નથી

શ્લોક-પ્રમાણુ પ્રાપ્ત ચ દ્રવ્યલયગિની ૧૫ સ ૧૨૦૩મા તાડપત્રો
 ૫૦ લખાયેલી પુસ્તિકા પાટણુમા-સઘનીના પાડાના અથ-લડાગમા
 વિઘમાન છે જેનો આઘ ત લાગ ગાયકવાડ ઓગિય ટલ મિરીઝમા
 પ્રકાશિત પાટણુ-જેનઅથ-લડારોના વર્ણનાત્મક સૂચિપત્રમા [ભાગ
 ૧ પૃ ૨૫૦ થી ૨૫૬] અમે દર્શાવેલ છે

જે હંગિલદ્રસૂગિના વિ સવત્ર ૧૨૧૬મા ગ્યાયેલા અપભ્રંશ
 નેમિનાથ-ચગિની અતિમ પ્રશસ્તિ સાથે પગિય અમે જેસલમેર-
 મથ-લડાગ-સૂચીમા કગવ્યો છે અને જર્મનીના સુપ્રસિદ્ધ વિદ્વાન
 ડા હર્મન ચાટોપીએ, જેનો એક ભાગ સનતકુમાર-ચગિન જર્મનીમા-
 રામનલિપિમા પ્રકાશિત કરેલ છે અને એ જ હંગિલદ્રસૂગિએ ગ્ગેલ
 પ્રાપ્ત મલ્લિનાથ-ચગિન પાણુ પ્રાપ્ત થાય છે ઉપર્યુક્ત ચગિનોની
 પ્રાત પ્રશસ્તિ પઠ્યા જણાય છે કે—

વનરાજના ગજયમા

હમ્મર નિજ અને હડનાયક લહરે

‘શ્રીમાલપુગમા ઉત્પ ન થયેલ ધોગનાડ વશમા સગુણ મુક્તા
 મણિ (પાણીદાગ મોતી) જેવો નિન્નય નામનો વણિહ્ હમ્મર થયો
 હતો. શ્રીદેનીએ પ્રકટ થઈને ભાવી અભ્યુદય કહેવાથી તે, શ્રીમાલપુગથી
 ગભૂય(ગાભૂ) નગરીએ પહોંચ્યો ત્યા તેના ઘગમા વિપુન લામ્બી
 વિનાસ કરવા લાગી હતી

પૃથ્વીને હર્ષ આપનાર નનરાજના પ્રખટ થયેના મજમા પદ
 (ખીજ અર્થમા વન ગજ પેડ વનને પયજલ)-વિલવથી પુષ્ટિ થઈ
 હતી પસગતા ગધહસ્તીઓની ઘટ્ટાઓ વડે અને ઉગળતા ધોગઓની
 ‘કૂ વ’ અનેક પ્રમારે થયેલો તેનો હિ વ(ખીજ પદમા ઉદક) વિનાગ
 ને વિરમય પમા નો ન હતો ?

એની રીતે ચિંતા (વિચાર) કરતા તે (નિમન)ને અબાદનીએ સ્વપ્રમા કહ્યું કે—“ભદ્ર ! આ સુદર વિચાર કર્યો છે, એ પ્રમાણે હૃદયનું ઇચ્છિત તું કર હું પણ તને ખીજી (સહાયક) થઈને સાદાપ્ય કરીશ

દેવીએ ભીમદેવ ગજને અને નેદને પણ તત્ક્ષણ પ્રસ્તુત અર્થનો ઉપદેશ આપ્યો એથી તે બંનેએ પણ વિમલને અનુદા આપી, ત્યાગ-પછી આબૂગિરિ ઉપર, અબાદનીએ પ્રકટ થઈને ઉપદિષ્ટ કરેલા પ્રદેશમાં તેણે આ જિન ભવનને ૧૬ગવ્યુ જેનો મધ્યભાગ શ્રીચક્રપદ્મ [દેવ]ના બિંબરૂપી સૂર્યે ઉદ્દ્યોતિત કર્યો હતો જેના ઉપર પતાકા ફેંકતી હતી જિન શાસનમાં કથન કરેલી નીતિ પ્રમાણે જેમાં ચિત્ર-શાલા નુવિભક્ત કરનામાં આવી હતી

ઠથુદેવના ગજ્યમા સચિવ ૧૧૫

ઠથુદેવના ગજ્યમા નેર મહામતિ (મહામાત્ય)નો પુત્ર વવન નામનો સચિવેન્દ્ર થયો જેણે પોતાના જ્ઞાનને જીવનને ધન (ઉજ્જવલ) કર્યું હતું

જયસિંહના ગજ્યમા સચિવ આનંદ

ત્યાગપછી જયસિંહદેવના ગજ્યમા જીવનને આનંદ આપનાર આનંદ નામનો સચિવેન્દ્ર થયો ૨૨૫ તે કરેલા પ્રસાદથી જેણે ઉત્તમ

૧ આ જિનમંદિરની નીતિ ૧. વિક્રમસંવત્ ૧૦૮૮માં થઈ હતી-એમ અન્ય સાધનોથી જાણાય છે

૨ જો હમન ચાકોખીજી આ રાખ્દના અથ રવાન-મન્ત અર્થાત્ નમદાના અત પ્રદેશમાં એનો દર્શાવ્યો છે તે યોગ્ય લાગતો નથી રેવત નામના દેવ જે સૂર્ય-પુત્ર તરીકે પુરાણોમાં પ્રસિદ્ધ છે તેનો કવિએ અહીં ઉલ્લેખ કર્યો જણાય છે વડોદરાના મ્યુઝિયમમાં હાલમાં ઘોડા વખતથી રાખતી દુમા (વડોદરા-રાજ્ય)માંથી મળેલી વિ.સ. ૧૩૩૬ની પાપાણ પરની અથાઈ મૂર્તિને જો વિનયતોષ ભટ્ટાચાર્યે તેના લક્ષણો પરથી રેવતની મૂર્તિ તરીકે ઓળખાવી છે

૧ દુર્લભરાજ ગાળના કાળમાં પણ વિદ્યમાન અદ્વિતીય મંત્રી થયો હતો, જેણે અતમા ચાગિર આચર્યું હતું ૨

તે મંત્રીને લક્ષ્મીદેવી અને સગરવતીદેવીના જૂદા જૂદા નિવાસ-સ્થાન જેવા, વસુધામાં વિખ્યાત એવા બે પુત્રો-ઉત્તમ પુરુષો થયા

લીમદેવના રાજ્યમાં મહામાત્ય નેઠ અને દડનાયક વિમલ

તેમાં પ્રથમ, દોષોને નષ્ટ કરનાર, કમલા(લક્ષ્મી)ના ઉદયને પ્રકટ કરનાર, સૂર્ય જેવો નેઠ, લીમદેવના રાજ્યમાં મહામતિ(મહામાત્ય) થયો (સૂર્યના ઉદયથી કમળો ખીલે છે)

અને ખીલે, શગ્દ(સત્ય)ના ચક્ર જેવા નિર્મલ ગુણ-સ્ત્રોતના ઉદાર મંદિર જેવો, અને પોતાના પ્રતાપવડે સૂર્યને પણ આખો પાડનાર વિમલ નામનો દડપતિ થયો

લીમદેવ રાજના વચનવડે સકળ શત્રુઓના વેલવને મદક કરનાર તે (નિમલ), પ્રશુ(ગાળ-સ્વામી)થી પ્રાપ્ત થયેલા અશ્વવત્સી (અશ્વવાનતી)-વિષન(દેશ)ને ભોગવતો હતો

દેવ-ભવનમાં ચડતા પ્રશસ્ત પ્રાણીઓને નીસગણી જેવા નિર્વર્ણ એવા ખીલ નામવાળા આશુ ગિની દ્રને એઈને તેણે વિચાર કર્યો કે—“ખરેખર, વિવિધ સંવિધાનો(ધટનાઓ)ના ધગરૂપ, ઉત્તમ તીર્થ એવો આ પર્વત છે, અંથી બે આ(પર્વત)ના ઉપર ઝડપભરિનનુ ભવન(મંદિર) કરાવાય, તો હું પોતાના જીવિન-મને બલને અને લક્ષ્મીને કૃતજ્ઞ માનું

૧ જે હમન ચાકોળીએ ને પ્રના પાઠ પરથી કઈક જૂદો રાગિ નાય જણાવી વીરને મા દુલભરાજનો મંત્રી જણાવે છે તે યુદ્ધ નથી તથા પુત્ર પાઠને બદલે પુત્ર જણાવી પુત્ર અન દર્યાગે પડે ત્યાં તે હચિન ભાગતો નથી

૨ વીરમંત્રીને સ્વપ્નવાસ ચિંતમસ વડે ૧૦૮૫માં થયો હતો—એમ ને પ્રમાણ સ્પષ્ટ જણાવે છે

મદિગા માતા માટે, ચણાવતી(ચણાવતી)મા ગજમા માતામહી (માની મા-દાદી)ના શુભ માટે અણુહિલ્લવાડ(પાટણમા)મા મડપો કગવ્યા હતા માતામહી (માના પિતા-દાદા) વોલ્લના શ્રેય માટે જોણે રોટ વગેરે બાગ ગામવાળા મડળમા આવેલા સાયણનાડપુમા શાંતિજિનનુ ભવન કગવ્યુ હતુ ૧

તથા તેણે આબૂગિરિના શિખર પર ગૃહલા નેત્ર અને વિમલના જિનમદિગા અતિ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરનાર મડપ કગવીને, પોતાના વશના ઉત્તમ પુરુષોની મૂર્તિઓને વિલાસ કરતી ટાથણી(૧ હાથીઓ) પર કગવી હતી ૨ તેણે બહુ પુસ્તકોના અને બહુ વસ્ત્રોના દાનને નિત્ય સંધ્ય ભક્તિ કરી પોતાના આત્માને ખરેખર કૃતાર્થ કર્યો હતો

પોતાના માતૃ પિતાના આત્મા માટે વિશેષ સુત કગવાની દુચિવાળા, સંસ્વતીના નિરુપમ વળ(પ્રસાદ)ના પ્રભાવ વડે વાંછિત અર્થને પ્રાપ્ત કરનાર, સાચા નામવાળા પૃથ્વીપાલ અચિવની અવ્યર્થના વડે, અત્પ્રભતિ હોવા છતાં પણ, શ્રીચંદ્રમૂરિ ગુરુના નામ મળના માહાત્મ્યથી સમાન પૂર્વક શાસ્ત્ર વિરોધ પ્રાપ્ત કરનાર હરિભદ્રસૂરિએ, અર્વદેવ ગણિએ કરેલ સંનિધાન વડે પૂર્વ કરી દ્રોની પર પગએ જ્યેલા મથોનુ

૧ પૃથ્વીપાલના કુટુંબ સંબંધી ઇતિહાસ વિશેષ પરિચય આપના ઇતિહાસ રાણાએ પ્રગણિતઓ સં વિમલચરિત્ર ૧ વિમલપ્રબંધ વગેરેમાંથી મળી શકે છે તે તથા અન્ય સાધનો પરથી હપચુક્ત મળીઓના સમકાલીન અધિગરીઆ-રાજ પુસ્તકો સંબંધી નિરોધ વસ્તવ્ય રચલ સંકેત નાદિ મારણે નિરૂપાને અહીં છે તે દેખી શકે છે

૨ મહામાત્ર પૃથ્વીપાલે વિ.સ. ૧૨૦૧મા જ્યે ૧૬ ૬ રવિવાર પોતાના શ્રેય માટે મરાવેલ જિનચુગલ વિમલનાથ અને અનંતનાથ દેવ(મૂર્તિઓ) પદ્મિકા(પાલી મારના)ના મહાવીર પૈત્ર્યમા આખ્યાનો ઉલ્લેખ મળે છે (પૂ. નાંદર જૈનનેષ સંગ્રહ ભા. ૧ લે. ૮૧૪ ૮૧૫ તથા જિનવિ પ્રા. જૈ. લે. સંગ્રહ ભા. ૨ લે. ૩૮૧)

સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી હતી અને પ્રજાની દેવતાએ કરેલા સ નિધાનથી જેના ઉપસર્ગો નષ્ટ થયા હતા ગુરુ (મોટા) ગુણોના નશથી જેનું માહાત્મ્ય ઉલ્લસિત થતું હતું

તે આનંદ સચિવે દ્રવી પ્રિયતમા પદ્માવતી નામથી પ્રખ્યાત થઈ હતી, જે ચંદ્ર જેવા પ્રિય (ઉજ્જવલ) શીલરૂપી અલકાગ વડે શોભતા સર્વ અગોનાળી હતી ગુરુ પ્રત્યે વિનય, પ્રણત (પ્રજ્ઞામ કૃતા જનો) પ્રત્યે વાતસલ્ય અને ધર્મ-કર્મમાં અનુકૂલ મનવાળી હતી અથવા સમગ્ર જગતને વિરમય કરનાર ગુણરૂપી ગત્તોની પગમમજૂષા (શ્રેષ્ઠ પેટી) જેની હતી

સિદ્ધરાજ અને કુમારપાલના રાજ્યમાં મત્રી પૃથ્વીપાલ

સિદ્ધરાજ અને કુમારપાલદેવ એ બંને અવની દ્ર-તિલક (શ્રેષ્ઠ ગળાઓ)ના પૃથ્વીપીકને પુનરૂપી ભર્તાગથી વિધુગિત જોઈને જાણે જગતના સુતોના સચયવડે વ્યયકગ્ણુ, શ્રીકગ્ણુ આગમ સંબંધના મહાભાગવાળા ધુગને વહન કરવામાં ધવલ (ઉત્તમ વૃષભ) જેવા આનંદ મહામતિ (મહામાતૃ)ના તનય આ પૃથ્વીપાલ મત્રીને જયસિંહદેવ અને કુમારપાલ ગળના ગળ્યોમાં સત્યનામવાળા (પૃથ્વીને પાળનાર) કયો છે

જેણે (પૃથ્વીપાલે), નિનના કગવેલા જ્ઞાસિદ્ધરાજના મંડપભજિન-ભવનમાં પિતા માટે અને પુત્રાસગ-પાર્શ્વનાથના

૧ ડા ઉમન યાકોળી આવો એક જૈન ગચ્છ દોવાનું જાણતા નહિ હોય એથી આ રાજનો વિચિત્ર અથ ઘટાવવા તેમનો જાદુ પરિશ્રમ લીધે જાણાય છે મળ ધર્મિતામણિમાં સૂચવેલ જ્ઞાસિદ્ધરાજ પાસેનું રાજગૃહ અને ગચ્છ પાકને બદલે કચ્છ પાકનું સ કમ સૂચવી અથ બસાર્યો છે, પરંતુ ખરી રીતે વિદ્યાધરગચ્છની એક ગાખા તરીકે જેનોમા જ્ઞાસિદ્ધરાજગચ્છ જાણીતો હતો જેમાં થયેલા દેવસૂત્રિએ વિ. સ ૧૨૫૪માં વ વાળુમાં મા પદમબ રવામિચરિત્ર ૨૨૩ ૫૭ જેની પ્રશરિત અમે પાટલ જાળ ૫૨ મ વ-સુચી (ભા ૧ ૫ ૨૧૦ ૨૧૨)માં દર્શાવેલ છે

પરિગિષ્ટ [૧]

મત્રિ-વંશની પ્રાકૃત પ્રશસ્તિમા જણાવના પ્રમાણે—

ગૂજગતનો

પ્રાચીન રાજવંશ

ગૂજગતનો

પ્રાચીન મત્રિ-વંશ

પોગવાડ વણિક

નિજ ઠક્કુર

લહર દડનાયક

વનરાજ (ચાવડા)
(વિ સ ૮૦૨ થી ૮૬૨)

(સોલહી ગજવંશ)

મૂલરાજ
(વિ સ ૯૯૩ થી ૧૦૫૨)

ચામુડરાજ
(વિ સ ૧૦૫૨ થી ૧૦૬૫)

વલ્લભરાજ
(વિ સ ૧૦૬૫)

દુર્લભરાજ
(વિ સ ૧૦૬૫ થી ૧૦૭૭)

ભીમદેવ
(વિ સ ૧૦૭૭ થી ૧૧૨૦)

કર્ણદેવ
(વિ સ ૧૧૨૦ થી ૧૧૫૦)

જયસિંહ
વિ સ ૧૧૫૦ થી ૧૧૯૯

કુમારપાલ
(વિ સ ૧૧૯૯ થી ૧૨૩૦)

વીર મત્રિ

વિ સ ૧૦૮૫મા
અર્ગવાસી

નેહ મહામતિ

વિમલ દડપતિ

વનલ સચિવેન્દ્ર

આનંદ સચિવેન્દ્ર પત્ની પદ્માવતી

પૃથ્વીપાલ સચિવ

અવલોકન કરીને અણુદિલ્લવાડપુરમા શ્રીકૃમાર[પાવ] નરેન્દ્રના
ગળ્ય સદ્વિચારમયમા શ્રીચંદ્રપ્રભ પ્રપુત્ર આ ચર્ચિત સમર્થિની
કર્તુ છે .

૧ વિ સ ૧૨૦૬ (૬)ના ક્ષુ ૧૦ શનિવારના ઉલ્લેખ સાથે મહા
માલ્ય ૧ નીનક, ૨ લહર, ૩ વીર, ૪ નેઢ [વિમલ,] ૫ ધવલ,
૬ આનંદ અને ૭ પૃથ્વીપાલના નામવાળા હાથીઓ અને તે પર થોડા
મૂર્તિઓ વિષમ પરચકના આક્રમણો પડી આવે પણ સદ્સાગરે દષ્ટિ ગ્રસ્ત
થાય છે

ઉપર્યુક્ત મહામાલ્ય પૃથ્વીપાલે વિ સ ૧૨૦૬મા વિમલના તીર્થનો
અદ્ભુત ઉદ્ધાર પ્રાપ્ત્યોનો ઉલ્લેખ આજુબપર શિલાલેખમા છે આ અદ્રમલ
ચરિત્રની રચના પણ એ જ સમયમા થઈ જણાય છે

વિ સ ૧૨૧૨મા ત્યા સમવસરણ પ્રાવનાર ઓસવાન મ ૧ ખાખો
વિમન મનીની એ હસ્તિ-શાલાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે

વિ સ ૧૨૭૭મા આપાત શુ ૮ ખુદે પૃથ્વીપાલના વશનેએ—
અનુયાયીઓએ તેમા ૩ સખ્યાની શક્તિ કરી હતી.

પૌરાનાક મ ૧૪૨ તેજપાલે એના અનુકરણરૂપે વિ સ ૧૨૭૭મા
પ્રતિષ્ઠિત કરાવેલ લુણ્ણસીધ-વસતી સાથે એની હસ્તિ-શાલા રચાવી હતી

નાટ્ય મહિવનાય-ચરિત્રની પ્રગટિતમા આવી એ જ ગાથા અધિક છે
તેમા પૃથ્વીપાલને ડુન ય પી અધારને દૂર કરવામા સૂચ્ય એવો નય(નાતિ)
માર્ગ ચલાવનાર સારથિઓમા ગિરોમણિ એવો તથા નર-પરીક્ષા નારી-
પરીક્ષા હસ્તિ-પરીક્ષા અશ્વ-પરીક્ષા અને રત્ન-પરીક્ષામા દક્ષ સુચિત
કર્તો છે

—એ ચરિ ના નારકમા પણ તેને નર નારી તુરજ અને વારણ
(હાથી)ના લક્ષણ-સાસોમા કુરાન સૂચિત કર્યો છે

—જે દમન યામેની મહાજૂ સમન્ત્યા જણાય છે તેથી નેમિનાય-
ચરિત્રની પ્રગટિતમાના તેવા પદ્યના આશયમા પૃથ્વીપાલને તેવા લગભગ
વાળો જાણ્યો છે વ અવિક્રીને તે તે સમન્તોનો જાણકાર—પરીક્ષ
જણાય છે

પરિશિષ્ટ [૧]

મંત્રિ-વંશની પ્રાકૃત પ્રશસ્તિમા જણાવ્યા પ્રમાણે—
 ગુજરાતનો
 પ્રાચીન રાજવંશ

ગુજરાતનો
 પ્રાચીન મંત્રિ-વંશ
 પોગવાડ વણિક

નનરાજ (ચાવડા)
 (વિ સ ૮૦૨ થી ૮૬૨)

નિત્ત ઠંકુ

લહેર દડનાયક

(સોલકા ગજવંશ)

મૂલરાજ
 (વિ સ ૯૯૩ થી ૧૦૫૨)

ચામુડરાજ
 (વિ સ ૧૦૫૨ થી ૧૦૬૫)

વલ્લભરાજ
 (વિ સ ૧૦૬૫)

દુર્લભગજ
 (વિ સ ૧૦૬૫ થી ૧૦૭૭)

ભીમદેવ
 (વિ સ ૧૦૭૭ થી ૧૧૨૦)

કપુદેવ
 (વિ સ ૧૧૨૦ થી ૧૧૫૦)

જયસિંહ
 વિ સ ૧૧૫૦ થી ૧૧૯૯)

કુમારપાલ
 (વિ સ ૧૧૯૯ થી ૧૨૩૦)

વીર મંત્રી

વિ સ ૧૦૮૫મા
 સ્વર્ગવાસી

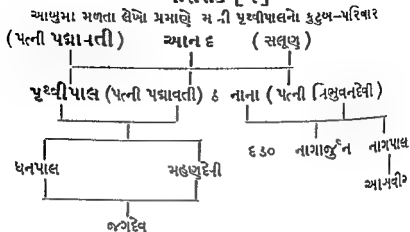
નેહ મહામતિ વિમલ દડપતિ

વનલ સચિવેન્દ્ર

આન દ સચિવેન્દ્ર પત્ની પદ્માવતી

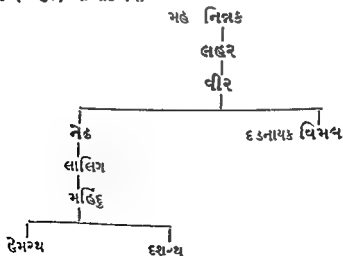
પૃથ્વીપાલ મચિવ

પરિશિષ્ટ [૨]

પરિશિષ્ટ [૩]

આબુ પરની વિમલ-વસહીની જગતીના શિલાલેખમાં
સ ૧૨૦૧ની ૧૭ પદ્યોવાળી સ મનિ-વશ-પ્રસન્નિત પ્રમાણે શ્રીમાદ
કલ(? પુર)-પ્રાગ્વાટ વશ

[વિ સ ૧૨૦૧માં નેમિનાથ-જિંબની પ્રતિષ્ઠા કરાવનાર]

[૩]

પ્રભાવક જ્યોતિર્ધર જૈનાચાર્યો

[શ્રી આ માનદ-જન્મ-ગતાળી રમાન્ક મથમા સ વન્ ૧૯૯૧મા પ્રથમ પ્રકાશિત].

[લેખક મહારાજ એ મુમ્સિજ્ઞ જૈન પંડિત છે તેમજ વડોદરાના પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિર (Oriental Institute) માં એ મધ્યમી પંડિત તરીકે રહીને અનેક પુસ્તકો ગાયત્રવાડ એરિરે ટલ મીરીઝમા સંશોધિત કોલ છે દા ત નલવિનાસ નાટ્યદ્રષ્ય જસવમેર અને પાટણ બાણજારીય પુસ્તક સૂત્રીઓ અપભ્રંશ મળ્યથી વોરે તુપરાત વિધવિધ લેખમાળા દા ત સિદ્ધરાજ અને જૈનો નિબંધ અને લેખો લખેલ છે કે જોની ટીપ હમણા બદાર પડેત મહામ ૧ તેજપાનના સુબધી તેમના નિબંધમા છેડે આપી છે આ લેખમા જે જૈનાચાર્યો સબધી વખત્ય કરનામા આવ્યુ છે તે મૂળભૂત પ્રામાણિક મથોના અવતરણો તરીકે કેહુ હોઈ અતિ વિશ્વસનીય અને જૈન ઇતિહાસમા માધારક છે એ લગભગ બધાના ઉલ્લેખ મારા જૈન સાહિત્યના સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ મા કરવામા આવ્યો છે — મ પાઠક સદ્ગત મો દ દેસાઈ]

વિક્રમની ત્રીસમી સદીના ધર્મવીર પ્રભાવક જ્યોતિર્ધર સદ્ગત જૈનાચાર્ય શ્રીવિજ્યાનંદ (આત્માનંદ—આત્માગમજી મહારાજ) સુગિજ્ઞના પ્રસ્તુત જન્મ ગતાળી-રમાન્ક મગલ મહોત્સવ ૧ સગે પ્રાચીન પ્રભાવક જ્યોતિર્ધર જૈનાચાર્યોનું સસ્મરણ કરવા પ્રેરણા છુ

જૈનાચાર્યો કેના હોય ?

જૈનાચાર્યો એટલે અમુન્ના જ નહિ, પરંતુ સમગ્ર જન-સમાજના કિંવા જગતના તાણુહાં પરમ શુભેચ્છક, સમભાવના સમુપાસકો, ઇન્દ્રિય દમનપૂર્વક મન, વચન અને કાનાદાના પાપકારી પ્રવૃત્તિઓને

પીકને તથા સન્માનનીય પદને પ્રાપ્ત થઈને વેદ-વેદાંગવિદ્ વિદ્વદ્ભવ
 ઇદ્રભૂતિ ગૌતમ વગેરેએ અને સુધર્મા જેવા સુધર્મનિષ્ઠ મુખ્ય
 બ્રાહ્મણોએ હજારોની સંખ્યાવાળા બહોળા શિષ્ય-પગિવાર સાથે
 વિભૂષિત કર્યું (કરી) - તીર્થ કરૂંની ગભીર નિષ્ફાળ પડ્યા વિશાલ
 દ્વાદશાંગી (જૈનસિદ્ધાંત) ની ગચ્છા કરૂંના ઉચ્ચમંડિતના ૧૧ વિદ્વદ્ભવો
 મણિ જૈન-શાસનના મહાન્થી પૂજ્યપદારૂઢ ગણધરા થયા પછી એ જ
 મહાજનોના માન્ય માર્ગે સત્યતત્ત્વ-વિચારક અને પરીક્ષક દ્વગવૈકાલિક
 સૂત્રકાર શામ્ભવ જેવા અને નિર્ધુક્તિકાર ભદ્રબાહુસ્વામી જેવા
 શ્રુતકેવલી મહાનુભાવ પ્રિયર્થા હતા.

વિક્રમની ૧લીથી ૧૦મી સદી સુધીના

સુયશસ્વી જૈનાચાર્યો

સાગ પછી ન્યાયાવતાર-સન્મતિકાર સિદ્ધસેન દિવાકર જેના
 સમર્થ સુયશસ્વી તાર્કિક અને કષીધર હર્ગિલદ્રસ્યગિ જેવા અસાધારણ
 પ્રથકારે, કવિગ્તન નનપાલના સુબધુ સુનિ શોભને, જિનેશ્વરસૂત્રિ અને
 જ્યોત્સિસાગરસૂત્રિ જેવા બહુબુદ્ધિશાળી અદ્વિતીય બધુ-યુગલો અને એવા
 બીજા અનેક નિદ્ધદ્ગત બ્રાહ્મણોએ વિશ્વધર્મ-જૈનધર્મની વિચક્ષપાતાથી
 નિષ્પક્ષપાત પરીક્ષા કરી-તેના પરિણામે તેની સર્વોત્કૃષ્ટતા પ્રતિભાસતા
 તેનો સત્કાર-સ્વીકાર કર્યો પોતાને સાચા માણસ તરીકે પ્રસિદ્ધ કરી
 વહનીય જૈનાચાર્ય-પદ્ધતિને રોશની જૈનશાસનની જયપતાકાને-પ્રીતિ
 પતાકાને દિગતમા ફરકાની હતી જૈનસિદ્ધાન્ત-સૂત્રોના ભાષ્યકાર
 ચૂર્ણિકાર, વ્યાખ્યાકારા અને તેના વિવિધ અરો લઈ વિસ્તૃત કે
 સંક્ષિપ્ત હજારો પ્રથો ગચ્છાગ સેકડો વિદ્વાનોએ સ્વેચ્છા વિચરતી એ
 વેજ્ય-તીને અગ્નિલિત વિહંગવા અવગ્રહ આપી અનલબન આપ્યું
 હવે પાછળના આચાર્યોને ઉચ્ચ પ્રકારની પ્રેરણા આપતી અને સાનમાં
 કઈક સમગ્રવતી એ વિજયવતી જૈન-પતાકા જયનમા ચિન્સમણીપ
 રહી યાવચન્દ્ર-દિવામરી ફરકતી ગઈ-એમ ઇચ્છીએ

જેઓએ પરોપકાર્ય અસાધાગણુ થયો ગ્યા હતા, જેઓએ સેકડો મદિરો અને હનરો જિન-મૂર્તિઓને પ્રતિષ્ઠિત કરી હતી, ઉચ્ચ ગળ્યાધિકારીઓ તથા મહર્ધિક શ્રીમાનો, સઘપતિઓ જેમના સદુપદેશથી અને સચ્ચગિનીથી લકતો બન્યા હતા જેમના સદુપદેશથી તીર્થયાનાના મોટા આડબગવાળા મધો નીકળ્યા હતા અને જેમના પ્રવળયા-મહોત્સવો, પદ-મહોત્સવો અને પગલોક-પ્રયાણના પ્રસંગોમા શ્રદ્ધાળુ શ્રીજૈનસઘે અને શ્રીમાન્ લક્તજનોએ ઉચ્ચ લક્ષિભાવ દર્શાવ્યો હતો, આધર્મિક-વાત્મકો કર્યા હતા અને સમયોચિત દાનાદિ અનેક સત્કર્તવ્યો કરી ઉદાર-ચિત્તે પુણ્યપ્રાપ્ત પ્રવૃત્તિ-ચચલ લક્ષ્મીના લહાવા સ્વીધા હતા-એ મહાનુભાવ આચાર્યોના સબધમા ઉલ્લેખો કરનાનું અર્ટિ મની શકે નહીં

રાજમાન્ય જૈનાચાર્યો

જેઓએ પોતાની વિચક્ષણુ વિદ્વતાથી, અવિચલ વિશુદ્ધ શ્રદ્ધાથી અને ઉત્કૃષ્ટ સુચારિનીથી ગળ-મહાગળઓ પર પ્રબલ પ્રભાવ પાડ્યો, ગળ-મહાગળઓ દ્વારા અનેક સત્કર્તવ્યો કરાવ્યા, ગળ-મહાગળ ઓના શ્રેષ્ઠ સન્માન-સત્કારને પ્રાપ્ત કરવા છતાં જેઓએ લેશમાન અભિમાન આણ્યું નહિ, ગળ-મહાગળઓને ધાર્મિક પ્રબોધ આપી માન તેમને જ નહિ, ‘યથા રાજા તથા ગ્રજા’ ઉચ્ચિત પ્રમાણે તેમની સમસ્ત પ્રજાને પણ સુવાર્મિક કરવા, તેમને સન્માર્ગે ચડાવવા જેઓએ સુચત્તો કર્યા ગળ-મહાગળઓની વિચક્ષણુ વાદીઓ અને વિવિધ મતાનુયાયી વિજ્ઞેથી ભગેલી ગળસલાઓમા ક્ષોભ ન પામતા જેઓએ વિજય-સ્તલ ગ્રાપ્યો, અર્ટિસાધર્મનું સાચું ગૃહસ્થ સમજાવ્યું, આર્હતદર્શનનું-અનેકાન્તર્શનનું વાસ્તવિક ગૌરવ જેમણે પ્રમાણુ-પ્રતિષ્ઠિત કર્યું જેમના સદુપદેશથી અમાગિ-અર્ટિસા-અલયદાનની ઉદ્દેશોપણુઓ પ્રકટી અને સમગ્ર પ્રાણિગણુ નિર્ભય થયો, જેમના સદુપદેશથી ગળ-મહાગળઓને પોતાની મનુષ્ય-પ્રજાની જેમ નિર્દોષ

પીકને તથા સન્માનનીય મદને પ્રાપ્ત થઈને વેદ-વેદાંગવિદ વિદ્વદ્ગણ ધંદભૂતિ ગૌતમ વગેરેએ અને સુધર્મા જેવા સુધર્મનિષ્ઠ મુખ્ય બ્રાહ્મણોએ હજારોની સંખ્યાવાળા બહોળા શિષ્ય-પગિવાર સાથે વિભૂમિનં કર્ણ (કરી)-તીર્થ કરી ગલીર નિપદી પગથી વિશાલ દ્વાદશાંગી (જૈનસિદ્ધાંત)ની ગચના કરનાર ઉચ્ચગાદિના ૧૧ વિદ્વદ્ગણ મણિ જૈન-શાસનના મટાગથી પૂજ્યપદારૂઢ ગણધરો થયા પછી એ જ મહાજનોના માન્ય માર્ગે સત્યતત્ત્વ-વિચારક અને પરીક્ષક દશવૈકાલિક સૂતકાર શય્યલવ જેવા અને નિયુક્તિકાર ભદ્રબાહુસ્વામી જેવા શ્રુતકેવલી મહાનુભાવ નિયમ્યા હતા.

વિક્રમની ૧લીથી ૧૦મી સદી સુધીના

સુયશસ્વી જૈનાચાર્યો

આ ૧૦ પછી ન્યાયાવતાર-સન્મતિકાર સિદ્ધસેન દિવાકર જેના સમર્થ સુયશસ્વી તાર્કિક અને કવીશ્વરે, હર્ષિભદ્રસગિ જેવા અસાધારણ અથકારે, કનિગ્ન નાપાલના સુમધુ મુનિ શૌલને જિનશ્વરસૂરિ અને છુદ્ધિસાગરસૂરિ જેવા બહુછુદ્ધિશાળી અદ્વિતીય બહુ-યુગલે અને એવા ખીળ અનેક નિદ્ધન બ્રાહ્મણોએ વિશ્વધર્મ-જૈનધર્મની વિચક્ષણતાથી નિષ્પક્ષપાત પરીક્ષા કરી-તેના પગિણામે તેની સર્વોત્કૃષ્ટતા પ્રતિભાસતા તેના સત્કાર-સ્તીકાર કર્યો પોતાને સાચા માહણ તરીકે પ્રસિદ્ધ કરી વહનીય જૈનાચાર્ય-પદવીને સોભાવી જૈનશાસનની જયપતાકાને-કીર્તિ પતાકાને દિગ્ગતમા દગકાની હતી જૈનસિદ્ધાન્ત-સૂત્રોના લાભકાર ચૂર્ણિકાર, વ્યાખ્યાકારો અને તેના વિવિધ અસો લઈ વિસ્તૃત કે સંક્ષિપ્ત હજારે અથવા ગચનાગ સેકડે વિદ્વાનોએ ઝેર વિચરતી એ વેજ્ય-તીને અરખલિત વિદગ્ધા અવકાશ આપી અવનબન આપ્યું હતું પાછળના આચાર્યોને ઉચ્ચ પ્રકારની પ્રેરણા આપતી અને સાનના ઠંઠકે સમજાવતી એ વિજયવતી જૈન-પતાકા જગનમા ચિ રમગણીય રહી યાવચન્દ્ર-દિગ્ગતારા દગકતી ગદે-એમ ધરણીએ

સિદ્ધમેન દિવાકર

ઉત્તરિની(માળવા)ના નવત-અર્વાક સુપ્રખ્યાત નિઝમા દિન્યવી વિશિષ્ટ મહાગ્રાખ કળનાગ, દક્ષિણાપથમા દિવગત થયેના તાર્કિક મહાકવિ સુપ્રસિદ્ધ સિદ્ધમેન દિવાકર

વજ્રચામા

અનેક પ્રકારે જૈન-શાસનની પ્રભાવના કળનાગ, તુલિક્ષના વિષમ સમયમા શ્રીમધને તુલિક્ષ પુરીમા સર્ષ ૧૪૭ સુરક્ષા કળનાગ, આકાશ-માર્ગે વિચરનાગ, પુરીના ખૌદ ગજને પ્રજ નાથે જૈન બનાવનાગ દશપૂર્વી આર્ય વજ્ર

ખપુટાચાર્ય

ગુડમ થ(ગુડશમ્ભુ)પુના વેણિવ નગર ગજએ જેની વિદ્યાનુ અદ્ભુત મહાત્મ્ય જોઈ નીનગગ(જિન)-મન ગ્રીડાર્યો અને નમીપના પર્વત પર પોતે પૂર્વે કળાવેના ધ્રુવદેવી તાગના મ દિગ્ને થીધે તાગપુ નામની ઓળખાતા ગ્યાન(તાગા)મા પાછળવી તેણે જ સિદ્ધાધિકાનુ ભવન કળવ્યુ (જે ગ્યાનને કાલનગાત દિગબગેએ યદણુ કર્યુ હતુ, પરંતુ પાછળથી ત્યાં દુમાખ્યાન ભૂપાલે જનદેવના પુત્ર અભન દડનાયક દ્વાગ અગ્નિત-જિનેદ્રનુ વીચુ મ દિવ કળવ્યુ હતુ) તે ગજ-પ્રતિબોધક વિદ્યામિદ્ધ આર્ય ખપુટાચાર્ય

મહાનાદી અને નેધગમ્ભુ

નલભી(વળા, ઓગ)ના ગ્યામી ગિનાદિન્ય કાગ ન દૃત થયેના, ભરુચની ગજસલામા વાદમા ખૌદો પર વિજય પ્રાપ્ત કળનાગ, નયચક્રગ મહાન તાર્કિક મતવાદી અને ગતુજન-માહાત્મ્ય ગ્યનાગ વનેવગમ્ભુ

માનતુ ગમ્ભુ

ના ૧૭૫૧ના શ્રીહર્ષદેવના માનનીય, મૂર્ચચન-કાગ કુળાગને દૂર
એ ૧૫

અવાયક રૂપાપાન પશુ, પક્ષી, જલચર જેવી અન્ય પ્રાણિગણરૂપ પ્રજાની વહાલી જીદગી તરફ પણ દયાળુ થવાનું સૂઝાયું, ધર્મ-નિમિત્ત કે દેવ-દેવીને બલિદાન દેવાને બહાને થતો સહાર જેમના સદુપદેશથી અટક્યો, વિશ્વમૈત્રીના વિશાલ સિદ્ધાંતને વિસ્તારનાર તે ગજમાન્ય ધર્મધુરધર પ્રાચીન ધર્માચાર્યોમાથી ટેટલાક શ્વે જૈનાચાર્યોનું જ સરમગણુ કિંવા માન નામ-કીર્તન જ અહીં કરી શકાય

સ્થૂલભદ્ર

મહાસમ્રાટ ન દગજદાગ અપાતી મનિગજની મુદ્રા સ્વીકારવા સંબધમા આલોચના કરતા શ્રમણગજની મુદ્રાને એક ગણી સ્વીકારનાર, દુષ્કંદુષ્કંકારક, મતીશર શકટાલના ન દન આર્ય સ્થૂલભદ્ર

સુહસ્તી

જેમના ચગણુ-કમલની સેવાથી સુસમૃદ્ધ સામ્રાજ્ય પ્રાપ્ત થતા મહારાજ સંપ્રતિએ અર્ધભાન્તના પ્રત્યેક નગર, ગામ વગેરેને જિન ચૈત્યોથી વિભૂષિત કર્યા-તે દીર્ઘદર્શી આર્ય સુહસ્તી

પાલિતસૂરિ

પ્રતિજ્ઞાનપત્તન(પેડણુ, દક્ષિણ)ના સમ્રાટ હાલ(શાલિવાહન)થી સારી રીતે સન્માનિત થયેલા તથા પાટલિપુત્ર(પટણા)ના પૃથ્વીપતિ મુરુંડગજ વગેરના પ્રીતિપાન વ્યોમવિહારી તરુગવતીકથાકાર જેમના નામે પાલીતાણા વસ્યું, તે પ્રખ્યાત પાલિત(પાદલિપ્ત)સૂરિ

કાલકાચાર્ય

શાલિવાહનની પ્રાર્થનાથી પ્રતિજ્ઞાનપત્તનમા સધના આદેશપુવક પર્યુષણપન ને પચમીના ગ્યાને ચતુર્થીમા પ્રવર્તારનાર તથા ઉલ્લગ્ધિની (માળવા)ના ઉન્મત્ત અનીતિમાન ગન્ન ગર્દભિલો પાગસૂલના લક્ષ્મી શાન્-શાલિગજઓ દ્વારા પદભટ્ટ-રાજ્યભટ્ટ કગવનાર પ્રસિદ્ધ દાનિય કાલકાચાર્ય

કગનાર તથા અપાદન્ય (મેવાવિડ) ગોપાન[ગિગિ] (ગવાલિયર) અને ત્રિભુવનગિગિ(તિણુગિગિ) વગેરે દેગોના ગતઓને ૮૮ વાદ્યવિજયકાગ નિત કગનાર ગતગરજના પ્રતુમ્નસૂત્રિ

જિનેશ્વરસૂત્રિ વગેરે

માલવાના મહોશ મુ જગજ અને મટાગજ ભોજની ગત-અમામા વાદમા જ્યનક્ષમી વગનાર, ત્રિભુવનગિગિના તગ્ગ હર્દમ ભૂપતિ-ગતગરજના નાયક ગતર્પિ જિનેશ્વરસૂત્રિ તથા ભોજના મનમા વામ કગનાર દેવલક વગેરે

ગૂર્જરેશ્વર ભીમદેવથી નન્માનિત અને માનવેશ્વર ભોજની વિહત્તમાને પ્રતિભાથી પગભૂત કગનાર ગોવિંદાચાર્ય, સૂગચાર્ય, વાદિવેનાન શાતિસૂત્રિ મહેન્દ્રસૂત્રિ વગેરે

વિજયમિહાચાર્ય

ગીદ્યકવિત્વ-શતિથી પન્મ પ્રકર્ષ પામેના જે કવિને તેના ખડ્ગ કાવ્યથી પન્તિષ્ઠ થઈ મટાગજ નાગાર્જુનગને ‘ખડ્ગાચાર્ય’ બિરુદ આપ્યું હતું અને લાટેશ્વર વત્સગજના મિત્ર ડવિ સોદૃલે ઉદય સુદરીન્ધા(ગા ઓ મિ ૫ ૧૫૫)મા મિત્ર તર્ગદે જેમનું મગ્મગણ્ય કર્યું છે તે વિજયશીન વિજયમિહાચાર્ય

જિનેશ્વરસૂત્રિ

અણુદિવવાડ પાટણ(જગજત)મા ગૂર્જરેશ્વર મોરકી દુલ્લભ ગજની વિચક્ષણ પડિતોવાળા ગત્તમામા ચૈયનાસીઓ સાથેના વાદમા વિજયશાલી થનાર જિનેશ્વરસૂત્રિ

વિક્રમની ૧૦મી મહીમા

મલરાગી અભયદેવસૂત્રિ

જેમના સપ્તદેશથી ગ્રનાપી ગૂર્જરેશ્વર મિદ્ધગજ જયસિંહે

કર્નાટ મહાન કવિ મયૂર, તથા અડીશતકાગ દાથ-પગને પુન
પ્રાપ્ત કરનાર બાણભટ્ટ જેવા મિદ્ધકવિ સામે ભ તામર (આદીશ્વર
સ્તોત્ર) દ્વારા શૃંગલાદિ વેળેનો અને નિગડાદિ બધનોથી ચમકારી
રીતે નિર્મુક્ત થઈ જૈન-શાસનનો અતિશય મહિમા વધારનાર ભ
૮સ્તોત્રકાગ ભય કરનાર માનતુ ગસ્ટિ

હરિગુપ્તાચાર્ય

ઉત્તરાપથમાં અદ્રલાગા નદીના તીર પર ગદેની પવડ્યા નામની
રાજધાનીમાં ગંધી પૃથ્વીનું પાલન કરનાર તોગગજે જેમને પોતાની
નગરીમાં નિવેશ આપ્યો હતો-તે તોગગજના ગુરુ આચાર્ય હરિગુપ્ત
અપ્પભટ્ટિસૂરિ

ગોપગિરિ (ગવાલિયર) ના મહાગજ આમગજ (નાગાવલોક) ના
પરમ માનનીય પરમ સન્મિત્ર તથા ગૌડના ધર્મગજ તથા કનિગજ
વાક્પતિગજ આદિને ઉચ્ચ તાત્વિક પ્રતિબોધ આપનાર કનીશ્વર
અપ્પભટ્ટિસૂરિ (ભદ્રકીર્તિ)

આચાર્ય શીલાક

અણુહિનવાડ પાટણ (ગૂજરાતની પ્રાચીન નજધાની) ના
સ્થાપક ગૂર્જરશ્વર વનગજ ચાવડાના પાલક પ્રોત્સાહ આશ્રયદાતા
પ્રમિદ્ધ શીલગુણસૂરિ અપગનામ વિમલમતિ કવિ શીલાક-આચા
ગગ, સૂનરૂતાગ વગેરેના વ્યાખ્યાતા અને અભિપ્રત-મહાપુરિસચરિય
જેવા મહાગ્રંથના નિર્માતા

વિક્રમની ૧૧મી મહીમા

પ્રદુમ્નસૂરિ

તતપાટકમાં અ ગુપ્તના (મેવાડના આગુ નાગ વિ સ ૧૦૦૮
થી ૧૦) ની મહામા, વા નિતીને દિગ બોલે દયાવલા વે કપડને મળ્યું

ચગ્લે લક્ષિતપૂવક ધર્મ ઉત્તુ અને બહુમાન-લક્ષિતભર્યા શબ્દો ઇચ્છ્યાગતા, થાળમા પીગસાર આવેલ આહાર જેમને પોતાને હાથે અર્પણુ કર્યો હતો

જેમણે જયસિંહ ગજને કહી તેના નકન મડલમા ગેના જિન-મદિરો પર દેદીધ્યમાન મોનાના કલરો ચડાયા હતા

૧ ધૂકા, આચોગ વગેરે મ્થાનોમા અન્ય તીર્થોઓ(મતાનુયાયીઓ) દ્વાગ કગતી પીડાથી જેણે જિન-શાસનની રક્ષા કરી હતી

કુતિનન અવિકારીઓદ્વાગ જિન-શાસનની લગાતી દેવધાય(દેવ માટે કરેલ દાન-આવક)ને જેણે જયસિંહ ગજ દ્વાગ નિવારી હતી, જિન-શાસનનો થતો પગિલવ જેણે અટકાવ્યો હતો

અણુહિનનાડ પાટણના શ્રીમાન્ જેન મધ માથે યાનાએ જતા યણુથનીમા પડાવ નાખતા નધની વિભૂતિથી લલચાએના, મોઝઠના સ્વામી ના'ખુ ગાગને પ્રમ ગોપાત મળી પ્રતિબોધ આપી જેણે સધને ઝદ્ધિ માથે મુન્ત ડગા-યો હતો, જેણે લક્ષ્યાવધિ શ્લોકોવાળા મહત્વના ગ્રંથોની ગ્યના કરી હતી, જેની અમશાન-યાનામા અનુગમન કરી ગૂર્જરેશ્વર સિદ્ધગાજ જયસિંહે જેવુ ગૌરવ કર્યુ હતુ, તે પૂર્વોક્ત અલનવેસૂગિના ગિધ મનધાગી નામથી પ્રસિદ્ધ હેમચદ્રસૂગિ

વાદી હેનસૂગિ

ગૂર્જરેશ્વર સિદ્ધગાજ જયસિંહની ગજ-તલામા દિગબગ વાદીન્દ્ર હ્રમુલ્યદ્ર સાથેના વાદમા સ્ત્રી-નિર્વાણુનુ સમર્થન કરી વિજય-સ્તલ રોપનાગ પ્રસિદ્ધ વાદી દેવસૂગિ

કલિઝાલ-સર્વજ્ઞ હેમચ દ્રાચાર્ય

જેમણે ગૂર્જરેશ્વર સિદ્ધગાજની અભ્યર્થનાથી સાગ સુવૃત્તિ-સુગમ સિદ્ધહેમશબ્દાનુશાસન ગ્યુ અને જેમના શબ્દાનુશાસનને સિદ્ધગજે

પોતાના સમસ્ત દેશમાં એકાદશી અને પર્યુપણા જેવા દિવસોમાં શાસનદાન-પૂર્વક અમાગિ(અટિંસા) કરાવી લીધી

જેમના સદેશ(લેખ)થી પણ ગ્રામલરીશ્વર પૃથ્વીગણ ગળાએ રણથ ભોગમાં જિનાલય પણ સોનાનો કળશ ચડાવ્યો હતો

ગોપગિગિ(ગનાલિયગ)ના શિખર પણ ગહેલ ચમનનિન (મહાવીર)ના મદિગના, કુત્સિત અધિકારીઓએ ચિત્રકાલ અવરુદ્ધ કરેલા દ્વાને જેણે ત્યાં જઈ ભુવનપાલ નામના ગળાને કહી અતિશય પ્રયત્નપૂર્વક ખુલ્લું કરાવ્યું હતું

જેમના સ્વર્ગગમન-સમયની સ્મશાનયાત્રા-વિભૂતિને ગળ જય-સિંહે(સિદ્ધગજે) પગિજન સાથે પ્રાકાર(ચટ)ના પશ્ચિમ અટ્ટાલકે પણ ગહીને જોઈ હતી અને જે નિર્ઝંથના નિસ્પૃહતાદિ ઉચ્ચ સદ્ગુણોનું સદ્ભૂત વર્ણન પ્રત્યક્ષ અવલોકનકાર મધ્યસ્થ કવિગત્નદ્વારા સૂચિત થઈ ઉપલબ્ધ થાય છે, તે કણ્ઠદેવદ્વારા ‘મલધારી’ ખિરુદ મેળવનાર હર્ષપુરીયગચ્છના અભયદેવસૂરિ

મલધારી હેમચંદ્રસૂરિ

જે(સૂરિ)ના વ્યાખ્યાન-ગુણની પ્રસિદ્ધિ સાલળાને, ગૂર્જરનરેન્દ્ર જયસિંહદેવ, ગુણીજનોના મનને ચમકાવ ઉપજાવતો, પગિવાર સાથે સ્વયમેવ જિનમંદિરે આવતો અને લાખો વખત સુધી સ્વસ્થ ચિત્તે ધમકથા સાલળતો હતો જે(સૂરિ)ના દર્શન માટે ભ્રમિત મનનાજો થઈ ટેટલીય વાગ સ્વન વસતિ(ઉપાશ્રય)માં આવી ચિત્રકાલ સલાપ કરતો હતો

સિદ્ધગજ જયસિંહે અભ્યર્થના કરી પોતાના ગત-મહાલમાં આમ નળ કરી જે(સૂરિ)નું સન્માનભર્યું સ્નાતન કર્યું હતું, મોનાના વિશાલ ભાગમાં સ્થાપેન અર્ધને આગ્તીની જેમ ભમાની જેમના

અને અન્યદ્રુગિ જેમના દિષ્ટ હિલ્લદ્રુગિ 'હિનિત-ગૌનમ' લેવી સચ્ચિન્ના સૂચની શ્રેષ્ઠવીથી પ્રખ્યાત હતા અને જેમના પ્રતિયો નુદિનિદ નીચ વસ્તુપાવ-તેજપાજના ધર્મરૂર તથા તેનના

૫ મહત્ત જન સ્વરુપ કુમા પાજના પિન નહ દેવસદ્દને પારદના લેનહિન્ ના જે અને મહામાત્ર્ય સુન્ની બહેન હોનાના પતિ તીકે કાપી તેને જૈનધર્મને ફેરી સૂચવી તેનું કથનાપૂર્વ - ખૂન કરવાનું તથા શુદ્ધમત્ત ન્ય બળવ જેનું અસ્તિભવિત મધ્યેય સય - નીચના-પૂણુ અવમ મમ પ્રપનાનુદિથી સજ તેનું અગેષ નિ ૧૧ જૈન ચય આનદ્રુગિ ૫ ની વચોને હુદ્ધિ-ચાને હ - વા દેખકે ડિસિત ત્રયન્ન ધ્યો છે અન્ય દેખકે પદ એ ન શ્રે અનુ રા કરવ રો ૧૦૦ દેય-તેમન અનુચારી બનવા હોય તેનું જા ચ છે પારદની નચ્ચતા ના જતિ કે જમદૂન જેવા ના હુ પડી અય દેખના પ ન ધારાવપ મા જાના ના જેનું અસબદ પ્રમણ લેવ મો કે અસિચાય બી ૧ પહુ કેટલા દેખકે ત્રય અને ન્યાયનીતિને દૂર રાખી ચકેર વાણી-વિહાર નવા બહાર આવના જલાય છે ને પદ્ધતિ અનિચનીય અને ૫ પાએ હાનિન દોઠ અરેન્ય છે

શ્રી સુનશીએ પૂતોમ પુત્ર મા જે સમયનું બચ્ચ વાત વ હ મન્ બચ - વિદ્વેતુ છે તે હેલ જેન અન દેવસદ્દને દેવમત થય ના સમયમા વિદ્યમાન નાનાધિઃ સુનસિદ્ધ હેમચક્રાચારે ચોલુન્ય વગ અપ નામ દ્વિરાનય નહા ન્યના તે નસ ૧૮ ચય મિદન જલ્લ ન્યાયુ છે તથ ત ૧૧૧ન અય જૈન ચામેએ દેવસદ્દ દેનો જે સામ્ય પરિચય આપે છે તે લેતા હિપ્તુલ નવલ થ મા ની પના અગ્રથાને નિરાધાર નિરથ - અને બિનપાયાદાર ની સચ્ચથી વેાણી છે-જેમ અચ-પી રોને સદજ જલાઈ અ વે છે

હિપ્તુલ દ્વિચાત્રય મદા ચના(સ સન ૧૧ સ્ત્રો-૧૦૬ થી ૧૧૬) મા સૂચ યુ કે - નહા ૧૪ જે પોતાના કુમાર જયસિદ્ધને રોચ વરે ચોચ નસાસાદિ-બાનુ ડિનર અધ્યુ હવ ત્વ ૫ડી બન-નતાપ દિથી તેની ચોચત વિચારી પોતાની વિદ્યમાનનામા જ સ્વ ૧ વાસ પટેલા ધણી આના કાની પડી બદુ આમકપૂર્વ - તે હવસજને રાત્ર્ય પર અભિધિ-ત રો દત્તો

પટ્ટભૂતી પર ગ્રાપી સન્માનિત કર્યું જેમના સદ્ગુણોથી સિદ્ધાન્તે
સિદ્ધપુત્રા ગિર્જાવિહાર (મહાનીગ્ગિન મદિ) તથા પાટપુત્રા ગજ
વિહાર (ગિનમદિ) કુગરુ તે કલિહાલ સર્વ નામથી પ્રખ્યાત
હોમય દ્રાવ્ય

ધર્મધોપસૂત્રિ

સિદ્ધગજ જયસિંહથી મ માનિત, પૂણ્યમાપક્ષ પ્રકાશક ચ દ્રવ્ય
સૂત્રિના શિષ્ય ધર્મધોપસૂત્રિ

આનંદસૂરિ અને અમરચંદ્રનું

સિદ્ધગજની ગજ સલામા જેમની સગવડથી પ્રસંગતા પ્રાપ્તો નમ્ર
મયા હતા, બાલ્યવયમા પશુ વાદીરૂપી મદમત ગળે સામે વિક્રમ
દર્શાવતા જેમને સિદ્ધગજે 'વ્યાધશિશુ' અને 'સિંહશિશુ' મિત્રો
આપ્યા હતા, તે નાગેન્દ્રગચ્છના શાતિસૂત્રિના પટ્ટવરો ૧ આનંદસૂરિ

૧ આ સિવાય સિદ્ધરાજના સમગ્રાવીન અથવા આનંદસૂરિ, બૃહદ્
ગચ્છના સુનસિદ્ધ સુનિચંદ્રસૂરિના ગુરુબધુ હતા જે તેમનાથી શિક્ષિત,
દીક્ષિત અને સૂરિપદ પર નિર્ણયિત થયેલા હતા. આનંદસૂરિ
નિકમની તેરમી સગીમા ધર્મ યોગપૂરિના અનુયાયીઓમા થઈ ગયા- સર્વ
સાધ્યશિષ્ય પૂજ્ય પુરોહિત હતા તેવા એ ઉલ્લેખો પ્રાપ્ત થાય છે અને બીજી
રીતે જૈનાચાર્યોની આચરણરૂની સ્વાભાવિક રીતે જ ઉચ્ચતકારની હોય છે
આમ હોવા છતાં આ એ પવિત્ર નામનો અથવા દુરુપનાગ થયો છે એથી
આજ એક ભ્રમ નિવારણ હોયિત નિચાડે છે. ધર્મસ્થાન અને પાછળથી
કમા સુનશીના નામે નમ્મ યોગે લેખકની નવલમ્થાઓમા પાટણની
પ્રભુતા નામથી જાણીતી કથામા ગમે તે આતરિત્ત મારણે આનંદસૂરિ
નામક એક જૈન વ્યક્તિ પર વિના માધ્યમ મિથ્યા આરોપ મૂકી તેની
ઉપનિક દુષ્ટતા ચિતરી એ નમર જૈનાચાર્ય પ્રત્યે અને તેનાથી જૈનધર્મ
અને જૈનસમાજ તરફ ઘણા રૂચિ-તિરસ્કારરૂચિ કેળવવાનો અણુછાજતો
નસંગ ઠેકો કરવામા આયો છે જે ઇતિહાસના સાચા અભ્યાસી મધ્યરથ
ન્યાયશીલ રાષ્ટ્ર વિચારને અસહ્ય લાગે તેમ છે

અને અમગ્યદ્રુગિ જેમના શિષ્ય હગ્નિદ્રુગિ 'હલિકાન-ગૌતમ' જેની નવ્યગ્નિના સૂચવતી શ્રેષ્ઠ પદ્ધતી પ્રખ્યાત હતા અને જેમના પ્રશિષ્યો સુપ્રસિદ્ધ મન્નિશ્વર વગ્નુપાલ તેજપાળના ધર્મગુરુ તથા તેમના

૫ માહત ગૃજા સ્વર કુમારપાળના પિતામહ દેવનસાદને પાટણના જનરાણિ નારોડે અને મહામાય મુનની બહેન હસાના પતિ તરીકે રાષ્ટ્રી તેને જૈનધર્મનો દેવી સૂચવી તેનું મ્લેચનાપૂત્ર-જૂન રવાનું તથા મુક્ટમહાલય બાળવા જેવું અસંભવિત મથદેય ભયદર નીવતા-પૂણું અવધ મમ પ્રપનાસદિથી સજ તેનું આગેપણ નિર્દોષ જૈનાચાર્ય આનંદસૂરિ પરની વાચકોનો બુદ્ધિ-ગમોહ રના લેખકે દુસ્તિત પ્રચન પ્રો છે અથ લેખકે પા એ માગે અનુસરણ નરના દોનતા હોય-તેમના અનુચારી બનતા હોય તેવું જણાય છે પાટણની પ્રભુતા ના જતિ કે જમદત જેવા નમ્તા પડી અથ લેખ ના પગમાર ધારાવધ મા જતીના તુ જેવું અસંભવ નમ્ણ જોવા મળે છે અસિનાય બીત પણ મેટલા લેખકે સથ અને ચાચ-નીતિને ફર રાષ્ટ્રી ચચેચ વાણી-વિહાર નવા બહાર આવતા જણાય છે જે પદ્ધતિ અનિચ્છનીય અને પરપરાએ હાનિદ દોડ અગ્ય છે

શ્રી મુનશીએ પૂર્વોક્ત પુસ્તકમાં જે સમયનું ભયદર નાતાવરણ સજ ભયદર નિર્દોષ છે તે કલ્પ દેવના અને દેવનસાદના નગત ધયાના સમયમાં વિદ્યમાન નામાપિત્ર સુનસિદ્ધ દેવકાચાર્યે ઔલુચ વગ અપરનામ દ્વયાશ્રય મહામવ્યમા તે પ્રસંગનું ચચારિયન વણુન આપ્યું છે તથા તત્કાલીન અન જૈનાચાર્યોએ દેવનસાદનો જે સૌમ્ય પરિચય આપ્યો છે તે જોતા ઉપરુક્ત નવન ચાકારની પ્રપના અસ્થાને નિરાધાર નિરથ અને બિનપાયાનાર રી સત્યથી વેગળા છે-એમ સથ-પત્રિકોને સજ જણાઈ આવે છે

ઉપરુક્ત દ્વયાશ્રય મહામવ્યમા (મ સગ ૧૧ શ્લોક ૧૦૬ થી ૧૧૮) મા સૂચ્યું છે કે-મહારાત કો પોતાના કુમા જયસિદ્ધને ગ્રામ્ય વરે ગ્રામ્ય ગન્તાસાદિ ધ્યાનુ સિદ્ધાણ આપ્યું હતું ત્યાર પડી બન-પ્રતાપાદિથી તેની ગ્રામ્યતા વિચારી પોતાની વિદ્યમાનતામાં જ મન વાસ પહેલા ઘણી આના મની પડી બહુ આનંદપૂર્વક તે યુવરાજને રાત્ર પર અભિધિત રોડે

ગયાવેલા ધર્મગ્રાનો(આખૂ, ગિગના વગેરે)ના પ્રતિન કગનાર વિદ્વાન આચાર્ય નિજયમેનસુરિ તથા પ મથકા ઉત્પ્રભસુરિ અનેક શિવાલેખો, પ્રશસ્તિઓ અને ઐ મ યોદ્ધાના પ્રસિદ્ધ છે

સુવર્ણ-સિંહાસન પર રથારથો હતા તે સમયે કહેું નવા રાજ(જયસિંહ)ને શિક્ષા આપતા પોતાના અનુયાયી બીજા દેવપ્રસાદ તરફ સાવુકારી અને આરુદ્ધાથી (બ્યા નગર વિ આપનાર) થના તથા સર્વદા પ્રસાદવાન થવાની સૂચના આપી હતી (શ્લો ૧૧૦) કહ્યું ના સ્વગ વાસ પછી નવા રાજ જયસિંહે પિતૃમર્થમા પ્રસરત બ્રાહ્મણોને પ્રીણિત (બ્યા શ્રાદ્ધદ્વારા તૃપ્ત) કર્યા હતા (શ્લો ૧૧૨) (મયણલા અથના મીનજદેવીના રાજમારભારવાળા કે અથ કોઈ ખટખટની એમા સૂચના મળતી નથી)

કહા નો સ્વગ વાસ સાલણી દેવપ્રસાદે રાજ જયસિંહને પોતાનો પુ (નિભુવનપાલ) દર્ગાવી બળાવતા તેનો પરિચય કરાવ્યો હતો કે 'તીથ કરો અને સોમસુત (યજ્ઞવાઓ) જેને પ્રિય છે એવો પાપ ન કરનાર સર્વદર્શન ભક્ત, સેવકો વડે તેમ જ મુનિઓ વડે પ્રશસા કરાતો આ મહારા પુદ્ર નિભુવનપાળ તે તમારો પુ થાઓ (અર્થાત્ આને તમે પુ તી જેમ પાળજો) જેમ કહીને (બલામણ કરીને) દેવપ્રસાદ બ્રાહ્મી (સરસ્વતી) નદીએ આ ગોળ્યા ૪ કપડી જેવા આકારે રથારથની અગ્નિથી ભરેલી ચિતામા પ્રવેશ કરી કપ્પુ મત્રે બતિવાળો તે(દેવપ્રસાદ) કહ્યું નો સહકારી થતો હોય તેમ સ્વગ દર્શી થયો (બાનાથ કે કહ્યું ના મરણ પછી સ્વપ્ન સમયમા દેવપ્રસાદ સ્વાભાવિક મરણ થયું હતું અને તેનો અગ્નિ-સંસ્કાર સરસ્વતી નદીના પવિ સ્થળ પર કરવામા આવ્યો હતો શ્લો ૧૧૫)

ઉપરુક્ત વાસ્તવિક ઇતિહાસ તરફ દુલક્ષ્ય કરી ખિનપાયાદાર વસ્તુ પર નવનમ્યા ઘડી સાક્ષર નવલકથાકારે બહુ વિચિત્ર કલ્પનાન્તજથી એ વસ્તુને વિપરીત રૂપમા મૂખી જેનો સળધમા કહ્યુપિત વૃત્તિ દર્શાવી ભ્રમણાદિ ઉત્પન્ન કરી છે તે તેઓએ સુધારી લઈ હિમતપૂર્વક પોતાની સત્યપ્રિયતા અને યાચનિષ્ઠતા દર્શાવવી ઘટે ગૂજરાતનું ગૌરવ ચાહતા ગૂજરાતી સાક્ષર-લેખકો દ્વેષદત્તિને દૂર કરી એ વસ્તુને વાસ્તવિક રૂપમા આલેખી જન-સમાજનું હિત થાય અને સમાજમા પરસ્પર મૈત્રીભાવની વૃદ્ધિ થાય-તેની રીતે સ્વગતિના સુપયોગ કરે-તેમ ઇચ્છીશુ

સમુદ્રધોપસૂરિ

ગાગ(માળવા)ના નગર નગ્વમદિવને, ગોહર(ગોધગ)ના ગજને તથા ગૂર્જરેશ મિહિરાને નિહતાદિ સદ્ગુણોથી નિજીત કરનાર સમુદ્રધોપસૂરિ

જિનનલલભસૂરિ

અમર્યા-પૂર્તિ વગેરે પ્રમગથી વાગા(માળવા)ના નરેશ નગ્વમદિવે પ્રસન્ન કરનાર અને તેની માર્ગત ચિત્રકૂટ(ચિત્તોડ)ના જિન-મદિગેમા પૂજા માટે બે લાખ-પ્રમાણ મહાપિકા-દાન (માડની દાણ-લાગો) અપાવનાર, નિવિપથ-પ્રવર્તક જિનનલલભસૂરિ

જિનદત્તસૂરિ

શાકલરીશ્વર(સાલગના ગજ) અર્જોગજ(અનલદેવ) દ્વારા આદ્યમાન પામેલા અને એ જ ગજની અનુમતિથી પ્રાપ્ત થયેલા ભૂમિ-ખડ પગ અજયમેજમા પાર્શ્વજિન ગગેરેના તીર્થચરણ જિન-મદિરેને પ્રતિષ્ઠિત કરનાર જિનદત્તસૂરિ

નર્મધોપસૂરિ

શાકલરીશ્વર અજયેદ્ર(અજયગજ)ની નિહાનોથી લરેલી સલામા જેનો સાખ્ય-વ્યાખ્યાનો મુક્તિ-પ્રનાલ પ્રચરતા ગજેન્દ્ર વિગ્મય પામ્યા અને જેની ગદ્ય-ગોદાનરીની લલરીઓમા મમ થયેલ દિગ્વિગ્મ નાદી દ્ર ગુણુચ દ્ર પોતે ટોણુ છે ? આ સ્થાન શુ છે ? અર્ધિ શુ ઉચિત છે ? એમાનુકર્ષ સમજી શક્યો નહિ જેણે અર્જોગજ ગજની સલામા સમગ્ત નિહાનોની સમક્ષમા દિગ્વિગ્મ નાદી પગ વિગ્મય પ્રાપ્ત કર્યો નિગ્મગજ ગજએ જેની વિગ્મતાની અને સચ્ચગિગ્મતાની પ્રશ્ન સા કરી તથા જેમના વચનથી પોતાની પૃથ્વીમા એકાદશીને દિવસે વધ અટકાવ્યો, વિગ્મમા જેમના સદુપદેશથી પોતાના નગર(શાકલરી

ગ્યાયેના ધર્મગ્રાનો(આળૂ, ગિનાગ વગેરે)ના પ્રતિન કરનાર
વિદ્વાન આચાર્ય વિજયમેનસૂરિ તથા પ મથકાગ ઉદયપ્રભસૂરિ અનેક
શિનાલેખો, પ્રશસ્તિઓ અને ઐ મ યોદ્ધાના પ્રસિદ્ધ છે

સુવર્ણ-સિંહાસન પર સ્થાપ્યો હતો તે સમયે કહ્યું નવા રાજ(જયસિંહ)ને
શિક્ષા આપતા પોતાના અનુયાયી ભીમ દેવપ્રસાદ તરફ સાલુકારી અને
ચાકરાયી (બા નાર વિ આપનાર) થવા તથા સર્વદા પ્રસાદવાનું થવાની
સૂચના આપી હતી (શ્લોક ૧૧૦) કહાના સ્વર્ગવાસ પછી નવા રાજ
જયસિંહે પિતૃત્રય મા પ્રારત્ર બ્રાહ્મણોને પ્રીણિત (બા આજ્ઞાશ તૃપ્ત)
થ્યા હતા (શ્લોક ૧૧૨) (મયણુલ્લા અથવા મીનજદેવીના રાજકારભારવાળી
કે અથ કોઈ ખટપટની એમા સૂચના મળતી નથી)

કહાનો સ્વર્ગવાસ સાબળી દેવપ્રસાદે રા ન જયસિંહને પોતાનો પુ
(ત્રિભુવનપાલ) દર્શાવી બળાવતા તેનો પરિચય કરાવ્યો હતો કે તીર્થ કરે
અને સોમસુત (ય વાઓ) જેને પ્રિય છે એવો પાપ ન કરનાર ભર્વદશ ન
ભક્ત, સેવકો વડે તેમ જ મુનિઓ વડે પ્રશસ્ત કરાતો આ મહાશે પુત્ર
ત્રિભુવનપાળ તે તમારો પુ થાઓ (અર્થાત્ માને તમે પુત્રની જેમ પાળો)
એમ કહીને (ભલામણુ મરીને) દેવપ્રસાદ બ્રાહ્મી (સરસ્વતી) નગીએ આ પો
ત્રયા કમ્પત્તી જેવા આકારે સ્થાપેની અગ્નિથી ભરેલી ચિતામાં પ્રવેશ કરી
કહા પ્રત્યે ભતિવાળો તે(દેવપ્રસાદ) કહાનો સહકારી થતો હોય તેમ
સ્વર્ગ દર્શી થયો (ભાવાથ કે કહાના મરણ પછી સ્વર્ગ સમયમાં દેવપ્રસાદે
સ્વાભાવિક મરણ થયું હતું અને તેનો અગ્નિ-સંસ્કાર સરસ્વતી નગીના
પવિ સ્થળ પર કરવામાં આ પો હતા શ્લોક ૧૧૫)

ઉપરુક્ત વાસ્તવિક ઇતિહાસ તરફ દુલ્લક્ષ્ય મરી બિનપ્રાયાદાર વસ્તુ પર
નવનકયા ધડી સાક્ષર નવલમ્યાકારે બહુ વિચિત્ર કલ્પનાબળથી એ વસ્તુને
વિપરીત રૂપમાં મૂકી જેનો સ બધામાં કનુષિત વૃત્તિ દર્શાવી ભ્રમભાવવૃત્તિ
ઉત્પન્ન કરી છે તે તેઓએ સુધારી લઈ હિમતપૂર્વક મેતાની સત્યપ્રિયતા અને
યાચનિષ્ઠતા દર્શાવની ઘટે ગૂજરાતનું ગૌરવ ચાહતા ગૂજરાતી સાક્ષર-લેખકો
દેષવૃત્તિને દૂર કરી એ વસ્તુને વાસ્તવિક રૂપમાં આલેખી જન-સમાજ
હિત થાય અને સમાજમાં પરસ્પર મૈત્રીભાવની વૃદ્ધિ થાય-તેની રીતે
સ્વશાંતિનો સુપયોગ કરે-તેમ ઈચ્છીશું

(ચિત્તોડ, મેનાડ)ના મહાગણાએ જેમને 'તપા' ગિરુદથી નબોધના અને જેમનો મુનિ-ગણ તપાગરુ નામથી પ્રસિદ્ધ થયો, તે સત્ક્રિયાપાત્ર જ રચ્યદ્રમુનિ

વિક્રમની ૧૪મી મહીમા

અમરચ દ્રમુનિ

ગર્ભરથ વીનતદેવની ગર્ભ-મહામા ગીત્રવિવશસ્તિ દ્વાગ ઉચ્ચ પ્રકારની સમગ્ર્યા-પૂર્તિ કરનાર, આવઆત વગેરે પ્રથો નચનાર અમર કવિગત્ત અમરચ દ્રમુનિ

બાલચ દ્રમુનિ

નવમખર ઝોળના ગ્વામી જૂનાગના મહીર મહાગત જેને 'જાજા' જેવા માનજના પદથી બોનાવતા હતા અને જે નર્વવિદ્યા-નિશાગદે વિમ ૧૩૭૧ના ગ્રાત્રુજ્યના નમુદાગમા સેતાની શિપાદિ-વિદ્યાને યોગ શિક્ષણ દ્વાગ સાર્થક કરી હતી, તે બાલચ દ્રમુનિ

વજ્રમેનસૂત્રિ-આદિ

હુમ્મીગદેવથી પૂજયેના જયસેખરસૂત્રિ

અલ્લાવદીન પાતશાહ તરફથી રૂણા-ગામમા સીટડના નચનથી શ્રેષ્ઠ વસ્ત્ર અને રૂમાન-દાનથી પૂજયેના વજ્રસેન ગુરુ

જિનપ્રભસૂત્રિ

સુસલમાની મત્તા-સમગમા દિવીધર સુનતાન મહમ્મદ તનન-તરફથી ઉચ્ચ સન્માન મેળવનાર, જૈનસ્પર્શનને અને તીર્થોત્તિ નિરુપવ નિર્ભય બનાવનાર રૂમાનો મેળવનાર, હુવલકામાદના ખજનામા ખાચેના, મહાનીના માન્ય મનોહર જિમને સન્માન-પૂર્વક પાશુ મેળવી એ જ સુનતાનદ્વાગ દિવીમા સમર્પિત સુવતાન-સગર્થ -

સાલગ-અન્નમેઝ પાત્રે)મા 'ગા-વિહાર' નામનું જૈનમંદિર મગસી-
તેની પ્રતિગતના દિવસે ગ્વય વિચરતાં અન્નિમીલ અને માત્ર-
મહી ૬ દ્વારા તેના પગ ધુવ્વળો ચડાવી હતી વગેરે અનેક સત્કર્ત-આ-
ક્રમવનાગ, અનેક ગન્નઓના માનનીય વિદ્વંસિયમણિ ધર્મવોદ્યુગિ
(વર્મસુગિ) થઈ ગયા, જે ગાન્નગ્ગના રીલબદ્ધસુગિના પદ્ધતિ હતા

વિક્રમની ૧૩મી સદીમા

કલિકાલ-મર્નશ હેમચ દ્રાચાર્ય

જેમના મહુપદેશથી પ્રતાપી ગુર્જરેશ્વર કુમારપાલે પોતાના સમસ્ત
દેશમાથી શિકાર, જૂગાર, મદિગ વગેરે અનિષ્કાન્ક ૭ વ્યસનોને દૂર
કરાવ્યા, પુન વિના મગણ પામનાગનું ગજગ્રાહ્ય ધન મર્વયા તબક્કું
અર્હચ્યૈત્યેથી પૃથ્વીને વિભૂપિત કરતા સ પ્રતિગજ માથે રપધા કરી
તથા એ જ પગમર્હત કુમારપાલ ભૂપાલની લકિત-ગર્ભિત પ્રાર્થનાથી
જેઓએ યોગશાસ્ત્ર, વીતગગન્તોન, ત્રિપષ્ટિશલાકાપુરુષોત્તુ ઇતિવૃત્ત
આદિ વોદ્યપયોગી અનેક શ્રેષ્ઠ ગ્રંથોની ગ્વના કરી તે પગમર્હત
ચૌતુકન કુમારપાલ ભૂપાલના પન્નમાનનીય ધમાચાર્ય-કલિકાલ-તર્વદ
હેમચ દ્રાચાર્ય અને તેનો પ્રાચ શિષ્ય-પગ્ગિવાઝ કવિગ્તન રામચંદ્ર વગેરે
મુનિચ દ્રસૂરિ

ચૌતુકન ગન્ન આનનને પ્રતિબોધ આપી જૈન દીક્ષા આપનાર
મધાગી મુનિચ દ્રસૂરિ

જિનપતિમૂરિ

ગુર્જગતની પૃથ્વીમા પૃથ્વીગજ પૃથ્વીપતિની પતિત-પર્પદમા
અત્રિતિમ પાડિવ્યથી વાદીઓ પગ વિજય મેગવનાગ જિનપતિસૂરિ
જગન્નચ દ્રસૂરિ

જેમના ૧૨ વર્ષ પર્વિતના આય બિત્ર વગેરે ઉદ્દૃષ્ટ તપથી આધાટ

(ચિત્તોડ, મેનાડ)ના મટાગણાએ જેમને ‘તપા’ ગિરુધી સંબોધ્યા અને જેમનો મુનિ-ગણ તપાગર નામથી પ્રસિદ્ધ થયો, તે મલ્લિકાપાન જગત્ત્રય દ્રશ્ય

વિક્રમની ૧૪મી મહીમા

અમગત્રય દ્રશ્ય

ગર્જન્નશ્વર શ્રીમલદેવની ગજ-સભામાં શીવકવિ નગકિત દ્વારા ઉચ્ચ પ્રકારની સમગ્ર-પ્રતિ કરનાર, ખાલભાગત વગર પ્રથો ન્યના અમર કરિત ન અમગત્રય દ્રશ્ય

ખાલત્રય દ્રશ્ય

નવસપ્ત મોગ્ધના ગ્રામી જૂનાગઢના મહારીડ મટાગજ જેને ‘કાજા’ જેના માનભર્યા પદથી બોલાવના હતા અને જે સર્વનિદા-નિશાનદે વિ સ ૧૩૭૧ના રાત્રીજયના સમુદ્ભામાં ચોતાની શિપાદિ-વિદ્યાને યોગ્ય શિક્ષણ દ્વારા સાર્થક કરી હતી, તે ખાલત્રય દ્રશ્ય

વજ્રસેનમૂર્તિ-આદિ

હુમ્મીગદેવથી પૂજયેના જયરોખગ્ધ

અલ્લાવતીન પાતશાહ તરફથી રૂણા-ગામમાં સ્વીકારના વચનથી ગ્રેષ વત્ર અને ફગમાન-દાનથી પૂજયેના વજ્રસેન શર

જિતપ્રભસૂતિ

મુસલમાની સત્તા-સમયમાં દિલ્લીશ્વર મુનતાન મહમ્મદ તમલક તરફથી ઉચ્ચ સન્માન મેળવનાર, જૈનદર્શનને અને તીર્થોને નિરુપદ્રવ નિર્ભય બનાવનાર ફગમાનો મેળવનાર, તુલ્યવડાબાદના ખજનામાં ગખાયેના, મહાનીના માન્ય મનોહર બિંમને સન્માન-પૂર્વક પાછું મેળવી એ જ મુનતાનદ્વારા દિલ્લીમાં સમર્પિત મુલતાન-સગર્ધ’-

સાલગ-અજમેર પામે)મા ' રાજ-વિદ્યા ' નામનું જૈનમંદિર કાઢી, તેની પ્રતિગના દિવસે ગ્વય નિગટગળે અગ્નિસીંહ અને માલવ-મહી દ્રાગ તેના પર ધ્વજઓ ચડાવી લીધી વગેરે અને સત્કર્તવ્યો કાવનાર અનેક ગજઓના માનનીય વિદ્વચ્છેદમણિ ર્મધોપસૂતિ (વર્મસૂતિ) થઈ ગયા, જે રાજગચ્છના શીલભદ્રસૂરિના પરદેશ લા

વિક્રમની ૧૩મી મહીમા

કલિકાલ-સર્વજ્ઞ હિમચ દ્રાચાર્ય

જેમના સદુપદેશથી પ્રતાપી ગૂર્જરેશ્વર કુમારપાલે પોતાના સમસ્ત દેશમાથી શિકાર, જૂગાર, મદિગ વગેરે અનિષ્ટકારક ૭ વ્યસનોને દૂર કરાવ્યા પુત્ર વિના મગણુ પામનારનું ગજગ્રાણ ધન સર્વથા તજ્યુ અર્હચ્યૈત્યોધી પૃથ્વીને પ્રિભૂ પિત કગતા સ પ્રતિગજ સાથે સ્પર્ધા કરી, તથા એ જ પરમાર્હત કુમારપાલ ભૂપાલની ભક્તિ-ગર્ભિત પ્રાર્થનાથી જેઓએ યોગશાસ્ત્ર, વીતગગમ્તોત, ત્રિપષ્ટિશલાકાપુરુષોનું ઇતિવૃત્ત આદિ લોપપયોગી અનેક શ્રેષ્ઠ ગ્રંથોની ગચના કરી તે પરમાર્હત ચૌલુખ્ય કુમારપાલ ભૂપાલના પગમમાનનીય ધમાચાર્ય-કલિકાલ-સર્વજ્ઞ હિમચ દ્રાચાર્ય અને તેનો પ્રાણ ગિબ્ધ-પગિવાર કનિગ્ત રામચંદ્ર વગેરે- મુનિચંદ્રસૂતિ

ચૌતુર ગજ આનનને પ્રતિમોધ આપી જૈન દીક્ષા આપનાર મતધારી મુનિચંદ્રસૂતિ

જિનપતિસૂતિ

ગૂર્જરાતની પૃથ્વીમા પૃથ્વીગજ પૃથ્વીપતિની પડિત-પર્ષદ્દર્શ અપ્રતિમ પાગ્નિયથી વાદીઓ પર નિજ મેળનાર જિનપતિસૂતિ જગન્નથ દ્રસૂતિ

જેમના ૧૨ વર્ષ પર્વન્તના આયજિન વગેરે ઉત્કૃષ્ટ તપથી આઘાટ

(ચિત્તોડ, મેનાડ)ના મહાગણાએ જેમને 'તપા' ગિરુધી સખોધા અને જેમનો મુનિ-ગણુ તપાગરઠ નામથી પ્રસિદ્ધ થયો, તે સત્ક્રિયાપાત્ર જ રચ્યદ્રસૂત્રિ

વિક્રમની ૧૪મી મહીમા

અમન્ય દ્રસૂત્રિ

ગર્જરેશ્વર વીનરદેવની ગજ-સભામાં ગીતપ્રવિવશકિત દ્વાગ ઉચ્ચ પ્રકારની અમન્યા-પૂર્તિ કરનાર, બાલભાગત વગેરે પ્રથો ગચનાર અમર કવિગત અમન્યદ્રસૂત્રિ

બાલ્ય દ્રમુનિ

નવસપ્ત મોગ્ધના ગ્રામી જૂનાગઢના મહારીડ મહાગજ જેને 'કાઠા' જેના માનભર્યા પદથી બોલાવતા હતા અને જે સર્વવિદ્યા-નિશાગદે નિમ ૧૩૭૧ના શત્રુજયના અમુદ્ધાગ્રમાં પોતાની શિપાદિ-વિદ્યાને યોગ્ય શિક્ષણ દ્વાગ સાર્થક કરી હતી, તે બાલ્યદ્રમુનિ

વજ્રસેનમૂર્તિ-આદિ

હુમ્મીગદેવથી પૂજયેના જયરોખગસૂત્રિ

અસ્લાનદીન પાતશાહ તરફથી રૂણા-ગામમાં સીતડના વચનથી શ્રેષ્ઠ વસ્ત્ર અને હુમાન-દાનથી પૂજયેના વજ્રસેન શુર

જિનપ્રભમૂર્તિ

મુસલમાની સત્તા-સમગ્રમાં દિલ્લીશ્વર સુલતાન મહમ્મદ તઘલક તરફથી ઉચ્ચ સન્માન મેળવનાર, લૈનર્શનને અને તીર્થોને નિરુપવ નિર્ભય બનાવનાર હુમાનો મેળવનાર, તુઘલકાગાદના ખજાનામાં ગખાયેના, મહારીગના માય મનોહર બિમ્બે સમાન-પૂર્વક પાશુ મેળવી એ જ સુલતાનદ્વાગ દિલ્લીમાં સમર્પિત મુસતાન-સગર્થ -

સાલગ-અજમેર પામે)મા ' રાજ-વિહાર ' નામનું જૈનમંદિર કગવી, તેની પ્રતિગના દિવસે ગય ત્રિઅટગળે અગ્નિસીંહ અને માલવ-મહીદ્ર દ્વારા તેના પર ધ્વજઓ ચડાવી હતી વગેરે અનેક સત્કર્તવ્યો કગવના અનેક ગજઓના માનનીય વિદ્વચ્છરોમણિ વર્મધોપસૂતિ (વર્મસૂતિ) થઈ ગયા, જે રાજગચ્છના શીલભદ્રસૂતિના પદ્ધતિ તા

વિક્રમની ૧૩મી સદીમા

કલિકાલ-સર્વજ્ઞ હેમચ દ્રાચાર્ય

જેમના સદુપદેશથી પ્રતાપી ગૂર્જરેશ્વર કુમારપાલે પોતાના સમગ્ર દેશમાથી ગિકાન, જૂગાન, મદિગ વગેરે અનિષ્ટકારક ૭ વ્યસનોને દૂર કરાવ્યા, પુન વિના મગ્ધ પામનાનું ગજઆલ ધન સર્વથા તજ્યું અલંચ્યત્યેથી પૃથ્વીને વિભૂષિત કરતા સ પ્રતિગજ સાથે સ્પર્ધા કરી, તથા એ જ પરમાર્હત કુમારપાલ ભૂપાલની લક્ષિત-ગર્ભિત પ્રાર્થનાથી જેઓએ યોગશાસ્ત્ર, વીતગગસ્તોત્ર, ત્રિપષ્ટિયલાકાપુરધોનુ ઇતિવૃત્ત આદિ લોપિપયોગી અનેક શ્રદ્ધા યોગી ગ્યના કરી, તે પરમાર્હત ચોલુક્ય કુમારપાલ ભૂપાલના પરમમાનનીય ધમાચાર્ય-કલિકાલ-સર્વજ્ઞ હેમચ દ્રાચાર્ય અને તેનો પ્રાન શિષ્ય-પગિવાર કવિગત્ત રામચદ્ર વગેરે-

મુનિચ દ્રમૂરિ

ચૌનુમન ગજ આનનને પ્રતિબોધ આપી જૈન દીક્ષા આપનાર મનધારી મુનિચ દ્રસૂતિ

જિનપતિમૂરિ

ગૂજગતની પૃથ્વીમા પૃથ્વીગજ પૃથ્વીપતિની પકિત-પર્યાદમા અપ્રતિમ પાકિત્યથી વાદીઓ પર વિજય મેળવનાર જિનપતિસૂતિ

જગચ્ચ દ્રસૂતિ

જમના ૧૦ વર્ષ પનન્તના આય વિન વગેરે ઉત્કૃષ્ટ તપથી આધાટ

કથનને અસંખ્ય રૂગવના, શૂગા અને વીગગસથી અદ્ભુત વીગક
હમીગ-મહાકાવ્ય ન્ચી ચાહમાન(ચોહાણુ)-ગજવસને અમ
કગનાગ, ગ લામજરી-નાટિકા વગેરે ગ્યનાગ, કવિ નયચદ્રસૂત્રિ

હ સકીર્તિ

દિનીમા મિકદગશાલ આગળ જે અધિક નાપી થયા, તે
નાગપુરીય પાદક હ સખીર્તિ

વિક્રમની ૧૫મી મદીમા

સાગરચ દ્રમૂઠિ અને જિનનર્વનમૂરિ

જેસલમેગદુર્ગના ચદુકુલીન ગજ લક્ષમણથી સદ્ગત થયેલા તથા ત્યા
નિ સ ૧૪૫૯મા જિનમદિગ(ગભગ૯)મા જિન-ખિખ સ્થાપિત
કગનાગ સાગરચદ્રસૂત્રિ તથા ઉપર્યુ ત લક્ષમણ-વિદાગ જિન-મદિગને
વિ સ ૧૪૭૩મા પ્રતિષ્ઠિત કગનાગ જિનનર્વનમૂરિ ૧

જિનભદ્રમૂરિ

જેમના ચગણુ-કમલને હનધગ, વૈગિસલ, ચખકદાસ જેવા
ગજલો લકિતપૂર્વક પ્રણામ કરતા હા અને જેમણે જેસલમેગ,
ખલાત, પાટણ જેવા અનેક સ્થાનોમા જિનમૂર્તિયો અને જિન
મદિરોની પ્રતિષ્ઠા કરના સાથે પ્રાચીન તાડપનીયાદિ પુસ્તિકાઓનુ
સગ્દક્ષણ, લેખન, સગ્રહ નગેર હાગ ઠેકાણે ઠેકાણે જૈન પુસ્તક-લડારો
સ્થપાન્યા-અને એ રીતે જૈનપ્રનયનની પગમસેના સાથે વિશાલ
વાડમનની પણ વિશિષ્ટ સેના બજની જેના વિદ્વાન શિષ્ય સિદ્ધાતરુચિ
મહોપાધ્યાયે ગ્યાસદીનસાહિની મહાસલામા વાદી પગ નિગ્ય મેળવ્યો-
તે માનનીય જિનભદ્રસૂત્રિ ૨

૧-૨ વિશેષ માટે જુઓ જેસલમેર હા નથ-સચી પ્રસ્તાવના
શિલાલેખો વિ

વિશાલ 'ભદ્રાન્ક-સગઈ'માં જ્યાંવેલા જિન-મદિગમાં બહુમાન-પૂર્વક પ્રતિષ્ઠિત કરનાર, અનેક ઝેદી-બદીઓને મુક્ત કરાવનાર, અનેક સત્કર્તવ્યો કરાવનાર, સેકડો સંપ્રાપ્ત તથા કાગ્સી સ્તુતિ-સ્તોનાદિ જ્યનાર, રાજ-પ્રસાદ શત્રુજયકર તથા અન્ય તીર્થોના વિવિધ કર્તવ્યો કરાવનાર, ચમકારી પ્રભાવક જૈનાચાર્ય 'જિનપ્રભસગિ'

મહેન્દ્રસૂરિ

મહમ્મદ શાહ તરફથી 'અદ્વિતીય મહાત્મા' તરીકે સ્તુતિ પ્રાપ્ત કરનાર મહેન્દ્રસૂરિ

પેરાજ મહેન્દ્રના પગમાં માન્ય, સર્વગણ્યક ચક્રમાં ચૂકામણિ થયેલા જોના ગણિતના વિશિષ્ટ ગ્રંથને જ્યનાર મહેન્દ્રસૂરિ (ભૂગુપ્ત ગરહીય ગજ-સંસ્કૃત મદનસગિના શિષ્ય)

રત્નશેખરસૂરિ

દિલ્લીશ્વર પેરાજ પાતશાહે જોને શ્રેષ્ઠ વસ્ત્રોથી પહેગમણી કરી હતી, તે રત્નશેખરસૂરિ

મુનિભદ્રસૂરિ

પાતશાહ પેરાજની ગજ-સલામા પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરનાર શાંતિ નાથ-ચરિતકાર મહાકવિ મુનિભદ્રસૂરિ

નયચ દ્રસૂરિ

પૂર્વ કવિના કાવ્ય જોડે કાવ્ય કરનાર હાલમાં કોઈ નથી 'એની રીતે તોમ' વીગમ ગજની સલામા જોલતા સામાજિકોના

૧ વિશેષ માટે જુઓ જૈન ધર્મના રજતમહોત્સવમાં પ્રકટ થયેલ અમદાવાદ લેખ— જિનપ્રભસૂરિ અને સુલતાન મહમ્મદ તથા શ્રીજિનહરિ સાગરસૂરિ-જ્ઞાનભાર લેખાવટ(મારના)થી પ્રકાશિત પુસ્તક ત્રીય કર્તવ્ય

ગાગના પ્રમાણથી ઈડંગ પગ શ્રીમાને ડગલેના હૃદય જિનપ્રામાદમા અનિતનાથ-બિગની પ્રતિગ કડી જેમણે લાખાગાગના ઉત્તમ અમા ૧ ગી-પીનીનામી ૨ ડિ-લ-ડા-નએ ડગલેના અનેક મટો મલોને ગોલાવ્યા તથા આમૂ, અચનગદ વગર અનેક ગ્યાનો પગ ગોલતી-પજતી મનોદગ જિન-મૂર્તિયોને પ્રતિધિત કરી, તે લક્ષ્મી સાગમસૂત્રિ ૧

મોમદેવસૂત્રિ

મેવાડના મટાગણા કુલકર્ણ, આપાનેગ(ખાગગદ)ના નાયક જયમિદ અને જુનાગના ન મડલીક વગેર નજઓને પોતાની કમિત્વશક્તિથી ગ નિત દગના મોમદેવ ગણી(સૂત્રિ)

જિનહ મસૂત્રિ

વિ મ ૧૫૫૫મા સૂત્રિ-૫૬ પગ પ્રતિધિત થયેના જે સૂત્રિને મેઈ ડગના દોર્ગ્યથી મેવાત-દેશના આડગ(આગ)પુમા પગમા જ જા માથે ક્રખાનાનો વિગમ પ્રમગ પ્રાપ્ત થયેલો, પગ પાળળથી જેની તપો-ધ્યાન-વિધિથી ચમ ડાગ પામી સિ(શ)ક દગ પાતગાહે જેમને ૫૦૦ બદીઓ માથે મુત કડી મન્માનિત કર્યા ડના, તે વિ સ ૧૫૨મા પાટણુમા મદગન થયેલા જિનહ મસૂત્રિ

આન દનાય

હમાહએ જેને દનાય પદની આપી ડતી-તે આન દનાય

પાર્શ્વચ દસૂત્રિ

વિ મ ૧૫૬૫મા આચાર્યપદ અને સ ૧૫૬૯મા ગરજનાયકપદ પ્રાપ્ત ડગના તથા જેવપુગ(મરુધગ)ના અધીગ નવ ગાગગ અને યુવ ૧૪ માલદેવ વિ ને પ્રતિમોલના પાર્શ્વચ દસૂત્રિ

સોમસુ દરસૂરિ

દિનીમડલ અને ગુજગતના સુતતાને આપેલા જનાગ 'હિંદુ-સુગ્રાણ' ગિરુદથી પ્રખ્યાતિ પામેલા, મેનાડના મહાપગકમી, પનાપી મટાગણા કુલકર્ણના વિજયી ગજ્યમા, તેના પ્રસાદપા : સ ૫૨૭૫કે રાણપુગમા ગ્યાવેલા 'ત્રૈલોક્યદીપક' નામના સુદગ ચતુર્મુખ સુગાદીશ્વર-વિદાગ (જિનમદિગ) ને વિ સ ૧૪૯૬મા પ્રતિષ્ઠિત કરનાગ અનેક ગજ-પ્રતિષ્ઠાધક સોમસુદગસૂરિ ૧

મેરુતુ ગમ્મુરિ

વિ સ ૧૪૪૬મા ગરુનાયક થયેલા જે સૂરિએ લોલાડા ગામતુ ગજગતના પાતશાટ મલગમદથી ગજ્યુ કર્યુ, તે અચલગરુના મેરુતુગમ્મુરિ

મુનિસુ દગમ્મુરિ

સીરૌહી (રાજપૂતાના) ના સ્વામી સ્વલસમલે જેમના પ્રભાવ અને સદુપદેશથી હૃદયમા ચમત્કાર પામી શિકા કરવાતુ બધ કર્યુ અને પોતાના સમસ્ત દેશમા અમાગિ પ્રવર્તાની, જેમણે 'સતિક' સ્તોત્ર ગ્યી માગિ (મગ્ય) નો ઉપદ્રવ નિનાર્યો સ્તલતીર્થ (ખલાત) મા દગખાન દ્વારા નાદિ-ગોકુલ-બદ વગેરે ગિરુદોથી વિભૂષિત થયેલા, અનેક પ્રથો તથા સ્તુતિ-સ્તોત્રો વિ ગ્યનાગ મુનિસુદગસૂરિ

વિક્રમની ૧૬મી સદીમા

લક્ષ્મીસાગરસૂરિ

જેમણે બાલ્યવયમા પણ તર્કવાદ અને કરિ વશકિતથી જ્ઞાનાગરમા દુર્વાદીઓના માન ઉતારી મહીપાલ વગેરે ગજ્યોને જિત કર્યા અને જેને વિ સ ૧૫૦૮મા સૂરિ-પદની પ્રાપ્ત થઈ જેમણે ગજ્ય ભાનુ

નિરુત્તર કરી વચ-વાદ પ્રાપ્ત કર્યો^૧ ‘મવાઇ હીન’ પદની જેમનું નન્માન થયું, જેમના સુપદેશથી પાતશાહે રૂમાનપૂર્વક ગાન, ગળન, ભેશ તથા પાડાઓને માનવાનું નફા બટકાવ્યું, મગેવાનું વન લેવાનું બધ ક્યું અને મદી પડકવાનું મ વ કર્યું વિદ્વાન ન વિવિજ્ય જેવા પગિવાર જેમનો માથ પૂર્યો, દીવના ડિંગીઓ અને અને- ગાનઓએ તથા સૂનાઓએ જેમનું નન્માન કર્યું, તે પૂર્વોક્ત ગુરુના પદ્મન વિજયમેનસૂત્રિ^૨ પદ્મસુ દગણી

પાતશાહ અકલ્મશની નમામા મટાપ કિતને જિતવાથી જેને લીમ (રશમી વસ્ત્ર), ગામ, નૃપાનન(પાવખી) વ પ્રાપ્ત થયું હતુ-તે પદ્મસુ ૨ ગણી

જિનચ દ્રસૂત્રિ

આળાદાદિકાના અમાર્ગ-રૂમાનદ્વારા, તથા ખ લાતના નમુદના માઇલા વ જલચાની ન્દાના રૂમાનદ્વારા અકલ્મશ પાતશાહે જેમના વચનનું માન નગન્યુ અને જેમને ‘યુગપ્રાન’ પદ આપી મ કૃત કર્યો તે મ ની વર ઈર્મચદના મટામાન્ય જિનચ દ્રસૂત્રિ તથા આચાર્ય જિનમિલસૂત્રિ ઉ અમયસુદગણિ વ તેમનો વિદ્વાન પગિવાર

નિજયદેવસૂત્રિ

ઈડગદમા ઇચાણુમત્ર નાજને પ્રતિમોધનાન, ઈડગનુ રણુમત્ર ચોખી નામનું શિખ જેમના ઉપદેશથી નળએ નવીન ચૈત્ય ધ્યાપવા સધને પ્રસાદિત કર્યું, તથા પાતશાહ જટાગીન મિલેમગાહે જેમને માન પૂવક આમ નણ આપી મ કપપત્તન(માડનગ)મા ‘મટાતપા બિરુદ આપી બહુમાન આપ્યું તથા મેવાડના હિન્દુ નપતિ મટાગણા

૧ નિરોપ માટે જુઓ હીરમોલાચ વ

૨ વિરોપ માટે જુઓ વિજયપ્રસન્નિત વ

૩ વિરોપ માટે જુઓ મ નિ-મ-વ-દ-ન-વ વ વિ

વિક્રમની ૧૭મી સદીમા

વાચક કુશલલાલ

જેસલમેરના યાદન ગહિલ હુગગના વિનોદ માટે માધવાનવ-
કથા તથા ઢોલામારની મનોહર ચોપાઈ ગ્યનાગ વાચક કુશલલાલ

હીરવિજયસૂરિ

જેમણે મોગલ-સમ્રાટ મહાન્ શહેનશાહ અકબર પગ પોતાના ઉત્તમ આગ્રિન અને વિદ્વાનો અપૂર્વ પ્રભાવ પાડ્યો, યુક્ત ટિંસકોને અહિંસાના નિર્દોષ માર્ગે વાળ્યા, સમ્રાટના આધીન વિવિધ દેશોવાળા મહાસામ્રાજ્યમા પ્રતિનર્ષ ૯ છ મહિના-પર્યંત અમાગિ(અહિંસા)ના ફગ્મનો ફરી વળના આર્યગણ્યોમા પણ તેની બહુ અસર થઈ, જેમણે ઉત્તમ ઉપદેશ આપી પ્રાણિમાનને અલયદાન અપાવ્યું સે કડો ઝદીઓને તથા પાજનમા પૂરેલા પક્ષીઓને મુક્ત કરાવ્યા, જલચર જીવોને પકડના નખાતી જાળો પણ બંધ કરાવી અનિષ્ટ કર-વેગમાથી જન-સમાજને મુક્ત કરાવ્યો જૈન શ્વે તીર્થસ્થાનો સુરક્ષિત રહી જેમને સ્વાધીન કરના ફગ્મનો પ્રાપ્ત થયા ' જગદ્ગુરુ જેવુ ગૌરવશાલિ પદ-ખિરુદ જેમને સમ્રાટે સુયોગ્યતા વિચારી સમર્થુ જેમના પરિવારના ઉ ભાનુચંદ્ર, ઉ સિદ્ધિચંદ્ર અને ઉ શાંતિચંદ્ર જેના અનેક સમર્થ વિદ્વાન્તોએ પાતશાહના ચિત્તને આકર્ષ્યું તે સુચશસ્ત્રી મહાન્ જૈના-આર્ય હીરવિજયસૂરિ

નિજયસેનસૂરિ

જેમણે રાજનગરમા ખ્યાનખ્યાન નામના નવાજની સલામા જૈન-ધર્મની સ્થાપના કરી જય મેળવ્યો પાતશાહ અકબરના આમ નણુથી જેઓ લાહોર પધાર્યા અને તેમને કાસ્ત્રીરી ગજ-મહેનમા મળ્યા સમ્રાટની ગજ-સલામા જેમણે અનેક વાદીઓને યુક્તિ-પ્રયુક્તિથી

ચિત્રોડા ગણાને જેવો પ્રતિબોધ આપી હુમ્માયો કર બધ કનબ્યો, સરોવરમા નખાતી માગનાની જળ મધ કનની, ચિડીમાગ(ગિદારીઓ) દૂર કનબ્યા, હન્યાઓનુ આલોચન કરવ્યુ જોધપુનના અજિતમિહ ગમેજને પ્રતિબોધ આપ્યો મેકતાનો ઉપાસનો, જે કાવનશાત મસીત બની ગયો હતો તેને ફરીથી ઉપાશ્રવ કરાવનાર સત્રામસિંહ ગણાને ગજ-મટેવમા મહારીજી-મ-ગ્યાખ્યાન સભગાનના તપાગરજના વિજયગત્તમ્મ નિ ૧

જૈનાચાર્યોના મહત્ત્વના અથ-ભડારો

ગ્રામીન ઇતિહાસના સુવર્ણમય પત્રો અને શિવાલેખાદિ આધાર-ભૂત માનનોદ્ધાગ પગિચિત કરતા એ પ્રભાવશાલી જ્યોતિર્ધર જૈના ચાર્યોથી માન જૈનોએ જ નહિ સમસ્ત જન-સમાજે ગૌરવ માનવુ જોધએ ભાગતવર્ષની જે ભવ્ય વિભૂતિઓએ અમસ્ત પ્રાણિમાનના શ્રેય માટે સુપ્રનત્નો કર્યા છે અમૃતમય મધુર તથા પથ્ય ઉપદેશો વગસાવ્યા છે તથા તેવા તાત્ત્વિક આધ્યાત્મિક સમુત્પતિ-કાન્ક સનાતન સુખ-જનક પવિત્ર મહાબોધભર્તા સે કડો વિશાળ અથગત્નો ગ્યા છે, જેના વિદ્યમાન અવરોધોથી આજે પણ પાટણ, ખૂભાત અને જેસલમે જેવા અનેક પ્રદેશોના જૈનોના પ્રાચીન પુસ્તક-ભડારો વિચ-નિખ્યાત થયા છે, જેની અથ-સૂચીઓ પણ નિગૃત પુસ્તકરૂપ થઈ પ્રકાશમા આવતી જાય છે, જે વાડુમયમા વિચગતા દેશ-વિદેશના નિઘાપ્રેમી વિદ્વાનોના દષ્ટિબિંદુને જ નહિ, હૃદયોને પણ આકર્ષી ગયા છે એ પ્રભાવશાલી પૂર્વજોના તેવા અથોનો પુનરુદ્ધાર, પ્રતિષ્ઠિતિ લેખન-પ્રકાશન અને પ્રચારગદિ યોગ્ય કર્તવ્ય-ભાગ, સુચ કર્તવ્યદક્ષ તેમના વર્તમાન અનુયાયીઓના-સાહિત્ય સેનીઓના અને શ્રીમાનોના શિષ્ય પ છે સમય અને શક્તિનો સદુપયોગ એ માર્ગે થાય-એમ ઈચ્છુ અગ્યાને નહિ લેખાય પરંતુ તેની સફલતા કર્તવ્યદ્ધાગ જ પ્રાપ્ત કરી શકાય

જગત સિંહે(જર્ણુગજ પુત્રે) જેમને આમ નણુ કરી ઉદયપુરમાં પીછોલા નામના સરોવરમાં મહોદધાનથી વિભૂષિત, પહેલાના ગણાઓએ ડગવેના 'દલવાદલ' નામના મનોહર મહેલમાં સન્માનિત કર્યા પીછોના અને ઉદયસાગર સરોવરમાં નખાતી જાજો જેમના મદુપદેશથી અટકાવી ગજના જન્મ માસ લાદગવામાં તથા ગજ્યાભિષેકના વાગ ગુરવારે હિંસા નિનારી વગકાણા તીર્થને કગ મુક્ત કર્યું, મચિંદ દુર્ગમાં જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો—પ્રતિજ્ઞા વગેરે અનેક સત્કત વ્યો કરાવનાર વિજયદેવસૂરિ ૧

હલ્યાણમાગરસૂરિ

વિ સ ૧૬૪૯માં આચાર્યપદ તથા ૧૬૭૦માં ગરુડેશપદ મેળવનાર કર્ણના અધિપતિને પ્રતિમોધ આપી શિખર(આહોડો) મુકાનનાર અમલગરજના હલ્યાણસાગરસૂરિ

અ દ્રષ્ટીર્તિસૂરિ

સાહિ સલેમગજે જેમને આદર પૂર્વક સન્માનિત કર્યા હતા, તે અ દ્રષ્ટીર્તિસૂરિ (હર્ષકીર્તિસૂરિના ગુરુ)

વિક્રમની ૧૮મી સદીમાં

વિજયરત્નસૂરિ

વિ સ ૧૭૩૨માં જેમને સૂરિ પદ પ્રાપ્ત થયું, વાગડ દેશના રાઉલ ખુમાણસિંહની સલામમાં જેમણે વાદીઓને જિત્યા, અવધાનોથી પ્રસન્ન કર્યા, ગણીઓએ મોતીના સાધિયા પૂરી જેમને સન્માન આપ્યું તેઈ બાલકના અપદગણુથી સન્યાસી રૂકીરોના આગમનને અટકાવતું કર્મ માન કાઢનાર અમદાવાદ(રાજનગર)ના સૂમા આજમશાહ જેમના વચનને માન આપી તે દૂર કર્યું ઉદયપુર(મેવાડ)ના હિંદુ ઇનપતિ

સળધમા જે જે અનન્ય અર્થોનો પ્રકાશ કર્યો હતો, તેની મામે મગલ
યુક્તિ પ્રમાણ-પુરુ મં પ્રયુક્ત વાળવાનું મમયોચિત કર્તવ્ય જેઓએ
નિહંતાથી હિંમતપૂર્વક બનનું હતું

જૈન તરવોનું માયુ વરૂપ નીહાળના જેમણે જનતા-સમક્ષ 'જૈન
તત્વાર્થ' ધર્યો (વિ મ ૧૯૩૭) તથા અજ્ઞાનરૂપ અધકાર નિવારવા
જેમણે 'અજ્ઞાન-તિમિર-લાગ્ન' પ્રહટાવ્યો (વિ મ ૧૯૪૧),
જેમણે તરવોના વાસ્તવિક નિર્ણય માટે મધ્યાહ્ન ૩૬ દૃ આભલાઓથી
રોલતો 'તત્ત્વ-નિર્ણય-પ્રાનાદ' ન્થી તત્ત્વ-નિર્ણયો માટે ખુ લો
મૂ થો (વિ ન ૧૯૫૧)

જેમણે વેદ-પુનિઓ, ઉપનિષદો અમૃતિઓ અને પુણ્યોના ગુરુઓ
પ્રહટ કર્યા, મન-મનાતરોની માનના પ્રકાશિત કરી-વિશ્વધર્મ-જૈન-
ધર્મની છુનના મક અમીક્ષા કરી જૈનવર્મ સળધમા ફેલાનાથેન કુર્તા
અને દૃટ ક પનાવાળી બ્રહ્મ-જાળને છે વા યથાગોચર બન ન ડ્યો દુન
અહીંઓના પૂર્વબદ્ધ દુનગ્રહોને દુન કળવવા ભૂલ-ભરના આક્ષેપો ભેદવા
પોતાના અગાવ ગાદપણનો અને ગ્વ-પુ સિદ્ધાનના ગલી જ્ઞાનનો
સંપ્રયોગ કર્યો અમૂલ્ય સમય અને શક્તિનો આજીવન મર્યાદ્ય કર્યો ૧

જેમણે પાળધમા અનેક જૈનનીયો પ્રહટાવ્યા અનેક નિર્ણય-મૂર્તિઓ
અને જૈનમંદિરો તિમિર કર્યા ચીડાગો (અમેરિકા)ની વિશ્વધર્મ-
પરિષદ સુધી જૈનવર્મનો સ્વ-પરિચય પહોંચાડ્યો કુતન ડો હોર્નલ
જેવા પાશ્ચાત્ય રોડર જેમને પોતાનો સ્વપાદિત ગ્રંથ મન્માન-પૂર્વક
મમર્ષિત કર્યો અને યોગદવાન દ સગવતી જેવા પગમદ મ પગિનાજકા
ચારે જેમને મુક્તિ-પ્રાપ્તમાના સમર્પી તે વિજ્ઞાન દમ્બ નિ જૈન-અધમા
વિજય અને જ્ઞાન દ પ્રવનાવે-એમ ઇચ્છીએ

૧ આ સળધમા પ્રસ્તુત વિજ્ઞાન દસૂરિના એ- વિજ્ઞાન રાખ્ય વિદ્યા
સાગર ન્યાયરત્ન શાંતિનિજ્ય એ રચેલી અજ્ઞાનધમ સહિતા (ગાત સુધા
નિધિ ડિગ્રી ન સ ૧ પૃ ૫ ૬૫૫થી ૭૪૩)મા જૈન ઔર દયાનંદ
સરસ્વતી નામનું પ્ર રણ પણ વિગિટ પદ્ધતિથી આલેખાયેલું છે

પાટણ જેસલમેર, ખલાત, નડોદગ જેવા પ્રદેશોના જૈનોના પ્રાચીન પુનઃ-સંજારણ જે થોડું-વધુ નિરીક્ષણ થઈ શક્ય છે તે પગથી જણાય છે કે-તેમા વિવિધ વિષયક વિવિધ ભાષામા ઉપયોગી અપ્રસિદ્ધ ગ્રંથ-સંગ્રહ પુષ્કળ પ્રમાણમા છે તેને ઉપયોગી પ્રશસનીય પદ્ધતિથી પ્રકાશમા લાવવા માટે શતાવધિ વિદ્વાનો એકાદ શતાબ્દી સુધી સુપ્રયત્ન કરે અને શ્રીમાનો ટ્રેટચવધિ દ્રવ્ય-વ્યય કર તો પણ ભાગ્યે જ એ સર્વ સંગ્રહ પર્ણ પ્રકાશમા આની શેરે તેટલો વિશાલ છે તેમ છતાં તેમાના અત્યુપયોગી મહત્વના ગ્રંથોને પહંલી તરે પ્રકાશમા મુકાવવાની આવશ્યકતા છે, તેમ જ અલભ્ય દુર્લભ જીર્ણુશીર્ણુ થતા ગ્રંથોની હોગેસ્ટેટ મશીન જેવા સાધનોદ્વારા બહુ સભાળથી આદર્શ પ્રતિનિધિઓ કઠાવી વ્યવસ્થિત સંગ્રહ કઠાની અસાધ્યકતા છે આશા છે કે-એ તમ્મ શ્રીમાન્ જૈનસંઘનું લક્ષ્ય અવસ્થા ખેચાશે

વન્યનાઈ

આ મ્યંજે આપણે કૃતચિંતા-પૂર્વક ધ યવાદ આપવો ઘટે—શ્રીમત મહાગજ સાહેબ સયાજીગં ગાયકવાડ મહોદયને કે જેમના પ્રોત્સાહનથી પ્રચલિત સુયશની ગાયકવાડ ઓરિએન્ટલ સિરીઝમા જૈન વિદ્વાનોના પ્રશસ્ત ગ્રંથો પણ પ્રકાશિત થઈ ગયા છે અને એ પ્રકાશન-પ્રયત્ન ચિગ્દાસ અગિત ચાલુ ગહેશે—એમ ઇચ્છીશું

વિક્રમની ૨૦મી સદીમા

પ્રસ્તુત વિજ્યાનન્દમૂરિ—

પૂર્વોક્ત પૂર્નાચાર્યોની પુણ્ય-સ્મૃતિને તાજી ડગવનાર પંજાબી વીર બ્રહ્મક્ષત્રિન સૂરિવર્ય સદ્ગત વિજ્યાનન્દસૂરિ (આત્માગમજી મહાગજ) નું સરમગણુ આડી પ્રસંગોચિત લેખારો

જેમણે સત્યની સોધ માટે, સત્યના સ્વીકાર માટે, સત્યના પ્રકાશ-પ્રચાર માટે તથા સત્યાલાસ અને અસત્યના નિગ્સન માટે સાચા દિલથી પુરપાર્થલનાં સુપ્રયત્નો કર્યા આર્યસમાજના સ્થાપક સ્વામી દયાનંદજીએ ‘સત્યાર્થ પ્રકાશ’ નામના પુનઃપ્રમા જૈનધર્મ અને જૈનો

આચાર્ય તરીકેની ગભીર જનાણદારીનાળી પોતાની ઉત્તમ દગ્ગ
ખજની તથા વિદ્વતા માથેની સાધુતાની જીંચી કિંમત અકાની

સિદ્ધગજ જયસિંહ જેવા પ્રમલપ્રતાપી મહાગજધિગજ ગૂર્જરેશ્વરે
પ્રતિભાગાવી જે વિદ્વદ્ગત્તની પ્રાંત વિદ્વતાના પૂજન કર્યા અને પ્રાર્થના
કળતા જેમજો શ્રેષ્ઠ શબ્દાનુશાસન જ્યુ ૨ સિદ્ધ-હેમચંદ્ર નામથી
સુપ્રખ્યાત થયેના જેમના પ્રશસ્ત શબ્દાનુશાસનને પદ્મસ્તી પગ સ્થાપી
ગૂર્જરેશ્વરે જેમની નિદ્વતાનું ગૌરવ પ્રકટ કર્યું ૨ સેકડો પુસ્તક-
પ્રતિભા લખાવી તેને સન્સ્વતી-લડારોમા આપી અભ્યાસીઓને અને
અધ્યાપકોને અનુકૂલતા કરી આપી પકન-પાકનાદિ પ્રમવ કર્યો તથા
પરીક્ષા, પાત્રોપક, પ્રોત્માત્માદિની ઉત્તમ યોજના કરી ગૂજગતમા
વિદ્યા-પ્રચાર માટે ગૂજગતની તત્કાલીન ગજવાની(પાટણ)ને
વિદ્યાઓનું કેન્દ્ર બનાવ્યું, વિદ્યા-વૃદ્ધિથી નિદ્વતામા અન્ય દેશો કળતા
ગૂજગતને અગ્રગણ ઉન્નત બનાવ્યું

જેમના શબ્દાનુશાસન (અષ્ટાધ્યાયી મસ્કૃત-પ્રાકૃતાદિ ષડ્ભાષાનું
વ્યાકરણ, લિંગાનુશાસન, વાતુપાગયણ, ઉણાદિગણપાઠ વગેરે અગો
અને લઘુવૃત્તિ, મૃદુવૃત્તિ બળનાસ વગેરે સાથે)નો અભ્યાસ કરી
સેકડો અભ્યાસીઓ વ્યુત્પન્ન શબ્દશાસ્ત્રી અને ષડ્ભાષાનિશાન્દો થયા

જેમની દેગી નામમાલા(ગ્તાનની) અભિવાનચિંતામણિ નામ
માલા, અને જેમના અનેકાર્થ-સંગ્રહ નિધ દુરોષ (વનસ્પતિશાસ્ત્ર-
વિષયક ૧૧૨) વગેરે સ્વોપન નિવગણવાળા નિશિષ્ટ સુગમ સગસ

૧ X X X તેનાતિવિસ્તૃત દુરાગમ વિપ્રકીર્તિ શબ્દાનુશાસનમમૂહ કવિતેન ।
અભ્યર્ચિતો નિરવમ વિવિદ્ યથત્ત, શબ્દાનુશાસનમિન્ મુનિદ્દમચંદ્ર ॥”

૨ પ્રભાવકચરિત્રમા વણુન પ્રેવા પ્રે ભાવને સૂચવતુ એક ચિ
પાટણમા રહેલી એ વ્યાખ્યાની પ્રાચીન તાડપત્રોથી પર છે જેનું મૂલ્યન
અમે પત્તનસ્વજનમાળાગારાયમયજીવી (આ ઓ સિ ન ૭૬)મા ક્યું છે

[૪]

આચાર્ય શ્રીહેમચન્દ્ર

[ઐતિહાસિક પ્રામાણિક પરિચય]

[સ વ ૧ ૧૮૧૫ના ચૈ મા વડોદરાના સુવાસ માસિકના વય ૧૧૧
અ ક ૧૨મા નવમ નમનિત]

‘ શન્-પ્રમાણ-સાહિય-ઝન્દો-સ્મરિધાયિનામ્ ।

શ્રીહેમચન્દ્રપાદાના પ્રમાણાય નમો નમ ॥ ”

[નાટ્યદર્પણુ-વિનયુમા મહાકવિ રામચન્દ્ર અને ગુણયદ્ર]

આચાર્ય શ્રીહેમચન્દ્રનું સસ્મગ્ણ એ એક રીતે દેવી સગ્સ્વતીનું
મગલ સસ્મગ્ણ ગણી શકાય સગ્સ્વતીના અવતાર જેવા સિદ્ધસાગ્સ્વત
એ સૂન્વિવનું સમાન-પૂજન એ સગ્સ્વતીના એક વિશિષ્ટ સ્વરૂપનું
કિંવા ગુણગતની સગ્સ્વતીનું જ સન્માન-પૂજન છે આકં સંકોચો
પડેલા પ્રયલપ્રતાપી ગૂર્જરેશ્વરના ઉન્નત મન । જેમને ભક્તિથી
નમ્યા, સગ્સ્વતીના પવિત્ર તટપર સગ્સ્વતીનો માક્ષાત્કાર કગવતા
જે સગ્સ્વતીના ચગ્ણ-કમલોને ગૂર્જરેશ્વરેએ સુવર્ણ-કમલોથી પૂજ્યા
અને જેમને સેકડો સાક્ષ-સુજનોએ સુવર્ણમય સુસાસિત સુવચન-
કુસુમાન્જલિથી વધાયા તેમને સામાન અત્પર મનુષ્ય શુ અર્ધ
ધરી શર ?

ગુણગત પર જેમના ચિગ્મગ્ણીય અગણિત ઉપકાર છે,
કાશ્મીર-વાસિની દેવી સગ્સ્વતીને જેમણે ગુણગત-વાસિની ક્યા,
જેમણે ગુણગતમા જ્ઞાન ગંગા વહેવગવી જેમણે ગુણગતને અદ્યુત
જ્ઞાનામૃત પાશુ જેમણે ગુણગતને સદાચાર-નુસરકારે રીખવી

વિદ્યાઓને પચાની શયા, વિદ્યાઓને પગેપકાગથે વાપરી તેનો સુપયોગ કરી શમ્યા, વિદ્વાનો વિગિદ્ધ લાલ જન-સમાજને આપી શયા, જીવનની અમૂલ્ય ક્ષણોને સુવિવેકથી આર્યક કરી શમ્યા, માન પોતાના જીવનને જ નહિ હજારોના જીવનને સુવચ, કૃતાર્થ, સફળ બનાવી શમ્યા.

ગર્જ-માન્ય, સઘ-માન, લોહ-માન્ય અને વિદ્વન્માન્ય સ માનનીય મૂલ્ય ગજગુરુ હોવા છતા જેઓએ અપર્જ નમ્રતા અને ગભીરતા ધાન્ય કરી, વિદ્યાની અત્પમાનાથી પણ જીજ્ઞાસા-રૂઢતા કૃપમ રૂઢોને-પકિત મન્ય હિરણ્યમલ ખલોને પણ જેમણે પ્રકાશ નથી ઉત્તમ વિદ્યા-શિક્ષાના પાર પડાના.

જેમણે ઔતુમ્યનશને ઇતિહાસમા અમર કળાગ ઔલુક્યનશ અપર્જ-નામવાળા દ્વિચાત્રન મટાકાન્યદ્વાગ સમગ્ર ગજ્ઞાનુશાસનને અદ્ભુત ગીતે દમશ ઐનિહાસિક કાન્યમા જિતાર્ય અને ઔલુક્યનશી (સોલખી) ગર્જસ્થરોના મુયશને વિશ્વ-નિખ્યાત કર્યો જેમા શ્લોકોના મહાકુનો અને ગાથાઓના કુલમે ન્ચી ગુજગતની ત કાલીન ગજવાની અણુલિપાટક નગજ (પાટણ)ની યશ-પ્રશસ્તિ ઉચ્ચારી છે ગુજાતની સમૃદ્ધિ અને નિશિષ્ટતાની શુણ્ઘ-ગાથાઓ ગાઈ ગુજગતની ત્રગસ્ત ખીર્તિ વિગ્તારી છે.

અયોગ-ન્યરઠેદ તથા જેના પગ મલ્લિપેણુમ્મી એ સ્થાદ્વાદમ જરી વિવૃત્તિ ન્ચી છે તે અન્ય-યોગ-ન્યરઠેદ નામે ઓળખાતી દ્વાનિશિકા જેની ન્યેલી વીન્સ્તુતિઓમા તથા વીત ગ-ગ્તોનમા અને મહાદેવ સ્તોત્રમા પણ જેમણે ગલીન બાન લયો છે અને ન્યાયશેલીથી જિયુ તત્ત્વનાન આપ્યુ છે, તથા પ્રમાણુમીમાસાદ્વાગ ન્યાય-પામર્શ કર્યો છે અને અર્ટનીતિ જેના અથદ્વાગ ગજદ્વારી દક્ષતા દર્શાવી છે, તે સર્વ લક્ષ્યમા લેતા તેમની નિવિધ નિયમક અદ્ભુત પ્રતિભા માટે બહુમાન જીવજે તેડુ છે.

સકલનાનાળા સસ્કૃત-પ્રાકૃત ભાષાના ટ્રોસોએ સાહિત્યમેવી જનતા
પગ—તે તે વિષયના અભ્યાસીઓ પગ જે અસાધારણ ઉપકાર કર્યો છે,
તે અત્ય શબ્દોથી વર્ણવી શકાત તેમ નથી

જેમના કાવ્યાનુશાસન (અષ્ટાધ્યાયી, અનકાગ્યૂકામણિ નામના
રોપણ વિવગ્ણ અને વિવેક સાથે)ના અને હદોક્તનુશાસન (અષ્ટા
ધ્યાયી રોપણ વિવગ્ણ સાથે)ના અભ્યાસથી સેકડો અભ્યાસીઓ,
કનિઓ, સાહિત્યકારો, અલકાગચાસ્ત્રીઓ અને સસ્કૃત, પ્રાકૃત તથા
અપભ્રંશ ભાષાના હદ શાસ્ત્રના મર્મસો ઘઈ શક્યા છે એની રીતે
વિદ્વાતાના બે મુખ્ય ફલો—વસ્તુત્વ અને કવિત્વ આપવા માટે જગતના
સાક્ષરો હિંમત પ્રાપ્ત થયાના સદા નમ્ર છે

જેમણે મુખ્યત્વે ગુજરાતના મહાસામ્રાજ્યના અભ્યુદય માટે
જીવન-સર્વસ્વ સમર્પણ કર્યું, સ સાગ્રો સાક્ષ્ય-સમાજ જેમના ગ્યેલા
અથ-વેલવ માટે સદા નમ્ર છે તે અમૂલ્ય અખૂટ શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન-લકાગ્રો
ઉત્તમ નાગસો જેમણે ગુજરાતને અર્પણ કર્યો વાડમનના વિશાલ
નિનિધ પ્રદેરોમા અત્યુપકારક આવશ્યક અસાધારણ સર્વત્રાણ વિશિષ્ટ
ગ્યનાઓ કાના જે વિદ્વચ્છિરોમણિને 'ટલા' ગુજરાતના પાણિનિ
કલા 'ટલાકે જેમને પતજલિ, પિંગલ, મલકવિ દાલિદાસ,
અમગસિંહ, મમ્મટ અને ભદ્રિના અભિનન સ્વરૂપમા ઓળખ્યા
કેટલા' જેમને સિદ્ધસેન દિનાકર અને આર્ય મુહસ્તિનુ અનુકરણ
કરતા જેવા બીજા 'ટલાક વિચારોએ જેમને 'કલિકાલ-સર્વશ
ખિરુદ્ધથી સંબોધ્યા, જેમણે ગર્વિષ્ નારીઓના અને વિદ્વાનોના ગર્વ
ગાળી ગુજરાતનુ ગૌરવ વધાર્યું ગૂર્જરેશ્વરોની ગજસલાને રોલાની,
ગૂર્જરાતની વિદ્વત્પત્તિને નિકમિત-પ્રકુલિત બનાવી જૈન સધ-
સમાજના જ નહિ ગુજરાતના વિશાલ સામ્રાજ્યની પ્રજાના મુખને
ઉજ્જવલ અને સુપ્રસન્ન કર્યું

અપાગ વિદ્યા-પાગનારોનુ અવગાહન-પાન કરી જવા છતા જેઓ

(આમે) દુમાન્પાલની આજ્ઞાથી ઉજ્જયિત (ગિરનાર) પર શ્રીઓ
બાળા, વૃદ્ધો અને માદાઓવી પણ નહિનાઈવી જઈ શકાય તેની,
ધીમામા ગંગેર ચોરનાવાળી કંગવેની પદ્મા (પાટ-ચના વિ સ
૧૦૨૦, ૧૦૨૩) તથા દુષ્ટાધીશ મલ્લિનાર્જુન પર વિજય મેળની
દક્ષિણનો અનુપમ ગર્જનભવ ગુર્જરને ભેટ જનાર એ જ
અર્થે ભર્યમા ગંગેર ગાકુનિકા-પિટાગ નામના મુનિમુનત-
પ્રામાદનો ઉત્તર એ વંગેરમા તે આચાર્ય શ્રી હેમચન્દ્રની શુભ પ્રેરણાઓ
હતી-એ આપણે ન ભૂની ગમીએ કાન-મસે આજે એના મૃતિ-
ચિહ્ના પવટાઈ ગયેના સ્વપ્નમા હાન-તો પણ તત્કાલીન ઇતિહાસમા
તેના C લેખો છે

જેમના નુરુમ (નામ ચ ગદેવ) થાં નધુકાની ધગણી વન્ય થઈ
(વિ સ ૧૧૮૫ હા સુ ૧૫) માતા પા(ત્યા)રિણી આચાર્ય ધન
વાદને પાન થઈ, પિતા અગ્નિ અને મામા નેમિ નામાદિત થયા,
મોર વણિગાની રાતિ પ્રોઢ તરીકે પકાઈ જેમની પ્રવચ્ચા (વિ સ
૧૧૫૪ નામ મોમચદ)વી સ્તલતીર્થ(અલાત)ની ભૂમિ ભાગ
શાધી થઈ, જે સુશિખના સભાવે શુર દેવચક્રસૂત્ર દેવની જેમ
વદનીય થના જેમના સૂત્રિપદ (વિ સ ૧૧૬૬)નો મહો સવ
કંગવાનુ માન નાગપુત્રની જનતાને મળ્યુ, જેમના પવિત્ર દર્શન કંગવાન
અને અમૃત જેવા મધુર વચનો શ્રવણ કંગવાનુ વિગેષ સભાગન-
સાનિધ્ય ગૂઢગતની તત્કાલીન ગજધાની (અણુદિનવાડ પાટણ)ને
પ્રાપ્ત થયુ, જેમના વિગત (વિ સ ૧૨૦૯) થવાથી તત્કાલીન
વૈદ્ય આશ્રમ-વિહીન થયુ, એમ કવિઓએ ઉચ્ચાર્યું ૧ ગુરુગતના
એ સપૂત મહાન વિદ્વાન આચાર્ય શ્રી હેમચન્દ્રનું આન્ક આપણે શુ
કરી શકીએ ?

૧ વડુપ્ય વિગતાશ્રય શ્રિતવતિ શ્રી હેમચન્દ્રે દિવમ્ ।

—ગુરુદેશ્વર-કુપોદિત મધિ મોમેશ્વર

જેમની પ્રશ મનીય પ્રબોધશક્તિથી, અને જેમના મચ્ચગ્નિ-પ્રલા-
વથી ગૂર્જરેશ્વર ચૌતુકન કુમાગપાલ, નજરિ અને ષગમાર્હુત નામથી
પ્રખ્યાત થયા, પુન નિના મૃત્યુ પામનાગના-નિર્મીગના ધનને તજી શમ્યા,
પ્રાણિ-વવ નિનાગનાગ-માગિ-નાગક (અમાગિ-પ્રવર્તક) થયા અને
નગકના કાગણભૂત મનાતા શિકાર, જુગાર, મદિગ પાન વગેરે વ્યસનોને
દૂર કરાની વ્યમન-વાગક અને ધર્માત્મા તરીકે નામના મેળવી શકના

જે રૂપાસિંધુના સુમધુર સદુપદેશે અને સદાયગણે તથા સર્વપ્રાણિ-
હિતકે શુભ પ્રેરણાઓથી ગૂર્જરસ્વગના નિશાલ સામ્રાજ્યમા-તેના
અધીનના ૧૮ ગોમા અભય-દાનની ઉદ્દેષેણાઓ પ્રકટ થઈ અને
અમાગિ-પટહો વાગ્યા જેથી રૂપાપાન અનાયક પશુ-પક્ષી-જાતિ અને
જલચર જલુ-જાતિ પણ ક્ષેત્ર કર્મ કરનાગઓ ॥ નાસથી મુક્ત થઈ,
જેમના પ્રભાવે દિગ્દિગતની અન્ય પ્રજા પણ અહિંસાનો ઉચ્ચ આદર્શ
શીખી

સિદ્ધપુગમા સિદ્ધવિહાર, અણુલિનાડ પાટણમા રાજ-ગિનાગ,
ત્રિભુવન-વિહાર અને પાટણ દેનપતન, થાગપદ (થગદ), લાટા-
પ ની (લાગલ) જનાલિપુગ (જલોગ) વગેરેમા અનેક કુમાગ-
વિહારા (જિન-ચૈ થો) દાગ ગુજગતને ગણગારનામા અને ધર્મપ્રેમી
બનાવનામા જેમની ઉચ્ચ પ્રકાગની શુભ પ્રેરણાઓ સદૃશ થઈ

કુમાગપાલના આદેશથી દડનાયક અલયે તાગ ગામા કગવેલ
અજિત જિને દ્રવુ જાયુ મનોહર મદિગ, કુમાગપાલને ધર્માચાર્ય
હેમચદ્રાચાર્ય સાથે પગિચય કગવનાગ મા ન અમાત્ય વાગ્યવટે
(મહત્તમ બાહડદેને) વિ સ ૧૨૧૩મા કગવેલો શત્રુજયનો ઉજાગ
તથા જેની ઉત્તમના અને કર્ત ય-દક્ષતાની પ્રશસ્તિ નાગ-મા ય કરીશ્વર
સિદ્ધપાલે ઉચ્ચારી હતી તે સોગના અધિપતિ દડનાયક અળડે

૧. ઘન ચ મોક્ષ ચ મુક્ત ચ વેશ્યા વાણદિ ચૌદે વસ્તુસેવા ।
પ્રતાનિ સ્તથ જ્યમનાનિ લોકે, ધોરાતિધોર નરક નવન્તિ ॥

જેમના જીવનના નૃપશ—નૃવાસને મનોદૃ વચન—પુષ્પોથી નુનામિત કરી પ્રકાશિત કર્યો છે પણ આચાર્ય શ્રી હેમચન્દ્રે પોતાના ગ્રંથોમાં પોતાનો પ્રાસંગિક પગિયય ક્ષેત્રી રીતે કન—યો છે? મુખ્યત્વે કૃમાન્પાલ સાથે સબધ ધગવનો તે પગિયય દર્શાવના અહી પ્રયત્ન કરીશું

ત્રિપટિ—સલાકાપુષ્પ—ચન્દ્રિન મહાકાવ્ય (પર્વ ૧૦ માના મર્ગ ૧૧, ૧૨) મા લગવાન મહાવીરની ભવિષ્યવાણી સૂચવના તેઓએ ઉ લેખ કર્યો છે કે—સિધુ—મૌની દેશના વીતલય પત્તનમાં પોતાના સમયમાં બનેલી, કપિલ નધિએ પ્રતિષ્ઠિત કરવી અને પાછળથી ધૂળમાં દટાયેલી ઉચ્ચ જાતિની પોતાની ચદનમયી દિ—યગ્રતિમાને કૃમાન્પાલ ત્યાથી મેળવી તેણે સન્માન—પૂજન ક્ષેત્રી રીતે કનવરો? તે સબધમાં અભય—કુમારના પૂઠવાથી મહાનીરે જણાવ્યું હતું તેમાં સૂચ્યું છે કે —

મહાનીરની ભવિષ્યવાણીમાં

“ મૌગદ્ધ, લાટ અને ગૂર્જરની સીમામાં અનુક્રમે અણહિલ પાટક નામનું નગર થશે ” આર્યભૂમિનું શિરોમણિ, કલ્યાણોત્તુ નિકેતન—સ્થાન, તે અર્ધવર્મનું એકછન્દ્રપ તીર્થ થશે

ત્યાં નત્યો (જિન મ દિરો) મા નેની ન્તનમયી નિર્મલ અર્ધપ્રતિ

૧ શ્રીમદ્ હેમચન્દ્રાચાર્યે ચૈત્તલકથવશ અપરનામવાળા સ રૂત દ્વચાત્રય મહાકાવ્યમાં પ્રથમ સર્ગના નારભમાં ચોથા પદથી ૧૩૪ પદ સુધી ૧૦ શ્લોકોદ્વારા અણહિલપાટ— પુર (પાટણ) નું વિવિધ નકાર વિસ્તારથી મનાહર વણ ન કયું છે તથા તેઓએ પ્રાપ્ત દ્વચાત્રય મહાકાવ્યના પ્રારભમાં પ્રથમ સર્ગની બીજી ગાથાથી ૨૭મી ગાથા પય ત ૨૬ ગાથાઓથી અણહિલનગર (પાટણ) નું ઉત્તમ વણ ન કયું છે પોતાના સમયની પાટણની ઋષિ—સમૃદ્ધિનો જે જોયો ખ્યાલ તેઓએ પ્રાપ્ત છે, તે પાટણની સાચી પ્રભુતા જાણવા ઇચ્છનારે—આસ પરીને ગુજરાતના દરેક સાક્ષરે વચ્ચમાં લેવા જોઈએ ગુજરાતના ઇતિહાસના અશ્યામીઓને એમાંથી ઘણું જાણવાનું મળી શકે તેમ છે

જેમના સાહિત્ય-સેવાના અને સદ્ભાવનાના અપૂર્ણ કાર્યને પૂર્ણ કરી નામને દીધાવે તેવા પદ્મવટ પ્રબંધશતકાગ્ર મહાકવિ રામચંદ્ર, નાટ્યદર્પણ-વિવર્ણ અને દ્રવ્યાલંકાર-વૃત્તિમા રામચંદ્રના સદ્કારી ગુણચંદ્ર, તેમના અનેકાર્થ-કોશને કુંવાકગકૌમુદીથી વિકસાવનાર મહેદ્રમૂર્તિ, મિહિરેમશબ્દાનુશાસન પર ન્યાસ ન્યાવનાર ઉદયચંદ્ર કુમારપાલ (જિનધર્મ) - પ્રતિબોધ અથ અવણ કુનાર વર્ધમાનગણિ, અથ દ્રલેખા-પ્રકળણકાર દેવચંદ્રમુનિ, અને પ્રતિષ્ઠાદિ કાર્યમા સાહાય્ય કરનાર યશચંદ્ર જેવા ગુરુભક્ત વિદ્વાન્ શિષ્યો^૧ ગુજરાતને અર્પણ કરી પંલોક-પ્રનાસી થયા છતાં જેઓ યશોદેહે અઘાપિ અમર છે

અન્યદેશગળના માત્ર ગળનીતિય મંત્રીશ્વર કવિ યશ પાલે મોગળ-પગળ્ય નાટક (ગ્યના વિ સ ૧૨૩૦-૩૨ ગા ઓ સિ પ્ર) દ્વારા સોમપ્રભાચાર્યે કુમારપાલ-પ્રતિબોધ (૨ગ્યના વિ સ ૧૨૪૧ ગા ઓ સિ પ્ર) દ્વારા, પ્રભાચંદ્રસૂરિએ પ્રભાવક-ચંતિ (ગ્યના વિ સ ૧૩૩૪)મા મેરતુગસૂરિએ પ્રબંધ-ચિંતામણિ (ગ્યના વિ સ ૧૩૬૧)મા, ગાંગરોખસૂરિએ પ્રબંધોશ (ગ્યના વિ સ ૧૪૦૫)મા, જયસિંહસૂરિએ કુમારપાલ-ચંતિ મહાકાવ્ય (ગ્યના વિ સ ૧૪૨૨)મા જિનમહનગણિએ કુમારપાલ પ્રબંધ (ગ્યના વિ સ ૧૪૯૨)મા, ચાગિરમુદ્દગણિએ કુમારપાલ ચંતિ કાવ્ય (ગ્યના આશરે વિ સ ૧૫૨૫)મા, તથા દેવપ્રભ ગણિ, હીરકુશન કવિ ઋષ્યલદાસ કવિ જિનભવ, વગેરેએ કુમારપાલ ગસો (ગ્યના વિ સ ૧૬૪૦, ૧૬૭૦, ૧૭૪૨)મા અને ખીજ પણ અનેક વિદ્વાનોએ પોતપોતાના અથોમા તથા હેમચંદ્રાચાર્યના અથો પર વૃત્તિ, વ્યાખ્યા અવચૂરિ, ટીકા-ટિપ્પની કે અથ યોજના કરતા

૧ વિશેષ માટે લેખની નલ-વિલાસ નાટ્ય (ગા ઓ સિ)ની સ પ્રસ્તાવના જુઓ

ઈર્મવીઃ દાનનીઃ અને યુદ્ધનીઃ તે મહાત્મા પોતાની પ્રજાને પિતાની જેમ પંચપાલન કરતા પન્ન સદ્ધિ પમાડરો (અગ્રયુદ્ધ તન્દ્ર લઈ જશે)

સભુ(મગ્ધ) હોવા છતાં પણ અતિયતુર, ગાત હોવા છતાં પણ આરાતુ પાલન કરનારામાં ઇદ્ર જેવો, હમાવાન હોવા છતાં પણ અધૃધ્ધ (પગલન ન કરી શકાય તેવો) તે ગન્ન(કુમારપાલ) લાગ્યા સમય સુધી પૃથ્વીનું પાલન કરશે

હિત કરનાર ઉપાધ્યાય અતેવાસી(શિષ્ય)ને જેમ ત્રિદાપૃષ્ઠ થતાવે, તેમ તે ગન્ન લોગને પોતાની સદૃશ ધર્મનિષ્ઠ કરશે

શરણુ ઇન્દ્રનાગઓને શન્ખ(શન્ખ આપરામાં સાધુ), પગ્નારી-સર્પાદ્ય તે ગન્ન, ધન કરના અને પ્રાણો કરતા પણ ધર્મને બહુ માનરો(બહુ માન આપરો)

તે(કુમારપાલ), પગક્રમરૂડે, દાનરૂડે, દયાવડે, આરાવડે અને ખીજ પુરુષ-ગુણોરૂડે અદ્વિતીય થશે

તે(કુમારપાલ), કૌબેરી (ઉત્તર) દિશાને દુરશ્ક(દુર્વસ્તાન) સુધી, ઐ દ્રા(પૂર્વ દિશા)ને ત્રિશાપગા(ગંગા નદી) સુધી દક્ષિણ દિશાને વિંધ્યાચલ સુધી અને પશ્ચિમ દિશાને સમુદ્ર સુધી સાધશે ^૧

૧ કુમારપાલનો રાજ્યાભિષેક થતા તેને અસમય સમગ્ર મેપાદલક્ષના શક્તિભરીશ્વર આત્મરાજ (અર્જુનરાજ) અથવા રાજાઓ સાથે મળી જઈ વિરોધ દર્શાવતા કુમારપાલે ત્યાં જઈ રણસંગ્રામમાં પરાક્રમથી યુદ્ધ ખેલી તેના હાથી પર ચડી જઈ આત્મ(અર્જુનરાજ)ને હાથી પરથી પાડી શરસીરતાથી પરાસ્ત કર્યો એથી આત્મરાજે પોતાની કથા જાહેર કરી કુમારપાલને પરણાવી અને રત્નો હાથી વોરની ઉત્તમ ભોગથી સતુષ્ટ કર્યો એનું વિસ્તારથી વર્ણન હેમચંદ્રાચાર્યે સંસ્કૃત દ્વયાશ્રય મહાકાવ્ય(સર્ગ ૧૬થી ૧૯)માં આપ્યું છે તથા કુમારપાલની સેનાએ મળવાના રાજા બલ્યાલને જીત્યાનું પણ ત્યાં વર્ણન છે મહારાષ્ટ્ર નિરિ દેશીમાંથી આવેલા મગધપાઠકોનારા કરાતી

માઓ ન દીધું (લીપ) વગેરની પ્રતિમાઓની કથાને સત્ય માનવા પ્રેરે, સૂર્ય જેના દેહીપ્રમાન સોનાના કવરોથી અનૃત થયેના શિખરોવાળા ચૈત્યો(જિનમંદિરો) વડે તે(પાટણ નગર) સુગોલિત થશે

ત્યા વસનાર સકલ શ્રમણોપાસક(શ્રાવણ)જનો પ્રાચે અતિથિઓને સવિભાગ કરીને (મુનિજનોને દાન આપીને) ભોજન માટે પ્રાર્થન કરશે

ત્યા વસનાર લોકો પગ સપત્તિમા ઈર્ધ્યા ન કરનારા પોતાની સપત્તિથી સતુષ્ટ ગહેનારા અને પાત્રોમા દાન શીલ (દાન સ્વભાવ સદા-ચાગવાળા) થશે

અલગ(કુબેરની નજવાની)મા ગહેલા યક્ષો જેવા ત્યાના ધર્મિયો શ્રદ્ધાલુ આર્તો(જૈનો) સાત દેવો(૧ જિન ધર્મ, ૨ જિન લક્ષ્મી, ૩ જિનાગમ, ૪ સાધુ, ૫ સાધ્વી ૬ શ્રાવણ અને ૭ શ્રાવિકા)મા દ્રવ્ય અત્યંત વાવરો ૧

તે નગરમા વસનાર સર્વે કોઈ લોક, સુખમાકાવના લોકની જેમ પગ ધન અને પગ દાગ પ્રત્યે પગદ્મુખ થશે

કુમારપાલ-પરિચય

હે અલય ! અમાગ નિર્વાણ પછી જનારે ૧૬૬૯ (વિ સ ૧૧૯૯) વર્ષો જગે, ત્યારે તે નગર(પાટણ)મા ચૌતુર્થ કુલમા ચક્ર જેવો મહાબાહુ (મહાપગક્રમી), પ્રયત્ન અખંડ શાસન(આરા)વાળો કુમારપાલ ભૂપાલ થશે

૧ આ ૭ દેવોમા ધન વાવના સખ વમા હેમચક્રાચાચે પાતાના ચોગરાસ(જૈનધર્મ -પ્રસારક સલા-ભાનનગરથી પ્રસિદ્ધ)ના પિત્ર પ્રકાશમા મહાશ્રાવકનું સ્વરૂપ સૂચવતા ૧૧-મા શ્લોકના વિવરણમા વિસ્તારથી પ્રતિપાદન કર્યું છે

વર્મવીર, દાનવીર અને યુદ્ધવીર તે મહાત્મા પોતાની પ્રજાને પિતાની જેમ પંચિપાનન કરતા પન્ન સદ્ધિ પમાડગે (અગ્રયુદ્ધ તન્દ્ર લઈ જગે)

સજ્જ (મગલ) હોવા છતા પણ અતિચતુર, શાત હોવા છતા પણ આત્માનુ પાનન કરગનનામા છ' જેવો, ક્ષમાવાન હોવા છતા પણ અધૃષ્ટ (પગલન ન કરી શકાય તેવો) તે ગજ (કુમારપાલ) લાગા સમય સુધી પૃથ્વીનુ પાલન કરગે

હિન કરનાર ઉપાધ્યાય અને સમી (શિષ્ય) ને જેમ વિદ્યાપૂર્ણ બનાવે, તેમ તે ગજ લોટાને પોતાની સદૃશ ધર્મનિન કરગે

શગણ ઈચ્છનાગઓને શન્ન્ય (શગણ આપવામા સાધુ), પગનારી-સરોવર તે ગજ, ધન કરતા અને પ્રાણો કરતા પણ વર્મને બહુ માનગે (બહુ માન આપગે)

તે (કુમારપાલ), પગક્રમવડે, દાનવડે, દયાવડે, આરાવડે અને બીજા પુરુષ-ગુણોવડે અદ્વિતીય થગે

તે (કુમારપાલ), ઠોખેરી (ઉત્તર) દિશાને છુરજ (છુર્કસ્તાન) સુધી, ઐ દ્રા (પૂર્વ દિશા) ને નિર્ગાપગા (ગંગા નદી) સુધી દક્ષિણ દિશાને વિંધ્યાચલ સુધી અને પશ્ચિમ દિશાને સમુદ્ર સુધી સાધરો ૧

૧ કુમારપાલનો રા ચાલિરેક થતા તેને અસમય સમગ્ર અપાદલનના શા લગીશ્વર આત્મરાજ (અર્જુનરાજ) અ ચ રાજાઓ સાથે મળી જઈ વિરાવ દર્શાવતા કુમારપાલે ત્યા જઈ રણસ આમમા પરાક્રમથી રુદ્ર ખેત્રી તેના હાથી પર ચડી જઈ આત્મ (અર્જુનરાજ) ને હાથી પરથી પાડી ચરત્રીરતાથી પરાસ્ત કર્યો પ્રેથી આત્મરાજ પોતાની ય યા જલહણા કુમારપાલને પરણાવી અને રત્નો હાથી વોરેની ઉત્તમ લેટોથી સતુષ્ટ કર્યો એનું વિસ્તારથી વણ ન હેમચ દ્રાચારે સર ત દ્વચાશ્રય મહા ભ્ય (સગ ૧૬થી ૧૮) મા આપ્યું છે તથા કુમારપાલની સેનાએ માલવાના રાવ બલવાને જીત્યાનું પણ ત્યા ચપુન ઠે મહારાષ્ટ્ર વિરે દેશોમાથી આવેના મગલપાકડોનારા કરાવી

કુમારપાલની મૃત્યુ પ્રાપ્ત દ્વિતીય મહાકાવ્ય (સગ ૧૯૧) માં સૂચવી છે તથા કુ કણ (કોમલ) ના અધીરા મલ્લિકાજી નને કુમારપાલે યુદ્ધમાં પરાસ્ત મ્યો કુમારપાલના સૈ ને મલ્લિકાજી નનો ગિરજો મ્યો અને દક્ષિણ દિશામાં કુમારપાલનું સ્વામિત્વ થયું-એ નહીં ન હેમચ દ્રાચારે નાટ્ય દ્વિતીય મહાકાવ્ય (સગ ૧૯૧) માં આપ્યું છે, તથા પશ્ચિમ દિશાના મ્યામી સિંહુપતિ કુમારપાલનો આજ્ઞાવર્તી થયો હતો ચવનરા (લુકસ્તાન) ના રાજાએ કુમારપાલને પ્રસન્ન રાખના ઉપાય ચિતવ્યો હતો હોરે (મ્યે) શ્વર તેનો મિત્ર થયો હતો વારાપુસીના સ્વામિએ કુમારપાલના વારને શોભાવ્યું હતું મગધ-દેશના રાજાએ બેટણ આપ્યું હતું ગૌહદેગના રાજાએ મોટા હાથીઓ ભેટ આપ્યા હતા કુમારપાલની સેનાથી ક ચકુળ (કનૌજ) ના રાજાને લય થયો હતો ગૂજ રાજા કુમારપાલના સૈ યની હાવણી ભેટા લયથી દગાપ દેશના રાજાનું મરણ થયું હતું અને કુમારપાલના સૈ યે તેની રાજધાનીની (દગાપ દેશની) રાજ-સમૃદ્ધિને કુમારપાલને સ્વાધીન કરી હતી કુમારપાલની સેનાએ ઐદીશ્વરના માનનું ખડન કયું હતું કુમારપાલે વા (નમદા) ના તટ પર પાવ નાખ્યો હતો મથુરાધીશે કનક વગેરે સમપાપુ કરી કુમાર પાલના સૈ યથી પોતાના પ્રેમની રક્ષા કરી હતી કુમારપાલના આરાધન માટે જાલપતિ (રાજપૂતાના રાજા) એ હાથીઓ ભેટ ધરી નમ્ર વિજ્ઞાપિ કરી હતી એ સંનતુ મત્યક્ષ દદ્ધ-જ્ઞાત પ્રામાણિક વાપુ ન હેમચ દ્રાચારે ઉપયુ ત મા દ્વિતીય મહાકાવ્ય (સગ ૧૯૧) માં આપેલું છે

ત્રિપદિ શલાકાપુરુષો (૨૪ તીથ કરો ૧૨ ચક્રવર્તીઆ હ બલદેવો હ વાસુ દેવો અને હ પ્રતિવાસુદેવો) ના ચરિ ની રચના કરવામાં કારણભૂત કુમાર પાલની પ્રાચ ના-પ્રેરણા હોવાથી હેમચ દ્રાચારે તે મહાકાવ્યના અંતમાં પણ પરિમિત શબ્દોમાં કુમારપાલનો હચિત પરિચય પ્રાવતા પ્રમાણિત કર્યું છે કે-

એદિ દરાણુ માલવા મહારાષ્ટ્ર અપરા ત કુરુ સિંધુ અને અ ય પ્રેષ દુગ (ગુજ - કિલ્લાવાળા અને દુ ખે ગમન કરી રાકાય તેવા) દેશોને બાહુ-પરાક્રમગામિથી જિતનાર વિષ્ણુ જેવા ચૌલુચ્ય મૂલરાજના અન્વયમાં થયેલા પરમાર્થેત વિનયવાન કુમારપાલ પૃસ્તીપાલે એક વખતે તે (આચાર્ય હેમચ દ્ર) ને નમન કરી આ પ્રમાણે કહ્યું કે —

હે આમિ ! ૧ ગિ ૧૨ ૨ જુગાર ૩ મદિરા વગેરે જે ૫૬ પણ નારખીના આયુષ્યના નિમિત્ત પ છે ત સર—નિર્નિમિત્ત(નિષ્કારણ-મેઈ પણ પ્રમરના ગ્નાથ વિના) ઉપમર મરવાની જીલ્લાવાળા—એના આપની આજ્ઞાને પ્રાપ્ત કૃત્રી મે પૃથ્વીમા નિષિદ્ધ મ્યુ છે—અગ્નિ છે તથા પુનરુદ્ધિત મૃત્યુ પામનારનું ધન મે મૂળી નીડુ છે—એવું બધું મ્યુ છે તથા અર્હચૈતો(જિન-મદિ)થી પૃથ્વીને મે વિભાષિત મરી છે એની રીને પાસમા હું અ પ્રતિ(પહેલા થયેલ જૈનરાજ) એવા થયો ક

પહેલા આપે મારા પૂર્વ ભક્તિમાન મિષ્કરાળ મહારાજની નાથ નાથી સુદર વૃત્તિથી સુગમ તથા અ ૥ (જિગાનુગાસન ધાતુપારાયણ વગેરે) સંહિત વ્યાકરણ રચ્યુ હત અન માં માટે નિમલ થેા શાસ્ત્ર રચ્યુ હલ, તથા લોમે માટે દ્વિધાશ્રય ૧૬ અવ ૧૨ નામસ ગ્રંથો(કોશો) નોર અથ શાસ્ત્રો પણ રચ્યા છે જે ટે લોમે પર ઉપમર મરવાના મય મા આપ ગ્નાથમેવ (પોતાની મેજે જ) સમ્ય છે તો પણ હું આ નાથ ના ૫ હુ ટે—મારા જેવા મનુષ્યના પરિભોધ (પ્રતિભોધ) માટે આપ ૬૩ ગના ૧ પુરુષો(જાનમ દેખાને પામેલા પુરુષો)ના ચરિત્રન પણ પ્રમણિત ૫ ૧ એ પ્રમાણે ત (કુમારપાલ)ના ઉપાધ(પ્રેરણા)ની હેમચન્દ્રા નાથે વર્મોપદેગ ૫ મદ્વિતીય ક્વચી પ્રધાન અને મનોહર એવા શાશ્વતપુરુષોના ઈતિવ્રત(ઈતિહાસ)ન વચનોના વિસ્તારમા આપો અ માગયન ગ્રંથના પદ્યા આ નમાણે છે—

“ નિષ્ણુદ્ધેદિ દશાગ માન્વ મહારાષ્ટ્રપરાન્તાન્ રુક્ષ્ન,
સિંધૂનન્યતમાશ્વ દુગનિપયાન્ ગેવીવશસ્તથા હરિ ।
ચોલુક્ય પરમાહનો વિનયવાન્ શ્રીમૃગનાવથી,
ત નત્તેનિ કુમારપાલપ્રિવીપાલોઽવીરકન્ન ॥
પાપર્દિં શૂત મદ્ય પ્રમૃત્તિ નિમપિ ચતારકાયુનિમિત્ત
તત્ત મત્ત નિર્નિમિત્તોપકૃતિટ્ટનિયા પ્રાપ્ય સુખાન્મમાનાન્ ।
સ્વામિન્ ! ડગ્યા નિષિદ્ધ ધનમસુતનૃતસ્યાથ મુન્ત તથાડઈ
ચ્ચેચૈરુત્તસિતા મૂરભવમિતિ સમ સમ્પ્રતે સમ્પ્રતીહ ॥
પૂવ પૂવનસિદ્ધરાનનૃપતેર્મત્તિસ્પૃશો યાદ્યથા
સાદ્ યાનરણ મુદ્ધતિ સુગમ ચકુભવન્ત પુરા ।
મદ્વોરથ યોગશાસ્ત્રમમલ લોભય ચ દ્વિધાશ્રય—
ચ્છ ગે-ડલ્લહ્નિનામમન્દ્ર મુખાવયાનિ શાસ્ત્રાણ્યપિ ॥

આચાર્ય હેમચ દ્રના દર્શન પત્રી—

તે ગજ (કુમારપાલ) અન્યદા ૧૫જ્જશાખામા મુનિ ૨૪ દ્રના કુલમા ઉપન થએલા આચાર્ય હેમચ દ્રના દર્શન કરશે મેવના દર્શનથી મયુગની જેમ, તેમના દર્શનથી તે (ગજ) પ્રમુક્તિ થશે તે ભદ્રાતમા તે મુનિ (હેમચ દ્રાચાર્ય)ને વદન કરના માટે ત્વગ કરશે (ઉત્સુકતા ધર્માવરો), જિન-ચૈત્યમા ધર્મ-દેશના કરતા તે સૂગિને વદન કરના માટે, તે ગજ આવક અમાત્ય સાથે જશે

ભોક્ષોપકારકરણે સ્વયમેવ યુય, સજ્જા સ્થ યદપિ તથાપ્યહમધયેડદ ।
માદૃગ્જનસ્ય પરિબોધકૃતે શલાકા પુસ્તા પ્રકાશયત વૃક્ષમપિ ત્રિવષ્ટે ॥
તસ્યોપરોધાદિનિ હેમચ દ્રાચાર્ય શલાકાપુરુષેતિવૃક્ષમ્ ।
ધર્મોપદેશૈકફલપ્રધાન, યધીવિશચ્ચાશ ગિરા પ્રપચ્ચે ॥

૧-૨ મા વ જ્જશાખા અને અ દ્રકુલનો વિસ્તારથી પરિચય હેમચ દ્રાચાર્યે પરિશિષ્ટપત્રમા આપ્યો છે હેમચ દ્રાચાર્યે અતિવિસ્તૃત છત્રીશબ્દનર શ્લોકપ્રમાણ દસપવવાળા નિષદ્ધિશલાકાપુરુષચરિ નામના મહાકાવ્યના અતમા પોતાની ગુરુ-પરપરા દગાવતી પ્રશસ્તિ પ્રકાશિત થી છે ત્યા વિશેષમા કેટલિક ગા વજ્જશાખા અને અ દ્રગચ્છમા થયેલા પોતાના સુચારની પૂન જ ચશોભદ્રસૂરિ (ગિરનારમા નેમિજિન-સ મુખ શિલા પર સમાધિસ્થ થઈ ૧૩ દિવસોના અનશનથી રનમ વાસી થનાર)નો ઉલ્લેખ કરી તેમના શિષ્ય અધુગ્નસૂરિ (પ્રા કથાનક ન થના કર્તા)ના નરિષ્ય અને ગુણુસેનમૂરિના શિષ્ય દેવચ દ્રસૂરિનો પોતાના ગુરુ તરીકે પરિચય કર્યો છે કે—

અનનિ પવિ કરનાર અદ્વિતીય જગતીય ક્યાતાદરપી ગજાને પ્રકટાવવામા હિમાચલ જેવા વિશ્વને પ્રભાધ કરવામા સૂચ જેવા જેઓ કથાનકરૂતિ અને શક્તિ-વસ્તિ (વિ સ ૧૧૬૦મા અ ભાતમા જયસિંહના રાજ્યમા ખારબંજર શ્લોકપ્રમાણ પ્રાકૃત મહાકાવ્ય)ની રચના કરીને પરમ પ્રસિધ્ધિ પામ્યા હતા તેઓ અત્ય ત તપસ્વી અને પ્રભાવશાલી દેવચ દ્રસૂરિ થયા, તેમના ચરણ-કમલને સેવતા ભ્રમર જેવા તથા તેમના પ્રસાદથી જ્ઞાન-સુપત્તિ અને મહોદય પ્રાપ્ત કરનાર આચાર્ય હેમચ દ્ર થયા એવી રીતે પોતાનો નમ્ર પરિચય કરાવ્યો છે—

તે ગત(કુમારપાલ), તત્ત્વ(૧ એવ, ૩ શુર, ૩ ધર્મ)ને ન બણવા છતાં પણ ત્યાં દેવને નમસ્કાર કરીને, તે આચાર્ય(હેમચન્દ્ર)ને ભાવ-શુદ્ધ ચિત્તવે વદન કર્યો

‘દિધ્યસ્તસ્ય ચ તોયમવનનવન પાવિત્ર્યઋત્તદ્વન,
સ્વાદાદ ત્રિજ્ઞાપગા દિમગિર્નિવિશ્વપ્રવોધાર્યમા ।
ફૂળા સ્થાનસ્વૃત્તિ દ્વાનિત્તરિત પ્રાપ્ત પ્રતિદ્ધિ પરા
સૂરિભૂરિતપ શ્રમાવવમતિ શ્રીદેવચ દ્રોહમવત્ ॥
જાચાર્યો હેમચન્દ્રોન્મૂલ તત્ત્વા(ત્વ)ન્મુજ પદપત્ ।
તત્ત્વપ્રમાણાદધિગત-જ્ઞાનમ્પ્રમહોદય ॥

તેમના યોગગાત્રમા હિંસા-નિરોધ તથા માસ મહિત્રા ગિમત વારેના ત્યાગ માટે સમય ઉપદેશો તથા શ્રાવણના આચાર પણ સ્પર્શિત છે

પરમાર્થેત શ્રીકુમા પાલ બૂપાલે સાબળના ઈન્દુ ૮૩ અથી એ જ એક ય મહારાજની અભ્યય નાથી તેમને આ યોગગાત્રની ચના ૧ હતી તથા એ અધ્યા મોપનિપત્ નામના પટ્ટળ ધવાળા ઉત્તમ ઉપદેશમય બાર પ્રમશોથી ગોલતા એવેપણ યોગગાત્રની વૃત્તિ (૧૨૦૦૦-બારઉ તર શ્લોક પ્રમાણ) પણ એ જ મહારાજની આથ નાથી પ્રેરાઈને તેઓએ ૧ હતી-તેવે હિલેખ ત્યાં કરે છે—

‘‘યા શાલાદ સ્વ મુ)શુરેર્મુન્નાનુભવાચ્ચાજાપિ ત્રિજ્ઞિવ ક્વત્તિવ,
યોગસ્યોપનિપદ વિવેકિપરિપચ્ચેતદ્વપ્રત્કારિણા ।
શ્રીચૌતુવ્યકુમારપાલનૃપનેરત્યમમ્બધનાદ
આચાર્યેણ નિવેશિતાં પથિ મિત્રા શ્રીહેમચન્દ્રેણ મા ॥’

તથા વિવરણના અર્થમા—

‘‘હતિ શ્રીપરમાર્થેતશ્રીકુમારપાલભૂપાલનુગ્રપિતે આચાર્યશ્રીહેમચન્દ્રનિરચિતેડ પ્યાત્મોપનિપત્ત્વામ્નિ મન્જાનપટ્ટવધ શ્રીયોગશાસ્ત્રે સ્વોપન દ્વાન્શપ્રકાશનિવરણ સમાપ્તમ્ ।

શ્રીચૌતુવ્યકિનિપત્તિનૃપપ્રાથનાપ્રેરિતોડ્ઢ
તત્ત્વજ્ઞાનામૃતજન્નિધયાગશાસ્ત્રસ્ય વૃત્તિમ્ ।
સ્વોપજ્ઞસ્ય ચરચયમિમા તાવદપા ચ નન્વાદ
યાવન્જૈનપ્રવચનવતી મુમુવ સ્વસ્થયીયમ્ ॥

(તે ગજ્ઞ(કુમારપાલ), તેમના (આચાર્ય હિમચંદ્રના) મુખથી નિશુદ્ધ ધર્મ-દેશના પ્રીતિપૂર્વક સાલણીને સમ્યક્ત્વપૂર્વક અણુવતો (આવેના વતો) સ્વીકારો બોધ પામતા તે ગજ્ઞ આવકોના આચાર્યનો પારગામી થયો ૧ આરથાન(ગજ-સલા)મા ગજા છતાં પણ ધર્મ-ગોષી દ્વારા પોતાના આત્માને ગમાડો-વિનોદ પમાડો

પ્રતિદિન (૨ પર્વ દિનોમા) પ્રાયે બ્રહ્મચર્ય કરનાર તે ગજ્ઞ, અન, શાક, ફલ વગેરેના નિયમોને ગ્રહણ કરો

સુખાદિશાની તે ગજ્ઞ(કુમારપાલ), સાવાગણુસ્ત્રી(વેશ્યા)ઓને જ નહિ, પરંતુ ધર્મપત્નીઓને પણ વર્જશે અને બ્રહ્મચર્ય પાલન માટે બોધ પમાડો

તે મુનિ(હિમચંદ્રાચાર્ય)ના ઉપદેશદ્વારા જીવ, અજીવ વગેરે તરંગોનો જાણકાર થઈ તે ગજ્ઞ બીજાઓને પણ બોધિ(જૈનધર્મ-શ્રદ્ધા)-પદાન કરો

અર્ધધર્મ પ્રત્યે દ્વેષ કરનારા જે ગ્રાઈ પાકુર ગ વગેરે બ્રાહ્મણો વગેરે હો, તે પણ તે(કુમારપાલ)ની આજ્ઞાથી ગર્ભ-આવેશ જેવા થયો

આવકના નતોને સ્વીકારનાર તે ધર્મજ્ઞ ગજ્ઞ ૧ ચંચો(જિનો)ને પૂજ્યા વિના અને ગુરુઓને પ્રણામ કર્યા વિના ભોજન કરો નહિ

૧ કુમારપાલ ભૂપાલના પ્રતિદિન પઠન માટે (તેણે પૂર્વ કરેલા અબહ્ય-અક્ષણથી અપવિત્ર થયેલા ૭૨ દાતોની શુદ્ધિ માટે ૩૨ પ્રકારમા) તેઓએ વીતરાગના વિરાટ સ્વરૂપને પ્રમાણિત કરતું વીતરાગરામય વીતરાગ સ્તોત્ર રચ્યું હતું તેના અતમા પણ તેઓએ કુમારપાલ ભૂપાલ માટે શુભ આશીર્વાદ પ્રકટ કર્યો છે—

“ શ્રીહેમચ દ્રુપદવાદ, વીતરાગસ્તપાદિત ।

કુમારપાલભૂપાલ, પ્રાપ્નોતુ ફલમીષ્ણમ્ ॥

તે (કુમારપાલ ગજ) પુન વિના મૃત્યુ પામના પુરપોના દ્રવ્યને
ગ્રહણ કરગે નહિ^૧, ખરખજ જે વિવેકનુ ફલ છે, અવિવેકી અતૃપ્ત
રોય છે

૧ દ્વિયાશ્રય મામલ્ય (સગ ૨૦ શ્લો ૩૮-)મા હેમચ દ્રાચાર્યે વ્યા
સખધમા જણાવ્યું છે કે— મહારાજ કુમારપાલે એક વખત મધ્યરાત્રે
ઠોઈ રહતી સ્ત્રીનો મ્હણ આતસ્વર સાંભળ્યો વેપ-પરાવર્તન -ગી મહારાજ
ત્યા ગયા અને તેના ખનુ ધરણ બળ્યું કે- પતિ-પુ ના મરણ સમાચાર
જણાતા પોતાનું ધન રાજ લઈ લેશે એના અધિક ખતાયક વ્યાધાતથી
જીવનથી મટાગી તેણી ગમે કામો ખાઈ મરી જવા તત્પર થઈ હતી -રાજાએ
તેણીને માથાસન આપી શ્રદ્ધા કરાવી કે- પુ -રતિન મૃતુ પામનારનું ધન
આ રાત્ર લેશે નહિ અને એ પછી કુમારપાલે મમારસને ફરમાવી તેની
આજ્ઞા ન ઠ -રાવી હતી

હેમચ દ્રાચાર્યના સમકાલીન મેઘમળાચારે નિ સ ૧૦૪૧મા પાટણ
મા રચ્યા કુમારપાલપતિમો ૫(ગા એ સિ) નામના નિમ્નૃત્ર ગ્રંથમા આ
સખધમા ૮/૧૫ શ્લો ૭ કે-હેમચ દ્રાચાર્યના ૮પગથી ૧૦૦ માણુનતમા
અર્ધત-૫૦ ન લેનાના નિયમ લેતા બહુ પીગ કરનાર અને પાપ-બ ધનનુ
કારણ સમજ કુમારપાલે તે રહતી સ્ત્રીઓના ધનને નહિ લેનાના નિયમ લીધા
જોતો-મ પ્રસ ૧ ગુરુ હેમચ દ્રાચાર્યે તની ૧૧ સા મ્હી હતી કે-

ન વમુક્ત પૂવ રયુ નતુ(દુ)પ નામાગ(ક) મરત—

પ્રમૃત્યુર્વાનાથ કૃતયુગક્ષ્ણાત્પતિમિરપિ ।

નિમુ-ચન્ મ નોપાત્ તત્પિ મ્દતી રિત્તમણુના

કુમારદમાપાલ ! ત્વમમિ મહતા મસ્તકમણિ ॥

ભાવાય —હે કુમારપાલ ! પૂરે દૃતગુણમા થઈ ગેલા રતુ નતુ(દુ)પ
નામાગ(ક) ભરત વા રાજાવાએ પણ જે મૂચુ ન હતુ તે મ્દતી-વિત્ત
(પતિ-પુ નિનાની રહતી-નિરી રા સ્ત્રીઓના ધન)ન હાલ (મલિગુગમા
પણ) સ તોપથી મૂચુ તેો છ મહાપુરુષમા પણ ગિરામણિ છ

મેહારાજ-પરાજય નાટકમા કુમારપાલના પરિચય -રાવતા જણાવ્યું
છે કે—

જે મૃગયા(શિકાર)ને પાકુ વગેરે (નાનગો)એ પણ તજી ન હતી, તેને પોતે (કુમારપાલ) તજી અને તેની આગળથી દરેક જન પણ ત્યાગ કરી

હિસાનો નિધેય કરનાર(અમારો-અહિંસા પળાવનાર) તે ગજ (કુમારપાલ) વિદ્યમાન ગણેતા મૃગયા(શિકાર) વગેરે તો દૂર ગણે માકણ, જૂ વગેરેને પણ અત્યંત(ચડાલ જેવા દલકા ગણાતા લોગ) પણ હણી નહિ

‘ पद्मासक्तं कुमारपालं नृपनिजरे स च द्रान्वयी,
जैत धर्ममवाप्य पापशमनं श्रीहर्मचन्द्राद् गुरो ।

निर्वीराधनमुज्झता मिथता द्यूतादिनिर्वासन,
यनैकेन भवेन मोहनृपनिजिम्बे जगत्प्रष्टक ॥

બાનાથ — અદ્રવશી તે કુમારપાલ રાજ લક્ષ્મીના આશ્રય-સ્થાન-રૂપ થયો. શ્રીહર્મચંદ્ર ગુરુ પાસેથી પાપ-રામન પ્રનાર જૈનધર્મ કે પ્રાપ્ત કરીને નિર્વીરાધના ધનને મૂકી દેતા તથા દ્યૂત (જુગાર) વગેરે વ્યસનોને દૂર કરાવતા જે અઠિતીય સુખને જગત્મા કંટક જેવા મોહરાજને જિતીને હતો.

મોહપરાજય નાટક (ગા એ મિ)મા કુમારપાલ ધર્મ રાજને હેશી કહે છે કે—

“ निर्वीराधनमुज्झितं विदलितं द्यूतादिलीलायितं
देवानामपि दुष्मा प्रियतमा प्राप्ता कृपासुत्रा ।
ध्वस्तो मोहिरिपु द्यूता निनमयी पृथ्वी भवत्प्रहमात्,
तीणं सङ्गरमागरं निमपरं तत्र स्याद् यन्नाशास्महे ॥

બાવાથ — હે ધર્મ રાજ ! આપના સગમથી નિરીરા (પતિ-પુત્રિ-રહિત સ્ત્રીઓ)નું ધન મૂકી દીધું. દ્યૂત વગેરેની લીલા વિ લિત કરી દેવાને પણ દુલભ એવી પ્રિયતમા કૃપાસુ દરી પ્રાપ્ત કરી મોહરિપુને નષ્ટ કર્યો. પૃથ્વીને નિનમયી કરી અને સુખ સાગર તર્યો તો બીજું શું છે કે જેની અમે આશા કરીએ ?

પાછળના ન થોમા જતાં આ નમારો-આવા નવારસીયા ધનથી રાજ્યને ૭૨ લાખ પિયાની વાર્ષિક આવક થતી હતી.

પાપદ્વિ(પાગ્ધી-શિકારી-કર્મ)નો નિષેવક તે ગજ વિદ્યમાન
 નેના અવ્યયની મૂળ ખતિઓ(જ મલમા વ્યવતા હરણો વગેરે) ગોટ-
 (વાડા)મા ગેળી ગાયોની જેમ નફાય નિર્વિધને ગેમથ કગતી
 (વાગોળતી) થયે

શામનમા(આનાનુ પાલન કળવવામા) ઈદ્ર જેવો તે ગજ
 જલચર, ગ્ધલચર અને ખચર(પક્ષીઓ) પ્રાણીઓને માનનામાથી
 સદા બચાવો ૧

૧ શ્રીમ હેમચન્દ્રાચાર્યે સ દ્વિયાધ્યય મહામન્ય (૨૦મા સગ મા
 શ્લો પથી ૨૨)મા જણાવ્યું છે કે રાજ્યનુ ન્યાયપૂર્વક પરિચાલન રતા
 કુમારપાલે એક રખતે-કાગળ શુદ્ધિ એમદશી નેવા પનના દિવસે રરતામા છુ
 ચાર નીન(નિરાધાર મનાથ- પાપા -ખિચારા) પશુઓને બલાત્કાન્થી ખે ચી
 -પકળને વેચવા માટે લઈ જતા અમ માણસને જોયો તેને બોલાવી પૂછતા
 જણાયુ કે-પૈસા માટે તે ખાટખી-કસાઈની કાને પશુઓ(ખરરા)ને માપવા
 જતો હતો એવી રીતે માસ ખરીદનારા અને ચોતાની માછનિમા માટે જોની
 હિસા મરનારા મનુષ્યો તરફ તેને ધિક્કાર આવ્યો મેરી રીતે પશુઓના વધ
 થાય-એમા પૃથ્વીનુ સાસન કરનાર બૂપાલના સુનાસિત ચગની ક્ષતિ ગણાય
 હિ હ ગ ધનાળા ધને અને સુધી મ્લમ (ચોખા તથા અ ચ ધા ય)ન તદ
 લોકો દુગ ધી માસન સુગ ધી બનાની ખાવા ચાહે-મે સાસન મરનારા
 રા નનો દુર્વિચેક ગણાય પ્રભ રાજને અનુસરનારી ટોચ છે એવી રીતે નિર
 પરાધી પશુઓનો નધ થાય અને એસા મોઠા અ ચાયને દુ ન અટકાવુ-ન રોકુ
 તો મારામા ચાયની કે ધમ ની ગ ધ પા છે-એમ ન પાાય છુ મર લઈ છુ
 તે પૃથ્વીના રમપુ માટે લેતો નથી ગરીબના રક્ષા માટે લઈ છુ -એવી રીત
 ધિક્કારપા ગણાઈ ગ ગાતટ પર વસનારા મુનિએ મારી મૃતિ ને છે કે-
 કુમારપાલ અત્યંત ચાચી ધાર્મિક (ધમ નિષ્ઠ) બન પાણુ છે ત સ્તુતિ
 આવી રીતે પશુ-નધ થના દહ તો ધિક્કારપા ગણાય મારા નેવો રાજ હોવા
 છતા ચમ-રાજના કિકર જેવા કૂર મનુષ્યો આવી ગીતે પશુ-વધ મરે તે અગોચ
 ગણાય અપા ! ખેદની વાત છે કે-કૂર કમ વાળા લોકો હસતા હસતા પશુઓને
 હોડે છે પરંતુ અવિધ્યમા ચમૂતો દ્વારા હણાનાર પોતાના આત્મા સ બધમા

જેઓ જન્મથી માડીને મામ-લક્ષણ કળનાગ દરો, તેઓ પણ તે ગજની આનાને વશ થઈ ખગળ સ્વપ્નની જેમ માસની કથાને પણ ભૂધી જરો

જે મઘ(મદિના)ને પડેલા દશાર્દો(યાદવો)એ આવેલા હોવા છતાં પણ સર્વથા તજ્યુ ન હતુ તે મઘને પવિત્રાત્મા તે(મદિગત્યાગી કુમારપાલ) સર્વ ન અટકાવરો

શોક કરતા નથી જતુ-વવ પ્રવામા મહાપાપનો વિચાર કરી તે રાત્રે (કુમારપાલે) તેણે મહાપાપ પ્રનારને ખીજ પાપ કરનારા કરતા અધિક રાક્ષા કરવા અધિકારીઓને આજ્ઞા આપી હતી અને અધિકારીઓએ રાજની આજ્ઞા પ્રમાણે રાજ્યમાં સર્વ અમારિ પોષણ પ્રકટ કરી હતી

કુમારપાલના ત્રેષો રાત્રીમાં પણ-વવ બધે થયો માસાધાર તજ લોકો નિર્દોષ બોજન કરતા થયા વિક્રમ અભયદાન ન્યાય-પાલન વગેરે સદ્ગુણો વડે અમારિ-નવત કુમારપાલ જેવો અમનથી -એવી પ્રત્યાપ્તિ થઈ લક્ષ્મીના ગજથી માસ ખરીદનારને તે લક્ષ્મી-રહિત કરી ગકતો કુણા (જીવ-દયા) વિધયમાં અધારહિતોને તે સાચા વચનો વડે ઉલ્લસિત અધ્યાવાળા કરતા તેના પ્રસાસનીય શાસનમાં દેવીઓ પણ પશુપદવાળા બલિદાન પામતી ન હતી ગિકારીઓ પણ ગિમર કરતા નહિ યજ્ઞોમાં ઋષિઓદ્વારા પશુઓની માહુતિ અપાતી નહિ પરંતુ યજ્ઞોથી આહુતિ અપાતી-એ વગેરે સંબંધમાં હેમચંદ્રાચાર્યે સંસ્કૃતશ્રવ્ય મહાકાવ્ય(સર્ગ ૨૦)માં ઉલ્લેખો કર્યા છે

શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યે અભિધાનચિંતામણિ નામમાલા (કાંડ ૩ શ્લોક ૩૭૬-૩૭૭)માં કુમારપાલના નામોનો નિદેશ કરતા પરિચય કરાવ્યો છે કે—

કુમારપાલચોદુવયો રાજર્ષિ પરમાહત ।

મૃતસ્વમોક્તા ધર્માત્મા મારિ-વ્યસન-વારક ॥ ”

કુમારપાલના ઉપયુક્ત નામોની ઉત્પત્તિ-વ્યાખ્યા કરતા તેઓએ સૂચ્યું છે કે-કુમારો(રાણાખાલમે)ની જેમ પ્રજાને પાલન પ્રવાધી અને કૃપૃશ્વી તથા મા-લક્ષ્મીને અત્યંત પાલન કરવાથી ૧ કુમારપાલ સુલુકના અપત્ય હોવાથી ૨ ચૌલુક્ય ૭ મ પોષણા રાજ્ય વડે શોભતા હોવાથી રાજા તથા દામા વગેરે ગુણો ધારણ કરવાથી ઋષિ = ૩ ગર્ભર્ષિ આને આ ન દેવતા હોવાથી તથા દામા વગેરે ગુણો વડે પરમ હોવાથી ૪ પરમાર્હત મૃત્યુ

તે ગન્ત, મળીનના મઘ-મધાન(દારની ઉત્પત્તિ)ને તેની રીતે
ગેકો, કે કુલાગ પણ મઘના લાડો(વાગણો) ઘડો નહિ

મઘના નિય વ્યવન(કુટુંબ)થી ક્ષીણુ—ન પત્તિ(વિદ્ર) થયેના
જે મઘ પીનાગ (દારડીઆ) તે ગન્ત(કુમારપાલ)ની આનાથી મઘ
તજો, તેમને ન પદાઓ થશે ?

જે ઘન(જુગાર)ને પૂર્વે થઈ ગયેના નલ રગ-ગન્તઓએ પણ
તજ્યુ ન હતુ તે ઘૂન(જુગાર)નું નામ પણ, તે ગન્ત(કુમારપાલ)
પોતાના વૈરીના નામની જેમ ઉન્મૂલન કરશે ?

તે ગન્ત(કુમારપાલ)ના C યવત શામનમા, તેની મેદિનીમા
પાગવાની પણ-ફીડા (દોડ-મગતથી થતી ગમનો) અને દૂકડાઓના
યુદ્ધો વગેરે પણ થશે નહિ ?

પામનારના-નિર્દીશના દ્રવ્યન મૂનાર-ન અલ્લ-ગનાર યત્નાથી પ મૂલ
સ્વ-મોહના અહિઆ વાગે લખાનારો ધમ જ એનો આત્મા હોવાથી
૬ ધર્મરમા માનિ-પ્રાણિવધન સુધયા લોખમા વારાગ પ્રનાર-નિરેધક
યત્નાથી ૬ મારિ વારકે તથા રામ જુગાર અન મરિા-પાન વોરે
નસનેને સવ થા લોખમા વારનાર નિરેધ-યત્નાથી ૮ વ્યવન-વારક એવા
નામોથી નિમ્નાત થશે હો

શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યે મહારાજા કુમારપાલના પરિચય અને વાલન
સંબંધમાં સંસ્મૃત કથાશ્રવ્ય મહારાજાના ૧૬મા સંગથી ૨૦મા મગ
સુધીના પાંચ સર્ગો અને નામત કથાશ્રવ્ય મહારાજાના ૧૮મા સર્ગો પાંચા છે
ગાતાના સમમનીન સુપરિચિત અને પ્રતિષ્ઠાધિત જન મહારાજાનું સદ્ગુણ
મય સંતોષ વ્યવિભૂષિત હવન-ચરિત વિસ્તારથી પણ સમુચિત મર્યાદિત
ગીતે મહારાજાની પદ્ધતિથી તેઓએ જાહેર્યુ છે તથા સ્વોપન ગેગીનામમાના
ની અન છ દોડગુણસંનની વ્યાખ્યાઓમા હાલરુ તરીકે અને વાર
ઓનુ ય કુમારપાળી પ્રશાસના પદ્ધતિ વ્યાખ્યા છે

૧ ૨ - હેમચંદ્રાચાર્યના ચૈત્રસાસમા તથા મોહસાસમા વ્યવ અને
કુમારપાલ-પ્રતિષ્ઠામા એ વિરે વિસ્તારથી પ્રવચન છે

અનહદ વૈભવવાળો તે ગજા (કુમારપાલ), પ્રાયે પ્રત્યેક ગામોમાં જિનાયતનો (જિન-મંદિરો) ઢાંગ પૃથ્વીને વિભૂષિત કરો ૧

તે ગજા (કુમારપાલ), સમુદ્ર પર્યંતના મહીતલ પર પ્રત્યેક ગામ અને પ્રત્યેક પુરમાં આહ પ્રતિમા (જિન-મૂર્તિ) ઓનો ગથયા નાનો ઉત્સવ કરો

તે ગજા (કુમારપાલ), દ્રવ્યોનું દાન દઈ, જગતને અનૃણ કરી, પૃથ્વીમાં પોતાના સવ સન્ને અકિત કગવશે ૧

ભગવાન્ મહાનીગ્ની ભવિષ્યવાણીને સાચી પૂરવાર કરનાર કુમાર પાલ જેવા પ્રતાપી ગૂર્જરેશ્વરના ધર્માચાર્ય હેમચંદ્રના ઉપધુકા

૧ હેમચંદ્રાચાર્યે પ્રા દ્વયાશ્રય મહાકાવ્ય (સગરજા)માં કુમારપાલના જીવનના નિત્યચર્ચા દર્શાવતા વિસ્તારથી વર્ણન કર્યું છે— કુમારપાલ ભય હાથી પર આરૂઢ થઈ ચતુરંગી સેના સાથે પોતાના નામાકિત કુમાર-વિહાર નામના પાંચ જિન-મંદિરમાં જતો અને ભક્તિથી જિન-સ્તુતિ જિન-રના વગેરે જિન-પૂજા કરતો અને આકર્ષક અદ્ભુત સંગીત-નૃત્યાદિ દ્વારા જિન-અતિ કરાવતો તે પછી ગુરુને નિપામ કરતો, તેમના ઉપદેશો સાંભળતો હતો

પાટણમાં કુમારપાલે શરૂઆત મનોહર એ કુમાર-વિહારનું વર્ણન હેમચંદ્રાચાર્યના પ્રદીપ્ત મહાકવિ રામચંદ્રે કુમારવિહારગતક નામના છંદાબદ્ધ સુદર કાવ્યમાં કર્યું છે તેના માર્ગજના અને પ્રાંતના તે નામના નિદેશવાળા પદ્ધા આ પ્રમાણે છે—

આશ્વયમત્તિરમુનાણુનામિરામ વિશ્વમ્મરા-પણવધૂ-તિલકાયમાનમ્ ।

તેજામિ ચંદ્રતુ કુમારવિહારનામ મૂર્તિમુજ્જ્વલુકવશમવસ્ય ચૈત્યમ્ ॥

આસ્તા તાવન્નુશ્ચ પ્રકૃતિમસ્તિનવી શાશ્વતાલોકચક્ર

વક્તુ વગ્દૈવતુર્નિર્દેશિરપિ રિમ્ન તસ્ય સાન્નિધ્યમ્મીમ્ ॥

ક્ષીણાશેવામિલાષ પરમલ્યમય સ્થાનમાપ્તોઽપિ યસ્મિન્,

આસ્થા શ્રીપાશ્વનાથસ્થિમુવનનુમુનારામચંદ્ર-અમર ॥

નુયત્તરી પ્રય નો પ્રત્યે સર્વ ૧૮૮૩ નજીનો આજ દર્શાવે અને મહત્તા
જાણતા-અજાણતા તેજ મહાપુર તર થયેના મિત્રના આક્ષેપો-
અનાદિ દૂર ડરી નાચી જતાના અને મુજબના દર્શાવે-એમ ઈચ્છીશું

પરિચિત્ર

[જૈનયુગ નુબાના સન ૧૯૮૩ના વેળાખના મધ્યમાં ભારવિતુ (૧)
ભદ્રિમ ય એ નામથી પ્રમણિત]

નુપ્રમિદ શ્રીમદ્ હેમચંદ્ર આચાર્યના મૃત દ્વિયાશ્રય મહાકાવ્યન
ગૂજગતી ભાષાતર માત્ર મણિલાલ નજીમાં દિવેદીએ કરતુ જે
વગેરેના દેશી શ્રાવણીખાના તરથી વિ ૨ ૧૯૮૩માં પ્રગટ થયુ
૯૫ તેમાં વિભાગબોડન(૫ ૩૦)માં નીચેનો ઉલેખ લેવામાં
આવે છે—

‘ તે દ્વિયાશ્રયકાવ્ય આ પ્રનાર ભારગિના ભદ્રિકાવ્યને મળતુ
આવે છે, પણ દેવ એટલો છે કે ભારગિએ જ્યાં પાણિનીયની
અષ્ટાધ્યાયીનો ક્રમ યથાર્થ માય-યો છે ૧ ત્યાં જો આશ્રયથી જ્યેષ્ઠો
આ અથ બહુ જ કડિન થઈ ગયો છે ને ટીકાની માટાવ્ય વિના તે
નમનવો પણ મુશ્કેલ પડે એવો છે ’

સાહિત્યપ્રેમી માક્ષ શ્રીયુત મોતીચંદ્ર ગિન્ધગલાન કાપડિયા
બી એ એન એન બી મોતીચંદ્ર ગન આશ્રમી ગૂજગતી માહિત્ય
પરિષદ મુબઈ માટે લખેના અને ‘જૈનયુગ (૧૯૮૩ના કાર્તિક-
માર્ગશીર્ષ)માં તથા ‘સાહિત્ય (૧૯૭૬ ડિસેમ્બર, ૧૯૭૭ ન યુઆરી)

૧ મો ગિ કાપડિયાના લેખની ટિપ્પણીમાં આ સ્થળે સૂચયુ છે
કે- આમાં ગેરસમજાતી છે ભદ્રિકાવ્યમાં પાડવ અને રામચરિત છે એટલે
જેમાં ઇતિહાસ ચાલુ છે -પરતુ ભદ્રિકાવ્યમાં પાડવચરિત લેવામાં આવતુ
નથી

મા પ્રદર્શિત થયેલા 'શ્રીહૃદયદ્રાયાદન્તુ પ્રાકૃત વ્યાકરણ' નામના લેખમા પણ ઉપગમે ફકરો ટાકેલો જોનામા આવે છે (જૈ૦ પૃ ૯૬-૯૭ તથા સા૦ પૃ ૨૫)

આ સળધમા લક્ષ્ય ખેચતુ આવશ્યક છે કે-મહુમ મણિવાલ ન દ્વિવેદીએ 'ભારતિનુ ભટ્ટિકાવ્ય' પ્રમાણથી ચ્વન ગ્રંથ તપાસ્યા વિના લખ્યુ જણાય છે કાગણુ કે ભાગવિનુ કિંગતાજુનીય મહાકાવ્ય પ્રમિદ્ધ છે પરંતુ તેનુ ભટ્ટિકાવ્ય ય્યાય હોય તેમ જાણવામા નથી ભટ્ટિકાવ્ય જે સુપ્રસિદ્ધ છે, જેનુ અપગનામ ગમકાવ્ય અને ગવણુવધ પણ છે અને જે મુળર્, કલકતા વગેરે ગ્રંથોથી અનેક આવૃત્તિયોમા પ્રકાશિત થયેલ સટીક મળી આવે છે તેમ જેની હસ્તલિખિત ત્રિતિયો પણ મળી શકે છે તથા જેને કલકતા વિઠ્ઠી યુનિવર્સિટીમા સંગૃહીત પરીક્ષામા પાંચ પુસ્તક તરીકે ગ્ધ્યાન મળ્યુ છે, તેના કર્ના ભાગવિ ટાય તેમ જાણવા-જોવામા નથી

વાસ્તવિક રીતે વિચારીએ તો શિરુપાલ-વધ કાવ્ય માધ કવિના નામથી માધકાવ્ય ના નામે ઓળખાય છે, તેમ એ ઉપર્યુક્ત ગમકાવ્ય પણ ભટ્ટિકવિના નામથી ભટ્ટિકાવ્યના નામે ઓળખાય છે એટલે તેના કતાનુ નામ ભટ્ટિ ગ્રંથ જણાય છે જ્યમ મગલકૃત ટીકા સાથે મુળર્ નિર્ણયસાગર પ્રેસ તન્દથી પ્રકાશિત થયેલી બધી આવૃત્તિયોમા-મુન નીચે-— ક્વિતિ વઝમીગાસ્તવ્યસ્ય શ્રાસ્વામિસૂનાર્મદ્વદ્વિ-મહાનામ્નસ્ય મહાવેયામરણસ્ય કૃતા રાગવધે x x" ઇત્યાદિ તથા ટીકામા-— ત્રીસ્વામિસૂનુ કવિમદ્વિનામા રામચાત્રય મહાકાવ્ય ચકાર । આવો ઉલેખ જોવામા આવે છે

મુળર્ સ કારી સરુત સિન્નિગા મલ્લિનાથકૃત ટીકા સાથે પ્રકાશિત થયેલ અને ગોવિંદશાસ્ત્રિ-સંરોધિત નિ સા પ્રેસમા ગ્ધ્યાયેવ આવૃત્તિમા પણ ભટ્ટિકાવ્યના કર્તાનુ નામ ભટ્ટિ જોવામા આવે છે

હલકતામા પ્રકાશિત ચુનાથ તર્કગ્નના મગ્ન જનમગલ
અને ભન્તસેનવાળી અને દીકાઓવાળી આવૃત્તિમા, તથા જીવાનંદ
વિદ્યાસાગર ભટ્ટાચાર્યે પ્રકાશિત તથા ડમિટી માર્ટેમની આચાર્યી
પ્રકાશિત પુસ્તકમા ભટ્ટિકાવ્યના કર્તાનું નામ ભટ્ટિ જ એવામા
આવે છે, માત્ર ભન્તમેન પોતાની દીકામા ભટ્ટિકવિને બદલે
'મર્તુહરિર્નામ કવિ શ્રીરામકથાશ્રય મહાકાવ્ય ચક્રાર' -આવે ઉલ્લેખ
કરી ભર્તૃહરિ નામ જણાવે છે, પરંતુ ખીજ દીકાકાગના અભિપ્રાય
પ્રમાણે અને પ્રસિદ્ધિ પ્રમાણે ભટ્ટિકાવ્યના કર્તાનું નામ ભટ્ટિ જ
વિરોધ યોગ્ય જણાય છે

જેતલમેગના ડિસ્તાના પ્રાચીન જન નાનલકાગમા ગહેન એ જ
પુસ્તકની તાકપનીય પ્રતિ પગનો ઉલ્લેખ અગ્નના કથનને વિગેષ
પુષ્ટ કરે છે—

વલ્લીવાસ્તવ્યગામ્વામિમૂનોમદિગ્રાન્નસ્ય કૃતૌ રામકાવ્ય સમાસમ
જુઓ જેસલમેગ-ભા સૂચી (ગા ઓ મિરીઝ ન ગૃમા પ્રકાશિત
૫ ૨૪)

આ ઉપગ્રંથી સદ્ગત સાક્ષર મ ન દિવેદીએ જણાવેન ભટ્ટિકાવ્યના
કર્તાનું નામ 'ભારનિ' એ ભૂલથી કરેલું જણાય છે અને એ સાથે
એમ અનુમાન થાય છે કે સદ્ગતે એ ભટ્ટિકાવ્યનું યથાયોગ્ય અવલોકન
નહિ કર્યું હોય તેમણે એ જ ફક્તમા સૂચવેલ અભિપ્રાય ઉપગ્રંથી
એવું સૂચિત થાય છે એ દિવેદીએ શ્રીદેવચન્દ્રાચાર્યના દ્વયાશ્રય મહા
કાવ્યને ભટ્ટિકાવ્ય સાથે મગ્નપાવતા સૂચવ્યું છે કે 'ભારનિએ જ્યાગ
પાણિનીની અષ્ટાધ્યાયીનો ક્રમ યથાર્થ સાચવ્યો છે x x' પરંતુ મગ્ન
તપાસી એવામા આવે તો સ્તન જણાવે કે—'દેવચન્દ્રાચાર્યે પોતાના
દ્વયાશ્રય મહાકાવ્યમા પોતાની 'મિદ્ધેમ' શબ્દાનુશાસનની અષ્ટા-
ધ્યાયીનો સૂત્રવાગ જેવો ક્રમ સાચવ્યો છે તેની રીતે પાણિનીની અષ્ટા-
ધ્યાયીનો ક્રમ ભટ્ટિકવિ ભટ્ટિકાવ્ય અપગ્નનામ ગમકાવ્યમા સાચવી

શક્યા નથી' આવો અભિપ્રાય વિરોધ મનુષ્યિત લેખી શકાય તેમ છે નિષ્પક્ષપાત તુલનાત્મક દષ્ટિથી અવલોકન કરનાર મુખર્થ સંગ્રહી સર્વ સિરીઝ તરફથી પ્રકાશિત હિમચંદ્રાચાર્યનું સર્વ તથા પ્રાંત દ્વયાશ્રય મહાકાવ્ય તપાસી જોવું

એ દ્વયાશ્રય મહાકાવ્યને ભટ્ટિકાવ્ય સાથે તુલના કરતા સ્વો દ્વિવેદીએ એ જ ફકરામાં આલેખ્યું છે કે—

‘ત્યારે એ આશ્રયથી ગ્યેલો આ પ્રથમ બહુ જ કઠિન થઈ ગયો છે, ને દીકાની સાહાય્ય વિના તે સમજવો પણ મૂશ્કેલ પડે એવો છે

—આ સ બધા આપણે દીર્ઘ દષ્ટિથી વિચાર કરીએ તો સમજીએ શબ્દાનુશાસનના ક્રમવાગ સમસ્ત સૂત્રોના સમગ્ર ઉદાહરણ—પ્રત્યુદાહરણોના પ્રયોગોનો ઉપયોગ કરી—પરિમિત શબ્દોના વર્તુલની ચોકકસ મર્યાદામાં ગદી અભીષ્ટ વિષય ઉપર મહાકાવ્ય રચવું એ પટલુ કિષ્ક્ર કાર્ય છે? તે-તે વિષયના વિશાળ અનુભવીઓ જ સમજી શકે તેમ છે અને એથી એમાં વ્યાકરણના અપૂર્ણ અપરિપક્વ અભ્યાસીને કાઠિન્ય જણાય એ પણ સ્વાભાવિક છે ભટ્ટિકાવ્યમાં પણ એવું કાઠિન્ય ક્યા નથી? તેના કર્તાએ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં સૂચવ્યું છે કે—

દીપ્તુલ્ય પ્રબન્ધોડય, શબ્દલક્ષણ-ચક્ષુષામ્ ।

હસ્તામર્ષ હવાન્ધાના, ભવેદ્ વ્યાસરણાદ્ ઋતે ॥

વ્યાસગમ્યમિદ કાવ્યમુત્સવ સુધિયામઝ્મ ।

હતા દુરમેવમશ્વાસ્મિન્, વિદ્વત્પ્રિયતયા મયા ॥ ’

—ભટ્ટિકાવ્ય (સર્ગ ૨૨, શ્લો ૩૩, ૩૪)

ભાવાર્થ—શબ્દલક્ષણ-વ્યાકરણરૂપી આખવાળાને આ પ્રબંધ દીવા જેવો છે, પરંતુ વ્યાકરણ વિના આધનાઓને હસ્ત-સ્પર્શ જેવો છે વ્યાખ્યાથી સમજી શકાય એવું આ કાવ્ય સારી બુદ્ધિવાળા-શ્રેષ્ઠ વિદ્વાનોને અધિક ઉત્સવ-આનંદ આપે તેવું છે, અને આમાં મે

વિદ્વાનો પન્ના પ્રેમથી દુર્બુદ્ધિ-અપમતિયોને હણ્યા છે-અનુગૃહીત કર્યા નથી-અનધિકારી કર્યા છે

ભદ્રિકવિના ઉપર્યુક્ત ઉદ્દગાર પર વિચાર કરતા અષ્ટ પ્રતીત થાય તેમ છે કે-મ ન દ્વિવેદીએ હિમચદ્રાચાર્યના દ્વિચાત્ર્ય મહાકાવ્યની ભ્ત્રિકાવ્ય સાથે તુલના કરતા પક્ષપાત, અન્યાય અને અજ્ઞાનની માનાનો પરિચય કરાવ્યો છે, અને તેમા પણ નીચેના રૂઢગમા પોતાનો અભિપ્રાય દર્શાવતા તેને વિશેષ વ્યક્ત કર્યો છે તે રૂઢરો આ પ્રમાણે છે—

દ્વિચાત્ર્યની ભાષા સરૂત છે, તે બહુ શુદ્ધ છે, પરંતુ તેમા તથા દીકામા ઘણા દેશી શબ્દો આવ્યા જાય છે જે કારણને લીધે આ ત્રય અતિ કઠિન થઈ ગયો છે, તે કારણથી એમા આપણે સ્વાભાવિક રીતે રસિક કાવ્યત્વની આશા ન રાખીએ, તો પણ એમ જણાવિના ચાલતું નથી કે હિમચદ્રના રચેલા બધા પુસ્તકોમા કાવ્યચાતુરી બહુ હલકા પ્રકારની છે ' —દ્વિચાત્ર્ય ભાષાતઃ (૫ ૩૧)

ભાષાતઃકાર સદ્ગત દ્વિવેદી મહાશયે ઉપર્યુક્ત ઉલ્લેખ કરતા કયા કયા દેશી શબ્દો તેમા આવ્યા છે? કઈ રીતે તેમા ગસિકતાની ન્યૂનતા છે? અને શ્રીમદ્ હિમચદ્રાચાર્યના રચેલા બધા પુસ્તકો તેમણે કયારે જોઈ લીધા? અને તેમા કાવ્યચાતુરી બહુ હલકા પ્રકારની તેમને કઈ દૃષ્ટિથી તપાસતા જણાઈ? તે જો પ્રમાણપૂર્વક સૂચવ્યું હોત તો વિદ્વાનોને તે પર વિરોધ વિચાર કરવાનું બની આવત

સ્વઃ દ્વિવેદીનો અભિપ્રાય ટેલે અ શે અસત્ય યા પક્ષપાતજન્ય છે, તે તપાસવાને એ દ્વિચાત્ર્ય મહાકાવ્ય (સટીક) આજે વર્ષો થયા જગત્સમક્ષ સુપ્રકટ છે દ્વિવેદીના ભાષાતઃમા રહી ગયેલ શ્લોક-ભાષાતઃ તથા રખલનાઓના સબધમા અવકાશે અ યન ઉલ્લેખ કરી શકાય

સિદ્ધગાંજ જયસિંહના ગબ્બ-સમયમા વિ સ ૧૧૯૩મા મલધારી હેમચંદ્રસૂગિના પંથગ શ્રીચંદ્રસૂગિએ પ્રાકૃતભાષામા ગ્યેલા અગિયાર હજાર શ્લોકપ્રમાણુ મુનિમુનનચરિત્રના અતમા ગુરુપગ પગ ૩૫ દર્શાવેની વિસ્તૃત પ્રશસ્તિમા (ગાયકવાડ-પ્રાચ્યગ્રંથમાલામા પ્રકાશિત પાટણુ-જનગ્રંથલકાન્સુચી લા ૧ તાડપનીયમા પૃ ૩૨૦-૨૧) સોઠના રા ખ ગાગનો પ્રાસ ગિક પગિચ્યાત્મક ઉ લેખ મળે છે :-

“ અણુહિલવાડ નગ થી તીર્થયાના માટે ચાલેલા સ ઘે મહા-મહિમાવાળા જે(મલધારી આચાર્ય શ્રીહેમચંદ્ર)ને પ્રાર્થના કરીને પોતાની સાથે લીધા હતા, ઘણા આડબગવાળા વિશાળ તે સ ઘે વામણુથની (વણુથની) નગરીમા આની બહાર પડાવ નાખ્યો હતો ત્યાં ગબ્બની છાણુની જેમ ત બૂઓ તાણુને ગહેલો સ ઘ શોભી ગ્હો હતો શ્રાવજનો કુ કુમના અગગ કરીને, પદાશુક જેવા ઉત્તમ વસ્ત્રો પહેરીને તથા અગ-ઉપાગમા ન્તનજડિત સોના વગેરના વિભૂષણોથી વિભૂષિત થઈને જિનમદિગમા પૂજા-પ્રભાવના કરી ગ્હા હતા તેમને જે સોનના પ્રભુ ખ ગાગનુ મન દુષ્ટ થયુ હતુ બીજાઓએ પથુ તેને કહ્યુ કે-“ ગાગન ! અણુહિલવાડ નગની સર્વ લક્ષ્મી તમાગ લાગ્યોથી અહાં આવેલી છે, તો તમે એને મળણુ કરો જેથી તમારા લકાર પ્રૌઢ થાય આ લક્ષ્મી એક કોડ દ્રવ્ય-પ્રમાણુ સભવે છે ’ તેણે (ખ ગારે) પથુ લોભવ? તે સર્વ લક્ષ્મી લેના ઇચ્છા કરી, પરંતુ સર્જન-મર્નાદાના લોપ અને અપયશથી ડ તા નિવૃત્તિ કરી ‘ લક્ષ્મી લઈ લેની કે મુક્ત કળી ? એ સળ વમા નિશ્ચય ન કરી શકાતા સ રાયવાળા ચિત્તે વિચાર કરીને દિવસ પર્ ત સ ઘને ત્યાં જ રોકી ગાખ્યો કહેવરાવવા છતાં પથુ સ ઘ સ યધીના અર્ધ મનુષ્યને તેણે દર્શન આપ્યા નહિ બીજે દિવસે તેનો સ્વજન મૃત્યુ પાગ્યા, તેથી દિલાસો આપવાના બહાને જે મુની દ્રે (મલધારી હેમચંદ્રાચાર્ય) ત્યાં જઈને એ(ગ ખ ગાગ)ને પ્રતિબોધ આપી-મમજનીને સ ઘને નહિ સાથે મુક્ત કળ-ચો હતો

સવે ઉજ્જયત(ગિનાગ) અને શત્રુજય એ બંને તીર્થોમાં
જઈ શ્રીનેભિજિનેદ્ર અને ઋષભનાથને વિભૂતિ(આડબગ)પૂર્વક
વદન કર્યું હતું તેમાં ઉજ્જયત તીર્થ(ગિનાગ)માં અર્ધા લાખ
પારુલ્યય(તે વખતનું નાણું) ઉત્પન્ન થયું હતું, અને શત્રુજય
તીર્થમાં ત્રીસ દળગ ઉત્પન્ન થયા હતા(અર્થાત્ તે સવે ત્યાં તેટલી
બેટ ધરી હતી) ”

અપ્રકાશિત પ્રાચીન તાલપના પર લખાયેલા, ખાટણના જૈન ગ્રંથ
સહાનમાં ગેલેલા પ્રાકૃતગ્રંથમાં એ વખત જણાવેલી છે ૧

- ૧ ‘અનાદિહ્મઝાદ-નયરાડ નિત્યજક્ષાદ ચલિય-મધેણ ।
અમતિવજ્જન નીઓ સહણ્ણાં ચો મહામરિમો ॥ ૬૩ ॥ × ×
વામણધણિ-નયરાદ, દિન્નાવામમ્મિ સઘણ ॥ ૬૪ ॥
વાઙ્ગી-વિનાણપદિ ગુરુરાગ-(ચ)ગ્ગહણ્ણિ ગુણિનીહિ ।
વિયઢે વિરાયમાણ, નિવસધાવાર-સારિચ્છે ॥ ૬૫ ॥
કય-કુકુમગરાય નિયચ્છ-પમ્મુયાદ-વરવલ્લ ૧
કચ્છણ-ચયણ્ણાદિ-મૂસિય અગુવગ્ગસુ ॥ ૬૬ ॥
દન દૂળ સાવયજ્જન, જિણ્ણ-પરિહાવણ પનુવત ૧
ચગારસ્સ સુરટ્ટા-પહુણો જાય મણ દુદ્ધ ॥ ૬૭ ॥
અનેહિં વિ સો અણિજો, રાયમણહિલ્લાટવસ્મ નયમ્મ ૧
ચિદ્ધર લ્લટ્ટી સવા રહાગયા તુજ્જ પુત્તેહિ ॥ ૬૮ ॥
તા મિણ્ણ તુમ પય, મહારો હોદ તુદ્ધ જહા પોદ્ધે ૧
સમાવિજ્જદ ઠાણ, ઇક્કાપ દવ-વોડીય ॥ ૬૯ ॥
લોમેણ સો વિ સવ, ત ગહિલ્લ વલ્લણ પુણો વિ પર ૧
સવયણ-મજ્જાયા-લોવ-અયમ-નીઆ નિયત્તે ॥ ૭૦ ॥
ઇય અચ્ચ-નિચ્છઞ્ઞો મો, ગટ્ઠણ-મોવલ્લે ય સમ્મ ય-ચિત્તો ૧
ચિત્તૂણ દિણમાગ, સઘ ધારેદ તત્થવ ॥ ૭૧ ॥
આણિજ્જતો વિ દિણો વિ મો મગ્ગો મનિયજ્જણસ્મ ૧
નો દેદ ન્મણ અનયા ય સયગો મગ્ગો તસ્સ ॥ ૭૨ ॥

‘ગણકદેવી’ દ્વિતીયા અધિક અધમ ખીલુ ચિનથુ (સદ્ગજના એક ઉચ્ચ અધિકારી સાજણુ-સજ્જનનુ) જોવા મળે છે પહેલા પ્રસંગમાં પાણી લગ્નવા જતી પોતાની પત્નીની દેસવદાન થતી છેડતીને વાણિયા-વિદ્યા(વેવનાવેડા)દાગ સિદ્ધગજને સમજાવતો તેને ગ્જૂ કર્યો છે ખીજા પ્રસંગમાં તેને બાવાનો વેષ અપાનીને રાણકદેવી-વિરુદ્ધ પ્રયાગકાર્ય કરતો અને ત્યાં જાહેર થઈ જતા રા એ ગાગ દાગ અપમાનિત કરતો ચીતર્યો છે ત્રીજા પ્રસંગમાં વળી તે સજ્જાને ભવાઈ કરતો ચીતરી દ્વિતીની સકલના કરનારે પોતાના કર્પના-ભરેલા ફલદ્રૂપ ભેળાને પરિચય કરાવ્યો છે સાથે વણિગે પ્રત્યે જ નહિ, જૈન-જનતા પ્રત્યે પણ આતમિક નૈવૃત્તિનો પરિચય આપ્યો છે ગૂજગતના કીર્તિશાલી સદ્ગત સગ્ધક શાસનની નિર્વજ્જ મશ્કરી કરી ગૂજગત પ્રત્યે એવી રીતે વફાદારી (૧) બતાવી હતો ।

એ માજણુ-સજ્જન કોણુ હતો ? તે કેવો સમર્થ શક્તિશાલી કર્તવ્યદક્ષ, દીર્ઘદર્શી, યુદ્ધિશાલી યથાર્થ નામવાળો ધર્મનિષ્ઠ મહાપુરુષ હતો ? એ સમજવા માટે ગૃત, સરૂત, પ્રાચીન ગૂજગતી વિશાલ જૈન સાહિત્યના ઐતિહાસિક ઉલ્લેખો જોવા જોઈએ એ જોતા જણારો કે ગૂજગતની પ્રશસાપાન ઉત્તમ એ વ્યક્તિના નામનો કેવો દુરુપયોગ કરવામાં આવ્યો છે ગૂજગતના સાક્ષરો-લેખકો પોતાના જ

તો ત્રિકલ્પય-મિસેણ, જળ મુણિદણ તત્વ ગતૂળ ।

પદ્ધિબોદિક્કણ ઘય સયો મોયાવિઓ સદ્ધિ ॥૭૪॥

ઉજ્જયવત-સજ્જણમુ તિત્થેમુ દોમુ વિ તિણિદે ।

સિરિનેમ્મિ-ઉમદનાદે વદદ સયો વિમૂદ્ધ ॥૭૫॥

તત્થુ નયતતિદે પાલ્લવય ગદ્ધલ્લમુપ્પત્ત ।

સજ્જયમ્મિ તિત્થે, તીમ સન્નસ્તા સમુપ્પત્ત ॥૭૬॥

સ ૧૧૮૩માં શ્રીચદ્રસૂરિવિરચિત મા સુનિસુન્નતચરિ ની પ્રસારિતમાં ૧૫૫૧-૭૬ [૧૫૫૦ સિ પાટણ-જૈન-ભાડારની મથસૂરિ બા ૧, પૃ ૩૨૦-૩૨૧]

પૂજ્ય પૂર્વજોનો અનિચ્છનીય અનુચિત દેવો ઉપહાસ કરી-કગવી રહ્યા છે । પોતાની શક્તિને દેવા અવળા માર્ગમા ઉતારી રહ્યા છે । ।

ગૂજગતના સુપ્રસિદ્ધ મન્ત્રીશ્વર વગ્તુપાલ-તેજપાલના ધર્માચાર્ય નિજયસેનસૂરિ, સિદ્ધગજ પાત્રના સેનામા વિદ્યમાન હતા જેમણે ગિરનાર અને આખૂ પગના તેમના કગવેલા પ્રશ મનીય ધર્મસ્થાનોની સ ૧૨૮૭-૮૮મા પ્રતિગ કરી હતી, તે આચાર્યે ગિરનારની યાત્રા કર્યા પછી રેવતગિરિ-ગમ ગયો હતો, જે ગાયકવાડ-પ્રાચ્યથ માળામા પ્રાચીન ગૂર્જરકાવ્ય-સમ્રટમા પ્રકાશિત થઈ ગયેલ છે તેમા જણાવ્યું છે કે “ગૂર્જરધર્મા અમરેશ્વર (ધન્વ) જેવા પ્રવર પૃથ્વીશ્વર શ્રીજયસિંહદેવ થઈ ગયા, તેણે સોનઠના ગાંધે ગારને હણીને ત્યા સાગ દડાધિપ (દેડનાયક-સેનાપતિ = સૂમા, ગવર્નર જેવા ઉચ્ચ અધિકારી) તરીકે સાજણુને આપ્યો હતો તેણે ગિરનાર પર નેમિજિને દ્રનુ અભિનવ લવન કગવ્યુ હતુ—એ રીતે ચદ્ર-મિખમા પોતાનું નિર્મલ નામ લખાવ્યુ હતુ સ્થૂન વિશાલ મ્તભો, લલિત પૂતળીઓ, મનોહર ઝળશ, મડપ, તોળ્યુ, ગ્ણજણતી વૂધરીગળો ધ્વજદડ વગેરથી ગોલના, નેમિજિનના એ જાયા લવનતો ઉદ્ધાર વિ સ ૧૧૮૫મા નગ-ગેખન એ સાજણે કર્યો હતો ૧

- ૧ ‘જન્મણુ તેન જનિય તસુ તાહ ય ન
જે નર ઉજિજ ત-સિહુ જે ખઈ વરતિત્યુ
આસિ ગુગજર-વરય જેણુ અમ્હેસરુ
સિરિજયમિ ધર્મ પનરુ પુહરીસરુ
હણુનિ સોદરકું તાણુ નાઉ ખ ગારઉ
કનિઉ માગણુ દલાલવ નારઉ ૮
અહિહણુ નોમેજિજિદ તાણુ લવણુ કરાવિઉ,
નિન્મહુ ચ દરુ-ખિએ નિય નાઉ લિહાવિઉ,
ચોર-નિખલ-નાયલ-રમાઈલ
લલિત-પુતલિય-મ્લસ-લ-સ-ન
મડપુ દડ ધણુ તુગતર-તારપુ
વવલિન વજિજ રુણ્ણાહિ-કિકિણિ ધણુ

સ ૧૩૨૦ લગભગમા ધર્મધોપસૂત્રિએ ગ્યેલા^૧ ગિગ્ના-
કલ્પમા, તથા ૨ ૧૩૮૫-૮૬મા જિનપ્રભસૂત્રિએ ગ્યેના^૨ તીર્થકલ્પ
(પ્રા રૈવત-કલ્પ)મા પણ એ જ આશયનાજો ઉલેખ મળે છે
(જુઓ ઉપર્યુક્ત પ્રાચીનગૂર્જર-કાવ્યત્રય પા ૭, ૫)

સ ૧૩૩૪મા પ્રભાચંદ્રસૂત્રિએ ગ્યેના પ્રભાવકયગિત્રિ(હિમચંદ્ર-
સૂત્રિયગિત્રિ)મા, સ ૧૩૬૧મા રત્નાણુમા મેતુગસૂત્રિએ ગ્યેલા
પ્રબધચિંતામણિ(સિદ્ધનાનદિપ્રમધ)મા, ૨ ૧૪૯૨મા ૫ જિન-
મહાનગણિએ ગ્યેલા કૃમાગ્પાલપ્રમધમા, સ ૧૫૦૩મા ૫ સોમ-
ધર્મગણિએ ગ્યેની ઉપદેશસપ્તતિમા સ ૧૫૦૬મા રત્નરોખગસૂત્રિએ
ગ્યેની શ્રાદ્ધવિધિવૃત્તિમા, સ ૧૫૧૭ લગભગમા રત્નમદિગ્ગણિએ
ગ્યેની ઉપદેશતરંગિણીમા રત્નસિંહસૂત્રિ-શિષ્યે ગ્યેની ગિગ્નાર-
તીર્થમાલામા, તથા સત્તરમી મદીના કવિ હિમવિજય અને ગુણવિજયે
ગ્યેલા વિજયપ્રશન્તિ-મહાકાવ્યમા, કરિ ઝડપલદાસે સ ૧૬૭૦મા

ધક્કારસય-સહીઉ પચામીય વચ્છરિ

નેમિ-ભુવણુ ઉધરિઉ સાજણી નર-સેહરે ૬

સ ૧૨૮૭ લગભગમા વિજયસેનસૂરિએ રચેલ રૈવતગિરિશસમા
ક ૧ ૮-૯ ગા એ સિ ના પ્રાચીન ગૂર્જર-કાવ્યત્રયમાં પ્ર)

૧ યાત્રુચમાલ્ય-સજ્જનદણ્ડેશાયા અપિ યધુર્વન ।

નેમિ-ભવનોદધૃનિમમૌ ગિરિનારગિરાશ્વરો જયતિ ॥

ધમયોધસૂરિત ગિરિનારમ્પમા (પ્રા ગૂ મ સત્ર ૬ પા ૭
પૃ ૨૦મા)

૨ પુલ્લિ ગુજ્જરધરાય જયસિદ્ધિવેણ યગારસાય હણિતા સજ્જનો ન્દાદિવો
ઠાવિઓ । તેણ ય અહિનવ નેમિનિર્ણમજ્જણ યગારમસપ્પચાસીય વિક્કમરાયવચ્છરે
કારાવિજ ॥

જિનપ્રભસૂરિના તીરકલ્પ(રૈવતમ્પ)મા (ના એ સિરીઝના પ્રા
ગૂ કા સત્ર ૬ પા ૫)

એના કુમારપાલકસમા અને બીજા પણ અનેક ગ્રંથોમા થોડા
કેટલાક માથે પણ એ દડનાયક મજનના ઉપર્યુક્ત મહર્તવ્યના
મગ્નપ્રો છે એ ગ્રંથોના આગળ જણાય છે કે-ગૂર્જરાતની પ્રાચીન
ગણધાની પાટણના મગ્ધાપક વનગજ ચામરએ જેની બાણકળા
અને બટાદુરીની પરીક્ષા કરી જેને પોતાનો મહામાત્ય બનાવ્યો હતો
તે ચમની જેન મંત્રી જાળનો વચન આ મજન હતો ઉપદેશ
સપ્તતિમા જણાવ્યા પ્રમાણે ને શ્રીમાનવગનો શ્રેની હતો ગૂર્જરશ્વ-
મિદ્ધગજે ગ એ ગાગ જેવા સાલેના યુદ્ધમા તેના પગક્રમની પરીક્ષા
કરી હતો તેની' તો તેની ચોખ્ખા બેઈ-વિચારી ગ એ ગાગના
સ્થાનમા, તેના પછી પોતાના પ્રતિનિધિ તરીકે સોનદેશના શામડ-
દડનાયક તરીકે, ઉચ્ચ અધિકારી તરીકે આ મજનને નીમ્યો હતો
હાથીઓ, ઘોડાઓ ગ્રંથો અને પાનદળવાળા ચતુર ગ સન્નના અધ્યક્ષ
સેનાપતિને, દડઉપાય-દડનીતિવાળા દેશને અડુશમા ગાખના
અધિકારીતે વિદ્વાનો દડનાયક તરીકે ઓળખાવે છે ચતુરજ્ઞ-શ્રલાચ્ચન
સેનાનીરેખનાયક (હેમન્ અલિવાનચિંતામણિ ૫૩ કા. ૩,
શ્લો. ૫૮૬)

દોર્લદર્શી એ મજન દડનાયક પાતાનુ અધિકારકાર્વ ઉત્તમ રીતે
વિશિષ્ટતાથી બજાવતા પૂર્વોક્ત પ્રશસ્ત કાર્વ કરવા વિચાર કર્યો,
એટલું જ નહિ, ગૂર્જરશ્વરે ઓન્ક પગ મેળવેન વિવર્યની ચિન્
રમણીન યાદગીરી ગાખવા, ગૂર્જરાતના પતિન પ્રાત-અનલ જેવા
જિનમદિગે ત્યા ગ્ધાપવાનો શુભ પ્રવર્તન પણ કર્યો એકાતર
ઉપવાસ કરનાન તપસ્વી આચાર્વ ભદ્રેશ્વન્સૂત્રિનો ઉપદેશ એમા પ્રેન્ક
થયો હતો તેણે નેમિજિનના પટેનાના કાષ્ઠમય મદિન્ના Cદાગ કરી
ત્યા ઉત્તમ શિતામય મનોદન ગ્યનાવાળુ અદ્ભુત જિન-મદિન્રપ
ગ્માન્ક તેચાગ કરાવ્યુ એ કાર્વ કરવામા ૨૭ લાખ (બીજા કથન
પ્રમાણે ૭૦ લાખ, ત્રીજા કથન પ્રમાણે ૧ લા. અને ૭૦ લાખ)
રૂપિયા જેટલા દ્રવ્યનો ચય થયો સોનમાથી Cવગવેની પણ

(ખીજ કથન પ્રમાણે ૯, ત્રીજ કથન પ્રમાણે ૧૨) વર્ષોની આવકને ખર્ચા નાખી, તેમ છતાં ગૂર્જરેશ્વર કદાચ માગે ત્યારે તે ગૃહકીય ધન આપવા પણ તેણે દક્ષતાથી તયારી કરી ગાખી હતી વામન સ્થલી(વણથલી)ના જૈન શ્રીમત આગેવાનોએ એ પુણ્યકાર્યમા પોતાનો પૂરેપૂરો દિરસો આપવા પૂરી તત્પરતા દર્શાવી હતી ખીજ તન્દ્ર દુર્જન પિશુનોએ પોતાના જાતિ-સ્વભાવ પ્રમાણે એ સળધમા ચાડી-ચુગલી કરી ગૂર્જરેશ્વરના કાન લભેનાં હતા, પરંતુ પાનિય મે સાચી વસ્તુસ્થિતિ જણાતા મહાગજનનો આવેશ શમી જતા તેને ધન્યવાદ મળ્યો હતો અને ચાડી-ચુગલીખોરોને શિક્ષા થઈ હતી (જે, પિતેમામા વિદુદ્ધ રીતે રા ખે માગદ્વાગ સંજ્જનને થઈ દર્શાવી છે।।)

ગૂર્જરેશ્વર મહાગજ સિદ્ધગજ સોગરમા સોમનાથના દર્શન-પૂજન કર્યા પછી ઉજ્જયિત ગૈવત નામવાળા ગિગનાગ તીર્થની યાત્રા કરવા ગયા હતા અને તેમણે ત્યાં નેમિજિનની પણ પૂજા-લકિત ભેટ સ્તુતિ કરી હતી, એમ આચાર્ય શ્રીકૃષ્ણમયદે સં ચૌલુક્યનશ અપગનામ દ્વિયાશ્રમ મહાકાવ્ય(સર્ગ ૧૫, શ્લોક ૬૦થી ૮૮)મા વિસ્તારથી જણાવ્યું છે

એ સમયે ઉપયુક્ત મનોહર મદિર જોતા મહાગજનના મુખમાથી સહસ્રા ઉદ્ગાર નીકળ્યો હતો —‘ ધ વ છે તેના માત-પિતાને, જેણે આ અદ્ભુત જિન-મદિર કંઠવ્યુ એના કગનનાગ સળધમા પૂછ પગ્છ થતા એ દડનાયક સંજ્જનને અવસરોચિત ઉચ્ચાર્યું કે-‘ માતા મયણલા દેવી અને પિતા કૃણુદેવ ધન્ય છે કે જેમના સુપુત્રન એના આપ મહાગજને જ આ મદિર કંઠવ્યુ છે ’ એ સળધમા વિશેષ સ્પષ્ટી કરણુ કરતા તેણે જણાવ્યું કે-‘ આપ જેમાથી એક રુચિ પ્રમાણે સ્વીકારો, આપ તીર્થોદ્ગાનુ પુણ્ય સ્વીકારો અથવા સોગડની આવકનું ધન જ ચાહતા હો, તો તે પણ તૈયાગ છે આપના પ્રસાદથી સુખી, વણથલીના શ્રીમત જૈન મહાજન આ પુણ્ય સ્વીકારવા અને તેટલું ધન

આપવા ઉત્સુક છે " (કુ પ્રમથમા દેગ્ધાગ્વાળો જલેષ છે, ૭ જ મટિનામા કલશ પર્યંત મઠિંગે તેયાગ થતા મજનનનો સ્વર્ગવાસ થતા, પ્વજદડ તેના પુન પગથુગમે ચડા-ચો હતો અને ઉત્તગધિકારી તરીકે સિદ્ધગજને પ્રત્યુત્તરથી તેણે મતુષ્ટ કર્યો હતો)

સોરઠના એ દડનાયક મજનનના વચન-ચાતુર્યથી પ્રસન્ન થઈ વિવેકી ગૂર્જરેશ્વરે તુરંત અને ય ધન ડગ્ના તીર્થોદ્ધાનુ પુણ અત્યુત્તમ સમજી, તે સ્વીકારવા પત્ન દગ્ગી ર્થાવી, પોતાની કીર્તિ વધાગ્નાગ પ્રસ્તુત પ્રશસ્ત કાર્યની પ્રગસા કરી, વવાગ્નામા તીર્થની પૂજન-જ્ઞા માટે માગ ગામેનુ દાન આપ્યું હતું સોરઠનો અધિકાર ફરી પણ એ જ સજ્જનને સોંપ્યો હતો એ સજ્જનને ગિગ્નાગ્થી ગનુજ્ય તીર્થ સુધી ૧૨ યોગન લાખો દુકલમન મટાપ્વજ તીર્થને ભેટ આપ્યો હતો ઉપર્યુકત જૈન શ્રેષ્ઠીઓએ વણુથવીમા જ જિનમ દિરા ગ્યાવીને પોતે કહેલા દ્રવ્યને એવા પુણકાર્યમા ખર્ચું હતું

વિ મ ૧૧૮૫મા દડનાયક મજનનને ગિગ્નાગ તીર્થ પગ કગવેલા નેમિજિનના મ દિને ૧ગિગ્નાગ-તીર્થમાલામા અને ૨નિજ્યપ્રશસ્તિ મહાકાવ્યમા 'પૂરનીજ્ય પ્રામાદ' નામથી ઓળખાવેલ છે તે નામમા

- ૧ સવત ઇચ્ચાર ચુરામી વરસિંઇ
મિદ્ધરાય જયસિદ્ધ આદેસિદ્ધ અભિનવુ નમ દલ્હાસો
ધન ધન માજણુ મત્રિ-સુકુદ-મજ્જિ,
“પૂરનીજ્ય પ્રામાદ” રથીઉં જાણુ,
ગરુ મઠિ મરી કિવાસો ૮

—વિ સ ૧૫૦૮ પછી વિક્રમની ૧૬મી સગીમા રત્નસિદ્ધચૂરિ-શિષ્યે રચેલી ગરનાર તીથ માલામા (બાવનગર ચ વિ અ પ્રાશિત પ્રાચીન તીથ માળા સ ૪૮ લા ૧ પૃ ૪૪)

- ૨ ‘રાજાશ્ચ મક્કનસ્તેન મન્થેન बहुना सह ।
गिरिं रैवतनामानमारगेह महामुनि ॥ १२ ॥
मुनिव स जनदैवत्ये नेमिन स्वामिनस्तन ।
विम्बमम्बुधरच्छाय नीक्ष्य प्रीतिं परा दधौ ॥ ६० ॥

ગ્રહસ્ય સમાયેક્ષુ છે એક રીતે તેમા પૃથ્વીશ જ્યેષ્ઠિહનુ ગમગણુ છે, તે રાજ્ય સમગ્ર પૃથ્વી પર વિજય પ્રાપ્ત કરે તેની શુભ ભાવના પણ છે બીજી રીતે શિવપશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ ઉત્તમ પ્રાસાદોમા એ નામની ગણના છે એની પ્રાસાદ-ગ્યના પૃથ્વી પર જ્યેષ્ઠ અપાવનાર થાય છે મહાગાન્ય લોજદેવે ગ્યેલા અને ગાયકવાડ-પ્રાચ્યગ્રથમાલામા પ્રકાશિત થયેલા^૧ સમગ્રગણુ નામના શિવપશાસ્ત્રમા (ભા ૨, અ ૫૭, ૫ ૬૮મા) એનો પરિચય આપ્યા પછી અતમા તે સબધમા જણાવ્યુ છે કે- "જે ગાન્ય, એવા પ્રકારના પૃથિવીજ્ય પ્રાસાદને કરે તે શત્રુઓને જિતી સમસ્ત પૃથ્વી પર વિજય પ્રાપ્ત કરે છે બીજે પણ યદ્ય ભક્તિમાન આ (પૃથ્વીજ્ય પ્રાસાદ)ને કરે, તે પણ સુખ પામે છે અને અતે પન્મપદને પામે છે "

ગૂર્જરેશ્વરના આના દીર્ઘદર્શી ઉચ્ચ અધિનારી ૬૭ નાયકને, સોરઠને શણુગારનારા ગાસકને, નામવી અને અર્ધથી ખરેખરા સજ્જનને ચિત્રપદમા જે તુચ્છ રીતે ચીતર્યા છે, તે માટે કથા-સકલના કરનારાઓએ ગરમાણુ^૨ જોઈએ અને પોતાની ભૂલને સુધારી લેવી જોઈએ પરમાત્મા મૌને સદ્બુદ્ધિ આપે-એ જ શુભેચ્છા

સ ૨૦૦૩ કા શુ ૧૫

ચારવા-સ (વિજયસેનમૂરિ-) ગુસ્મૃન્તિ સન્ ચૈત્યે ગૂર્જરબ્રાહ્મીશ-શ્રીમિદ્ધ રાજ-જયસિંહદેવ-મહામત્રીશ્વર-સઙ્ગનઐહિકારિતે, પૃથિવીજયનામ્નિ પ્રાસાદે ગત પ્રાપ્ત ।

—સ ૧૬૮૮મા મ્વિ હેમવિજય-ગુણવિજયૃત વિજયપ્રગરિત મહા-કાવ્ય સંગ ૨૦ શ્લો ૫૯-૬૦ ચ વિ ૪ મ

૧ એવવિધ વિષયે ય પ્રાસાદ પૃથિવીજયમ્ ।

પૃથ્વી વિનયને કૃત્ત્વા, નિર્જિનારિ સ પાર્થિવ ॥

અયોગ્ધિ કદિચિદ્ ય તુર્યાદ્ [પૃથ્વીશ]-મકિમાનિમ્ ।

સો-પિ સૌરયમ્વાપ્નોતિ પદવાન્નદ પર પદમ્ ॥ '

—લોજદેવનિર્મિત નમરાગણુ (ગા પ્રા ગ્ર અ ૫૭ ૫ ૬૮)-

[૬]

“ગુજરાતના ઐતિહાસિક લેખો” પુસ્તકમા ગલીર સંબંધનાઓ

[સ ૨૦૦૭મા લેન સત્યપ્રેમીના અમદાવાદ વધ ૧૭ના નં ૪ મા પ્રકાશિત]

ફાર્મસ ગૂજરાતી સભા, મુબઈ તરફથી તેની પ્રયાનસિના નં ૧૫ તરીકે ‘ગુજરાતના ઐતિહાસિક લેખો’ નામનું જે પુસ્તક ૩ લાગોમા પ્રકાશિત થયેલું છે અને જેના સમ્રહ કરનાર એડીંગ તરીકે આચાર્ય ગિરનારકર વ નભજી, બી એ, એમ આર એ એસ નિવૃત્ત કચુરેટર, આર્કાઇઓલોજિકલ વિભાગ, પ્રિ સ ઓફ વે સ મ્યુઝિયમ, મુબઈ-એમનું નામ જોડાયેલું છે-એ સંબંધમા વાચકોનું લક્ષન ખેંચવા ઇચ્છુ છું

ગૂજરાતના ઐતિહાસિક લિટીરેચર લેખો જે અન્ય ૧ અંગ્રેજી પત્રિચય-ભાષાતર સાથે કે તે વિના પ્રકાશિત થયા હતા તેનો એકન સમ્રહ ગૂજરાતી પત્રિચય-ભાષાતર સાથે ઉપર્યુકત પુસ્તકમા કરવામા આવ્યો છે, એથી ઇતિહાસપ્રેમીઓને-ગૂજરાતના અભ્યાસીઓને-આનંદ થવો જોઈએ પરંતુ તેનું આતરનિરીક્ષણ કરતા વિષાદ થાય એવું વિરોધ જણાય છે એમા કટલેક સ્થળે અક્ષર્ય વિચિત્ર ગલીર ભૂલભરેલા અર્થો કરવામા આવ્યા છે અને અશુદ્ધિઓની પર પગ છે એથી ઇતિહાસના અભ્યાસીઓને અને અ ય વાચકોને ગેરસમજ થતી સભવિત છે તથા તેનો પ્રવાહ અન્ય ૧ આગળ વધે એ શકન છે એથી એ સંબંધમા અહીં થોડું સૂચન કરવાનું ઉચિત ધાર્યું છે આશા છે કે સત્ય-પ્રેમીઓ તટસ્થ દૃષ્ટિથી એનું અવલોકન કરતા

ઉપર્યુક્ત પુસ્તકનો ત્રીજો ભાગ, જે સવત્ ૧૯૯૮મા-સન ૧૯૪૨મા પ્રકટ થયેલ છે, તેમાંના માત્ર એક પહેલા લેખ સંબંધમાં જ અહીં વક્તવ્ય શક્ય છે ત્યાં 'વાઘેલાવશના લેખો' એવા મથાળા નીચે 'આણગિરિ ઉપર દેલવાડાનો ગજ વીન્ધવલના સમયનો શિલાલેખ' જેને નં ૨૦૬ તરીકે ઓળખાવેલ છે અને પ્રા સ ઈ ભા પા ૧૭૪' સ સાથી અન્યત્ર પ્રસિદ્ધ જણાવેલ છે તે લેખ, પહેલા ભાવનગર રાજ્યના પુરાતન સંરોધન ખાતા તરફથી પ્રકાશિત થયેલા 'કલેકશન ઓફ પ્રાકૃત એન્ડ સંસ્કૃત ઇન્સ્ક્રિપ્શન્સ' નામના પુસ્તકમાં પ્રકટ થયેલ હતો (જે પુસ્તક અત્યારે મારી સામે નથી)

પૂર્વોક્ત "ગુજરાતના ઐતિહાસિક લેખો" પુસ્તકના ત્રીજા ભાગમાં એ શિલાલેખનો પ્રાથમિક પરિચય કગવતા જણાવ્યું છે કે- 'અણુ હિલવાડાના ગજઓના પ્રધાનો વસ્તુપાલ અને તેજપાલ નામના જે ભાઈઓએ આદિનાથના મંદિરમાં કેટલું સમારકામ તથા સુધારો કરાવ્યાનું લેખમાં લખ્યું છે "

એવી રીતે પરિચય કગવતા લેખકે એ લેખનો આશય સમજવામાં અને તેની સ્પષ્ટતા કરવામાં શોચનીય અનલિપિતા દર્શાવી છે એમ કહેવું જોઈએ કાગણું કે એ લેખ (શ્લોક ૬૦-૬૧)નો આશય સમજનારા સુદેને સમજાય તેમ છે કે મ ત્રીશ્વર તેજપાલે આજૂ પર્વત ઉપર દેઉવનાડામાં 'લૂણસિંહવસતિ' એ નામનું નેમિનાથદેવનું વિશાલ નવું જ જિનમંદિર તૈયાર કરાવ્યું હતું, જે (૫૦) દેવકુલિકા ઓથી અલકૃત અને વિશાળ હસ્તિશાલાથી શોભતું ગયાવ્યું હતું તેનું એ શિલાલેખમાં વર્ણન છે એ સંબંધમાં ગૂર્જરેશ્વરના માન્ય પુરોહિત કવિ સોમેશ્વરદેવે ૭૪ કાવ્યોનાગી ગ્યેની પ્રશસ્તિ ત્યાં શિલાલેખમાં ઉત્ક્રિષ્ટ કરેલી છે

ઉપર્યુક્ત પરિચયમાં, મૂળ સંસ્કૃત લેખમાં અને તેના ગૂજરાતી

ભાષાતરમા ઝે લેખનો સવત્ ૧૨૬૭-ઈ અને ૧૨૧૧ જણાવેલ છે, પરંતુ ઝેની સાધેના બીજા લેખના આધારે અને અન્ય સાધનોદ્વારા તપાસ કરતા ત્યા વારતવિક સવત્ ૧૨૮૭ સમજવો ભેઈએ તથા અતમા ‘શ્રીનાગેન્દ્રગચ્છે શ્રીત્રિજયસેનસૂરિમિ પ્રતિષ્ઠા કૃતા’ અરપટ્ટ પણ ત્યા વચાય છે, તે હોવું ભેઈએ

ઉપર્યુક્ત પુસ્તકમા મૂળ સંગૃહ લે મ જે પશ્ચિમદ્ધ હપાયો છે, તેમા ડંસ્વ, દીર્ઘ, પદ્મચેદ, પદ-યોજના, પૃથક્કણ આદિ કરવામા મથાયોઅ કુશલતા અને કાળજી દર્શાવાઈ જણાતી નથી, જેને પગિણામે તેમા અનેક ભૂલો જણાય છે ત્રિલોપ નામોમા અને અન્યન પણ વર્ણ-વ્યત્યય, વર્ણ-લોપ જેવી અસ્ત-વ્યસ્તતા નજરે ચડે છે તેમાથી શ્રેષ્ઠીક દર્શાવી શકાય—

શુદ્ધ

અશુદ્ધ

શ્લો	૩મા અણહિલપુર	ભેઈએ, ત્યા	અણહિપુર હપાયેતુ છે
„	૪મા વરપદ્મ	„	વરપદ્મ „
„	૭મા ભદ્રરાજ	„	સરરાજ „
„	૧૪મા વિરચયતિ	„	વિરચયતિ „
„	૧૭મા સાઠ માઠ	„	સાઠ માઠ વન „
„	„ ઘનદેવી સોદય	„	દેવી મૌદય „
„	૪૫મા જૈનસિંહ	„	ચેનસિંહ „
„	૪૮મા -ગુહ-	„	-ગુહ- „
„	૪૯મા અનુપમાદેવ્યા	„	અનુપદેવ્યા „
„	૫૮મા સુસ્તવેશ્મ	„	સસ્તવેશ „
„	૬૩મા મયતાં	„	મનયો „
„	„ દશ-મૂર્ચય	„	દશ-પુત્રય (૧), „

શુદ્ધ

અશુદ્ધ

શ્લો ૬૪મા મૂર્તીનામિદ	”	” મુદ્દનીનામિવ	”
” ” કરિવધૂષ્ટ-	”	” કરિદધુ સ્વેટ-	”
” ” -વધુ	”	” -વાહુ	”
” ૬૯મા પ્યાનદા-	”	” પ્યાચદા-	”
” ૭૦મા શ્રીજૈનશાસનવની	”	” શ્રીજૈનશાસવની	”
” ” રત્તક	”	” રત્તક	”

—એ લેખનુ ભાષાતઃ જોઈએ, તેા તે પણ યથાયોગ્ય સ્તોત્ર કાગક લાગતુ નથી, અનેક ભૂલોથી ભરેલુ જણાય છે તેમા અશ્વરાજ જોઈએ ત્યા શશ્વગજ (શ્લો ૭-૮મા) છે, કુમાર કાર્તિકેય સ્વામિની માતા પાર્વતી જોઈએ, યા કાર્તવીર્યની માતા જણાવેલ છે (શ્લો ૭) ચ કપ્રસાદ જોઈએ ત્યા ચ ક્રપ્રસાદ અને પ્રહ્લાદન જોઈએ ત્યા પ્રહ્લાણુ વગેરે જોવા મળે છે

તેમા મ ગલાચગ્ણુનો ખીજો શ્લોક, તેના ભાષાતઃ સાથે વિચારવા યોગ્ય છે

ય [ક્ષ]તિમાનપ્યર[જ]વ્રકોપે શાતોપિ દીપ્ત સ્મરનિગ્રહાય ।

નિનીગ્નિતાશ્વોપિ સમગ્રદર્શી સ વ શિવાયાસ્તુ શિવાતનૂજ ॥”

તેનુ ત્યાનુ ભાષાતઃ—“શાતિમાન હોના છતા કોપથી ગ્ત, શાન્ત હોના છતા રમનિગ્રહમા પ્રદીપ્ત અને ચમુ બધ છતા જે મર્ જુએ છે તે પાર્વતીના પુત્ર ગણપતિ તમારુ કલ્યાણ કરે

—આ સ્થળે શિવા-તનૂજનો અર્થ નેમિનાથદેવ કવો સુસગત છે, કારણ કે આ પ્રશસ્તિ, નેમિનાથદેવના નવા બનાવેલા જિન મદિગ્ને ઉદેશી ગ્યાયેની છે નેમિનાથની માતાનુ નામ શિવા (શિનાદેવી) જૈનસાહિત્યમા પ્રસિદ્ધ છે નેમિનાથ ક્ષમાવાનુ હોવા

જતા કાપ પ્રત્યે અરુણ (લાન-કાપ દૂર કરનાર), શાત હોવા છતાં
કામદેવનો નિમિત્ત કન્વામા દીપ્ત (ઉગ્ર) કહી શકાય, ધ્યાન-
મમાવસ્થામાં તે નિમીલિતાક્ષ હોય છે, છતાં તેઓ સર્વદા હોઈ સમગ્ર
દર્શી છે, તે શિવા-તનૂજ નેમિનાથ તમાગ શિવ મગન, કલ્યાણ-
મોક્ષ માટે હો

—કવિએ અહીં વિરોધાલ કાગ્ધી અનેકાતવાદ ઘટાની દ્વયર્થી
શબ્દનો પ્રયોગ કરી ખૂબીથી નેમિનાથદેવનું આગીર્નાદાત્મક મગવા
અર્થનું ધર્મ છે—એ લક્ષ્યમાં લેવું જોઈએ

ઉપર્યુક્ત પુસ્તકમાં છપાયેલું ૧૭મું કાન્ધ અને તેનું ભાષાત્મ
જોવા જેવું છે —

“ જાલ્મમાકુસાકુવનદેવીસોહગાન્યજુકાપ્યા ।

પદમલદેવી ચૈષા વ્રમાદિમા મપ્ત સૌંદર્ય ॥ ’

તથા ત્યાં તેનું ભાષાત્મ આ પ્રમાણે છપાયેલું છે—

“ તેને જાલૂ, માકુ સાકુ, વનદેવી, સોહગા, વયજુકા અને
પદમલદેવી એના અનુક્રમવાળી સાત પરણેલી પત્નીઓ હતી

—ઉપરના શ્લોકમાં લૂણિગ, મલદેવ, વસ્તુપાલ અને તેજપાલ
એ ચાન્ ભાઈઓના નામો જણાવેલા છે એમને એ અનુક્રમે
૭ સગી-સહોદ્ર બહેનો હતી, તેને અહીં ભાષાત્મકારે અર્થનો
અનર્થ કરી પરણેલી પત્નીઓ જણાવી છે ।

મૂળ શિલાલેખમાં પહેલી ચાન્ બહેનોના જાલૂ, માકુ, સાકુ,
પદમલદેવી એના નામો વચ્ચે છે, તેને બદલે ઉપર્યુક્ત પુસ્તકમાં ઉપર
જણાવ્યા પ્રમાણે સરૂત શ્લોકમાં, તથા તેના ભાષાત્મમાં જાલૂ,
માકુ, સાકુ, વનદેવી એવા નામો છપાયેલા છે

વિરોધમાં મૂળ શિલાલેખમાં સોદય પાડ છે, તે એડીટરને શુદ્ધ

તરીકે સમજાયો જણાતો નથી એટલે ત્યાં સાર્ય છપાયુ લાગે છે-
એડીટરે ત્યાં સુદરી શબ્દ સમજી તેનું એનું રૂપ કલ્પી લીધું લાગે છે એથી
તેનો અર્થ તેવો વિચિત્ર કયો લાગે છે વાસ્તવિક રીતે વિચારીએ તો
ત્યાં સોદર્ય પાઠ શુદ્ધ છે, સોત્રી (સહોદરી-સગીબહેન અર્થ-વાચક)
શબ્દનું બહુવચનનું એ રૂપ છે કવિએ એ પહેલાં જ્યાં પદ્માગ પૂર્વે
જણાવેલા ચાગ બધુઓ (૧ લૂણિગ, ૨ મન્દેવ, ૩ વસ્તુપાલ અને
૪ તેજપાલ) એમની અનુક્રમે જણાવેલી આ ૭ સહોદરી-સગીબહેનો
હતી, તેમ જણાવ્યું છે

વિરોપ તપાસ કરતા જણાય છે કે મ નીશ્વર તેજપાલે ત્યાં આખી
તીર્થમા પોતે કગવેલ 'લૂણસીટ-૧સહી' નામના નેમિનાથદેવના તે
ચૈત્યમા જગતીમા પોતાની એ સાતે બહેનોના શ્રેય માટે પણ જુદા જુદા
૭ તીર્થ કરની પ્રતિમાઓથી અલક્ષ્ય જુદી જુદી ૭ દેવકુલિકાઓ કરાવી
હતી અને સ ૧૨૯૩ વર્ષના ચેન વદિ ૮ શુક્રવારે નાગે દ્રગચ્છના
શ્રીવિજયસેનસૂન્દિગ પ્રતિષ્ઠિત કરાવી હતી શિલાલેખો સાથે હાલમા
પણ એ વિદ્યમાન છે ત્યાં સ્પષ્ટ આવા ઉલ્લેખો છે—

—સ ૧૨૯૩ વર્ષે ચૈત્રવદિ ૮ ગુરુકે શ્રીભર્વદાચલ્લીથ સ્વયંકારિતલ્લ-
ળસીદ્ધવસહિદાચશ્રીનેમિનાથદેવચેત્યે જગયા મહ શ્રીતત્ત પાલેન—

(૧) સ્વમગિન્યા ગાદ જાત્તણદેવ્યા શ્રેયોડર્થ

(૨) „ ની માડ „

(૩) „ „ સાડદેવ્યા „

(૪) „ „ ઘણદેવિ- „

(૫) „ „ સોહ્યા-

(૬) „ „ વચગુપ્તા- „

(૭) „ „ પચ્છા-

—આ શિલાલેખો ‘એપિગ્રાફીઆ ઇડિકા’ વો ૮, ૫ ૨૨૭થી ૨૨૯મા ન ૨૬થી ૩૧મા, તથા ‘પ્રાચીન જૈનલેખસંગ્રહ’ ભાગ બીજામાં લેખાક ૯૪થી ૯૯ અને ૧૦૩મા, અને ‘અર્ધુદ-પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ’ (આબૂ ભાગ બીજા)માં લેખાક ૩૨૫થી ૩૨૮, ૩૩૦, ૩૩૧ અને ૩૩૭માં મૂળ મંદૂકમાં પ્રકાશિત થયેના છે તથા પહેલામાં અંગ્રેજીમાં અને પાછળના બે ગ્રંથોમાં તેનો ગૂજરાતી સાગ પણ પ્રકાશિત થઈ ગયેલ છે—એથી અહીં વિશેષ અર્થનની અપેક્ષા નથી

વિરોધમાં એટલે અરો સતોષ માનીએ કે ઉપર્યુક્ત ‘ગુજરાતના ઐતિહાસિક લેખો’ ભાગ ત્રીજામાં, સંગ્રહ કંગના એડીટરે પ્રાસ્તાવિક ઐતિહાસિક વિવેચન (૫ ૧૧)માં ‘વસ્તુપાન તથા તેજપાલનું વશવૃક્ષ’ દર્શાવ્યું છે, તેમાં ઉપર જણાવેલ નામોવાળી ૭ મહેનોને તેમની બહેનો તરીકેના ક્રમમાં દર્શાવી છે

એના શ્લો ૬૨થી ૬૬ના ભાષાત્તમાં (૫ ૧૨માં) અર્થ ન સમજવાથી કંઈક વિચિત્ર જ જણાવ્યું છે—

“ ધર્મકાર્યોના ચલાવથી વાળાને પણ નમાવનાર
ધીમત લાવણસિંહ દિગ્માયે સમાન હતા અને હાથી પર
આરોહણ કરી જિનેશ્વરના શ્વાને જતી તેમની ૧૦ (દશ)
પુત્રીઓ નમ્ય લાગે ૬

સોલગી નૃપ વીન્ધનના અતુન રૂપે જેવા વસ્તુપાનના સુમતિ-
વાળા અનુજ તેજપાલે આ જિનના મંદિરમાં આ પુત્રીઓના (૧)
હાથી પર નિરાજતા પથ્થરના ૧૦ (દશ) પુત્રગા દરોબ્યા

સ ૪૦ સમીપમાં ફલસલિત આગ્રનદ સમાન તેની પત્નીનો
આ ૪૧ તેજપાન નિજ પત્નીસહિત નમ્બુપાવના મહેલમાં
દેખાય છે ”

ઐ ૧૮

વાસ્તવિક રીતે ત્યાં આવો અર્થ જોઈએ—[શ્રીમાન (૧) અંક ૫ના પુન (૨) અંક ૩૨ સાદે થયા, તેના પુન (૩) સોમ, તેના પુન (૪) અંક ગજ થયા તેમના પવિત્ર આશયના પુત્રો (૫) લૂણિગ, (૬) મલ્લદેવ, (૭) વસ્તુપાલ અને (૮) તેજપાલ થયા જેઓ જિનમતરૂપી આરામ (અગ્નીયા)ને ઉન્નત કરવામા નીરત-મેઘ જેવા છે ૬૨

શ્રીમ તીર્થ વસ્તુપાલનો પુન (૯) જૈનસિંહ નામનો, અને તેજ પાલનો પુન (૧૦) લાનણસિંહ વિશ્રુત વિખ્યાત મતિવાળો છે હાથણી ઓના રક વ પગ ચોક્કી એ દશની મૂર્તિઓ એની રીતે લાખા સમય સુધી રોભે છે કે-જાણે જિન-દર્શન મારે જતા દિગ્નાયકો (૧૦ દિશાપાલો)ની એ મૂર્તિઓ હોય ૬૩

ઔતુમ્ય ક્ષિતિપાલ વીઘ્નવલના અદ્વિતીય બધુ અને વસ્તુપાલના અનુજ લઘુગધુ સુષુપ્તિશાની આ મ ની તેજપાલે અહીં ટાથણીઓની પીક પગ નતિગિન ઠરેલી મૂર્તિઓની પાછળ તેમની (તે ઉપર જળાવેલ ૧૦ની) કાતા-પત્નીઓ સાથે દશ મૂર્તિઓ વિમલ ઉજ્જવલ અશ્મ (આગસ-પાપાણુ)ના ખતક (તાકા-ગોખલા)મા ગહેલી કરાવી હતી ૬૪

સગલ પ્રજના ઉપજીવ્ય (આશ્રય કરવા યોગ્ય) વસ્તુપાલની પાસે તેજપાલ, સરાનગની પાસે રહેલ સરજ(ફળવાળા), સહકાર (આમ્રવૃક્ષ) જેના રોભે છે ૬૫

તે બેને ભાઈઓએ (વસ્તુપાલે અને તેજપાલે) પ્રત્યેક પુન, ગામ માર્ગ, પનત અને સ્થળમા વાવ, કૂના, નિપાન (અવેડા) ઉઘાન, સરોવર, પ્રાસાદ(મંદિર) સન(દાનશાલા-પન્થ) વગેરે ધર્મ સ્થાનોની પ પા અત્યંત નની કરી અને જીર્ણુ થઈ હતી, તેને ઉદ્ધત કરી તેની સખ્યા પાણુ જાણી ચકાવી નથી, જો તે ગૌર્ધ જાણતુ હોય તો તે પૃથ્વી જ જાણે છે ૬૬

૫ ૧૩મા પાછળના 'લોગના ભાષાતંત્રમાં આચાર્યોના નામો વગેરેમાં બહુ ગોટાળો કર્યો છે આનંદ, અમરસુગિને બદલે 'અ કામરસુગિ આવ્યો', શ્રીનિવસ્યમેનસુગિને બદલે મેરૂ મુનિશ્વર હતો' વ વ 'ઠલી ભૂલો અહીં જણાની શકાય ?

આ સળવના વિરોધ જિનાશુ ઇતિહાસના અભ્યાસીઓએ સુલનાત્મક દૃષ્ટિથી નીચે જણાવેલા પ્રયોગો જોવા જોઈ એ—

ભાવનગર-ગાંધીના પુનઃતત્ત્વ-મનોધનખાતા તત્કથી પ્રકાશિત 'પ્રાકૃત-મઠૃત લેખ-સંગ્રહ'માં અગ્રેજી ભાષાતંત્ર સાથે પ્રકટ થયેલ સઠૃત પ્રશસ્તિવાળો એ શિનાલેખ, ઉપર્યુક્ત 'શુન્યાતના અતિહાસિક લેખો' ભાગ ત્રીજામાં ગૂજરાતી ભાષાતંત્ર સાથે પ્રકટ થયેલ છે તે ઉપગત ખીજે પાસે ગ્રંથ પ્રકાશિત થયેલ જણવામાં આવેલ છે—

(૧) ઈંગ્લીશન ૧૮૭૮માં 'એશિયાટિક ગ્રિમર્યાસ' પો ૧૬માં (૫ ૩૦૨) એચ એચ વી સને ઉપર્યુક્ત લેખનુ અગ્રેજીમાં ભાષાતંત્ર પ્રકટ કરાવ્યું છે

(૨) 'એપીગ્રાફિયા ઇકિકા' પો ૧/માં ડો પ્રો એચ લુડસે જૈન ઇન્સ્ટિટ્યુશન્સ એટ ધી ટેમ્પલ ઓફ નેમિનાથ એન માઉન્ટ આબૂ એ દેડોંગ નીચે ૫ ૨૦૦થી ૨૦૮માં પશ્ચિમ આખ્યા પછી ૫ ૨૦૮થી ૨૧૩માં ઉપર્યુક્ત મૂળ સઠૃત શિનાલેખની ફોટોગ્રાફી જોડી છે અને તે સાથે ૩૭ લેખો અગ્રેજી ભાષાતંત્ર સાથે તના પ્રકટ કર્યા છે (આ પુસ્તકનું ટાઈટલ ગયેલ હોવાથી પ્રકાશન સન જણાવી શકાતો નથી)

(૩) ઈંગ્લીસન ૧૮૭૩માં જોમ્સે ગવર્નમેન્ટ સેટલ બુક ડીપો-દાન પ્રકટ થયેલી ડ્રિ સોમેશ્વરદેવે ગયેલી 'કીર્તિકોમુદી ના પશ્ચિષ્ટ (A)માં ઉપર્યુક્ત શિનાલેખને અગ્રેજી ભાષાતંત્ર સાથે એડીટર આખ્યા કાયવટે દ્વારા પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો છે (તના સઠૃત લેખના

અતમા સ ૧૨૯૩ જણાવેલ છે, પરંતુ અગ્રેજીમાં સવત્ ૧૨૮૭ જણાવેલ છે) તથા તેની સાથે સબધવાળો ભાનો બીજો શિલાલેખ જે સ ૧૨૮૭ વાળો છે, જેમાં તે ધર્મસ્થાનની ગૃહા, તથા ઉત્સવાદિ વ્યવસ્થા મુજબેલી છે, તે પણ ત્યાં પશ્ચિમ (B)માં દર્શાવેલ છે

(૪) સવત્ ૧૯૭૮-ઈસ્વીસન ૧૯૨૧માં જૈન આત્માનંદ સમા, ભાવનગર હાગ પ્રકટ થયેલ ‘પ્રાચીન જૈનલેખસંગ્રહ’ (ભાગ બીજા)માં એ શિલાલેખ લે ૯૪ તરીકે ગૂજગતી સાગ સાથે સુપ્રસિદ્ધ સાક્ષી શ્રીજિનવિજયજીના પ્રયત્નથી પ્રકટ થયેલ છે

(૫) સવત્ ૧૯૯૪માં શ્રીનિજયધમસૂત્રિ-જૈન ગ્રંથમાળા ઉજ્જૈન તરફથી પ્રકટ થયેલ ‘અર્ધુદ પ્રાચીન જૈનલેખસંગ્રહ’ (આખૂ ભાગ બીજો) એ પુસ્તકમાં ઇતિહાસપ્રેમી ૨૧ મુનિગજ જયતવિજયજીના પ્રયત્નથી લે ૨૫૦ તરીકે એ લેખ ગૂજગતી અવ લોકન સાથે પ્રકાશિત થયેલ છે

આશા છે કે-સત્ય સંરોધન-પ્રકાશનથી ગૂજગતનો સાચો ઇતિહાસ પ્રકાશમાં આવશે, સારે સર્વને આનંદ થશે

સવત્ ૨૦૦૭, આનંદ શુક્લપત્રી } લા ભ
શ્રીનેમિનાથ-જન્મકલ્યાણક }

[૭]

‘ મુદ્રા-વ્યાપાર ’નો સુસગત અર્થ

[શ્રી જૈન સત્યમંત્રી અમદાવાદ વર્ષ ૧૮, અક ૪-૫મા સ ૨૦૦૬મા પ્રકાશિત]

પ્રાચીન અમયના શિલાલેખોમા, તામ્રપત્રોમા અને તાડપત્રીય પુસ્તકોમા મહાગજવ્યોના નામો સાથે મહામાત્યોના નામોનો નિર્દેશ કરેલ છે ત્યાં સંસ્કૃતમા પ્રાચીન પદ્ધતિ પ્રમાણે તેમને મુદ્રા-વ્યાપાર’ ક્રમતા જણાવ્યા છે તેનો સુસગત અર્થ ગભરાથી મનિ-મુદ્રા દ્વારા કરાતો ગાન્યકાગ્લાન-અધિકાર ઘટે છે. ટલાક સાક્ષરોએ ષ્ટલેક સ્થળે તેનો અર્થ ‘ નાણાનો વ્યાપાર-નાણાવટીનો ધંધો ’ એવો જણાવ્યો છે, તે વાસ્તવિક લાગતો નથી જતા ગતાનુગતિકતાથી તેની ભૂલ-પગલ અજનાસીઓમા અને નવલકથા વગેરેમા આગળ પડેલી અને વધતી જણાય છે, એથી એ તન્મ્ ધ્યાન ખેંચનાનું અહીં ઉચિત વિચાર્યું છે.

મુદ્રાસિદ્ધ આખૂતા સ ૧૨૮૭ના ફા વ ૩ ગિનાના સંસ્કૃત શિલાલેખમા મંત્રીશ્વર તેજપાલને ‘ મહામહાલેશ્વર ગણા શ્રીવીર-ધવલના સમસ્તમુદ્રા-વ્યાપારી એવા વિરોધણથી ઓળખાવ્યા છે, “ મહામહાલેશ્વરરાણશ્રીવીરધવલદેવસત્ત્વસમસ્તમુદ્રા-વ્યાપારિણા તેજ પાલેન ’

ગિનાના સ ૧૨૮૮ વર્ષના ફા શુ ૧૦ પુષ્યના ૬ શિલાલેખોમા મહામાત્ય વરતપાલ અને લલિતાદેવીના સુપુત્ર મા જયતસિંહનો પત્નિય કરગરતા સૂચવ્યું છે કે તે સ ૭૮ વર્ષ-પૂર્વક (અર્થાત્ સ વત ૧૨૭૮થી લઈને) અત્ત લતીર્થ (ખલાત બદલ)ના મુદ્રા-વ્યાપારો કરતો હતો, તે સમયમા તથા સ ૭૭ વર્ષમા (અર્થાત્ સ વત ૧૨૭૭મા)

શ્રીશત્રુજય, ઉજ્જયત (ગિગ્નાગ) વગેરે મહાતીર્થોના યાત્રા-
ઉત્સવોના પ્રસાદથી પ્રકટ થયેન, શ્રીમદ્ દેવાધિદેવના પ્રસાદથી
સઘાધિપત્ય પ્રાપ્ત કરનાગ, ચૌકુચકુન્દરૂપી આગ્રાજને પ્રકાશિત
કરવામા અદ્વિતીય સૂર્ય જેવા મહાગામધિગાગ લવણપ્રસાદદેવના પુત્ર
મહાગાગ શ્રીનીન્ધવન્દેવની પ્રીતિથી ગાજ્યનુ સર્વ ઐશ્વર્ય સ્વીકારનાગ,
શ્રીશાન્દાના ગ્રીકાગેલ પુત્ર મહામાત્ય શ્રીનગુપાલ, તથા તેમના અનુજ
મહા તેજપાત્ર, કે જે સ ૭૬ વર્ષ-પૂર્વક (અર્થાત્ સવત્ ૧૨૭૬
વર્ષથી શરૂ કરીને) ગૂર્જર-મહલમા નવલક્ષ (ધાળકા) વગેરે નગરોમા
મુદ્રા-નાપારો કરતા ગતા-કરી ગયા હતા તે તેજપાત્રે એવા
વર્ણનાત્મક વિગત ઉલેખ છે—

સ્વસ્તિ શ્રા વિન્નમસગ્ર ૧૨૮૮ વર્ષ ફાગુણ ગુદિ ૧૦ બુધે શ્રામદળદિલ-
પુરવાસ્તવ્યપ્રાગ્વાટાન્વયપ્રસૂત મહા. શ્રાતેન પાલાગ્રનન્મનો મહામાત્ય-
શ્રાવસ્તુપાલસ્યામજે મહા. શ્રાલલિતાદેવીકુશિસરોવરરાજહસાયમાને મહા.
શ્રીજયતસિદ્ધે સ ૭૯ વર્ષપૂર્વં સ્તમતીય(ચેલાકૂલ)-મુદ્રાયાપારાન્
વ્યાપૃષ્ઠતિ સતિ સ ૭૭ વર્ષે શ્રાશનુજયોજ્જયતપ્રમૃતિમહાતીર્થયાત્રોત્સવ-
પ્રભાવાવિર્ભૂતશ્રામદ્દેવાધિદેવપ્રસાદાસાદિતસઘાપિપત્યેન ચોલક્યકુલનમસ્તલ-
પ્રસાદાન્માતૃમહારાજાધિરાનશ્રાલવણપ્રસાદદેવમુતમહારાનશ્રાવીરધવલદેવપ્રી-
તિપ્રતિપત્રરાજ્યસર્વેશ્વરયણ શ્રીશારદાપ્રતિપન્નાપત્યેન મહામાત્ય શ્રીવસ્તુપાલેન
તથા અનુજેન સ ૭૬ વર્ષપૂર્વં ગૂર્જરમહલે ધવલક્ષ્મપ્રમુખનગરેષુ મુદ્રા-
વ્યાપારાન્ વ્યાપૃષ્ઠતા મહા. શ્રાતેન પાલેન ચ ”

—રીનાર્ડ્ઝ લિસ્ટ આફ એન્ટીકવેરીઅન રીમે સ ઈન ધી બોમ્બે
પ્રેસીડન્સી વો ૮ 11 પર્ગિશિયમા (૫ ૩૨૮) ગિગ્નાગ ઇન્સ્ક્રિપ્શન્સ
ન ૨ ૨૧-૨૯

—ગ્રામીન લેખમાળા ભા ૩ (નિ સા)

—ગ્રામીન જી. લેખસંગ્રહ (ભા ૨ લે ૩૮ થી ૪૩)

[સમ્રાટક અને સપાદક શ્રીજિનવિજયજી, સ ૧૯૭૮મા, પ્રકાશક શ્રીજિનઆત્માનંદ સભા, ભાવનગર]

પ્રાચીન જૈન લેખમંત્ર હા બીજના ગિરનાર પર્વતના લેખ ૩૮-૪૩ના અવલોકનમા (પૃ ૭૧મા) જણાવ્યું છે કે—“ તેને મહા શ્રીવલિતાદેવીથી મટ શ્રીજયતસિહ નામનો પુત્ર થયો જે સ ૭૯ના વર્ષ પહેલા સ્તભતીર્થ (ખલાત)મા મુદ્રાવ્યાપાર (નાણાનો વ્યાપાર-નાણાવટીનો વધો) કરતો હતો ૧ વસ્તુપાલ જે જે ૭૭ની સાલ પહેલા શત્રુજય અને ગિરનાર આદિ મટાતીર્થોની યાત્રા કરી તથા મોટા મહોત્સરો કરી શ્રીદેરાધિદેવ (તીર્થકર-પરમાત્મા)ની કૃપાથી “સઘાધિપતિ”નું પદ પ્રાપ્ત કર્યું હતું તથા ચૌલુક્યકુલદિનમણિ મટાગજાધિગજ શાલવણપ્રસાદદેવના પુત્ર મહાગજ શ્રીનીગધવલની પ્રાતિથી જેણે “ગજયસરેશ્વર્ય” (ગજયતુ સર્વાધિકાર-કાલભાગ) પ્રાપ્ત કર્યું હતું અને જેને સમ્મતીએ પોતાના પુત્ર તરીકે સ્વીકાર કર્યો હતો (અર્થાત્ જે સમ્મતીપુત્ર-કર્ત્ર કહેવાતો હતો) તેણે, તથા તેના નાના ભાઈ તેજપાલે જે જે પશુ સ ૭૬ની સાલ પહેલા શુભગતના ધવલકર (ધાળકા) આદિ નગરોમા મુદ્રા-વ્યાપાર કરતો હતો, એ બંને ભાઈઓએ ”

પહેલા ભાષાતળની અસર અન્યત્ર ઊતરી આની જણાય છે—

“ તેજપાલ ખલાતમા નાણાવટીનો વધો કરતો હતો અને વસ્તુપાલ પાટણમા ભીમદેવની સેવામા હતો એમ જણાય છે

૧ સદ્ગત સાક્ષર ચીમનલાલ દલાલ તે વાંચનો વાસ્તવિ અથ સમન્થા હતા-તેથી તેમણે હમ્મીરમદ્દન (ગા એ સિ ન ૧૦)ની પાછળની અગ્રેજી નોટમા નોંધ કરી છે કે— એ જયન્તસિહ-જૈન-સિહ (વસ્તુપાલ-પુ) સ ૧૨૭૬થી ખલાતમા ગવનર હતા- દી વોઝ ગવનર આફ કેએ ક્રોમ સ વ ૧ ૧૨૭- ફોરવડ

સ ૧૨૭૬-૭૭ના અન્સામા લવણપ્રસાદના કહેવાથી તેમણે ધોળકાનું મંત્રીપદ સ્વીકાર્યું હતું ”

—વાવલાઓનું ગૂંજગત (૫૪)મા લે શ્રી ભોગીલાલ જી સહિસગ
[સયાજી જાલજાનમાલા-પૃ ૧૫૭, સ ૧૯૯૫મા પ્ર]

—ટેલાક સાક્ષરોએ ઉપર્યુકત શિલાલેખોમા વપગયેલ ‘વપૂવ’ શબ્દને ૫ વર્ષીયપુરુષ સમાસ માની તેનો અર્થ ‘તે ૫ વર્ષ પહેલા’ જણાવ્યો છે, પરંતુ દીર્ઘદષ્ટિથી વિચારતા તેનો અર્થ ‘તે ૫ વર્ષથી શરૂ કરીને’ લેવો ઘટે છે એરુતુગસૂત્રિએ એના પ્રબધયિતામણિમા સિદ્ધગજ જયસિંહ, કુમારપાલ, અજયદેવ, જાલમૂલગજ આદિનો ગળ્ય-કાલ દર્શાવતા તેવા પ્રકારની વાક્ય-ગચના કરેલી જોવામા આવે છે—

‘ સવત ૧૧૫૦ પૂર્વ શ્રીસિદ્ધરાજજયસિંહદેવેન વર્ષ ૪૯ રાચ કૃતમ્ ।

સવત ૧૧૬૬ વપપૂર્વ ૩૧ શ્રીકુમારપાદેવેન રાચ કૃતમ્ ।

સવત ૧૨૩૦ પૂવ વપ ૩ અજયદેવેન રાજ્ય કૃતમ્ ।

સવત ૧૨૩૩ પૂર્વ વપ ૨ ચાલમૂલરાજેન રાજ્ય કૃતમ્ ॥ ”

શિલાલેખમા પણ વર્ષ સાથે વપગયેલ પૂવ શબ્દને ‘તે વર્ષ-પૂવ કે તે વર્ષથી શરૂ કરીને’ એના અર્થમા ઘટ વલો જોઈએ જયતસિંહ અને તેજપાલ સબધમા વર્તમાન કૃદન્તની અપ્તમી અને તૃતીયા વિભક્તિનાળા પ્રયોગો ‘ચાટૃષ્વતિ સતિ’ અને ‘ચાટૃષ્વતા’ દ્વાગ વર્તમાન કાળની તેમની પરિસ્થિતિ જણાવી છે ત્યાં તેમના જૂતકાળનો ૨ તેમના તેવા ધધાનો અર્થ કાઢવો અનુચિત છે

દુષ્યન્ત ગઝએ પોતાની નિશાની તરીકે આપેલી નિજ નામાકિત મુદ્રાના અભાવમા શકુતલાનો સ્વીકાર કર્યો ન હતો અને પાછળથી એ મળના સ્વીકાર કર્યો હતો એ હકીકત ‘અભિજ્ઞાન શકુન્તલ’ નાટકના અભનાસીઓ જાણે છે મુદ્રાશબ્દ સાથે સબધવાળું મુદ્રાગદસ નામનું પ્રાચીન નાટક પણ પ્રસિદ્ધ છે

આચાર્ય શ્રીહિમચંદ્રે પોતાના શબ્દાનુશાસનના અતમા ચૌકિય-
પણી મહાગણ મૂલગણનો પરિચય કરાવતા શ્લોકમાં મુદ્રા-શબ્દનો
પ્રયોગ કર્યો છે—

“આસીદ્ વિશાપતિરમુદ્રચતુ સમુદ્રમુદ્રાઙ્કિતક્ષિતિમરક્ષમવાહુદણ્ડ ॥”

આચાર્ય શ્રીહિમચંદ્રે જેની ‘અ-નયોગવ્યવર્ઠેદ્’ દ્વારા શિક્ષા
(શ્લોક ૫)માં ‘આસીદમાવ્યોમ નમસ્વભાવ સ્યાદ્વાદ મુદ્રાઙ્કનિમેદિ વસ્તુ ।’
મુદ્રા-શબ્દનો પ્રયોગ કરેલો છે, અતિપેણુસૂત્રિએ જેના પર સ્થાપાદ
મંજરી નામની વિવૃત્ત વ્યાખ્યા જેની છે—એ સર્વને લક્ષ્યમાં લેતા
તેનો સુસંગત અર્થ ઘટાવવો જોઈએ

વિક્રમની બાળમાં સદીથી ચૌદમાં સદી સુધીના મહાગણ સિદ્ધગણ
જયસિંહ, કુમારપાલ, [જયતુજિત], વીસલદેવ, [તેજસિંહ] અર્જુન
દેવ, સાંગદેવ વગેરેના સમયના જે શિનાલેખો તાત્રપનો અને તાડ
પત્રીયત્રયોમાં આશુક, ગાગિલ મહાદેવ કુમારસિંહ, ર્મદેવ, નાગક,
સમુદ્ર, માલદેવ, માધવ, ઝાન્હ મધુસૂદન, વાધૂન વગેરે મહામાત્યોનો
નામ-નિર્દેશ મળી આવે છે ત્યાં તેમને શ્રીમગ્ણાદિમાં સમસ્ત વ્યાપારો
અથવા મુદ્રા-વ્યાપારો કરતા જણાવ્યા છે તેનો અર્થ ‘તેઓ નાણા
નો વેપાર કે નાણાનટીનો ધંધો કરતા હતા’ એવો કરવો અસંગત છે
પરંતુ મહાગણ નક્કી થઈને મનિ-મુદ્રા (અધિકારામાં) દ્વારા ગણ્ય
કાન્હાડ કરતા હતા એની રીતે કરવો સુસંગત જણાય છે—એ વિચારવા
માટે બીજાં તેવા ૧૪ ઉલેખો અહીં દર્શાવું છું—

[૧] મ ૧૧૭૮ વર્ષે શ્રીસિદ્ધ્યકવર્તી શ્રીજયસિંહના ગણ્ય-
કાલમાં શ્રીશ્રી-રણુમાં મહામાત્ય શ્રીઆશુક સમસ્ત વ્યાપારો
કરતા હતા—એ કાલમાં લખાયેલ તાડપત્રીય પુસ્તકના અતમા સંસ્કૃતમાં
તેવો ઉલેખ છે—

“શ્રીધીવ[ર]ગે મહામાત્યગાઝાનુક સમસ્ત વ્યાપારાન્ કરોતી
ત્યેતસ્મિન્ કાલે”

—પત્તનસ્થપ્રાન્થૈનમાળાગારીયત્રયસૂચી (ગા ઓ સી ૭૬, પૃ ૧૨)

[૨] સ ૧૧૯૧ ભાદ્રપદ શુ ૮ સિદ્ધચતુર્થી જ્યેષ્ઠદેવના ગજ્ય-કાલમા, તેના પાદપ્રસાદથી મહા શ્રીગાગિલ શ્રીકરણાદિમા વ્યાપારો કરતા હતા-એ સમયમા લખાયેની તાડપનીય પુસ્તિકાના અતમા સરૂતમા ઉ લેખ છે—

‘ મહા શ્રીગાગિ શ્રીકરણાદૌ વ્યાપારાન્ કરોતિ ’

—પત્તનભા ૦ અથસૂચી [ગા ઓ સિ ન ૭૬ પ ૧૮૩]

[૩] સ ૧૨૦૮ જ્યેષ્ઠ શુ ૬ ગવિવાર અણહિલપાટક (પાટણ)-મા કુમાગપાલ જૂપાલના ગજ્ય-કાલમા તેમણે નિયુક્ત કરેલા મહામાત્ય શ્રીમહાદેવ શ્રીશ્રીકરણાદિમા સમસ્ત વ્યાપાર કરતા હતા—એ સમયમા લખાયેની તાડપનીય પુસ્તિકાના અતમા સરૂતમા તેવો ઉ લેખ છે—

‘ તન્નિયુક્તમહામાત્યશ્રામહાદેવે શ્રીશ્રીકરણાદૌ સમસ્ત વ્યાપાર કુવચ્યેવ કાલે પ્રવર્તમાને ’

—પત્તનભા ૦ અથસૂચી (ગા ઓ સિ ન ૭૬, પ ૨૬૦)

[૪] સવત્ ૧૨૨૫ વર્ષે પૌષ શુદ્ધિ ૫ શનિવારે અણહિલ-પાટક [પાટણ] મા કુમાગપાલ જૂપાલના કલ્યાણકારી વિજયવલ ગજ્યમા તેના પાદપ્રસાદથી મહામાત્ય શ્રીકુમગસાહે શ્રીકરણાદિકમા સમસ્ત મુદ્રા-વ્યાપાર કરતા હતા, તે સમયમા લખાયેના પ્રા પૃથ્વીયદ્ર-ચન્દ્રની તાડપનીય પુસ્તિકાના અતમા સરૂતમા તેવો ઉલેખ છે તે પોથી જ્ઞેસલમેગના કિલ્લાના બગલડાગમા પોથી ન ૧૪૬ દોડ, તેનો ઉ લેખ અમે જ્ઞેસલમેગ-લડાગના ડિ ક્રેટલોગ (ગા ઓ સિ ન ૨૧ પ ૧૭) મા દર્શાવેલ છે—

સવત્ ૧૨૨૫ વર્ષે મહામાયશ્રીકુમરસીદે શ્રીકરણાદિક સમસ્ત-મુદ્રા-વ્યાપારાન્ પરિચર્યયતિ સતિ ’

[૫] સવત ૧૨૯૫ વર્ષમા નલકમા જ્યતુમિદેવતા ગળ્ય-સમયમા મહાપ્રાન પચ૦ શ્રીનર્મદેવ સર્વ મુદ્રા-વ્યાપાર ક્રિયા હતા, તે સમયમા લખાયેલી કુર્મસ્તવ-કુર્મવિપાકની તાડપત્રીય પુસ્તિકાના અતમા તેવો ઉલેખ સરૂતમા છે, તે અમે જેમલમેગ-ભડાગના ડિ દેટલોગમા (ગા ઓ મિ ન ૨૧, પ ૨૬મા) દર્શાવેલ છે—

“સ ૧૨૯૫ વર્ષે મહાપ્રધાન પચ૦ શ્રીધમદેવે સવમુદ્રા વ્યાપારાન્ પરિપન્થયતીત્યેવ કાલે પ્રવર્તમાનં ”

[૬] સ ૧૩૧૦ માઘ શુદ્ધિ ગ્વિ પુષ્પાર્કમા મહાગળ વીસલ દેવતા ગળ્યમા લખાયેલી તાડપત્રીય પુસ્તિકાના અતમા સરૂતમા જણાવેલ છે કે તે સમયે મહામાત્ય નાગડ મહાલેશ્વરના મુદ્રા-વ્યાપાર ક્રિયા હતા—

“ મહામાત્યશ્રીનાગડ મહાલેશ્વરમુદ્રાવ્યાપારે ”

—પત્તનભા૦ ગ્રન્થસૂચી (ગા ઓ સિ વો ૭૬, પ ૨૧૮)

[૭] સ ૧૩૧૩ ચૈત્ર શુ ૮ ગ્વિનારે વીસલદેવતા ગળ્યમા તેમણે નિયુક્ત કરેલા નાગડ મહામાત્ય સમસ્ત વ્યાપારો ક્રિયા હતા, ત્યારે લખાયેલી તાડપત્રીય પુસ્તિકાના અતમા સરૂતમા તેવો ઉલેખ મળે છે—

તન્નિયુક્તશ્રીનાગડમહામાત્યે સમસ્તવ્યાપારાન્ પરિપન્થયતીત્યેવ કાલે પ્રવર્તમાને ”

—પત્તન૦ ગ્રન્થસૂચી (ગા ઓ સિ વો ૭૬, પ ૩૩)

[૮] સવત ૧૩૧૭ વર્ષે માઘ શુદ્ધિ ૧૪ આદિત્ય દિને આઘાટ દુર્ગમા મહાગળ તેજસિંહના ગળ્ય-સમયમા તેના પાદપદ્મોપજ્ઞની મહામાત્ય સમુદ્ધ મુદ્રા-વ્યાપારો ક્રિયા હતા—તે સમયમા લખાયેલી પુસ્તિકાના અતમા સરૂતમા તેવો ઉલેખ છે—

“ તત્પાદપદ્મોપજીવિનિ મહામાન્યશ્રીસમુદ્ધરે મુદ્રાયાપારાન્ પરિપચયતિ ”

—પતનલા ૦ ૩ થસ્યી (ગા ઓ સિ ૭૬, ૫ ૩૯૦)

[૯] વિક્રમસવત્ ૧૩૧૭ના જેઠ વદ ૪ ગુરવારે અણહિલપાટક (પાટણ) મા મહાગળ વીસલદેવના ગબ્બ-સમયમા લખાયેના તામ્ર પત્રમા મહામાત્ય નાગડના નામ સાથે પણ તેવો શબ્દ-પ્રયોગ વાચી શકાય છે—

“ મહારાજાધિરાજશ્રીમદ્વીસલદેવક્રયાણવિજયિરાજ્યે તદનુશાસનાનુ વતિનિ મહામાત્યશ્રીનાગડે શ્રીશ્રીકરણાદેસમસ્તમુદ્રાયાપારાન્ પરિપચયતીત્યેવ કાલે પ્રવતમાને ”

—ઈ એ પો ૬, ૫ ૨૧૦ તથા તે પૃથ્વી અ યન ‘ ગુજગતના ઐ લેખો ’ ભાગ ૩, ૫ ૫૪-૫૬મા ઉતારેલ

[૧૦] વિક્રમસવત્ ૧૩૨૦ (= વલ્લી સ ૯૪૫ તથા સિંહ સ ૧૫૧) વર્ષે આપાઠ વદિ ૧૩ નિવાગના દાનપત્રમા જણાવ્યા પ્રમાણે અણહિલપાટક (પાટણ) મા મહાગળ અર્જુનદેવના ગબ્બ-સમયમા તેના પાદપદ્મોપજીની મહામાય નણક શ્રીમાલદેવ શ્રીશ્રીકણ્ણાદિ સમસ્ત મુદ્રાવ્યાપાર કગ્તા હતા-તેવો સરૂતમા ઉલ્લેખ છે—

તત્પાદપદ્મોપજીવિનિ મહામાયરાણશ્રમાન્દેવે શ્રીશ્રીકરણાદિ સમસ્તમુદ્રાયાપારાન્ પરિપચયતીત્યેવ કાલે પ્રવતમાને

—ઈ એ પો ૧૧, ૫ ૨૪૧ વિ

[૧૧] સ ૧૩૩૨ ન્વે માર્ગ શુ ૧૧ શનિવારે અણહિલ પાટક (પાટણ) મા મહાગળ સાગરદેવના ગબ્બ-સમયના શિલા-લેખમા સરૂતમા સૂચ્યું છે કે શ્રીશ્રીમદ્ધણ્ણાદિમા મહામાત્ય માવવ, તથા કા હ સમસ્ત વ્યાપારો કગ્તા હતા—

“ શ્રીશ્રીકરણાદૌ મહામાયશ્રીમાત્ર(ઘ)ત્ર મહ રાધિ(૧ મહા સાધિ૦)ત્રાકાદે સમસ્તયાત્રારાત્ર પરિચયતિ ”

—ઈ એ વો ૨૧ ૫ ૨૭૬ વિ

[૧૨] સ ૧૩૪૩ કા શુ ૨ રવિવાર અણુહિલપાટક (પાટણ)મા મહાગળ સાગદેવના ગળ્ય-સમયમા, તેમણે નિયુક્ત કરેલ મહામાત્ર શ્રીમધુસૂ ન શ્રીશ્રીરણાદિ સમસ્ત મુદ્રાવ્યાપાર ક્રતા હતા, એ સમયમા લખાયેલ તાડપત્રીય પુસ્તકના અતમા સરૂતમા તેવો ઉલ્લેખ છે—

‘ તન્નિયુક્તમહામાયત્રામત્રુસૂદને શ્રીશ્રીકરણાદે-સમસ્તમુદ્રાયા પારાત્ર પરિચયતિ સત્તીત્યેવ કાલે પ્રવતમાને ”

—પત્રાનલા૦ ગ્રથસૂચી (ગા એા સિ ન ૭૬, ૫ ૩૨૭)

[૧૩] સ ૧૩૪૮ વર્ષે આષાઢ શુદ્ધિ ૧૩ ગવિવારે અણુહિલ પાટક(પાટણ)મા મહાગળ સાગદેવના ગળ્ય-કાલમા તેના પાદ પદ્મોપજની મહાસાધિ૦ મહામાત્ર મધુસૂદન શ્રીશ્રીરણાદિ સમસ્ત મુદ્રાવ્યાપાર ક્રતા હતા, તે સમયમા લખાયેલા શિલાલેખમા સરૂતમા તેવો ઉલ્લેખ છે—

‘ તત્ત્રાદપદ્મોપજીવિનિ મહાસાધિ૦ મહામાય[શ્રી]મત્રુસૂદને શ્રીશ્રીકરણાદેસમસ્તમુદ્રાયાત્રારાત્ર પરિચયતીત્યેવ કાલે પ્રવતમાને ”

—ઈ એ વો ૪૧ (૫ ૨૦) ઈ એ વો ૨૦ (૫ ૩૧૨) વિ

[૧૪] એ જ મહાગળ સાગદેવના ગળ્ય-સમયમા સ ૧૩૫૦ વર્ષે માધ શુ ૧ સૌમે લખાયેલા શિલાલેખમા પણ મહામાત્ર વાધૂન શ્રીશ્રીરણાદિ સમસ્ત મુદ્રાવ્યાપાર ક્રતા હતા’ તેવો સરૂતમા ઉલ્લેખ છે—

“ તત્પાદપદ્મોપજીવિનિ મહામાતૃશ્રીસમુદ્ધરે મુદ્રાયાપારાન્ પરિપચયતિ ”

—પતનભા. ૦ અથસૂચી (ગા ઓ સિ ૭૬, પૃ ૩૯૦)

[૯] વિક્રમસવત્ ૧૩૧૭ના જ્યેષ્ઠ વદ ૪ શુક્રવારે અણુહિલપાટક (પાટણ) માં મહાગળ વીસલદેવના ગળ્ય-સમયમાં લખાયેલા તામ્ર પત્રમાં મહામાતૃ નાગડના નામ સાથે પણ તેવો શબ્દ-પ્રયોગ વાચી શકાય છે—

“ મહારાજાધિરાજશ્રીમદ્ધીસદેવક્રયાણવિજયિરાજ્યે તદનુશાસનાનુ વર્તિનિ મહામાતૃશ્રીનાગડે શ્રીશ્રીકરણદેસમસ્તમુદ્રાયાપારાન્ પરિપચયતીત્યેવ કાલે પ્રવતમાને ”

—ઈ એ પો ૬, પૃ ૨૧૦ તથા તે પૃથ્વી અન્યત્ર ‘ ગુજગતના ઐ લેખો ’ ભાગ ૩, પૃ ૫૪-૫૬માં ઉતારેલ

[૧૦] વિક્રમસવત્ ૧૩૨૦ (= ૨૬૫ સ ૯૪૫ તથા સિંહ સ ૧૫૧) વર્ષે આપાઠ વદિ ૧૩ ગવિવાગ્ના દાનપત્રમાં જણાવ્યા પ્રમાણે અણુહિલપાટક (પાટણ) માં મહાગળ અર્જુનદેવના ગળ્ય-સમયમાં, તેના પાદપદ્મોપજની મહામાય નાણક શ્રીમાલદેવ શ્રીશ્રીકગણાદિ સમસ્ત મુદ્રાવ્યાપાર કરતા હતા—તેવો સસ્ત્રુતમાં ઉલ્લેખ છે—

“ તત્પાદપદ્મોપજીવિનિ મહામાતૃરાણકશ્રમાન્દેને શ્રીશ્રીકરણાદિ સમસ્તમુદ્રાયાપારાન્ પરિપચયતીત્યેવ કાલે પ્રવતમાને ”

—ઈ એ પો ૧૧, પૃ ૨૪૧ વિ

[૧૧] સ ૧૩૩૨ વર્ષે માર્ગ શુ ૧૧ શનિવારે અણુહિલ પાટક (પાટણ) માં મહારાજા સાગદેવના રાજ્ય-સમયના શિલા-લેખમાં સસ્ત્રુતમાં સૂચ્યું છે કે શ્રીશ્રી-રણાદિમાં મહામાતૃ માવવ તથા કા હ સમસ્ત વ્યાપારો કરતા હતા—

“ શ્રીશ્રીકરણાદૌ મહામાયત્રામાર(ઘ)ત્ર મહ રાધિ(? મહા સાધિ૦)ત્રીકાદે સમસ્તવ્યાપારાત્ પરિચયતિ ”

—ઈ એ વો ૨૧ પૃ ૨૭૬ વિ

[૧૨] સ ૧૩૪૩ કા શુ ૨ રવિવારે અણુહિલપાટક (પાટણ)મા મટાગળ સાગ્રદેવના ગભ્ય-સમયમા, તેમણે નિધુ ત કરેલ મહામાત્ય શ્રીમધુસૂ ન શ્રીશ્રીકૃષ્ણાદિ સમસ્ત શુદ્ધાવ્યાપાર કૃતા હતા એ સમયમા લખાયેલ તાડપનોય પુસ્તકના અતમા સરૂતમા તેવો ઉલ્લેખ છે—

‘ તનિયુક્તમહામાયત્રીમયુસૂદને શ્રીશ્રીકરણાદે-સમસ્તમુદ્રાયા પારાત્ પરિચયતિ સર્વત્યેવ કાલે પ્રવતમાને ’

—પત્તનભા૦ ગ્રંથસૂચી (ગા એા સિ ન ૭૬, પૃ ૩૨૭)

[૧૩] સ ૧૩૪૮ વર્ષે આપાદ શુદ્ધિ ૧૩ ગવિવારે અણુહિલ પાટક(પાટણ)મા મટાગળ સાગ્રદેવના ગભ્ય-કાલમા તેના પાદ-પદ્મોપજની મહાસાધિ૦ મહામાત્ય મધુસૂદન શ્રીશ્રીકૃષ્ણાદિ સમસ્ત શુદ્ધાવ્યાપાર કૃતા હતા, તે સમયમા લખાયેલા શિલાલેખમા સરૂતમા તેવો ઉલ્લેખ છે—

તત્કાલપદ્મોગ્નીવિનિ મહાસાધિ૦ મહામાય[શ્રી]મયુસૂદને શ્રીશ્રીકરણાદેસમસ્તમુદ્રાયા.ત્રાત્ પરિચયતીત્યેવ કાલે પ્રવતમાને ”

—ઈ એ વો ૪૧ (પૃ ૨૦), ઈ એ વો ૨૦ (પૃ ૩૧૨) વિ

[૧૪] એ ૦૮ મટાગળ સાગ્રદેવના ગભ્ય-સમયના સ ૧૩૫૦ વર્ષ માધ શુ ૧ લૌમે લ માયલા ચિનાલેખમા પણ ‘ મહામાત્ય વાધૂ ન શ્રીશ્રીકૃષ્ણાદિ સમસ્ત શુદ્ધાવ્યાપાર કૃતા હતા ’ તેવો સરૂતમા ઉલ્લેખ છે—

“ તત્પાદપદ્મોપજીવિનિ મહામાત્યશ્રીસમુદ્ધરે મુદ્રાયાપારાન્
પરિપચયતિ ”

—પતનભા. ૦ અથસૂચી (ગા. ઐ. સિ. ૭૬, પૃ. ૩૯૦)

[૯] વિક્રમસવત્ ૧૩૧૭ના જ્યેષ્ઠ વદ ૪ ગુરુવારે અણહિલપાટક
(પાટણ) માં મહાગજ વીસલદેવના ગજન-સમયમાં લખાયેના તામ્ર
પત્રમાં મહામાત્ય નાગડના નામ સાથે પણ તેવો શબ્દ-પ્રયોગ વાચ્ય
શકાય છે—

“ મહારાજાધિરાજશ્રીમદ્વીસલદેવક્રયાણવિજયિરાજ્યે તદનુશાસનાનુ
વતિનિ મહામાત્યશ્રીનાગડે શ્રીશ્રીકરણદેસમસ્તમુદ્રાયાપારાન્ પરિપચયતી-
ત્યેવ કાલે પ્રવર્તમાને ”

—ઈ. એ. પો. ૬, પૃ. ૨૧૦ તથા તે પૃથ્વી અન્યત્ર ‘ ગુજગતના
ઐ. લેખો ’ ભાગ ૩, પૃ. ૫૪-૫૬માં ઉતારેલ

[૧૦] વિક્રમસવત્ ૧૩૨૦ (= વલ્લી સ. ૯૪૫ તથા સિંહ
સ. ૧૫૧) વર્ષે આષાઢ વદિ ૧૩ ગવિવાગ્ના દાનપત્રમાં જણાવ્યા
પ્રમાણે અણહિલપાટક (પાટણ) માં મહાગજ અણ્ણદેવના
ગજન-સમયમાં, તેના પાદપદ્મોપજીની મહામાત્ય નાણક શ્રીમાલદેવ
શ્રીશ્રીકણાદિ સમસ્ત મુદ્રાવ્યાપાર કરતા હતા—તેવો સસ્ત્રુતમાં
ઉલ્લેખ છે—

તત્પાદપદ્મોપજીવિનિ મહામાત્યરાણશ્રમાગ્દેવે શ્રીશ્રીકરણાદિ
સમસ્તમુદ્રાયાપારાન્ પરિપચયતીત્યેવ કાલે પ્રવર્તમાને ”

—ઈ. એ. પો. ૧૧, પૃ. ૨૪૧ વિ

[૧૧] સ. ૧૩૩૨ વર્ષે માર્ગ શુ. ૧૧ શનિવારે અણહિલ
પાટક (પાટણ) માં મહાગજ સાગરદેવના ગજન-સમયના શિલા
લેખમાં સસ્ત્રુતમાં સૂચ્યું છે કે શ્રીશ્રીકણાદિમાં મહામાત્ય આવવ
તથા ના હ સમસ્ત વ્યાપારો કરતા હતા—

“ શ્રીશ્રીકરણાદૌ મહામાયત્રીમાન(ધ)ત્ર મહ રાધિ(? મહા સાધિ૦)ત્રાકાદે સમસ્તવ્યાપારાન્ પરિચયયતિ ”

—ઈ એ વૉ ૨૧ પૃ ૨૭૬ વિ

[૧૨] સ ૧૩૪૩ કા શુ ૨ ગવિવાર અણુદિલપાટક (પાટણ)મા મટાગળ સાગદેવના ગળ્ય-મમયમા, તેમણે નિયુક્ત કરેન મહામાત્ય શ્રીમધુસૂ ન શ્રીશ્રીકગ્ણાદિ સમસ્ત મુદ્રાવ્યાપાર કન્તા હતા એ સમયમા લખાયેલ તાડપનાય પુસ્તકના અતમા સરૂતમા તેવો ઉલ્લેખ છે—

‘ તત્ત્રિયુક્તમદ્રમાયત્રીમયુસૂદને શ્રીશ્રીકરણાદે-સમસ્તમુદ્રાયા પારાન્ પરિચયયતિ સર્તાત્યેવ કાલે પ્રવતમાને ”

—પત્તનભા૦ ગ્રંથસૂચી (ગા એા સિ ન ૭૬, પૃ ૩૨૭)

[૧૩] સ ૧૩૪૮ વર્ષે આપાઠ શુદ્ધિ ૧૩ ગવિવારે અણુદિલ પાટક (પાટણ)મા મટાગળ સાગદેવના ગળ્ય-કાલમા તેના પાદ પદ્મોપજની મહાસાધિ૦ મહામાત્ય મધુસૂદન શ્રીશ્રીકગ્ણાદિ સમસ્ત મુદ્રાવ્યાપાર કન્તા હતા, તે સમયમા લખાયેલા શિલાલેખમા સરૂતમા તેવો ઉલ્લેખ છે—

‘ તત્તગદપત્રોગ્રીવિનિ મહાસાધિ૦ મહામાય[ત્રા]મયુસૂદને શ્રીશ્રીકરણાદિસમસ્તમુદ્રાયાપારાન્ પરિચયયતીત્યેવ કાલે પ્રવતમાને ”

—ઈ એ વૉ ૪૧ (પૃ ૨૦) ઈ એ વૉ ૨૦ (પૃ ૩૧૨) વિ

[૧૪] એ જ મટાગળ સાગદેવના ગળ્ય-સમયના સ ૧૩૫૦ વર્ષ માધ શુ ૧ ભૌમે લ માયના શિનાલેખમા પણ મહામાત્ય વાવૂન શ્રીશ્રીકગ્ણાદિ સમસ્ત મુદ્રાવ્યાપાર કન્તા હતા ’ તેવો સરૂતમા ઉલ્લેખ છે—

“ તત્પાદપદ્મોપજીવિનિ મહામાત્રાસમુદ્ધરે મુદ્રાયાપારાન્ પરિપચયતિ ”

—પતનભા. ૦ અથસૂચી (ગા ઓ સિ ૭૬, પૃ ૩૯૦)

[૯] વિક્રમસવત્ ૧૩૧૭ના જ્યેષ્ઠ વદ ૪ ગુરવારે અણ્ણિલપાટક (પાટણ) માં મહાગજ વીસવદેવના ગજન-સમનમાં લખાયેલા તામ્ર પત્રમાં મહામાત્રા નામકના નામ સાથે પણ તેવો શબ્દ-પ્રયોગ વાંચી શકાય છે—

“ મહારાજાધિરાજશ્રીમદ્ગુપ્તસલ્લદેવકચાણવિજયિરાજ્યે તદનુશાસનાનુ વતિનિ મહામાત્રાશ્રીનાગદે શ્રીશ્રીકરણદેસમસ્તમુદ્રાયાપારાન્ પરિપચયતીત્યેવ કાલે પ્રવર્તમાન ”

—ઈ એ પો ૬, પૃ ૨૧૦ તથા તે પૃથ્વી અન્યત્ર ‘ ગુજગતના એ લેખો ’ ભાગ ૩, પૃ ૫૪-૫૬માં ઉતારેલ

[૧૦] વિક્રમસવત્ ૧૩૨૦ (=વલ્લી સ ૯૪૫ તથા સિંહ સ ૧૫૧) વર્ષે આષાઢ વદિ ૧૩ ગવિનાગના દાનપત્રમાં જણાવ્યા પ્રમાણે અણ્ણિલપાટક (પાટણ) માં મહાગજ અર્જુનદેવના ગજન-સમનમાં, તેના પાદપદ્મોપજની મહામાત્રા ગણક શ્રીમાલદેવ શ્રીશ્રીકચણાદિ સમસ્ત મુદ્રાવ્યાપાર કરતા હતા—તેવો સરૂતમાં ઉલ્લેખ છે—

તત્પાદપદ્મોપજાવિનિ મહામાત્રાણકચમાગ્દેરે શ્રીશ્રીકરણાદિ સમસ્તમુદ્રાયાપારાન્ પરિપચયતીત્યેવ કાલે પ્રવર્તમાને

—ઈ એ પો ૧૧, પૃ ૨૪૧ વિ

[૧૧] સ ૧૩૩૨ વર્ષે માર્ગ શુ ૧૧ શનિનારે અણ્ણિલપાટક (પાટણ) માં મહાગજ સાગદેવના ગજન-સમનના શિલા-લેખમાં સરૂતમાં સૂચ્યું છે કે શ્રીશ્રીરુદ્રાદિમાં મહામાત્રા માવવ, તથા ના હ સમસ્ત વ્યાપારો કરતા હતા—

“ શ્રાદ્ધોક્ષરણાદૌ મહામાયત્રામાગ(ધ)ત્ર મહ રાધિ(? મહા સાધિં)ત્રાકા દે સમસ્તયાગરાત્ પરિચયતિ ”

—ઈ એ વૌ ૨૧, પૃ ૨૭૬ વિ

[૧૨] સ ૧૩૪૩ કા શુ ૨ રવિવારે અણુહિલપાટક (પાટણ)મા મહાગજ સાગરદેવના ગજ્ય-સમયમા, તેમણે નિયુક્ત કરેલ મહામાત્ય શ્રીમધુસૂ ન શ્રીશ્રીકરણાદિ સમસ્ત મુદ્રાવ્યાપાર કરતા હતા, એ સમયમા લખાયેલ તાડપત્રીય પુસ્તકના અ તમા સ રૂતમા તેવો ઉલ્લેખ છે—

“ તત્ત્રિયુક્તમહામાયત્રીમુસૂદને શ્રીશ્રીકરણાદિ-સમસ્તમુદ્રાયા પારાત્ પરિચયતિ સતીત્યેવ કાલે પ્રવતમાને ”

—પત્તનભાં ગ્રંથસૂચી (ગા એા સિ ન ૭૬, પૃ ૩૨૭)

[૧૩] સ ૧૩૪૮ પૌ આપાઠ શુદ્ધિ ૧૩ ગવિવારે અણુહિલ પાટક(પાટણ)મા મહાગજ સાગરદેવના ગજ્ય-કાલમા તેના પાદ-પદ્મોપજની મહાસાધિં મહામાત્ય મધુસૂદન શ્રીશ્રીકરણાદિ સમસ્ત મુદ્રાવ્યાપાર કરતા હતા, તે સમયમા લખાયેલા શિલાલેખમા સ રૂતમા તેવો ઉલ્લેખ છે—

“ તત્ત્રાશ્વપદ્મોગ્ધીવિનિ મહાસાધિં મહામાય[શ્રી]મુસૂદને શ્રીશ્રીકરણાદિસમસ્તમુદ્રાયાનારાત્ પરિચયતીત્યેવ કાલે પ્રવતમાને ”

—ઈ એ વૌ ૪૧ (પૃ ૨૦), ઈ એ વૌ ૨૦ (પૃ ૩૧૨) વિ

[૧૪] એ જ મહાગજ સાગરદેવના ગજ્ય-સમયના સ ૧૩૫૦ વર્ષ માધ શુ ૧ ભૌમે લ માયલા શિલાલેખમા પણ ‘ મહામાત્ય પાદૂન શ્રીશ્રીકરણાદિ સમસ્ત મુદ્રાવ્યાપાર કરતા હતા તેવો સ રૂતમા ઉલ્લેખ છે—

“ તત્પાદપદ્મોપજીવિનિ મહામાત્યશ્રાસમુદ્ધરે મુદ્રાયાપારાન્
પરિપચયતિ ”

—પતનભા.૦ મયસૂચી (ગા ઓ સિ ૭૬, પૃ ૩૯૦)

[૯] વિક્રમસવત્ ૧૩૧૭ના જ્યેષ્ઠ વદ ૪ ગુરુવારે અણહિલપાટક
(પાટણ)મા મહાગજ વીસવદેવના ગજ્ય-સમનમા લખાયેલા તામ્ર
પત્રમા મહામાત્ય નાગડના નામ સાથે પણ તેવો શબ્દ-પ્રયોગ વાંચી
શકાય છે—

“ મહારાજાધિરાજશ્રીમદ્વીસલ્લદેવકર્યાણવિજયિરાજ્યે તદનુશાસનાનુ
વર્તિનિ મહામાત્યશ્રીનાગડે શ્રીશ્રીકરણાદેસમસ્તમુદ્રાધ્યાપારાન્ પરિપચયતી-
ત્યેવ કાલે પ્રવતમાને ”

—ઈ એ પો ૬, પૃ ૨૧૦ તથા તે પરથી અન્યન ‘ગુજગતના
ઐ લેખો’ ભાગ ૩, પૃ ૫૪-૫૬મા ઉતારેલ

[૧૦] વિક્રમસવત્ ૧૩૨૦ (=વલ્લી સ ૯૪૫ તથા સિંહ
સ ૧૫૧) વર્ષે આષાઢ વદિ ૧૩ ગવિવાગના દાનપત્રમા જણાવ્યા
પ્રમાણે અણહિલપાટક (પાટણ)મા મહાગજ અર્જુનદેવના
ગજ્ય-સમનમા તેના પાદપદ્મોપજીની મહામાય ગણક શ્રામાલદેવ
શ્રીશ્રીકગણાદિ સમસ્ત મુદ્રાધ્યાપારે કગ્તા હતા-તેવો સરૂતમા
ઉલ્લેખ છે—

તત્પાદપદ્મોપજાવિનિ મહામાયરાણકમ્બીમાદેવે શ્રીશ્રીકરણાદિ
સમસ્તમુદ્રાયાપારાન્ પરિપચયતીત્યેવ કાલે પ્રવતમાને

—ઈ એ પો ૧૧, પૃ ૨૪૧ વિ

[૧૧] સ ૧૩૩૨ વર્ષે માર્ગ શુ ૧૧ શનિવારે અણહિલ
પાટક(પાટણ)મા મહાગજ સાગરદેવના ગજ્ય-સમનમા શિવા-
લેખમા સરૂતમા સૂચ્યુ છે કે શ્રીશ્રીકગણાદિમા મહામાત્ય માવવ,
તથા ઠા ૭ સમસ્ત વ્યાપારો કગ્તા હતા—

ત્યાં પડી ન દગળએ શ્રીયકને ગોવ-મદિત હાથમા લઈને તેને સમસ્ત વ્યાપાર (ગજ્ય-કાર્યભાગ) મહિત મુદ્રાવિદ્યાર (મનિપદના અધિકાર)મા ગ્યાપિત કર્યો હતો

શ્રીયક ઉકૃષ્ટ પ્રમાણની નીતિ-પદુતાથી (ગજનીતિ-દક્ષતાથી) નણે સાક્ષાત્ [મની] ગકટાલ હાથ તેની રીતે સ । સાવધાન થઈને રાજ્યની ચિંતા કરતો હતો

—ઉપર્યુક્ત વિચારનાથી ‘મુદ્રા-વ્યાપાર’નો મુસગત અર્થ (મની જેના વિશિષ્ટ અધિકારી તરીકે કરતો ગજ્ય-કાર્યભાગ) અપદ સમજાય છે દીર્ઘદષ્ટિથી વિચારનાગ સાક્ષરા એનો નયાર્થ આશય લક્ષ્યમા લેશે-એની આશા છે

મવત્ ૨૦૦૬ માં શુદ્ધિ પ વમતપચમી

લા લ

“ તત્પ્રાદપદ્મોર્જીવિનિ મહામાલ્યગ્રીવાધૂયે શ્રીશ્રીકરણાદિ-સમસ્ત-
મુદ્રાયાપારાન્ પરિપંચયતિ સતીત્યેવ કાલે પ્રવૃત્તમાને ”

—એશિયાટિક ગ્રંથર્ચીઝ, વો ૧૬, પૃ ૩૧૧

—વિરોપમા આચાર્ય શ્રીહિમચદ્રે પગ્ગિશિષ્ટપર્વ (સર્ગ ૮) મા
તથા સ્વોપસ યોગશાસ્ત્રના વિવગ્ધુમા (પ્રકાશ ત્રીજામાં, શ્રીસ્થૂલ
લદ્રજના ચર્ચિત પ્રસંગમાં ન દગ્ગાજ તગ્ધૂથી શ્રીયકને મ નિ મુદ્રા અર્પણ
કરવાના અધિકારમાં) વર્ણન કર્યું છે, તે પણ લક્ષ્યમાં લેવા યોગ્ય છે—

“ જૃતાધ્વદેહિક નન્દસ્તત શ્રીયકમનવીત્ ।

સર્વયાપારસહિતા, મુદ્રેય ગૃપ્તામિતિ ॥ ”

★

ગૃહાત્વા શ્રીયક દોષિણ તતો નન્દ સગૌરવમ્ ।

મુદ્રાઽધિકારે નિ શેપ-યાપારસહિતે ન્યધાત્ ॥

ચમ્પાર શ્રીયકો રાજ્યચિન્તામવહિત સદા ।

સાક્ષાદિવ ક્ષકટાલ, પ્રકૃષ્ટનયપાટલાત્ ॥ ”

—પગ્ગિશિષ્ટપર્વ (સર્ગ ૮, શ્લો ૬૭ ૮૩-૮૪)

—યોગશાસ્ત્ર (સ્વોપસ વિવગ્ધુસહિત પ્રકાશ ૩, શ્લો ૬૫ ૮૧-૮૨)

[જૈનધર્મ-પ્રસાગકસલા, ભાનનગર્થી પ્રકાશિત]

સાગ પછી ત્યાં એવા આશયનુ સૂચન મળે છે કે—(મ ની
શકટાલના સ્વર્ગવાસ પછી) તેના અગ્નિ-સ રકાગ કગ્નાગ (મ નિ પુત્ર
પોતાના પન્મવિશ્વાસપાત્ર અગ્નિશક્ત) શ્રીયકને ન દગ્ગાજએ કહ્યું કે—
‘ સર્વ-યાપાર-સહિત આ મુદ્રા (મ નિ-મુદ્રા) સ્વીકારો ’

[શ્રીયકના જ્યેષ્ઠપુત્ર સ્થૂલલદ્રજએ નિયોગી-અધિકારીઓની
અનેક મુશ્કેલીઓની પર્યાલોચના કરી મ નિ-મુદ્રાનો સ્વીકાર ન કરતા
પ્રવ્રજ્યા સ્વીકારી હતી]

કર્મ-શ્રય ઇચ્છના જયસિલસૂત્રિએ ગયી હતી, જેઓ પ્રસ્તુત જગ
ત્રસિદ્ધ કન્હ(કૃષ્ણ) મુનિના શિષ્ય હતા-તેમ તેના અન્તિમ ઉલ્લેખથી
જણાય છે ૧ આ મૂળ ગ્રંથની અનેક નકલો પાટણ-જૈનલડાગમા
હોવાનું અમે તેની ગ્રંથસૂચીમા સૂચની ગયા છીએ

[૧]

પૃ.૭૭૮ શ્લોકપ્રમાણની જયસિલસૂત્રિએ(મૂલગ્રંથકાર) એની
પહેલી વ્યાખ્યા વિ સ ૯૧૫મા ગયી હતી, આ વિગણુરૂપ વ્યાખ્યાની
તાડપનપોથી પાટણમા જૈનસંઘના લડાગમા અને જેસલમેગમા બડા
લડાગમા તાડપ ૧૫૨, તથા તપાગર-ઉપાશ્રયના જૈનલડાગમા સ
૧૬૭૭મા કાગળ ૫૨ લખેલી હોવાનું અમે તેના સચિપત્રોમા સૂચવ્યું છે
(પાટણ-ગ્રંથસૂચી ૫ ૩૪૮, જેસલમેગલા સૂચી ૫ ૧૩, ૫૩)

લગભગ ચાગસો વર્ષો પહેલા ગયાયેલી મૃતદ્વિધ્વનિકા નામની
પ્રાચીન જૈનગ્રંથ-સૂચી (જૈનસાહિત્ય-સંરોધક લા ૧, અ ૨મા પ્ર
૫ ૧૭૬-૧૮૦)મા આ જયસિલસૂત્રિની ૯૧૫ વર્ષના ગયાયેલી ધર્મો
પદેશમાલા-લઘુવૃત્તિનો ઉલ્લેખ છે અને આનું વિગણુ સ્તમ્ભતીર્થ
(ખલાન) વિના ખીજે નથી-તેમ જણાવ્યું છે ૨

વિક્રમની દસમી સદીના પ્રારંભમા રવોપર ધર્મોપદેશમાલાની
વ્યાખ્યા ગયનાગ આચાર્ય જયસિલસૂત્રિ વિક્રમની નવમી સદીના
ઉત્તર ધર્મમા જન્મ્યા હશે, તે સદીના છેલ્લા ચતુર્થમા દીક્ષિત થયા હો
અને એ સમય દુઃસ્માન ઉત્તમ ગુરુ-સહાસમા ગ્હી સુશિક્ષિત થઈ
સૂત્રપદ ૫૨ પ્રતિષ્ઠિત થઈ પ્રશસ્ત જૈનધર્મના ઉપદેશક-પ્રચાગક થયા

૧ ક્વ જયપાવટક-હ(૭)મુનિ-સીત્તાયસિ(સી)હસરિણા રહ્યા ।

ધર્મોપદેશમાલા કમ્પનસર્વમેચ્છમાગેજ ।

૨ ધર્મોપદેશમાલા-લઘુવૃત્તિ ૧૧૫ વર્ષે જયમિનીયા ।

વિવરણ સ્તમ્ભતીર્થ વિગા ના । —૫

[૮]

કણ્ઠ(કૃષ્ણ)મુનિ

(વિક્રમની નરમી સદીના પ્રભાવક જેન મહાત્મા)

[અમદાવાદમા 'જેન સત્યપ્રકાશ માસિકના ૭મા વર્ષના દીપોત્સવી અકમા પ્રગટિત]

પ્રાચીન પ્રાકૃત અપ્રસિદ્ધ વિશાલ સાહિત્ય તન્મ્હે હજી વિકાસોનું જોઈ એ તેનું લક્ષ્ય ખેંચાયું નથી—એથી અત્યુપયોગી મહત્વના આવશ્યક વિવિધ જ્ઞાનથી સમાજને વચિત ગેરેનું પડે છે. ભાષા—વિષયક કટલાક બધાએના પૂર્વગ્રહો—દુર્ગ્રહો અને ઇતિહાસ—વિષયક અજ્ઞાન પણ એ સાહિત્યના પશ્ચ-પાઠનથી ઘણું અરો દૂર થવા સંભવ છે. કટલાક સાક્ષરો ગૂંજગત શબ્દને ગૂંજરાટ શબ્દના અપભ્રંશ તરીકે પણ ઓળખાવતા હતા, પરંતુ પ્રાચીન પ્રાકૃત સાહિત્યમા ગુજ્જરત્તા શબ્દ જોના પછી એ વિચારને ફેરવના લાગના છે. આજે એવો ગુજ્જરત્તા શબ્દનો પ્રાચીન પ્રયોગ વિક્રમની દસમી સદીના પ્રાગભમા—વિ.સ. ૯૧૫મા રચાયેલા પ્રાકૃત ગ્રંથમાથી દર્શાવતા અમને આનંદ થાય છે, જે ગ્રંથમાથી પ્રસ્તુત કણ્ઠ(કૃષ્ણ) મુનિ—મહાત્માનો અતી પરિચય આપનામા આવે છે.

શ્રુતદેવીના અમ્બણરૂપ મગલાચરણવાળી^૧ ત્રિમલગુણવાળી સુદૃઢ જય—પતાકા જેની રમેપદેશમાલા નામની પ્રાચીન પ્રાકૃત કૃતિ અતિ સંક્ષિપ્ત—૧૦૪ ગાથા—૨માણની હોના છતાં બહુ મહત્વની છે જેના પર ૮૦૨૦ શ્લોકોવાળી વ્યાખ્યાઓ રચાયેલી છે. આ રમેપદેશમાલા

૧ નિઝત મ ન ત્રિ મુચદત્રિ !, સુદૃઢ મરણાત મુન્ના વૃદ્ધતિ ।

ધમ્મોપણ્ણસમાલો ત્રિમલગુણા જયપટાવ વ્વ ॥

નિષ્ક્રમણ(દીક્ષા), [જ્ઞાન], નિર્વાણ(મોક્ષ)ની ધન ક્રયાણુ-ભૂમિઓને મુપ્રમટે (અનેક વાન મન, વચન, કાયાથી) નમન કર્યું હતું

તપ-જિન-કલ્પ ધાન્ય કન્યાની જેમ જમણે કાય-લેશ વિના એક માત્ર-ખમણ (ઉપનાસ-તપ), જેમાત્રી ખમણ, ત્રાસુમાત્રી ખમણ અને ચોમાસી ખમણ(તપો) કર્યા હતા

પ્રભાન—લગ્નિથી જેમનું નામ ગ્રહણ કરનાથી મનુષ્યોના અનેક પ્રકારના અનિષ્ટો-જેમ-દેવો, મનુષ્યો કે તિર્ત્યાકાના ડગતી પીકા, ગટો, ભૂતો, ગંગો, ઉપમર્ગો, માર્ગિ(મગ્ધી) અને શત્રુઓએ ઉપજ કરેલ અનિષ્ટ, આગ તથા શત્રુઓ, મત થયેલા નામઓ, દુસ્વપ્નો, અને અશુભ શકુનોદ્ધાન કર્યું-કન્યાનું અનિષ્ટ પણ જલદી ક્ષય પામે છે સૂર્યના કિન્હોથી ભદાયેલ ગાઢ અવકાશ ક્ષય પામે છે-એમા વિસવાદ યા છે?

સુમેર જેવા નિશાલ જે મહાત્મા અગાન-ભૂમિઓમા સર્વ નાનિમા દેવ વગેરે દ્વાગ ડગતા બહુપ્રાણના ઉપમર્ગો વ? [ધ્યાનથી] ચલાયમાન કરી શકાય ન હતા

જેમણે ભાનતર્વર્ષમા અગાનરૂપી ગાઢ અવાનમા પટેલાઓને જિન-વચનરૂપી પ્રદીપ વ? સિદ્ધપુન(મોક્ષ)નો માર્ગ પ્રકટ કર્યો હતો-દર્શા-યો હતો

જેમણે અનેક મહાસત્ત્વોને- નિઓ, શ્રાવણો અને ગેઠોને પ્રનજના આપી પ્રનજિત કર્યા હતા અને બીજાઓને ઠંકાણે રેકાણે અભય (મત્રીધન અલનકુમાર) જેના આદો-પાપ કર્યા હતા

જિન-મ દિરો દરાનના—જેમણે ઘણા દેગોમા ચતુર્વિધ(માધુ સાની આવક શ્રાવિકારપ) શ્રીસઘાના ગાત્રી યાત્રાવાળા મનોહર અનેક જિન-મ દિરો કરાના હતા

હરો-એ વિચારી શકાય તેનું છે આ જયસિંહસૂરિએ રમોપદેશમાતા-
વિવરણના અતમા પ્રાકૃતભાષામાં ૩૧ ગાથાઓદ્વાગ પોતાની ગુરુ-
પગપગ માવ આવશ્યક ગુરુ-પરિચય કરાવ્યો છે-એથી આપણે તે
કુણ્ડ(કૃષ્ણ)મુનિ-મહા માનો પરિચય મેળવીએ છીએ તેઓએ ત્યા
જન્માવ્યુ છે ક—

૧૪૮૪૫૨—“આ સ્થવિગવતી, જે પૂર્વ મુનિઓએ વીર
જિનથી પ્રાગ લ કરીને કહી છે, ત્યાથી બાકી ગ્દેલાઓની આવતીને
હુ હવે કહુ છુ, તે તમે સાલજો દેવવાચક(નદીસૂતકાર) પછી અનેક
સૂરિઓ થઈ ગયા પછી મિથ્યાત્વરૂપી અધકારને દૂર કરવામાં સૂર્ય
જેવા વડસર (વરદશ) નામના ક્ષમાશ્રમણ થઈ ગયા

૨૧૮૪૫૩—તેમના શિષ્ય ‘તત્વાચાર્ય’ નામથી સુપ્રસિદ્ધ
થયા, પાંચ પ્રકારના આચારો (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ અને વીર્ય
સમ્પત્તિ)ને પાળતા જેમનો જશ જગતના પ્રકટ થયો હતો, તેઓ
જિન-પ્રવચનરૂપી ગગનમાં ચદ્ર જેવા હતા

૩૧૮૪૫૪—તેમના પ્રધાન શિષ્ય યક્ષ મહત્તર નામે પ્રકટ થયા, જેમણે
ખદ્વલિય(ખદ્વલપ)માં સુપ્રસિદ્ધ જિન-ભવન સ્થાપ્યુ હતુ

૪૧૮૪૫૫—તેમના શિષ્ય તે સુપ્રસિદ્ધ કુણ્ડ(કૃષ્ણ)મુનિ થયા
જેઓ તપસ્વિજના ગણિ દુષ્ટોને શિર-ચલ જેવા હતા દુષ્કાલમાં
અનેક ગાળઓએ જેમના ચગણ-કમલ સેવ્યા હતા ભવજનરૂપી
કમળોને વિકસાવવામાં-પ્રફુલ્લ-વિકસ્વર કરવામાં જેઓ સૂર્ય જેવા હતા

૫૧૮૪૫૬—સઘથી પૂજિત-સત્કૃત થયેલા જેમણે (કૃષ્ણ
મુનિએ) ભાગ્યમાં ગદી જિનપરોની અવતરણ (અવન) જન્મ,

૧-૩ આ વરદશ તત્વાચાર્ય અને યક્ષ વિ સ ૮૩૫માં મા
કુવનયમાવાકયાકાર દાક્ષિણચિદ્ધ ઉદ્યોતનાચાર્યના પૂવજો છે કે કેમ
તે વિચારણીય છે

વ્યાવિ-નાગઃ લળિ-યો—આમોસહિ (ઔપધિરૂપ યતો
અર્થ), ખેલોમરિ (ઔપધિરૂપ યતો ક્ષ), વિખોસહિ (ઔપધિરૂપ

આ કહ્યુંકે મહા જાને પોતાના સચ્ચરિત-ગુણો વડે મરુ વો અને-
દેશો (જેમા મહા ગુણરત્ના આય ગુણ-નાત દેગ છે) મા જનોને અનુરાગ
ઉત્પન્ન થયો હતો [જનનુરાગપ્રમથા દિ મમ્પ આ નીતિ-વચન તરફ મ્વિનુ
સૂચન સાચક બણાય છે]

જેણે વિપ્રમ પ્રસંગમા ગિરિ-જ્વાલાથી નજવસિત પરીમાવી ગો-ધન
આન્નિને નાણ રી તની રમા મી હતી જેણે ભૂમિને ની પન નોની
સુગ વધી મુગ ધવાળી અને આળા મદ્દા તથા શ્રેય રોવળી વો દુષ્ટોદ્ધાર
મનુર રમણીય બનાવી હતી

જે કહ્યુંકે શૈલિસુત્ય ગામમા ખર્તિ-વૃક્ષ માટે મહાજન વિન પ્રદત્તિ
અને વહિ ગજનોની બદ્ધતાવાળું દાઢ—વેપારીબજાર સ્થાપુ હતું

જેણે મહોચર (મહોચર) મા એ અને ખીજે શૈલિસુત્ય ગામમા
પોતાના યગના પુજ જેવા આ બે ગ્રંથો સારી ગીતે રચ્યા ના હતા તે
શ્રીકહ્યુંકે દુરિત-નાશક સુખ-લન- જિનદેવનુ આ અચન-ભવન ભક્તિથી
જરાબધુ હતું એ ભવન સિદ્ધ-ધનેશ્વરના ગચ્છમા તથા-સત (૧) જ બ
અ બય વણિક ભાઉડ વોડે ગોશ્લી (વહીવટદાર-ટૂંકી-સમિતિ) ન અપણ
કર્તુ હતું—એણે સૂચવતી ગાથા પ્રો આ પ્રમાણે છે—

મર માદવહનમળી પરિઅવાજગુજારિ(ર)ત્તાસુ ।

જળિઓ લેણ જગણ સચ્ચરિત-ગુણેહિ અનુરાગો ॥

વરિમમણસુ અ જવસુ અટ્ટારહસમગ્ગેસુ ચેત્તમ્મિ ।

જવસ્વત્તે વિ હુ હસ્યે સુવારે ધવલવીઆયે ॥

તિરિક્કુણ્ણ હટ્ટ, મહાત્તળ વિષ્ણ પયદ-વણિહુ ॥

રોહિન્નકુઝગામે ગિવેસિન્ન કિત્તિવિહિય ॥

મહોચરમે ઇક્કો, વીજા રોહિન્નકુઝગામમ્મિ ।

લેણ અમસ્મ વ પુત્તા ઇય ત્થમ્મા મમુત્થવિઆ ॥

લેણ તિરિક્કુણ્ણ નિણસ્મ દેવસ્મ દુરિઅન્નિય ॥

વારવિન્ન અવન્નમિન્ન, મવળ મત્તીય મુહજાન્ન ॥

ગુજરાત (ગુજરાત) સુધીમા નાગર (નાગર-માગવાડ)
વગેરે નગરોમા તે મહાત્મા પોતે જાતે ભોજન કરવા માટે પણ જ્યા
પરયા, ત્યા ત્યા (નાગર વગેરે નગરોમા) અનેક જિન-મ દિરો થયા
હતા ૨

“ ૧ કારાગ્રિયાણિ વિજમદિરાણિ નેગાણિ જૈન ગચ્છાણ .

દેસેસુ ઘટુવિદેસુ, વડવિદમિરિસપનત્તાણિ ॥

નગરેસુ સન પુત્તો, મુત્તુ વા જાવ ગુજરસાપ .

નાગડરાહસુ વિજમગ્રિરાણિ જાયાણિ નેગાણિ ॥ ’

—જયસિંહસૂરિના ધર્મોપદેશમાલા-નિરરણના અતમા (ગાથા ૧૩
૧૪)

ગુજરાત નો માત્રીન ઉલ્લેખ વિક્રમની ૭મી સદીમા સુમસિંહ કાઠ જ
રીકાર મહાકવિ બાણભટ્ટે સરૂતમા શ્રીઉપ-ચરિતમા ઉ ૪મા ગુજરમજાર
વિરોધજ્વારા પ્રતાપશીલ નભામ્બરનર્વન રાજાવિરાજનો પરિચય કરાવતા કર્યો
છે તેમ જ ૧૮ દેશીબાપાઓનો પરિચય કરાવનાર હાક્ષિપદચિહ્નસૂરિ
અપરનામ ઉદ્યોતનાચારે શકકાલ ૭૦૦=વિ સ ૮-૫મા રચેલી પ્રાકૃત
કુવલયમાલામ્યામા ગુજરદેસ અને ગુજર-દેસામાતા તથા ગુજર પથિકના
પ્રાકૃતમા ઉલ્લેખો કર્યા છે તે અમે અપભ્રંશમાન્ય થી (ગા ઓ સિ ન
૩૭ ભૂમિમા ૫ ૮૬-૧૪)મા દર્શાવ્યા છે

અહીં દર્શાવેલ ગુજરજા શબ્દના આગે ઉલ્લેખ વિક્રમસવત્ ૯૧૫નો
હોઇ માત્રીન છે ઘટિયાલા (જોવપુર મારવાડ)માથી મળેલ જૈન પ્રાકૃત
શિલાલેખમા થયેલ ગુજરજાનો ઉલ્લેખ આ પછી ૧૦૦ વર્ષના-વિ સ
૯૧૮નો મળે છે જનલ રાયલ એસિયાટિક સોસાયટી સન ૧૮૬૫ના ૫
૫૧૬ થી ૫૧૮મા તથા ઇતિહાસનેમી મુશા દેવીપ્રસાદજીએ મારવાડના
પ્રાચીન લેખ પુસ્તકમા સ છાયા સાથે ૨૪ પદો-રાજા એ પ્રાકૃત શિલાલેખને
થોડી અશુદ્ધિ-આ સાથે પ્રમાણિત કર્યા છે તેને ૨૧ પૂ ના ૮૨જીએ જોનલેખ
સંગ્રહ (ખ ૧ ૫ ૨૫૬ થી ૨૬૧)મા પુનઃ પ્રકાશિત છે તે પરથી જણાય
છે કે-પટિહાર (પ્રતિહાર) ની સફળી રાજા શ્રીકચુકે ભક્તિથી જિન-
બધન પ્રાપ્ત્યુ હતા અને તે સિદ્ધ-વનેશ્વરના ગચ્છ મા ગાઈકોને અપણ
કયુ હતા

અગણિત ગુણો—એવી રીતે તે મહામુનિના ગુણોનું પૂરું વર્ણન કરવા ગણ સમર્થ થઈ શકે? (ગુણોનો પાગ પામી શકાય નહિ?) અથવા ગગનના વિસ્તારમા જેવા દ્રવ્યો(નાગઓ)નું પ્રમાણ ગણી નાણી શકે?

નિવર્ણનાર ગિપ્ય—દેવો અને મનુષ્યોથી સ્તુતિ કરાવેના તે (કૃષ્ણમુનિ)ના અગણન—સમા જયસિંહાચાર્ય નામના અસમ શિષ્યાવયવે (નમ્ર શિષ્યે) અભ્યાસ કરેલા આગમને અનુસારે, શ્રુત દેવીના પ્રમાણથી કૂલ-માળ જેવું વિમલ ગુણવાળું ધર્મોપદેશમાલાનું વિવર્ણન કર્યું છે.

૧ થતું મહાન—અજ્ઞાન, નાગ, દૂષ વગેરે વડે જ કંઈ અયુક્ત ગમ્ય હોય તેને શ્રુતદેવીના ગુણનાળા શ્રુતજ્ઞાનવત ગુણીજનો સુધારીને સુશ્લિષ્ટ-સુમળક કરા આ સર્વ, આગમ-વિધિ (વિધાન) પ્રમાણે કહ્યું છે, કલ્પનાથી ન્યૂન નથી તેવી જિનવચનો પ્રત્યે સતૃષ્ણ-ત્રદાણુ-જનો આગમ પ્રત્યેની ભક્તિથી આને ગ્રહણ કરા શ્રુતદેવીના સાનિધ્યથી ગમેતું વિચારીને જે (ઉપદેશક આચાર્ય વગેરે) આ ગ્રંથને પર્પદામા વાચરો, તે બધા, મોક્ષ વગેરેને જાણુરો બધા વગેરે પગિહરીને પોતાની શક્તિ પ્રમાણે મોક્ષ માટે ઉદ્યમ કરનાર, બીજા પુરુષાર્થો (ધર્મ વગેરે)થી મુક્ત થતો નથી કણ-ધા ય માટે ઉદ્યમ કરનાર પલાલ(પગાળ)થી મુક્ત થઈ શકતો નથી તેમ કાળજી આ ગ્રંથમા (જિનો-તીર્થ કરા) ગણધરો ચક્રવર્તીઓ, બલદેવો, નાસુદેવો, કલ્પરાનીઓ મન પર્યવસાનીઓ અવધિરાનીઓ, પ્રત્યેકબુદ્ધો, જિન કલ્પીઓ વગેરેનું ચર્ચિત્ર કહેવામા આવે છે તે અનિષ્ટ-વિવાત કરનાર અને આ લોક અને પંલોક સબધી ચિંતિત-ચાહેતું મોક્ષ સુધીનું સુખ આપવામા ચિંતામણિ(જન) જેવું છે તેથી [હે મુમુક્ષો!] આ લોકમા અને પંલોકમા દુગ્ધિતોના વિવાતને અને કલ્યાણને ધ્વજીતો તું આ ગ્રંથને સાલજ અને સર્વ લવ્ય સત્વોને વચાવ-સલજાવ આ

યતા મલ-મૂન), વત(ઔપધિરૂપ યતો મેવ) પૃથ્વ ઔપધિનો વિભમ
કગવતા આ મુનિ આશ્ચર્યાકાંક્ષ લબ્ધિઓ વ? વાધિઓનો નાશ
કગતા હતા

અપિયમેવ મવણ, મિદ્ધસ્મ ધણેસરસ્મ મચ્છમ્મિ ।

તદ સન-જવ-અવય-વગિ માઝડ-વમુહમોટીય ॥

—જૈનરેખસ ૩૦ (ખ ૬ ૧ ૫ ૨૫-૫ી ૨૬૧ ગા ૧૬ ૧/ થી ૨૩)

માલનાના મહારાજા મુજ અને લોહના માનનીય જૈન મહાર્જિ
ધનપાલે તિલકમ જરીના મારખમા તથા અ યપુરમ દન મહાવી તસાહમા
ગૂજ નેનુ અમરણ કર્યું છે—

વાસિ ઠે રમ ઝનસ્મયો વરશતૈરસયગ્નિરુષ્ણોદમ્બો,

મૂપાલ પરમાર ક્ષયમિધયા રયાનો મહીમળલે ।

અષાપ્તદગતહર્ષગદગગિરો ગાયન્તિ યસ્યાર્જુદે,

વિદ્વામિવ્રજવોઝિ(ર્ષિ)તમ્ય મુનયોવિસ્ફૂર્જિત ગૂજરા ॥ ’

—[તલમ્મ જરીકથા શ્લોક ૩૬

મુખસિદ્ધ હેમચ દ્રાચાચે સ્વોપજ્ઞ ચિદ્દેવમરાજાનુસાસન-બહદ્વદ્ધિમા
ચૌલુક્યવગ-દ્વિપાશ્રય મહાકાવ્યમા ગૈર-રાજદના અનેક વાર ઉલ્લેખ
કર્યો છે

વિ સ ૧૧૬ મા સૂરિ-પદ અને સ ૧૨૧૧મા સ્વગ-વાસ પ્રાપ્ત
કરનાર જિનદત્તસૂરિએ પ્રાપ્ત અપુવરસાધ રાતવ (ગા ૬૮) મા ગુજરત્તા નો
ઉલ્લેખ કરતા જણાવ્યું છે કે-સોતાના પૂર્વજ જિનેશ્વરસૂરિએ સ્વસ્વતીના
ખોળાથી શોભતા આપહિલવાડ (પાટણ) મા શ્રીમ્ દુલબરાજના રાજ્ય-
સમય (વિ સ ૧૦૬૫થી ૧૦૭૮) મા રાજ-સભામા પ્રવેશ કરી નામાચાચો
સાથે લોક અને આગમને અનુમત વિચાર મ્હી સાધુઆના વસતિ વાસને
સ્થાપનો હતો અને ગુજજરત્તા-ગુજરાત ભૂમિમા વસતિ-નિવાસ સ્ફુટ કયો
હતો [વિશવ માટે જુઓ અપજ્ઞ રાકાવ્ય થી પરિ ૨ ગા ૬૪થી ૬૮]

—ત્યાર પછી ૧૩મી સદીથી છેલી સદી સુધી અનેક જૈન વિદ્વાનોએ
પુષ્કળ ગ્રંથોમા પ્રાપ્તમા ગુજર ગુજરત્તા અને સ્વસ્વતમા ગૂજર ગૂજરત્રા
રાજદનો પ્રયોગ ગુજરાત માટ નો છે તે સ્વળ-સકાવને લીધે વિસ્તારના
અથવા અર્ધા દર્ગાની રાકાય નહિ ‘ સુરેષુ કિં વહુના ? ’

(નાગોગ) મા જિનાયતન (જિન-મદિન) મા આ વિવગણુ મમામ
કર્તુ આ વિવગણુ કન્વામા મે જે કુશલ (પુણ્ય) ઉપાર્જન કર્તુ
તેથી ભન્નો કવિ માથે શાશ્વત મોક્ષ-સુખ પામે

આવા આશયનાળો દસ યમિનાળો સ લેખ ઐપિગ્રાપ્તિયા ઈન્દિય (વો
૪ પૃ ૩૧૦) મા અગ્રેષ્ઠ લિપિમા નમ્હ થયો છે તે અહી નાગરી લિપિમા
દર્શાવવામા આવે છે—

૧ ' ૭ (II) પરમમદ્દર[ક]—મહારાનાધિગત-પરમેશ્વર-શ્રીમોજદેવ-મહીપ્રવધ-
માનન-ન્યાનનિચરાજ્યે તત્ત્વપ્રત્તપચમહાશય મહાસામત િવિણ્ણુ[રા]મ્ પરિમુજ્યમાક્ષે-
(ને) લુમચ્છાગિરે શ્રીદાત્યાયત[ન] [મ]નિવે શ્રીકમલત્તેવાચાયદિવ્યેણ શ્રીદેવેન
કારા[યિ]તમ્ દમ્ રતમમ્ ॥ સરત ૧૧૨ અસ્વ(શયુ)શુક્લપક્ષવતુદ્દયામ્ વૃ(જ)
હસ્પતિરિને ન્તરમાદ્રપન્નક્ષત્રે દમ્ રતમ્મ સમામ્ દતિ ॥૭॥ વાનુઆ મગાકેન
ગોઢિકમૂનેન દમ્ રતમ્મ ધન્તિમ્ રતિ ॥૮॥ શકકાલ(લાબ્ધ) મસ્રશત્તાનિ
ચતુરદ્વીત્યધિકાનિ ૭૮૮ ॥

—ઐપિગ્રાપ્તિયા ર્શિકા (વો ૪ પૃ ૩૧૦)

આ ભોજદેવ તે મહારાજ નાગાવલોક (અમ) ના પૌત્ર હતા જે
નાગાવલોકનો રવગ-વાસ નસાવડ્યરિ (અપ્પભદ્ધિસુરિ-મળધ) મા ઉદ્ધત
કરેલા હસેખ પ્રમાણે વિ સ ૮૯૦મા થયો હતો અપ્પભદ્ધિસુરિનારા જૈન
ધર્મ મા નિભાધિત જે મહારાજના રવગ વાસનો સમય સૂચવતા કવિએ
૬ ખોદ્ગારો દર્શાવ્યા છે—

મા મૂલ સવત્તરોડ્ધૌ ધસુ-શતનચત્તેર્મા ચ કર્દેપુ વિગ્રા
ધિગ મામ ત નમરય ક્ષયમપિ સ રલ શુક્લપક્ષોડપિ યાતુ ।
મજ્જાતિર્યા ચ સિદ્ધે વિશતુ દુત્તમુન પદ્મમી યા ॥ શુક્ર
ગજ્જાતોયાગ્નિમધ્ય ત્રિન્નિવમુપગતો યત્ર નાગાવલોક ॥

—નસાવડ્યરિ મા અપ્પભદ્ધિ(સ ૮૦૦-૮૯૫)—મળ વમા ઉપર
૨૨૫

આ મહારાજ ભોજદેવે વિ સ ૮૯૫મા અપ્પભદ્ધિસુરિ રવગ વાસી થયા
ત્યારે ધણો શોક દર્શાવ્યો હતો—અને શુરના દેહના અગ્નિ-સર-નરમા પોતાનું
ઉત્તરીય નાખી આતરિક લાગણી દર્શાવી હતી—અસાચ દ્રસુરિના વિ સ
૧૩૩૪ના પ્રસાવડ્યરિ વગેરેમા એ સળધમા હસેખો છે

અથને વાચના, આલનાના અને એમા કટેવા-અનુગનમા વર્તના-
એમા જણાવેલ ધર્મોપદેશો પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરના નીજ લના અથવા
૭-૮ લવોમા મિદ્ધ થાય છે

જ્યા મુધી દ્વીપો, સમુદ્રો, કુલ, પર્વતો, ચંદ્ર, સૂર્ય અને દ્વલોમા
દેવો છે, ત્યા મુધી નેમિ-ચગિત જેનુ મનોહર (આ પુસ્તક) અપ્લના
પામ્યા વિના પ્રમાણ પામે

અચના-સમય, અથળ, રાજ-૯૧૫ સવત્સરો^૧ ગયા પછી
ભાદ્રપદ શુદ્ધ પચમી ને બુધવારે, ગ્વાતિનક્ષત્રમા, જનોના મનને આનંદ
પમાડનાર^૨ શ્રીલોજદેવનુ ગજ્ય પ્રવર્તમાન હતુ-ત્યારે નાગપુર-

૧ “સવચ્છરાણ ગણદિ, નવસણ્દિ પળ્લરસવામમહિર્ણ” ।

મહવયસુદ્ધપચમિ-બુધવારે મારિક્તમિ ॥

મિરિમોજદેવરજ્જે પવટમાણમિ નવ-મળાણદ ।

નાગડર-જિનાયતણે સમાણિય વિવરણ યય ॥

યય જયપવન્કણહમુણિ-સીસ-જયસિંહસૂરિણ રહ્ય ।

ધમ્મોવળસમાલા-વિવરણમિદ્ધ વિમલગુણકલિય ॥

—ધર્મોપદેશમાલા-વિવરણના અતમા (ગાથા ૨૮ ૨૯ ૩૧)

[હવે સિધ્ધી જૈનગ્રંથમાલા (ક ૨૮)મા સ ૨૦૦૫મા પ્રકાશિત]

૨ અ ૮૧૮નો લોજદેવના રાજ્ય-સમયનો સ્ત લ-લેખ-આ
લોજદેવના રાજ્ય-સમયમા તેમના પ્રસાદમા, મહાસામત વિષ્ણુરાજના
રાજ્યમા વિ સ ૯૧૯મા થયેલા જૈન સ્ત લ (સ્તુપ)ના લેખમા જણાવ્યુ છે
કે— પરમભદ્રારમ મહારાજધિરાજ પરમેશ્વર લોજદેવનુ કલ્યાણકારી
વિજયવત રાજ્ય પૃથ્વીમા પ્રવર્તમાન હતુ ત્યારે તેમણે આપેલા પાંચ
મહારાજોવાળા મહાસામત વિષ્ણુરાજના ભોગવટાવાળા હુઅચ્છગિરમા
શીશા ત્યાયતન- (શીશાતિનાથના મંદિર) સમીપમા કમનદેનાથાચના
ચતુર્દશી બહસ્પતિ-દિવસે ઉત્તરાભાદ્રપ નક્ષત્રમા આ સ્ત લ સમાપ્ત થયે
હતો વાળુઆ ગંગાએ ગોડિક ભૂતે આ સ્ત લ ઘડ્યો હતો રાકાળ ૭૮૪ -

કૃષ્ણમુનિ મળ પ્રમા બીજા ઉલ્લેખો

વિ ૧ ૧૮૦૨મા ૬૩૭૦ શ્લોકપ્રમાણ કૃષ્ણપાતયન્તિ મહાકાવ્ય
ન્યના જયસિંહસૂત્રિએ પોતાના પૂર્વજ તરીકે આ કૃષ્ણમુનિને
પ્રતિય આપ્યો છે કે—

"આર્ય મુહુર્તીના મુખ શિખ શ્રીગુપ્તસૂત્રિયા ચાણુલબ્ધિના
કાળગથી ચાણુગણ પ્રખ્યાત થયો, તેની ચોથી શાખા નજનાગરીમા,
વિટપ નામના બીજા પ્રમા અનર્હ લબ્ધિઓના વાસસ્થાનરૂપ દેવ-
સમૃદ્ધી વદન કળના પ્રખ્યાત તપગ્રી, કૃષ્ણ-સાગર કૃષ્ણ નામના
મુનિ થતા જેમણે મિત્ર-વ્યવ(મળુ)-કૃષ્ણથી વ્રત ગ્રીમાયુ ઉત્તુ,
જેમણે કૃષ્ણે મદલુ કરી શકાન એવા અભિગ્રહો ધાન્યુ કર્યા હતા,
જેમણે સર્પોના એથી આકુલ ત્રાણીઓને પગના પાણીથી ઉજ્જવિત
કર્યા હતા જેમણે પ્રતિનર્ ૩૮ પાણ્યુ કર્યા હતા ગળઓને
પ્રતિબોધ કરનારા, રામરૂપી ધનવાળા તે કૃષ્ણુ ઋષિ હર્ષ માટે થાઓ
તે મુનિગણે પડેલા શ્રીમત નાગપુત્રમા પોતાના વચનથી નાગાયણુ રોક
દાગ ઉત્તમ ચત્ય (જિન-મદિગ) કરનારીને તેમા વીંથી ૭૧૯
(અમ્હાના ધા વા પ્રમાણે વિક્રમસવત્ ૯૧૭ જોઈએ) વર્ષમા શુ

સ ૧૪૧૦મા મુનિભદ્રસૂત્રિએ ૧૨૭ શાતિનાય-ચરિત્ર રચ્યુ ઉત્તુ ઉપકુળ
મુનિદેવસૂત્રિને ખીટસન રિગોટ ૧૪મા ભૂલથી મુનિ ને વિરોધણુ
સમજવાથી દેવસૂત્રિ સૂચવતા તેના આધારે બીજા સાક્ષર લેખકોએ તેની બૂન
ચાલુ રાખી હતી. ખરી રીતે આનુ નામ મુનિદેવસૂત્રિ સમજવુ જોઈએ.
પોતાના અને સમકાલીન અથ અન્યેક સૂત્રિ-કવિઓના કાવ્યપ્રથાના સંરોવક
સમરાદિત્ય-સક્ષેપ રચનાર પ્રધુમ્નસૂત્રિએ રચેલી પ્રજ્યા-વિધાનરૂત્તિને આ
મુનિદેવસૂત્રિએ પ્રથમ આદર માનિસારી હતી-આ સળધમા અમ્હે જેસન
મેરમા પ્રયસૂતી(અપ્રસિદ્ધપ્રય-પ્રય ત્પરિચય પૃ ૫૨-૫૩)મા સૂચ્યુ છે
એથી આ મુનિદેવીયા ધર્મોપદેશમાલા-રૂત્તિ વિક્રમની ૧૪મા સનીના
પ્રારભમા (વિ સ ૧૩૨૪મા) તેમજે રચેલી હોતી જોઈએ બહુદિપનિધમા
તે સળધમા ૧૧૯૦ વષનો થયેલો ઉચ્ચેષ વાસ્તવિક જાણતો નથી

વિમલ ગુણવાળુ આ ધર્મોપદેશમાલાનું વિવરણ, જગ પ્રસિદ્ધ
કવિ (કૃષ્ણ) મુનિના ગિય જયસિંહસૂરિએ ગયું છે ” [અતમા
આની શ્લોક-મખ્યા પછાડ જણાવી છે] આ ધર્મોપદેશમાલાના
ગ્યના જયખર્તિ, આ જયસિંહસૂરિના શિષ્ય જણાય છે

[૨]

બીજી નિવરણ—આ મન્યનું બીજું સનિસ્તર વિવરણ
૧૪૪૭૧ શ્લોકપ્રમાણનું વિજયસિંહસૂરિએ વિ સ ૧૧૮૧મા
સિદ્ધગજના ગાજ્યકાલમા ગયું હતું, જેઓ સુપ્રસિદ્ધ મનધારી
હેમચંદ્રાચાર્યના પ્રથમ પૃથ્વ હતા આ વિવરણકાગની પ્રાત પ્રશસ્તિ
અગ્રે પાટણ જૈનલકાગ-મથસૂચી (ગા ઓ સિ ન ૭૬, પ ૩૧૧
થી ૩૧૩)મા દર્શાવી છે, જેની ૪૩૩ તાકપનનાળી પોથી પાટણમા છે

[૩]

ત્રીજી વ્યાખ્યા—આ પ્રથમી ત્રીજી વ્યાખ્યા-વિવૃત્તિ (૬૮૦૦
શ્લોક-પ્રમાણ) મુનિદેવસૂરિએ વિક્રમની ૧૪મી સદીના પ્રારંભમા
ગયી હતી, જેનો ઉલેખ અગ્રે પાટણ-જૈન-લકાગ-મથસૂચી
(ગા ઓ સિ ન ૭૬, લા ૧, પ ૧૦૯-૧૧૦)મા દર્શાવ્યો છે
તે વિવૃત્તિકારે કૃષ્ણકૃષિને સુગૃહીનનામવાળા લલિત લોગના રોકને
હરનાગ જણાવ્યા છે અને તેમનો તપરૂપી કલ્પવૃક્ષ લલિતવૃક્ષ
અવિગ્લ ક્ષણવડે ફળ્યો હતો-તેમ જણાવ્યું છે તથા તેમના શિષ્ય
જયસિંહસૂરિનું સ્મરણ કર્યું છે, કે જેમના શાસ્ત્રરૂપી વૃક્ષના અર્થ-
પુષ્પોનો સંગ્રહ કરીને પોતે એ વૃત્તિ ગયી હતી વૃત્તિકાર પોતાને
શાંતિનાથ-નગિન ગ્યનાગ તરીકે ત્યા સૂચવેલ છે ૧

૧ આ મુનિદેવસૂરિ વાની દેવસૂરિની પર પરામા થયેલા મદનચંદ્રસૂરિના
શિષ્ય હતા દેવચંદ્રસૂરિ (હેમચંદ્રાચાર્યના ગુરુ)મા પ્રાત (વિ સ
૧૧૬૦ના ૧૨૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણ) શાંતિનાથચરિત્રને વિ મ ૧૩૨૪(૧)મા
તેમણે સંક્ષિપ્ત કરી બીજું સંસ્કૃત રચ્યું હતું > અદ્યુત ચરિત્ર તેમને

પ્રભાવક-ગિરોમણિ થયા, જેમના પદ પગ નિગ્મ્-શિરોમણિ મહાત્મા
મહેન્દ્રસૂરિ થયા, જેઓ મહામ્મ સાહિથી પ્રશસિત થયા હતા
['નિતપ્રલસૂરિ અને મુલતાન મહમ્મદ નામના પુત્રકમા અમદ
એનો ઉલેખ કર્યો છે-તે] કુમારપાલ-ચગિન્દ્ર જયસિંહસૂરિ, એ
મહેન્દ્રસૂરિના પદધર હતા ગુરુ-લક્ષ્મી કુમારપાનચગિન્દ્રના પ્રથમ
આદર્શને લખનાર મુનિ નયચંદ એ? હુમ્મીર-મહાકાવ્ય અને રૂલા
મજરી-નાટિકાના કર્તા જણાય છે

૧ પૃથ્વીને હવે આપનાર, વિક્રમ્વં થયેના નવા જર્મના કૂલોના ગુરુછા
જેવો ગ્વચ્છ મૂર્તિવાળો વિવિધ ભુવ-જન-મમુરૂપી ભમર વડે
ગવાયેલી મૂર્તિવાળો, ચતુર જનોના મસ્તકે પગ નિગત વામ કંઠના
કૃષ્ણ [ઝકપિ]-ગચ્છ જયવત વર્તે છે આશ્ચર્યકારી ચગિતવાળા
સૂરિમહાત્મા રોહિતા તે ગચ્છમા અનુક્રમે ગ્રાસ-શિરોમણિ જયમિહ
સૂરિ સુગુરુ થયા જેમણે પદ્મપાના કરી દ્ર અને પ્રામાણિકતા
અગ્રેસર એવા આંગ નામના વિદ્વાનને વાદ-વિવાદની નિધિમા જલદી
વિગગ બનાવ્યો હતો ન્યાયસાગની દીપ નવુ વ્યાકરણ અને
કુમારપાલગણનુ કાવ્ય કરીને ત્રેવિધવેદીઓમા જે ચક્રવર્તી નરી-
પ્રખ્યાત થયા હતા તેમના ગણના નાયક પ્રસન્નચંદ્ર પ્રભુ જયવત
વર્તે છે જેઓ નમતા જનની રક્ષા કરનાર છે, જેમની પ્રભા વાદીન
ભેદનારી છે, જેમના ચણુ-કમળમા મોટા ગજઓના મસ્તકે પણ
સદા નમતા ભ્રમરો જેવુ આચણુ કર છે તેમના પદરૂપી કમળને
પ્રફુલ્લ કરનામા સૂર્ય જેવા, સર્વ શાસ્ત્રોના અદ્વિતીય સાતા, કનિ-
કુલરૂપી સાગને ઉલ્લસિત કરવામા ચંદ્ર જેવા નયચંદ્રસૂરિ-ચંદ્ર
જયવત રતે છે પોતાના ચગિતને વિસ્તાવ્યા તે જ ગજ હુમ્મીર વડે
સ્વપ્નમા અલસત પ્રેમયેવા તે કનિએ ગજ-સમૂહના હાથે વીનકથી
ગમણીય આ સુદ નાવ્ય ગચ્છુ છે

કનિ-ગુરુ જયસિંહસૂરિના પાન(પ્રશિષ્ય) હોના છતા પણ આ

પચમીએ અતિમ જિન(મહાનીગ તીર્થ દગ)ની પ્રતિષ્ઠા કરી બલ
(બલ) વગેરે ૭૭ ગોષ્ઠિએ (જિનમ દિગની આગ-સલાળ કગનાગ
વહીવટદાગ-પટ્ટીઓ) ગ્યાપ્યા હતા ૨૨

કૃષ્ણાર્ધિગચ્છ—આ કૃષ્ણમુનિ(સપિ)ના નામથી કૃષ્ણાર્ધિ-
ગચ્છ પ્રમિદિમા આ-યો હતો

કુમારપાલચરિતકાગ જયસિંહસૂતિ પોતાની શુરુ-પર પગ સૂચવના
જણાવે છે ૬-તેમા થયેલા આચાર્યો વગેરેના ઉલેખો અહીં દર્શાવવામા
આવે છે ૧૪મી, ૧૫મી સદીમા તે કૃષ્ણમુનિની પગ પગમા આચાર્ય
કારી મનોહર-ચન્નિવાળા સૂતિઓ થઈ ગયા પછી જયસિંહસૂતિ
નિર્મથચૂગમણિ ઉપન થયા, જેમણે વિ સ ૧૩૦૧મા મરુદેશ
(માગવાડ)મા સૂર્યના તાપથી પીડાતા મવને મનથી આકર્ષેલા
પાણીના સમૂહદ્વાગ જનાઓ હતો તેમના પદ પગ પ્રસન્નચદ્રસૂતિ

૧ 'તત્રાસીદ્રપસામલધિવમતિર્વિતારવિતારક-

માનરયાત્તપા કૃષ્ણાજલનિધિ શ્રીકૃષ્ણનામા મુનિ ॥

યો નિષ્પત્યવદુ રત્નો પ્રતમભાદ ચોડમિગ્રહાન્ હુર્મહાન્

અથ ચાલવિપાકુલાન્ પદ-જલેસ્ત્ત્વજીવયામાસ ચ ।

પ્રવચ્ચ ચતુસ્તરા ચરચવદ ચ પારણાશ્રિત

સ હમાપાલત્રિવોધન શમધન કૃષ્ણપિરામ્તા મુદ ॥

શ્રીમન્નાગપુરે પુરા નિતગિરા નારાયણશ્રેષ્ઠિતો

નિર્માપ્યોત્તમચૈત્યમતિમઝિન તત્ર પ્રતિષ્ઠાપ્ય ચ ।

શ્રીવીરાશ્રવ-ચદ્ર-મસ (૧૨૭) શરતિ શ્વેતેપુતિથ્વા શુચૌ

વમાચાર્ સમતિષ્ઠવે ॥ મુનિરાટ દાસતર્તિ માઠિકાન્ ॥

—કુમારપાલચરિત મહાકા ચ-પ્રસારિત (શ્લો ૨ થી ૪)

૨ વિ સ ૧૭૯મા (એમ(એસલાળ) જ્ઞાતિના સ ધપતિ જાગના
પુ ૬ નં કે પિતાના શ્રેય માટે પ્રાપ્ત પાશ્વ નાય બિજની પ્રતિષ્ઠા કૃષ્ણાર્ધિ-
ગચ્છના આ પ્રસન્નચદ્રસૂતિએ કરી જણાવે છે જે પ્રતિમા મળ પુરના
પચાચતી-મ દિરમા છે તેનો ઉલેખ સ્વ બાણુ પૂ નાહરના જેનનેપસ મળ
(ખ ૧ લે ૪૨૬)મા પ્રમશિત થયેલ છે

વસ્તુના દર્શન આપણને લાગ્યે જ થઈ શકે વિક્રમની ૧૧મી સદીના પૂર્વાર્ધના-ચૌતુક્ય મૂલનજના સમયના થોડા તામ્રપટ્ટો-દાનપત્રો મિલાય, સવત્ અને ગ્યગના તથા કગવનાગ આદિના ગ્પટ ઉ લેખ-વાળી પ્રતિમાઓના દર્શન હાલમા થતા નથી, તેમ છતાં સદ્લાગ્યે ચૌતુક્ય મૂલનજના ગન્ય-કાળ જેટલી પ્રાચીન-સાડાનવસો વર્ષો પહેલાની તેની એક મનોહર જૈન પ્રતિમાના દર્શન થાય છે જે સેડો વર્ણથી પૂજતી હોવા છતાં સાક્ષ-સમાજથી બહુવા અચાત ગહેની છે એથી એનો પગિય અહીં આવશ્યક જણાશે

જૈનોમા ચેત્સ-વાસની પ્રખતતા અધિક પ્રમાણમા હતી, તે જમાનાની આ પ્રતિમા છે એથી આ પ્રતિમા કગવનાગ તરીકે યે ઓસવાલ, પોન્વાડ શ્રીમાલી ટે અન્ય સદ્ગૃહ્યથતુ નામ ન હોતા તે કગવનાગ તરીકે જૈનમુનિતુ નામ મળે છે ગૂજગતમા-અણુહિલ્લવાડ પાટણમા, ચૌતુક્ય મહાગજ દુર્લભગજ(સ ૧૦૬૫ થી ૧૦૭૮)ની ગજ-સભામા સુપ્રસિદ્ધ વિજયી જિનેશ્વ-સૂત્રિએ વાદમા ચૈત્યવાસને પગસ્ટ કરી, વસતિ-વાસને પ્રતિષ્ઠિત કર્યો-તે પટેલા-૩ દસકાઓ પૂર્વે આ પ્રતિમાની ગ્યના થઈ હતી તેમ જ આપણે લક્ષ્ય પ-લાવતુ જોઈએ કે ગૂજરેશ્વ-ચૌતુક્ય મહાગજ ભીમદેવના પગક્રમી વિજયી દડનાયક નિમલે આખૂ ઉપ-અહલુત શિષ્ય-કલાવાળા નિમલ-વસલી(તિ) નામે પ્રખ્યાત આદીશ્વ-જિનમ દિગ્ગની-કિવા ગૂજગતના દીર્ઘિ-સ્તલની પ્રતિષ્ઠા કરી (સ ૧૦૮૮) તે પટેલા ૪૩ વર્ષો પૂર્વે આ જૈન પ્રતિમાની ગ્યના થયેલી હોવાથી અનેક રીતે વિચારતા તેની વિશેષતા સમજાશે તે સમયે ગૂજગતની શિષ્ય-કળા કેવા સગ્ગ સ્વરૂપમા હતી, તેનો આછો ખ્યાલ આપે-તેવી આ પ્રતિમા છે ગૂજગતની-ખાસ કરીને જૈનોની ધર્મનિષ્ઠતા, કલાપ્રિયતા, સુસરકારી સદ્લાવના, દેવ-ભક્તિ, શુરુ-ભક્તિ, સમૃદ્ધિ વગેરે અનેક વિશેષતાઓની પ્રતીતિ કગવે તેની આ પ્રશન્ન પ્રતિમા છે

[૬]

શકસ વત્ ૯૧૦ની

ગૂજરાતની મનોહર જૈન પ્રતિમા *

[સ ૨૦૦૧ના વૈરાગ્યમા અમદાવાદમા ' જૈનસ યત્રકારા વષ ૧૦-
અક દમા તથા ગૂજરાત સાહિત્ય સભાના ઇતિહાસ સ મેલન-૧ નિબંધ-
સ અલ્પમા પ્રકાશિત]

ઇતિહાસપ્રેમી સુદા બધુઓ અને બહેનો ।

પ્રાચીન પ્રભાવશાલી ગૂજરાતની અવશિષ્ટ વિશિષ્ટ વિભૂતિરૂપ,
લઘ્ય શિલ્પકલાથી સુરોલ્લિત, શકસ વત્ ૯૧૦ની=વિક્રમસ વત્ ૧૦૪૫ની
મનોહર એક જૈન-પ્રતિમાનો પગિચય કગવતા મને આનંદ થાય છે
અને આશા છે કે-તેના પગિચયથી આપ સૌને પણ આનંદ થશે
ગૂજરાતના ગૌરવના અલિલાષીઓને, પ્રાચીન ઇતિહાસના સ શોધકને,
પુરાતત્ત્વના પ્રેમીઓને, પ્રાચીન શિલ્પકલા-ચિત્રકલાના અભ્યાસીઓને,
મૂર્તિ-શાસ્ત્ર, મૂર્તિ-પૂજા આદિ વિષયમા ગવેષણા કરનારા વિદ્વાન્સ
ઓને તથા વિવિધ દષ્ટિમિદુઓથી જ્ઞેનાગ-વિચારનાગ જૈન, અજૈન
સર્વ સુજ્ઞેને બાણુવા-વિચારવા જેવુ કંઈક પ્રેરણાત્મક તત્ત્વ આપાથી
મળી આવશે-તેમ ધારુ છું

ગૂજરાતમા ગૌરવપ્રદ પ્રાચીન સુવર્ણયુગ ઝળહળ્યા પછી ઝલ-
બલે અનેક ગબ્ય-પગિવર્તનો અને આસ્માની-સુલતાની પસાન થઈ
ગયા પછી હબગ વર્ષ જેટલી જૂની તેની સ્મૃતિ કગવનારી નિશાની-

* અમદાવાદમા મળેલ ઇતિહાસસ મેલન-પરિપદ્ધ માટ તૈયાર કરવામા
આવેલ લેખ

(ધગ્ધેદ્રે) કરત રણા-૭૧-છાનાનો ભાવ દર્શાવના કુશલ શિલ્પકાર પ્રતિ ન કર્યો છે. મમવસગણુમા બિનાજતા અર્હન-ગિરેશ્વરેવનુ પ્રતીક ચત્ય ષશ્વ-અગોકૃશ્વ, તેની પાછળ દશાવેન છે. ત્રિલોકની પ્રખુતાને સૂચવતા ૩ છનો, તેના ઉપર દર્શાવ્યા છે. આનનની નીચે ન-નિવાનોના ભાવને સૂચવતુ ચળકતુ કપાનુ ઉજ્જવન તથા લાનનુ પાકુ મીણાકારી એવુ જડાવકામ-નકશીકામ કરતુ જણાય છે.

મૂળનાયક શ્રીપાર્વનાથની બન્ને બાજુ કમળ ઉપર જિભી નહેવી એકેક આકૃતિ છે, તે બંને જિન-મૂર્તિઓને કાયો મર્ગ (કાઉમગગ)-શુદ્ધધ્યાનગ્રંથ ગ્વરૂપમા દશાની છે. તેમની પાછળ પણ ચૈત્યવૃક્ષ-વતા અને ઉપર નથુ નથુ છનો દર્શાવ્યા છે. એ મત જિન-પ્રતિમાની બાજુમા બે પ્રતિહારી(છડીદાન) ભક્ત સીઓની આકૃતિઓ દર્શાવી છે, તે વૈરોહચા અને પદ્માવતીની જણાય છે.

તેની નીચે જમણી બાજુ મે ભુજવાળા એક મેવકદેવની, તથા ડાબી બાજુ-ડામા ઓળામા બાળકવાળી ભક્ત દેવીની આકૃતિ જણાય છે.

મૂળનાયક તીર્થ કગના આસન નીચે મધ્યમા આગળ ચાલતુ ધર્મ ચક્ર દર્શાવ્યુ છે, તેની બે બાજુમા વન-ત્યાગ કરી શાન બનના બે સિંદો અને તેની સામે નિર્ભય બે હનુઓની આકૃતિઓ દર્શાવી છે. તે એવુ સૂચનવા માટે જણાય છે. ક-અહિંસા-વર્મચક્રના પ્રવર્તક આ ધર્મ-ચક્રવર્તી-તીર્થ કગના પ્રભાવે જન્મથી વરી આવ્યા હિંસક પશુઓ પણ જાતિ-વૈગ્નો ત્યાગ કરી અહિંમક બન્યા હતા-મને છે, તે મનુષ્યો, દેવો તેવા કમ ન બને? જાહેસા-પ્રાતઘાયામ્ હત્તવનિધા આત્મ-વરત્યાગ એ કથનની વાસ્તવિકતા અહીં કુશલ શિલ્પકવાદ્વાગ દશાની છે.

ત્રીથી નીચે જિન-મૂર્તિ-પ્રતિધાથી અનુમળ થતા ૬ મદની આકૃતિ પણ સૂચવેલી જણાય છે.

પ્રસ્તુત પ્રતિમાની ગ્યના, લાટદેશની પ્રાચીન ગજધાની ભગુકર (ભરૂચ)મા થયેલી હતી, તેમ તેના ઐતિહાસિક ઉલ્લેખથી સ્પષ્ટ બાણી શકાય તેમ છે ગૂજરાતના ઇતિહાસના મહત્વના સ્મારકચિહ્નરૂપ આ પ્રાચીન જૈનપ્રતિમા, વડોદરા-ગજધાની કડી (ઉ ગૂજરાત)મા જૈનમ દિગ્મા (હાલમા ત્યા જૈનવિદ્યાર્થી-ભવનમા) સુરક્ષિત સ્થિતિમા વિદ્યમાન છે

આ પ્રતિમાના પ્રથમ દર્શન મને સ ૧૯૭૨મા થયા હતા સદ્ગત શુદ્ધિસાગરચરિત્રની પ્રેરણાથી જૈન-પ્રતિમાઓના લેખો લેવા માટે તે સમયે માર કડી જવાનું થયું હતું, ત્યાં સ ભવનાથજી મૂલનાયકવાળા જિનમ દિગ્મા ભોયગમા ગઢેની આ અસાધારણ આકર્ષક પ્રતિમાના દર્શન થતા અને તેની પાછળનો ઐતિહાસિક ઉલ્લેખ જોતા ચિત્તમા ઘણી પ્રમત્તતા થઈ હતી

આ પ્રતિમા, ત્વની ક સોના-રૂપાની નથી, મુખ્યત્વે પિત્તળની-ધાતુની છે, હતા ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ અને પ્રાચીન શિલ્પ-કલાની દૃષ્ટિએ એની મહત્તા એથી પણ અધિક ગણી શકાય એની ગ્યના હજી ૧૫૦ વર્ષ પૂર્વના ધર્મશાસ્ત્રની અને શિલ્પશાસ્ત્રની પ્રાચીન પદ્ધતિઓને અનુસરીને બહુધા પ્રમાણ-પુર સગ જણાય છે બીજી તેવી પ્રતિમાઓ કમતા વજનમા પણ ભારે છે પ્રાતિહાસ્યો અને પરિકર સાથે રોલતી આ પ્રતિમાની જગ્યાઈ લગભગ એક પાંચ-પ્રમાણ છે શ્વેતાખર જૈન-સમાજની માન્યતા પ્રમાણે એની ગ્યના થયેલી જણાય છે

શિખરથી રોલતી નાની દેવકુલિકા જેવી આ પ્રતિમામા મુખ્યત્વે જિનેશ્વરદેવોની ૩ મૂર્તિઓ છે તેમા મધ્ય સ્થાનમા મૂળનાયક તરીકે બિરાજતી-પદ્માસને બેસેલી પ્રતિમા ૨૩મા તીર્થંકર શ્રીપાર્શ્વનાથની છે તે પ્રથમ સમા નિમમ્મ દૃષ્ટિ-યુગલવાળી, પ્રસન્ન મુખ-કમળવાળી પ્રભાવક આકર્ષક આદૃતિ છે તેના મત્તક પગ ૭ ફૂલાવાળા નાગે

કગનાગ, અને એ વ્યાખ્યાની પ્રથમ પ્રતિને આમ્રદેવમુનિદ્વાગ લખાવનાગ તેમના સમકાલીન ગુણાનુગામી વિદ્વાન પદાર્થલગણિ

ગુજરાતમા-અણ્ણહિલ્લવાડ ખાટણમા મહારાજ દુલભરાજ(સ ૧૦ ૬૫ થી ૭૮)ની રાજ-સભામા ચૈત્યાનાસીએ સાથેના વાદમા વિજય મેળી વસતિ-વાસને પ્રતિષ્ઠિત કરનાર આનાપલ્લી-આસાવળ(અમદાવાદ વરયા પટેલાનુ રથાન)મા મા હીલાવતીકથા રચનાર અને જાવાલિપુર(જલોર ગઢ-મારવાડ)મા સ ૧૦૮૦મા હરિભદ્રસૂરિના અષ્ટકોની વ્રતિ પચ લિંગીમકરણ પટરથાનક અમાલમ્મ(લક્ષણ) કથાકોશ વોરે અને-ઉપયોગી રચના કરનાર જિનેશ્વરસૂરિ તથા સ ૧૦૮૦મા જાવાલિપુરમા પચમ્મથી (છુદ્ધિસાગર-વ્યાકરણ) રચનાર છુદ્ધિસાગરસૂરિ જેવા પ્રભાવક ધુરધર સમય શિષ્યો-પદ્ધતરોના એ ગુરુ હતા

સ ૧૦૬૫મા અણ્ણવલિ(ચદ્રાવતી)મા મા મુરસુદરીજ્ઞા રચનાર સાધુ ધનેશ્વર(જિનભદ્રસૂરિ) સ ૧૧૨૫મા મા જાવેગરગરાલા રચનાર જિનચદ્રસૂરિ તથા સ ૧૧૨૦ થી ૧૧૨૮ લગભગમા ખાટણ ધોળકા રત ભનપુર(ખભાત) વોરેમા વાસ કરી જિનસિદ્ધાતો(૬ અગસુ ૧ ઉપામ વોરે) પર વ્યાખ્યાઓ રચનાર સુમસિદ્ધ અભયદેવસૂરિ જેવા વિદ્વદ્ગુરુઓ-પ્રશિષ્યો-આજ્ઞામિત અનુયાયીઓ એમના પરિનારમા થઈ ગયા એ રીતે વિચારતા મુશ્યતયા ગુજરાત પર અને મારવાડ વાર ખીજ દેશે પર પણ તેમના અસાધારણ ઉપકારોનુ ચિરસ્મરણીય ઋણ છે-એ આપણે ભૂનકુ ન જોઈએ

૧ “ સિદ્ધયૈ સસારમયાત્ પાદિવલ્ગણિવચનત પ્રથમમેષા ।

સ્નેહાદલેષિ શીઘ્ર મુનિના નત્વામ્રદેવેન ॥

કમક્ષયાય વૃત્તિર્યેરેષા વાર્ગતા યશોવિમુક્ષ ।

પાદિવલ્ગણિના તેષાં સ્તુનિરિયમુપવર્ણિતા મક્ત્યા ॥

વદ્ધમાનવ્રતીન્દ્રે ।

ન્યમુપદેશપ્તાના ટીકા રચિતા જનાવબોધાય ।

પચાધિકપચાશદ્-યુક્તે સવત્સરસહસ્રે ॥

—કૃતિરિય જૈનાગમભાવના-માવિતાત કરણના શ્રીવદ્ધમાનસૂરિ-પૂજ્યપાદાનામિતિ ॥

—જેસલમેર મિલ્લાના બડા જૈનભદ્રાર મા રહેલી સ ૧૨૧૨મા લખાયેલી તાડપ -પ્રતિને ઉલ્લેખ [જે ભ અધસૂચી પૃ ૬-૭]

[૨]

આ પ્રતિમાની પાછળ નીચે ॥ લાગમા સરૂત લાપામા ૨ પદોમા ગ્યાયેવ, ૧ ગાથા અને ૦ અપુષ્પ શ્લોકમા પ્રાચીન નાગરીલિપિમા પડિમાનામા પાચ પંક્તિઓમા દ્વતગયેવો નાનો છતા ઐતિહાસિક મહત્વનો લેખ છે વિક્રમની ૧૧મી સદીના પૂર્વાર્ધની ગૂઝગતની જે જૈન-પ્રતિમાઓ જાણુનામા આની છે, તેમા તથા જેમા સ્થાન, સવત, કગવનાગ વગેરેના ગ્પટ નિર્દેશો મળી આવે છે, તેની પ્રાચીન પ્રતિમા ઓમા આની મુખ્યતા-મહત્તા જણાશે

સ ૧૯૭૨મા આ પ્રતિમાની પાછળનો પૂરો લેખ હું લઈ શક્યો ન હતો, તેમ છતા 'શક્સવન્ ૧૧૦ આસાન્નાગેન્દ્રકુલે શીલ્લદ્રગણિ પારિવાગણિ' આટલી મુખ્ય નોધ મે કરી લીધી હતી, તે સદ્ગત યુદ્ધિસાગરસૂત્રિના જૈનપ્રતિમાલેખસંગ્રહ (સ ૧૯૭૩મા અધ્યાત્મ શાન પ્ર મહળ પ્ર ભા ૧, પૃ ૧૩૨)મા કડીના પ્રતિમા-લેખોમા પ્રકટ થયેલ છે

સ ૧૮૭૬-૭૮મા વડોદરા-ગજનની ગાયકવાડ-પ્રાચ્યગ્રથ માળામા જેસલમેઝના જૈનપ્રથલકારોની વર્ણનાત્મક ગ્રથસૂચીનું સંરોધન-સંપાદન કરતા, તેમા પાર્શ્વિલગણિનું નામ આવતા ઉપયુક્ત પ્રતિમા-લેખમા આવેલ એ જ નામનું મને સમજ્યું થયું સમયની દૃષ્ટિએ નિચાટ કરતા મને લાગ્યું કે સ ૧૦૫૫મા હર્ષિલદ્રસૂત્રિના ઉપદેશપદોની વ્યાખ્યા ગ્યનાગ ૨૧ર્ધમાનસૂત્રિની ભક્તિથી સ્તુતિ

૧ વર્ધમાનસૂરિ—કમ-ક્ષય માટે તથા લોકોને બોધ કરવા માટે, વિરહાગ હર્ષિલદ્રસૂત્રિના ઉપદેશ-પદોની સ ૧૦૫૫મા વિવૃત્તિ-ટીકા રચનાર આ વર્ધમાનસૂરિ વિક્રમની ૧૧મી સદીના મધ્યકાળમા પ્રભાવક મહાત્મા થઈ ગયા પ્રસ્તુત જૈન-પ્રતિમા કરાવનાર પાર્શ્વિલગણિએ આગ્રહેનમુનિદ્વારા એમની ટીકાની પ્રથમ પ્રતિ લખાવી તેના અંતમા તેમની ભક્તિથી સ્તુતિ કરતા જણાવ્યું છે કે— તેઓ પ્રસાદ નિરભિમાની યશોનિમુખ-નિરપેક્ષ સરળ જૈન-વચનના વિચારમા નિલ્પ આસક્ત રહેનાર-જિનાગમની ભાવનાથી ભાવિત અંત કરપુનઃજા છતા

ન હોવાથી તે કાર્ય થઈ શક્યુ ન હતુ આ પ્રતિમાનો પગિયય-લેખ, તેની પ્રતિરૂતિ(ફોટા) સાથે પ્રસિદ્ધ થાય, એની મારી ભાવના હતી એવા અનુકૂળ યોગની હુ પ્રતીક્ષા કરતો હતો, તેવામા ગૂઝગાતના ઇત્સાહી ઇતિહાસ-પ્રેમી અને સુપ્રસિદ્ધ કલાપ્રેમી ચિનકાજી માક્ષજી શ્રીયુત રવિશંકરભાઈ ગવળ(ઇતિહાસ-સમેનન પ્રદર્શન-સમિતિના અધ્યક્ષ) વડોદરામા આવતા સહજ ગુલ યોગ બની ગયો પગિયામે હવે પ્રતિ રૂતિ(ફોટા) માથે આ પ્રતિમા-પગિયય લેખ અન્યન પ્રકટ થરો, ટાલ અહીં ફોટા વિના આપવામા આવે છે—

હડીમા ગહેલી શકસ વત્ ૯૧૦ની જિન-પ્રતિમાનો અતિદાસિક લેખ વાય પ કિતમા આ પ્રમાણે છે—

- ૧ આસીજાગાદ્રદુલ્ લક્ષ્મણસૂરિર્નિતાતસાત
- ૨ મતિ ॥ તદ્ગાચ્છે ગુરુતર્યનામ્નાસીત્ સીલરદ્રગણિ
- ૩ ૧। શિષ્યેણ મૂલ્વસાતૌ જિનત્રયમવાર્યત ॥ મૃગુ
- ૪ વચ્છે તદીયેન પાર્શ્વિવજ્રગણિના વર ॥ સકમ
- ૫ વત્ ॥ ૯૧૦ ॥

આ લેખ ઉત્કીર્ણ કરનારે તાલવ્ય શાવાળા શાન્ત, શીલ, શિષ્ય, શક્ એ શબ્દોને દત્ય સ વાળા દર્શાવ્યા છે પડિમાનાવાળા આ લેખને થોડા સરકગણ સાથે આધુનિક પદ્ધતિએ આવા સ્વરૂપમા દર્શાવી શકાય—

આસીજાગેન્દ્રવુલે લક્ષ્મણસૂરિર્નિતાન્તશાન્તમતિ ।
તદ્ગાચ્છે ગુરુતર્યન્ નામ્નાઽસીત્ શીલ(મ)દ્રગણિ ॥
શિષ્યેણ મૂલ્વસતૌ જિનત્રયમવાર્યત ।
મૃગુકચ્છે તદીયેન પાર્શ્વિવજ્રગણિના વરમ્ ॥
શક સવત્ ૯૧૦

તે જ શક્ય વત્ ૯૧૦ = સ ૧૦૪૫મા ઉપર્યુક્ત પ્રતિમા કમવનાર પાર્શ્વલગણિ દોરા બેઠ્યો, એમો નિચાઈ કરી મે ત્યા જેસલમે-ભાડાગા-મ થય્યો (અપ્રસિદ્ધ મથ-મથકૃતપરિચય પૃ ૩૮)મા સમૃત્તમા તેવા આશયનુ જખાવ્યુ હતુ ?

પ્રસ્તુત જિન-પ્રતિમાએ માન ચિત્તનુ આકર્ષણુ ચાતુ ગણ્યુ હતુ પરંતુ તેના પુનર્દર્શનનો, અને એ પ્રતિમાના ઐતિહાસિક લેખને પૂર્ણ લખી લેવાનો યોગ, સ ૧૯૯૮મા મકર-સક્રાંતિની ગ્ળમા ફરી કડી જનાનુ થતા આવ્યો સધની કેશવનાલભાઈ અને સધવી ગિગ્ધબાઈએ દર્શાવેલ એક-સદ્ભાવથી આ કાર્ય સિદ્ધ થયુ વિરોધમા મારી ઈચ્છા આ પ્રતિમાનો આગળ-પાછળનો આદર્શ-રાયો લેવગવવાની હતી, પરંતુ ત્યા તે સમયે તેની અનુકૂળ સાધન-સામગ્રી

૧ ' વસ્તુ વચનાસ્થા પ્રથમા પ્રતિરામવેવમુનિનાસ્તેલિ યેન ચ વૃત્તિકારસ્વ સ્તુતિ પ્રાતે વર્ણિતા સ પાર્શ્વલગણિનગે દ્રગર્ચ્યો જ્ઞાયતે વસ્તુનપ્રતિમાપ્રતિજ્ઞા શક સ ૧૧૦ = વિ મ ૧૦૪૫ વર્ષોયો દેસ કટીપ્રામે ઉપલબ્ધને ॥

—જેસલમેરમા મથસુની [અપ્રસિદ્ધ મથ-મથકૃતપરિચય પૃ ૩૭]

—પાર્શ્વલગણિ સળધમા કરતેલા મહારા આ હલેખનો આશય બરાબર ન સમજવાથી તેને વધ માનસૂરિ સળધમા સમજાઈ એક જે સાક્ષરોએ અથ તેના રૂપમા દર્શાવેલ છે તે વાસ્તવિક નથી

સુપ્રસિદ્ધ ઇતિહાસમેથી સાક્ષર મોહનલાલ દેશાઈના જૈનસાહિત્યનો ઇતિહાસ [પૃ ૨૦૭]મા વર્ધમાનસૂરિના પરિચયમા- તે સૂરિનો શક સ ૯૧૦ (વિ સ ૧૦૪૫)નો પ્રતિમાલેખ કમીઆમમાં ઉપલબ્ધ છે

તેવી રીતે શ્રીગુત અગર્યદ્વ નાહડા લવસ્થાલજ નાહડાના યુગપ્રધાન યીજિનચદ્રસૂરિ પુસ્તકના પરિશિષ્ટ (ક) પૂર્તિ પૃ ૩૦૬મા વધ માનસૂરિ સળધમા આર સ ૧૦૪૫ કા પ્રતિમાલેખ (કટિપ્રામય) ઉપલબ્ધ હા—સૂચવેલ હલેખ પણ સમજ-ફેરથી થયેલ જાણ્ય છે ખરી રીતે તે-પ્રતિમા-લેખમા વધ માનસૂરિનુ નામ પણ નથી એ પ્રતિમાલેખને પાર્શ્વલગણિ સાથે સળધ છે

લક્ષમણસૂત્રિ અને તેમના ગરુડમા થયેલા શીલરુ(લ)ગણિ સળધમા અઘારધિ વિરોધ જાણવામા આવ્યુ નથી ભૂગુકરુ એ પ્રસિદ્ધ ભરૂચ જાણાય છે, ત્યા મૂલવસતિ એટલે મુખ્ય જિનમદિગ હોવુ જોઈએ, અથવા મૂન નામના ડાઈ શ્રીમાન્ જૈન સદગુરુથના નામથી પ્રખ્યાત વસતિ(જિનમદિગ) હોવુ જોઈએ જેના અનુકરણરૂપે નિમલ-વસતિ, લૂણશિહ-વસતિ જવી ખીજી અનેક વસતિઓ-જિનમદિરો પ્રખ્યાતિમા આવેલ છે

પાર્શ્વલગણિ—તેનાગેદ્રકુલના લક્ષમણસૂત્રિના ગરુડના શીલરુ (લ)ગણિના શિષ્ય હતા તેમ જતા એ સળધમા ઉપર જણાવ્યુ છે, તે પ્રમાણે સ ૧૦૫૫મા હુગ્લિદ્રસૂત્રિના પ્રા ઉપદેશપદોની વ્યાખ્યા રચનાગ નર્ધમાનસૂત્રિના પણ ગુણાનુગામી ભક્ત હતા, તે ગ્રંથ છે તેમના સળધમા વિગેષ જાણવામા આવ્યુ નથી

શકસ વત્—આ પ્રતિમા-લેખમા માન શકસ વત્ ૯૧૦નો નિર્દેશ છે માસ, તિથિ, વાગ આદિ દર્શાવેલ નથી પ્રાચીન અનેક શિલાલેખો, તામ્રપટ્ટો(દાનપત્રો) વગેરેમા શકાબ્દ-શકસ વત્ના નિર્દેશો મળી આવે છે, અન્યન તે પ્રકટ થઈ ગયા છે ગદ્યકૃતવશી લાટેશ્વર સુનર્ણવર્ધી કંકગજના વૃષદ્રક-દાનપત્રમા પણ શકવૃષ સ ૭૩૪નો નિર્દેશ જણાવેલ છે તેવી રીતે પ્રાચીન જૈનગ્રંથોની રચનામા શક સ વત્ના ઉલેખો મળે છે—

૧ નદીસૂત્રની ચૂર્ણિ(વ્યાખ્યા)ના અતમા, તેની સમાપ્તિ શકગજના ૫૯૮ વર્ષો વીતતા(=વિક્રમસ વત્ ૭૩૩મા) જણાવી છે [ભુઓ અપભ્રંશ-કાવ્યનયી ભૂમિકા પૃ ૮૭]

૨ પ્રાકૃત કુનલયમાલાકથાની ગ્યના શકકાલ ૭૦૦ વીતનામા એક દિન ન્યૂન ગદતા (=વિક્રમસ વત્ ૮૩૫મા) દર્શાવી છે [ભુઓ અપભ્રંશકાવ્યનયી ભૂમિકા પૃ ૮૯]

ભાગ્ય — નાગેદ્રકુળમાં અત્યંત શાતમનિનાળા લક્ષ્મણસૂરિ થઈ ગયા, તેમના ગરબમાં ગુરુ-દક્ષિણ આચરણ કરતા શીલકુ(લ)ક ગણિ નામના [ગુરુ] થયા, તેમના શિષ્ય પાર્શ્વદેવગણિએ ભગુ ન્દ્ર (ભર્ય)માં મૂલવસતિ(મુખ્ય-જિનમદિ)માં શ્રેષ્ઠ ૩ જિનો (૧ મુ જિન-પ્રતિભાઓ) કરાવ્યા ગયા નત્ ૬૨૦ (અર્થાત્ વિક્રમસવત ૧૦૪૫)માં

નાગેદ્રકુલ—આ લેખમાં દર્શાવેલ નાગેદ્રકુળને ગૂઝગત સ્થાને ગાઢ સળવ ગહેલો છે વિક્રમની ખીજ સદીમાં વિદ્યમાન પ્રભાવ આર્થ વજ્જવામીનું નામ જૈનસમાજમાં બહુ જાણીતું છે તેમના પદ્ધતિ વજ્જસેન મુનીશ્વર બાગ્ધર્મા દુષ્કાળ પછી સુકાળ થવાના આગતા દિવસે જેમને ત્યાંથી લક્ષ-પાક લિક્ષા મેળવી હતી, તે સૂપાગ્રકપત્તન (બદર નાલા-સોપારા, મુબઈ પાસે)ના શ્રીમાન્ સદ્ગૃહસ્થ જિનદત્ત અને ઈશ્વરીના ૪ સુપુત્રો — ૧ નાગે દ્ર, ૨ ચદ્ર, ૩ નિર્વૃત્તિ અને ૪ નિઘાધ નામના થઈ ગયા તેઓએ પ્રવજ્યા સ્વીકારતા તે મહાપુરુષોના નામથી જૈનમુનિઓના ૪ કુળો પ્રખ્યાત થયા હતા તેમાંના મુખ્ય નાગેદ્રથી પ્રસિદ્ધ થયેલ નાગે દ્રકુળનું અહીં સૂચન જણાય છે

મહાકવિ જ બુમુનિએ ગ્યેલા જિનશતક(નિ સા કાવ્યમાલા ૭માં ગુચ્છકમાં ૫ ૫૨-૭૧) ૫૦ વિ સ ૧૦૨૫માં વિવજ્જુ ગ્યનાગ સાબમુનિએ પણ પોતાને નાગેદ્રકુલમાં થયેલ તરીકે જણાવેલ છે તથા વિ સ ૧૨૮૭, ૮૮માં આજૂ ગિગનાગ વગેરેમાં ધર્મરથાનોની પ્રતિષ્ઠા કરનાગ, ગૂર્જરેશ્વર-મ રીશ્વર વસ્તુપાલ-તેજપાલના ર્માચાર્ય વિજયસેનસૂરિ વિ સ ૧૨૯૦માં રમાબુદ્ધમહામંવ્ય(સધરતિ-ચગિત) ગ્યનાગ ઉદયપ્રભસૂરિ સ ૧૩૪૮માં સયાદ્વાદનજરી ગ્યનાગ મલ્લિધેયસૂરિ, તથા સ ૧૨૯૯માં વાસુપ્રજ્ઞ-ચગિત રચનાગ વર્ધમાનસૂરિ વગેરે અનેક પ્રભાવક વિદ્વાન્ જૈનાચાર્યોએ પોતાને નાગેદ્રકુલ(ગરબ-ગણ)ના જણાવ્યા છે

[૧૦]

સુશીલ જૈન મહિલાઓના સસ્મરણે.

[સવત્ ૧૯૯૮મા મુબઈ અને માગરોળ જૈન સભા ના સુનહ - મહોત્સવ અકમા પ્રમસિત]

જે સસ્થાની ગ્થાપનાને ૫૦ વર્ષો પસાગ થઈ ગયા છે જે સસ્થાએ જૈન-સમાજમા ઈળવણી-સ્ત્રી-ઈળવણી-પ્રચાર માટે, જૈન-સમાજની ધાર્મિક તથા વ્યાવહારિક ઉન્નતિ માટે અર્થવ્ય ઉત્સાહથી અર્વા સકા સુધી સતત ચાલુ ગાજુ છે, કન્યાઓના સુશિક્ષણ માટે જે મગ્થા આધુનિક પદ્ધતિનુ હાઈસ્કૂલને અનુદૂલ સ્વન ન સુદન સ્થાન પળુ પોતા નુ બનાની શકી છે, તે મુબઈ અને માગરોળ જૈન સભા-સસ્થાના સુવર્ણ-મહોત્સવ-પ્રસંગે પ્રસિદ્ધ થના પ્રથ માટે સુવર્ણમય લેખ માગથી શુ આપી શકાય? તેમ છતા તે સસ્થાના માનદ મની તન્દથી અવશ્ય મોકલવા સૂચના આની છે, તેને માન આપી યથામતિ યથાશક્તિ પ્રયત્ન કરુ છુ

“ જક્લગ્નિયસીગ્વિમલા, મહિલા ઘટલેદ્ ઠિન્નિ મિ કુલાદ્ ।

દ્વદ-પરલોણુ તદ્વા, જસમસમસુદ ચ પાગેદ્ ॥

—જયકાર્તિક્ષ્ણિ શીલોપદેશમાલા (ગા ૪૭)મા

સાવાર્થ —અરખલિત શીલથી વિમલ-પવિત્ર મહિલા, તલ્લે (માતા, પિતા અને મતિના) કુલોને ઉજ્જવલ કરે છે તથા આ લોક અને પગલોકમા યશ અને અસાધાગળુ સુખ પ્રાપ્ત કરે છે

“ શીલે જીવતિ જીવતિ કુલ લોકદ્વય યશ ।

શીલરક્ષા દ્યત સ્ત્રીણા, પ્રાગેમ્યોડપ્યધિકા મતા ॥ ” (પૂર્વાચાર્ય)

૩ શીલાચાર્યે ગ ભૂતા(વડોદરા ગાજ્ય-ચાણુરમા તાનુકામાં ગદેલ ગામ-પાટણથી ૧૨ દેશ-૨૪ માઈલ)માં ગ્યેની આચાર્ય સૂનની વૃત્તિના અતમા, તેની ગ્યના ગકનૃપકાલાતીત સ ૭૮૪ (=વિક્રમસવત્ ૯૧૯)માં જન્મ્યાથી છે [જુઓ પીટર્સન ગ્રિપોર્ટ ૩, ૫ ૯૦-૧૫૫ પ્રો સાહેબે ગ ભૂતાને ખ લાત તરીકે જૂલથી ઓળખાવતા અનેક લેખક-સાક્ષરોએ તેનું અનુચિત કર્તુ હલુ, હલે તે જૂન સુધગતી જણાય છે]

સિદ્ધાંતિક ચક્ષુદેવના શિષ્ય પાશ્વે એ જ ગ ભૂતા(ગામ)માં ગ્યેવી યતિ-શ્રાવકપ્રતિનિધિસૂનની વ્યાખ્યા ગકનૃપતિના ૮૦૧ અબ્દે જતા (=વિક્રમસવત્ ૯૫૬માં) સૂચવી છે [જુઓ પાટણ જૈનસહા -અથસૂચી ભા ૧, ૫ ૧૮ ગાયકવાડ-પ્રાચ્ય અથમાળા, ન ૭૬]

ઉપસ હાર-આવી રીતે ગૂજરાતના પ્રાચીન ઇતિહાસ પર પ્રકાશ આપતી આ જૈન પ્રતિમા કડી વડોદરા-રાજ્યના અને સમસ્ત ગૂજરાતના જન-સમાજને વિશિષ્ટ પ્રેરણા અને અબ્યુદય-લક્ષ્મી આપતી ચિરકાળ જયવતી ગહો-એમ આપણે સૌ પ્રાર્થાએ

સ ૨૦૦૧ પોષ શુ ૨

લા લ.

સ્વેતાબ-જૈન-સમાજમાં માન સુશીલ સત્પુરુષોને જ નહિ, સુશીલ સન્નારીઓને પણ સન્માનનીય પ્રાત સ્મરણીય પ્રથમનીય ગણવામાં આવેલ છે, એથી પ્રતિદિન પ્રભાતમાં તેમને સલામવામાં આવે છે પ્રાત કાલમાં કંઠમાં આવતા રાત્રિ-પ્રતિક્રમણના સૂત્રોમાં ‘મરદેસર-સાવરી’ નામથી શરૂ થતી-એ નામથી ઓળખાતી મજાયા(સ્વાધ્યાય)માં ‘સુસ્તા ચરણગાલ’ વગેરે ગાય ઓમાં અનેક મહામતીઓના પણ નામ-સ્મરણો છે પ્રથમ તીર્થ કંઠના સમયની (બ્રાહ્મી, મુદરી વગેરે) ૨૨માં તીર્થ કંઠ નેમીશ્વરના સમયની (રાજિમતી, કૃષ્ણની ૮ પટ્ટગણીઓ વગેરે) ૨૪માં તીર્થ કંઠ મહાનીગ્ના સમયની (સુતસા, ચંદનનાલા વગેરે), અને તે પછીની (યજ્ઞા વગેરે સ્થૂલલક્ષ્મી ૭ બહેનો વગેરે) પણ દેહનીક મહાસતીઓના ઓમાં સ્મરણો છે એના અતમા સૂચન છે કે —

“ઈશ્વાર મહાપદ્મો, જગન્નિ બ્રહ્મકૃત્ત્વિયામો ।

બ્રહ્મ મિ બ્રહ્મદ્ જાસિં જસ-પદ્મો તિહુયમે સયમે ॥”

ભાવાર્થ — નિષ્કલક શીનથી વિભૂષિત એ વગેરે મહાસતીઓ જનની વર્તે છે, કે જેમનો યથા-પટલ આજે પણ સકળ ત્રિભુવનમાં વાગે છે

—એ સ્વાધ્યાયની વૃત્તિમાં એમના પવિત્ર ચર્ચિત્રો દર્શાવેલા છે

શીલ, એ તો સર્વને સર્વદા રોલા આપે તેડુ પગમ શ્રેષ્ઠ ભૂષણ છે શીલનો પ્રભાવ-મહિમા અતિ અદ્ભુત છે શીલનું સ્થાન જગતમાં ઘણું ઊંચું છે શીન તો સાથેના સગ પણ બહુ ગુણગ્રાંક ખાય છે કપૂર પોતાની સુગંધથી બીજા વસ્તુઓને પણ સુગંધી બનાવે છે આખ વિના જેમ મુખ રોલતું નથી, લૂણ (મીઠા) વિના જેમ નસોઈ રોલતી નથી-રુચિકારક સ્વાદિષ્ટ જથ્થાતી નથી તેમ શીન વિના, બીજે સધળા ગુણ-સમૃદ્ધ રોલતો નથી

ભાવાર્થ — સીલ જીવતુ (સહીસલામત-વિદ્યમાન) ગદેતા કુલ
બને લોક અને યશ એ સર્વ જીવે છે, આમ હોવાથી સીલની નક્ષા એ
સીઓને પ્રાપ્તો કરતા પણ અધિક માન્ય થયેલી છે

જૈનસધ-સમાજના ચાગ અગો-વિલાગોમા-આધાર-સ્તભોમા-
એ વિલાગોમા મહિલાઓ-અમણીઓ(સાધ્વીઓ) અને આવિકાઓ
પણુ વિશિષ્ટ સ્થાન ધરાવે છે જેણીઓએ જૈનસધના બીજા બે અગોને
સામાજિક કાર્યોમા અને ધર્મ-સાધનમા અનેક પ્રકારે સહાયતા
પદાયાડીને જૈનસધનુ ગૌરવ-મહત્વ વધાર્યું છે જૈનસધ-સમાજને
પ્રોત્સાહિત અને પ્રુષ્ટ કરેલ છે જૈનધર્મની ઉન્નતિ-પ્રગતિમા, વૃદ્ધિ-
સિદ્ધિમા એ મહિલાઓએ મહત્વનો ફાળો આપ્યો છે-એ પ્રર્થ રીતે
શૂલી શકાય તેનુ નથી એ મહિલા-સમાજનીસ્તુત્ય સેવાઓની કિંમત કંઈ
રીતે ઓછી આછી શકાય નહિ જેમના પર ધર્મ અને સધ-સમાજની
ઉન્નતિનો મુખ્ય આધાર છે, તેમની અવગણના ઉચિત ગણાય નહિ
દેવ-ગુરુ-ભક્તિ, તીર્થ-યાત્રા વગેરે ધર્મના પ્રાય પ્રત્યેક કાર્યોમા તેમની
અનુપમ સેવાભરી જે સહકારવૃત્તિ છે તે પ્રર્થ રીતે વિસરી શકાય નહિ
વિશિષ્ટ ધાર્મિક અને સામાજિક કાર્યોમા જૈન મહિલાઓએ અસરો
ચિત જે કર્તવ્યો બજાવ્યા છે, તેના સસ્મરણો પશ્ચિમિત પક્તિઓમા કે
પશ્ચિમિત પત્રોમા થઈ શકે નહિ એ સબવમા લખતા એકાદ
ઐતિહાસિક વિશાલ ગ્રંથ તૈયાગ થાય-એવી સાધન-સામગ્રી અહીં
તહીં અસ્ત-વ્યસ્ત પથ થયેલી જેવામા આવે છે

વિ સ ૧૧૮૧મા ગૂર્જરેશ્વર સિદ્ધગજ જયસિંહની અધ્યક્ષતામા,
ગૂર્જર-ગાજધાની (પાટણ)મા વિદ્વ-મહલ-વિભૂષિત ગજ-સભામા
સુપ્રસિદ્ધ શ્વેતાળવાદી દેવસૂત્રિએ દિગ્બ વાદી કુમુ ચંદ્રના મતનુ
બંધન કરી સ્ત્રી-નિર્બાણ-સિદ્ધિ સિદ્ધ કરતા મહિલાઓની મહત્તાની
-પ્રતિષ્ઠાની વિજયધ્વજ ફાંકાવી હતી

પ્રતિગતે જ નહિ, નાગે-જાતિની મમતાને જ નહિ આર્યજાતિની કીર્તિને જ નહિ, ભાગ્યવર્ષની પવિત્રતાની, પ્રતિધ્વની અને મળ્યતાની કીર્તિને ઉજ્જવલ જનારી છે. પોતાની માતાની દૂખને જ નહિ, ભાગ્ય-ભૂમિ-માતાની દૂખને દીપાવી છે. વિવિધ બોધ એમાંથી મળે છે. જૈનસમાજની ઉચ્ચતી બાવા-કન્યાઓને અને યુવતિઓને-જૈન મહિલાઓને જૈન-મગ્ધતિના પવિત્ર બોધ માટે એવા પ્રયોગના પાન-પાકનો, ઉપદેશ-અવજ્ઞા જીવનમાં બહુ ઉપયોગના છે.

ખામ કરીને જે સમયે વામાચાર-વામમાર્ગ તરફ વાળતા વિદેશી વિધર્મી વિલાસી વાતાવરણે વિરુદ્ધ આચાર-વિચાર વધાર્યા છે. અનાયો જેવા વિપરીત આચારોએ આર્યોને લલચાડ્યા છે, પશ્ચિમનો પાન-તેગથી ફકાચો છે, પગ્દેશી સત્તાએ પગ્દેશી દના પ્રસંગી છે, પગ્દેશી ભાષાએ સ્વદેશભાષા ભૂલવાડી તે તરફ અનાદ્ય જાણનારો છે. પગ્દેશી ઇતિહાસે સ્વદેશી ઇતિહાસને ભૂનવાડ્યો છે. વિદ્યુત જનાવ્યો છે, પગ્દેશી જાણનારો સ્વદેશી જાણનારોને વિકલા જનાવી છે, કિંમત અદસ્ય જનાવી છે, પગ્દેશી ભૂગોળે સ્વદેશી ભૂગોળ ભૂલવાડી છે, પગ્દેશી ગણિતે સ્વદેશી ગણિતને અધરુ જનાવ્યું છે. પગ્દેશી રીત-ગિવાજોએ સ્વદેશી રીત-ગિવાજોને અને સદાચાર-શિષ્ટાચારને વીસગાળ્યા છે, પગ્દેશી ખાન-પાનોએ સ્વદેશી આર્ય ખાન-પાનોને અલગાવ્યા છે-અપવિત્ર જનાવ્યા છે, પગ્દેશી પહેવેગોએ સ્વદેશી પહેવેગોનો પગિત્યાગ કરાવ્યો છે, પગ્દેશી અનાર્ય સંસ્કારોએ સ્વદેશી શુદ્ધ આર્ય સંસ્કારોને તજવ્યા છે-કલુષિત જનાવ્યા છે. પગ્દેશી વિચારો પગ્દેશી ઉચ્ચારો અને પગ્દેશી આચારોએ પગ્દેશી-મગધીનો પગ જોડી અસંગત જમાવી છે. પગ્દેશી મોટા દેશન, પગ્દેશી ટાપટીપ પગ્દેશી લપમએ આજી નાખી પગ્દેશી નમ્હો જગતા શીખવાડ્યું છે. તેવા સમયમાં-વિપ્લવકારી જમાનામાં-નિશ્ચિત પરિસ્થિતિમાં પણ પગમપવિત્ર સુશીલ મહિલાઓના મરમરણો કેટકે વિશિષ્ટ પ્રેરક બોધ આપે-એની સલાવના છે.

જેન ધર્મમા મુશીલોને માનવર્થ મહત્વનું ગ્યાન અપાયેલું છે ત્વચર્મની નવ પ્રકારની ગુપ્તિને ધગતા નિર્મલ ત્યાગી ગુરુઓનું વિશિષ્ટ ગોચર અજ મુખ્ય ગુણને આભારી છે મુનિઓના મહાવ્રતોમા, રાવણના અણનતોમા, ધર્મના ચાગ પ્રકારો (દાન, શીલ, તપ અને ભાવ)મા પાતપાતાની મર્યાદા પ્રમાણે શીલ-સદાયગુણની વિશેષતા છે જૈન રવચનમા સૂત્ર-સિદ્ધાન્ત-પ્રકરણાદિમા તથા ઔપદેશિક અને કથા-ચરિત્રાત્મક વિશાલ સાહિત્યમા પ્રસંગે પ્રસંગે શીલ-રક્ષા સબધમા વિવિધ પ્રકારના વિવૃત્ત અને સક્ષિપ્ત ઉપદેશો અને દર્શાવેલા છે શીલોપદશમાના જેવા પ્રથો, શીલતરંગિણી જેવી કથા-ચરિત્રાથી લગ્નપૂર્વ વૃત્તિયો, શીલકુલક જેવા અનેક કુલકો ગ્યાયેલા છે રાજિમતી તરગવતી, શીલવતી, મૃગાવતી, નિલાસવતી, કલાવતી નમયતી, સુદરી, જયસુદરી ભુવનસુદરી, રતિસુદરી, સુગસુદરી નર્મદાસુદરી, અજનાસુદરી, મદનાસુદરી, મદનરેખા જેવી અનેક સતી-મહાસતીઓના પવિત્ર ચરિત્રો જૈનસાહિત્યમા મળી આવે છે પ્રાકૃત-સંસ્કૃતમા ગદ્ય પદ્યમા જ નહિ દેશ-ભાષાઓમા રાસ-પ્રબંધ-છંદ-સ્વાધ્યાયાદિ વિવિધ ગસિકરૂપમા પણ આપણને એ પ્રાપ્ત થાય છે જેમાથી ઘણું ઘણું જાણવા-શીખવાનું મળી શકે તેમ છે

ઉચ્ચ આદર્શવાળી એ મહાસતીઓએ કેવા કેવા સંકટલયો વિકટ પ્રસંગોમા કેવી કેવી વિશિષ્ટ બુદ્ધિ અને યુક્તિ-પ્રયુક્તિ વાપરી ? કેવી કેવી સમય-સૂચકતાથી વ્યવહાર-દક્ષતાથી, વિવેકલયા બુદ્ધિ-ચાતુર્યથી, કેવી ટિંમત અને કેવા ધૈર્યથી પોતાના શીલની રક્ષા કરી ? સંકટમાથી તે કેવી કેવી રીતે સહિસલામત પાર જતરી ? કેવા કેવા પ્રવોલનો એમને લલચાવી શક્યા નહિ ! ફસાવી શક્યા નહિ ! કેવા કેવા કષ્ટોને અને ભયોને તેમણે ગણકાર્યા નહિ ! સ્વધર્મ-શીલ-રક્ષા માટે તેણીઓએ કેવી કેવી વિપત્તિઓ સહન કરી પ્રાણોની પણ પરવા કરી નહિ ! અને એ ગીતે પોતાની પવિત્રતાને જ નહિ, માન પોતાના કુલોની પવિત્રતા-

પ્રતિજ્ઞાને જ નહિ, નાગી-જાતિની સમતાને જ નહિ આર્યજાતિની કીર્તિને જ નહિ, ભાગ્યવર્ષની પવિત્રતાની, પ્રતિષ્ઠાની અને મહત્ત્વનાની કીર્તિને ઉજ્જવલ બનાવી છે પોતાની માતાની કૃપાને જ નહિ, ભાગ્ય-ભૂમિ-માતાની કૃપાને દીપાવી છે વિવિધ બોધ એમાંથી મળે છે જૈનસમાજની ઉચ્ચતા બાવા-કન્યાઓને અને યુવતિઓને-જૈન મહિલાઓને જૈન-સંસ્કૃતિના પવિત્ર બોધ માટે એવા પ્રયોગના પદ્ધતિ-પાકનો, ઉપદેશ-શ્રવણો જીવનમાં બહુ ઉપયોગના છે

ખાસ કરીને જે સમયે વામાચાર્ય-વામભાર્ગવ તરફ વાળતા વિદેશી વિધર્મી વિલાસી વાતાવરણે વિરુદ્ધ આચાર્ય-વિચારો વધાર્યા છે અનાર્યો જેવા વિપરીત આચાર્યોએ આર્યોને લલચાવ્યા છે, પત્રિમનો પવન નેગથી ફકાયો છે, પરદેશી સત્તાએ પરદેશી હવા પ્રસંગી છે, પરદેશી ભાષાએ સ્વદેશભાષા ભૂલવાડી તે તરફ અનાદર જણાવ્યો છે પરદેશી ઇતિહાસે સ્વદેશી ઇતિહાસને ભૂલવાડ્યો છે નિરૂત બનાવ્યો છે, પરદેશી જ્ઞાનોએ સ્વદેશી જ્ઞાનોને વિકલા બનાવી છે, કિંવા અદસ્ય બનાવી છે, પરદેશી ભૂગોળે સ્વદેશી ભૂગોળ ભૂલવાડી છે, પરદેશી ગણિતે સ્વદેશી ગણિતને અધરુ બનાવ્યું છે પરદેશી રીત-રિવાજોએ સ્વદેશી રીત-રિવાજોને અને સદાચાર્ય-શિષ્ટાચારોને વીસગવ્યા છે, પરદેશી ખાન-પાનોએ સ્વદેશી આર્ય ખાન-પાનોને અલસાવ્યા છે-અપવિત્ર બનાવ્યા છે, પરદેશી પહેવેષોએ સ્વદેશી પહેવેષોનો પરિત્યાગ કરાવ્યો છે, પરદેશી અનાર્ય સંસ્કારોએ સ્વદેશી શુદ્ધ આર્ય સંસ્કારોને તજાવ્યા છે-કલુષિત બનાવ્યા છે પરદેશી વિચારો, પરદેશી ઉચ્ચારો અને પરદેશી આચારોએ પગલ-પરાધીનો પગ જોડી અસર જમાવી છે પરદેશી મોહક દેશન, પરદેશી ટાપટીપ પરદેશી લપકાએ આજ નાખી પરદેશી નમ્હો કગ્તા ગીખવાડ્યું છે તેના સમયમાં-વિપ્લવકારી જમાનામાં-વિચિત્ર પરિસ્થિતિમાં પણ પગપવિત્ર સુશીલ મહિલાઓના સચ્ચગિત્રો કંઈક વિશિષ્ટ પ્રેરક બોધ આપે-એની સલાવના છે

જૈનધર્મમા સુશીલોને માનલયું મહત્ત્વનું સ્થાન અપાયેલું છે. બ્રહ્મચર્યની નવ પ્રકારની શુદ્ધિને ધર્મતા નિર્મલ ત્યાગી શુરુઓનું વિશિષ્ટ ગૌરવ એ જ મુખ્ય ગુણને આભારી છે. મુનિઓના મહાવ્રતોમા, આવશ્યેના અણવ્રતોમા, ધર્મના ચાગ્ર પ્રકારો (દાન, શીલ, તપ અને ભાવ)મા પોતપોતાની મર્યાદા પ્રમાણે શીલ-સદાચરણની વિરોધતા છે. જૈન પ્રવચનમા સૂન-સિદ્ધાન્ત-પ્રકરણાદિમા તથા ઔપદેશિક અને કથા-ચરિત્રાત્મક વિશાલ સાહિત્યમા પ્રસંગે પ્રસંગે શીલ-ગ્રંથો સબધમા વિવિધ પ્રકારના વિસ્તૃત અને સક્ષિપ્ત ઉપદેશો અને દૃષ્ટાંતો છે. શીલોપદેશમાના જેવા ગ્રંથો, શીલતત્ત્વ ગિણી જેવી કથા-ચરિત્રોથી લગ્નપૂજા વૃત્તિયો શીલકુલક જેવા અનેક કુલકો ગચ્ચાયેલા છે. રાજિમતી તન્નગવતી, શીલવતી, શ્રુગાવતી, વિલાસવતી, કલાવતી હમયતી સુદરી, જયસુદરી ભુવનસુદરી, રતિસુદરી, સુગસુદરી નર્મદાસુદરી, અજનાસુદરી, મદનાસુદરી, મદનરેખા જેવી અનેક સતી-મહાસતીઓના પવિત્ર ચરિત્રો જૈનસાહિત્યમા મળી આવે છે. પ્રાકૃત-સંસ્કૃતમા ગદ્યપદ્યમા જ નહિ દેશ-ભાષાઓમા ગાસ-પ્રબંધ-છંદ-ગ્વાધ્યાયાદિ વિવિધ ગ્રંથિકરૂપમા પણ આપણને એ પ્રાપ્ત થાય છે જેમાથી ઘણું ઘણું જાણવા-શીખવાનું મળી શકે તેમ છે.

ઉચ્ચ આદર્શવાળી એ મહાસતીઓએ શ્રવા શ્રવા સકટભર્યા વિકટ પ્રસંગોમા શ્રી શ્રી વિશિષ્ટ બુદ્ધિ અને મુક્તિ-પ્રમુક્તિ વાપરી ? કેવી કેવી સમય-સૂચકતાથી વ્યવહાર-દક્ષતાથી, વિવેકભર્યા બુદ્ધિ-ચાતુર્યથી, કેવી હિંમત અને કેવા ધૈર્યથી પોતાના શીલની રક્ષા કરી ? શાકટમાથી તે શ્રી શ્રી રીતે સત્સિલ્લામત પાર જિતરી ? શ્રવા કેવા પ્રલોભનો એમને લવચાવી શક્યા નહિ ! ફસાવી શક્યા નહિ ! શ્રવા શ્રવા કષ્ટોને અને ભયોને તેમણે ગણકાર્યા નહિ ! સ્વધર્મ-શીલ-રક્ષા માટે તેણીએ શ્રી શ્રી બી વિપત્તિઓ સહન કરી પ્રાણોની પણ પગલા કગે નહિ ! અને એ રીતે પોતાની પવિત્રતાને જ નહિ, માન પોતાના કુતોને પવિત્રતા-

દષ્ટિ-ગોચર થાય છે કે જેમા મુશીલ જૈન મહિલાઓનો મોટો ફાળો છે તેમની સપત્તિ, નાન આગવનની ભાવના અને હિમાલયરી પ્રેરણાથી એ જૈનનિદાત-સૂત્રાદિ વિવિધ માટિયની તાડપનાદિ પોથીઓ લખાયેલી છે, યોગ્ય વિદ્વાન વ્યાખ્યાતા મુનિઓને અર્પણ કન્યાયેલી છે અને નાન-લકારામા ગ્રંથાયેલી છે જૈનાચાર્યોના મંત્રપદેરો તેમા નિમિત્ત ભુત થના છે, તેમ તેમા તથા ગ્યના વગેરેમા પણ અનેક મહત્તગઓ આર્યા, પ્રવર્તની, ગણિની, શ્રમણીઓના પણ પ્રશસ્તનીય પગિશ્રમે થયેના જણાય છે * તથા ઔગદ્ધ, ગૂજગત, માન્વાડ, મેવાડ, દક્ષિણ

* શારદા અને લક્ષ્મી -મહિલા-ભતિએ પ્રવચનની અધિક્ષકી પ્રવચનદેવી વિવા કવિજન-વધ શારદાદેવી-સરસ્વતીને પોતાના નતીક તરીકે પૂજાપદે-ઉચ્ચ આસને સ્થાપી સંસ્મરણીય મ્ત્રી છે અને લક્ષ્મીદેવી જેની અનેક દેવીઓને પૂજનીય દર્ગાની પૂજા-પાતરીકે પ્રખ્યાત મ્ત્રી છે

બ્રાહ્મી -આત્મીશ્વર પ્રભુએ જેને સૌથી પ્રથમ લેખનકળા દર્શાવી હતી તેણીના નામ એ મળા અચન નચાર પામી તથા જેલીએ બાહ્યભલિ જેવા બહુમુનિને માન-ગજથી ઉતરના પ્રતિબોધ્યા તે બ્રાહ્મીનું સંસ્મરણ પ્રથમ મ્ત્રુ થયે

ચક્ષુ વગેરે ઉબડેનો -મહાપતિ ન દરાજના મતીશ્વર શકટાલની સુપુત્રીઓ અને ૭૨-૭૨ મ્ત્રુ સ્થુલભટ્ટની ઉબડેના ચક્ષુ વગેરે થઈ ગઈ જેમની અભુત સંસ્મરણ ભિતિએ સવન વિરમય પમાઓ હતા

વિપ્વી શ્રમણીઓ -જેમના અચયનન અના કરી વજસ્વામી બાલ્યપ્રથમા અગીઆર અગોના જ્ઞાતા થયા હતા તે વિપ્વી શ્રમણીઓને વદન થયે

ફલ્લભેવી -જેલીને સમસ્ત ગુણ-સપત્ર સમગ્ર સવસ મતિથી શ્રીસમે વલ્લભી(વળા-નારાયણ)મા રહેલા પુત્રમે અને ધર્મોષ રોતેની ચિતા(સાર-સભાળ)ના પ્રયભાર મોખે હતા તે ફલ્લભેવી જિજ્ઞાસુદસરિની બટન મને અભિતયગા ચક્ષુ તથા મલ્લનાની જેના સુપુત્રોની માતા જેમના સહ નયન ૧૨ મલ્લનાની વિસ ૪૧૪મા બોધનાદિ(શુદ્ધાનદ)ના વિજેતા તરીકે પ્રખ્યાત છે

મુગીલ મહિલા-સબધમા જ્યકાર્તિસુગ્ગિએ શાલોપદેશમાલામાં જણાવ્યું છે કે-“ તે મૂઢ અને મિત ભાષણ કનારી હોય છે સુલજ્જ -સારી રીતે લજ્જવાળી હોય છે, કુલ, દેશ તથા વગરને યોગ્ય વેપને ધનારી હોય છે, નહીં ભગવાના સ્વભાવનાળી અને અસતીના સગનેા ત્યાગ કનારી હોય છે દેવ, ગુરુ, પિતા, સસન્ન વગેરે પ્રત્યે ભક્તિનાળી, ઠરેલ, શ્રેષ્ઠ વિવેકવાળી, પતિ પ્રત્યે અનુરક્ત ચિત્તવાળી, અત્યંત દૃઢ ચિત્તવાળી હોય છે જેણી પોતાના પતિ સિવાય અન્ય યૌવણ્ય પુરુષને સ્વપ્નમા પણ આહતી નથી, તેની સતીની સ્તુતિ, બાલબ્રહ્મચારી ઋષિઓએ પણ કરી છે તુચ્છ ગણાયેલી ગમણીભતિને કેટલીક અતિ નિર્મલ શીલવતી પવિત્ર મહાસતીઓએ મહનીય બનાવી છે, મનુષ્યોથી જ નહિ, પણ દેવ-દાનવાદિથી પણ પ્રશંસા કરવા યોગ્ય કરી છે શીલને જીવ કન્તા પણ અધિક વહાલુ અને મહત્વનુ ગણનારી નિર્મળ મહા-સતીઓના શીલવ્રતને ખંડિત કરવા કોઈ અધિક શક્તિશાલી પણ સમર્થ થઈ શકતો નથી શીલવતો પગ અનિષ્ટ અશુભ ભાવો પોતાનો પ્રભાવ પાડી શકતા નથી તે જ સતી કહેવાય છે કે-જેણી વિષમ-વિકટ સંકટ સમયમા પણ શીલ ખંડિત ન કરે અગ્નિમા પડવાથી જે વિરોધ વિમન પ્રકટ થાય તે જ સોનુ સાચુ સોનુ ગણાન છે શીલ-ભગની સામગ્રીનો સંભવ છતાં જે સજારી સુશીલ-સદા-ચરણુમા નિશ્ચલ રહે, તે જ સતી મનાય છે તેમ છતાં શીલ-રક્ષા માટે એકાંત વગેરે નિત્ય પશ્ચિદ્ગવા જોઈએ, કારણ કે ઈન્દ્રિય-સમૂહ વિષમ છે અને સર્વો તુચ્છ હોય છે કદાચ વ્રત(શીલ)-ભગ ન થાય, તો પણ સગથી અપવાદનો સંભવ છે લોકો પ્રાચી દોષો નીહાળવામા નિપુણ હોય છે ’

જૈન-સમાજના ગ્રામીન ગ્રથ-ભંડારોમા-સંગ્રહોમા સેકડો વર્ષો પહેલાં (જે સમયે મુદ્રણકાળ-છાપખાનાઓ અસ્તિત્વમા આવ્યા ન હતા-એ સમયમા) લખાયેલી એની સેકડો પુસ્તિકાઓ આજે પણ

તથા કનિય જાલાકુલની અને અન્ય ઉચ્ચકુલીન ગત્યાધિકારીઓના કુટુંબની મરિનાઓનો મહત્વનો ભાગ જણાય છે, જેણીઓએ નાનાગધના

નિર્મલમતિ ગણિની - ધર્મટવગના શેઠ ગણિયા અને ગેવાણી ગુલામીની મા મુખી ન્વ અધ્યક્ષસૂરિ સુગુરના હાથ પ્રભાવની મહત્તર પામે પંચમા પ્રતા અલ્પ મ્યા હતા જેણીએ નિ સ ૧૨૬૨મા લખાવેની યોગ ૥૨-૨૩-૫૩-૫૪ માનવ સૂરિના પદવર પદ્મવસૂરિને પુખ્યાથ મમપણ મરી હતી.

અદ્રકાતિ પ્રવતની - આગમિક ૧૮૮૦ના જિનમહસૂરિએ આ સામ્રીની વિનતિથી મહિવજિન(૧૯મા તીથ ૨૨)નું સંક્ષિપ્ત ચરિત્ર મપત્ર રાખાપામા વિક્રમની તેરમી મનીના મતમા રચુ હતું

અબુદ્દમમુદ્દિ ગણિની - વિમ્મની ૧૪મી સગીના પ્રારભમા વિદ્યમાન, ખરતર ૧૨૭ના નિનેશ્વરસૂરિના ગિધ્ય વાચ્યક અવ રાજગણિએ રોની ગણ ધરસાધારાતમ્મની સંક્ષિપ્ત વ્યાખ્યા મા સામ્રીની ન્વ ચથનાન માભારી છે

ગુણુન્નમુદ્દિ મહત્તર - નિ સ ૧૪૦૭મા વીરજિન-૪ મહિનમે (૧૯ થી ૧૦) જેસનમેર(મારના)મા આ સામ્રીએ ૫૦૪ પદ્યપ્રમાણ અજનાસુદ્ધીનું નામ્ત ચારિ રચુ હતું જે સાધ્વી ખરતરગગ-નાયક નિનનકસૂરિના સિખ્યા હતા [વિશેષ માટે જુઓ જેસનમેર જૈનમ ૫૨-મથસૂરી ૥ ઓ સિ ન ૨૧૫ ૬૬]

મતિવજ્જરિ ગણિની - ૭ સામ્રીએ આજ્ઞાવ-સરિ ગણિનીને બાલાવા મરિ વિ સ ૧૪૬૬મા ખરતરગગના જિનમહસૂરિના સમયમા, સુમતિસૂરિની દીકાવાળું દસાવેમલિ પુસ્તક (૩૦૦૦ શ્લોક-પ્રમાણ) લખાવ્યું હતું

ધર્મલક્ષ્મી મહત્તર - વિ સ ૧૫૦૭મા રેલ બતીથ (ખ બાત)-મા બુદ્ધતપાગચ્છના જાનસા રસૂરિએ રોના વિમનચરિત્ર મહાકા થમા જેનું સંસ્મરણ કર્યું છે અને જેને સુવણ લ-જનની પ્રતીક્ષા વિવિસ યુતા સરસ્વતી જેવી સૂચવી છે તે. જેમના સ બધમા બાસ વગેરે રચાયેલ છે તે.

હેમથી માધ્વી - જેમણે વિ સ ૧૬૪૪મા ગૂજરાતી ભાષામા રોરુ કનકાવની આખ્યાન મળી આવે છે

વગેરે વિવિધ દેરોની, શ્રીમાલ, પોગવાડ, ઝોસવાલ, ઝકંટ, દિશાવાલ, પહીવાલ, અમ્રવાલ, મોટ, હુળડ વગેરે વિવિધ વણિક વશ-શાંતિઓની,

યાકિની મહત્તર ૧૪૪૪ પ્રકરણોના કર્તા તરીકે સુપ્રસિદ્ધ વિરહાક ઉરિભદ્રસૂરિ પોતાને જેમના ધર્મપુત્ર તરીકે કૃતજ્ઞતા પૂર્વક પ્રકટ કરે છે તે

ગુણુ સાધ્વી કવિજ્ઞર સિદ્ધર્ષિએ વિ સ ૯૬૨મા ભિલ્લમાલ નગરમા જિત-મહાપમા રહી ૧૬૦૦૦ શ્લોક-પ્રમાણુ જે ઉપમિતભવપ્રથમ કથા રચી હતી તેને પ્રથમાદર્શમા લખનારી આ સાધ્વીને ત્યાં શ્રુતદેવતા (સરસ્વતી) જેવી જણાવી છે

કટયાણુમતિ પ્રવર્તની -વિ સ ૧૦૮૫મા ધનશ્વર સાધુએ જ્ઞાવહી (અદ્રાવતી)મા ના મા રચેલ ૪૦૦૦ ગાથા-પ્રમાણુ સુરસુદરીકથા-ચરિત્રની રચનામા કારણુ આ ગુરુ-ભગિનીનું અલંકાર વચન ત્યાં કવિએ સૂચવ્યું છે

મહાનદશી મહત્તર અને વીરમતી ગણિની -સિદ્ધરાજ જય સિદ્ધના રાજ્ય-સમયમા વિ સ ૧૧૭૫મા મલધારી હેમચંદ્રસૂરિએ-વિશેષાવસ્થક-ભાષ્યની ૨૮૦૦૦ શ્લોક-પ્રમાણુ શિષ્ય-હિતા નામની જે વિસ્તૃત વ્યાખ્યા રચી હતી તેમા સહાયક અન્ય વિદ્વાન્ ગણિ-મુનિઓના નામો સાથે આ બે શ્રમણીઓનું પણ સંસ્મરણ છે

હૂલા આર્યા -ભવ-વિરકત તપસ્વિની નિમ મ સુવિનીત, શ્રુતદેવી જેવી જે આર્યાની અભ્યર્થનાથી કવિ ધાહિલે રચેલુ પ્રાકૃતાપભ્રમ પદમસિરિ (પદ્મશ્રી) -ચરિત્ર પાટણુ જૈનભંડારમા છે

દેવશ્રી ગણિની -જે સાધ્વી માટે વિ સ ૧૧૯૧મા સિદ્ધરાજ જય સિદ્ધના રાજ્ય-સમયમા લખાયેલી પુણ્યવતી-કથા (મા અપભ્રમ તાડપત્ર પુસ્તિકા) ઉપલબ્ધ થાય છે જેની ફોટોકોપી અગ્રે પાટણુ જૈનભંડારમા સૂચ્યા(ગા. ઓ. સિ. નં. ૭૬)મા દર્શાવી છે

રત્નશ્રી ગણિની -વિવેકમજરી, ઉપદેશકદલી વગેરેની વૃત્તિયો, વસંત વિલાસ(મ. ત્રીશ્વર-વરતુપાલ-ચરિત્ર) જેવા મહાકાવ્ય અને કંઠશાસ્ત્રમયુક્ત જેવા નાટક રચનાર સિદ્ધસારસ્વત આચાર્ય બાલચંદ્રસૂરિએ પોતાને આ શ્રમણીના ધર્મપુત્ર તરીકે સૂચવેલ છે

જૈન નદિ, દેવકુલિ યો, જૈનમૂર્તિ-પ્રતિમાઓ તન્ન નન્ન
રીએ અને ત્યાની પ્રગ્નિયો, શિનાવેષો, પ્રતિમા-વેષોને નાવધાનીથી
લગ્ન આપી તપામીએ તો જૈન મદિલાઓના અનેક ચ દાયેની
કર્તિના આપણા જાણુગમા આવે અર્તિ નમન-નમન અને ગ્ધલ-
નગોય દોગડી વિન્ના-વિગ્નુ ડગી વગર નહિ મુક્તે પિં વળુના ?

નીતા (નીતલસા) દેવી - વિન્મની ૧૦મા મીના અતમા લગ્નિય-
ગિનામિ નૂતન જાનુ રાતિમવેના પુન વિગ્નવ ઝાગદનમા ચક્ર
વેષે થઈ નરે તેની ત્રિયા ૧૫૧ નીનાની નીતિન અને ૧૫૨-ગુણોથી
વિનૂપિત હની તથા વમ રોમા પા ડહમી દની જેમના પુન ૧૫૩
પદ્મસિદ્ધ વિનથી અન નીતિમન દોઈ દોમેન આનદ આપના દતા, તથા
પુની કેપનાની પુની દુજનન-ચની ત્રિયા થઈ દની હુલ હુલિગાળી
અઢાણ મા નીતલસાની વિવિધ (પૂર્ણિમા પૃષ્ઠ)ના વિદ્યાન મુનિ વિદ્યા
અન સપ્તગથી પદ્મી (પાદમી)મા પાશ્વજિનથ નુ ચૈય (મદિ)
ને પૌનવ ૧૧૫ (ઉપાશય) - ૧૫૬ દના તથા ચે ૧૧૭-વિદિતિનુ પુન
પા લખાનુ ૧૫૭ પાદમીમા વિદ્યાન છે (વિરો મારે નુમે પાદમી-
જૈનત ૧૦-૨૪ સૂત્રી મા ઓ સિ ન ૭૬ પૃ ૨૦૦-૨૦૧)

સદમાઈ આવિ - વિ લાવગ્નસમરે વિ સ ૧૫૮મા ચેની
આદિનાથ-વિનતી મા આવિમના પ ન મારે ચેથાપુનમા વિ સ ૧૫૮મા
લખાવેલી છે

ગતનબાઈ - મેનામા વિ સ ૧૬૫મા ચેની જેની કેડીયાની
સંગાય રાખ્યાતિમા માવી છે

આપા આવિમ - આ આવિનના પ ન મારે વિ સ ૧૬૮મા પ
રીર્તિવિમલ હિલે લમેની બા તત-તેનિ મમે છે

પાચી આવિ - સુરસિદ્ધ રામાવ- હીરવિજયમુગિના ગ્ધમ વાસ પડી
ગ્ધ પ સમયમા મૂર્તિ નાની વિ સ ૧૬૫મા ના નુ ૮ મદુવા
(નોંદાઈ)મા તેમના પદવ વિજયએનમુરિદા ૧ તિષ્ઠિત રાવનાગી એ
આવિ ૧ મેલ સનીય (ખબાત) - નિવામી આવ- પદમાની લાર્યા દતી-મેમ
એ મૂર્તિની નીચેના ગિનાલેખથી જણાય છે

માટે, આત્મશ્રેય માટે, તથા માત-પિતા પતિ-સ્વજન આદિના શ્રેય માટે અનેક પુસ્તિકાઓ લખાવી, પદન-પાદન, વ્યાખ્યાન આદિ સદુપયોગ માટે તેના સુયોગ્ય વિદ્વાન્ જૈનાચાર્ય આદિને લક્ષિતથી સમર્પણ કરી હતી અને ભવિષ્યની પ્રજાને માટે જૈનસંઘના સુન્દરિત જ્ઞાનભાગમાં સમૃદ્ધિન કમની હતી, જે મહિલાઓએ પુણ્યાનુસાગિણી પ્રાપ્ત થયેલી ચચળ લક્ષ્મીને વિવેક-પૂર્વક એ રીતે પુણ્ય કાર્યોમાં વિનિયોગ કરી સફળતાની હતી ગાયકવાડ પ્રાચ્યગ્રંથમાલા (નં ૭૬)માં પ્રકાશિત થયેલી વર્ણનાત્મક પાટણ જૈનભાર-ગ્રંથસૂચીમાં એવી સાઠ જેટલી શ્રમણીઓ અને શ્રાવિકાઓની એક મૂદી સૂચી તાગની મે ત્યા દશાની છે ત્યા જોવાથી જિજ્ઞાસુઓને એમનો વિરોધ પશ્ચિમ મળી આવશે એ સિવાય અન્યન પણ એ વેપણ કળતા એ ય પણ અનેક મહિલાઓની પ્રવચન-સેવા જાણવામાં આવે-તેવો સભવ છે ૧

૧ જ ન તી શ્રાવિકા -રાજર્ષિ ઉદયનની કૃષ્ણ અને ભગવાન્ મહાવીરની વિધી ઉપાસિકા જેણીએ ભગવાન્ મહાવીરને મહત્વના અનેક પ્રશ્નો પૂછ્યા હતા જેનો ઉલ્લેખ ભગવતીસૂત્ર (સંપ્ર ૧૨ C ૨) વચ્ચેમાં થયેલો છે

શૃંગારદેવી -અષ્ટાદશગત (૧૧/ ગામોવાળા આજુ પાસેના) દરના આબૂધણશ્ચ અઢાવતીના પ્રતાપી મ(પર)માર રાજા આદિરાજના રાજ્ય-સમયમાં મહાપતિ કેલ્હણની નીતિશાલિની સુપુ ૧ શૃંગારદેવી પટરાણી-પદને શોભાવતી અને તેમની આજ્ઞાથી ઝાડોલી(સીરોહી-રાજ્ય) ગામ પર નાગઠ સચિવ અધિકારી હતો તે સમયમાં-વિ સ ૧૨૫૫માં આસો શુ ૭ પુષ્યનાર મહાનીરજન-મહિરના ગ્રામિક લોકોએ ૬ ચોટીનાળા મડપ (નિક)નો ઉદ્ધાર કરા ચો-તે નસ ૧૦૫૩માં મહારાણી શૃંગારદેવીએ વીરની પૂત માટે રાજ્યત પ્રેરણામાં માટે મહાનુભાવ વાટિકા(વાડી)ની ભૂમિ અપણ કરી હતી જે ચલિલ-પલસરિજીએ ત્યાની શિલાલેખ-પ્રગસ્તિમાં એનું સૂચન કર્યું છે [વિશેષ માટે જુઓ-આર્કિઓલોજીકલ સર્વે, વેસ્ટન સર્કલ પ્રોવિસાઈસેટ સંદ ૧-૦૫-૬ પૃ, ૪૮-ત્યા કોલા શિનારેખના અથ માટે ટીક ૧૨સમજ થયેલી લાગે છે]

અથવા તે તે વ્યવસ્થાઓ ન હોય, કનહ કન્યાગ ન હોય, પિશુન (જન-સ્વભાવવાળો) ન હોય, હાથ, કાજ વગેરેમાં શુદ્ધ હોય, દાક્ષિણ, વિનય વગેરે શુભોવાળો હોય, તો ખીજ કર્મકર્મની જગ્યાએ તેને જ ગણે તોઈએ ખરેખર, અમાનવર્મવાળો વિદ્યમાન હોના છતા પણ તેનાથી વિપરીતને ગણવામાં લોકમાં પોતાની અને પ્રવચનની નિંદા થનાનો ન ભર છે "

“[માનમાં] આનંદ-આનંદ પ્રમાણે / મુ શ્રાવિન્દા-આનંદ પણ વિશેષ પ્રાપ્ત નહીં જોઈએ આર્યા-શ્રમણીઓ પ્રમાણે શ્રાવિન્દાઓના પણ નિષેધ પ્રમાણ ચિંતા(માન-અભાણ) કરવી જોઈએ એવી ગીતે કરના વીર જિન-શામનના અવિરહે-નિમિત્તે પગ પ્રયત્ન કર્યો ગણાય, એવી ગીતે કરતા તેણે અમ્યક્તવ વગેરે શુભોના પક્ષપાત કર્યો ગણાય, મર્વજનુ શામન પણ તેનાથી જ પ્રભાવિત-પ્રભાવવાળું થાય છે

શ્રાદ્ધ-શ્રાવે સ્વ-પગ-જનનો વિચાર ન કરતા, અમાન જાતિવાળાના ઉપર જ ઉપદ્રા(ચા) કરવાની અપેક્ષા ન ગણતા, ‘મહા-મમાન પ્રમાણગણ કરનાગ માનર્મિકો મહાગ બુદ્ધો છે’ એમ નિન્ય વિચારતા પ્રાણુ-પ્રમગો પગ માધર્મિકાનુ સમગ્ર કરનું જોઈએ, તેમને જોના મલાપણ કરનું જોઈએ, મોપારી વગેરેથી તેમનું પૂજન-સમાન કરનું જોઈએ, રાગ વગેરેમાં પ્રતિચર્ગ-મેવા કરની જોઈએ, માર્ગમાં ગમન કરવાથી ખિન્ન થયેના-પગિશ્રમ પામેલાઓની વિશ્રામણા-શુશ્રૂષા કરની જોઈએ તેમના મુખે પોતાને મુખી મમજના જોઈએ, તેમના શુભોની પ્રશસા કરની જોઈએ, તેમના અપગધાને આરજાદિન કરવા જોઈએ, બહુશુભનાળી, અવસ્થ લાલચાળી વ્યવહાર-વેપાર-પ્રવૃત્તિમાં સીધાનાઓની યોજના કરવી જોઈએ, ધર્મ-દૃત્યોમાં તેમને મલાગવા જોઈએ ધર્મ-કાર્યોનું સમગ્ર કરવાવું જોઈએ તેઓ દોષોનું સેવન કરે તો નિવાગણ કરનું જોઈએ મુમવું વચનોદ્વારા પ્રેરણા કરવી જોઈએ વાગવાગ તેમ કરતા હોય તો પરપ વચનોદ્વારા

[૨]

જૈન-સમાજે સામારણ દ્રવ્યનો વિનિયોગ કયા કયા ધ્યાનોમા જેવી કેરી રીતે કરવો ? એ સળધમા, જિનય દ્રસ્ટિએ (નવાગીવૃત્તિકાં અલયદેવસૂત્રિના ગુરુબુદ્ધે) વિ સ ૧૧૦૫ માં જેની પ્રાત્તલાપામય સવેગ-ગશાલામા દસ ધ્યાનોનો વિવેક-પૂર્વક જે નિર્દેશ કર્યો છે, તેમા ઠઠા સ્થાનમા શ્રમણીઓ અને આડમા સ્થાનમા શ્રાવિકાઓને સૂચની છે તેમા સાધુ પ્રમાણે શ્રમણીઓને સયમ માટે પ્રાસુક શુદ્ધ વસ્ત્ર, પાન આસન, ઔષધ-લેપનન વગેરે આપવાનું સૂચના પછી વિશેષમા જણાવ્યું છે કે—

“ શ્રમણીઓ સ્ત્રીઓ હોવાથી અપાયોની મહુલતાનો સંભવ ગહે છે આર્યાઓ પગ્નિકવ સ્વાદુ ક્ષોના ભાગવાળા બોગડી જેવી હોય છે શ્રુતિ, વૃત્તિ (નાક) વગેરેથી યુક્ત હોવા છતાં પ્રકૃતિથી સત્ત્વ-ગમ્ય થઈ શકે છે તેથી સર્વ તગ્ધથી તેણીઓનું પગમ યતન-પૂર્વક નિત્ય ગ્લણ કરવું જોઈએ કદાચ પ્રત્યનીક (વેરી-થત્રુ), દુશીલ લોક તગ્ધથી અનર્થ થાય, અને એ અનર્થ નિવાગણ કરવાનું પોતાનું અસામર્થ્ય હોય તો સાધાગણ-દ્રવ્યને આપી કરીને પણ સયમમા પ્રત્યૂહ-વિદન-કાગણોનો સારી રીતે વિધ્વસ કરવો જોઈએ

સાતમા સ્થાન આનન્દ સળધમા ત્યાં જણાવ્યું છે કે—“ જેનું ચિત્ત, ધર્મમા અનુગમવાળું હોય અને જે, ધર્મના અનુષ્ઠાનોમા તત્પર ગહેતો હોય-એવો ગુણ-પ્રધાન સુઆવક કાષ્ઠિણ રીતે વૃત્તિ-દુર્મલ-આજીવિકા-નિર્વાહમા અસમર્થ થયો હોય છતાં જો તેનામા વણિફ-કલા (વેપાર વગેરે ચલાવવાની કુશળતા) હોય અને તે દ્રવ્યનો વિનાશ ન કરે તેવો હોય તો તેને કંઈક વ્યવસ્થા કરીને પણ વ્યવહાર (વેપાર) માટે સાધાગણ-દ્રવ્યમાથી પણ મૂલ ગણિ (મૂડી) સોંપની જોઈએ

જો તેવો સુઆવક, વેપારી કલા-વિજ્ઞાન વગરનો હોય તો પણ તેને તેમાથી અધુરું અથવા યોગ્ય ભાગનું દ્રવ્ય આપવું જોઈએ

દુ:ખીલ નામ્નિગેથી આવગેએ નક્ષણ કુવુ જોઇએ-પોતાના ઘર પાસે ચોતનકથી ગક્ષિત ગુપ્તગ્રામવાળી વસતિ (ઉપાશ્રય) તેમને આપની જોડેએ, પોતાની સ્ત્રીઓદ્વાગ તેમની પગિચર્યા કગવવી જોઇએ, પોતાની પુત્રીઓને તેમની પામે ગખવી જોડેએ, નન લેવા તત્પર થનારીઓને તેમને અર્પણ કગવી જોઇએ

કર્તવ્યોત્તુ વિગ્મનણુ કગે તો તેમને તેનુ ગ્મનણુ કગવતુ જોઇએ અન્યાય પ્રવૃત્તિનો મલવ દોષ તો તેનુ નિવાનણુ કગવુ જોડેએ એક વાર અન્યાય-પ્રવૃત્તિમા શિક્ષણુ અને વાન વાર તેવી પ્રવૃત્તિ થાય તો નિષ્કુર ગિદ્દણુ વગેર દ્વાગ તાડન કગવુ જોઇએ ઉચિત વગ્તુઓદ્વાગ તેમનો ઉપચાર કગવો જોઇએ ”

શ્રાવક ક્ષેત્ર -“ શ્રાવકે શ્રાવના નાધર્મિગે છે અમાન ધર્મગાળા-નાનર્મિગોનો સગમ પણ મોટા પુણ્ય માટે થાય છે, તો તેને અનુરૂપ પ્રતિપત્તિમા શુ કદેતુ ? પોતાના પુત્ર વગેરેના જન્મોત્સવમા, વિવાહમા અને ખીન પણ તેના પ્રકાનના પ્રકનણુમા નાધર્મિગેને નિમનણુ કગવુ જોઇએ, વિશિષ્ટ ભોજન, તાખૂલ, વસ્ત્ર, આલનણુ વગેર આપતુ જોઇએ

આપત્તમા આવી પડેલાનો અભ્યુદ્ધાર પોતાના ધનના વ્યવધી કગવો જોઇએ અતગયના દોષથી જેઓ વિભવથી ક્ષીણ થયા દોન તેને પાળા પૂર્વભમિઅ પહોચાડવા જોઇએ ધર્મમા શિથિત થનાગઓને તે તે પ્રકાર ધર્મમા ગ્થિત કગવો જોઇએ પ્રમાદ કગનાગ ઓને ગ્માનણુ, વાનણુ, નોદના, પ્રતિનોદના આદિ કગવુ જોઇએ (૧) વાયના, (૨) પૃચ્છના, (૩) અનુપ્રેક્ષા, (૪) ધર્મકથા વગેરેમા યોગ્યતા પ્રમાણે વિનિયોગ કગવો જોઇએ વિશિષ્ટ ધર્માનુગત કગવા માટે માવાગણુ પોષવશાલા વગેર કગવતુ જોઇએ

શ્રાવિકા -“ શ્રાવક-ક્ષેત્રની જેમ શ્રાવિકા-ક્ષેત્રમા પણ પોતાના ધનને વાવતુ જોઇએ ગાન દર્શન અને ચાગિનવાળી, ચીલ-સતોષ-

પણ પ્રતિનોદના કગ્વી જોઈએ, સામર્થ્ય હોય તો વૃત્તિ-કુર્મલોને આજીવિકા ચલાવવામા અશક્તોને ઉપદેશ-ટેક કગ્વો જોઈએ અને અત્યંત સકટરૂપ ખાડામા પડેલાઓનો પ્રતિકાગ કગ્વો જોઈએ સમસ્ત ધર્મ-કાર્યોમા ઉઘમ કગ્નાગઓને નિગત સહાયતા કગ્વી જોઈએ દર્શન, જ્ઞાન અને યાગ્નિમા ગહેલાઓને સારી રીતે સ્થિત કગ્વા જોઈએ એવી રીતે નિશ્ચયે બહુ પ્રકારે માનર્મિક-નાત્સલ્ય કગ્તો શ્રાવ (આનક) ભુવનમા નિર્દોષ તીર્થ-વૃદ્ધિ કરે છે ”

૫૧ નાનવાના ૭ ક્ષેત્રોમા —સુપ્રસિદ્ધ શ્રીહિમચદ્રાચાર્યે પગમા હંત કુમાગપાલ ભૂપાલની પ્રાથનાથી જ્યેના પોતાના યોગશાસ્ત્રના નિવળ્ણમા, શ્રાવોના કર્તવ્ય-સૂચનમા ૭ ક્ષેત્રોમા ધન વાવવા સબધમા જણાવ્યું છે તેમા સાધુ સબધમા સૂચવ્યા પછી સાધ્વીના સબધમા જણાવ્યું છે કે —

“ ધર્મ્ય કર્મમા માન પુરુષો જ અધિકારી નથી, સ્ત્રીઓનો પણ તેમા અધિકાર છે ચાગ પ્રકાગના સબધમા સ્ત્રીઓ પણ અગભૂત છે ગૃહ-વાસનો પગિત્યાગ કરીને યતિધર્મના અનુધાનો આચરતી, ગ્તનનથી (જ્ઞાન દર્શન, યાગ્નિ)ને ધાગણ કગ્નારી સુશીલ, મહાસત્ત્વશાલિની સાધ્વીઓ બ્રાહ્મી, સુન્દરી, ગાજિમતી, ચ દના વગેરે મોક્ષની અધિકારિણી થઈ છે ગૃહસ્થાવસ્થામા અલ્પ શીલવતી સુસત્વા સીતા વગેરે થઈ ગઈ ગાજ્ય-લક્ષ્મીનો પગિત્યાગ કરીને તથા પતિ, પુત્ર, ભાઈ અને બીજા બધુજન-સબધનો પગિત્યાગ કરીને પગિત્રજન્યાને પાળનારી સત્યલામા વગેરે થઈ ગઈ ”

મુક્તિ-સાધનોને જ ધન માનનારી જે સાધ્વી જિન-વચનને જાણે છે, તેના પગ શ્રદ્ધા કરે છે, અને યાગ્નિ આચરે છે, તેવી સાધ્વીઓનું

૧ શાકટાયનાચાર્યની કૃતિ તરીકે જાણવામા આવેલા ૪૬ પદ્યોવાળા સ્ત્રી-નિર્વાણ પ્રકરણના ૪ રહસી ૨૨ પદ્યોની છાયા આમા જણાય

સૌથી છેલ્લા પ્રતી દુષ્પ્રસાદ, નતિની ચક્ષિણી, આવક નાગિલની જેમ સૌથી છેલ્લી આવિકા મત્યશ્રીના નામનો પણ નિર્દેશ છે પાપી વનિતાઓના જ્ઞાનથી આવિકાઓને દૂષિત એમ કરી સકાય ? અથવા દ્વંધી પન્દિતના યોગ્ય ક્રમ કહેનાય ?

—તેવી આ આનિત્તાઓનું માતાની જેમ, બહેનોની જેમ અને પોતાની પુત્રીઓની જેમ વાતસલ્ય કરવું યુક્ત-યુક્ત જ અમે હિતકુળ પ્રદારે જોઈએ છીએ-મિત્યારીએ છીએ ”

—લા ભ

પ્રધાન સધવા યા વિધવા જે જિન-શાસન પ્રત્યે અનુગામી મનવાળી હોય-તેને સા રમિક તરીકે માનની જોઈએ

ગ્તનય ધાગણ કગ્નારી સુશીલ શ્રાવિકાને દોષ-પાન કેમ કહી શકાય ? સ્ત્રીઓની દોષ-મહુલતા દર્શાવાય છે પરંતુ પુરુષોમા પણ દોષ-માહુલ્ય હોય છે, એથી જેમ મહાપુરુષોની અવસ્થા કગ્વી યોગ્ય નથી, તેમ સ્ત્રીઓ સબધમા પણ સમજવું જોઈએ ઇટલીક સ્ત્રીઓ દોષ-મહુન હોય, તેમ ઇટલીક ગુણ-ખડુલ પણ હોય છે સર્વ સગ પગિનાગ કરીને મહાસત્વોથી સેવરા યોગ્ય એવા દુશ્વર ચાગિને પણ જે સ્ત્રીઓ આચર છે-પાળે છે-તે સ્ત્રીઓને અપસત્વવાળી કેમ કહી શકાય ?

સ્ત્રીત્વ હોવા છતાં, તે તે પ્રકારના ગુણ-ગૌરવથી અને યોગ્યતાથી, તીર્થ કગ વગેરે મહાપુરુષોને જન્મ આપનારી-માતાઓ, દેવેન્દ્રોદ્ધારા પણ પ્રજાય છે અને મુનિઓદ્ધાગ પણ સ્તવાય છે કહ્યું છે કે-
“ સ્ત્રીઓનું એ અસાધાગણુ ગૌરવ છે કે તે તેવા કોઈ શ્રેષ્ઠ ગર્ભને વહન કરે છે કે જે નણે જગતના પણ ગુરુ થાય છે ”

ઇટલીક સ્ત્રીઓ, પોતાના શીલના પ્રભાવથી અગ્નિને પાણી જેવો, સાપને દોગડા જેવો, નદીને ઝથળ જેવી, અને ઝેરને પણ અમૃત જેવું કરે છે

ચાગ પ્રકારના સધમા ચોથું અગ, ટહુમેરિ(ટહુસ્થ)ની સ્ત્રીઓ પણ છે મુલમા(મહાવીર-સમકાલીન) વગેરે શ્રાવિકાઓની ગુણ-પ્રશસા તીર્થ કરોએ પણ કરી હતી, જેમના ચાગિનું ખડુમાન દેવેન્દ્રોએ પણ સ્વર્ગ-ભૂમિઓમા પણ કર્યું હતું જેમની સમ્યક્તન-સપદને પ્રજાવ મિથ્યાત્વીઓદ્ધાગ પણ ફોલ પમાડી શકાયો ન હતો ઇટલીક સ્ત્રીઓ ચગ્મદેહવાળી-તે જ લવમા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરનારી અને ઇટલીક સ્ત્રીઓ જે નણુ લવમા મોક્ષ પામનારી થઈ ગઈ

વિશાલ બુદ્ધિ-વૈભવો એમા ભરેલા છે, તેમના બહોળા અનુભવો, અત્યુત્તમ પવિત્ર હૃદયન-ગુણો એમા ઊતરના છે માનવ-કલ્યાણના, વિશ્વ-મેત્રીના અમૃત્ય ઉપદેશો એમા સમાયેના છે આર્ય અને અનાર્ય સંસ્કૃતિના પૃથક્કરણો કરી શકાય તેના આધનો તેમા છે ભાગતવર્ષનો ભવ્ય ઇતિહાસ જ્યો શકાય તેની આધન-સામગ્રી તેમા મળી આવે છે ધાર્મિક, આધ્યાત્મિક વ્યાવહારિક, સામાજિક ઉત્તરિના મન્માર્ગો એમા મૂચનાયેલા છે ધર્મશાસ્ત્ર, અર્થશાસ્ત્ર, કામશાસ્ત્ર અને મોક્ષ-શાસ્ત્રના ગદ્યમય સૂક્ષ્મ નિચારા એમા દર્શાવેલા છે ભાષાશાસ્ત્ર-પ્રાચીન પદ્ધતિઓના વ્યાકરણો, તર્કશાસ્ત્ર પર ગ્યાયેલા મત-મતાન્તરના તત્ત્વજ્ઞાન-લિપિ લિપિ દર્શનોના દષ્ટિર્ણિદુઓ તથા સાહિત્ય, સંગીત અને વિવિધ કળાઓના વિજ્ઞાન એમા છે સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, અપભ્રંશ અને દેશી ભાષાઓમા ગ્યાયેતુ ગદ્ય પદ્ય પુષ્કળ સાહિત્ય એમા જોવામા આવે છે ઐતિહાસિક કાવ્યો, ગમ્મિક ગસો લોકકથા, વિનોદ-વાર્તાઓ, નાટકો, કોરો, છંદશાસ્ત્ર, અલકાર, વૈદક, જ્યોતિષ, સામાન્ય નીતિ, રાજનીતિ ચર્યાતા ગ્રંથો, સુલાપિત સૂત્રિ-સંગ્રહો, સ્તુતિ મંત્રોનાદિ નિનિધ વિષયોના સેકડો ગ્રંથો સદ્ભાગ્યે અદ્યારધિ એમા સુરક્ષિત રહ્યા છે પ્રાચીન લેખનકલાના અને ચિત્રકલાના અનેક નમૂના એમા જોવા મળે છે

દોઢ-બે હજાર વર્ષો પહેલા બહુ બુદ્ધિશાળી, મનુષ્યશક્તિશાળી શુર શિષ્યો પુસ્તકોની અપેક્ષા ગાખ્યા વિના મુખમાડથી જ જ્ઞાન અર્પણ, ગ્રંથ કંઠવાનો વ્યવહાર ચલાવતા હતા પરંતુ પાછળથી વિષમ કાન દોષથી તેવી ગંકિત ક્ષોણ થતા, મતિમદ્દા થતા, પુસ્તકો વિના જ્ઞાન ગ્રંથો ધાગણુ ઝગ્ગુ અશય જણાતા, પ્રવચન ધનનો વિચ્છેદ થતો અટકાવના માટે તે સમયના દીર્ઘદર્શી મહાપુરુષોએ આવશ્યકતા વિચારી પુસ્તકો લખવા-લખાવનાની પ્રવૃત્તિ પ્રચલિત કરી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના નિવાણુ મહી ૯૮૦મા વર્ષે-વિક્રમસવત્ ૫૧૦મા વર્ષે

[૧૧]

આપણા પ્રાચીન જ્ઞાન-ભંડારો

[જનસત્યપ્રકાશ, અમદાવાદ વર્ષ ૧૩ના અંક બીજામાં, તથા જૈન વ્રમ પ્રકાશ ભાવનગરના સં ૨૦૦૨ના મર્તિમ્ના અંકમાં પ્રકાશિત]

નિવાસેમી બહુઓ અને બહેનો !

આજે ‘ આપણા પ્રાચીન જ્ઞાન-ભંડારો ’ તરફ આપનું લક્ષ્ય થેયવા હજી હું છાપખાનાનો યુગ આવતા આપણા એ પ્રાચીન પુસ્તકાલયોનો ટેલોક ભાગ પ્રકાશમાં આવ્યો છે પરંતુ બહોળો ભાગ હજી અપ્રકાશિત અવસ્થામાં છે એના અવલોકન સંશોધન, પ્રકાશન, પંડન-પાંડન સંબંધમાં બહુ થોડા સાક્ષરો રસ ધરાવે છે વિદેશી ઝગમગથી પ્રભુરૂપિત થયેલા ઘણા પ્રેરિસરા પણ આ સ્વદેશના ઉત્તમ સંપ્રદાયા ઉદ્ધાર તરફ ઉદાસીનતા સેવતા જણાય છે દક્ષિણ હિંદી અપરિચિત તામિલ, તેલુગુ આદિ લિપિમાં નહિ, પરંતુ નાગરી લિપિમાં લખેલા પ્રાચીન ભાષાના પુસ્તકો વાચવામાં પણ તેમને કટાણે આવતો જણાય છે એથી પોતાના મૂલ્ય પૂર્વજોના વિશાલ જ્ઞાનથી તેઓ રૂન વચિત રહે છે અને બીજાઓને તેનો વાસ્તવિક લાભ આપી શકતા નથી પન્ન-સ્વાતંત્ર્યના વર્તમાન યુગમાં વિશ્વ નિઘાલવના વ્યવસ્થાપકોએ અને અન્ય વિદ્વાન વિચારકોએ આ પ્રાચીન જ્ઞાનભંડારોના સંરક્ષણ સંશોધન, પ્રકાશન, પંડન-પાંડનાદિ માટે વિશિષ્ટ પ્રબંધ કરવો જરૂરી છે

શ્રીમતોના ધન-ભંડારો અને ગળ-મહાગળઓના પંડ-ભંડારો કુત્તા આ જ્ઞાન-ભંડારો અધિક મહત્ત્વ ધરાવે છે- એમ કહેવામાં અતિગમેષ્ટિ ન જણાય કારણ કે આપણા બહુશુદ્ધિશાલી પૂર્વજોના

જણાય છે વિવિધ ઉપદ્રવોમાવી મદ્દલાએ જે બચ્યા છે, અથવા દીર્ઘદર્શી કુશલ મન્દુક મહારાજોએ નમયમ્મયક દક્ષતાથી જેને બચાવ્યા છે, તેની નક્ષા અને સાવન-ભાણ આપણે કળ્યાની છે બધા સુધી જણવામા આવ્યું છે અને જેના પર સવત-નિર્દેશ થયો છે તેવા નાગરીલિપિમા લખાયેના તે તાડપનીન પુસ્તકો સવત એક ટનન વર્ષ પછીના જણાય છે જેમનમેના એક લડાગમા ગેન મદ્દલા મુનિએ જ્યેન પચમી-માહાત્મ્યનુ ના પુસ્તક ત ૧૦(૧)૦૬મા લખેનું છે, જેમા આપણી પ્રાચીન કહેવતો, સુલાપિતો માથે કથાઓમા ગુથાયેની છે

પુસ્તકો લખાવનામા, અને તેના મન્દુકાણુમા તથા પદન, પાદન, વ્યાખ્યાનાદિ જ્ઞાન તેનો નદુપયોગ કળવા-કળાવવામા પરોપકાર પગાયણુ જૈનાચાર્યો-જૈન શ્રમણોના સદુપદેરો મોટો ભાગ લખ્યો છે, એ આપણે જૂતનુ ન જોઈએ તેઓએ માન જૈનાગમોના જ પુસ્તકો લખાવ્યા નથી, પરંતુ ઉપયોગી દરક વિષયના પુસ્તકો લખાવ્યા છે તેના સત્રાદો અનેક ગ્રંથો કળ્યા છે તેમણે જ્ઞાન-ક્રમો, શ્રદ્ધ-લ હારો કળાની, તેની નક્ષાના-વિદ્યા-વૃદ્ધિના પ્રગ વા ર્યા-કળ્યા દતા, નવા શ્રદ્ધોની ગ્યના કરી દતી પ્રાચીન શ્રદ્ધો પર વ્યાખ્યાનાદિ ગ્યના દતા, પદન-પાદન, વ્યાખ્યાનાદિ પ્રવૃત્તિ ચાનુ નાખી દતો એ રીતે સમાજ પર એમનો મહાન ઉપકાર છે

દાસ્મીગમા પ્રાચીન સગ્સ્વની-લ હાર દતો, ઉલ્લંઘની (માળવા), પાટલિપુત્ર (પટણા) વગેરે સ્થળો પ્રાચીન સમનમા વિદ્યાના કેન્દ્રો દના માળવાના મહાગજ સાદસાક નિકમાદિન, સુજ અને ભોજના વિદ્યાપ્રેમે, અનેક શ્રદ્ધોની ગ્યના કરી-કળાની દતી, અનેક વિદ્વાનોને ઉત્તેજન, પ્રોત્સાહનો મળ્યા દતા એટલે ત્યા જ્ઞાનલ હારો સલવિત છે, પરંતુ અહીં આપણે ગૂજગતના-ખાસ કરીને પાટણના જ્ઞાન લ હારોનો વિચાર કરીએ

વલભીપુર (વળા) મા સૌગાધ્રુમા દેવર્ધિગણિ ક્ષમાશ્રમણ-પ્રમુખ જૈન સ ધે તીર્થ કગ-ગણધરોના પ્રવચનરૂપ જૈન સિદ્ધાંતને પુસ્તકારૂઢ કર્યો હતો નાગાર્જુન, સ્ક દિલાચાર્ય વગેરેએ પણ એ કાર્ય બજાવવામાં મહત્ત્વનો ભાગ ભજવ્યો હતો-એવા ઉ લેખો મળે છે

લેખનકળા તો પ્રાચીન સમયથી જાણીતી હતી મુનિગણને પદ્મ પાદનનુ તથા શ્રાવક-શ્રાવિકાદિ વર્ગને પુસ્તકો લખાવવાનું, લખાવી યોગ્ય અધિકારીઓને અર્પણ કરવાનું વ્યાખ્યાતા ઉપદેશક આચાર્યો-શ્રમણો પાસેથી સાંભળવાનું તેમનું ઉચિત કર્તવ્ય સમજાવ્યું તેમના દ્રવ્ય-ચયને ઉ ક્ષેત્રો-સ્થાનોમાના આ ઉપયોગી કર્તવ્ય તરફ વાળવામાં આવ્યા પગમતાન મેળવવાના ઉત્તમ સાધનરૂપ એ પોથીઓનું કપૂર, ધૂપ, વસ્ત્ર આદિ દ્વાગ પૂજન-સન્માન કરવાનું સમજાવવામાં આવ્યું જ્ઞાનના આગધન માટે કા શુક્લપચમી-જ્ઞાનપચમી તિથિનો વિરોધ વિધિ સૂચવ્યો, પુસ્તકોના સંગ્રહણ માટે યોગ્ય ઉપાયો કરવામાં આવ્યા ઉત્તમ કુશલ લિપિચ વિદ્વાન્ લેખની પસંદગી કરવામાં આવી મહામાર્ગે ઉત્તમ ટકાઉ શ્રીતાડપત્રો, લખવાની પાકી સગસ કાળી શાહી, ઉત્તમ લેખિની વગેરે સાધન-સામગ્રી મેળવવામાં આવી એવી રીતે પ્રાચીન જ્ઞાનભંડારોની વ્યવસ્થા થઈ

એ પ્રમાણે વિક્રમની છઠી સદીથી શરૂ થયેલા દસમી સદી સુધીમાં લખાયેલા પુસ્તકો પાલમાં દષ્ટિગોચર થતા નથી કાલક્રમે જીર્ણ-શીર્ણ થઈને, ખડિત-ત્રુટિત થઈને, રાજ્યોની બદલાવ-પાલ, આરમાની-સુલતાની જેવા કારણે ધર્મદ્વેષથી અથવા આકસ્મિક વિપ્લવો-ઉપદ્રવોને ક્ષીણ આપણી એ પ્રાચીન પુસ્તક-સંપત્તિ નષ્ટ થઈ જણાય છે કેટલાય પુસ્તકો આપણી બેઢકાગીથી વિનષ્ટ થયા હશે, કેટલાય પુસ્તકો ભેજ વાળી જમીન-હવાના કે ઉદ્દેશી વગેરે જતુઓના ભોગ બન્યા હશે કેટલાય પુસ્તકો જલ-શગુ અને અગ્નિ-શગુ થયા હશે કેટલાય ઉત્તમ પુસ્તકો જર્મની, યુરોપ અમેરિકા આદિ પદ્ધતોમાં પહોંચી ગયા

૨૫મા અથવા ૫૬ ઉ લેખમાં આપેલો હોય છે એમાં ઘણા શાંતિ વગેરેના ઇતિહાસ મનાયેલો છે જેનો સળધ ગંગાત, માગાડ, મેવાડ, માલવા આદિ દેશો સાથે છે

૧૮ દેશી ભાષાઓના ઉ લેખવાળી પ્રાૃત કુનલયમાલા-કથા, શક-સવત્ ૭૦૦ = વિક્રમસવત્ ૮૩૫માં દ્વાક્ષિપ્યચિહ્નસૂત્રિ અપગ્નામ ઉદ્ધોતનાચાર્યે જમાલિપુર(જલોગ)માં ગણુહરતી વત્સરાજ મહા ગળ્તના ગળ્યમા ન્કપભજિનમ દિગ્મા ન્ચી હતી

ધર્મોપદેશમાલાનુ નિવગણુ જ્યસિહસૂત્રિએ સ ૯૧૫માં ભોજદેવ (પ્રતિહાર) મહાગળ્તના ગળ્યમા નાગપુરમાં જિનાયતનમાં ગચ્ચુ હતું એ વગેરે ઋથોમાં વિસ્તૃત ઐતિહાસિક પ્રશસ્તિયો છે ગૂજગતની પ્રાચીન ગળધાની અણુહિલવાડ પાટણના સરથાપક વનરાજ આવડાના સમયનુ દ્વર્ધ પુસ્તક જણાવુ નથી તેમ છતાં પાટણ પાસેના ગભૂતા(ગાભૂ)માં શકસવત્ ૭૮૪માં (વિ સ ૯૧૯માં) શીલાકાચાર્યે ન્ચેલી આચારગ સૂત્રની વૃત્તિ આપણુ ધ્યાન ખેંચે છે

એ જ ગભૂતા(ગાભૂ)માં જિનાલયમાં શકસવત્ ૮૦૧માં (વિ સવત્ ૯૫૬માં) સિદ્ધાંતિક યક્ષદેવના શિષ્ય પાશ્વ મુનિએ યતિપ્રતિ ક્રમણસૂત્રની અને શ્રાવકપ્રતિક્રમણસૂત્રની વૃત્તિ રચી હતી તેમાં શીલનાન્ સુખહુત્રુન શ્રાવક જ બૂની સહાયતા સૂચવી છે

મહાગળ્ત દુર્લભરાજની ગળસલામાં નૈત્યનાસીઓ સાથેના વાદમાં વિજય મેળવનાર જિનેશ્વરસૂત્રિને ત્યાંના સિદ્ધાંતપુસ્તકમાના દર્શનકાલિક સૂત્ર વગેરે ઉપયોગી થયા હતા તેમણે તથા તેમના અનુયાયી નિહાનોએ ન્ચેલા પુસ્તકો મળી આવે છે

મહાગળ્ત ૧લા ભીમદેવ અને વિમલ દડનાયકના સરમગ્ણો તે સમય પછીના પુસ્તકમાં મળી આવે છે

મહાગળ્ત ૧લા ઈર્ણદેવના રાજ્ય-સમયમાં ગ્યાયેલ સ ૧૧૪૧ એ ૨૩

ગૃહગતના મહાગજઓના અને મનીશ્વર મહામાત્ય જેવા અધિકારીઓના પ્રેરણા-પ્રોત્સાહને ગૃહગતની સાહિત્ય-સમૃદ્ધિને પ્રશસનીય રૂપમા વિકસાવેની જણાય છે એવાલકી સુવર્ણયુગમા સેકડો ગ્રંથોની ગ્યના તથા લેખનાદિ-પ્રવૃત્તિ પુષ્કળ પ્રમાણમા થયેની જણાય છે લાખો શ્લોકો-રાણુ તે સમયનું સર્ગત, પ્રાકૃત, અપખ્યશ સાહિત્ય મળી આવે છે મહાગજ કર્ણુદેવ સિદ્ધગજ જયસિંહ પગમાર્ટત કુમારપાળ, લીમદેવ, વીસનદેવ, અર્જુનદેવ સાગગદેવ વગેરે મહાગજઓના સસ્મરણો તેમા છે તથા તેમના અધિકારી મનીઓ વગેરેના નામ-નિર્દેશ પણ ત્યાં કંવામા આવેલ છે મહામાત્ય, મુજલ, આશુક, ગાગિલ સપ્તકર્ગ(સત્ત્વ), દડનાયક વૈાસગિ મહામાત્ય મહાદેવ સામત, પૃથ્વીપાલ મનીશ્વર વસ્તુપાલ, તેજપાલ, નાગડ, દડનાયક અલયડ, વિજયસિંહ આહલાદન, ગજલડારી પદ્મ, મહામાય મધુસૂદન, માલદેવ, વગેરેના અધિકાર-સમયમા નિકમની બાગમી સદીથી ચોદમી મદી સુધીમા લખાયેના તાડપનીય પુસ્તકો એમા ધ્યાન ખેંચે તેના છે

છે લા લગલગ બાગસો નપના ગ્રંથોમા ગ્રંથકારોનો નિરોધ પગિચય મળી આવે છે જૈન ગ્રંથકારોની ઐતિહાસિક શૈલી એમા લક્ષ્ન ખેંચે છે અતિમ પ્રશસ્તિમા તેઓએ પોતાની ગુરુ-પગ પગ દર્શાવી હોય છે ગ્રંથ કયા નગર-ગ્યાનમા લી ગયો ? કયા ગજના ગજ્યમા ગયો ? કયા વર્ષ માસ, મિતિમા ગયો ? કોની પ્રાર્થના-પ્રેરણાથી ગયો ? તેમા સરોધનાદિ સટાયતા કોણે કરી ? ગ્રંથમાદર્શ પુસ્તક કોણે લખ્યુ ? ગ્રંથનું શ્લોક-પ્રમાણુ કેટલું છે ? વગેરે ઐતિહાસિક આવશ્યક લખીકતો એમા જણાવી હોય છે

ઘણા ગ્રંથોના અતમા નથ લખાવનાર સદ્ગૃહસ્થના કુટુંબનો, તેમના સકાર્યોનો ઐતિહાસિક પગિચ સર્ગત, પ્રાકૃત પ્રશસ્તિના

કુમારપાલના સમયમાં જ્યાંએના અને લખાયેલા ઘણા ગ્રંથો વિદ્યમાન છે નિહાળીને કુમારપાલ જીનેના સચિવ પોન્વાડ મંત્રીશ્રી પૃથ્વીપાનની પ્રાર્થનાથી દલિબદ્ધ જિએ પ્રા અપગ્રથ બાપામાં જ્યાંએના ૨૮ તીર્થ કથેના ચન્ત્રિમાથી પણ ચન્ત્રિ મળી આવે છે, જેમાં શૂરજાતના એ મહામનિ-વગની અતિદામિક પ્રશન્નિ મળે છે

આચાર્ય શ્રીદેવચંદ્રસૂત્રિના પદ્ધત મહાકવિ ગમચંદ્રસૂત્રિનો ૧૦ રૂપકો ૫૦ વિવેચન કર્તો નાટ્યકર્પણુ તથા ગાયકવાડ-પ્રાચ્યગ્રંથમાળા (નં. ૮૮)માં પ્રતિદ થઈ ગયેલ છે તેમાં ગૂચવેલા ૩૫ જેટલા નાટકો યાદ જોવામાં આવતા નથી નવનિર્માત્ર નાટક વગેરે પ્રમિદ છે

પાટણના કુમાર-વિદ્યામાં વસતોત્તમ-પ્રસંગે લજવા માટે દેવચંદ્ર મુનિએ 'સદ્ભક્ષાનિવૃત્ત' નામનું પ્રકરણ-રૂપક જ્યુ લુ, જે કુમારપાલની પશ્ચિમના ચિત્ત-પતિતોષ માટે જ્યાંએનું લુ, તે અપ્રકટ છે

અજયદેવના નાજનીતિ ૫૦માર્ત મોનાતિના મંત્રીશ્રી યશપાલે થા ૧૫ (થગદ)ના કુમાર-વિદ્યા જિનમદિમાં લજવા માટે મોળાજ-પગજન નામન આધ્યાત્મિક નાટક જ્યુ લુ જે કુમારપાલના અતિદાસિક આધ્યાત્મિક યગ્નિ દવન સાથે સળધ વગવે છે તે ગાયકવાડ પ્રાચ્યગ્રંથમાળા (નં. ૮૯)માં પ્રમાણિત થઈ ગયેલ છે

મોમત્રભાચાર્યે વિ સ ૧૦૮૧માં જ્યાંએ કુમારપાલ-(જિનવર્મ) પ્રતિભાધ નામનો સિદ્ધન મઘ-પઘ પ્રા,તગ્રથ કુમારપાલના રીતિપાન કવિ સિદ્ધપાલના સ્થાનમાં ગી એ લુ, જે ગાયકવાડ-પ્રાચ્યગ્રંથ માળા (નં. ૧૪)માં પ્રમિદ થયેલ છે, તે જ આચાર્યનો ખીને ગ્રંથ પ્રા સુમતિનાથ-ચગ્નિ દળ અપ્રમિદ છે

લીમદેવ(ખીજ)ના ગળ્ય-સમયમાં સ ૧૨૫૪માં વડવાણમાં

(૩૯)નું પ્રા મહાનીગ્નિ વગેરે મળે છે. ૧૧૩૮મા લખાયેલ વિરોધાવશ્યક ટીકા, તથા સ. ૧૧૪૬મા મહાભાલ મુબલના અધિપતિ સમયમા લખાયેલ યોગદષ્ટિસમુચ્ચય વગેરે મળે છે. અભયદેવસૂચિએ જૈનાગમોની વૃત્તિ-વ્યાખ્યાઓ મુખ્યતથા પાટણમા સ. ૧૧૨૦ થી ૧૧૨૮મા ગચ્છી હતી. ગૂજગતના અદ્વાણુ શ્રીમત આર્ચકોએ તે પુસ્તકે લખાવ્યા હતા. કપડવજના વાયટકુલના જજનાગના સુપુત્ર સિદ્ધ અને વીરનાગ જેવા સદ્ગુણધોરે સકલ આગમના પુસ્તકે લખાયા હતા.

પગમપ્રતાપી ગૂર્જરેશ્વર સિદ્ધરાજ જયસિંહની અભ્યર્થનાથી આચાર્ય શ્રીદેવેશ્વરે 'સિદ્ધદેવેશ્વર' નામનું સર્વાંગસુદૃઢ પડ્ધાપાનું શબ્દાનુશાસન ગચ્છી હતું જેનું સમાન સિદ્ધગણે પદ્ધતિ પગ સ્થાપી નગર-પર્વતન દ્વારા કર્યું હતું તે પ્રસંગના ચિન્તાણી પ્રતિ પશુ મળી આવે છે. સિદ્ધગણે ૩૦૦ જેટલા સાગ લેખ. ૧ રાકી તેની સેકડો નકલો કગની અભ્યાસીઓને અર્પણ કરી હતી, ગજ-ભડાગમા સ્થાપી હતી તથા દેશ-વિદેશમા મોકલાવી વિદ્યા-પ્રચાર કર્યો હતો. આચાર્ય શ્રીદેવેશ્વરે અને સમકાલીન ખીજ અનેક આચાર્યોએ તથા વિદ્વાનોએ તે સમયમા ગચ્છી લખેલો શ્લોકોવાળા સરસ્વત-પ્રાકૃત ઉપયોગી ગ્રંથો મળી આવે છે. સ. ૧૧૮૭મા સિદ્ધ નામના સદ્ગુણધોરે પોતાના તથા સ્વજનોના શ્રેય માટે લખાવીને જિનાગમ-પુસ્તકોનો સંગ્રહ ચક્રેશ્વર આચાર્યને નિગત વાચના સંરોધન કરવા સમર્પણ કર્યો હતો.

પગમાહંત કુમારપાલ ભૂપાલની પ્રાર્થનાથી આચાર્ય શ્રીદેવેશ્વરે ગચ્છી યોગશાસ્ત્ર, વીતગગતોન અને ત્રિષષ્ટિ શલાકાપુસ્ક-ચરિત્રની અનેક પોથીઓ લખાઈ હતી. મહાગજના પડન-પાનની પોથી સોનેગી શાહીથી લખાયેલી હતી. મહાગજ કુમારપાલે ૨૧ જ્ઞાન લકારો કગવ્યાનું સૂચન પાછળના ગ્રંથોમા છે. સ. ૧૨૯૪મા લખાયેલી ત્રિષષ્ટિ શલાકાપુસ્ક-ચરિત્રની પોથીમા આચાર્ય શ્રીદેવેશ્વરે પ્રાર્થના કરતા કુમારપાલનાં ચિત્રો જોવામા આવે છે.

પાટણુમા વાસુપૂજ્ય પ્રજુના પ્રાસાદનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો હતો, તેણે નાગે દ્રગચ્છના વર્ધમાનસૂરિદ્વારા ૩૧૨૯૯મા વાસુપૂજ્યચરિત્ર મહાકાવ્ય ગ્યાન્યુ હતુ

વીસલદેવના નિધાસપાન વાયટવશી ગજલહારી પદ્મની પ્રાર્થનાથી વાયટગચ્છના મહાકવિ અમગ્ય દ્રે, 'પદ્માનદ' અપગ-નામવાળુ જિને દ્ર-ચરિત્ર મહાકાવ્ય ગ્યુ હતુ, જે ગા પ્રા અથ માળા(ન ૫૮)મા પ્રગટ થયુ છે

અર્જુનદેવ, સારગદેવ વગેરે ગજલોના સમયમા લખાયેલા સચિત્ર કલ્પમન વગેરે પુસ્તકો મળી આવે છે પેથડશાહે ૭ જ્ઞાન-લહારો ગ્યાયા હતા ખીજ પણુ અનેક શ્રીમાનોએ અનેક પુસ્તકો લખાવી સદ્ગુરુઓને સમર્પણુ કર્યા હતા

મુસ્લીમ યુગમા-અલાવદીનના સમયમા ઠક્કુર ફેડુ જેવા વિદ્વાને ગ્યેવ પ્રા લાનાસ્તુમાર શિષ્યપ્રથમ તથા ખીજ ફેટલાક ગ્રંથો મળે છે અલખખાનના સમયમા ગ્યાયેલ સમગગસ અને શનુજ્યતીર્યોદ્ધાર (નાલિનદન-જિનોદ્ધાર) પ્રમથ જેવા ગ્રંથો મળે છે સુલતાન મહમ્મદ તુગલકથી સ માનિત થયેલા જિનપ્રલસૂર્જિની તથા તેમના અનુયાયી વિદ્વાનોની નાનીમોટી અનેક કૃતિઓ પ્રાચીન જ્ઞાન-લહારોમા જેવામા આરે છે

વિક્રમની ૫૬૦મી સદીમા થયેલા માડનગઢ(માલવા)ના આલખખ સાહિના પ્રીતિપાન મની શ્રીમાલી મડને ગ્યેલા કાવ્યમડન, અલકાન્મડન, ચપ્રમડન, સગીતમડન, કાદખરીમડન, શૂગાન્મડન, સાગ્વનમડન જેવા અનેક ગ્રંથો તથા તેના બધુ ધનદે ગ્યેલા શૂગાર, નીતિ વગાગ-શતકો મળે છે

વિક્રમની બાન્મી સદીથી લઈ ૧૫મી સદીના અત સુધીમા ૮ વ્યથી ૩૬ ઇસ સુધીની લખાઈવાળા તાડપત્રો ૫૦ લખેના પુસ્તકો

દેવસૂગિયે ગ્યેનુ પ્રા પદ્મપ્રલયગિ પ્રાપ્ત થાય છે સ ૧૦૫૫મા સોમમ નીની પ્રેગણાથી પૂર્ણલદ્રસૂગિયે ગજનીતિના વિવેચન માટે જીર્ણ પયત ને શુદ્ધ કર્યું હતું, જે જર્મનીના ડા દર્દલના નુપ્રયત્નથી પ્રકાશમા આવ્યું છે

સુપ્રસિદ્ધ મ નીશ્વર વસ્તુપાલે નગનાગયજ્ઞાનદ મટાકાવ્ય ગ્યું હતું જે ગાયકવાડ પ્રાચ્યગ્રથમાળા(ન ૨)મા પ્રકાશિત થઈ ગયું છે તેના અતિમ સર્ગમા તેણે પોતાનો પગિચથ આર્યો છે તેમની પ્રાર્થના-પ્રેગણાથી નગ્યદ્રસૂગિયે કથાગત્નસાગર નરેન્દ્રપ્રલસૂગિયે અલકાર-મહોદધિ, બાલચદ્રસૂગિયે કરુણાવજાયુધ નાટક જેવા અનેક ગ્રંથોની ગ્યના કરી હતી મ નીશ્વર વસ્તુપાલ તેજપાલના યશસ્વી જીવનને ઉદ્દેશી તેમના સમકાલીન અનેક મહાકવિઓએ મટાકાવ્યો, નાટકો અને પ્રશસ્તિઓ ગ્યી હતી કવિ સોમેશ્વરે કાર્તિકૌમુદી, અગિસિદ્ધ સ્મૃતસ કીર્તન, ઉદયપ્રલસૂગિયે સ્મૃતકીર્તિકલોલિની અને ધર્મબિયુદનમટાકાવ્ય(સઘપતિ-ચગિત), બાલચદ્રસૂગિયે વસત નિનાસ મહાકાવ્ય, જયસિંહસૂગિયે હમીરમદમર્દન નાટક અને પ્રશસ્તિ તથા નગ્યદ્રસૂગિ અને નર દ્રવલસૂગિયે ગ્યેની પ્રશસ્તિઓ ગાયકવાડ-પ્રાચ્યગ્રથમાળાદ્વાગ પ્રકાશમા આવેલ છે એ વાયવા-નિનાગવાથી એ મ નીશ્વરાની અસાધા યુ ગજનીતિમતા, અદ્ભુત દક્ષતા અને અપૂર્વ કર્તવ્યપગાયણુતાનો ખ્યાલ આવે છે એમની અનુપમ સેવા ગૂજગતના ગૌરવરૂપ હાઈ ગૂજગતીઓને અને બીજાઓને પણ પ્રેગણા આપે તેની છે મ નીશ્વર વસ્તુપાલે સિદ્ધાંતની પ્રતિયો સોનેરી શાલીથી અને બીજી ચાતુ શાલીથી તાડપત્રો અને કાગળો પર લખાવી હતી એમણે ૭ કરોડ દ્રવ્યના વ્યયથી ૭ સન્સ્વતીલકારો રચાધ્યા હતા-એના ઉલેખો પાછળના ગ્રંથોમા છે

થગદ, સાચોગ વટસગ, સ ખેડા વગેરેમા જિનપ્રતિમા, જિન મંદિરા આદિ વર્મકાર્યો યગનાગ ગ તકકુલના દડનાયક આલ્લાદને

૫૦ જેટલા પુસ્તકો જેસલમેઝ કિલ્લા(માગ્નાક)ના મોટા લઢાગમા વિઘમાન છે જેસલમેઝના ખેતાશાહ ઢટપસૂના પુસ્તકોને મોનાને અક્ષરે લખાયા હતા, તથા થીરશાહ જેવા અનેક મદ્દગૃહ્થોએ જૈનાગમ-પુસ્તકો લખાયા હતા

શહેનશાહ અકબર પોતાના પ્રીતિપાન ૫ પદ્મસુદન પાસેથી પ્રાપ્ત કરેન વિશાળ પુસ્તક-સંગ્રહ જૈનાચાર્ય શ્રીલીંગવિજયસૂત્રિને અયાગ્રહથી બહુ મન્માનપૂર્વક ભેટ કર્યો હતો, પાતશાહ અકબરના પગમપ્રીતિપાન અને વર્યો સુધી સલાસમા ગી અનેક સત્કાર્યો ઢગવના હ શાંતિયદ્ર મહોપાધ્યાય લાનુચદ અને સિદ્ધિયદ્રની મહત્ત્વની અનેક કૃતિઓ આપણને પ્રાચીન જ્ઞાન-લઢારામાથી મળે આવે છે પાટણના જ્ઞાન-લઢારોમાના ટેટલાય પુસ્તક મુગઈ, પના-લાઢાગકર ઓ નીસર્ય ઈન્ડિટટચુટ વગેરે સ્થળે ગના છે

ગૂજરાતમા વડોદરા-રાજ્યનુ મહત્ત્વ છે કે તેને આગણે પાટણના ૧૬ પ્રાચીન જ્ઞાન-લઢારો ઉપગત વગાદગ ઢાણી, ડભોઈ જેવા સ્થળોમા જૈન જ્ઞાનમંદિરોમા અને ગજજીવ પ્રાચનિઘામ દિ મા હજરોની સખ્યા મા હસ્તલિખિત પુસ્તકોનો ઉપયોગી સંગ્રહ સુગક્ષિત છે તેના નણુના ત્મક સૂચિપત્રો પ્રકટ થતા વિરોધ મહત્ત્વ જણુારો આશા ગખીએ કે તેમાના અલબન ડર્લભ મહત્ત્વના પુસ્તકોની ફોટો-ટોપી પણ થાય, અને પ્રશસનીય પદ્ધતિથી તેનુ સશોધન, પ્રકાશન થઈ, તેનો પદન-પાદનાદિ સદુપયોગ થાય

લા લ

અમે પાટણુ જૈનલડાગના કેટલોગ(૧લા ભાગ)મા (ગા પ્રા અ ન ૭૬મા) દર્શાવ્યા છે કાગળ પર લખેના પુસ્તકો ૨ ૧૩૫૭-૫૮ થી મળી આવે છે સ ૧૪૧૮મા ખાફીના મજબૂત કપડા પર લખાયેલુ ધર્મવિધિવૃત્તિનુ ૭૮ પાનાનુ પુસ્તક ખાસ ધ્યાન ખેચે છે તેની લગાઈ ૨૫ ઇંચ અને પટોળાઈ ૫ ઇંચ છે પાટણુનો અધનો લડાગ હવે નરીન તૈયાન થયેના શ્રીહેમચદ્રાચાર્ય-જૈન-ગાનમદિગમા નુગ્ધિત નાખવામા આવ્યો છે કપડા પર ચિનાકિત પચતીર્થી-પ્રાસાદપટ પણ મળે છે

વિક્રમની ૧૪મી સદીમા સ્થપાયેલા સોમતિલકસૂગ્નિના અથ લડાગને તેમના અનુયાયીઓએ પાછળથી મશ્દૂક કયો હતો વિક્રમની ૫૬૦મી સદીમા થઈ ગયેલા તથાગચ્છાધિપતિ દેવમુદ્ગસૂરિએ અને તેમના અનુયાયી સોમસુદ્ગસૂરિ વગેરેએ સેકડો પુસ્તકો લખાનીને પાટણુના ગાનમેશમા ગ્થાપન કર્યા હતા-એવા ઉલેખો મળે છે

જ્ઞાનાગધનના આ ઉપયોગી કર્તવ્યમા ગૂજરાતની વિવિધ જ્ઞાતિની જૈન મહિલાઓનો-અમણીઓનો અને શ્રાવિકાઓનો મોટો ફાળો છે ૬૦ જેટલી મહિલાઓના નામો અમે ત્યા દર્શાવ્યા છે જમણે પોતાના અને રત્નજનાદિના શ્રેય માટે હજાર શ્લોકોવાળા પુસ્તકો લખાની પડન પાડન વ્યાખ્યાનાદિ સ્કુપયોગ માટે શુરુઓને તથા મહત્તગ, પ્રવતની આદિને સમર્પણુ કયા હતા તથા જ્ઞાનલડારોમા પણ ભેટ કર્યા હતા હાનિન ઝાલાકુળના નિરૂપાલની ગણી નીતાદેનીનુ નામ તેમા સ્મગણુ કરના યોગ છે, જેણીએ વિદ્યાકુમાર મુનિના સદુપદેશથી હેમચદ્રાચાર્યના યોગશાસ્ત્રને લખાવ્યુ હતુ

પાટણુ જેસનમેઝ જેવા અનેક સ્થાનોમા જ્ઞાન-લડારો સ્થપાવનાર ખગતગચ્છના અધિપતિ ગજ-માય જિનભદ્રસૂરિના સુપદેશથી ખલાતના શ્રીમાન વગણાશાહે ૫૬૦મી સદીના ઉત્તગર્ધમા લખાવેલા

પ્રત્યાવનામા મન્યવાદીના પ્રાચીન ચન્દ્રિ-પ્રમદો જેવામા આવશે
પ્રમાવચ્ચન્દ્રિમા આવના વૈશ્વવ્રતચ ઉલેખમાના વીગ-શબ્દને
ત્રી શાહે પૃ ૧૬૮મા જણાવ્યા પ્રમાણે-વિક્રમ અર્થમા ઘટાત્રી
શમય નહિ-એમ કહવા જતા ત્રી ગણદ્વાગ સૂચવેલા બીજા અનેક
ઉલેખોને વિક્રમમતમા ડેવવા પડે અને એથી તો ઘણી મોટી
અન્યનગ્યા થઈ જાય

ત્યા પૃ ૧૬૯મા—(૨) ઉલ્લિદ્રસૂત્રિનો મમય વિ નવત્ ૯૬૦નો
(તેમનું અર્ગા-તણુ) નહો થઈ ગયો લેખીશુ ‘જણાવેત્રી ઉપક્રત પણુ
સુખા નથી જાણુ ક-ગદમ વત ૭૦૦=વિક્રમસવત ૮૩૫મા ગ્યાયેત્રી
પ્રાદ-કુવનયમાલાધ્યામા દાક્ષિણચિદ્ર ઉદ્ધોતનસૂત્રિએ લવવિન્ટાક
ઉલ્લિદ્રસૂત્રિ તથા તેમણે જેની સમગદિયથ્યા(સમગદિયથ્યા)નું
અમગણુ કર્યું છે ૧

ત્યા પૃ ૧૭૦મા—મગણિવ્રત(=શમ્ભુપત્ન)નો પ્રશ્ન લેખક
જુદા જ લેખથી બણુવા વિચાર જણાવે છે અને તે પહેલા જિનભદ્ર
ગણિ ક્ષમાશ્રમણ સાથેના તેવા શકસવત ૫૩૧ના ઉલેખમા+૭૭૫
ઉમેરી તેમનો સમય=૯૦૬ વિક્રમસવત બટાવવા પ્રયત્ન કરે છે, તે
અયોગ્ય છે

સિંધી જૈનપ્રથમાલા(અ ૨૮)મા શ્રીજયસિંહસૂત્રિની મ ૯૧૫ની
અન્યા વર્મોપેશમાલા-વિવણુ પ્રકાશિત થયેલ છે, તેની પ્રસ્તાવના
(પૃ ૧૮)મા અમે એક સ્તલ-લેખ ચક્રકાલ ૭૮૪=સવત ૯૧૯નો
પ્રમાશિત કર્યો છે તેમા અપષ્ટ રીતે શકસવત ૭૮૪મા ૧૩૫ ઉમેરી

૧ ‘જો રચ્છદ મવ-નિરહ મવવિરહ કો ન વન્દણ સુઅગો ? ૧

મમયમયમત્યગુરુગો મમરમિયકા કહા જમ્મ ॥’

અપ્રસિદ્ધ-પ્રા ત કુવલયમાલાધ્યાના પ્રારભમા સસભેરલ તાડપીય
પોથી લે. સ ૧૧૦૯

[૧૨]

‘ઉદ્ધોતનસૂરિના સમય’ના ભ્રમનું નિવારણ

[જૈન સત્યપ્રકાશ અમદાવાદના વર્ષ ૧૬ અંક ૧૧ ૧૨મા પ્રકાશિત]

‘જૈન સત્યપ્રકાશ’ના વર્ષ ૧૬ના અંક ૭મા શ્રી ઉદ્ધોતન સૂરિનો સમય’ એ નામનો એક લેખ શ્રી ત્રિભોવનદાસ લહેર્ય દ્વારા શાહનો પ્રગટ થયો છે એતિહાસિક દૃષ્ટિએ વિચાર કરતા તે ગેર સમજૂતી અથવા ભ્રમ કરાવનાર છે, તેથી તેનું નિવારણ કરવું ઉચિત છે, જેથી ભ્રાતૃની પાં પગ આગળ વધે નહિ

ઉદ્ધોતનસૂરિ સાથે ખીજ પશુ સુપ્રસિદ્ધ આચાર્યોના સબધમાં સા વિધાનો કર્યા છે, તે પશુ વિચારણીય છે

સા પૃ ૧૬૮મા—(૧) મલ્લવાદીને શિલાદિત્યના ભાણેજ તરીકે જણાવવામાં આવેલ છે, તે પ્રબંધચિંતામણિ અને પ્રબંધકોશ જેવા ગ્રંથોમાં સૂચન મળે છે તે આધારે સૂચવી શકાય પણ તે પૂર્વે ગયાયેલ ભદ્રેશ્વ સૂરિની પ્રાકૃતભાષામય કથાવલીમાં, પ્રભાચંદ્રસૂરિના સ ૧૩૩૪ના સંસ્કૃત પ્રભાવકચરિત્રમાં અને સંઘતિલકાચાર્યની સ ૧૪૨૨ની સમ્યક્ત્વ-સપ્તતિ-વૃત્તિમાં એ હકીકત નથી ત્યાં મલ્લનાદીને જિનાનંદસૂરિના ભાણેજ તરીકે, દુર્લભદેવીના પુત્ર તરીકે અનિતયશા અને ચક્ષુના બે પુત્ર તરીકે તથા ભયુકચ્છ(ભરુચ)ની ગજસભામાં ખોદ માન્ય પુદ્ગલનાદ વાદીને નયચક્રદાગ જિત્તી જૈનશાસનની પ્રભાવના કરનાર તરીકે ઓળખાવ્યા છે

નયચક્ર અથવા ગાયકવાડ પ્રાચ્યઅથમાલામાં પ્રકાશિત ચર્ચ ગૂંદેલ છે, તેનો ચાર અગ્રવાળો પ્રથમ ભાગ પ્રકાશમાં આવવાની તૈયારીમાં છે, તેની

એ રીતે વિચારીએ તો શત્રુપદ્માન શત્રુપદ્માનો દાલ અથવા શત્રુપદ્મા જેવા ઉલ્લેખ નાથે નહતો સૂચવે તો તેમા ૧૩૫ની સખના ઉમેરીને વિક્રમસવત્ ૧૪૦૬ની ગણાય પણ જે તે નહતો આગેને શુભ-વનખી નહતો માની તેમા ૩૭૫ ઉમેરવાનું સૂચવતા નિલ શાહ પ્રાચીન આચાર્યોને અર્વાચીન માનવા-મનાવનાનો અનિષ્ટ પ્રયત્ન કર્યો છે અને તેનું અર્થન ક્રમતા ધણી અમ ગતતા જોખી કરી છે, અમ બદ્ધ પ્રત્યાપના આવે અમ-અમ ગુર-શિષ્ય-અમ વા જેડી દીધા છે ।

તેમણે શ્રીગિરિજા ગણિ ક્ષમાશ્રમણ આથે મળતા શત્રુપદ્માન ૫૩૧ વાળા ઉલ્લેખમા ૩૭૫ ઉમેરી તેમનો સમય વિક્રમસવત્ ૯૦૬ જણાવ્યો છે (વિક્રમની દમખી સદીના પ્રા લમા)

શ્રીગિરિજાસૂત્રિના ૫/૫ સવત્મા ૩૭૫ ઉમેરી તેમને વિક્રમસવત્ ૯૬૦મા થયેના જણાવ્યા છે (વિક્રમની દમખી સદીના ઉત્તરાર્ધમા)

તેની રીતે કુવલનમાલાકથા ગગના દક્ષિણગ્રિહ આચાર્ય ઉદ્ધોતન સૂત્ર સાથે મળતા સવત્ શકકાલ ૭૦૦મા પણ ૩૭૫ ઉમેરી તેમને વિક્રમસવત્ ૧૦૭૫મા થયેના જણાવ્યા છે (વિક્રમની અગિયારમી સદીના ઉત્તરાર્ધમા)

તેમની એ માનતા વાસ્તવિક નથી, એ આપણે વિચારીએ—

પ્રાકૃત કુવલનમાલાકથાની ગગના રાકસવત્ ૭૦૦મા એક દિવસ ન્યૂન હતો ત્યાર કરી ૮લી, તેમ ગગના તે દક્ષિણગ્રિહ આચાર્ય

પણતીસે વાસસળ વિક્રમસવચ્છરસ્મ વોલીને ।

પરિવરિત્તગ ઠવિજો જોગ મવચ્છરો નિવજો ॥

સગ—કાલ—જાણજાન ધ્ય વામગિય સગક્ષાન ॥

—અપ્રસિદ્ધ ધર્મોપદેશમાત્રા-વિવરણમારી

વિક્રમસુવત્ ૯૧૯ એ બને સવત્ દર્શાવેલ છે એ બને સવત્ સાથે એપિગ્રાફિયા ઇડિકા નો ૪, ૫ ૩૧૦મા અગ્રેજી લિખિમા પણ એ લેખ ૧૮૮ થયેલ છે

કર્ણગજના ૧૭૧મા અણુલિવાક નગ્નમા સ ૧૧૪૧મા નેમિયદ્રસૂરિએ જ્યેન પ્રાકૃત વીજ્યન્તિમા મહાનીગ્નિનના મુખથી ભનિબનાણી તરીકે મચન કર્યું છે ૨- માનુ નિર્વાણ થયા પછી ૬૦૫ વર્ષ અને પાંચ માસ જતા શકગજ ઉત્પન્ન થશે ૧

—મહાનીગ્નિ-નિર્વાણ પછી ૪૭૦ વર્ષે નિકમ અને તે પછી ૧૩૫ વર્ષે શકસુવત્નું સૂચન એમાથી મળે છે

મલગારી હેમચદ્રસૂરિના પદ્ધતિ વિજ્યસિંહસૂરિએ સ ૧૧૯૧મા સિદ્ધગજના ગજ્ય-સમયમા ૧૪,૪૭૧ શ્લોક-પ્રમાણ એક ખીજી ધર્મોપદશમાવા-નિગણુ જ્યેનુ છે, તેમા કાલકાર્યાર્થની પ્રાકૃતકથામા શકકાલ જાણવા માટે પ્રાસગિક સૂચન છે તેમા પણ એવો આશય સૂચનાયેલ છે— x x તે(માલનગજ વિક્રમાદિત્ય)ના વશને ઉપાડીને ફરી પણ શકગજ ઉજ્જેણી નામની શ્રેષ્ઠ નગરીમા થયો જેના પદ-પકજને સામતો પ્રણામ કરતા હતા જેણે વિક્રમસવત્ ૧૩૫ વતીત થતા પછી નિકમસવત્નું પરિવર્તન કરી પોતાનો સુવત્સર ગ્રહણે લીધો શકકાલ જાણવા માટે એ પ્રાસગિક કહેવામા આ-યુ છે ૨

૧ છર્ષિ વામાણ સર્પર્ષિ પર્વર્ષિ વાસર્ષિ પર્વ માસર્ષિ ।

મમ નિવાળયસ્ત ડ ઉપ્પજિસ્મહ સગો રાયા ॥

—નેમિયદ્રસૂરિનું વીરચરિ ગા ૨૧૯૯ [જેન આત્માનંદસલા ભાનનગરથી ૧]

૨ 'તસ્મ નિ વમ ઉપ્પાઢિઙ્ગ તાગ્રો પુણો વિ સગરાયા ।

ઉજ્જેણિપુરવરાપ પય-પકય-પજય-સામતો ॥

સૂચ્યુ છે જેસવમેળાં અથસૂચી (અગ્રસિદ્ધ ૫ ૮૩)મા, અપભ્રશકાવ્યનીની અગ્રત ભૂમિકા (૫ ૧૧૦)મા એમના ઉલેખો અમે દર્શાવ્યા છે એ શીલાચાર્યની આચાર્યગ-ટીકામા જે ઉલેખ મળે છે, તેમા ‘ગાકનૃપકાનાતીત-સ ન અગ્રશતેષુ અપ્તસુ ચતુર્શીત્યવિશ્રુ’^૧ એટલે શક્ય ૭/૪ જણાવેલ છે, એથી તેમા ૧૩૫ ઉમેરીએ તો વિક્રમસવત્ ૯૧૯ એ ટીકાનો જ્યના-સમન કહી શકાય એને જ લક્ષ્યમા ગણીને જૃહદિષ્પનિકાકાગે તેમના મહાપુત્ર-ચગિતની જ્યનાનો સવત્ ૯૨૫ જણાવેલ છે (શકસવત્ ૭૬૦ ગણીને)

—એ ઉપજી અમજી શકાય તેમ છે કે ઉદ્ધોતનસૂરિ પહેલા થઈ ગયા છે અને શીલાચાર્ય પછી થયા છે એટલે શીલાકાચાર્યને પૂર્વોક્ત તત્વાચાર્ય માની તેને ઉદ્ધોતનસૂરિના ગુરુ માનના-મનાવના અધિકૃત છે, તથા શીલાકાચાર્યને ‘વિ અ ૧૦૫૬થી ૧૦૮૪મા યુગપ્રધાનપદે’ માનના તે પણ યુક્તિયુક્ત નથી.

ઉદ્ધોતનસૂરિએ કુનનયમાલાકથામા પોતાના નિઘાગુરુ તરીકે આચાર્ય વીજલદ્ર અને હનિ ના નામનો નિર્દેશ કર્યો છે,^૨ તે અમે પૂર્વોક્ત જે અથસૂચીમા (અગ્રસિદ્ધ ૫ ૪૩) તથા અન્યન દર્શાવેલ છે.

ઉદ્ધોતનસૂરિએ જે વિમલસૂરિનું સ્મરણ કર્યું છે, તે શ્રી શાહે ત્યા ૫ ૧૮૬મા જણાવ્યા પ્રમાણે ‘વિમલચંદ્રસૂરિ નામે કોઈ અપરિચિત આચાર્ય નહિ, તેમ ત્યા ૫ ૧૭૧મા જણાવ્યા પ્રમાણે

૧ પીટર્સન રિપોર્ટ - ૫ ૬૦

૨ ‘ત્રિજગદિચ્છિત્ર્ય-પલ્લો વૃદ્ધિ-કુમુદ-રેહિરામોઝો ।
 જાયરિયગ્રીરમદ્વો, અત્યાવરો વપ્પરુગ્ગો વ ॥
 સો સિદ્ધતગુરુ, પમાણ-નાણ્ણ તસ્સ હરિમદ્વો ।
 વૃદ્ધગથ-સત્થ-પિત્તર-પવ્વ-સવત્તો ॥

ઉદ્દ્યોતનસૂત્રિએ તે અથમા જણાવી છે ^૧ જેસવમેગ-લાડાગારીય-અથ-સૂત્રી(સ અપ્રસિદ્ધઅથ-અથૃતપત્રિયય ૫ ૪૨-૪૩)મા તથા અપદ્મશ-કા-અનથીની સરૂત ભૂમિકા (૫ ૮૩ થી ૮૪)મા અમે સક્ષેપ-વિસ્તારથી તેના પ્રામાણિક ઉલેખો દર્શાવ્યા છે, તે જોવાથી તેનો ખ્યાલ આવશે એ કથાનુ ગ્યના સ્થલ જાવાલિપુર(જલોગ-માગ વાડ) તે આચાર્ય જણાવ્યું છે, તથા તે સમયે ત્યા જણુસ્તી નન્સગજ ગજ વિદ્યમાન હતો તેનો પણ આચાર્ય ઉલેખ કર્યો છે ^૨ એ પ્રતીકાર ગાજનો ગજન-સમન વિક્રમની નરમી સદીના પૂર્વાર્ધમા મળે છે

લગભગ સાડાચાગસો વર્ષો પહેલા થયેના જૃહદિપ્તનિકાકારે બહદિ પ્તનિકામા આ કથાને વિક્રમસવત્ ૮૩૫મા ગ્યાયેની જણાવી છે ^૩ તેનું પણ એ જ કાગળુ છે-શકસવત્ ૭૦૦+૧૩૫=૮૩૫

પોતાને ચદ્રકુલના અવયવ તરીકે જણાવતા આ આચાર્ય ઉદ્દ્યોતનસૂત્રિએ ઉપર્યુક્ત કુવલયમાલાકથામા પોતાના ગુરુ (દીક્ષાગુરુ)નું નામ તત્વાચાર્ય જણાવ્યું છે, જેમને પોતાની ગુરુ-પર પરામા વટેશ્વરના શિષ્ય તરીકે જણાવ્યા છે શ્રી નિ લ શાટની માન્યતા પ્રમાણે ' તે તત્વાચાર્ય એટલે શીલાકાચાર્ય અહીં ઘટી શકતા નથી

શીલાકાચાર્ય અથવા શીલાચાર્ય એ નિર્વૃત્તિકુલના માનદેવસૂત્રિના શિષ્ય હતા અને તેમનું નામ નિમલમતિ કવિ શીલાક એનું પણ તેઓએ જ્યેના પ્રાકૃત મહાપુરુષ-ચરિત(ચરિત્પત-મહાપુત્રિસ-ચરિત્ર)મા

૧ સમકાલે બોલીને વરિમાણ સપ્તહિ સત્તહિ ગપ્તહિ ।
પગદિનેજૂનેહિ રદ્ધા અવરણ્દવેલાણ ॥'

૨ પર-મટ-મિઝની-મગો પળચળ-રોહણો કલા-ચતો ।
સિરિવચ્છશયણામો રણ-હત્થી પત્થિવો ત્તમા ॥

—જે બ તાડપ પોથી લે સવત્ ૧૧૩૯

૩ કુવલયમાલા પ્રા મુ ૮૩૫ ઉદ્દ્યોતનસૂત્રીયા ૧૩૦૦૦ -જૃહદિપ્તનિકા

જેમલમેગ-જ્ઞાનલહારના મસ્મગણો

[જૈન સંપ્રદાયના અમાવાસ્ય વર ૧૬ મ્મ ૧ ૭ ૪ અને ૮મા સંવત્ ૨૦૦૬-૭મા પ્રમાણિત]

આજથી ત્રીશ વર્ષો પહેલા ઈંગ્લીશન ૧૯૦૦ના એ ટોળાના પ્રાગલભા વોદ્દગ-ગબ્બના આશ્રમે મે ટૂલ લાયબ્રેરીના નમૂત પુસ્તકાલયમા મારી નિમણૂક 'જૈનપડિત' તરીકે થઈ, તે વખતે યુરોપીય તરીકે જે એસ કુડાનકન હતા મદ્દગત જૈનમાત્ર સીમનનાલ હાથાલાઈ ફલાલ, એમ એ નો અકાગ ગ્વર્ગવામ મન ૧૯૧૮મા થતા, તેમની જગ્યાએ એમ એ ડીગ્રીવાળા સાક્ષી છ ? શ્રીગેદેડની નિમણૂક તાલ થયેની હતી ગ્વ દલાલના અપૂર્ણ કાર્યોને તેમણે ટેનાક કાળતર હાથ પગ લીધા ન હતા, આજ એ શાસ્ત્રી નામના મદ્રામી વિદ્વાન મગકારી ખર્ચે જે જે પોલીઓનો સમ્રાટ અટી-તછીથી કનતા હતા, તેનું નિજાટ, વર્ગીકરણ, ટાઈ-નોધ, લિગટ કરવું વગેરે ટાઈમા તે લાઈબ્રેરિયન રાકાયેના નહતા હતા એવી ગ્વ દલાલના અપૂર્ણ કાર્યોને પૂર્ણ કરનાની જવાબફારી મા ૧ પગ આની હતી

મદ્દગત વિદ્યાપ્રેમી મદાગાજ આદેમ શ્રીમયાજીગવ ગાયકવાડના અતલકણુમા લાવના થઈ કે પોતાના ગબ્બના પાટણુ(ગૂજરાતની પ્રાચીન ગબ્બાની)ના પ્રસિદ્ધ જૈનજ્ઞાન-લહારોનું તથા જેસલમેગ (માગવાડ)ના લહારોનું અવલોકન સુયોગ્ય નિષ્ણાત વિદ્વાનદ્વારા કરાની, તેનું ગદ્ય વર્ણનાત્મક મૂલ્યપન-કે કેટલોગદ્વારા પ્રકાશમા મુકાવવું અને તેમાના મહત્વના અલબ્ધ-દુર્લભ છિપયોગી પ્રાચીન ગ્રંથોને સુયોગ્ય પદ્ધતિએ સપાદન કરાવી પ્રકાશમા મુકાવવા આમા કેટલેક અરો જર્મની વગેરેના પદેશી સ્કોલરોની પ્રેરણા પણ નિમિત્તભૂતાથઈ હશે

તેને ' મહાવીરની ૩૬મી પાટ ચયેલા ' ન સમજવા જોઈએ, પરંતુ વીર-
નિર્માણ પછી ૫૩૦ જે થયેના પ્રાકૃત વિમનાક પૃથિમચરિય મહામવ્ય
ગ્યનાં વિમનસૂત્રિ સમજવા જોઈએ પૂર્વે થઈ ગયેલા મહાકવિઓમા
તેમનું સંગ્રહણ ત્યાં મુસગત છે ૧

નિકમસ નત્ ૯૯૪મા બૃહવટ નીચે શુભ મુહર્તે ૮ સૂર્યોત્તે
ખોતાના પદ (પદ) પર ગ્યાપનાં (વટગરજ-બૃહગરજના પ્રતીવનાં)
ઉદ્ધોતનસૂત્રિ અને આ દાક્ષિણ્યચિહ્ન ક્ષત્રિય આચાર્ય ઉદ્ધોતનસૂત્રિ
એ બે આચાર્યોને લિન લિન વ્યક્તિ તરીકે લિન લિન સમયમા
થયેના સમજવા જોઈએ તે બેમા કુવલયમાલાકથાકાં ઉદ્ધોતનસૂત્રિ
સ ૮૩૫મા વિદ્યમાન હોઈ સ્વાભાવિક રીતે પહેલા થઈ ગયા છે

સ ૧૦૫૫મા હિલદ્રસૂત્રિના ઉપદેશપદની પ્રાચીન ટીકા ગ્યનાં
વર્ધમાનસૂત્રિના પ્રજ્ઞ ઉદ્ધોતનસૂત્રિ અને પૂર્વોક્ત ૯૯૪ સવત્સાળા
ઉદ્ધોતનસૂત્રિ સમકાલીન હોઈ એક દોનાનું અનુમાન કરી શકાય

નિકમસ નત્ ૧૧૪૧મા કણુ દેવના ગાળ્યમા પ્રા વીરગ્યત્રિના
ગ્યનાં નેમિય મૂત્રિના ગુરુ અબ(આત્ર)દેવ ઉપાધ્યાયના ગુરુ પણ
ઉદ્ધોતનાચાર્ય હતા, તેઓ વિક્રમની ૧૧મી સદીના અતમા વિદ્યમાન
હોવા જોઈએ

એવી રીતે દેવાનદગરજ, કાસહદગરજ નગેરેમા પણ સમાન નામ
ધાળ્ય કવનાં લગભગ સમકાલીન બીજા પણ ઉદ્ધોતનસૂત્રિ નામના
આચાર્યો થયેલા જણાય છે સમાન નામની બાતિયા તે સર્વને એક
માની લેના ન ઘટે-એ પ્રાસંગિક સૂચન છે

લા ભ

૧ જારિસય વિમલકો, વિમલ કો તારિસ રહહ અથ ? ।

अमयमदय च सरम सरस चिय पादय जस्त ॥'

અ ધોની નકલો તેમણે કાઢી હતી, જે હાલ વગેરગના આત્માગમણ
જૈન નાનમ દિગ્મા તેમના શાસ્ત્ર-અગ્રદમા વિદ્યમાન છે

સન ૧૯૦૪-૫મા જૈન શ્રે કા ફરજે પણ જામનગરવાળા
પ ડીગલાલ હમગજને જેસલમેર-લડારાનું લિસ્ટ કંવા મોકલેલા
તેમણે લગભગ ૨૨૦૦ અધોનુ ખાનાવાળું લિસ્ટ બનાવેલું, જેમા
તાડપનીય અને કાગળો પર લખાયેલી એક બે ખાનાવાળી પ્રતિની
પણ નોંધ કરેલી પરંતુ મુદ્દમ દૃષ્ટિથી તપાસ કરતા તેમની કેટલીક
માહિતી ભૂલભરેલી માલૂમ પડી હતી જે શ્રે કો તન્દથી સન ૧૯૦૬મા
બહાર પડેલી જૈનઅથાવનીમા ગ્રંથો ગ્રંથો તે તન્દ શકા દર્શાવવામા
આની છે બીજી તન્દ મુબઈ સરકાર પ્રેા શ્રીવગ લાડાગકરને સન
૧૯૦૪-૫મા એ જ અન્સામા જેસલમેર-લડારના નિરીક્ષણ માટે
મોકલેના, તેમનો સન ૧૯૦૪-૫ અને ૧૯૦૫-૬ વર્ષનો એ સબધી
મુસાફરીનો રિપોર્ટ પ્રકાશિત થયેલો છે બહુધા પ હી હ ના લિસ્ટના
આવાર એમાની માહિતી જણાઈ છે, કાણુ કે પ ડીગલાલે કરલી
ભૂલો પ્રેા ના અગ્રેજી રિપોર્ટમા એમ ને એમ બિતરી આવી છે
પ્રેા શ્રીધગ લાડાગકરે મુખ્ય ચાગ જૈનલડારા સિવાય બીજા ૬ સગ્રહો
પણ ત્યાં જોયા હતા, તેમણે જોયેલા ૧૦ લડાગ-સગ્રહોના નામો
ત્યાં સૂચ્યા છે

૧ડોળા-ગજન તન્દથી સાક્ષગ શ્રી ચીમનલાલ દલાલને જેસલમેર
મોખના પહેલા અહીંની રેસીડેન્સીકાગ ગજપતાનાના ગવર્નર જનરલ
જોધપુર-રેસીડેન્સી અને તેમની માગફત જેસલમેરના મહાગજ ગજન
તન્દ લખાણ થયેલું અને તેમનાકાગ એ લડારોના ટ્રગ્ટી-પચની
સમિતિ મગાવેલી, એ આની જતા દલાલ ત્યાં ગયેલા પોકગણુ-
ફોલોધીને ગ્રંથે તથા બીજે ગ્રંથે અમદાનાદથી સિંધ-મેલમા બાહડમે
ગેશન ગયા ૧૬મી આગળનો જેસલમેર સુધીનો લગભગ ૧૦૦ માઈલનો
અ ૨૪

મહાગાન સાહેમે પહેલા પાટણના જૈનલડારોના સવિસ્તર અવ
લોન માટે સન ૧૯૧૪ના અતમા સમૃત લાઈબ્રેરિયન ચીમનલાલ
દલાલને મોકલ્યા, તેમણે સન ૧૯૧૫ના એપ્રિલમા એ સળધી વિસ્તૃત
ગ્રિપાર્ટ ગ્રૂપ ડ્યુ ક્યો લાન્પછી 'ગાયકવાડ ઓરિએન્ટલ સિરીઝ' ચાલુ
થઈ અને તેમા મહત્વના પુસ્તકો પ્રકટ થવા લાગ્યા એ સમયે દીવાન
સાહેબ મનુભાઈ ન દશકર મહેતા મહામાત્ર દત્તા

એ પછી સન ૧૯૧૬ના સપ્ટેમ્બરમા સાક્ષર દલાલને જેસલમેર-
લડાગના અનલોકન માટે મોકલનામા આવ્યા હતા એ પહેલા ષ્ટલીક
વિધિ કરી પડી હતી કાગળ કે તે સમયે લડાગવાળાઓ સળે પડે
દાદ દે તેના ન હતા વર્ષમા કોઈ એકાદ વખતે ગ્રાંથ મહાન્ સધ આની
ચડે, તો તેમને તેઓ દૂધી દર્શન કરાવી દેતા જ્ઞાન-પૂજા કરાવી દેતા
હતા જેસલમેરના કિનામા આવેલા ભવ્ય આક જૈનમ દિરોની મધ્યમા
ગહેવા સભવનાથ-મંદિરના એક ગ્રુપ લાગમા ગહેલા 'બડાલડાગ'
નામથી ઓળખાતા જ્ઞાનલડાગને જુદા જુદા ટ્રસ્ટીઓના ૪ તાળા
લગાડેલા હોતા એક સમળ કાગળ ઉપસ્થિત થાય, ત્યારે ચારે ટ્રસ્ટીઓ
એકન થાય, તો એ તાળા ખૂલી શકતા અને ખાસ લાગનશાળીઓને
અવધ-સમય પૂરતા તેના દર્શન થઈ શકતા

પાશ્ચાત્ય ગ્લોબરો વગેરેને એ મહત્વના લડાગની માહિતી કર્નલ
જેમ્સ ટોડ સાહેબના 'ટ્રાવેલ્સ ઇન વેસ્ટર્ન ઇન્ડિયા' નામના સન
૧૮૨૯મા પ્રકટ થયેના પુસ્તકમાના ઉલેખદ્વારા મળી હતી એ પછી
સન ૧૮૭૪મા વિખ્યાત ડો. જુલિયસ ડો. હર્મન યાકોબી સાથે
જેસલમેર ગયેલા, તેમણે ત્યાંના લડાગના અવલોકન સળધમા ઉદ્ધારો
પ્રકટ કરેલા તે અવધ પ્રકાશિત થયા છે

સન ૧૮૯૪મા (સન ૧૯૫૦મા) મુનિ ૧૭ શ્રીહ સવિજયજી
એ જેસલમેરમા યોગાસુ કરેલુ, તે દરમ્યાન ત્યાંના લડાગના મધોની
એક સૂચી તેમણે કરાવેલી અને તેમને ઉપયોગી જણાયા તેના ડેટલાક

પ્રાપ્ત થયો ન હતો, એ લ હારાને માક્ષાત્ જોઈ આવેલ સદ્ગત માક્ષ
 દ્વાલને મળવાનો યોગ પણુ યની ગ યો ન હતો દ્વાલને એ લ હારો
 જોવા જતા જે અનુભવ થયો હો તેનું લિખિત વર્ણન ૨ નિવેદન
 મારી નમસ્ક ન હતું, ગ્થાનિક કાર્યકરો પામેથી બહુ ઘોડી માહિતી
 મળી હતી, એ લ હારાનું જાતે નિરીક્ષણ કરવાનું અને તે માટે ગજબ
 તંદુથી મદાર જેસલમે જવાનું તત્કાલીન સયોગોને લક્ષ્યમા લેતા
 પ્રાય અશક્ય જેનું હતું લગભગ ૮૦ પત્રોમા ડાચી નોધરૂપે જેવા
 લખાણના આધાર પર માર કાર્ન કરવાનું હતું જોતાવજે લખાયેના
 દનાલના હસ્તાક્ષરો, જે બીજા કાર્યકરોને અગ્રપણ દુનામ્ જોના
 લાગતા હતા, તેને માર સુગ્રપણ અને સુનામ્ કરી લેવાના હતા,
 તેમાના મરત, ત્રાકૂત, અપભ્રાંશ લાપાના ઉ લેખો, જે બીજાઓને
 દુર્ગમ જેવા લાગતા હતા તેને માર સુગમ થાન તેરી રીતે વ્યવસ્થિત
 શુદ્ધ સ્વરૂપમા જૂઝુ કરવાના હતા આ કાર્નદ્વાળ માટે એક પ્રનામની
 પરીક્ષા પસા કરવાની હતી દવાનના મર્ગનાસ પછી ગાયકવાડ
 ઓગિનન્ટલ સિરીઝમા પડેલા નવા ગ્રથ તરી આનો નામ
 કરનાનો હતો, જતા ઉ માલથી આ કાર્ય-વૃત્તિને સફળ મનાવના
 મે યથાશક્તિ પ્રયત્ન કર્યો હતો

કેટલાકની એની માન્યતા હતી કે આવા ગોધખોળવાળા કાર્યો
 પાશ્ચાત્ય ગિમર્ય-ઝકોલો જે વિચક્ષણતાથી જે સ્વરૂપમા કરી શકે,
 તેમને આ કર્નવદ્વાળ લાનતના વિદ્વાનોની બુદ્ધિ-શક્તિને સાચો
 ખ્યાલ કાવનાનો હતો સદ્ગત તાક્ષગની લાનનાને સમજી તેના
 પગિશ્રમને યથાશય ઉત્તમ સ્વરૂપમા પ્રકાશમા લાનનાનો હતો એ
 નિચાગ-લાનનાથી એ સળધમા મે વિરોધ ગોધખોળ કરવાની શરૂઆત
 કરી હતી આમા સૂચવેલા ગ્રથો અને ગ્રથકારોનો નિર્દેશ અન્યત્ર
 કયાય થયો છે કે કેમ? એની વિરોધ માહિતી કયાયથી મળની
 સંલલિત છે કે કેમ? એમા જણાવેલા ગ્રથોની ઉ લિ પોથીઓ

ગેતાળ પ્રદેશ એમને ઊંટ પર સવારી કરી પસાન કાઢવા પડેલો તે વખતે મોટર-ખટાગની સગવડ ન હતી સન ૧૯૧૬ના સપ્ટેમ્બરથી ડિસેમ્બર સુધી લગભગ ચાઠ મહિના પર્યન્ત દનાલ એકાદ મદદનીશ સાથે ત્યાં રાકાયેના અને ટૂટીઓની અનુકૂલતા પ્રમાણે એ લડાન પાસેના ભાગમાં -કિલ્લામાં બેસીને તેમણે ત્યાંની પોથીઓ સબધી માહિતી-નોંધ લખી લીધેલી, જરૂરી ગ્રાસ અપ્રેક્ષ્ય ગથોના આલેખ લાગે પણ ટાકી લીધેલા. 'ટલુક પેનસીનથી, 'ટલુક શાહીથી, 'ટલુક બાલબોધમાં અને 'ટલુક ગૂજગતી લિપિમાં અગ્રેજ સૂચન સાથે સ્મૃતિથી તેમણે ત્યાં લખાણ કરી લીધેલું, 'ટલુક પાછળથી હીકકાક કરેલું ત્યાંના જરૂરી જૈન દેહગસ્ટ ગરેરના 'ટલાક શિલાલેખોની કાગળો દબાવીને ગર્ભાંગ કોપી લીધેલી અને 'ટલાકના ઉતાગ તેઓ કરી લાવેલા પોથીઓ કિલ્લામાંથી નીચે ઉતાગતી નહિ કટાળા-ભરેલી એ મુસાફરીથી, તથા પ્રતિકૂળ હવા-પાણીવાળા સ્થળમાં ગહેવાથી અને સતત કાર્ડ-પ્રવૃત્તિથી એ નોંધ લઈને આવ્યા પછી દલાલના સ્વાસ્થ્ય ઉપર વધારે પડતી અસર થઈ જણાય છે, પરિણામે સન ૧૯૧૮ના ઓક્ટોબરમાં તેમનું અકાળે અવસાન થયું હતું તે પછી બે વર્ષ પછી સન ૧૯૨૦માં મારી નિમણૂક થતા જેસલમેર-લડાનની એમની એ નોંધને યોગ્ય સંપાદન માટે અધિકારીઓએ માગ લાથમાં મૂકી હતી.

પાટણ (ગૂજગત) અને જેસલમેર (માગવાડ) એ બંને સ્થળોના ગ્રંથ-લડારોના કેટલોગના કાર્યો મારી સમક્ષ ઉપગ્રસ્થિત કાગળમાં આવ્યા હતા પરંતુ બંનેનું સામાયિક અવલોકન કર્યા પછી તેમાંથી જેસલમેર-શાનલડાનના કાર્યને પ્રથમ પ્રકાશમાં મુકાવવાનો મેં નિર્ણય કર્યો હતો. પાટણના વિશાલ કાર્યની અપેક્ષાએ એ કાર્ય કદમાં લઘુ હોવા છતાં કેટલીક માહિતીની દૃષ્ટિએ મહત્વનું હતું, એથી એના સંપાદન-કાર્યની પહેલી પસંદગી કરી મેં તે હાથમાં લીધું હતું.

ત્યાં સુધી જેસલમેરકુર્ગના લડારોને પ્રત્યક્ષ જોવાનો સુયોગ મને

જર્મનીથી પ્રકટ થયેના ‘ટ્રેલોગસ’ ‘ટ્રેલોગોન્મ’ ના ૩ વોલ્યુમે ઉપગત ૨ પ્રા હ લિ પુસ્તકોની માહિતી આપતા અને પ્રિપોર્ટ, ટ્રેલોગ, સૂચીપત્રો વગેરે પુસ્તકોનો ઉપયોગ મે આ કાર્યને વિગિષ્ટ ગતાવના માટે કર્યો હતો ખાસ કરીને પ્રો પીટર્સનના પ્રિપોર્ટ વો ૧ થી ૬, ડૉ ગમ્બેલ્સ લાડાગકગના અને પ્રો શ્રીવર્ લાડાગકગના પ્રિપોર્ટ, ડેક્કન ટોલેન્-પૂનાનો પ્રિપોર્ટ, એશિયાટિક મોસાયટી, બગાવના પ્રિપોર્ટ, ઇડિના ઓરિમ, લડનનુ ટ્રેલોગ, બ્રિટિશ મ્યુઝિયમનુ ૮ લિ પોથીઓનુ ટ્રેલોગ વગેરે એમા મુખ્ય હતા જેન અથાવનીમા જણાવેની અને જેન માલિ યસ નોધક ત્રેમાસિકમા પ્રકટ થયેની પ્રાચીન અથોની બુલ્લિપનિધાનુ તથા અન્ય પણ અનેક અથોનુ અવલોકન તે મમથે મે રહ્યું હતુ, અત-સૂચન હાગ મે ત્યા તેનો નિર્દેશ કર્યો છે

જર્મનીના ડૉ છુલ્લરે ઇન્નીસન ૧૮૭૮મા જેસલમેન્-જ્ઞાનલ હારની મુનાકાન લીધી હતી, ત્યાર તેના પરેલા ૯૦ વર્ષ પૂર્વે ધાર્મ્યે કરલી ત્યાના લ હારની ૮૨ પોથીઓની સક્ષિપ્ત નોધરૂપ એક યાદી તેઓએ તૈયાર હતી, સદગત દલાલે સન ૧૯૧૬મા ત્યાના ચાન્ લ હારાની તાડ પનીય અને કાગળો ૫૨ લખાયેની મળી ૪૧૯ જેટલી પોથીઓની નોધ લીધી હતી તેમા —

- (૧) દિલ્લાના બડા લ હારની તાડપનીય ૩૪૭ પોથીઓ
 „ „ કાગળો ૫૨ લખાયેલી ૧૮ „
- (૨) તપાગરના હપાગ્રય-લ હારની તાડપનીય ૯ „
 „ „ કાગળો ૫૨ની ૧૯ „
- (૩) રૂગન્થ યતિજ્ઞના સગ્રાની „ „ ૨૨ „
- (૪) થીરશાહના „ „ ૪ „
 મુખ્ય છે

દલાલે એવી રીતે ૪૧૯ પોથીઓ સ્થળથી જરૂરી પગિચય આપેલો

અ યન કયાય વિદ્યમાન છે ? એમા સૂચવેલા અથવા આ દેશમા કે પન્દેશમા શુદ્ધ ? અશુદ્ધ કયાય પ્રદેશ થયેના છે ? એમા દર્શાવેલા અથવાના પ્રાગલભા અને પ્રાતલાગના માહિતીનાજા ઉલ્લેખો દ્વારા સ્થળે મુખ્ય અથવા કે બીજે પ્રકાશિત થયેલા છે કે ? એમા એ સંબંધમા મે સતત રોધબોળ ચલાવી દતી

પાટણના અથ-લડારોની દલાલની લખેરી નોંધ મારી સમક્ષ હતી અહીની સે દૂલલાયખેરીમા, સરૂત પુસ્તકાલયમા એકન થયેન પોથીઓનો સંગ્રહ મારી આમે દતો, તથા છપાયેલા વિવિધ વિષયના પુસ્તકોનો વિશાળ સંગ્રહ પણ મારી સ મુખ્ય દતો આ કાર્ય માટે તેનો યથેષ્ટ ઉપયોગ કરી શકાય તેની અનુકૂલતા હતી

શ્રીજૈન મ્હે કોન્ફેન્સ, મુખર્ધ-સસ્થાએ પ હી હ દ્વાન કગવેલ જેસલમેન્-અથલડારની હ લિ સૂચી અહીથી મે મેળવી હતી તથા તે સસ્થાએ પ્રકટ કરેલી જૈન-મધ્યમનીના ઉલ્લેખો ૪૮૯ અરો બગબગ છે તે હુ દુનનાત્મક દષ્ટિથી તપાસતો હતો

પહેલા જેસલમેન્ જર્ધ આવેલા સ્વ મુનિગજ શ્રી હ સવિજયજ સાથે પન-વનવહાર કરી લડારને અગે અને અથવાના સંબંધમા મે તેમની પાસે માહિતી પૂછાવેલી તેમણે કરેલી-જણાવેલી ત્યાના લડારની અથ-સૂચી અહી તપાસ કગનતા મળી શકી ન હતી તેમ છતા તેમના શાસ્ત્ર-સંગ્રહની, અહીના જ્ઞાનમંદિરમા ગહેલી હ લિ પોથીઓ મને જરૂર પડે ત્યાર નેવાની-ઉપયોગ કગવાની અનુકૂલતા તેઓએ કરી આપી હતી એ જ પ્રમાણે ૨૨ પ્રવર્તકજ ાતિવિજયજ મહાગજે પોતાનો શાસ્ત્ર-સંગ્રહ નેવા-તપાસના માટે મને ચોગ્ય પ્રબંધ કરી આપ્યો હતો, તથા પન્યાસજ મોહનવિજયજ (પાછળથી આચાર્ય) મહાગજે પણ અહીના પોતાના સંગ્રહ માટે-મને તેની સગવડ કરી આપી હતી આવરનતા જણાતા હું એમાની પોથીઓ વગેરેનો યથેષ્ટ ઉપયોગ કગતો હતો

જ્યાં પ્રાય પ્રો પિટર્મનની પદ્ધતિનો ગીનાર ડરો જણાય છે તેમ પ્રો પિટર્મને ખલાતના શાતિનાવણ તાડપની બાજુ વગેરની પોથીઓનો પગિય કળવતા, ત તે અથ લખાની અમર્પણુ કળનાર તે તે ગૃહસ્થોની અમર પ્રગમિઓ પોનાના ગિારોમા બાજુ પ્રગમિન ડરી નથી, તેમ અમર દનાલે પણ મહત્વના અથોના અતમાની અવકાશની પ્રશમિ દર્શાવી છે, પરંતુ તે પ્રશમિ પણ પ્રિત્ત હાય તો તેનું સામાન્ય સૂચન કરી તે ઉતારી નથી અને ત્યાંપછીની અથ લખાવનાર, અમર્પણુ કળનાર અદ્વૈતી અતિલામિ પ્રશમિઓ ત્યાં ઉદ્ધત કરી નથી, તેમા મુખ્ય હેતુ અવકાશનો અભાવ જણાય છે અને અથોનો પગિય કળવવા તન્દ મુખ્યત્વે લાગુ નાખ્યું જણાય છે

—એની રીતે જોઈએ તો જણાવે જ્ઞાનકાલકાળની ન હોમી પોથીના અતમા જિનેશ્વસૂત્રના શિષ્ય ઉ દેવમૂર્તિએ એની ૨૫ શ્લોકોની પ્રશમિ સૂચવી છે, પરંતુ ત્યાં ઉતારી નથી એ રીતે ન ૧૭૯ પોથીના અતમાની ૧૭ શ્લોકોવાળી, ન ૧૮૧ના અતમાની ૮ શ્લોકોવાળી અને ન ૧૮૩ના અતમાની ૨૭ શ્લોકોવાળી પ્રશમિ દર્શાવી નથી ન ૨૦૩ પોથીના અતમા તો ચન્નિકા લક્ષ્મીતિલસૂત્રની પણ ૩૫ શ્લોક—પ્રમાણુ વિસ્તૃત પ્રશમિ ત્યાં ઉતારી નથી અને તે પછીની, લખાની અમર્પણુ કળનાર અદ્વૈતી ૧૭ શ્લોકોની પ્રશમિ પણ દર્શાવી નથી ન ૨૮૬ના અતમા અભ્યાસગર સાથે સળધ ધનવતી પ્રા ૧૦ શ્લોકોવાળી પ્રશમિ ઉદ્ધત ડરી નથી ન ૨૭૩ની ઉપેશ-ગરના કુદસૂત્ર સાથે સળધ ધનવતી ૨૩ શ્લોકોવાળી પ્રશમિ આપી નથી તથા પોથી ન ૨૮૯ અને ૨૯૦ના અતમાની જિનેશ્વસૂત્રના શિષ્ય અભ્યતિલ એની ૩૧ શ્લોકોવાળી પ્રશમિઓ ત્યાં ઉતારી નથી તથા ન ૨૯૪ના અતમાની જિનલદ્રસૂત્ર અને આનક બલિગાર સાથે સળધ ધનવતી ૨૧ શ્લોકોવાળી પ્રશમિ દર્શાવી નથી ન ૩૦૧ના અતમા ૩ શ્લોકો તથા ન ૩૧૧ અને ૩૩૦ના અતમા

છે ખાસ જરૂરી જણાયા તેવા મટત્વના ગ્રંથોના આદિ અને અંતના ઉપયોગી ઉલેખો તેમણે દર્શાવ્યા છે, જેથી તે તે ગ્રંથ અને ગ્રંથના અર્થના-સવત્, ગ્રંથ તથા લેખન-સવત્ ગોટે સબધી પ્રામાણિક માલિતી સુરો મેળની શ્રદ્ધ સદ્ગત દલાલે ત્યાના ગ્રંથો સબધમા અગ્રેણમા જે કંઈ પશ્ચિમ-નોંધ લખી હતી તે મે તે જ અવરૂપમા તના પ્રકાશમા મુકાની હતી મૂળ મગ્નત, પ્રાકૃત, અપભ્રંશ આદિ ઉલેખોને યથાશક્ય શુદ્ધ કરી પ્રસિદ્ધ કર્યા છે જતા પાચીન લેખન-પદ્ધતિનો વિદ્વાનોને ખ્યાલ આની શટે, તે માટે અનુસ્વાગને અનુવારૂપમા જ ગહેના દીધા, તેને બદલાનીને આધુનિક પદ્ધતિ પ્રમાણે અમે ત્યા અનુનાસિધે કર્યા નથી જે જે ગ્રંથો મુદ્રિત થયેલા-ઠપાયેના છે, એમ મને તે મમથે જણાયુ, તે તે ગ્રંથો આગળ (મુ) ચિહ્ન મે દર્શાવુ છે દલાલની એ નોંધ ગ્રીષ્મા ટાઈપોમા છપાતા પૃ ૬૨મા પૂરી સમાઈ ગઈ છે, એ પછી પૃ ૬૩થી ૮૦મા જેસલમેગ્નના તથા લોદ્રવાના મદિરોના ૨૨ જેટલા શિલાલેખોને પણ નાના ટાઈપોમા છપાની પગિશિષ્ટમા મે પ્રકાશિત કરાવ્યા છે અમજસાગરને ઉપયોગી એક અતિહાસિક મટત્વનો શિલાલેખ દલાલ-ટસ્તક શ્રીજિનવિજયજીને મગેલો, જે તેમણે સવત્ ૧૯૭૭મા 'જૈન સાહિત્ય-સંરોધક' ત્રિમાસિકના ત્રયમ ખંડમા (પૃ ૧૦૮ થી ૧૧૧મા) 'જેસલમેગ્ન પટવો' સંધકા વર્ણન મા પ્રકાશિત કરાવ્યો હતો.

ઉપર્યુક્ત ૪૧૯ પોથીઓમાની કેટલીક પોથીઓને દલાલે ત્રુટિત અને અપૂર્ણ જણાવી છે તથા ૨૧ જેટલી પોથીઓને 'ત્રુટિતપૃ ૧', 'ત્રુટિત પત્રમગ્ન' શબ્દથી સૂચવી છે, પરંતુ તેનો વિરોધ પશ્ચિમ તેઓ આપી શક્યા નથી તેમા કેટલેક સ્થળે હી હ ના લિસ્ટના નમરા કો સમા સૂચવાયેના મો જણાયા, ત્યા તેના લિસ્ટમા જોઈ તેના નામ-નિર્દેશ મે તેની પત્ર-સંખ્યા અને શ્લોક-સંખ્યા માથે કર્યો છે જે ત્યા માગ અપ્રસિદ્ધ ગ્રંથ-ગ્રંથત્વ-પશ્ચિમ પછી પૃ ૬૯-૭૦મા ઠપાયેના છે.

લેખન-જાલની દ્રષ્ટિએ વિચાર કરીએ તો વિક્રમની બાન્ધી મદીના પ્રાન્લયા માડી પદ્મમી મદીના અત સુધીમા લખાયેની પ્રાચીન તાડપત્રીય પોથીઓ આમા જણાય છે, ઘણા અ ધોના અતમા લેખન-અવત્ જણાવેન છે

લેખન-અવળ મબધમા લક્ષ્ય આપીએ તો અણુદિનપાટક (પાટણુ), અલતીર્થ (ખલાત), અજ્ઞયમે, જેમ સમે વગેરે અથોના નિર્દેશો મુખ્ય જણાય છે

પોત્રી-પાના-હજી ૪ લોગવાળા મોટી મોટી પોથીઓમા ૪૦૧, ૪૩૪, ૪૩૮ જેટલા તાડપત્રો પડીમાનાવાળા પ્રાચીન લિપિથી, મનોહર અક્ષરથી બને બાણુએ લખેના જણાવે છે જેટલીક પોથીઓના જણુ માટે ગખેની ઉપજનીયેની ડાન્પટ્ટિકાઓ ઉપર સમ્મ જીન એતિ-તામિર ચિનડામ પણ જોવામા આવે છે

તાડપત્ર પોથીઓના જનો વિચાર કરીએ તો લખાઇમા ૩૭ ઈય જેટલા લાખા તાડપત્રો જોવાય છે, તેમ નાના તાડપત્રો ૬૧૧ ઈય સુધીના પણ જોવા મળે છે પરોળાઈમા ૧૧૧ ઈયથી ૨૧૧ ઈય સુધીના પરોળા તાડપત્રોની મોઘ કન્વામા આની છે

આ લડારોમા ગેના જના ક્યા અથો આ દેશમા અને પગદેશમા જખાના વગરના અજકાશિત છે? તે જણવા માટે તે વખતે મે આવ ધાનીથી મોઘખોળ કરી હતી એથી જે જે અથો એવા જણુવામા આ-આ, તે તે અથોની આગળ નિશાનીદ્વારા પાળી કરલી સમન્ન અથોની અમગદિ ક્રમવાળી સૂચામા તે સૂચ્યા છે જુઓ (૫ ૮૧ થી ૮૮) જેમાના યોડા અથો વિદ્યા-આસગી વિદ્યાનોના જસાટથી છેલ્લા ત્રીસ વર્ષોમા પ્રકાશમા આવ્યા છે

તે સૂચિપત્રમા નિર્દિષ્ટ થયેના (૧) જૈન અથકારાની તથા (૨) જૈનેતર અથકારોની સૂચા મે ત્યા તે તે અથોના નિર્દેશ સાથે દર્શાવી છે (૫ ૮૯ થી ૯૩)

ગહેલી ૪૩ અને ૩૪ શ્લોકોવાળી વિસ્તૃત પ્રશસ્તિઓ ઉતારી લેવા તેમને અવકાશ મળ્યો જણાતો નથી, અથવા અનુકૂલતા મળી જણાતી નથી તેની જ રીતે ન ૩૪૨ની પોથી જે જિનપતિસૂગિના શિષ્ય જિનેશ્વર સૂગિને સમર્પિત થઈ હતી, તેમની સાથે સળધ ધરાવતી ૨૩ શ્લોકોની પ્રશસ્તિ તેઓ દર્શાવી શક્યા નથી, તેમ જ ન ૩૪૫ના અતના ૪ શ્લોકો પણ તેઓએ ઉતાર્યા નથી.

સામાન્ય રીતે જોઈએ તો પૂર્વોક્ત ૪૧૯ પોથીઓમા નાના-મોટા મળી લગભગ ૬૦૦ જેટલા ગ્રંથોનો સમાવેશ હોઈ તેનો પરિચય ત્યાં કગવવામા આવ્યો છે. ગ્રંથોનાની દૃષ્ટિએ વિચારીએ તો અઢી ઇસ ૧૦૦૦ વર્ષ જેટલું પ્રાચીન અને તે પછીના થોડા અર્વાચીન સમયનું પણ વિવિધ નિષયોનું સાહિત્ય એમા સંગ્રહીત કરવામા આવેલું છે જેનું સિદ્ધાંતના મહત્વના મૂલ્ય યથો ઉપગત તેની નિર્ધારિત, લાભ, ચૂંચિ અને વ્યાખ્યાઓના ઉપયોગી પ્રાચીન ગ્રંથો એમા જોઈ શકાય છે તે સાથે જૈનન્યાય, બૌદ્ધ યાચ, નૈયાયિક, વૈશેષિક, સામ્ય, વેદાંત આદિ સર્વદર્શનોના જૂના ગ્રંથો એમા જળવાઈ ગયેલા છે જેટલાક વાદ-વિવાદના અને ખડન-મડનના ગ્રંથો પણ તેમા છે જેનું ગણિત, ચગલુ-કરણાનુયોગ, ઉપદેશાત્મક તથા ધર્મકથા-ચગિતાનુયોગના જેટલાય અપ્રકાશિત ગ્રંથો તેમા જણાય છે તે સાથે સર્વ-સામારણ નિષયના વ્યાકરણ કાવ્ય, કથા, ઇદશાસ્ત્ર અલકાર, કોશ, નાટક, કલ્પ, મન, જ્યોતિષ, શકુનશાસ્ત્ર, સ્તુતિ-સ્તોત્ર વિષયના અને બીજા પ્રકારના ગ્રંથો ગહેલા છે જેમાના જેટલાક એવા પણ જણાય છે કે તેના જેવા શુદ્ધ અને પ્રાચીન ગ્રંથો બીજે ભાગ્યે જ હશે તથા જેટલાકની બીજી નકલો અયન કવચિત્ જ હો તેવા અલભ્ય દુર્લભ ગ્રંથો પણ એમા જણાય છે.

ભાષાની દૃષ્ટિએ વિચાર કરીએ તો પ્રાકૃત અને સંસ્કૃત ગ્રંથોની આમા વિપુલતા છે, તેમ જના થોડા અપભ્રંશ ભાષાના હિન્દી ભાષાના અને ગૂજરાતી ભાષાના પણ ગ્રંથો આમા છે.

લજાનો પત્નિય કનનતા તથા તાના અપ્રતિદ્ર ગ્રધોનો અને તેના
અયત્નગતો પત્નિય ડગવના મે ત્ના જ્ઞાનગિડ આનન્દક સૂચન કર્યું
હતુ તેમા ટવાક નાક્ષાએ કચ્ની ખનનાઓ પુ પણ પ્રામાણિક દષ્ટિએ
અગોવન કર્યું હતુ જેથી એની ભુલો અન્ય આગળ વર નહિ

એ મમથે નન ૧૯૨૦મા ગાન્કવાડ-ગચ્ચથમાળામા ૩ ૧૮
તરીકે પ્રકાશિત થયેન કુમાખવાવ-નતિમેવ ના, તત્રવ માંગ જેનામા
આ-યો, તેની સમૃત જ્ઞાનનામા અપાદક શ્રીનિનવિજયજીએ એક
સૂચન કર્યું હતુ, તે મને યોગ્ય લાગ્યું નહિ મ ૧૦૫૮ની તાડપનાન
પોથીને ઉદ્દેગી ત્ના તેમણે આગ આશનનુ જણાવ્યુ હતુ કે “પ્રાન
તાડપનાત્મક પુસ્તકના સમૃદ્ધામા આ પુસ્તક છે પુ અમો જણાય છે,
કાગણુ” આ પુસ્તક પછીનુ અર્વાચીન ખીલુ કોઈ પુસ્તક કોઈ પણ
અથાગાગમા અમને દષ્ટિ-ગોચર થયુ નથી, અથના માલજનામા
આવ્યુ નથી ”

પરંતુ આ તન્દ જેસનમે-કિલ્લાના ગડાલડાની અથસૂચીમા
એ સ ૧૪૫૮ પછીની લખાયેની અનેક તાડપનીય પોથીઓના
ઉલેખો અમે દર્શાવ્યા છે, જેમા અર્વાચીન સનત ૧૯૯૩મા લખાયેની
સર્વમિદ્ધાન્ત્રિપમપદપર્યાયની પોથી પણ સૂચની છે—એથી ઉપરુદ્ધ
વિધાન અયુક્ત હતુ—એમ અચ્ચવાની મને ત્ના ૧૦૪ પડી હતી
(જે પ્રસ્તાવના પ ૧૦-૧૧) એ પછી પાટણ-જેનઅથલડાની
સચીમા પણ સ ૧૪૯૭ સુધીમા લખાયેના ૨૮લાય તાડપનીય
પુસ્તકોના પ્રામાણિક ઉલેખો તન્ક અમે લક્ષ્ય ખેચ્યુ છે (ભુઓ
ગા પ્રાચ્યથમાલા ૩ ૭૬)

એની રીતે મદગત દલાલે કચ્ની ૨૮લી અપલનાઓને સુધારી
લેવાનો પણ ત્ના શકન પ્રનન જ્ઞવામા આ-યો છે દલાલે ત્ના
જે ન ૧૦ની પોથીના રીત કમાક તરીકે ઉનામગ(ઉપાસક)—

એ સિવાય ઐતિહાસિક- ઇષ્ટિએ ઉપયોગી થઈ શકે તેની ક સચીઓ કરીને તેના અતમા મે બોડી છે (૫ ૯૪ થી ૧૦૧), જેના દ્વારા તે સૂચિપત્રમાં અને ત્યાંના શિલાલેખોમાં મળી આવતા જૈનાચાર્ય, મુનિ વગેરેના નામો, જૈન, જૈનેત્ર શ્રેયી વગેરે, જૈન મુનિવ શ-ગૃહાદિ, શૃંગેરોના વશ, કુલ, રાતિ, જોન વગેરેના નામો, નામ્યોના નામો તથા અનાનોના નામો સબધી ઉપયોગી માહિતી જિજ્ઞાસુઓ મેળવી શકે

જેમલમેઘના ચાર ભડારોનો આવશ્યક પગિચય વગેરે મે ત્યા સરૂત પ્રસ્તાવનામાં (૫ ૯૫ થી ૧૫)માં જણાવેલ છે, અને નિવિધ વિપનના અપ્રસિદ્ધ ગ્રંથો અને ગ્રંથકારોનો પગિચય પણ સેકડો ગ્રંથોના અવલોકન-પગિશીલનથી ઘણા પગિશ્રમથી બહુ સાવધાનતાથી સરૂતમાં (૫ ૧૭ થી ૬૮માં) આપેલો છે જેની પાછળ બે વર્ષથી વવારે સમય સુધી મે સતત પગિશ્રમ કર્યો હતો. પગિશ્રામે ગાયકવાડ ઓગિએન્ટલ સિરીઝમાં ૨૧માં નબર તરીકે જેસલમેઘ-જૈનભાડાગારીયગ્રંથાના સૂચિપત્રમ્- એ ષ્ટલોગ ઓફ મેનુ ઇન ધી જૈનલ ડાગ્સ એટ જેસલમેઘ એવા નામથી સન ૧૯૨૩માં નિ સા મુબમ્બઈ હપાર્થ સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી, વડોદરા તરફથી તે ગ્રંથ પ્રકાશિત થયો હતો, જેની નકલ હવે વેચાતી મળતી નથી

જેસલમેઘ 'જ્ઞાનલ ડાગ' એ નામનો એક રિંદી લેખ શ્રીઅગર ચદ્દા અને લવગલાલજી નાટ્ટાએ 'લા તીય જ્ઞાનપીઠ કાશીથી' પ્રકાશિત થતા 'ગાનોદય નામના માસિકના ૬૬૨ અ કમાં સન ૧૯૪૯ના ડિસેમ્બર મા પ્રકાશિત કર્યો છે, તેમાં આ સૂચીનું રમગણ કર્યું છે પરંતુ તેને ભૂલથી સ ૧૯૯૩માં પ્રકાશિત થયેલી જણાવી છે ખરી. ગીતે સન ૧૯૨૩માં-વિક્રમચંદ્ર ૧૯૭૮માં એ જેસલમેઘ-લા ગ્રંથ સચી પ્રકાશમાં આવેલી છે

પ્રોફેસર જેસલમેઘ-લા ૧૨-ગ્રંથમૂલ્યની સરૂત પ્રસ્તાવનામાં ત્યાંના

જે ભ અથમૂચી (૫ ૬૦)મા નાદમ્યલ [ર્તા પ્રતુમ્નચ્ચિ] અને બીજે અથ પ્રબોવોદ્ય-નાદમ્યલ [ર્તા-નિનપતિમ્નિ] મેમ જણુની એ બનેનો ગિય મમાન મયવગમા આ-ઓ દનો એ નળવમા વિગેર ગ્પટના દગ્ગાની જગ્ગ જણાતી હતી એથી એ રથો પગથી શ્રીદમવિજયજી મહાગજે ડગવેની દ લિ પોલીમો અદોના તેમના મારદમાથી મેગરી તેના આગળ-પાછળના C લેખો દુદ્ધન દરી અપ્રચિદ્ધઅથ-અથદ પગિયનમા જૈન-નાદઅથ-વિભાગમા ૫ ગ્ગથી ગ્ગમા એ રથોનો વિગેય પગિય મે ડગવ્યો છે એ Cપગથી મમજી શઢાય તેમ છે —વિક્રમની તેમજી મદીમા જૈન એ મૂર્તિપગ્ગ—મમાનમા એડ વિવા Cપગિયત થયો હતો, તેના આવાત-પ્રયાવાતોતુ મૂચન એમાથી મળ છે વાદના વિનય માયે ગૂજગતનો મળધ છે

અયાગ અમનાનાદ નાનથી ઓળખાતા નગગ્ગના ગ્વાનમા તે પ્રાચીન મમરમા આગાપર્ણી (આમાનરી) નામનુ વિશિષ્ટ નગગ હતુ જના અનેક જૈન મદિગે, ઉપાયયો અને અનેક શ્રીમત જૈન શ્રાવજો(અરિ-નરીઓ)ના વિશિષ્ટ ગ્વાનો હતા મિદ્ધગગ્ગના નાજન-નમરમા જૈની નહાજલા રી હતી, જ્યા અનેક વિદ્વાન જૈનાચાર્યોએ મદ્દન-ત્રાદન અયોની ગ્વના કડી હતી જેનો નિર્દેશ અમે જેમન મેગ અને પાટણના જૈનલ જગની અથમૂચીઓમા કર્યો છે, જે વાદી દેવમૂચિ દિવાદી કુમુદ્યદ માયે વાદ કંવા જે ગ્થળગી પાટણુ તન્ક પવાર્ણ હતા, તે આરાપગ્ગી, જે હાત 'આમાવન' પગના નામથી ઓળખાય છે, તે ગ્થળ માધે આ વિવાદ મળવ વગવે છે ત્ના મરીગ C પનના નામથી અર્હત 'ઉચ્ચન-ગિદા' નામનુ વિગાન પ્રખ્યાત જૈનમદિ હતુ, ત્યાની જ્ઞિન-પ્રતિમાઓ પામ થા વગેગિગિલિતાચારીઓએ મી-નરી દોવાથી તે વદનીય નથી, એનો વાદ વિગિમાર્ગ(અનનગગરઠ)વાગા નિનપતિસૂચિએ તવા તેમના

દશાચૂર્ણિ મૂચની આદિની એક ગાથા દર્શાની છે, અને અતમા
 ‘સપ્તમાગચૂર્ણિ ત્રયાઞ્ચ શ્લો ૧૦૧’ વગેરે ઉલેખ આપ્યો છે
 એ વાચતા શકા થવાથી મૂળ પોથી તપાસનાની આવશ્યકતા જણાઈ,
 એ અશક્ય લાગતા એ પોથી પંથી સ્વ ગ્રીહસવિજયજી મહાગજે
 કગવેની નકલ અહીંના તેમના સગ્રહમાથી મે મેળવી તપાસી જોતા
 જણાયુ ૧-પૂર્ણભદ્રગણિએ (જિનપતિસૂત્રિ-શિષ્યે) વિ સ
 ૧૨૭પમા જ્યેષ્ઠ વ ૬ સપ્તમ અગને અનુસારે સક્ષેપમા પ્રાૃતમા
 ગ્યેય આનદ વગેરે દસ ઉપાસકોની કથાઓની એ મગલગાથા હતી
 તે પછીની તેની અભિધેયાદિ મળધ સૂચનતી બીજી ગાથા, તથા તે
 ઠથાના ગ્યનાગ, ગ્યના-સવત્ વગેર નિર્દેશવાળું તેનું અતિમ પદ
 તથા એ ન ૧૦ની પોથી લખાવનાગ જિજ્ઞેશવશી શ્રાવક ભુવનપાલની
 ૧૦ શ્લોકોનાળી પ્રશસ્તિ ઉતારી મે ત્યા અપ્રમિદ્ધમથ-મથદૃતપગ્નિય
 પૃ ૧૭-૧૮મા દર્શાવેલ છે ન ૧૦ની પોથીમા (૧) ધ ય-શાલિભદ્ર
 ચગ્નિ આપેલું છે, જે જેસનમેરુ દુર્ગમા સ ૧૨૮પમા એ જ
 પૂર્ણભદ્રગણિએ ગ્યેલું છે, (૨) અતિમુક્ત-ચગ્નિ પણુ તે જ ગણિએ
 સ ૧૨૮૨મા પ્રદ્યાદનપુગમા ગ્યેલું આપેલું છે તે પછી (૩) દરો
 પાસક કથા પણુ તે જ ગણિએ સ ૧૨૭પમા પ્રાૃતભાષામા ગ્યેલી
 છે, તેમ સમજનું જોઈએ એ સક્ષિપ્ત કથાઓ પછી પોથી
 લખાવનાગ શ્રાવક ભુવનપાલની પ્રશસ્તિ પછી (૪) ઉપાસકદશાગની
 ત્રિપમપદોની પંજિકા-૧૦૧ શ્લોક-પમાણુ અવચૂતિ જેની જણાય છે,
 તેને અતમા લેખ સપ્તમાગચૂર્ણિ ના નામથી ઓળખાવી છે
 એનો પહેલાનો ભાગ બગમગ ન તપાસનાથી, તથા પ હી હ ના
 લિસ્ટમા તેની નોધ જોવાથી દલાલે પણુ પાછળની નીજી રૂતિનો
 જૂદો પગ્નિય ન કગવતા છેલ્લા ઉલેખને આધારે તેને ઉપાસકદશા
 ચૂર્ણિ તરીકે જણાવી હતી, તેથી અમે ત્યા તે પ્રામાણિક ઉલેખ
 સાથે સ્પષ્ટતા કરી છે (જુઓ અપ્રમિદ્ધ ૦ પૃ ૧૭-૧૮)

જે લ અથસૂચી (૫ ૬૦)મા વાદમ્થલ [કર્તા પ્રવુભસૂચિ]
અને બીજે અથ પ્રબોધોદય-વાદમ્થલ [કર્તા-જિનપતિસૂચિ]
એમ જણાતી એ બનેનો વિષય સમાન સૂચવવામા આવ્યો હતો એ
સબધમા વિશેષ ગ્રંથતા કુગાની જરૂર જણાતી હતી એથી એ
પ્રથો ૫ થી શ્રીહરવિજયજી મહાગજે ડગવેની હ લિ પોધાઓ
અર્પોના તેમના મ અહમાથી મેગરી તેના આગળ-પાછળના ઉ લેખો
ઉદ્ધૂન ડરી અપ્રતિદ્યય-અથ-પગિયમા જૈન-વાદઅથ-વિભાગમા
૫ ગુથી ગહમા એ અથોનો વિશેષ પગિયમ મે કમવ્યો છે
એ ઉપગથી સમજી શકાય તેમ છે કે—વિક્રમની તેગમી સદીમા જૈન શ્વે
મૂર્તિપત્રક—સમાજમા એક વિવાદ ઉપસ્થિત થયો હતો, તેના
આધાત-પ્રત્યાધાતોનુ સૂચન એમાથી મળે છે વાદના વિષય સાથે
ગૂજગતનો સબધ છે

અયારે અમદાવાદ નામથી ઓળખાતા નગરના ગ્યાનમા તે
પ્રાચીન સમયમા આશાપત્રી (આચારી) નામનુ નિશિષ્ટ નગર
હતુ જ્યાં અને જૈન મદિગે, ઉપાશ્રયો અને અનેક શ્રીમત જૈન
શ્રાવકો(અધિકારીઓ)ના વિશિષ્ટ ગ્યાનો હતા સિદ્ધગજના ગાંધ્ય-
નમયમા જેની ખડોજલાવી હતી, જ્યાં અનેક વિદ્વાન જેનાચાર્યોએ
સરૂત-પ્રાદૂત મ થોની ગ્યના કરી હતી, જેનો નિર્દેશ અમે જેસન
મેર અને પાટણના જૈનલહારોની અથસૂચીઓમા કર્યો છે, શ્વે વાદી
દેવસૂચિ દિવાદી કુમુદ્યદ સાથે વાદ કગવા જે ગ્યળથી પાટણ
તરફ પધાર્યા હતા, તે આશાપત્રી, જે દાલ 'આસારન' પગના
નમથી ઓળખાય છે, તે ગ્યળ સાથે આ વિવાદ સબધ ધગવે છે
ત્યાં મનોશ્વર ઉત્તયનના નામથી અકિત ઉદ્યન-વિદાર નામનુ
વિશાલ પ્રખ્યાત જૈનમદિગે હતુ, ત્યાંની જિન-પ્રતિમાઓ પામ થા
વગેરે શિથિનાચારીઓએ ખીખરી દોવાથી તે વદનીન નથી, એવો
વાદ વિધિમાર્ગ(ખન્તગચ્છ)વાગા જિનપતિસૂચિએ તથા તેમના

અનુયાયીઓએ ક્યો હતો અને તેનો પ્રતિવાદ ઉપર્યુક્ત વાદી દેવસૂત્રિના શિષ્ય મહે દ્રસૂત્રિના શિષ્ય પ્રતુમ્નસૂત્રિએ કર્યો હતો, જેમા એ પ્રતિમાઓને નદનીય દગ્ગાવા પ્રમાણ-યુક્તિથી વાદ કરેલો હોઈ તેમના અથને વાદસ્થલ તરી - ઓળખાવનામા આવેલ છે એ અથની ગ્યના તેમણે પાતાના પિતા આ ક્ષેમધગ્ને પ્રબોધ કગ્વા માટે જણાવી છે

ઉપર્યુક્ત અથના ખડનરૂપ બીજે અથ જિનપતિસૂત્રિએ ગ્યો હતો, તેને પ્રબોધોદય વાદસ્થલ નામથી અહીં ઓળખાવેલ છે તેના ઉલેખ પ થી જણાય છે - તેમણે ગૃજગતમા આશાપત્નીપુગ્મા ગ્નપક્ષ અને પન્પક્ષના મોટા સમાજ-અમક્ષ અને દડનાયક અભયક (શ્વે મૂર્તિપૂજક) વગેરે વિશિષ્ટ સભ્યો સમક્ષ ઉપર્યુક્ત વાદીને નિરુત્ત કર્યા હતા ઉપગ્ના અથમા સૂચવેલ સા ક્ષેમધગ્ પોતાના સકળ કુટુમ્બ-પગિવાગ સાથે શ્રીજિનદત્તસૂત્રિએ પ્રકાશિત વિધિમાર્ગના પ્રતિબોધથી ભાવિત હતા-એ ગ્ગેર પાઠળના અથના ઉલેખોથી જણાય છે (જુઓ જે લ અથસૂત્રી, અપ્રસિદ્ધઅથ-અથકૃતપગિયથ પૃ ૨૭થી ૨૯)

પ્રમાણાન્તર્ભાન-ગ્ગ દલાલે જે બડાલડાગ્ની ન ૬ પોથીને ‘પ્રમાણાતરુચિ’ નામથી ઓળખાની હતી, પાટણુ લ ની સૂત્રીમા પણ તેવો ઉલેખ કર્યો હતો, તે પછી હસવિ મ ના સઅહની તે પોથીની નમ્લ મેળની તપાસ કગ્તા તેના અતમા પણ તેવો જ નિર્દેશ જોવામા આવ્યો પ હી ના લિસ્ટના આધાર જૈન અથાવલીમા તેને માટે ‘પ્રમાણાત સ્તવ’ અને ‘ગૌદમીમાસાદયન’ એના નામે જોવામા આવ્યા પગ્તુ ઉપર્યુક્ત અશુદ્ધ પોથીની વિરોધ તપાસ કગ્તા ‘પ્રમાણાન્તર્ભાન’ નામ હોવાનુ જણાઈ આવ્યુ, તે મે ત્યા અપ્રસિદ્ધઅથ-અથકૃતપગિયથ (પૃ ૩૦-૩૧)મા તેના આધાર સાથે સૂચ્યુ છે તથા તે પોથીમા પહેના ૧૪ પગોમા મીમાસકદર્શનના શાળગભાષ્યના પ્રથમ અધ્યાયનો પ્રથમ પાદ હોવાનુ સૂચન પણ કર્યુ

છે, અને દેવલદ્ર તથા યસોદેવ પ્રવેજિત પ્રમાણ નર્ભાનના કર્તા નહિ, પણ લેખકો જણાય છે, એ વગેરે ત્યાં મ પગિયવમા મે જણાવ્યું છે

પ્રા. કુનલયમાલાકથાના કર્તા-૫ હીના જે લિસ્ટમા, તથા તેને અનુસન્તા પ્રો શ્રીધર ભાડાગકન્ના ગિપોર્ટ (૨, પૃ ૨૮)મા પ્રા કુવલયમાલાકથાના કર્તાનું નામ હરિભદ્રમૂરિ જણાવ્યું હતું તે બગબગ ન હતું દવાલે ત્યાં ન ૨૨૬મા તેના કર્તાનું નામ રજિખત્તરિ (દાક્ષિણ્યચિહ્ન) મૂર્તિ અપગનામ ઉદ્દ્યોતન જણાવેલું, તે બગબગ હતું તેના સમર્થન માટે મે પ્ર કાતિવિ મના મમ્મલની (પૂનાની પોથીની નકલરૂપ) નની અગુદ્ધ પોથી મેળની તેના ઉપયોગ કરેલો, તથા ન્તનપ્રલસૂર્મિએ જ્યેલો કુવન્યમાલાકથાનો સમૃત મક્ષેપ પણ તપાસી જોયેલો તથા શ્રીદેવચદ્રસૂર્મિના પ્રા શાતિનાથ ચર્મિમા આવેલો તેના નામ-નિર્દેશવાળો આધારભૂત ઉ લેખ પણ મે ત્યાં દર્શાવ્યો છે-(બુઓ જે અપ્રસિદ્ધ ૫ ૪૨-૪૩ જૈનધર્મ કથા-ચન્તિાનુયોગ ત્રિભાગ)

પ્રા મહાપુરુષચરિતનો લેખનસ વત-જે મડાલડાગ્ની ન ૩૧૧મી પોથી શીલાચાર્યે ચેવ પ્રા ચતુષ્પચાશત-મલાપુરપ ચરિતની છે, તે તાડપનીન પોથીને ૫ હીના લિસ્ટમા, તથા તેને અનુસન્તા પ્રો શ્રીવર ભાડાગકન્ના ગિપોર્ટ (ભા ૨, પૃ ૨૮)મા મ ૧૧૨૭મા લખેલી જણાવી હતી પન્તુ તેના અતિમ ઉલ્લેખમા તે પોથીને રપટ રીતે કુમાગપાલના ગબ્બકાલમા લખેલી જણાવેલી હોવાથી તથા કુમાગપાલનો ગબ્બ-કાલ સ ૧૧૯૯થી ૧૨૩૦ જાણીતો ટોર્ડ આ સૂચિપત્રમા સૂચવેલ સ ૧૨૨૭ ઉચિત છે, એ સબધમા અપ્રસિદ્ધ ૫ ૪૩-૪૪મા મે રપટીકગણુ કર્યું છે

પ્રા પૃથ્વીચ દ્રવ્યચરિતના કર્તા, રચનાસ વત-૫ હીના લિસ્ટમા, તથા શ્રીધર ભા ના ગિપોર્ટ (ભા ૨, પૃ ૨૭)મા આ

ચગિના ગ્યનાગ્નુ નામ નેમિચ દ્રસૂરિ જણાવ્યું હતું, તથા ગ્યના સવત્ ૧૧૩૧ જણાવેલ હતો, પરંતુ તે ન ૧૪૬ના અથવા પ્રશસ્તિ મેળની તપાસના તથા અન્ય પ્રમાણો તપાસી જોતા તેના કર્તાનું નામ અષ્ટ રીતે શાતિસૂરિ જણાયું, તથા ગ્યના-સવત્ ૧૧૬૧ (વીગ નિર્વાણસવત્ ૧૬૩૫) વાસ્તવિક છે-એ પ્રમાણો સાથે ત્યાં અપ્રસિદ્ધ ૦ પૃ ૪૬-૪૭મા મે સૂચિત કર્યું છે

પ્રા. ચ દ્રપ્તસચરિત્રના કર્તા અને રચનાસવત્-૫ હી ના સિદ્ધિમા, તથા તેને અનુસંગતા પ્રો શ્રીધર ભા ના ગિયોર્ટ (ભા ૨, પૃ ૨૮) માં આ ચગિના કર્તાનું નામ સિદ્ધસૂરિ જણાવ્યું છે, તથા ગ્યના-સવત્ ૧૧૩૮ જણાવેલ છે. પરંતુ અચકાગની પ્રશસ્તિ વગેરે વિચારતા તેનું નામ ઉપાધ્યાય યશોદેવ રચણ જણાય છે, જેનું પૂર્વનામ ધનદેવ જણાવેલું છે આશાવલીપુરીમાં ભાડશાલિક ધવલે કગવેલા પાર્થજિન ભનનમાં એ ચગિનો પ્રાગ્ભ કર્યો હતો અને અણુદિલનાડપત્તનમાં સિદ્ધગજ જયસિંહના ગજ્યસમયમાં સવત્ ૧૧૭૮માં વીગજિનમ દિગ્ માં એને સમાપ્ત કરવામાં આવ્યું હતું. અથવા અતમા પ્રા. અઢસત્તરીય ઉલેખ છે, તે સ અઢસપ્તતિ-૭૮નો સૂચક છે, સિદ્ધગજ જયસિંહનો ગજ્ય-સમય સ ૧૧૫૦થી ૧૧૬૯ સુધી પ્રસિદ્ધ છે, એથી એ જ સવત્ યથાર્થ ગણાય સ ૧૧૩૮માં તો તેનો જન્મ પણ ભાગ્યે જ થયો હશે એ વગેરે વિચારથી અપ્રસિદ્ધ ૦ પૃ ૪૮માં એ ચગિન (ન ૨૫૬) પોથીનો પરિચય કરાવતાં એ હકીકતોને મે રચણ કરી છે, તથા બીજા પ્રમાણોથી તેનું સમર્થન કર્યું છે

જેસલમેર-જ્ઞાનભ ડારના આકર્ષણો

નિધાત્રેમી સદગત મહાનગ્ન શ્રીસયાજીગવ ગાયકવાડનો ૩૫ વર્ષો પહેલાનો એ પ્રવૃત્તિ સદ્ગત યથો લેખાય છે જેસલમેર-જ્ઞાનભ ડારની વર્ણનાત્મક ઉપર્યુક્ત સ્ત્રી પ્રમશમાં આવ્યા પછી આ દેશના અને

પન્દેશના નામાક્રિત વિદ્વાનોનું ઠીક ઠીક લક્ષ્ય એ તર્ક જે ચાલુ છે સબધ અને લાગવગ ધગવતા સમર્થ આચાર્યો અને મુનિગણેએ લડારોના ગ્હો-કાર્યવાહને અવસરોચિત પ્રેરણા આપી ઉચિત કર્તવ્ય તર્ક વાળ્યા છે એ જ્ઞાનલડારોની સુવ્યવસ્થા થાય, એ સાથે એમાના મહત્વના અમૂલ્ય ગ્રંથો સુયોગ્ય વિદ્વાનોદ્વારા સંપાદિત થઈ પ્રમશમા આવે અને એમાના જ્ઞાન-વનનો લાલ સહુ ગઈ મેળવે એની વિશિષ્ટ યોજનાની આવશ્યકતા લાખે વખતે પણ સમજાઈ, એ દિશા તર્ક થોડા પ્રયત્નો થયા છે-એ જાણી આપણને ટેલેક અરો સતોપ થાય છે

ઉપર્યુક્ત ગ્રંથ-સૂચીની તા ૧-૯-૨૦ની સરકૃત પ્રસ્તાવના (૫ ૧૩-૧૪)મા ત્યાના મુખ્ય લડારોનો પરિચય કરાવ્યા પછી થોડા શબ્દો લખવાની માગ અતઃકચ્છે મને પ્રેરણા મ્હી હતી, એથી ત્યા આવા આશયનું સૂચન કર્યું હતું કે—

“ એની રીતે પુસ્તકો લખાવના માટે અને પુસ્તકોના સંગ્રહ માટે ઉપદેશ આપીને લડારને પુષ્ટ કરતા જિનલદ્રસૂત્રિ મહાશયે તથા તેમના ઉપદેશને અનુસરી પોતાના દ્રવ્યના વ્યય વડે પુસ્તકો લખાવીને અને સંગ્રહ કરીને સમર્પણ કરનારા ગણુ વગેરે ગૃહસ્થોએ સાહિત્ય-સમુપાસકોના સમાજને અત્યંત અનુગૃહીત-ઉપકૃત કરેલ છે-એ વિષયમા શુ કહેવાનું હોય ? પરંતુ તેના પ્રકારના અલભ્ય અને દુર્લભ પુસ્તકગતોના લડારને હાલમા કાગાગ(દેખાના) જેવો કરતો સાલણીને, અથવા મહાપુરુષોના ઉદ્દગાન્ધપ અગણિત ગુણુ-ગણુથી ભરપૂર એવા તે ગ્રંથોની દુર્દેવના વશથી, કાલ-ક્રમથી, અસાવધાનતાથી અને જતુઓદ્વારા થયેની જીર્ણ, વિશીર્ણ અને લુપ્તપ્રાય સ્થિતિને સાલણતા કયા સહદયોને ખેદ નહિ થાય ? સંગ્રહ કરનારાઓના ઉદ્દગ આશયને ન સમજતા દેશ, ક્ષેત્ર, કાલ ભાન વગેરે ન અનુસરતા પોતે જાતે તે ગ્રંથોના ઉપયોગ ન કરી શકતા અને બીજાઓને તેનો ઉપયોગ ન કરા દેતા, એ ગપ

ઉપર કહેથી ખગળ હાલતને જોતા છતાં પણ લડાગના ગ્દક્ષમેદાગ થઈ ગયેથી અસહ્ય ગજ-નિમીલિકા (આખમીયામણી-એન્કારી) આ સહદય સજ્જનને દુ ખ નહિ ઉપજાવે ? આથી હવે પછી આપણે એની આશા ગમીએ કે અપ્રસિદ્ધ ગ્રંથોને પ્રકાશન કરવાના પ્રસંગે પ્રશસ્ત પદ્ધતિથી પ્રાચીન ગ્રંથોને પ્રકાશિત કરનારી વિશ્વાસપાત્ર સંસ્થાને આદર્શ પુસ્તક મોકલવા-આપવા સંબંધમાં એમને પ્રશસ્ત મતિનો પ્રાદુર્ભાવ થાય ”

મારો એ અવાજ સંભળાયો હોય તેમ તે પછી નીચે વર્ષ-સવત્ ૧૯૮૨માં ઉપર્યુક્ત ખગતગરજના જિનભદ્રસૂત્રિના વશજ જિનનૃપાયદ્રસૂત્રિએ ઉત્સાહી શિષ્ય-પટિવાર સાથે જેસલમેરમાં રિથગતા કરી તે લડાગના ઉદ્ધાર માટે શક્ય પ્રયત્ન કર્યો, ઘટલાક ગ્રંથોની નકલો કરાવી પ્રકાશમાં મુકાવવા યોજના કરી એ રીતે ધન્ય-શાલિભદ્રચરિત્ર, દ્વાદશકુલક-વિવગ્ધુ વગેરે ગ્રંથો પાછળથી પ્રકાશિત થયા છે

એ સમય દરમ્યાન ગાયકવાડ-પ્રાચ્યગ્રંથમાલામાં શ્રીજિનદત્તસૂત્રિના ૩ ગ્રંથો ૧ ચર્યરી ૨ ઉપદેશગસાયન અને ૩ કાલસ્વરૂપકુલક-અપ્રશકાવ્યનથી નામથી અમારીદાગ સંરોધિત થઈ ગયા હતા તેની જૂમિકા માટે ઉપયોગી પ્રાકૃત કુવલયમાલાકથાનો ૧૮ દેશી ભાષાવાળો અને ખીજો અપ્રશકાદિ ઉલેખ તથા પદ્માવલી-છપ્પ ૮ (જિનદત્ત સૂત્રિ-સ્તુતિ), તથા જિનવલ્લભસૂત્રિ જિનદત્તસૂત્રિ આદિના ચિત્રો વાળી પ્રાચીન કાષ્ઠ-પટ્ટિકા ફોટા માટે મેળવના મે તેઓશ્રી સાથે પત્ર વ્યવહાર કર્યો હતો, તેમણે એ સંબંધમાં મને અનુકૂલતા કરી આપી હતી એનો નિર્દેશ મે તે ગ્રંથની તા ૨૪-૧૨-૨૬ની જૂમિકાના અતમા (પૃ ૧૧૭માં) કર્યો છે

ઉપર્યુક્ત જિનનૃપાયદ્રસૂત્રિ જેસલમેરનું ચોમાસુ પૂરું થાય અને એમનો ત્યાથી વિદાગ થાય તે પહેલાં પ્રાચીનગ્રંથ-લડાગ-ગ્દક્ષ

પ્રવર્તકજી ક્રાંતિવિજયજી મહાગજજી, તથા તેમના ઉ સાહી નિદાન શિષ્ય-પ્રશિષ્ય મુનિગજ ચતુર્વિજયજી અને મુનિગજ પુણ્ય વિજયજીએ વચ્ચે શહેન્ધી જેમવમેઝ પૂર્વોક્ત સૂચિ સાથે પન-વ્યવહાર ચલા-ચો હતો અને ત્યાની મહત્વની પોથીઓની ફોટો-ગ્રાફી ઉત્તમવવાની થોજના તેમણે ઘડી કાઢી હતી એ કાર્યમા ઉચિત સહાયતા કરવા, હકુગત લઈને પણ જેમવમેઝ જના મને આગ્રહ-પ્રર્થક તેઓએ પ્રેરણા કરી હતી એથી એમના નયનને માન આપી વગેરગથી જ જેમલમેઝ જના તૈયાર થયો અને મ ૧૯૮૩ના માર્ગશીર્ષમાસની અસલ્ય કડીમા વચ્ચે શહેન્ધી પ્રવર્તકજી—આદિને મળી, તેમનો શુભ આશીર્વાદ મેળવી અમદાવાદથી લાવનગરી ફોટોગ્રાફી શા મગનલાલ દગજવનદાસ અને તેમના મદદનીરો સાથે જુ જેસલમેઝ પહોંચ્યો હતો બાહડમેઝ સ્ટેશનથી અમને ઠેઠ દારનો મોટા-ખટારો મળી ગયો હતો ત્યા અમે જિતનૂપાયદ્રસૂચિને તથા ઉ સુખસાગરજી આદિને મળ્યા હતા કિલ્લાનો એ લડાજ જેનામા અને ફોટો-ગ્રાફી માટે નક્કી કરેલી ૧૨ પોથીઓ ત્યાથી બડા ઉપાશ્રયમા લાવવા વગેરમા તેઓએ અમને અનુકૂલતા કરી આપી હતી તે પછી દરોક દિનસ પછી તેમનો વિહાર હતો એથી છેલ્લે એક વાજ ફરી એ લડાજ જેનાની અને અમુક પોથીઓ-અથો સળધમા ટેલીક શાઓ દૂર કરનાની અપેક્ષા હતી, પરંતુ ત્યાના કાર્યનાલોએ બહાનુ કાઢી બીજી વાજ લડાજ અમને દર્શાવ્યો ન હતો એ પ્રયત્ન સફલ ન થનાથી ઉ સુખસાગરજી આદિને પણ લાગી આવ્યુ હતુ, પરંતુ બીજો ઉપાય ન હતો એ પછી બીજો દિનસે એમનો વિહાર થયો હતો

જેસલમેઝમા અમે ૧ મહિનો રાકાયા હતા, તે દરમિયાન મોટી સાર્થકની ૨૩૬ ફોટો ૫૨ નીચે જાણાવેલા ૧૨ અથોની પૂરી ફોટો-ગ્રાફી જિતનૂપી હતી મારા વિચાર એમાની ટેલીક પોથી પગની કાજ-પટ્ટિકાઓ ૫૨ જીન આલેખેલા મનોહર ચિત્રોની ફોટો-ગ્રાફી લેવગવવાનો થયો

હતો અને એ પ્રયત્ન કરીને જોયો, પરંતુ તેમાં બગાળ સફળતા ન મળી, કાળજી કે દોષોગ્રાહી પાસે ગીન ચિત્રોના સાગ દોષ આવે તેનું સાધન ન હતું અને અયથજેથી તાત્કાલિક ત્યાં લાની શકાય તેમ ન હતું એથી જેવા આવ્યા તેવા ચિત્રોના અરૂપ દોષો લેવાગયા હતા.

તે સમયે (સવત્ ૧૯૮૩માં) નીચે જણાવેલા ૩ ઘોના પૂર્ણ દોષો લેવાગયા હતા —

- (૧) કુવલયમાલાકથા (પ્રાકૃત) દાક્ષિણ્યચિદ્-ઉદ્ધોતનાચાર્ય
- (૨) વિલાસવતીકથા (અપભ્રંશ)-સાધાગણ્ય (ચિદ્ધસેનમૂર્તિ)
- (૩) દ્રવ્યાલકાગટીકા-પદમચંદ્ર, ગુણચંદ્ર
- (૪) ન્યાયર્થિફુટીકા-ટિપ્પન-મલ્લવાદી
- (૫) કર્મપ્રતિચૂર્ણ-વિરોધવૃત્તિ-મુનિચંદ્રમૂર્તિ
- (૬) સર્વસિદ્ધાન્તપ્રવેશ-જૈનાચાર્ય
- (૭) સવરસિદ્ધિ-હર્ષિલમૂર્તિ
- (૮) પ્રમાણુભીમાસા-હેમચંદ્રાચાર્ય
- (૯) અણુવ્યવિહી (પ્રા. સાવગધમ્મ)
- (૧૦) સંયમાખ્યાનક
- (૧૧) ઉપદેશકુલક અને પ્રકીર્ણ
- (૧૨) હર્ષિવશ (પ્રા.)

} ન ૨૮૦

—ત્યાંના તપાસજીના ઉપાધ્યયમાં ગહેની મહેશ્વરમૂર્તિ પ્રાપ્ત થયેલી—માહાત્મ્યકથાની પ્રાચીન પોથી જે સ ૧૦૦૯માં તાડપત્રો પર લખાયેલી હતી, જેના પરથી સ ૧૬૫૧માં લખાયેલી પાટણ-લડાગની પોથીમાં તેવો ઉલ્લેખ મળે છે અને તે પોથી પરથી મુનિગજ શ્રીહસ વિજયજીએ કરાવેલી નમ્લમાં પણ તેવો ઉલ્લેખ છે, પરંતુ ૨૫ દનાલે

તે પોથીને સ ૧૧૦૯મા લખેની નોધી છે, તેની એક હજાર વર્ષ જેટલી પ્રાચીન પોથીની અથવા તેના છે ના પત્તી ફોટો-કોપી જિનગવવા, તે પોથી મેળવવા મે તે લડાગના ટૂટી પાસે લગલગ ત્રીશ ધક્કા ખાધા દો, પરંતુ કંઈ કંઈ બહાનુ કાઢી છેવટ સુધી તેમણે તે પોથી અમને ફર્ગારી ન હતી હવે સિંધી-જૈનમથમાળામા પ્રમટ થયેના તે મથમા તે પોથીના અંતિમ પત્તો (મ ૧૧૦૯ ઉ લેખવાળો) ફોટો પ્રકટ થઈ ગયેન છે

એ જ સમયમા પ્રગતત્વપ્રેમી બાણુ પૂગણુચ દ્રજી નાહર સહકાર્યકરો માથે જેસલમેર આની ત્યાના જૈનમ દિરાના તથા શિલાલેખોના ફોટાઓ વગેરે લઈ ગયા હતા, જે સવત્ ૧૯૮૫મા જૈનલેખસત્ર (તૃતીય ખંડ) “જેમલમેર” નામથી પ્રકાશિત થઈ ગયેલ છે અમે જેસલમેર-ભાડા-ગારીય-મથસૂચીના પત્તિશિષ્ટમા મુખ્ય શિલાલેખો પ્રકાશિત કર્યા હતા, તેનું તેઓએ ત્યા સ્મરણુ કર્યું છે

ખીજે એક પ્રયત્ન ત્યાગ પછી ઘટલાક વર્ષો ત્રિત્યા પછી થયો મત્ ૧૯૯૮મા ખગતગચ્છના પૂર્વોક્ત જિનભદ્રસૂત્રિના એક અન્ય વશજ શ્રીજિનભિસાગરસૂત્રિએ પણ જેસલમેરના જ્ઞાનભ ડારના ઉદાર માટે શક્ય પ્રયત્ન કર્યો, તેમા તેમણે ઘટલાક ઉપયોગી મથોની નકલો કનની સામાય લેખપ્રદાન કગવાતી નકલો સતોપકારક થતી નથી અને સુયોગ્ય વિદ્વાન લેખકો-પ્રાચીન પોથીઓ પત્તી શુદ્ધ નકલ કનના ઓ મળી શકતા નથી-એવો સાધાનુ અનુભવ છે લિયા ઓના અક્ષરો માગ જેવાય છે પરંતુ અનુભવે જણાયુ છે કે તેમના લખાણમા અશુદ્ધિઓ ભારેભાન હોય છે જે વિદ્વાનો વાચે ત્યારે જણાય

એ સમયમા સુપ્રસિદ્ધ સાક્ષર શ્રીજિનવિજયજી પોતાની ચુટેની સુનદા સાક્ષર-મડલી સાથે જેસલમેર જઈ આવ્યા અને સદ્ગત ઉત્સાહી

શ્રીમાન બહાદુરસિંહજી સિંધીના પ્રોત્સાહનથી, તથા બીજી કટલીક અનુકૂલતાથી ત્યાં પાંચ મહિના સુધી રોકાઈ મહત્ત્વનું કાર્ય કરી આપ્યા જરૂરી ઓથોની નકલો-નોંધો લઈ આપ્યા અને ઉપયોગી ઐતિહાસિક ફોટોઓ પણ ઊતારી આપ્યા તે સબધમાં તેમણે વિસ્તૃત વિવરણ લાગતીયરિઘા-નિબંધ-સંગ્રહમાં જ બાણુ શ્રી બહાદુરસિંહજી સિંધી-સ્મૃતિ અથવા તો ૭-૭-૧૯૫૫ના પ્રકાશિત કરેલું છે, એથી જાણી શકાય છે.

જેસલમેર-જ્ઞાનભંડારમાં જોના પ્રાચીન ૭૬ શાસ્ત્રના ઓથો હવે પ્રો. વેવણુકગદાગ સંપાદિત થઈ પ્રકાશમાં આવેલા છે ભૂપણુલટ્ટના તનયે જ્યેની પ્રાકૃત લીલાવઈકદા પ્રો. એ. એન. ઉપાધ્યે દ્વારા સંપાદિત થઈ સિંધી-જૈનઅથમાનામાં પ્રકાશિત થઈ ગયેલ છે અને કુવનયમાલાકથા જેની પ્રાચીન પ્રાકૃત કથા હવે જલદી પ્રકાશમાં આવવાની સંભાવના છે પ્રમાણુમીમાસાનું નંનીન સરકગણુ ૫ સુખલાલજીદ્વારા, તથા શાસા ચાર્યની ન્યાયાવતાગ-વાર્તિકવૃત્તિ ૫ દલસુખ માલનણીયાદ્વારા સંપાદિત થઈ સિંધીજૈનઅથમાલામાં પ્રકાશિત થઈ ગયેલ છે સ. ૯૧૫ના ધર્મોપદેશમાલા-વિનગણુ [સિંધીજૈનઅથમાલા (નં. ૨૮)માં પ્રકાશિત] જેવા જયસિંહસૂઝિના પ્રાચીન પ્રાકૃત અથને સંપાદન કરવામાં મને જેસલમેર-જ્ઞાનભંડારની પણ ૧ પોથી ઉપયોગી થઈ હતી-એ મેં તેની પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યું છે સ. ૧૩૩૬માં જૈનવિદ્વાન સત્રામસિંહ જ્યેના ઔકિતક નથ-બાલશિક્ષાનો વિસ્તૃત પગિયથ મેં સ. ૧૯૮૨માં 'પુગતત્ત્વ' માસિકમાં આપ્યો હતો એ રીતે ત્યાંના મહત્ત્વના અપ્રસિદ્ધ ઓથો હવે પ્રકાશમાં આવતા જન છે-એ શુભ ઉદ્યમની નિશાની છે.

હાલમાં જેસલમેર-જ્ઞાનભંડારના ઉદ્ધારનું કાર્ય લગભગ સવા વર્ષથી વિશિષ્ટ રીતે ચાલી રહેલું છે, એ જૈનસમાજમાં અને અન્યત્ર પણ જાણીતું છે પ્રાચીન અથ-લઢારોના પગમ અનુલની વિદ્વદ્વર્થ મુનિગ.

શ્રીપુણવિજયજી નામાકિત મહાકાર્યકર્તા માથે એ પ્રશસ્ત પ્રયત્ન ચલાવી
ગયા છે, એમને સ્થાનિક અનુકૂળતા સાથે આમાનિક, આર્થિક
અનુકૂલતા પ્રેરનાર આપી ગઈ છે, એથી એમનું કાર્ય વિશેષ યશસ્વી
નીવડરો-એની આગા અગ્યાને નથી એમણે અ યત્ન લખેલા પત્રો જે
'જૈન' વગેરેમાં ઉદ્ધત થયેના છે, એ પગથી જણાય છે કે ત્યાંના
લડાગના મહત્વના ગ્રંથોની માઈક્રો-ફિલ્મ નકલ જિતગવનામાં આવી છે,
તથા અમ્ત-વ્યમ્ત પનવાળા ગ્રંથોને સુવ્યવસ્થિત કરી તેને મુગ્ધિત
ગમવા માટે મુયોગ્ય ડામડાઓ વગેરેનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે
સદ્ગત હસવિજયજી મહાગજે અને એક પનમાં લખેલુ યાદ આવે
છે કે—ત્યાં પહેલા તાડપનની પોથીઓને અનાજ લગવાની માટીની
મોટી ગ્રંથોમાં ગમ્પેની હતી, ત્યાં પછી તેમના ઉપદેશથી પથ્થરની
ઈમારીઓ (કળાટો) થઈ હતી આપણે આશા ગમ્પીએ કે ચાલુ
પ્રયત્ન વિશેષ પ્રકારે સુદૃઢ થાય અને અમૂલ્ય જ્ઞાન-વન સુરક્ષિત
જ નહિ, સમાજને વિશેષ પ્રકારે ઉપકારક થાય-તે રીતે
પ્રકાશમાં લાવવા માટે પણ વ્યવસ્થિત યોજના થાય તો વિશેષ ધન્યવાદને
પાન થશે ચાલુ પ્રયાસની સફલતા ઇચ્છતા વિગમીસુ

સવત્ ૨૦૦૭ શ્રાવણ ૭ સુર }
પ્રાચીનવિદ્યામંદિર, વડોદરા }

લા. લ

[૧૪]

વટપદ્ર(વડોદરા)ના ઐતિહાસિક ઉલ્લેખો

[સ વત્ ૧૯૯૪ આશ્વિનથી સ વત્ ૧૯૯૬ માધ સુધી વડોદરાના સુવાસ માસિકમાં લે ૧થી ૧૩માં પ્રકાશિત]

પુણ્યશ્લોક શ્રીમત સગકાઠ મહાગજ સાહેબ સયાજીરાન ગાયકવાડની હીન્કમહોત્સવથી વિખ્યાત થયેની વર્તમાન ગજધાની વડોદરા(વટપદ્ર)ના પ્રાચીન ઇતિહાસ પર પ્રકાશ પાડના । ઉલ્લેખો યથાયોગ્ય સંરોધિત થઈ અઘાવધિ પ્રકાશમાં આવ્યા જણાતા નથી, એથી એ દિશામાં અન્વેષણ કન્યામાં મારો આ પ્રયત્ન પુગતત્વ-પ્રેમાએને અને ઇતિહાસ-સિક સાક્ષરોને અમુક અંશે ઉપયોગી પ્રેરણા આપનાર થશે તથા કેટલેક અંશે આ વિષયની ન્યૂનતા દૂર કરે-એની આશા છે

મુખ્યતયા જૈન-સાહિત્યના અવલોકનમાંથી સોધ-ખોળ કરી પરિશ્રમથી સંગૃહીત કરેલા પ્રાકૃત સંસ્કૃત અને પ્રાચીન ગૂજગતી-ભાષાના પ્રામાણિક અવતરણો અહીં દષ્ટિગોચર થશે તેમ જ ઇતર વિશ્વસનીય પ્રમાણોને ઉદ્ધૃત કરવામાં ઉપેક્ષા જણારો નહિ

વિદ્વાનો જે પ્રોત્સાહિત થઈ આ દિશામાં પરિશ્રમ કરે તે અનેક ગામ-નગરોના જ નહિ, ગૂજગતના જ નહિ કંમશ સમસ્ત ભારતવર્ષના-સ્વદેશના પ્રામાણિક ઇતિહાસને પ્રકાશમાં મુકાવવાનું પ્રશસ્ત કાર્ય બખની શકે અને ભૂતકાલીન ગૌરવનું જ્ઞાન કગવી વર્તમાન કાલમાં વિશિષ્ટતાથી વર્તવાનું ઉચ્ચ શિક્ષણ વિવિધ પ્રકારે આપી શકે

આજથી બારસો વર્ષો પહેલા

સાથે વાણિયો

પ્રાચીન જૈન ગ્રંથકારા જેમનો સ્વર્ગવાસ વિ સ ૫૮૫મા સૂચવે છે અને ૧૪૪૪ પ્રકરણોના ગ્યનાગ તરીકે-મધ્યમ પ્રામાણિક બહુશ્રુત વિદ્વાન ગ્રંથકાર તરીકે જેમની સુપ્રસિદ્ધિ છે તથા ૭૧૬કાલ ૭૦૦ = વિ સ ૮૩૫મા દામિષ્યચિદ્દ ઉદ્દ્યોતનાચાર્યે પણ પ્રા કુવનનમાતા કથામા જેમનું સ્મરણ કર્યું છે તે ચાકિનીમહત્તન-ધર્મપુત્ર નિન્દાક તરીકે પ્રખ્યાત હગ્ગિલદ્રસૂત્રિએ ઉપદેશપ નામના પ્રાકૃતગ્રંથ(ગાથા ૫૧૬થી ૫૨૦)મા 'વઙ્ગદ્(વટપદ્ર)ના અન્યવાદી સત્ય નામના આવક વણિક-સુતની નાણુવા નાયક મત્ય ઘટના સચની છે

હગ્ગિલદ્રસૂત્રિના ઉપર્યુક્ત ઉપદેશપદની ટીકા વિ સ ૧૦૫૫મા વર્ધમાનસૂત્રિએ આપી હતી, જેની વિ સ ૧૦૧૦મા લખેલી તાક-પનીય પ્રતિ જેસનમેગના કિલ્લાના બડાલડાગમા છે જેનો પશ્ચિય અમે જેસનમેગ-લા ગ્રંથસૂચી (ગા ઓ સિ ન ૨૧, પૃ ૬-૭ અપ્રસિદ્ધગ્રંથ-ગ્રંથકૃતપશ્ચિય પૃ ૩૭)મા કગ-ઓ છે આ ટીકાની પ્રતિની એક નકલ વિ સ ૧૮૫૧મા મુનિગજ હસવિજયજીએ લખાની હતી, જે વગેરેના આં જૈનશાનમદિગમા વિદ્યમાન છે

આ વર્ધમાનસૂત્રિ, જિનેશ્વરસૂત્રિ વગેરે પશ્ચિમ સાથે ગૂજરાત મા-અણહિલવાડ પાટણમા સોલકી દુર્લભગજના ગજન્ય-સમય (વિ સ ૧૦૬૫થી ૭૭)મા પધાયા હતા ત્યાં ગજસલામા ચૈત્ય વાસીઓ સાથેના વાદમા તેમના વિદ્વાન શિષ્ય જિનેશ્વરસૂત્રિએ જય પ્રાપ્ત કર્યો હતો જૈનમુનિઓએ ચૈત્યોમા વાસ ન કરતા અન્યન વસતિમા વાસ (અમુક કાલ) અને અપ્રતિમજ્ઞ વિહાર કરવો જોઈએ -

૧ “વઙ્ગદે સચો સહુ વણિદમુગો સાવગો તિ વિક્તાઓ ।

માસન પારસજ, ગહુ આગચ્છમાણા ॥ X X X ॥

એમ યુક્તિ-પ્રમાણોથી ઉચિત ઠગવ્યુ હતુ જૈન સિદ્ધાન્તમૂત્રો-નવ
અ ગમૂત્રો વગેરે પર દૃષ્ટિ ગ્યનાઁ અભયદેવસૂત્રિએ પોતાનો પત્નિય
ઉપયુક્ત વર્ધમાનસૂત્રિના પ્રશિષ્ય તરીકે અને એ જિનેશ્વરસૂત્રિના
શિષ્ય તરીકે કઠગવ્યો છે

આ જ ઉપદેશપદની ખીજી ટીકા વિ સ ૧૧૭૪મા મુનિયદ્ર
સૂત્રિએ કરી હતી, તે અહીંની મુક્તિકમલ જૈન-મોહનમાલામા પ્રકટ
થયેની છે

સુપ્રસિદ્ધ સિદ્ધગજ જયસિંહની ગજ-સલામા વિ સ ૧૧૮૧મા
દિગમ્યઁ વાદી કુમુદ્યદ્રને પગસ્ત કરી જયવાદ મેળવનાઁ વાદી
દેવસૂત્રિએ પોતાના ગુર-ઉપયુક્ત મુનિયદ્રસૂત્રિના સ્વર્ગવાસ-પ્રસંગે
ઉચ્ચારેલા શોક-મર્લિત ઉદ્ગારા ઉપલબ્ધ થાય છે એ દ્વાગ જણાય
છે કે-મુનિયદ્રસૂત્રિનો જ મ-મહોત્સવ ઉજવનાનુ માન દબ્બનયરી
(કમોઈ વડોદગ ગાજ્ય)ને મળ્યુ હતુ વિ સ ૧૧૭૮મા કા ૧
પને દિવસે એ સૂત્રિ-ગત અદશ્ય થયુ હતુ

વર્ધમાનસૂત્રિએ ઉપદેશપદની ટીકામા વઢવહવાળી ગાથાની
વ્યાખ્યામા ‘વટપદ્રે નગરે સત્યનામા વણિસ્સુતોઽમૂત, સ ચ લોકે ધ્રાવક
હતિ પ્રસિદ્ધ ।’ જણાવ્યુ છે

મુનિયદ્રસૂત્રિએ ‘વટપદ્રક વટપદ્રવામિધાને સ્થાને’ આવા શબ્દો
દ્વાગ આ સ્થાનનો ઉલ્લેખ કર્યો છે

હિંગિલદ્રસૂત્રિના ઉપદેશપદની ઉપયુક્ત ગાથાઓમા સૂચવ્યુ છે કે-
પ્રા વઢવહ = સ વટપદ્ર નગરમા અથવા વટપદ્ર નામના સ્થાનમા
સત્ય નામનો વણિક-સુત હતો, તે લોકમા શ્રાવ્ય તરીકે પ્રસિદ્ધ હતો
એક વખતે તે લાઈ સાથે પાગસફલ(પર્શીયા)-સમુદ્રના પગ્તીરે
જઈને આવતો હતો ત્યારે સમુદ્ર-માર્ગે આવના ખીજા વડાણુવટી
વણિકો સાથે તેઓએ પાણી પર ગહેવો તિમિંગિન-મચ્છ(કેટલાય

યોગનપ્રમાણનો) જોયો ત્યાં પછી તે જ્યાં માયાનિકો-દગિયાઈ મુમાદગે જોતના - અત્યંત મોટો મરજ છે ' પરંતુ સ્વ (વણિક) નો ભાઈ કહેવા લાગ્યો કે- ' આ મોટો દોષ (ખેટ) છે ' .

એવી રીતે પરસ્પર વિવાદ કરતા સત્યના ભાઈએ અપર્યાપ્ત સર્વસ્વ (સર્વ ભાડ-માલ મીલકત) દાન ઘૂત-જૂગાગની શરત કરી સત્યે પ્રતિપેદ કરવા છતાં હાથી તેના ભાઈએ દોડ કરી

‘ સમુદ્રમાં પાણી ઉપર જોવામાં આવેલ મોટો મરજ છે કે ખેટ છે ? ’ તેની પરીચા માટે વહાણ ચલાવનારા ખલાસીઓએ તે (મરજ) ની પીક પર અગ્નિ પ્રજ્વલિત કર્યો પીક તપવાથી તે મોટો મરજ પાણીમાં ડૂબકી મારી અનુક્રમે તે દગિયાઈ વહાણવટીઓ કાઠે પહોંચ્યા ત્યાં પછા પોતાને ધરે પહોંચતા પ્રતિપક્ષીઓએ સત્યના ભાઈ પાસે શરત પ્રમાણે સર્વસ્વની માગણી કરી તેણે ઇન્કાર કરતા તેમનો ગળ-કુલ (ન્યાયકોર્ટ) માં વિવાદ થયો ગળએ પૂછ્યું કે ‘ આ (સ) માં સાક્ષી કોણ છે ? ’ પ્રતિપક્ષીએ જણાવ્યું કે- ‘ મહાગળ ! આનો જ ભાઈ, અને અન્ય વણિકો સાક્ષીઓ છે ’ ‘ ભાઈ ભાઈને મળેલો હોય, એથી એવા પ્રયોજનમાં તેનો સાક્ષી તરીકે વ્યવહાર કરવો યોગ્ય નથી ’ એવા વિચારથી ગળએ નગના પ્રધાન રોકનો સત્કાર કરી ખીજી રીતે પરીક્ષા કરી નગરશેઠે સ્વયં એકાતમાં પહોંચી તેણે જે પ્રમાણે બંધુ હતું, તે પ્રમાણે કહ્યું રોક પાસેથી વિનાશનું સ્વરૂપ જાણી ગળએ સર્વસ્વ પતિનાદીને આપ્યું ગળએ વિસ્મય અને હર્ષથી સત્ય (સત્યવાદી સત્ય નામના) વણિકનો સત્કાર કરી તેને મોટા શ્રેષ્ઠપદ પર યોગ્યતા (નગર રોક-પદવી) આપી કે- આને ઇચ્છા પ્રમાણે જીવન-પર્યંત પાળો ‘ સત્યે આ દુષ્ટકાર્ય કર્યું કે ‘ ભાઈના રત્નોની ઉપેક્ષા કરી તે સત્ય મતમાં દંડ ગ્રહી એવો વિચાર કરી ખુશી થઈ પ્રતિવાદીએ તેના ભાઈનું સર્વસ્વ મૂકી દીધું

વિક્રમની નવમી સદીમા

લાટેશ્વર કુર્કગજના દાનમા

સમસ્ત મહાશબ્દો (મોટા બિરદો) મેળવનાર, મહાસામ તોના અધિપતિ, સુવર્ણવર્ષ નામાકિત રાષ્ટ્રકૂટવંશી લાટેશ્વર કુર્કગજે સિદ્ધશમી આવાસથી શકનૃપ સ ૭૩૪ = વિ સ ૮૬૮મા વૈ શુ ૧૫ પર્વના દિવસે આ વજ્રપદ્મક ગામને દાનમા આપ્યાનો ઉલ્લેખ વિસ્તૃત તામ્ર પત્રોમા છે જ એ એ સો વો ૮, ૫ ૨૯૪મા તથા ઇડિયન અન્ટિક્વરી વો ૧૦ ૫ ૧૫૬મા એ તામ્રપત્રની નકલ તથા તે પર વિવેચન ઇંગ્લીશમા પ્રકટ થઈ ગયેલ છે ઉપર્યુક્ત તામ્રપત્રમા આ વડપદ્મકને આ કોટકના પ્રાધાન્યવાળી ૮૪ ગામોની યોગશીમા ગૌણ તરીકે ગણવામા આવ્યું છે તથા તેમા દર્શાવેલી ચતુર્સીમા (પૂર્વ તરફ જ ખુનાવિકા ગામ, દક્ષિણ તરફ મહાસેન તળાવ પશ્ચિમ તરફ આ કોટક, તથા ઉત્તર તરફ વગ્ધાચ્છ ગામ)ના નામો વગેરે પર વિચાર કરતા એ વડપદ્મકને વર્તમાન વગેરગ તરીકે માનવામા આવે છે પૂર્વના ગાજના પરીખદ્વારા પહેલા આ કોટકના ચતુર્વેદી બ્રાહ્મણને અપાયેલુ આ વડપદ્મક ગામ, પાછળથી તેની જ મતિથી ઉપર્યુક્ત લાટેશ્વર કુર્કગજે માતા-પિતાના તથા પોતાના આ લોક અને પરલોકના પુણ્ય-યશની અભિવૃદ્ધિ માટે, વલભી(વળા, સૌગધ્ધ)થી નીકળીને આવી વસેલા ભદ્ર સોમાદિત્યના પુત્ર ચાતુર્નિધ, બ્રાહ્મણ વર્ણપુગવાસી ભાતુભદ્રને બ્રહ્મદાય તરીકે વાર્ષિક ક્રિયા-વૃદ્ધિ માટે આપ્યું હતું, તેમ તેમા સૂચવવામા આવ્યું છે

લાટેશ્વર ગોવિંદગજના તામ્રપત્રમા

શકનૃપકાલ સ ૭૪૯ = વિ સ ૮૮૪મા વૈ શુ ૧૫ પર્વના દિવસે રાષ્ટ્રકૂટવંશી મહાસામતાધિપતિ પ્રભૂતવર્ષ ગોવિંદગજે ભરુકચ (ભરૂચ)મા વસતા નર્મદા નદીમા સ્નાન કરી જો દાન કર્યું હતું, તે

સૂચવતા તામ્રપત્રો ઇ એ વો પ, ધ ૧૪૪થી ૧૫૨મા અગ્રેષ્ઠ વિવેચન સાથે પ્રકટ થયેના છે તે પૃથ્વી જણાય છે કે માત-પિતાના અને પોતાના આ લોક તથા પન્સોકના ક્ષત્રી પ્રાપ્તિ માટે ધર્મ અને યગની અભિવૃદ્ધિ માટે દાપિકા(કાની)ના અન્નર્વર્તિભૂત કોટિપુ[૨]માના જ્યાદિત્ય નામના ભગવાન સૂર્યને ખડિન-સ્ફુટિતના મન્દાન માટે ગવ, પુષ્પ ધૂપ, દીપ અને નવેલ માટે ઉપર્યુક્ત ગોવિંદનજ તન્દથી ધૂર્ણવિનામનુ ગામ અર્પણ કર્યામા આવ્યું હતું તેની ચોતરફના ગામો સૂચ્યા છે, તેમા તેની પૂર્વે વટપદ્રક દક્ષિણ તરફ જદ્રણ ગામ, પશ્ચિમ તરફ મગન કાવીયન ગામ અને ઉત્તર તરફ રોણણક ગામ હોવાનું જણાયું છે આમાના વટપદ્રકને ભાષાતમા જ બૂમર તાનુકાના વર્દલ તરીકે ઓળખાવ્યું છે

વિક્રમની બારમી મદીમાં

જૈનબ્યાખ્યાનાર વીર ગણિની જન્મભૂમિ

વીરગણિ નામના વિદ્વાન જૈન મુનિએ વિ સ ૧૧૬૦મા પિડ નિર્ધુમ્મિ નામના જૈનાચાર્ય અથ પ ૭૬૭૧ શ્લોકપ્રમાણુ શિષ્યહિતા નામની વૃત્તિ ગ્રંથી લી તેના અતમા તેઓએ ૧૮ શ્લોકની પ્રશસ્તિ દાન પોતાનો પ્રગિયય કરાવતા સૂચવ્યું છે-સાટદેશના તિલકરૂપ વટપદ્રક અને વિશાલપુરમા જોના, ભિલ્લના(મા)ન-ચક્રદત્તપ્રતિરૂપી આકાશમા ગહેના ચદ્ર જેવા નિમલ તથા તીર્થનાથોને અને મુનિઓને નમવામા પ્રીતિરાળા શ્રેષ્ઠી વર્ધમાન અને અમિતિના એ પુત્ર લતા, જન્મો પત્તિ સમયે તેમનું નામ વસતિ હતું નિશુલ સાધુના ગુણોના ધામ, અને વસતિ-વિટારી ચ દગરજરૂપી આકાશમા ચદ્ર જેવા સમુદ્ર ઘોષ એવા નામને સાચુ પાડનાર સૂત્રપાસે પ્રનબ્યા ગ્રંથણુ કર્યા પછી તેનું બીજું નામ વીર ગણવામા આવ્યું હતું સમ્ય વસતિ(ઉપાશ્રયો)મા તિલક જેવા, સમવાલક ગરજમા ગહેના ગ્રે વાયનાચાર્ય

અધીશ્વર ગણિ પાસે દીક્ષાનુ પરિપાલન કરતા તેમણે વીંગણિ નામ પ્રાપ્ત કર્યું હતું વિ સ ૧૧૬૦મા તેઓએ કર્કરોણિકા પાસે ગહેલા દધિપદ્ર નામના શ્રેષ્ઠ ગામમા પૂર્વો ત પિંડનિર્મુક્તિની વૃત્તિ ન્થી હતી^૧ પૂર્વોક્ત અધીશ્વર ગણિના સદ્ગુણી વિદ્વાન ૩ શિષ્યો ૧ મહે દ્રસૂગિ, ૨ પાર્શ્વદેવગણિ અને ૩ દેવચદ્રગણિએ આહાર-પ્રદાન વગેરે અત્યુદ્દતા કરી એ વૃત્તિ ગ્યવામા તેમને સહાયતા પહોચાડી હતી ૧ નેમિ ચદ્રસૂગિ, ૨ જિનદત્તસૂગિ વગેરે વિદ્વાન આચાર્યોએ અમુણ્હિ લપાટક પુગ (પાટણ)મા આ વૃત્તિને વિશુદ્ધ કરી હતી

૫ આશક વગેરે શાસ્ત્રો ન્યનાગ હંગિલદ્રસૂગિએ પહેલા આ(પિંડ નિર્મુક્તિ)ની વિવૃત્તિ ગ્યવાનો આગ લ કર્યો હતો, ૫૦ તુ સ્થાપનદોષ સુધી વિવૃત્તિ કર્યા પછી તેઓ દિવગત થયા પછી એ ઉપગની વિવૃત્તિ અર્ધ વીંગણાર્થે સમાપ્ત કરી હતી તેમા તેઓએ કેટલીક ગાથાઓને સુગમ વિચારી તેની વ્યાખ્યા કરી ન હતી અને જે ગાથાઓનુ વિવગણુ કર્યું

- ૧ શ્રીલાટદેશતિલક-શ્રીવટપદ્રક-વિશાલપુરગતયો ।
શ્રીમિહવાલ-ધર્કટયા(જા)નિવ્યોમેંદુનિમલયો ॥ ૧ ॥
શ્રેષ્ઠિવરચર્મમાન-શ્રમિત્યોસ્તીર્થનાથ-મુનિનમને ।
રતયોવસતનામ્ના, જમોત્પત્તિ સમાશ્રિત્ય ॥ ૨ ॥
પ્રજ્ઞ્યામ્રણ પુનરાશ્રિત્ય વિશુદ્ધસાધુગુણધામ્ના ।
વસતિવિહારિશ્રીશ્વરગચ્છગર્નેદુક્લપાનાં ॥ ૩ ॥
સત્યાપિતનામ્ના શ્રીસમુદ્રધોષામિધાનસૂરીનાં ।
સીર ર્હનિ પ્રાધ્નાપરનામ્નાત્યત વિમુચ્ચધિયા ॥ ૪ ॥
દીક્ષાયા પરિપાલનમાશ્રિત્ય ॥ સ્કલ્વસતિનિલકાનાં ।
શ્રીસરવાલકગચ્છસ્થવાચનાચાર્યવર્યાના ॥ ૫ ॥
અધીશ્વરગણિનામ્ના મુનેન સપ્રાપ્તવીરગણિનામ્ના ।
एकादशशतोपरि षष्टिकसवत्सरे ॥ ६ ॥
દધિપદ્રમામે કર્કરોણિકા-પાદવર્તિનિ પ્રવરે ।
નોધાનુસારતોઝ્કારિ પિંડનિર્મુક્તિવૃત્તિરિય ॥ ૭ ॥

હતુ, તે થોડું ક્યું હતુ, મ દણ્ણદિવાળાઓને દુર્બોધ વિચારીને તે સમગ્ર ગાથાઓની વ્ય ત વ્યાખ્યા માટે પ્રત્યુત વીગ્ગણિએ આ પ્રયામ કર્યો હતો એ મ મધી પ્રાગ લમા ન આ વ્યાખ્યાકાગે સૂચન કરેતુ છે આ પિડનિર્ધુતિ-વૃત્તિની પ્રાચીન તાડપનીય પ્રતિ પદના પાટણના જૈન લગ્નમા હતી તે ડો કીલહોર્નદ્વાગ મુખર્ સગ્ગાગ માટે ખરીદાઈ ડેક્કન કોલેજમા (હાન પૂનાના ભાડાગ્ગ ઓ નિ ઇન્સ્ટિટ્યૂટમા) ગખેની છે આ વૃત્તિના આઘન્ત લાગનો ઉ લેખ ડો કીલહોર્નના સન્ ૧૮૮૧મા પ્રકટ થયેના રિપોર્ટ (પૃ ૨૬થી ૨૯)મા પ્રકાશિત થયેન છે

સિદ્ધરાજ જયસિ હના રાજ્યમા લાટદેશાધિકારી મતુકે મચિવના મમયમા લખાયેલા જનમ યો

ગૂર્જરેશ્વર સિદ્ધરાજના જનમ-સમય (વિ સ ૧૧૫૦થી ૧૧૬૯)મા તેની આનાથી તેના મુયોગ્ય અધિકારી સતુકે લાટદેશ-મકન પગ અનુશામન કરતા હતા એમ તે સમયમા લખાયેના તાડ પનીય પુસ્તકોના ઉલેખો પરથી જણાય છે આ સતુકના અધિકાર સમયમા નિ મ ૧૧૭૯મા દાગણુ-ચૈનમા આ વટપદ્રક(વડોદરા) મા મોખદેવ નામના લેખકે લખેલ પચવસ્તુક અને કર્મસ્તવટીકા નામના જૈનગ્રન્થોની પુસ્તિકા ઉપલબ્ધ થઈ છે^૧ પાટણના જૈન

૧ ' મવત્ [૧૧૭]૯ ફાગુણ વદિ ૧૨ રત્વી સમસ્તરાજાવલીનિરાજિતમહારાજા ચિરાગ-શ્રીમત્તિમુવનગઢ-શ્રીજયસિંહદેવક[લ્યાણ]વિજયરાજ્યે સત્પાન્નપ્રમાદાવાત્ત સતુકપ્રતિપત્તો લાટદેશમહાનુશામયતીત્યેતરિમન્ [કા]લે મોલદેવેન પચ વસ્તુક નિલિતમિતિ ॥

‘મવત્ ૧૧૭૯ ચૈત્ર વદિ ૭ ગૌમે શ્રીમત્ વટપદ્રકે મોલદેવેન પુસ્તિકા નિલિતમિતિ ॥

—ડો કીલહોર્ન નો સન ૧૮૮૦ ૮૧નો રિપોર્ટ, પૃ ૨૫

(ત્યા લાટદેશને ખદલે લ્હાન્દેશ નેની કેટલીક અશુદ્ધિઓ પ્રકટ થઈ છે)

અધીશ્વર ગણિ પાસે દીક્ષાનુ પગિપાલન કરતા તેમણે વીંગણિ નામ પ્રાપ્ત કર્યું હતું વિ સ ૧૧૬૦મા તેઓએ કુર્કગણિકા પાસે ગહેલા દધિપદ્ર નામના શ્રેષ્ઠ ગામમા પૂર્વોક્ત પિંડનિર્ધુક્તિની વૃત્તિ ન્થી હતી^૧ પૂર્વોક્ત અધીશ્વર ગણિના મદ્દશણી વિદ્વાન્ ૩ શિષ્યો ૧ મહેન્દ્રસૂત્રિ, ૨ પાર્શ્વદેવગણિ અને ૩ દેવચદ્રગણિએ આહાર-પ્રદાન વગેરે અતુ કૃણતા કરી એ વૃત્તિ ગ્યવામા તેમને સહાયતા પહોચાડી હતી ૧ નેમિ ચદ્રસૂત્રિ ૨ જિનદત્તસૂત્રિ વગેરે વિદ્વાન આચાર્યોએ અણુહિ લપાટક પુન(પાટણ)મા આ વૃત્તિને વિશુદ્ધ કરી હતી

૫ ચાશક વગેરે શાસ્ત્રો ન્યનાગ હંગિલદ્રસૂત્રિએ પહેલા આ(પિંડ નિર્ધુક્તિ)ની વિવૃતિ ગ્યવાનો આગ લ કર્યો હતો, પગ તુ મ્થાપનદોષ સુધી વિવૃતિ કર્યા પછી તેઓ દિનગત થયા પછી એ ઉપગની વિવૃતિ ગર્ધ વીંગચાર્યે સમાપ્ત કરી હતી તેમા તેઓએ કેટલીક ગાથાઓને સુગમ પ્રિયારી તેની વ્યાખ્યા કરી ન હતી અને જે ગાથાઓનુ વિવગ્ણ કર્યું

૧ ' શ્રીલાદદેશતિલક-શ્રીવટપદ્મક-વિશાલપુરગતયો ।

શ્રીમિલ્લાલ-ધર્મકયા(જા , નિમ્બોમેંદુનિમલયો ॥ ૧ ॥

શ્રેષ્ઠિવર્ણ્યમાન-શ્રમિત્યોસ્તીર્ધનાથ-મુનિનમને ।

રતયોઘસત્તનામ્ના, જમોત્પત્તિ સમાશ્રિત્ય ॥ ૨ ॥

પ્રમગ્યામ્મદ્ધણ પુનરાશ્રિત્ય વિશુદ્ધસાધુગુણધામ્ના ।

વસતિવિહારિશ્રીચદ્રગચ્છગર્નેદુકપાના ॥ ૩ ॥

સત્યાપિતનામ્ના શ્રીસમુદ્રધોષાભિધાનસૂરાણા ।

ચીર ર્ણિ પ્રાપ્નાપરનામ્નાત્યત વિમુગ્ધધિયા ॥ ૪ ॥

દીક્ષાયા પરિપાલનમાશ્રિત્ય તુ સક્લવસતિનિલકાના ।

શ્રીસરવાલ્લભચ્છસ્થવાચનાચાર્યવર્યાણા ॥ ૫ ॥

અધીશ્વરગણિનામ્નાં મુતેન સપ્રાપ્તચીરગણિનામ્ના ।

एकादशशतोपरि पष्टिकसवत्सरे ॥ ६ ॥

દધિપદ્રગ્રામે કર્કરોણિકા-પાર્શ્વવર્તિનિ પ્રવરે ।

બોધાનુમારતોષ્કારિ પિંડનિર્ધુક્તિવૃત્તિરિય ॥ ૭ ॥

આમા જણાવેલા ભેદગુણિ યાવજીવ એકાત ઉપવાસ કરનાગ તપસ્વી યશસ્વી દોષ ઉત્તમ ચગિથા લોક-માન તથા ગજ-માન્ય હતા મિદગજો મોગના ગજોગાગને માર્યા પછી ત્યા અવિધારી તરીકે નીમેલા દકનાયક મજન મચિવે ઉજવત (ગિનાગ) તીર્થનો ઉદ્ધાગ (વિ મ ૧૧૮૫મા) કરવ્યો હતો તેમા પણ ઉપદેશ-પ્રેરણા આ જનાચાર્યની હતી-એમ તેમના નિહાન શિષ્ય-પ્રશિષ્યોના ગ્યેના ગ્રધોમાના ઉલેખો પંથો જણાય છે

ઉપર જણાવેન સતુચ સચિવ વજગનો પુત્ર હતો અને તેણે અભનદેવસુગિ (મલધારી)ના વચનથી ભરુચમા મમલિકા-વિદાન નામના પ્રસિદ્ધ જૈનમંદિર પગ મોનાના કલતા ચકાચ્યા હતા-એમ સિદ્ધગજના મમમળીન હાટદેગની મુતુ પાલન કરના ગજ-માન્ય શ્રીચંદ્રસુગિએ વિ સ ૧૧૮૭મા આસાનસ્થિપુરી (આશાનન)મા ન્ધીને પૂર્ણ કરતા અગિયાન હજન પ્રયોગપ્રમાણુ વિગતન પ્રાગ્ત મુનિમુનનચગિની પ્રશગ્નિમા કરના ઉલેખથી જણાય છે

મતુચ(૮)-માતૃ સપત્કર

અહીં સૂચવેલ સતુચ સચિવ અત કવિ બિહલ્લે ઈર્ણુમુદરી નાટિકામા જણાવેન મહામાતૃ મ પત્કર એ જ ને નામો એક વ્યક્તિના જણાય છે જ્યાર અણુહિત્વપાટક(પાટણ)ના મુકુટમણિ-સમાન શાસ્ત્રસૂત્ર-દેવગૃહમા મહામાય મ પત્કર આદીશ્વર ભગવાનનો યાના-મહોત્સવ પ્રવનાવ્યો હતો ત્યાર નીન પ્રયોગ(નાટ્ય૩૫૮) જોવા સમુત્સુક સામતજનો માટે કવિ બિહલ્લે ઈર્ણુમુદરી-નાટિકા ગ્યી હતી-એમ ત્યા સૂત્રધારાના પ્રકાશિત કર્યું છે

૧ વર્ણગમુચ સતુચમચિવ મણિઠળ મહ્યચ્છે ।

સિરિસવલિયાવિહારે, દેમમયા રોવિયા વલ્લસા ॥

—પાટણ જૈનભગવતુ નિ ૩ (આ ગ્યો સિ ન ૭૬ પ ૩૧૬ ગાથા ૧૦૨)

૨ 'નન્વરિમન્ મણિહિપાન્કમુકુટમગૌ શ્રીશાન્ત્યુત્તમવદેવગૃ' મગવનો નામેયમ્ય મહામાયમપત્કરપ્રવર્તિને યાત્રામહોત્સવે સમુત્સુક સામમ્તજન પ્રત્યગ્રપયોગદરાનાય ।'

એ ૨૬

લડાગની આ તાડપત્ર પ્રતિયો ડો કીલર્જોર્નલાગ મુખર્ સગકાગ તગ્ધી
ખરીદાઈ પૂના (ભાડાગકગ ઓ િ ઈ)મા ગખવામા આની છે

જૈન ગ્થ-યાત્રા

ઉપગ સૂચવેલા મતુષ (પ્રા સતુય) નામના સચિવે ભદ્રેશ્વ
સૂઝિ નામના આચાર્યના ઉપદેશથી આ વડોદરામા મોટા આડળગ
પૂર્વક ગૌગવનાળા ગ્થ-યાત્રા કરી હતી જૈનોમા ગ્થ-યાત્રા અને
તીર્થ-યાત્રાને આવકોના એક વિશિષ્ટ રૂપ તરીકે સૂચની છે દેવભદ્ર
(પ્રભ)સૂઝિએ ૧૧,૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણુ ગ્થેના વિસ્તૃત પ્રાકૃત શ્રેયાસ
નાથ-ચન્નિની પ્રશસ્તિમા ષડ્ઙ્ઙદય અને ત્રિજ્ઞપસિંહસૂઝિએ વિ સ
૧૨૧૫મા ગ્થેની જ ખૂબીપસમાસ-ટીકાની પ્રશસ્તિમા વટપદ્રક નામના
નિર્દેશલાગ વડોદરામા થયેની એ ભ-ગ્થ જૈનગ્થ-યાત્રાનુ સ્મગણુ કથુ છે ૨

૧ 'અહ સિરિમદેમરસૂરિ-ગણહરો પ્રાસિ જન્મ ચરિણ ।

લોહત્તરેણ અઙ્ગ વિ રોમચિઙ્ગતિ શ્રગાદ ॥

જાવજીવ યગતરોષવાસિસ્સ [જન્મ વેસળયા ।]

સિરિઙ્ગજયતનિથ, સઙ્ગણસચિવેણ ઉદ્ધરિય ॥

જન્મ ય આપસેણ, સતુયસચિવેણ સઙ્ગણેણ વ ।

ઘટ્ઙ્ઙદયમિ વિહિયા, સચિવરા ગસ્ય-રહજત્તા ॥

[વિશેષ માટ જુઓ ગા ઓ સિ ન ૭૬ પાટણુ-જૈન ભ ડિ
કેટનોગ-નો ૧ પૂ ૨૪૫]

૨ " શ્રાવધમાનમુનિગતિરથ ચ દ્રપ્રમખિમુસ્તદનુ જને ।

ભૂય શ્રીમદ્રસૂરિ, સુરગુરુશિવાનતમુરમિયુગ ॥

પ્રકાહકપણેણ પથ્યપિ મુજિ દીપાત્મવોત્તર્પણા

યાત્રા શ્રીવટપદ્રક રથશિરશ્ચૂડામણેવિશુના ।

તીર્થસ્યોદ્ધતિરજ્જયતવસને શ્રીમજ્જિનોપજ્ઞયે-

ત્વગ વસ્ય યગાસિ િધુ મિલસત્વવાપિ હિ રોટયા ॥

—જ ખૂબીપસમાસગીકા—પ્રશસ્તિ શ્લો ૭-૮ (ત્રતનાર્થ-પરિશિષ્ટ

કલ તા આદત્તિ)

આમા જણાવેલા ભેદ્ય-ચિંત્ર યાવજ્જીવ એકાત્મ ઉપદામ કરનાગ તપસ્વી યજ્ઞ-ની દોષ ઉત્તમ ચિત્રિતી લોક-માન્ય તથા ગજ-માન્ય હતા (મદ્દગજે સોજના ગજો ગાગને માર્યા પડી ત્યા અધિધારી તરીકે નીમેલા દડનાયક મજ્જન અચિવે ઉજ્જયત (ગિરનાર) તીર્થનો ઉદ્ધાર (વિ સ ૧૧૮૫મા) કરાવ્યો હતો, તેમા પણ ઉપદેશ-પ્રેરણા આ જનાચાર્યની હતી-એમ તેમના વિદ્વાન શિષ્ય-પ્રશિષ્યોના જ્ઞેના ગ્રંથોમાના ઉલ્લેખો પંથો જણાય છે

ઉપ-જણાવેન સંતુષ્ટ અચિવ વજ્જગનો પુત્ર હતો અને તેણે અભયદેવસૂત્રિ(મલધારી)ના વચનથી ભરુચમા સમલિકા-વિદ્વાન નામના પ્રસિદ્ધ જૈનમંત્રિ પ-મોનાના કલરો ચાગ્યા હતા-એમ સિદ્ધગજના અમકાનીન લાટદેગની મુદ્રાનું પાલન કરનાર ગજ-મા ય શ્રીચંદ્રસૂત્રિએ વિ સ ૧૧૮૭મા આમાવલ્લિપુરી (આશાવન)મા જીને પૂર્ણ કરેલા અગિયાં હજાર શ્લોકપ્રમાણુ વિગતન ત્રાટત મુનિસુમનચિત્રિની પ્રગતિમા કરના ઉલ્લેખથી જણાય છે ૧

સંતુષ્ટ(૨)-માતૃ સંપત્તિ

અહાં સચવેલ સંતુષ્ટ સચિવ અને કવિ બિહલે કાર્ય-મુદ્રી નાટિકામા જણાવેન મહામાતૃન સંપત્તિ એ બને નામો એક વ્યક્તિના જણાય છે જ્યારે અણુહિતપાટક(પાટણ)ના મુકુટમણિ-સમાન શાન્ત્યુત્તમ-દેવગૃહમા મહામાય સંપત્તિએ આદીશ્વર ભગવાનનો યાના-મહોત્સવ યનર્તવ્યો હતો, ત્યાર નીન પ્રયોગ(નાટ્યરૂપક) જેવા સમુત્કુલ સામંતજનો માટે કવિ બિહલે કાર્ય-મુદ્રી-નાટિકા જી હતી-એમ ત્યા મૂળધારના નકાશિત કાર્ય છે ૨

૧ વરણમુય મનુષ્યમન્નિવ મણિક્ષણ મસ્તકે ।

સિરિસવલિયાવિહારે, હેમમયા રોવિયા કન્સા ॥

—પાટણ જનલ ડાંગરુ રિ ૨ (જા મો ગિ ન ૭૬ પ ૩૧૬ ગાથા ૧ ૨)

૨ 'નન્વરિમન્ મળહિતપાટ્નમુકુટમા' શ્રીશાન્ત્યુત્તમદેવગૃહે ભગવતો નામેયસ્ય મહામાતૃસંપત્તિપ્રવર્તિતે યાત્રામહોત્સવે સમુત્કુલ સામંતજન પ્રત્યગ્રયયોગદાનાય ।' એ ૨૬

ચોતુકન હીમદેવના તનન(કર્ણુ તે સિન્ગના પિતા)ને કથા-
નાયક તરીકે તથા વિદ્યાધરે નનના(કર્ણુસુદરી)ને નાયિકા તરીકે
સ્થાપિતી અને તે બંનેના પશ્ચિમ પ્રસંગથી ગૂંચવે ગૂંચવે ગૂંચવે
(ગીજનીના પાનશાદ) પણ મેળવેન વિનય-સામ્રાજ્યને સૂચવતી એ
નાટિકામાં મહામાત્ર સ પદ્યની પ્રગતિ મતિની તથા તેની ગજકાર-
નિગતાની, કર્તવ્યક્ષતાની, ગજનીતિ-કુશલતાની અને સાવધાનતાભરી
ઉચ્ચ પ્રકારની મનશક્તિની પણ પ્રશંસા કરવામાં આવી છે ૧

ભારતદેશ-મહાનુ અનુશાસન કરનાર ઉપર્યુક્ત સત્તુ(ક)
સચિવનો જ પાછળના અથકાગેએ સાત્ નામથી નિર્દેશ કરેલો
જણાવ છે નિ સ ૧૩૬૧માં મેરુગસુગિએ લદનાણમાં ગ્યેના
પ્રબધચિતામણિમાં, તથા પુગતનપ્રધસમહ, પ્રમલેશ, કુમાપાલ-
પ્રમલ-અગ્નિ વિગેએ અનેક પ્રમગેમાં મહામાત્ર સાત્તુ પ્રમણ
કરવામાં આવ્યું છે

પાટણમાં સાત્-પ્રમલિના નામથી ઓળખાતું જૈનમંદિર એ
મહામાત્ર પ્રમલક હતુ, જ્યાં તેઓ ગજપાટિકાથી પાંજ ફટા
પાંચીના હાલ પગ ચડી, દેવ-દર્શને આવતા હતા

શિથિલાચારીને સજાચારી બનાવવામાં તેમની પ્રતિભા અદ્ભુત કામ
કળતી અને તેથી તેવા વેપારીઓને યુક્તિથી સંદર્ભમાં ગ્યાપી તેઓ
તેમના તાત્વિ ગુરુ પણ થતા હતા

૧ મહો ! કિમપિ યૌગધરાયણપ્રમુતિમહામાત્યવિજયિનેઽધ્યક્ષિતા મનિરમાત્ય
સપત્કરસ્ય । તથા હિ—

વાત્સ ય ન વહત્યપત્યવિષયે વ્યાક્રિપ્યને ન ક્ષમ

દાખિણ્યેન મમીહિતે નવવધૂર્ગેઽપિ ધીરાશય ।

નિશ્ચાન કુટિલે નવાધ્વનિ ચરત્રાચારપૂત પ્રમો—

દુ માધ્યાનપિ માધવ્યમિમતાનર્થાન્ સુમાધાનિવ ॥ x x

—નિગે ૧ માટે જુઓ કલમુદરી નાટિ । (નિ સ્થા ૧૦૪માયા)

મદનપાલ જગ નજ-મળધી । પણ અ પાનકારી અયોગ્ય વર્તન
અનાનના શિક્ષા કનની શકતા હતા

કર્ણુ "વ-ગન થના ત્યા" આદ્ય નમના મૂ ના જર્મિત ને ગુગરણિ
પન અગરના (વિશેષ તાતીમ આપના) આ આનમ ની હતા-એનો
પણ ઉ વેખ મળે છે

સોમેશ્વ દેવની નાનાએ જતા વિનગને નજનાની (પાટણ)ની
જ્ઞાનુ જોખમી જનામફરીનાળુ કાર્, નિરામપાન આ વડાધાનને
ઓયુ હુ જનાનેપી માનવાના નાન થનાનમાંએ એ તમનો નાભ
હર્ પાટણ(ગુજરાત)ન વેરી ઉપ ન કચા માડયો (નો પનુ
અનમન આ મહામાયે મમયાચિત યુક્તિ-પ્રયુક્તિની પન-ચક્રન
અવગમા પમનુ અટકા-નુ હુ માલનેશ્વરાન અપાતી નયોભનભરી
મનિમુદ્રાથી ન લનયાતા ગુર્જરગ્રંથ ત દ તેઓએ અમાસ યુ નકાફારી
વળાની હતી ગુર્જનોની ઉર ગણી-લભે-ણીયા (પાનમાન થતા
ગમને શાત જનામા પણ તમની અમાધાન્યુ બુદ્ધિ અત નિન્યયની
થઈ હતી

નાના-ભગની રતિના પૂર્ણ ક નામા તની મતિ ઉપયોગી થઈ
હતી માળના પ નિજ્ય ારી શિક્ષનાન અવશમા આવતા હો,
તે સમયે તે માર્ગન અત્રિતમવ (અવત રમની) ભિ નોએ ગમ્યો
હતો એ વૃત્તા ત જાપુરામા આવતા આત્મ નો આ ત કથી દરક
ગામા અને નગરામાંથી વાજાયા ઉવ લીન તથા મગદો પ પસાલો
મુધાવીન મોટુ સૈન્ય મગરી ભિ લોને નાસ પમાડી સિદ્ધાનંત કુખેથી
સ્વદેશમા નડ આ-આ હતા

સિદ્ધાનંતના સર્વમુ લિધિગી પાય હન વાડાઓના અરિપતિ
એ આત્મની ધર્મનિનતા ઉભતા અને ગુર-લખિના પણ ઉ વેખો
મળે છે દેવસૂત્રિ(વાદી)ના લક્ષ્મી તરીકે તેને ઓળખાવવામા આવેન

છે સાતૂન નીચે પાટણુમા ૮૮,૦૦૦ ચોગરી હનન ટકોના વ્યયથી ગજ-મહાલય જેવો અપૂર્વ આનામ કનના પછી ગુરુજને દર્શાવના અને 'આવામ મો છે?' એવુ પૂજના તેમના શિષ્ય માણિયે કેહું કે- 'જે પૌપધશાલા થાય તો નર્ણન કનવા ચોગ્ય ગણાય ' એ સાલળતા તેને તે જ પ્રમાણે પૌપધશાલા (ઉપાશ્રય) તરીકે નહિ કરી, ત્યા પદશાલામા બે બાજુ પુરુષ-પ્રમાણ આરીસા-દર્પણ વગેરે મુખવ્યુ હતુ

વાકા અને નિહાપુ એ બે ગામોમા તેણે બે ગ્રાસાદો (ગિનમ દિરો) કગવ્યા હતા ત્યા નીચે ગાઉ પ્રમાણુની મુજબ હોઈ ગ્નાન-પૂજનાદિ માટે એક મ દિનમાથી બીજા ગામના મ દિનમા જઈ શકાતુ હતુ

મ નીની પુનીતુ નામ નયજૂ અને પુનતુ નામ મહ દેવવ જાણુવામા આવ્યુ છે એ મુયશસ્ત્રી મ ની સાતૂનો સ્વર્ગવાસ માલવા અને મેવાડની સધિમા આહક ગામમા થયો હતો-એવો પુગતનપ્રમથ-મગ્ધ (સિંધી જૈનગ્રંથમાલા [૨] ૫ ૩૧ ૩૨)મા ઉ લેખ જોનામા આવે છે

૩ થ-રચના

વિક્રમની બાગ્મી સહીના પૂનાર્ધમા ચાદ્રકુલ(ચ દ્રગચ)મા ચ દ્રપ્રલસૂગિ નામના ચાગિન-પાન મહાન્ વિદ્વાન્ જૈનાચાર્ય થઈ ગયા તેઓ સર્વદેવસૂગિના પદધગ જયસિંહસૂગિના શિષ્ય હતા લાખા સમયથી લુપ્ત થયેલ પ્રાચીનવિધિના ઉદ્ધારકતા (વિ સ ૧૧૫૬મા પૂર્ણિમાપક્ષના-પૂનમીયા ગરજના પ્રકાશક) તરીકે તેમણે પ્રખ્યાતિ મેળવી હતી તેમના પદધગ ધર્મધોષસૂગિ, ગૂર્જરેશ્વર ચૌતુકન સિદ્ધગજ જયસિંહથી સત્કૃત થના હતા-એના ઉ લેખો મળે છે

એ ચ દ્રપ્રલસૂગિની મ ક્ષિપ્ત હતા અથગલીગ ઉપદેશગત્નપ્રથ, સ દેહવિપૌપધિ, ૫ ચગ્તન નામાતગવાળી દર્શનશુદ્ધિ' નામની પ્રાકૃત

એક દૃષ્ટિ મળે છે સમકલ્પના અવપતે સમજવનાગ આ પ્રકરણુ
અથ પગ તેમના અમાવાગણુ વિહાન શિષ્ય વાયનાસૂત્રિ નિમનગણિએ
નિર્મલ બોધ આપનારી બાળકનને એકમે જ્ઞોત્રમાણુની
વિમ્બન વૃત્તિ, વટપદ= પત્તન(વટોદરા)મા તાસ કરીને વિ ન
૧૧૮૪મા એન વદિ ૧૪ન દિવમે જ્યી હતી-એમ તેના અનમા
સમૃતમા અપદ ગીતે જણાવ્યુ છે ૧

નિકમની માગ્મી મદીના ઉત્તગર્વમા નગદનમા જ્યાયેન ઉપર્યુક્ત
વિશાત વ્યાખ્યાઅથની એ નમ્ય નગદનના વિખ્યાત પ્રાચીનવિદ્યા-
મદિમા આ માગમણુ જનનાતમ દિવના પ્રાચીન ગાસ-સ અટામા
જણાતી નથી-એ જાણની ગણુના આ નમ્યની એ તાડપનીન પ્રાચીન
પોથી ખભાનના શાન્તિનાથનું નિન પુત્રક-લડા મા ગના વર્ષના
દર્શિત મામમા અમે તડ હતી ૧/ x ૨૩૬" ઈચ સાધ્યવાળા ૨૮૩
તાડપત્રા પન લખાનેના આ નમ્યની એક દ્રષ્ટી નોધ મન ૧/૧ મા પ્રો
પીટર્સનના પલ્લા નિપાત્ર[પરિણિપ્ત ૫ ૧૧ ન ૬૬]મા પ્રકટ
થયેન કે પ હુ લા ન અથ-વૃત્તિ ની ગુરુપન પના-ગમ્મિ વૃત્તિ-
જ્યના-મમન અન નગેર મમધી ઉપયાગી ઉ લેખ પ્રકટ થશે નથી
તથા ત્યા એ વૃત્તિકાન નિમનગણિ ૧ નર્મધાપસુ નિના શિષ્ય તરીકે ઓળ
ખાવવામા ભૂન થઈ છે ખરી ગીતે એ નિમનગણિ અદ્વલસુ નિના
શિષ્ય અને નર્મધાપસુ નિના અનુગ્મ મતીર્ન-લધુ ગુરુમધુ હતી-એમ
જણાવ છે પ્રો પીટર્સનની એ ભૂલની નમ્લ પાળળના અનેક મધોમા
(૫ હી ૮ ના જેનર્મના ાયોન ઈતિહાસ લા ૧મા, અલિધાન
ગજેન્દ્ર નામના ના ન મદા રામા પ્રમેનજ્ઞ નાની હો અવાધીની

૧ ' શ્રોવટપદકપત્તનવિહિતાવામેન ચતુરશ્રીત્યપિતૈ ।

ત્તકાદશૈ સતતગૈ વિક્રમકાળાવ તથા ચત્ર ॥

વદિપશુચતુર્થયા વિદિતેય વૃત્તિરમલ્લવાધા ॥ '

ફગ નશુદ્ધિવૃત્તિ (ખ બાવના ના રીન શાન્તિનાથ લ જરની તાડપન નતિ)

છે સાતૂન નીચે પાટણુમા / ૬,૦૦૦ ચોગની હનુ ટકોના વ્યયથી
ગજ-મહાલય જેવો અપર્વ આનામ કન્યા પછી ગુરુજને દર્શાવતા
અને 'આવાસ કેમ છે?' એવું પૂજના તેમના શિષ્ય માણિક્યે કહ્યું
કે- 'જે પૌપવશાલા થાય તો વર્ણુન કન્યા ચોગ ગણાય ' એ
સાલળતા તેને તે જ પ્રમાણે પૌપવશાલા (ઉપાશ્રય) તરીકે જાહેર
કરી, ત્યાં પદશાલામા બે બાજુ પુરુષ-પ્રમાણુ આરીમા-દર્પણુ વગેરે
મુકા-મુ હંતુ

વાકા અને નિહાપુ એ બે ગામોમા તેણે બે પ્રામાદો (ગિનમ દિરો)
કન્યા હતા ત્યાં નીચે ગાઉ પ્રમાણુની સુગો હોઈ ગ્નાન-પૂજનાદિ
માટે એક મ દિગ્માથી બીજા ગામના મ દિગ્મા જઈ શકાતુ હતુ

મ નીની પુત્રીનું નામ વયમૂ અને પુત્રનું નામ મહા દેવવ જાણવામા
આવ્યુ છે એ સુચશસ્ત્રી મ ની સાતૂનો સ્વર્ગવાસ માલવા અને
મેનાડની સધિમા આહડ ગામમા થયો હતો-એવો પુગતનપ્રબધ-
સમ્રા (સિંધી જૈનપ્રથમાલા [૨] ૫ ૩૧ ૩૨)મા ઉ લેખ
જોનામા આવે છે

અ થ-૨ચના

નિકમની બાગ્મી સદીના પૂવાર્ધમા ચાદ્રકુલ(ચ દ્રગચ)માં
ચ દ્રપ્રલસૂગિ નામના ચાગિન-પાન મહાન્ વિદ્વાન્ જૈનાચાર્ય થઈ ગયા
તેઓ સર્વદેવસૂગિના પદ્ધત્ જયસિંહસૂગિના શિષ્ય હતા લાખા
સમનથી લુપ્ત થયેલ પ્રાચીનપિધિના ઉદ્ધાન્કર્તા (વિ સ ૧૧૫૬મા
પૂર્ણિમાપક્ષના-પૂનમીયા ગચ્છના પ્રકાશ) તરીકે તેમણે પ્રખ્યાતિ
મેળવી હતી તેમના પદ્ધત્ નર્મદોપસૂરિ, ગૂર્જરેશ્વર ચૌતુકન
સિદ્ધગજ જયસિંહથી સત્કૃત થયા હતા-એવા ઉ લેખો મળે છે

એ ચ દ્રપ્રલસૂગિની સક્ષિપ્ત છતાં અર્થગભીર ઉપદેશગત્નપ્રથ,
સ દેહવિશૌપધિ, ૫ ચગ્તન નામાતગ્વાળી દશ નશુદિ ' નામની પ્રાકૃત

પ્રથમ ભાગ પ્રકાશિત) તેનું નિ સ ૧૨૦૭મા લખાયેલું તાજપનીય પુસ્તક જેનલમેન્ના કિત્નાના મોટા જેનલડાન્મા છે એ પુસ્તક લખાયું તે વખતે (કુમારપાલના ગળતના આરમ્મા ૧૪૯) વટપદ્રક, વટોદરા) દડનાયક વોસરિના અધિમાન્મા હતું-તેમ તેના અભિમ C લેખથી જણાય છે ૧

દડનાયક વોસરિ

આ વોસરિ તે જણાય છે ૨ જેનો અનેકનાં ઉલ્લેખ કુમાર પાલ-ચન્નિ-અગધ વગેરેમા થયો છે કુમારપાલ દેવની પ્રતિફલતાથી જ્યારે દેશ-પર્વટન અને પ્રાણુ-પન્નિદ્વાણુ કરી જ્યો હતો, તે વિષમ પ્રસંગમા સજ્જન નામના કુભાર તેની સમયોચિત ન્દક્ષા-સટાયતા કરી હતી, તેમ વોસરિ નામના બ્રાહ્મણે પણ માર્ગમા સત્ય થઈ કષ્ટો સહન કરી ઉચિત સટાયતા કરી હતી સજ્જનના માત-પિતાએ ઉન્નગના વગેરેથી કટાણી એક વખતે ટોંગ કરી હતી ૩ 'વોસરિ ! આ (કુમારપાલ), ગળ થઈને તને શુ લાટમડલ (દેશ) આપી દેશે અને સજ્જન ! તને શુ ચિનકૂટ (ચિત્તોડ)ની પાટી આપી દેનાનો છે ૨૪ ક આવી રીતે નકામા કષ્ટ અને ઉન્નગના વેઠો છે સાલળેલા એ શબ્દોને શુણ્ણ કુમારપાલે શકુન તરીકે ગણી માઠ વાળી હતી અને

૧ 'સવત્ ૨૨ ૭ વર્ષે જ્યેષ્ઠ શુક્ર ૧૦ ગુરૂઃ । અથ શ્રીવટપદ્રકે દદૃઃ શ્રીવોસરિપતિપત્ની મયમગશાલાપુરતત્ત્વ લિલિનમિતિ ॥

—વિગેય માટે જુઓ જેસલમેર બા ૩ થસવી (ગા બો સી ન ૨૧ પૃ ૨૧ તથા અપ્રસિદ્ધ ન થ-અ થ ત્પરિચય પૃ ૩૮-૩૯)

૨ 'વિદ્વાસત્પદ્માગત્ય [તદ] દ્વિતીયમિવ જીવિતમ્ ।

સમગત્ત હમારસ્ય, વયસ્યસ્તવ વોમરિ ॥ X X X

૩ 'વોસરે' વિમસૌ મૃગુદ, મૃત્વા તે લાટમણ્ડલમ્ ।

દાતા સજ્જન' તુમ્ય વિ, ચિત્રકૂર્સ્ય પટ્ટિકામ્ ? ॥ X X

અગ્રેજ પ્રતાપનામા તથા સાક્ષ મો ૬ દેગાઈના જૈનતાહિત્યના ઇતિહાસ) વગેરેમા જિતરી આી જણાય છે, જે સુધાગણા માગે છે

નિમલગણિની ઉપર્યુક્ત બાબતમારી દર્શનસુદ્ધિ-મુદ્વૃત્તિ પગથી ઉદ્ધત કરીને નણુ હજાર ને આપ્યો સ્લોકપ્રમાણુનાળા એક બીજી વૃત્તિ, એ જ નિમલગણિના શિષ્ય દેવલદ્રસુગિએ જ્યો હતી તેની વિ સ ૧૨૨૪ (કુમારપાલના નાજ્યકાલ)મા લખાયેલી તાડપત્રીય પ્રતિ, પાટણુમા સધનીતા પાઝના જૈનમથ-લડામા વિદ્યમાન છે એના આઘન લાગનો ઉલેખ અમે પત્તનસ્થપ્રાચ્યવૈન્માણુગારીય-મથસૂચા (મા એ સી ન ૭૬, પ ૫-૭)મા દર્શાવ્યો છે એમા દેવલદ્રસુગિએ ગુરુ નિમલગણિને મુદ્વૃત્તિની ઉપમા આપી, મનિએમા અગ્રેસર તરીકે જાળખાની તેમની પૂર્વોક્ત વૃત્તિને ગગા જેવી સગસા, વિચાર-બહુલા અભાધા, છુગા તથા મગ્યકાનદહેતુ-સજ્જનરૂપી ચક્રવાકોને આનંદ આપનારી જણાની છે એ મુદ્વૃત્તિ હજુ સુધી ક્યાય પ્રકાશિત થઈ જણાતી નથી પરંતુ પાઠગીની લઘુવૃત્તિ અશુદ્ધ રૂપમા પણ પ હીનલાલ ત રૂપી પ્રકટ થઈ છે

વિક્રમની તેરમી સદીમા

કુમારપાલ બૂપાલના રાજ્યકાલમા

દડનાયક વોસરિના અધિકારમા

જૈનમથોતુ લેખન

ગૂર્જરમ્થ કુમારપાલ બૂપાલના નાજ્યકાલ (વિ સ ૧૧૮૯ થી ૧૨૩૦)મા વટપદ્રકમા લખેના જણાવેલા બે જૈનમથો જાણુવામા આવ્યા છે તેમાનો એક સ વેગનગશાલા (આગધના-શામ) નામનો દસહજાર સ્લોક પ્રમાણુનો વિસ્તૃત પ્રાકૃત મથ છે, જે જિનયદ્રસુગિ- (નવાગીરતિમા અલયદેવસુગિના વડિલ ગુરભાઈ)એ વિ સ ૧૧૨૫ મા જ્યો હતો (જિનદત્તસુગિ પ્રાચીનપુસ્તકોદ્ધાર ૩૦ સુગત તરૂથી

નિવાસ કરતા હતા એથી અનુમાન કરી શકાય કે તે સમયમાં ત્યાના જૈનસંઘની સ્થિતિ ઘણી સારી હશે શ્રીમતાર્જુનાચંદ્રે ઉદાગતા અને શ્રદ્ધા-ભક્તિ પણ માગે હોવા જોઈએ-એમ સહજ વિચારી શકાય.

કટુક વણિકને અર્પણ

કુમારપાલ ગજન-પ્રાપ્તિ પહેલાં ભ્રમણ કરતા એક ભત્તીયાર્થ (ખભાત)માં હેમચંદ્રાચાર્યદ્વારા તથા અમાચ ઉદનનાગ આમ-જ્ઞા અને આશ્વાસન મેળવ્યા પછી આગળ જતા વટપદ્રપુરમાં આવ્યો હતો. અહીં ઉગ્રાનના વૃક્ષ નીચે વીસામો લીંડા હતો ભૂખ લાગતા તે કટુક વાણિયાની ડુકાને ગયો હતો. વિગ્રાપક (પ્રમો-તે રખતનુ નાણુ) કહી તેની પામે ચણા માગ્યા ત્યાં વાણિયાએ ચણા આપી દ્રવ્ય માગ્યું ત્યારે કુમારપાલે તે માગે ગીરા તરીકે મૂકતા, તેને નિશ્ચયથી વન-ખિત જાણીને કટુક જોયો કે—‘આ ચણા તમને મળત આપના થાયો’ તેનું નામ વગેરે જાણી લઈ કુમારપાલ, ફરી જટાધર થઈ અહીંતહીં ભ્રમતા ભયુકજ (ભદુચ)પુરમાં ગયા હતા. ગજન પ્રાપ્ત થતા દુતગ-શિરામણિ કુમારપાલે પાતાના ઉપકારીઓનું સ્મરણ કરી પ્રશસા-પાન સન્માન-દાન કર્યું હતું તે પ્રસંગે, પાતાને પૂર્વે કર્તવ્ય પૂરું નીવાર્યા વિના ચણા આપના કટુક વણિકને યાદ કરી વટપદ્રક (વટોદરા) તેને અર્પણ કર્યું હતું-એમ કુમારપાલ-ચંદ્રિન કાવ્ય-પ્રમુખ વ-ગસ પ્રગેરે અનેક સ્થળે જણાવ્યું છે.^૧ નિકમની સોળમી સદીના કવિ ચાન્દિસુદગણિએ જ્યેલા કુમારપાલચંદ્રિન કાવ્યમાં આ

૧ મ કામનુ વસુધાવક વટપદ્રપુર ગત ।

ધુધાર્ત કટુકારયસ્ય વાણિત્ત્વાપણ ચયૌ ॥ X X X

ચળકાન્ યો મુધાવ્ત્ત, તસ્મૈ સ વટપદ્રકમ્ ।

કટુકાયાપયત્ત્વો હિ નોપવર્તમન્નતિ ? ॥’

—વિ સ ૧૪૨૨ના જયસિલસુરિના કુમારપાલચંદ્રિ મા (સંગ ૩ પૃષ્ઠ ૨૨૧ પૃષ્ઠ)

નન્ય-પ્રાપ્તિનો યોગ્ય અનસર આ-ઓ ત્યાર એ શબ્દોને સાચા કરી
ળતાવ્યા હતા એ રીતે પોનાની તૃતીયા સાખીત કરી હતી મોસગિ
મિતને લાટમડલ આધ્યાના જે ઉ લેખો પાળના પ્ર ધોમા મળે છે,^૧
તેને તેના અધિકાર-સમયમા જ અને અધિકા સ્થલમા-લાટમાના
વટપદ્રકમા જ લખાયેના પુસ્તકના ઉપર્યુક્ત ઉલેખથી પુષ્ટિ મળે છે

તે અમયનુ ખીલુ પુસ્તક, રત્નાકગવતાગિકાનુ છે વાદી દેવ-
મૂર્તિના શિષ્યગત્ન વિદ્વાન્ રત્નપ્રલસૂગિની આ પ્રસિદ્ધ (ય વિ પ્ર)
તૃતિને વિ સ ૧૨૨૫મા કા શુ ૭ જુલવારે વટપદ્રકમા ૫ પ્રલાકર
ગણિએ પોતાને માટે લખાની હતી-એમ જેસલમેરના કિલ્લાના મોટા
જૈનભડાગની તાકપત્રીય પોથીના અ તમા જણાવ્યુ છે ^૨

આ ઉપરથી સમજી શકાય તેમ છે કે-ચિકમની બાગમી-તેગમી
સદીમા આ વટપદ્રક(૧૩૦૬ગ)મા પ્રાકૃત-સંસ્કૃત ભાષાના વિશાગદ
દર્શનશાસ્ત્રોના અભ્યાસી, આધ્યાત્મિક ઉપદેશાત્મક સાહિત્યના રસિક
વિદ્વાન્ જૈનાચાર્યો અને મુનિઓ આમાઆમા અને અન્ય સમયમા

૧ “ માંને સહચરામ્ય, ય વદ મોદવાન્ મુદ્ધ ।

તસ્મે ઘોસરિમિત્રાય, સ દદૌ લાટમખ્ડલમ્ ॥

—વિ સ ૧૪૨૨મા રચાયેના જયસિહસૂરિના કુમારપાલચરિ મા
સગ ૩ શ્લોક ૧૪૩ ૧૫૨ ૫૨૫

“ ઘોસરિમાદ્ગમિત્રાય લાટમખ્ડલમ્ X X

—વિ સ ૧૪૮૨મા રચાયેલા જિનમ જનગણિના કુમારપાલમળધમા
પૃ ૭૫

‘ લાટદેશ મૂલ પાટિતારિવજો ઘોસિરેરાપવદ ગ્રામયુગ્માશ્રમ ॥

—વિ સ ૧૫૨૫ લગલગના આદરિ સુદરગણિના કુમારપાલચરિતમા
(સગ ૩ શ્લોક ૨૦)

૨ સવત્ ૧૨૨૫ વર્ષે કાર્તિક સુદિ ૭ ત્રયે વટેદ વટપદ્રકે પઠિતપ્રમાકર
ગણિનામાર્થે રત્નાકરાવનારિકાપુસ્તક લિખાપિતમિતિ ॥

—જેસલમેર બા અચસૂયા (આ ઓ સી ન ૨૧ પૃ ૧૮)

વિ સ ૧૩૬૧મા મેરુતુગચ્છિએ જ્યેના પ્રજવચિતામણિમા તથા પુનતન-અધત્તમહ (સિંધી જૈન મથમાલા ૫ ૪૪-૪૫)મા સંદર્ભ-અક્ષા સાથે આ વટનાનો કુલો ઉલેખ જોવામા આવે છે

કુમાગપાલના ગાજ્ય-સમગ્રમા વટપદ્રના વેપારીઓએ પાટણના આદિ ન-મ દિગ્મા મહાયતા કરી હતી-એમ 'ટલાક લેખ ૧ જણાવે છે

લીમદેવ(ખીન)ના ગાજ્યમા

લાદેશાધિપત્રી ગોમનદેવ અને રત્નસિંહના સમયમા
લેખક ૫. વોમરિ

નિકમની તેમજ મદીમા ગર્જગ્ધ્વ લીમદેવ(ખીન)ના ગાજ્ય-સમગ્ર(વિ સ ૧૦૩૫ થી ૧૨૬૮)મા વટપદ્ર પુ (૧૧૬૧)મા નિર્મિત પ્રબુદ્ધ પડિત કેશવ ચર્ચિગના જેના પુત્ર લેખક ૫ વોસગિના હાથે લખાયેલુ તાડપત્રીય પુસ્તક અઘાપિ વિદ્યમાન છે પન્માર્ત કુમા પાલ ભુપાનને સાલળવાની જગા થતા તેની પ્રાર્થનાથી હેમ ચદ્રાચાર્યે જાનગ્ગાન સ્લોકપ્રમાપુનુ, વેપાગ નિવજ્જવાણુ, જાન પ્રમાશવાણુ યોગશાસ્ત્ર (જૈનધર્મપ્રમાન્ક મમા ભાનનગન્દાગ ૧) વિ સ ૧૨૧૬ લગલગ ગચ્છુ ૮૭ આધ્યાત્મિક ઉપદેશાત્મક જે શાસ્ત્રને અધ્યાત્મોપનિષત્ત નામથી પણ ઓળખાવ્યુ છે આ ઉપયોગી શાસ્ત્ર, હેમચદ્રાચાર્ય અને મહાગાજ કુમાગપાલના સ્વર્ગનાસ (વિ સ ૧૨૦૯-૩૦) પછી લગલગ વીસમા સર્વે-વિ સ ૧૦૫૧મા-આજથી લગલગ સાડા આતસો ૪૬ પહેલા મહાગજ લીમદેવના ગાજ્યમા ઉપર્યુક્ત ૫ વોસગિ દ્વા ૧ લખાયેલુ મળે છે ૧

૧ સ્વસ્તિશ્રી ચિક્રમગૂપ્તે સવત્ ૧૦૫૧ વર્ષે વાનવમુદિ ૧૦ ગુફે રેવતીનક્ષત્રે સિદ્ધવોગે મહારાજશ્રીમીમદેવવિજયરાજ્યે ધવનિવનિતાપ્રશસ્તકસ્મૃતિકાતિલકાયમાન-લાટશાલકારિણિ સન્નમનમનોહારિણિ વિવિધધર્મિસવિરાજમાનદમવત્તીસ્થાને શ્રી-માલવસીયે મમાનજ્ઞેન જગનનદનેન નિર્મલતમમમ્યક્ત્વધરેણ શ્રે દેવધરેણ

અપાયેના નટપદ્યુગ્ને નાગડદેશનું જણાવ્યું છે, પણ કુમારપાલને પર્વટન-ક્રમ વિચારતા તે યોગ લાગતું નથી, ત્યાં લાટદેશનું પ્રયુક્ત વટપદ્ર (વગેરે) સમજવું હયિત લાગે છે

વટપદ્રની જનમૂર્તિની હેમચંદ્રાચાર્યદ્વારા પાટણમાં પ્રતિષ્ઠા

પરમાર્જન કુમારપાલ ભૂપાલે પર્વે કૈલા અબખ્ય (માસ વગેરે) લક્ષણના નાયશિત માટે હેમચંદ્રાચાર્યને પૂછ્યું હતું, તેના પ્રત્યુત્તરમાં—અપવિત્ર થયેના ૩૨ દાતની શુદ્ધિ માટે ૩૨ વિહારો (જિન-મંદિરો) કંઠાવવા શુરજીએ સૂચના કરી હતી તે પ્રમાણે નાજીએ કંઠાવતા તેના પ્રતિજ્ઞા-મહાત્સવ-ત્રસ ગે નટપદ્ર (નડેદગ)થી વસાક કા પાક (કા ૭૩-કા ૮) નામનો એક નનહારી પોતાના પ્રાસાદના મૂલનાયકની પ્રતિજ્ઞા કંઠાવવા માટે પાટણમાં આવ્યો હતો. લાવેલ બિંબ (પ્રતિમા) ને પાટણના મુખ્ય પ્રાસાદમાં મૂકી તે ગૃહસ્થ હિપરકાન્-હિપારો લેવા ગયો હતો. ત્યાંથી પાછા ફરતા નાજના અગ્નિક્ષેત્રથી રોક-ટોક થતા લક્ષ-ધડી નીતી ગઈ જણાના તેને ખેદ થયો હતો. પણ હેમચંદ્રાચાર્યે તે સમયમાં-હિન્દમાં આવેલા લમને જ શ્રેષ્ઠ અબ્યુદયવાળું જણાવી પ્રતિષ્ઠા કરી આપી તેને આશ્વાસન આપ્યું હતું

× × મત્રિગણિશમ્બલો રાત્રી વટપદ્ર પ્રતિ ચલિત । × ×

× × વળવળવૃક્કટુકાય વટપદ્રપુર ત્તમ્ ॥

—જિનમંદિરના કુમારપાલ-પ્રણયમાં

‘મીનસ્તતો મો વટપદ્રકે ચયાવસ્થાન્ તદુપાન્નરોસ્તલે ક્ષણમ્ ॥ ×

તસ્મૈ ત્તૌ ચ વળવાન્ ગુણજ્ઞ પુરા કુમારાય વણિત વરણ્ય ।

બન્ન મુન્ન વાગ્દેસાસાર, તસ્મૈ પુર શ્રીવટપદ્રલક્ષમ્ ॥ ’

—કવિ ચારિત્રસુદરણિના કુમારપાલચરિત્ર (સ ૨ શ્લો ૨૬ સ-

૩ શ્લો ૨૨)માં

વીર, દાનવીર અને ધર્મવીર તરીકે પ્રખ્યાત થયેલા ગૂર્જરાતને ગૌરવશાની કરનારા, આબૂ, ગિરનાર, શત્રુજય, પાવાગર જેવા ગિરિગણને લેન-મદિરોથી સજ્જાનારા, પ્રતિભાશાની મનીષ્ય નગ્નપાલના અનુજ સહોદર બધુ મ તેજપાસે ગોધનના ઉદ્ભવ ગજ ધૂધુલને ભુજ-બલવી જિતી ઋક્યો હતો, તે પછી ત્યા જય-અમાન્ક જય-અભ જેવું અજિતજિન-મદિર કરાવ્યું હતું સાથી મેના માથે પ્રયાણ કરતા માર્ગમા દાન-નીલાથી ચાગ વર્ણોને આનન્દિત કરતા સેનાપતિ મ તેજપાસે અનુક્રમે વટપદ્ર(૬)પુર(વડોદરા)મા પ્રવેશ કર્યો ત્યાર અંદિના ગજ જેવા નુમમદ્દ નાગજિએ ઉત્સાહથી તે વિજ્યા વીર મ નીશ્વરનો રાગત-મહાત્મવ કર્યો હતો ૧ તે મમનના ત્યાના અધિકારી ગજએ નમન કરીને વિવિધ પ્રદાનના ન્તો, મણિ, સુવર્ણ, જાતિવત ઘોડાઓ વગેરે નગ્નઓનું ભેટણ અર્પણ કર્યું હતું એ ભક્તિથી જિત થયેના મનિગજે મનેદ દર્શન-પ્રમાદથી આનન્દ આપ્યો હતો અને તેના આગ્રહથી ટેલકાક દ્વિમે નુધી વગેદગામા નામ કર્યો હતો તે સમયમા મ નીશ્વરે ત્યાના જીર્ણ થયેના (મ પ્રતિ ગજએ કરાવેલા) પાર્શ્વજિનેદ્રના પ્રાચીન પ્રાસાદનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો હતો તથા વગેદગા પાસેના ઉત્કલપુર (અગાટા)મા અને નન(ક)સ ગામમા પણ જિન મદિર કરાવી જાને પ્રમાદ આપ્યો હતો

હોદાઈમા ચીનુ ય જાઓની મૂર્તિઓથી રોલતો મનોહર ઉચ્ચ કિલો કરાવી ત્યાની રાજને નિર્ભય કરી હતી તથા ત્યા નેત્રાને અમૃતના અજન જેવું, આનન્દ આપનારુ પાર્શ્વજિનેશ્વરનું ચેત્ય, ચોતરફ ૧૭૦ જિનેદ્રોના દેવગૃહો (દેરીઓ) સાથે કરાવ્યું હતું તેમા પોતાના

૧ ચલ્લુ કમાલ સમાયાપીદ, વટપદ્રાગિષ પુરમ્.

પૌરેનૈસ્વરપૌરિનિમિત્તોરમનોભવમ્ ॥

—વિ સ ૧૪૯૭મા ૫ જિન ૩૫ મણિએ રચેના વસ્તુપાલચરિત્ર કાવ્યમા (સગ - શ્લો ૩૫૧)

ખ ભાતના પ્રાચીન શાતિનાથજી જૈન પુસ્તક—ભડાગમા ગેરી ઉપર્યુક્ત યોગશાસ્ત્રની તાડપનીય પ્રતિના અતમા લખાયેલા ૨૬ પદો અને ગદ્ય ઉલેખદ્વાગ જણાય છે કે—અવનિરૂપી વનિતાના પ્રશસ્ત કર્તૃગિકાના તિલક જેવા લાટદેશને અલગૃત કરનાર, સકલ જનોના મન હરનાર, વિવિધ ધાર્મિક જનોથી વિગળમાન દર્ભવતી (કભોઈ, વરોદગગજ્ય) સ્થાનમા વસતા વિશાલ કુટુંબવાળા શ્રીમાલવશી સુશ્રાવક ધર્મનિષ્ઠ અષ્ટી દેવધરે પોતાના પુત્ર જગદેવના શ્રેય-નિમિત્તે પૂર્વોક્ત પુસ્તક લખાવ્યું હતું પ્રો પીટર્સનના સન ૧૮/૭મા પ્રકટ થયેલા નીજ ગિપોર્ટ (પૃ ૭૭)મા એનો પ્રાત અશ પ્રકાશિત થયો છે

મહાગજ ભીમદેવના ગજ્યમા જિ સ ૧૨૪૭મા ભર્યમા લખાયેલા, ખ ભાતના જૈન ભડાગમા ગદ્યેય પર્યુપણા—કરપસૂનના તાડ પનીય પુસ્તકના અતમા મગતા ઉલેખ પન્થી જણાય છે કે—એ સમયમા મહાગજ (ભીમદેવ)ના પ્રસાદથી લાટદેશને પ્રાપ્ત કરનાર શોભનદેવ દડનાયક તરીકે અને તેની નિરૂપણાથી રત્નસિંહ ત્યા મુદ્રા-યાપાગમા (મ ની તરીખના ગજકાગલાગ પગ) અધિકારી નીમાયેલો હતો^૧ એથી જિ સ ૧૨૫૧મા પણ લાટદેશ પગ અને તેમા અમાવેશ પામતા વટપદ્ર (વરોદગ) પગ પણ તેમનો અધિકાર હરો

મ ત્રીશ્વર તેજપાલના સ્મારક સુકૃત્યો

નિકમની તેગમી મદીના ઉત્તગર્ધમા કીર્તિશાલી ધર્નવ્યો કરી યુદ્ધ

સકલધમકર્માવન્તિતેન ઠ આમહ નરસિંહાદિસુતસહિતેન નિગુપ્તજગદેવ યોનિમિત્ત શ્રીવટપદ્રકપુરપ્રસિદ્ધપ્રમુદ્ધ-પ વશવસુન-પ વોસરિહસ્તેનાશેષવિગેપજ્ઞાનવદ ચવમત્કારીન્મપ્રતિમપ્રતાપશ્રીજિનશામનપ્રમાવરુ શ્રીકુમારપાન્મૂળલવિ રાયિતસ્ય શ્રીહેમ ચદ્રચરિરચિનસ્ય ત્રીયોગશાસ્ત્રસ્ય વૃત્તિપુસ્તક સ્તિતિનમિતિ । —૫^૧ રિ ૩ ૫ ૭૭

૧ વિશેષ માટે જુઓ પી રિ ૩ પૃ ૫૧

ભાગ પાટાગના લેન પુન-ભડા ના ખર્ચ અનુભવમાથી ખણુરામા આ-યો છે, જે તાડપન પન હાર્ડ નિકમના ત મી મદીમા નખાયેનો પેનાનુ અનુમાન કન્યામા આને છે ૨

વિક્રમની ચાંદમી મદીમા

વીમવદેન અને અર્જુનદેવના ગન્યમા

લાટદેગારિડાગી મત્રા મલક

શ્રીશ્રીમાન કુલમા ઉત્તરવલ ગર્ભિનાગા મની ઉ ન થર્ડ ગના તેના પૌન પદ્મમિલને પૃથિમ ની રિનાથી ૧ મલ્લમિલ, ૨ મામતનિલ અને ૩ મલ્લસ એ નામના નામ પુના થના હના તમાના મનસુના હન-મનને વીસલ મદીપાલે મોગદ-કન્યુ (અપિડાગી)ની ગાર્યુમુદાથી દોપમાન ક્યો હતો ત ન ગમ (વીમન ન-ગન-નમય વિ મ ૧૩૦૧ થી ૧૩૧/ સુધી)ના શાસનથી લાટદેગના અપિડાગી થના મનસુ મનીએ કેવા (નર્મદા)મા ભાનિલ હ તથને દિન્ય ગરીન સાગ્યુ કરુ હુ તે અ નત પ્રિન ભાઈના પ્રેન માન આમત મનીએ મન-નાગનથુ નામની દગ્ગિની પ્રતિમા ગ્યાપી હતી અને કેવનાચન (ગિનાન)ના શિખન પન નેમિગિનાનની આગળ ઊંચા પ્રાસાદમા પાર્શ્વગિનેનુ ગિમ થાપિત કરુ હુ વીમન જુપાનની જેમ અર્જુન (ગન-મમર નિ મ ૧૩૧/ થી ૧૩૩૧ સુધી) નામને પણ જે મામતમિલ સચિવને મોનના અધિડાગી કર્યો હતો, તેણે મમુ ના તીન પન દાન-તીપનિ(દાન-ડાનાવ)ના માર્ગમા હુ થયેના

■ ■ X X X X મત્ર પ્રવર્તિતવિવરણપુદ્ધયાપારમનોદરાન્ મના મત્રિદિન માનુકુ નરાન્ નિરસ્તમમમ્મર્ગનવિવાન્ મુગ્ધાનનામન્ય-યૂજ્યગતશ્રીમાનુપ્રમશૂરિ પાદાન્ પદ્મદ્રમામાલ્પમાવ દ્રગણિ મમમ્મમાધુમલિત X X

—વિગેર માટે કુઆ વિનસિતિ ગેળી સા નર નિનનિજનની મસ્તાવનામા પૃ ૫૨-૫૩

પૂર્વજેની મૂર્તિઓ કગની હતી મોનાના કનગો, ૬૪૭૬૩ અને તોગણી
 મુદ્દા ન્યના કગની હતી તે મદિના નનાનકમા હાથી ૫૨ આર
 થયેલી, હાથમા રૂપાના ફૂલોની માળા લઈને નહની મચિવેશની નાના
 કુમાન્દેનીની મૂર્તિ પણ ગોલતી હતી

દર્ભાનતી (ડભોઈ)ની ભૂમિમા નહેવા પૈઘનાથજી મદિમાથી માનવ
 ગજે હળુ કગલા ૨૧ (૧૮) મોનાના કલગોને પાગ ત્યા ગ્યપાનના એ
 મનીશ્વરેએ ત્યા મહાગણા વીન્ધવન અને મહાગણી જયત નેનીની
 મૂર્તિઓ સાથે પોતાની નમ્ર મૂર્તિઓ ગ્યપાની હતી સ્વાદુ પાણીવાળી
 સ્વયં નના નામની મોટી વાવ, સદેદ (આન્સ) પાપાણુનુ તોગણુ વર્મ
 માડની અને જિન-મદિનો પણ ત્યા મુદ્દા ન્યના કગની હતી

મહાગણા વીન્ધનલના કાલ-ક્ષેન ડેવા-ને ઓ નદીના સગમ ૫૨
 (ચાપોદમા) વીરેશ્વ-દેનકુલ દાગ તેમનુ સ્માન્ક અને કુ ભેશ્વ તીર્થ
 મા તપગનીઓ માટે મર્વ પ્રકાગની ધર્મ-સામગ્રીનાળા પાય મરો ડગા
 હતા દર્ભાવની-પ્રશસ્તિમા જણાવેલો એ ઉ લેખ, વિ સ ૧૪૯૭મા
 ૫ જિનર્ણગણિએ ગ્યેના વસ્તુપાલ-ચર્ચિ સ કાન્યના આવારે
 મે 'તેજપાલના વિગ્ય નિગવમા દર્શાવ્યો છે

વિ સ ૧૨૮૯મા પોષ રુદિ ૮ લૌમનારે વટપદ્રફ લખેની
 જણાવેની ગરુડવહા મહાકાવ્યની તાડપનાય પોથી ખુલાતના પ્રાચીન
 શાતિનાથજી જૈન પુસ્તક-લડાન્મા છે જેને એડીટ શક પાકુ ગ
 પડિતે ઇલાશ કિટિકવ નોટ (પે ૪)મા K સન્નિચિત્તથી ઓળખાની
 છે તે વટપદ્રફ-નડોદગ(૨ નડોદ)મા લખાયેની જણાય છે

પૂજ્ય સૂરિ તન્દ્ર લખાયેલુ પ્રાચીન પત્ર

નડઉદ્ર ગ્રામમા સાધુઓ સાથે વગેલા પ્રભાચદ્રગણિ નામના
 વિદ્વાન જૈનમુનિએ પોતાના મ માનનાય પૂજ્ય આચાર્ય ભાનુપ્રભસૂરિ
 તન્દ્ર ૭૬૬ મસ્કૃત ભાગમા ગવમા લખેન એ નિનમિપનને યોગે

કાવ્ય (પેથગાદિ-ચંદ્રિત)મા પણ આને અનુમતતા ઉલેખ છે ^૧
સભવ છે કે-એ ગ્તોનામે બે વાગ સુચવેલા વટપદ્રમા એક લાટ દેશનું
પ્રસ્તુત વડોદરા અને ખીજી કદાચ અન્ય (નાગક દેશનું વડોદ) હોય

વિક્રમની પદમી મદીમા

સારગ મત્રા

૧ વિક્રમની પદમી મદીમા પર્વાર્ધમા તપાગર-નાયક દેવસુદન્સૂચિ
પ્રભાવક આચાર્ય થઈ ગયા જેમનો જન્મ વિ સ ૧૩૯૬મા પ્રવળ્યા
વિ સ ૧૪૦૪મા મહાશ્વપુર (મહેસાણા)મા, તથા સૂત્રપદોત્તમવ
વિ સ ૧૪૨૦મા પત્તન (પાટણ)મા મૌર્વણિક મધપતિ સિહ
કરેલા મહોત્સવપૂર્વક થયો હતો વિ સ ૧૪૫૦મા અર્ગવામી થયેલા
એ સદ્ગુણી સૂચિના અનેક સત્કર્તવ્યોમા એક આ છે કે “ વટપદ્ર
(વડોદરા)મા વાચ કગના સાગ નામનો મત્રી પૂર્વજોના કમથી
જિન-વચનો પ્રત્યે પણ દ્વેષ કરતો હતો, પરંતુ દેવના ચચનથી બોધ પામી
અલિપ્ત (નિયમ) કરી સિદ્ધપુરમા ગયેલા યુગ-પ્રધાન દેવસુદન્સૂચિન
મળ્યો હતો અને વેદ વગેરે શાસ્ત્રો દ્વારા અનેક ઋશ-પ્રેમણા કરતા ત
આચાર્યના પ્રતીતિનાળા ચચનામૃતોથી હર્ષ પામ્યો હતો તેથી નમન
અને સ્તુતિ કરતા તે મત્રીએ ઋષ્ટ થઈ મિથ્યાત્વ-વિષ તણ, જિન-
ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો હતો ”-એમ તે સૂચિના પ્રશિષ્ટ મુનિશ્વર સૂચિએ
વિ સ ૧૪૬૬મા એની ગુર્વાનનીમા જણાવ્યું છે ^૨

૧ “ નાસિકવ-વટપદ્રયો X X હસ્થાપનેકસ્થાનેષુ રૈન્દ-કન્દશાન્વિતા ।
ચતુરક્ષાધિકાશીતિ પ્રાસાદાસ્તન કારિતા ॥

૨ “ સારહમન્ત્રી વટપદ્રવામમાગ, દિવન્ જિનોત્તરિપિ પૂવક્રમાવ ।
વિરુધ્ધ દેવસ્ય ગિરા યુગોત્તમાનમિગ્રાત્ સિદ્ધપુરેર્ધમમ્ય યાન્ ॥
વેગદિશાઞ્ચ કૃતનૈવનાદન સપ્રત્યવર્ચદ્વચનામૃતૈમુદા ।
વિધૂય મિથ્યાત્વ-ગર નતિ-સ્તુતી, સજન્ પ્રવુદો તિનધર્મમયતી ॥

—ગુર્વામથી (૫ વિ ૧ શ્લો ૫૧૨-૫૧૫)

રેવતીકુડ મહાતીર્થને માતાના શ્રેય માટે પાપાણાના નવા પગથિયાઓ દ્વારા દેવોની વાવ જેવું કનવ્યુ હતું અને ગણેશ, ક્ષેત્રપાલ, સૂર્ય તથા ચંદ્રિકા વગેરે માતાઓ નાથે મહાશ્વ વિષ્ણુ તથા રેવતી અને બનદેવની મૂર્તિઓ કનની હતી ત્યાં રટ માથે મનોહર કૃષ્ણ નાચ્યો હતો જેના અંબ(જ)નાડામા અમૃત જેના પાણીને ગાયો પીએ છે અને જ્યાં ગ્નાન કનવાધી બાળે રવતીના ગ્રહ (વળગાડથી) મુક્ત થાય છે

વિ સ ૧૩૨૦મા જેટ સુ ૪ છુધવાર પ્રતિષ્ઠિત થયેના, એ સામત મનીના કીર્તનની સ પ્રશસ્તિ તે મનીના કુટુંબના માનીતા અને ૫ મોક્ષાર્કના પુન હિંદુ કવિએ ગ્રંથી હતી પોગબદર ગજ્યના કાટેલા ગામના મહાકાલેશ્વરના મંદિરમા ગહેલો આ શિલાલેખ તનનુપગમ નિપાઠીદ્વારા સન્ ૧૯૧૫ના શુદ્ધિપ્રકાશ (પુ ૬૨, અ ૧)મા પ્રકટ થઈ ગયો છે

પેથડશાહે કરાવેલ જિન-મંદિર

માડનગઢ (માનના)ના મહાગજ જયસિંહના સચિવ પૃથ્વીધરે (પેથડશાહે) તપાગજના વર્મધાપસૂગ્નિના ઉપદેશથી વિ સ ૧૩૨૦ની આસપાસમા જુદા જુદા સ્થળોમા સોનાના દડ-કલશોનાળા ૮૪ ચૈત્યો કન્યા હતા તે તે નગરા, ગામો, પર્વતો વગેરે સ્થળોના અને ત્યાંના મૂલનાયક-મુખ્ય જિનના નામનુ સ્મરણ કનવત્ત એક સ સ્તોત્ર, ઉપર્યુક્ત સૂગ્નિના અનુયાયી સોમતિલકસૂરિએ વિ સ ૧૩૮૦ લગભગ-મા ગ્યુ હતું, તેને મુનિમુદ્ગસૂગ્નિએ વિ સ ૧૪૬૬મા ગ્યેની પર્થુ-પણાપર્વ-વિરાસિ-નિદશત ગિણી (ગુર્વાવની)મા બિતાયું છે એમા વટપદનો બે વાગ ઉલ્લેખ કરી જણાવ્યું છે કે-પેથડશાહે વટપદમા વીગ જિન અને આદીશ્વર જિન-એમ બે જિન-મંદિરો કરાવ્યા હતા વિક્રમની સોળમી સદીના કવિ રત્નમડનગણિના મુદ્રતસાગર

૧ 'શ્રીવીરો વટપદ-નાગપુરે X X નામેયો વટપદ-ગોગપુરયો'

—ગુવાવની (ચ વિ ગ્ર પૃ ૨૦, મ્થો ૧૯૮-૨૦૦)

[૧ મ ૧૫૪૦ (શા ૧૪૦) મા યૈન ગુ ૨ ગતિ ગૂર્જ-
વર્ગી ૫ મહાગાન્ધિગજ સુનતાન પાતિશાહ મહમૂન્નુ ગજ્ય હવુ
તે મમનમા ગ ધાન્ધ દિન્મા વામ કન્તા ગૂર્જ-૨૪૫૧૧૧૧ વાગાદર-
પુરીન શાહ જીવાએ લખાવેન સુન્તા(સૂક્ત)નામ મથની પ્રતિ મને
કે તેના અતમા મૂચ-નુ ઠ -સાહ ભાગ(ખ)ના સુત પન્મશ્રાવ-
નિનધર્મ-પ્રભાવક સદયાન ર્માવા શાહ ભાગ ધર્મ ગયા તેની
ભાર્યા સમન્ત મતીઓમા શિરામણિ વિનનાદિ સદગુણાને ધાન્ધ
કનારી શ્રાવિકા નાગરેવા હની તમને (૧) જીના, (૨) જીણા
અને (૩) નિઘાધન નામના ૩ મ પુત્રા હતા શાહ જીવાને જીવાદે
ભાર્યાથી (૧) સહઅકિન્ણ અન હામનદે નામની ખીજ ભાયાથી
(૨) સહઅમલ એમ મે પુત્રા હતા શાહ ભાગ પન્નોક-વાસી થયા
પછી શાહ જીવાએ જૃહતપાપક્ષના ગગનાન ઉદયમાગન્સુન્ના બે
પદ્ધરા (૧ લમ્ધિમાગન્સુન્નિ, ૨ ગીલસાગન્સુન્નિ)માથી ગીલસાગ-
સુન્ના ઉપદેશથી પાતાના એન માટે ઉપયુક્ત ૩ થ નખારી તેમને
વાચનાર્થે અર્પણ કર્યો હતા ગ ધા વાસી ઓદાગર-૨ નાલિના મૂલ
ગગના પુત્ર ૫ દુદાએ લખેની આ પ્રતિ અમનવાદમા ૫ પ્રતાપ
વિજયના જ નહીં છે

[૧ સ ૧૫૪૦ મા માન વ ૬ ગતિ ૪૫૫૫ મા ગસ કનના
વાનસાતિના દોશી કુળમા થયેના માગોન્ની ભાગ [મ]જાઈએ
પાતાના એન માટે કગવલ અને જૃહતપાપક્ષના લગ્નકે જ્ઞાનસાગ-
સુન્ના પન્ધ ભ ઉદયસાગન્સુન્નિએ પ્રતિજિત કરેલ કુ થુનાથ જિનની
મુખ્યતાવાળા ચતુર્નિશતિપ (વાતુમય ૨૦ જિન-મૂર્તિ) હોઈમા
સામના-પાર્શ્વનાથના જૈન હગમા છે [શુદ્ધિ જૈનપ્રતિમા-નેખ
સગહ સા ૧, લે ૧૩]

૧ પ્રગસ્તિસ ગ્રહમા પ્ર ૨ થયેન વાગા ૨૫ અ ૧૧ ૧-વડોદરા
નામ સાથ સબધ વ લે છે

૨ પ્રગસ્તિસ ગ્રહમા નીનગતીન અન ૧ ૧ અતુ અશુદ્ધ પ્રકર થયુ છે

વિક્રમની સોળમી સદીમા

પ્રતિષ્ઠિત જૈન પ્રતિમાઓ અને લખાયેલા પુસ્તકો

વિ સ ૧૫૦૩મા જ્યે શુ ૭ વડુદમા વાસ કરતા શ્રીશ્રીમાન
ગાતિના ગૃહસ્થ કુટુંબાએ કનવેન અને ધ્યાનાયુગરઠના બુદ્ધિસાગર
મૂર્તિના પદ્મ નિમલસૂત્રિએ પ્રતિષ્ઠિત કરલ નમિનાથજિન-મિમ
(ધાતુમન પચતીર્થા પ્રતિમા) અમદાવાદમા ચઉમુખ શાતિનાથજી
નામના જૈન-મદિગમા છે [બુઓ બુદ્ધિ જૈન ધાતુપ્રતિમાલેખસમૂહ
ભા ૧, લે ૧૮૬]

વિ સ ૧૫૦૬મા માધ વ ૧૪ વટપદનગરમા લખાયેન ચ દા
વિજયન પયના (જૈન પ્રકીર્ણકસૂત્ર)ની પ્રતિ વડોદગના જૈન જ્ઞાન
મદિગમા પ્રવર્તક કાલિવિજયજી મુનિગજના શાસ્ત્રસમૂહમા છે

વિ સ ૧૫૦૮મા વટપદમહાનગરમા સકલ સદ્ય માટે લખાયેલી
ઉત્તર પથ્થનસૂત્રની પ્રતિ મૂત્તમા જૈનાનંદ-પુસ્તકાલયમા છે

વિ સ ૧૫૧૧મા શ્રા વ ૪ વિવાર વટપદનગરમા લખાયેલી
ભવભાનનાથમૂર્તિની પ્રતિ જાણીમા જૈન જ્ઞાનમદિગમા છે

વિ સ ૧૫૩૧મા કા શુ ૧૨ વડુદા ગામમા વાસ કરતા
શ્રીશ્રીમાલ-ગાતિના કુટુંબે કનવેન અને પૂર્ણિમાપક્ષના સાધુગ્લનન
પદ્મ સાધુસુદગ્ધસૂત્રિના ઉપદેશથી પ્રતિષ્ઠિત થયેલ વર્મનાથજિનની
મુખ્યતાગણો ચતુર્વિંશતિપદ્મ (ધાતુની ૨૪ જિન-પ્રતિમા) ઉભોઈમા
વર્મનાથજિન-મદિગમા છે [બુઓ બુદ્ધિ જૈનપ્રતિમા-લેખ
સ ૧૭ ભા ૧, લે ૪૭]

—વિશેષમા ઉપરુક્ત ચાર મ ની કીસાવાલ શાતિના હતા
તમની માતાના જૈનવ્રમ પ્રત્યે દયાવાદ અને પ્રેરણા હતી તથા તે મ નીએ
શત્રુજયની યા ૧ મી હતી-એમ વિ સ ૧૫૨૨મા ચ શુભશીવે રજેલ
પચતીર્થમધ (કાકોરા)ની ૩૦મા કથા ૪૨થી જણાય છે

આ જ વટપદાય શાખા આગળ જતા ગરબના નામથી નાણીની યર્ષ સ્ત્રાએ છે જેમ કાલણોની અને વણિકોની ભુદી ભુદી ચાગગી સ્ત્રાતિઓ ગણાય છે, તેમ જૈનશ્રમણોના જૂ. ૧. જૂદા મુદાઓ ૧૪ ગરબોના નામે ઓળખાય છે જાનક ભીમનિહ માયુ- નન્દથી પાયેના જૈનપ્રબોધ (પૃ ૬૦૧)મા નથા ૨૧ છુદ્ધિઆગમ્મુનિ ૭એ ગરબમત- પ્રમથ (પૃ ૨૮૨-૨૮૪)મા પોતાના નગ્રહમાની પાવનીની પ્રતિ પગથી ૮૪ ગરબોનું જે લિગ્ત પ્રમ્ત કન-નું છે, તમા આ નટપદીન શાખા (ગરબ)નું નામ જણાવુ નથી તો પાશુ દાનમા ૪૧ પદનાની બીજી યાદીઓમા જણાવ તે વિ મ ૧/૩૧મા અને ૧/૩૮મા તખાયેના જણાતા પૂનાના ગ્રથ-અગ્રહમાના મે પાનામા ભુદી ભુદી ૧૪ ગરબોની નોવ જણાવ તે તમા ન ૧/૧મા ૨૩૦-૨૩૧મા ગરબ નામનો ઉ લેખ જોવામા આવે છે ૧ આ ગરબ, ઉપર જણાવન પૂર્ણિમા- પયની વટપદાય શાખાથી ભુ. ૧ નહિ દોર-તમ ૩૩ વામા આવે છે

લખાયેલી જૈનપ્રતિયો

વિ મ ૧૫૮પમા નટપદનગમ્મા વાસ ના ગાત જિનદામની પુત્રી ક્રિણી માટે તપાગરબમા મૌભાચા ર્મુનિના અનુયાયી ૫ સ્વર્ણવિજયગણિના શિષ્યે નખેરી ઉપજનમાલા (૨૧)ની પ્રતિ પાટણુમા જૈનસંઘના પુસ્તક-ભા ૧મા છે

તપાગરબાધિપતિ સોમચુદ્ગમ્મુનિ (૨૧ વિ મ ૧૪૯૯)ના શિષ્ય નિશાલગજમ્મુનિના ત્રિશિષ્ય અને ૫ જેરન નગણિના શિષ્ય સયમમૂર્તિ ગણિએ નટપદ નગરમા નિકમની સાળમી સદીના ઉત્તગર્ધમા લખેલી ઉપજમાલાની અન્યૂનિાણી પ્રતિ પાટણુના તપાગરબના લકામા છે

૧ જુઓ-શ્રીજિનવિજય સપાદિત જૈનસાહિ ૪-સરોધઃ [૧ ૮૩-૪ ૫૬૩ અક ૧ પૃ ૩૦-૪]

૧૫૬૫ (વડોદરીયા) ગાખા

જેનાના ધર્માળ ન દાવના પૂર્ણિમાપક્ષ (વિ સ ૧૧૫૯થી પ્રખ્યાત)ની અનેક શાખાઓ ઝડપ થયેલી જણાય છે તેમાંની કેટલીક પ્રધાનશાખા, અતુર્થશાખા, સાધુપૂર્ણિમા એના નામથી ઓળખાય છે, તેની રીતે ટૂંકી શાખાઓ ગામ-નગરોના નામથી પણ પ્રસિદ્ધિમાં આવી છે કછ્ઠીગામના નામથી કછ્ઠી (ખીજી શાખા-કાછેલા-કછોલી વાલ પૂતમીના ગરુ), ગપરી ગામના નામથી ગપરીઆ, લીમપલ્લીના નામથી લીમપલ્લીય ભૂચકરુ (ભરુચ)ના નામથી ભૂચકરુની શાખાના ઉલ્લેખો જાણવામાં આવ્યા છે તેમ વટપદ્ર (વડોદરા)ના નામથી વટપદ્રીય શાખાનું નામ પ્રસિદ્ધ થયું હતું—એમ જાણવામાં આવે છે એમાંના મુખ્ય આચાર્યો કે સાધુઓ વટપદ્ર (વડોદરા)ના નિવાસી હોવા જોઈએ, અથવા તેમનો વડોદરા સાથે નિકટ સંબંધ હશે એમ સહજ અનુમાન થઈ શકે. આ વટપદ્રીય શાખા કયાંથી ઝડપ થઈ? ત્યાં આચાર્ય વા સાધુથી પ્રખ્યાત થઈ? એ લોકીકન લજી પ્રકાશમાં આવી નથી તેમ છતાં વિક્રમની સોળમી સદીના પૂર્વાર્ધમાં એ શાખાના આચાર્ય હતા અને તેઓના ઉપદેશથી તે સમયમાં પ્રતિષ્ઠિત થયેલ જન પ્રતિમા, લેખ સાથે જાણવામાં આવી છે.

વિ સ ૧૫૪૭માં માધ સુ ૧૦ સુરવાર શ્રીશ્રીમાતસ્તાતિન વ્યવહારી હોતાની ભાર્યા કસ્મીગદેના સુત મેહાની ભાર્યા માણિકીએ પોતાના શ્રેય માટે છનિતગ્વામી શ્રીસુમતિનાથનું ગિજ કગલ્યુ હતું તેની પ્રતિષ્ઠા, વટપદ્રીય પૂર્ણિમાપક્ષમાં થયેલા દેવસુદરસૂગ્નિ ઉપદેશથી ઋ (ઝી)જૂવાડામાં થઈ હતી—એમ રાવનપુરના શાતિનાથ-જિનમંદિરમાં રહેલી ધાતુમય જિન-પ્રતિમાના લેખ પરથી જણાય છે. ૧

૧ સ્વ શ્રીવિજયધમ સૂરિ-સંપ્રદિત અને મુનિરાજ વિદ્યાવિજય-સંપાદિત નાચીન લેખસંગ્રહ બા ૧ લેખ ૪૫૫ (ચ વિ ગ્ર મ)માં સહજ અશુદ્ધ વગ્ગદ્રીય અને ૫ ઉપમા જુદા જુદા ૧૨૪૪ તગત શાખાઓ માં વટપદ્રીય છપાયું છે ત્યાં વગ્ગદ્રીય હોવા તેઈએ.

સ્કે ૬-પુગણુનો એ વર્માન્ધર-માહા મવાળો ભાગ કૃમાગપાલના અને તેના વશનેના ગભ્ય-કાલ પછી ઘણો મોટો બન્યો હતો-એમ તેમા જણાવેલા કૃમાગપાલના કા પનિક અમ ગજ સબધ ગો-થી જણાય છે વર્માન્ધર(૬) વમાન્યાની એક કિવન્તી એક પુગણુમા છે ૧

વિક્રમની મતગમી મદીમા

ચિતામણિ પાર્શ્વનાથ-સ્તવન

વટપદ્રનગરના શૃંગાન્ધર ચિતામણિ પાર્શ્વનાથનુ ૧૪ કડીનુ એક ગુજગતી સ્તવન પાટણુમા મો મોદીના લડાગમા ગદ્દતુ અગઉ વિ મ ૧૬૮૨મા પાટણુના જનમ જગના અવલોકન-સગે જોયુ હતુ, તેના કર્તાનુ નામ ગ્રપ્ત જણાતુ નથી પોથી સતગમી સદીમા લખાવેલી જણાન છે તેના ગ્રાન્લમા પડિત ગમ્તાગણિ ગુરને નમન કરતુ હોવાથી લેખક તેનો શિષ્ય જણાય છે

વગર ઘડિયાળી પાળમા પીપળા ગેરીના જનમ દિનમા એક ગવાનમા મૂલનાયક તરીકે ચિતામણિ પાર્શ્વનાથની ગ્રામીન મનોન લન્ય મૂર્તિ છે તે ચિતામણિ પાર્શ્વનાથને ઉંગી ઉપધુક્ત સ્તવન રચાયેતુ જણાય છે ૨

૧ મૈતિહાસિક દષ્ટિએ વડોદરા શહેર લેખમા રા જાણનદાસ મોદીએ સૂચન કરુ છે [જુઓ ગારદા સપ્ટેમ્બર ૧૯૦૨ પૃ ૪૭૬]

૨ આદિમા પતિતશ્રીવસ્તુ શિંગરુના નમ ૧ પછી આ પ્રમાણે માર લ છે—

જય જય-ગુરુ વાધિદેવ તુ નિબુવન-તારણ

રાગ મોન-અપરણ ધીર શિવ-સપ્ત-ગરલ

રા ૧૧૬૬ ને અતરગ રિપુ તો નિગરણ

તિહયણુ—સ-ય ને માયા મોહ લડ હેલા-ભજલ

શ્રીચિતામણિ પાસનિપ વટપદ્રનયર-રાગાર

મનહ મનોરય-પૂરણુ વહિત ફલ-દાતાર ૧

૧ શ્રીચિતામણિ-પાસનિપ ગુપ્તાર ગ્રાધારી

અતમા-કૃષ્ણ કરો મુઠ હર્ષ, નિમ ન પદ સત્તારિ ૧૪

અ ખિકા-ભક્ત જૈન મહત્ત્વા

નિકમની મોળમી સદીના પૂર્વાર્ધમાં થયેના જણાતા ઉપરાગરના ઉપા નાય કર્મચાગના શિષ્ય ઉપાધ્યાય દેવકલોલના ચરણ-ક્રમને નમન કરી તેમના પ્રતિજનુનાથીએ લખેતું એ એ પ્રિયણ વડોદરાના પ્રાચ્યવિદ્યામંદિર (નં ૫૬૮)માં સિદ્ધમાન છે તેમાં ઉપરાગરજીને માનના જુદા જુદા ગામમાં રસતા જુડી જુદાં શાંતિના જૈન મહત્ત્વાના કુટુંબ-પરિસંની વસાવતી-નામારની છે નિકમની અગિયારમી સદીથી સોલમી સદીના પૂર્વાર્ધ (નિ સં ૧૫૦૯) સુધીના ઐતહાસિક પ્રતિષ્ઠાપિ કાર્યોની મોટી અમા નાયનામાં આવે છે સરૂત અને પ્રાચીન ગુજરાતી ભાષામાં પદ્ધિનાગણી મનોહર નાગરી લિપિમાં કપડા પંખને બાજુ લખાયેલા આ પચ્ચીશ શ્લોક અને ૮ ઇંચ લાંબા તથા સાડાનર ઇંચ પાંચાળા દિપ્તિજ્વાલા નરકઉદ્ધાર નામ તથા નરકપદ્ર અને વડોદરા નામનો પાણી નિર્દેશ છે અને ત્યાં વસનાર અ ખિકાલના (કુલેની તરીકે અ ખિકાને માનનાના) લઘુગાખીન મંદિરના પદ્ધિના તથા સા ખીમાં અને અને સા સંધ્યજી વગેરના નામો છે ઉપર્યુક્ત ઉપરાગરના ઉ દેવકલોલના શિષ્ય દેવકલો વિ સં ૧૫૬૯માં જ્યેષ્ઠ ઋષિદત્તાત્રેયપાદ પાંચના તપાગરજી-જૈનપુસ્તક-નકારમાં જણાય છે

વડોદરાના આજ્ઞા

૨૦૬ મહાપુનાયુમાં રીજા આજ્ઞાના પૂર્વભાગ વર્માન્દય-માહાત્મ્યના નાતિ-મદ વર્ણન નામના ૩૯માં અધ્યાયમાં વડોદરા અન્વયનો ઉલ્લેખ છે ત્યાં રાગીના આજ્ઞામાં ૧ કુજ, ૨ કલસ ૩ વલસ અને ૪ ભાન્દાજી નામના ચાર પ્રવરા હતા-એમ જણાવ્યું છે ૧

૧ વડોદરીયાન્વય જાતાચિત્તાર પ્રવરા રચના ।

કુજ કુ મથ વલસ મારદાનસ્તથૈવ ચ ॥

—વિરોપ આદિ જુએ. રેક્ટર પુરાણ (મુબઈ-લેક્ટર રેડીમ પ્રેસ દ્વારા સં ૧૯૧૯માં પ્રેસ)

વગ્નિહ સપિની સાક્ષીએ તેમના પ્રમાણથી ગ્યેના આ ગનનો નીતે
મડ ન્યવા પણ છપ્પા દર્શાવી છે ?

૧ તેનો નારભ મા પ્રમાણે છે— અનમે સિદ્ધસ વસ્તુ-
માત સરમતિ-તથા ધી સુપસાય
રાજ શ્રેણીક તે તણુ મળધ રામ આવ નીધઉ
ગુણી ગુરુ શ્રીવરસિધરયિ-તપાઈ પ્રસાદિ સઠ ગાય સીધઉ
નયમ ખડ પુરડે કરિહ જિન-વાળી-સુપસાય
ખીજઉ ખડ પ્રારભ નર વાણિ ધડ મુજ માન ૧

તથા તેના અતમા રચના—અથ રચન—સમન મન સાતાની ગુરુ-
પ પરા જલાવી છે—

એક ખડ પિલિહ કીધઉ નસ સારના નીધઉ
ખીજઉ ખડ ગોતમ નામઈ [મનાહ] મનારય મીધઉ પુનિહ ૮

વટપદ્ર નયરિ સવત સોલ ખત્રીમઈ
બાદ્રપ વદિ મીજઈ સુમ(ક)ઈ એ નારભ ૯

નાઈ સુકવિ-મત્ય કાઈ સુગામગતિ સાન-મ મતિ મિનહી
કુરપાલ રપિ અમહે રત્યા ચહમામુ મ્યા પ્રે મુગ્નિહ મ્હી ૧૦

કુરપાનરયિ સખિ પાવ્વા મુનિવર-બગનુ રયિ માપ ન સહી
મનુકમિ નવ જતી હિ મહાસતી ચહમાસિ વટપદ્ર રહી ૧૧

તેહ સાનધિ રચ્ચહ રગિ મીજઉ ખડ મોપમણઉ
નીજઉ ખડ કરવા મન થાઈ જુ વર દુઈ સારના-નણઉ ૧૨

શ્રીવરયિ—પાર્દિ શ્રીઆચાર્ય વરસિહજી કુનત ની
આવઈ શ્રીપુન્ય શ્રીઆચારય વરસિહજીનિ પ ધરુ ૧૩

જયવતા શ્રીપુન્ય આચારય ભાર્વિ બગતિ સિર નામોઈ
ગુણવત ગુણનધિ તેહ નામિ મન—વજિત ફત પામી[ઈ] ૧૪

ગોતમ ચ્વામી નળવિ આપડે રેન વાણી ચરણે ધરુ
વરસિહજીનિ નામ ગસ રચીઉ ખડ ૧૫

ભાવસાર ઈનિ ભીમ

૧૮૫૬ નગરમા નહેતા ભાવસાર ગાતિના જૈનકવિ ભીમે વિ સં
૧૬૨૧ના ભાદ્રપદ શુદ્ધિમા ચુગ્ગનાતી ભાષામા ૩૦૦ કડી જેટલો
શ્રેણિકગસ (પ્રથમ ખંડ) ગ્યો હતો તેની મુનિ સાગ્ધકે (૧)
પોતાના પુત્ર માટે લખેની પાચ પાનાવાળી પોથી નડોદગના પ્રાચ્ય
વિદ્યામંદિરમા છે ૧

ભીમજી ઋષિ

એ જ કવિ ભીમ આગળ જતા હુ કામતમા સાધુ થઈને ભીમજી
ઋષિ નામથી જાણીતા થયા પછી વિ સં ૧૬૩૨મા વટપદ
(નડોદગ)મા ૯ વતિયો અને ૩ મહાસતીઓ સાથે ચોમાસુ ગયા હતા,
ત્યારે તેણે ઉપર્યુક્ત શ્રેણિક ગસનો ખીન્ને ખંડ ગ્યો હતો તેમા પૂજ્ય શુર

૧ જુઓ- વટપદ(દ્ર) નયર મઝારિ

સ વત ૧૧૨૧ [સોલ એક] વીસઈ

ભાદ્રપદ સુદિ શુભ વાર

નારબ

[દીસઈ]

પુ ૫૦ ૪૨

કલસલ (કલસ)

કાઈઝ મિ-મતિ કાઈકે રાસમતિ

સધર સગતિ ધામીઈ

શ્રેણિક-રાસ કીઆ અભ્યાસ(અતિ ઉલ્લાસઈ)

જ(જિ)ન-વાણી શિર નામીઈ

પુ-૫૦ ૪૩

ગોતમ-પાએ સારદ માએ

ચિત્ત રાખૂ(ખૂ) ચરો સમુ

ભાવમાર ભીમુ કર જોડી જોલિ

સાધુ સવેનઈ ચરણે હું નમૂ

પુ ૫ ૪૪

ઇતિ ઋષિક-સસ સમાપ્ત લિખિત મુની સારદાક દવચ પંડમાતૃ

ગુજરાતમાં આના તારે વટપદ્ર (વગેદગ) માં પણ પધાર્યા હતા—
એમ એ સિદ્ધિચંદ્રે જ્યેવા સ ભાનુચંદ્ર-ચગિન મહાકાવ્ય^૧ (પ્રકાશ
૪, પૃષ્ઠ ૨૦૯) પૃથ્વી જણાવે છે

દાદા-પાર્શ્વનાથ

વિક્રમની સત્તમી સદીના પૂર્વાર્ધમાં તપાગચ્છમાં મહાપાધ્યાય
વર્મસાગરના શિષ્ય પ પદ્મસાગર વિદ્વાન્ વાદી, વ્યાખ્યાકાગ અને કવિ
થઈ ગયા જેમણે વિ સ ૧૬૩૩માં તિનકમજરી જેની ઉત્કૃષ્ટ જૈન
ગદ્યકથાની વ્યાખ્યા ગ્રંથી હતી, તથા નનપ્રકાશ (સદી ૫ સ ૧૬૩૩),
શીલપ્રકાશ, સુકિતપ્રકાશ, પ્રમાણપ્રકાશ (સંગીત) નર્મપરીક્ષા,
યરોધગચગિત્ર, અને જગદ્ગુરુકાવ્ય (મગલપુરમાં વિ સ ૧૬૪૬માં)
ઉત્તરગાંધ્યધન-કથા (સ ૧૬૫૭), જેવા ગ્રંથોની રચના કરી હતી
તેમના શિષ્ય રાજસુદગ (૨ સાગર) કવિએ ભક્તામર નામના પ્રસિદ્ધ
જૈનસ્તોત્રના પદ્યોના પ્રથમ ચળો લઈ બીજા નણુ નણુ ચળોથી
પાદપૂર્તિ કરી વટપદ્ર (વડોદરા) ના દાદાપાર્શ્વનાથને ઉદેશી નનીન
ભક્તામર સ્તોત્ર રચ્યું હતું

૧ વટપદ્રેષ્ય મધારે કૃત્વા જ્યેષ્ઠસ્થિર્નિ પુન ।

વાચકાસ્તે ચતુર્માસીમામીના પત્તનેડયન ॥

આ મહાકાવ્ય અમદાવાદ રેલ્વેની સાક્ષર ધીયુત મોહનલાલભાઈ દ
દેશાઈદ્વારા સંપાદિત થઈ પ્રકાશમાં આવવાની તૈયારીમાં છે આ સ બધામાં
શાસન-પ્રભાવક ગુરુ-શિષ્ય ભાનુચંદ્ર અને સિદ્ધિચંદ્ર નામના એમનો
લેખ આત્માનંદ જન્મ-સત્તાળી-રમારક ગ્રંથમાં પ્રકટ થયેલો છે

૨ વત માનમાં વડોદરામાં નરસિંહજીની પોળમાં દાદાપાર્શ્વનાથનું જૈન
દેહરુ નસિદ્ધ છે અહમ્મદવાદનિવાસી ઝવેરી મોહનલાલ મગનલાલના
મયાનથી વિ સ ૧૯૭૯માં પ્રકટ થયેલ મણિનાલ ન્યાસચ દ શાહે લખેલ
પ્રગટપ્રભાવી પાર્શ્વનાથ પુસ્તકમાં જણાવ્યું છે કે— Cપયુન્ત મહિર
મહારાજ કુમારપાલે બધાંનું હતું પરંતુ અમદાવાદ ધારવા પ્રમાણે તે

વિ સ ૧૬૫૮(૯૭)મા જીગ્જાનપુગ્મા કવિ દર્શનવિજયે રચેના વિજયતિલકસૂત્રિ-ગસમા પણ નટપદ્મના આવેલા આ સંધનો ૬ પેખ છે. શત્રુજય તીર્થની યાત્રા કરવા અને હીંગસૂત્રિને વદન કરવા આવેલા માણુમેની સખ્યા એ લાખ કવિએ સાલણી હતી, તથા હીંગ વિજયસૂત્રિએ વિ સ ૧૬૪૯મા આ યાત્રા કરી હતી-તેમ જણાવ્યું છે. ખરી રીતે વિ સ ૧૬૪૯મા તૈયાગ થયેલા ઉપર્યુક્ત મદિગ્ની પ્રતિજ્ઞા વિ સ ૧૬૫૦મા હીંગવિજયસૂત્રિના હસ્તે થયેલી હોવાનું ત્યાના શિલાલેખ પંથી જણાય છે.

ઉપાધ્યાય ભાનુચંદ્રનું આગમન

સિદ્ધપુત્ર(ગુજગત)ના વણિક રામજી અને રમાદેના સુપુત્ર ભાણુજી, જેને આધન-ધ-અકબરીમા-અકબરના દરબારમા માન્ય વિદ્વાનોના વર્ગમા ભાણુચંદ નામથી યાદ કર્યા છે, તે પૂર્વોક્ત શત્રુજય કરમચંદ વગેરે સુદૃત્યોથી અને સૂર્યસહસ્ત્રનામ, વસતગગન (શકુન શાસ્ત્ર), કાદબરી, સાન્નત, ઠાવ્યપ્રકાશ, નામમાલા, નિવેકવિલાસ વગેરે પ્રથો પંચ વિદ્વાતલરી વ્યાખ્યાઓ જ્યવાથી વિખ્યાત થયેલા ઉપાધ્યાય ભાનુચંદ તેમના સહકારી વિદ્વાન શિખર સિદ્ધિચંદ સાથે જટાગીગના નાન્ય-અમલમા વિ સ ૧૬૬૫ લગભગમા ૨૩ વર્ષે

મહિમાવાદ બારેજી તેય વડોદરાનો સંધ તિહા હોય
આમોદ (સુનોર કેરા જન્મ જ મુસર નર નારી ધન

—હીરસૂરિરાસ (આનંદમવ્યમહોદધિ મૌ ૫ દે લા)

- 1 સૂરતિ હીવિ જ દિરનો વની વટપદ્મ ભરજ્યિ તેમાહિ બની
x x એમ અનક સંધ આવ્યા ઘણા યાત્ર કરેવા સોડામણા
શ્રીશત્રુજય તીર્થ તપ્પી વલી શ્રીહીર વહેવા બણી
માણુસની સખ્યા એ લાખ મુણી તેહવી મિ કહી એ ભાષ
હીરવિજયસૂત્રિ કરી ન એગણુપચાસઈ મુણ-પા

—વિજયતિલકસૂરિરાસ (આ ૩૪૬ થી ૩૪૮) [ઐતિહાસિકાસ
સંગ્રહ મા ૪થા પૃ ૨૭ થ વિ મ]

એ ગુજરાતમાં લેખો મોકલવાના આ વટપદમાં પાંચ લેખ આવેલો છે. એમ કવિ દર્શનવિજયે વિ મ ૧૮૭-માં એના વિવૃત્તિવદ મુગ્ધિમમાં જણાવ્યું છે ૧

૪૩૦ગનો પ્રાચીન જ્ઞાનભાગ

વિક્રમની મતગમી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં થયેના કેટલાક ઉલ્લેખો પૃથ્વી જણાવે છે — તે સમયમાં—આજથી ૧૫૦૦ વર્ષો પહેલાં ૪૩૦ગમાં જોતોતો એક નાનભાગ (ચિત્ર ૧૦૧) હતો. સહેનશાહ અ—પૃથ્વી સન્માનિત થયેના સુપ્રસિદ્ધ જગદ્ગુરુ હ્રીગવિજયસૂરિના શિષ્ય—પંચિવાર આ ભાગમાં પોથીઓ મૂકી હતી. હ્રીગવિજયસૂરિના હસ્તપ્રેક્ષિત એક પ્રસિદ્ધ શિષ્ય વ્રાજ્યક કીર્તિવિજય નામના વિક્ષાને વિ મ ૧૬૯૦માં (આમો શુ ૪) વિચારગત્તાક નામના મથની મકલના કરી હતી. જનુ લેખન, તમના સુપ્રસિદ્ધ શિષ્ય પંચિનન વિજયે કર્યું હતું. આ મથની એક પ્રતિ, ઉપર્યુક્ત મથકાગ કીર્તિ વિજય વાચકના શિષ્ય કાલિવિજયે વટપદપુસ્તકા મૂકીને નાનભાગમાં મૂકી હતી ૨ જે ૧૧૫ છાણીના જૈનભાગમાં (ઉ સીમરિ શાસ્ત્ર મથકમાં) છે.

કવિ વિનયવિજયે કરેલ ૪૩૦ગનો નર્ણન

વિક્રમની મતગમી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં અને અત્યગમી સદીના પૂર્વાર્ધમાં વિક્ષતાભરી જ્યનાઓથી વિખ્યાત થયેલા જૈન શ્રેષ્ઠ તપાગરજના મહત્ત્વત ઉપાધ્યાય વિનયવિજયે જોવપૃથ્વી ભાદ્ર શુ ૧૫ની ગત્રે

૧ આશાતના સાગરા જઈ કરતા નીચ પ્રૂપ સીખામણ ખરીય તુરતા, તપ આશ્રમ ગુજરાતિ લેખા રાજનગર સૂરતિ વટપદ એના ૧

—વિજયવિનયસૂરિસંચ ૧ આ ૧૩૧ [ઐતિહાસિકશાસ્ત્ર મથકમાં ૧૫ ૧૧૦ ચ વિ મ]

૧ શ્રીકીર્તિવિજયવાચક—વિનેયજ્ઞેન કાર્તિવિજ્ઞેન ।

શ્રીવટપદપુસ્તક-ચિત્રકોશ પ્રતિરિય મુદ્રા ॥

તપાગઢમાં થયેના કવિ શાતિકુશલે વિ સ ૧૧૬૭માં રચેના પાર્શ્વનાથ-નામમાલા (૧૦/ નામોવાળા) ગવનમાં, લિખ લિખ મ્યાનોમા ગહેવા પાર્શ્વનાથ (મૂર્તિ)ના ગમગમ્મા, વગે ગના પાર્શ્વનાથનો પાણુ ઉ લેખ કર્યો છે ૧

લખાયેલી પ્રતિયો

વિ સ ૧૬૭૦માં માગ શુ ૩ ભૌમે વટપદ મહાનગરમાં મુનિ નીપવિજયે લખેની સાન્સવત વ્યાકગણની એક પ્રતિ વડોદરામાં પ્રવર્તક માનિવિજય મુનિગણના શાસ્ત્રસમ્રટમાં છે

વિ સ ૧૬૭૩માં ફાગણ શુ ૧૦ ગુરુવાર વટપદ નગરમાં લખેની ચૈલવદનાદિ લાખનની પ્રતિ, ઝાંઝુવાડામાં જૈન પુસ્તક-ભડા મા છે

આવેલ લેખ

વિક્રમની સતગમી સદીના ઉત્તર્વમાં જહાગીરના નાજમઅમલમાં જૈન શ્વેતામ્ભ-અમાજમાં તપાગઢમાં અદ્દ અદ્દ અનિચ્છનીંદ નૈમનરે ઉમ ૩૫ લીધુ ત્યારે એ ગમાવના નાજમના શાણા અધિકારીઓ

મ નીશ્વર લેખપાલની મરકિર્દીમાં બ સુ હશે આ જિનમ દિરમાં મુનાથક તરીકે બિરાજમાન દાદાપાર્શ્વ નાથની મૌદ પ્રભાવક પ્રતિમા લેખ્યમય વણુની છે સ રક્ષક શ્રાવણની વસ્તીને ખલાવે માજ સગીમાં પારવાગમથી આવેલી જી-જન પાર્શ્વ નાથની મા રીન પ્રતિમા પાણુ આ મ દિરમાં પધરાવવામાં આવી છે આ દેહરાનો જ્યોર્જાદાર વિ સ ૧૬૭૩માં લાખમ એક લાખ ત્રિપિયાના ખચે ૨ ૧૦મે જાણવાય છે સદ્ગન સુનગરની નીમત સરકાર મહારાજ સાહેબ સ્વાશ્ચર્યક ગાયધ્વાડે ઉપયુક્ત રસ મા દાદાપાર્શ્વ નાથના દર્શનથી જૈનજનતાને આનન્નિત કરી હતી.

- ૧ તુ જાગ્યાલિ તુ ઈ-ર-૧ ખૂનાદિ હો તુ હિ જ ગણ-ખાણિ,
- તુ દેલવા હ વહીદરઈ જગરપુ-હો ગધારિ વખાણિ

—મધ્યજીનનીય માલાસંગ્રહ (૧ વિ ગ્ર ભા ૧ ૪ ૧૬- મા ૧૪૭)

પડોદગની મનોહરતા જોયા પછી તે સબધમા પોતાના કવિત્વભર્યા ઉદ્ગારો ઉપરુપ્ત શ્લોકદ્વારા પ્રકટ કર્યા છે તેમા જણાવ્યું છે કે —

જૈન મથબ ઠારમા જોનામા આવે છે આ કવિએ પોતાના જીવનમા અનેક તપા ભ્રમપતિઓના સમયમા મધોનુ લેખન સરોવન, અનગાહન અને રચનામાય નુ જણાય છે તેમના ગુરુ-બુદ્ધ કાતિવિજયે નવ મેગ-રસાયન બાવનીમા કરના સૂચન પ્રમાણે તેઓએ બે લાખ શ્લોક-પ્રમાણ રચના કરી સમાજને ઉપયોગી સાહિત્ય પૂરુ પાડ્યું હતું જે દ્વારા સંસ્કૃત, પ્રાકૃત ગુજરાતી અને હિન્દી ભાષા પર પણ તેમનું પ્રીઠ પાડિય પ્રકટ થાય છે સંવત્ના સૂચનવાળી તેમની મુખ્ય રચનાઓ આ પ્રમાણે જાણવામા આવી છે—

વિ સ ૧૬૮૪મા જૈન વ ૧૦ રામચદ્રદ્રુત શ્રીશેષી નૈપત-દત્તિનુ લેખન (એ ઈ ન ૧૨૦૬)

વિ સ ૧૬૮૭મા ચ રાજ મથનુ લેખન

વિ સ ૧૬૮૯મા ઉ ભાવવિજયે રચેલી ઉત્તરાધ્યયન દત્તિનુ સ શોધન

વિ સ ૧૬૯૦મા ઉપરુપ્ત ગુરુ કીર્તિનિજય- ત વિચાર-રતનાકરનુ લેખન

વિ સ ૧૬૯૬મા જેઠ શુ રતપાગચ્છપતિ વિજયનાન મૂરિના સમયમા કેપસૂન-દત્તિ (સુમોવિ ૧) જે જૈન-સમાજમા પ્રતિનય પદુ પળાપન મા વચાય-સંભળાવાય છે

વિ સ ૧૬૯૭મા વ ચ મોશીમે દ્વારપુર(બારેજ)થી રેત ભતીય (ખભાત)મા મોમાસુ રહેલા તપાગણુ-પતિ વિજયનાન મૂરિ તરફ લખેલ વિરતાભરો ચિ મળ્યમય પાંચ મહિમરનાગો આનંદ-લેખ સ વિજ્ઞપ્તિ પદ (જૈનસાહિત્ય-મંદિર ન અગ્નિસંપત્તિ લા ૧૯૧૧ના અતમા આ નય પ્રમાણિત મો છે વાર્ધિ રાજદથી ચાર સ મ્યા લઈ આનો રચના-સમય વિ સ ૧૬૯૮ જણાવ્યો છે પરંતુ વિ સ ૧૬૯૬મા રચેલી મુખ્યધિકાનો તેમા ઉલ્લેખ હોવાથી વાર્ધિ ગપ થી બહિષ્કાર મ્યા નઈ આનો રચના-સમય વિ સ ૧૬૭૭ સમજવો મોગ્ય ગણાયો)

અર્ધને દૂત ખનાવી મૂગતમા યોગામ્ય રહેના તપાગણુપતિ(૧૪૪૫૬૬-
સૂરિ ૨) તરફ મોકલ્યો હતો મહાકવિ કાલિદાસના મેઘદૂતની પદ્ધતિએ
૧૩૧ મદાક્રાંતા હોમા ગયાયેના આ ઇન્દુદૂત કાવ્યમા ઈ દુને ત્યા
જવાનો માર્ગ સૂચવતા જોધપુર, મુવર્ણગિગિ(મોનગિ) જાણે,
શિરાહી આખૂ, અચલગઢ, સિદ્ધપુર, સાભમતી, અહમ્મદાવાદ,
વટપદ્ર, ભૂગુપુર (ભરૂચ) અને મૂગત વગેરે સ્થળોનું કવિએ સુંદર
વર્ણન કર્યું છે તેમા પ્રસ્તુત વટપદ્ર (વડોદરા)નો પરિચય આ પ્રમાણે
કરાવ્યો છે —

‘તસ્માદ્ દ્રક્ષાન્ઝમનષકુમિ પ્રસ્થિતસ્યાતરા તે,
સ્વર્ગાનાર નગરમપર દાટદેશસ્ય પુણ્દ્રમ્ ।
દશ દર્શ મનસિ પરમપ્રીતિરાપત્સ્યતે ચૌ,
નાનાલક્ષ્મીરચિરવપુષા સત્ર વાસો જનાનામ્ ॥

‘દ્વાદશકા મનસિ દધર્તાં તોયરાશૌ મમજ્ઞા—
તીતે દુઃખ્યો વસતિ ચ પદે હન્ત । વસ્તોક્તમારા ।
પાતાલ પ્રાવિશદપમદા સાડપિ મોગાવતામા
દૃષ્ટા રમ્યામનુપમતમા વાટપદ્વીમભિરયામ્ ॥

મધ્યે-સ્ત્યન પ્રચુરસુપમો મળ્દપોડત્યન્તતુઙ્ગ-
સ્તત્ર સ્થિત્વા ચતસ્રસુ દિશાસ્વાક્ષણીય ત્વચેદો । ।
વ્રદાસિ દ્રાક્ શ્રિયમનુપમામસ્ય વિષ્વક્ પુરસ્ય,
રમ્ય જ્યોત્સ્નુચિરચિ ચતુદ્વારચૈત્યાનુકારમ્ ॥”

—ઇન્દુદૂત (શ્લોક ૭૬-૮૧ નિ સા કાવ્યમાલા ગુ ૧૪)

કવિ વિનયવિજય^૧ ઉપાધ્યાયે વિક્રમની સત્તમી સદીના ઉત્તરાર્ધમા

૧ આ કવિ તેજપાલ અને રાજાના સુપુત્ર અને ઉપરુક્ત કીર્તિ
વિજય ઉપાધ્યાયના સિષ્ય હતા તેઓએ પોતાની જનનીના શ્રેય માટે
ચિત્કોશમા મૂકેલી કથાએ ગ્રંથ રજાતાસૂ વગેરે ગ્રંથોની પ્રતિયો પાટણના

ગ્રામણીય અત્ય ત અનુપમ વટપદ્ર નામની આ નગરી । નેઈ,
મનમાં શકા ધાગણુ કન્તી લજા અમુદ્રમાં ફળી ગઈ અને અલકા
(કુમેગની ગાજધાની) દષ્ટિ ન પડેન તેવા સ્થાનમાં અને ૨ અને
ભોગાવતી, મ નહિન થઈને પાતાવમાં પેમી ગઈ લાગે છે

ધનતેરગે દેવ પત્તન (મમાસપાળ)ની ગુજરાતની ગજવાની
પાટણમાં આમાં ૧૬૯૯ પૂર્વ વિજયદેવ સૂરિ ત ૩ પૂર્વધ નાકૃત અને
ઉત્તરાર્ધ સર ત પધોરાણુ ૧૬૯૯ ૨૧ મોકલેન વિનિષ્ઠ નિવેશનવાળુ
પથ પલાપન-વિનિષ્ઠ

તથાગણપતિ વિજયદેવસૂરિ મન વિજયસિદ્ધસૂરિની માતા લઈને
૧૧૭૭ દ્રવ, અને વિજયમિહસૂરિ ૨૨૨૨ રથ થતા વિજયનભસૂરિ પવર
તરીકે પ્રાશમાં આનતા (૧) વિ સ ૧૭૦૦માં વૈરાળ શુ ૫ જૂનાગ મા
પૂર્ણ જરેવ સે કડો પ્રમાણવાળો ૧૭૬૨ ધ્યાન-પમાત અતિનિવૃત્ત દ્રવ્ય
મેન ૧૬ ભાવ લોપિયત્ લોપમગ નામના મહાન્સ મથ

વિ સ ૧૭૧૦માં ને ૦ શુ વિજયમિહ સૂરિના ૮૫ ગરી શાકુજયના
શિખર પર થયેલ અદ્વૈત (૧૦૦૦ જિનિખિનનાળા) નીધની પ્રતિષ્ઠા
(વિજયનસૂરિની માણા અને મા વિજયનભસૂરિના નિ ગરી ધ્યાનુ
ગિનાનેખમાં મૂચન છે)

વિ સ ૧૭૧૦માં રાજધ ય(રાજન)તુરમાં તથાગણપતિ વિજય
દેવસૂરિની વિદ્યમાનતામાં તેમના પદ્ધર વિજયમિહસૂરિ ૨૨૨૨ રથ થતા
યુવરાજ વિજયનભસૂરિના નમયમાં ક્રાંતિવિજયમિહ માન ઉમગ્યાકરણ-
સહુમકિરાની રચના

વિ સ ૧૭૧૦ (૧)માં વિજયમિહ સૂરિ-પથ ન ૫૧૧૧-સગાય

વિ સ ૧૭૧૬માં સૂરનમાં વિજયનભસૂરિના માત્રિપત્રમાં રમનાય-
વિજિપ્તિ ૫ ૮૫મિતિભન-૧૫ ૧ મનન

અને જ જિન-ગનના ગોળીની સીની રના નામે ૫૧ વિનરવિનાસ

“ હે ઇ ! તે દ્રગ (અહમ્મદવાદ) થી દક્ષિણ દિશામાં પ્રયાન કરતા વચ્ચે ગ્વર્ગના આકાશ જેવું બીજું નગર લાટદેશનું તિવક જોઈ જોઈને તને મનમાં પગમ પ્રીતિ ઉપજ થશે, કમ કે નિવિધ પ્રકારની લક્ષ્મી—ગોભાથી મનોહર મગીરવાળા મનુષ્યોનો ત્યા વાસ છે

વિ સ ૧૬૮૬ (૧૮) મા તથાગરૂપતિ વિજયદેવસૂરિ અને વિજય સિંહસૂરિના સમયમાં ગુજરાતી ભાષામાં રચેલી સૂર્યપુર (સૂરત) ની ચોત્ત-પરિપાટી, જેમાં સૂરત અને તેની આસપાસના શહેર (રાદેર) વડસાલ (વલસાડ), ઘણીવિ (ગણદેવી) નવસારી અને હાસોટ વગેરેમાં રહેલા તે સમયના જિન-ચત્રો (જૈન-મંદિરો) નો સારા ખ્યાલ આપ્યો છે

વિ સ ૧૭૦૧ (૧) મા તથાગરૂપતિ પૂન્ય આચાર્યના આદેશથી જોધપુરમાં ચોમાસુ રહેતા તેમના તરફ સૂરત લખેલ ઉપયુક્ત ઇદુદ્દત કાવ્ય-લખ (કવિએ આના ૧૯૦૧ માં પદ્યમાં વિનય અને ૧૨૬ માં શ્લોકમાં વિનય વિનય એવું નામ સ્પષ્ટ સૂચવ્યા છતાં સન ૧૬૦૬ માં નિ સા કાવ્યમાલા પૃષ્ઠ ૧૪ માં આ કાવ્ય ત્યાં સંપાદિત કરના છતાં સંપાદકને તેના કર્તાનું નામ સ્ફુટ ઉપલબ્ધ થયું ન હતું ' સાક્ષર શ્રીજિનવિજયજીએ સંપાદિત વિજ્ઞપ્તિ-વિશેષી ની પ્રસ્તાવના (પૃ ૭ અને ૧૮) માં તથા એને અનુસરીને બીજા કેટલાક લેખકોએ અચળ જણાવ્યું છે કે આ ઇદુદ્દત કાવ્ય વિજયપ્રભસરિને હૃદેશીને લખાયેલ છે પરંતુ આતર અવલોકન અને વિશેષ નિચાર કરતાં તે વિજયદેવસૂરિને હૃદેશીને લખાયેલ હોય-એમ જણાય છે)

વિ સ ૧૭૦૫ માં ધનતેરશે ખુલાતના શ્રીસંધ તરફથી ચોમાસા માટે ખુલાત પધારવા વિનયિત્રેષ રાજનગરમાં રહેલા વિજયદેવસૂરી તરફ લખેલ ગુજરાતી કવિતા-લેખ

વિ સ ૧૭૦૬ માં ભાદ્રવામાં વિજયસિંહસૂરિના આધિપત્યમાં નેમિ નાય-બ્રમર ગીત

વિ સ ૧૭૭૬ (૧) મા ફીવળ દરમાં વિજયદેવસૂરીશ્વર અને વિજય સિંહ ગુરુની તુટિ માટે સં નયકુસુમાજલિ (નયધર્મિય)

આગ્રહાવાળા એલ્ય (જિનમ દિગ) નું અનુકરણ કરનાર હોઈ રમણીય છે ” ‘ અટિથી અત્યંત પામે ભૂગુપ્ત (ભરૂચ) છે ’ એમ એ પછીના સ્તોત્રમાં ઉલ્લેખ કર્યો છે

પન્દેશી મુનાકાએ એલા ઉલ્લેખો

નિગલમ્ વિહટિંગટન (Withington) નામના પન્દેશી મુનાકાએ રિનીમન્ ૧ ૧૦ થી ૧૬૧૬ સુધી ટિંસ્તાનમાં રી માહિતી મેળવી ઇસ્ટ ઈન્ડિયા કંપનીના ગવર્નર્ તરફ લખેલું હતું જે લખાણુ ક્રિસ્ટિંગ મ્યુઝિયમમાં ગળેલું હતું, તે પ્રકાશમાં આપતા જણાવ છે કે, ઉપર્યુન મુસાદર ધ્રિ એજન્ટ એા ડાયર્ નાથે ઈ મન ૧૬૧૩ અંગેનમાં (વિ ન ૧ ૭૮ મા) મૂળત ન રી અભિમદાવાદ જતા આ નરે ગની મુનાકાત નીની હતી અટિથી વેપાર નાગે માન ખરીદી હતી આ નગરન બ્રોથ્રા (Brothra) બ્રોડ્રા (Brodra) નામની ઓગખાની તેને ના । વિ । ત્રાગા નાના નગર તરી જણાવ્યું છે તે વખતે આ ગળેના ગવર્નર્ મુમ ર માન ૨૦૦૦ ટાકાઓ તથા પાન્દેશ વગેરે અન્ન સાથે મહી વાનફ તર જળપન નામે યુદ્ધ માટે ગાજીયો હતો જેમાં પાળાયી મને વચ્ચે અત્રિથઈ હતી વિહટિંગટન ને નાત્તરથી નિઆફ જતા નામાન વિ ઉપાડવા મુમ રખાને ૨૦ થોડાઓ અને એક દાની મારનારો ૧

મોં એા નામના મુનાકાએ ઈ મન ૧૬૩૮-૩૯નો જ અહેવાલ રટ વયો છે, તે પછી જણાવે છે તેણે ઇ અ મિત્રા અને અગ્રેજ એજન્ટ નાથે ભ ચની આની નન્ ૧૬૩૮માં તા ખમી અ દોળનમાં (વિ ન ૧૬૬૫ મા) પાતાના દેગના ન્નમાં નરેખનની મુનાકાત લીધી હતી અટિ તેણે અગ્રેજ એજન્ટને લા ટિં નાચનાગીઓના નાચો

૧ અની ટ્રેડ મ દિગ ઇન્ડિયા (૧૫૮-૧૬૧૯) એા સદ્ યુનિ વર્સિટી પ્રેસ ઇંગ્લેન્ડ મ્થી સન્ ૧- ૧ મા ન ૨ થયેલ પુસ્તક (પૃ ૨૦૫)

આ નગર (વપદ્ર) મા મધ્યમા નિશાવ મુપમ (ચોત્તર-
થી સારી રીતે સમઘાટવાળો) અત્યંત ઉચ્ચો મ ડપ (માડવો) છે,
સા ન્હીને તારે ચારે દિશામાં જોડુ આ પુગની ચારે બાજુની અનુપમ
લક્ષ્મી-રોબાને તુ જલદી જોઈશ, ખરેખર આ નગર, પવિત્ર કાલિવાળા

વિ સ ૧૭૨૭મા ગ ધાર (ગ ધાર) મા વિજયપ્રભસૂરિના અધિકાર-
માં શાસનમુદ્રારસ લાવનામળધ (સ ગેય દેશીઓમાં મધુર સંગીતમાં
ઉતારેલ ઉચ્ચ જૈન લાવનાઓ)

વિ સ ૧૭૨૩ (૩૨)મા ગ ધારમાં વિજયપ્રભસૂરિના આધિપત્યમાં
પાત્ર સમવાય-કારણુ રતનન પડાવશ્વક રતનન ઉપધાન વિધિ-રતવન વ

વિ સ ૧૭૨૬મા ઉ ચરોવિજયે રચેલ ધ્વજ-પરીક્ષા અથનુ સરોધન

વિ સ ૧૭૨૮મા રાનેરમાં રાજ્ય-નેમિ-સ દેશ (બારમાસ)

વિ સ ૧૭૨૬મા વિજયશમીએ રાનેરમાં વિજયપ્રભસૂરિના આધિ-
પત્યમાં પુત્રપ્રકાશ (આરાધના) રતનન (જૈન-સમાજમાં અતસમય પર
આરાધના માટે બહુધા વચાવું અને શ્રી લગાવાવું)

વિ સ ૧૭૩૧મા ગ ધારમાં જિનસહસ્રનામ-સ્તોત્ર

વિ સ ૧૭૩૨-૬મા વિજયરત્નસૂરિના અધિકારમાં ગુણુસ્થાનક
સ્વરૂપ (વીરરતનન)

વિ સ ૧૭૩૭મા વિજયદશમીએ વિજયરત્નસૂરિની આગાધી રતલામ
માં ચોમાસામાં હૈમનકાર (હૈમનક્રિયા-વિવરણ) વિસ્તૃત વાવરણ-અથ-
રચના

વિ સ ૧૭૩૮મા રાનેરમાં લા નનીમૂ -સન્નિધાય

વિ સ ૧૭૩૮મા રાનેરમાં શ્રીપાલ-રાસ (૭૫૦ ગાથા થય ત
આપુ મૂકી સ્વગરૂચ થતા બાકીનો ભાગ તેમના વચનથી સુમસિદ્ધ
ઉપાધ્યાય ચરોવિજયે પૂર્ણ કર્યો જે આશ્વિન-ચૈત્રમાં નવ-પદ આરાધન
પ્રસંગમાં જૈન-સમાજમાં બહુ વચાવ-અથ-સંલગ્નવાય છે)

તપાસમાં વિજયગજગિના અધિકાર—અમમાં ૫ ગિય
વિજયના શિષ્ય ગીવવિજયે વિવિધ દેશોમાં યાત્રા કરી વિ સ
૧૭૪૬માં ગ્યેરી તીર્થમાના(અવન)ના વટપદ(વડોદરા)ના દાદા
પાર્થનાથ દેવનું નામ પુ ક્યું કે ૧

નેમિનાથનું ન્તાવન

વિજયની અગામી નદીના ત્રીર્થમાં હુદગજમાં થઈ ગયેના
શ્રીપૂજ્ય ગણીચર કેશવગુના શિષ્ય મુનિ તેજનિરંદગણિએ ન દ્રપાત
શત્રુ તથા મીડ જેટલી નુ નિયો શુદ્ધગાતીમાં ન્વતી વળ્યાય છે
જેમણે વિ સ ૧૭૭૭માં જયોગમાં મુખ્યમન્ત્રવન (લીગવેવ), વિ સ
૧૭૮૦ના છુ દાનપૂમાં ગાતિનિરંમવન, તમા વીનિરંમવન
વિ ન ૧૭૮૭માં અનુપગીમાં નિરંમવન વિ ન ૧૭૮૫માં નાદ-
સમામાં આતંગાનું નવન ૧૭૮૮માં વીનમમાં મીમધગ-નિન
સ્વન ન્થા દના તે દિવિ તેજનિરંદે વિ ન ૧૮૧૧(?)માં નગેદરામાં
નેમિનાથનું અવન ચ્યુ દતુ

ઉ નેમિનાગજીનું વડોદરામાં દેવ-ન દન

વિજયની અગામી નદીના ઉત્તર્થમાં થઈ ગયેના તપાગજીના
ઉપાધ્યાય નેમિનાગજીએ ગવનપુઠી માડગજ તન્દ વિદાન કરતા

- ૧ ઉક્તો પાન્ય વટપદિ તેવ દાદો નિન મોદિ નિતુમેન,
આપાનેનિ નેમિ નિસદ મદાનવી ની મુખ--૬

—આ રીતનીય માના-સ ગદ (ભા ૧ પ ૧૨૦ ના ૧૧૯)

- ૨ તસ ગિય તેજનિરંદગજી અવન રન્થે વડોદરા મદગ એ ૫
સવત રુદ મગ્ગ(સ)[ન]ગી સદી નીચે સો ન (૧ સમ)વ સાર એ
શ્રીનેમનનુદની મુવિ નીરી સઘ સદુ જ્યજ્યજાર એ ૬

—એ ૬ દે ૧૧૬—જેન ૧૮૦૦ મિએ (ભા ૨ પ ૭૦૦)

જોયા હતા અહિં મનુષ્ય ત્રિનાતનાણા તાંના છુ જોવાળો એટ તથા
આજ છુ-આ અને એક બધ જોના દગાજ માથે પાચ દગવાળ તેણે જોયા
હતા અહિં સપ્તાટ અને ગારી-છીપા કામમા ઉદમી મુખ્યતયા હિંદુ
વસતિની તો ૧ માથ ગી છે ૧

વિક્રમની અઢારમા મદીમા

વડોદરાના પાર્શ્વનાથના સ્મરણે

૧ મ ૧૭૧મા તપગચ્છપતિ ત્રિજગત્રલસૂત્રિના સમયમા
તેમના આનાધાનક, ૫ કૃપાવિજય-શિષ્ય ૫ મેધવિજય નામના
વિદ્વાન દીવમ દગમા ચોમાસુ ગી જ્યેતી શ્રીપાર્શ્વનાથની નામમાલામા
વડોદરાના પાર્શ્વનાથનું પાણુ સ્મરણ કર્યુ છે ૨

તપાગચ્છમા ત્રિજગત્રલસૂત્રિના અધિના-સમય (વિ સ ૧૭૧૭
થી ૧૭૪૯)મા ૫ આગ્નિસાગરના શિષ્ય ૫ કલ્યાણસાગર કવિએ
ચોલી પાર્શ્વનાથ-ચૈત્યપરિષાદીમા નરપદના પાર્શ્વનાથ (મૂર્તિ)નું
સ્મરણ કર્યુ છે ૩

૧ મોડે રજોજ ટ્રેન્ડ/સ ઈન્ વસ્ટન ઇન્ડિયા ઈન્વીસન્ ૧૯૩૮-
૩૯ (ઓસ્ટ્રેલિયન યુનિ ઇર્સિંગ પ્રેસ તરફથી ૧ ૩૧મા પ્ર પૂ ૧૫ ૧૬)

૨ જોસનમેરથ જિન મનમોહન કલિકુદ

ઈતોરથ અતિનાથ વડોદરાઈ પરચ -

કુગરપુર ઇડર ઉદયપુરઈ જિનરાય

ધનવકથ નવસારી વાણારસી વરદાય

—ના દીનતીથ માલા-સ અહ (ભા ૧ પૂ ૧૫૨ થ વિ અ)

૩ કુમરપુરમે દીપનો વડપદ્મે હો વાર્ટિ રખવાલ

—પ્રાચ્ય નાથ-ચૈત્યપરિષાદી (પ્રાચીન તીથ માલા-સ અહ ભા ૧ પૂ

૭૦ મા ૬)

વડોદરામાં તેણે વિ સ ૧૭૨૦ (૧૩ અનિરક્ષ (ઓખા)હંગુ-
કથા)માં લક્ષ્મણહંગુ, વિવેકવણુજારો, માકડેય પુગણ, વિ સ
૧૭૨૭માં ચંદ્રદાસનું અને અભિમન્યુનું આખ્યાન ગ્રંથુ હતું તથા
વડોદરામાં નાગરી ન્યાતની પાટે ગાયેનું મામેરું અઘાનધિ નારી
અમાનમાં પ્રેમપૂર્વક બહુધા ગવાય છે

વડોદરાના વણિક હુન્દિયાન જેવા કવિ-શિષ્યો દ્વારા અને કવિ
વલ્લભ જેવા પુનઃ દ્વારા કવિ પ્રેમાનંદની ઈષ્ટ દૃતિયોમાં સારી વૃદ્ધિ પ્રુષ્ટિ
થઈ જણાય છે

નિકમની અપામી સદીના મધ્યભાગને શોભાની ગયેલા, પુગણોના
આખ્યાનકાર ગુજરાતી લાપાના પ્રેમી આ કવિ સબધમાં વિશેષ
જિજ્ઞાસુઓએ, વડોદરા સાહિત્ય સભા તરફથી તન્ ૧૯૩૮માં પ્રકાશિત
થયેન ‘ સાહિત્યકાન્દ પ્રેમાનંદનો પ્રેમાનંદ અ ૩ નેવો જોઈએ

આર્દ્રઃ ઋષિ-ચોપાઈ

અ ચલગરુડમાં થયેલા જ્ઞાનસાગર કવિએ વિ સ ૧૭૭૭માં ચૈન
ચુ ૧૩ મોમના ગોડી-પાર્શ્વનાથના સાનિધ્યથી જ્યેલ ૧૯ ઢાલનાળી
આર્દ્રકુમાર (ઋષિ)ની ચોપાઈ લેતું વટપદ્રમાં ગયેની જણાવી છે, તે
મ્દાય બીજા નાના વડોદરામાં જી ૮૨-તેમ જણાય છે ૧

લક્ષ્મીમાગરસૂત્રિની દીક્ષા

મરધન (માગવાડ)ના સિનાણુચી નગરમાં વાસ કરનાર છાજડ

- ૧ તે ગુરુને સુપસાયે ગાયો આર્દ્રઃ ઋષિ ગુણવત ૧૧
- સત્તમ અત્તાવીએ ચૈત્રે સુની તેરસ શાંતિનારે
- પૂર્વોક્તિલગુની ધ્વજયોગે લઘુવટપદ્ર મગરી રે ૧૨
- એમ જોગણીસમી ઢાલ ધ યાત્રી જ્ઞાનમાગર કહી નેહે
- વવવ ધી ગ ગોડીની સાનિધિ દિન નતે દોલત ૧૩

ગજનગરથી વડોદરામાં આવી દેન-વદન કર્યું હતું, માડવગમાં પાતશાહ જાગીરે વિજયદેવસૂત્રને 'મનાઈ મહાતપા' ગિરદ આપ્યું, ત્યાં ઉપર્યુક્ત નેમિસાગરે 'જગ-જીવન સનાઈ' ૫ મેળવ્યું હતું—એમ વિ સ ૧૬૭૪માં ગ્વર્ગવાસી થયેલા એ ઉપાધ્યાયના નિર્વાણ-ગમમાં સૂચન છે

વડોદરાના કવિઓ

નાકર કવિ—(નકમની સોળમી સદીના ઉત્તરાર્ધથી સત્તમી સદીના આરંભ સુધી (વિ સ ૧૫૫૦ થી ૧૬૧૫) વિદ્યમાન મનાતા વડોદરાના દી(ડી)સાવાલ વણિક વીકાના સુત વેણુવ કવિ નાકરનો અહિં પટેલા ઉ લેખ કરવો જોઈએ જેણે ૧ શિવવિવાહ, ૨ ક્રિષ્ણાખ્યાન અને ૩ આદિપર્વ, ૪ ગદાપર્વ, ૫ વિનાટપર્વ જેવા ગુજગતી કાવ્યોની વડોદરાના વડનગર નાગર બ્રાહ્મણ મદનસુત જેવા કથાકારને આખ્યાન કરવા કૃષ્ણાર્પણ કર્યા હતા

કવિ પ્રેમાનંદ—ગુજગતની જનતામાં ઘણા જાણીતા થયેલા અને ગુજગતના આધુનિક આક્ષરોદ્ધાર જયતીઓ અને ચર્યાઓ દ્વારા પ્રેમ અને આનંદપૂર્વક પ્રસિદ્ધિમાં મુકાયેલા ભટ્ટ કવિ પ્રેમાનંદની જન્મભૂમિ તરીકે વડોદરાની વાડી વિખ્યાત થયેલી છે પ્રેમાનંદની ખડકી પ્રેમાનંદની પોળ તરીકે પ્રખ્યાતિમાં મુકાઈ છે જે કે આ કથાકાર કવિએ બાલ્ય વયથી મોસાળ-ન દુઝાન (ખાનદેશ)માં આશ્રય લઈને અને સૂઝતમાં વાસ કરી પોતાની કૃતિયોનો અને આખ્યાન—કથાઓનો અધિક લાભ ત્યાંની જનતાને આપ્યો જણાય છે તેમ છતાં તેણે પોતાને વટપત્રવાસી અને કટલીક કૃતિયોમાં 'વીરક્ષેત્ર વડોદર' સૂચિત કરેલું છે

૧ ' રાજનગરથી ચાલે મુનિવર મારો માડાલે

વડાલે એ વાઘા દેવ વડોદરે રે

(મો દ દેશાઈ એ જૈનસમાજના ભા ૧ પૃ ૨૫૦ ગા ૭૪)

વગેરે શ્રેષ્ઠ સ્થાનોમા વસતા આગેને ધર્મલાભ કહેવગવ્યા હતા, તેમા વટપદ્ર નગરના આનન્દ-મધનો પણ ઉલેખ છે ?

કવિ ગોડીદાસ, નનકાગ-ગમ

વિ સ ૧૭૫૫મા વિજયદશમીએ વટપદ્ર(વડોદરા)મા પાર્શ્વ નાથના પ્રતાપવી તપાગર-નાયક વિજયજીતસૂરિના અધિકાર-સમયમા ગોડીદાસ નામના આવડ કવિએ ૨૮ તાળોમા ૭/૧ શ્લોક-૨માણુ નનકાગ-ગમ ગ્યો હતા ૨ વિક્રમની તન્મી સદીમા તપાગરમા થઈ ગયેલા દેવેન્દ્રસૂરિએ ગ્યેની આવડનતિકમચુમન-ટૂંટિ, જે નફારફતિ નામથી ઓળખાન છે, તેમા સગ તમા જણાવેની નનકાગ-પ્રભાવની રાજસિદ્ધ-ગેતવતી વગેરે સ્થાન ઉપરુદ્ધ ગમ દાન શુભગતી ભાષા મા કવિતારૂપે ઉનાળવાનો નન ન થયો છે

૧ ' x પાટા રાવનનુર નની વટપદ્ર નયર વર મેહ x x

હયાદિક પુર બજિરઈ નગર અનઈ બાઝ ગામિ,
ધમલાભ પડોઆલ્યો લેઈ અઘા નામ

—દીપસૌભાગે રચેલા વૃદ્ધિસાગરસૂરિ-નિર્વાણરાસમા
(ઐતિહાસિક રાસસંગ્રહ ભા ૩ પૃ ૭૧ ચ વિ ૩)

વટપદ્ર ને દર્ભાવતી ભા ચ છે તિમ વની x x x x x

હયાદિક વરનેમા આવક જે વમે તેહને તુમે ધર્મલાભ કહેલે અતિરસે

—પ સુમતિનિબંધના વિખ્યા વાયક રામવિજયે રચેન લક્ષ્મીસાગરસૂરિ-નિર્વાણરાસ (જે જૈન રાસમાળા ભા ૧ પૃ ૨૦૮ અધ્યાત્મગાન પ્રસાર-મંજુબુદ્ધિ ૩ ૨૪-લાગિષ્ણુમા વટપદ્રો વ ના ૧૨ નામથી જણાવનામા બલ થઈ છે)

૨ ઈમ જે નવ પદને ચાગે તે નિશ્ચે સિવ પ પાગે હો, વિ
મન કામિત પૂરે માસ ઈમ પભરો ગોડીદાસ હો ધિ ૧૪

દાલ ચોવીસ પૂરી થઈ શ્રીગૌડી ગિરુદા ૥ ને ૨,

સમ્પત્તી (સ) ધ મ ગલ મ્દો દિન દિન અવિદ્ દિવાને ૨ ૮ ગિ

જોનવાળા ઓસવાળ ગૃહ્ય શા દેમગજ, પોતાની પત્ની ગજળાઈ સાથે
સ્ત લતીઈ (ખલાત)મા વેપાર માટે આવ્યા હતા ત્યા વિ સ ૧૭૨૮
મા ચૈત્ર સુ ૫ ધનજી નામે પુત્ર પ્રાપ્ત થયો હતો આઠ વર્ષના તે પુત્રને લઈ
તેઓ વટપદ્ર (વડોદરા)મા આવ્યા હતા ૧ અર્દિ નેલા તપાગચ્છતા
વૃદ્ધિસાગરસૂત્રિની ધર્મ-દેશના સાલણી ધનજીએ વિ સ ૧૭૩૬મા
વૈ શુ ૩ દીક્ષા સ્વીકારી હતી, તે સમયે તેનું નામ નિર્વાસાગર ગખ
વામા આવ્યું હતું વિ સ ૧૭૪૫મા વૈ વ ૨ રાજનગરમા વૃદ્ધિસાગર
સૂત્રિએ તેમને સૂત્રિપદ આપ્યું ત્યાં લક્ષ્મીસાગરસૂત્રિ નામથી પ્રસિદ્ધ કર્યા
હતા તે સમયે પાતશાહના માનીતા શાહ શાંતિદાસના સૂત્ર લક્ષ્મીચંદે
ધણુ દ્રવ્ય ખર્ચી મહોત્સવ કર્યો હતો ૨ તેઓએ અનેક તીર્થોની યાત્રા
કરી હતી, ઉપદેશાદિથી લોભ પર ઉપકાર કર્યો હતો વિ સ ૧૭૮૮મા
સૂગજપુગ(સૂગત)ના ખીજા ચોમાસામા શરીર અસ્વસ્થ થતા સધની
વિનતિને માન આપી તેઓએ વિજયદશમીએ પ્રમોદસાગર ઉપાધ્યાયને
આચાર્યપદ આપી કલ્યાણસાગરસૂત્રિ નામ આપી તેમને પોતાના
પદ્ધત તરીકે પ્રખ્યાત કર્યા હતા અ ત સમયે ઉચિત ઉપદેશ આપી
તેઓ આસો વદિ ૭ સ્વર્ગવાસી થયા હતા સ ઘે મહુમાનથી અતિમ
સસ્કાર કાર્યો હતા વૃદ્ધિસાગરસૂત્રિ ગુરુની જેમ આ લક્ષ્મીસાગરસૂત્રિએ
પણ, અતિમ સમયે રાજનગર રાધણુપુગ, પાટણુ, ખલાત, ખર્ડાન
પુગ વગેરે નગરોના સંઘોને તથા વટપદ્ર, દર્લાનતી (ડભોઈ), ભરૂચ

- ૧ એક દિન સુવ સંઘાતે ઘેઠ તિહાથી તે નીસરીયા
વડ વખતે વટપદ્રમા આવ્યા શુભ ગુણુ-ચરુ તરીયા
—લક્ષ્મીસાગરસૂત્રિ-નિર્વાણસમા (ઐ જૈન સસમાળા ભા ૧,
૫ ૧૯૬)
- ૨ વૃદ્ધિસાગરસૂત્રિ અને લક્ષ્મીસાગરસૂત્રિના નિર્વાણસમા એનો
હસ્તેખ છ

(ચોમાસુ પહેલા)ના જે આદેશપદ્ધતિ (આજના પદા-ફગમાનો) આપ્યા હતા, તેમા પ લબ્ધિવિગ્રયગણિને વડોદરુ ફોન ફગમાવવામા આવ્યુ હતુ ૧

વિ સ ૧૭૮૦મા પોપ શુ પ શુક વટપદનગમમા કુતુમપુગમા પ કાતિવિગ્રયગણિએ ગસતગ ગિણીવૃત્તિની પ્રતિને પોતાના વાચન માટે લખી હતી ૨ (કાતિવિ-અ વડોદરા)

વડોદરાના માડવો

જેના પ્રાચીન મડપતુ પહેલા કવિ વિનયવિજયે કરેનુ વણુન ઉપર દર્શાવેનુ છે શ્રીમત સગકાગ ગાયકવાડનો ગબ્ય-ધ્વજ ભગવો ઝડો બ્યા ફગદે છે તે ગગધાની વડોદરાને શ્રીધીલાશ્વરાનના સુપુન શ્રીમત દામાશ્વરાવ મહાગાજએ મન ૧૭૩૪=વિ સ ૧૭૮૦મા સ્વા ધીન કર્યા પછી તના જે વર્ષમા-વિ સ ૧૭૬૨મા તેમની આજ્ઞાથી આ વટપત્તન (વડોદરા)ના અધિપતિ (અધિકારી) ધીન સુબુદ્ધિમાન કૃપા વત શ્રીમદ્દહાર(મા હોજી)એ અત્યત મનોહર લોકપ્રિય મડપ (માડવા)ને સારી રીતે-સુદ્ધ કર્યો હતો-એમ ત્યાના સ શિલાલેખ પગથી જણાય છે ૩

૧ નૂઓ જેનસાહિત્યસ શોધક ખ ૧ અ ૩ પુ ૧૦૭ મેનાદેગપ-૧

૨ મરાસ્તિસ ગહ ભા ૨ પુ ૨૮૭

૩ [પ ૨] શ્રીધીલાજિનૃપોદ્ભવો વિનયને દામાનિસનો નૃપ ।

[પ ૧૩] શ્રીમાન દામાનિસજ્ઞો નિરિલનૃપવર સ્વાધિરાયુ સ ચાય ॥

[પ ૧૭-૧૮] તસ્યાગાપરિપાલકો નરવરધ્વાતુયરતનામ્ શ્રીમદ્દહાર

[પ ૨૦] તેન શ્રીવટપત્તનાધિપતિના ધીરેણ સમ્યકકૃત
શ્રીદામાજિનૃપાજ્ઞયા સુરુચિરો લોકપ્રિયો મડપ ।

મહારેણ સુબુદ્ધિનાત્ર જગત્ કારુણ્યપાયોધિના

[પ ૨૪] સ્વસ્તિ શ્રીનૃપવિક્રમાક્રમયાવાત મિવે વત્પરે

દ્વયકાર્દ્દીડુમિને [ડ] દ્વિબાણરસમૂયુક્તે [ડ] ધ શાકે નુમે

[વિ સ ૧૭૯૨-શક સ ૧૬ ૮=૬ સન્ ૧૭૩૬]

—એન્યુઅન રિપોર્ટ—ના માર્ગશિર્ષિકા બરોડા સ્ટેટ ૧-૪-૫ (પુ ૨૨)

બીજા ઉલ્લેખો

અચલગરમાં થઈ ગયેના કવિ ન્યા(જ્ઞા)નસાગરે વિ સ
૧૭૨૬માં સેખપુરમાં સિદ્ધચક્ર-માહાત્મ વિષય પદ શ્રીપાલનૃપની
ઓપાઈ ગયી હતી, તેની એક પતિ વિ સ ૧૭૭૦ નર્મ ભાદ્ર શુ ૧૫
નરપદ્મનગરમાં લખાઈ હતી તે જાનમાં ભાવનગરમાં જૈનભક્તમાં છે

તપાગરના અધિપતિ વિજયશ્રમાસૂરિએ વિ મ ૧૭૭૪માં
પોતાની આરામાં ગહેવા સાધુઓને જુદા જુદા સ્થાનોમાં જ્યેષ્ઠસ્થિતિ

સુવિહિત ગચ્છ રચણાયક શ્રીવિજયમલ ગુરુ ઈગ ૨
તાસ પટોધર જગ જયવ તા શ્રીવિજયરત્ન સૂરીસ રે ૧૦ ગિ
તેહ તણે રાજે એ રચીયો નવપદ-રાસ રસાલ રે
ઈહ ભવ પરભવ સુખનો દાતા નિત્ય નિત્ય મ ગલ માલ રે ૧૧ ગિ
પદસે ઉપરિ પથ મનોહર ગાથા ગુણ મણિ માલા ર
ભવિજન માનસ ક ઠ સોપાગે નીમે જાન અમાલા ૧૨ ગિ
અક્ષર-ગણના અથ બીધી લો(શ્લો)ક હુઆ સુખદાય ર
ન્યાતસે ને ઉપરિ એકાસી લખતા સોહિયો થાય રે ૧૩ ગિ
સ વત સત્તર પચાવશે, આસો સુદિ દશમી કુળવાર રે
વટપદ પાસ પસાહલિ રામ રચ્યો નવકાર રે ૧૪ ગિરઆ

કલસ

એ રાસ નવ પદ ભણે નિસુણે મ ગલ માલા તસ ધરે
નવ નિધિ જહિ સમૃધ્ધિ લીલા કેવલ કમલા તે વરે
શ્રીવિજયદશમી વિજયમુદરત રામ રચ્યો અતિસુદ
નજુ પાસ ગૌડીદામ પભો સકલ સિ(સ)મ મ ગલકર ૧૫

હતિ શ્રીપચપરમેષ્ઠી મહામ નવકાર રાસ સપ્ત શ્રીપાથ નાથ
મસાદાતુ શુભ ભવતુ

[સ ૧૭૭૪ વષ મા ઐતિવિમલ શિષ્ય કેનકવિમન શિષ્ય હવ વિમલે
વિરપુરમાં લખેલી વડોદરામાં આન્યવિદ્યામંદિરમાં રહેલી ૨૭ પત્રવાળી
પોથીના આધાર]

જેમ્સ ફોર્બ્સે સન ૧૭૮૩ (વિ. સ. ૧/૩૯) માં-આજથી દોઢસો વર્ષો પહેલાં વડોદરામાં વિશ્વામિત્રી નદી ઉપરનો સુદૃઢ શિલ્પકામનાળો અર્પૂર્વ પથ્થરી પલ (સ્ટોન-મિલ) જોયો હતો તેનું ચિત્ર દોરી તૈયાર કરાવેલો કોટા ઉપર્યુક્ત પુસ્તક (પ. ૧૪૪-૧૪૫) માં મૂકેલો છે.

ત્યાં વડોદરાને બ્રોદરા, બરાડા (Brodera, Baroda) શબ્દો દ્વારા ગુજરાતમાં ગાયકવાડની ગજધાની તરીકે ઓળખાવેલ છે તે સમયના ગજધર્તા મહારાજા રૂસેલસિંગની તેજે મુલાકાત લીધી હતી તેમના ટાઈટલો, આગિય, ગુણુ-દોષ સળધમાં તથા વડોદરા પગણુ નું વિરોધ મોન્દર્ય, દગબાગની આતમવ્યવસ્થા, આયના હોલ, વડોદરામાં મળતો ખોગક, વડોદરાના દીવાન હીરનદ અને તેમના સદ્ગુણી સતી પત્ની વગેરે ખીજ પણુ અનેક વિષયોમાં તેણે વિસ્તાર થી ઉલેખો કર્યા છે.

બરોડે(દે)ગ=વડોદરા પગણુની મનોહર સુદરતા સળધમાં તેણે ઉપર્યુક્ત પુસ્તક (૧. ૨૭૪-૨૭૫) માં જણાવ્યું છે કે—

“હિંદુસ્થાનનો સૌથી વચાર સુદૃઢ જોયેલો ભાગ મહાર દર્શાવવાનો હોય તો હું ગુજરાત પ્રાત તરફ અગુલિ-નિર્દેશ કરું તે જ પ્રાતના સૌથી વધાર આહ્વાદકારક પ્રદેશ માટે મહાર નિષ્કૃય કરવાનો પ્રસંગ આવે તો જરા પણ આનાકાની કર્યા વિના બ્રોદરા અને નરીઆદના પગણુઓ જ પસંદ વડુ.

ખીજ પ્રદેશમાં થતો પાક, જાતિમાં અને વિપુલતામાં સજો હરો, પગ તુલસ્તાઓને સુરોભિત કરનારા વૃક્ષોની અણિ, ગામડાઓ તો ચોતરફ આખાઓની ઘટ્ટા, લીલાહમ વિશાળ આખલીવૃક્ષોનો ઘેન અસાધારણ સોન્દર્યથી આ દેશને આગ્રહાદિત-વિભૂષિત કરે છે ખરખગ! આના પમાનું વિશિષ્ટ સોદર્ય, પૃવીના અય પ્રદેશમાં મળે. જોયેલામાં આયુ નવી, જો મને કહેવાની તક મળે તો હું કે—આ સિવાય ત્યાં

૫ જિનવિજયનું આગમન

વિક્રમની અઠાન્ની સદીના ઉત્તરાર્ધમાં વિદ્યમાન વિ ન ૧૭૮૩, ૧૭૮૫માં પાટણ, ગજનગર વગેરેમાં જી ચૌત્રીશી-સ્તંભનાદિ ગ્યના કરનાર અને વિ સ ૧૭૮૯માં પાટણમાં સ્વર્ગગ્ધ થયેલા જૈન શ્વે તપાગચના ઋવિ જિનવિજય વિ સ ૧૭૮૭ લગભગમાં વડોદરામાં પ્રધાર્યા હતા ૧

વિક્રમની ઓગણીસમી સદીમાં

વિજયદશમીના અનુયાયી વિજયધર્મશ્રુતિ નામના જૈન શ્વે તપા ગચના અધિપતિએ વિ સ ૧૮૦૨, ૨૩ અને ૨૪, એ ત્રણે વર્ષોમાં વડોદરા ક્ષેત્રમાં ચાતુર્માસ કરવા ૫ મુખ્યવિજયગણિ અને ૫ શાંતિવિજયને તથા વિ સ ૧૮૩૭માં ૫ ગજવિજયગણિને આદેશ-પદ્મા આપના દતા તેમાં વડોદરા, વડોદર નામ દર્શાવ્યું છે ૨ તે મુનિ ઓની ચાતુર્માસ-ગ્ધિગતા અહીં થઈ હશે-એ સમજી શકાય તેમ છે

જેમ્સ ડ્રોર્પસે કરેલા ઉલ્લેખો

હિંદુસ્થાનમાં ૧૭ વર્ષો સુધી નિરાસ કરી ગયેલ ૨ હે યુ ખાતાના ઉચ્ચ અધિકારી પરદેશી અવલોકનકાર મિ જેમ્સ ડ્રોર્પસે લખેલા પત્રોના માગરૂપે છત્તીશમાં ઓગિએન્ટલ એમ્પાયર્સ નામના ચાર મોટા વોલ્યુમો પ્રકાશિત થયેલ છે સન્ ૧૮૧૩માં લંડનમાં પ્રકટ થયેલા તેમાંના ત્રી ઉભ(પ્રકરણ ૩૩)માં વડોદરા-સળધમાં જાણુવા લાયક ઉલ્લેખો જોવામાં આવે છે

૧ એમપુર ઓગાસુ ઝરીને વિહાર કરે મુનિરાયજી
ગામ નગર પાવન કરતા વડોદરે ગુરુરાય-
ધ ય વ ય એ ગુરુ જો જગારી

—૫ ઉત્તમનિજે રચેલ ૫ જિનવિજય-નિરાસરાસ (એ જૈનરાસ માળા બા ૧૯૦ પૃ ૧૫૦)

૨ જૈન સાહિત્ય સંલોધક [ખડ ૧ અ ૪ પૃ ૧૧૦ ૧૧૩ ૧૧૫ ૧૨૦ ક્ષેત્રાદેગપ ૬ ૨-૫]

વડોદરાની અદરૂણ ભાગને ગરમ, ધૂળરાળો અને અસતોષકાન્ક જણાયો છે પણ તુલ્યધી બહાનના પ્રદર્શને નુખાવત તથા નનર્ગિક સૌ યમા ખીજે ગર્હ અર્વા ન કરી શકે તેવો જણાયો છે વડોદરા-પ મણા જેની ઘટાદાર આમ-ગર્જિ આનદનાન્ક ઉદ્યાન-ભૂમિ તથા કમલોથી વિભૂષિત મગવગ અન્યત્ર તેણે જોયા ન હતા (પૃ ૩૧૪) ઓદેગ પગણાનો દરેક ભાગ પ્રાચીન સોદર્શનજન્યો હતો (પૃ ૩૩૧) વડોદરાની આનખામના અમણીય પ્રદેશ કરતા અન્ય ગર્હ સુદ્ધ પ્રદેશ તેના જોવામા આવ્યો ન હતો આમ-ગર્જિ અને આખીના વૃક્ષોના ઘટામા જેન મન્દિર, મકળના-કમળાનો જેના મોગલ-વલવના અમૃતિ-ચિહ્નો નગરની ગોલામા વૃદ્ધિ કરતા જણાવ્યા છે (પૃ ૩૩૨, ૪૭૦) ઓદેગ પગણાના ઘણા ભાગો નુપાક સુદ્ધ અને સમૃદ્ધ છે (પૃ ૩૩૧) ગુજરાતમા તીકનો ઉપદ્રવ ઓદેગ પગણામા થતી નસદા જેલડી, મોની જુવાન, તલ એગડા, મહુડા (જેમાથી દારૂ બને છે) વગર ઉપન થતી મહત્વની વસ્તુઓની જોગસ ટ્રોર્પસે નોધ કરી છે (પૃ ૩૩૯)

ગુજરાતની જમીન રણરૂપ-તમાકુ, જેલડી વગેરેની ઉત્પત્તિ મારી થઈ શકે તેવી ભૂમિ ગુજરાતના બગીચામા થતા સેતુ (જેને રશમના

generally known in Europe I am almost tempted to say that the lotus covered lakes and their ever shadowing banian trees have a more cheerful and brilliant appearance than in the surrounding districts the sweet variety of the red white and blue lotus gently agitated by the breeze or moved by the spotted halcyon alighting on the stalks with the rails and water hens lightly running over the foliage are altogether lovely Our tents were pitched in one of these delightful situations on the margin of a lake about a mile from the walls of Brodera

વૈધિક શાંતિ અને વાતાવરણ પ્રશાંત હોય છે પ્રાત કાલમાં ફગવા જતાં અથવા ઠંડી સતુમાં સાંજે ધોરા પર સ્વારી કરી જતા ગ્રામીણો પર જે શાંતિ જણાય છે, તેની યુરોપમાં સામાન્ય રીતે ખૂબ પહોંચી નથી.

મહને જણાવતા આનંદ થાય છે કે—કમળોથી આરંભિત વિભૂષિત સરોવરો અને સરોવરોને આરંભિત કરતા વટવૃક્ષોનું દૃશ્ય આસપાસના ખીખ પ્રદેશો કરતા ધણુ મનોહર આનંદકારક લાગે છે મદમદ પવનની લહેરોથી ડોલતો તથા બેઠેલા કાળા લમગરોથી કપતી લાલ, સફેદ અને નીલવર્ણના સુદગ્ર કમળોની જાતિ, અને કમન-પત્રો પરથી ધીમે ધીમે પસાર થતી જલકૂકડીઓ, આ બધું અત્યંત ગમણીય લાગે છે.

આ આજ્ઞાદ-જનક પ્રદેશના એક ભાગ પર, સરોવરના તીર પર બ્રોદેરા(વડોદરા)ની દીવાલોથી એક માઈલ દૂર અમદાવાદ તબ્બો ઠોકવામાં આવ્યા હતા.^૧ તેણે જોયેલા કમળોનું આકર્ષક આબેહુમ દોરેલું મનોહર ચિત્ર, ઉપર્યુક્ત પુસ્તકમાં(પૃ ૨૭૪-૨૭૫ વચ્ચે) દર્શાવ્યું છે.

૧ If I were to point out the most beautiful part of India I ever saw I should fix upon the province of Guzarat If I were to decide upon the most delightful part of that province I should without hesitation prefer the purgunnas of Brodera and Narnad

The crops in the other districts may be equal in variety and abundance but the number of trees which adorn the roads the richness of the mango topes round the villages the size and verdure of the tamarind trees clothe the country with uncommon beauty such indeed as I never saw to so great an extent in any other part of the globe There is besides a voluptuous stillness if I may use the expression in an Indian landscape a serenity in the atmosphere and a quietness in the road during a morning walk or evening ride in the cool season not

આમ નથુનો તેણે મીકાન કર્યો ન હતો. પગ્ગપ્પ લેવડ-દેવડનો વનહાર
કન્વો પ?—એમ હોલતગવ મિથિયાને ત્યા ગયેના મિટિય એન્ટનો
દાખલો દાખી જણાવ્યું છે. મગમ મળ્યા પ, પણતાનો આક્ષેપ કરી
તેણે મોગનોની ઉમગનાનું અને ૧૭૮૫મા લખનાના નવાગ અમદ
ઉરફીયાના પાટની યુવગજ વહુઅવીના લમ-પ્રનગે વયેન ઉગતા
ભર્યા ભાગ જનસાનું મિક વણું કર્યું છે.

इतद्विभिन्न गानकवादन गान्यजमय वप्सते अर्वाचीन हि, पदति
प्रभाते मध्याहेन क्षयवाण्ण दीवान्णातु (आयना टाल) न्णाय्यु छे
नगेप्पनी तटमधी गटनी नानी दीनालोने हिंदुस्थानमा पीन भेटो
नेनी पुग्गेवाणी अने अनिनमित्त अतए णज्जे एवान्त (कमार)
वाणी न्णाय्यानी छे गटोन्मा मे भुप्पय विशान आओ माटेट पेम—
भाडवा २ द्रमा + मज्जना न्णाय्या छे त (माडना)ने मागन धर्मान्त
तरी न्णाय्यावेय छे तेना छिपन तण्णु नेवो पट्टिविनन (Pavilion),
तेनी प्रथे- पाण्डुये मोटी सुगोलित न्णु न्णु दमानो, मपाट जपट,
ये । तथा तेमा न्हेलो दुवाग वगेरु नेम्स डे। र्गमे वण्णुन द्दुं छे

ગીવાનખાનાના દલળી નામનાઓને પાપના શ્રુતારી, બોલ સ,
અનતિઃ ચિનો મળધમા ટીકા કરી છે ‘દિ [ગજ]એને પ્રેમના
શુદ્ધ નાબુક અરૂપો ખ્યાલ હોતો નથી,’ તેમનો પ્રેમ ગસહીન હોય છે
દિ-મુખીમ જનાનખાના, ઓચોનું અગાન, એકાતવાસ, તેમના
યાલિશ મુદ્ર મનોજનો (માળંગ રાવા, આગ કપડા અને આભૂષણોની
નિપુતા), વાર્મિક રીત-ગિવાંને વજેરે મળધમા ટીકા કરી છે

તે સમયમા વગેરગ ગજનની વાર્ષિક આવક ૬૦ લાખ રૂપિયા હતી તે સમયે રૂત્તેડસિંગ ગાયકવાડના સદ્ગુણી દીવાન હીરનદ દત્તા, તેમની પત્ની સુયોગ્ય વિશિષ્ટ આગ વલ્લાવની ગ્નેહાળ હતી પતિના કાર્યમા તેણી મહાયક થતી કુ વગેરે ઉપગવવામા દયાળુ વૃત્તિ અને ધીરગ

કીડા ખાન છે, જેનાથી બુદ્ધી બુદ્ધી જનનું રક્ષક રૂપન થાય છે તે), તથા અકીણ, રાજના છોડ, કપાસ, વામ વગેરેની થતી રૂપરેખાની નોંધ કરી છે

તે સમયમા અનાજ તથા પશુઓ લક્ષ્ય, અલભ્ય-વસ્તુઓ બહુ મોઢી મળતી રૂ ૧)મા ૩૦૦ પાઉન્ડ નજન ચોખા અને એથી વધારે સોધુ બુવાગ, માજરી વગેરે બીજી અનાજ મળી શકતું બુદ્ધ બુદ્ધ પ્રાણીના માસના સોવા લાવે પણ તેણે જણાવ્યા છે (૨૭૩-૭૪)

૫ ૨૭૬ વડોદરા-પગણાના ગામડા પ્રાચીન પ્રવેશો જેવા એક બીજાથી બે માઈલથી વધારે અતર પગ કવચિત્ જ હોય છે લેખી સુરક્ષિત ગહેવા બવા સાથે અવિલક્ષ્ય રહે છે, તથા જલ-માર્ગે પ્રવાસ કરવા ગુજરાતમા નદીઓ ઓળંગવા માટે તુ બડા-તગપાઓનો ઉપયોગ કરે છે તેની નોંધ કરી છે

૫ ૨૭૮ તે જણાવે છે કે—ફતેહસિંગે પ્રાચીન હિન્દુ ગાજઓની પદ્ધતિ સારી રીતે મદલી નાખી ફતેહસિંગનો વિજયરાગ એવો અથ કર્યો છે ગાયકવાડ (ગા-પાલ) તથા સમરોગ બહાદુર ટાઈટલની નોંધ કરી છે મહારાજા ફતેહસિંગ ગાયકવાડે સગ ચાર્સ મેસેટની મુલાકાત લીધી, ત્યાર જેમ્સ ફોર્બસ ટાજી દત્તા (૫ ૪૭૦) મહારાજાનું આમ નણુ સ્વીકારી જેમ્સ ફોર્બસે સાહે દગ્ગાગમા તેમની મુલાકાત લીધી દત્તી મહારાજાનું વન તે વખતે લગલગ ૪૦ વર્ષનું દત્ત મહા-ગાજએ તેનું ઉચિત સ્વાગત કર્યું દત્ત, પગ તુ તેથી તેને બરાબર સંતોષ થયો હોય-તેમ જણાવું નથી એથી મ ૧૫ સગદાગતા અયોગ્ય અભિ માન અને અનુમત્તાની ટીકા કરી, મુસ્લીમ અને મોગલ રાજઓની ઉદાગતાની અને સબ્યતાલરી વર્તણૂકની પ્રશંસા કરી છે મહારાજા ફતેહસિંગે તે સમયમા થનાગ પોતાની પુત્રીના લગ્ન-પ્રસંગે સોનેરી-રૂપેરી થેનીમા સુરોહિન સુગમિત આમ નણુ-પત્રિકા જેમ્સ ફોર્બસને પણ મોકલાવી દત્તી (૫ ૨૮૦) પગ તુ બુદ્ધ બુદ્ધ કારણે વિચારી તે

વટપદ છે તેના પૃષ્ઠીની સવત ૮૦૭ (ઈ સ ૧૪૦૫ = વિ સ ૧૪૬૧)નો પર્ગિયન વિપિમા ગિનાયેખ છે, તેની નકલ પાંચેના એપિ સાર્કિયા ઇન્ડિયામાં પુટ થઈ હતી તમા દાલમાં ભગડા એટના આર્કિયાલોજિસ ખાતાના ઈન્ડિયામાં આદ્ય ન ન હીનનદ ગાન્વીછએ ૧૯૩૮-૩૯ના એન્થ્રોપોલોજીમાં પ્રકટ કરાની છે અને નિઝામ એટના આર્કિયાલોજીમાં આદ્યની સદાયનાના તેનો અગ્રેષ્ઠ અનુવાદ પણ પ્રમાણિત કર્યો છે

જેમ મોર્ગન પાંચના લગભગ દોસો ર્ષ પહેલા હોના-નિસાસી એ- પાંચની મુનાકાત ઈ સ ૧૬૨૫ = વિ સ ૧૬/૧ વગલગમાં નગાની મુનાકાત નીધી હતી, તેના ઘટા આવે તેણે કરતુ નગેદગતુ નિમ્ન વર્ણ ૧૯૩૬-૩૭ના અગ્રેષ્ઠ એન્થ્રોપોલોજીમાં ઉપરુદ્ધ વિખાત રાવતુ વર્ણ છે

નાયક પ્રેમનિજય

નિકમની નતમ્મી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં-વિ સ ૧૬૬૬માં વટપદ (નગેદગ)માં પ્રાચીની (પોન્નાડ) ગાલ હ મગજની પત્ની હામનદેએ પ્રેમજી નામના પુત્રને જન્મ આપ્યો હતો જેને મોળ વર્ણની વયમાં વિ સ ૧૬/૨માં જૈનશ્વે નિજયતિવકમ્મિના ગિપ વાય- ડ્રવિજયે માપેની દોલાલાંગ પ્રેમવિજય નામ પ્રાપ્ત થયુ હતુ તેમને નાયક ભાવવિજય પામેથી શિક્ષા મળી હતી તેમણે વિવિધ તપશ્ચર્યા અને દેશ વિશેષ વિલાસ કરતા મનુજય, ગિન્ના, આબુ, મ ખેશ્વ, અ તન્દિજી તીર્થોની સાથે કરી હતી તેમને નિજનાણુ સ્સુજિએ વાયપદ આપ્યુ હતુ નિજનાણુ સ્સુજિની આગા લઈ મૂતની વિ સ ૧૭૧૭માં વટપદ (વગેદગ)માં આવ્યા પછી આવયુ રુ ૧૧ તેમનો સ્વર્ગવાસ થયો હતો-એમ તેમના ગિપ જીવિ-યે એના નાના નિર્માણુ-ગમ પગથી જાણાય છે

દર્શાવતા તેણી લોકપ્રિય થઈ હતી પતિ ગદા ગામ જતા ઓદા (વગેરે)નો ગામ-કાન્સા તે ચનાવતી, દિસામે તપાવતી, લેખન-વ્યવહાર કરતી, ઓફિસમેને મુનાકાતો આપતી તથા પન્દેશના પ્રતિ નિધિઓનું કચન-અવણુ કરતી હતી નડીઆમ્મા નહેવા દીવાન હી નદની ગલી માદગીના સમાચાર મળતા ત્યાં જઈને તેણીએ પતિને અતકાલ પં ઉચિત આશ્વાસન આપ્યું હતું અને પતિના શય સાથે તે ઓદેના આની હતી મહાગામ્મ ફત્તેહસિંગ તેણીને સન્માનપૂર્વક સંસ્કાર કરવા વચન આપ્યું હતું, પં તુ તે દીવાન-પત્નીએ પતિ સાથે સ્વર્ગવાસિની થઈ સતી થવાનું પત્ર કર્યું હતું ઓદેનાના દગવાળ બાળ નિશામિની નદીના તટ પં ચિતા ન્યવામા આની હતી સતી-વેદમા જણાવેન નિધિ પ્રમાણે પતિના શય સાથે જીવતા બળી મરી, તે સતી સ્વર્ગવાસિની થઈ હતી જેમ્સ ફોર્જસ, આ સમયે આ રચણથી ૧૨ માર્ચલ દુન હતા સતી થવાની પ્રથા પં તેણે દીકા કરી છે (૫ ૩૨૪-૨૫)

વડોદરાની આસપાસમા દિન્દુ મુસ્લીમ શ્રીમતોના દાનને સૂચવતી ઘણા ખચ બધાયેલી પથ્થરના થાલલાઓનાળી અને પાણી સુધી પગથિયા વાળી વાવડીઓ હતી, તેમા સૌથી મોટી સોલિમાનની વાવમા ગહેલા પર્શિયન લિપિમા લખાયેલા એક લેખમા જણાવ્યું છે—ગુજરાતના સૌથી ઉચ્ચ અધિકારી ગ ગ ઝંદીખાન ખીન વઝલમુલની દુપાથી વડોદરાના મુખ્ય અધિકારી (ગવર્નર) સોલિમાને નિશાળ સ પતિ મેળની હીજરી સન ૮૦૭ના ગજળ મલિનાના પદેલા દિનસે સુદ મગજૂત, આશ્ચર્યજનક એ વાવ કંપી ઉદાગતાથી અપણુ કરી હતી

નવલખી વાવ

દોઢસો વર્ષો પહેલા જેમ્સ ફોર્જસે જેને સોલિમાનની વાવ જણાવી હતી તે હાલમા નવનખી વાવ તરી ઝાળખાય છે અને શ્રીમત સ ૧૨ના લખ્મી-વિલાસ પલેસ-ગજમહાલયમા વિદ્યામાન છે તેજ

૫ હાવિન્યને તથા તેમના ગિયો ૫ વલ્લલવિન્ય અને ૫ ભાવવિન્યને વટોદરામા ચાતુર્માસ કડવા આદેશપત્રે આપ્યા હતા (જેનમાદિ નમગોવધ પાક ૧, અ ૮, ૫ ૧૫૩, ૧૦૧, ક્ષેત્રાદેશપદ્મ ૨ ૬) તે પ્રમાણે તે વર્ષોમા તેમની ચાતુર્માસ-સ્થિતતા અહીં થઈ હતી અને તેમના ઉપદેશાન્તિ લાલ વન-મમાનને મળ્યો હતો-એ મમજ શકાત તેમ છે

કરિગજ દીપવિન્યે ગચ્છલ

વટપદ્ર નગરની ગચ્છલ

દ્વહા

સનકલ પ્રદાય(યિ)ની, મગિની ગસી અન

પ્રણમી વટપદ્ર નયરની, વહેસુ દર ગચ્છલ ૧

૧ ક વાચિની ૨ ક હૂમ ૩ ક વટપદ્ર ૪ ક કરવા ૫ ક ગચ્છલ

* વટપદ્ર(વટોદરા)ની માહિતી ગચ્છલ રિદીપવિન્યયમે વિ સ ૧૮૫૨મા ચોતાના પૂ ૫ (નચ્છનાયક-વિન્યયનશ્મીસૂરિ)ન ઉદ્દેશી રી હોવાનું જણાય છે એથી ૬૦મી ૧૧મામા વણ વેલ વટોદરા નગરને ચરણથી પાવન કરવા અને ૬૧મી ૧૧મામા ચોમાસુ - વા માવવા શ્રીપૂત્યન સુવ તરફની વિનતી સૂચની છે ૬૨ ગાથા પછીના નગ સુચેયા ૧૦૫મા માગરા શુ ૧ શનિવાર સૂચ્યો છે અને તેમા ચોતાના પરિચયમા ઉદ્ય(વિન્યયોદય) સૂરિના પત્રપ આમનમા ઉદ્ય પામેવા સૂચ્ય જેવા લક્ષ્મીસૂરિ(વિન્યયનશ્મી સૂરિ)નું અને ચોતાના ગુરુ શ્રેમ-ર નનુ અમરા ડી તેમના આગાતિ મેન-તગીકે ચોતાન મોળખાવેન છે

> વિગતિ-૫ મા આ વટોદરાની ગચ્છલ છે તે મૂળ ચિત્રાકિત-વટોદરાના વિવિધ દષ્ટાંથી વિભૂષિત હોઈ વટોદરાનિરામી (લાવમા પાટણવામી) વનાદ્ય હિતિહાસમેમી પ્રવત ક કાતિવિન્યય નાસાજ પાસે હોવાનું જણાતા ત્રાથી મ માવતા ૮૭ આગુ નથી મેને ધીમન

બડોદિયા દરવાજો

વિ મ ૧૭૮૦ (શક સવત ૧૬૫૫ = સન્ ૧૭૩૪) નો ૪૩ પત્રિકાનો એક પદમય મગદી^૧ શિવાલેખ હોર્મના શિવામાં વિદ્યમાન છે, જેમાં જગદળાના મગનાયગણ પછી દમાજી ગાયકવાડનાં સ્મરણ છે—

“ તવ ચરણિ તત્પર, પિલાજિ-મુત નિરતર ।

દમાજી પ્રતાપ ‘સમશેર ચહાદુર’ એસે ચોલતિ ॥ ૫ ॥

મહાપ્રતાપિ ધુરવર જગપ્રસિદ્ધ શ્રેષ્ઠ વીર ।

રત્નિયુગા-માજિ સમશેર, કીર્તી જાલી ભૂમઢલા ॥ ૬ ॥

તે શિવાલેખના ૨૪મા પદમાં બડોદિયા દરવાજાનો ઉલ્લેખ છે—

“ તેથે દરવાજા નિયોજિ નિપુણ ચઢોદિયા નામાભિધાન ।

છેદિ પરચક્ષાચે માન, પશ્ચિમ દુગ પામતિ ॥ ૨૪ ॥ ’

દાદા-પાર્શ્વનાથ

વિ સ ૧/૦૧મા રાજનગરમાં જૈનશ્વે તપાગરના પ ન્યાય સાગરના શિષ્ય જયસાગર શ્વેલી તાર્થમાલા (સ્તનન) માં બડોદિયાના દાદા-પાર્શ્વનાથનું સ્મરણ છે, કે તે સર્વની આશા પૂર્ણ કરે છે^૨

જૈન મુનિઓના ચોખાસા

વિ મ ૧૮૪૫મા અને ૧૮૬૬મા જૈનશ્વે તપાગરપતિ વિજય જિનેદ્રસૂત્રિએ ૫ સુબાણુવિજયના શિષ્યો ૫ હિતવિજય અને

૧ મા શિવાલેખ બડો રાજ્યદસરાતીલ ઐતિહાસિક વે ૨ (પુ ૧ પૃ ૧૩૧ થી ૧૩૪) મા નમશિત થયેલ ■

૨ “ વડોદરે દાદો પામજી, તે સહુની દૂર આસ ” (૫ ૧)

—જૈનગ્રંથ ૧/૮૫ આપા/૫ ૪૪૨

૫ હંમવિજયને તથા તેમના ગિરિયો ૫ વલ્લભવિજય અને ૫ ભાવવિજયને વડોદરામાં ચાતુર્માસ કરવા આદેશપત્ર આપ્યા હતા (જૈનમાહિત્યમરોવક ખડ ૧, અ ૮, ૫ ૧૫૩, ૧૦૧, ક્ષેત્રાદેશપદક ૨, ૬) તે પ્રમાણે તે વર્ષોમાં તેમની ચાતુર્માસ-ગિરિયા અહીં થઈ હશે અને તેમના ઉપદેશાદિનો લાભ જન-સમાજને મળ્યો હશે-એ અમલ શક્ય તેમ છે

કનિગજ દીપવિજયે રચેલ

વટપદ્ર નગરની ગજજલ

કૃદ્ધા

સવકલ વરદાય(યિ)ની, મગિની શસી અગ્ર

પ્રણમાં વટપદ્ર નગરની, કહેસુ એ ગજજલ

૧

૧ ક વાચિના ૨ ક હૂમ છ ૩ ક વટપદ્ર ૪ ક કરવા ૫ ક ગમ્મલ

* વટપદ્ર(વડોદરા)ની આંતરિક ગજજલ અને દીપવિજય-મેલિ સ ૧૮૫૨માં સાતાના પૂર્વ (ગચ્છનાયક-વિજયવસ્મીસૂરિ)ને ઉદેશી રાની હોવાનું જણાય છે એથી ૬૦મી ૧૧માં વણ વેલ વડોદરા નગરને ચરણથી પાવન-રવા અને ૬૧મી ૧૧માં પોમાંસુ - ના માવવા શ્રીપૂજ્યને સંવ તરફની વિનતી સૂચની છે ૬૨ ૧૧માં પૂજીના જ્વરા સંવેરા ૧૦૨માં માગરા રા ૧ ગનિવાર સૂચનો છે અને તેમાં સાતાના પરિચયમાં ઉદય(વિજયોદય) સૂરિના પત્રપ આમરામાં ઉદય પામેના સૂર્ય જેવા લક્ષ્મીસૂરિ(વિજયલક્ષ્મી સૂરિ)નું અને પોતાના ગુરુ પ્રેમ-ર નનુ અમરા ધી તેમના આગામિ મેજ-તરીકે પોતાના મોળખાવે છે

જે વિનતિ-પત્રમાં આ વડોદરાની ગજજલ છે તે મૂળ ચિત્રાકિત-વડોદરાના વિવિધ દેવોથી વિભૂષિત હોઈ વડોદરાનિવાસી (હાલમાં પાટણવાસી) વસાટક ઇતિહાસપ્રેમી પ્રવ્ર કાલિવિજય મહારાજ પાસે તેનાનું જણના ત્રાથી મગાવતા હતા આવું નથી એટલે થીમનર

બડોદિયા દગ્ગાળો

વિ મ ૧૭૮૦ (ચક્ર સવત ૧૬૫૫ = સન ૧૭૩૮) નો ૪૩
પત્રનાળો એક પદમય મગડી^૧ શિવાલેખ ઉભોડના પ્રિયામા
વિદ્યમાન છે, જેમા જગદળાના મગનાયગણ પછી દમાજી ગાયક
વાડન રમણુ છે—

તવ ચરણિ તત્પર, પિલાજિ-મુત નિરતર ।

દમાજી પ્રતાપ 'સમશેર ચહાદુર' એમે ચોલતિ ॥ ૫ ॥

મહાપ્રતાપિ ધુરધર, જગપ્રસિદ્ધ શ્રેષ્ઠ વીર ।

કલ્પિયુગા-માજિ સમશેર, કીર્તી જાલા ભૂમડલા ॥ ૬ ॥

તે શિવાલેખના ૨૪મા પદમા બડોદિયા દગ્ગાળનો ઉલેખ છે—

“ તેથે દરવાજા નિયાજિ નિપુણ ચઢોદિયા નામાભિધાન ।

છેદિ પરચક્ષાચે માન, પશ્ચિમ દુર્ગ પામતિ ॥ ૨૪ ॥ ”

દાદા-પાર્શ્વનાથ

વિ સ ૧૮૦૧મા રાજનગરમા જૈનશ્વે તપાગરના પ ન્યાય
સાગરના શિષ્ય જયસાગર શ્વેલી તીર્થમાલા (સ્તનન) મા બડોદગના
દાદા-પાર્શ્વનાથનુ રમણુ છે, તે તે સર્વની આશા પૂર્ણ કરે છે ^૨

જૈન મુનિઓના ચોમાસા

વિ મ ૧૮૪૫મા અને ૧૮૬૬મા જૈનશ્વે તપાગરપતિ વિજય
જિનેદ્રસૂત્રિએ પ સુભણુવિજયના શિષ્યો પ હિતનિજય અને

૧ આ શિવાલેખ બડો રાજ્યદક્ષિણાતીવ ઐતિહાસિક વે ૨ (પુ ૧
પૃ ૧૩૧ થી ૧૩૪) મા નામિત થયેલ છે

૨ “ વડોદરે દાદો પાસેજી, તે સહુની દૂર આસ ” (॥ ૧)

—જૈનગ ૧૮૮૫ આપા ૫ ૪૪૨

“તિ શ્રીમત્તપાગળ-ધ્રીપિત્રયાનસૂરીગચ્છે રાનશ્રીગાયકગાડદત્ત-
'કપિરાન' નિરદ જતી પ દીપપિત્રયવિરાગેન ચિરચિત્ત શ્રીરાઠોડકુલ
-ગગન-ભાન-મહાગગાપિરાન-મહારાજશ્રીમાનસિદ્ધમવાગ્ગતીતિ-ગુનરામુદ્રવવ
આસિરવચન શ્રેય ।

સન્ન ૧૮૭૭ વર્ષ શાક ૧૭૪૭ પ્રવનમાન શ્રાઆમોત્તમુદિવિજયાન્દશમ્યા
ગિસિત સ્વહસ્તે પ નીપવિજય કપિરાને ।

—મા નિમય પ વડોદરામા આત્મારામ) જૈન પાનમદિરમા
નિધમાન છે તેમા બ ન બાન્ધુ આબદાગિર(સૂરજમુખી)ધર હ ધર છી
પરા ચમરધર મોરચ-વર ૬ રાજસેવકોના અને તનારના મળી ૭ રગીન
મનોહર ચિત્રો છે તે પણ પ્રિયે તથાર મ્યા હો તમ મનુમાન થાય છે

મા સિનાય તેમની મ ન નિયો—પચનવાવાગર્ભિત પાશ્વ નાય-સ્તનન
(લે સ ૧૮૮૦) ગોડીપાશ્વ-સ્તનન છરાપત્રી-પાશ્વ-સ્તનન ન નીશ્વર
ગીપ પૂત (લે સ ૧૮૮૧) સ્પબ-શોભા સ્તવન (સ ૧૮૮૬) મહાવીર
જિન શોભા સ્તવન નવ-શોભાસ્તવન (સ ૧૮૮૭) ક્રિષિયાની શોભા
(લે સ ૧૮૮૧) અ-સઠ આમપૂ ૧ (લે સ ૧૮૮૧) અષ્ટાપ્ પૂત
(સાર અપરમા સવના આગ્રહથી સ ૧૮૮૨મા મહોત્સવ-સ ૧)
સોલમ(સૌવમ)ગન-પનાવતી-ભાસ એતમગામિ આફિની ગહુની
ચ -ગુણાવતી લેખ(પદમા) નિ નિ તિઆ લીંગી વારના જૈનનય-
બજામા મળી આવે છે

મા દીપવિજય નિરાજ નિ સ ૧૮૦મા મા વડોદરામા નિનાસ
પ્રતા હતા ત્ના તેમને નાવકોએ મહાનિગીયસ્ સળધમા નશો વર્ધા
હતા તેના ગુજરાતીમા માયેલો તેમના લિખિત પ્રતુત્તર ૩ ૫૦૦ પ્રમાણ
થયો (તો તે આહિના જન પાન-મદિરની નવત - કાતિનિજ ૫૭ મુનિરાજ
ની નતિ પરથી જોનસાદિ ન સશોવ- (મ ૫ ૫ ૨૬૨-૨૭૨)મા
નવ થઈ ગિન છે તના નારબ અને પાતમા નીચેના ઉલ્લેખો છે—

માદિમા- શ્રીમ નૃપતિનિકમસમયાત્ સન ૧૮૦ શાકે ૧૭૫૫ પ્રવ
તમાને શ્રીગુજ (૪૪)૨૬શ વડોદરાનગર-સ્થાઈ શ્રીતપાગચીય

(મારવા)ના હાનસાગરજી બહારમાની બે પ વાળી પ્રતિ પરથી ઇતિહાસ
નમી શ્રીમાન્ અગરથઈ નાણગએ લખી મોખેની નમ્વના આધારે આ
૧૪૫ અર્ધી ઉતારનામા આવી છે

મનત મજ કાતિવિજયજી મહારાજના સમયના ચિન્હાતિ વિવતિ-પ
(ટિપણ)ના આધારે શ્રી ભોગીનાવ જયચંદ ન્યાડેસરાદાર દીપવિજય
ત વડોદરાની ગજલ સાહિત્ય ના સન્ ૧૦૦૨ ફેબ્રુઆરીના અકમા પ્રક
યઈ છે, તમા પાઠાતરા સાથ ધણી અશુદ્ધિઓ જણાય છે કેટલીક બી ક
નિશાનીદારા જણાવેલ છે તેની અતિમ કૃતિના ઉત્તરાધમા ઉદયસાગર
નૂરિના ગિધ્ય પુત્ર યસાગરસૂરિ નામનાજો ફેરફાર જોવામા આવે છે તે બીજી
નકલમા કોઈએ સુધારલ હોય તેમ જણાય છે ખરી ગીતે ત્યા વિજયનકમી
સૂરિનુ નામ ઉચિત લાગે છે જે બી પ્રતિના આધાર આપેલા પાઠમા અર્ધી
જોનામા આવશે તથા તેમનો ગ્રંથ પરિચય પણ અતમા જણાવીશુ એથી
સ્પષ્ટ થશે કે-મૂળ વિજયિય ઉદયસાગરસૂરિ તરફ નહિ પણ વિજયનકમી
સૂરિ તરફ મોખેનુ માનવુ ઉચિત છે

રાજમા ય કવિરાજ દીપવિજય વિક્રમની જોગણીરામી સગીના ઉત્તરાધને
શોભાવી ગયા તેમજે જૈન મ્હે તપાગચ્છની એક શાખા વિજયાન દસૂરિ-
પત્ર(ગચ્છ)ના નાયક શ્રીપૂજ્ય વિજયલક્ષ્મીસૂરિ (સ્વ વિ સ ૧૮૫૮)
ની સ્તુતિમાલા (ગલ ૧૦) પણ રચેલી છે તેમજે ગજલો રતવનો પૂજ
ઓ રવાખાગે તથા બીજા પણ મને પ્રકારના ગોગે ગુજરાતી અને હિંદી
ભાષામા રચેલા જણાય છે તેમજે રચેલ સ્થૂલભદ્ર નનરસ (લે સ ૧૮૪૦)
રેહિણીતપ-રતવન (સ ૧૮૫૬) વડોદરાની ગજલ (સ ૧૮૫૨) ભરથ
(૧)ની ગજલ જ ગસરની ગજલ સૂરતની ગજલ (વિ સ ૧૮૭૭)
ખ ભાતની ગજલ તથા ઉદયપુર (મેવા)ની ગજલ (આગરાના શ્રી
વિજયધમ-૫મી-જ્ઞાનમ દિરમા) જણનામા આવેલ છે

આ જૈનચતિ મ્વિ દીપવિજયજીને શ્રીમત મહાર ૪ ગાયકવાડે
'કવિરાજ' એવુ ખિદ આપ્યુ હતુ તેમ તે મ્વિએ રચેલ અને વિ સ
૧૮૭૭મા અની હાથ લાખા અને પોપા બે હાથ પડોળા મ્વજ ઉપર રવડરતે
લખેન રાઠો મહારા ૪ માનસિડના કીર્તિ-ગુપ્તસમુદ્રજ ધ આશીવ ચન
મ ચના ચિત્રમય પદ્મમા કરેના ઉચેખથી જણાય છે—

લઈ પાટપાથી તપાસ ઝી મેળવીને દીપણ ૫ રજ પાચના લાખો ચિત્રાકિત
 વિનરિત-લેખ હો હીરાન શાસ્ત્રીજી ઠાર મહન જોના મોખનાના
 પા દર્શાવી છે તેમાની જાળવના પા -બ () માના હેસમા ફર્ગાના
 મે અહીં પ્રયત્ન -મે છે બી નાર નાસા ૧૨જ બ ઠારની નતિન મળની આ
 વડોદરા ગજલ નિ સ ૧૮૫ મા વખાવેની ફાળ સ ગુજરાતી સભા-
 મુળઈના હ નિ પુ ના સમ્રામા જણાય છે તેની પ્રકાગિત (મ વત
 ૧૮૮૫) સવિસ્તર નામાવલિ (ભા રજ ૫ ૨૬૧)મા આ બના વાડો
 અશુભ પાઠ દનાની તેના રચનાસવત ૧૮૫૪ જણાવે છે ત્યા પણ
 નિ દીપવિજયજનુ નામ ફર્શાવ્યું છે પરતુ ૧૮૮૭ કાલિનિજયના
 સમ્રાના ઉપર્યુક્ત ક નિરૂપિત લેખમા રહેથી તે જ ગજલમા નિનુ નામ
 જોવામા આવતુ નથી તે સળધમા વિચાર કરતા જણાય છે કે-કવિ
 દીપવિજયે રોજ વડોદરાની ગજલનાજો તેમના (તપાગરજ વિજના
 નદસૂરિપદના) પૃથ્વી શ્રીવિજયલક્ષ્મીસૂરિ તરફ વડોદરાના સ
 મોક્ષાવેવ મૂળ વિરૂપિત-લેખ જુો હોમે જોઈએ તની નમ્લ પે આગ
 ગજના સ ૧ ઉદયમાગરસૂરિ તરફ પાટણુ મોક્ષાવના મા બી ન
 વિજામિ-લેખ તમલ તૈયાર કરાવે જણાય છે તેથી નામ નો કેટલા
 રેફાર થયો જણાય છે તેમા નિનુ નામ પણ પ્રાની નાખ્યુ જણાય છે (૧)
 તેમના વિગિષ્ટ નયતથી આ વિનરિતલેખના પ્રળ વ થયેના જણાવ છે ત
 નિ સ ૧૮૫૧મા વડોદરામા ચામાસુ રનાર મુ નના-ચરિ માદિનુ
 નાખ્યાન (જે સાબળી વડોદરાના સ નીચ ૧૨૦૦ માણસો મન ૧૧૫
 વડેલો સાથ કાની ગધાર મન હેલેજના સ વાની ના રાની હતી)
 પ્રનાર વાચકજી સળ વમા અતમા ઉતેખ હે -

૧૮-તુમ આગાથી આવીયા વાચકજી એમામ,
 સાતિ શુભાવી જહુગુણી વરના સફા ઉત્તસ ૧
 (૧૧-માલતી નલ સમર્પિતલા-એ ગી)

શ્રી-સરસ્વતે જાઈ ૧ ના મો ત્યા વાચકજી તના હો

જૂજ્યજી તુમ માણા સીર વારી
 ઉપાધિ નહી લાનેમ વીરજિનના સોપાન નમ પૂજ્યજી ૧

શ્રીવિજયના દસૂરિપદો દીપવિજય કવિ ૧૭ તેમને સુશ્રાવ્ય પુણ્યપ્રભાતક
ગાધી દુલભદાસ ઝવેરચંદ, સાં ઝવેરચંદ દેવચંદ સાં કાકાનદાસ
નરસીદાસ, સાં નથુ ગાંધીજી તેમણે પૂજા કરી જે મહાનિશીયસૂ x x

મતમાં— ‘ ઇતિ શ્રીતપામચ્છ વિજયના દસૂરિપદો દીપવિજય
કવિરાજ ઉદ્ધરિત મહાનિશીયસૂ —લેગમાન ભાવાર્થ સંવત્ ૧૮૬૦ શાકે
૧૭૫૬ મવત માને ગિખ્યહસ્તે પૃ-છાકારક આવકઅર્થ [સ્વ-પરોપમરાથ]
શ્રીગુજ રહેરામા વડોદરાનગરમધ્યે એ અથ રચ્યો છે વાલીને વાકબ યાચ્યો
’તિ મહાનિશીયના બોલ સમાપ્ત શુભ લખતુ અયામ ૩૦૦

ત્યા સંપાદક સાક્ષર શ્રીજિનવિજયજીએ કવિ દીપવિજયના પરિચય
કરાવતા જણાવ્યું છે કે મહારાજ ખંડેરાએ તેમને નવિખલાુર નો ઈતિહાસ
આપ્યો હતો પરંતુ તે કયા અધારે જણાવ્યું છે તે ત્યા સ્પષ્ટ સૂચવ્યું નથી

આજથી સો વર્ષો પહેલા—વિ સં ૧૮૬૨મા વડોદરાના આવકસંદે
સૂરતમા રહેલા ધવિરાજ [દીપવિજયજીને પૂજાવેલ મૂર્તિપૂલ વિગેરે રૂ
મશાવાળા મ કાતિવિજયજી મહારાજે હાલમા મ્હાગી તરફ મોકલેલી ૪
૫ વાળી ખીજ મતિમા ઉલ્લેખ છે કે—

સ્વસ્તિ શ્રીસૂરતજ દિર માહારાજુભર્યાન પૂજ્યારાધ્યતમોત્તમ પરમ
પૂજ્યારાધ્ય નીચાન્ સકલગુણનિધાન મનેશુભકોટિઉપમાવિરાજમાન ગુરુજી
સાહેબ ૫ યાસ દીપવિજયજી વિરાજચરણાન્ શ્રીવડોદરાથી લખિત
સદાસેવક માણાકારી ગાધી દુલભદાસ ઝવેરચંદ સાં ઝવેરચંદ દેવચંદ
મોહી ખુશાલ ભાપા સાં નથુ ગાંધીજી સાં કાકાનદાસ નરસીદાસ
સાં હરપચંદ ભગવાનદાસ પ્રમુખ સમગ્રત પરસ્પદા સંઘની વ દના નાચવી
ખી સંઘમા આવકને પ્રશ્ન મૂક્યા તે વાણીયા અક્ષરે લખતા કાના માતર
હીં આવે નહીં માટે શાસ્ત્રી અક્ષર લખાવીને પાના સાહેબ પાસે મોકલ્યા
છે તે ધારી વિચારીને પાછા ઉત્તર લખતે તુમને ન બેસે તો બિન પતિ
ગીતાય ગુરુજી સાહેબ તથા સમગ્ર આતા નાન ની ધાગી નિચાગીન મેહના
પાછા ઉત્તર લખજોજી

—આ ગજજલની ૧૨ ડી મગટ યઈ ગયા વછી ૮૦ વયની વયના દર્જ
સ પુરુષ ઇતિહાસત્રેમી મવત ૨જી શ્રીકાતિવિજયજી મુનિસજે બહુ પરિશ્રમ

गजन्त

चटपट क्षेत्र है नीराक, तटणा रहन ह नीराक	
१ किती गिरद ने बागा(मा)क, क्या रह शत्रुहि होमाक	१
आगु गग नामानीक, जमा न्याट रामानि	
गोला नालमे सव्याक, मिछा ततना बव्याक	२
किछा मृग है ऊचाक, नि(सी)मागारम मिचाक	
गाडाबट्टे चौडाक, उचा बुरन है प्रांताक	३
पुरन नालनि पात्ता(ता)क, निगमत गन ह ग्याया(ता)क	
घोसा मात नन गजाक न्ना गजुत है गजाक	४
चाह ध्यार नरवापेक, अलकानयर न लानक	
गायकवाल(ड) सीआ(या)नीक, गगा मात ह मानाक	
गोवदराव ह रानाक, ज्या(ता)का सेन ह तानाक	
मयगल बलते मातेक, गोपति-मेन्य माभातेक	५
नीक चरणम तोडक, मुडे कमर (मे)नेक	
पावर खन मुकलाताक, घोडा लान टकराताक	६
पाटनी राव आनानीक, न्ना राव कानानीक	
ना ह गन्नेसे मु(ग)राक, न्या(या) न्यायमें(में) पुराक	७
राठया ह दीवानाक, अपनि पुत्रम दानाक	
मवन वहुत ले लाराक नित्य जात दरगारौक	८

१ क लावी गी २ क क्या है ३ क जागी ४ क न्याय ५ क नावमें
६ क उठाक ७ क दोटाक ८ क नीरखण ९ उनका १० क उनका सेन
न कहता नाक ११ क महावन वा न केतातेक १२ क नीके चरणमें तोडाक
मुके १३ क कानानाजीक गुजर प्रातम चावाक मनुराव बावाक १४ क
ओ तो १५ जीण दिन अमवारा नावेक, मगरा शहर मोहावेक रावडा है १६ क
रगेन है न्याराक १७ क दरबाराक

ભરતો માણસ દમો, મદિરા, દેગીઓ વગેરેના દમો, શાપુગારેલા હાથી પર
મહાવન પાઠ ગ્રંથરિયા જાધાગી હાથાર મોટા પર વાવ ઝગધારી
નાખતવાળા પાટોસ્વાર મુદ્દા ૧૦૫, કાસીલેટ સરખાઇ બળનતા નાનવાળા
ફૂતના (ખાસા) મોટાને મેરી જતા મેનકો દોવક માસીવાળા સાથે સુરિના
સામેયામા જતા જૈન આગેવાન આનકો માન-સ માન દૂવ ૦ સ્વાગત મરી
વડોદરામા પ્રવેગ મરાવાતા શ્રીપૂજ્ય (સોનરી મિનારનાળા શ્વેત વસ્ત્રમા
સજ્જ થયેન) જેની પાછળ ચામર ધરનાર અને શ્રીપૂજ્ય ઉપર ધરી રાખેલી
પટ્ટાની ચામનીના છંદાઓ નઈ ચાલતા સદ્ગૃહસ્થો પાછળ યતિ-મહા
શાનિ-મહિનામહન રથમા બેઠેલ ગૃહસ્થ દંડધારી પાછળ ઠાંઠ પર
નાખતવાળો વ્યવસ્થાપક પામન વદન રતો ભક્ત, મમનો દમો વ વ
ચિત્રોદર્શાવ્યા છે ચિત્રો પછી મગનાચરણ લેખપદ્ધતિ પછી પાટણ (ગુજ
રાત)નું વણન મરતા જૈન-ખાસાદોનો પદ્યોમા ઉત્તેજન્યા પછી ત્યાના
મહારાજ શ્રીમત ગાયકવાડ ગોવિંદરાવના ૧૬મા ઉલ્લેખ છે—

નણીબ ધ હટા સોહે થકા ભરિયા મન બહુ કારિઆણે
બહો ચીત બિમ્ત નીણજ રતે ગરગે રીરતે મન નાણે,
રાજેસ્વર રાજે અતિહિ જાગે ગાયકવાડ સીરદાર
૧૧ [સીર દેશ અરિ ન પ્રવેગ બિન ઉપદગ અતિ કાર] ૭

પ્રજા-પ્રતીપાલો છેલ છોગાનો સદિઆનો ગોવ હરાવ સિરે
મમકા ભારે જસ દરબારે સેવક લારે દુકમ કરે
ગોવ હરાય સનુરા ચાચઠ પૂરો રૂપ અનુરા અઝાર ૧૧૧૦ ૮

ત્યાર પછી ઉદયસાગરસ્ત્રિ રિ ૧૨૭૨ના સખધમા પણ ૧ થી ૧૦૮
સખ્યાવાની નસિધ્દા બહો અને સદ્ગુણવાચક વિશેષણોદ્ધાર બહુ વિસ્તારથી
ગુણ-સ્તુતિ મ્ની વિનિષ્ઠિ કરતા—

અ શ્રીવટપદ્ર નયરથી આનામરી દાસ
દુકમી સેવક પૂજ્યના રજ-રેણુ-સકાસ

અથ શ્રીવટપદ્ર-વીરદેવ નણુ નમાહ-અથ જનનત ઉચ્ચતે જણાવ્યા
પછી પૂર્વોક્ત ગજજલા મૂકી છે

- आग(ला) मा(था)न 'उदाराक् मिजयानद मनोहाराक्
गि(गी)तारथ ह सताम्, वास शिष्य सुविनीताम् २०
- मनमोहन-प्रासादाक्, मुरवि(मुरत) री(क)पम अहा(आन्ला)गम्
'भविया भावमे वन्, भवमा पाप निक्नेक् २१
- शातिनाथ(धत्तामण) भगवानाक्, 'हे चे मुगतिक् थाताक्
'अभयदानमा दानाक्, जगद् दन मुग्-शाताम् २२
- सागरगच्छका आलाक् गुहसे नमत ह बालाक्
'वाचक रहै चोमाम्माक्, करते ग्रन्थ अभ्यामाक् २३
- ऐसी पोलकी(के) अगाम् मठी दाणनी जगाम्,
छापा करत हे धाणीक्, दूसरी नेत 'सहनाणीम् २४
- कणक्(की)-पि(पी)ठ हे पासोंक् कणनी 'बोहोन है रामोंक्
पोव्या लात वणवा(नक्षा)राक् 'कणि(ण)या करत व्यापाराक् २५
- बैठे 'बहु(हो)न पसारीक्, मि(मा)मरी सकर सौपारीक्
मीरच्या एल्ची भनी(तज्जा)क्, फोफल(चारोला) रारका
'वसा(जा)क् २६
- खसखस सुठ विर(वरी)हानीक् पुडि(पूडी)आ देत हे वालि(वाला)क्
ओले हाठ तम्मा(मा)माक्, चिजा नेत अम्मा(मा)माक् २७
- अगो(गा) माड्या नि(नी)रखेक देखत बार ही हरखेक्
बैठे सराफी मौजि(मोजा)क् नाणा परखे(ख) व(व)चोजीम् २८
- सक्के(क्) नवनवे टगों(गा)क् नाणावटिक्(नाणावट) अगौक्
बैठे बहु व्यापाराम् हुंही चलत हचारीक् २९

१ क उधराक्, सागरगच्छन मोहाराक् वाचक रहवे सताम् (क्) उनका सीम सुविनि(नी)ताक(क) २ क मा ३ क दवें मुचिका ४ क विजयानन्का आलाक्, माधसे नमत हैं ५ क गीताथ ६ क सेंहें ७ क बोत ८ क कणमा ९ क बहोन तपमादीक १० क बज्जाम्.
अ. ३०

- कन रह(र) उनी बटर्, नाहि मिन्न न चटर् १०
- कन भरन 'नजराना', 'गान' 'कूरमाना' १०
- श्री(शि)वाराम रगीगर, 'ज्याम रून बगि(गी)गर' ११
- फतेमघर वारर, सीनि(नी) गलना भारर ११
- 'निण दिन मान या वामेर्, म(स)वया मान ह तामर् १२
- गर(रगड)ना नेमरि लागार्, हाथि नेन सरपागार् १२
- मिधि(सधी) गाररि(गाड्दी) बटर्, हम्ममे मारचें अटर् १३
- ककि-यत्ति में धानार्, भायें करत अल्वा(वा)नार् १३
- नेडि बधि कट्टारर्, मट-गण रेहत अट्टारार् १४
- नेत टाल्लम रमतेर्, पट्टा खेल्ते नमतेर् १४
- 'निरी हवाटे(ठ) धों(धु)गार्, पट्टा ग्रहत हे चु(चू)गार् १५
- वा(धु)गदार मदमस्तार् टुणा द्देत हे हस्तार् १५
- एस च्याह दरवाजेक बेठे गारदी छाजेक् १६
- पोहाराय दोतरफार् जि(नी)नकी खुब हे कु(का)रफार्, १६
- निमा आठ दरवानार्, वहे व(वो)होत जरवा(रा)नार् १७
- 'जाति(ती) खल्लरु खालेर दाणि(णी) दाणसे खालेर १७
- इनस(इणसें) सरे तमासाक्, वरनु(वर्नु) नगरका खासाक् १८
- निकी पगेल्या 'पोल्या(ला)क् वामें(उनम) पोन्की ओल्याक् १८
- ताम साकडी सेरीक्, वामें लार् हे लहेरीक् १९
- मि(मी)रते कदोरे भारी(रि)क् रेसम(मा) वोहात हे चारीक् १९

१ क वज० २ क परमानाक ३ क उनका बहोत ४ क तेणे दीनमान था नेसाक, सब या मान हैं तेसाक परनी देमकी लावाक हावी होत क सधि, गाड्दी वहेक ६ क निम्कि थोडे घूपाक पग ७ क चाची ८ क पोशक, उनको पोन्की ओल्याक मीली

- मि(मा)मरु मि(मा)मरु 'मोहोघाक् रगन वध हे 'मोहोघाक्
पापा दोरिया(आ) वि(वी)मतेरु, अदल मु(मू)र ही करते(ति)रु ३८
- नकन बोहोत दताराक्, 'करते दत-व्यापाराक्
जोड हाथका मापारु, चडा नैन है छापारु ३९
- आगो(गा) धरत है चडा, आपे र(ह)यका गूटा(डा)क्,
'रगे नग हूसी हूसीआरीक् मुगसैं डेत है गारीक् ४०
- नि(नी)की पोल घडीमालीक्, हवेल्या युव मतवालाक्,
फतेमियकी भारीक्, गोखु गोखमें 'धारीक् ४१
- नरमिह(मी)रात्र(यह) घरघोडेक्, खल्का निरखवा दोडेक्
काति(ति)क-पून्ममें मेराक्, रसीआ लेत है(हैं) खेगक् ४२
- दीपक-माल है अ(उ)चीक्, वा तो गगनसैं पोह(पौहो)चाक्
दीपक-धेनि(ण) है तापि(नी)क्, वामें जोत है(हैं) बाजे(जी)क् ४३
- दादा पास है पामीक्, पूरत मन्ननी आमाक्
अ(आ)गी होत नव अगेक् भावि(वी) स्तवत एकगेक् ४४
- घारचद साहका गेहाक्, जि(जा)नसे 'रखत है नेहाक्
आगम प्रण(इन)में कताक् आणा पासनी वता(रता)रु ४५
- केव साह है(हैं) बर्मिर्, थोता खू है(हैं) बर्मिर्
सामें यदु(घोहो)न सावालि(वासी)क्, नरसिंह पोलका वासीक् ४६
- हरखजी शाह 'हन(र)रोजाक् वने रूपमचिन'मोचार्
रगन खू है जमा(ना)लाक् मडप चोक वि(वी)सालाक् ४७

१ क मोघाक २ क मघाक पापौ ३ क उनका पथ हैं न्याराक नगर
जनवासी हैं मोलाक(क) देवें द(दा)नका गोलाक(क) ४ क नग रगन हैं नाराक,
५ क तीवी घडीमालीक ६ क भारीक कारिक ७ क रहत ८ क नरो नाक,
९ क रूपमजी नमो नाक १० क जना लाक

समा(पा) गव 'भरमची(चची)क्, हुंझ्या(हुंझा) देत हैं
नची(जचची)क्,
जंमूर सुरनि(सूरती) समा(का)क्, 'परग्या(रा)दार ह
पगार ३

'सीहा(आ)साहि(ही) नही चेहि(ही)रान्, ज्याके सके(नीनके सके)
समसेराक्

चलणा य(यो)हात हैं' इजीक्, भागीवतकी पूजीक् ३१

पेसैं भाव 'परमाने(माणे)क्, लेते 'लोक उन ठाने(णे)क्
उहां मिलत वीदेसीक्, कागद पन सदेसीन् ३२

गठी-छोड उहां केतेक्, लाठ्या-हरामी तेतेक्,
भगी भगसे 'भातेन्, केफी केफसैं 'रातेक् ३३

बेठे सबोलि(ली) झाजेन्, बिठे(वीडे) देत हैं ताजेंक्
नागरवेलि(ल) गगेरीन् 'चेवली पान 'चगेरीक् ३४

नीनी खाडी(ड)कु धोइन् सुखडी करत कदोइक्,
मगदल जलेनी खाजाक्, वरफी लेत हैं खाजाक् ३५

पेडा लाडुआ(इवा)मावान्, खल्का लेत हैं खावाक्
'ऊची मस्त(भव्य) हवेव्याक्, लाबी हाटकी ओल्याक् ३६

गुजरीमे वस्त ज मि'ति(जे मी'ती)क्, ता'डु 'बरनकु(धु) तहतिक्,
धोति 'रेसमकी कोरा(री)क्, दुपटे 'वसवी लेहरा(री)क् ३७

१ क भरमचीक हूटा २ क परग्या ३ सी जाशा हीनकी चेराक,
जिाके सिके ४ क इजीक भागा पू० ५ क साणेक ६ क लीक उन गणेक,
गर्डी छोड ७ क आतेक ८ क में ९ क चेलनी १० क म भूराखांड
ज धोइक ११ क चेवर, सकरपारेक(क) मा(म)मरा-सेव हैं खारेक १२ क
वर्णधु तीक १३ क धोती रेसमी १४ क बनी

सहेतुन(र) वमरगाक् फल पोम्न वमरगाक्
 द्यु(द्व) अनाग अवासाक्, थफल् नांरु फना(जा)माक् ५६
 चपक तु(चू)हदी अगाक्, मोगर फेवडा गिगाक्
 मग्ना मालनी जाट्, न्मणा गुग्नेराक् ५७
 यगने याम चान्(र)क् पग पा जेट्नां वान्(-)क्
 वा(उन)में रहे(र)न अरमानि(णा)क् जाना व(गो)होत
 परमानि(णी)क् ५८

काटे पामकी गस्ति(म्नी)क्, चिना(जन्मा) मि(मा)ल्ल ह
 मस्ति(म्नी)क्

वेट् सि(सी)ग क्याराक् पति ग्त उनागक् ५९

ण्मे वरन(ण) अढाराक्, क्यो(रौ) ग्ने नयरका पाराक् ?,
 यटोना(गडोना)नयर नगीनाक्, पावन चरनम् करनाक् ६०

चाह मेर तु(जृ) मोराक् चाह च चद्गागर्
 [त्यो] मत्र सत्र करत अग्नामाक् आना पून(ज्य) ?
 चोमामाक् ६१

ज(ए)सी गम्का(कि) वरन्या(आचरण्या)क्,
 नेर्या गटोना ग(र)रना(प्या)क्
 गुनि(ना)न्न हासी न(ना) क्गनाक् गन(ज)ल् दीपने वरनीक् ६२

१ क मेह तुन अमरस्ताक् २ अनाग ३ गुग्नेराक् ४ क गनक
 करीने x y -१

पूर[नि]नीय गन्ट(ब्ज) अट अटारमें वावन [चित्त उद्यने],
 थावर वार मृगसीर माम निमि पटवे गन, पक्ष उना(ब्जा)में
 न्यो टन्यमागरसूरि पुण्य(पूण्य)माग[र]सूरि त्ता नाम छाने,
 गन(य)पनेश्वर आटन्यमागरसूरिश्च रगा[रा]रावे
 इति अगब्ज(७) ममाप्तम् ॥

- मेहेता पोलकी वस्ति(स्ती)र, 'वारो लोफ है मस्ति(स्ता)र
विजयादेयका भाग्यर, उचा गोग हँ 'मालार ४८
- 'भद(र)र भारि(री) कमठाना(टांणी)र, ल्या व(वा)हात
'वा(उही) नाणाक्
कि(की)ना राव मानाचि(नी)क्, 'जाफि मांणि(णी) ताचि(जा)क् ४९
- गंडा 'वाघ ने चिताक्, 'जोत होत है भिताक्
निक्कि(की) मोन इण सहैराक्, सरवर 'वरननु गहेराक् ५
- सरवर खूब सरामि(सी)आक्, 'पानौ वधसे कसीआक्,
सुरेसर दूसरा न्याराक्, पांनी भरत १०पनि(नी)हाराक् ५१
- सरवर अनूसे भरिआर, मानु सायरा दरीयार
वृदा चलत है दाराक् मानु रभ अनुहाराक् ५२
- पनघट(ट) पथसे व(वे)हेताक्, सही(ही)स करत सकेताक्
झुलर झुलरा जाति(ती)क् अपने रगमें माति(ती)क् ५३
- जाति नारिआ छारेक्, अपनि(नी) बात सुभारेक्
हसति(ती) हाथसैं भालि(ताली)क्, देति(नी) भु(मू)हसैं
११गालि(ली)क् ५४

सीभावाग हँ व(म)झाक्, फतेवाग हि(हँ)अड्डाक्,

मस्तुवाग हे मोटाक् १२वाका उर्द्ध हे कोटाक् ५५

१ क छरी के बोत हे मस्तीक वी २ क महालाक ३ क भद्रवारी
कमठानाक, ४ क उहो ५ क जौनसी ६ क बाधने ७ क जाता 'तो(हो)र
हँ भीताक ८ क वणबु ध(धे)राक ९ क भीन्ते बोत हा(हो उदा) रसीआर
१० ॥ पनीहाराक जाति जेरीया ११ क गालीक

पनघट पथसे वहेताक सहासैं करत सकेताक

झुलर झुलरा जावीक अपने रगमें मावीक १२ क उनका उध्व

सहेतुत(र) झमरखाक्, फल पोम्त कमरखाक्,
इधु(क्ष) अनार अनासाक् थाफल् नीवृ फना(जा)साक् ५६

चपम् जु(जू)ह्दी अगार् मोगर केवडा लिंनार्
मफ्आ माल्नी जाइक्, दमणा गुल्नेराइक् ५७

चगले चागम चाफ्(म्)र्, पग पग बेठमा चारु(ह)र्
चा(उन)म रहे(ह)त अरमानि(णी)र्, जाता थ(वो)होत
परमानि(णी)र् ५८

फाटे पासनी वस्ति(स्ती)र्, चिना(जनसा) मि(मी)लन हे
सस्ति(स्ती)र्,
बेठे मि(मी)रु कसाराक्, पयि करत उताराक् ५९

एसें यरन(ण) अढाराक्, क्यो(का) लहे नयरका पाराक् ?
बडोदा(बडोदा)नयर नगीनाक्, पात्रन चरनस करनार् ६०

चाहे मेह ज्यु(ज्य) मोरार् चाहे चद चकोरार्
[त्यो] सघ सघ करत अरदासाक्, आना पून(ज्य) !
चोमासाक् ६१

ज(ए)सी लाफ्मा(कि) वरन्या(आचरण्या)र्,
देख्या बडोदा त्र(य)राणा(प्या)र्
गुनि(ना)जन हासी न(ना) करनीर् शान(ज्ज)ल दीपन वरनीर् ६२

१ क सहे तुन झमरखाक् वरें अजीर २ क गुल्नेराक् ३ क गजल कयीने X X ५०

पूर[न]रीध गजल(ज्जल) अवल अढारस बावन [चित्त उलामें],
थावर वार मृगसीर माम निधि पलवें दान, पक्ष उजा(ज्जा)में
उज्यो उदयसागरसूरि पुण्य(पून्य)साग[र]सूरि तणा सीस छाने,
राज(ज्य)रात्रेश्वर श्रीउदयसागरसुरीश्वर राग[रात्र]रात्रे
इति श्रीगजल(ल) समाप्तम् ॥

ચલન-સર્વેયા(ઓ)

પુરન તિદ્ધ ગજ્જ અન્ન અદારસે યાગ્ન ચિત્ત ઉત્પાસે,
 યાવર વાર, મૃગસીર માસ, તિથિ પ્રતિપદ, પથ ઉગ્રાસ,
 ઉદયો મહે થાટ ઉદયસૂરિ-પાટદ્દ લક્ષ્મીસૂરી જિમ માન આસે,
 પ્રેમે ચ રત્ન-સમાન ચરનન સેવક દીપવિનય દમ માસે ૧
 इति गज्जल [श्री दानसागर भ व न ६, पन २]

વિજયલક્ષ્મીસૂરિ

ઉપર્યુક્ત વિજયલક્ષ્મીસૂરિનો જન્મ વિ સ ૧૭૬૪મા ચૈત્ર
 શુ પમે પાલડી(ભાગવાડ)મા પોગવાડ વણિક શાહ હેમગજને ત્યા
 આણુ દબાઈ માતાની કુક્ષિથી થયો હતો આ સૂન્યદ (પૂર્વનામ)ને
 તપાગચ્છ વિજયાનદસૂરિપક્ષના વિજયસૌભાગ્યસૂરિએ સીનોરમા
 વિ સ ૧૮૧૪ માઘ શુ ૫ શુક્રવારે દીક્ષા આપી ૫ પ્રેમવિજયને
 સોધ્યા હતા અને તે જ વર્ષમા સ્વર્ગ-ગમન કરતા પહેલા ચૈત્ર શુ
 ૧૦ ગુરવારે આચાર્યપદ આપી પોતાના લાવી પદ્ધત તરીકે પ્રકાશિત
 કરતા 'વિજયલક્ષ્મીસૂરિ' નામથી પ્રસિદ્ધ કર્યા હતા

તેઓ વિ સ ૧૮૨૦મા સાણુદમા ચોમાસુ રોગાયા હતા અને
 તેમના આસાદિત શિષ્ય ૫ જિનવિજયજી આદિનુ ચોમાસુ ખેલાત
 મા હતુ, તે પૂર્ણ થવા આવતા વિ સ ૧૮૨૧મા ઠા શુ પમે
 ૫ ન્યાસ જિનવિજયજીની ગ્રેગણાથી ખેલાતના સઘે પોતાને ત્યા
 પધાગવા વિજયલક્ષ્મીસૂરિને લક્ષ્મીલાનભર્યો કલામય વિરાપ્તિલેખ
 સાણુદ મોકલાવ્યો હતો (જેનુ વિસ્તૃત વર્ણન અહિં અર્ધ શકે નહિ),
 તે ટાા હાથ લખાઈવાળુ દીપણુ સીનોગના જૈનજ્ઞાનભંડારમા વિઘમાન
 છે તેમા સાણુદ, ખેલાત અને સૂરિ-સ્વાગતને લગતા તથા ખીજા
 સાગ ચિત્રો હોવા જોઈએ, પરંતુ દુર્ભાગ્યે હાલ તો મત્સ્ય મગર,
 વહાણુ સાથે સમુદ્રના દશ્યવાળુ એક અર્ધ કપાયેલુ ચિત્ર બાકી ગેહલુ
 જણાય છે !!

પોતાની ત્રય-ગ્યનામા મૌલાગ્ય-લક્ષ્મી ચન્દ્ર દ્વારા પોતાના
ગુરુ અને પોતાનું નામ સૂચિત કરનાર, વિજયમૌલાગ્યસૂચિના
વિનેન આ વિજયલક્ષ્મીસૂચિએ વિ ન ૧/૪૩મા ડા ડુ ૫ ગ્યેન
૨૪ થાબનાનાળો, વિવિવ દયામય ૩૬૦ વ્યાખ્યાનોવાળો, ૨૦,૦૦૦
શ્લોક પ્રમાણુ મળી મળ, તગદમન ઉપદેશગ્રામાદ નામનો મટાનુ અન્ય
જૈન-મમાત્મા મારી રીતે લોકપ્રિય થયેન છે મુનિગજે તેનું વ્યાખ્યાન
વાવે છે અને શ્રોતાઓ તેનું શ્રવણુ કર છે તેમજ તેમણે ગ્યન
ડા ડુ ૫ જ્ઞાનપથમીના દેવ-વદનની વિવિ તન્ક વર્તનાનમા પણ
આદર લેવાય છે તથા વિ ન ૧૮૪મા વિજયદશમીએ ખુલાતમા
ભાવિક શ્રાવક શ્રાવિકાઓના આગ્રહથી વિવિવ દેશોઓમા(ગંગોમા)
ગ્યેન વીશગ્યાનક-પદ-અવન(કુતુમ)-પૂજદ્વારા જિન-પૂજન વર્ત-
માનમા પણ પ્રચલિત છે તેમણે ગ્યેન અણહિદા સ્તવન (સ ૧/૩૪)
રોહિણીઆધ્યાય વગેરે બીજી કેટલીક કૃતિયો પણ આદર પામી છે

વિ ન ૧૮૪મા સીંગલીમા ઉદ્દનસૂચિના ૫, ૫૨ તેમની
ગ્યાપના થઈ હતી ખુલાતમા ૧૮ અને સૂન્ત બદ્ધમા અધિક
ચોમાસા થના જણાય છે તેમણે ગનેન, સીનોગ, કે વાડા, આમોદ,
દાયાપુરી, ગોધરા, જાળુનગ વગેરે અનેક ગ્યજોમા જિનપ્રતિમાઓની
પ્રતિગ અજન-શનાકા કરી હતી

આ શ્રીપૂજ્ય (વિજયલક્ષ્મીસૂચિ) વિ ન ૧/૫૨મા હુગ્ગ
(માગવાડ)મા ચોમાસુ ગ્લા દના-તેમ જણાવ છે આ ચોમાસુ
પૂર્ણ થયા પછી તેમનો વિદાર થાય તે પહેલા-વિ ન ૧/૫૩ના
માગશર શુ ૫ ગાનગન(અહમ્મદવાદ)ના જૈનસ્થાને આગામી
ચોમામા માટે પધાગ્વા ભસ્તિ-ભગ્પુર સચિત ગદ્ય-પદભાષામા
વિનૂત વિગ્મિલેખ તેમના તન્ક મોડલાઓ દનો “સવત્ અઢાગ
ત્રેપર્વે, માગચિન્દ્ર ગ્વીવાન તિથિ પચમી મુન્ત વિજય, લેપ
લિધ્યો ધરી પ્યાર” તેમા મુખ્ય ત્રેણા, તેમના આગાતિ શિષ્ય

૫ માનવિનયગણિ વગેરેની જાણાય છે, જેઓ તે ચોમાસુ વીનાવ્યા પછી પણ તે સમયમા ત્યા વિદ્યમાન હતા

“ શ્રીજીના આદેશથી, માનવિનય પન્થાન

જપ તપ પચ્ચખાણે કરી, ઉત્તમ થયો ચોમાસ ”

પ્રવર્તકજી કાલિવિજયજી મુનિગજની રૂપાથી મહને જેવા મળેલ ઉપર્યુક્ત ખીજે ચિનાકિત વિગમિલેખ, ૫ ને બાજુ બોર્ડર વેલ-ખૂરી વાળો, લખાઈમા લગલગ ૩૦ હાથ પ્રમાણનો છે તેમા મગલમ્લશ, મગનવાદ્ય, ગીત નૃત્ય કગતી નર્તિકાઓ, ૮ મગનો, ૧૪ સ્વમોના ચિત્રો સિવાય હજી (માન્વાડ), અમદાવાદ (ગુજરાત) અને ઉપર્યુક્ત શ્રીપૂજ્ય વિજયલક્ષ્મીસૂરિજીના સ્વાગત-સામયા સાથે સબધ ધગવતા ઘણા ચિત્રો છે માતા, ધાવમાતા, દાસીઓ, ગજમહેલ ગજ, જ્યોતિષી, હડીદાન, હાથી, ઘોડા, વગેરેની શણગારેલી સેના, પાર્શ્વનાથ જિન-મદિગ, વદન કગતા આવેચ અને આવિકાઓ, ઉપાશ્રયમા વ્યાખ્યાન કગતા સાધુઓ, સાધ્વીઓ, શ્રવણ કગતા આવકો અને આવિકાઓ, પશુ-પક્ષીઓના દશ્યો, ગજ-દગ્યાગ, જૂદો જૂદો ધધો કગતા લોચે, કાટે તોળતા કપડા વેચતા વેપારીઓ, સોની, નગ-નારીની નાડી જેતા વેદ, ગગરેજ, સીપાઈઓ, ઢાલ, તગ્વાર અને લાલાવાળા પાયદળ અને ઘોડગ્વારો, બળદ પગની પખાલમાથી પાણી આપતો પખાલી, નાધના ચામડા પર સાધના કગતા જોગી, પાણી સિંચતી પનિહાગી, મરજદમા કુગન વાચતા મૌલવી, પટ્ટન, લશ્કર, નાજવાળા, ધ્વજ-પતાકાવાળા, સ્વાગીનો દેખાવ, શ્વેતાબગ (સરદ વસ્ત્રવાળા) શ્રીપૂજ્યજીનું શિષ્ય સાથે માન-સ માનપૂર્વક કરાતુ સ્વાગત, શ્રીપૂજ્ય ઉપર છત્રની જેમ ગખેલ વસ્ત્ર-ચાદનીના ચારે છેડાને લઈ ચાલતા ગૃહસ્થો ચામગ વગેરેનો કાક, આવેચ, આવિકાઓ, ગથમા બેઠેલા શ્રીમતી, પાછળ ઊંટ પર નોખતવાળો તથા કમળો, વેલ-ખૂટી વગેરે દશ્યો છે

એ પછી સ ૫ પઘોમા મગલાચળુ, લેખપદ્ધતિ, ૮ મગલ દૂહા

પછી ગુજરાતી ભાષામાં (નાગરી-બ્રાજ્ઞવેલ લિપિમાં) ગામનું વર્ણન કર્યા પછી એક સપ્ત્યાવી ૧૦૮ સપ્ત્યાવાચી પ્રમિદ્ધ પાઠો દ્વારા ગરુડગાજની ગુણ-પ્રશંસા કરી તેમના પ્રયે લન્તિ-ભાવ પ્રશંસિત કર્યો છે એ ગરુડગાજ-વર્ણન (ગા ૬)માં અને અંતિમ ગુરુ-વિગ્રહિ-ભાવ ગા (૧૩)માં પણ તેમને વિગ્રહ ઉદ્દયસગ્નિના પદ્ય તરીકે વર્ણવ્યા છે—

‘શ્રીવિજય ઉદ્દય સગેનના, નપગરુપતિ તેજ નવાયા દા મા
તન પાટે સૂખ-નાથ, શ્રીવિજયલક્ષ્મીસૂગિ યથા ર
માદગ પન્મસુગ્યાની પૂજ્યછ”

શ્રીવિજય દીપવિગ્રહએ બ્રાહ્મણમાં એમાં ગુરુના ત્યાગના સ્વના અને કુઅગ્રહ નાદના કથનથી ગાન-દાતા પિત્રાગી આ પૂજ્ય વિજયલક્ષ્મીસૂગિની જ્યેની ગુતિમાનામાં અને વિ સ ૧/૭૭માં સૂતમાં જ્યેન મોદમકુલ-ગ્તન-પાવની-ગમ-ગમવમાં વિજય લક્ષ્મીસૂગિના આગમ-મિદાત અજ્ઞાન ન મવમાં વિગ્નાની ઉલેખ કર્યો છે—‘નાદના મોટા માતમે એ રાય ભણ્યા ગરુડગાજ’ અને તે તેમની કૃતિમે પન્થી લખાઈ આવે છે હા છે—તેમણે આમિય નપ દરીને ન જતી-મનને નવાતાખ વાન જપ કર્યો હતો એની સન્વતીએ સ્વત્તમાં પ્રગટ થઈને તેમને અમૃત-પાને પામે હતો આ સૂગિનિ નિગેશવસ્વત, ભગવતીસુત વોગ ગલીન મિદાતોના વ્યાખ્યાન કરતા તેમની આખ્યાન-વાણી મલુ, બોલ અને આદર્ષ હતી ગાની અને નિષ્પાયા આગિપાન દોવાની તેમને નર્વન આદર્માન મગતુ મુનિ-રનો અને ગાન્થીઓ પણ તેમને માન આપતા તેમણે ગરુડને નિવર્તાઓ હતો પાની(માન્વાડ)ના શ્રાવક

* આ રાયની સ ૧૮૭માં લખેલી પોથી મન નેવા-ઉપરે । મરવા-આપવા માટે માસ્તર લક્ષ્મીચ દનો આબાર માનવો મર્દો હચિત જણાવો

ગોડીદામ જેવા પ્રતિમા-ઉત્થાપક હોવાને સૂનના આતાપો દેખાડી, પ્રતિબોધી ગુણો બનાવ્યા હતા વિ સ ૧૮૦૫મા વડોદરામા વસતા આ સુગિજી તરફ ખભાતથી પ ભૂપતિવિજયે લખેન અને સુગિજીએ છાણાપુનમા પ પ્રેમવિજયગણિ તરફ લખેલ પત્રો "જૈનયુગ" સ ૧૮૮૩મા પૃ ૨૫, ૨૬મા પ્રગટ થયા છે

મૂગત રાનેગના મધે અજન-શનાકા માટે વિનમિ લેખ મોકલ્યો હતો, તે વાચીને આ નિજયલક્ષ્મીસુગિજી સીધ પ્રયાણે ચાલતા [વિ સ ૧૮૫૭મા] વડોદરા શહેરમા આ-ચા હતા અને સધના આગ્રહથી પૂજ્યજીએ ચોમાસાની રૂપા કરી હતી—

“સધ મૂગત રાનેગનો, અજન-સિલાકા-કાજ

વિનતી-લેખ જે મોકલે તે વાચી ગછરાજ ૧

સિધ પ્રયાણે ચાલતા, આચા વડોદરા સેહેર,

સધ-આગ્રહથી ચોમાસાની, પૂજ્યજી કી રી મેહેર ૨”

તેઓએ આ સમયમા દેને અશાતા જોઈ, પોતાની પાટે (સુધર્મા-સ્વામીથી ૬૮મા પૃષ્ઠ ૫૨) વિજયદેવેન્દ્રસુગિજીને આપ્યા હતા સાગપછી શરીરે શાતા થતા મુહૂર્ત અવસર ૫૨ રાનેર બહર જઈને અજન-શલાકા કળી હતી અને મૂગતમા પ્રવેશ કળી તપ ઉપધાન-માત્રા વગેરે ઉપકાર કર્યો હતો તેમણે પ્રતિષ્ઠિત કરેની જૈન પ્રતિમાઓ તે તે સ્થળે લેખ સાથે જોવામા આવે છે મૂગતના સધે અતિમ લક્ષિતો લાલ લીધો હતો ૬૪ વર્ષનું આયુષ્ય પાળીને તેઓ વિ સ ૧૮૫૮મા મેગતેગશને દિવસે સુ-લોકમા સચર્યા હતા મધ જન-દયા અમાગિ પળાવી નિર્વાણુ-મહોત્સવ કર્યો હતો દુહિત્ર વેલજી શહે સધની થઈને સિદ્ધાયન ઉપગ તથા સાનો મા સધે પૂજ્યના પગના ઉત્સાહથી સ્થાપ્યા હતા

વિજયદેવેન્દ્રસુરિ

ઉપયુક્ત નિજયલક્ષ્મીસુગિના પૃષ્ઠ ૫૨૨ દેવેન્દ્રસુગિનો જન્મ

સૂત્ર બદલમાં શ્રીમાળી ન શમા થયો હતો તેમને આચાર્ય-પદની આ
વટપદ્ર નગરમાં વિ સ ૧૮૫૭માં પૂર્વોક્ત પૂજ્યદ્વારા ગ્રાહ્ય થઈ હતી ૧
નિન-શાસન-સેની અને ડર્મગ્રંથ સળધી તેમનું જ્ઞાન પ્રશસનીય
હતું, પંતુ આયુષ્ય અંત હોવાથી તેઓ વિ સ ૧૮૬૦માં રાજ
નગરમાં ચોમાસામાં અર્ગવાસી થયા હતા ત્યાંપછી વિ સ ૧૮૬૧માં
પદ પદ અપાયેના મહેન્દ્રસૂત્રિ પણ વિ સ ૧૮૬૫માં વીજપુરમાં
અર્ગથ થતા મુરેન્દ્રસૂત્રિ પદધર થયા હતા

ઉદયમાગરસૂત્રિ

વડોદરાના તપાગચ-સાગરગર(વિ સ ૧૬/૬માં રાજ
સાગરસૂત્રિ સ્થપાતા પ્રસિદ્ધ)ના જન્મ સંધે વિ સ ૧૮૫૨માં
પાટણમાં ગહેલા જે સૂત્રિ તરફ ભક્તિભાવભર્યો ચિનમય પૂર્વોક્ત
વિનમિ-લેખ મોકલાવ્યો હતો, તે ઉદયસાગરસૂત્રિને રાજનગર
(અટમદાવાદ)માં તેડાની ત્યાના ગજ-માન્ય અને લોક-મા ન
શ્રીમાન સુપ્રસિદ્ધ નગરોર શાન્તિદાસ ગેરના વશજ વખતચદ ગેર
વિ સ ૧૮૫૫માં અજિતનાથ મહાગજની અને અન્ન જૈનર્ષિન-
પ્રતિમાઓની પ્રતિગ મહોત્સવ-પૂર્વક કગવી હતી-એમ તે સૂત્રિના
અનુયાયી આનંદસાગરસૂત્રિના પદવર શાન્તિસાગરસૂત્રિના ગચ્છાધિકાર
સમયમાં વિ સ ૧૮૭૦માં હીન્વર્વન-શિષ્ય કવિ દ્વેષનર્ધને ગ્યેના
૪૪ ઢાળનાળા વિસ્તૃત પુણ્યપ્રકાશગત (શાન્તિદાસગેર-વખતચદ શેક-
ગત)માં જણાવ્યું છે ૨

૧ સવત અગર સતાને વટપદ્ર નયર સુઠાય
આચારજ-પ વી લલી મગલ ધનલ ગવાય

૨ જુઓ શ્રીમદ્ જુહિસાગર અથમાલા [અ ૨૮]માં સાક્ષર
મોહનલાલભાઈ દેગાધમે સપાદિત મેલ ઐ જૈન રાસમાળા (ભા ૧,
પ ૮૪)

શ્રીમત ગાયકવાડ અને રોક વખતચ દ

વિક્રમની સત્તરમી સતીના ઉત્તરાર્ધમા ઉપર સૂચવેલ માગરગચ્છની સ્થાપના પ્રાવનાર સમયજ્ઞ અગ્રેસર શ્રીમાન રોક શાસિતાસ ડેવેરીએ પોતાના આતુર્યથી દિલ્લીપતિ પાવરાણની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કરી હતી. મધીમશાહ જહાંગીરના પાતગાલી કુટુંબમા તેઓ મામા તરીકે જાણીતા થયા હતા સમ યોચિત રાજ-હિતના અને પ્રતિહિતના અનેક શુભ પ્રયો કરી રાજનગર (અહમદાવાદ)ની માનનીય નગરશેઠની પદવી મેળવી ગમ્યા હતા જેમણે ત્યાં સ્થિતામણિ પાર્શ્વનાથનું દેવરૂપ રાવવામા પ્રભુ પધરાવવામા અને પ્રભાવના વગેરે પ્રવામા ૧૧૦૦૦૦૦ અગિયાર લાખ દ્રવ્ય ખચ્ચુ હતું તેમના વગજ (મપોત્ર) વખતચ દનો જન્મ વિ સ ૧૭ ૬મા મ વ ૨ મ ગળવારે થયો હતો તે આગળ જતા ધણા કુરાલ રત્ન-પરીક્ષક-જેરી થઈ ગયા તેમણે ડેવેરી મુરચ દશાહ સાથે મે ૧ મરી લસ્કર આવવાની વકી જણાતા અવસરે નિત આબૂધોની તૈયારી કરી રાખી હતી ગાયકવાડના એ લસ્કર સંબંધમા ત્યાં ઉલ્લેખ છે કે—

લસ્કર પોતાનો અછે, તીલે ખીન્ન નહિ હોય

ન્યાયી ગણ આવતા, દુનિયામા મુખ હોય

દામાજી સુત સાથ છે ફતેસ ગ મહારાજ

કુમર-પદે મુખ ભોગવે નીચે સધળે સાજ ૨

અડવે ઉત્તરવે કરી તરવાટે બહુ જશ,

હય ગચ રથ પાયક ધણા મણા કરી નહિ તરસ

રા ન રાજ-મંત્ર મુખી વ્યાપારી વ્યાપાર

સહુને જાણી કામ છે પોતાનો સસાર ■ x

દામાજી રા ન આગે નગર-લોક મિન જાવે રે

સયણા ! પુણ્ય તણા ફળ જો જો

ડેરા તણુ નાત પચવરણુ સોહે બનાત રે

ચતુરગી સેના સોહે હય ગચ રથ પાયક મોહે રે

શીમાડા રાજ આવ મીલવાને બેટ લાવે રે

મેહવે બે વ્યાપારી જહાવ જાઓ તે બારી રે ,

દામાણ નીરખી હરખ્યો પણ કોઈ કી નહિ પરખ્યો , ,

રાજા પૂઠે મૂવ મુ પેવાનુ ટુમ મુન કે

મનન અતગ્નો એ છે પગખાડી નાણા ઘો પઠે

એ અવસરમા વખતવદ દુમાર મ ય કુમારી સાથે ૨ લેવા જાય છે અને રાત જ્યારે પૂઠે છે કે— એ કાલ છે? તેના જવાબમા ‘તમારો મેવડ’ એમ શેકનો પુનઃ જવાબ છે ઘણું આદરમાન મેળવે છે તમારી પરિવાર દ્વારા છે? અમ પુત્રાના ટુમચે પ્રેમ મુખીએ છુ એવા મનુર વનનારા શેકના પુત્રની અધિ-ચતુરાઈ લેઈ-જાણી રાત પૂર્વેજના જણાવ મૂગે તેને દર્ગાની તેની મિમન પારખવા સૂચવે છે વખતવદ દુમાર તેની કિંમત (૧૧૦૦૦) અગિયાર ૧૨ ટંચ પૂગ આપે છે રાત તેને સરસ ટંચોથી તેવો મશવી આપવા કહે છે ત્યાં પરકણ મ્હી પનર દિવસ ખતાવી ધે આવે છે સરસ સામગ્રીથી નીખજવેલ અપાતે તેજથી જન તો જણાવ દર્ગાવતા રાજાને તે પસંદ પડે છે તેની ચતુરાઈની મન સા છે ફતેસ ૧૭ વખતવદ શેકને ૬૪ તરીકે સબાધી પોતાની સાથે તૈયાર થવા જણાવે છે તેની માફત પહેલો મૂગે પણ તેટલા જ મૂલ્યની ખરીદે છે એવી રીતે દિન-પ્રતિદિન રોઁ અધિ-માન મેળવે છે તે પ્રસંગને સમજીને મ્હવે ફેમવવન આ નમાણે જણાવે છે—

‘વખતવદ! ગુણ-ગેહ માનો વચન મુજ એલ કે,

અમ સાવે મ્હો સ ૧૦ ફતેમ ગ કહે મુખો બાઈદે x

વખતવદ લહે માન દિન દિન વડે વસવાન કે સ પુ

કાઠિયાવાડ તે દેગ જનુ છે કહે નરેશ કે

ટુમ વચન મ્હા નહિ લોપુ ૧૨ ગુને નવિ મેપુ કે સ ૧૩

ટુમ અમે અમે પ્રીયા રાજ આજથી પૂણ મન મગ્ને,

મલગીરી લર ર સાથે સ ૧૪ મ્હી નિજ પાથે કે

મોનાને મુગ ધ જુઓ પુખતણો તિખ ધ કે

યાત્રા માત્રા ઉખાણો માં સરસ મ-યો છે ટાણો કે સ

શ્રીગીસદેસર ભેટુ દુત સવળા એ મેટુ ર

પ્રથમ નિનેસર ભેટ્યા દુખ દાણાટ દુ મેટ્યા કે સ

- એમ હમી મોરઠ-લાજા, રાજ માન મીઠે બહુ માત્રા ર,
અધિમરી રોઠ નેકી, મન-વદિત કૃણ સદુ સીધ્યા
અન્ય રાજ્ય અરખાવ તે આપે, કિરત-કમળા જરા બ્યાપે રે, સ
દામાણ-રત્નએ ધર આવે, ફરી કામ પડે તવ જાવે રે સ પુ ૧૯
- જુઓ રોઠ તણી પુળ્યાઈ, રાજ-કાજ-ન્યુર ધર બાઈ રે, સ
ગાયકવાડ પેચુવા ઝાંચેજ,
રાજ-ચિહ્ન મોખ્યે પેચ રે સ પુ ૧૯
- દિન દિન દોલત સવાઈ, દિશો દિશ તેહ ગવાઈ રે સ
રાજ, વૃદ્ધિ, લક્ષ્મી, કન્યાણુ, પુણ્ય,
ઉદયથી કરી નહિ ન્યૂન રે સ પુ ૨૦
- આણુ દ શાંત સદાઈ, એ સાગર-ગચ્છ સુખદાઈ રે,
શાંતિ, લખમી, ખૂશાલ, વખતચ દ-ગુણ-માળ રે સ પુ ૨૧
- સરસ સબધ જોઈ બાપુ, જોઈવુ દીકુ તેવુ દાપુ રે, સ
હીરવર્ધન કહે એમ, સુણો શ્રોતા ધરી પ્રેમ રે સ પુ ૨૨
- વહોઈરેથી મોકલે રાજનગર દેઈ રાજ,
રોઠ વખતચ દ પૂછીને રૂડા કરન્યો કાજ ૧
- ફતેસ ગ મહારાજ એમ રાખ હેત વિરોધ
પન લખી પ્રમોદશુ, બલ-લલામણુ દેશ ૨
- ‘વીસવાસ ખરો છે તુમ તણો, રખે હતારો હેત,
ગુજરાત-લલામણુ તુમને ખાજો રૂડે વેશ ૩
- રોઠ વખતચ દ બધી પરે દીનિયાની કરે સાર
પર-ઉપગારે આગળા, જીવ-ચા ચિત્ત ધાર ૪
- સોબાગી સો લીએ પુત્ર પૌત્ર પરિવાર
દુહવે નહિ કોઈ જીવને, જિન-આણુ શિર ધાર ૫
- પાનાભાઈ પ્રેમે કરી ચેઠ નિર્ચિતા કીધ
રાજ-કાજ સમજણુ સવે કરતા બહુ જરા લીધ ૬

અમદાવાદ પરના અધિમાર (સુખાગિરી)સખધમા નવમી ઢાળમા
જણાવ્યું છે કે—

- “વખતચ દ વખતે કરી રે લો કાકાજી લેઈ રાજ ને,
અમદાવાદ-સુખાગરી રે લો, આવે સધળે સાજ ને વ ૧
- ફતેસ ગ ખીલ વળી રે લો માનાજી ગોવિંદરાવ ને,
રાજ-ગજ સમર્થ રાવે લો કરી ધણો પસાય ને વ ૨
- શુભ મુહૂર્ત નયરમાડે લો ઓછવશુ વરી ખ્યાર ને,
ચતુરગી સેના કરી રે લો, લશ્કર સોડે હદાર ને વ ૩
- મલવા નામ સોહામણા રે લો, કાકાજી હીવાન ને,
મતિ તેહની અતિ નિર્મળી રે લાલ વાત સવે સાવધાન ને વ ૪
- બાદશાહ તખ્તે જઈ રે લો બ્રહ્મા તે ગુણવત ને
નગરશેઠ લેઈ ભેટણ રે લો આવી તેહ મીલત ને વ ૫
- પૂછે હાકત રાહેરની રે લો, કાકાજીને શૂપ ને,
શેઠ વખતચ દ દાખવે રે લો નગરી-તણો સ્વ પ ને વ ૬
- એમ ગાંધી દિન મતે રે લો, મીત બધાણી તાસ ને
અકલવત બણી કરી લો શેઠને મહે એમ લાસ ને વ ૭
- ‘આગેવાન ધર્મગુમે રે લો, દુનિયામા કરો મુખ ને,
રાજ-કાજ-સ્થિરતા કરો રે લો, લાળે મહુના દુખ ને’ વ ૮
- શેઠ કહે તિમ તે રે લો હરમત મધી દર ને
દેઈ દલાશો રે[ય]તને રે લો દિન દિન ચડતે નૂર ને વ ૯
- શેઠ તણી માળા ઘણી રે લો કાકાજીનું રાજ ને,
સકળ સીમાડા વશ કરી લો નિકટક શુભ સાજ ને વ ૧૦

[૧૫]

વીર-રાસમાના ઐતિહાસિક નામે

[અભયતિલકગણિએ સ ૧૩૧૭મા રચેલ વીર-રાસની અર્વાચીન છાયા તેમાના ઐતિહાસિક નામેના પરિચય સાથે સ ૧૮૮૩મા " જૈનગુપ્ત મુખર્ષિના કાર્તિક-માર્ગશીર્ષ" અકમા પ્રકાશિત]

[ગત નીવાલી અકમા આ કૃતિ મૂલમા આપી હતી અને તે સ ૧૩૧૭ની જૂની ગૂજરાતીમા હોવાથી તેને વર્તમાન ગૂજરાતીમા મૂલવા માટે તથા ભાવાર્થ જોડવા માટે ખાસ કરી પડિત બહેચરદાસને આહ્વાન કરુ હવે પરંતુ તેઓ તેમ કરી મોકની રાક્યા નથી ન્યારે પડિત લાલચ દ્રે વિના આમ નહિ રવય તેમ કરી પુષ્કળ ટિપ્પણો સાથે તે કાવ્યની વત માન ભાષા મા છાયા કરી મોકની આપેલ છે તે માટે તેમનો ઉપકાર માનીએ છીએ -ત પ્રી]

વીર-રાસ

(છાયા)

પાર્શ્વનાથ જિનદત્તગુરુના, પાદપદ્મ પ્રણમીને	
પ્રલણીશ વીંગનો ગસડો રે, સાલસો લવ્ય મલીને	૧
સગરવતી માતા વીનડુ રે મુઝ કરો વડો પસાય	
વીંગ જિનેશ્વર જિનસ્તનુ રે, મેલ્લી અન્ય વ્યવસાય	૨
લીમપલ્લીપુરી-વિધિલવને રે થાપ્યા વીંગ જિનેદ્ર	
દર્શન માત્રે લવ્યજનના તોડે લવ-કુખ-કદ	૩
શ્રીસિદ્ધાર્થ નરેશ્વરના રે કુલ-નલસ્તલે માર્તંડ	
ત્રિશલાદેવી ઉદ્ધ-સરે રે, સુવર્ણકમલ ઉદ્ધ	૪
નિરુપમ રૂપે વીંગજિન રે, સર્વ જગત વિરમયાવે	
પ્રણમતા લવ્યજનના રે, સઘલા દુગ્ધિત દરે	૫

તસ ઉપર લવન ઉતુગ વગ તોગુ,
મહાલિંગ નજ-આદેને અતિરોલન,
શાહે રુબુવનપાલે કન-યુ,
જગધગ્ગશાહ-કુલે કલશ ચડાવ્યો ૬

હેમન્વ-૪૬૩ કવો ત્યા કર્યો,
પૂજ્ય જિનેશ્વરમુગુને પામે પ્રતિગાથો
વિક્રમ વગમ તેરસે સતગેતરે,
શ્વેત વશા મ દશમીએ શુભ વાનગ ૭

આ મહામા પ્રિયોદિશ સઘ મન્યા ઘણા,
વસન-વને વગસતા જેમ નનધના
રામ હામ અતિ નાચે તડુણીજન,
કનકમણિ-નૂપુગ-રવ-જિતજના ૮

ધગ ધગ બાધી નવ વદનમાલિકા,
ઉભી કરી ગૂડી ચોક પર પૂર્ના
આદે સઘ અઘવો ય પગિપજ્યો,
સર્વદર્ગન નગલોક અમાન્યો ૯

ગે ખેલે મળાને તથા ખેલો,
મધુગ સ્વર ગીત ગાય વગ્ગાલિકા
ગીલણ દડનાયકવગ દખ્યો,
વીર થાપનાથી પ્રગિતપ્રતિરો દુઓ (થયો) ૧૦

જો (જ્યાગ) ચડચો વીગ લવને,
દડ કલશ સૌવર્ણ
તો (ત્યાર) પ્રિધિમાર્ગે સમુચ્છવ્યો
જય જય શબ્દ સુગમ ૧૧

વીગ્નો ધન જે લડવડે, હોયે ય જગત મર્વ,
 હોયે લદ્દ અનગારેએ, પદિયા કાન્ય અપૂર્વ ૧૨
 પવન પ્રક પતી વીગ્નદે, જાણીજે ય પડાય (પતાકા),
 તે જાપાડી ચપેટા કર, કુટ્ટ અગ્નિ હણવા ય ૧૩
 તે ચડયે ધનપટે વીગ્નિન કના ન અગે મમાય
 તે જન પેખી વીગ્ન—વદન, હલ્લકલોલે જાય ૧૪
 તે વીગ્નુન સુપ્રતિષ્ઠિતે, દિશિ દિશિ વાગ્યા તૂટ
 તે દિશિ દિશિ વધામણુ દુર્ઘ(યયુ), સધ મનોગ્ધ પૂટ ૧૫
 જે પ્રભુ વીગ્નિનેદ્રને, નયનાજલિપુટે પીવે,
 જેમ અમૃત નિઃસ્યદ, તે જ ધ ય સુદૃતાર્થ નટ ૧૬
 જે નુવગવે વાદે, અચે ચચે વીગ્નિન,
 નવ નિધાન તે લહે, જ્ઞાતિ મ કરો લવ્યજન ૧૭
 વીગ્ના સિલ્દારે, એહ ગસ જે દે નટ
 તે શિવપુટ મોઝાટ, વિલસે સુખ ભોગવે પટ ૧૮
 ખેલા ગલિ દે ગસો જયો ગલિયામણો,
 તાસ કરો શિવ શાતિ, બ્રહ્મશાતિ અને ખેતલો ૧૯
 યારત મેરગિગિ સાટ, વિલસે મહીમડલે સધલે
 શ્રીમ ડલિક—વિહારે, તાવત એહ નદો જયો ૨૦
 રમ્યભયતિલકગણિ પાસે, ખેલે મલી કગવ્યો,
 એમ નિજ મન—ઉહાસે, ગસલડો લવિજન દિયો ૨૧

ટિપ્પન—જાયાથી અર્થ સ્પષ્ટ થતો હોવાથી પુનરુક્તિએ તેનો
 અર્થ ન જણાવતા તે રાસમાના સબધ ધગવતા ઐતિહાસિક નામે
 (૧) જિનેન્દરસૂરિ, (૨) અભયતિલકગણિ, (૩) ભુવન
 પાલ, (૪) ભીમપદ્મી, (૫) મ ડલિક—વિહારના સબધમા
 મારુ વક્તવ્ય અહીં જણાવુ છું—

[૧]

જિનેશ્વરસૂરિ

પૂર્વોક્ત વીર-ગસની જી માથામા સૂચવાયેન વિ સ ૧૦૧૭મા
લીમપત્રીમા વીર-વિધિલવન અપગનામ મહલિક-વિહાનમા વીર
પ્રભુની પ્રતિમાની તથા સુવર્ણમન પ્વજદડ, કલશ વગેરેની પ્રતિ
કરનાર આ જિનેશ્વરસૂરિનો સક્ષિપ્ત પરિચય અહીં મમુચિત લેખારો

આ જિનેશ્વરસૂરિ મરુપદ-નિવાસી સુપ્રસિદ્ધ વિદ્વાન લડારી
નેમિચદ્ર(સદ્વિસન-પ્રકગણ, જિનવત્સલસૂરિ-ગુણવર્ણન-ગીત વગેરેના
કર્તા)ના પુત્ર હતા તેમની માતાનું નામ લક્ષ્મી, વિ સ ૧૨૪૫મા
તેમનો જન્મ થયો હતો જન્મનામ અળક, વિ સ ૧૨૫૫મા ખેડામા
ત્રિધિમાર્ગ (ખગતગરજ)ના સુપ્રસિદ્ધ વાદી જિનપતિસૂરિ (સઘ
પદ્મ-વિવરણ, પચલિંગી-વિવરણ, પ્રબોધાદય, તીર્થમાલા વગેરેના
પ્રણેતા) પાસે જૈન દીક્ષાથી દીક્ષિત થતા તેમનું નામ વીરપ્રલ
ભાખરામા આવ્યું હતું જિનપતિસૂરિના સ્વર્ગનાસ (વિ સ ૧૨૭૭)
પછી સર્વદેવાચાર્યે તેમને વિ સ ૧૨૭૮મા જાલોનમા જિનપતિ
સૂરિના પદ પર ગ્રાપી જિનેશ્વરસૂરિ નામથી પ્રસિદ્ધ કર્યા હતા

વિ સ ૧૨૮૫મા જિનપતિસૂરિ-શિષ્ય પૂર્ણલક્ષ્મણિએ ગ્યેન
નન-શાલિભદ્ર-ચરિત્ર, વિ સ ૧૨૯૩મા જિનપાલગણિએ ગ્યેન
દ્વાન્દ્વકુલક-વિવરણ, વિ સ ૧૨૯૫મા સુમતિગણિએ ગ્યેન ગણુધન
સાર્ધશતક-બૃહદ્વત્તિ વગેરે આ જિનેશ્વરસૂરિની આરાધી ગ્યેન
જણાવેન છે ૧

ચિનકૂટ-નિવાસી ઉપેશવશી આસાના પુત્ર સઘપતિ સા મહાક
આ જિનેશ્વરસૂરિના પરમભક્ત હતા, તેણે આ જિનેશ્વરસૂરિ ના

૧ જુઓ જેસલમેર-લાડાગાર-અયસૂચી (ગાયત્રવાડ ઓ સિરિજ
વડોદરાથી પ્રમશિત)

- નીગ્નો ધન જો લડવડે, હર્ષે ય જગત મર્વ,
 હર્ષે ભટ્ટ અનગાગેએ, પદિયા કાન્ય અપૂર્વ ૧૨
 પવન પ્રક પતી વીગ્ગદે, ખણીજે ય પડાય (પતાકા),
 તે ઊપાડી ચપેટા કર, દુષ્ટ અનિષ્ટ હણુવા ય ૧૩
 તે ચડચે ધનપટે વીગ્ગનિન કલા ન અગ્રિ સમાય,
 તે જન પેખી વીગ્ગ—વદન, હલ્લકલોલે જાય ૧૪
 તે વીગ્ગુવન સુપ્રતિષ્ઠિતે, દિશિ દિશિ વાગ્યા તૂટ,
 તે દિશિ દિશિ નધામણુ ફર(થયુ), સધ મનોગ્ધ પૂટ ૧૫
 જે પ્રભુ વીગ્ગનિનેદ્રને, નયનાજલિપુટે પીવે,
 જેમ અમૃત નિઃસ્યદ, તે જ ધ ય સુદૃતાર્થ નગ ૧૬
 જે ન્હવગવે વાદે, અર્થે ચર્ચે વીગ્ગનિન,
 નવ નિધાન તે લહે, આતિ મ કગ્ગેશો ભવ્યજન ૧૭
 વીગ્ગના સિંહદારે, એહ ગસ જે દે નગ,
 તે શિવપુગ મોઝાગ, વિલસે સુખ ભોગવે પગ ૧૮
 ખેલા દેલિ દે, ગસો જયો ગલિયામણો,
 તાસ કરા શિન શાતિ, બ્રહ્મશાતિ અને ખેતલો ૧૯
 યાવત મેરુગિગિ સાગ, વિલસે મહીમડલે સધલે
 શ્રીમડલિક—વિહાર, તાવત એહ નદો જયો ૨૦
 ૨અભયતિલકગણિ પાસે, ખેલે મલી કગ્ગયો
 એમ નિજ મન—ઉહાસે, ગસલડો ભવિજન દિયો ૨૧

ટિપ્પન—જાયાથી અર્થ સ્પષ્ટ થતો હોવાથી પુનરુક્તિએ તેનો
 અથ ન જણાવતા તે ગસમાના સબધ ધનનતા એતિહાસિક નામો
 (૧) જિનેશ્વરસૂરિ, (૨) અભયતિલકગણિ, (૩) ભુવન-
 પાલ, (૪) ભીમપદ્મી, (૫) મડલિક—વિહારના સબધમા
 મારુ વક્તવ્ય અહીં જણાવુ છું—

પ્રમાણિત), જેસલમેઝ લા સૂચી, ખગ્તગગર-પટ્ટાનલી વગેરેમાંથી આ સૂચિના સળધમાં થોડોઘણો વૃત્તાન્ત મળી શકે છે

વિ સ ૧૩૩૧માં જાલોન્માં પ્રબોધમૂર્તિ નામના પોતાના શિષ્ય ને સ્વયં પોતાના પદ પગ સ્થાપી તેમને જિનપ્રબોધસૂચિ નામથી પ્રસિદ્ધ કરી જિનેશ્વરસૂચિ સ્વર્ગવાસી થયા

જિનેશ્વરસૂચિને અનેક પ્રૌઢ વિદ્વાન શિષ્યો હતા, તેમાંના ૧૫ નો દ્રુક પગિયય અહિં આપ્યો છે, જેમાં આ વીર-ગસ ગ્યનાગ અભય-તિલકગણિનો પણ સમાવેશ થાય છે એ ઉપરાંત અભયતિલકગણિના શુરમધુઓ પણ કેવા સમર્થ પ્રતિભાશાળી હતા, તેનો પણ કંઈક ખ્યાલ થશે

[૨]

(૧) અભયતિલકગણિ

વિ મ ૧૩૧૭માં પ્રાચીન ગૂજગતી લાપામાં ગ્યાયેલી 'વીર-ગસ' નામની જેમની ૨૧ કડીની ઐતિહાસિક લઘુકૃતિ 'જૈનયુગ'ના ગન દીપોત્સવી ખાસ અકમાં પ્રકટ થઈ છે, અને જેની અર્ચાચીન ખાયા મે આ સાથે લખી મોકલી છે, તે અભયતિલકગણિનો પરિચય અહીં ઉચિત ગણારો

અભયતિલકગણિની જન્મભૂમિ, જ્ઞાતિ, માતા-પિતા કે જન્મ સમય, દીક્ષાસમય-સ્થલ સળધમાં પ્રિરોષ જાણવામાં આવ્યું નથી, છતાં અનુમાનથી સમજી શકાય તેમ છે કે વિક્રમના તેગમાં સકાના ઉત્તરાર્ધમાં અથવા આ તમા તેમનો જન્મ થયો હશે, તેમની દીક્ષા અને ગણિપદની પણ તે જ અન્સામાં થઈ હોવી જોઈએ ક્રમ કે વિ સ ૧૩૧૭માં ગ્યાયેલી તેમની આ કૃતિમાં (૨૧મી કડીમાં) અભયતિલકગણિ નામનો ઉલેખ જોવામાં આવે છે

સદુપદેશથી નવકમા જયતુમિદેવના ગબ્યમા વિ સ ૧૨૮૫મા સિદ્ધાત વગેરે સમગ્ર જૈનશાસ્ત્રનો ઉદ્ધાન કરાગ્યો હતો જેમાની ધર્મ સ્તન, કર્મવિપાક પુસ્તિકા જેસલમેઝ જૈન 'ખડા' લડાગમા વિદ્યમાન છે (જુઓ જેસલમેઝ લા સૂચી, પૃ ૨૬)

ઉપદેશમાળા-મૃદદ્દત્તિની તથા આવસ્યક-વૃત્તિની એક તાડપનીય પ્રતિ જેસલમેઝમા છે કે જેમા ૩૧ + ૨૩ કાવ્યોની પ્રશસ્તિ છે, તે આ જિનેશ્વગ્નિને સમર્પિત કરવામા આવેલી છે (જુઓ જે લા સૂચી, પૃ ૩૬, ૪૩)

પલ્લીવાલન શીય લાપ(ખ)ણુ નામનો ગૃહસ્થ આ જિનેશ્વગ્નિના કર્કમલથી અધિવાસિત થયો હતો, જેણે પોતાના માતા પિતાના પુણ્યાર્થે આ શ્રીજિનેશ્વગ્નિ ગુરના આદેશથી, હંગિલદ્રમૂર્તિ-ગચિત સમગ્ર દિવ્યગ્નિ નામનું તાડપનીય પુસ્તક લખાવ્યું હતું, જેનું વ્યાખ્યાન વિ સ ૧૨૯૯મા ખભાતમા આ જ લાપ(ખ)ણે રત્નપ્રલસૂર્તિ પાસે કરાવ્યું હતું

(વિનૃત પ્રશસ્તિ જુઓ પીટર્સન ગિ ૩, પૃ ૧૧૯થી ૧૨૪)

વિ સ ૧૩૧૩મા પાલહણપુગમા આ સૂર્તિએ ગચેતુ આવકે ધર્મ પ્રકગણ જેસલમેઝ-જૈન લડાગમા અસ્તિત્વ ધરાવે છે તેમનો અ ય મહાપ્રમથ સ્વદ્રમયગ્નિ મહાકાવ્ય તથા અનેક સ્તુતિ-સ્તોત્રો હોવાનું જણાય છે, પરંતુ જોવામા આવેલ નથી

વિ સ ૧૩૨૬-૨૮મા વાજપુગમા તથા અ ૫૧ પણુ અનેક સ્થળે તેમણે અનેક જૈનમંદિરો, દેવકુલિકાઓ અને જૈનમૂર્તિઓની ગણિત કર્યાનું જણાય છે

અભયકુમાર-ચરિત લખાવનારની કુમાગ્ગણિ કવિએ ગચેની પ્રશસ્તિ, સ ધપુગનો શિલાલેખ જિનેશ્વગ્નિ-દીક્ષા-નીવાહનો (મોમ મૂર્તિગણિ-ગચિત, ગસસાગ સાથે લાવનાર આત્માનંદ સભાથી

કર્યો ત્યાગપછી તેના ઉપર લક્ષ્મીતિલક કવિએ, શુદ્ધ કરીને, ટીકા ગ્રંથી છે, એનું ઉપગ્રંથો સાધુ લખી ગયો છે શ્રીદુર્લભગણ ગણ્ય કરતો હતો તે વેળા શ્રીનર્દ્દમાન આચાર્ય ગૂંજગતમા પ્રનાસ કરતો હતો તેની દીક્ષાવલિમાનો નવમો લેશાજ્ય પુરુષ હતો એનું પોતે માને છે "

તથા ૫ ૩૩૭મા નીચેના વાક્યો નજર પડે છે—

"દ્વિયાશ્રયમા હિમચ દ્રોઢ ગ્યેલો ઝટલો ભાગ હરો એ નાણુવાને ખની આવે, અને લેશાજ્ય અને લક્ષ્મીતિલકના ટાયથી નક્ષત્ર થયા વિનાનો તેમાનો ફેટલો ભાગ હાલના પુસ્તકમા હરો, એ જણાય તો મુખ્ય ગણ્યો માહેલા બે ગણ્યો વિષે તે જ વેળા થયેલા અથકાગ્ના અભિપ્રાય આપણા જણનામા આવે, પણ આવો પત્તો લાગવો અશક્ય છે માટે આ જૈનોના લખેલા વર્ણન, જે સમયે લખવામા આવેલા તે જ સમયના નોંધી ગણેલા ગસ તરીકે માની લેના જોઈએ આવા પ્રકારની એ વર્ણનની તુલના કરીએ તો પણ તેઓ મૂલ્યવાન નથી એમ નથી "

ગ ગ ગોપિંદભાઈ હાથીભાઈ દેમાઈ (નાયબદીનાન સાહેબ વડોદરા, દ્વાગ તથા થયેલ 'ગુજગતનો પ્રાચીન ઇતિહાસ', જે જે ગુજગત-વર્નાક્યુલર સોસાયટી, અમદાવાદ માર્ચ ૧૯૬૫મા ખીજી આવૃત્તિરૂપે પ્રસિદ્ધ થયેલ છે તેમા (પૃ ૧૪૨મા) પણ થોડા ફેરફાર સાથે પૂર્વોક્ત આશયને અનુસંગતો ઉલ્લેખ જોવામા આવે છે—

"હિમચ દ્રે દ્વિયાશ્રય લખનાની શરૂઆત ઈ સ ૧૧૬૦મા કરી હતી એનું કહેવાય છે કે એ અથ અભયતિલક-ગજ નામના ખીજા જૈન સાધુએ ઈ સ ૧૨૫૫મા પૂર કરી સુધાર્યો હતો "

ગવળહાડુ મનોહર વિષ્ણુ કાયવટેના 'ભગ્વતખડાયા પ્રાચીન ઇતિહાસ'મા પણ આવા આશયનું લખાણ થયું છે કે—

જે જિતેશ્વરજીનો પત્નિય ઉપર કુગચ્છો છે, તે જિતેશ્વરજી, આ સમાજ અભયતિનકગણિના દીક્ષાગુરુ હતા અને વિદ્યાગુરુ લક્ષ્મી તિનક ઉપાધ્યાય હતા, જેનો પત્નિય આ લેખમા આગળ આપ્યો છે

અભયતિનકગણિની અમગ્નીર્તિરૂપ વિવૃત્ત અન્ન દત્તિ સુપ્રસિદ્ધ શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યના મન્દૂત દ્વિચાત્રય મહામન્ય પદ સરૂતમા ૧૭૫૭૮ (સા.સત્-૭૫૭) શ્લોક-પ્રમાણુ દીપ છે જે મુર્ખ મન્દારી ભિરીજલાળ જે ખડમા ઈ સ ૧૯૧૫ અને ૧૯૨૧મા પ્રમાણિત થઈ ગયન છે આ દીકા અભયતિનકગણિએ પૂર્વોક્ત જિતેશ્વરજીના આદેશથી ન્ચી હતી અને વિ સ ૧૩૧૨ની દીવાળીમા પાલજીપુ મા પૂર્ણ કરી હતી આ દીકાનુ સંશોધન તેમના વિદ્યાગુરુ લક્ષ્મીનિલકવિએ કર્યું હતુ

આ રથજે પ્રાસંગિક એક ભ્રમ-નિવાગણની અનિવાર્ય પદ આરંભતા હ કે જથી લવિષ્ઠમા એ ભૂલ થતી અટકે અને પદ પગએ લેખગ તે ભ્રાન્તિનુ અનુકગણુ ન કરતા સત્ય સ્વરૂપ પ્રકાશમા મુકે આ ભ્રાન્તિ દ્વિચાત્રયના કર્તા સબધમા ઇતિહાસગસિક ફાર્જસ સાહેબે અને અ ય લેખકએ કરી જણાવ છે ફાર્જસ સાહેબની સુપ્રસિદ્ધ ગસ માળા કે જનુ ગૂજગતી લાપાતર ગ ગ દીવાન બહાદુર રાગછોડલાઈ ઉદયગમદ્વાન થયેલુ છે, જેની પુનરોધિત તથા વર્ધિત નીજી આવૃત્તિ (લા ૧) ફાર્જસ ગૂજગતી સલાહાગ વિ ન ૧૯૭૮મા પ્રકાશિત થયેલી છે તેના પૃ ૩૩૬મા નીચેના વાકચો દષ્ટિગોચર થાય છે —

દ્વિચાત્રયનો પ્રાગ્ લ, પ્રસિદ્ધિ પામેલા હેમાચાર્ય કરેલો જણાવ છે તે કુમાગપાલના ગજન્યની સમાસિએ ઈ સ ૧૧૪૭(૨ ૭૪)ની પહેલા મરણુ પામ્યો હતો ત્યાં પછી પ્રહાદનપટ્ટણુ(સોવશા પાલજીપુર)મા લેશાજન્યતિલકગણી કરીને જૈનસાધુ હતો તેણે તે અધૂન અ થનુ સાધણુ ચલાવીને ઈ સ ૧૨૫૬ અથવા સવત ૧૩૧૨ની દીવાળીને દહાડે પૂરો

તથા મુળે મગધરી મિગીઝમા ઈ મ ૧૯૨૧મા પ્રકટ થયેન સમૃત દ્વિયાશ્રય મહાકાવ્યના મરુત પ્રતાવમા શ્રીયુત ૫ દત્તાત્રેય સર્માએ ગવમટાદુ મ વિ કાથવગેના ઉપર દર્શાવેલ ‘ભન્તખડાયા પ્રાચીન ઇતિહાસ’નો ઉલ્લેખ ટાળી મરુતમા પોતાનો અભિપ્રાય મૂક્યો છે કે—

‘દ્વિયાશ્રય મહાકાવ્ય પૂર જ હેમચંદ્રે ન્યુ અને વૃત્તિ તો અભય તિલકગણિએ ન્થી એમ મને જણાય છે અને તેના સમર્થનમા દ્વિયાશ્રય ના ૧૭મા સર્ગના ૪૨મા શ્લોકની વૃત્તિમા વૃત્તિકારે મૂલમન્થી બતાવેલ પોતાનો ભેદ, વૃત્તિમાર પ્રાન્તમા દર્શાવેલ પોતાનું માન વૃત્તિકાન્પણ વગેરે અપૂરુ ટાકડું છે’

—આવી રીતે ભ્રમ-નિવારણ માટે પ્રયાસ થયો હોના જતા સાક્ષરાનું લખન એ તગ્ધ ખેચાયુ નથી, તેથી અમે પણ અમારો મપ્રમાણ અભિપ્રાય દર્શાવી નમ્રતાપૂર્વક ઇતિહાસ-લેખક વિદ્વન્જનોનું ખાસ કરી તે તે પ્રથોના ભાષાતન્કર્તા, મ પાદક પ્રકાશક મહાશયોનું લક્ષ્ય ખેચી એ પન્ પગલન અધનનાને સુધારી પ્રસિદ્ધ કરવા તેમને મૌજ યથી સૂચનીએ છીએ

કાર્ગસ સાદેમને સમૃત દ્વિયાશ્રય મહાકાવ્યની દીકાની પ્રાત નશસ્તિરાણી શુદ્ધ પ્રતિ પ્રાપ્ત નહિ થઈ શકી હોય તેથી તે વાચવામા ભ્રમ થવાથી અથવા તેનો અર્થ બાજુ નહિ સમજી શકવાથી તેવો આગય દર્શાવ્યો હો આજે તેઓ સાદેમ વિદ્યમાન હોત તો અનસ્ય પોતાની ખૂન મમજી સુવાગત વૃત્તિમા અભયતિલકગણિ પાતાને હેમચન્દ્રા ચાર્ગના સમૃત દ્વિયાશ્રયના વિવૃત્તિકાર વૃત્તિકાર કે દીકાકા તરીકે જ ઓળખાવે છે, મૂલ દ્વિયાશ્રયના કર્તા તરીકે કે હેમચન્દ્રાચાર્યના અપૂર્ણ ભાગના પર્ણ કરનાર તરીકે જાણખાવતા નથી વૃત્તિને અ તે ૧૫ શ્લોકોની જે પ્રશસ્તિ અભયતિલકગણિએ દર્શાવી છે તેના ૧, ૧૦, ૧૩

આ કુમારપાલના ચરપણાને પામેવ હેમચંદ્ર આ મથ (દ્વયાશ્રય)-
નો ઈ સ ૧૧૬૦મા પ્રાગ લ કરી અપૂર્ણ જ મુકી ગર્ગવાસી થયા
આબ્ય(અભય)તિલકગણિ જૈન સાધુએ આ (દ્વયાશ્રય) મથ
ઈ સ ૧૨૫૫મા પૂરો કર્યો ”

આમ મૂળ મથ જાતે તપાસી નિર્ણય કર્યા વિના અનેક લેખખેએ
એકખીજના ઉલેખો જોઈ પગ પગએ એ ભૂલ યાતુ કાયમ ગખી છે
ને ના શ્રી સગકાગ મહાગજા મયાજીરાવ ગાયકવાડ એમની આશાથી
સરૂત દ્વયાશ્રય મહાકાવ્યનુ ગૂજગતીમા લાપાતગ (વગેરગ દેવી
કેળવણી ખાતા તગ્ધથી વિ સ ૧૯૪૯મા પ્રગટ થયેલ) કગના
મણિલાલ નણુલાઈ દ્વિવેદીએ દ્વયાશ્રયના સાગ દર્શાવ્યા પછી વિશેષા
વલોકન (પૃ ૩૦)મા આ ભૂલ સુધાગવા નીચે જણાવેલ ઉલેખથી
કઈક અરો પ્રયામ કર્યો છે—

“ એની ટીકા કોઈ અભયતિલકગણિ નામના જૈન સાધુએ લખી
છે તે બહુ ઉપયોગી છે ફાર્મસ સાહેબ આ અભયતિલકગણીને બદલે
લેશાભયતિલકગણી એવુ નામ આપે છેને તેને અપૂર્ણ ગહેલા દ્વયાશ્રયનો
પૂર્ણ કગનાગ જણાવે છે તથા ટીકાકાર તો કોઈ લક્ષ્મીતિલક નામે
ખીજે જ જણાવે છે દ્વયાશ્રયની જે પ્રતિ મારી આગળ છે, તેમાથી
આની કશી વાત નીકળતી નથી, તેમા તો જેને હુ ટીકા કહુ છુ, તેને વૃત્તિ
કહેની છે, ને પ્રતિસર્ગે આ પ્રમાણે સમાપ્તિ કરેલી છે —

‘શ્વિત્રિ થાજિને વરસૂરિશિષ્યલેશામયતિલ્કગણિ-વિરચિતાયા થાસિદ્ધહેમ
ચંદ્રામિધાન-શબ્દાનુસાસન-દ્વયાશ્રયચૃત્તૌ ”

ઈસાદિ અભયતિલકગણી, તે જિનેશ્વગ્નિનો શિષ્ય એમ
આમાથી જણાય છે ને શિષ્યલેશ એ ઉપનામ ચગણગજ જેવુ નમ્રતા
વાચક શિષ્ય એ અર્થનુ જ બોધક છે આ નામને બગણગ ન જોવાથી
લેશાભયતિલકગણી એવુ ભ્રમયુક્ત વાચ્યુ હોય—એમ ધારુ છુ ”

દરેક સર્ગની રૂતિના પ્રાન્તલેખમા પોતાને જિનેશ્વરશ્રીના શિષ્યલેખ તરીકે ઓળખાવનામા પાતે તેમના અને શિષ્યોમા નમ્રશિષ્ય તરીકે હતા-એમ સૂચિત કરનાનો અને પોતાની લઘુતા-નમ્રતા દર્શાવનાનો વૃત્તિમાનો હેતુ કે પી ગકાય ૧૧ થી ૧૪ શ્લોકમા વૃત્તિકાર જણાવ્યું છે — “તે સુચુર (જિનેશ્વરશ્રી) ના આશ્રયી મુનિ અભયતિનક ગણિયે પોતાના મર્તિરભવના અનુસાર સકર્ણુ-ગાજનાના કાનને ઉસવ-આનંદ આપે તેની આ નિવૃત્તિ (નિવળ્ય) એવ છે સર્વ વિદ્યાઓમા પ્રીણુ, નિશ્વતા વિનાની કવિતા-કીડાના કીડાગૃહરૂપ, કીર્તિવે સમુદ્રના પાંગામી, નણુ બુનનના જનો પં ઉપકાર કરવાના નિયમવાળા, લક્ષ્મીતિલક કનિષ્ઠી સૂર્ય, દેવેઓ મમમ મથસમુદ્રમા મહાગ ગુર છે અને આ દ્વયાશ્રયમા તો પ્રિયે કરીને પ્રજુટ ગુર છે, તેમણે આ દીધાને સારી રીતે સુદ કરી છે રિ સ ૧૩૧મા પ્રાત્યાદ નપત્તન (પાલખુપુ) મા દીવાળીના સુલ દિવસે આ દીકા પૂણ્ય થઈ

૧ “શ્રીવાર્ધનાથ-જિતદક્ષગુર-પ્રસાદા-દારમ્યો રમતોડ પરિવાપિ રિશ્વિત્ત ।

શ્રીદ્વયાશ્રયમય વિવૃત્તિ રવ-પરોપકૃત્યે ॥’

—સ વ્યા ૮ પ્રારભ શ્લોક ૮ (મુળઈ સરકારી સીરિત્રમા ઈ સ ૧૯૧૫મા પ્રકાશિત)

૨ “મગુરોરત્તમ્યાશૈશાત્ સમ્પન્નઆસત્ત વિવૃત્તિમેતામ્ ।

સ્વમર્તિવિભવાનુસારાનુગિર્વ્યપાદમયતિલ્કગણિ ॥

આગ્નાતી સત્તવિધામ્બવિકલ્પવિતાનેતિષ્ઠિર્મીવિવામ,

વીરવામ્બ પારદ્વિજા ત્રિગુનાજાતોપત્રિવારવાત્તદીશ્વ ।

તિ શોધમયસાર્યે મમ ગુરરિહ તુ દ્વયાશ્રયડતિપ્રકામ,

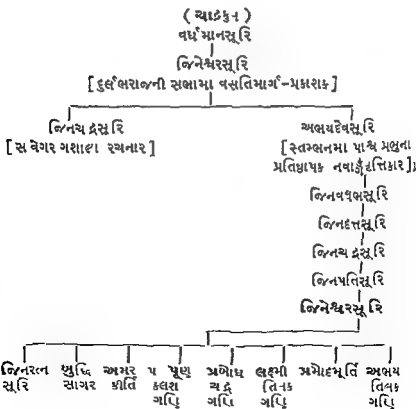
દીકામેર્તા સ લક્ષ્મીતિલ્કનવિ રમિ શોધવાગાસ સમ્પન્ન ॥

અમે દ્વાદશમિશ્વયોદશકાતે શ્રીવિવમામ્બેધિય ।

શ્રીપ્રજ્ઞાનપત્તને નુમરિં વીપોસ્તોપ્પૂર્વક ॥

—સ રક્ત દ્વયાશ્રયીકા [(મુળઈ સરકારી સીરિત્રમા ઈ સ ૧૯૨૧મા પ્રકાશિત પ્રાત શ્લોક ૧૧-૧૨)]

એ નણુ પ્રલોચનો જગમગ અર્થ ન સમજવાથી તેવો બ્રાતિયુક્ત છે એજ કથો જણાય છે વાસ્તવિક રીતે તેનો અર્થ આ પ્રમાણે થઈ શકે " અતિ વિમન વિશાલ આદ્રકુલમા શ્રીનર્ધમાનાચાર્યના શિષ્ય જિનેશ્વરસૂરિ દ્વિજપતિ (જાતિથી બ્રાહ્મણ હોવાથી, પદે ચન્દ્ર) થયા, જેમણે ગૃજ ગતની ભૂમિમા (પાટણમા) દુર્લભરાજની સભામા વસતિમાર્ગનો પ્રકાશ કરી (એન્યવાસીઓને વાદમા જિતી) સાધુઓને સારો વિદ્યા કરનાર કયા હતા ? " વૃત્તિકાર અભયતિવગ્ગણિએ ત્યાગપછીના દસ પ્રલોચના પોતાની ગુરુપગ પગ દર્શાવી છે, તેને આવા વશક્રમમા ગોઠવી શકાય —

ગૂર્જરશ્વ પીમનદેવના ગજ્યકાવ્યમા વિ સ ૧૩૧૨ની દીવાળી-
ના દિવસે ખલાતમા અન્નતિનક ઉપાધ્યાયે (અભયતિલકગણિના
સનીથ ગુરુપુત્રે) વિવૃત મ અભયકુમાર-ચન્નિ ગચી પૂર્ણ કથુ-
ટુ તેવ મ ગોવન પૂર્વોક્ત લક્ષ્મીતિલકગણિ અને પ્રવૃત અભય-
તિલકગણિએ કથુ ટુ અન્નતિનક ઉપાધ્યાયે ત્સા જણાવ્યુ છે કે—

“ દ્વાપદ્યદીનામરી દ્વિવ્યાખરણ મુદ્દ-માહિલ ।

મુકવિરભયતિલકગણિચાગોધયતામિદ શાસ્ત્રમ્ ॥ ”

—અભયકુમારચન્નિ (ટી ૮ ભમનગચી પ્રકાશિત)

અર્થાત—દ્વયાશ્રયના ટીકાકાર, જે વ્યાકરણ (સમૃત-પ્રાૃત)ના
સાતા, જેમણે સાદિલ સારી રીતે જોયેતુ છે, તે મુકવિ અભયતિલક
ગણિએ (લક્ષ્મીતિલકગણિ સાથે) આ શાસ્ત્ર (અભયકુમાર ચન્નિ)
શુદ્ધ કથુ ટુ

૨ મૃદુટિપ્પનિકા પાણ અમાગ કથનને પુષ્ટ કરે છે આ સિવાય
ખીન પાણ અનેક પ્રમાણો આપી શકાય, પં તુ ઉપર દર્શાવેલ પ્રમાણો-
થી પાણ અપર સમજી શકાય તેમ છે ૨-સ સ્મૃત દ્વયાશ્રય મહાકાવ્ય
હેમચ દ્રાચાર્યે જ પૂર્ણ રચેલ છે, તેની ટીકા જ પ્રવૃત
અભયતિલકગણિએ નિ. સ ૧૩૧૨ની દીવાળીમા પાલણ
પુરમા પૂર્ણ કરી હતી અને એ ટીકાતુ જ સંશોધન લક્ષ્મી-

૧ “ શ્રીમદ્ગૃહ્યસૂત્રદેવગૂરુધરાધીપેઠધિપે મુમુના
પૃથ્વી પાલ્યતિ પ્રતાપતપને શ્રીસ્તન્મનીર્યે પુરે ।
ચક્ષુ-શીતવર ત્રયોન્શમિને સવત્સરે વૈક્રમે
કાવ્ય મન્યતમ મમથિતમિન્ દીપોત્સને વામરે ॥

—અભયકુમારચરિત્ર (પ્રસા એ. ૪૭)

૨ “ શ્રીદ્વાપદ્યમહાકાવ્ય શ્રીહેમસૂરીય ૨૦ સગ સસકુન ૨૮૨૮-૨૦૨૮ દ્વયા
શ્રય-કાવ્યપાદ ૨૮ વૃત્તિ ૧૨૧૦ વર્ષે રાગતર-અભયતિલકગણિ ૧૭૫૭૪

—ખડુટિપ્પનિ ।

આ વૃત્તિનું પ્રમાણ ૧૭૫૭૮ મત્ત ૬૪૨, પાચસો ને સુમેતે શ્લોકોનું નિશ્ચિત કરેલું છે ”

શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્ય પોતાના મિદ્દહેમશબ્દાનુશાસનના સાત અધ્યાયના દરેક સૂત્રોના ક્રમવાગ્ ઉદાહરણ પ્રયોગો દર્શાવતું, અને શબ્દાનુશાસનના વિશેષ હેતુભૂત સિદ્ધાન્ત જ્યસિદ્ધના વશ કીર્તનને કરતું વીશ સર્ગનું એ સરૂત દ્વિચાત્રય મહાકાવ્ય અપૂર્ણ તો નથી મૂંઝુ, પરંતુ તેથી આગળ આત્મા અધ્યાયના પણ દરેક સૂત્રોના ક્રમવાગ્ ઉદાહરણ પ્રયોગો સમન્વિત, કુમારપાલચરિત્ર પ્રતિપાદન કરતું આઠ સર્ગનું પ્રાકૃત દ્વિચાત્રયમહાકાવ્ય પણ પૂર્ણ ગ્યેન છે જે પૂર્ણકલશગણિ (અભયતિલકગણિના સતીર્થ ગુરુખધુ)ની વિ સ ૧૩૦૭મા ગ્યાયેની વૃત્તિ સાથે મુખર્ધ સગકારી સીગ્ગિમા ઈ ૩ ૧૬૦૦મા સુપ્રસિદ્ધ થયેલ છે. કમલાગ્યે કાર્મસ સાહેબ, મ ન દિવેદી વગેરેને આ પ્રાકૃત દ્વિચાત્રયના દર્શન થયા જણાતા નથી દ્વિચાત્રયના પ્રાન લેનો ઉપર્યુક્ત લેખકેએ દર્શાવેન સમય પણ કાલ્પનિક જણાય છે, પ્રામાણિક જણાતો નથી.

શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્ય પોતાના ત્રિપદ્ધિશલાકાપુરુષ ચરિત્ર મહા કાવ્યની પ્રાત પ્રસસ્તિમા પોતાની દ્વિચાત્રય રૂતિનો પણ ઉલેખ કુમારપાલ ભૂપાલની ઉક્તિરૂપે પ્રકટ કર્યો છે—

“અસ્મત્પૂર્વે નસિદ્ધરાજનૃપતેમકિસ્પૃશો યાજ્ઞયા,
સાન્ન વ્યામરણ સમૃત્તિ મુગમ ચક્રુભવન્ત પુરા ।
મદ્દેનોરય યોગશાસ્ત્રમમઠ લેનાય ચ દ્વિગાય-
છ દોડ્ડલક્ષ્મિ-નામમન્દ્ર-મુલાયન્યાનિ શાસ્ત્રાણ્યપિ ॥”

—ત્રિ શ પુ ચ પર્વ ૧૦મું (જૈનધર્મ પ્રસાગક સભા, ભાવ નગરથી પ્રકાશિત)

ગૂર્જર-વીર-સતદેવના ગબ્જ-કાલમા વિ સ ૧૩૧૨ની દીવાળી-
ના દિવસે ખલાતમા અદ્રતિતક ઉપાધ્યાયે (અભયતિલકગણિના
સતીર્થ ગુરુધુએ) વિગૃત મ અભયકુમાર-ચર્ચિત ગચ્છી પૂર્ણ કર્યું-
૮૭, તેનું મ ગોવન પૂર્વોક્ત લક્ષ્મીતિલકગણિ અને પ્રગૃત અભય
તિલકગણિએ કર્યું ૮૭ અદ્રતિતક-ઉપાધ્યાયે ત્યા જણાવ્યું છે કે—

“દ્વિગાથયદીકામરી દિવ્યામરણ મુન્ટ-સાહિલ ।

મુકવિરમયતિલકગણિદચાશોયતામિદ શાસ્ત્રમ્ ॥”

—અભયકુમાર-ચર્ચિત (૮૮ જામનગરથી પ્રકાશિત)

અર્થાત—દ્વિગાથયના દીકાકાર, બે વ્યાકરણ (સંસ્કૃત-પ્રાકૃત)ના
માતા, જેમણે સાહિત્ય સારી રીતે જાણેલું છે, તે મુકવિ અભયતિલક
ગણિએ (લક્ષ્મીતિલકગણિ સાથે) આ શાસ્ત્ર (અભયકુમાર ચર્ચિત)
શુદ્ધ કર્યું ૮૭

મુદ્દટ્ટિપનિકાકાર પણ અમાન કથનને પુષ્ટ કરે છે આ સિવાય
ખીન પણ અનેક પ્રમાણો આપી શકાય, પરંતુ ઉપર દર્શાવેલ પ્રમાણો-
થી પણ અષ્ટ સમજી શકાય તેમ છે કે-સંસ્કૃત દ્વિગાથય મહાકાવ્ય
હેમચ દ્રાચાર્યે જ પૂર્ણ રચેલ છે, તેની દીકા જ પ્રસ્તુત
અભયતિલકગણિએ વિ સ ૧૩૧૨ના દીવાળીમા પાલણુ-
પુરમા પૂર્ણ કરી હતી અને એ દીકાનું જ સગોવન લક્ષ્મી-

- ૧ “શ્રીમદ્ગૃહ્યસૂત્ર-દેવગૂજરધરાધીશેઠધિપે મુમુક્ષા
ધૃતી પાલયતિ પ્રતાપતપને શ્રીસ્તમ્મતીર્થે પુરે ।
ચન્દ્ર-શીતલર-ત્રયોદશમિતે સવત્સરે વ્રતમે
કાવ્ય મયતમ સમર્થિતમિન્ દીપોત્સવે વાસરે ॥

—અભયકુમાર-ચર્ચિત (પ્રતાપ-શ્લોક ૮૭)

- ૨ ‘શ્રીદ્વિગાથયમહાસંયમ શ્રીદેવસૂરીય ૨૦ સગ સરકુત ૨૮૨૮-૩૦૨૮ દ્વિગા
થય-કાવ્યપાદ ૨૮ વૃત્તિ ૧૩૧૨ વર્ષે સગતર-અભયતિલકગણિ ૧૭-૧૭૪

—મુદ્દટ્ટિપનિકા

તિલકગણિએ કર્યું હતું દયાશ્રય મૂલ નાવ્યમા તેઓએ કર્યું મુદ્રારો-ન મુદ્રારો કે દેવદાર કર્યો નથી દીકાકારનું નામ અલય તિલકગણિ એ જ બરાબર છે, એ સિનાયના નામ યુક્ત નથી

અલયતિલકગણિની અન્ય રૂતિ 'ન્યાયાલકાર' નામની પણ પ્રથાન ન્યાયમહાતર્કની વિષમપદ વ્યાખ્યા જેસલમેગના જૈનગ્રંથલકા મા વિદ્યમાન છે, જેનો નામનિર્દેશ ગુણગુણસૂત્રિએ (વિ સ ૧૪૬૬મા) પદ્મદર્શનસમુચ્ચયવૃત્તિમા અને બૃહદ્દિપ્તિપનિકાકારે પણ કર્યો છે ન્યાય સૂત્રની શ્રીકંઠની વૃત્તિ પણ દિપ્તિપનરૂપ આ વ્યાખ્યાનો આદ્યત લાગ જેસલમેગ-જૈન ભાગ્ર ગ્રંથસૂચી (પૃ ૪૭-૪૮)મા અમે દર્શાવ્યો છે તેના અતમા પણ વૃત્તિકાર અલયતિલકગણિએ લક્ષ્મીતિલક ઉપાયા નામના પોતાના વિદ્યાગુરુની પ્રશસા કરી કૃતસતતા પ્રદર્શિત કરી છે આ વ્યાખ્યાનું સરોધન પણ ઉપર્યુક્ત લક્ષ્મીતિલક ઉપાધ્યાયે કર્યું હતું પ્રાત પ્રશસ્તિમા ગુરુ પગ પગ દર્શાવતા આ વૃત્તિને વૃત્તિકારે પોતાના ગુરુ જિતેશ્વરસૂત્રિના પ્રસાદરૂપ સૂચની છે દરક (પાચ) અધ્યાયના અતમા—

કૃતિ યુગપ્રવાન શ્રાજિને વરસૂરિ શિવ્યલેશ શ્રીજમયતિલકોપાધ્યાય નિમત્તાયા'

છ યાદિ ઉલ્લેખ જેનામા આવે છે ગ્યના સમય દર્શાવ્યો નથી, પણ નિ મ ૧૩૧૨ પછી આ રચના કરી ૮૨૦-એમ અનુમાન થાય છે

વ્યાકરણ, કાવ્ય, યશ, સાહિત્ય, ન્યાયશાસ્ત્રાદિમા પ્રનીત આવા એક ટોટ પ્રાચ પુરપની પ્રાચીન ગૂઢગતી ભાષાની 'વીરરાસ' નામની રૂતિ લઘુ છતા વિરોધ ગૌન્વપાત છે આ રાસ ભાષાશાસ્ત્રીઓને ઉપયોગી થઈ પડે તેમ છે એટલું જ નહિ, ઇતિહાસની દૃષ્ટિએ પણ અતિ મહત્વ નો છે લીમપત્રીમા મહાગણા મ કલિકના આદેશથી ભુવનપાલશાહે

કગવેન વિધિર્યલ કે જેનુ અપગનામ 'મહાલિંગ-વિહાર' પ્રસિદ્ધ
કગવામા આવ્યુ હતુ, ચીલણુ દડનાયકના મમયમા વિ સ ૧૩૧૭મા
વશાખ સુન દશમીએ (વીર પ્રભુના કવલગાનના દિવસે) તેમા વીર
પ્રભુની પ્રતિમાની તથા તે વીર વિધિલવન પગ સુવર્ણમય ધ્વજદડ,
કલશની પ્રતિમા જિનેશ્વરસૂરિ (ગસકાગ અભયતિલકગણિના ગુરુ)એ
કરી હતી એ મહોત્સવની પ્રત્યક્ષ જોયેલ ઘટનાનુ કવિએ ગસના રૂપમા
વર્ણન કર્યું છે

અભયતિલકગણિ શ્રીપાર્શ્વનાથ અને પોતાના પૂર્વજ શ્રીજિનદત્ત
ગુર(બડાદાદા)ના પ મ ઉપાસક જણાય છે, કાળ્યુ કે તેમણે જેમ
દ્વિયાશ્રયવૃત્તિના પ્રાગભ-પ્રાતમા અને ન્યાયાલકાગ વ્યાખ્યાના આગભ
મા તેમનુ મગવાચગણુ તરીકે સ્મગણુ કયુ છે તેમ આ 'વીર-ગસ'
નામની લઘુવૃત્તિના પ્રાગભમા પણ પોતાની વૃત્તિના અભિજ્ઞાન તરીકે
શ્રીપાર્શ્વનાથ અને જિનદત્તના પાદ પદ્મને કરલ યજુમ જોનામા
આવે છે

અભયતિલકગણિએ ગ્યેની એક પ્રશસ્તિ જેસલમેગ-બડાગમા છે
(જુઓ જે ભા સૂચી ૫ ૩૬ ન ૪૮૯) જે પ્રશસ્તિનાળી ઉપદેશ
માલા મૃદવૃત્તિની પુસ્તિકા પ્રવેશ્ત જિનેશ્વરસૂરિને સમર્પિત થઈ હતી

અભયતિલકગણિના ગુરુબ દુઓ

અભયતિલકગણિને ઉપાધ્યાયપદ ક્યારે પ્રાપ્ત થયુ ? તે સમયમા
જણી શકાયુ નથી અભયતિલકગણિએ હૈમ-દ્વિયાશ્રયવૃત્તિના અતમા
(શ્લો ૧૦મા) પોતાના સતીર્થ સાત ગુરુબ દુઓ (જિનેશ્વર સૂરિના
શિષ્યો)ના નામો આ પ્રમાણે જણાવ્યા છે—૧ જિનન્દત્તસૂરિ,

૧ જિનદત્તસૂરિના પરિચય માટે અપભ્રંશકાવ્ય ની (ગાયન્ધાડ
ઓ સિરિહ વારા નમસિત)ની અમારી ભૂમિકા જોવી

૨ પુદ્ધિસાગર, ૩ અમગ્ધાર્તિ, ૪ પૂર્ણકલશગણિ, ૫ પ્રબોધચંદ્ર
ગણિ, ૬ લક્ષ્મીતિલકગણિ અને ૭ પ્રબોધમૂર્તિ

આમાથી પુદ્ધિસાગર, અમગ્ધાર્તિ અને પ્રબોધમૂર્તિ એ ત્રણનો
સળધમા વિગેષ જણવામા આવ્યુ નથી, પણ એ સિવાયના ચાર
અને ખીજ દશ નીચે જણાવમા આવ્યા છે તે પ્રોટ વિદ્વાનોનો જે
પરિચય અહીં ઉપયુક્ત ગણી આપવામા આવે છે

(૨) જિનરત્નમૂર્તિ—લક્ષ્મીતિલક ઉપાધ્યાય પૂર્ણકલશગણિ
વગેરેના વિદ્યાશુર, લીલાવતીસાગર-મહાકાવ્ય વગેરેના કર્તા

(૩) કનકચંદ્ર—વિ સ ૧૦૯૫મા સુમતિગણિની ગણધન
સાધર્મ્યતક-બૃહદ્વૃત્તિને પ્રથમાદર્શમા લખનાર

(૪) પૂર્ણકલશગણિ—વિ સ ૧૩૦૭મા હૈમપ્રાકૃતકાશ્વન-
વૃત્તિ ગચનાર

(૫) લક્ષ્મીતિલક ઉપાધ્યાય—અભયતિલકગણિ વગેરેના
વિદ્યાશુર, વિ સ ૧૩૦૭મા ગચાયેની પૂર્ણકલશગણિની હૈમ પ્રા
કૃત વૃત્તિ, વિ સ ૧૩૧૨મા રચાયેની અભયતિલકગણિની હૈમ સ
કૃત વૃત્તિ, ન્યાયાલકાગ-વૃત્તિ, વિ સ ૧૩૧૨મા ગચાયેલ ચંદ્રતિલક
ઉપાધ્યાયનુ અભયકુમારચરિત્ર, વિ સ ૧૩૦૭મા ગચાયેની રત્ન તિલક
મુનિની જિનનલ્લભ્ય અજિતશાંતિસ્તવ-વૃત્તિ, વિ સ ૧૩૮મા
ગચાયેલ પ્રબોધમૂર્તિનો કાલ દુર્ગપદ-પ્રબોધ વગેરેના સંગ્રાહક અને
વિ સ ૧૩૧૧મા પ્રત્યેકબુદ્ધ-ચરિત્ર વગેરેના કર્તા

(૬) ચંદ્રતિલક ઉપાધ્યાય—વિ સ ૧૩૧૨મા અભયકુમાર
-ચરિત્ર વગેરે ગચનાર

(૭) રત્નતિલક—જિનનલ્લભ્ય ગિગચિત અજિતશાંતિસ્તવની
વિ સ ૧૩૨૨મા વૃત્તિ ગચના

(૮) કુમારગણિ કૃતિ—અલયકુમાર—ચર્ચિત લખાવનાગની પ્રાત પ્રશન્તિ વગેરે ગ્યના

(૯) પ્રબોધ્ય દ્રગણિ—વિ સ ૧૩૨૦મા મદેદદેતાવની-વૃત્તિ વગેરે ગ્યના

(૧૦) જિનપ્રબોધસૂત્રિ (પ્રબોધમૂર્તિ)—વિ સ ૧૩૨૧મા જાત ન-દુર્ગપદ-પ્રબોધ વગેરે ગ્યના તથા વિ સ ૧૩૩૪મા ન્યાયેન નિવેકમમુદ્રગણિની પુણ્યસા-કથા વગેરેના સંગ્રહ વિ સ ૧૩૩૪ મા જિનસ્તસૂત્રિની મૂર્તિ વગેરેની પ્રતિષ્ઠા કરના જેમના ઉપદેશથી ડ્યાપુરીવાસી શ્રે હરિપાલે ઉજ્જયત (ગિરના)તીર્થમા શ્રીનેમિ નાથની નિવપૂજા માટે ૨૦૦ દ્રમ આપ્યા હતા, જેના વ્યાજમાથી પ્રતિદિન ૨૦૦૦ પુણ્ય પ્રભુને ચડાવના વ્યવસ્થા કરી હતી

(૧૧) નિવેકમમુદ્રગણિ—વિ સ ૧૩૩૪મા પુણ્યસા-કથા વગેરેના ગ્યના, તથા જિનકુશલસૂત્રિના વિદ્યાગુર

(૧૨) મોમમૂર્તિગણિ—વિ સ ૧૩૩૧મા (આશરે) 'જિનેશ્વસૂત્રિ-નીવાહલો વગેરે ગ્યના

(૧૩) સર્વગજગણિ—ગણધર્માર્ધશતક-લઘુવૃત્તિ વગેરે ગ્યના

(૧૪) દેવમૂર્તિ ઉપાધ્યાય—પ્રશ્નોત્તર નમાલાનુ વિ સ ૧૩૩૨ની હેમપ્રલસૂત્રિચિત વૃત્તિ માથેનુ પુગતક લખાવના શાહ અલયચંદ્રની પ્રશસ્તિ ગ્યના (ભુજા જેસલમે-લા સૂચી પૃ ૧૦)

(૧૫) જગદુ—આ ગૃહ્યકવિ જણાવ છે આ કવિની વૃત્તિ સમ્પત્તિમાઇ ચઉપાઇ, 'પ્રાચીન ગૂર્જકા-ચમગટ (ગાયકવાડ ઓ સિરીઝ, નડોદગથી પ્રકાશિત)મા પ્રગટ થઈ છે, તેમા જિનેશ્વસૂરિનુ સમગ્ણ કથુ છે એ ચોપાઈની ગ્યના વિ સ ૧૩૩૧ થી ૧૩૩૧ સુધીમા થઈ હોવાનુ અનુમાન છે
એ ૩૨

ઉપર જણાવેલ અભયતિયકગણિના ગુરુ બુદ્ધોના મળધમા ધણી શકાય તેમ છે, પણ અહીં તેમની ખાસ મુખ્યતા ન હોવાથી, તેમ લેખગૌરવભયથી અને અવકાશની સ કુચિતતાથી સ ક્ષિપ્ત કગયેન આ દિગ્દર્શનમાનથી પણ ઇતિહાસ-પ્રેમી મનુષ્યોને સ તોષ થશે

[૩]

ભુવનપાલ

પૂર્વોક્ત વીર-ગસની ફરી ગાથામા સૂચવેલ મહાલિક ગજના આદેશથી ભીમપત્નીમા અતિસુદ્ધ વીર વિધિલવન અપગ્નામ મહાલિક વિહાર કગવનાર અને તેના પ્રતિધ્વા-મહોત્સવમા દેશદેશના સધનો આદરપૂર્વક સત્કાર કરનાર શાહ ભુવનપાલ કયા વચના હતા ? તેમના પૂર્વજોએ, વશજોએ વા તેમણે અ ય પુણ્યકાર્યો કેવા કર્યા હતા ? એ વગેરે જાણવાની ઇચ્છા ઇતિહાસપ્રેમીઓને થાય એ સ્વાભાવિક છે તેની કંઈક અંગે પૂર્તિ એક સરૂત પ્રશસ્તિ દ્વાગ થઈ શકે તેમ છે આ પ્રશસ્તિવાળી તાડપનીય પ્રતિ જેસલમેર-જૈનભાગમા છે તે પગથી નની લખાયેલી પ્રતિ અહીં આત્માગમ-જૈન જ્ઞાનમ દિગ્મા શ્રીહ સવિજયજી મહાનજના શાસ્ત્રસંગ્રહમા છે ત્યાંથી ઉદ્ધૃત કરી દસ શ્લોકવાળી આ પ્રશસ્તિ અગ્રે જેસલમેર-ભાડાગાર-અથસ્ત્રી (ગાયકવાડ ઑ સિરીઝ, વગેરેગથી પ્રકાશિત)ના અપ્રસિદ્ધ-અથ-અથકૃતપ્રિયથમા (પૃ ૧૭ ની ટિપ્પણીમા) મૂકી છે અહીં તેનો સાગ જણાવીશું—

ક્ષેમ ૧૨

“ અતિતેજસ્વી વિભૂતિશાલી સુપ્રસિદ્ધ શ્રેષ્ઠ ઉદ્દેશવશમા ક્ષેમ-ધર શાહ^૧ થયા સત્યમા આસક્ત મનવાળા, ધર્મપ્રેમી, પૃથ્વીને પ્રસન્ન

૧ જિનપતિસૂરિએ રચેલ પ્રબોધોદય ગ્રંથમા જણાવેલ (જેસલમેર ભાગ સૂચી અપ્રસિદ્ધ પૃ ૨૯) જિનદત્તસૂરિ-પ્રકાશિત વિધિમાગમા પ્રતિબોધ પામેવ વિધિગૈત્ય વગેરે વિચારોના વિજ્ઞ ક્ષેમધર અને આ ક્ષેમધર શાહ એક હોવાનો સંભવ છે

કુનાગ જે શાહે કષ્ટવૃદ્ધિનો નાશ કરવા અબમે નામના નગરમાં શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુની આગળ શિલામય મટામડપ કરાવ્યો હતો. મટા સાગર-સમાન ગભીર એ શાહને દેવશ્રીની કુલિથી ઉત્પન્ન થયેલા, શુભ-નમસ્કથી મ પૂર્ણ, મારી કાર્તિવાળા ન્તનમાન વણા પુત્રો થના હતા.

જગન્નર

તેમા એ જગદ્ગર સ્મૃતશાનીઓમા અગ્રેમ કૌસ્તુભન્ત-સમાન થયા, જે શુભો વડે શ્રીમાન ઉત્તમ પુરો (શ્રીપુરપોત્તમ)ના હૃદયમા વામ કરનાગ થયા, જેમણે જેમલપુરી (જેમલમે)મા લગ્ન કરીને નેત્રથી કમલોને વિક્ષિપ્ત કરવામા સૂર્ય મદશ, શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુનું સુદગ મદિ-૮૧૫ અને તેની બને તરફ ઘોડા વખતમા ભૂષણો કરાવ્યા જેણે પોતાને વગ માધર્મિકરૂપી વૃક્ષોના વનને અખ રિત વાત્સલ્યરૂપ નીકળા પૂર વડે અત્યંત વહેતુ—નવપલ્લવિત કર્યું હતું અધિક શુ કહેતું ? મરુદેશમા જે શાહ કષ્ટવૃદ્ધિની સમાનતા પામ્યા હતા તે જગન્નરશાહ (વીરગત્તની ફઠી દડીમા નામ સૂચવેલ છે)ને માધર્મી સીલથી રોલતી સાનહી નામની સધર્મિણી-પત્ની હતી તેના અખ રિતન-નીતિમાન આ નણુ પુત્રો વિદ્યમાન છે તેઓમા પ્રથમ યશનો માગર યરોધવત, વયસો (ખીજે) ગજસભામા ઉન્નવલ કાર્તિવાળો ભુવનપાલ અને તેમનો અનુજ (નીજે) સહદેવ છે.

ભુવનપાલ

દિશાઓના મમ્મદને પ્રસન્ન કરનાર આ ભુવનપાલે અર્ધિ (જેમલમે મા ? પાલણપુરમા) સુશુદ્ધ જિનપતિસગિના નૃપ ૮૫૦ વિવરિત થયેન પ્યન્નદડ ચડાવ્યો હતો, જેમ ચક્રવર્તી પદમે અટ્ટેત જિનપતિ-ગથને ચનાવ્યો હતો.

ગમયદ્રની પ્રિયા-દત્તની પુત્રી-સીતાએ જેમ કુશ અને લવ એ

બે પુત્રોને જન્મ આપ્યો હતો, તેમ તે (ભુવનપાલ)ની પ્રિયા-ત્રિભુવન પાલની પુત્રીએ ખીમસિંહ અને અભય નામના બે પુત્રોને જન્મ આપ્યો હતો.

શ્રેષ્ઠ ધાર્મિકજનરૂપી ઉપવનને નવપદ્મવિત કગવામા નીકે સમાન શ્રીમાન તે ભુવનપાલશાહે પોતાને વન્ય, કૃતપુણ્ય, મતન શાલિભદ્ર સ્વરૂપી બનાવવા મુનિ (વન્ય-શાલિભદ્ર-કૃતપુણ્ય વગેરે)ના ચર્ચિત્રોથી ગમણીય આ પુસ્તિકા હર્ષથી લખાવી છે, યાવચ્ચદ્ર-દિવાન્ગૈ આ પુસ્તિકા જયવતી ગણે.

સભવ પ્રમાણે પૂર્વોક્ત પ્રશસ્તિ, ઉપર્યુક્ત વન્ય-શાલિભદ્ર વિ ચર્ચિત્રને વિ સ ૧૨૮૫મા પૂર્ણભદ્રગણિએ (જિનપતિસૂત્રિ શિષ્યે) ગચ્છા પછી તે પુસ્તિકા લખાવનાર અને પોતાના ગુરુ (જિનપતિસૂત્રિ)ના સ્તૂપના ધ્વજદંડ ચડાવનાર આ ભુવનપાલના પત્નિચરણે તે જ અગસામા ગચ્છી હશે, એમકે તે પ્રશસ્તિવાળી પુસ્તિકાની ખીજ નકલ વિ સ ૧૩૦૬મા મેઢપાટના વરઆમના વાસી શ્રેષ્ઠી અભયી આવકના પુત્ર સમુદ્ર આવકની ભાર્યા, કુલધગની પુત્રી સાવિત્રિ આવિકાએ લખાવી હતી (ગુણો જેસલમેર લા સૂચી પૃ ૩)

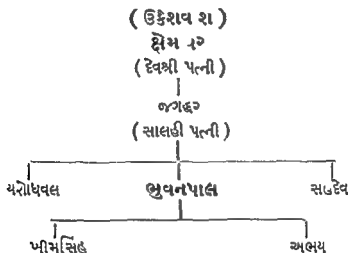
વિક્રમના ૧૩મા સૈકાના અંતમા અને ૧૪મ સૈકાના આરંભમા વિદ્યમાન આ ભુવનપાલે ઉપર્યુક્ત જિનપતિસૂત્રિના પદ્ધતિ જિનેશ્વર સૂત્રિદ્વાગ લીમપલીમા વીગ-વિધિલખન^૧ અપગનામ મહલિક-વિહારની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી-એ સહજ સમજાય તેમ છે.

શાહ ભુવનપાલે અને તેમના પૂર્વજોએ અજમેર, જેસનમેર,

૧ ચૈત્યવાસીઓએ કરલી અધિધિથી દૂર રહેલુ અને જિનવસભ સુરિદ્વારા પ્રકાશેલ વિધિમાગની વિધિ પ્રમાણે પ્રવત્ત લખન આ સભધી વિશેષ વૃત્તાન્ત અપભ્રંશમય થી (ગાંગો સિરિષ્ઠ વડોદરાથી પ્રમશિત)મા જોવામા આવશે.

લીમપલીમ કરેલા સુદૃઢ પ્રશન્તિદ્વાર વિદિત થાય છે, પરંતુ તે ઉપરથી તેમનું નિશ્ચિત વાસ-સ્થળ વા જન્મભૂમિ બાણી શકાતી નથી એ સબધમાં ગવેષણા કરવાથી વિરોધ વૃત્તાન્ત પ્રકાશમાં આવશે, તે ઇતિહાસ-ગ્રંથોને આનંદ થશે

પ્રશન્તિના આધારે ભુવનપાલ શાહનો વશક્રમ આ પ્રમાણે દર્શાવી શકાય—

[૪]

લીમપલી

પૂર્વોક્ત ગ્રંથ-ગણ જે લીમપલીના વિધિલવનમાં વિ સ ૧૩૧૭માં વીરપ્રભુની પ્રતિષ્ઠાને ઉદ્દેશીને ગયાયેલ છે, તે લીમપલી ડીસા શહેરની પશ્ચિમમાં સાથી લગભગ અગિયાર માર્ગ ઉપર આવેલું, હાલમાં લીલડીયા નામથી ઓળખાય છે—તે જણાય છે

ખાલ્દુણપુર—નિવાસી રૂદ્રપાલશાહ અને વાગલાના પુત્ર સમન્ગિ, જેનો જન્મ વિ સ ૧૩૭૫માં થયો હતો તેણે જિનકુશલસૂત્રિ

જે પુત્રોને જન્મ આપ્યો હતો, તેમ તે (ભુવનપાલ)ની પ્રિયા-ત્રિભુવન પાલની પુત્રીએ ખીમસિંહ અને અલય નામના બે પુત્રોને જન્મ આપ્યો હતો.

શ્રેષ્ઠ ધાર્મિકજનરૂપી ઉપવનને નવપદવિત કગવામા નીક સમાન શ્રીમાન તે ભુવનપાલશાહે પોતાને વન્ય, કૃતપુષ્પ, સનત શાલિભ્ર સ્વરૂપી બનાવવા મુનિ (વન-શાલિભ્ર-કૃતપુષ્પ વગેરે)ના ચરિત્રોથી ગમણીય આ પુસ્તિકા ઉપથી લખાવી છે, યાવચ્ચદ્ર-દિવાંગી આ પુસ્તિકા જ્યવતી ગ્રંથો.

સભવ પ્રમાણે પૂર્વોક્ત પ્રશસ્તિ, ઉપર્યુક્ત વન્ય-શાલિભ્ર વિ ચરિત્રને વિ સ ૧૨૮૫મા પૂર્ણભદ્રગણિએ (જિનપતિસૂત્રિ શિષ્યે) ગદ્યા પદ્ધતિ તે પુસ્તિકા લખાવનાર અને પોતાના ગુરુ (જિનપતિસૂત્રિ)ના સ્તૂપના ધ્વજાદક ચકાવનાર આ ભુવનપાલના પરિચયરૂપે તે જ અગ્રસામા નચી દરો, અંક તે પ્રશન્તિવાળી પુસ્તિકાની ખીજ નકલ વિ સ ૧૩૦૯મા મેદપાટના વરગ્રામના વાસી શ્રેષ્ઠી અલયી શ્રાનકના પુત્ર સમુદ્ધ આવકની ભાર્યા, કુલધગની પુત્રી આવિતિ આવિકાએ લખાવી હતી (ભુઓ જેસલમેર ભા સૂચી, પૃ ૩)

વિક્રમના ૧૩મા સૈકાના અંતમા અને ૧૪મ સૈકાના આગલમા વિદ્યમાન આ ભુવનપાલે ઉપર્યુક્ત જિનપતિસૂત્રિના પદ્ય જિનેશ્વ સૂત્રિદાગ ભીમપદ્મીમા વીજ-વિધિભવન^૧ અપગ્નામ મહલિક-વિદ્યાગની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી-એ સહજ સમજાય તેમ છે.

શાહ ભુવનપાલે અને તેમના પૂર્વજોએ અજમેર, જેસલમેર,

૧ ચેત્યનાસીન્ધાએ દ્રેલી અવિધિથી કરે રહેલુ અને જિનવસ્ત્રભ સૂરિદ્વારા મકાશેન વિધિમાગની વિધિ પ્રમાણે પ્રવત્ત ભવન આ સભધી વિશેષ વૃત્તાત અપજ્જરામ યચી (આ ઓ સિરિજ વડોદરાથી નકારિત)મા જોવામા માયો

છે, જેમા જૈનમ દિરો જે વિદાન નામથી જાણીતા થયા છે, તેમાનુ એક આ વીર-વિધિલવન મહાલિક વિદાન પણ છે

ગજઓના વા ગજ્યના આશ્રયથી-ગજઓની લક્તિલરી સહાનુ ભૂતિથી તૈયાન થયેના-ગજ્યના ઉચ્ચ અધિકારીઓ-મ નીશ્વરો વગેરે રાગ કગવાયેના અનેક જૈનમ દિરો તે તે ગજના નામથી વિદાન નામે પ્રસિદ્ધ થયા છે પાટણમા વનગજ-વિદાન ગિરનારમા કર્ણુ-વિદાન, સિદ્ધપુરમા મિદ્ધ-વિદાન, પાટણમા ગજ-વિદાન અને ત્રિભુવનપાલ-વિદાન, પાટણ, દેવપતન, આગપદ(થગદ), જાલોર, લાટાપત્રી-(લાડોલ) વગેરે અનેક સ્થળોમા કુમાર-વિદાન, પાટણપુરમા પાટણ-વિદાન, જાલોરમા ચ દન-વિદાન, જેસલમેરમા લક્ષ્મણ-વિદાન, કચ્છ-ભુજમા ગય-વિદાન, વૈગટમા રૂઢ-વિદાન જાણવામા આવ્યા છે તેમ જ મહાગણા મહાલિકના નામે ભીમપત્રીમા આ મહાલિક-વિદાન પ્રસિદ્ધ કંવામા આવ્યો હતો

મ નીશ્વરાના અને શ્રેષ્ઠિઓના નામથી પણ અનેક વિદાન અથવા વસહિ(તિ) પ્રસિદ્ધ થયેલ છે જેમા આશાપત્રીમા ઉદયન-વિદાન, ભરચમા અ બડ-વિદાન, શત્રુજયમા વગ્તુપાલ-વિદાન, રાણકપુરમા રણ-વિદાન તથા આજુમા વિમલ-વસહિ, લૂણિગ(લૂણસિંહ)-વસહિ પાટણમા સાત-વસહિ વિગેરે સુપ્રસિદ્ધ થયેલ છે એ સિવાય રમાગક તરીકે ઝોલિકા-વિદાન, સમલિકા-વિદાન વગેરે જાણવામા આવેલ છે

વીર-ગસમા(કદી કડીમા) સૂચના પ્રમાણે મહાલિકગજના આદેશથી પ્રથમ સૂચવેલ ભુવનપાલશાહે ભીમપત્રીમા જીયુ, અતિસુદર, શ્રેષ્ઠ તોણવાળુ ત્રિધિ-લવન કગવ્યુ હતુ, જેના ઉપરના ભાગમા વીરપ્રભુના જિંબને પ્રતિષ્ઠિત કંવામા આવ્યુ હતુ મહાલિક મહાગણા ની પ્રીતિલરી સહાનુભૂતિથી તૈયાન થયેલ આ વીર-વિધિલવનને ગસની ૨૦મી કડીમા મહાલિક-વિદાન નામે ઓળખાવ્યુ છે

પાસે વિ સ ૧૩૮૨મા આજ લીમપલ્લીમા અને એ જ પૂર્વોક્ત વીંગ
જિનમદિંગમા પોતાની બહેન કીર્ત્તિ માથે જૈનદીક્ષા સ્વીકારી હતી
આ સમગ્ગિનુ નામ દીક્ષિત થયે સોમપ્રભામુનિ ગખવામા આનુ હતું,
વિ સ ૧૪૦૬મા જૈસલમેરમા તેમને વાયનાયાર્થપદ મળ્યું હતું
અને વિ સ ૧૪૧૫મા ખલાતમા તરણપ્રભાચાર્યે તેમને જિન
ચદ્રસૂગિના પદ પર સ્થાપી જિનોદયસૂગિના નામથી પ્રસિદ્ધ કર્યા
હતા વિરોધ પગિચય માટે ભાવનગર જૈન આત્માન દસલાથી પ્રકાશિત
જૈન ઐતિહાસિક ગૂર્જરકાવ્ય-સચયમા જિનોદયસૂગિ-પદાભિષેક
ગસ, વીવાહલો તથા તેનો સાગ જૂઓ

પૂર્ણિમાપક્ષની એક શાખા લીમપલ્લીના નામથી ઝાળખાય છે
વિક્રમના ૧૬મા સૈકામા લીમપલ્લીય આચાર્યોએ પ્રતિષ્ઠિત કરેલી અનેક
પ્રતિમાઓ મળી આવે છે તેમાના કેટલાક લેખો સદ્ગત બુદ્ધિસાગર
સૂગિજિના 'જૈનપ્રતિમા-લેખસંગ્રહ' (ભા ૧, લે ૨૯૯ ભા ૨, લે
૩૪, ૨, ૯૯, ૧૧૨, ૬૩૨)મા તથા બાળૂ પૂગણુચદ્વજ નાહરના 'જૈન
લેખસંગ્રહ' (ભા ૧, લે ૬૦૪, ૬૨૯, ૬૯૨)મા પ્રકટ થયા છે

'જૈનતીર્થ લીમપલ્લી અને ગમસૈન્ય' એ નામનો એક લેખ
ઇતિહાસ-પ્રેમી સાહિત્યગસિક સાક્ષર મુનિગજ શ્રીકલ્યાણવિજયજીએ
લખેલો 'આત્માન દ-પ્રકાશ'ના ૧૮મા પુસ્તકના ૩૦૦ અ કમા પ્રસિદ્ધ
થયેલ છે ગવેષણા કરનાથી એ સબધમા વિરોધ ઐતિહાસિક વૃત્તાત
પણ મળવા સભવ છે

[૫]

મહાલિક-વિહાર

સ્મરણીય જનોના (પશુ, પક્ષિ, સ્થલ, પદાર્થ-વિશેષ વગેરેના
પશુ) નામોથી અનેક સ્મારક અત્યાગ પૂર્વે થયેલા બાણવામા આવ્યા

કૃમાન્પાવ ભૂપાલે ભીમપત્નીનો સ્વામી બનાવ્યો હતો. અર્જુનને ભીમદેવને ગૃન્થેશ્વર બનાવવામા સહાયતા કરી હતી અને ભીમદેવે સ્વયંપ્રસાદ ગણુક ઉપર ભૂમિનો ભાગ સ્થાપ્યો હતો. આ તે જ ભીમદેવ સમજવાના છે કે—જેની આગથી સુગ્રસિદ્ધ વીરમ નીશ્વર વસ્તુપાત અને તેજપાલે ઉપર્યુક્ત સ્વયંપ્રસાદના પુત્ર મહાગણુ વીરધવલનુ આદર્શ મનિપદ સ્વીકારી દ્વિગત-વ્યાપી ઉજ્જવન યશ મેળવ્યો હતો.

ભીમપદ્મીના વીર-મંદિરનો સમય

[જૈનયુગ, મુળર્ધના સ ૧૯૮૩ના ભાદ્રપદ-આશ્વિનના અકમા પ્રકાશિત]

પ્રભુ મહાવીરના ઐતિહાસિક વિશિષ્ટ ચર્ચિત્રને આલેખવામા એ મહાવિભૂતિના ઐતિહાસિક સ્મારકોને પણ આપણે સ્મૃતિમા ગણવા જોઈએ જે થોડા પ્રયત્નથી જ સ્પર્શન કરવામા આવે તો આપણા ચિત્તને આકર્ષતા એવા સેકેન્ડે આગ્રહ મળી શકે પ્રાચીન સમયથી અત્યાગ મુધીમા એના હજારો વીર-સ્મારકો બન્યા હશે, જેમાંથી બહુ થોડાના સંબંધમા આપણે થોડું જાણીએ છીએ કાલક્રમથી દેટલાય સ્મારકો વિલયભાવને પામ્યા હશે, જેનો પૂરો ખ્યાલ આવવો પણ અશક્ય છે નામાવરોપ અને સ્મૃતિરોપ થતા સંભાળે અવશિષ્ટ ગેદલા થોડા ઘણા સ્મારકોના સંબંધમા પણ જે આપણે દુર્લભ્ય કરીએ, તો તેનું પગિણામ અતિ ગોચનીય આવે એ સ્વાભાવિક છે એવો અનિષ્ટ દુષ્કર્મ અવસર ન જોવો પડે તે માટે આપણે બહુ સાવચેતીથી આ ક-સંદેશ્ય અને સંસ્પર્શન સંબંધમા સમયોચિત મુત્ય પ્રયાસ આદરવો જોઈએ.

ભીમપદ્મીનું વીર-મંદિર પણ એ સ્મારકોમાનું એક કદી ગણાય જૈનયુગ ના પાકે જાણુતા જ હશે કે ગત દીપોત્સવી ખાસ અક (૫ ૫૭)મા અભયતિલકગણિની કૃતિરૂપ વીર-ગણ પ્રકટ થયો હતો અને તે પછીના ગત કાર્તિક-માર્ગશીર્ષના સંયુક્ત જૈન ઇતિહાસ

ભીમપલ્લીના મહાલિક-વિદાનથી સ્મરણીય થયેના આ મહાલિક ગાંધના મળધમા વિરોધ જાણનામા આવી શક્યુ નથી લેખપદ્ધતિ (ગાયકવાડ એ સિરીઝ, વડોદરામા પ્રકાશિત થયેલ)ના પૃ ૨ જામા શાસનપત્રનુ ઉદાહરણ દર્શાવના ભીમપલ્લી-મહાલિકગણના અધિકારી આ મહાગણા મહાલિકનો નામનિર્દેશ છે તેમા આપેન સ ૮૦૨ અને વનગજનુ નામ ત્યા ઘટતુ નથી, ખરી રીતે તે સમયમા ગૂર્જરેશ્વર વીસલદેવ હોવાથી તેનુ નામ સલવી શંકે ઉપયુક્ત લેખમા શીલણુને વનગજનો આશ્રિત મહામાત્ય સૂચ્યો છે, તે બગબગ જણાતું નથી પૂર્વોક્ત વીંગગસમા (ગા ૧૦મા) શીલણુને દડનાયક સૂચ્યો છે, સલવ પ્રમાણે તે મહાગણા મહાલિકનો આશ્રિત હોરો લેખપદ્ધતિના ઉપયુક્ત શાસનપત્રમા સાગણુને દડનાયક સૂચ્યો છે પણ લેખપદ્ધતિના સવત્, નામો વગેરે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ સર્વથા પ્રામાણિક લેખી શકાય તેવા નથી, માન તે દ્વાગ લેખોની પદ્ધતિનુ જ જ્ઞાન કગવવાનો પદ્ધતિકારનો મુખ્ય ઉદ્દેશ જણાય છે

વીંગગસની દસમી ગાથા ઉપરથી સૂચિત થાય છે કે-શીલણુ દડનાયકે ભીમપલ્લીના વિધિલવનમા વીંગગણુની પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠિત કરાવવાને પ્રતિજ્ઞા કરી હતી એથી સલવ પ્રમાણે તે જૈન અથવા જૈનધર્મ તરફ પગમ પ્રીતિવાળો હોરો-એમ સ્પષ્ટ સમજાય છે

ભીમપલ્લીના ગાંધઓ સોલકી-વાઘેલા હતા તેઓ ગૂર્જરેશ્વરના પાટણના ચૌહુકય કુમાગપાલ ભૂપાલ વગેરેના આશ્રિત હતા અને તેઓનો પરસ્પર પ્રીતિભર્યો સહકાર હતા-એમ જણાય છે અગિસિંહ-કવિએ ગ્યેલ રસ્તુપાલ મત્રીશ્વરના સુઝત-સકીર્તન મહામાવ્ય (ભાવનગર જૈન આત્માનંદ સભાથી પ્રકાશિત પૃ ૨૨ શ્લો ૧૮)મા અને ઉદયપ્રભસૂત્રિએ રચેની મત્રીશ્વર વસ્તુપાલની સુઝતકીર્તિ કલોલિની (ગાયકવાડ એ સીગિઝ વડોદરાદ્વાગ પ્રકાશિત-હમીનંદ મર્દનનુ પગિશિષ્ટ શ્લો ૭૪)મા જણાવ્યા પ્રમાણે વાઘેલા અણોગજને

વીરાહદ્-વિધિચૈત્યમજ્ઞનતિનાધીશા ચતુર્વિગતિ-
સાધેષુ ધ્વજજ્ઞ-કુમ્ભપટલીં હર્મો મહિષ્મદૈ ।
શ્રીમસૂરિજિનદત્તરા યુગત્તરા પ્રયટ્ટરસ્મિન્ ક્ષણે,
દીપાડ્ઠત્તરિપિપાડ્ઠપિ સમગત્ પૂર્તિપ્રતિષ્ઠાસવમ્ ॥ ”

—પ્રવર્તકજી શ્રીકાતિવિગ્નજી મહાગજના સમ્રાટની પ્રતિ
(૪૨૦ શ્લોક ૧૬-૧૭)

ભાવાર્થ—જે વર્ષમા વીરપુત્રના વાસુપૂજ્યગિનમદિ ૫૦
સુવણ્ણક સાથે સુવર્ણ-કલશ ચડાવવામા આવ્યો અને જે વર્ષમા
ભીમપદ્મીપુત્રમા વીરપ્રભુનુ ચૈતન સિદ્ધ થયુ, તે વિક્રમસવત્ ૧૩૧૭મા
માહ સુ ૧૪ને દિવસે અહીં આચિગગજના ગજ્યસમયમા જાવાલિપુ-
(જલોગ)મા વીરગિનના વિધિચૈત્યના મહાનરૂપ ચોનીશ જિનેશ્વરના
મદિરે ૫૦ મોટા મહોત્સવ પૂર્વક યુગપ્રધાન શ્રીગિનેશ્વરસૂત્રિએ
ધ્વજજ્ઞક સાથે સોનાના કલસોની પ્રતિષ્ઠા કરી એ ક્ષણે આ દીકારૂપી
અલકાગ પણ પગિપૂર્ણ પ્રતિષ્ઠિત થયો

આપણે જાણીને પ્રસન્ન થશુ કે પોતાના દીક્ષાગુરુ જિનેશ્વરસૂત્રિના
શ્રાવકધર્મ-પ્રકરણની પોતાના સતીર્થ ગુરુજી ધુ વિદ્યાગુરુદ્વાગ ગ્યાયેની
એ વિસ્તૃત દીકારુ સગોધન આપણા પૂર્વ પગિચિત વીર-ગસકા
અભયતિલકગણિએ કયું હતુ અને તે કર્તવ્યનો ઉલ્લેખ તેના વિદ્યાગુરુ
લક્ષ્મીતિલક ઉપાધ્યાયે વિનાસકોયે નીચેના મનોહર આકર્ષક શબ્દોમા
વ્યક્ત કર્યો છે—

“ જાગ્રત્સમગ્રવિચ સુવર્ણત્ પાટિતો મયૈવ કવિ ।
સન્નિ-શાળયેતામુદજિજ્વલદમયતિલકગણિ ॥ ”

—શ્રાં ૬૦ દીકા (૩ શ્લોક ૧૮)

ભાવાર્થ—જેની સમગ્ર વિદ્યાઓ જાગતી છે અને જેને મંદિર

સાહિત્ય ખાસ અક(૫ ૧૫૭ થી ૧૬૮)મા મારી લખેલી એ વીંગ-ગસની છાયા અને ટિપ્પની પ્રકાશિત થઈ હતી એટલે ભીમપણીના વીંગ-મંદિર અપરનામ મહાલિક-વિહારનો પુનરુક્તિરૂપે વિરોધ પગિચય કગવવાની અહીં આવશ્યકતા નથી અહીં મારુ વક્તવ્ય એ વીંગ-મંદિરની ગ્યનાના સમય-સંબંધમા અને સાથે જ એ વીંગ-ગસની ગ્યનાના સમય-નિર્ણય પર છે

‘જૈનયુગ’ના ઉપર્યુક્ત અકોમા વીંગ-ગસની તથા મંદિરની પ્રતિષ્ઠાનો સમય વિ સ ૧૩૦૭ છપાયેલ છે, પરંતુ વિશેષ અવેશ્ય કગતા તેમા દશ વર્ષનો ફેરફાર જણાય છે ત્યાં વિ સ ૧૩૧૭ સુધાગુ સમજવું જોઈએ એમ સૂચવવામા કાગણુ એ છે કે—પૂર્વોક્ત વીંગ-ગસની ૭મી ઠડીમા પ્રતિષ્ઠાનો સમય દર્શાવના કવિએ—

‘વિક્રમે વર્ગિસ તેઢહ સત્તરે’ એ શબ્દોથી વિક્રમવર્ષ તેજે સત્તર એમ ૨૫૪ સૂચ્યું છે, તેથી જાણામા પણ ‘સત્તરેતર’ એમ સમજવું ઉચિત છે

વિરોધ પ્રમાણુમા એ ગસકાગ અભયતિલકમણિના વિદ્યાગુરુ લક્ષ્મીતિલક ઉપાધ્યાયનો ઉલ્લેખ છે લક્ષ્મીતિલક ઉપાધ્યાયનો પગિચય મે ઉપર્યુક્ત ટિપ્પનમા આપ્યો છે જિનેશ્વરસૂત્રિએ વિ સ ૧૩૧૩ મા પાલ્લવપુરમા આવકધર્મ પ્રકગણુ ગ્યુ હતું—એ પણ ત્યાં સૂચ્યું છે એ પ્રકગણુ પર લક્ષ્મીતિલક ઉપાધ્યાયે વિ સ ૧૩૧૭મા વિસ્તૃત પદગૂળગ શ્લોકપ્રમાણુ ટીકા ગ્યી છે જાવાલિપુર (જામોગ)મા તેની સમાપ્તિ કગતા તે જ વર્ષમા ભીમપણીનુ આ વીંગ-મંદિર પણ સિદ્ધ થયું, તેનો ખાસ ગિક ઉલ્લેખ કર્યો છે તે આ પ્રમાણે—

શ્રીવીજાપુર-વાસુપૂજ્યમવને દેમ સદંહો ઘટો,
મનારોપ્યથ વીરચૈત્યમસિધત્ થામીમપલ્લ્યા પુરિ ।
તસ્મિન્ વૈવમવત્સરે મુનિ શક્ષિ-ત્રેતેન્દુમાને ચતુ-
ર્દસ્યાં માષમુદીહ ચાચિગત્રુપે જાવાલિપુયા વિમૌ ॥

વીરાહદ્-વિધિવૈન્યમણ્ડનનાધીશા ચતુર્વિંશતિ-
માધેયુ ધ્વજપ્લ્હ-કુમ્ભપટલી હમા મહિષ્ટર્મદૈ ।
ધ્રામસારજ્ઞિનદરરા યુગરરા પ્રત્યષ્ટુરસ્મિન્ કષ્ણે,
ટીકાડ્લટ્ટનિરપિમાડપિ સમગાન્ પૂર્તિપ્રતિષ્ઠોસવમ્ ॥ ”

—પ્રવર્તકશ્રીકાલિવિગ્નયજ્ઞ મહાનાના સચડની પ્રતિ
(પ્રશ્ન ૨૧૦ ૧૬-૧૭)

ભાવાર્થ—જે વર્ષમા વીજપુના વાસુપત્યજિનમદિગ પ
સવણદડ માથે મુવણ્—કલશ ચડાવવામા આ-યો અને જે વર્ષમા
ભીમપત્રીપુમા વાગ્રપ્રણુ ચેત્ન મિદ્ધ યથુ તે વિક્રમસવત્ ૧૩૧૭મા
માહ સુ ૧૪ને દિવસે અટી આચિગગળના ગળ્યસમયમા જાવાલિપુ-
(જાલોગ)મા વીગજિનના વિધિયે યના મડનરૂપ ચાનીશ જિનેશ્વરાના
મદિગે પગ મોટા મહોત્સવ પૂર્વક યુગપ્રધાન શ્રીજિનેશ્વસૂગિએ
ધ્વજદડ સાથે સોનાના કલશોની પ્રતિષ્ઠા કરી એ ક્ષણે આ ટીકારૂપી
અવકાગ પણ પગિપૂણ્ પ્રતિનિત થયો

આપણે જાણીને પ્રસન્ન થયુ કે પોતાના નિશ્ચાયુરુ જિનેશ્વસૂગિના
શ્રાવકધર્મ-પ્રકળ્ણની પોતાના સતીર્થ શુરુળ ધુ વિદ્યાશુરુદ્વાગ ન્યાયેની
એ વિસ્તૃત ટીકાનુ સજોધન આપણા પૂર્વ પગિચિત વીગ-ગસકાગ
અભયતિલકગણિએ કર્યું હતુ અને તે કર્તવ્યનો ઉલેખ તેના વિદ્યાશુરુ
લક્ષ્મીતિલક ઉપાધ્યાયે વિનાસકોચે નીચેના મનોદગ આકર્ષક શબ્દોમા
વ્યક્ત કર્યો છે—

“ જામ્ન્યમગ્રવિદ્ય મુવળ્કૃત્ પાટિતો મયૈવ કરિ ।
સગટિ-શાળયૈતામુદજિજ્વલદ્ભયતિલકગણિ ॥ ”

—શ્રા૦ ધ૦ ટીકા (૩ શ્લોક ૧૮)

ભાવાર્થ—જેની સમગ્ર વિદ્યાઓ જાગતી છે અને જેને મહે જ

પ્રકરણમાં છે, કે જેનું નામ, દિગ્ગજગધુઓએ ' ઉપદેશ-સિદ્ધાન્ત-ગ્ન
 માલા ' કહ્યું છે એ સર્વ જોતા નેમિચંદ્ર નામ પગથી દિગ્ગજ
 ગધુઓને થયેલો દિગ્ગજગધુ નેમિચંદ્રનો વ્યામોહ દ્વં થશે અને એ
 વ્યામોહથી પગણે એ ચીપકડીને સ્વચ્છ દતાથી કરેલા વિચિત્ર અર્થો અને
 આશ્લેષો મારે તેઓ શગ્મારો-એની મારી ખાતી છે

લા. ભ.

[૧૬]

શ્રીશત્રુજયતીર્થનો ઉદ્ધારક

સમરસિ હ

[સ ૧૯૮૨ના કાતિકથી વૈશાખ ૪ અકામા જૈનયુગ મુબઈમાં
પ્રથમ પ્રકાશિત]

સુપ્રસિદ્ધ શ્રીશત્રુજયતીર્થની પ્રાચીનતા શ્રીજ્ઞાતાસૂત્ર, અત-
કૃદશાગસૂત્ર, સારાવલીપ્રકાશક વગેરે જૈન શ્લોકોમાં સિદ્ધાંતમાં
આવતા વર્ણનો ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે. શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીએ (નિઘા
પ્રાભતથી ?) ગ્યેલા, શ્રીવજ્રસ્વામીએ ઉદરેલા અને તે પછી પાદ-
લિપ્તસૂરિએ સક્ષિપ્ત કરેલા શ્રીશત્રુજયકલ્પથી તેમજ તે પછી
ગ્યાયેલ ધર્મધોષસૂત્રિના અને જિનપ્રલસૂત્રિના શત્રુજયકલ્પથી
શત્રુજયની પ્રાચીનતાને પુષ્ટિ મળે છે. દ્વાક્ષિણ્યચિહ્નસૂત્રિની
કુનલયમાલા (ગ્યા સ ૮૩૫-૨૪૬ સ ૭૦૦) જેવી પ્રાચીન
કથાઓમાં અને શત્રુજયમાહાત્મ્ય (સોન્ક નિ ૧૮ દેશના ગ્વામાં
શિલાદિત્યના ગુરુ ધનેશ્વરસૂત્રિ-ગ્રંથિત) જેના અનેક અથોમાં આવેલા
ઉલ્લેખો પછી જૈનોનો શત્રુજય પ્રત્યેનો પ્રાચીન કાળથી અવિચ્છિન્ન
સાહ્યો આવતો પ્રેમ-ભક્તિભાવ પ્રકટ જણાઈ આવે છે.

પ્રાચીન કાળમાં ભરત, સગર જેવા ચક્રવર્તિઓએ અને પાંડવો
જેવા પ્રબળ પ્રગક્ષ્મી ગજ્જઓએ આ તીર્થના ઉદ્ધારો કરાવ્યા હતા-
એની પ્રાચીન માન્યતા અનેક જૈનગ્રંથોમાં આલેખિત થયેલી છે. એ
પછીના ઐતિહાસિક યુગ તરીકે ઓળખાતા સમયમાં પણ વિક્રમ,
સપ્ત, શાલિવાહન, શિલાદિત્ય વગેરેના નામો આ તીર્થના
ઉદ્ધારક તરીકે આલેખાયેલા છે. વિક્રમાદિત્ય પાસેથી બાગ ગામ સાથે

મધુમતી(મહુવા)ને સમાનથી મેળવનાર ભાનડગાહના પુત્ર જાવડશાહે^૩ વિ સ ૧૦૮મા શ્રી-જ્યવામીના સદુપદેશથી આ તીર્થનો ઉદ્ધાર કરાવ્યાના અનેક ઉલ્લેખો મળ્યા આવે છે (વિરોધ માટે જૂઓ ધનેશ્વરસૂત્રિત શત્રુજય-માહાત્મ્ય, સર્ગ ૧૪)

જાવડશાહના ઉદ્ધાર પછી ઘટલાક કાળ જૌદ લોકોની સત્તા વધતા આ તીર્થ તેમના હસ્તગત થયું હતું, પરંતુ ચદ્રગચ્છીય ધનેશ્વરસૂત્રિએ વિ સ ૪૭૭મા વલભીપુત્રનાયક શિલાદિત્ય ગજને જૈનધર્મભક્ત બનાવી તેની માન્યતા પુનઃ આ તીર્થનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો હતો એમ એ જ શિલાદિત્ય ગજના આગ્રહથી પૂર્વોક્ત ધનેશ્વરસૂત્રિએ એના શત્રુજય-માહાત્મ્યમા સૂચવ્યું છે^૪

શ્રીશત્રુજયની તલહદીમા વસેલું પાલિતાણા ગામ આ તીર્થની પૂજાર્થે સુપ્રસિદ્ધ પાલિત(પાદલિમ) સૂત્રિ (પ્રાચીન લોકપ્રિય 'તરંગવતી'^૫ કથાના પ્રણેતા, પ્રતિષ્ઠાન, ભરુચ, મન્નખેડ, પાદલિપુત્ર વના ગજએના ધર્માચાર્ય નાગાજીનયોગીના ગુરુ) નું પવિત્ર નામ ગળી પ્રસિદ્ધ સિદ્ધયોગી નાગાજીને વસાવ્યાના પ્રામાણિક ઉલ્લેખો પ્રાપ્ત થાય છે આ પાલિતસૂત્રિએ પણ શત્રુજયની યાત્રા^૬ કર્યાના ઉલ્લેખો ભદ્રેશ્વરસૂત્રિની કથાવલી (પ્રા) વગેરે અનેક મથોમા છે

સુપ્રસિદ્ધ ગૂર્જરેશ્વર સિદ્ધરાજે આ તીર્થની યાત્રા કરી બાન ગામ બક્ષીસ તરીકે દેવદાયમા આપ્યાના પ્રાચીન ઉલ્લેખો દષ્ટિગોચર થાય છે^૭ પરમાર્ત કુમારપાલ ભૂપાલે આ તીર્થની યાત્રા કરેલી યાત્રાનું વર્ણન તેના અનેક ચર્ચિત-રાસોમા પ્રગટ થયેલ^૮ છે એ જ મહાત્મના મહામાત્ય વાગ્લાદેવ (બાહડે) મંત્રીશ્વર વિ સ ૧૨૧૩ (અનધર્મિનામપિ, કુમારપાલચર્ચિત્રમા જણાવ્યા પ્રમાણે વિ સ ૧૦૧૧)મા આ મહિમાવત તીર્થનો ઉદ્ધાર કર્યાનો વૃત્તાંત

અનેક પ્રથોમા પ્રતિપાદિત છે, કે જેમા મ નીશ્વર એક કરોડને સાત
લાખ રૂપિયા (૫ સોમધર્મગણિ-વિગચિત ઉપદેશમમતિમા જણાવ્યા
પ્રમાણે પણ લાખથી ન્યૂન પણ કરોડ^{૧૦})નો વ્યય કર્યાનું પ્રગઘચિંતા
મણિમા મેરુતુગસૂગિએ સૂચવ્યું છે

વિ મ ૧૨૯૬મા સ્વર્ગવાસી થયેના નામાકિત ની મ નીશ્વર
વસ્તુપાલે સઘપતિ થઈ આ તીર્થગજની માડીગાળ્યાના કર્યાના,
આ તીર્થમા અત્યાર કરોડ ને ઇન્નુ લાખ દ્રવ્યનો વ્યય કર્યાના, આ
તીર્થમા હ્રદમહાપ, પાર્થિ-નેમિજિનમદિ અને ગાખ, પ્રદ્યુમ્ન
અખ્યા, અવનોકન વગેરે શિખગે (દુક) કળાવ્યાના, શુર, પૂર્વજ,
મખધી, મિત્રોની તથા ઘોડેવાગ તરીકે પોતાની અને પોતાના નાના લાઈ
(તેજપાલ)ની મૂર્તિઓ કળાવ્યાના, સુવર્ણમય પચ કલગો સ્થપાવ્યાના
પૂર્વોક્ત મ ને મદિરામા બે સુવર્ણદડ અને ઉજ્જવલ પાપાણુમય મનોહર
બે તોગણો આપ્યાના વર્ણનો તત્કાલીન વિદ્વાન લેખક કવિઓએ નજરે
જોઈ-સાલણી પ્રચાર કયા છે^{૧૧} (જુઓ ઉદયપ્રભસૂગિનું ધર્માભ્યુદય
કાવ્ય, ખાલય દ્રસૂગિનું વસતવિલાસ, અગ્નિમિલ કવિનું સુદૃતસકીર્તન,
મોમેશ્વરપુરાલિતની કીર્તિકૌમુદી જયસિલસૂગિના પ્રશસ્તિકાવ્ય, ઉદય
પ્રભસૂગિની સુદૃતકીર્તિલોલિની, ગજગેખ્ખસૂગિનો વસ્તુપાલપ્રમધ,
જિનદર્પિત વસ્તુપાલયગિન, કવિ સમયસુદ વના ગમે)

વિરોપમા આ જ મ નાશ્વર વીરનવલ ગજ તન્કયા આ તીર્થની
પ્રજા માટે શાસનમા અર્કપાલિતક (અધ્યાલિય) ગામ અપાવ્યું હતું
પાલિતાણુમા લલિતાદેવીપનીના નામથી અતિમનોદ મિષ્ટ જળથી
ભરેલું લલિતામગેવર કળાવ્યું હતું શ્રીઆદીશ્વર જિનને સુવર્ણમય
અળદળતું મૃપ્પન (લામડવ) અર્પણ કર્યું હતું, તેમ જ મદિ ૫૦
સુવર્ણના મનોદર પણ કવરો આપ્યા હતા અને એ મદિના દ્વાર ૫૦
અતિતેજની પાપાણુમય ગાળીચાણુ નમ્મડિન તોળણુ કળાવ્યું
હતું^{૧૧}

મંત્રીશ્વર તેજપાલે (મંત્રસ્થપાલના બહુએ) આ શત્રુજયમા શ્રીન દીશ્વરતીર્થની ગ્યના કમ-યાના, શત્રુજયના પવિત્ર પ્રદેશમા પવિત્ર મિષ્ટ પાણીથી લગ્નપૂઠ, કમલોથી વિભૂષિત, શિલાબદ્ધ મોહર 'અનુપમા' સરોવર અનુપમાદેની પત્નીના આગક તરીકે બધાવ્યું હતું ૧૨-એવા ઉલેખો ઉપલબ્ધ થાય છે

ઇતિહાસપ્રસિદ્ધ માહનગઢના પેથડકુમારે લિખ લિખ ૮૪ સ્થળોમા મંદિરો બધાવ્યા તેમા આ શત્રુજયતીર્થ પર 'કોટાકોટિ' જિનેન્દ્રમડપ સાથે શ્રીશાંતિજિનને વિ. મ. ૧૩૨૦ની આસપાસમા સ્થાપ્યા હતા ૧૩

દુષ્કાળના વિકાળ કાળ(વિ. સ. ૧૩૧૩થી ૧૩૧૫)મા ગજ-મહાગજઓની પણ લાજ ગખના ઇતિહાસપ્રસિદ્ધ જગક શાહિ શ્રીઆદીશ્વર પ્રભુથી પવિત્ર થયેલા આ વિમલાચલના શિખર પર સાત દેવકુલિકાઓ ગ્યાની હતી અન્ય પણ પૂનડ, આબૂ વગેરે હજારો ગજમાન્ય ધનાઢય શ્રેષ્ઠિઓએ અને ગજનના ઉચ્ચ અધિકારી મંત્રીશ્વરો વગેરેએ લાખો અને કરોડો રૂપિયા ખર્ચી સઘ કાઢી દૂર દુર દેગોથી આવી આ તીર્થગજની અગણિત લોકો સાથે યાત્રા-પ્રભાનના કરી હતી—આ તીર્થને અનેક રીતે ઉત્તર કરવા પોતાના તન, મન, અને ધન સમર્પણ કર્યા હતા—એમ ઇતિહાસના સુનર્ણપૃષ્ઠો જણાવે છે

એ પૂર્વકાળની અજાણતી બહાજલાલી પછી ગૂંજગતનું ગજ્ય મુસલમાની સત્તા નીચે ગયું તે વિકટ વખતમા પણ આ શત્રુજય તીર્થ અવનતિમાથી ઉત્તરિના ક્રમમા જેવી રીતે પસાર થયું એનો ઉદ્ધાર મેણે મ્યારે અને જેવી રીતે કર્યો? એ જાણવું પરમાવશ્યક છે આ અવનતિ-ઉત્તરિનો ઇતિહાસ તત્કાલીન દીર્ઘદર્શી વિચાર્યતુ નૈના ચાર્યોએ લખી ગયો છે

આ ઉત્તરિકાગ્ક ઉદ્ધાર (વિ સ ૧૩૭૧) ને નજર નીહાળનાર ઉદ્ધાર સમયમા સમીપ ગયેલ અખ (આમ્ર) દેવસૂત્રિ (નિર્વૃત્તિગચ્છીય પાસકસૂત્રિના શિષ્ય) એ પ્રાય વિ સ ૧૩૭૧મા જ એક સક્ષિપ્ત ‘સમરારામ’ નામનો સુલલિત મનોહર ગસ પ્રાચીન ગૂજગતી ભાષામા ગ્યો છે, સદ્ગત સાક્ષગત્ત ચીમનલાલ દલાલે સ્વર્ગસ્થ થતા પહેલા ‘પ્રાચીનગૂર્જરકાવ્યમ ગ્રહ’મા આ ગસને સગૃહીત-સ પાદિત કરી ગા ઓ સિરીઝ, વડોદરાદ્વાગ પ્રકાશમા મુકાવ્યો છે

આ શત્રુજયતીર્થના અધિગજ શ્રીઆદીશ્વર પ્રભુની પવિત્ર પ્રતિમાને વિ સ ૧૩૭૧મા માહ શુ ૧૪ પ્રતિગ્તિ કરનાર ઉપશગચ્છીય સિદ્ધમૂરિના શિષ્ય ઝક્કમૂરિએ આ ઉદ્ધાર નજરે જોયા પછી અને પ્રતિગમા સ્લાયક ગ્યા પછી વિ સ ૧૩૬૩મા ક જરોટપુરમા ગ્હી વિસ્તાગ્થી સ્ફૂતમા પાય ગ્સ્તાનમા પગ્નિપૂર્ણ ‘નાસિન દનોઢારપ્રખ ૪’ ગ્યો છે ૧૧ આ કક્કમૂરિનુ પૂર્વનામ (સૂત્રિપદ પહેલા) ‘ઝેરુગિરિ’ હવે વિ સ ૧૩૭૧ના ફા શુ ૫ (શત્રુજય-પ્રતિગ પછી ગ્૧મા દિવસે) લુનાગઢમા ગ્ર્ગોસ્ત મિદ્ધ સૂરિએ સૂત્રિપદ આપી તેમને ‘ઝક્કસૂરિ’ નામથી ગ્મિદ્ધ કર્યા હતા, ૧૭ આ વિદ્વાન સૂત્રિએ પોતાના પ્રગધમા ઉપર્યુત ગમકાગ્તુ સમગ્ણ કર્યું છે ૧૮ આ ગ્પધ (સ) ની તૈયાન કરાવેલી એક દસ્તલિખિત પ્રેસકોપીનો ઉત્તગર્ધ (પ્રસ્તાન ગીગ્ગના અ તથી પગ્નિપૂર્ણ) ભાગ ભાગ ગ્નેહીમિત્ર પ ભગવાનદાસ હર્પચદ્ર (દોધકવૃત્તિ, નાયાવતાગ, વિ ‘શ્રીહેમચ દ્રાચાર્ય જૈનગ્થમાલા’ના સ પાદક) પાસેથી થોડા વખત ઉપન મને જોવા મળ્યો હતો [પાછળથી મ ૧૯૮૫મા પ્રકાશિત]

ગ્તુત લેખનો આગળનો દવે પછીનો ભાગ પ્રાય ઉપર્યુકત ગસ-પ્રગધના આધાગ્ને આભારી છે, એથી વાસ્તવિક ધન્યવાદ એ ગમ-પ્રગધના કર્તાને અને સ શોધક-પ્રકાશકોને ઘટે છે

સઘપતિ દેસલ અને સમરસિંહ

પૂર્વોક્ત ગસકાગ જણાવે છે કે—“ ભરત અને સગર એ બંને તો અતુલ બનવાળા ચક્રવર્તી હતા, તેમ જ અતિ બનવત પાડવો પણ પૃથ્વીમા પ્રચલ સમર્થ હતા, તેથી તેમણે તીર્થનો ઉદ્ધાર કર્યો

શાહ જાવડનો સયોગ પણ દુષ્પ્રમકાળના ઉદયમા થયો હતો, બાહડદેવ મંત્રી પણ મહુ સાગ સમયમા થઈ ગયા, પણ હવે તો નની જ વાત છે કે—જે દોહિલા દિવસોમા ક્ષત્રિય ખડ્ગ લઈ શકતા નથી, સાહસિકોના સાહસ ગળા જાય છે, તેવા વિકટ સમયમા જિન ધર્મરૂપી વનમા સમરસિંહે દેખાવ દીધો જેણે મરુમહલમા અમૃતની આગળિ વહાવી, ત્રતયુગનો અનંતાગ કરી બાહુબનથી કલિ યુગને જિતી નીધો

આમવાલ કુલના ચત્ર સમરસિંહના પર્વજો પ્રસિદ્ધ પાહલુ-પુરમા વસતા હતા, બ્યા પાહલુવિહાર નામનું પાર્શ્વભુવન ગોલત્વ હતું ઉપકેશગચ્છના અલકારૂપ રત્નપ્રભસૂરિ ત્યાં ધર્મ પ્રકાશતા હતા, તેમના પદ પગ અનુક્રમે યક્ષદેવસૂરિ, કમ્પસૂરિ, સિદ્ધસૂરિ, દેવગુપ્તસૂરિ એ આચાર્યો થયા પછી સિદ્ધસૂરિ ધર્મગાન્યતુ પદ પાલન કરતા હતા, જેમની વાણીરૂપી કામધેતુ સિદ્ધાંતરૂપી વનમા વિચરતી હતી

ઉપકેશન શમા વેસટકુલમા પુણ્યશાલી સલક્ષણના પુત્ર આજડ ના પુત્ર ગોસલશાહ થયા તેમને ગેહિની ગુપ્તમતીથી સ આસ વર દેસલ અને લૂણો એમ નણ પુત્રો થયા હતા આસવરને રત્નશ્રી, દેસલને ભોલી અને લૂણાને લક્ષ્મી પત્ની હતી દેસલશા ને ભોલી પત્નીથી સહજો, સાહજો અને સમરસિંહ એ નણ પુત્રો થયા હતા તેઓ લઘુવયથી જ અતિશય વિચારાન્યતુ, અતિ વિવેકી અને સુઝણ હતા, રત્નપરીક્ષા(અવગતના ધધા)થી ગય-

નાણાને રંગિત કરતા હતા. દેસલે પોતાના કુલપ્રદીપ ધન્ય પુત્રોને રૂપવત નીલવન કન્યાઓ પગણાત્રી હતી ગ્રાસલ-સુતે આણેલિસપુર પાટણમાં નિવાસ કર્યો હોતા.

ઉપર્યુક્ત ૧૮૭ અને ૧૨૦ને આવા ક્રમમાં ગ્રાહી શકાય—

[ઉપરિશગચ્છ]

રત્નપ્રભસૂરિ

અક્ષદેવસૂરિ

કમ્પસૂરિ

સિદ્ધસૂરિ

દેવગુપ્તસૂરિ

સિદ્ધસૂરિ

(વિ સ ૧૭૧ના માહ

શુદ્ધિ ૧૪ શ્રીનારુજ્ય પર

આદીશ્વર પ્રભુની પ્રતિમા

કરનાર કા શુ થયે મેરુગિરિ

મુનિને આચાર્યપદ આપી

કકશૂરિ બનાવનાર વિ સ

[ઉપરિશગચ્છ]

સલખલ (પાસણપુરવાસી)

આજડ

ગ્રાસલ-પત્ની ગુણમતી

દેસલ (પત્ની ભોલી)

લગ્નો

(પત્ની સદમા)

સ ૧૭૧મા શ્રી

રામજયતીર્થોદ્ધાર

યાત્રા સંધમા ગ્રા

૨૭૭૦૦૦૦નો વ્યય

કરનાર, વિ સ

૧૭૭૫ની તીર્થયાત્રા

મા રૂ ૧૧,૦૦,૦૦૦

૧૩૭૬ ચૈત્ર શુકિ ૧૩ પાટણમા
રવળ વાસી)

કમ્પસિરિ ઉ મનિરત્ન વા કમાર
(વિ સ ૧૩૭૫તા ફા
શુ પ ભ્દનાગદમા સુરિપદ
મેળવનાર વિ સ ૧૩૮૩
મા કન્યારોરપુરમા નાભિ
ન દત્તોક્ષાર—મળ પ
રથનાર)

થી વધારે દ્રવ્ય-વ્યય
કરનાર વિ સ
૧૩૭૬મા રવળવાસી)

સહજપાસ સાહજ મમરમિખ (વિ
દક્ષિણમા - દેવ સ ૧૩૭૧મા
ગિરિ (દોલતા પૂવભેની કીતિ શ ૩ ૪૫મા
બાદ)મા રોવીશ નિતિયા કરાવ
જિ ના લ ય મા નાર પિતાને
પા મ્બર્વ જિ ન રે સ ધપતિ કરી
મૂલ ના ચ ક તીર્થોદ્ધ રચાના
સ્થા પ ના ર) સાથે શ્રીસધની
અ પૂર્વ સે વા અભવનાર, અત્રેક
રાભ બાદશાહો ના મા નની ય
તિલ ગ દેશ ના સુખા પદો પકારી
મહાપુરુષ)

જે પાટણુમા ૮૪ ચૌટા, શ્રે વસતિ (જૈનઉપાશ્રય), વિહાન (જિનમદિગ), મઠ, ઊંચા મનોહર મદિર, પોળ, પ્રાકાર ન સોલતા હતા, જ્યાં સહસ્રલિંગ મહાસરોવર પૃથ્વીના કુડલસમાન ગોલતુ હતુ, આજ પણુ જ્યાં ધર્મ કલિકાલથી ગાંજ્યા વિના જોવામા આવે છે ત્યાં વિક્રમના ૧૪મા સૈકાના ઉત્તરાર્ધમા પાતશાહી સુલતાનનો પ્રતિનિધિ (સૂબો) અલપખાન ગજ્ય કર્ન્ટો હતો, જે હિંદુ લોગને ઘણુ માન આપતો હતો.

[શ્રીશત્રુજયાદિની યાના કર્નાગ સાહ જેસલે આ અલપખાનના સમયમા વિ સ ૧૩૬૬મા ખલાતમા પોપવશાલાસહિત અજિત સ્વામિ-વિધિચત્ય કરગવ્યુ હતુ જુઓ પ્રા ગૂ કા સમ્રાટનુ પગિશિણ]

શાહ દેસલના પુત્ર (સમરશાહ) તેની સેવા (ઉચ્ચ અધિકારી તરીકે) કર્ન્ટો હતા કલા વ' નજિત કર્વાથી ખાને બહુ પ્રમાદ આપ્યો હતો સમર્થ સમર, મીઠ મલિકથી માન પામતો હતો, પરોપકારી પુરુષોમા જેને પ્રથમ નબળમા મૂકી શકાય

એ નમરસિંહના જ્યેષ્ઠ સહોદર સહજપાલે પોતાનુ સ્વાભાવિક તેજ દક્ષિણદેશમા પ્રવ્રટ કર્યુ હતુ ત્યાં દેવગિરિ(દોલતાબાદ)મા તેણે ધર્મ-વ્યાપાર કર્યો હતો જે ધર્મવુઢધરે ચોનીશ જિનાલયમા પાર્શ્વજિનેદ્રને આપી આ વગમા ધર્મકદ રોપ્યો હતો, જ્યારે ખીજ બહુ સાહુણે ખલાતમા ગ્હી પૂર્વ પુરુષોની કાર્તિને વિસ્તારી હતી કલિકાલના વશથી વિ સ ૧૩૬૯મા મલેચોએ શ્રીશત્રુજયતીર્થ-ગજના અધિગજ આદીશ્વર પ્રભુની પવિત્ર પ્રતિમાનો ભગ કર્યો હતો, કે જે પ્રતિમા જનનડશાહે સ્થાપેલી હતી-એમ નિર્નિયતીર્થકદપ નામના તીર્થોના ઇતિહાસમા-શત્રુજયકલ્પ(ગ્યના સ ૧૩૮૫)મા જિનપ્રભમૂરિએ જણાવ્યુ છે ૧૯ ગસકાર એ સબધમા વિગેય ઉલેખ કર્ન્ટા નથી

સાહસિક વીર સમરસિંહે જ્યાં આ દુ ખદાયક દુર્ઘટના બણી, ત્યારે તેણે તત્કાળ અભિપ્રદ લીધો કે- જીવિત, યોવન અને બાહુબળથી પણ આદિગિનના બિંબનો માગ ઉદ્ધાર કરવો, નિયમ મૂકવો નહિ ' ત્યાગપદ્ધતિ સમરસિંહે જાનને ભેગ્યા તેમના ગુણોથી ગજિત થઈ ખાતે આવનાનું કાગળ પૂછતા સમરાશાહે જણાવ્યું કે—

સામિય ! એ નિસુણી અડફસિ આસાવ બાણ અમદ તણુકે એ, બઈની એ દુનિય નિરાસ હજ લાગી ચ હી દૂઅ તણી એ

અર્થાત્—અમારી આશાના આધારભૂત સ્વામી ! અમારી અગ્ગ સાલણો હિંદુઓની હજ લાગી નાખી છે, એથી દુનિયા નિગશ થઈ છે વગેરે

ખાતે સૌમ્ય નજગથી બેઈ સમરાશાહને માન આપ્યું—તીર્થ માડવા સર્વ વયનોથી ફગમાન આપ્યું એ સળધી પોતે જ મલિક અહિરને આદેશ કર્યો ફગમાન મેળની આવતા સમરાશાહને સધે આનંદિત થઈ સારો સત્કાર કર્યો પ્રબધકાર જણાવે છે કે—તે વખતે આવેલ મલિક અહિરામને શાહે વિવિધ બેટથી પ્રસન્ન કરી વિસર્જન કર્યો હતો

સમરાશાહે પૌપધાલયમા જઈ પૂર્વોક્ત સિદ્ધસૂરિને તીર્થોદ્ધાર-ફગમાનની પ્રાપ્તિ સૂચની સૂરિએ પ્રસન્નતા દર્શાવી દેવદેવી ટોવા છતાં ખાતે અનુમતિ આપી, એથી લાગ્યની શ્રેષ્ઠા સૂચની પ્રશસાલયાર્થી પ્રોત્સાહક વચનો ઉચ્ચાર્યા મનીશ્વર વસ્તુપાલે પહેલા આણેલી મગમાણશૈલ—ફલહી ૨૦ કે જે ભોયગમા સ્થાપેની અક્ષતાગ વિદ્યમાન હતી, તેનાથી આદીશ્વર પ્રભુની મૂર્તિ કગવવા સળધી સમરાશાહે સૂચિ પામે સમતિ માગી સૂચિએ દેસલશાહ વંની સમક્ષમા સૂચવ્યું કે—તે પૂર્વોક્ત ફલહી મનીશ્વરે સધના ઉત્સગમા સ્થાપેની હોવાથી ચતુર્વિધ સધની અનુમતિ લઈ તે ફલહીથી ગતુજયતીર્થમા મૂલનાયકનું બિંબ કગવાય

સમરાશાહે આચાર્યો, સઘના મુખ્ય શ્રાવણ વળે અરિષ્ટનેમિ-
મદિરે એકન કરી સઘ આગળ વિરમિ કરી ડે—‘કલિકાલના વશથી
‘ધર્મવૈરી ગ્લે-છોએ શ્રીશત્રુ જયતીર્થનો ઉચ્છેદ કર્યો છે, તીર્થ, તીર્થ
નાયકનો ઉચ્છેદ થતા પૃથ્વીમા શ્રાવણના જઘા ધર્મો અસ્ત થયા તીર્થના
અભાવમા દ્રવ્યસ્તવના અધિકારી ભાની શ્રાવણ દ્રવ્યસ્તવ ક્ષેત્રી રીતે
આગધે ? આગ પ્રકાશના ધર્મોમા ભાવની મુખ્યતા છે, કે જેનાથી
શ્રેયસ્કરી પ્રભાનના થઈ શકે છે ભાવના યાનામા યાય, યાના તીર્થપતિ
હોય ભાગ્યને આમ હોનાથી સઘની અનુગ્રાયાય, તો હુ તીર્થાધિપતિ-
પ્રતિમા કગવુ મ વસ્તુપાલે પહેલા મગ્માણુખાણુથી આણેલી
ફલહી ભોયરામા અક્ષત વિઘમાન ગહેલી છે, કે જે સઘના ઉત્સગ
(ખોળા)મા મનીએ સ્થાપેલી છે તેનાથી પશુની મૂર્તિ ઘડાવુ કે ખીજી
ફલહીથી ?’

શ્રીસઘે સમરાશાહ તથા તેના પિતા દેસલશાહની પ્રશસા કરી
પ્રત્યુત્તરમા જણાવ્યુ કે મની વસ્તુપાલ અને તેજપાલ શાસનના
શણુગાગ્રભૂત, પટદર્શનના દાતાગ, જિનધર્મના બે નિર્મલ નેતરપ હતા
તેમણે ગાય સુલતાનના આદેશથી (પ્રજાધકાગના જણાવ્યા પ્રમાણે ઘણા
દ્રવ્યના વ્યયથી) શ્રેષ્ઠ ગ્લનભૂત ફલહી આણેલી હતી ૨૦ ૫૦ તુ આ
દુષમ કાળની આણુ વર્તતા તે સ્થાપવાનો આ અવસગ નથી આ
જુગમા મનુષ્યમાનનો વિશ્વાસ કરી શકાય તેમ નથી, તો અન્યનુ શુ
કહેવુ ? તથી તમે આરાસણુ ફલહીથી નવી પ્રતિમા કગની પુરનનો
પ્રકાશ કગવા સાથે શ્રીજિનગ-ધર્મનો ઉદ્ધાર કરો

શ્રીસઘના આદેશને શિગેધાર્ય કરી સમરાશાહે તે વૃત્તાન્ત પોતાના
પિતા દેસલશાહ આગળ જણાવ્યો ધર્મિષ્ઠ ચિત્તવાળા દેસલશાહ
અતિ હર્ષિત થયા સમરાશાહ સાથે સિદ્ધસૂત્રિ પાસે જઈ વિનતિ
કરી કે—‘આપના પસાયથી અમે અનેક મનોન્ય સફલ કર્યા છે
શત્રુ જયતીર્થનો ઉદ્ધાર કગવા ભાવ ઉપજ્યો છે આપના એક તપોધન
(મુનિ)ને સપાયક તરીકે આપો’

૫ મદન આદેશ મેળવી શુરુચનને મનમા દ' ધાણુ કરી આરાસણ પહેાના દેસલશાહની આરાધી સમરાશાહે વિસપ્તિ અને ભેટણા સાથે પોતાના આપ્ત મનુષ્યોને આરાગપા ખાણુથી જિન -ફલહી લાવના તે ખાણુના સ્વામી પાસે મોકલ્યા *૧

તે વખતે આરાસણખાણુના સ્વામી ગણા મહીપાલદેવ ત્રિસ-ગમપુરમા ગબ્ય કગ્તા હતા પ્રમધકાગ જણાવે છે કે—“આ મહીપાલગબ્જ જન્મથી માસ, વિજ્યા કે મદિગ સ્વય ખાતો પીતો નહિ, ખીજઓને તેથી રોકતો હતો તસજીવોની હિંસા કગ્તો નહિ તેના ગબ્યમા હિ સક રિથતિ પામતો નહિ તેની આરાધી નાના બોકડા અગર પાકાને પણ દોઈ હણી શકતુ નહિ જૂને અથવા બિજાનાને તડકે નાખી શકાતુ નહિ જુગટામા જુગારીઓ પણ સોગડીથી ગમતા છતા ‘મારુ’ એમ કદાપિ બોલી શકતા નહિ એના ઘોડાઓ પણ ગળણાથી ગળેલા પાણીને પીતા હતા માહેશ્વર છતા પણ જૈનધર્મ પ્રત્યે દંઢ શ્રદ્ધાવાળો તે ગબ્જ હમેશા દિવસે જ બોજન કગ્તો હતો ’—(નાલિ નદનોદ્ધાગ પ્રમધ પ્રસ્તાવ ૪, શ્લો ૨૩ થી ૩૦)

એ મહીપાલ ગબ્જના સુગબ્યમા શ્રેષ્ઠ મ ની પાતા નામનો હતો, કે જે ગબીગ પ્રકૃતિનો અને શુણી હતો ચદ્ર પાસે ગહેલ ચયરની જેવા તે ઘણા કાર્યોને સાધતો હતો

સમરાશાહના માણસો (ડેપુટેશન) ભેટણા વિસપ્તિ સાથે ગણા મહીપાલના દર્શને ગયા ગણાના આદેશથી મ નીએ ઊંચા સ્વરે એ વિસપ્તિ વાચી તેનો અર્થ જાણી મહીપાલ ગણાજી બોલ્યા —“ આ સમરસિંહુ ધન્ય છે એનો જન્મ સફલ છે કે જેની મતિ આ કલિકાલમા પણ કૃતયુગને અનુસગ્તી છે હુ પણ (એક રીતે) ધન્યનાદને પાન છુ કે જેને આરાસણ પાવાણોની ખાણ છે અનઘા આ વિષયમા હુ સમગ્રજોચિત કેમ થાત ? પાતામ ની ! સમરાશાહનુ ભેટણુ પાણુ આપો પુણ્ય માટે ધન દમ લેવાય ? ધન, પગિવાગ અને જીવિત વડે પણ

ધર્મ જોડાય છે, તો ભેટણામાનથી તે ફોગટ હારી 'મ જવાય ?' તથા બિબોનો દલવિભાગ ગ્રહણ કરનારાઓ પાસેથી ગળતો જે વિભાગ (ક) લેવાય છે, તે મે હાવ મુઓ છે આ કાર્ય કરનારા જે કઈ પણ જુવે ત્યા ત્યા મને પણ પુરતો અશ દો એમ હું કહીશ " એમ કરી ગણાજી મહીપાલ મમરાશાહના માણસો અને પાતામ ની સાથે સ્વયં આરાસણની ખાણ પામે ગયા ત્યા દલપાટન કરનાર સવળા સૂનવારોને મન્માનપૂર્વક બોલાવી મૂલબિબ કલ્પ્યુ સૂનવારોએ યથેષ્ટ માગ્યે જોતે ગણાજીએ-મહીપાલે તેનાથી અધિકની અનુમતિ આપી સુભ નાન અને સુભ મૂર્તિ ખાણપૂનપૂર્વક ગળતો કાર્યનો આનંદ કર્યો મમરાશાહના આપ્તજનોએ-પ્રતિનિધિઓએ સોના ૧૧ આભૂષણો, વસ્ત્ર, ભોજન, તાબૂલ નિ થી સર્વ સૂનધાગેનું સ માન કર્યું મહાસવ ઠરી, દાન આપી સનાગા-ભોજનશાળા ખુલ્લી મૂકી ગણાજી મહીપાલ કાર્યનો નાનંદ કરાવી મ ની (પાતા)ને ત્યા આપી પોતે ત્રિસ ગમપુર ગયા (ધ ય છે આવા ધર્મપ્રેમી નિર્લોભી ગળવ શીઓને ભાગતનર્પના ગળવીઓમા પુન આવો ધર્મપ્રેમ પ્રકટો ભાગતનો અબુદય થાઓ)

ટિપ્પણી—

૧ 'શ્રીમદ્વિશ્વમિત્રામિના પ્રણીતે શ્રીવજ્રસ્વામિનોદ્ધને તત શ્રીપાદલિપ્તાચાર્યેણ સંક્ષિપ્તીકૃતે શ્રીશત્રુજયવત્પેડ્યુક્તમ્ ।'

—વિ સ ૧૪૭૫મા લખાવેલી પાઠણ જૈનજી ડારમા રહેલી અમરસિંહ કુમારપાલમળ ધની પ્રતિ (૫ ૮૨)

‘મૂનીન્દુ સગર પ્રપુન્નગરસ્વદામરામપ્રથ

શ્રીરામોડપિ યુગિષ્ઠિરોડપિ ચ સિદ્ધાદિત્યસ્તથા જાવદિ ।

મન્વી વાગ્મટદેવ શત્યમિદિતા શત્રુજયોદ્ધારિણ—

સ્તેપામન્નલતામિયેપ સુકૃતી ય સદ્ગુણાલ્લકૃત ॥

—ખાલય દ્રસૂરિપ્ત નસ તવિનાસ (ગા ઓ સિરીજ તરફથી પ્રગણિત સગ ૧૪ મ્લે ૨૩)

૨ 'સપદ-વિક્રમ-ચાહદ-દાલ-પાલિત દત્તરાયાઈ ।

૩ ઉદરિદિનિ તય, સિરિમર્તુજય મહાતિથ ॥

—૧મ માપસૂરિરચિત ગતુ ૮/૫/૫૫

૨ "વિક્રમાદિત્યનસ્તીર્થે, જાવહસ્ય મહાત્મન ।

અષ્ટોત્તરશતાબ્દાને, માવિન્યુદ્ધતિરુત્તમા ॥

—૧ને ૨૧૨સૂરિરચિત ગતુ જય-માહાત્મ્ય (સર્ગ ૧૪ મે. ૧૦ ૨/૦)

"અષ્ટોત્તરે ચ ત્રિભુવનશક્તે ચત્રીને, શ્રીવિક્રમાદય બહુદ્રવિગ્નવ્યયેન ।

યત્ર ન્યવીનિશન જાવહિરાદિદેવ-શ્રોણુષ્ઠરીકણુલ મવમીર્નમેદિ ॥

—વિ સ ૧૫૧૭મા ભોજપ્રબધ વિ રચનાર રતનમંદિરમણિની ઉપદેશતરગિણી પૃ ૧૩૨

વિક્રમથી એકસો આઠે, વરસે હુએ જાવહરાઈ રે

તેરમો ઉદ્ધાર શેત્રુ જે મોં યાખ્યા આદિજિનનાઈ રે ૬૦

—વિ સ ૧૬૩૮મા અમદાવાદમા રચાયેલ કવિનયસુદરકૃત રાત્રુ જમેદ્ધાર રાસ ઢાલ ૬ કરી ૮૭

અષ્ટોત્તર સો વરસા ગયા વિક્રમ નૃપથી જિ વારો ૭

યોરવાડ જાવહ કરાવિયો એ તેરમો ઉદ્ધારો ૭

—વિ સ ૧૬૮૨(૬)મા નાગોરમા રાત્રુજયમાહાત્મ્યના આધારે રચાયેલ કવિસમયસુદરકૃત રાત્રુજય-રાસ ઢાલ ૪ થી કરી ૧૬

સવત એકઅઢૂલ તરે રે જાવહગાનો ઉદ્ધાર

ઉદ્ધારજો મુજ સાહિબા રે નાવે ફરી સસાર હો જિનગ ૭૦

—૫ વીરવિજયગ્રંથે વિ સ ૧૮૮૪મા રચેલી ન વાલુપ્રકારી પૂજા

૪ આ મૂળ ગ્રંથ ૫ હીરાલાલ હસરાજ જામનગર (મઠિયાવાડ)થી પ્રકાશિત થયેલ છે તેની રચના વિ સ ૪૭૭મા વનખીપુર તથક ગિલાદિત્યના સમયમા જલાવી છે અંતિહાસિક ગવધાન કરનારાઓના મઠિમારે પ્રથમ ગિલાદિત્યનો સમય પણ મે પડીનો છે બીજી એમા લાપિત ભવિષ્યમા કુમારપાલ બાઈ. વરહપાલ સમર વિ (વિક્રમના ૧૪મા સંમતના ઉત્તરાર્ધ સુધીમા થયેન)ના નામો નેવામા આવે છે—

તત કુમારપાલસ્તુ, ચાહડો વસ્તુપાલક ।
સમરાણા મનિથ્યન્તિ, શામનેઽસ્મિન્ પ્રમાવકા ॥

—(સંગ ૧૪ મનો ૨૮૭)

એથી મા અથને અવાગીન ગણવામા આવે છે સત્ય શોધનાની આપર્યમતા છે અમન મા મધ પ્રલિપ્ત લાગે છે

૭ એવં ચ મન્વગતુમન્ત્તગ્ગેણ વિવ્રજાયમિત્તી પાલિત્તયપૂરા વદિક્કણુજ્જયત-સત્તુ વયાદિનિરથાગિ ગમ્મો મ્મણ્ણસેહપુર ।

—ભદ્રેશ્વરસૂરિની પ્રા કથાવતી (પાઠશાળા તાલપત્ર નંબર ૫ ૨-૧)

આ પાઠશિક્ષસૂરિની તર ગવતીની પ્રતિ અચારે ઉપવબ્ધ થતી નથી તેના પરથી સંલિપ્ત ઉદ્ધૃત મ્યાના જમન અનુવાદ પ્રો લોચમેને કર્યા પછી તે પરથી ગજરાતી અનુવાદ નરસિંહભાઈ હંશરભાઈ પટેલે કરેલો કે જે સાહિત્યપ્રેમી વકીન કેગનવાન પ્રેમચંદ મોની પ્રીએ એવ એવ ખી વારા નાગમા માંગે છે સદ્ગુણાનુરાગી શ્રીમ્પૂરનિજયજી મહારાજના સુપ્રેમથી તેની ખીજ આદતિ પણ મમૂય વિતરણ થઈ રહી છે કે પ્રે મોહીએ તેની પ્રસ્તાવનામા જણાવેન નામ સિનાય અયાય અથમરોએ એ તરગવતી તુ સ્મરણ કહુ છે -અનુયોગનારસૂ (આનંદ સમિતિ સૂરતથી પ્રમુદિત પૃ ૧૪૬)મા 'તરગવજ્જકારે' પ જોવામા આવે છે તેમ જ અ કંટપચૂષ્ણિમા પણ એનું નામ જોવાય છે પ્રાય તે આ તર ગવતીને ઉદ્દેશીન ઉદ્દેશ આચારાગ-સૂત્રતાગદતિમર શીલાચાર્ય પાતાના મહાપુરિસ-ચરિય (રચના સં ૬૨૫)મા તેની પ્રાસાદતા આ પ્રમાણે પરિચય આપે છે કે "મા નતિવ કરા, ત નતિવ લક્ષણ ન ન લીમર ફુલ્લથ, પાલિત્તયાશ-નિરવ્યતરગમદ્વ્યાસુ વ કહાસુ" —

—સવિજયજી મહારાજશ્રીના સંગ્રહની હસ્તલિખિત પ્રતિ પત્ર ૧૪

અથાત્ તેની કોઈ ણા નથી તેનું કોઈ લક્ષણ નથી જે સ્પષ્ટ અથવાળુ પાલિત્તસૂરિ વર્ગે ની રચેની તર ગવતી નારે કથાઓમા ન હોય

આ સિવાય ભદ્રેશ્વરસૂરિની કથાવતી ચંદ્રભાષાધ્યાયનું વાસુપૂય ચરિ (પ્રા) વિજયસિંહસૂરિની બુનનમુદ્રીમ્યા (પ્રા) મુનિર નસૂરિનું મમમરનામિચરિત્ર વર્ગે પ્રાચીન અથમા તર ગવતીનું ઘણું માન સાથે સ્મરણ છે ઘણું ખેદના વિષય છે કે તે મૂળ અથની એક પણ નંબર નંબરે આપ્યા જોવામા આવતી નથી

૬ " અદ્ ગિગમહિમ ક્ષાત્ર, અવયરિષ રેઘયાઓ સવચ્ચજ્ઞે ।

ચન્નિઓ કુમારચાલો, સત્તુજયનિત્યનમણ્થ ॥

પત્તો તત્ત્વ કમેણ, પાલિત્તાણમિ કુણ્દ આગ્રાસ ।

અદ્ કુમરર્નારિને, દેમચ્ચરિણા નપિઓ ણ્વ ॥

પાલિત્તાણ ગામો, ણ્મો પાલિત્તયસ્મ નામેણ ।

નાગજ્ઞુણેણ ઠવિઓ રમસ્મ નિત્થરસ પુચ્છરથ ॥

પુહ્લપહ્લદ્વાણ-મર્યચ્છ-મચ્છરોદારનિવરણો જ ચ ।

ધમ્મે ઠવિયા પાલિત્તપણ ત કિત્તિય કદિમો ? ॥

—વિ સ ૧૨૪૧મા સોમપ્રભાચાચે^૧ પાટણુમા રચેલ કુમારપાલપ્રતિ
બાવ (ગા બો સિરીઝ વડોદરાથી પ્રમશિત પૃ ૧૭૮)

“ કૃત્તેન તતસ્તેન, વિમલાદ્વેરુપત્યકાર્મ ।

ગત્વા સમૃદ્ધિમાક્ ચક્રે, પાદલિસામિધ પુરમ્ ॥

અધિત્યકાર્યા શ્રીધીરપ્રતિમાધિષ્ઠિત પુરા

ચૈત્ય વિધાપયમાસ, સ સિદ્ધ સાદસીશ્વર ॥

ગુરુમૃતિ ચ તત્રૈનાસ્થાપયત્ તન્ન ચ પ્રમુમ્ ।

પ્રત્યષ્ઠાપયન્નાહ્યાહદ્વિમ્બાપ્યપરાણ્યપિ ॥

—વિ સ ૧૩૩૪મા નભાચ દ્રસૂરિરચિત પ્રભાવચ્ચરિ (નિષ્ક્રય
સાગર પ્રેસ મુબાઈથી પ્રકાશિત પૃ ૬૫ ૬૬ શ્લો ૦ ૨૯૬થી ૩૦૧)

સિરિસત્તુનયતલ્હટ્ટિયાદ નાગજ્ઞુણેણ નિમ્મવિય ।

ચૂરાણ નામેણ, સિરિપાલિત્તયપુર તહયા ॥

—વિ સ ૧૪૨૨મા સ ધતિલકાચાચ-વિરચિત સમ્યક્ત્વસમતિવૃત્તિ
(દે૦ લા૦ ૬૦ સૂરતથી પ્રમશિત પૃ ૧૭૭)

૭ ' વિન્ન તીર્થેઞ્ચ પૂજાર્થે દ્વાદશપ્રામશાસનમ્ ।

અપયન્ન મન્ત્રી સિદ્ધરાજમહીમુજા ॥

—વિ સ ૧૨૮૮ની આસપાસમા હૃદયપ્રભસૂરિ-રચિત ધમાલ્યુદય
મહાકાવ્ય-(રાત્રુજય-માહાત્મ્યોલ્લીત ન સગ ૭ શ્લો ૭૭ પ્રતિ સે લા
વડોદરા)

“अन्यथा सिद्धभूषागे निरपत्यनयाऽऽति ।

तीर्थयात्रां प्रचक्ष्माणानुपानत्वादचारत ॥

हेमचन्द्रप्रमुक्तस्य सद्गनीयत तेन च ।

मिना चन्द्रमस किं स्यान्नीलोत्पलमतद्वितम् ? ॥

×

×

×

समाय तारुन्यो रात्रा, स्थान मिहामना (मिहपुरा) भिषम् ।

दत्त्वा द्विजभ्य आरूढ, श्रीमच्छत्रुजये गिरौ ॥

श्रीयुगादिप्रमु नत्वा, तत्राभ्यर्च्य च भावत ।

मेने स्वतन्त्र भूपाल, कृतार्थमिति हृषम् ॥

ग्रामद्वादशक तत्र दत्तौ तीर्थस्य भूमिष ।

पूजायै वमहात्तरता, चा(स्वा)नुमानेन कुर्वते ॥ ’

—वि सं १३५४ वष मा प्रभाय द्रसूरिरचित प्रभावक्यरिण निर्णय
सागर प्रेस मुम्बयी नमशित पृ १५ खी० ३१० ११ २३ २५)

‘अथ भूप सोमेश्वरयात्राया प्रत्यावृत्त श्रीसिद्धाधिपो रैवतौपत्यकाया
नृत्तावाम । × × शत्रुजयमहातीर्थसाक्षात् स्वं वावार यथात् । × × ×
गिरिमभिरक्ष गङ्गोदकेन श्रीयुगादिदेव स्नपयन् पवतसमीपवतिग्रामद्वादशकशामन
श्रीदेवार्चायै निश्राणयामाम ॥

—वि सं १५९१ मा मेरुतु गमूरिरचित प्रण धन्यतामणि (रामचन्द्र
नीनानाथ शास्त्री तरङ्गती प्रकाशित पृ १६०-१६१)

८ “श्रीमद्व्यागमटदेवोऽपि जीणाद्वारमकारयत् ।

सद्वकुलिकस्याम्य, प्रासादस्यातिभक्तित ॥

शिखीन्तु रविवर्गे १५१३ च, ध्वजारोपे यथापयत् ।

प्रतिमा सप्रतिष्ठा म, श्रीहेमचन्द्रसुरिभि ॥ ’

—वि सं १३५४ मा स्यायेल प्रभावक्यरिण (पृ ३३६ खी० ६७०-
६७२)

मेठला सधवी ह्या उवे यद्वेशमो उद्धार विशाल रे,
आरतेशेत्तरे सो य रे म १ आउडडे श्रीमाल रे ध य०

—अपि नयसु द्रष्टा रात्रु जयतीर्थोद्धार रास (दल ६ कडी ६०)

स वत आर तेरेत्तरे, श्रीभावी सुविचार छ,
आउडे मुहते करावीये ओ चौदमे उद्धार ७

—कवि सभयसुहर-गुरु जयरास (दास ४थी क्री १७)

आउड म १जे चौदमे ३ तीस करो उद्धार,
आरतेरेत्तर वष मा रे व स श्रीभावी सार हो निमछ०

—५ वीरविजयकृत नवाणु प्रकारी पूल (पूल ५मी)

९ ' पटिलक्षुना कोटी ययिना यत्र मन्त्रिरे ।

स श्रीवाग्भटदेवोऽत्र वर्णने विबुधे कथम् १ ॥ '

—प्रण धयितामहि (संगः ४ ५ २२०)

१० क्रमेण पूणतां प्राप्त प्रामाणेऽपि स मन्त्रिण ।

तत्र द्रव्यप्रमाण तु, वृद्धा प्रादुरिद पुन ॥

"लक्ष्मणीविरहिता द्रविणम्य कोटी

स्निहो विविध्य किल वाग्भटमन्त्रिरान ।

यस्मिन् युगादिजिनमन्त्रिमुद्धार

श्रीमानमौ विजयना गिरिपुण्डरीक ॥

—वि स १५०३भा ५ सोमवम गहिरयित उपदेशसप्तति (आरमा

न ६ सहा जावनअरथी प्रकाशित ५० ३१)

११ "अथ प्रसन्नाद् भूमर्तुं प्राप्य वैभवमद्भुतम् ।

मन्त्रीश सफलीचक्रे स्वमनोरथपादपम् ॥

भवत्याऽऽखण्डलमडप नवनवश्रीकेलिपयङ्गिका-

वर्यकारयति स्म विस्मयमय मन्त्री स शत्रुञ्जये ।

यत्र स्तम्भन-रैवतप्रभुजिनौ क्षाम्याम्बिका लोकन

प्रद्युम्नप्रभृतीनि किञ्च शिखराण्यारोपयामासिवान् ॥

गुरु-पूर्वज-सम्पत्ति-मित्रमूर्तिकदम्बकम् ।

तुरङ्गमङ्गल मूर्तिद्वय स्वस्यानुजस्य च ॥

शान्तुम्भमयान् कुम्भान् पञ्च तत्र यवेशयत् ।

पञ्चधा भोगमौख्यग्रीनिधानम्लशानिव ॥

मौवर्गं शृङ्गयुग्मं च प्रामादितये न्यधात् ।
 श्रीर्नीतिरन्त्योश्च नूतनादुरमेदरम् ॥
 कुण्डमुदरमावपातन तोरणद्वयम् ।
 इहैव श्रीमरस्त्वयो , प्रवेशयैव निनम ॥
 अकपालितकं ग्राममिह पूजावृत्तं कृती ।
 श्रीरधवलक्ष्मापाद् , नपयामास शम्भने ॥
 श्रीपालितारव्यं नगरे गरीयन्मरुद्गरीणां न्नितामनापम् ।
 तन्नागमागः क्षयइतुरतच्चकार मन्त्री लम्बिताभिधानम् ॥
 हर्षोत्कष न कथां मधुग्यनि मुधामाधुमाधुर्वगतम्-
 तोय मोष्य नटागं पथि मधिनमिन्त्यायमन्तापपाप ।
 माक्षाभोजनभोदितमुन्निमुन श्लेरोन्म्वशष्टे-
 रन्त्यो दुग्गमुग्गा निचगानि जगदुर्वत्र मन्त्रीशरीरिन्म् ॥
 पृष्ठपत्रं च मौवर्गं शायुगाग्निनिशितु ।
 स्वरीयतेन मवस्वरोशान्याममेवाभयत् ॥
 प्रामाद निदमं काव्यमन्त्रं च नन्त्युग्रयन् ।
 ज्ञानान्नचारित्र-महारत्ननिधानवत् ॥
 निन्त्यैव मन्त्रिद्वारि, तोगा तत्र पोरणम् ।
 शिलामिर्विदमे ज्योत्स्ना-गममवम्बस्युमि ॥
 लोभं पाञ्चालिकानृत्त-सरम्भमन्त्रिमतेक्ष्णै ।
 इहाभिनीयत दिव्यनाट्यप्रेक्षाक्षुण क्षणम् ॥
 प्रामादं मृदुमच्युनैकमहिमा श्रीनामिसूनुप्रभो-
 स्तस्याग्रमिधितिरक्कुण्टलपुण धत्तेनरां तोरण ।
 श्रीमन्त्रीश्वर वस्तुपालः कथयन् नाअम्बराग्निना
 मरुत्तुचैर्नगतोपि कौतुकममौ न दा नवास्तु त्रिये ॥
 अत्र यात्रिकलेकाना, विशुना वज्रनामपि ।
 मवथा ममुग्गवान्नि, लक्ष्मीरपरिवर्तिना ॥

—८ यप्रभं द्रुति (निजयनेनसूरि-निघ्न) त (धर्माभ्युदय मज्जिम य
 संग १५ श्लो २८ थी ३८)

शेनुजे द्रव्य सङ्कोशे, अहो २२ डोडि छन्नु लाय, -१ १०
 अ ३४

“स वत आर तेरेत्तरे, श्रीमात्री सुविचारो ७,
आउडे मुहूर्ते करानीये ओ यौहो उद्धारो ७

—अवि समयसुहर-रात्रु जयरास (दास ४थी ५३ १७)

‘आउडे म १ओ यौहो रे तीथ कयो उद्धार
आरतेरेत्तर वष मा रे वरा श्रीमात्री सार हो जिन ७०

—५ वीरविजयकृत नववाणु प्रमरी पूज (पूज ५मी)

९ “पट्टिल्लयुता कोटी ययिना यत्र मन्दिरे ।
स श्रीवाग्भटदेवोऽत्र वर्णने विबुधैः कम् १ ॥

—प्रथम ध्येयतामसि (संग ४ ५ २२०)

१० क्लमेण पूणतां प्राप्त प्रामाण्येऽपि स मन्त्रिण ।
तत्र द्रव्यप्रमाणं तु, घृद्धा प्रादुरिदं पुनः ॥

‘लक्ष्मणीविरहिता द्रविण्य कोटी
स्त्रिलो दिविच्य त्रिं वाग्भटमन्त्रिराज ।

यस्मिन् युगादिजिनमन्त्रिमुद्धार
श्रीमानमौ विजयना गिरिपुण्डरीक ॥

—वि स १५०३भा ५ सोमधम गहिरचित उपदेशसभाति (आत्मा
नद सदा लावनगरथी प्रकाशित ५।३१)

११ “अथ प्रमाणाद् भूभर्तुं प्राप्य वैभवमद्भुतम् ।
मन्त्रीश सक्लीचके, स्वमनोरथपापम् ॥
भक्त्याऽऽखण्डलमडप नवनवश्रीवेण्णिययुक्ता
वर्यकारयति स्म विस्मयमय मन्त्रा स शत्रुञ्जये ।
यत्र स्तम्भन-रैवतप्रमुजिनौ शाम्बाम्बिका-लोकन
प्रद्युम्नप्रभृतीनि किञ्च शिखराण्यारोपयामासिवान् ॥
गुरु-पूर्व-सम्बधि-मित्रमूर्तिवन्धकम् ।
तुरङ्गमङ्गल मूर्तिद्वय स्वस्यानुजस्य च ॥
शातकुम्भमयान् कुम्भान् पञ्च तत्र यवेशयत् ।
पञ्चधा भोमौरयश्रीनिधानमल्लशानिव ॥

—મર્વાનદસૂરિ ચિત્ત જા રૂચરિ" મહા ૧૦૫ (મગનનાન ૧૧૫૧૨૫
અખખર તરફથી પ્રમાણિત સ. ૧ ૨ મે. ૮૦ ૪૨ ૫૫)

૧૫ સવર રિ ઈક્કલત્તર અ યાપિડ રિમેલ નિશિદો,
નવરિ સાતામિ પદ્મ ધ નવ એ નદો ન રપિ ચ દો -
પામેડસૂરિદિ ૧૧૮૨૮ નેકિઅ ૧૨૦-નિવામે
તમુ સીસિદિ અ ખરેવસૂરિદિ રચિયડ એ રચિયડ
અ રચિયડ મમરારાસો,

અટ રામુ લે ૫ ઈ ગુપ્ત નારિડ નિશુ રિ ઈ
અવરિ મુશુર્ધ મો ખયડ અ તીચ અ તીચ એ તીચ-
બ ૨૩ લે ૧૦

૨૬ "શ્રીપુણ્ડરીકગિરિનેગરતીર્થનાથ-સરથાપનારિધિસુમુત્રગમુત્રધાર ।
શ્રીસિદ્ધસૂરિરમવદ ગુરુચક્રવર્તી તચ્છિષ્ય પત્નદત્તોદ ગુરુકક્સૂરિ ॥
કજરોટપુરમ્થેન, શ્રીમતા કક્સૂરિણા ।
ત્રિનવતિમન્ગ્યે વર્ષે, પ્રવચોધ્ય ત્રિનિમિત્ત ॥"

—વિમનિરિમ ન-નાભિન દનાખાર નખ વ (નાત મે. ૭૮૦ ૭૪૪)

૨૭ "ત્રયોદશશતૈરકસસત્ત્વાઽધ્યધિકૈર્ગતૈ ।
કાન્તુને મામિ પન્મ્યા, ગુહ્યામામમવત્ પન્મ્ ॥"

—નાભિન દનાખાર મખ ધ (નસ્તાન ૫ મે. ૨૦૭)

૨૮ "શ્રામત્રિવૃત્તિ(વૃત્તિ)ગચ્છીયા આમ્રદનારયસરય ।
ચતુર્થ-મન્સ્યાસ્તિ યાત્રાયા રાસક કૃત ॥

—નાભિન દનાખાર નખ વ (મગ્તાન ૪ મે. ૨૦૦)

૨૯ "હા ! પ્રહતુ-ક્રિયાસ્યાન-મડગ્યે વિક્રમવત્પરે ।
જાવડિસ્થાપિત વિમ્બ મ્નેચ્છેભગ્ન કલેવશાત્ ॥

—ગતુ જયતીર્થ નપમા બિનનલસૂરિ

૨૦ મ ૧૨૨ વસ્તુપાલે મમ્માણુદ્ધત્તી આપ્ત રાંના દત્તાન્ત આ
નમાણુ છે- નામપુર(ના ૧૨)મા સા દેખાનો પુ પૂનડ ઉતો તેન
મેજદીન-સુતનાનની પની બીગી પ્રેમકમલા(૨ના)અ મોતાના બુ

तोराणु विषय यग-नीया जे ओइ न शेनुन गिरिनारी,

सोनया विहा लामने ओ ओकेको श्रीकार कही १७

शेनुनना सधनी यथा जे साही या(भा)रुख या न ध

वस्तुपाल तेजपाल मी जे निमल कीधा गा ध मी २५

ओइयी साही आरे या । कीनी, शेनुन सधनी पह[री] लीधी कही ३४

—लुओ। नैननुम 'ना प्रथम अम्मा प्रकट थोन वि स १९८२भा

भाक सभयमु इरुत वस्तुपाल-तेजपाल रास

१२ “ पुण्योत्तमविलामकालसधिया येनात्र शत्रुञ्जये,

श्रीनन्दीश्वरतीयमर्षितकगत्पावि यमासुत्रितम् ।

पतञ्जानुपमामर परिमोदेशे शिलामन्त्रव

व्यानदोद्धतवधमुद्धरपय कल्लेलुसकमम् ॥

रपुष्पकटिकदपणप्रनिमतामिद गाहते,

मुधाकुलमुधाकरच्छविपवित्रनीर मर ।

विकम्बरमरोरुप्रकरलक्ष्यनो लक्ष्यने

यत्र सरिङ्गनावदनविम्बताडम्बर ॥

शत्रुञ्जये य सत्मा निवेश्य श्रीरैवताद्वौ च जगधराणाम् ।

ग्रामस्य दानेन कर निवाय, महाम्य सन्तापमपाचकार ॥

उत्थप्रभसू रिप्त वभाएतुद्वय-का य (सज १५ श्लो ६३ थी ४५)

१३ ‘ कोटाकोटिजिनेद्रमण्डपयुत शातिश्च शत्रुञ्जये ।

—सोभतिलकसू रि(वि स १३८७भा सतारिसयहापु रचनार)

रचित पृथ्वीधरसातु(रेयडशाह)-कारित चैत्य-स्तोत्र (मुनिमुहरसू रिप्त

गुर्नावनी य वि मथमाणायी प्रमशित पृ २० श्लो १६८)

१४ स्थाने स्थाने ध्वजारोप चकार जिनवेशमसु ।

जहार तन्तानैरध्य जगद्दुर्गतीनले ॥

असद्वयमन्त्रलोचन मम यात्रा विधाय स ।

शत्रुञ्जये रैवतके प्राप चात्मपुर वरम् ॥

त्रिमलाचलशृङ्गे स श्रीनाभेयपवित्रिने ।

सतेव दवबुलि स रचयामासिवान् गुभा ॥ ’

અતિથિ તરીકે રહી ચર (હાની ખખર લાવનાર) માણસો માફત મ 'એ
તેણીને આવેની જાણી મ 'એ ચર માણસોન કહ્યુ કે— ત્યારે આ
(મોજદીનની મા) જલમાગે જાય, ત્યાર મને જલાવતુ તે લોકાએ તે
પ્રમાણે ખખર આપી-જતી જલાસી મ 'એ પોતાના કાળી લોકાને મોકલી
તેણીનુ સંધળુ કુદળમા રહેલુ વસ્તુ ગ્રહણ દ્રાવ્યુ અને ક્યા- સારી રીતે
રખાવ્યુ ત્યારે ખનાસી(મલ્લા)એએ મ 'એ પાસે જઈ પોકાર કર્યો કે—
સ્વામી! અમારા યૂથની એક ડોશી ઉજ્યાના માટે જતી હતી તેણીને
તમારા પાદરમા લટારાએએ લટી છે 'મ 'એ પૂછ્યુ - એ ડોશી કોણ છે ?
તેએએ જલાવ્યુ— દેવ' શુ પૂછ છે ? તેણી મોજદીન સુનનાનની
પૂજ્ય માતા છે 'મ 'એ માયાવડે જ્યુ - અરે' વસ્તુ રોમે રોપે બે
દિવસનો વિવળ કરી લાગીને સવ વસ્તુ આપી ડોશીને પાતાને ધરે
આણી વિવિધ ભક્તિ કરીને પૂજ્યુ - શુ તમારી ઉજ્જ-જાની હજાર છે ?
તેણીએ કહ્યુ— હા' ત્યાર થોડા દિવસ રાહ જુઓ તેણીએ રાહ જોઈ
તેટલા વખતમા આરસ પાથરતુ તોરાના ધાવી આપ્યુ મેળની (સફેરી)
જોયુ ફરીથી જુ ઘઈ ગયુ થી બાપુ સૂનવારાને સાથે તૈયાર કર્યા
વચ્ચે માગ - હા પ્રકાળે છે ૧ જળમાગ ૨ કરબ(ઠાટ)થી જઈ ગકાય
તેરો ૩ થોડાથી જઈ ગકાય તેરો જે મામ મા જે રાત્રાઓથી જેવી રીતે
માગ ઉઠવન કરી નામય તેરી ગીતે પ્રબલ કર્યો રાત્રાએને બેટ આપવા
માટે ડોશી તૈયાર થી એની સામગ્રીથી પોતે સાથે ધડ તેણીને ત્યા મોકલી
મમીફને બારણે તોરણુ રચ્યુ ત્યા નીચે તેવ રગરેની પૂજ્ય ચિંતા ત્યાના
રાત્ર પામે ગામ્વતી નિરતર દ્રાવી ધણુ ધન ત્યા આપ્યુ વણે યશ થયો
ડોશી પાછી ફરી તેણીને ખ બાત આણી પ્રવેગ-મહોત્સવ કરાવે પોતે
તેના મગ થોયા એની રીતે ભક્તિપૂર્વક દસ દિવસ પોતાને ધરે રાખી
તેટલામા પોળા મિશોર (વચ્છેરા) મને બીજુ પણ ઉકાન મ ધ નષ કદૂર
વજેરે લઈ લીડુ જુદાને જ્યુ— માગી ૧ આલે છે બે ફરમાવ અને ત્યા
માન અપાવે તો હુ પણ તને મૂકના વાસ્તે આવુ તેણીએ જ્યુ— ત્યા હું જ
સ્વામી હુ સ્નેહાએ આવ ત્યા તા ૧ ધણો સત્કાર થશે

રાત્ર શ્રીવીરધવલની અનુમતિથી રાજમાતાના વચનથી મ 'એવર
આવ્યા દિવસી પામે પહોંચ્યા બે કોરા ૨૨ રજા સુનતાન માતાની સામે

તરીકે મા યે હતો અગ્રપતિ ગજપતિ નરપતિઓના મા ય એ પૂનડરાહે વિ સ ૧૨૭૩મા ણિબેરપુરથી શ્રીશત્રુજની પ્રથમ યાત્રા કરી હતી બીજા યા ૧ મુલતાનના આદેશથી વિ સ ૧૨૮૬મા નાગપુર (નાગોર) થી કરવા માગે હતી તે સંઘમા ૧૮૦૦ ગાડા હતા ઘણા મહાધરો હતા તેને અનુસાર બીજા પરિવાર હતો માડલિ (માડલ) ગામની સમીપમા જ્યારે ત પૂનડનાહ સંઘ સાથે આવ્યા ત્યારે તેજપાલ મ ની તેમની સામે જઈ તમન ધોળકામા લઈ આવ્યા મ વસ્તુપાલ સામે આવ્યા સંઘની ધૂળ પવનને અનુસાર જે દિશા તરફ ઊડતી હતી ત્યાં તે જવા લાગ્યા સમીપમા રહેલા મનુષ્યોએ કહ્યું કે - મ નીશ્વર ! એ તરફ રજ ઊડે છે, આ તરફ પધારા મ નીએ જણાવ્યું કે-આ રજનો સ્પર્શ પુણ્યોથી પમાય છે આ રજના સ્પર્શ થનાથી પાપરૂપી રજ દૂર થાય છે x x ત્યાર પછી સંઘપતિ પૂનડ અને મ ની પરસ્પર ભેટયા અને પ્રિય આલાપ થયા

મ ની વસ્તુપાલ તરફથી નાગપુરના આ શ્રીસંઘને ભક્તિ-સંકારપૂર્વક બાળનાઈ રા યા પછી મ વસ્તુપાલ અને પૂનડ સંઘ સાથે શ્રીશત્રુજ ગયા શ્રીઋષભદેવને વંદન યુ એક વખત પ્રભુના સનાતન-સમયમા દેવના નૃતરીએ પ્રભુની નાસિકાને કલશથી પીડા-ખાધા ન થાઓ એવા મા ાયથી નભુની નાસિકાને કૂલોથી ઢાકી દીધી તે વખતે મ નીએ વિચાર કરા કે— જાચિત્ત દેવોગથી કલશ વગેરે વડે અથવા પરચક વડે દેવાધિ-દનનું અવગ્ન ય અમ ગન થાય તો સંઘની શી ગતિ ? આમ વિચાર કરી પૂનડન જતા હુ—ભાઈ ! મને આ પ્રમાણે સંદેષ થયો છે જે બીજું મમાલી માપાણુમય બિબ રાવવામા આવે તો સાચું, અને તે તો મોજદીન સુલતાનના મિ તમે પ્રયત્ન કરો તો થઈ રાકે અથવા નહિ પૂનડે જતા હુ— ત્યાં ગયા પછી આ સંબંધી વિચાર કરવામા આવશે * હયાદિ વાતચીત કરી રૈવત (ગિરનાર) વગેરે તીર્થોને વંદન કરી તે જ ને પાછા ફર્યા પૂનડ નાગપુર (નાગોર) ગયા મ ની રત્ન ભાતીર્થ (ખભાત) મા રા ત્યનુ શાસન કરવા લાગ્યા

એવામા એક વખત મોજદીન સુલતાનની માતા રૂબ થઈ હતી, હજ યાત્રાને ચાલતી હતી ખ ભાત આ ની નૌવિત્ત (ખારવા-ખવાસી) ના ઘરે

ગણા મહીપાવ અને સમગ્રશાહ પ્રતિદિવસ જતા-આવતા માણસોથી તેના સમાચાર મેળવતા અને શિક્ષા—સૂચના કરતા હતા થોડા દિવસમા કલહી કાઢી, પરંતુ તેને જ્યારે પાણીથી લી જનનીને જોઈ, ત્યારે તે મધ્યમા કૂટેની રેખાવાળી જણાઈ સમગ્રશાહે પણ તેને દોષિત જણાવી આવેલા માણસો સાથે નવી કઠારના શિક્ષા મોકલી ફરીથી કામ આજ્ઞા કરી તે ફલહીના બે કટકા થઈ ગયા આથી ગણાનો મ ની અને સમગ્રશાહના અધિકારી માણસો ખિન્ન થયા અને અષ્ટમ તપ કરી ડાહને સથાગે જ્યાં પ્રજાધકાર કહ્યું છે કે—નીજી ગત્રે સાક્ષાત્ શાસનદેવી અને ઉપદેશક ત્ર્યક્ષ થઈ મ ની પ્રત્યે બોલ્યા કે—‘મ નીશ્વર ! આપ આજેમા શિરામણિ અને જૈનધર્મના વિજા હોવા છતાં પણ અજાની જેમ કેમ થયા ? અમહાર ગમણુ કર્યા વિના આજે કેમ કર્યો ? તેમ કવુ શુ તમને ઉચિત છે ? સમગ્રસિંહના ભાગ્યથી કાર્યસિદ્ધિ થશે ખાણુના અમુક ભાગથી તે જિંબ મેળવે શાસનદેવ-દેવીના વચન પ્રમાણે ગદ્ગદગત્ન-સદશ નિર્દોષ શિક્ષા-ફલહી મેળવી

મ ની(પાતા)એ પાટણુમા સમગ્રશાહને સમાચાર પહોંચાડ્યા હેસલશાહે વધામણી લાનનાગને પુત્ર(સમગ્રશાહ) દ્વારા બે પદ્મસૂત્ર અને સોનાની છલ દાત સાથે અપાવી આચાર્યો સાધુઓ આવેળ વગેરે સધને એકત્ર કરી મહોત્સવ આજ્ઞા કર્યો સધપૂજા, દાન વગેરે કયા પછી હેસલશાહે સધ આગળ બે ટાથ જોડી નિરાપના કરી કે—‘ સધના આદેશ પસાયથી મલનાયની મૂર્તિ માટે ફલહી દૂપણુગતિ થઈ છે, તો આ ફલહીથી જિંબ કળાવુ કે મ નિ(વસ્તુપાલ)—સળધી ફલહીથી ? ’ સધે પૂર્વોક્ત ત્ર્યક્ષના આચાર્યો

તે વખતે સધના માણસોએ જણાવ્યું કે—દેવમ દિગ વગેરેના સર્વ

તેની ટિપ્પણીમા ‘મમ્માણ’ વહા પર હે હસ્તા કુછ પતા નહી લગા જણાવે છે પરંતુ અમારા ગણના પ્રમાણે મમ્માણપાણાણોની ખાણ નાગપુર (નાગોર) પાસે હતી એમ પ્રજાધકોષ ઉપદેશતરિણી નિ ના હલ્યેબથી જણાય છે

૧૧૦૨ માતાન પ્રણામ કરી તેણીને સુખચા ૧ પૂજી રૂદ્રાએ કહ્યું—મહેને ભટ-
સુખ કેમ ન હોય ? જેનો દિલ્લીમાં તુ પુ- છે અને ગુજરાતમાં વસ્તુ
પાલ છે તા તબ્બ ૧૭૨— એ મણુ છે ? રૂદ્રાએ તેના વિનય પ્રકારે પ્રત્ય
પૂનઃ જના ત મ્હો ત્યાર તા તબ્બે મ્હુ કે— તેને મહી કેમ ન આપે ?
રૂદ્રાએ કહ્યું— આભેયો છ ત્યા દેખાટ મસાસારોને મોત્રી બોલાવી
વસ્તુપાલન ૧ ૧૧૦૨ મ રીએ બેટ આપી રાજાએ બોલાવી મ્હુ— માલએ
મા રી અધિક તન પુ તરીકે માનેતો છે તેથી તુ મારો ભાઈ છે મમારી માતા
તારી સ્તુતિ કર છે અની રીતે સુખવાર્તા કરી મોગા ઉત્સવપૂનઃ વસ્તુપાલને
ગોતાની માતાની આગળ કરી દિલ્લીમાં લઈ ગયા પૂનઃકાલના આનાસમાં
આનાસ કરા મો ગોતાના મુમે સુવતાને નિમ પામી પૂનઃકાલને ધરે
બાજન પ્રાની મ રીમરન ગોતાને મહેલે બોલાવ્યા વિનયપૂનઃ સ માર કરી
પડે । મળી મારી પ્રસાદસ્થાનમાં એક મોડ સોનેયા આપીને મ્હુ કે— મહ
મા ૧ વસ્તુપાલે કહ્યું— ‘રાજન્’ શૂર્જરભૂમિ સાથે આપ બાદ-
શાહને યાવજીવ સ ધિ હો, મમ્માલી-ખાલથી પાવ પાપાલુ અપાવો
તા તબ્બ ત રીકારી ધીરજ આપી

ત પાવ ફલહી (મમ્માલી પાપાલ) તા તના આદેશથી પૂનઃકાલ નય
પવન પર મોત્રી તમા એક ઝગપબદેન-ફલહી ખીજ પુ-ગીક-ફલહી રીજ
કુપર્ધિયક્ષની ગોથી ચક્રેનરીની અન પાવમી તેજલપુરમાં શ્રીપાર્શ્વ-ફલહી-
મ રીશ્વર પાછા ફરી ગોતાના ન રિ ગયા નિ નિ

—નિ સ ૧૮૦૫માં રચારેન રાજશેખરમૂરિનો નળ ધકોપ (વસ્તુ-
પાલમળ ધ) [હેમચ દ્રાચાય -અ થાનની પાટલુથી પ્રકાશિત]

૨૧ નાતુ જયનીશોધારક નળ ધ (આત્માનંદ સભા બાનનગરથી
પ્રકાશિત)ના સપાદક શ્રીયુત જિનવિજયએ તેના ઉત્પદ્ધાત ૫ કરમાં
બાદશાહ કે આધીનમ મમ્માળની સમમરની માને થી નિર્મિત મહુન ઉંચી જાતિકા
પથર નિકળતા થા । સમરામાદને વહાસે પથર કેને વી રજાજન માગી । બાદશાહને
મુગી પૂવઝ રેને દિયા । આ નમારો જણા યુ છે પરતુ તે ઠી નથી મમરા
ગાહે મહીપાલ તા તના સ્વાધીનમાં રહેવી આનાસમ્હુ ખાલુથી પાપાલુ
ફલહી મ ગાવી ખી એમ ઉપદ્રવ તાસ-નળ ધથી સ્વપ જણાય છે વિરોધમાં

મ નીએ શ્રેષ્ઠ ગ્ધમા સ્થપાવેની, આગળ-પાછળ દોગડાએ વળગેલા ઘણા માણસો વગેરે તેમજ બળવાન મળદો વડે ખેંચાતી આ શિવાને મહાપરિશ્રમથી પૂર્વતથી ઉતારી કુમાન્સેના ગામના મમભૂમિ ઉપવનમા ગ્ધ સ્થાપ્યો, ત્યાં ત્રિસગમપુર વગેરે સ્થાનના નિવાસી સઘોએ આનીને સ્પર્ધાપૂર્વક ઉત્સવ કર્યો મ નીએ મમગશાહને મમાચાર આપવા પાટણ માણસ મોકલ્યો કે ફલહી કુમાન્સેનામા આવે ન છે

સમગશાહે મળવાન બળદો માટે ગાધ ડગની, લોગાએ સમગશાહ અને તેના પિતા દેસલશાહની પ્રશસા કરવા પૂર્વક કન્ય ન લેના ઘણી ખુશીથી બળદો આપ્યા તેમાથી ૨૦ બળદો લીધા જેના બળદો ન લીધા તેને ખિનતા થઈ સમગશાહે મધુ વચનોથી તેઓનો સકાર કર્યો બળદો સાથે દર ગાકુ કુમાન્સેના ગામે મોકલ્યુ માર્ગેપચાર-કુશલ માણસો સાથે મોકલ્યા ફલહીના વિગેષ ભાગથી લોહબદ્ધ ગાકુ પણ ચૂણું થઈ ગયુ મ ની(પાતા)એ ફરી મમગશાહ પાસે ગાકુ મગાવ્યુ, તે પણ ભાગી ગયુ આ ખબર મળતા ચિંતાથી મમગશાહની નિદ્રા દૂર થઈ હતી શામનદેવીથી આશ્વાસન મળતા ઝંઝા ગામથી દેવતાધિષ્ઠિત ગાકુ મળ્યુ, ત્યાર પછી ગાકુ ચાલતા પદે પદે વાતી-પૂજતી ફલહી ખેગાનુપુન્મા આની સઘ તરફથી પ્રવેગાત્મન થયો

પ્રથમમા જણાવેલ ઉપર્યુક્ત વિસ્તૃત વર્ણન સમગસમા નથી ગસમા માન સક્ષેપમા જણાવ્યુ છે -ગણાણ (મલીપાલ) પોતે જાતે આણને કાઠે ટાંગે નહા હતા સૂનધારો ટાકણનો ઉપયોગ કરી ધન ગણી ભાગતા હતા જેમ મમુદ્ર-મથન કરી નામુકિ દ્વારા ગતો મેળવ્યા હતા, તેમ વીર સમરે અતિ જયણપૂર્વક ફલહી આણી કુમાન્સે (કુમાન્સેના ગામે) અને ત્રિસીગમ(ત્રિસગમપુર-મહીપાલ ગણાની ગજધાની)નગરમા ચોરજ્વ થયો ફલહી દેખીને ધર્મી જનોના મનમા આનંદ માતો ન હતો અલયદાનમા અગ્રેસર કરુણાગસમા ચિત્તવાળા શાહે ખેગલૂમા ફલહી આવતા દેદીઓ મુશવ્યા હતા, ઘણુ ધન આણુ હતુ

પક્ષ (૨) પણ કનવો, કાગણુ & મલેચ્છોએ મુખ્ય પ્રાસાદ વિનાશ પમાણો^{૨૨} છે તેની ફગતી દેવકુલિકા(દેરી)ઓ પણ પાડી નાખી છે, તો યથાયોગ્ય નહીંને સર્વના પુણ્ય માટે કર્મસ્થાય ઈશ્વર માટે સઘ શિક્ષા આપો ત્યાં યદ્યપુણ્યનાન બોલ્યો કે-‘મુખ્ય પ્રાસાદનો ઉદ્ધાર હું કરીશ, મને અનુમતિ આપો’ સઘે કહ્યું કે-‘જો જિંબ(મૂલનાથક)ને કનવે છે, તે જ તે(મુખ્ય પ્રાસાદ)નો ફગવનાર થાઓ જેનું ભોજન, તેનું તાબૂલ પણ નુકસાન છે ધર્મકૃત્યની નહિ ચણી કરી-કર્તવ્ય સ્ત્રી રી સૌ પોતપોતાને ધરે ગના

આદેશ મળનાથી દેસનશાહ તથા સમગ્રશાહને ૫ મ આનંદ થયો ફરી પણ માણુમો અને ધન મોકવાવ્યા પાતા મનીએ પણ આ શિલા નીકળતા સૂનધારોને મોનાના ॥ કણે અને વસોના દાનથી પ્રસન્ન કર્યા હતા મહીપાલ ગણાજી આ સમાચાર સાલળી વધાવરા ખાણે આવ્યા અને તેમણે ફગતીને પ્રત્યક્ષ જિન-સમાન માની કાલેય ધનસાર, કપૂર-પુષ્પાદિથી પૂજી હતી મહાદાન, નૃત્યાદિપૂર્વક ગણાએ મહોત્સવ કરાવ્યો

સૂનધારોએ ફગતીને પર્વતથી આદ્યપૂર્વક નીચે ઉતારી આરાસણુમા પ્રવેશમહોત્સવ મ્યો આગસણુની સમીપના ગામોમાથી આવી આવિયા તે ફગતીની પણ ફૂલ, કપૂર આદિથી પૂજા કરતા હતા ગીત-ગાન, નાદ અને હર્ષનો કોલાહલ થતો હતો મહીપાલ ગણાજી પોતાના મની પાતાને સઘળી શિક્ષા આપી પોતાના નગરમા ગના

૨૨ શ્રીયુત સાક્ષર જિનવિજયજી શત્રુ જયતીથોજાર પ્રબંધના ઉપોદ્ધાત (૫ ૨૮)મા જણાવે છે કે—વર્તમાનમાં જો મુગ્ધ મંદિર હૈં ઓર નિસકા વિષ્ણુ સ્વ પુસ્તકને પ્રારંભમાં લખા હુઆ હૈં વહ, વિશ્વસ્ત પ્રમાણેસે જાના જાતા હૈં કિ ગુર્જર મહામાત્ય બાહલ (સસ્કૃતમાં વાગ્મટ) મંત્રીક દ્વારા ઉદ્ધૃત હૈં । પરંતુ પ્રબંધકારના ઉપરુક કથન પ્રમાણે જાણકમ ૧ દ્વારા ઉદ્ધૃત મુખ્ય મંદિરનો પણ મલેચ્છોએ નાશ કર્યો હતો યાથી અને ભગવતે હતો ત્યાથી કલશ-પથ ત મુખ્ય મંદિરના શિખરનો ઉદ્ધાર પાછળથી દેસનશાહ અને સમગ્રશાહે મરાવ્યો હતો-એમ પ્રબંધમા આગળ જણાયુ છે

મ નીએ પ્રેષ યથા યથાવેની, આગળ-પાછળ દોગડાએ વળગેલા ઘણા માણસો વ? તેમજ બળવાન મળદો વડે ખેંચાતી આ શિલાને મહાપન્થિમથી પર્વતથી ઉતારી કુમાગમેના ગામના મમભૂમિ ઉપવનમાં થ ગયાયો, ત્યાં ત્રિસગમપુર વગેરે ગ્રામના નિવાસી સહોએ આનીને સ્પર્ધાપૂર્વક ઉત્તર કર્યો મ નીએ મમગશાહને મમાચાર આપવા પાટણ માણસ મોકલ્યો કે ફલહી કુમાગમેનામાં આવે ન છે

મમગશાહે મળવાન બળદો માટે ગોવ કરાવી, લો (એ મમગશાહ અને તેના પિતા દેવલશાહની પ્રશન્ના કરવા પૂર્વક કન્ય ન લેતા ઘણી પુત્રીથી બળદો આપ્યા તેમાંથી ૨૦ બળદો લીધા જેના બળદો ન સીધા તેને ખિતના થઈ સમગશાહે મધુન રચનોથી તેઓનો સંભાર કર્યો બળદો સાથે દંડ ગાકુ કુમાગમેના ગામે મોકલ્યુ માર્ગોપચાર-કુશલ માણસો સાથે મોકલ્યા ફલહીના વિશેષ ભાગથી લોહબદ્ધ ગાકુ પણ ચૂલું ચર્ધ ગયુ મ ની(પાતા)એ ફરી સમગશાહ પાસે ગાકુ મંગાવ્યુ, તે પણ ભાગી ગયુ આ બળન મળના ચિંતાથી મમગશાહની નિદ્રા દૂર ચર્ધ હતી શાસનદેનીથી આશ્વાસન મળતા ઝંઝા ગામથી દેવતાધિષ્ઠિત ગાકુ મળ્યુ, ત્યાર પછી ગાકુ આવતા પહે પહે વદાતી-પૂજાતી ફલહી ખેંગાનુપુગમાં આની સહ તરફથી પ્રવેગોત્તમ થયો

પ્રબંધમાં જણાવે ન ઉપર્યુક્ત વિસ્તૃત નર્ણન સમગસમા નથી ગસમા માન સક્ષેપમાં જણાવ્યુ છે કે-ગણાણ (મલીપાન) પોતે જાતે ખાણને કાઢે દાગર ગદ્દા હતા સુનધારો દાકણનો ઉપયોગ કરી ધન ગાદો ભાગતા હતા જેમ અમુદ્ર-મથન કરી વાસુકિ દ્વારા ગતો મેળવ્યા હતા, તેમ વીર મમરે અતિ જયણાપૂર્વક ફલહી આણી કુમાગમે (કુમાગમેના ગામે) અને ત્રિમીગમ(ત્રિનગમપુર-મલીપાલ ગણાની ગજધાની) નગરમાં જોગ્ય થયો ફલહી દેખીને ધર્મી જનોના મનમાં આનંદ માતો ન હતો અલયદાનમાં અગ્રેસર કરુણાગમમાં ચિત્તવાળા શાહે ખેંગલૂમાં પાછી આવતા કેદીઓ મુખવ્યા દના, ઘણુ ધન આપ્યુ હતુ

પક્ષ (૧) પણ કંગાવો, કાગળ કે ગ્લેસોએ મુખ્ય પ્રાસાદ નિનાશ પમાજો^{૨૨} છે તેની ફગતી દેવકુલિકા(દેરી)ઓ પણ પાડી નાખી છે, તો યથાયોગ્ય વહેચીને સર્વના પુણ્ય માટે કર્મસ્થાય કરના માટે સધ શિક્ષા આપા ત્યાં કોઈ પુણ્યનાન જોયો કે- 'મુખ્ય પ્રાસાદનો ઉદ્ધાર હું કરાવીશ, મને અનુમતિ આપો ' સધે કહ્યું કે- 'જે જિંબ(મૂલનાયક)ને કંગાવે છે, તે જ તે(મુખ્ય પ્રાસાદ)નો કંગાવનાર થાઓ જેનું ભોજન, તેનું તાબૂલ પણ મુખ્ય છે ' ધર્મ-કૃત્યની વહેચણી કરી-કર્તવ્ય સ્વીકારી સૌ પોતપોતાને ધરે ગયા

આદેશ મળવાથી દેસનશાહ તથા સમગ્રશાહને પગમ આનંદ થયો ફરી પણ માણસો અને ધન મોકલ્યા-ત્યાં પાતા મંત્રીએ પણ આ શિક્ષા નીકળતા સૂત્રધારોને સોનાના કંકણો અને વસ્ત્રોના દાનથી પ્રસન્ન કર્યા હતા મહીપાલ ગણાજી આ સમાચાર સાંભળી રધાવના ખાણે આ-ના અને તેમણે ફલહીને પ્રયક્ષ જિન સમાન માની કાલેય, ધનસાગ, કપૂર-પુષ્પાદિથી પૂજી હતી મહાદાન, તત્કાલિપૂર્વક ગણાએ મહોત્સવ કરાવ્યો

સૂત્રધારોએ ફલહીને પર્વતથી આદ્યપૂર્વક નીચે ઉતારી આગસણુમા પ્રવેશમહોત્સવ કર્યો આગસણુની સમીપના ગામોમાથી આની ભાનિયે તે ફલહીની પણ ફૂલ કપૂર આદિથી પૂજા કરતા હતા ગીત-ગાન, નાદ અને હર્નનો કોલાહલ થતો હતો મહીપાલ ગણાજી પોતાના મંત્રી પાતાને સધળી શિક્ષા આપી પોતાના નગરમા ગયા

૨૨ ત્રીયુત સાક્ષર જિનવિજય ૭ શત્રુ જયતીથાપ્તાર મળ્ય ધના ઉરોદ્ધાત (૫ ૨૮)મા જણાવે છે કે— વર્તમાનમાં જો મુરય મંદિર છે ઓર નિમકા ચિત્ર રત્ન પુસ્તકકે પ્રારમ્ભે લગા કુઆ છે વહ વિશ્વસ્ત પ્રમાણેસ જાના જાતા છે કિ ગુર્જર મહામાત્ય વાહુદ (સરકુળે વાગુમટ) મંત્રીકે દ્વારા ઉદ્ધૃત છે । પરંતુ મળ્ય ધકારના ઉવત્ત મ્ત કથન મમારે જાહડમ ૧ દ્વારા ઉદ્ધૃત મુખ્ય મંદિરનો પણ મોચોએ નાશ કર્યો હતો ત્યાથી એનો ભગ થયો હતો ત્યાથી કલશ-પથ ન મુખ્ય મંદિરના શિખરનો ઉદ્ધાર પાછળથી દેસનશાહ અને સમગ્રશાહે રાખ્યો હતો-એમ મળ્ય ધમા આગળ જણાવ્યું છે

જૂનાગઢથી જતી શત્રુજયગિરિ પર આપ્યા હતા ૨૩ ખાલચદ્ર મુનિએ સૂત્રધારા દ્વાગ ફલહીને ગાડામાથી ઉતારી પર્વત પર ચડાવવા યોગ્ય નાની બનાવી હતી ૮૪ સ્કંધનાહન પુરુષો દ્વાગ જ મ્હિસે ફલહી પર્વત પર ચડી હતી તે મનુષ્યોનો ભોજન-શયનાદિ સત્કાર કરવામા આવ્યા હતા કહે છે કે જાવડાએ પહેલા જ મહિને ચડાવી હતી દેવ મદિગના દ્વાનતોગણના આગળ જોઈ તે ફલહીને શ્રેષ્ઠ નાનિંગ શિલ્પ પિતાનના જાણકાર હો । ઘડના લાગના ખાલચદ્રમુનિની શિક્ષા પ્રમાણે સુધટિત ઘટ ઉત્તેજિત થયેના જિમને મુખ્ય સ્થાનમા આવ્યું હતું દુર્જનોએ કંઈક દુર્જનતા કરી હતી, પરંતુ દેસલશાહના પુણ્યપ્રભાવથી, સાલગુપાવની હુદ્દિથી સમગ્રશાહના સત્ત્વથી દુર્જનતા મૂકી કાર્ય કરનાર થયા હતા જિમને મૂલ ગ્ધાનમા પધગવી ખાલચદ્ર મુનિએ પાટણમા દેસલશાહને સમ આન પહોચાડ્યા હતા દેવનશાહે આનંદ પચન ઉચ્ચાર્યું કે હવે- ચતુર્વિધ સઘ સાથે યાત્રાએ જઈ પ્રતિષ્ઠા કરાવીએ, ત્યારે દૃતદૃત્ય થઈએ ’

ઉદ્ધાર

ત્યાર પછી પિતા પુત્ર (દેસલશાહ અને સમગ્રશાહ) પોસહ-શાલામા સિદ્ધસૂત્રિને વાદવા આવ્યા પ્રજ્ઞામ કરી તેઓ બોલ્યા કે આપ પૂજ્યના ઉપદેશ રૂપી પાણીથી સિંચિત થયેલો અમારો આશારૂપી વૃક્ષ જે પડેલા અ કુન્નિત થયો હતો, તે નિન્ તર તે જ શ્રેષ્ઠ જલથી સિંચાતો જિમને મૂલ ગ્ધાનમા સ્થાપવાથી હાલ ફોલોન્મુખ થયેલ છે, તેને પ્રતિષ્ઠા કરનાના પ્રસાદરૂપ શ્રેષ્ઠ દોહવાથી શીઘ્ર સફળ કરા મુખ્ય મદિગના

૧૨ તથા શ્રીજીર્ગપ્રાકારાત્ મળ્ડલીકમહીમુજા ।

નવસન્નયસુરાણામધિપેન ॥ ઉચ્યતે ॥

પિશ્ચય ઇતિ ત સાધુબાન્નદ્રાગિધ મુનિમ્ ।

બાનાયવજ્રાન્ પ્રેધ્ય, શીઘ્ર શત્રુજયે ગિરો ॥

—નાભિન દનોદ્ધાર પ્રબ વ (નસ્તાવ ૪થો મ્નોક ૪૮૩-૪)

પ્રખ ધમારે જણાવ્યું છે કે ઢેલેક દિવસે ફલહી ભાડુ ગામે આની ત્યાર દર્શનોત્ક મ થતા સિદ્ધસૂત્રિને તથા પાટણના લોખને લઈ દેસલ-શાહ ભાડુ ગામે ગયા હતા, પૂજા કરી પ્રસન્નતા મેળની હતી હજારો ગૈયાઓ, બદીઓ ત્યાં એક ન થયા હતા સમગ્રગાહે પિતાના આદેશથી વસ્ત્રો વગેરથી તેઓનો સત્કાર કર્યો હતો સર્વ લોખએ ફલહીનું પૂજન કર્યું દેશવશાદની પ્રશસા કરી હતી સાહમિ વચ્ચેન થયું હતું પાનિતોષિક અપાયા હતા ઠેમણે ઠેકણે ગસ ગીતો ગનાતા હતા એ સાલળતા દેસલે ફલહીને આગળ ચલાવી પોતે ઢેલેક માર્ગ સુધી અનુગમન કર્યું હતું પછી દેશલશાહ ધરે આવ્યા નસકારે આ સખ ધમા સક્ષેપમા જણાવ્યું છે કે ભાડુ ગામમા લવ્યજનો ધણા બાનથી આવ્યા હતા અને ફલહી પૂજી હતી જેમ જેમ ફલહીને પૂજવામા આવતી હતી, તેમ તેમ કલિકાલ ધૂજતો હતો નવીન પ્રકારથી નાય ગ થતા હતા ધાર્મિક લોખનું આચરણ દેખી ચિત્ત ચમત્કાર પામતું હતું

પાલીતાણા નગ મા સઘે ફલહીને વધાવી હતી આલયદ્ર મુનિએ શીઘ્રતાથી શ્રેષ્ઠ કર્મસ્થાય કરાવ્યું હતું શુ કપૂરથી અથવા ક્ષીગસાગના સાગથી દેલ ધડી હો ? એની ભાસતી રામીની મૂર્તિ સસાર પર દૃષ્ટા કરી પ્રકટ થઈ વધામણી મળતા મનમા દર્પ માતો ન હતો દેસલ પુન (સમગ્રશાહ)ના ચર્ચિથી સહુ ગળિયાત થયા હતા

પ્રખ ધકાર જણાવ્યું છે કે અનુક્રમે ફલહી પુરીકગિર્નિની નીચે આની પાદલિખ્ત (પાલીતાણા)ના સઘે આગમનોત્સવ કર્યો શત્રુ જયગિર્નિએ પહોંચ્યાના સમાચાર શાહને આવ્યા શાહે વધામણી લાવનાર માણસો દ્વારા પર્વત પર ચડાવવાની શિક્ષા સૂચના મોકલી સાગમા સાગ અતિ કુશલ ૧૬ સૂત્રધાર-કારીગરોને પાટણથી મિત્ર ધડવા માટે મોકલ્યા નસોગના સ્વામી મોકલી ગળ જેમને પિતૃ-ચ(કાકા)-શબ્દથી બોલાવતા હતા તે આનંદ નામના મુનિને શાહે માણસો મોકલી

સૂઝિ, મુનિઓ હર્ષિત થયા. કટલાકને ઘર બેમી મનાવ્યા, કટલાક
વર્મિષ્ણ લોગે ધર્મના હર્ષથી દોડી આ-આ બાલ દેગોમા કુકુમ
પનિમઓ પામી સારી રીતે સજ્જ થઈને મધ મળ્યો કપતન જેમ
અમૃતથી સિંચિત વાય તેમ સુખ શુદ્ધ સિદ્ધસૂઝિના વામથી મધપતિ
અલિપિમ્ન થયા મુલદેરી અચ્ચિયા ભુખમા જિતનાં માભાગ્ય તી સ્ત્રીએ
રો ભરી, તિવક મગલ કર્યું પોપ વળ ને દિવમે સુમુદ્રતે સુભચિત
વડે દેવાલયમા આદિજિનને ગ્યાધ્યા કુકુમથી પિંગરિત કર્ણા કામધેતુ
પુત્ર ધર્મધારી બે ધવલ-વૃષભ ધુગએ ભુલ્યા જ્યન્મમા ચડી ઉદ્રિની
જેમ સચર્યા બોલાગ્યનતી સ્ત્રીના શિવ પગ નહેવ શાલિનો થાલ
નિટાળ્યો, શ્રેષ્ઠ ઘોડાએ હણુહણાટ કર્યો, વૃષભે સુખ સમ્પદ કર્યો આ
પ્રમાણે મહામિદ્ધિકાગક શુભ શકુન થતા આગળ મુનિનગ્નો સધ
અને શ્રાવકજનો આલ્યા તવ પણુ ન ખરે, તેમ ધણા લો । એકઠા
મળ્યા હતા મૃદગ, વામળી અને વીણાની ધ્વનિ થતી હતી બેરીના
ગભીર અવાજથી આમણ ગાજતુ હતુ, નવા પાટણુમા નવો ગગ
ઉપત થયો હતો સુખપર્વક દેવાલય મ ખાગીએ સચર્યું ઘર બેસી
કરીને કટલાકને સમજના હતા અમગના શુણુથી નિત થયેલો ગર્ધ
નિગ્લો ન જો હો હતો જ્યતો અને કાન્દો બન્ને મધપતિ આલ્યા
દંપિપાલ અને લલુક એ મહાવન દઢ વયા

પ્રણવકાર આ અબધમા જણાવ્યુ છે કે દેસલગાઉ નવું દેવાલય
થ સદગ કરાવ્યુ, તેને સિદ્ધસૂઝિની પોસણાલામા લઈ જઈ નાસક્ષેપ
નખા-યો સાગ દિવમે દેનાવયનુ પ્રધાન વિચાર્યું સુભ દિવસ આવતા
પ્રધાન માવવા ઇચ્છતા શાહે પોમણાલામા સર્વ સધ મેળવ્યો ભક્તિ
પૂવક મધનુ બહુમાન કરી દેમવગાલ સિદ્ધસૂઝિ આગળ વાસક્ષેપ
મગવવા બેઠા શુરુએ (ગાગ) તેના લલાટમા શુભહેતુ તિલક કર્યું
શુર(સિદ્ધસૂઝિ)એ ગ્વન તેના મગ્ગક ઉપગ વાસચૂર્ણ ગ્યાધ્યુ, પછી
અમગશાહના મગ્ગક ઉપગ વાસક્ષેપ નાખી આગિપ આપી ' ' તુ મધ
પતિયોમા મુખ્ય વા '

શિખરનો ઉદ્ધાગ છેદક(લગ)થી કલશપત ત પગિપૂર્ણ કગવેન છે તથા દેવની દક્ષિણ દિશામા અષ્ટાપદના આકાગવાળુ ચોનીશ જિનેશ્વરોથી યુક્ત નવુ ચે ય કગવ્યુ છે પૂર્વજોના ઉદ્ધાગ માટે સિંહે ત્રિભુવન(મડપ) આગળ ખ્યાનક મડપનો ઉદ્ધાગ કગ-ચો છે તથા હાલ પૃથ્વીપગ વિચરતા અહં તોનુ નવુ મ દિગ જિનની પાછળ કગ-ચુ છે સ્થિત્વદેનના પુન સા લ હે ચાન દેવકુલિકાઓ કગની છે જૈન અને કૃષ્ણ નામના સ્થાનીએ જિનમિત્ર સાથે આડ ઐષ દેહરીઓ કગવી છે શા પૃથ્વીલટ (પેથક)નુ કીર્તિવતાનુ-ય સિદ્ધકોટાકોટિ ચત્ય જે તુર્કોએ પાડી નાખ્યુ ૧૪ હવુ, તેને હુગિશ્વરના પુન સા કેસવે ઉદ્યુ છે તેમ જ દેવકુલિકાના લેપ વગેરે ખીજુ જે નષ્ટ થયેન હવુ તે સર્વ પુણ્યશાલીઓએ કોઈએ કઈ, કોઈએ ક સિમેમ કગ-ચુ છે તીર્થમા સર્વ સ્થાનએ પૂર્વની જેમ થઈ ગરા છે કે જેથી કોઈ કયાય લગ જાણી શકે નહિ તો હવે કલશની દડની તેમ જ ખીજ સર્વ અહં તોની પ્રતિષ્ઠા કગવની છે

સ ધ-પ્રયાણ

સા દેસને શ્રદ્ધ સનિ જ્યોતિષી આરએ વગેરેને જોનારી પ્રતિષ્ઠા-મુદ્દર્ત જાવગ-ચુ નિર્ણય થતા લખપત્રિકા મુખ્ય જોશી દ્વારા લખાની, તેનો સ કાગ કરી ઉત્સવ કર્યો પ્રતિષ્ઠાસમન સમીપ આવતા દેસલે સર્વ દશોમા પોતાના કુટુમના માણસો પુન, પૌન, મરીઓ વગેરેને મોકલી સ્થાને આમ નણુ કર્યું

ગસકારે ખાયમી લાપામા જણાવ્યુ છે કે સ ધે ગણુ લકિતથી પાટ સ્થાપેલા ગણુધગ-આચાર્યે લય-મુદ્દર્ત ગણીને નિચાર્યું સર્વ સ્થેતાન

૨૪ રતનમ દિરગણિ (વિ સ ૧૫૧૭મા શ્લોજમખધ વ ના કર્તા)એ ઉપદેશવર ગિણી (ય વિ ગ્રંથમાવાથી પ્રમાણિત પૃ ૧૩૬-૧૩૭)મા જણાવ્તુ છે કે યોગિનીપુર(દીલ્હી)થી સોરઠમા આવેન એક લાખ ને એશી હજાર લશ્કર (રહેછોએ) સ પેથક અને ઝાઝણુશાહના કરાવેના સોનાની ખોલથી મટેલા આ મદિરને ગ્રંથ શકુજય પર ચડી જાવનારો સ્થાપેની પ્રતિમાનો લગ કરો હતો

બ્રહ્માણુગરુડના શ્રીજગત્સૂત્રિ ચા-યા હતા શ્રીનિર્ગતિગરુડના આમ
 દેવસૂત્રિ ચા-યા હતા, જેઓએ દેવમની યાનાનો ગમ^{૨૫} કર્યો છે
 નાણુગણુરૂપી આકાશને ભૂપિત કન્વામા અર્થમમાન મિદ્ધમેન
 આચાર્ય દેવમ માથે ચા-યા હતા બુદ્ધગણુના શ્રીરમ્ધોપસૂત્રિ
 ઉરુગના આનદપૂર્વક ચા-યા હતા ગજગુરુ એવા અપન્નામને ધાગણુ
 કગનાગ નાગે ગરુડના શ્રીપ્રભાનદસૂત્રિ ચા-યા હતા શ્રીહિમસૂત્રિ
 સતાનીય શુદ્ધભાવનાવાળા પવિત્ર શ્રીનજ્જમેનસૂત્રિ પવાર્ધા હતા બીજા
 પણુ સિંહ સિંહ ગરુડના આચાર્યો મધપતિ દેવમ માથે ચા-યા હતા
 ચિનકૂટ, વાલાક, મર, માલન વગેરે દેગામા ન્દવા પદ્મથ પ્રાય
 સર્વે મુનિઓ મળ્યા હતા શુભ નાગ અને શુભ મુખૂર્ત્ત શ્રીસિદ્ધસૂત્રિ
 સર્વ દર્શની અને દેવમની સાથે ચા-યા દેસલે તેમનો પ્રવેશોત્સવ
 કર્યો હતો.

અન્ય સઘ અને વ્યવસ્થા

મધપતિ જૈન અને કૃષ્ણ સ દેસવના રનેટગુણુધો બધાર્ધ
 ચા-યા હતા મોતીઓમા ગુણુસયોગ કગનાગ (પરાનના) હુગિપાલ,
 ચતુગ સ દેવપાલ, શ્રીનત્સકુલના સ્થિરદેવના પુત્ર લલક યાનામા
 ચા-યા સમગશાહના સન્માનથી ઉત્સાહિત થઈ સોની પ્રહલાદન,
 સત્યનયની ઉત્તમ આવક સોદાગ્ર મળ્યા વર્મવીગ વીન શ્રારક, દાનેશ્વરી
 દેવગજ વગેરે સમગશાહના અનુગમથી યાનામા સાથે ચા-યા હતા
 પ્રબધકારે કહ્યું છે તે નખતે ગૂજર્ગભૂમિમા જે કોઈ પણુ શ્રારકો

૨૫ ભૂવ્યો ટિપ્પણી ૧૮ ૧થા ૧૫ મી એ ઉપરથી સ્પષ્ટ સમય તેમ છે
 કે દેસનની યાાના રાસ મપરનામ સમરાસનામના પ્રસ્તુત રાસ નિરૂતિ
 ગચ્છના અબ(આમ)દેવસૂરિએ વિ સ ૧૦૩ પહેલા-પ્રાય વિ
 સ ૧૦૭૧મા ચે ૧૧ ૭ યા ૧ શ્રી ચાણ પહેગયા પત્રી તરત રચો
 હોવો જોઈએ એથી નિકમના ૧૪મા સિકાના ઉત્તરાધની પ્રાચીન ગૂજરાતી
 સાધાની મનોહર ત્વિતી તરીકે આ રાસન ઉચ્ચ સ્થાન મળી ગકે

ત્યાગપછી ગુરુએ કહેલા સમયે (પોપ વ ૭) વાજતે ગાજતે ગૃહ મદિગ્માની આદિનાથ પ્રભુની પ્રતિમાને દેસનશાહે માગનિક ક્રિયાપૂર્વક દેવાલયમા સ્થાપી કપર્દી યજ્ઞ અને સ્વયંદેવી શાસનદેવી સમગ્રશાહના શરીરમા પધાર્યા ન્થને ગળદે બેઠા સ દેસન અને સમગ્રશાહના મમ્તક પગ સુવાસિની સ્ત્રીએ અક્ષત નાખી મગળ કર્યું સામ તે દેરાવય ચલાન્યુ શુભ શકુનો થયા પ્રથમ સઘ ચા પો માર્ગ સકીર્ણ થઈ ગયો હતો દેવાલયની આગળ ચાલતા સઘથી પગવરેના અને સુખાસન(પાલખી)મા બેઠેલા દેસનશાહ સઘનાયક થયા સમગ્રશાહ પણ અગ્વાગ બની અસ્વારોથી પગિવૃત થઈ ચાલ્યા વાજિત્રાની વ્વનિ થઈ પગલે પગલે પૂજાતુ દેવાલય પહેચે દિવસે શ ખાગિકાએ પહોચ્યુ

સમ ૧૭૭૬ શ ખાગિકાગામથી સઘ સાથે પાટણ આવ્યા હતા, તેઓએ પાસલશાનામા જઈ સર્વ સૂગિઓને યાના માટે ખમાસમણુ (વદન) આપ્યુ હતુ સઘ સાથે ગૌરપૂર્વક પ્રત્યેક ઘરે જઈ સર્વ શ્રાવણે આદ્યપૂર્વક પ્રાર્થના કરી હતી સમગ્રશાહના શુભોથી ખેચાઈ તેઓ જલ્દી આવ્યા હતા

સઘમા આવેલા મુખ્ય આચાર્યો

અગાવ સર્વ સિદ્ધાંતરૂપી મટાસાગરને તરી જવામા નૌકાસમાન શ્રીવિનયચદ્રસૂત્રિ યાના માટે ચાલ્યા હતા બુદ્ધગરૂરૂપી આકાશમા ચદ્રસમાન મનોહર ચાગિરને ધાગણુ કગના શ્રીરે નાકગસૂત્રિ સઘ સાથે ચાલ્યા હતા સર્વ ગૌરપૂર્વક તત્કાલગણુવાળા શ્રીદેવસૂત્રિગરૂરૂના શ્રી પદ્મચદ્રસૂત્રિ જિનદર્શન કે વામા ઉલસતી વાછાવાળા, ચચનતા ગહિત(ધીગ) ૫(સ)કેગરૂરૂના શ્રીમુમતિસૂત્રિ ભાવકાગરૂરૂની લક્ષ્મીના મુખને વિભૂષિત કરામા તિનક સમાન શ્રીવીન્દ્યસૂત્રિ પ્રસન્ન અત કગણે યાનામા ચા-ચા હતા ધાગપદ્મગરૂરૂના શ્રીસર્વદેવસૂત્રિ તથા

પ્રગથ્યારે જણાવ્યું છે કે-દેસવશાહ મુખાસનમા આરૂઢ થઈ દેવાવધના માર્ગદર્શીની જેમ આગળ ચાલતા હતા મોમસિંહ-મહાર પાવનો પુત્ર મધની પાછળ નજા કરતા હતા મમગશાહ શ્રેષ્ઠ ભોજન આરગદનોથી શ્રાવણની ન્યૂનતા દૂર કરતા હતા, મેના અસ્વારોથી મોનગદથી પગરેના તેઓ છતથી વિભૂષિત થઈ, અશ્વચૂરન પર આરૂઢ થઈ મધની નજા કરતા હતા વાળિયોના નાદ સાથે ગમન થતું હતું માગમા ગામના દાગ સમગ્રશાહને આવેલા જેઈ દહી, દૂધ વગેરે ભટક ધનતા હતા ગામે ગામના ધાર્મિક મધ દેસવ સધપતિના ચગણુ પૂજતા હતા 'ભૂખ્યો ભોજન કરે' એની ઠાઠા મ્વે ઉદ્ધોપણા કરાવવા પૂર્વક સ દેસવશાહ ભોજનશાલા ખુલ્લી મૂકી હતી

ગસતાર જણાવ્યું છે કે-કલિકાલમા પણ સકલ(સપ્રભાવ) પાર્શ્વપ્રભુને સેરીસામા પૂજ્યા સન્મેજ વર્ધને સકલ સધ ધોળકામા આ-યો ધોળકા થઈ લોલિયાણા પડાચો, નેમિજિન-મદિમા ઓરવ ઠરી પિપનાવી પડાચો

સેરીસાતીર્થની ઉત્પત્તિ

પ્રળવતાર જણાવ્યું છે કે-એની રીતે અર્પિશ મધ માથે પ્રયાણ કરતા સ દેસવ સેરીસા પડોચા ત્યા પાર્શ્વજિન બધર્ પ્રતિમાએ (કાઉચસગધાને) નહવા છે વગ્ગેદ્રથી પૂજતા ચગણુવાળા જે પ્રભુ આ કલિકાલમા પણ સકલ(સપ્રભાવ) છે જે(જિગ)ને પડેલા સૂતવારે મોતાની આખે પાટો બાધી એક જ ગાનિમા દેવના આદેશથી ઘડ્યું હતું, મન-શક્તિથી સકલ ઇચ્છિત પ્રાપ્ત કરના શ્રીનાગે દ્રગણુના અધીજ શ્રીદેવેન્દ્રસૂગિએ જેની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી તે જ દેવે દ્રસૂગિએ સમ્મેતગિગિયા વીસ તીર્થ કરા(જિંગો)ને અને જાતીપુરીમા ગ્હેલ નણુ તીર્થ કર(જિંગો)ને મનશક્તિથી આપ્યા એ ૩૫

હતા, તેમાંથી કોઈ પાછળ ગયું ન હતું એવી રીતે સકળ દેશોમાંથી સઘ મળ્યા પછી દેસલે સઘનું પ્રયાણ આગળ કગવ્યું મડપમાં સ્તભની જેમ સઘમાં જૈન, કૃષ્ણ, લાલક અને હરિપાલ એ ચાર મહાધર હતા.

અમલપખાનને અનુચાપિત કરવા મોટું ભેટણું લઈ સમગ્રશાહ ગજમ દિરે ગયા ખાનની આગળ ભેટણું ધર્યું ખાને સત્પ્રેમ થઈ ઘોડા સાથે તસરીફ આપી સમગ્રશાહે ગજમ(ખાન) પાસે દુષ્ટ-નિગ્રહ કરી શકે તેના યમદાન્ધ (જમાદાર) માગ્યા ખાને પણ વીર ધીર મુખ્ય દસ મહામીરો સઘરક્ષા માટે આપ્યા તેઓને અને પાછળ ગઈલા સઘને લઈ સમગ્રશાહ સઘનાયક સાથે નિર્દોષ સઘમાં મળ્યા.

ગસકારે છઠ્ઠી ભાષામાં ચાર કડીથી સઘ-પ્રયાણનું વર્ણન કરતા કહ્યું છે કે શખ નાગ્યા, અસખ્ય નાદથી કાયરો ખળભળ્યા ઘોડે ચડીને સેલ્યાગ ગજમૂત અસ્વારો સજ્જ થયા દેવાલય વેગથી ચાલતા ધુધરી-ઓના અવાજ થતા હતા સમ વિષમ ગઈ ગણતુ નહિ, કોઈ વાયેઈ ગહેતો નહિ વારિની બહુ વેગથી ચાલતા ધગણી ધડકતી હતી, ધૂળ ઊડતી હતી, માર્ગ સૂઝતો ન હતો ઘોડા ડણડણતા હતા ઊંટ અવાજ કરતા હતા, બળદ વેગથી ચાલતા હતા સાદ કર્યો સભળાતો ન હતો, તેથી ખીજે માણસ બોલ-જવાબ દઈ શકતો નહિ ગમે જેમ તાગગણુ ઊગ્યો હોય તેમ દીનીઓ ઝળઝળતી હતી પાયદલનો પાગ પામી શકાતો ન હતો મુખાસન(પાલખી) વેગથી ચાલતું હતું શુદ્ધિવત મહુ પુણ્યવત પરિકર્મમાં અતિનિશ્ચલ દેસલસાહ આગેવાન થઈ સચરતા હતા પાછેવાન તરીકે સૌમસિંહ(-)સા સહજના પુત્ર, સાગણુશાહ-લૂણિગના પુત્ર, સૌમજીથી યુક્ત થઈ ચાલતા હતા સમગ્રશાહ અસવાગમાં પોતાની જોડ કરી ઘોડા પર ચડી ચારે તરફ હીડતા હતા અને સઘને જે અસુખકર હોય, તે જોતા હતા-તપાસ કરતા હતા.

હતા ત્યારથી આ શ્રેષ્ઠ તીર્થ દેવેન્દ્રસુગિએ સ્થાપ્યું છે, જે દેવપ્રભાવથી ભવ્ય જનોના વાહિતને પૂરે છે ૨૬

સ દેસલે સેરીસામાર^{૨૭} સ્નાન, મહાપૂજા, મહોત્સવ કરવા પૂર્વક મહાધ્વજ અર્પી આરતી કરી સમગ્રશાહે ભોજનાદિ દાન આપ્યું અષ્ટાહ્નિકા પછી પ્રયાણ કરી સઘ સાથે દેસલશાહ ક્ષેત્રપુર પહોંચ્યા ત્યાં પશુ અતિભક્તિથી અર્હતપ્રતિમા પૂજી ધોળકા ગયા પ્રત્યેક ગામ, નગર વગેરેમાં ચૈત્યપગિપાટી કઠ્ઠા, મહાધ્વજ, પૂજા આદિથી પુણ્ય ઉપાર્જન કરતા સ દેસલ અનુક્રમે પિપ્પલાલીપુરે પહોંચ્યા ત્યાંથી સુ કરીકગિગિને જોઈ દેસલશાહ અમૃતમગ્ન હોય તેમ પ્રસન્ન થયા જ્યત સમાન સમગ્રને આગળ કરી ચતુર્વિધ સઘ સાથે મહાકાર્યો સાધતા

૨૬ " સઘપ્રયાણકેષ્વેવ, દીયમાનેષ્વહનિશમ્ । શ્રીસેરીસાહવસ્થાનપ્રાપ્ત દેસલસદ્ગુણ ॥ શ્રીધામેયજિનસ્તસ્મિન્નૂધ્વપ્રતિમયા રિયત । ધરણદ્રાગસસ્થાદ્ધિ, સ્કલો ય કળાવપિ ॥ ય પુરા સુપ્રધારેણ પટ્ટાચ્છાદિતચક્ષુષા । ઇકસ્વામેવ શવયા, દેવાદેશાવદયત ॥ જ્ઞાનાગેન્દ્રગણાધીશૈ શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરિભિ । પ્રતિષ્ઠિતો મન્ત્રશક્તિસમ્પન્નસન્નિહિતૈ ॥ નૈરેવ સમ્મેતગિરેર્વિંશતિસ્તીર્થનાયકા । આનિન્યિરે મન્ત્રશક્ત્યા, ત્રય વાન્તીપુરીસ્થિતા ॥ તદાદીન્ સ્થાપિત સત્, તીર્થ દેવેન્દ્રસૂરિભિ । દેવપ્રભાવભિભવિ, સમ્પન્નજનવાન્નિહિતમ્ ॥ "

—નાભિન દેનોદ્ધાર નબ ધ (પ્રસ્તાવ ૪ થો શ્લોક ૩૨-૩૩૪)

૨૭ સ્નાન દિરગપિએ સેરીસા સબ ધમા આ પ્રમાણે જણાવ્યું છે—
'તવા સેરામસ્તીર્થ દેવચ દ્રશ્યહ્રેભારાપિતચક્રેશ્વરીદત્તસવકાયતિદિવરેણ ત્રિભૂમિમય —ચતુર્વિંશતિગુરુકાયોત્સર્ગિશ્રીપાશ્વાદિપ્રતિમાસુ દર પ્રામાન્ ઇકરાત્રિનયે કૂત । તદ્ તાથ કલિકાલેડપિ નિસ્તુલપ્રભાવ કુચ્યતે ॥ '

—ઉપદેશાતર ગિણી (ય વિ નયમાલા તરકુથી પ્રકાશિત પૃ ૫)

અર્થાત્—સેરીસાતીર્થ દેવચ દ્રશ્યહ્રેભારાવેલ ચક્રેશ્વરીએ આપેલ સવ કાય —સિદ્ધિ વરદાનનડે ચોવીશી મહોટા કાલસ્સગ્ગીઆ શ્રીપાશ્વ વગેરે પ્રતિમાઓથી સુદર ન્પૂ જુમિનાજો પ્રાસાદ એક રાતમાં કર્યો હતો તે તીર્થ મહાકાલમાં પશુ અતુ ન પ્રભાવક જોવાય છે

હતા ત્યાગથી આ શ્રેષ્ઠ તીર્થ દેવેન્દ્રસુગિએ સ્થાપ્યું છે, જે દેવપ્રભાવથી
લવ્ય જનોના વાંછિતને પૂરે છે ૨૧

સ દેસલે સેરીસામા^{૨૭} આન, મહાપૂજા, મહોત્સવ કરવા પૂર્વક
મહાધ્વજ અર્પી આગતી કરી સમગ્રશહે ભોજનાદિ દાન આપ્યું
અષ્ટાભિનિકા પછી પ્રયાણ કરી સઘ સાથે દેસલશાહ દ્વેનપુર પહોંચ્યા
ત્યાં પણ અતિભક્તિથી અર્જપ્રતિમા પૂજા ધોળકા ગયા પ્રત્યેક ગામ,
નગર વગેરેમાં ચૈત્યપગિપાટી કરતા, મહાધ્વજ, પૂજા આદિથી પુણ્ય
ઉપાર્જન કરતા સ દેસલ અનુક્રમે પિપ્પલાલીપુરે પહોંચ્યા ત્યાંથી
સુકરીકગિગિને જોઈ દેસલશાહ અમૃતમંત્ર હોય તેમ પ્રસન્ન થયા જ્યત
સમાન સમગ્રને આગળ કરી ચતુર્વિધ સઘ સાથે મહાકાર્યો સાધતા

૨૬ ^{૨૬} સઘપ્રયાણેષ્વેવ, દીવમાનેષ્વહાનંશમ્ । શ્રીસેરીસાહવસ્થાનપ્રાપ દેસલસંજ્ઞપ ॥
શ્રીધામેયજ્ઞિનસ્તરિમનૂષ્વપ્રતિમયા સ્થિત । ધરણે દ્રાશસસ્થાદિ, સ્કલો ય કલાવપિ ॥
ય પુરા સુપ્રધારેણ, પટ્ટાચ્છાદિતચક્ષુષા । ઇકસ્યામેવ ગર્વયા, દેવાદેશાન્ધદયત ॥
શ્રીનાગે દ્રગળાધીશૈ શ્રીમદ્દેવે દ્રસરિમિ । પ્રતિષ્ઠિનો મન્નશક્તિસમ્પન્નસકલેહિતૈ ॥
તેરેવ સમ્મેનગિરેર્વિશતિસ્તીર્થનાયકા । આનિચ્ચિરે મન્નશક્ત્યા, ત્રય કાન્તીપુરીસ્થિતા ॥
તન્નાતીન્ રથાપિત સત્, તીર્થ દેવે દ્રમૂરિમિ । દેવપ્રભાવવિભવિ, સમ્પન્નજનવાન્નિહતમ્ ॥”

—નાભિન નોહાર નળ ધ (પ્રસ્તાવ ૪ શ્લો ૨૨-૩૪)

૨૭ ૨ નમ દિરગણિએ સેરીસા સળ ધમા આ પ્રમાણે જણાવ્યું છે—
તથા સેરામન્તીય દેવચ દ્રક્ષુલ્લકારાધિતચક્રેશ્વરીદત્તસવકાર્યસિદ્ધિવરેણ ત્રિમૂર્તિમય
—ચતુર્વિંશતિશુભકાયોત્સર્ગિ શ્રીપામ્યાદિપ્રતિમાસુ દર પ્રાભાદ ઇકરાત્રિમયે કૃત । તત્
તાર્થ કળિકાલેષિ નિરતુલ્યપ્રમાવ દૃશ્યતે ॥’

—ઉપદેશતર ગિણી (ચ વિ ૩ યમાલા તરકથી પ્રકાશિત ૫ ૫)

અર્થાત્—સેરીસાતીર્થ દેવચ દ્રક્ષુલ્લકે આરાધેવ ચક્રેશ્વરીએ આપેલ
સનકાય—સિદ્ધિ વરદાનવડે ચોવીશી મહોટા કાલરસંગીઆ શ્રીપાશ્વ વગેરે
પ્રતિમાઓથી સુદર ૪૫ જૂથિવાળો પ્રાસાદ એક રાતમાં કર્યો હતો તે તીર્થ
કલિકાલમાં ૫૫ અતુલ પ્રભાવક જોવાય છે

હતા ત્યારથી આ શ્રેષ્ઠ તીર્થ દેવેન્દ્રસૂરિએ સ્થાપ્યું છે, જે દેવપ્રભાવથી
ભવ્ય જનોના વાહિતને પૂરે છે ૨૬

સ દેસલે સેરીસામા^{૨૭} સ્નાન, મટાપૂજા, મહોરઠવ ઠંવા પૂર્વક
મહાધ્વજ અર્પી આગતી કરી સમગ્રથાહ ભોજનાદિ દાન આપ્યું
અષ્ટાહનિકા પછી પ્રયાણ કરી સઘ સાથે દેસલથાહ દ્વેનપુર પહોંચ્યા
ત્યાં પણ અતિભકિતથી અર્હતપ્રતિમા પૂજા ધોળકા ગયા પ્રત્યેક ગામ,
નગર વગેરેમાં ચૈત્યપગિપાટી કરતા, મહાધ્વજ, પૂજા આદિથી પુણ્ય
ઉપાર્જન કરતા સ દેસલ અનુક્રમે પિપ્પલાલીપુરે પહોંચ્યા ત્યાંથી
સુડરીકગિરિને જોઈ દેસલથાહ અમૃતમંડળ હોય તમ પ્રસન્ન થયા જ્યેષ્ઠ
સમાન સમજને આગળ કરી ચતુર્વિધ સઘ સાથે મટાકાર્યો સાધતા

૨૬ “ સઘપ્રયાણકેષ્વેવ, સીયમાનેષ્વહર્નિશમ્ । શ્રીસેરીસાહ્યસ્થાન પ્રાપ્ત દેસલસહજ ॥
શ્રીચામેયજિનસ્તસ્મિન્નૂધ્વપ્રતિમયા સ્થિત । ધરણે દ્રાશસસ્થાદિ, સ્કલો ય કળાવપિ ॥
પુરા સૂત્રધારેણ પટ્ટાચ્છાદિતચક્ષુષા । યદ્વક્ત્યામેવ શર્વયા, દેવાદેશાદષટ્પત્ન ॥
શ્રીનાગેન્દ્રગણાપીઠે શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરિમિ । પ્રતિષ્ઠિતો મન્ત્રશક્તિમમ્પન્નસકલેદિતૈ ॥
તેરેવ સમ્મતગિરેર્વિંશતિસ્તીર્થનાયકા । બાનિનિરે મન્ત્રશક્ત્યા, ત્રય ક્ષાન્તીપુરાસ્થિતા ॥
તદાદીન્ સ્થાપિત સર્વ, તીર્થ દેવેન્દ્રસૂરિમિ । દેવપ્રભાવવિભવિ, સમ્પન્નજનવાન્નિહતમ્ ॥ ”

—નાભિન દનાધાર નબધ (નરતાન ૪ થો શ્લોક ૩૨ -૩૩૪)

૨૭ રતનમંદિર ।પિએ સેરીસા સબધમાં આ નમાવે જણાવ્યું છે—
'તવા સેરાસક્તીર્થ દેવચ દ્રક્ષુહકેનારાધિતચક્રેશ્વીરદત્તસવકાયસિદ્ધિવરેણ ત્રિભૂમિમય
—ચતુર્વિંશતિગુરુકાયોત્સર્ગિશ્રીપાશ્વાદિપ્રતિમાસુ દર પ્રામાદ ઇકરાત્રિમધ્યે કૂલ । તવ
સીર્થ કલિકાલેઽપિ નિસ્તુલપ્રમાવ વૃક્ષ્યતે ॥ '

—ઉપદેશતરંગિણી (ચ વિ નથમાલા તરકથી પ્રકાશિત પૃ ૫)

અર્થાત્—સેરીસાતીર્થ દેવચ દ્રક્ષુહકે આરાધેન ચક્રેશ્વરીએ આપેલ
સનકાય—સિદ્ધિ વરદાનવડે ચોવીશી મહોટા કાઠેસગીઆ શ્રીપાશ્વ વગેરે
પ્રતિમાઓથી સુદર નજી બુમિવાળો પ્રાસાદ એક રાતમાં મર્યો હતો તે તીર્થ
કલિકાલમાં પણ અતુલ પ્રભાવક બેવાય છે

હતા ત્યાગથી આ ગ્રેષ્ઠ તીર્થ દેવે દ્રસ્યગિએ સ્થાપ્યુ છે, જે દેવપ્રભાવથી ભવ્ય જનોના વાહિતને પૂરે છે ૨૬

સ દેસલે સેરીસામા^{૨૭} સ્નાન, મહાપૂજા, મહોત્સવ કરવા પૂર્વક મહાધ્વજ અર્પા આનંતી કરી સમગ્રશાહો ભોજનાદિ દાન આપ્યુ અષ્ટાહ્નિકા પછી પ્રયાણ કરી સઘ સાથે દેસલશાહ ક્ષેત્રપુર પહોચ્યા ત્યાં પણ અતિભકિતથી અર્દ્રપ્રતિમા પૂજા ધોળકા ગયા પ્રત્યેક ગામ, નગર વગેરેમા ચેલપા પાટી કરતા, મહાધ્વજ, પૂજા આદિથી પુણ્ય ઉપાર્જન કરતા સ દેસલ અનુક્રમે પિંપલાલીપુરે પહોચ્યા ત્યાંથી સુડરીકગિગિને બોધ દેસલશાહ અમૃતમંડ હોય તેમ પ્રસન થયા જ્યત સમાન સ્થમને આગળ કરી ચતુર્વિધ સઘ સાથે મટાકાર્યો સાધતા

૨૬ સઘપ્રયાણનેષ્વેવ લીયમાનેષ્વહનિશ્ચન્ । શ્રીસેરીસાહ્યસ્થાનપ્રાપ દેસલસહ્ય ॥
શ્રીવામેયજિનસ્તસ્મિન્નૂધ્વપ્રતિમયા સ્થિત । ધરણે દ્રાગસસ્થાદિ , સકલો ય કલાવપિ ॥
ય પુરા સૂત્રધારેણ, વદ્યાચ્છાદિતચક્ષુઃ । ઇક્સ્યામેવ શવયા દેવાદેશાદયદયત ॥
શ્રીનાગે દ્રગણાધીશે શ્રીમદ્દેવે દ્રસ્યરિમિ । પ્રતિષ્ઠિનો મન્ત્રશક્તિમમ્પત્તસલ્લેહિતૈ ॥
તેરેવ સન્મેતગિરેર્વિંશતિસ્તીર્થનાયકા । આનિન્યિરે મન્ત્રશક્ત્યા, ત્રય કાન્તીપુરાસ્થિના ॥
તદાદા સ્થાપિત સત્, તીર્થ દેવે દ્રસ્યરિમિ । દેવપ્રભાવવિભવિ, સમ્પત્તજનવાહિતમ્ ॥”

—નાભિન દનોદ્ધાર મળ ધ (પ્રસ્તાવ ૪ થી ૨૫૦ ૩૨૮-૩૩૬)

૨૭ રતન દિરગણિએ સેરીસા સળધમા આ પ્રમાણે જણાવ્યુ છે—
“તથા સેરાસક્રતીય દેવચંદ્રશુલ્કેનારાધિતચક્રેશ્વરાદત્તસવકાર્યસિદ્ધિવરેણ ત્રિભૂમિમય —ચતુર્વિંશતિગુરુકાયોત્સર્ગિશ્રીપાષાદિપ્રતિમાસુ દર પ્રાપ્તાદ ઇકરાત્રિમયે કૃત । તદ્ તોય કલિકાલેડપિ નિસ્તુલ્યપ્રભાવ દૃશ્યતે ॥”

—ઉપદેશતર ગિણી (ય વિ ૨૫માવા તરકથી નકાશિત પૃ ૫)

અર્થાત્—સેરીસાતીય દેવચંદ્રશુલ્કે આરાધેન ચક્રેશ્વરીએ આપેલ સવ મય—સિદ્ધિ વરદાનનડે ચોવીશી મહોટા મહસ્તસગીઆ શ્રીપાશ્વ વગેરે પ્રતિમાઓથી સુદર વધુ ભૂમિવાળો પ્રાસાદ એક રાતમા મરો હતા તે તીર્થ મલિકાલમા પણ અત્યુચ પ્રભાવક જોવાય છે

હતા ત્યાગથી આ શ્રેષ્ઠ તીર્થ દેવેન્દ્રસૂત્રિએ સ્થાપ્યુ છે, જે દેવપ્રભાવથી
લવ્ય જનોના વાઙ્મતને પૂરે છે ૨૬

સ દેસલે સેરીસામા^{૨૭} આન, મહાપૂજ, મહોત્સવ કરવા પૂર્વક
મહાધ્વજ અર્પી આગતી કરી સમગ્રશાહ ભોજનાદિ દાન આપ્યુ
અષ્ટાદ્વિકા પછી પ્રયાણ કરી ઋષ સાથે દેસલશાહ દ્વેનપુર પહોંચ્યા
ત્યાં પણ અતિભક્તિથી અર્હતપ્રતિમા પૂજી ધોળકા ગયા પ્રત્યેક ગામ,
નગર વગેરેમાં ચૈત્યપગિપાટી કરતા, મહાધ્વજ, પૂજ આદિથી પુણ્ય
ઉપાર્જન કરતા સ દેસલ અનુક્રમે પિંપલાલીપુરે પહોંચ્યા ત્યાંથી
સુકરીકગિગિને બેઠા દેસલશાહ અમૃતમઝ હોય તમ પ્રસન્ન થયા જયત
સમાન સમગ્રને આગળ કરી ચતુર્વિધ સઘ સાથે મટાકાર્યો સાધતા

૨૬ “ સઘપ્રયાગનેષ્વેવ, વીરમાનેષ્વરિનિશ્ચમ્ । શ્રીસેરીસાહ્યસ્થાનપ્રાપ્ત્વ દસલસહ્સ ॥
શ્રીચામેયજિનસ્તસ્મિન્નૂધ્વપ્રતિમયા સ્થિત । ધરણે દ્રાશસસ્વાદિ, સ્કલો ય કલાવપિ ॥
ય પુરા સૂત્રધારેણ, પટ્ટાચ્છાદિતચ્છુપા । ઇકસ્યામેવ શવયા, દેવાદેશાદઘદયત ॥
શ્રીનાગે દ્રગણાધીશૌ શ્રીમદ્દેવે દ્રસુરિમિ । પ્રતિષ્ઠિતો મન્ત્રશક્તિસમ્પન્નસકલેદિતૈ ॥
તૈરેવ સમ્મેતગિરેર્વિશતિસ્તીર્થનાયકા । બાનિન્યિરે મન્ત્રશક્ત્યા, ધ્રુવ કાન્તીપુરાસ્થિતા ॥
તદાદીદ સ્થાપિત સ્ત્વ, સીવ દેવે દ્રસુરિમિ । દેવપ્રભાવવિભવિ, સમ્પન્નજનવાન્નિહતમ્ ॥ ”

—નાલિન દનોદ્ધાર ૧૭૫ (પ્રસ્તાવ ૪ થી મહોત્સવ ૩૨૫-૩૩૪)

૨૭ રત્નમ દિવસિ એ સેરીસા સ બધા આ પ્રભાણે જણાવ્યુ છે—
'તથા સૈરાસક્રતીથ દેવચ દ્રસુહરેનારાધિતચક્રેશ્વરાદત્તસર્વકાયસિદ્ધિવરેણ ત્રિભૂમિમય
—ચતુર્વિંશતિગુરુકાયોત્સર્ગિશ્રીપાશ્વાદિપ્રતિમામુન્દર' પ્રામાદ ઇકરાત્રિમયે કૃત । તદ્
તીથ કલિકાલેષ્વિ નિસ્તુલપ્રભાવ દૃશ્યતે ॥ '

—ઉપદેગતર ગિણી (ય વિ ગ્રંથમાલા તરકથી નકાશિત પૃ ૫)

અર્થાત્—સેરીસાતીથ દેવચ દ્રસુહરે આરધેય ચક્રેશ્વરીએ આપેલ
સન કાય—સિદ્ધિ વરદાનરૂઝે બોવીશી મહોત્સવ કાઠસંગીઆ શ્રીપાશ્વ વગેરે
પ્રતિમાઓવી સુદર નજી ભૂમિવાળો નાસાદ એક રાતમાં કર્નો હતો તે તીથ
લિકાલમાં પણ અત્યુત પ્રભાવક લેવાય છે

હતા ત્યારથી આ શ્રેષ્ઠ તીર્થ દેવેન્દ્રસૂરિએ સ્થાપ્યું છે, જે દેવપ્રભાવથી
લવ્ય જનોના વાંછિતને પૂરે છે ૨૬ -

સ દેસલે સેરીસામા^{૨૭} આન, મહાપૂજા, મહોત્સવ કરવા પૂર્વક
મહાધ્વજ અર્પી આગતી કરી સમગ્રશાહે ભોજનાદિ દાન આપ્યું
અષ્ટાહ્નિકા પછી પ્રયાણ કરી સઘ સાથે દેસલશાહ દ્વેનપુર પહોંચ્યા
ત્યાં પણ અતિભક્તિથી અર્હતપ્રતિમા પૂજી ધોળકા ગયા પ્રત્યેક ગામ,
નગર વગેરેમાં ચેલપગિપાટી કરતા, મહાધ્વજ, પૂજા આદિથી પુણ્ય
ઉપાર્જન કરતા સ દેસલ અનુક્રમે પિરપલાલીપુરે પહોંચ્યા ત્યારથી
સુહરીકગિરિને જોઈ દેસલશાહ અમૃતમંત્ર હોય તેમ પ્રસન્ન થયા જ્ય ત
સમાન સમગ્રને આગળ કરી ચતુર્વિધ સઘ સાથે મહાકાર્યો સાધતા

૨૬ " યથપ્રયાણેષ્વેવ, દીયમાનેષ્વહર્નિશમ્ । શ્રીસેરીસાહવસ્થાન પ્રાપ્ત દેસલસદ્ધવ ॥
શ્રીધામેયન્નિન્સત્સ્મિન્નૂધ્વપ્રતિમયા સ્થિત । ધરણે દ્રાશસસ્થાદ્ધિ, સ્કલો ય કલાવપિ ॥
ય પુરા સુપ્રધારેણ પટ્ટાચ્છાદિતચક્ષુષા । ઇકસ્યામેષ શવવા દેવાદેશાન્નદ્યત ॥
શ્રીનાને દ્રગણાધીશૈ શ્રીમદ્દેવે દ્રસ્રિમિ । પ્રતિષ્ઠિનો મન્ત્રશક્તિસમ્પન્નસકલેશિતૈ ॥
તૈરેવ મ્મમેતગિરેવિંશતિસ્તીર્થનાયકા । આનિન્યિરે મન્ત્રશક્ત્યા, ત્રય કાન્તીપુરીસ્થિતા ॥
તદાદીદ સ્થાપિત સત્, તીર્થ દેવે દ્રસ્રિમિ । દેવપ્રભાવવિભવિ, સમ્પન્નજનવાંછિતમ્ ॥ "

—નાભિન દનોદ્ધાર પ્રબંધ (પ્રસ્તાન ૪ થો શ્લોક ૩૨૮-૩૩૪)

૨૭ રત્નમ દિરગણિએ સેરીસા સળધમાં આ પ્રમાણે જણાવ્યું છે—
'તવા સેરાસવતીથ દેવચ દ્રશુલ્કેનારાધિતચક્રેશ્વરીદત્તસવકાયસિદ્ધિવરેણ ત્રિભૂમિમય
—ચતુર્વિંશતિગુરુકાયોત્સર્ગિશ્રીપાશ્વાદિપ્રતિમાસુ દર પ્રમાણે એકત્રિમધ્યે સ્થાન । તત્
તીથ કલિકાલેડપિ નિસ્તુલપ્રમાવ દૃશ્યને ॥ '

—ઉપદેશતરંગિણી (ચ વિ અથમાલા તરંગથી પ્રકાશિત પૃ ૫)

અર્થાત્—સેરીસાતીથ દેવચ દ્રશુલ્કે આરાવેલ ચક્રેશ્વરીએ આપેલ
સવકાય—સિદ્ધિ વરદાનવડે ચોવીશી મહોદા કાઠરસંગીઆ શ્રીપાશ્વ વગેરે
પ્રતિમાઓથી સુદર ત્રણ ભૂમિવાળો પ્રાસાદ એક રાતમાં કર્યો હતો તે તીથ
કલિકાલમાં પણ અતુલ પ્રભાવક જોવાય છે

દેવશાહે નાપશી કગની મહો અવ કરી ગિગ્ગિજને પૂજ્યો એક દષ્ટિથી પુ કરીકને જોઈ દર્શનથી પન્માનદને વશ થયા મમગ્શાહે મહાદાનો આપ્યા

પાલિતાણામા પ્રવેશ

ખીજે દિવસે તીર્થનાથના દર્શન કરવાની ઉત્ક યથી પ્રયાણ કરી શત્રુજયગિગિ અમીપ પહોંચ્યા લલિતાદેવી(વસ્તુપાલની પત્ની)એ મનેવા સરાવગ્ના તટ પર મમગ્શાહે સધના આવાસ કરાવ્યા

ગસકારે સાતમી ભાપામા જણાવ્યું છે કે—સ ઘે ત્યા (પિપલાલીમા) નગન્ના પગિસર (પાદર)મા પડાવ નાખ્યો વિમલગિગિના દર્શન થના અગમા આનંદ માતો ન લો પર્વતગાજને પૂજ્યો, બહુ ભક્તિથી પ્રણામ કર્યો દેસલે માગણુ જનોને દાન દીધા અનિતનિતને દ્રને મનંગે જુલન કરી, શત્રુજય શિખગ્ના સ્નામીનુ સમગણુ કરી પ્રણામ કર્યો

પાલિતાણા નગન્મા સધનો પ્રવેશ થયો, લલિત સરોવગ્ના તીર પ સ ઘે નિવેશ (ઉતારા) કર્યો કાર્ય—સહાયક લઘુભાઈ સહજે અને માહજો જલદી આની મળ્યા, ત્યારે ત્રણે(સમગશાહ સાથે) બધુએ ગગા-પ્રવટ જેવા શોભતા લતા

ખ ભાતના સ ઘનુ આગમન

પ્રબધકારે જણાવ્યું છે કે—સ દેસલ વિમલાચલ પર ચડ્યા ન લતા, તેનામા ખ ભાતથી પ્રધામણી લાવનાર માણસે આની જણાવ્યું કે— ‘દેવગિગિ(દોવતાળાદ)થી સહજપાલ અને ખ ભાતથી સાહજ સ ઘ સાથે આ-ચા છે ’ તે સમાચાર માલણી સ ઘપ્રેમ અને બ્રાત્રપ્રેમથી મમગ્શાહે અતિ હર્ષિત થયા સ ઘ સાથે સ સમગ એક યોજન સામે ગયા, બધુને મળ્યા, ભાઈઓને ગાઢ ભેટી પ્રણામ કર્યો, તેનુ મહત્તર અને

હતા ત્યાગથી આ શ્રેષ્ઠ તીર્થ દેવેન્દ્રસૂગિએ ગ્યાયુ છે, જે દેવપ્રભાવથી
લવ્ય જનોના વાછિતને પૂરે છે ૨૬

સ દેસલે સેરીસામા^{૨૭} સ્નાન, મહાપૂજા, મહોત્સવ કરવા પૂર્વક
મહાધ્વજ અર્પી આરતી કરી સમગ્રશાહે ભોજનાદિ દાન આપ્યું
અષ્ટાહ્નિકા પછી પ્રયાણ કરી સઘ સાથે દેસલશાહ ક્ષેત્રપુર પહોચ્યા
ત્યાં પણ અતિભક્તિથી અર્હતપ્રતિમા પૂજા ધોળકા ગયા પ્રત્યેક ગામ,
નગર વગેરેમાં ચૈત્યપગિપાટી કરતા, મહાધ્વજ, પૂજા આદિથી પુણ્ય
ઉપાર્જન કરતા સ દેસલ અનુક્રમે પિપ્પલાલીપુરે પહોચ્યા ત્યાંથી
સુડરીકગિગિને જોઈ દેસલશાહ અમૃતમંડળ તમ પ્રસન્ન થયા જ્યત
સમાન સમજને આગળ કરી અતુર્વિધ સઘ સાથે મહાકાર્યો સાધતા

૨૬ " સઘપ્રયાણેષ્વેવ, દીયમાનેષ્વદનિશ્ચમ્ । શ્રીસેરીસાહ્યસ્થાનપ્રાપ્તે દેસલસહ્ય ॥
શ્રીવામેયજિનસ્તસ્મિન્નૂધ્વપ્રતિમયા સ્થિત । ધરણે દ્રાશસસ્થાદિ, સ્કલો ય કલ્પાવપિ ॥
ય પુરા સુવ્રધારેણ, પટ્ટાચ્છાદિતચક્ષુષા । એકસ્યામેવ શબ્દા, દેવાદેશાદધ્યત ॥
શ્રીનાગે દ્રગણાધીશૌ શ્રીમદ્દેવે દ્રસરિમિ । પ્રતિષ્ઠિનો મન્ત્રશક્તિસમ્પન્નમકલેહિતે ॥
તૈરેવ સન્મેતગિરેર્વિશતિસ્તીધનાયકા । આનિન્વિરે મન્ત્રશક્ત્યા, ત્રય કાન્તીપુર્ગાસ્થતા ॥
તદાદીર્યાપિત સ્ત્વ, તીર્થ દેવે દ્રસરિમિ । દેવપ્રભાવવિભવિ, સમ્પન્નજનવાન્નિહનમ્ ॥ "

—નાલિન દનોદ્ધાર મળ ધ (પ્રસ્તાવ ૪ થો ૨૧૦ ૩૨૮-૩૩૪)

૨૭ નત્તમ દિરગણિએ સેરીસા સળધમા આ પ્રમાણે જણાવ્યું છે—
'તથા સેરાસક્તીર્થ દેવચદ્રક્ષુન્ધેનારાધિતચક્રેશ્વરીદત્તસવકાયસિદ્ધિવરેણ ત્રિભૂમિમય
—ચતુર્વિંશતિગુરુકાયોત્સર્ગિશ્રીપાશ્વાદિપ્રતિમાસુ દર પ્રામાદ એકરાત્રિમધ્ય ફળ । તત્
તીર્થ કલિકાળેડપિ નિમ્તુલપ્રભાવ દ્રવ્યને ॥ '

—ઉપદેશતર ત્રિણી (ચ વિ ૩ થમાલા તરકથી પ્રકાશિત પૃ ૫)

અર્થાત્—સેરીસાતીર્થ દેવચદ્રક્ષુન્ધે આરાધેલ ચક્રેશ્વરીએ આપેલ
સનકાય—સિદ્ધિ વરદાનવડે ચોવીશી મહાટા કાઠરસગીઆ શ્રીપાશ્વ વગેરે
પ્રતિમાઓથી સુદર ત્રણ ભૂમિવાળો પ્રાસાદ એક રાતમાં કર્યો હતો તે તીર્થ
કલિકાલમાં પણ અતુલ પ્રભાવક ભોવાય ॥

ગસકારે આમી ભાપામા જણાવ્યું છે કે-માહ શુદ્ધિ ૧૪ને દિવસે દૂર દેશાત્મના મધો ત્યા ખાધા ગદિતપણે મળ્યા માણેડ-મોતીના ચોક પૂર્વા, જનમય વેદી બનાવી, સોવન-જવાન ગથાપ્યા, અરાકવૃક્ષ અને આમ્રવૃક્ષના પલ્લવપત્રોથી તોગણુમાલા ગચી, દેવકન્યા મળી ધવન મગવ દેતી દતી, દ્વિતરો જગદ્ગુરુના શુભોને ગાતા દતા, લગ્ન મુહૂર્ત સુન્દરુ સાધના દતા મિદ્ધસૂત્રિ ગુરુએ પ્રતિધ્યા કરી જીવનપતિ, વ્યતગ અને જ્યોતિષી દેવો જ્ય જ્ય શબ્દ કરતા હતા સમગ્રશાહે ધર્મકદ (આદિજિન-ગિંમ)ને દર ગયો દેવલોકમા દુદુલિ વાગના, નિભુનનમા અમૃતગમ સિંચ્યો

મધપતિ દેસલે મહાધનજ થઈ એમસે (૧૦૧) કુલ ઉદ્યર્થા જિલદથી શિખર પગ ચડી વીરે રૂપ, સોનુ અને ધન-ગત વન્માવ્યુ ગોધ્યમય બે ચામર, મેઘાકબગ (છન) અને ખીલ બે ચામરનેડી આપી આદિજિનને કુસુમની જેમ ઝળાળના કનકમય આભજોથી પૂજ્યા ભાવલ-ભતાર આગતી ધરી સ્વર્ગમા ગદેલા પૂર્વપુરુષોને ગજિત કર્યા સમગ્રશાહે દાન-મહપમા ગહો યાચકજનોને મોનાના શયુગાગ આપ્યા શ્રેષ્ઠ મુનિઓને આપગ-પાણી આપી ગિચિત દીનજનો ઉદ્યર્થા મિદ્ધલેનમા સુવર્મે નિત નાવરી, ધન્દ્રોત્સવ કરી જિતર્યા ભોલી-નદન-સમગ્ર ભલે મદોત્સવે આનાસે આગ્યા સ ૧૩૭૧મા થયેલો આ તીર્થોદ્ધવાગ જ્યા મુધી આ ગગનમા સૂચ-ચદ્ર છે, ત્યા મુધી યાવચ્ચદ્ર-દિનાકનો નદો-જ્યવત નર્તો

શત્રુ જયની યાત્રા

પ્રથમધકારે પાચમા ક્રસ્તાનમા જણાવ્યું છે કે પ્રભાતમા પાદલિપ્ત (પાલીતાણા)પુગ-નિવાસી પાર્શ્વજિનને પ્રણામ કરી, તીગ પગ ગદેલ વીગજિનને પૂજી સ દેમલ પર્વત સમીપ ગયા ત્યા નેમિનાથ પ્રભુને પૂજી મિદ્ધસૂત્રિ સાથે ગિગિગજ પગ ચણા પર્વત પગના વૃક્ષો, પક્ષીઓ,

તેની લકિત જોઈ લોક વિસ્મય પામ્યા ને બન્ને (સહજપાલ અને સાહજુ) પણ સમગસિંહને ભેટી ઈર્ષિત થઈ બોલ્યા કે—‘ભાઈ! બીજા સઘપતિને પાળ’

ખલાતના સઘમા જે ઘણા આચાર્યો હતા, તેમને સમગશાહે વદન કર્યું પાતાક મનીના ભાઈ મ સાગણુ ખલાતથી તે બંને (સહજ અને સાહજુ) સાથે આવ્યા હતા, વશ-પગ પગગન સઘપતિનને પ્રાપ્ત કરનાર સ લાલા, ભાવતાર સ સિલ્લટ, ઉત્તમ શ્રાવક મ વસ્તુપાલના વશના મ વીજલ હર્ષથી સઘમા આવ્યા હતા તથા મદન, મોહક, રત્નસિંહ વગેરે અસખ્ય શ્રાવકો. ઉત્ક્રાંતિ થઈ પ્રતિષ્ઠા-પ્રસંગમા આવ્યા હતા સમગશાહે સર્વનો યથોચિત સત્કાર કર્યો હતો. સહજ અને સાહજુ બંને ભાઈઓએ સઘમા આવી પિતા સ દેસલના ચગણોને ભક્તિ પૂર્વક વદન કર્યું દેસલશાહ આનંદિત થયા વિમલગિરિ શિખર પર ચડવા માટે ઉદ્યમી થયા.

ગિરિરાજ પર ગમન

ગસકારે કહ્યું છે કે-સરોવરના તીર પર જહેલ પાર્શ્વ અને વીર જિનને વદન કર્યું સરોવર બહુ પાણીથી ભર્યું હતું પક્ષીઓ જલક્રીડા કરતા હતા શત્રુજય-શિખર પર ચડી સઘ આમી (આદીશ્વર) ના દર્શન કરવા ઉત્ક્રાંતિ થયો.

સુવલિત ગુણગીત ગાતા દેહ રેખાયિત થતો હતો શીતલ વા વાતો હતો, તે સમાગના દાહને ઓલવતો હતો મરુદ્ધી માતાને નમી સઘ ગાતિભુવન-જિનમ દિગ્મા ગયો હતો જિનભિખને, પૂજી, ઋપદી વક્ષને જીહારી, અનુપમસગ-તટ પર થઈ સિંહદ્વારે પહોંચ્યા તોગણુતલે ઘણુ દાન વગસતા સઘ આની પહોંચતા આદિ-જગનાથને ભેળ્યા પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ માઓ

મુગધ્વાનવકથી અને વાલાકથી પણ ઉત્તમ, મધ્યમ, જ્ઞાન્ય માણસો આન્યા હતા

દિશ્પાલ, ગ્રહ વ પૂજન, કુલ-સ્થાપન

સમગ્રશાહે માધ શુ ૧૩ ને ગવિનારે યાના કગ્વાને ચતુર્વિધ સધ મેળવ્યો. સિદ્ધસૂત્રિ વગેરે ગ્રંથ સૂત્રિ અને મધ સાથે સ દેસલશાહ તથા સમગ્રશાહ પાણી લાવવા કુડે ગયા દિશ્પાલ, કુડાધિધાયક દેવ વગેરની અને ગ્રહો વ ની વિધિપૂર્વક પૂજા કરી, સિદ્ધસૂત્રિએ ઉચ્ચારેલ મંત્રોથી પવિત્ર પાણી વડે સમગ્રશાહે કુભો ભર્ત્તા વાગ્નિ-નાદ સાથે કલરોથી સોમતા સૌ આદીશ્વર-મંદિરે આવ્યા કલગોને યોગ્ય સ્થાને સ્થાપ્યા

શતમૂલ ચૂર્ણ

પ્રતિષ્ઠા-વેલડીની મૂલભૂમિ સદશ મૂલશતને સારી રીતે પીસાવના નો આગ લ કગ-યો ' જે સ્ત્રીઓના માતા, પિતા, સસરો, સાસુ અને પતિ એ પાત્ર જીવતા હોય, તેવી સુવાસિની સ્ત્રી મૂલશત પીસવામા યોગ્ય છે' એની ચાગસો સ્ત્રીઓ સમગ્રશાહને મળી હતી તેણીઓને કમથી બેસારી સિદ્ધસૂત્રિએ અનુક્રમે તે સ્ત્રીઓના મસ્તક પર વાસકોપ નાખ્યો સ્પર્ધાપૂર્વક અધિક અધિક દ્રવ્યના વ્યયથી પ્રથમશત (મૂલશત)ને પામી તે સ્ત્રીઓ મગલગીત-ગાનપૂર્વક હર્ષથી પીસવા લાગી સમગ્રશાહે તેણીઓને વિવિધ પદ્મસુત્ર આપી પોતાના પુણ્યનિક્ષેપ ની જેમ એ શતમૂલચૂર્ણ શગવમા નાખ્યું

ત્રેદિકા, ન વાવર્ત વિ તયારી

જિનાલયની ચોતરફ નવાગ વેદીઓ ગ્યાપી જવાગ સ્થાપ્યા દેવની આગળ ન વાવર્ત-પદ્મ ગણવા માટે મડપના મધ્યભાગમા એક ટાથ ભીચી ચોગસ વેદી સમગ્રશાહે કગવી તે વેદીના ઉપર

નિઝળ્યા વગેરેની મનોહરતા નિહાળતા ત્રણે પુત્રોની સાથે ચડતા પ્રથમ પ્રવેરો યુગાદીશ્વરની માતા (મરુદેવી)ના દર્શન કરી, પૂજા શ્રીશાંતિનાથ ના ચૈત્યમા ગયા ત્યા પૂજા કરી સ દેસલે આદિનાથ વગેરે જિનોની પૂજા કરી પોતે ઉદ્ધરેથી ઉપદેશની મૂર્તિના દર્શન કર્યા ત્યા ગહી સઘ સાથે સઘપતિ દેસલ ફરકતી પ્વજાઓવાળા ચૈત્યને એક દષ્ટિથી જ જોના અનુક્રમે યુગાદિજિનના સિંહદ્વારે ગયા ત્યા ગહી યુગાદિદેવના દર્શન કરી દેસલશાહે હર્ષથી ધન, સોનુ, વસ્ત્ર, મોતી, આભૂષણ વગેરેની વૃષ્ટિ કરી, ત્યાર પછી મદિગમા પ્રવેશ કરી પોતાના કગવેલ આદિ જિનને વદન કરવામા ઉત્ક્રિંત ચિત્તવાળા સઘપતિ દેસલશાહ ભૂમિ પર હુલ્લ કરતા યુગાદિનાથ સમીપે ગયા-સર્વાંગે ભેળ્યા આદીશ્વરને ભક્તિથી ત્રણામ કરી, તે લેખ્યમૂર્તિને પુષ્પોથી પૂજા પ્રદક્ષિણા આપતા કાટોકાટિ-ચૈત્યમા ગહેલ અહીં તોને પૂજ્યા સ દેસલે પાડવોની પાચ મૂર્તિને તથા કુતીને પૂજ્યા, ગયણુ આડ નીચે ગહેલ યુગાદિજિનની પાદુકા પૂજા, પોતે કગવેલી લોકોને આશ્ચર્ય પમાડનારી મધુગમૂર્તિના દર્શન કરી હર્ષિત થતા મોતી, સોનુ, વિભૂષણ વગેરેની વૃષ્ટિ કરી 'ગયણુ પણુ આદીશ્વરના તીર્થમા જે જોગેલ હતી, તે તે પ્રમાણે જ છે એવા વિચારથી દર્શન કરતા દેસલશાહની પન્મભક્તિ જોઇ યણુ અમૃત સમાન દૂધ અગ્તા હતી મહોત્સવ કરી, યાચેને વસ્ત્રાદિ દાન આપી ૨૦ તીર્થ કરોને પૂજા, સર્વ તગ્દ પ્રદક્ષિણા કરી, આદીશ્વરને ત્રણામ કરી પુત્રો સાથે પોતાના આશ્રમે ગના, પ્રતિષ્ઠા કાવવા જલ્દી ઉઘમી થયા

પ્રતિષ્ઠા-વિધિ

સ દેસલશાહે પ્રતિષ્ઠાવિધિ કગવવા પોતાના પુત્ર સમગ્ને આદેશ કર્યો પિતાના આદેશને પામી સમગ્નશાહ અતિહર્ષિત થયા ૧૮ સ્નાન માટે મધુગ (? પ્રચુર) પિંડ પકવાન્ન સાથે મૂલશત વગેરે પ્રતિષ્ઠાવિધિમા ઉપયોગી સર્વ વસ્તુ કગ્ની મેળની પ્રતિષ્ઠાવિધિ જોવા ઉત્ક્રિંત થઇ

સુગિએ ગ્વય અન્ય સુગિઓએ તે જલ્દી મોકલ્યા લગ્નધરી ગયાપી એકાગ્ર ચિત્તવાળા મિદ્ધસુગિએ અધિવાસના-મુર્ત આધ્યુ, જિનપ્રતિમાને ગેય ગાના વચ્ચેથી ઢાળી શીખડ, વામ વચ્ચેથી પછ મચોવી મકલ કરી મમગાદાદ ગુની પોચદશાળામા જઈ ન ઘાવર્તનો પટ્ટ નુવામિતી બીના મમક પં મુદારી જતી આદીશ્વ પ્રભુના મદિંગ ગના, વાજતે-ગાજતે મકપ-વેદીમા મુકા-યો મિદ્ધસુગિએ પત્ની નમીપ આવી વિરિપૂર્વક આલેખાયેના નુય અને કપૂ-અમલવી પૂજ્યો મિદ્ધાચાયે ન ઘાવર્ત-મકળ માડીને અને માનિક-તાનિએ કપૂ વગેથી તેને પૂજીને દોષ દૂ કર્યા નર્વ આચાર્યોએ ન ઘાવર્તની પૂજ કરી પછી ફરી મિદ્ધ સુગિ આદીશ્વ પ્રભુ પામે આવી લમ નાવવા નાવવાન થયા કૌસુમ-કલ્પુ બધા-યા

અજનગલાડા-પ્રતિષ્ઠા

લમ-અમયે એક દાથમા ડપાની કચ્ચોગા અને બીજા દાથમા મોનાની નગા લડ સિન્ધુગિ નજર થના પ્રતિગ અબધી અમન નમીયે આ-યો ત્યાર પ્રભુ આદીશ્વ આગળ ગટે ના લોગા ડાયા ગ્વરે 'નમયો 'અમયો' પ્રગર્યો એ પ્રમાણે બધી ટિશામા બોતવા લાગ્યા પ્રતિષ્ઠા-અમયે મિદ્ધસુગિએ ૨૮ જિનેશ્વથી વચ્ચ દૂ કરી બને નેમોને મૌની-નિતાયુત ઉન્મીતન કર્યું, ગાજતે-વાજતે વિ અ

૨૮ વિ સ ૧૩૭૧ની આ પ્રતિષ્ઠા ઉપજગજના મિદ્ધસુગિ ના ૧ થો બી એ ઉપર દશાવેવ નામાદિ નમ-પ્રબધના ઉલેખની અગ્રપટ ગે લતા વિ સ ૧૪-૪મા સ્વાયેવ ગિરનાર પરના વિમલનાથ-પ્રાસાદની નગસ્તિ (બાલ્યોનાલિ-પાનનીમા સૂચિત સ્થો-૭૨મા) ૫ બિવે-રીર પાણિએ વિ સ ૧૫-૭મા રોન શત્રુજયતીર્થોદ્ધાર નળ વ (મા માન દસલા ભાવનગ -પ્રમણિત ઉસાસ ૧ સ્થો-૬૮)મા વિ અ ૧૬૩મા નયમુદર ગરિએ સ્વેત શત્રુજય-સસમા અને અને અનુસરતા પાદ્યાત્ય લેખમેએ

ચોગસ થાભવાવાળો, સોનાના કલશના શિખગ્વાળો, તીર્થ કરોના માન પ્રમાણે મડપ (માડવો) બનાવ્યો, જેને વિવિધ વસ્ત્રો, ટૂંજો વગેરેથી સુરોલિત કર્યો હતો તેની પાસે આદીશ્વર પ્રભુના મુખ્ય મંદિરના ધ્વજ યુક્ત મહાદેવને પ્રતિષ્ઠા કરવા માટે સજ્જ કરી સૂનધારોદ્ધાર ગ્રંથપાવ્યો આદીશ્વર જિનમંદિરની ચોતરફ પ્રતિષ્ઠા કરવા તેણે બીજાઓની પણ વેદિકાઓ મૂલ, ડાલ સાથે સારી વેળુ પાથરેલી તૈયાગ કરાવી દ્વારમાં આખાના મનોહર પાન વડે વદનમાલિકા (તોગણ) સ્થાપી હતી ગોરોચન, કુકુમ, ચંદ્ર (કપૂર), કમ્તૂરી, ચંદન, નગેરે વસ્તુઓના લેપપૂર્વક મહામૂલ્યનાળી વસ્તુથી નિઘાવર્તપદ સિદ્ધસૂત્રિએ આલેખ્યો

પ્રતિષ્ઠાવિવિધ વિશેષ વર્ણન

ત્યાગ પછી ઘટીકાર ઘટો વાગિપણું કુડમા નિગત બર્યે હતે વેલા જોઈ અતિશુદ્ધબુદ્ધિ સિદ્ધસૂત્રિ જિનમંદિરે ગયા તે રખતે બીજા આચાર્યો પણ પ્રતિષ્ઠા કરવા ચૈત્યમાં જઈ પોતપોતાને આસને ગયા દેસલ, પુનો સાથે સ્નાન કરી પનિન થઈ મનોહર વિશુદ્ધ નસ્ત્ર પહેરી શીખ ડમુકા-ચંદન તિલકથી લલાટને અલકૃત કરી ભક્તિ પૂર્વક ચૈત્યમાં આવ્યા અન્ય શ્રાવણ આવ્યા સિદ્ધસૂત્રિ જિનની સામે ગયા, દેસલશાહ સાહણ (પુત્ર) સાથે આદીશ્વરની જમણી બાજુએ અને સમગ્ર સાથે સહજ ડાબી બાજુએ બીજા જિનેશ્વરના મજ્જનમાં સજ્જ થયા સાગણ બધું સાથે સામત ચામર લઈ જિનની આગળ ગયા ચમુક્ષા માટે અગિય (અરીસ) ની માળા હિરણ્ય સ્થળે સ્થાપી કપૂર ચંદન, ફૂલ, અક્ષત, ધૂપ, કેસર, અગર, કમ્તૂરી નગેરે પ્રતિષ્ઠા ચોગસ વસ્તુઓ તૈયાગ કરી, ગુરુએ દેસલ વગેરે શ્રાવણને કકણ વિનાના હાથમાં મદનકળ (મંદિળ) કૌસલ સૂત્રે બાધ્યું

એવી રીતે પ્રતિષ્ઠા-સામગ્રી કરી સિદ્ધસૂત્રિએ સ્નાનકારાદ્વાર મન પૂર્વક ગ્નાનનો આગલ કરાવ્યો જિનના સર્વ સ્નાન કરાવ્યા સિદ્ધ

સ્થપાન્થો, ધ્વજ ચક્રાવી પાચ પુત્રો સાથે રહેલ દેવવશાહ અપૂર્વ
ગાલતા હતા પહેના જાવડે પની સાથે નાય કર્યો હતો, તેને ઘોડ
જાણતુ નથી પુત્ર મ દેવ મનોન્યનિદિ થતા, મકલ નધ અને
પુત્રો નાથે દર્પથી નાચ્યા હતા એ પ્રયક્ષ જોનાતુ હતુ નાયતા
આમનનાન્મા ગ્લા હતા ચૈત્ય ઉપગથી સોનુ, ઘોડા, વસ્ત્ર, વિભૂષણ
વગેરે દાન આપતા હતા કે પરશુની જેમ મુવર્ણ, ગત, આલગ્ણ,

ભાવાય-વૃક્ષતપાગણમા પહેતા રનામ્ સુગુરુ થયા જેમનાથી આ
નિમલ રતના નામનો ૧૭ (ગચ્છ) પ્રવરો તેઓએ મમર ગાહના રથેલા
હારમા વિ સ ૧૭૭૧મા પ્રતિષ્ઠા કરી અય નસરિતમા પણ જુ છે કે
વિ સ ૧૭૭૧મા નિભુવનમાન્ય પૃથ્વીમા વદા ય મમરારાહે અતિમૌઠ
પ્રતિષ્ઠા હ સવપૂર્વક શ્રીશત્રુજયમા મૂનનાયક યુગાદિપ્રભુને જે રતનામ્સૂરિ
દ્વારા રથપા ચા હતા

સવત તેર એમતે શ્રીઓસવગ-શણગાર

ગાહ મમરો દ્રવ્ય-વ્યય મર પચદગમો ઉદ્ધાર રે ધ ય૦

શ્રીરતનાકરસૂત્ર, વડતપગચ્છ-ગણગાર

સ્વામી જ્ઞાન જ યાપીયા મમરેરાહે ઉદ્ધાર રે ધ ય૦

વિ સ ૧૬૭૮મા વિ નયમુદ્ધે રથેન શત્રુજયરાસ (દાલ ૬ મી
૬૩-૬૪)

—કક્કસૂરિએ નાભિન દનોહાર પ્રબધ (પ્રસ્તાવ ૪ શ્લોક ૨૭૮)મા
જણાવ્યુ છે કે- બૃહદ્ગચ્છના રતનામ્સૂરિ સઘ સાથે આહ્યા હતા પ્રતિષ્ઠા
પ્રસંગમા અય આચાર્યો સાથે આ આચાર્ય પણ સમિલિત હતા આમા
જણવેલ બદ્ગચ્છના રતનાકરસૂરિ અને વૃક્ષતપાગણ (વડતપગચ્છ)મા
યોને રતનામ્ગચ્છના પ્રવતક રતનાકરસૂરિ જે જ ને એમ હોય તો પણ
વિ સ ૧૭૭૧મા શત્રુજયતીર્થના મૂનનાયક- આદીશ્વર પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા
મરનાર ઉપદેશગચ્છના મિષ્ઠસૂરિ જ મુખ્ય જણાય છે આ પ્રસંગમા રતનાકર
સૂરિએ સવ સાથે પ્રતિષ્ઠા કરી હોય-અમ સહની રાટે સત્ય
સ્વીકરવુ ધટે

૧૩જીના તપ(માહ) માસ શુ ૧૪ સોમવારે યુગાદીશ્વર પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા કરી અહીં પહેલા શ્રીવજ્રસ્વામિએ અને હાલમાં સિદ્ધસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી, તેથી તે બંનેની સમતા કહી શકાય તે વખતે મુખ્ય મંદિરના દડની પ્રતિષ્ઠા સિદ્ધસૂરિની અનુસારી વાચનાચાર્ય નાગેન્દ્રે કરી હતી

પૂજનાદિ તથા દડકલશાદિ સ્થાપન

સ દેસલે બધા પુત્રો સાથે ચન્દન, ધનસાગદિ વિલેપનથી અને પુષ્પ, નૈવેદ્ય, ફલ વગેરેથી પૂજા કરી પ્રથમજિનના હાથને કંકણ બધસહિત જોઈ લગ્ન્યોને આનંદ થયો નૃસિંગીત થયા, કસ્તૂરી વગેરેથી વિલેપન તથા પુષ્પાદિથી પૂજન કરી લોખ મૂર્તિ કંગવનાગના-ચૈત્યોદ્ધાર કંગવનાગના પુણ્યની પ્રશંસા કરતા હતા દેસલશાહ મહોત્સવ પૂર્વક દડ ચડાવવા તત્પર થયા સિદ્ધસૂરિના હસ્તાશ્રયને પામેલા સ દેસલ પુત્રો અને દડ સાથે મંદિરના શિખર પર ચડ્યા સિદ્ધસૂરિએ મંદિરના કલશ પર વાસક્ષેપ નાખ્યો સ દેસલે સૂનધારોદ્ધાર દડ

રત્નાકરસૂરિને પ્રતિષ્ઠા કરનાર જણાવ્યા છે તે પૂર્વોક્ત શસ-પ્રબધ જોયા વિના જણાવ્યું હોય તેમ જણાય છે તેમના ઉલ્લેખ આ પ્રમાણે છે —

‘ આસન્ શુદ્ધતપાગણે સુગુરવો રત્નાકરાહ્યા પુરા
 ડય રત્નાકરનામમૃત પ્રવચ્ચે ચેખ્યો ગણો નિર્મલ ।
 તૈશ્વક સ્મરારયમાધુરચિતોદ્ધારે પ્રતિષ્ઠા શશિ-
 દ્વીપ- યેકમિતેષુ ૧૩૭૧ વિક્રમનૃપાદ-દેવતીનેષુ ચ ॥ ૬૩ ॥
 પ્રશસ્ત્યન્તરેડપિ—

વરે વિક્રમત કુ-સપ્ત દહનૈકસ્મિન્ ૧૩૭૧ યુગાદિપ્રમુ
 ત્રીશશુજયમૂલનાયકમનિપ્રૌઢપ્રતિષ્ઠોત્સવમ્ ।

સાધુ ત્રીસમરામિધરિમુવનીમાન્યો વદાય ક્ષિત્રી
 શ્રીરત્નાકરસૂરિમિગણધરૈર્યે સ્થાપયમાસિવાન્ ॥

(ચિરનાર-વિમલનાથપ્રાસાદની પ્રશસ્તિ)

પુત્રો માથે પાગલ કર્યું ચાન્ધુ, ગાયક, ભાટ વગેરે મર્વને યથેષ્ટ
ભોજનાદિ આપ્યું દીન, અનાય, દગિતો માટે મનાગાન (ભોજનશાળા)
ખુનું મૃધુ

દશ દિવસ જોરજન થયા પછી ૧૧મા દિવસે પ્રભાતે દેસલશાહે
સઘ સાથે નિવસૂનિ ગુરના લાથે પ્રભુનો ક કણમધ-મોક્ષ કના-યો
મ દેસલે વિશ્વપ્રભુને પોતે કંગવેલા નવા આભૂષણો-મુકુટ, હાર,
ત્રિવેન (કરો), અગદ, દુડગ વગેરેથી પૂજના બીજા ભગ્યોએ પણ
અનુક્રમે મનોહર મહાધર્મને બાધ્યા, મેરુ ભગન્યા, આત્રો કંગવ્યા,
સઘમા આવેલા સઘપુત્રોએ પોતપોતાના રાગએ સર્વ મહાપૂજ કરી
દાનસત્રો કાન્યા

આરતી, તીર્થમાલ

સઘ માથે સુગુરુની પાસે ગહેલા દેસલે આદિજિનની સામે ગી
લાથમા આગતી નાખી આગતી ઉતારી, તે નખતે સાલણ અને સાગણ
બે પુત્રો બે બાલુએ આમન્ધારી બાયા હતા સામત અને મહાપાલ
એ બંને પુત્રો લાથમા ત્રેષ્ઠ ભૂગાન ધરી ગયા હતા ભક્તિમાન સમગ
શાહે પિતાના પગથી આગલી નવે અગોને ચદનના તિલાથી
પૂજ્યા ૨૬ ચદન-તિલકનાળા લનાટમા અખડ અક્ષત ચોડયા, પિતાને
પુષ્પમાળા પહેગની બીજા સઘના પુત્રોએ સાલ (દેસલ)ના પદ
અને લનાટમા તિલક કરી, આગતી પૂજી, સઘપતિના કંઠમા માલા
નાખી હતી, સુવર્ણ-વૃષ્ટિ કરી હતી જિને દ્રના ગુણ ગાના ગંધયા
જોને સમગશાહે સોનાના કંકણો, ઘોડા અને વસ્ત્રોના દાનથી પ્રસન્ન
કર્યા હતા દેસલે આદિદેવની આગતી કરી, પૂજી, પ્રણામ કરી, મગલ-

૨૧ “ચદનસ્ય પિતુ પાદામારભ્યામ્ નામ્યામૌ ।

અન્નાનિ તિલકં સાધુર્મનિતમાનાચયત્ સ્મર ॥

—નાલિન દનાધાર મળધ (મસ્તાવ ૫ શ્લોક ૧૨)

વસ્ત્રો વગસાવતા હતા પાડવ-સદશ મહાપાલ, સાદણુ, સમગ્ર, મામત અને સાગણુ એ પાત્રે ધનવૃષ્ટિ કરી

મહાનજ, છત્ર-ચામરાદિ અર્પણુ, મેરુ પૂરવો

સ દેસલે શિખગ્ધી પતરી પ્રભુ સામે જઈ દંવના શિરોલાગથી માઢી, બલાન-મડપના આગળના લાગથી કાઢી ચેત્યદડ મુધી પટ્ટ કૂલમયી મહાધનજઓ બાધી અનેક ચિનનાળા હિમાશુ, પદાશુ, પાટકાશુ નણુ છત્ર અને ઉજ્જવલ બે ચામર આદિનાથને આપ્યા, તથા મોનાના દાડાનાળા, રૂપાના તાતણાઓથી બનાવેલા બીજ બે ચામરો આપ્યા, સોના-રૂપાના અને પિત્તળના કલગો આપ્યા, રૂપમય મનાહ આતી, મગલદીવો ગરે આપ્યું સઘળી ચોક્કાઓ અને મહામા પટકૂલનાળા, મોતીઓના ઝુમખાગળા ચંદના બાધ્યા જિનેશ્વની આગળ અખડ અક્ષત, મગ, સોપારી, મોદડ, નાળિયેર અને વિભૂષણો વગેરેથી સ દેસલે મેરુ પૂરો મેરુ પગ થયેલ જિન-જ માલિયેનુ અનુગ્રણુ કર્યું

દમ દિનસનો ઓચ્છન, ભક્તિ

ઉપનામી નનનિપ્ત સ દેસલે પુન-પૌન સાથે બીજ સર્વ જિનોને પૂજી દસ દિવસનો ઓચ્છવ કર્યો વનસાન, ત્રીખડ, પુષ્પ, કપૂરથી વિલેપન કર્યું ગરે સાહણુપાલે કસૂરીના વિલેપનથી રોભાવ્યું વિવિધ લાખ ફૂલોથી સાહણે વિચિત્ર મહાપૂજ કરી મમગશાહે જિનેશ્વની આગળ ધનસાગથી શ્રેષ્ઠ કાલાગુર ધૂપ પ્રવલિત કર્યો દેસલે મહાપાલ સાથે મડપમા બેસી અગિલત પ્રભુ તગદ દષ્ટિગ્યાપી, તીથ નાથના ગુણોમા સાનધાન થઈ પ્રેક્ષણુ-ક્ષણુ કરાવ્યો

દાન વગેરે

સવારે (બીજે દિવસે) દેસલે સિદ્ધસુતિ ગુરને પગે લાગી સુવિહિત સર્વ સાધુઓને સપૂર્ણ તપ્તિકાગ્ર ભક્ત-પાનથી પડિલાબી

પુત્રો માથે પાગલ કયું ચાળુ, ગાયક, લાટ વગેરે સર્વને યથેષ્ટ
ભોજનાદિ આપ્યું દીન, અનાથ, દગિ ને માટે અનાગર (ભોજનશાળા)
પુત્ર મૃત્યુ

દશ દિવસ ઓરજ થયા પછી ૧૧મા દિવસે પ્રભાતે દેસલગાહે
સઘ સાથે મિશ્રસૂત્રિ ગુરના હાથે પ્રભુનો કંઠણુગધ-મોક્ષ કરાવ્યો.
અ દેસલે વિશ્વપ્રભુને પોતે કરાવેલા નવા આભૂષણો-મુકુટ તાગ,
અવેશ (રંગ), અગદ, કુડગ વગેરેથી પૂજ્યા બીજા ભવ્યોએ પણ
અનુક્રમે મનોહર મહાધનને બાધ્યા, મેરુ લગાવ્યા, આત્રો કરાવ્યા,
સઘમા આવેલા સઘપુત્રોએ પોતપોતાના રાગએ સર્વ મહાપૂજા કરી
દાનસત્રો કરાવ્યા.

આરતી, તીર્થમાલ

સઘ માથે મુગુરુની પાસે ગઈના દેસલે આદિજિનની સામે ગઈ
પાથમા આનંતી નાખી આનંતી ઉતારી, તે રખતે સાહણ્ય અને માગણ્ય
બે પુત્રો બે બાળુએ ચામન્ધારી બન્યા હતા મામત અને સહજપાલ
એ બંને પુત્રો પાથમા શ્રેષ્ઠ લગાવ ધરી ગયા હતા લક્ષિતમાન સમગ્ર-
શાહે પિતાના પગથી આનંદી નને અગોને ચદનના તિલગથી
પૂજના ૨૬ ચદન-તિલકનાળા લલાટમા અખડ અક્ષત ચોડ્યા, પિતાને
પુષ્પમાળા પહેગની બીજા સવના પુત્રોએ સાહ (દેસલ)ના પદ
અને લલાટમા તિલક કરી, આનંતી પૂજી, સઘપતિના કંઠમા માલા
નાખી હતી, સુવર્ણ-વૃષ્ટિ કરી હતી જિને દ્રના ગુણ ગાના ગરના
ઓને સમગ્રશાહે સોનાના કકણો, ઘોડા અને વસ્ત્રોના દાનથી પ્રસન્ન
કર્તા હતા દેસલે આદિદેવની આનંતી કરી, પૂજી, પ્રણામ કરી, મગલ-

૨૬ “ચદનસ્ય પિતુ પાન્નાવારમ્યાથ નવાપ્યમા ।

અક્ષાનિ નિલકૈ સાધુભક્તિમાનાચયત્ સ્મર ॥

—નાલિન દેનાદ્વાર પ્રબંધ (પ્રસ્તાવ ૫ શ્લોક ૧૨૮)

દીવો લીધો દ્વાગલટ (ખારોટ), ભાટ વગેરે દેસલ અને સમગ્ર શાળાની કીર્તિ ઉચ્ચગતા હતા યુગાદીશ્વરની ગુણાવલી લખતા હતા બદીજનો સમગ્ર શાળે હર્ષથી રૂપુ, સોનુ, ગ્લન, ઘોડા, હાથી, વસ્ત્રો વગેરે દાન ખારોટો અને ભાટો વને આપ્યું વાગતા વાજિંનો સાથે દેસલે કપૂર સળગાવી મગલદીવો ઉતાર્યો સઘ સાથે શકસ્તવથી આદિજિનની સ્તુતિ કરી, સિદ્ધસૂગિ પણ શકસ્તન પછી સ્તનન (અમૃતાષ્ટક) થી સ્તુતિ કરી દેસલશાલ સાથે ખાજા આવ્યા પાચ પુત્રોએ પણ એવી ગીતે સઘ સાથે આગતી ઉતાની

નૃત્ય, વિજ્ઞપ્તિ, પૂર્ણાહુતિ

એવી ગીતે આદિનાથજિનની પ્રતિષ્ઠા કરી પુત્રો અને સઘ સાથે દેસલશાલે નાચ કરી વિજ્ઞપ્તિ કરી કે— હે પ્રભો ! પુન પુન દર્શન દેજે યુગાદિદેવની એની રીતે જન લઈ દેસલ ઉપરીયક્ષના સ્થાને આવ્યા મોદક, નાળિયેર, લાપશી વગેરેથી યક્ષને પૂજી, યક્ષના મંદિરે અપૂર્વ પરમથી માધનજી બાધી જિનપૂજન—મદ્ધકક્ષ યક્ષને વિજ્ઞપ્તિ કરી કે— સર્વ ધર્મકાયોમા સહાયક થજે, નિમ્ન—નિનાશક થજે એની રીતે યક્ષને પ્રાર્થના કરી સ દેસલ સિદ્ધસૂગિ સાથે પર્વતથી જિતર્યા પુત્રો સાથે દેસલશાલ તીર્થમા વીશ દિવસ ગી સર્વ અગિ (તોના બિબોને નમો પ્રભાતે પર્વતથી જિતર્યા પાચ પુત્રો અને સઘ સાથે, સેકડો ઘોડેસ્વારાથી પગવરેલા સ દેસલ વાજિંનો વાગતા મહોત્સવ—પૂર્વક સઘના આવાસે આવ્યા

સઘપૂજન, સાધર્મિક—નાત્સલ્ય

દેસલે મુનિવરોને સ્વય પ્રાર્થના કરી પડનાજ વગેરેથી સતકાન્ કર્યો, પરિવાર સાથે સકળ સઘને મધુર વયનોથી લક્ષિતપૂર્વક નિવિધ ભોજન કરાવ્યું ચારણો, ગાયધે, ભાટો, યાયધે વગેરેને યથેચ્છ ભોજન કરાવ્યું વિદેશથી આવેલ દીન, દુસ્થિત, જોગી વગેરે માટે અવારિત સનાગાર (ભોજનાલય) કરાવ્યું

આચાર્ય, વાચનાચાર્ય, ઉપાધ્યાય નગેર પદ્મથ પાચમે આચાર્યો
આ મહાત્મવમા આવેતા હતા આદ સહજપાલે મહાગદ્ય, તિનગથી
ને ચારુ મુદ્ધમ વસ્ત્રો આપના હતા, તે રૂં વસ્ત્રો વડે સ દેસલે
પદ્મથ પાચમે આધુઓને પગમખિથી આનદપૂર્વક પડિલાવ્યા હતા
ખીન પણ બે હન - પ્રમાણ નાધુઓને વિવિધ વસ્ત્રો અર્પણ કર્યા
હતા

દાન, દુલ્લારાડીઓની વ્યવસ્થા

અમરાશાહે દાનમ કપમા બેમી માતમે ચાલ્યો, નણુ હનન બદી,
એ હનનથી વગર ગવૈયાઓ એ મર્વને વોડા, મોનુ, વસ્ત્રો વગેરે દાન
આપી મન્માન કર્યું લાગી ગયેની અગ્ધટ (રેટ)વાળી, દુવાના
અલાવથી ઊખડી ગયેન ઝાડવાળી, વાડ નગની ત્યા ને વાડી હતી, તે
મવગી વાડીઓને પ્રણની નિત્યપ્રજ માટે માળીઓને ન આપી ફરી
નની મનાની હતી જિનેજની સેવામા ત પ મવળા પૂજરી, ગાનન
કન્નાન, સૂનવાન, ૩૦ ભાટ વગેરે લોખને ઇચ્છિત આજીવિકા આપવાથી
નાખમટની જેમ ગ્યાપના હતા એની રીતે ત દેસન શત્રુજયતીર્થમા
પુણ્યવૃક્ષ રોપી ઉજ્જયતતીર્થ નમવા ચાલ્યા

૩૦ રતનમ ફિરગણિએ જાણ્યુ છે કે—તે (પ્રતિમોદ્ધાર) ઉસવમા
સ વપૂ તમા ૧૪૦૦ સોનાના ન ર વે આપના હતા તે અનસે નિરમૃતિથી
નશિરુપુત્રો (વાણોતર-મહેતાઓ)એ પરદેશી મદ્દ નામના ભાટને લાખથી
ભેટો વે આપેો ત્યાર પછી સાધર્મિ—નાત્સન્ય (સધ-જમણ) થતા
ભાગેના ભોજન વખતે હના મોખા-દાન પીરસાવા તે ભાટે તે વેને લાખથી
હતાગી ભૂમિ ઉપર મૂ-યો તે અમરાગાટે બેયો મરણ પૂ-યુ ભાટે મુ ૩—
તમારુ પુણ્ય ધે ગયા પછી દેગાતરમા તમારા સાધર્મિ કેને અનુમોદન મરવા
માટે નમ્ત મરવાનુ છે બે ન ઉતારવામા આવે તો ગરમ પદાથના યોગથી
લાખ યોગળી જાય પછી ખાની વે શોભારહિત હલમે દેખાય

ગિરનાર તરફ પ્રયાણ. રા. મહલિક અને મહીપાલદેવે કરેલ મહિમા

ગસકારે નવમી ભાષામા જણાવ્યું છે કે-નીરે(સ સમરે) ભલુ સધ-નાત્સવ્ય કર્યા પછી સધ સોગડ દેશમા ચાયરો ચઉડ(૧)મા નહાણુ નાયુ આદિલકા દેસનજયો સમગ્ર અમરેનીએ આન્યો મોન્-૧૫ મહલિક ઉત્સાહથી મળ્યા હામ હામ ઓગવ થયા જૂનાગરે પહોચ્યા સધ પ્રત્યે અનુગ્રાત ગઉવ મહીપાલ સામે આન્યા હતા મહીપ અને સમગ્ર મળ્યા છતા ઈદ્ર અને ગોવિંદની જેમ ગોલતા હતા તેજથી અગજિત મધ તેજલપુગમા આનદપૂર્ણ થયો

પ્રમથકાર વર્ણુન કર્યું છે કે-શુભમુહૂર્તે દેનાલન આગળ ચાલ્યું, તેની પાછળ દેસલશાહ સર્વ સધ લોગ સાથે ચાલ્યા અમગવતી (અમરેલી) વગેરે નગ-ગામોમા અદ્ભુત કૃત્યોથી જિનશાસન દીપાવતા ઉજ્જવ્ય તગિગિ ગયા જૂનાગઢ નગના સ્વામી મહીપ(મહીપાલ) દેવ મ દેસલ-સમગ્રના ગુણોથી આકર્ષિત થઈ સધ સાથે આવતા મધપતિના સામે આન્યા હતા ઈદ્ર-ઉપેદ્રની જેમ રોલતા નજ-

—ત્યારપછી સમરાશાહે દસ આગળીઓમા દસ નના જે આખા ત્યાર પછી ભાટ સન સધ સમગ્ર બાદયો કે—હે સધયોકા ! સાભગો સાભગો !

અધિકુ રેલયા મન્યે સમરસગરાન્વિ । કલૈ મ્લેચ્છબલાકીર્ણે વેન તીથ સસુધ્ધનમ્ ॥”

મયાત સમરાશાહને હું સમગ્રથી પણ રેખાવડે અધિન માનુ છું ને તે મ્લેચ્છોના બલથી વ્યાપ્ત કલિમલમા તીથ નો સારી રીતે ઉદ્ધાર મ્હો સમરાશાહે તુમ્હ યઈ તેને ચાવજીવ યોગ આપ્યું

—ઉપદેશત રગિણી (ચ વિ ૫૫માળાથી પ્રકાશિત પૃ ૧૭૭)

૫ શુભશી-ગણિએ વિ સ ૧૫૨૧મા રમેલ મચગતીપ્રબધ (કયા કોશ)ના ૨૫૬મા સબધમા જણાવ્યું છે કે- ઉપનુન્ત મ્લોક સધપૂ ન વખતે રામભટ્ટે કહ્યો હતો

ચક્રયુક્ત ટાથવાળા મહીપાલ અને સમગ્રશાહ પ્રીતિતત્પર બની મળ્યા, પગપગ ભેટી આનને બેગ ક્ષેમ-પ્રત્ન વગેરે આલાપોથી બન્ને પ્રીતિ-દર્શન થયા વિવિધ ભેટથી માહે(સમગ્ર) મહીપાલને પ્રસન્ન કર્યા મહીપાલે પણ દ્વિગુણ પ્રમાદ આપી સમગ્રને પ્રસન્ન કર્યા સમગ્રશાહ માથે ગમન કરતા મહીપાલદેવે મ દેસલનો પ્રવેશ-મહિમા કર્યો સધનો વાત ભેળપાલપુર પાસે કરાની ગળ ગય આવામે ગયો

ગિરિનારગિરિમા દર્શન-પૂજન

ગમમા જણાવ્યું છે કે-વણુથવીની ચૈત્યપરિપાટિ કરી, તનહટી ગમમા થઈ ચતુર્નિધ સધ ઉદ્ધારથી ઉજિલ(ગિરિનારગિરિ) ઉપર ચા ગો દમોદર હરિ પાચમો કાલમેવ ક્ષેત્રપાલ જોયો ત્યા મુવણુગખા નદી વહેતી હતી, તરુગની આડી નજરે પડતી હતી પાજ ચડતા પગલે પગલે ધર્મિજનોના સ્મૃત ગોલતા હતા જોયે પર્વત-શિખર પર ચડીને નીચી ગતિ ટાળતા જદવગય-નેમિનાથનું જીવન પામી, નથુ પ્રદક્ષિણા દઈ, (શિવાદેવી-સ્મૃત-નેમિજિનને ભેટી ગદમા જીતયાં ગળે દ્ર પદ(કુડ)મા કલશ ભરી નેમિજિનને નવણુ કર્યું પૂજ કરી, મહાધન આપી, છન ચામ મે ના

અળા અવલોકન શિખર, સાળ-પ્રદુમ્નની દુકે ચડ્યા સર્વ વનગજી વિકસિત થયેલી હોવાથી અભ્રાગમ મનોહ જણાતો હતો ક્રોધનો સાદ સોહમણો લાગતો હતો, ભમગઓનો ઝકાર સભળાતો હતો નેમિકુમારના આ તપોવન(દીક્ષારથાન)મા દુષ્ટ જીવ સ્થાન પામતા નહિ આવા ત્રિજીવન-દુર્લભ તીર્થમા નિશ-દિન દાન દેનારુ હુ

સમુદ્રવિજય ગજના કુલમા તિલક-સમાન હે પ્રભા વિનતડી અવવારા આગતીના મિષથી ભવિજનો કહે છે કે-ચાગ ગતિના રંગને વારો જો જગતમા એક આપનું જ મુખ જોઈયે, તોય તૃપ્તિ એ ૩૬

ન પામીયે હે શામળ ! તુ સાગ કગ્જે, વળી દર્શન દેજે ! ' ઇલાદિ
નિનતી કરી પુરુષ-પ્રધાન સમગ્ર ગિયામણા રૈવતગિગિથી ઊતર્યા
ઘોડા સાકળે સીકરી રાઉલે બહુ માન દીધુ

પ્રખધમા જણાવ્યું છે કે ઉજ્જયતગિગિ-શિખરના મૌલિરૂપ
નેમિજિતને નમસ્કાર કરવા દેસલ, ગુરુ અને સમગ્ર સર્વ સાથે ગિગિપર
ચડ્યા સ દેસલશાહે શત્રુજયતીર્થની જેમ મહાધ્વજ, પૂજા, દાન
વગેરે સર્વ પ્રિથિ ત્યા કર્યો પ્રધુમ્ન, સાળ, જિયા અવલોકન શિખરમા
નયુ ક'યાણુક નગેરે મધળા મદિરોમા યાના કગ્તા સ દેસલે મહાપૂજા,
મહાધ્વજ આપો પોતાના પૂર્વજોને ઉદ્ધર્યા

અબાદર્શન, પુત્રપ્રાપ્તિ-વધામણી

મ દેસલે જ્યારે પુત્ર-પૌત્ર સાથે અબાદેરીને પૂજી, તે જ વખતે
સમગ્રને પુત્ર-લાલ આપવા દ્વારા પ્રસન્ન થયેની દેવીએ શ્રાધ્ધમા વૃદ્ધિ
કરી ' ખોળામા ગદેવ પુત્રવાળી અબામાતા પુત્રને આપે એ યુક્ત જ છે-
નિશ્ચમા વિખનાત છે । ' સમગ્રશાહેને ત્યા પુત્ર-પ્રાપ્તિથી પ્રસન્ન થયેલ
દેસલશાહ અબાની વિરોધ પૂજા કરી ' ધર્મ શીઘ્ર ફળે છે એવું
નિશ્ચાન્તા પુત્ર-લાલ થવાથી નર્મપત્ર કગવ્યુ ગળે દ્રપદ કુડના પાણીમા
દેસનગાલ અને સહજ નગેરે પુત્રોએ સ્નાન કર્યું, આનંદ પામ્યા
દસ દિનસ આ તીર્થમા ગહી સ દેસલ નેમિનાથ પ્રભુની ગ્જા લઈ
ગિગના થી ઊતર્યા

દેવપત્તનના રાજા મુઝરાજનુ આમ ત્રણ,

મહીપાલ દેવ તરફથી મન્માન

તે વખતે દેવપત્તનના અધિપતિ મુઝરાજ મમ-સિંહના દર્શન માટે
ઉઠક ઊંઠ થયા, મુઝરાજે પોતાના પ્રધાનો સાથે વિરમિનાળો લેખ
મોકલી સમગ્રશાહેને જણાવ્યું કે- ' સમગ્રશાહ ! પવિત્ર કલાધર (ચદ્ર)

એવા આપે તેની રીતે કરુ. જેથી માગ ચિત્તથી ચાલે પ્રીતિમાન થાય. લેખનો અર્થ બાણી મમગાણ ત્યા બાળા ઉપર થયા બુદ્ધિને બોલન-મમાન આ નિમનરુ થયુ હતુ કામદેવ-સદગ મમગાણ બેટલુ દાયમા લઈ મહીપાવર દેવની નજ લેવા ગયા, નવુટ થયે મહીપાલે મમગાણને વ્યવ ત્રિપદ(૬) ગજથી મમગ વોરે, શ્રીશ્રી માથે આપો

દેવપાટામા ગમન, મહાગાણ મુનરાજી આમે આવવુ

ગમગ દશમી ભાષામા બાણાનુ છે. નુગધી પુષ્પતા પગિમવને પૂનાર નસતકતુનુ આગમન થના મમગ(મમ)ની વિજય-ઉદ્ધા વાગી માર્ગમા આવતા વિનિવ વૃદ્ધો, નવા નવા ગામો અને નીઝગણાની ગોલા બેતો મવ ચા-ચો દેવાન દેવપદ્મમા આનુ, ત્યા અપૂર્વ એ થયુ મોમેશ્વર-ગમ મહાગાણ મુનરાજી વ્યવ ગાવ-ગાણે સામે આન્યા દના

૧ મા મહીપાન તરાખ પારપજી ગાદીએ આવના. મ-શ્રીમા પેન રા નેધાના હુ રા મહીપાના નમતમા હી હીના બાદાલ નવનાન અન્યાદીન ખીલ-એ અનગમાનન ગજરાત પ સંની રના મા ચે હોતો તેણે મોમનાથનુ મદિર ન મહામનિ ગામે તા વા પજી સમગનુ હતુ તે તોળી પા-હુ મન દેધા તથા પદ્મપુર વચેના દરિયામા. સન ચો દે છે કે આ વખત. મ-સીકે અન-ગાનના વચેના દેધાને હાવી હતી પપુ સભન મલો બા.ય છે કે તેણે અન-ગાન મૂકેના હામે પજી એ ને હરા ચે હો. એ તેમ હોય પા. રેનતી હદના હપ ના લેખમા મહીપાને મોગમેના જિતનાર હો છે ગિરનાર ઉપરના એ લેખમા લખ્યુ છે કે તેણે મોમનાથના દેને મોનાના પતરાથી સુશોભિત થ્યુ હતુ. મહીપા પજી તેનો હુ. નોનપુ (ચોચો) પાદીમે આગા. ગિરનારના લેખમા લખ્યુ છે કે મહાશ્વર-સીર ચોધો હોતો મે એ વધ સુધી રાજ્ય શ્રી મરપુ થાયો એટલે અનો હુ મહીપાન (નીતે) ગાદીએ આ ચો રા મહીપાને મોમનાથનુ દેહરુ સમરા હુ અને ધણા પૈસા ધમ દાનમા ખરચ્યા એણે સત્તર વર્ષ સુધી રાજ્ય નહુ

પાન, ફૂલ, કાપડ ખડું અપાતું હતું, કપૂર લુણસમ ગણાતું હતું, જવાધિથી મગ્ગકે લેપ કરવામા આવતો હતો તાલ-તળવા મનોહર વાગતા હતા હામ હામ ગ્રિગતા કરવામા આવતી હતી પગલે પગલે પાવદલનું પ્રેક્ષણ થતું હતું માણસો, ઘોડાઓ વગેરેની અત્યંત લીકા હતી દર્શનીઓ સાથે દેવાલય ચાલ્યું જિનશાસન જગતમા જે મહાલતુ હતું શિવજીવનની જગતિમા આવ્યા, સોમેશ્વરદેવના દર્શન કરી, કરડીગાર જલનિધિને જોઈ સઘ પ્રિયમેલકે ભિતર્યો અદ્રપ્રભ પ્રભુને પ્રણામ કરી કુસ્તુમકંડે પૂજા ગચ્છી જિનલવનમા આચ્છવ કર્યો પચંગી મહાધ્વજ શિવદેવલમા આપી અપૂર્વ ઉત્સવ કરાવ્યો જિનન ધર્મની પ્રભાવના કરી જયપતાકા ગવિતલમા ગાધી-દંડાની

પ્રગલ્ભકારે જણાવ્યું છે કે—મુઝ્ઘગજ ગજનો લેખ આવવાથી અગ્નિ હર્પિત થયેલા દેસલશાહ સકળ સઘ સાથે દેવપત્તનપુર તરફ ચાલ્યા શ્રીધામ વામનપુરી (નણથલી) વગેરે સર્વ સ્થાનોમા ચેત્ય પિપાટિ મહોત્સવો કરતા ઉજ્જવલ કીર્તિનાળા સઘપતિ દેવપત્તન પહોંચ્યા સમગ્રશાહને સમીપ આવેલા સાલળી મુઝ્ઘગજ ગજ દર્શનાતુ થયો હન ચામગ વગેરે નિભૂતિયુક્ત સોમેશ્વર-ગજ પગ્વાન્સહિત સઘ સામે આવ્યો સમગ્ર અને મુઝ્ઘરાજ બંને મળ્યા મુઝ્ઘગજ સમગ્રશાહને ભેટી હર્પિત થયા મુઝ્ઘગજથી કુશલ પ્રુજાયેલા ગાહ અમૃતમગ્ન હોય તેના થયા પરસ્પર ભેટ આપવા વડે પ્રીતિમાન એના તે બંનેએ પોતાના સગમને શુભ લવિષ્યવાળો માયો

જૈન-શૈવોનુ સમેલન

સ દેસલે સમગ્રશાહને આગળ કરી ચતુર્વિંધ સઘ અને દેવાલય સાથે, તેની આગળ ચાલતા મુખ્ય જટાધર અને સ્વયં ઉત્સવ કરનાર ગોઝાથી ઉત્સાહ વૃદ્ધિ પામતા દ્વારે પગ તોરણવાળા અને પતાકાઓથી રોલતા દેવપત્તનપુરમા ઇંદ્રની જેમ પ્રવેશ કર્યો

સન્નનોથી મન્માન પામતા શાહ, મુઝગળના હર્ષવડે સોમેશ્વર
દેવના આગળ એક પલો નુધી ઉસવ-પૂર્વક ગ્યા પહેના મ પ્રતિ,
માત(શાલિ)વાટન, ગિલાદિસ, આમગળ વગેરે ગજઓએ અને દૃત
યુગમા ઉત્પન્ન થયેન ઘણા ધનપતિ જૈનોએ, તેમ જ ચૌતુર્ય કુમારપાલ
ગજએ પણ જે કર્યું ન હતું, તે હાલ કલિકાલમા પણ દેસલના
ભાગ્યથી થયુ શ્રીજૈનશામન અને ઈશગાસનનું પગપગનું ગ્વાલાવિક
નું દૂર કરી મિનમડલની જેમ દીપતુ કર્યું સવપતિએ સધને
મિનમેનમા ગ્યાયો ભન્યયુગમા જે ન થયુ, તે સમગ્રગાના ભાગ્યથી
થયુ તેવી કહ્યું છે કે—“આ ક્ષોણિતલમા ડેલા સવપતિઓ નથી
થયા?, પગુ દેવી મમન્થાહ’ તમાન માર્ગને એક પણ અનુસર્ચા
નથી શ્રીઆમિનિનનો ઉદ્ધાર, પ્રત્યેક પુન્મા તેના આમિનુ સામે
આવતુ, શ્રીસોમેશ્વર (દેવપતન)મા પ્રવેશ એની જે આપની કાર્તિ
ક’ છે, તેની અનની કગકતી ર નથી’

દેવપતનની પ્રયાણ, અગ્નહાર-પાર્શ્વનાથ, કોડીનાર-અબા

દેવપતનમા પણ અવાગ્નિ દાન આપના પૂર્વક ગિન-ચૈત્યોમા
અષ્ટાનિકા-મલોત્સવ કર્યો, અને સોમેશ્વરની પૂજા કરી મુઝગળ
ગજ પાસેથી શ્રીકરી ઘોડો પામી સમગ્રગા સ દેસલ માથે પાર્શ્વ-
પ્રભુને નમના અગ્નવંશુ ત ક આપ્યા જે પાર્શ્વનાથ સમુદ્રમાર્ગ
પ્રયાણ કરતા તરીકેને આદેશ આપી સમુદ્રમાથી નીકળ્યા, અને તેણે

૩૨ તથા ચોક્કસ—

નેતરિમનુ કલિ નામ સદ્વપતય ક્ષોણિતલે તજિરે

કિ તેમેષ્વરિ ન માધુવીર સમર । ત્વમાગમવગ્ યથા ।

શ્રીનામેયત્તિનોદધૃતિ પ્રનિપુર તત્ત્વામિનોડ્ધ્યાત્તિ

શ્રીસોમેશ્વરપુરપ્રવેશ इति या (ते) कीर्तिर्नवा वलगति ॥’

—નશ્વિન દ્વોજાર-નળ ધ (નસ્તાવ પ ૭૯૫ ૨૧૫)

કંગવેલા અસાધાનું ચૈત્યમાં ત્યાં ગહેલ છે, ત્યાં મહાધ્વજ આપી મહાપૂજા વગેરે મહોત્સવ કરી દેસલશાહ સઘ સાથે ફેડીનાગ ગયા બ્યા બ્રાહ્મણુપ ની અબ્યા મુનિઓને અનદાન આપતા પતિના રોપથી બે પુત્રો સાથે ઉજ્જયત (ગિનાગ) આવી નેમિગિનનુ રમગણુ કરતી જિનને નમી આખાના આડ નીચે ગઈ ક્ષણુમાં રૂઝાથી પુત્રોને ખુશી કરતા આવતા પતિને જોઈને લયથી વિગ્ધ થઈ તેણીએ નેમિ નાથનુ શનુ લઈ પર્વતના શિખરથી કૂવામાં ઝપાપાત કર્યો હતો, તે મૃત્યુ પામી એ તીર્થમાં અધિધાયક દેની થઈ ફેડીનાગમાં પણ તેના પૂર્વવાસને લીધે તેનુ ચ ય થયુ દેસલે તેને અનેક પ્રકારે કપૂગ, કુકુમ વગેરેથી પૂજા મહાધ્વજ આપા

દીવમાં મૂલગજ અને હરિપાલે કરેલ સત્કાર

અનુક્રમે ક્ષીપ વેલાકૂલ(દીવ બદગ) આબ્યા સમગસિંહની પ્રીતિથી દીવનાં સ્વામી મૂલગજ એક હોડીથી બીજી હોડી જોડી ઉપર કટ (સાદડી) સ્થાપી તે ઉપર દેવાલયને તથા સઘને મહોત્સવપૂર્વક સ્થાપી આકાશમાર્ગની જેમ જલમાર્ગ મધ્યમાં (ખેટમાં) લાવ્યા દીવમાં ગહેલા કરોડપતિ વ્યવહારી હરિપાલે સઘ સાથે દેસલનુ વાત્સલ્ય કર્યું હતુ ત્યાં પણ અષ્ટાહ્નિકા કરી યાચોને અલીપ્ટ દાન આપી સઘપતિ પુનઃ શત્રુ જય તીર્થે ગયા હતા

આ સળધમાં ગસકારે સક્ષેપમાં જણાવુ છે કે-દીવ લણી પ્રયાણુ કર્યું ફેડીનાગ-નિનાસિની અબિકાદેનીને આખાના આગમમાં નમી સઘ દીવ બદગ આવ્યો ૧૧મી લાપામાં વિશેષ વણુન કર્યું છે કે અતિ ગભીર ગુણથી શોભતો સઘ ગ્તનાકગને તીરે આવ્યો સઘપતિ-શબ્દ સાલળી દીવનો નરે દ્ર સામે આવ્યો હરપાલ ચિત્તમાં હર્ષિત થયો, સઘ આગળ પહોચ્યો, અને હાથ મેળની ખોલ્યો ૨-દીવની નારીઓ સઘ સાથે સઘપતિના દર્શન કરવાને જિતાવળી થઈ ખોલે છે

કે- હે બહેન ! જ્યોત્તી આવ અને બેડી ચડાવ, તે પુણ્યશાની પુરુષ
 થો છે ? તેને જોઈ નયન મફલ કરીએ, નેત્રે ન્યુછણા કરીશુ, કપૂર
 આવાગણા ઉનારીશુ એક બેડા(હોડી)થી ખીજી હોડી બેડી બલવાન
 બધિયારા કર્યો દેવાલયને લઈ મધપતિ મધ સાથે તેમા બેગ લહેરે
 આકારો પહોંચવા લાગી પ્રવહણુ વિમાનની જેમ જવા લાગ્યુ જલ
 માર્ગે નવન ગે નસ, દાડિયા ગસે નાટક બેનાતુ હતુ નિરુપમ પ્રવેશ
 થયો રૂડા ધવલમ દિગ્ દીસતા હતા ત્યા રુકુ કુમાર-વિલાગ અને રૂડા
 જિનમુવન ગોભી ન્થા હતા ત્યા રુનયલુ આદિજિનને અને અન્ય
 તીર્થ જગને વાઘા મેદિનીએ ઉગ પન ધવલ વેણીનરગજ-મ દિગ્ દીકુ
 અપૂર્ન દમ્યનુ પ્રેક્ષણુ કરી સધ સમુદ્રને પેલે તટે જતર્યો

નાસકારે ૧૨મી ભાપામા જણાન્યુ છે કે-અન્નહન શ્રેષ્ઠ તીર્થમા
 પાર્શ્વજિન પ્રણુમા, ત્યા પૂજન-પ્રભાવના કરી પુણ્ય ઉપાઈ પોતાનો
 મનોનથ સક્ષણ કર્યો ગામ, આકર, પુગ વટાની પાછા રી શત્રુજયે
 પહોંચ્યા આદિપુરીની પાળે ચડ્યા મરદેરી-પુન(મકપલદેન)ને
 વાઘા અગર, કપૂર, ચદન, મૃગમદ(ઝતૂરી) અને કામ્બીરી કુકુમ ॥
 ગમથી કાચ કરી અગે વિલેપન કર્યુ જાઈ, બકુલ, સેન ની આદિના
 પુષ્પોદી આદીશ્વરને પૂજ્યા મનુષ્ય-જન્મનુ રૂણ પામ્યા સુદત-લડાગ
 ભર્યો

પ્રથમ નકારનુ સૂચિપદ

પ્રથમ નકારે જણાવ્યુ છે કે-સધપતિ પુન શત્રુજય તન્દ્ર જતા પહેલા
 સિદ્ધમૂર્તિ કઈડ રાગથી પીડિત થતા જીર્ણદુર્ગમા ન્થા હતા સધે
 અને મગિવારે એકન થઈ એક નખત વિશમિ કરી કે-પલો ! આપનુ
 શરીર બાધાયુક્ત છે જ્ઞાનવીનતા દોનાથી ટાલમા ટાઈ આયુષ્ય જાણુતુ
 નથી, તો સૂચિમ ન એઈ શિષ્યને આપો શુદુમલાગળે સર્વસમક્ષ
 પોતાનો અભિપ્રાન કહ્યો કે મારુ આયુષ્ય પાચ નગ્મ, એક માસ અને

નન દિવસ છે સત્યાદેવીએ કહેલ શિષ્ય પણ વિદ્યમાન છે, તેને હું મમીપથી મૂકતો નથી, સમયે તેને સૂચિપદ આપીશ

સર્વ સઘે પુન વિમ્ભિ કરી કે-એમ હોવા છતાં કંઈક વિમ્ભિ જ્ઞામા આવે છે કે-શ્રીપૂજ્યે જેમ દાલ સ્થાનગતીર્થ ગ્યાપ્યુ, તેમ અમાન ઉપગ પ્રસાદ કરી જગમતીર્થ પણ ગ્યાપો એ વિમ્ભિથી નસન થઈ મિદ્ધસૂચિએ મેરુગિનિ નામના પોતાના શિષ્યને ક્ષેત્રસૂચિ કયા નિ સ ૧૩૭૧મા ફા શુ પમે પદ થયુ (બુઓ ટિપ્પણી ૧૭) તે વખત ચૈત્રગચ્છીય લીમદેન પદસ્થાપનાનો પ્રલોક બોલ્યા હતા જેમા ક્ષેત્રસૂચિની પ્રશસા કરી હતી કે જેના ઉદયમા સર્વ કલ્યાણસિદ્ધિ થાય છે મૂર્તિપદ-મહાત્સવ મ વાગસિંહે કર્યો હતો પાચ દિવસ ત્યા જ ઉન્મનપૂર્વક હી દેસનશાલ પુન શત્રુજયમા સઘને મળ્યા હતા અને પુન યાના કરી હતી

ગસકાગ જણાવ્યુ છે કે-ત્યાગ પછી સમગશાહ ગૂજગતમા આવ્યા પિપલાલી અને લોલિયાણાપુગમા ગજલોકને ગ જિત કર્યા હતા છડે નનાણે સચન્તા રાણુપુગ પલોચ્યા વદવાણે નિલખ કયો નહિ કરીગ ગામે જમ્ના માડલ થઈ પાડલ(પાટડી)મા જીવંતનામિ નેમિનાથને નમ્યા ત્યાથી જા એસન્મા સફલ કગનાર પાર્શ્વજિનેદ્રને પૂજ્યા ત્યા ફાપિમણિવૃદ દેખાતા સહજશાલ હર્ષિત થયા

પાટલાપુરમા નેમિનાથ, શ એશ્વરમા પાર્શ્વનાથ

પ્રગધકાગ કહે છે કે શત્રુજયની પુન યાના કર્યા પછી દેસલશાહે શુરુ સાથે પાટલાપુર ગયા પર્વે જરાસ વ સાથેના યુદ્ધમા ટૂંકાનુ સકલ સેન્ય શત્રુઓથી વિહવલ બન્યુ હતુ તે વખતે નેમિનાથે શ ખ પૂરી જ્યા લાખ ગજઓને જીત્યા હતા^{૩૩} ત્યા વિષ્ણુ-કૃષ્ણે નેમિજિનને સ્થાપ્યા

૩૩ શક્ત શ્રીનેમિનાથેન, યજ્ઞરાસપવિગ્રહે ।

નૃપલક્ષ્મણોડપૂરિ, તસ્માત્ શદ્સ્થેશ્વર પુરમ્ ॥

—નાભિનદનોધ્ધારમળ ધ મ પ ૪લો ૨૪૫

હતા, ત્યાં જિનેશ્વરને પૂછી શ્રીજેશ્વરપુત્ર ગયા શ્રીજેશ્વરપુત્રના અવકાશ
શ્રીમાન્ પાર્શ્વજિનેશ્વર છે, જે પ્રાણુત દેવલોખના ગ્વામિથી પૂર્વે લાખા
વખત સુધી પૂજાયેલ છે, પણ લાખ વર્ષો સુધી પ્રથમ ગો(કૃપ)મા
તેના ગ્વામિથી પૂજાયા તેટલા લાખ વર્ષો સુધી ચંદ્ર સૂર્યેન્દ્રે અને
પાતાલમા તક્ષક નાગપતિએ પણ પૂજ્યા હતા પ્રતિવાસુદેવ નાથેના સુદ્ધ
નખતે માગ્નિના ભવથી નં ન પીડાતા તેની શાંતિ માટે જે પાર્શ્વનાથ
પ્રભુને શ્રીનેમિનાથની આજ્ઞા ને વાસુદેવે પાતાલથી પ્રકટ કર્યા હતા,
અને તેમના સ્નાનના પાણીના છાટાના મ યોગથી સમગ્ર લોકોને નીરાગી
કર્યા હતા, તે પાર્શ્વનાથ લગ્ની માટે હો રૂઝ તે તીર્થમા મટાદાન,
મહાપૂજા, મહાધ્વજન વ અર્વ વિધિ કરી શ્રીપાર્શ્વનાથને પ્રણામ કરી
હારીજ નામના ગામમા જઈ શ્રીસ્વપ્નજિનને નમી પત્તનપુત્ર તરફ
પ્રયાણ કર્યું

પાટણ તરફ પ્રયાણ

રામકારે પાટણ તરફ પ્રયાણ અને પ્રવેશ સંક્ષેપમા વર્ણવી નાસ
સમાપ્ત કરતા જણાવ્યું છે કે કુગર કર્યા વિના, ક્ષોભથી અપલિત થયા
વિના ગિગિવૈર્ ગર્વ (ધૈર્ય) ન ગાલતા અપૂર્વ રીતે સધપતિએ
સધને સુટેલે(સોઈવ ગામે) આળયો ત્યાં સજ્જન સજ્જનો સાથે
અગે અગથી ભેટી મળ્યા ધણી ઉત્તરથી કામા માલા પહેગવતા મન
અત્યંત આનંદ પામતુ હતુ મ હિપુત મીઠા અને શ્રેષ્ઠ વેપારીઓ મેં યા
સધપતિ સાથે સધને વધાવ્યો કહુમા જ્યમાલા પહેગની ઘોડાઓની
ઘટા તન્વરી સમગ્રશહે પ્રવેશ ય્યો અખાલિલપુન્મા વધામણ (ઉત્સવ)

૨૪ પાતાલાત્ પ્રતિવાસુદેવમ્મરે શ્રીવાસુદેવેન ચ

મૈન્દેર્મારિમયાત્તિતે નિલસતિ શ્રીનેમિનાથાજયા ।

તચ્છાત્યૈ પ્રકરીઋતોઽથ સન્સા તલ્નાયવારિચ્છા-

સયોગેન જનાપ્તિલોપિ વિદધે નીરુક્ મ પાત્વ શ્રિયે ॥'

—નાલિન દનોદ્ધારપ્રબંધ ન ૫ શ્લો ૨૫૦

થયુ નનીન પુણનો નિવાસ થયો સ [૧૩] ૭૧મા ઋષભજિનેદ્રને સ્થાપ્યા ચૈત્ર વ ૭મે ઘડે પહેલા યાવચ્ચદ્ર-દિવાકગૌ નદો

નેભિઅ(નિર્વૃત્તિ)ગરુના આચાર્ય પાસડસૂત્રિ ગણધરના શિષ્ય અબ(આત્ર)દેવસૂત્રિએ આ સમગ્રગમ ગ્રંથો છે આ ગસને જે લણે, ગણે, નાયના જિનમદિગમા દે, કાને સાલજે, તે ખેડ છતા તીર્થયાનાનુ રૂળ લઈ શે (ભુઓ ટિ ૧૫)

સોઈલ ગામમા સામૈયુ

પ્રગધકાગે વિસ્તાગથી વર્ણુન કરતા કહ્યુ છે કે-પત્તનપુર પાસે સોઈલ ગામમા દેસવશાહે સધનો આવાસ કરાવ્યો સધ સાથે દેસલશાહને ક્ષેમ-કુશલે સમીપ આવેલા સાલણી પત્તનનાસી જનો સધ સામે આના સ્પર્ધા-પૂર્વક આવેલા લોકોએ તે વખતે સ દેસલ અને સમ ના ચગણુને ચદન તથા સુવર્ણ-પુષ્પથી પૂજ્યા હતા તેમના ચગણુને પોતાના કરથી સ્પર્શી ‘વિમલાચલ તીર્થની યાના કરી’-એમ માનતા પૌર લોકોએ હર્ષથી તેમના કંઠમા પુષ્પમાળા પહેગવી હતી આણેના મોદક-યુક્ત ભોજનથી સ્વાગત કર્યુ નગરમા પ્રાય તેવો યઈ વણિક, બ્રાહ્મણ, શદ્ર કે યવન મનુષ્ય ન હતો કે જે દેસલ અને સમગ્રના ગુણોથી ખેચાઈ તેમની સામે આવ્યો ન હતો સધપતિ દેસલ અને સમગ્રશાહે પણ પ્રત્યેકને તાબૂલ, વસ્ત્ર વગેરે આપી તેઓનુ ગૌરવ-સમાન કર્યુ હતુ

પાટણમા પ્રવેશ

શુભ મુર્તિ પુગ્રવેશ કરતા ઘોડા વગેરે વાહન પર આરૂઢ થયેન સમગ્રશાહ વગેરે આગળ ચાલતા સધજનોથી રોલતા ખાનના સુખાસન (પાલખી)મા બેઠેલા સધપતિ (દેસવશાહ) પાછળ ચાલ્યા ગિદ્ધસૂત્રિ પ્રમુખ મુનીશ્વરો અને આવીથી દેવાવય રોલતો

હતો, આમન્ધાગ્નિઓથી આમન્ વીંઝાના દના મૃગ, ભેરી, પડહ વગેરે વાગિનો વાગના, તાલાચાથી નૃત કનતા મ દેસલશાહ અને સમગ્રશાહને પતનમા પ્રવેશ કરના આલણી લો । માર્ગમા ઘર પર ચડી જોવા આતુન્ બનના દના લોગિએ ઘર ઘર કુકુમ-ગુડી, વફન માલા (તો તો), પૂર્ણકનગો અને ધ્વજ-પતાકાઓથી નગરને સુગોલિત કર્યું હતુ, ક્ષનોદ્ધથી ગોબના પાર્શ્વનાળા, મુમિનાગર-સહિત મમનશાહ પ્રવેશ કર્યો તેની પાછળ મધપતિએ દેવાવય અને શુરવર્ષ માથે પતનપુન્મા પ્રવેશ કર્યો નારીઓથી ન્યુગણા (ઓવાળણા) કરતા, અન્નનોથી કરતા યાના-પ્રશમા આલણતા, મગલો મહણુ કરતા અનુક્રમે પોતાના આનામે આના શુવામિની સ્ત્રીઓએ દીવો, દુર્વા, અક્ષત, ચદન વગેરે સ્થાવમા ગથાપી સ દેમન અને મમના લનાટમા અક્ષતથુ ન તિનક કર્યું ગીત મગલ, બદી પાક થતા, પચપન્મેગિ-મનનુ મમણુ કરતા દેસલશાહ પોતાનુ ધન અનકૃત કર્યું

દેસલશાહે આદિગિનને ઉપદિનક્ષ માથે લેવાલનમાથી ઉતારીને ગલ-દેટગસન્મા ગથાપના પુનો આવે આમન પર બેઠેલા સધપતિને નગર-લોગિએ ન્યુગણા કરીને આગીવાંદ-પૂર્વક વદન કર્યું સમગ્ર શાહ પણ તે લોગિને વચ્ચે, તાબૂન આપવાથી તૃતાર્થ માનતા સન્માન કર્યું બન્દી, ગાયો, યાલો, યાચો અને અન્ન આશીવાંદ આપના સર્વને પ્રનમ્ન કર્યા મદનપાલ નગર પુનોએ અનુક્રમે નિતયપૂર્વક પિતાના ચણને દુધથી પખાચા શાહ નીજે દિવસે દેવ ભોજ્ય કરાવ્યુ તેમા ઈરિગએ લખન-પાન વગેરેથી સાધુઓને પડિલાખા-મદદ કર્યા નગરના પાય દન લોગિને લતિથી જમાવા અવાગિત સનાગા (લોગનાન)મા તો ભોગની મખ્યાજ ડરી શકાતી ન હતી સધ પતિદેમનશાહે આ તીર્યોદા મા । ૨૭,૮૦,૦૦૦ સત્તાવીસ લાખ

ને સિતેગ હજાર વ્યયનો વ્યય કર્યો હતો ૩૫ પોતાના આત્માને કૃતકૃત્ય માનતા શાહ નિત્ય ધર્મકાર્યમાં તત્પર થઈ ગૃહકાર્યમાં ઉદ્યમી થયા

ગસકારે માન વિ સ ૧૩૬૧નુ ગત્રુજ્ય-તીર્થોદ્ધાર-યાના કરી પુન પાટણ પહોંચતા સુધીનુ જ નણ્ન નસમા આપુ છે પ્રમુધકારે ત્યાગ પાળેના પણ સમગ્રશાહના વર્ગવાસ-પર્યન્તનો અધિક વૃત્તા ત આ પ્રમાણે જણાવ્યો છે—

દેસલશાહની પુન તીર્થયાત્રા

સમગ્રશાહ ગજસ માનથી ઉન્નતિ પામતા પરોપકાન્સાન દિવસો વીતાવતા હતા વિ સ ૧૩૭૫માં દેસલશાહ ફરીથી પણ સાત સઘ પતિ, ગુરુ અને બેટજન મનુષ્યો સાથે સર્વ મહાતીથોમાં ગયા હતા પૂર્વની જેમ બે યાના કરી હતી તે યાનામાં દેસલશાહે રૂ ૧૧,૦૦,૦૦૦ અગિયાર લાખથી અધિક રૂ—વ્યય કર્યો ૩૬ હતા તે વખતે સોનઠ દેશમાં મલેગઢોથી ૫ ધાયેલ સઘળા જનને મુકાની મમગ હિચ્ચ પ્રકાર મેધ બ ના હતા

૩૫ “સપ્તવિંશતિલક્ષાણિ, સદસ્રાણિ ચ સપ્તનિમ્ ।

તીર્થોદ્ધારે વયનિ સ્મ, દેસલ સહનામ્ ॥

—નાભિન દનોદ્ધાર-નળ ધ પ્ર ૫ શ્લો ૨૮૧

૩૬ “પદ્મપ્પતિસન્નયેન્દ્રે, દેસલ પુનરપ્યથ ।

સપ્તમિ મહુવનિમિરન્વિતો ગુરુમિ સદ્ ॥

મહાતીર્થેષુ સર્વેષુ, સદસ્રદિતયેન ॥

સાથ યાનિ કરોનિ સ્મ, દિર્યાત્રામેષ પૂવવત્ ॥

વયિતાસ્તન્ન યાત્રાયા લક્ષા યકાન્શાધિકા ।

દિવજ્ઞયા દ્રમ્મસત્ત્વા સ્વય દેસલમાધુના ॥

—નાભિન દનોદ્ધાર-નળ ધ પ્ર ૫ શ્લો ૨૮૪-૨૮૬

સિદ્ધસૂરિ સાથે ઓમિયા જવુ દેસલશાહનો સ્વર્ગવાસ

મિદ્ધસૂરિ પોતાનુ આયુષ્ય નવુ મામનુ નાણી દેસનશાહ પ્રત્યે
બો ના કે તમાગ આયુષ્ય પણ એક મલિનાનુ છે ઊંશપુ
(ઓમિયા)મા જઈ હુ ગ્વન કક્કમ્મિ(પ્રજવકાગ)ને મુખ્ય ચતુષ્કિ-
કામા સમાધિએ ગ્થાપીશ આપની પણ ઇચ્છા હોય તો જલ્દી ચાલો,
જ્યા દેવ-નિર્મિત વીન ઉત્તમ તીર્થ છે ' સમગ્ર સામગ્રી કરી મેળવેના
સઘ અને દેમલશાહ આવે મિદ્ધસૂરિ ચા'ના માર્ગમા દેસવશાહ
સ્વર્ગવાસી થયા

પદ દેવાપન, પદપ્રદાન, પુન પારજુમા

સિદ્ધસૂરિએ માધપૂર્ણિમાએ કક્કમ્મિને પોતાના હાથે મુખ્ય
સ્થાનમા સ્થાપના મુનિગ્ગને ઉપાધ્યાયપદ અને શ્રીકુમાર તથા સોમેન્દ્ર
એ બનેને વાચનાચાર્યપદ આપ્યુ દેસલશાહના પુત્ર સહજે અઠાગ
કુટુમ્બીનો સાથે યથાનિધિ વીનુ મ્નાન કરાવ્યુ આચાર્યોને પ્રતિ
લાભી (આહાનદિ આપી) ઉત્સાહથી તેણે સાધર્મિક-વાત્સલ્ય કર્યું
ત્યા આચાર્યે અષ્ટાદિકા કરી સૂરિ સહજ સાથે ફેલવર્ધિકા(ફેલોધી)
ગના, તના પાર્શ્વજીને નાદા યાના કરી અવિચ્છિન્ન પ્રયાણોથી પાછા
ફરી મિદ્ધસૂરિ સઘ સાથે પતનપુર પધાયા

મિદ્ધસૂરિનો સ્વર્ગવાસ

એક માસનુ આયુષ્ય બાળી જહુ ત્યારે સિદ્ધસૂરિએ કક્કસૂરિ
(પ્રજવકાગ)ને તે પ્રમાણે કહી જણાવ્યુ કે આઠ દિવસ માળી ગહે
ત્યારે સઘ-લામણા પૂર્વક મને અનશન આપતુ શુ ટાલ કલિકાતમા
ગાન હોય ? એમ પ્રિયારી કક્કસૂરિએ(પ્રજવકારે) કહેલા દિવસે
અનશન ન આપ્યુ ગુરુએ સ્વયમેન બે ઉપનાસ કર્યા, ત્યાગ પછી સઘ
સમક્ષ અનશન આપ્યુ સહજ વગરે સર્વ ભક્ત આવકેએ સ્પર્ધાપૂર્વક
મહોત્સવ કર્યો નગરમા ચારે વર્ણના જે લોખે ગહેતા હતા, તે બાલ,

યુવક, વૃદ્ધ સર્વે વન્દન કર્યા આન્યા હતા પાત્ર યોજન સુધીમા ગહેલા
ગામોમા તેવો અર્થ ગણો ન હતો, જે કે નમવા આવ્યો ન હતો છ
દિનસે-કહેલ સમયે નમસ્કાર ઉચ્ચગતા સૂત્રિ સમાધિએ સ્વર્ગે ન ચર્ચા
સૂત્રિના શાનની પ્રશંસા કરતા સઘે ઉસવ કર્યો મુનિઓથી સારી રીતે
પૂજાયેલા સૂત્રિ-શરીરને છ દિનમોમા તેવાનું થયેલ એટલીશ મહાપવાળા
વિમાન (માડવી)મા સ્થાપ્યુ ગ્યાને સ્થાને થતા સ્ત્રીઓના હલ્લીસક
(ગસડા), લકુટ-ગસ(દાડિયાગસ), પ્રેક્ષણુએ અને આગળ વાગતા
વાર્જિત્રો સાથે સૂત્રિ વિમાનમા ગહેલ પ્રત્યક્ષ દેવની જેમ દેવલોકમા
જવા નગરમા થઈ નીસર્યા સ્પર્ધાપૂર્વક સ્કંધ આપતા શ્રાવણે વિમાનને
એક અશ પગ લઈ ગયા માત્ર ચંદન ને અગરના લાકડાઓથી અને
કપૂરથી પૂજ્ય(સિદ્ધસૂત્રિ)ના દેહનો દાહ થયો હતો નિ સ ૧૩૭૬મા
ચૈત્ર શુ ૧૩ને દિનસે સિદ્ધસૂત્રિનું સર્ગે ઉત્પધાર્યા

કુતખદીન અને સમરાશાહ

સિદ્ધસૂત્રિના સર્ગવાસ પછી ઝક્કસૂત્રિ (પ્રળયકાર) ગચ્છનુ
પાલન કરે છે તે વખતે સાર્વભૌમ કુતખદીન પાતશાહે સમગ્રશાહના
શુભો સાલળી તેના દર્શનની ઉત્સુકતાથી ફગ્મન મોકલીને સમગ્રશાહને
ખોલાવ્યા સમગ્રશાહ પણ સામગ્રી કરી દીલ્હી તરફ ચાલ્યા ત્યાં
પહોંચતા જ મુગ્ધાણે (મુનતાને) ગૌરવ-પર્વક ખોલાની સમ ।
શાહના દર્શન કર્યા ગજ આગળ વિનિધ ભેટણા મૂકી નમન
કરતા સમગ્ર તરફ ગજએ ઉત્તરપર્વક જોયુ સતુષ્ટ થયેલા સુલતાને
સમગ્રને સ્વયં પ્રસાદ આપવા પર્વક સર્વ દેશના વ્યવહારીઓમા
મુખ્યતા આપી ત્યાં ગહેતા સ્વામિ(પાતશાહ)થી અપાતા નવા નવા
પ્રસાદોથી પ્રસન્ન થતા સમ નો ટલોક સમય ત્યાં વીત્યો દાનવીગ

મમર ગંધવાને એક વાગ ધ્રુવ(કવિત) કહેતા બક્ષિગમા દત્ત દેવ
આપ્યા હતા

ગ્યાસદીન અને મમરાગાહ

કુનમદીનની ગાન્વવશ્મીના નિનકરપ યાનદીન પાદશાહ થયો
તે મમરે તેણે અતિ પ્રમોદથી મમરાગાહનું ગાન્વ-મન્માન કરી ખાનની
જેમ એ(સમગ્રશાહ)ને પુત્ર તરીકે ગ્રીયો છુદ્ધિશાળી મમર
સુલતાનના બદી તરીકે બધાયેન પાકુદેશના ગ્રામી વીન્વત્રલ (બીન્વલ)
નામના ગાળને પાતશાહ પાસેથી મુક્ત કરાવી પુત્ર તેને પોતાના દેશમાં
અધિકારી 'ગાન્વ-સરથાપનાચાર્ય' ગિરુદ ઉપાજ્ઞન કર્યું હતું

પાતશાહના પ્રમાણથી વર્મનીગ મમર મવપતિ થઈ ઘણા
મધપુરપો અને જિનપ્રભસુ ગિરુદ સાથે જિનેશ્વરની જન્મભૂમિમાં,
તથા મથુગા અને હુગિતનાપુરમાં તીર્થનારા કરી હતી

ઉદ્ધિખાન અને મમરાશાહ નિલ ગદેગનું આગ્રિપત્ય

ત્યા પછી મમરાશાહ તિનગદેશમાં ગ્યાસદીનના પુત્ર ઉનખાનના
આગ્રિત થતા હતા ખાને પણ સમજને વિશ્વામપાન પોતાના લાઈ
તરીકે ગ્રીકાર્યો હતા અને મમરને તિનગદેગનો ગ્રામી (સૂમો)
બનાવ્યો હતો ત્યાં તુલ્યા બદી તરીકે ૫૬૧૧૧ ૧૧,૦૦,૦૦૦
અગિનાન લાખ મનુષ્યોને મમરાશાહે મુકાન્વા લાગે તથા અનેક
જાન ગણાઓ અને વ્યવહારીઓ પગ પણ અનેકનાં ઉપકાર કર્યા હતા

૪૮ શત્રુજય ગિરનાર ક્ષેત્રી વડે તીર્થોન મુસવમાની રા.ય.જામાં
નિલય બનાવનાર મા સૂરિનું નલાવક વિસ્તૃત ચરિત્ર મમે શ્રીજિનનલ
સૂરિ અને સુલતાન મહમદ એ નામનું લખી નમગિત પ્રાગુ છે
જિનપ્રભસૂરિના સક્ષિત પરિચય માટે જેસવમેર લા સૂની પૃ ૫૮ જુઓ

૪૯ વિ.સ. ૧૬૩૮માં મવિ નયસુદરે રચેલા શત્રુજય-તીર્થોદ્ધાર રાસમાં
આ નમાણે જણાવ્યું છે કે—

પતિઆશાધરાનુજેન સાં લળસીદામ્રજેન સઘપતિસાધુશ્રીદેસલેન પુનસાં
સહજપાલ સાં સાહજપાલ સાં સામત સાં સમર સાં સાગળ પ્રમુખ
કુટુબસમુદાયોપેતેન નેજકુલ્દેવી[શ્રીસચિ]કામૂર્તિ કારિતા । યાવદ્ વ્યોમ્નિ
ચદ્રામ્ યાવન્મેહમહીનલે । તામત્ ત્રા[સચિ]કામૂર્તિ

(૨)

સવત્ ૧૩૭૧ વર્ષ માહસુદિ ૧૪ સામે શ્રીમદ્વેશવશે વેસટગોને સાં
સલ્પણપુન સાં આજડતનય સાં ગોસલભાર્યાગુણમતિ કુક્ષિસમ્ભૂતેન સઘ
પતિસાં આશાધરાનુજેન સાં લળસીદામ્રજેન સઘપતિસાધુશ્રીદેસલેન સાં
સહજપાલ સાં સાહજપાલ સાં સામત સાં સમરસીદ સાં સાગળ સાં
સોમપ્રમુતિકુટુબસહાયોપેતેન રૂઢપ્રાત્સઘપતિઆશાધરમૂર્તિ શ્રેષ્ઠિમાઢલપુની
સઘં રત્નશ્રીમૂર્તિસમન્વિતા કારિતા ॥ આશાધર કરપતરુ રહોયમાશા
લઠ્ઠતવાહુયુગો યુગાદિદેવ પ્રયત પ્રણીતિ ॥

(૩)

સવત્ ૧૩૭૧ વર્ષ માહસુદિ ૧૪ સોમે રાજશ્રામહીપાલદેવ
મૂર્તિ સઘપતિશ્રીદેસલેન કારિતા શ્રીયુગાદિદેવચંત્યાલયે ॥

આ નજી લેખો સિનાય સમગશાહના સ્વર્ગનાસ પછી વિ સ
૧૪૧૪મા સમગશાહની તેમની ધર્મપત્ની સાથેની એક મૂર્તિ કે જે
સાલિંગ અને સજ્જનસિંહે^{૪૦} (સમગશાહના પુત્રોએ) કાઢેલી અને

૪૦ સ ૧૫૧૬ એ ૧ શુ ૮ રવિનારે દેસનાશાહના વગળ શિનાશ કર
(૧)ની પની દેનાવદેએ ઉપકેરાગચ્છીય કંકસૂરિના ઉપેશથી નાચનાચા
વિતસારને ન્દોરાવેની સૌવપુ કપસૂતની નિતિમા લખાયેલી પ્રશસ્તિ
ઉપરની જણાય છે કે સમરાશાહને ૧૧ પુત્રો હતા આ પ્રશસ્તિના ૬ થી ૧૭
શ્લોકો ઐતિહાસિક રાસ-સંગ્રહ ભાગ ૧ (સ શોધક સદગત શ્રીવિજય
ધમસૂરિ પ્રકાશક શ્રીચશોવિજય જૈન અધમાલા ભાવનગર)ના
પૃ-૨-૪ મા દર્શાવેલા છે તે શ્લોકો આ પ્રમાણે છે —

૮૬૬૩ (૧૨ ૧૩૬૩મા નાલિનદનોધગ પ્રમધકાગ)ના શિષ્ય
દેવગુપ્તનુ-પ્રતિષ્ઠિત થયેલી ત્યા ૯૨ જોનામા આવે છે જેનો લેખ
આ પ્રમાણે છે —

સવન ૧૮૧૪ પર્વે વૈભાવ મુદિ ૧૦ ગુરો મધપતિનૈમલમુત માં
સમર-સમરર્થયુગ્મ સાં માત્રિ-માં મજ્જનમિત્યા મારિત પ્રતિષ્ઠિત
શ્રાકદ્સૂરિશિષ્ય શ્રાન્વેગુપ્તસારંભિ ॥ ગુમ મરતુ ॥

“તત્પુન નાયન્ન દત્તિ પ્રમિદ્ધતન્ન જ્ઞાજડ ન્યુદીણ ।
સુલક્ષણો લક્ષણયુક્ત ક્રમેણ, ગુણાન્વયો ગોસલ દેસલૈ વ ॥
શ્રાન્વેમલાન્ દેસલૈ એવ વશ, ગ્યાનિ પ્રપન્નો જગતાનલ્પમિન્ ।
ગતુત્થયે તીર્થવરે નિમાનિ યન્નામતસ્સ્વાન્કિનો વિહાર ॥
તત્સૂતવ માધુગૈરુપેનાલ્પોડપિ મદ્ધમપરા વમૂઝ ।
તેષ્વાન્મિ શ્રીમદ્ધજો નિવેરી, કપૂરધારાનિરન્નપ્રમિદ્ધ ॥
તન્નમૂર્તિવિભૂષિતાત, સારદ્ધમાધુ પ્રથિતપ્રનાપ ।
જાનમ યન્મામગત્તશોભ, સુવળધારા-વિરુપ્રવાહ ॥
ત્રીસાહણ સાહિનૃપાધિપાના મદાપિ મમાનપન્ વમૂઝ ।
દવાન્વ્ય નેવગિરી નિનાનામમારવદ યો ગિરિશ્ચક્રતુલ્લમ્ ॥
વધુન્તૃતીયો જગતીનનેન, મુગીતરીતિ સમર મુચેતા ।
શત્રુજયોદ્ધારતિથિ વિધાય, જગામ કીર્તિ ભરતાવિન્નાય ॥
ય પાણ્ડુદેશાવિપમોચનેન ગત પરા રયાનિમતાવગુદ્ધામ્ ।
મહન્મદે યોગિનીપીઠનાથે તત્પ્રોઢનાયા તિમુ વળન સ્વાદ્ ?
નગ્નતુલિ સમરશ્રિય સા યદુદ્ધવા પદ્ તનુના જગત્યામ્ ।
માલ્હાભિધ શ્રીસદ્ધિતો ન્તિજ્ઞસ્તેષ્વાન્મોડપિ પ્રથિતોડન્તીય ॥
દેવાલયૈવ-ગુરુપ્રયોગાદ્, દિવાગમગ્યૈમહિમાનમાપ ।
સત્યાભિધ સિદ્ધગિરો મુયાત્રા, વિધાય મદ્ધાવિપતોદ્ધીય ।
યો યોગિનીપીઠનૃપસ્ય માન્ય, મ હુદ્ધરસ્ત્યાગધનસ્તૃતીય ।
જાળોદ્ધતેધમકરદત્તુથ ત્રીસાલિંગ શરશિરોમણિદ્વ ॥
શ્રીસ્વળપાલ મુવશોવિશાલદ્વતુષ્કયુગ્મપ્રમિતૈરમોઘૈ ।
સુરાલયૈ મોડપિ જગામ તીર્થ, શત્રુજય યાત્રિકોન્ન્યુત્ત ॥
મ સમ્મન સમ્મનમિદ્ધસાધુ, શત્રુજયે તીર્થપન્ ચમાર ।
યો દ્વન્વિધસંલ્લે સમયે જગત્યા, જીવસ્ય હેતુ સમમૂઝનાનામ્ ॥ ૧૭ ॥”

—ઉપર દર્શાવેલ સ ૧૭૭૧ ના શિલાલેખમા જણાવેલ વરા-કમથી પ્રસારિતના વરા-કમમા થોડો ફેરફાર છે શિલાલેખ ઉપરથી જણાય છે કે—સન૫(ખ)ણના પુ આજડ તેના પુ ગોસન અને તેના પુ દેસન હતા ઉપરુખ્ત પ્રસારિતના ૬ હા શ્લોક ઉપરથી નાચદના પુ આજડ ત્યારપછી સુવક્ષણ (સનખણ) અને ત્યારપછી અનુક્રમે ગોસન અને દેસન અર્થાત ગોસનના પુ દેસન થયા એ રાસસગ્રહ ના સારના પૃ ૪ મા દર્શાવેલ વરા-દક્ષમા સુવક્ષણના પુ તરીકે ગોસન અને દેસન બંનેને સૂચનવામા આવેલ છે શિલાલેખનો રાસ-પ્રબધનો ઉલ્લેખ અને પ્રગણિતના પધનો આશય વિચારતા ગોસન અને દેસન બંને લાઇખા નહિ પણ પિતા-પુ જણાય છે અર્થાત ગોસનના પુ દેસન સમજવા જોઈએ દેસનથી દેસવ વરા ન્યા જાતમા ખ્યાતિ પામ્યા એક તીર્થ શત્રુજયમા જેના નામથી આદિ વિહાર વિશેષ શોભે છે

ઉપરુખ્ત પ્રસારિતના ૮મા પદ ઉપરથી દેસવશાહના પ્રથમપુત્ર સહજ કપૂરધારા એવા બિરુદથી પ્રસિદ્ધ હોવાનું સૂચિત થાય છે અને ૯મા પદ ઉપરથી જણાય છે કે તેમના પુત્ર સારગશાહ ભાવથી વિભૂષિત અત કરજીવાળા મતાપગાલી હતા કે જેમનો સુવક્ષુધારા એવો બિરુદનો પ્રવાહ(પ્રવાહ) જીવન પયન્ત શોભતો હતો

પ્રગણિતના દસમા પદમા જણાવ્યા પ્રમાણે દેસનના બીજા પુત્ર સાહજ સાહિ-રામઓ-પાતશાહોના સદાય સમાનપાત્ર હતા જેણે દેવગિરિ (દેવતાબાદ)મા પવત-ગિખર સમાન ઉચ્ચ જિનેશ્વરનું દેવાલય કરાવ્યું હતું (સમરાસ નબધમા જણાવ્યા પ્રમાણે સહજનશાહે દેવગિરિમા વાસ કર્યો હતો અને તેણે ત્યાં ચોવીશ જિનેશ્વરોવાળું જિનાલય કરાવ્યું હતું—એ ઉપર અમે આ લેખમા સૂચવ્યું છે)

પ્રસારિતના ૧૧-૧૨ મા પદમા પ્રસ્તુત સમરાશાહનો સક્ષિત પરિચય કરાવ્યો છે કે—દેસનશાહના ૧૧મ પુત્ર સમર હતા કે જેની કીર્તિ જગતના જનો વડે સારી રીતે ગવાઈ છે પ્રસારિત ચિત્તવાળા જે સમરાશાહે શત્રુજયના ઉદ્ધારની ક્રિયા કરી ભારત(ચકવતી)થી પણ અધિક કીર્તિ પ્રાપ્ત કરી હતી ચોગિનીપીઠનાથ-દિલીશ્વર મહામહાની સત્તાના સમયમા પાંડુદેરાના

મધિપતિને મુક્ત પ્રાપ્ત થી જે સમરગાહે અતિશુદ્ધ ઉદ્ધૃષ્ટ ખ્યાતિ મેળવી હતી તેની નોંધતાનું વણન શુ યદ્ય સકે ? આ પદ્ય પ્રજાધના ઉપર્યુક્ત વ્યેખને અનુસરે છે

પ્રગસ્તિના ૧૩ થી ૧૭ સુધીના પદોમા સમરગાહના પુત્રોનો પરિચય પ્રાપ્તો છે-તે સમરથી સુરતનકુલિ હતી કે નેથી છ પુ -રતનો ઉત્પ ન થયા તેમા પ્રથમ શ્રી આલ્પ નામનો થયો કે જેને ઉત્તરોચ્ચ અદ્વિતીય તરીકે પ્રખ્યાત કર્યો હતો

જેણે દેવ-ગુરુના પ્રમુદ્ધ પોતાની રપ દેવાલયો વડે મહિમા પ્રાપ્ત કર્યો હતો, જે સિદ્ધગિરિમા સુધા । મ્હી બીજો સદ્યપતિ થયો, તે સ્વત્વ નામનો હતો

જે થોગિનીપીઠ(દિલ્લી)ના રાજાનો માથે હતો, તે ત્યાગધન (દાનગીલ) કૂંગર બીજે પુ હતો જ્યોત્ષ્ણારથી ધમ કરનાર શ્રુર સિરોમણિ સાલિગ પોથો પુ હતો

[પાન્થમો પુ] શુભ વિશાલ યરાવાળો સ્વલ્પ પાલ હતો તે પણ ૪૨ સદ્ગત દેવાલયો સાથે યાત્રિકોનાથી મુક્ત થઈ શત્રુજય તીર્થ ગયો હતો

[છઠ્ઠો પુ.] તે સજ્જન સજ્જનસિંહ નાલ થયા જેણે ૨૪ મે વધે (વિ સ ૧૪૨૪?) શત્રુજયમા તીર્થપદ-સ્થાન કર્યું હતું અને જે જાતના જનોના જીવનનો હેતુ થયો હતો

આમાના સાલિગ અને સજ્જનસિંહે વિ સ ૧૪૧૪મા પોતાના માત-પિતાની મૂર્તિનું હુગવ શત્રુજય પર સ્થાપ્યું હતું જેનો લેખ ઉપર દર્શાવે છે

કૂંગરસિંહની ભાર્યા દ્વલહદેવીએ વિ સ ૧૪૩૨મા પ્રતિષ્ઠિત આદિ નાથબિળના ઉલ્લેખ અમ્હે ઉપર સૂચ્યો છે

વિ સ ૧૬૮૭મા ડીસામા તપાસનીય ગુણવિજય વિએ રચેલ કેાવલ્યવહારિસ (સદ્ગત વિજયધમસૂત્રદ્વારા સંશોધિત ભાવનગર યશોવિજય જૈન ગ્રંથમાનાથી પ્રમાણિત)મા વર્ણવેલ સાજ્જણસીરાહ એ

ઉપર્યુક્ત સંજ્ઞાનર્સિંહ જણાય છે (લોખંબાપામા પ્રચલિત નામ 'સાળ
લાસી શાહ સમગ્રય છે) છતાં એ સળધી ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ યેટલું
વિચારવાનું છે

પ્રથમ એ વિચારવું આવશ્યક છે કે ઉપર્યુક્ત કોચરગ્યનહારી ક્યારે થયા ?
૫૬૨માં સૈમમાં કે સોળમાં ? ગુણવિજયકવિ એમને તપાગચ્છીય સુમતિ
સાધુસૂરિના સમયમાં સૂચિત કરે છે જેમ કે—

તપગચ્છપતિ ગૌતમ-અનંતાર સુમતિસાહુ શુભમતિ-દાતાર
વાસન ગુણ-મણિ કેરહ ડાટ નૃપતિ નમઠ ચહપનમઠ પાટિ પૃ ૧ ગા ૬
શ્રીતપગચ્છનહ રાજિહ સુવલિન કરઈ વધાણુ ર,
સઘ સહ કો સાબવઠ મહિમા મેરુ સમાપ ર

શ્રી ૦ પૃ ૩ ગા ૨૭

સુમતિસાહુસૂરિનો જન્મ સ ૧૪૮૪માં નીકળેલ સ ૧૫૧૧માં ગચ્છ
નાયકપદે સ ૧૫૧૮માં અને રંગવાસ સ ૧૫૫૧માં થયેલ હોવાનું તપા
ગચ્છની પાવલિ પરથી એ રાસસંગ્રહ લા ૧ના પૃ ૨૧માં સદ્ગત
વિજયધમ સૂરિએ સૂચવ્યું છે તેમ જ સ ૧૫૪૭ પય ત તેમણે
પ્રતિષ્ઠિત કરેલી મૂર્તિયોના લેખો પણ જોવામાં આવે છે એ જોતાં સુમતિ
સાધુસૂરિના સમકાલીન તરીકે કોચરશાહને માનવામાં આવે તો સોળમાં
સૈમમાં માનવા જોઈએ પરંતુ ખીજી તરફથી વિચારતાં તે યુક્ત જણાવું નથી

અણહિલપુર પાંખણથી ૫૬૨ ગાઉ દૂર સ્વપળપુરના નિવાસી વીસા
પોરવાડ બેદાશાહ અને વીરમદેના પુત્ર ગ્રહયા-પ્રતિપાલ આ કોચરશાહ
પોતાના નગરથી અડધા ગાઉ પર અહિર ગામમાં અહિ(હુ)ચરાજ દવી આગળ
થતો જીવધ જાણી ધણા ખિ ન થાય છે અને તે જ ધ કરાનના વિચાર કરતાં
એક વખત વાપાર-નસંગે જ બાત જાય છે

પાખીને (પાલિક) દિવસ કોચરશાહ બરી સખામાં સૂરિને વાદે છે
જ બાતના સંધનું વાન કરતા કવિ જણાવે છે કે—

સમરથ સુત જે દેસવડક સમકિતધારી ધરમી પરહ
કરમી મરમી મહિમા-મેર મિથ્યામતિ સવિ ગિધા જેર ૨૧

સધમુખ્ય માજણી સાદ લિ નિત્ય લપિમાનડ લાડ,
તિણિ મરિ પુરમા અધિકઉ વાન સળળ ણી માનઈ મુવતાન ૨૪
અનુપમ અરહમન એસવાવ અણમિ-ચદ-સરિસ વર ભાલ
પણિ પહિરાઈ કનક જેહનઈ કુણ સમનઞિ બીજઈ તેહનઈ ૨૫
જસ ઘર આવઈ મનમયાલ બહુ મલા પાણીના માલ
જે નવિ ભાઈ કુપમા-મમઈ, સૂર્ય મિહા ડગઈ આયમઈ ૨૬

—આ યજ્ઞન ઉપરથી દેસવગાહના વરાળ અને પ્રગટત સમરસિંહના
પુ મજ્જનસિંહ(માજણસીગાહ)નો ખ બાતમા નિનાસ તેની જર્જિ-
વિભૂતિ સુનતાન તરફથી સ માન મે વોનેો સામે ખ્યાલ થઈ શકે છે

—વધ્યા વિષયનુ ગુરુતુ વ્યાખ્યાન સમાપ્ત થયા પછી કૈાચરગાહ
ખાજરાગ આગળ થતો જન-સહાર બધ થાય તેવો પ્રબધ પ્રાવર્ત
ગુરુને વીનવે છે ગુરુરાજ ઉપર્યુક્ત માજણસી ગાહને જોલાવી દાન આપવા,
લખ્મીનો લહાવો લેના અધિકાર કળા બળ ખુર્જિના પ્રયોગથી હવ-અમારિ
પળાવના ઉપદેશ આપે છે સદ્ગુરુના વચન સાલળી સધપતિ (સાજણસી
ગાહ) ધણા ઉપિત થઈ કૈાચરગાહને ચોતાને મ દિર તેડી જઈ પૂજન કરી
સાથે જોળન મરે છે કૈાચરગાહની ચતુરાઈથી સજ્જનસિંહ મનમા ખુશી
થયા અને તેને ઉતમ આનંદ તરીકે પારખી લીધો

ત્યાર પછી માજણસી ગાહ કૈાચરને તેડી ખાલખીમા ઊસી અધિપતિ
પામે તથ છે અધિપતિ સાજણસી ગાહને ઘણુ માન આપે છે અને રને
પૂવક માવનાનુ કારણ પૂછે છે તેના પ્રત્યુત્તરમા સાજણસી મહે છે કે-
સવખણપુરના હોજદાર (હાકેમ-જોજદાર) દ્રવ્ય બગાડે છે શુ કરવુ ?
શુ થાર-અ ઘેર વતે છે ત્યારપછી અધિપતિએ જણાવ્યુ કે- ચચ્યાજી ! જે
તમારા ધ્યાનમા આવે તે કરો અમારા મન રુચે છે તત્કાળ જુના હાકેમને
તેજાવો કૈાચરન સુવિગાળ સરપાવ દેતાવો સાખાણુર વોરે બાર
ગામનો અધિપતિ આપી સમશેર મપાવી સળળ સત્તા િન બનાવ્યો
ત્યાર પછી કૈાચરગાહ સાથે આવી સ જનસિંહે અતિ આનંદથી આડબર
—પૂવક શ્રીસુરિને વાલા વિસ્તારથી સધળી વાત મરી સદ્ગુરુ ઉપદેશ

સફળ થનાથી આનંદિત થયા કેાચરનં હદાર આગિય આપી કે—‘મલુતા અને ધન પામી જીવ-અમારિ કરજે’

ગરુની શીખામણ સિર પર ધારતા મ્હી મન્નનસિહને મલ્લામ મ્હી શર કેાચ પોતાના પુર તરફ ચાલ્યો ઘણા આગર-પૂનક પુર-મવેશ મ્થો માતા પિતા પત્ની, નગરજનો વોરે સૌ ઘણા હર્ષિત થયા

કેાચ પોતાન અધિકાર પ્રાપ્ત થતા ૧ અનખણપુર ૨ હાસવપુર ૩ વાવરી ૪ સીતાપુર ૫ નાવિઆણી ૬ ખડિચર ૭ હુંહડ ૮ હેલ વા ૯ દેનમાલ ૧૦ મોરુ ૧૧ કાહલર અને ૧૨ ઈમીછુ (કનિઅ જણાવેલા નામ) એ બારે ગામોમા જીવ-અમારિ-પરહ વા ૧૦યો અ બારે ગામોમા કેાચરશાહની આણ વતતા કેાઈ વન હાતો નહિ કેાઈ ચોર-ચરટ કરતો નહીં ખડિચરમા જો કેાઈ વન મારતો તો તેને કેાચરશાહ વારતા હતા સલખણપુરમા એક ત્રિગાવ તળાવ હતું તેની આસપાસ પડેલા બહુ જળ પડતી હતી તે કેાચરશાહે અટકાવી હતી સરોવર ઉપર રક્ષકો મૂક્યા હતા તે બરાબર રક્ષા રતા હતા મગલાઓ પણ માછલા વગેરનો વિનાશ ન કરે તે માટે નખ ધ મના તે કાના ઘણા કુટ બરાવવામા આવતા હતા અણુ માટે પમીઆ આવતા હતા પાણી ગળી પરબડી ભરી મૂકનામા આવતી હતી એમ જીવની જયણા-નતના કરી હતી સરોવર પર સખલ જળણી બધાવનામા આવતી ચોપા નાણી પણ સુખ પામતા કેાઈ અણુગવ પાણી ન પીવે એમ ઉત્તમ નકાર થો હતો સીઆ પાણી ભરના આવે તેમા પણ પેની પાસે ગલણા ન હોય તન શાહ અપાવતા એમ કેાચરશાહ પુર્યે મહાલતા હતા, મહીતનમા તેનો યશોવાદ ચાલતો હતો

મેવા સમયમા દિલ્હીમા દીપક-સમ દેસનહરા શાહ સમરા સારિગ ઉત્તમ વ્યવહારી હતા જેને સુવતાન ચચ્યા મ્હી બોલાવતા અને બહુ માન આપતા હતા સઘ-ધુરધર હોવા છતા અગમા અભિમાન ન હતું જે પોતાની બુદ્ધિથી નવ લાખ બદી મૂકાવ્યા હતા તેના ધરનો ચાચક જિન-શાસનમા નાપીતો વાચાલ કનિ દેપાલ દિલ્હીથી જૂજરાતમા આ ગો સ ખેસરની ચા કરી કેાચરનું નામ સાબની સખખપુરમા આગો

કેાચરગાહે બાર ગામમા પળાવેલી ૮૧-અમારિ બેઈ જાણી કવિ ધણે
નસત્ર થયો કેાચરગાહને માશીર્વાદ આપી તેનુ ગીત રચી ગાયુ કેાચરગાહે
ધવિનો ધણે સાંગે સ મર યો પાય દિનસ રહી મોજ લહી ધવિ ત્ર બાવતી
(ખ ભાત)મા આબો અને પાખીન દિનમે ગુરુના વ્યાખ્યાનની પૂર્ણાદિતિમા
સ ધની ભગી સભામા મેથી કેાચરગાહની ઘણી સારી પ્રગ સા કરી (જેમા
તપગચ્છમા સિરતાજ માજ આવક એ વોરી નિ છે) ત્યાર પછી ધવિ
દેપાલ વિમલાચલ તરફ ગયો

મા તરફ સાજાસી કેાચરના ગુણ સાબળી રૂઢ થયો અને અધિપતિને
સમજની કેાચરન કેદ કરાવ્યો બારે ગામના લોકે શોકાકુલ થયા કેાચર
ગાહને છોડાનવા ઉપાય વિચારના લાયા કેાદ સાજાહને અને કોઈ મનિ
દેપાલને વખોડતા હતા ધવિ દેપાલ વિમલાચનની ચા ! મરી ખ ભાત
આબો ત્યા ગેમુખથી રૂનાત નણતા મને કેાચર ગાહને કહ થયેલુ
સાબળી મનમા ખ પારો અને આજણમીનુ પીત મરી ગાયુ કે—

સ રપતિ આજણ ! મન દેઈ સુલિ એાસનાલ-ભૂપાલ !
ગતુમાર સખલ તથ માલવ ૧ નુણા-પ્રતિપાલ
૧ મીગે ધવ નવિ લવડ ખલ દિ આવાર
ખિ ૬ સમન બોલાનઈ ભૂતવિ મહાજન રાય-સધાર
જલચર ઇવ લહડ ખા બગવા સનપણપુર સર-તીર
ગૃથી નન વળેરા નાપડ ધીનર હંડ નીરિ
ભનણ માસ મરી મફમતા બેલ નીઈ આસીસ
મમ દુલ-તારક ! ૧ ખનાર- ! એ કોલિ વરીસ
વની ખાલિ નરિયેરા પૂજરા હરપડ મનહ મઝારિ,
૮૧ હાપાઈ ઘણા મહિયાદિ તેહ તણહ નહી પાર
કેાચર-સાહમીનચ્છન કીવડ તઈ કુલવત ! જિ નારિ
બારે ગામે અવની મૂિ એલી પનઈ અમારિ

—મે રાસસ નહ લા ૧ ૫ ૧૦ કગ ૫-૭ (૫ વિ
નથમાળાથી પ્રમસિત)

સિદ્ધસૂરિ

વિ સ ૧૩૭૧મા શત્રુજયના મૂલનાયક આદીશ્વરની મૂર્તિની પ્રતિગ કળા ઉપદેશગરના સિદ્ધસૂરિએ વિ સ ૧૩૫૬, તથા

એ સાબળા સાબળસી(સાન્નનસિંહ) ઘણુ લાગ્યો મુખ-રંગ પવટાણો મનમા પથાતાપ થયો મ્વિ દેપાલને પોતાને ત્યાં લઈ જઈ ઘણો સારો સંકાર અને સરપાવ કરી દિવ્યી વળાઓ કૈાચરશાહને તરત કેદ ખાનામાથી મ્દાની બાર ગામ આપ્યા પોતાના અપરાધની ક્ષમા માગી સાબળસી(સાન્નનસિંહ)ની રત્ન લઈ કૈાચરશાહ અવખણપુર આવ્યા અને અધિક પ્રમાણે ૭૧-અમારિ પળાવના લાગ્યા મ્વિ અતમા કહે છે કે—

ગણિ ગુણવિજય બહુ મુખ બહુતલ જગમાહિ

કૈાચર ભૂચરમા લલઉ ખેચર જસ ગુણ ગાઈ ” —પૃ ૧૧ મ્દી ૧૭

વિક્રમના સોળમા સૈકામા થયેલ અનેક રાસ ચોપાઈ વગેરેના કર્તા સુમસિદ્ધ કવિ દેપાલ અને પૂર્વેના ૧૬મા સૈકામા વિદ્યમાન સુમતિસાધુ સૂરિના સમકાલીન તરીકે કૈાચરશાહને માનવામા આવે તો તેને બાર ગામનો અધિકાર અપાવનાર સાબળસીને પણ તેના સમકાલીન તરીકે ૧૬મા સૈકામા માનવા પડે એટલે ઉપર ક્રા સ અમરસિંહના પુત્ર સાન્નન સિંહ (વિ સ ૧૪૧૪મા પોતાના માતા-પિતાની મૂર્તિ કરાવનાર)થી જુદા માનવા પડે પરંતુ અરતરંગચ્છની મેક પદ્માવલિમા જણાવ્યા પ્રમાણે વિ સ ૧૪૩૨મા સ્વગ રથ થયેના જિનોદયસૂરિએ બાર ગામમા અમારિ-ધોષણા કરાવી હતી અને સુરતાપુ-સનાખત દેસનહરા-અરંગ-નિશાએ શત્રુજયની યાદ કરી હતી અને તેમનો પ્રવેશોત્સવ સવખાપુરમા કૈાચર ગાહે કર્યો હતો (સા કૈાચર સનાખણપુરમા મેસારો ક્રીયો)—એથી કૈાચરશાહ વિક્રમના પદરમા સૈકામા વિદ્યમાન હોનાનું જણાય છે એમને બાર ગામનો અધિકાર અપાવનાર સાન્નનસિંહ પ્રસ્તુત સ અમરસિંહના પુત્ર સ બેલે છે ગુણવિજય કવિએ વણવેન કવિ દેપાલ અથવા હશે કવિએ કૈાચરશાહને સુમતિસાધુસૂરિના સમકાલીન જણાયા છે તે વિચારણીય

■ સત્ય સ્વીકારવું ધો

૧૩૭૩મા પ્રતિષ્ઠિત કુલેશ્વર શાંતિનાથ-જિંગ અનુક્રમે ખલાત ખાગ-વાડા-સ્તલનપાર્શ્વનાથ-જિનાનના અને વડોદરા-ખીપળાગેરીમા ચિતામણિપાર્શ્વનાથ-મદિંગમા વિદ્યમાન છે (જુઓ પુ જૈનપ્રતિમા-લેખમગ્રહ ભા ૨, લે ૧૦૪૮, ૧૬૬)

કંકસુરિ

વિ મ ૧૩૬૩મા ઉપર્યુક્ત નાલિનદત્તોદ્ધાર-પ્રમથ ગ્યનાગ કંકસુરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરતી પ્રતિમાઓ—

વિ મ ૧૮૧/(૨૭)પમા પ્રતિષ્ઠિત કરતી મિદ્ધસુગિની મૂર્તિ પાલણપુર-જિનમદિંગમા વિદ્યમાન છે (જિનવિ પ્રા લે મ ભા ૨, લે ૫૫૩)

વિ સ ૧૩૭/મા પ્રતિષ્ઠિત કલ આદિનાથ-જિંગ આબૂગિરિ પ 'ગિમન-વસતી મા વિદ્યમાન છે (જુઓ જિનવિ લે મ ભા ૨, લે ૨૦૬)

વિ સ ૧૩૭૮મા પ્રતિષ્ઠિત ચતુર્વિંશતિપદ પાટણમા કનાસાના પાડામા શ્રીશાંતિનાથના દેવગમગમા વિદ્યમાન છે (જુઓ જુદિસા લે મ ભા ૧, લે ૩૧૨)

વિ મ ૧૩૮૦મા પ્રતિષ્ઠિત દેસલશાહના કુટુંબે કગવેલ ચતુર્વિંશતિપદ ખલાત-ચિતામણિપાર્શ્વનાથ-મદિંગમા વિદ્યમાન છે (જુઓ જુદિ લે ભા ૨, લે ૫૩૧)

વિ સ ૧૩/૦(૧)મા પ્રતિષ્ઠિત શ્રીશાંતિનાથ-જિંગ પેથાપુના બાવન જિનાલયમા અસ્તિત્વ વગવે છે (જુઓ જુદિ લે ભા ૧, લે ૭૧૧-૭૦૬ પુન ભૂતિ છે)

વિ સ ૧૩૮૭મા પ્રતિષ્ઠિત અનિલનાથજિંગ વડોદરામા બની-ગેરીના ચંદ્રપ્રભજિનાનના છે (જુદિ લે ભા ૨, લે ૧૪૩)

વિ સ ૧૪૦૦મા પ્રતિષ્ઠિત દેસલથાલના પુત્ર સહજપાલની લાર્યા નયણદનીએ કગવેલ સમવસગણુ ખુ લાત-ખાન્વાડામા સીમધર સ્વામિ-જિનાલયમા વિઘમાન છે (જુદિ લે લા ૨, લે ૧૦૭૬)

વિ સ ૧૪૦૧મા પ્રતિષ્ઠિત શાતિનાથજિન આલોતન (માન્વાડ) મા રીતલનાથ-મદિગમા છે (જુઓ પૂર્ણચુદ્રજી નાહરનો લેખ મ નહ ૧, લે ૭૨૯)

વિ સ ૧૪૦૫મા પ્રતિષ્ઠિત ઋષલજિ નર્ણિય જયપુન્ના વેપારી પાત્ર છે (જુઓ પૂ નાહર લે ૧, ૪૦૦)

દેવગુપ્તસૂરિ

પ્રસ્તુત કલ્લસૂગિના શિષ્ય દેવગુપ્તસૂરિએ વિ સ ૧૪૧૪, ૧૪૨૨, ૧૪૩૨, ૧૪૩૯, ૧૪૫૨ ૧૪૬૮ અને ૧૪૭૧મા પ્રતિષ્ઠિત કાચી જૈનમૂર્તિયો જાણુવા જોવામા આવેલી છે તેમાથી સ ૧૪૧૪નો લેખ ઉપર દર્શાવ્યો છે સ ૧૪૩૨મા પ્રતિષ્ઠિત આદિનાથજિન પ્રસ્તુત મમન્સિલના પુત્ર કુગગસિલની લાર્યા ફૂલડ દેવીએ સુઠ સમગ્ર સિલના ત્રય માટે કગવ્યુ લુ (જુદિ લા ૨, લે ૬૩૫)

વિ સ ૧૪૫૨મા વે શુ ૩ સઘે પ્રતિષ્ઠિત કગવેલી ઉપર્યુક્ત કલ્લસૂગિની પાષાણુમધી મૂર્તિ પાટણુમા પ આસગ-પાર્શ્વનાથ-મદિગમા એઠ ગનાક્ષમા છે (જુઓ જિનવિ લે લા ૨, લે ૫૧૬)

વિ સ ૧૪૬૮મા પ્રતિષ્ઠિત આદિનાથ-પ્રમુખ ચતુર્વિંશતિ જિનપદ્ધક પરસ્તુત સમન્સિલના નદન સજ્જનસિલ-સુત સગરે પોતાના માત-પિતાના શ્રેયાર્થે કગવ્યો લુ તે ખુ લાલના ચિંતામણિપાર્શ્વ નાથ-મદિગમા વિઘમાન છે (જુદિ લા ૨, લે ૫૬૦)

લિખ લિખ ગચ્છના આચાર્યો

વિ સ ૧૩૭૧મા શનુજય-તીર્થોદ્દાગ્યાના-પતિષ્ઠા-પ્રસગમા

દેવનશાહના મધમા એકન પધાર્થના લિન લિન ગરુના આચાર્યો કે જેમના નામો પ્રમધકાર ઇશ્વરજિએ જાણેના ઉપર (૫ ૧૮૬-૮૭) મુચ્યા છે તેમાથી—

પામડ (પાર્શ્વદત્ત) સૂરિ

‘નમનિલનન’ના જ્યના નિર્વતિગરુના અમ (આમ) — દેવસૂત્રિની પ્રતિષ્ઠિત મૂર્તિયો વગેરના લેખો હલુ નપુનામા આન્યા નથી, પરંતુ તેમના ગુર પામસૂત્રિએ વિ મ ૧૩૩૦મા પ્રતિષ્ઠિત આદિનાથજિમ વીનપુના પદ્માવતીના દેવનામા વિદ્યમાન છે (વીનપુન-જ્ઞતાન તથા બુદ્ધિ ભાગ ૧, લે ૪૧૬)

નિર્વતિગરુના આ જ પામડ (મ પાર્શ્વદત્ત)સૂત્રિએ વિ ન ૧૩/(૧૮)કમા પ્રતિષ્ઠિત પદ્મપ્રભાજિમ વગેરગમા મનમોહન-પાર્શ્વનાથ-મદિમા વિદ્યમાન છે (તેનો ઉલેખ બુદ્ધિ ભાગ ૨, લે ૮૧મા પ્રકટ કરવામા આવેલ છે)

વિનયચંદ્રસૂરિ

વિ મ ૧૩૬૩મા ગુણચંદ્રસૂત્રિએ પ્રતિષ્ઠિત કરી મૈદ્વાતિક શ્રીનિનયચંદ્રસૂત્રિની મૂર્તિ પાટણમા નામુપૂજ્ય-જિનમદિમા વિદ્યમાન છે (જિનવિ ભા ૨, લે ૫૦૮)

પદ્મચંદ્રસૂરિ

બટગરુના પદ્મચંદ્રસૂત્રિએ વિ મ ૧૩૫૬મા પ્રતિષ્ઠિત પાર્શ્વ-નાથજિમ ખ ભાતમા ચોકસીની પોળમા ચિંતામણિપાર્શ્વજિનાનયમા વિદ્યમાન છે (બુદ્ધિ ભા ૨ લે ૮૦૩) પ્રમધકાર દેવસૂત્રિગરુના પદ્મચંદ્રસૂત્રિ જણાવ્યા છે તે આ જ આચાર્ય જણાવ છે

મુમતિસૂરિ

મડેગરુના મુમતિસૂત્રિએ વિ સ ૧૩૫૦મા પ્રતિષ્ઠિત રૂપ

અજિતનાથ-ગિમ દિગ્વીમા લાવા હઝરીમવજીના ઘનદેહગમગમા છે તથા વિ સ ૧૩૭૮મા પ્રતિષ્ઠિત બિબ બનાગસ ગમઘાટ પગ આવેલ 'કુશલાજીકા બડા મદિગ' નામથી ઓળખાતા જિનમ દિગમા વિઘમાન છે (પૂ નાહગ લે ૫૧૯, ૪૧૫)

વીરમૂરિ

ભાનડાગગગના વીગસૂગિએ વિ સ ૧૩૬૩મા પ્રતિષ્ઠિત કરેલ પાર્શ્વનાથબિબ વડોદગમા દાદપાર્શ્વનાથના દેગમા છે (બુધિ ભા ૨, લે ૧૩૨)

સર્વદેવમૂરિ

થાગપદગગના શાતિસૂગિના શિષ્ય આ મર્વદેવસૂગિએ વિ સ ૧૩૫૬મા પ્રતિષ્ઠિત કરેલ સુપાર્શ્વનાથબિબ વીગમગામમા અજિત નાથ-મદિગમા વિઘમાન છે (બુધિ ભાગ ૧, લે ૧૪૯૩)

સિદ્ધસેનસૂરિ

નાણુપીયગગના સિદ્ધસેનસૂગિએ વિ સ ૧૩૧(૧૭)૩મા પ્રતિષ્ઠિત કરેલ શાતિનાથજિન-બિબ દગપના જિનમદિગમા છે (બુધિ ભા ૨, લે ૨૫)

જજજગ(જગત)સૂરિ

બ્રહ્મણુગગના જજજગ(ક)સૂગિએ વિ સ ૧૩૩૦મા પ્રતિષ્ઠિત કરેલ બિબો સલખણુપુર, સ ખેશગ અને પાટણુના જિન મદિરોમા છે (જિનવિ ભા ૨, લે, ૪૭૦, ૪૮૦, ૪૯૦, ૪૯૭ ૫૧૮, ૫૧૯) તથા વિ સ ૧૩૪૯મા પ્રતિષ્ઠિત નેમિનાથબિબ અને પ રત્નની મૂર્તિ સલખણુપુર અને પાટણુમા પ આસગ-પાર્શ્વનાથ મદિરમા વિઘમાન છે (જિનવિ ભા ૨, લે ૪૭૩ ૫૦૯) વિ સ ૧૩૮૨મા પ્રતિષ્ઠિત શાતિનાથબિબ ખલાતમા નવપલ્લવ-પાર્શ્વ

બિનાલયમા ૩ (બુદ્ધિ ભા ૨, લે ૧૦૯૩) આ જગજગસૂત્રિને પ્રમુખકારે જગતસૂત્રિ એવા નામથી જાળખાવ્યા જણાય છે

દેસવશાહ અને સમગ્રશાહના પગિવાગમા થયેલા તેમના વશજો વિક્રમના સોળમા સૈનના ઉત્તરાર્ધમા પણ વિદ્યમાન હતા, એમ મળી આવતા લેખો ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે વિરોધ ગ્રવેપણા કરનાથી અન્ય ઇતિહાસ પણ મળી શકે, પરંતુ અધિક વિસ્તૃત થનાના ભયથી અર્ધિ જ વિ મીશુ

મનત ૧૯૮૨
કાર્તિકી પૂર્ણિમા

લા. ભ.

—સ ૧૯૮૦મા જૈન આત્માનંદ સભા ભાવનગરથી પ્રકાશિત 'જૈન અતિહાસિક ગૂર્જર કાવ્ય-સચય'મા 'સમગ્ર-ગાસ નો સાગ દર્શાવતા મે આમાનો મુખ્ય ભાગ જણાવ્યો છે

—આ લેખના આધારે નનલકથાની ગ્યના શ્રીચુત નાગકુમાર મમ્મતી, બી એ એનએલ, બી જેના પ્રસિદ્ધ સાક્ષરે કરી છે

—તથા મુનિ શ્રીજ્ઞાનસુદગ્ધએ મુખ્યતથા આ લેખનો ટિંકીમા અનુનાદ કર્યો છે, તે સમરસિંહ' નામે 'જૈન અતિહાસિક જ્ઞાન-ભાગ' જોધપુર (ગજપ્રતાના) તરફથી સ ૧૯૮૭મા પ્રકાશિત છે

—લા ભ

પરિશિષ્ટ [૧]

ઐ મ વત્—મૂચી (અનુક્રમે)

વિક્રમમ વત્	પૃષ્ઠ	વિક્રમમ વત્	પૃષ્ઠ
(વિક્રમની ખીણ શતાબ્દી)		(વિક્રમની આરમી શતાબ્દી)	
૧૦૮	૫૧૮, ૫૨૪	૭૧૯	૧૮૯
૧૩૬	૧૭૭	૭૩૩ (શકાબ્દ ૫૯૮)	૧૫૩, ૩૨૯
(વિક્રમની ચોથી શતાબ્દી)		૭૪૫	૧૮૬
૩૭૫	૧૪૮	૭૭૭	૧૮૬, ૧૮૮
(વિક્રમની પાચમી શતાબ્દી)		૮૦૦	૨૧૩
૪૭૭	૧૪૯, ૫૧૮, ૫૨૪	(વિક્રમની નવમી શતાબ્દી)	
(વિક્રમની ૬મી શતાબ્દી)		૮૦૨	૧૪૩, ૨૧૭, ૫૦૪
૫૧૦ (વી નિ ૬૮૦)	૧૪૯, ૧૭૬, ૨૪૯	૮૧૬	૧૫૦
૫૨૩	૧૭૬	૮૦૧ (ઈ સન ૭૬૫)	૧૮૧, ૧૮૭
૫૮૫	૨૯૩	૮૨૦	૧૮૫, ૧૮૮
(વિક્રમની સાતમી શતાબ્દી)		૮૨૬	૧૫૦
૬૪૭	૧૮૮	૮૩૫ (શકાબ્દ ૭૦૦)	૧૫૬, ૧૭૯ ૩૦૬, ૩૦૮, ૨૦૯, ૩૫૩, ૩૬૧, ૩૬૪, ૩૬૬, ૩૯૩
૬૮૨	૧૫૩, ૧૫૫	૮૪૫	૧૪૫, ૧૪૯, ૧૫૦, ૧૫૨, ૧૮૦, ૧૮૭, ૧૯૦
૬૮૫	૧૫૫		
૬૮૭	૧૮૯		
૬૯૬ (ઈ સન ૬૪૦)	૧૪૯, ૧૮૧, ૧૮૬		

੧੧੭੬	੧੦੬, ੧੧/	੧੧੭੫	੨੦, ੮੬, ੧੦੦,
੧੧੭੭	੩੫੬		੧੦੧, ੧੦੩, ੩੩੮
੧੧੭੮	੧੦੬, ੧੨੧, ੧੭੮	੧੧੭੯	੧੦੨, ੧੦/
੧੧੭੯	੮੬, ੮੦, ੧੦੬, ੧੧੮,	੧੧੮੦	੮੫, ੧੦੫, ੩੮੪, ੩੬੮
	੩੫੩, ੩੬੨, ੩੬੬	੧੧੮੧	੪, ੫, ੨੬੭, ੩੬੬
੧੧੮੦	੪੫, ੮੧	੧੧੮੨	੧੦੨, ੧੦੮
੧੧੮੧	੮੨	੧੧੮੩	੫, ੩੩੨, ੩੬੪
੧੧੮੨	੨੫੧	੧੧੮੪	੧੦/
੧੧੮੩	੩੫੪	੧੧੮੫	੬, ੭, ੮੨, ੮੦, ੮੩
੧੧੮੪	੧ ੪੧, ੪੨, ੨੧੭,	੧੧੮੬	੪੦੫
੧੧੮੫	੨੬੬, ੩੮੪, ੩੬੬	੧੧੮੭	੧੩੧, ੧੩੨, ੨੭੭,
੧੧੮੬	੨੫੧		੨੧੧, ੪੦੧
੧੧੮੭	੪੦੪, ੪੦੦	੧੧੮੮	੩੫੪
੧੧੮੮	੮੨, ੨੫੮, ੩੬੭, ੩੬੮	੧੧੮੯	੧੦੬, ੧੧੧, ੧੧੮,
੧੧੮੯	(੫੧ ਨਿ ਸ ੧੬੩੧)		੧੧੬, ੩੧੫
	੮੨, ੩੧੪	੧੧੯੦	੬, ੨੦, ੩੦, ੫੪, ੭੦,
੧੧੯੦	੧੮, ੪੬, ੬੬		੮੦, ੨੬/ ੩੧੪,
੧੧੯੧	੨੫੧		੩੩/ ੩੬੨
੧੧੯੨	੩੧, ੧੦੫	੧੧੯੩	੨੨, ੩੫, ੫੭ ੭੦, ੮੦,
੧੧੯੩	੭੬, ੧੧੦, ੧੧੧,		੮੬, ੮੬ ੧੦੧, ੧੦/,
	੩੧੦		੧੧੧, ੧੧੬, ੧੦੧,
੧੧੯੪	੧੮, ੪੬, ੮੦, ੧੦੦		੨੭੪, ੨੭੬, ੮੦੧
੧੧੯੫	੧੧੦	੧੧੯੬	੩੬, ੭੧, ੧੦੦, ੧੦੩,
੧੧੯੬	੧੦੮, ੧੩੦		੧੨੨, ੧੦੩ ੨੧੭,
੧੧੯੭	੧੧੦, ੧੧੧		੨੫੪, ੨੬੬ ੩/੩,
੧੧੯੮	੧੦੮, ੧੨੫, ੩੬੪		੩੮੪, ੩੬੬, ੮੦੬

૮૬૨	૨૧૭	૧૦૧૦	૨૨૬
૮૬૬ (શકનૃપ સ ૭૩૪)	૩૨૬,	૧૦૨૫	૩૨૮
	૩૬૬	૧૦૨૯	૧૫૧
૮૭૭	૧૮૭	૧૦૪૫ (શકસ વત્ ૯૧૦)	૩૨૦,
૮૮૪ (શકાબ્દ ૭૪૯)	૩૬૬		૩૨૪, ૩૨૬ ૩૨૭, ૩૨૮
૮૯૦	૩૧૩	૧૦૫૨	૨૧૭
૮૯૫	૩૧૩	૧૦૫૫	૩૨૪, ૩૨૬, ૩૬૬, ૩૬૩
(વિક્રમની દશમી શતાબ્દી)		૧૦૬૫	૨૧૭, ૩૧૦, ૩૨૧,
૯૧૫	૩૦૫, ૩૦૮, ૩૧૨,		૩૨૫, ૩૬૩
	૩૫૩, ૩૬૧, ૩૬૦	૧૦૭૭	૨૧૭, ૩૬૩
૯૧૭	૩૧૫	૧૦૭૮	૩૨૧, ૩૨૫
૯૧૮	૩૦૮	૧૦૮૦	૩૨૫
૯૧૯ (શકાબ્દ ૭૮૪)	૧૭૪,	૧૦૮૫	૨૧૨, ૨૧૭
	૧૭૫, ૧૭૬, ૩૧૨, ૩૩૦,	૧૦૮૬	૧૫૧
	૩૫૩, ૩૬૧, ૩૬૫	૧૦૮૮	૨૧૩, ૩૨૧
૯૨૫	૫૨૫	૧૦૯૧	૧૫૬
૯૫૬ (શકાબ્દ ૮૨૧)	૧૭૫	૧૦૯૫	૩૨૫, ૩૩૮
	૧૭૮ ૩૩૦, ૩૫૩	૧૦૯૬	૧૬૦
૯૬૦	૩૬૧	(વિક્રમની ૧૨મી શતાબ્દી)	
૯૬૨	૧૫૬, ૧૮૦, ૩૩૮	૧૧૦૯	૩૫૧, ૩૮૬
૯૭૫	૭૬	૧૧૨૦	૪૧, ૪૨ ૨૧૭, ૩૨૫,
૯૮૩	૨૧૭		૩૫૪
૯૯૪	૩૬૬	૧૧૨૧	૩૫, ૬૮ ૧૦૦, ૧૧૧
(વિક્રમની ૧૧મી શતાબ્દી)		૧૧૨૫	૧૧૬ ૩૨૫, ૩૪૨,
૧૦૦૮	૨૨૬		૪૦૬
૧૦૦૯	૩૮૮	૧૧૨૮	૩૨૫, ૩૫૪

૧૨૭૬	૧૧૯, ૨૯૪, ૨૯૬	૧૩૧૦	૧૧૩, ૨૯૯
૧૨૭૭	૨૯૩, ૨૯૪, ૨૯૬, ૪૮૩	૧૩૧૧	(સન ૧૦૫૫) ૪૮૭ ૪૮૮, ૪૯૬
૧૨૭૮	૧૬૨, ૪૯૭	૧૩૧૨	૮૭, ૧૬૨, ૮૮૬, ૪૯૧, ૪૯૩, ૪૯૪, ૪૯૬
૧૨૭૯	૨૯૩ ૨૯૫		
૧૨૮૦	૩૮૦		
૧૨૮૫	૩૮૦, ૪૮૩, ૫૦૦	૧૩૧૩	૨૯૯, ૪૮૪, ૫૦૬, ૫૧૪
૧૨૮૭	૨૭૭, ૨૭૮, ૨૮૫, ૨૯૨, ૨૯૩, ૩૨૮,	૧૩૧૪	૧૧૭
૧૨૮૮	૨૭૭, ૨૯૩, ૨૯૪, ૩૨૮, ૫૨૬	૧૩૧૫	૮૭, ૫૧૪
૧૨૮૯	૪૧૪	૧૩૧૭	૨૯૯, ૩૦૦ ૪૮૦, ૪૮૧ ૪૮૩, ૪૮૫, ૫૦૬
૧૨૯૦	૩૨૮		
૧૨૯૨	૩૩૯	૧૩૧૮	૪૧૫
૧૨૯૩	૨૮૮ ૨૯૨, ૪૮૦	૧૩૨૦	૨૭૮ ૩૦૦
૧૨૯૪	૩૫૪		૩૨૮, ૪૧૬
૧૨૯૫	૧૪૭, ૨૯૯, ૪૮૩, ૪૮૪, ૪૯૬	૧૩૨૨	૪૯૭ ૪૯૬
૧૨૯૬	૧૦ ૫૧૩	૧૩૨૪	૩૧૮, ૩૧૫
૧૨૯૮	૧૧૬, ૪૧૧	૧૩૨૬	૪૮૪
૧૨૯૯	૩, ૮૬, ૩૨૮, ૩૫૭, ૪૮૪	૧૩૨૮	૪૮૪, ૪૯૬, ૪૯૭
(વિક્રમની ૧૪મી શતાબ્દી)		૧૩૩૦	૫૮૯, ૫૯૦
૧૩૦૧	૩૧૬, ૪૧૫	૧૩૩૧	૪૧૫, ૪૮૫, ૪૯૭
૧૩૦૭	૮૫, ૪૧૬, ૪૯૨, ૪૯૬, ૫૦૬	૧૩૩૨	૩૦૦

(વિક્રમની ૧૩ મી શતાબ્દી)

૧૨૦૧	૨૧૫, ૨૧૮	૧૨૦૮	૧૦૨, ૧૧૩, ૧૭૫
૧૨૦૪	૨૧૬	૧૨૨૯	૨૫૧, ૪૧૧
૧૨૦૬	૮૩, ૧૧૨, ૧૨૦, ૨૧૬	૧૨૩૦	૨૧૭, ૨૫૨ ૨૯૬, ૩૮૩, ૪૦૬, ૪૧૧
૧૨૦૭	૧૧૩, ૪૦૭		૨૫૨
૧૨૦૮	૮૨, ૨૯૮	૧૨૩૨	
૧૨૧૧	૩૧૦, ૫૧૨	૧૨૩૩	૭૨, ૧૦૧, ૧૦૨, ૧૨૪, ૨૯૬
૧૨૧૨	૨૧૬, ૩૨૫, ૩૯૩	૧૨૩૫	૪૧૧
૧૨૧૩	૨૫૦, ૫૧૨, ૫૨૭, ૫૨૮	૧૨૩૭	૨૧૬
૧૨૧૪	૭૨, ૧૧૫	૧૨૩૯	૧૧૫, ૧૨૦, ૧૭૨
૧૨૧૫	૮૫, ૪૦૦	૧૨૪૧	૮૪, ૨૫૨, ૨૬૧, ૩૫૫, ૫૨૬
૧૨૧૬ (સન ૧૧૬૦)	૧૨૦, ૧૩૪, ૧૩૫, ૨૧૦ ૪૧૧, ૪૮૭, ૪૮૮	૧૨૪૫	૪૮૩
૧૨૧૭	૮૫ ૧૩૫	૧૨૪૭	૮૫, ૪૧૨
૧૨૨૨	૧૦૨, ૧૧૨ ૨૫૧	૧૨૪૮	૮૪, ૧૬૨
૧૨૨૩	૧૩૬, ૨૧૦, ૨૫૦	૧૨૫૧	૪૧૧
૧૨૨૪	૪૦૬	૧૨૫૪	૨૧૪, ૩૫૫
૧૨૨૫	૨૯૮, ૬૦૮	૧૨૫૫	૧૨૧, ૩૪૦, ૩૫૬, ૪૮૩
૧૨૨૬	૧૧૨	૧૨૬૨	૧૭૨
૧૨૨૭	૧૧૩, ૩૮૩	૧૨૬૪	૮૬, ૧૧૫
		૧૨૬૭	૨૮૫
		૧૨૭૩	૫૩૨
		૧૨૭૪	૧૭૨
		૧૨૭૫	૩૮૦

૧૪૦૪	૮૧૭	૧૪૬૫	૮૨
૧૪૦૫	૪૦, ૧૦૬, ૧૪૮,	૧૪૬૬	૧૬, ૪૧૬, ૪૧૭
	૨૫૦, ૫૩૪, ૫૮૮	૧૪૬૮	૮૮૪, ૫૮૮
૧૪૦૬	૫૦૦	૧૪૭૧	૫૮૮
૧૪૦૭	૩૩૯	૧૪૭૩	૨૩૭
૧૪૧૦	૩૧૫	૧૪૭૫	૫૦૩
૧૪૧૪	૫૭૮, ૫૭૯, ૫૮૧,	૧૪૭૮	૧૬, ૮૮
	૫૮૬, ૫૮૮	૧૪૮૦	૧૪, ૨૫૨, ૨૭૮,
૧૪૧૫	૫૦૦		૪૦૮
૧૪૧૮	૩૫૮	૧૪૮૩	૩૭૯
૧૪૨૦	૪૧૭	૧૪૮૪	૫૫૩, ૫૮૨
૧૪૨૨	૧૩, ૨૫૦, ૩૧૫	૧૪૮૬	૧૫૫, ૨૩૮
	૩૬૦, ૮૦૮, ૪૦૯,	૧૪૮૭	૧૮, ૩૭૯, ૪૧૩,
	૫૦૬, ૫૮૮		૪૧૪
૧૪૨૪	૫૮૧	૧૪૮૯	૩૧૮, ૪૩૯, ૪૨૧
૧૪૨૯	૮૭	(વિક્રમની ૧૬મી શતાબ્દી)	
૧૪૩૦	૫૮૧, ૫૮૬, ૫૮૮	૧૫૦૩	૧૬, ૨૭૮,
૧૪૩૬	૧૬		૮૧૮, ૫૨૮
૧૪૩૯	૫૮૮	૧૫૦૬	૧૫૫, ૨૭૮,
૧૪૪૩	૧૬		૪૧૮
૧૪૪૬	૨૩૮	૧૫૦૭	૩૩૯
૧૪૫૦	૪૧૭	૧૫૦૮	૨૩૮, ૪૧૮
૧૪૫૨	૮૮, ૫૮૮	૧૫૦૯	૨૮૧
૧૪૫૮	૩૭૯	૧૫૧૧	૫૮૨
૧૪૫૯	૨૩૭	૧૫૧૨	૭૭, ૪૨૬
૧૪૬૧	૪૫૩	૧૫૧૬	૫૭૮

૧૩૩૩	૧૬૩, ૧૭૨	૧૩૫૧	૨૩૫, ૫૧૫, ૫૧૭,
૧૩૩૪	૬, ૭૯, ૮૨, ૧૨૦, ૧૪૮, ૧૫૪, ૨૧૩, ૨૫૨, ૨૭૮, ૩૧૩, ૩૬૦, ૪૯૭, ૫૨૬ ૫૨૭		૫૧૮, ૫૩૧, ૫૪૩, ૫૪૯, ૫૫૩-૫૫૫ ૫૬૮, ૫૭૦, ૫૭૨, ૫૭૭, ૫૭૮, ૫૮૦, ૫૮૬, ૫૮૮ ૫૮૭ ૫૯૦
૧૩૩૬	૩૯૦	૧૩૭૩	
૧૩૩૯	૧૭૨	૧૩૭૫	૫૦૧, ૫૧૮, ૫૭૨
૧૩૪૩	૩૦૧	૧૩૭૬	૫૧૮, ૫૭૪
૧૩૪૫	૧૭૨	૧૩૭૮	૫૮૭
૧૩૪૮	૩૦૧	૧૩૭૯	૫૮૭, ૫૯૦
૧૩૪૯	૩, ૩૭, ૩૦૦, ૩૦૮, ૫૮૯, ૫૯૦	૧૩૮૦	૪૧૬ ૫૮૭
૧૩૫૦	૩૦૧ ૫૮૯	૧૩૮૨	૫૦૨, ૫૯૦
૧૩૫૬	૫૮૬, ૫૮૯, ૫૯૦	૧૩૮૫	૩૮, ૭૬, ૧૦૪, ૧૨૬, ૨૭૮, ૫૧૯
૧૩૫૭	૩૫૮	૧૩૮૭	૪૦, ૭૬, ૧૦૫, ૧૨૨, ૧૨૪, ૧૨૬, ૫૩૦, ૫૮૭ ૫૮૭
૧૩૫૮	૩૫૮		
૧૩૬૧	૧૨, ૭૪, ૧૪૫, ૧૪૮, ૨૫૨, ૨૭૮, ૪૦૨ ૪૧૧, ૫૨૭	૧૩૮૮	૩૮, ૨૭૮
૧૩૬૩	૫૯૦	૧૩૮૯	૩૧૯
૧૩૬૬	૫૧૯	૧૩૯૦	૩૧૯
૧૩૬૭	૧૪૫	૧૩૯૧	૫૮૭
૧૩૬૮	૩૧૮	૧૩૯૩	૪૧૭
૧૩૬૯	૫૧૯, ૫૩૧, ૫૪૯, ૫૫૩, ૫૮૭, ૫૮૯	૧૩૯૬	૫૮૮
		(વિક્રમની ૧૫મી શતાબ્દી)	
		૧૪૦૧	૪૦, ૧૨૬ ૫૮૮

૧૬૭૩	૮૮, ૮૩૦	૧૭૦૯	૮૮, ૯૨
૧૬૭૪	૪૪૦	૧૭૧૦	૮૩૫
૧૬૭૯ (૯૭)	૪૨૮, ૪૩૧	૧૭૧૧	૪૩૯
૧૬૮૦	૯૩, ૧૭૨	૧૭૧૩	૪૩૫, ૪૩૮
૧૬૮૧	૮૮, ૪૫૩	૧૭૧૫	૪૩, ૪૪, ૪૭
૧૬૮૨	૩૪૧, ૪૫૩,	૧૭૧૬	૪૩૫
	૫૨૪, ૫૩૦	૧૭૧૭	૪૫૩
૧૬૮૪	૮૮, ૪૩૩	૧૭૨૦	૪૪૧
૧૬૮૫	૯૨, ૪૨૭	૧૭૨૧	૧૭૦, ૪૩૮
૧૬૮૬	૪૭૫, ૫૨૪	૧૭૨૨	૧૭૦
૧૬૮૭	૪૩૩, ૫૮૧	૧૭૨૩	૪૩૬, ૪૪૧
૧૬૮૮	૨૮૨	૧૭૨૬	૪૩૬, ૪૪૪
૧૬૮૯	૪૩૩ ૪૩૪	૧૭૨૭	૪૩૯, ૪૪૧
૧૬૯૦	૪૩૧, ૪૩૩	૧૭૨૮	૧૭૨, ૪૩૬, ૪૪૨
૧૬૯૪	૪૩૩	૧૭૨૯	૪૩૬
૧૬૯૫	૪૩૭	૧૭૩૧	૪૩૬
૧૬૯૬	૧૦૭, ૪૩૩	૧૭૩૨	૨૪૨ ૪૩૬, ૪૪૨
૧૬૯૭	૪૩૩	૧૭૩૪	૪૩૯
૧૬૯૮	૪૩૪	૧૭૩૫	૪૩૯
૧૬૯૯	૯૧	૧૭૩૬	૪૪૨
(નિકમની ૧૮મી શતાબ્દી)		૧૭૩૭	૧૭૨, ૪૩૬
૧૭૦૧	૮૮ ૪૩૪	૧૭૩૮	૪૩૬
૧૭૦૫	૪૩૪	૧૭૪૦	૨૫૨
૧૭૦૬	૪૩૪	૧૭૪૫	૪૪૨
૧૭૦૭	૪૩૪	૧૭૪૬	૧૭૦, ૪૩૯
૧૭૦૮	૮૮, ૯૨, ૯૩, ૬૩૫	૧૭૪૮	૪૩૯

૧૫૧૭	૨૭૮, ૩૧૯,	૧૫૮૫	૪૨૧
	૫૨૪, ૫૪૦	૧૫૮૭	૫૫૩, ૫૭૭
૧૫૧૮	૪૧૮, ૫૮૨	૧૫૯૯	૨૩૯
૧૫૧૯	૭૭	(વિક્રમની ૧૭મી શતાબ્દી)	
૧૫૨૧	૧૪૨	૧૬૧૫	૪૪૦
૧૫૨૫	૨૫૨, ૪૦૮	૧૬૨૧	૪૨૪
૧૫૨૯	૧૪૨ ૪૦૨	૧૬૦૮	૧૨૭
૧૫૩૧	૪૧૮	૧૬૩૦	૪૦૪
૧૫૪૦	૪૧૯	૧૬૩૩	૪૨૯
૧૫૪૨	૩૧૮, ૪૧૯	૧૬૩૫	૩૪૧
૧૫૪૭	૪૨૦, ૫૮૨	૧૬૩૮	૪૨૬, ૫૨૪, ૫૫૩,
૧૫૪૯	૧૭૨		૫૫૫, ૫૭૫
૧૫૫૦	૪૪૦	૧૬૪૦	૨૫૦
૧૫૫૧	૫૮૨	૧૬૪૪	૮૮, ૩૩૯
૧૫૫૫	૧૪૦, ૧૪૨,	૧૬૪૬	૪૨૯
	૨૩૯	૧૬૪૯	૨૪૨, ૪૨૮
૧૫૬૨	૩૪૧	૧૬૫૦	૪૨૬, ૪૨૭, ૪૨૮
૧૫૬૩	૧૬૩	૧૬૫૧	૧૬૪, ૩૮૮
૧૫૬૫	૨૩૯	૧૬૫૩	૩૪૧
૧૫૬૬	૮૮	૧૬૫૪	૮૮
૧૫૬૮	૧૪૨, ૧૭૧	૧૬૫૭	૪૨૯
૧૫૬૯	૪૨૨	૧૬૬૧	૧૬૪
૧૫૭૩	૮૮	૧૬૬૫	૪૨૮
૧૫૭૮	૧૪૩	૧૬૬૬	૪૫૩
૧૫/૨	૨૩૯, ૩૪૧	૧૬૬૭	૧૬૯, ૪૩૦
૧૫૮૪	૧૪૨	૧૬૭૦	૨૪૦, ૨૫૨, ૨૭૮,
			૪૩૦, ૪૩૭

૧૮૮૫ (નન ૧૮૦૬)	૩૬૮	૧૯૬૪	૩૦, ૯૯
૧૮૮૬	૪૫૭	૧૯૬૫ (નન ૧૯૦૯)	૯૯,
૧૮૮૭	૪૫૭		૩૬૯, ૮૮૭
૧૮૯૦	૪૫૭, ૪૫૮	૧૯૭૦ (નન ૧૯૧૪)	૩૬૮
૧૮૯૧	૪૫૭	૧૯૭૧ (નન ૧૯૧૫)	૧૩૭,
૧૮૯૨	૪૫૮		૩૬૮, ૪૮૬
(વિક્રમની ૨૦મી શતાબ્દી)		૧૯૭૨ (નન ૧૯૧૬)	૩૨૨,
૧૯૧૨	૧૬૪		૩૨૪, ૩૬૮, ૩૭૩
૧૯૨૪ (નન ૧૮૬૮)	૧૯૩,	૧૯૭૩	૪૩૦, ૫૦૯
	૨૦૦	૧૯૭૪ (નન ૧૯૧૮)	૧૩૭,
૧૯૩૦ (નન ૧૮૭૪)	૩૬૮,		૩૬૭, ૩૭૦
●	૩૭૩	૧૯૭૬ (નન ૧૯૨૦)	૧૩૭,
૧૯૩૭	૨૪૫, ૩૮૬		૩૨૪, ૩૭૯
૧૯૩૯ (નન ૧૮૮૩)	૨૯૧	૧૯૭૭ (નન ૧૯૨૧)	૩૬૭,
૧૯૪૧	૨૪૫		૩૭૦, ૩૭૪ ૪૮૬,
૧૯૪૩ (નન ૧૮૮૭)	૪૧૨		૪૮૯, ૪૯૧
૧૯૪૮ (નન ૧૮૯૨)	૧૧૩	૧૯૭૮	૧૩૮, ૨૯૨, ૨૯૫,
૧૯૪૯	૪૮૮		૩૨૪, ૪૮૬
૧૯૫૦ (નન ૧૮૯૪)	૩૬૮	૧૯૭૯ (નન ૧૯૨૩)	૩૭૮,
૧૯૫૧ (નન ૧૮૯૫)	૨૪૫,		૪૨૯
	૩૦૮ ૩૯૩	૧૯૮૦	૧૩૮, ૧૭૫, ૧૭૬
૧૯૫૫	૧૯૭, ૨૪૫	૧૯૮૧	૧૩૮
૧૯૫૬ (નન ૧૯૦૦)	૪૯૨	૧૯૮૨	૯૪, ૧૩૮, ૧૪૭,
૧૯૫૭	૩૦, ૯૯		૩૮૬, ૩૯૦, ૪૦૩,
૧૯૬૧ (નન ૧૯૦૫)	૩૬૯		૫૧૧, ૫૯૧
૧૯૬૨ (નન ૧૯૦૬)	૩૬૯		

૧૭૪૯	૪૩૮	૧૮૩૪	૮૭૨
૧૭૫૦	૧૭૧	૧૮૩૭	૪૪૬
૧૭૫૫	૧૭૧, ૪૪૩,	૧૮૩૯	૪૦૧, ૮૪૭
	૪૪૮	૧૮૪૦	૪૫૬
૧૭૭૦	૪૪૪	૧૮૪૩	૪૭૧
૧૭૭૪	૪૪૪	૧૮૪૫	૪૫૪, ૪૭૨
૧૭૮૦	૪૪૫	૧૮૪૯	૪૭૨
૧૭૮૮	૪૪૨	૧૮૫૧ (સન ૧૭૯૫)	૪૫૧
૧૭૯૦	૪૪૫, ૪૫૪		૪૫૯, ૪૬૦, ૪૭૧
૧૭૯૨	૪૪૫	૧૮૫૨	૪૫૫, ૪૬૦, ૪૬૯
૧૭૯૩	૪૪૬	૧૮૫૩	૪૭૨
૧૭૯૪	૪૭૦	૧૮૫૪	૪૫૯
૧૭૯૫	૪૪૬	૧૮૫૫	૪૭૫
૧૭૯૬	૪૭૬	૧૮૫૭	૪૭૪, ૪૭૫
૧૭૯૭	૪૪૬	૧૮૫૮	૪૫૬, ૪૭૪
૧૭૯૯	૪૪૬	૧૮૫૯	૪૫૬, ૪૫૯
(વિક્રમની ૧૯મી શતાબ્દી)		૧૮૬૦	૪૭૫
૧૮૦૧	૪૫૪	૧૮૬૨	૪૭૫
૧૮૧૪	૪૭૦	૧૮૬૫	૪૭૫
૧૮૨૦	૪૭૦	૧૮૬૬	૪૫૪
૧૮૨૧	૪૭૦	૧૮૭૦	૪૭૫
૧૮૨૨	૪૪૬	૧૮૭૭	૪૫૬, ૪૫૭, ૪૭૩
૧૮૨૩	૪૪૬	૧૮૭૮	૪૭૩
૧૮૨૪	૪૪૬	૧૮૮૦	૪૫૭
૧૮૨૪	૪૪૬	૧૮૮૧	૪૫૭
૧૮૨૫	૪૭૪	૧૮૮૪ (સન ૧૮૨૮)	૮૯૨,
૧૮૩૧	૪૨૧		૫૨૪

પરિશિષ્ટ [૨]

નિર્દિષ્ટ સ્થલ-નામ-સૂચી

સ્થલ-નામ	પૃષ્ઠ	સ્થલ-નામ	પૃષ્ઠ
અંબેડા (અ કોટક) } ઉંમટપુર }	૩૯૬, ૪૧૩	૨૬૧, ૨૬૬, ૨૭૪- ૨૭૯, ૩૦૦ ૩૧૮,	
અ કૈવાલિય ગામ } (અર્કપાલિતક) }	૯, ૫૧૩, ૫૨૯	૩૨૧ ૩૪૧, ૩૫૧ ૩૭૨, ૩૭૭, ૩૮૪	
અચલગઢ	૨૩૯, ૪૩૭	૪૨૧, ૪૨૩, ૪૩૫, ૪૪૨, ૪૫૫, ૪૬૦,	
અજમેર (અજયમેર)	૨૮-૩૦, ૧૨૭, ૧૨૮, ૧૫૩, ૨૩૩, ૨૩૪, ૩૭૭, ૪૯૯	૪૭૫, ૪૯૦, ૫૦૩, ૫૧૭, ૫૧૯, ૫૩૪, ૫૩૫, ૫૬૯, ૫૮૨, ૫૯૦	
અજાહર પુર (તીર્થ)	૫૬૫, ૫૬૭	અનુપમા સરોવર	૫૧૪, ૫૧૮
અણુલિલ પાટક } અણુલિલનાડ }	૪, ૫, ૧૭, ૩૧, ૨૫, ૩૮, ૪૦, ૪૯, ૬૪,	અ તરીક્ષ પાર્શ્વતીર્થ	૪૩ ૪૫, ૪૫૩
પત્તાન (પાટણ)	૬૫, ૬૯, ૭૧ ૭૩, ૮૫, ૮૬, ૮૯, ૯૬, ૯૯, ૧૦૭, ૧૦૮ ૧૧૦-૧૧૮, ૧૩૦, ૧૩૬, ૧૩૮, ૧૪૦ ૧૪૭, ૧૫૩, ૧૬૦, ૧૭૪ ૧૭૯, ૨૦૯ ૨૩૧, ૨૩૭-૨૫૪,	અપગ ત	૨૫૬, ૨૫૭
		અમગસાગર	૩૭૪
		અમરેલી } (અમરાવતી) }	૫૬૦
		અમેઝિકા	૨૪૫
		અલ્મ-સુર	૧૫૨
		અષ્ટાદશશત દેશ	૩૪૦

૧૯૮૩ (સન ૧૯૨૭) ૧, ૨૬૭, ૩૮૭, ૩૮૮, ૪૫૩, ૪૭૪, ૪૮૦, ૫૦૫, ૫૦૯	૧૯૯૬ ૩૯૨
૧૯૮૫ (સન ૧૯૨૯) ૧, ૧૯૮, ૨૦૮, ૩૮૯, ૪૫૬, ૪૫૯	૧૯૯૮ ૨૮૪, ૩૨૬, ૩૩૦, ૩૮૯
૧૯૮૮ (સન ૧૯૩૨) ૪૨૩, ૪૫૬	(વિક્રમની ૨૧મી શતાબ્દી)
૧૯૮૯ (સન ૧૯૩૩) ૨૦૯, ૫૯૧	૨૦૦૧ (સન ૧૯૪૫) ૩૨૦, ૩૩૦, ૩૬૦
૧૯૯૧ (સન ૧૯૩૫) ૨૦૯, ૨૧૯	૨૦૦૨ ૩૪૮
૧૯૯૪ ૨૯૨, ૩૯૨	૨૦૦૩ ૨૭૨, ૨૮૨
૧૯૯૫ ૨૪૬	૨૦૦૪ (સન ૧૯૪૯) ૩૭૮
	૨૦૦૬ ૩૬૭
	૨૦૦૭ ૨૮૩, ૨૯૨
	૩૬૭, ૩૯૧
	૨૦૦૯ ૨૯૩, ૩૦૩

કપ(પ)કવળ	૩૫૪	ગણદેવી (ધણદીવિ)	૪૩૪
કર્ણાવતી	૮, ૫	ગધાર (ગધપુર)	૪૦૯, ૪૩૬
કલકતા	૧૯૩, ૧૯૪, ૧૯૮, ૨૦૦, ૨૬૮, ૨૬૯	ગભૂય (ગાભુ) } ૧૧૩, ૧૩૯, ગભૂકા(તા) } ૧૪૧, ૧૪૩,	
કાકિયાવાડ	૪૭૭		૧૭૩ ૧૭૫, ૧૭૯, ૨૧૦, ૩૩૦, ૩૫૩
કારેલા	૪૧૬	ગિરનાર ગિરિ	૯, ૧૨, ૪૦
કાતિપુરી	૫૪૫	(ઉજ્જયત, } ૪૨, ૬૬, રેનય, રેવત રેનત } ૧૦૦, ૧૨૦,	
કાયદ્રા	૧૫૯		૧૭૮ ૨૩૨, ૨૫૧, ૨૫૮, ૨૭૪-૨/૧, ૨૯૩ ૨૯૫, ૪૦૧, ૪૧૩, ૪૧૬, ૪૫૩, ૪૯૭, ૫૦૩, ૫૨૫, ૫૨૬, ૫૩૦ ૫૩૭, ૫૫૩, ૫૬૦ ૫૬૨
કાપી (કાપિકા)	૩૯૭	ગુજ્જરતા-ગૂજ્જના	૧૪,
કાશી	૧૯૧, ૧૯૪	ગૂજ્જનાત, ગુજ્જરેસ	૯,
કારમી	૨૪૬, ૩૫૧	ગૂજ્જર દેશ, ગુજ્જરધરા	૧૭,
કાલવગ	૫૮૪		૩૨ ૪૨ ૪૪, ૬૮, ૧૩૬ ૧૫૦ ૧૫૭, ૧૭૫ ૧/૦, ૨૦૯, ૨૧૭, ૨૨૬ ૨૨૭, ૨૩૮, ૨૪૬ ૨૫૩, ૨૭૨ ૨/૩, ૨૯૩ ૨૯૫, ૩૦૪ ૩૧૦, ૩૨૦ ૩૨૮, ૩૩૭ ૩૫૫, ૪૨૫ ૪૨૯, ૪૫૭ ૪૬૯, ૫૩૦ ૫૩૪, ૫૫૩
કકળ (ગકળુ)	૨૫૧, ૨૫૬		
કુમારસેના ગામ	૫૩૭		
કુરુ	૨૫૬ ૨૫૭		
કેવાડા	૪૭૧		
કેરિપુર	૩૯૭		
કેડીનાર	૫૬૬		
કેટલા (સિરાહી)	૮૨		
કેલાપુરી	૩૧૮		
કેનપુર	૫૪૬		
ખલાત=સ્ત લતીથ			
ખાનદેશ	૪૪૦		
ખેડા	૪૮૩		
ગજગણુ (ગજનક ગીજની)	૧૪૪		
	૧૪૫, ૧૫૦, ૪૦૨		

અહમ્મદાવાદ (અમદાવાદ) અહમ્મદપુર રાજનગર	૨૨, ૮૮-૯૨, ૧૭૨, ૧૯૬, ૨૩૮ ૨૪૦, ૨૮૩, ૩૨૦, ૩૦૫, ૩૪૮, ૩૬૦, ૩૬૭, ૩૮૧, ૩૮૭, ૪૧૮, ૪૧૯, ૪૩૪, ૪૩૭ ૪૪૨, ૪૫૪, ૪૭૧ ૪૭૬	આગાપલી (આસાનલી, આસાવળ)	૨૦, ૮૫, ૯૨, ૯૮, ૩૨૫, ૩૬૦, ૩૬૭, ૩૮૧, ૩૮૪, ૪૦૧, ૪૩૪, ૫૦૩
આકર	૨૩૯	આહડ	૪૦૪
આગરા	૪૫૬	ઈંડર ગઢ	૨૩૯, ૪૩૦, ૪૩૮
આગાસવાપ	૧૫૮	ઈમીધુ	૫૮૪
આધાટ દુર્ગ	૨૩૪, ૨૯૯	ઈલોગ	૪૩૮
આદિપુરી	૫૬૭	ઉચ્ચ દેશ	૨૫૬
આન દપુર	૧૭૬	ઉત્તરપથ	૨૨૬
આબુ (અબુદ) ગિરિ (ન દિવર્ધન) (અબુદાયલતીર્થ)	૬ ૪૩, ૪૭, ૧૧૨ ૧૪૭, ૧૫૩, ૨૧૨, ૨૧૮, ૨૩૨, ૨૩૯, ૨૭૭ ૨૮૪, ૨૮૮, ૨૯૩, ૩૨૧, ૩૪૦, ૪૧૩, ૪૩૨, ૪૫૩, ૫૦૩, ૫૮૭	ઉત્તરપથ ઉદયપુર ઉર ગલ પુર (તિલ ગ) બિદા વસતિ (ખલાત) એલયપુર (વગડ) ઓસિયા (બિકેશપુર)	૧૬૯, ૨૨૪, ૨૨૫, ૩૫૧, ૩૬૨ ૨૨૬ ૨૪૨, ૪૩૮, ૪૫૬ ૫૭૬ ૮૭ ૪૪ ૫૭૩ ૫૦૩ ૪૨૦
આમેદ	૬૭૧	ક (કા)જરોટપુર	૫૧૫, ૫૧૮, ૫૭૭
આરાસાણ ખાણ	૮૩ ૫૨૧ ૫૨૩ ૫૩૪ ૫૩૬	કડી કન્યકુબજ (કનૌજ)	૩૨૨, ૩૨૪, ૩૨૬ ૨૫૬

બેવપુ	૨૩૮, ૨૪૩, ૩૦૧,	ધૂર્ગુવિ	૩૯૭
	૪૩૧ ૪૬૬, ૫૯૧	દક્ષિણ (દક્ષિણાપથ)	૨૨૪
અંબા ગામ	૫૩૭		૨૨૫, ૩૩૭, ૫૧૯
આડોલી	૩૪૦	દગાપગ	૫૯૦
ઝીંઝુનાડા	૪૩૦	દર્ભાવતી=ભોઈ	
ટુંડક	૫૮૪	દશાર્ણુ દેશ	૨૫૬-૨૫૭
કભોઈ (દબ્બનયરી, } દર્ભાવતી) }	૩૫૯, ૩૯૪, ૪૧૧ ૮૧૪, ૪૩૯	દિની (યોગિનીપીઠ, પુગ)મડલ ૯, ૩૭, ૧૪૫, ૨૩૫- ૨૩૮, ૫૩૩ ૫૩૪, ૫૪૦, ૫૭૪, ૫૮૦, ૫૮૧, ૫૮૪, ૫૮૬, ૫૯૦	
કિ કિવપદ	૧૧૮	દીવ બદન, નગન } (દીપ વેલાકૂલ) }	૯૨, ૧૭૦, ૨૪૧, ૪૨૮, ૪૩૮, ૫૬૬
કુ ગરપુગ	૮૩૦, ૪૩૮	દેનમાલ	૫૮૪
તતપાટક	૨૨૬	દેલવાડા (દેઉલવાડા)	૨૮૪, ૪૩૦
તાન ગા	૨૨૫ ૨૫૦	દેલનાકુ (૨)	૫૮૪
તાગપુ	૨૨૫	દેવગિરિ (દોલતાબાદ)	૪૫, ૫૧૮ ૫૧૯, ૫૪૭, ૫૮૦
તિલગ દેશ	૫૧૮, ૫૫૯, ૫૭૫ ૫૭૬	દેવપતન (શિવપતન, સોમનાથ) } દેવપટ્ટણ પ્રભાસ પાટણ, સોમેશ્વર }	૧૫, ૧૬, ૧૪૪, ૧૪૬, ૨૫૦, ૩૯૬, ૪૦૧, ૫૨૭, ૫૬૨ ૫૬૫
તુધલકાબાદ	૨૩૫		
તુરુષક (તુર્કસ્તાન)	૨૫૫, ૨૫૬		
તેજલપુગ (તેજમાલપુગ)	૫૩૪, ૫૬૦ ૫૬૧		
નબાનતી=સ્ત ભતીથ			
નભુવનગિરિ } (તિહુણગિર) }	૧૨૦, ૨૨૭		
નિસગમ પુગ	૫૨૨, ૫૨૩, ૫૩૭		
ચન્દ (થા નપ્ર)	૨૫૦ ૩૫૫, ૩૫૬, ૫૦૩	દા કા (દાનિકા દાનવતી),	૧૮૦, ૪૧૫

ગૂર્જરી પુરી (પાનમ)	૧૫૦	જાણવાવિષા	૩૯૬
ગુડસાથ (ગુડસાથ) પુર	૨૨૫	જાળુમગ	૩૯૭, ૪૨૮, ૪૫૬, ૪૬૬, ૪૭૧
ગોધગ (ગોડદ)	૨૩૩, ૪૧૩, ૪૭૧	જાણપુર	૫૮૮
ગોપગિરિ	૨૬, ૨૦૬ ૨૦૮	જામની	૩૭૩ ૩૭૪
(ગવાસિયગ)		જામનગર	૩૬૯, ૫૨૪
ગૌડ દેશ	૨૨૬, ૨૫૬	જાલોગર	૧૧૫, ૧૨૦,
ઘટિયાલા	૩૦૮	(જાવાસિયગ)	૧૫૬, ૧૬૫-
ઘયનસહી(પાટણ)	૩૮		૧૭૩, ૧૭૯, ૨૫૦,
ઘાઘા	૫૬૩		૩૨૫, ૩૫૩, ૩૬૪,
ચંદ્રલાગા નદી	૨૨૬		૪૩૨, ૪૫૯, ૪૮૩,
ચંદ્રાવતી (ચંદ્રાવતી)	૮૫		૪૮૫, ૫૦૬ ૫૦૮
૧૧૮, ૨૧૨, ૨૧૫, ૩૨૫		જાગપલ્લી	૭૮
૩૩૮, ૩૪૦		જાનાગઢ	૨૩૫, ૨૩૮,
ચાણોદ	૪૧૪	(જાણકુર્ગ પ્રાકાર)	૨૩૯, ૪૩૫,
ચાપાનેગ	૨૩૯, ૪૩૯		૫૧૫, ૫૧૮, ૫૩૯,
ચાણ	૧૭૦		૫૬૦, ૫૬૭,
ચિત્તોડ (ચિત્તદ)	૨૦૦, ૨૩૫, ૪૦૭, ૪૮૩ ૫૪૩	જેસલમેગ(૩) કુર્ગ (પુરી)	૭૭, ૮૫, ૧૧૨, ૧૧૩, ૧૭૯,
ચીકાગો	૨૪૫		૨૧૦, ૨૩૭, ૨૪ -
ચેદી દેશ	૨૫૬, ૨૫૭		૨૪૪, ૨૬૯ ૨૯૮,
જાગપલ્લી	૧૮		૩૦૫, ૩૧૦ ૩૧૯,
જાણી	૩૫૯, ૪૩૧, ૪૭૪		૩૨૫ ૩૨૬, ૩૩૯,
જાપરી	૪૦૦		૩૫૧ ૩૫૯, ૩૬૬-
જાયાપુરી	૪૭૧		૩૭૭, ૩૭૭ ૩૮૦,
જાગલદેશ (રાજપૂતાના)	૨૫૬		૩૮૬-૩૯૩, ૪૦૭, ૪૯૪, ૪૯૮, ૪૯૯

પ્રભાસપાટણ=દેવપતન		ભાગતવર્ષ	૧૮૮, ૨૨૪, ૨૪૩,
પ્રયાગ	૧૯૦, ૧૯૧		૩૩૫, ૫૨૩
પ્રાતિજ	૫	ભાવનગ	૧૧૦, ૧૨૩, ૧૬૯,
પ્રિયમેવક તીર્થ	૮૭, ૫૬૪		૧૭૫, ૨૫૪, ૨૮૪,
ફલોધી (ફલવર્ધિકા)	૩૭, ૫૭૩		૨૯૨, ૨૯૫, ૪૧૧,
ખર્જાન(ખુગ્ધાન)પુ	૪૨૮,		૪૪૪, ૪૮૪, ૬૯૨,
	૪૩૯, ૪૪૨		૫૦૨, ૫૨૮, ૫૫૩,
ખહિય ગામ } (ખહુયગણ)	૫૮૨ ૫૮૪		૫૭૭, ૫૭૮, ૫૮૧,
			૫૯૧
ખારેખ (હાગપુ)	૪૨૮, ૪૩૩,	લિખમાલ	૧૪૦, ૧૪૩,
	૪૭૩	લિલમાલ	૧૪૪, ૧૫૩-
ખાલોતન	૫૮૮	(પીલીમોલો)	૧૮૦, ૩૩૮
ખાટડમે	૩૬૯, ૩૮૭	ભીમપલ્લી (ભીલડિયા)	૪૨૦,
ખિખેગપુ	૫૩૨		૪૮૦ ૪૮૩, ૪૯૪,
ખીકાને	૪૫૫ ૪૫૯		૪૯૮ ૫૦૦ ૫૦૮
ખૂઆડ	૪૩૦	ભુજ	૫૦૩
ભરુચ (ભરુચરઘ ભરુકરઘ)	૨૮, ૭૯	મગધ દેશ	૨૫૬, ૩૩૭
ભૂચકરઘ, ભૂચપુ	૮૫ ૯૫, ૯૮,	મગન કાલિય	૩૯૭
	૧૦૦, ૧૦૪, ૧૯૧,	મહોચ (મડોવ)	૩૦૯
	૨૫૧, ૩૨૨, ૩૨૭	મડપ પતન }	૨૪૧, ૩૫૭,
	૩૨૯, ૪૦૧, ૪૦૯,	(માડવ ગઢ) }	૪૧૬
	૪૨૦, ૪૨૮, ૪૩૦,	મડલિ પુરી }	૮, ૩૬, ૭૧,
	૪૩૨, ૪૩૭, ૪૪૨,	(માડલ) }	૧૦૩, ૧૨૩, ૫૩૨,
	૪૪૩, ૪૬૬, ૫૦૩,		૫૬૮
	૫૧૨	મથુના	૫૫૬
ભાગુગામ	૫૩૮	મ નખેડ	૫૧૨, ૫૨૫, ૫૨૬
		મડુમેદ	૪૮૩

ધધૂકા (ધધુકય) ૬૩, ૧૨૨,	પાકુ દેશ ૫૭૫ ૫૮૦
૧૦૩, ૨૨૯, ૨૫૧	પાદગ ૪૪૬
ધાગ ૧૭૭, ૨૩૩, ૪૦૩	પાન્સકૂલ (પશિયા) ૩૯૪
ધોળકા (ધવલકપુગ-ધોલકા) ૩,	પાલડી ૪૭૦
૯૫, ૧૦૦, ૧૦૯, ૧૧૯,	પાલણપુગ } ૧૭૦, ૩/૦,
૨૯૪, ૨૯૫, ૩૨૫, ૪૩૮,	(પ્રસ્લાદનપુગ) } ૪૮૪, ૪૮૬,
૫૩૦, ૫૪૫, ૫૪૬	૪૯૯, ૫૦૧, ૫૦૩,
નગર સ્થાન ૭૪	૫૦૬, ૫૧૬, ૫/૭
નડિ(ગી)આદ ૪૩૭, ૪૪૭	પાલી (પલ્લિકા) ૮૫, ૯૦, ૯૯,
નકુલાઈ ૧૭૧	૨૧૫, ૩૦૯, ૪૭૩
નદીશ્વરદ્વીપ ૨૫૪	પાલીતાણા (પાલિતાણુ) ૨૨૪,
નદુગ્ધાર ૪૪૦	પાલિતનગર, પાદલિપુગ } ૫૧૨,
નલક ૨૯૯, ૪૮૪	૫૧૩, ૫૨૬, ૫૨૯,
નવસારી ૪૩૪, ૪૩૮	૫૪૭, ૫૪૯
નાગોર (નાગહિ-નાગપુગ) ૨૫૧,	પાવાગઢ ૨૩૯, ૪૧૩, ૪૩૦
૩૦૮ ૩૧૬, ૩૫૨, ૫૨૪,	પિપલાલી ૫૪૫, ૫૪૭, ૫૬૮
૫૩૧, ૫૩૨, ૫૩૫	પુરી ૨૨૫
નાદસમા ૪૩૯	પુષ્પમાલ=શ્રીમાલપુગ
નાસિકય ૪૧૭	પુઢઈ પઈટ્ટાણુ=પ્રતિજ્ઞાન પતન
નિહાણુ ૪૦૪	પૂના ૩૫૯, ૩૯૯ ૪૦૦,
પદરી ૩૪૧	૪૨૧
પત્તન પાટણુ=અણુહિલપાટક	પેટલાદ ૧૧
પવ્વધયા ૨૨૬	પેથાપુગ ૩૪૧, ૫૮૭
પાટલિપુત્ર (પટણા) ૨૨૪ ૩૫૧,	પોગળ દગ ૪૧૬
૫૧૨	પોસીના ૧૭૦
પાડલ (પાટલાપુગ) ૫૬૮	પ્રતિજ્ઞાન પતન } ૨૧૪, ૫૧૨,
	(પઈટ્ટાણુ-પેકણુ) } ૫૨૬

૧૬	૨૧૫	૨૬૭, ૩૨૨, ૩૨૭
સાદિસકુબ	૩૦૮	૩૩૦, ૩૫૮, ૩૬૮,
સખની	૮૫૧	૩૮૭, ૩૯૧ ૪૭૯,
સલિતા સતિવર	૫૧૩, ૫૪૭	૮૯૭, ૫૦૪, ૫૨૬,
સાટદેશ	૨૨, ૫૭, ૮૫,	૫૮૭, ૫૮૯, ૫૯૦
૧૦૩ ૧૦૮, ૧૨૨,		—(લધુ) ૪૪૧
૨૪૦, ૨૫૩, ૩૨૨,		વગેદ (વટપદક) ૪૧૪, ૪૧૭
૩૯૭ ૩૯૮, ૪૦૧		વણવની ૫૮૪
૪૧૭ ૪૨૪		વગણુ ૧૨, ૧૪૫, ૨૧૪, ૩૫૫,
સાટાપની (સાગેલ)	૨૩૮	૩૮૭, ૫૬૮
સાહો	૨૪૦, ૪૨૭, ૫૦૩	વણુચની (વામનચલી) ૬૪ ૨૨૯,
સિખડી	૪૫૭	૨૭૪ ૨/૦, ૫૬૪
સુઅરગિ	૩૧૨ ૩૧૩	નગણુ ૨૪૨
સોવા	૩૭૪	વલખી (વલહી વળા) ૧૮૮ ૧૫૨,
સોલાડા	૨૩૮	૧૫૩ ૧૬૩, ૧૭૬, ૧૮૦
સોલિયાણા	૫૪૫, ૫૬૮	૧૯૦, ૧૯૭, ૨૨૫, ૨૬૮,
વગધાર	૩૬૬	૨૬૯, ૩૩૭, ૩૯૬, ૫૧૨,
વટસર ગામ	૮૬, ૩૫૬	૫૨૬
વટપદ્રોય શાખા(૫૦)	૮૦૦, ૮૦૧	વલસાડ (વડસાલ) ૪૩૪
વડનગર	૧૭૬ ૪૮૩	વસતગદ ૧૫૩, ૧૫૫
વડમર	૮૧૩	વાગડ ૨૪૨, ૪૧૭
વગેદ (વગદ વટપદક)		વાકા ૪૦૪
વગદ (વડુ) વડઉદ્ય,	૧૮,	વાગણુસી
વગેદ વટપુર બ્રાહ્મ,	૭૭,	(વાણુસી)
બરોડા, વીગદેન	૧૧૭,	બનાસ
૧૫૫, ૨૦૯, ૨૧૩,		વાલાક ૫૪૩, ૫૫૧
૨૧૯, ૨૪૨-૪૬,		વાસદ ૪૩૭

મરુદેશ (ધગ, મહલ માગવાડ)	મોઢેના(ડુ)	૮, ૫૮૪
૪૩, ૧૪૧, ૨૧૫, ૨૩૯,	મહેરજેશ	૧૫૧
૩૦૮, ૩૦૯, ૩૧૬, ૩૨૫,	મનનદેશ=તુસ્તાન	
૩૩૭, ૩૫૩ ૩૭૦, ૪૪૧,	ચોગિનીપાહપુર=દિલી	
૪૫૬, ૪૭૦, ૪૭૨, ૪૯૯	નયથ ભોગ } ૨૧, ૩૦, ૨૨૮	
મહાગાધુ ૨૫૫ નયથ, ૫૫૯	(ગણુસ્ત ભપુગ) }	
મહિમદાનાદ ૪૦૮	રતનપુરી	૮૩૯
મહી નદી ૪૩૭	ગત્તમાલ=શ્રીમાલપુર	
મહેસાણા (મહેરનગપુર) ૪૧૭	રાજકોટ	૧૭૫
માગરોળ (મગવપુર) ૩૩૧, ૪૨૯	ગજનગર ૮૯-૯૨, ૨૪૦,	
માધનપુર ૫૬૩	૨૪૨, ૪૩૧, ૪૪૦	
માલવ ૧૫૫ ૨૨૪, ૨૨૭,	૪૪૨, ૪૫૪, ૪૭૧,	
૨૩૩, ૨૫૫ ૨૫૭	૪૭૫, ૪૭૬	
૩૧૦, ૩૫૧, ૩૫૩,	રાજપૂતાના ૨૩૮ ૫૯૧	
૩૫૭, ૪૦૩, ૪૦૪,	ગણુ(ક)પુર (મેવાડ) ૨૩૮, ૫૦૩	
૪૧૬, ૫૪૩	ગણુપુર (સૌનાપુર) ૧૨ ૫૬૮	
માલસમુદ્ર ૧૪૦	રાધનપુર ૧૨૭, ૪૨૭, ૪૩૯,	
મિર્જાપુર ૩૧૬	૧૨ ૫૦૩ ૨૧૪૪૨, ૪૪૩	
મુખધ ૨૬૭-૨૭૦ ૩૩૧,	ગતેર (રાદેર) ૪૩૪, ૪૩૬,	
૩૯૯, ૪૦૦, ૪૮૦,	૪૫૭, ૪૭૧, ૪૭૪	
૪૯૧, ૫૦૮, ૫૧૧	રુદ્ધનગર ૧૯૯	
મેડતા ૩૪૧	રુદ્ધણાડ ૩૯૭	
મેવાડ ૮૯, ૨૨૬, ૨૩૫	રુદ્ધાગામ ૨૩૫	
૨૪૧, ૩૩૭ ૩૫૩,	રેવતી કુડ ૪૧૬	
૪૦૪	રેવન (રેવત, રતત) ગિગિ=ગિગનાગ	
મેવાત ૨૩૯	રેવા નદી ૪૧૫	
	રેવા ઓ સગમ ૪૧૪	

સિદ્ધપુ	૨૩૦, ૨૫૦,	૧૭૬, ૨૨૫, ૨૨૯,
	૪૧૭, ૪૨૮, ૪૩૭	૨૩૫, ૨૫૦, ૨૫૩,
સિધ દેશો }	૧૫૨ ૨૫૩,	૨૭૩-૨૮૨, ૩૩૭,
,, મીનીંગ }	૨૫૬, ૨૫૭	૩૫૦, ૪૧૫, ૫૬૦
મિટપુ (શિહોંગ)	૧૧	સ્ત લતીથ (સ્ત લન-ખ લાત)
સીતાપુ	૫૮૪	૧૧, ૧૮, ૪૧, ૭૬, ૮૫-
મીનોંગ ૪૨૧, ૪૭૦, ૮૭૧, ૪૭૪		૮૮, ૯૨, ૧૦૧ ૧૩૧,
સીંગેહી ૧૫૯, ૨૩૮, ૨૩૯,		૧૪૭, ૨૩૭ ૨૫૧, ૨૫૮,
૪૩૨, ૪૭૧		૨૯૩, ૨૯૪, ૩૦૫, ૩૧૯,
મુગધ્વા (સોગઠ)-નવક ૫૩૯ ૫૪૧		૩૨૫, ૩૩૯, ૩૪૧, ૩૫૮,
મુવર્ણગિરિ (સોનગિર) ૪૩૨		૪૦૫, ૪૦૯, ૪૧૨ ૪૩૩,
મુન્ત (મુર્ધપુ-મુન્નપુ) ૪૨૮		૪૩૪, ૪૭૦ ૪૭૨, ૪૮૪,
૪૩૭, ૪૪૨, ૪૫૩ ૪૫૮,		૪૯૩ ૫/૫, ૫/૭
૪૬૬, ૪૭૧ ૪૭૫	હન્ગ	૪૭૧, ૪૭૨
મુર્ધાન્કપતન (સોપાગઠ-સોપાના)	હર્ધપુ (હર્સો)	૧૨૭ ૧૨૮
૧૦૬, ૩૨૮	હાગિજ	૫૬૯
સેખપુ ૪૪૪	હાસલપુ	૫૮૪
મેરીસા ૫૮૫, ૫૪૬	હાસોટ	૪૩૪
સોઈલિ (મુહૈલ) ૫૬૯, ૫૭૦	હિમાલય	૨૦૧
સોગઠ (મુઘ્ઠા સૌગધ્-મુઘાધ્વા)	હિંદુસ્થાન	૧૪૯ ૧૫૨, ૪૪૭
૪૦ ૪૨, ૬૫, ૧૪૯	હોલે ૩	૪૫૩
૧૫૦, ૧૫૨, ૧૭૭,		

વિન્ધ્યગિરિ (વિન્ધ્યાચલ) ૨૧૧,	શાકલરી (સયલરી } ૨૩,
૨૫૫	સાલગ) મહલ } ૨૯,
વિમલાચલ (વિમનગિરિ)=	૩૦, ૩૯, ૨૨૮, ૨૩૩
શત્રુજય	શ્રીપુર (સિરપુર) ૪૬
વિશાલપુર ૩૯૭, ૩૯૮	શ્રીમાલપુર (સિગિમાલપુર, શ્રીમાલ
વિશ્વામિત્રી ૪૫૨	મહારથાન, પુષ્પમાલપુર, રત્નમાલ
વીળપુર ૪૭૫, ૫૦૬, ૫૦૭,	ભિન(લ)માલપુર) ૧૩૯, ૧૪૦
૫૮૯	૧૪૭, ૧૫૩ ૧૫૫, ૧૬૨,
વીતલય પત્તન ૨૫૩	૧૬૩, ૧૬૪, ૧૭૨, ૧૭૩,
વીરપત્ની ૮૨	૧૭૯ ૧૮૦, ૨૧૦
વીરપુર ૪૪૪	સ ખેડા (સ ગમખેડક) ૮૬, ૩૫૬
વીરમગામ ૪૩૯ ૫૯૦	સ ધપુર ૮૮૪
વેકપદ ૨૨૬	સ કથલ ૨૧૧
વૈગટ ૫૦૩	સત્યપુર (સાચોગ) ૪૩, ૬૩,
શ ખાગિકા ગામ ૫૪૨	૮૬, ૧૪૫, ૨૨૯, ૩૧૦
શ ખેશ્વરપુર } ૪૫૩, ૫૦૩,	સપાદલક્ષ (સેવાલિક) ૨૨૭,
(સ ખેસ) } ૫૬૯, ૫૮૪	૨૫૫
૫૯૦	સમ્મેતગિરિ ૫૪૫
શત્રુજયતીર્થ } ૨ ૪, ૭, ૯, ૧૨	સગખેજ ૫૪૫
(સિદ્ધાચલ } ૧૭, ૩૭, ૬૬	સરસ્વતી (બ્રાહ્મી) નદી ૨૩૨
વિમલાચલ) } ૬૯, ૭૫, ૧૦૦	૨૪૬
૧૧૭, ૧૪૯, ૧૭૮,	પત્તન ૩૧૮
૨૩૫, ૨૫૦, ૨૭૫,	સલખણપુર ૫૮૨-૫૯૦
૨૯૪, ૪૧૩, ૪૧૮,	સાણુ ૪૭૦
૪૨૮ ૪૫૩, ૪૭૪,	સાબમતી } ૪૩૨
૫૧૧ ૫૯૧	સાગમતી } ૪૩૨
	સાનણુવાડપુર ૨૧૫

અબુદ પ્રાચીન જૈનલેખ-અદોહ	આન દ લેખ	૪૩૩
(આબૂ લાગ ખીજો) ૨૮૯, ૨૯૦	આપ્ત મીમામા મોત	૧૯૩
અહીં દેવલયર્થ ઠન ઇડિયા	„ ટીકા અજ્ઞતી	„
(૧૫૮૩ ૧૬૧૯) ૮૩૭	„ „ અજ્ઞસહચી	„
અહંતીતિ	આભાણુમાલિકા (ધર્મોપદેશલેશ)	૯૧
અલકા મહન	આગ લસિકા	૩
અલકા મહોદધિ ૨૨૬, ૩૫૬	આર્કિયોલોજિકલ સર્વે લેન્ટર્ન-	
અનોદવતી-ધ્યા	સર્કલ પ્રોગ્રેસ રિપોર્ટ	૩૪૦
અજક-વૃત્તિ	આર્દ્રકુમાર સપિન્ચોપાર્થ	૪૪૧
અણપદ-પૂજા	આવશ્યકસૂત્ર વૃત્તિ	૪૮૪
અણલિકા-ગતન	„ -ટીપન (પ્રદેશ-ચાખ્યાન)	
આર્ષન ઈ અકારી	૫૦-૬૦, ૧૦૨, ૧૦૩	
આખ્યાનમણિમેશ વૃત્તિ ૧૦૯	ઇડિયન એન્ટિકવરી (વો ૫, ૬,	
૧૧૧, ૧૧૮, ૧૧૯	૭, ૧૧, ૧૨, ૨૦, ૨૧, ૪૧)	
આગમિક ગુપ્ત-નિયાનસાગ (૫૩	૧૫૬, ૧/૫, ૩૦૦, ૨૦૧,	
ગીતિ)-વૃત્તિ ૧૩૦	૩૯૬ ૩૯૭	
આચાર્યાગસૂત્ર ટીકા ૧૭૪ ૧૭૯,	ઇડિયા ઓફિસ લાયબ્રેરી લડન-	
૨૨૬, ૩૩૦, ૩૬૫, ૫૨૫	૮ લિ પુ ટ્રેલોગ	૩૭૩
આત્માન દ જન્મ શતાબ્દિ-	ઈદ્રુદ્ધત કાવ્ય	૪૩૨
ગમાનકથ થ ૪૨૯	ઈર્વાપથિકાપદ્ધતિશિકા	૯૧
આત્માનન્દ પ્રકાશ (પુ ૧૮) ૫૧૨	ઉણાદિગણુ-પાઠ	૨૪૭
આદિનાથ વિન તી ૩૪૧	ઉત્તગાધ્યયનસૂત્ર(ગ્રા) ૬, ૫, ૪૧૮	
આદિપર્વ ૪૪૦	„ વૃત્તિ ૧૦૯, ૧૬૦, ૪૩૩	
આદીશ્વર સ્તોત્ર (મનોગચમય) ૧૦	„ „ (સુખબોધા) ૧૧૮	
આન દ કાવ્ય-મહોદધિ (ગ્રા ૫)	„ કથા	૪૦૯
૪૨૮	ઉદયપુર (મેનાડ)-ગજજલ	૪૫૬

પરિશિષ્ટ [૩]

નિર્દિષ્ટ અન્ય-નામ-સૂચી

અન્ય-નામ	પૃષ્ઠ	અન્ય-નામ	પૃષ્ઠ
અજિત-શાન્તિ-સ્તન વૃત્તિ	૪૯૬	અન્તઃકૃદ્દશાગસૂત્ર (પ્રા)	૫૧૧
અચાન તિમિગ-ભાસ્કર	૧૯૬, ૨૪૫	અન્યયોગ-યવચ્છેદ દ્વાનિશિકા	૨૪૯, ૨૯૭
અજના સુદરી ચરિત્ર (પ્રા)	૩૩૯	, -વ્યાખ્યા (સ્યાદ્વાદમ જરી)	૨૪૯
અડસક આગમ-પૂજા	૪૫૭	અપભ્રમશમ્યવ્યયી	૧૭૪, ૧૭૯, ૩૧૦, ૩૨૯ ૩૬૪, ૩૬૫
અણુ-નય વિહી (સાવગ ધર્મ) પ્રા	૩૮૮	૩/૬, ૪૯૫, ૫૦૦, ૫૦૯	
અતિમુક્ત-ચરિત્ર	૩૮૦	અભયકુમાર-ચરિત્ર	૪૮૪, ૪૯૩
અધ્યાત્મકદ્વદ્વમ	૧૬		૪૮૭
, -અધિરોરિણી દીકા	૯૦	અભિજ્ઞાનશાકુતલ	૨૯૬
અન ગલદ્રા અથવા વલ્લભપુત્રો		અભિધાનચિ તામણિનામમાલા	૨૪૭, ૨૬૪, ૨૭૯
વિનાશ	૧૫૨, ૧૮૦ ૧/૮, ૧૯૭, ૨૦૭	અભિધાન-ગજેન્દ્ર (પ્રાકૃતકોશ	૨૭, ૨૯, ૩૫, ૮૧, ૯૦, ૯૯ ૧૦૩
અનર્થગદ્ય દિગ્દર્શન	૩૭ ૧૨૫	લાગ ૧ થી ૭)	૧૪૫, ૨૧૯, ૪૦૫
અનુયોગદ્વાર	૧૯૩	અભિમયુ-આખ્યાન	૪૪૧
, -ચૂલ્હિ	૫૦, ૫૩	અમમરવામિ-ચરિત્ર	૫૨૫
, દીકા	૫૭ ૬૦	અયોગવ્યવચ્છેદ દ્વાનિશિકા	૨૪૯
અનેકાન્તજયપતાકા વૃત્તિ	૧૨૫	અર્ધપ્રકાશ	૧૨૦
	૧૩૭, ૧૫૩, ૧૫૬, ૧૫૭, ૧૯૨		
અનેકાર્થસ મહ	૨૪૭		

ઐતિહાસિક નામ સમ્રાટ (ભા ૧૪)	૪૦૮, ૪૪૩, ૫૭૮, ૫૮૧ ૫૮૫	,, કિન્ણાવની	૧૨૭
ઓખા (અનિરુદ્ધ)-હરણ	૪૪૧	,, વૃત્તિ (સુબોધિકા)	૧૨૭, ૧૪૯, ૪૩૩
ઓગિય દવ મેમોયર્મ (વો ૧૪)	૪૪૬ ૪૫૦	,, સામાચારી	૭૦
કથાકોશ (અપભ્રંશ) ૧૦૭, ૧૦૮		,, ગ્યવિગવલી	૧૦૬, ૧૨૭
,, (૨)	૩૨૫	,, ત્રિતિ-પ્રશસ્તિ	૫૭૮-૫૮૧
કથાગ્નનાક ૩૭, ૭૩, ૧૧, ૧૨૬		કાકુત્થ-કેલિ	૧૨૬
(કથાગ્નસાગર)	૩૫૬	કાત-ન-દુર્ગપદ પ્રબોધ	૪૯૬, ૪૯૭
કથાવની (પ્રા)	૧૦૬, ૩૬૦, ૫૧૨, ૫૨૪	કાદમ્બારી	૩૦૮
મથા-સમ્રાટ	૪૩૨	,, -મંડન	૩૫૭
કનકાવતી-આખ્યાન	૩૩૯	,, -ચાખ્યા	૪૨૮
કરુણાવજ્રાયુધ (નાટક)	૯, ૩૩૮ ૩૫૬	કાલકાચાર્ય કથા (પ્રા)	૩૬૨
કર્ણસુંદરી-નાટિકા	૪૦૧ ૪૦૨	કાવ્ય પ્રકાશ વ્યાખ્યા	૪૨૮
કર્મત્રય (પ્રા)	૪૭૩	કાવ્ય-મંડન	૩૫૭
કર્મચ દ્રમનિન-પ્રબંધ	૨૪૧	કાવ્યાનુશાસન	૨૪૮
કર્મપ્રવૃત્તિ-ચૂર્ણિ વિરોપવૃત્તિ	૩૮૮	,, વિરગણ (અલકા-ચૂડામણિ)	૨૪૮ ૩૫૫
કર્મનિપાક (પ્રા)	૪૮૪	કીર્તિકીમુદી	૧૦, ૨૯૧, ૩૫૬ ૫૧૩
કર્મસ્તન-ટીકા	૩૯૯	કીલ્હોર્ન ગ્લોબલ (સન ૧૮૮૧)	૩૯૮, ૩૯૯
કલેકશન ઓફ પ્રાકૃત એન્ડ સસ્કૃત ધનિકપશ સ	૨૮૪	કુમારપાન ચરિત (પ્રા દ્વાચાત્રય મહાકાવ્ય)	૪૯૨
કલ્પસૂત્ર (પ્રા)	૧૭૬, ૩૫૯	,, મહાકાવ્ય (સ)	૧૩ ૨૫૨ ૩૧૫, ૩૧૭
,, અનમોદિની	૧૧	(૨) ,, ,,	૪૦૨, ૪૦૭ ૪૧૦

ઉદયસુ દરી-કથા	૮૦, ૨૨૭
ઉપદેશગરુ-વ શાવલી	૪૨૨
ઉપદેશ ક-દલી-વિવગ્ણુ	૯, ૧૬૧, ૩૩૮
ઉપદેશકપવરી	૧૪૦ ૧૪૨, ૧૭૩
ઉપદેશકુલક	૩૮૮
ઉપદેશતગ ગિણી	૧૦, ૨૭૮, ૫૨૪, ૫૩૫, ૫૪૦, ૫૪૬, ૫૫૯, ૫૬૦
ઉપદેશપદ (પ્રા)	૩૯૩
,, વૃત્તિ (વ)	૧૨૫, ૩૬૬, ૩૯૩ ૩૯૪
, (મુ)	૩૯૪
ઉપદેશપ્રાસાદ	૪૭૧
ઉપદેશમાલા-વૃત્તિ (કર્ણિકા)	૩
, ,	૧૫૭
,, બૃહદ્ ,	૪૮૪ ૪૯૫
, (પુષ્પમાલા)	૫૦
, , વૃત્તિ	૫૭, ૬૦
(અવચૂગિ, ટિપ્પન, ટપા)	૭૭ ૮૫ ૪૨૧
ઉપદેશગત્નોશ (દર્શનશુદ્ધિ પ્રા)	૪૦૪
ઉપદેશગત્નમાલા (પ્રા)	૪૨૧
ઉપદેશગત્નાકર	૧૬
ઉપદેશસપ્તતિ	૨૭૮, ૫૧૩, ૫૨૮

ઉપદેશસિદ્ધાન્તગત્નમાલા પદ્ધિશતક	
ઉપમિતલવપ્રપ યા કથા	૫૯
	૧૫૭ ૧૫૯, ૧૮૦, ૩૩૮
,, સાગેદ્દા	૧૧૬
,, મતવન	૪૩૫
ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર-વૃત્તિ	૧૧૧
ઉપાસકદશાગ પ જિકા (સપ્તમાગ- ચૂર્ણ)	૩૮૦
સપલ રોલા	૪૫૭
સપિદતા-ઓપાર્ધ	૪૨૨
એ યુગલ રિપોર્ટ આર્કિઓલોજી	
ડિ બરોડારેટ (૧૯૩૪ ૩૫)	૪૪૫
,, (૧૯૩૬ ૩૭)	૪૫૩
એપિગ્રાફિયા ધીકા (વો ૪ ૮)	
	૨૮૯, ૨૯૧, ૩૧૩, ૩૬૨, ૪૫૩
એશિયાટિક ટ્રિસમીસ	૨૯૧
	૩૦૨
, સોસાયટી ઓ ગ્રાલ રિપોર્ટ	
	૩૭૩
ઐતિહાસિક જૈન ગસમાળા	
(લા ૧)	૪૪૦, ૪૪૩, ૪૭૫, ૪૭૯
ઐતિહાસિક દષ્ટિએ વડોદરા શહેર	
	૪૨૩

અ રી ગન	૨૦૬	ઔનુમ્યવ ગ (હયાથય મહાકાવ્ય)	
અતુર્વિશતિગિત અગિ (પ્રા)	૧૦૯	૭ દોડનુશામન ૨૪૮ ૨૫૭, ૨૬૫	
” (પદ્માન દમટ)	૩૫૭	જગદુ-અન્તિ મહાકાવ્ય	૫૩૧
૧-અ)	૩૫૭	જગદુશુરુ-કાવ્ય	૪૨૯
અતુર્વિશતિ પ્રા વ (વિનોદ-થા-સમટ)	૪૦, ૧૦૬	જ બૃહાપ-પ્રતિનિ-વૃત્તિ	૧૧૩
અદ-ગુણવની લેખ	૪૫૭	જ બૃહાપ-સ નહણી-વૃત્તિ	૧૩૨
અદાવિજગત પત્રા	૮૧૮	જ બૃહાપસમાસ-ટીકા	૮૫, ૪૦૧
અદ્રપ્રભ અગિ (પ્રા)	૧૫, ૧૩૩ ૧૩૬, ૨૧૦, ૨૧૬, ૩૮૪	જ બૃમ-ગજગલ	૪૫૬-૮૭૦
” કા-અ (સ)	૮૬, ૧૧૫, ૪૮૪	જવાન-દ-અગિ	૧૬
અદ્રલેખા પ્રકળુ	૨૫૨, ૩૫૫	જર્નલ ગયલ એશિનાટિક સો	
અદ્રાસ આખ્યાન	૪૪૧	ખ ગાય (પા ૮)	૩૦૮, ૩૯૬
અમ કાગિ સાવચૂગિ તોત સમટ	૪૭	જિનપ્રભસૂગિ અને સુલતાન	
અધૂ મડન	૩૫૭	મટમ્મદ ૨૩૬, ૩૦૫, ૫૭૫	
અચરી	૪૮	જિનવલસૂગિ-ગુણવર્ણન ગીતો	૫૦૯
અન્નામણિપાદનાથ સ્તવન	૪૨૩	જિનવિજય-નિર્વાણ-ગસ	૪૪૬
અય પગિપાટી	૧૭૦	જિન-અતક-નિવળુ	૩૨૮
અત્યવ દન સન વ્યાખ્યા (સુગોધા)	૧૧૨	જિન-સટસનામ-તોત	૪૩૬
અન્યવ દનાદિ-સાધ્યના	૪૩૦	જિન-તોત-ગત્તકોપ	૧૬
અનીરી-સ્તવન	૪૪૬	જિનેશ્વ-સૂગિ-દીક્ષા-વિનાટલો	૪૮૪, ૪૯૭, ૫૦૯
		જિનોદ્યસૂગિ-પદ્ધતિપેક ગસ	
		(વિવાહલો)	૫૦૨
		જીતકલ્પ-મૃદચ્ચાણુ-ગર્ભપદ-	
		વ્યાખ્યા	૧૧૩
		જીગપલ્લી-પાર્શ્વ-સ્તવન	૪૫૭
		જીવ-સ પ્યા-કુલક	૧૧૮

કુમાન્પાલ (જિનધર્મ) પ્રતિબોધ	
(પ્રા)	૮૩, ૮૪,
૨૫૨, ૩૭૮, ૫૨૫,	
	૫૨૬
,, પ્રખન્ધ	૧૪, ૨૫૨,
	૨૭૮, ૨૮૧, ૪૦૨,
	૪૦૮, ૪૧૦, ૫૨૩
,, ગસ (૩)	૨૫૨, ૨૭૮
કુમાન્વિહાર શતક	૨૬૬
કુનલયમાલા કથા (પ્રા)	૧૫૬,
	૧૫૭, ૧૭૬, ૩૦૬,
	૩૦૮, ૩૨૬, ૩૫૩,
	૩૬૧, ૩૬૩, ૩૬૫,
	૩૮૩-૩૯૦, ૫૧૧
,, , સ ક્ષેપ (સ)	૩૮૩
દૂતપુણ્ય-ચરિત્ર	૫૦૦
ઞેલોગસ ક્રેલોગોગ્મ (વો ૩)	
	૩૭૩
ઞેલ ઉત્પત્તિ	૧૯૮, ૨૫૨, ૨૬૧
દ્વાયગ્વ્યનહાગિ ગસ	૫૮૧ ૫૮૫
ક્ષેન સ ગ્રહણી વૃત્તિ	૩૧૯
ક્ષેનસમાસ વૃત્તિ	૧૦૧, ૧૦૨,
	૧૩૨
ખ લાતની ગબ્જલ	૪૫૬
ખગતરગરુ પટાવલી	૪૮૫
ગઉક વહો (પ્રા)	૪૧૪

ગરુ મત પ્રખન્ધ	૩૮, ૬૯, ૪૨૧
ગણુધન્સાર્ધશતક મુદ્દવૃત્તિ	૧૪૭,
	૩૧૦, ૩૩૯, ૪૮૩, ૪૯૬
,, લઘુવૃત્તિ	૪૯૭
મદ્ધાપર્વ	૪૪૦
ગિગનાઝ ઈન્કિશ્સન્સ	૨૯૪
,, કલ્પ (ધર્મ)	૨૭૮
,, તીર્થમાલા	૨૭૮, ૨૮૧
ગુજગતના ઐતિહાસિક લેખો	
(ભા ૧ થી ૩)	૨૮૩, ૨૮૪,
	૨૮૯
ગુજગતના ધાર્મિક ઇતિહાસની	
રૂપરેખા	૧૭૪
ગુજગતનો ઇતિહાસ	૩
, પ્રાચીન ઇતિહાસ	૧૭, ૪૮૭
ગુણુસ્થાનક સ્તવન	૪૭૫
ગુરુગુણુગ્નાકર કાન્ધ	૨૩૯
ગુરુ-સ્તુતિ	૮૨
ગુર્વાનલી (પર્યુષણાપર્વ નિર્મિતિ)	
	૧૨૫ ૪૧૬ ૪૧૭, ૫૩૦
ગોડીપાર્શ્વ-સ્તવન	૪૫૭
ગૌતમસ્વામીની ગહુલી	૪૫૭
ચઉપન્ન મહાપુરુષ-ચરિત્ર(ચતુ	
પ યાશત મહાપુરુષ-ચરિત્ર પ્રા)	
	૧૭૪, ૨૨૬, ૩૬૪, ૩૮૩,
	૫૨૫

જૈનાગમ-પુતકો	૩૫૬	તીર્થમાલા (જયમાગ)	૪૫૪
જૈનેતર દષ્ટિએ જૈન	૧૯૧	તેજપાલનો વિજય	૨૧૯, ૪૧૪
જ્યોતિષમાગ	૩૭, ૧૦૬	નિપદિશવાકાપુરુષ-ચરિત્ર	
ગાતાસૂત્ર (પ્રા)	૪૩૦, ૫૧૧	મહાકાવ્ય	૨૩૪, ૨૫૩, ૨૬૬, ૩૧૮, ૩૫૪, ૪૯૦
ગાનોદય	૩૭૮	નવિઘ્નોષ્ઠી	૧૬
દ્રાવેન્દ્ર મર્ધન વેઠર્ન ઇડિયા	૩૬૮	દર્શાવતી-પ્રશન્તિ	૪૧૪
ગેહન કોલેજ પૂના ૮ સિ પુ		દર્શન પ્રકાશ	૧૮૬
-ગિયોર્ટ	૩૭૩	દર્શન શુદ્ધિ-વૃત્તિ (૨)	૧૦૫, ૪૦૬
દેવા મારની ચોપાઈ	૨૪૦	,, બહુવૃત્તિ	૧૨૫, ૮૦૪ ૪૦૫
તત્ત્વ નિર્ણય પ્રામાદ	૧૯૬, ૨૮૫	દર્શનસા	૧૭૭
તત્ત્વ અગ્ર ૫ જિહ્વા	૧૯૦	દર્શવૈકાલિક સૂત્ર (પ્રા)	૨૦૨, ૩૫૩
તત્ત્વાખ્યાન (ભા ૨)	૧૯૩	,, ટીકા	૩૩૯
તપાગચ પદાવલી	૧૮, ૯૨, ૧૨૫	દગોપાચક કથા	૩૮૦
તર મવતી-કથા (પ્રા)	૫૧૦, ૫૨૫	દાદાપાર્શ્વનાથ-ભક્તમામર સ્તોત્ર	૪૨૯
તિલકમ જરી કથા	૩૧૦	દબ્દાન્ત શતક	૪૩૯
,, વ્યાખ્યા	૪૨૯	દેવેન્દ્ર નન્દે દ્ર પ્રકાશ-વૃત્તિ	૩૧
તીર્થકલ્પ (વિવિધ તીર્થ કલ્પ) ૩૭,		દેશીનામમાલા	૨૬૫
૩૮, ૧૪૪-૧૪૬, ૧૫૨,		દોષક-વૃત્તિ	૫૧૫
૧૮૭, ૨૭૮, ૫૧૯		દ્ર-ચાલ કાગ-વૃત્તિ	૨૫૨, ૩૮૮
તીર્થમાલા (મેહ)	૧૬૯	દ્વાદશકુલક વિવગ્નુ	૩૮૬, ૪૮૩
,, (પાર્શ્વનાથ સ્તવન)	૧૬૯	દ્વાદશાન નયચક્ર	૧૦૫, ૧૯૩, ૨૨૫, ૩૩૭, ૩૬૦
,, (ચાર દિશાના)	૧૭૦	દ્વિસન્વાન (નાભેય નેમિ) પ્રબન્ધ	
,, સ્તવન } ૧૧૭, ૧૪૭,			
(જિનનામ સ્તોત્ર) } ૧૭૧, ૪૩૯,			
	૪૮૩		૮૩ ૮૪

જીવસમાસ-વૃત્તિ	૧૮, ૨૦, ૪૯, ૫૦, ૬૦	જૈન તત્ત્વાદર્શ (ભા ૧ ૨)	૮૪, ૧૬૬, ૨૪૫
જીવાનુશાસન-વૃત્તિ	૧૨૫	જૈનતીર્થ લીમપલ્લી અને ગમસૈ	૫
જેસલમેઝ-ભાડાગારીય-અ થસુચી			૫૦૨
૭૮, ૭૯, ૧૩૧ ૧૩૮,		જૈનદશન	૧૯૩ ૧૯૫
૧૭૪, ૨૩૭, ૨૬૯, ૨૯૯,		જૈનધર્મનો પ્રાચીન ઇતિહાસ	
૩૦૫, ૩૧૫, ૩૧૯, ૩૨૪,		(ભા ૧, ૨)	૨૭ ૩૫, ૪૩
૩૨૬, ૩૩૯, ૩૬૪, ૩૬૫			૬૯, ૮૧, ૮૬, ૯૪ ૧૦૨,
૩૭૩, ૩૭૯, ૩૮૧-૩૯૪,			૧૧૨ ૧૨૬
૪૮૩, ૪૮૫, ૪૯૪ ૫૦૯,		જૈનપ્રતિમા લેખ સ ગ્રંથ (શુદ્ધિ	
૫૭૫		ભા ૧ ૨)	૮૮, ૧૧૭, ૧૭૨, ૪૧૮,
જૈન ઇતિહાસ	૨૭ ૩૫, ૪૩, ૬૯, ૯૦, ૯૯		૪૧૯, ૫૦૨, ૫૮૭, ૫૯૦
જૈન ઇસ્ક્રિપ્શન્સ એટ ધી ટેમ્પલ		જૈનપ્રબોધ	૪૨૧
ઓફ નેમિનાથ ઓન માઉન્ટ આબુ		જૈનયુગ (૧૯૮૩ ૮૫)	૨૬૭,
૨૯૧			૪૫૩, ૪૫૪, ૫૦૫, ૫૦૯
જૈન ઐતિહાસિક ગૂર્જર કાવ્ય-		જૈનલેખસ ગ્રંથ (પૂ નાહર-ખ	
સ ચય ૯૨ ૧૭૨, ૨૪૩, ૪૦૫,		૧ ૨)	૮૨, ૮૮, ૧૧૫,
૫૦૨ ૫૦૯, ૫૯૧			૧૧૭, ૧૫૯ ૧૬૩, ૨૧૫,
જૈન આર દયાન દ સગરવતી			૩૦૮ ૩૧૦, ૩૧૬, ૫૦૨,
૧૧૨, ૧૧૭, ૧૬૭, ૨૪૫			૫૮૮ ૫૯૦
જૈન ગૂર્જર કવિઓ (ભા ૧) ૯૨		„ (તૃતીય ખ ૩-જેસલમેઝ)	
„ (ભા ૨) ૪૩૯,			૩૮૯
૪૪૧		જૈનસાહિત્ય-સ રોધક	૮૩, ૧૧૧,
જૈન અ થાવતી	૮૫, ૮૭, ૯૯,		૩૭૩ ૩૭૪, ૪૨૧, ૪૪૫,
૧૦૨, ૧૧૧ ૧૧૭,			૪૪૬, ૪૫૭
૩૬૯, ૩૭૨ ૩૭૩		જૈન સાહિત્યનો સ ક્ષિપ્ત ઇતિહાસ	
			૨૧૯, ૩૦૬, ૪૦૬

દયાશ્રય મહાકાવ્ય (સ) (ચૌત્ર પાનશ) ૨, ૨૩૧, ૨૭૩, ૪૮૬ ૪૯૫	વાતુ પાનાયણ ૨૪૭
દયાશ્રય મહાકાવ્ય ટીકા (વૃત્તિ) ૧૬૨ ૨૪૯ ૨૭૧ ૨૮૦, ૩૧૦ ૪૮૮ ૪૯૭	પ્રવાખ્યાન ૪૪૦
દયાશ્રય સ મહાકાવ્ય-સાધનાન્તર ૧૨૪, ૧૨૬, ૪૮૮	નદીચન્દ્રીપ-પૂજા ૪૫૭
દયાશ્રય (પ્રા)-વૃત્તિ ૪૦ ૪૧, ૭૬, ૧૦૫, ૪૯૬	નદીચન્દ્ર-ચૂર્ણિ ૧૫૩, ૩૨૯
ધનદ શતકનન (નીતિ, શૃંગાર પ્રેમાગન) ૩૫૭	,, ટીકા (દુર્ગમપદ- વ્યાખ્યા) ૧૧૨
ધન-શાલિભદ્ર ચરિત્ર ૩૮૦ ૩૮૬, ૪૮૩, ૫૦૦	,, ટિપ્પણ ૫૦, ૧૦૭
ધર્મ-પરીક્ષા ૪૨૯, ૪૩૬	નયકુસુમાજલિ } ૪૩૪ (નયકણિકા) }
ધર્મવિધિ વૃત્તિ ૩૫૮	નયચક્ર = દાદશાગ્ર નયચક્ર
ધર્મસાગ્રશાસ્ત્ર ૩૬, ૧૨૫	નયપ્રકાશ ૪૨૯
ધર્મબ્યુદય મહાકાવ્ય } ૩, ૪, ૮, (સંધપતિ ચરિત્ર) } ૩૭, ૧૨૬, ૩૨૮, ૩૫૬ ૫૧૩, ૫૨૬ ૫૩૦	નગ-નાગાયણાનન્દ મહાકાવ્ય ૧૦, ૩૫૬
ધર્મોપદેશમાલા (પ્રા) ૩૦૪	નલવિલાસ નાટક ૧૩૭, ૨૧૯, ૨૫૨, ૩૫૫
, લઘુવૃત્તિ ૩૧૪, ૩૧૫	નવકાગ (નનપદ) ગણ ૪૪૩
,, વિવગ્ણ ૨૦ ૩૦, ૫૪ ૫૫, ૮૦, ૩૦૬ ૩૧૪, ૩૫૩, ૩૬૧, ૩૬૨, ૩૯૦	નવાગી-વૃત્તિ ૪૯૦
	નવાણુપ્રકારી પૂજા ૫ ૪ ૫૨૭
	નાટ્યચર્પણ ૨૧૯, ૨૫૨
	નાલિન દનોદ્વાર (શત્રુજયતીર્થો દ્વાર) ગ્રન્થ ૫૧૫, ૫૧૮ ૫૨૨, ૫૫૫ ૫૬૦, ૫૬૫ ૫૬૯, ૫૭૨, ૫૭૮, ૫૮૪
	નામમાલા વ્યાખ્યા ૪૨૮
	નિધદુરોપ ૨૪૭

પ્રમાણ પ્રમાણ	૮૯	કાર્ણન શુદ્ધગતી મલા મુખર્ષ	
પ્રમાણ-મીમામા	૨૪૯, ૩૮૮, ૩૯૦	હ લિ પુ સમ્રટ મવિમ્ન	
પ્રમાણ-તર્લાન	૩૮૦	નામાવલિ	૪૫૯
પ્રમા-લક્ષમ	૩૦૫	મરેદે ગવ્યમ્નગતીન ઐ વેચે	
પ્રમેન-કમલ માર્ત ૩	૧૯૩	(પુ ૧)	૪૫૪
પ્રમેય ૨ ન-ક્રેશ	૮૦૫	બન્ધ સ્વામિત્વ (કર્મઅન્ય)-વૃત્તિ	
પ્રવચન-માગદા	૧૦૨, ૧૦૩, ૧૧૭, ૧૧૮		૧૩૦
પ્રવચ્ચા વિધાન-વૃત્તિ	૯	બાગમ્ત બેડિ	૩૪૧
પ્રથમ ગતિ-વિવચ્ચુ	૧૩૧	બાલભાગત	૨૩૫
પ્રથસ્તિ મ ગ્રહ ૪૧૯, ૪૦૬, ૪૩૩		બાલ-શિક્ષા	૩૯૦
પ્રશ્નોત્તર-તનમાલા-વૃત્તિ	૪૯૭	બુદ્ધિપ્રકાશ (સન ૧૯૧૫)	૪૧૬
પ્રાૃત-દીપિકા	૩૭, ૧૨૫	બૃહત્સ્ત્રોતસમાસ વૃત્તિ	૭૨, ૮૫, ૧૦૨
પ્રાચીનગૂર્જરકાવ્ય સમ્રહ ૨૭૮, ૪૯૭, ૫૧૫, ૫૭૭		બૃહદ્દિપ્પનિકા	૭૨, ૭૬, ૮૭, ૧૦૨, ૧૧૧, ૧૩૦, ૧૩૧, ૩૦૫, ૩૧૫, ૩૬૪, ૩૬૫, ૩૭૩, ૪૯૩, ૪૯૪
પ્રાચીનજૈનલેખ-સમ્રહ (બિનવિલા ૨) ૮૭, ૮૯, ૧૧૨, ૧૧૫, ૧૧૯, ૧૫૯, ૧૬૩, ૧૭૦, ૨૧૫, ૨૮૯-૨૯૫, ૫૮૭ ૫૯૦		બુટ પોશાલિક-પદ્માવતી	૫૫૩
પ્રાચીનતીર્થમાલા-સમ્રહ (લા ૧) ૧૬૯-૧૭૧, ૨૮૧, ૪૩૦, ૪૩૮, ૪૩૯		બ્રહ્મે ગેબિટિયગ (લા ૧)	૧૭૨
પ્રાચીનલેખમાલા (લા ૩) ૨૯૪		બ્રહ્મસૂત્ર ભાષ્ય	૧૯૧
પ્રાચીનલેખ-સમ્રહ (લા ૧ વિદ્યા) ૪૨૦		બ્રહ્મ ગુપ્ત સિદ્ધાન્ત	૧૫૫
		બ્રિટિશ મ્યુઝિયમ-હ લિ પુ -ક્રેટલોગ	૩૭૩
		લક્ષ્મીમગ-સ્તોત્ર	૨૦૬
		લક્ષ્મીવતી સૂત્ર (પ્રા)	૩૪૦, ૪૭૩
		સંજ્ઞાવ	૪૩૬

પાગશિષ્ટપર્વ ૧૦૬, ૨૫૮, ૩૦૨	પુગતન-પ્રળય-સ ગ્રહ ૪૦૨,
પર્યુષણા-કલ્પસૂત્ર (પ્રા) ૮૫,	૪૦૪, ૪૧૧
૪૧૨	પુષ્યવતી-કથા (પ્રા અપ) ૬,
પર્યુષણાપર્વ-વિગ્રહિત ૧૬	૩૩૮
,, વિગ્રહિતપત્ર (લેખ) ૪૩૩, ૪૩૫	પૃથ્વીય દ્ર-ચરિત્ર (પ્રા) ૮૨,
પાટણ-ચૈત્ય-પરિપાટી ૧૩૮	૩૮૩
પાટણની પ્રજ્ઞતા ૨૩૧	પૃથ્વીધર કાગિત ચૈત્ય-સ્તોત્ર ૫૩૦
પાડવ-ચગિત મહાકાવ્ય ૩૬, ૩૭,	પ્રગટ પ્રભાવી પાર્શ્વનાથ ૪૨૯
૭૩, ૮૦, ૧૦૫, ૧૨૫ ૧૨૬	પ્રમાપનાસૂત્ર (પ્રા) ૧૯૩
પાર્શ્વનાથ-ચરિત્ર (સ) ૮૭	પ્રત્યેકબુદ્ધ-ચગિત્ર ૪૯૭
,, ચૈત્ય-પરિપાટી ૧૭૦, ૪૩૮	પ્રળય-કોશ (ચતુર્વિંશતિ પ્રળય)
,, નામમાલા (મેહ) ૪૩૦	૧૦, ૪૦, ૧૨૬, ૧૪૮,
પિટર્સન-રિપોર્ટ (ભા ૧ થી ૬)	૨૫૨, ૩૬૦, ૪૦૨, ૫૧૩,
૨૬ ૩૫, ૪૧, ૬૬-૭૩,	૫૩૪ ૫૩૫
૭૬ ૮૪, ૮૬, ૯૪ ૧૦૨,	પ્રળય-ચિન્તામણિ ૧૦-૧૩, ૧૬,
૧૧૨ ૧૨૬, ૧૭૭, ૩૧૬,	૭૪, ૭૫, ૧૪૫, ૧૫૧,
૩૬૫, ૩૭૩, ૪૦૫, ૪૧૨,	૧૫૪, ૨૫૨, ૨૭૩, ૨૭૮,
૪૮૪	૨૯૬, ૩૬૦, ૪૦૧, ૪૦૨,
પિંડનિર્મુક્તિ-વૃત્તિ (શિષ્યહિતા) ૩૬૭, ૩૬૯	૫૧૨, ૫૧૩, ૫૨૭, ૫૨૮
પિંડવિશુદ્ધિ-વૃત્તિ ૬૯, ૧૦૨	પ્રબોધોદય (વાદ-સ્થલ) ૩૮૧,
પુણ્ય-પ્રકાશ રાસ (રોક શાંતિદાસ	૪૮૩, ૪૯૮
-વખતય દ-રાસ) ૪૭૫	પ્રભાવક-ચગિત્ર ૫-૭ ૧૧, ૮૨
પુણ્ય-પ્રકાશ (આરાધના)-સ્તવન ૪૩૫	૧૨૦, ૧૨૫, ૧૪૮-૧૫૪,
પુણ્યસાર-કથા ૪૬૭	૧૬૦ ૨૪૭, ૨૫૨, ૨૭૮,
	૩૧૩, ૩૬૦, ૩૬૧, ૫૨૬,
	૫૨૭
	પ્રમાણ-નવ-તત્વાલોકાલ કાર ૧૯૮

યુગપ્રવાન વિનયન્દ્રસૂત્રિ	૩૩૬
યોગનિષ્ઠિ-અમુચ્ચય	૩૫૮
યોગશાસ્ત્ર (અધ્યાત્મોપનિષદ)	
૩૩૪, ૩૫૮-૩૫૯, ૩૬૫	
૩૦૦, ૩૫૪, ૩૫૮	
મ વિદ્યુતિ ૩૩૯, ૩૪૧, ૩૮૪,	
૮૧૧, ૮૧૦	
ગતચૂડ-અનિત ૧૦૯, ૧૧૮	
ગતકાવનાનિકા-પ ગિકા ૮૦	
૧૦૬, ૪૦૮	
ગભાગરી-નાટિકા ૩૧૭, ૩૧૮	
ગસ-ત ગિણીવૃત્તિ ૮૮૫	
ગત્તમાગન્સુત્રિ-નિર્વાણ-ગમ	
૧૭૦	
ગણુલ-નેમિ-સ દેશ ૮૩૬	
ગમેડ મટાગજ માનમિટ-કીર્તિ-	
-કાવ્ય ૮૫૬	
ગમમાળા-રાગમ ૧૬, ૧૮૬,	
૧૫૦, ૮૮૬	
રીનાઈઝ લિટ ઓફ એ ટી મેરી	
અન રીમેન્સ ઈન ધી—	
ગોરમે ગ્રેમિડ સી ૩૯૮	
રપિયાની રોલા ૪૫૭	
રટીનાની મજાન ૩૮૧	
સ્વતગિનિ-સ ૨૭૭, ૨૭૮	
ગનત એશિનાટિડ મોઆવટી-	
-ઈર્નલ ૧૪૯	

ગિણી-ગાધ્યાવ ૮૭૧	
,, તપ-ગતન ૮૫૬	
લક્ષ્મણા-૧ ગુ ૮૪૧	
લક્ષ્મીમાગન્સુત્રિ-નિર્વાણ-ગમ	
૪૪૦ ૮૪૩	
લલિતવિગ્ન-પ ગિકા ૩૪	
લિંગાનુશામન ૩૮૭	
લીલાવર્ષ-કા ૩૨૫,	
(લીલાવર્ષ કયા પ્રા) } ૩૯૦	
લીલાવર્ષી મા મા મા મા ૮૬૬	
લેખપદ્ધતિ ૫૦૪	
લોકનાલિ લાપાત્રિ ૮૧, ૮૯	
૯૧	
લોક પ્રકાશ ૮૩૫	
વટપદનગની ગજગલ ૪૫૫-૮૫૬	
વનગજ ચાવગ ૧૫૦, ૧૫૦	
વર્ધમાનવિદ્યા-કા ૩૧૯	
વમન્તગજ શકુનશાસ્ત્ર ન્યાખ્યા	
૮૨૮	
વસન્તવિલાસ (વગુપાલ ચર્ચિ)	
મરાકાન્ય ૧૦, ૧૧, ૩૩૮, ૩૫૬,	
૫૧૩, ૫૦૩	
વગુપાલ ચર્ચિ ૧૦, ૧૪,	
૪૧૩, ૫૧૩,	
, પ્રગ વ ૪૧૪	
,, અચિત્ (૩) ૭૭,	
૩૫૬, ૫૧૩	

ભટ્ટિકાવ્ય (ગમકાન્ન-ગવણુ નધ)	મહાવીર-જિન-શોભા	૪૫૭
૨૬૭-૨૭૧	માનવ ધર્મસ હિતા (શાત સુવા નિધિ)	૧૯૬, ૨૪૫
ભન્તખ ડાયા પ્રાચીન ઇતિહાસ	માનસોદ્ધાસ	૧૩૮
૪૮૭, ૪૮૯	મામેઝ	૪૪૧
‘ભગ્દેસર બાહુમલિ’ સજ્જાય	માન્વાડના પ્રાચીન લેખો	૩૦૮
-વૃત્તિ	માર્ક ડેવ પુગણ્ય	૪૪૧
૩૩૩	મુણિમુલ્લય ચર્ચિય	૨૨,
ભરુચની ગજગલ	(મુનિસુન્નત ચાન્ત પ્રા)	૨૬,
૪૫૬	૩૫, ૫૭, ૮૦, ૯૪	
ભવ-ભાનના વૃત્તિ ૧૮, ૪૭ ૫૦,	૧૦૦, ૧૦૩, ૧૧૧ ૧૨૧,	
૫૭ ૬૦, ૭૧-૭૭, ૧૦૦	૨૭૪, ૨૭૬	
,, અવચૂર્નિ	મુદ્રાનાક્ષત્ર	૨૮૭
૬૧૮	મુદ્રિનકુમુદ્ય દ્ર પ્રકરણ	૫
ભાનુચન્દ્ર ચન્તિ મટાકાન્ન	મુનિપતિ ચર્ચિય (પ્રા)	૧૩૧
૪૨૯	મૃગાવતી ચર્ચિય	૩૬, ૧૨૫
ભાવના કુલક	મધદૂત કાવ્ય	૪૩૭
૮૭	,, નીકા	૯ ૧૬૧
ભિન્નમાલ પાર્શ્વ જિન-સ્તવન	મેર્ફર્ડસોઝ ટ્રેવલ્સ ઇન વેસ્ટન	
૧૬૪	ઈડિયા	૪૩/
ભુવનસુ દરી કથા (પ્રા ચર્ચિય)	મોટગજ પરાજય નાટક	૨૫૨,
૭૬, ૫૨૫	૨૬૧-૨૬૫ ૩૫૫	
ભોજ નમ વ	યતિ-પ્રતિક્રમણસૂત્ર વૃત્તિ	૧૭૫,
૫૨૪, ૫૪૦	૬૭ ૧૭૬, ૩૩૦, ૩૫૩	
મધ્યપ્રા ન અને પિા	ય-નરા	૪૩૪
સ પ્રા ૭ લિ પુ ષ્ટલોગ	યગોધર-ચર્ચિય	૪૨૯
૧૦૮	યુક્તિ-પ્રકાશ	, ૧
મરિયનાથ ચર્ચિય (પ્રા)		
૧૩૩		
૧૩૬ ૨૧૧		
, (અપ) ૩૩૯		
મહાદેવ સ્તોત્ર		
૨૪૯		
મહાનિશીયસૂત્ર-બોલ		
૪૫૭ ૪૫૮		
મહાભાગત		
, ૪૮		
મહાગાદીય રાનીરાશ		
૪૧		
મહાની ચર્ચિય (પ્રા)		
૧૦૯,		
૩૧૮, ૩૫૪		

वीर-गस	४८० ४८५, ४८४-४८६, ५०३ ५०८	,, , (स)	८५, ३१५
वीरगथानक	५६-अवन (पू.) ४७१	शास्त्रवार्ता-समुच्चय	१६२
शङ्ख-जय (माधवीय)	२०७ २०७	शिवविवाद	४४०
शङ्ख द्वि-विजय	} १८६, १८३	शिशुपालवध महाकाव्य	१५५, २६८
शङ्ख विजय		शील कुलक	३३४
शङ्ख म. द. २-सौगल	१६०	शील-प्रकाश	४२६
शतक विवर्ण्य	५०, ५७	शीलोपदेशमाला-वृत्ति	(शीलतर गिणी) ३१४, ३३१-३३६
शत्रुजय कल्प (पादलिप्त)	५११, ५२३, ५७०, ५६१	शृगाळ म. डन	३५७
,, (धर्मधोप)	५२४	आहविधि-वृत्ति	२७८
,, (जिनप्रल)	५११, ५१६, ५३१	आवकधर्म-प्रकरण	४८४, ५०६
शत्रुजय-तीर्थोद्धार	} ३५७	,, टीका	५०६ ५०८
(नालिन-दनजिनोद्धार) प्रमन्ध		आवकप्रतिक्रमयुक्त-न्यूनि	८२, ६३
,, गस (२)	५२४ ५२८, ५५३ ५५५, ५७५	(आह) ,, वृत्ति	६०, ११२, ३३०, ३५३
शत्रुजय-माहात्म्य (धनेश्व-सूत्रि)	१४६, २२५, ५११, ५१२, ५२४, ५२५, ५३१	,, व्याख्या	१७५
,, , (धर्मविषय)	३	,, व. द. २ वृत्ति	४४३
शान्त-सुधागस	४३६	श्रीधर ला. गिपोट	३६६ ३८३
शान्तिनाथ यज्ञि (प्रा)	२३६ ३१४, ३८३	श्रीपाल योपाध	४४४
		,, गस	४३६
		श्रीमाल पुगल	१४४
		श्रेष्ठिकगस (अ. ३ १ २)	४२४
			४२६
		श्रेयासनाथ यज्ञि (प्रा)	१३१
		पट्टस्थानक	३२५

વસ્તુપાલ-ગાસ	૧૦, ૫૧૩, ૫૩૦
વાઘેલાઓનું ગૂંજગત	૨૯૬
વાઘેલાવશના લેખો	૨૮૪
વાદ મહાભૂત	૧૨૦
વાદસ્થલ	૩૮૦, ૩૮૧
વાસુપૂજ્ય-ચરિત્ર (પ્રા)	૫૨૫
વાસુપૂજ્ય ચરિત્ર મહાકાવ્ય	
(આલ્પલાદનાક)	૮૬, ૩૨૮, ૫૭
વાસ્તુસાગ્ર (પ્રા)	”
વિચારગતનાક	૪૩૧ ૪૩૩
વિચારશ્રેણિ	૧૪૮
વિજયતિલકસૂત્રિ નામ	૪૨૮, ૪૩૧
વિજયદેવ-માટાત્તન	૨૪૨
વિજયપ્રશસ્તિ-મહાકાવ્ય	૨૪૧
	૨૭૮ ૨૮૧, ૨૮૨
વિજયનક્ષત્રીસૂત્રિ-સ્તુતિમાલા	૪૫૬, ૪૭૩
” વિજયલેખ	૪૭૧, ૪૭૨
વિજયસિંહસૂત્રિ-ગાસ	૯૨
” સ્વાધ્યાય	”
વિજય-નિવેણી	૪૧૫, ૪૩૪
” પત્ર	૪૧૪, ૪૫૬
વિદ્યાપ્રાભૂત	૫૧૧

વિનય વિલાસ (મતવનાદિ)	૪૩૬
વિમનગિરિ-મકન-નાલિન દત્તો-	
—દ્વાગ્રમધ	૫૩૧ ૫૩૬, ૫૪૬-૫૫૫, ૫૭૭
વિમનનાથ ચરિત્ર મહાકાવ્ય	૩૩૬
” પ્રાસાદ-પ્રશસ્તિ	૫૫૩
વિમલ-ચરિત્ર (સ)	૧૮૩
	૧૭૩, ૨૧૫
” પ્રજાધ (ગાસ)	૧૪૨ ૧૪૪, ૧૭૧, ૨૧૫
વિગટપવ	૪૪૦
વિલાસવતી-કથા (અપ)	૩૮૮
વિવિધતીર્થકલ્પ-તીર્થકલ્પ	
વિવેકમંજરી-વિવગણુ	૯, ૮૪, ૧૬૧, ૧૬૨, ૩૩૮
વિવેક વલુઆગ	૪૪૧
વિવેક-વિલાસ-વ્યાખ્યા	૪૨૮
વિશેષાવશ્યક લાખ્ય	૩૩૮ ૪૭૩
” વિવગણુ	૨૦ ૪૬, ૫૧ ૫૮, ૧૦૦ ૧૦૧, ૧૦૩, ૧૬૩
વિશ્રાંતવિદ્યાધર-વ્યાખ્યા	૧૦૬, ૩૩૮
વીજાપુર-વૃત્તાન્ત	૫૮૯
વીતગગ-સ્તોત્ર	૨૩૪, ૨૪૬, ૨૬૦ ૩૫૪
વીગજિનચરિત્ર (પ્રા)	૧૧૮, ૧૨૧, ૩૬૨ ૩૬૬

સુત-અ-ગીર્તાન ૧૦, ૩૫૬, ૫૦૪,	સુતની ગજ્જલ	૪૫૬
૫૧૩	સૂર્યશતક	૨૨૬
સુત-સાગ ૪૧૬, ૪૧૭	સૂર્ય-અ-અનામ	૮૨૮
સુખબોધા મામાચારી ૧૧૨	મોમ-સૌભાગ્ય કાવ્ય	૨૩૮
સુજન શતક ૮૭	સૌધર્મકુલ પદાવલી નામ	૮૫૭
સુજન-સ મેલન ૧૬૧	મકન્દ પુનાણુ (ધર્માગણ)	૪૨૨,
સુદર્શના-અગ્નિ ૮૫૯		૪૨૩
સુપાસનાહ-અગ્નિ ૨૭,	મત્સ્યનેન્દ્ર પ્રગન્ધ ૮૦, ૧૨૬	
(સુપાર્શ્વનાથ અગ્નિ પ્રા) ૨૯,	મત્તવો ૪૩૯, ૪૫૭	
૩૬, ૫૦, ૭૦, ૭૧, ૮૦,	સ્ત્રી નિર્વાણ-મિદ્ધિ ૩૩૨, ૩૪૪	
૯૪, ૧૦૦, ૧૦૩, ૧૨૨,	મધુલલ-નવન્સ ૪૫૬	
૧૨૩	મ્યાદાદમ જરી ૩ ૩૭, ૩૨૮	
સુમતિનાથ ચરિત્ર (પ્રા) ૧૪,	મ્યાદાદ-ગ્લનાક ૧૬૩	
૩૫૫	મ્યાદાદ(અનેકાન્તનાદ)ની સાર્થકતા	૧૬૬
સુમુખાદિ-મિત્રચતુષ્ક કથા ૧૬	હમ્મીન્ન મર્દન (નાટક) ૩,	
સુન્દર ફરી કથા (પ્રા) ૩૩૫	૧૦ ૨૯૫ ૩૫૬, ૫૦૮	
૩૩૮	હમ્મીન્ન મહાકાવ્ય ૩૧૭, ૩૧૮	
સૂક્ત મુખાવલી (સિન્હ પ્રકર) ૧૪	હન્વિશ (પ્રા) ૩૮૮	
સૂક્ત ગ્લનાક ૪૧૯	હર્ષપુરીયગર પદાવલી=સદ્ગુરુ	
સૂક્ષ્માર્થવિચાર સાન્ (સાર્થશતક)	પદ્ધતિ	
૪૧૦	હીન્સ ગિ ગસ ૪૨૭	
સૂત્રતાગ ટીકા (વૃત્તિ) ૨૨૬,	હીન્સૌભાગ્ય મહાકાવ્ય ૧૫, ૨૪૧	
૫૨૫	હૈમ-આકગણ-સદ્ગુરુક્રિયા ૮૩૫	
, નિર્ચુકિત ૧૯૩	,, વિવરણ પ્રકાશ ૪૩૬	

પદ્મશૈવનસમુચ્ચય	૪૦, ૧૨૬
„ વૃત્તિ	૪૯૪
સંગીત મંડન	૩૫૬
સંગ્રહણીસૂત્ર (રત્ન)	૨૭, ૨૯, ૩૪, ૪૩, ૬૯, ૭૨, ૧૨૫
„ વૃત્તિ	૧૦૧
સંધપદ્યક વિવગ્ન	૪૮૩
સંધપદ્યિ ચરિત-ધર્માબ્યુદય	
સંધપુર શિલાલેખ	૪૮૪
સદ્વિસયપયરપુ (પદ્ધિશતક પ્રકરણ)	૪૮૩, ૫૦૯, ૫૧૦
સંતગિકા	૧૦૭
સંતરિસયકાણુ	૫૩૦
સત્યપુત્રીર્થ કથા (પ્રા)	૧૪૫
સંધ્યાર્થપ્રકાશ	૨૪૪
સદ્ગુરુ પદ્ય (પ્રા)	૩૯, ૭૪, ૮૦, ૧૦૫, ૧૨૨
સંતત્કુમારચક્રવર્તિ ચરિત (પ્રા)	૭૨, ૧૧૫
(અપભ્રંશ)	૨૧૦
‘સતિકર’ સ્તોત્ર	૧૬, ૨૩૮
સન્દર્ભ દોલાવલી-વૃત્તિ	૪૯૭
સન્મતિતર્ક વિવૃત્તિ	૧૯૩, ૨૨૨
સમગગણ (શિલ્પશાસ્ત્ર)	૨૮૨
સમરા રાસ	૧૧૫, ૫૩૧, ૫૩૭, ૫૪૩, ૫૭૦, ૫૯૧

સમગસિંહ (હિન્દી)	૫૯૧
„ (નનલકથા)	,
સમગદિવ્ય કથા (પ્રા)	૩૬૧
	૪૮૪
સમરાદિવ્ય સંક્ષેપ	૯ ૩૧૫
સમવાયાગ (પ્રા)	૧૯૩
સમ્યક્ત્વમાર્ગ-ચરિતપદ્ય	૪૯૭
સમ્યક્ત્વસપ્તતિ-વૃત્તિ	૩૬૭, ૫૨૬
સંયમાખ્યાનક	૩૮૮
‘સગસ્વતી’ પત્રિકા	૧૯૪
સર્વશાસિદ્ધિ	૩૮૮
સર્વસિદ્ધાન્તપ્રવેશ	■
સંવેગ ગથાલા (પ્રા)	૧૧૯
„ ૩૨૫ ૩૪૨, ૪૦૬, ૪૯૦	
સંવેગસાધન બાવની	૪૩૩
સાધનમાલા	૧૩૮
સારસ્વત મંડન	૩૫૭
સાગસ્વત-વ્યાખ્યા	૧૨૮ ૪૩૦
સાગવતી પ્રકાશક	૫૧૧
સિદ્ધહેમચન્દ્ર શબ્દાનુશાસન (લઘુ વૃત્તિ, બૃહદ્વૃત્તિ બૃહદ્-નાસ)	૨, ૨૨૯, ૨૪૭, ૩૧૦, ૩૫૪, ૪૯૨
સિરોહીગજ્યકા ઈતિહાસ	૧૫૩
	૧૫૯
સુકૃતકાર્તિ કલ્પોલિની	■ ૧૦
	૩૫૬, ૫૦૪ ૫૧૩

[૫] „ (નવાગી-વૃત્તિમાર)	
૧૧૯, ૩૦૫, ૩૪૦,	
૩૫૪, ૪૦૬ ૪૯૦	
અભિનવગુપ્ત	૨૦૪
અમ કીર્તિસૂત્રિ	૪૯૦, ૪૯૬
અમગ્યદ્રસૂત્રિ (સિંહશિશુ)	
૨૩૦, ૨૩૧, ૨૯૧	
„ શીઘ્રકવિ	૧૦, ૨૩૫, ૩૧૮,
	૩૫૭
અમગવિજય	૧૯૧
અમગસિદ્ધ	૨૪૮
અમગુ ગાન	૨૦૪
અમગુ ગિત જમાલ	૧૫૨
અમાગિ-શાસન	૨૨૮
અળ (આમ્ર)દેવ ઉ	૧૧૮, ૩૬૬
અળ (આમ્ર) દેવસૂત્રિ	૫૧૫,
	૫૭૦, ૫૮૯
અળ (આમ્રજટ)	૬૩નાયક
	૨૫૦, ૨૫૧
, વિહાર	૫૦૩
અળા (અળિકા)દેવી	૭૯
૧૪૪ ૧૪૬ ૨૧૩, ૮૨, ,	
	૫૬૨ ૫૬૬
„ શિખર	૫૧૩, ૫૨૮, ૫૬૧,
	૫૬૨
અળા	૧૫૨

અગિદેવિ-જિનમ દિગ	૫૨૦
અગિસિદ્ધ કવિ	૧૦, ૫૦૪, ૫૧૩
„	૧૬૨, ૨૩૪
અગુનદેવ ગાન	૨૯૭, ૩૦૦,
	૩૫૨, ૩૫૭, ૪૧૫, ૪૧૬
અર્ણગજ (અ નલ-આન્ન)	
	૨૩૩, ૨૫૫
„ (ગ)	૫૦૫
અલપ(ક)ખાન (સૂત્રા)	૩૫૭,
	૫૧૯, ૫૨૦, ૫૪૪, ૫૬૩
અલ્પિગુની	૧૫૧
અલ્પ-સૂત્ર	૧૫૨
અલ્લાવદીપ્તિ(ન) પાતશાલ	૧૪૫,
	૨૩૫, ૩૫૭
અલ (અલ્પ)ગાન	૧૨૦,
	૨૨૬
અવલોકન શિખર	૫૧૩, ૫૨૮,
	૫૬૧, ૫૬૨
અવલગિ	૬૫ ૬૭
અશ્વગજ	૨૮૫
અસદ્ધિદોલા	૪૫૧
અડિદગ મલિક	૫૨૦
આખા	૯૩
આગમ(આગમિક)ગરુ	૧૭૦,
	૩૩૯
આજડ	૫૧૬, ૫૧૭ ૫૭૭
	૫૮૦

પરિશિષ્ટ [૪]

વિશેષનામ—સૂચી

વિશેષનામ	પૃષ્ઠ	વિશેષનામ	પૃષ્ઠ
અમરગચ્છ શહેનશાહ	૧૫, ૪૭, ૯૦, ૯૧, ૨૪૦, ૨૪૧, ૩૫૯, ૪૨૬ ૪૩૧	અનન્તનાથ-મૂર્તિ	૨૧૫
અમરગચ્છ નાહટા	૩૭૮, ૪૫૬	અનન્તાન દગિગિ	૧૯૩, ૨૦૦- ૨૦૭
અમ્રવાલ	૩૩૮	અનુપમાદેવી	૨૮૫, ૫૧૪
અમલગચ્છ	૪૪૧, ૪૪૪	,, સરોવર	૫૧૪
અમરજીવન	૧૦૯	અભયદાનાયક ગગપ, ૨૫૦, ૫૪૮	
અમરયદેવ ગભા	૨૫૨, ૨૬૬, ૩૫૫	અભયક	,, ૩૫૨, ૩૮૨
અમરયગજ (અમરચેન્દ્ર)	૨૩૩	અભય	૫૦૦, ૫૦૧
અનિત જિનેન્દ્ર-મ દિગ	૨૨૫, ૨૩૯, ૨૫૦, ૪૧૩ ૫૮૭	અભયકુમાર મ ની	૧૧૩ ૩૦૭
,, સ્વામિ-વિધિયૈ ય	૫૧૯	અભયકુમારગણિ	૫૦ ૫૫, ૭૮
અનિતલ્લસુગિ	૧૨ ૮૪	અભનય દ શાહ	૪૮૭
અનિતપ્રભસુગિ	૧૫ ૧૧૬	અભનતિલક ગણિ	૧૬૨, ૩૭૫, ૬૮૦, ૪૮૨ ૪૮૬, ૪૯૦ ૪૯૮, ૫૦૫ ૫૦૮
અનિતયશા	૩૩૭ ૩૬૦	[૧] અભયદેવસુગિ	૮, ૧૧૫, ૧૧૬, ૧૨૦, ૧૬૧, ૧૯૩, ૩૯૪
અનિતસાગરસુગિ	૧૨૩	[૨] (કલિકાલ-ગીતમ)	૯
અનિતસિંહસુગિ	૧૦૯, ૧૨૦	[૩] (પૃથ્વીમા)	૮૫
અનિતસિંહ ગદોડ	૧૭૨, ૨૪૩	[૪] , (મતધાગી)	૧૭, ૨૦- ૨૭, ૩૨, ૬૯ ૭૧ ૭૬ ૮૦ ૯૪, ૧૨૪ ૧૨૯ ૨૦૭ ૪૦૧
અજનાસુદરી	૩૩૬		
અધીશ્વરગણિ વા	૩૯૮		

ઈદ્ર મહપ	૫૧૩, ૫૦૮	(દક્ષિણપથિય)	૩૬૫, ૩૮૮, ૫૧૧
ઈદ્રવિજય	૮૫૩		
ઈદ્ર વિદા	૫૦૩	(૨) ઉદ્ધોતનસૂત્રિ	૧૧૮, ૩૬૬
ઈન્દ્ર મગણિ	૧૪૦, ૧૭૩	ઉપશ્ચ ગચ્છ ૩૭૫, ૪૨૨, ૫૧૬, ૫૧૭	
ઈન્દ્રાણી	૪૦૧		
ઈન્દ્રાની	૧૫૦		
ઈશ્વરી	૩૦૮	,, ૧. શાંતિ=ઓસવાલ	
ઉચ્ચનાગરી	૧૦૭	ઉલનભાગતી	૨૦૩
ઉચ્ચેશ્વર	૨૫૬	ઉમાસ્વાતિ વાયક ૧	૮૫, ૧૩૧
ઉત્તમવિજય પ	૪૪૬	ઉલખાન	૫૭૫
ઉત્તમસાગ	૧૭૭	ઉજલ	૨૩૯
ઉદયચ દ	૨૫૨	નકપલજિન જિન (મ દિગ)	૧૪૦, ૧૭૯, ૧૮૩, ૧૮૪, ૨૧૨
ઉદય મ ની	૪૧૫		૨૧૩, ૨૭૫, ૫૮૫
ઉદયન મ'ની	૧૭, ૩૮૧, ૪૦૯	નકપલદાસ કવિ	૨૫૨, ૨૭૮, ૫૪૭
ઉદયન-વિદા	૩૮૧, ૫૦૩		
ઉદાત્તલસૂત્રિ	૩, ૮ ૧૦ ૩૭, ૨૩૨, ૩૨૮, ૩૫૬	નકપલદેવ ફલહી	૫૩૪
	૫૦૫, ૫૧૩, ૫૨૯	ઓલય નાન	૪૬
ઉદયસૂત્રિ	૮	ઓદિન્દન	૧૫૦
ઉદયસાગ સરાન	૨૪૨	ઓડવર્થ	૪૩૭
ઉદયસાગ સૂત્રિ	૪૧૯ ૪૫૬, ૪૫૯ ૪૬૨, ૪૭૫, ૪૭૮	ઓસનાલ વ શ	૪૩, ૩૧૭
ઉદયસિલ ટાળ	૧૭૨	(બિએસ બિટિશ શાંતિ)	૩૧૯, ૩૨૧, ૩૩૮, ૩૮૫, ૪૨૭, ૪૪૧, ૪૬૦, ૪૮૩, ૫૦૦, ૫૦૧, ૫૧૬, ૫૧૭, ૫૪૫, ૫૮૭, ૫૭૮, ૫૮૫
ઉદ્ધા	૧૮૩		
(૧) ઉદ્ધોતનાચાર્ય	૧૫૬,	ઓદિગ શાંતિ	૫૮૫
૦૩ ૦૪ ૧૫૭, ૩૫૮ ૩૫૩,			
૦૫ ૦૬ ૩૬૦, ૩૮૩, ૩૯૩			

આજમશાહ(સૂમા)	૨૪૨	આલક નસાક	૧૧૩, ૮૧૨
આસાનલ્લગિ ગણિની	૩૩૯	આભૂ શાહ	૫૧૪
આણુ ફળ કલ્યાણુળ પુ લગ્ન	૪૨૬	આમ નળ (નાગાનલોક)	૨૨૬, ૩૧૩, ૫૬૫
આણુ દમાઈ	૪૭૦	આમણુ રોક	૨૪, ૩૫
આત્મારામળ	૧૯૬	આબનીગ	૨૧૮
(વિજયન દસૂગિ)		આમદેવસૂગિ	૧૦૯, ૧૧૮, ૧૧૯
આદિનાથ ઉપાધ્યે (પ્રો એ એન)		,, (નિર્વૃત્તિગ)	૫૪૩
૧૦ ૪ ૩૯૦		,, મુનિ	૩૨૪ ૩૨૬
આદીશગજિન ચૈત્ય	૮૬, ૧૨૧,	આગ એ શાસ્ત્રી	૩૬૭
, વિહાર	૩૨૧,	આગસણુ ખાણુ પરગ પરગ, ૫૩૪	
, -મૂર્તિ	૫૧૮	, ફલહી	૫૨૧
૫૧૫, ૫૨૦, ૫૪૮-૫૫૩,		આર્દત (જૈન)	૨૫૪
૫૮૧, ૫૮૭		આલમસાહિ	૩૫૭
આન દ મ ની	૧૭, ૧૧૨, ૨૧૩	આશા નગ સૌવર્ણિક	૧૩૦
	૨૧૮	, વસતિ	૧૩૧
આન દગિગિ	૧૮૯	આશુક મહામાત્ય	૨ ૫, ૮, ૧૬
આન દગાય	૨૩૯		૧૭, ૨૬૭, ૩૫૨
આનન્દશ કગ નુવ	૧૯૧	આસડ (કવિસલા-શુભાગ)	૬
આનન્દશ્રી મહાસગ	૫૦, ૭૮		૮૪ ૧૬૧ ૧૬૨
આનન્દસૂગિ (વ્યાધશિશુ)	૨૩૦,	આસ(શા)ધગ સ	૫૧૬, ૫૧૭,
	૨૯૧		૫૭૭, ૫૭
આન દસાગગસૂગિ	૪૭૫, ૪૭૮	,, મૂર્તિ	
આનલદેવી	૧૬૨	આસા	૪૮૩
આનલ ગળ	૨૩૪	આહવાદન દ ડનાયક	૮૬, ૩૫૨,
આનાળ	૪૬૩		૩૫૬
આન=અણોરાજ			

ઈન્દ્ર મહાપ	૫૧૩, ૫૦૧	(દાક્ષિણ્યચિહ્ન)	૩૬૫, ૩૮૮,
ઈન્દ્રવિજય	૮૫૩		૫૧૧
ઈન્દ્ર વિદ્યા	૫૦૩	(૨) ઉદ્ધોતનસૂત્રિ	૧૧૮,
ઈન્દ્રદ મગણિ	૧૮૦, ૧૭૩		૩૬૬
ઈન્દ્રાણી	૪૦૧	ઉપક્રમ ગ્રંથ ૩૭૫, ૪૦૨, ૫૧૬,	૫૧૭
ઈન્દ્રાની	૧૫૦		
ઈન્દ્રશ્રી	૩૦૧	, ૧૧ સાતિ=ઓસવાલ	
ઉચ્ચનાગરી	૧૦૭	ઉલનાભાગી	૨૦૩
ઉચ્ચેશ્વર	૨૫૬	ઉમાસ્વાતિ વાયક	૮૫, ૧૩૧
ઉત્તમવિજય પ	૪૪૬	ઉત્તમજ્ઞાન	૫૭૫
ઉત્તમમાગ	૧૭૭	ઉજ્જલ	૨૩૯
ઉદયચંદ	૨૫૨	નૃપલલિત નિમ (મ દિગ)	૧૪૦,
ઉદય મ ની	૬૧૫	૧૭૮ ૧૮૩, ૧૮૪, ૨૧૨	
ઉદયન મ ની	૧૭, ૩૮૧, ૪૦૯	૨૧૩, ૨૭૫, ૫૮૬	
ઉદયન-વિહાર	૩૮૧, ૫૦૩	નૃપલલિત કવિ	૨૫૨, ૨૭૧,
ઉદ્યોતનસૂત્રિ	૩, ૮ ૧૦ ૩૭,		૧૪૦
	૨૩૨, ૩૨૮, ૩૫૬,	નૃપલલિત ફલહી	૫૩૪
	૫૦૫ ૫૧૩, ૫૦૯	ઓસવાલ નામ	૪૬
ઉદયસૂત્રિ	૮	ઓલિવિન્ટન	૧૫૦
ઉદયસાગ સરોવર	૨૪૨	ઓલિવર્થ	૪૩૭
ઉદયસાગ સૂત્રિ	૪૧૯, ૪૫૬	ઓસવાલ વ શ	૪૩
	૪૫૯ ૪૬૨, ૪૭૫, ૪૭૮	(બિએસ-બિટિશ સાતિ)	૩૧૭
ઉદયસિંહ નામ	૧૭૨		૩૧૯, ૩૨૧, ૩૩૮, ૩૬૫,
ઉદ્ધાર	૧૮૩		૪૨૭, ૪૪૧, ૪૬૦, ૪૮૩,
(૧) ઉદ્ધોતનાચાર્ય	૧૫૬,		૫૦૦, ૫૦૧, ૫૧૬, ૫૧૭,
	૧૫૭, ૩૦૮, ૩૫૩,		૫૫૫ ૫૭૭, ૫૭૮ ૫૮૫
	૩૬૦ ૩૮૩ ૩૯૩	ઓદીય સાતિ	૫૮૧, ૫૮૨

કકુદ(કક)સૂત્રિ	૩૭૫	કર્ણસુદરી	૪૦૦
(૧) કકસૂત્રિ	૫૧૬, ૫૧૭, ૫૩૧	કર્ણશ્વર	૫
(૨) ,, (મેરુત્રિ) ૫૧૫	૫૭૯, ૫૮૭ ૫૮૯	કર્દમગજ	૧૨૦, ૨૨૭
કકકુક નાળ	૩૦૮, ૩૦૯	કર્મચક્ર મ ની	૨૪૧
કકુકગજ	૯, ૧૬૨	કર્મા શાહ	૫૭૭
કકુક વણિક	૪૦૯	કલાવતી	૩૩૪
કકમક યજ્ઞ	૪૦	કલ્યાણકુશલ	૯૨
કકુઆ	૪૧૮	કલ્યાણમતિ પ્રવર્તની	૩૩૮
કનકચક્ર	૪૯૬	કલ્યાણમલ્લ ગજ	૨૪૧
કનકપ્રલસૂત્રિ	૯	(૧) કલ્યાણવિજયગણિ	૯૧
કનકવિમલ	૪૪૪	(૨) ,,	૧૩૮, ૫૦૨
કન્યકુળ ગજ	૨૫૬	કલ્યાણસાગરસૂરિ	૧૭૦, ૨૪૨, ૪૩૮, ૪૪૨, ૪૭૮, ૪૮૭, ૪૮૯
કપદિ યજ્ઞ-મૂર્તિ	૫૩૪ ૫૫૦, ૫૫૮	કશ્મીર	૪૨૦
કપિલ ઋષિ	૨૫૩	કાકરીયા જોત	૩૧૯
કપૂર પદ્માધિપ	૭૧, ૧૧૪	કાકુ (૨ ક) રોક	૧૪૫ ૧૫૨
કમલકીર્તિ	૮૨	કાળ	૨૩૯
કમલદેવાચાર્ય	૩૧૨, ૩૧૩	કાથવટે આબાજી	૨૬૧
કમલશીલ	૧૮૬, ૧૯૦	કાનાજી	૪૬૩
કર્કગજ (સુવર્ણવર્ષ)	૩૨૯, ૩૯૬	(૧) કાતિવિજયગણિ	૪૩૨-૪૩૫, ૪૪૫
કર્ણદેવ રાજ્ય	૩૯-૪૪, ૧૧૮, ૨૧૩, ૨૧૭, ૨૩૧, ૨૩૨, ૨૮૦, ૩૫૨, ૩૫૩, ૩૬૨, ૪૦૩	(૨) ,, (પ્રવર્તક)	૩૭૨, ૩૮૩, ૩૮૭, ૪૧૮, ૪૩૦
કર્ણ-વિહાર	૫૦૩	કાન્દ મ ની	૨૯૭, ૩૦૦
		કાન્દો	૫૪૧

કાર્તવીર્ય	૨૮૬	૨૫૬, ૨૫૯-૨૬૬, ૨૬૭
કાર્તિશ્ય	"	૨૯૮, ૩૪૪, ૩૪૫, ૩૫૨
કાલ(સિ)કાચાર્ય	૮૭, ૮૮, ૨૨૬, ૩૬૩	૩૫૫, ૪૦૬, ૪૦૭, ૪૦૯, ૪૧૧, ૪૦૩, ૪૨૮, ૪૮૬, ૪૮૮
કાલિદાસ મહાકવિ	૯, ૧૬૧, ૨૪૮, ૪૩૨	કુમાર વિહાર ૨૫૦, ૨૬૬, ૫૦૩-૫૦૫, ૫૧૨ ૫૨૪
કાલેલક (દ બા)	૧૯૨	૫૨૬, ૫૬૬
કાશીનાથ પાઠક	૧૮૭	કુમા(મ)ગ્રંથી મ ની ૨૯૭, ૨૯૮
,, તૈલગ	૧૯૦	કુમાગિલ ભટ્ટ ૧૮૬ ૧૮૯
કાશ્મીરી ગજમહેલ	૨૪૦	કુમુદ્યન્ન દિન્ વાદી ૫, ૨૨૯, ૩૩૨, ૩૮૧, ૩૯૪
કાસઢદગર	૩૬૬	કુલકર્ણુ મહાગણા ૨૩૮, ૨૩૯
કાપાનદાસ	૪૫૮	કુભેશ્વર ૪૧૪
કલિહોર્ન પ્રો	૯૯, ૩૯૯, ૪૦૦	કુગપાલ ઋષિ ૪૨૫
કાર્તિવિજય વા	૪૩૧ ૪૩૩	કુશલલાલ વાચક ૨૪૦
કાર્તિવિમલગણિ	૩૪૧	કૃપાવિજય પ ૧૭૦, ૪૩૮
કીર્ત્તી	૫૦૧	કૃષ્ણમુનિ (ઋષિ) ૧૦૭, ૨૦૪, ૨૦૬, ૩૦૬, ૩૧૧ ૩૧૬
કુકલક (જ સ)	૩૬૭	,, ગરજ ૩૧૬-૩૧૯
કેતમદીન	૫૭૪	કૃષ્ણ ૫૪૦-૫૪૪
કેન્દકુન્દાચાર્ય	૧૦૭	કેલકર્ણુ મહાપતિ ૩૪૦
કુમાગણિ કવિ	૪૮૪, ૪૯૭	(૧) કેશવ પ ૪૧૧, ૪૧૨
કુમાગદેવી	૪૧૩	(૨) ,, ગુરુ ૪૩૯
કુમાર વાચક	૫૧૮	(૩) ,, ૫૪૦
કુમાગપાલ ભૂપાલ	૭૧, ૭૨, ૮૨, ૧૦૯, ૧૧૪, ૧૧૫, ૧૨૩	(૧) કેશવલાલ કામદાગ પ્રો ૧૮૭
	૧૩૩-૧૩૬, ૨૦૯, ૨૧૪	
	૨૧૭, ૨૩૧, ૨૩૪, ૨૫૦	

(૨) શેશનાલ મોદી	૧૩૮, ૧૪૭	ગર્જનકાવિનાર	૪૦૨
(૩) " સધની	૩૭૬	ગજેન્દ્રપદ કુડ	૫૬૧
કોચગશાહ	૫૮૨ ૫૮૬	ગણા=ગુણા સાધ્વી	
કોટાપિટિ-જિને દ્ર મડપ (ચૈત્ય)	૫૧૪, ૫૫૦	ગણિયા	૩૩૯
કોટિક ગણુ	૧૨૭, ૧૩૩, ૨૫૮	ગર્ગર્ધિ	૧૫૮
કોતા	૪૨૦	ગર્દલિલ	૨૨૪
ક્ષાન્નિવિજય	૪૭	ગલક કુલ	૮૬, ૩૫૬
ક્ષેનપાલ	૧૮૪, ૧૪૬	ગાગળ ગવ	૨૩૯
ક્ષેમધર શાહ	૩૮૨, ૫૦૦, ૫૦૧	ગાગિલ મ ની	૬, ૧૭, ૨૬૭, ૨૯૮, ૩૫૨
ક્ષેમવર્ધન કવિ	૪૭૫	ગાગેય નાન	૧૦૭
ખ ગાગ (ગા' જે ગાર)	૪૦ ૪૯,	ગાંધી દુલભદાસ	૪૫૮
	૬૪ ૬૬ ૨૨૯, ૨૩૭	ગાયકવાડ	૪૪૫, ૪૪૭, ૪૫૬, ૪૫૭, ૪૬૧ ૪૭૬, ૪૭૭
"	૨/૦ ૪૦૧	ગિગ્નશ કન્ આચાર્ય	૨૮૩
ખ્યુટાચાર્ય	૨૨૫	ગિન્ધ સધની	૩૨૬
ખન્તગગર	૩૩૯, ૩૫૮ ૩૮૬,	ગુપ્ત્ય દ દિં વાદી	૨૩૩
"	૩૮૯ ૫૮૬	ગુણ્ય દ ગણિ	૧૨૧, ૨૪૬, ૨૫૨, ૩૮૬
ખાનખાન નવારી	૨૮૦	ગુણમતિ	૫૧૬, ૫૧૭, ૫૭૭
ખીમસિંહ	૫૦૦ ૫૦૧	ગુણગ્નસૂત્રિ	૪૯૪
ખીમા	૪૨૨	ગુણવિજય કવિ	૭, ૨૭૮, ૨૮૨, ૫/૧, ૫/૨, ૫/૬
ખુમાણસિંહ નહિલ	૨૪૦	ગુણશ્રી	૩૩૯
ખુશાલચ દ રોક	૪૭૯	ગુણસમૃદ્ધિ મહત્તમ	"
ખેતલ	૪૮૦	ગુણસેનસૂત્રિ	૧૬૦
ખેતા શાહ	૩૫૯	ગુણા ગાંધી	૩૩૮
ગ ગનાય મહાં	૧૯૧	ગુણાક	૧૦૯
ગર્જનીખાન	૧૬૫ ૧૬૮	ગુમાનચ દ શાહ	૪૬૦
ગર્જનપુર્વ હર્મીક	૧૫૦ ૧૫૨		

ગુહમેન નાન	૧૮૩	ચચ્ચ	૨૫૧
ગૂર્જ્વ વૃદ્ધ નાતિ	૪૧૯	ચડપ	૨૯૦
ગૂર્જ્વ નરન્દ્ર	૧, ૩૧, ૪૦, ૬૧, ૧૩૬, ૧૩૭, ૧૫૦, ૨૨૭, ૨૪૬-૨૫૧, (ગૂર્જ્વચ) ૨૭૩, ૩૧૦, ૩૨૧, ૪૦૨, ૪૦૩, ૫૦૮	ચડપ્રમાદ	૭૮, ૨૮૬, ૨૯૦
ગોડીદાસ કવિ	૪૪૩, ૮૪૪	[૧] ચતુર્વિજય (પ્ર કા શિષ્ય)	૩૮૭
ગોગ્દા (ગોખ)	૨૦૩	[૨] ,, (અમગ-શિષ્ય)	૧૯૬
ગોવિંદભાઈ દેશાઈ	૧૬, ૪૮૭	ચતુર્દશી-પક્ષ	૧૬૪, ૧૬૫
,, શાસ્ત્રી	૨૬૮	ચદન-વિહાર	૫૦૩
ગોવિંદ ભાઈ 'પ્રભૂતવર્ધ'	૩૯૬, ૩૯૭	ચન્ના	૩૩૩, ૩૪૪
ગોવિંદનાથ ગાયકવાડ	૪૬૧, ૪૬૩, ૪૭૯	ચન્નાચારી	૮૦
ગોવિંદચાર્ય	૨૨૭	ચન્દ	૩૨૮
ગોપિક	૩૦૯, ૩૧૬	,, (ચા દ્ર) કુલ	૧૦૯, ૧૩૩, ૨૫૮, ૪૦૪, ૪૯૦
ગોસાન શાહ	૫૧૬ ૫૧૭, ૫૭૭ ૫૮૦	, ગચ્છ ૭૧ ૮૫, ૧૧૬, ૨૫૮, ૩૯૭, ૩૯૮, ૪૦૪	
ગૌડ-ભા	૨૫૬	ચ દ્ર સૂત્રિ = શ્રીચન્દ્રસૂત્રિ	
ગૌતમબાબી ઈન્દ્રભૂતિ	૨૨૨ ૪૨૫	ચ દ્રપિ	
ગૌનોરાકર ઓઝા (પ)	૧૫૯	ચન્દકાન્તિ પ્રવર્તિની	૩૩૯
ગાસદીન શાહ	૭૮, ૨૩૭, ૫૭૫	ચન્દ્રમીર્તિ સુત્રિ	૨૪૨
ઘઘુન ભા	૪૧૮	ચન્દ્રતિલક ઉ	૮૮૩, ૪૯૬
ચક્રધર સૂત્રિ	૧૧૦ ૩૫૮	ચન્દ્રપ્રભસૂત્રિ (પૂ)	૮૫, ૧૨૦, ૧૨૧, ૨૩૦, ૪૦૦, ૪૦૪ ૪૦૫
ચક્રધરી	૫૩૪, ૫૪૬	, ઉ	૫૨૫
ચગદેવ	૨૫૧	ચ પ્રભાવામિ-પ્રતિમા	૧૪૪
અ ૪૧			૧૪૬, ૩૧૯, ૫૬૪, ૫૮૭

આચિગદેવ ગાળ	૧૭૭, ૫૦૬- ૫૦૭	છાનક ગાળ	૨૩૭
આપવ શ (આવડા-ગજવ શ)	૧૫૫, ૧૫૬, ૨૦૯	છાજડગોન	૪૪૧
આમુડગાળ ગાળ	૨૧૧ ૨૧૭	જગત્ત્ય દ્રસૂનિ	૨૩૪
આપા આવિકા	૩૪૧	જગજીવન મોદી	૪૨૩
આગણુ ગણુ	૩૧૫	[૧] જગડુ	૪૯૭
આગિનસાગર પ	૧૭૦, ૪૩૮	[૨] ,	૫૧૪
આગિનસુ દગ ગણિ	૨૫૨, ૪૦૮	જગતસિંહ મહાગણા	
આર્સ મેસેટ	૪૫૦	(હિંદુ છાનપતિ) ૮૯, ૧૭૨, ૨૪૨	
આહમાન (ઔહાણુ)	૨૩૬	જગદેવ ૨૧૭, ૨૧૮, ૮૧૨	
આહિણી (પાહિણી)	૨૫૧	જગધર શાહ ૪૮૧, ૪૯૯, ૫૦૧	
ચિત્રાડા ગણા	૨૪૩	જજજક(જગત)સૂત્રિ ૫૯૦ ૫૯૧	
ચિન્તામણિ પાર્શ્વ-પ્રતિમા ૪૨૩, ૪૬૫ ૪૭૬, ૫૮૭,		જજજનાગ ૩૫૪	
„ પ્રાસાદ ૫૮૮		જજજુક ૧૫૯, ૧૬૦	
ચીમનલાલ દલાલ ૧૩૭, ૨૯૫, ૩૬૮ ૩૮૦, ૩૮૩, ૩૮૮, ૫૧૫, ૫૭૭		જજજો ઠાકોર ૨૫	
ચેદીશ્વર ૨૫૬		જ જૂ મુનિ ૩૨૮	
ચૈત્ય (જિનમ દિગ) ૨૫૩		„ આવક ૩૫૩	
ચૈત્યવાસી ૨૨૭, ૩૫૩, ૩૯૪		જ જૂનાગ ૧૭૫	
ચૈનગર ૫૬૮		જનકાર્તિ સૂત્રિ ૩૩૧, ૩૩૬	
ચૌલુક્ય-કાલ ૧૭૬, ૧૭૭		જમતલ્લદેવી ૪૧૬	
„ કુલ ગજવ શ ૧૨૪, ૨૦૯, ૨૧૨, ૨૯૪, ૩૨૧, ૫૦૪		જમતસિંહ ૨૯૬	
„ -ગજગુરુ ૮		જમતુમિ ગાળ ૨૯૭ ૨૯૯, ૪૮૪	
		જમતો ૫૪૧	
		જમદેવ ૧૧૪	
		જમનવલ કા સરોવર ૪૨૬	
		જમન્તાવિજય ૧૩૮, ૨૯૨	
		જમન્તી આવિકા ૩૪૦	
		જમમગલ ૨૬૮, ૨૬૯	

જનવલ્લભ વા	૩૧૯	જર્જ (જર્જીયુ)	૨૮૭, ૨૮૮
જનયગેખગ્મુઝિ	૨૩૫	જવડશાહ	૫૧૨, ૫૧૬, ૫૧૯,
જનસાગર	૪૫૪		૫૨૩, ૫૩૧, ૫૩૯, ૫૪૦,
[૧] જન્યસિંહ (સિદ્ધનાજી) ૫,			૫૫૫
૨૦, ૨૧, ૩૫, ૪૯, ૬૧,		જસડ	૧૬૨
૨૧૩-૨૧૭, ૨૫૮, ૨૭૮,		જિનકુશલસૂઝિ	૮૯૭, ૫૦૧
૨૭૮ ૨૯૬, ૨૯૭		જિનકૃપાય દ્રસૂઝિ	૩૮૬, ૩૮૭
[૨] ,, (ચાપાનેગ પાવાગર)		[૧] જિનચન્દ્રસૂઝિ	૯૫, ૩૨૫,
૨૩૯			૪૦૬, ૪૯૦
[૩] ,, (માડવગર)	૪૧૬	[૨] ,,	૧૦૯, ૧૧૮, ૧૧૯,
[૧] જન્યસિંહસૂઝિ ૧૦, ૧૧૪,			૧૩૩, ૧૩૪, ૩૪૨, ૪૦૯,
૩૦૫, ૩૦૬, ૩૧૧, ૩૧૪			૫૦૨
૩૫૩ ૩૬૧, ૩૯૦ ૪૦૪,		[૩] ,	૨૪૧
૪૦૭, ૪૦૯		જિનદત્ત	૩૨૮
[૨] ,, ૧૩-૨૩, ૩૬, ૪૦,		જિનદત્તસૂઝિ	૧૨૦, ૧૩૩, ૩૧૦,
૧૨૯ ૨૫૨, ૩૧૪, ૩૧૬			૩૮૨, ૩૮૬, ૩૯૮, ૪૮૦,
૩૧૯, ૩૫૬, ૩૬૧, ૫૧૩			૪૯૦-૪૯૮
જન્યસુદરી	૩૩૪	જિનદાસ	૪૨૧
જન્યાદિત્ય	૩૯૭	જિનદેવ ઉ	૧૨૯-૧૩૨
જસદેવ	૨૨૫	,, સૂઝિ	૮૭
જસગાય(જ)	૯૬ ૯૭	જિનપતિસૂઝિ	૩૮૧, ૩૮૨,
જહાગીર (સતીમશાહ, સલેમગજ			૪૮૩, ૪૯૦, ૪૯૮,
સિલેમશાહ) ૨૪૧, ૨૪૨, ૪૩૦,			૫૦૦, ૫૦૯
૪૪૦, ૪૭૬		,, સૂપ	૨૩૪, ૩૭૬, ૩૮૦
જન્ય મ ત્રી	૨૭૮	જિનપાલગણિ	૪૮૩, ૮૮૫,
જલિહગગર	૨૧૪	જિનપ્રબોધસૂઝિ	૪૯૭

[૧] જિનપલસૂતિ ૩૩૮

[૨] „ ૩૮, ૩૯, ૧૮૪
 ૧૫૨, ૧૮૭, ૨૩૫, ૨૩૬,
 ૨૭૧, ૩૫૭ ૫૧૧, ૫૧૬,
 ૫૭૫

જિનભદ્ર ગણિ ક્ષમાશ્રમણ ૫૦,
 ૭૮, ૮૫ ૩૬૧ ૩૬૩
 „ સૂતિ ૭૭, ૨૩૭, ૩૩૬,
 ૩૫૮, ૮૭૫ ૩૮૫,
 ૩૮૬, ૩૮૬

જિનમ કનગણિ ૧૪, ૨૫૨,
 ૨૭૮, ૪૦૭

જિન મ દિવ (જિનાયતન-
 જિનાલય) ૨૫, ૫૫, ૩૦૮
 ૩૦૬, ૩૫૩

„ મૂર્તિ ૬૦, ૬૫ ૧૧૬,
 ૧૫૮, ૧૭૫, ૨૧૩,
 ૨૨૮, ૨૨૯, ૨૩૩,
 ૨૩૬, ૨૬૬

જિનગરુસૂતિ ૪૬૦, ૪૬૬

જિનવર્ધનસૂતિ ૨૩૭

જિનવલ્લભસૂતિ ૭૭, ૧૦૨
 ૧૦૮ ૧૧૦, ૧૩૦
 ૨૩૩, ૩૮૬, ૪૮૩,
 ૪૬૦ ૫૦૬

[૧] જિનવિજય ૪૪૬, ૪૭૦

[૨] જિનવિજય ૧૨, ૧૩

૧૧૨ ૧૧૫, ૨૯૨, ૩૭૬,
 ૩૮૬, ૪૧૫, ૪૨૧, ૪૫૮,
 ૫૩૪ ૫૩૬, ૫૭૭

જિનસિહસૂતિ ૨૪૧

જિનનિસાગસૂતિ ૩૮૬

જિનનિર્ણયગણિ (કવિ) ૧૦, ૧૪,
 ૨૫૨, ૪૧૩, ૪૧૪, ૫૧૦

જિનનિર્ણયસૂતિ ૨૩૬

જિનાન-દસૂતિ ૩૩૭

જિનેશ્વર-શાસન ૨૧ ૫૫, ૬૩
 ૬૪, ૨૧૩

[૧] જિનેશ્વરસૂતિ ૧૧૪, ૧૧૬
 ૧૨૦, ૨૨૨ ૨૨૭, ૩૧૦
 ૩૨૧ ૩૫૩, ૩૬૩, ૩૬૪

[૨] , ૩૩૬, ૩૭૫, ૩૭૬,
 ૪૮૧ ૪૮૬, ૪૯૦ ૪૯૭,
 ૫૦૬ ૫૦૬

જિનોદાસૂતિ ૫૦૨ ૫૮૬

જિનધ્ય ૧૫૫

જિનધ્યા ૪૧૬

જિનધ્યા ૪૨૫

જિનધ્યા ૧૪૭

જિનધ્યા-નેમિનાથ ૫૬૬

જિનધ્યા-તાત્રપત્રો ૭૬

જિનધ્યા ૮૧૬

જ્ઞાન દ લઠાચાર્ય	૨૬૯	ઝાલિકા-નિતા	૫૦૩
જીવા ગાહે	૪૧૯	ટ કગાવા	૧૫૮
જમ્સ ફોબ સ	૪૪૬, ૪૪૯	ટોડ (કર્નલ જોમ્સ)	૧૫૦, ૩૬૮
	૪૫૩	ઠકકુર (ના વિ)	૧૮૦ ૧૯૦,
જેન્ડ ગરુ	૮૮		૧૯૭, ૨૦૭, ૨૦૮
જેસલ	૫૧૯	ડિસકળક (દ બા)	૧૭૫ ૧૮૦
જૈતવ્યદેવી	૧૬૦	ડીનાવાલ નાતિ	૩૩૮, ૬૧૮
જૈન	૫૪૦-૫૪૪		૪૪૦
[૧] જૈન (જયત) સિંહ સચિન		ડૂ ગન્થ યતિ	૩૧૯, ૩૭૩
	૯, ૧૧, ૨૮૫, ૨૯૦,	ડૂ ગગસિલ	૭૬ ૫૮૧, ૫૮૮
	૨૯૩, ૨૯૫	તક્ષક મુનિ	૧૫૧
[૨] ,	૧૦, ૧૬૧, ૧૬૦	તત્વાચાર્ય (૨)	૧૫૭, ૩૦૬
જૈન	૧, ૨, ૩, ૭૧		૩૬૪, ૩૬૫
,, ધર્મ	૧૮૪	તપાગર (ગણુ)	૧, ૧૪૯, ૧૪૨, ૧૬૧, ૧૬૯ ૧૭૨,
,, નથ યાના	૪૦૦		૧૯૭, ૨૦૬, ૨૦૭, ૨૩૫,
જાનવિમલ કવિ	૧૭૧		૩૫૮, ૬૧૬, ૪૧૭, ૪૨૧,
[૧] જ્ઞાનસાગર સનિ	૩૩૯		૪૨૮ ૪૩૪, ૪૩૧, ૪૪૩
	૬૧૯		૪૪૬, ૪૫૪, ૬૭૦, ૫૮૧
[૨] , કવિ	૪૪૧,		૫૮૨, ૫૮૫
	૪૪૪	તન ગનતી	૩૩૪
જ્ઞાનસુદ	૫૯૧	તરુણપ્રસાદચાર્ય	૫૦૦
ઝફીરખાન	૪૫૨	તાનિક મલ	૩૬૯ ૧૭૨, ૧૮૧
ઝેન્સાગર	૧૯૬		૧૮૨ ૧૯૭, ૨૦૬, ૨૦૭
ઝાઝા મધપતિ	૩૧૭	તાન (બુદ્ધદેવી)	૨૦૫
ઝાઝણ નાલ	૫૪૦	તિમિંગલ મત્તન	૯૪
ઝાલા કુલ	૩૩૮, ૩૪૧, ૩૫૮		

તિલક (ખા)	૧૮૬	દર્ભાવતી-પ્રશન્તિ	૪૧૪
તીર્થક	૨૩૨	દર્શનવિજય કવિ	૪૦૮, ૮૩૧
તુરુક (તુક)	૧૪૮, ૧૫૦	દલસુખ માલવણિયા પ	૩૯૮
[૧] તેજપાલ મની	૯, ૨૧૬,	દશગ્ધ	૨૧૮
૨૩૧, ૨૮૪, ૨૯૩-૨૯૬,		દશાણુદેશ-ગાન	૨૫૬
૩૨૮, ૩૫૨, ૩૫૬ ૪૧૨,		દશાહ (યાદવો)	૨૬૪
૪૧૩, ૪૩૦ ૫૦૫, ૫૩૦		દાદા પાર્શ્વનાથ	૪૫૪, ૪૬૭
[૨] તેજપાલ શાહ	૪૦૭, ૪૩૨	દાનસાગર લડા	૪૫૬, ૪૫૯
તેજસિંહ ગણિ	૪૩૯	દામાજીરાવ	૪૪૫ ૪૫૪, ૪૬૩,
,, નામ	૨૯૭, ૨૯૯		૪૭૬, ૪૭૮
તોમર ગાન	૨૩૬	દિગ્ગજ	૨૦૫, ૨૨૬
તોરગજ	૨૦૬	દિન્નાગ	૧૧૦
નિભુવનદાસ શાહ	૩૬૦ ૩૬૫	દિલ્લીશ્વર	૨૩૫, ૪૭૬
નિભુવનદેવી	૨૧૮	દિસાવાલ = ડીસાવાલ	
[૧] નિભુવનપાલ	૫૦૦	દીપકમાલ	૪૬૭
[૨] ,,	૨૩૨	દીપવિજય કવિગજ	૪૫૬, ૪૫૮,
, -વિહાર	૨૫૦, ૫૦૩		૪૭૩
ત્રેલોક્ય દીપક (યુગાદીશ્વર વિહાર)		દીપસૌભાગ્ય	૪૪૩
	૨૩૮	દુર્મસ્વામી	૧૫૭, ૧૫૮
ત્ર્યંબકદાસ	૨૩૭	દુર્જનશત્રુ નામ	૩૪૧
ચારાપદગચ્છ	૧૬૦	દુદા મ	૪૧૯
ચીર શાહ	૩૫૯, ૩૭૩	દુર્લભદેવી	૨૧૨ ૩૩૭, ૩૬૦
દક્ષખાન સુયા	૨૩૮	દુર્લભગજ ગાન	૨૧૧ ૨૧૭
દમયન્તી	૩૩૪		૨૨૭, ૩૨૧, ૩૨૫, ૩૫૩,
દયાકુશન	૯૨		૩૯૩ ૪૯૦
દયાન દ સરસ્વતી	૧૯૬, ૨૪૪	દુલ્લભ શાહ	૪૭૪

અપ્રમદ	૩૪૭	[૨]	,,	૩૮૩, ૪૦૬
અપ્રત ગાન	૨૯૬	દેવમૂર્તિ ઉ		૩૭૫, ૪૯૭
ફલહદેવી	૫૮૧, ૫૮૮	દેવગાય (જ)		૯૬, ૯૭, ૫૪૩
ફલા આર્પા	૩૩૮	દેવર્ષિગણિ	}	૧૪૯, ૧૭૬,
દેવાન કવિ	૫૮૫, ૫૮૬	દેવ વાયક		૩૦૬, ૩૫૦
દેવ્ય મહત્તમ	૧૫૭	દેવવ		૪૦૪
દેવ્ય મા	૫૩૧	દેવવિમલ ગણિ		૧૫
દેવ (ક શિષ્ય)	૩૧૨	[૧] દેવશ્રી ગણિની		૬, ૩૩૮
દેવકલશ	૪૦૧	[૨]	,,	૪૯૯, ૫૦૧
દેવકલ્લોલ ઉ	૮૨	દેવસિંહ		૮૭
દેવગુપ્ત સૂત્રિ	૫૧૬, ૫૧૭, ૫૭૯, ૫૮૮	દેવમુદ્ર સૂત્રિ		૩૧૯, ૩૫૮, ૪૧૭, ૪૨૦
દેવચંદ્ર મુદ્રક	૫૪૬	[૧] દેવસૂત્રિ વાદી		૫, ૬, ૧૧૫
,, ગણિ	૧૦૮, ૩૮૮			૧૧૬, ૨૧૪, ૨૨૯,
, મુનિ	૨૫૨ ૩૫૫			૩૧૪, ૩૩૨, ૩૮૧,
, સૂત્રિ	૧૧૫, ૨૫૧, ૨૫૮, ૩૧૪, ૩૮૩			૩૮૨, ૩૯૩, ૩૯૪, ૪૦૩
દેવ-દાય	૬૩, ૧૭૨, ૨૦૯	,, ગચ્છ		૮
દેવ	૪૧૧	[૨]	,,	૨૧૪, ૩૫૬
દેવપાલ	૫૪૩	દેવસેન ભટ્ટાનક		૧૭૭
દેવપ્રભ સૂત્રિ (મલ૦)	૧૮ ૩૬, ૭૩, ૮૦, ૧૦૫, ૧૦૫, ૧૦૯	દેવાનન્દ સૂત્રિ		૧૨૫, ૧૨૯
ગણિ	૨૫૦	,, ગચ્છ		૯, ૧૬૨, ૩૬૬
દેવપ્રસાદ	૨૩૧ ૨૩૦	દેવેન્દ્ર ગણિ (નેમિચન્દ્ર સૂત્રિ)		૧૦૯ ૧૧૮
[૧] દેવભદ્રસૂત્રિ (મલ૦)	૭૨, ૭૩, ૧૦૧, ૧૦૮, ૧૧૫, ૧૦૮ ૧૦૯, ૪૦૦	,, સૂત્રિ ૯		૭૧, ૧૬, ૧૧૪-૧૧૬, ૪૮૩, ૪૭૪ ૫૪૫, ૫૪૬

તિલક (બા)	૧૮૬	દર્ભાવતી-પ્રશન્તિ	૪૧૪
તીર્થ કર	૨૩૨	દર્શનવિજય કવિ	૪૨૮, ૪૩૧
તુરુષક (તુર્ક)	૧૪૮, ૧૫૦	દનસુખ માવવણિયા પ	૩૮૮
[૧] તેજપાલ મ ની	૯, ૨૧૬,	દશગ્રંથ	૨૧૮
૨૩૧, ૨૮૪, ૨૯૩ ૨૯૬,		દશાણુદેશ-ગાન	૨૫૬
૩૨૮, ૩૫૨, ૩૫૬ ૪૧૨,		દશાહ (યાદવો)	૨૬૪
૪૧૩, ૪૩૦, ૫૦૫, ૫૩૭		દાદા પાર્શ્વનાથ	૪૫૪, ૪૬૭
[૨] તેજપાલ શાહ ૪૭૭, ૪૩૭		દાનસાગર ભટ્ટા	૪૫૬, ૪૫૯
તેજસિંહ ગણિ	૪૩૯	દામાજીરાવ	૪૪૫ ૪૫૪, ૪૬૩,
,, ગાન	૨૯૭, ૨૯૯		૪૭૬, ૪૭૮
તોમર ગાન	૨૩૬	દિગ્ગજ	૨૨૫, ૨૨૬
તોરગાજ	૨૨૬	દિન્નાગ	૧૧૦
નિભુવનદાસ શાહ	૩૬૦ ૩૬૫	દિલ્લીશ્વર	૨૩૫, ૪૭૬
નિભુવનદેવી	૨૧૮	દિશાવાલ = ડીસાવાલ	
[૧] નિભુવનપાલ	૫૦૦	દીપકમાલ	૪૬૭
[૨] ,,	૨૩૨	દીપવિજય કવિરાજ	૪૫૬, ૪૫૮,
,, -વિહાર ૨૫૦, ૫૦૩			૪૭૩
ત્રેલોમ્ય દીપક (યુગાદીશ્વર વિહાર)		દીપસોભાગ્ય	૪૪૩
	૨૩૮	દુર્ગસ્વામી	૧૫૭, ૧૫૮
ત્ર્યંબકદાસ	૨૩૭	દુર્જનશત્રુ ગાન	૩૪૧
ચારાપદગચ્છ	૧૬૦	દુદા મ	૪૧૯
ચીર શાહ	૩૫૯, ૩૭૩	દુર્લભદેવી	૨૧૨ ૩૩૭, ૩૬૦
દક્ષિણાન સૂખા	૨૩૮	દુર્લભ ભગ ગાન	૨૧૧ ૨૧૭,
દમય તી	૩૩૪		૨૨૭ ૩૨૧, ૩૨૫, ૩૫૩,
દયાકુશલ	૯૨		૩૯૩ ૪૯૦
દયાનંદ સરસ્વતી	૧૯૬ ૨૪૪	દુનિયા શાહ	૪૭૮

ધવલ શાહ	૯૫-૯૯, ૧૧૯	નર્મદાસુ દરી	૩૩૪
■ લાડશાલિક	૧૩૧ ૧૩૨, ૩૮૪	નવપ-સન પાર્શ્વ	૫૯૦
„ સચિન	૨૧૩ ૨૧૭	નશિન્વાન પાતશાહ	૧૫૦
ધાન્લા	૫૦૧	નડુપ ગન્ન	૨૬૧
ધાન્સિદ મ	૫૬૮	નાકર કનિ	૪૪૦
ધાનવર્ધ ગન્ન (પન્માન)	૩૪૦	નાગકુમાર મઝાતી	૫૯૧
ધાટિય કવિ	૨૩૮	નાગડ મ ની ૨૯૭ ૨૯૯, ૩૫૨	
વાળા	૯૦	નાગપાલ	૨૧૮
નુનમેન ગન્ન	૧૭૬	નાગપુરીયગર	૨૩૭
નથુ ગોવિંદજી	૪૫૮	[૧] નાગાભુન ગન્ન	૧૦
ન દનાથ દીક્ષિત	૧૩૮	[૨] „ (નાગજી જીયુ) સિદ્ધ	૨૧૧, ૩૫૦, ૫૧૦, ૫૦૬
ન દનાજી ૨૦૪ ૩૦૨, ૩૦૩		નાગાવલોક=આમ	
	૩૩૭	નાગિલ	૯૫, ૯૭, ૩૪૭
ન દિવિજય	૨૪૦	નાગે દ્ર વા	૩૨૮ ૫૫૪
ન નસૂનિ	૩૧૧	નાગેન્દ્રકુલ (ગણુ ગરુ)	૩, ૮૪
નનય દ્રસૂનિ (કવિ) ૨૩૬, ૨૩૭,			૮૬, ૧૧૫ ૧૬૨
	૩૧૭ ૩૧૯		૨૩૦, ૨૮૫ ૨૮૮
નયનુ દન કનિ ૫૨૪ ૫૨૮, ૫૫૩,			૩૨૪ ૩૨૮, ૩૫૭, ૨૯૦,
	૫૭૫		૫૪૫, ૫૪૬
નગય દ્રસૂનિ ૧૦, ૧૮, ૩૭, ૭૩,		નાના ઠ	૨૧૭, ૨૧૮
	૮૧, ૧૨૫ ૧૨૯, ૩૫૬	નાલાક રાજા	૨૬૧
ન વર્મન (ગન્ન)	૨૩૩	નાન ગદેની	૪૧૯
નન્સિલ	૪૧૨	નાગયજુ રોક	૩૧૫
„ વન્ધોડો	૪૬૭	નિયલસ પ્લિટિંગટન	૪૩૭
નરે દ્રપલસ ગિ ૧૦, ૧૨૬, ૧૨૯,			
	૩૫૬		

દેસવશાહ સઘપતિ	૫૧૬ ૫૨૧,	[૧] વન્થા શાહ સઘપતિ	૨૩૮ ૨૫૮
	૫૩૧, ૫૩૫ ૫૪૦, ૫૫૧		
	૫૪૩, ૫૭૬, ૫૮૦	[૨] ,,	૩૮૫
, વશ	૫૮૭ ૫૮૮, ૫૯૧	ધગણુ વિહાન	૫૦૩
દેસલહન	૫૮૭-૫૮૬	ગણુ દ્ર	૪૪, ૪૫, ૧૬૬ ૧૭૧
લકડા (નાણુ)	૬૭	ધનદેવ	૮
દોરા	૪૧૬	ધર્મટ વશ (ભતિ)	૩૧૮, ૩૩૮,
ગાદિ રોક	૧૧૮		૩૩૬, ૩૬૭, ૩૬૮
દોલતગાન સિધિયા	૪૫૧	વર્મકાર્તિ	૬૦
કાદગમામ શાસન	૧૩, ૧૪,	ધર્મકુમાર	૬
	૫૨૭	[૧] ધર્મધોપસૂરિ (ધર્મસૂરિ)	૨૩૩, ૨૩૪, ૨૭૮
વનજી	૪૪૨	[૨] ધર્મધોપસૂરિ	૧૨૦,
નદ કનિ	૩૫૭		૨૩૦, ૪૧૬ ૫૧૧,
ધનદર ગણિ	૫૦, ૭૮		૫૨૩
ધનદેવી	૨૮૫, ૨૮૭, ૨૮૮	[૩] ,, (પૂ)	૨૩૦,
ધનપતિ	૨૦૧		૪૦૫
[૧] ધનપાલ કવિ	૧૧૫, ૨૨૨,	[૪] ,, (બુલદગણુ)	૫૪૩
	૩૧૦	ધર્મતિલક ઉ	૪૬૬
[૨] ,,	૨૧૭, ૨૧૮	ધર્મન મનો	૨૬૭, ૨૬૮
ધનવિજય વાચક	૮૬, ૯૦	ધમનાથ જિનમદિ	૪૧૮
ધરેશ્વ સાધુ	૩૨૫, ૩૩૮	વર્મપભસૂરિ	૮૨
[૧] ધરેશ્વરસૂરિ	૮૬ ૨૨૫,	ધર્મરાજ	૨૨૬
	૨૨૭, ૫૧૨ ૫૨૪	ધર્મલક્ષ્મી મહત્તન	૩૩૬
[૨] ,,	૧૧૦, ૧૧૬	ધમસાગન્ગણિ (ઉ)	૮૪,
	૧૨૧ ૧૪૬		૧૨૭
ધરેશ્વ ગરજ	૩૦૮, ૩૧૦		

ધવલ શાહ	૯૫-૯૯, ૧૧૯	નર્મદાનુદરી	૩૩૪
„ ભાડશાસિક ૧૩૧-૧૩૨,	૩૮૪	નવપ-સવ પાર્થ	૫૬૦
„ સચિવ ૨૧૩ ૨૧૭		નશિન્વાન પાતશાહ	૧૫૦
ધાન્વા	૫૦૧	નપુ ગભ	૨૬૧
વાગસિંહ મ	૫૬૮	નાકન કનિ	૪૪૦
ધાગવર્ધ ગાન (પન્માન)	૩૮૦	નાગકુમાર મઝાતી	૫૬૧
ધાટિલ કવિ	૨૩/	નાગ મ ની ૨૬૭ ૨૬૯ ૩૫૦	
યોળા	૯૩	નાગપાલ	૨૧૮
દુવમેન ગાન	૧૭૬	નાગપુરીનગર	૨૩૭
નથુ ગોવિંદ	૪૫૮	[૧] નાગાર્જુન ગભ	૮૦
નન્દનાથ દીક્ષિત	૧૮૮	[૨] „ (નાગજ્જુલ) મિલ	
ન દગાન ૨૨૪ ૩૦૨, ૩૦૩		૨૧/ , ૩૫૦ ૫૧૦	
	૩૩૭	નાગાવલોક=આમ	૫૦૬
ન દિવિન્દ્ય	૨૪૦	નાગિલ	૯૫, ૯૭, ૩૮૭
ન નસૂનિ	૩૧/	નાગે દ્ર વા	૩૦/ , ૫૫૪
નયથ દ્રસૂનિ (કવિ) ૨૩૬, ૨૩૭,		નાગે દ્રકુલ (ગણ ગરુ) ૩, ૮૪	
૩૧૭ ૩૧૯		૧૬ ૧૧૫ ૧૬૨	
નવસુદન કનિ ૫૨૪, ૫૨૮, ૫૫૩,		૨૩૦, ૨૮૫, ૨૮૮	
૫૭૫		૨૨૪ ૨૨૮, ૩૫૭, ૨૯૦,	
નવચન્દ્રસૂનિ ૧૦, ૧૮ ૩૭, ૭૦,		૫૪૫ ૫૪૬	
૮૧, ૧૨૫ ૧૨૯ ૩૫૬			
ન વર્મદન (ગભ)	૨૩૩	નાના ઠ	૨૧૭, ૨૧૮
નગસિંહ	૪૧૨	નાલાદ રાભ	૨૬૧
„ વન્ધોદે	૪૬૭	નાન ગે ની	૪૧૯
નર દ્રવલસૂનિ ૧૦, ૧૨૬, ૧૨૯,		નાગયજુ રોહ	૩૧૫
૩૫૬		નિગલસ પિટિગટન	૪૩૭

સનશાહ સઘપતિ	૫૧૬, ૫૦૧,	[૧] રાણા શાહ સઘપતિ	૨૩૮, ૨૫૧
	૫૩૧, ૫૩૫ ૫૪૦, ૫૫૧		
	૫૪૩, ૫૭૬, ૫૮૦	[૨] ,	૩૮૫
વગ	૫૮૭-૫૮૮, ૫૯૧	ધગણુ નિહાગ	૫૦૩
દસવલુના	૫૮૨ ૫૮૬	ધગો દ્ર	૪૪, ૪૫, ૧૬૬ ૧૭૧
દાકજા (નાણુ)	૯૨	રાગદેવ	૮
દોશી	૪૧૯	ધકંટ વશ (જાતિ)	૩૧૮, ૩૩૮,
દાદિ રોક	૧૧૮		૩૩૯, ૩૬૭, ૩૬૮
દીપતનન સિંધિયા	૪૫૧	ધર્મકીર્તિ	૯૦
દ્વાદશગ્રામ શાસન	૧૩, ૧૪,	ધર્મકુમાર	૯
	૫૨૭	[૧] ધર્મધોષસૂત્રિ (ધર્મસૂત્રિ)	૨૩૩, ૨૩૪, ૨૭૮
દુનળ	૪૪૨	[૨] ધર્મધોષમૂર્તિ	૧૨૦,
ધનદ નિ	૩૫૭		૨૩૦, ૪૧૬, ૫૧૧,
ધનન ગણિ	૫૦, ૭૮		૫૦૩
ધનદેવી	૨૮૫, ૨૮૭, ૨૮૮	[૩] ,, (પૂ)	૨૩૦,
ધનપતિ	૨૦૧		૪૦૫
[૧] ધનપાલ કવિ	૧૧૫ ૨૨૦	[૪] ,, (મુદ્રગણુ)	૫૪૩
	૩૧૦	ધર્મતિલક ઉ	૪૯૬
[૨] ,,	૨૧૭, ૨૧૮	ધર્મદેવ મ ની	૨૯૭, ૨૯૯
ધનનિવ્ય વાચક	૮૯, ૯૦	ધર્મનાથ જિનમ દિગ	૪૧૮
ધનેશ્વ સાધુ	૩૦૫ ૩૩૮	ધર્મગ્રલસૂત્રિ	૮૨
[૧] વનેશ્વરસૂત્રિ	૮૬ ૨૨૫,	ધર્મગાજ	૨૨૬
	૨૨૭, ૫૧૨ ૫૨૪	ધર્મલક્ષ્મી મહારાજા	૩૩૯
[૨] ,,	૧૧૦, ૧૧૯	ધમ સાગ ગણિ (ઉ)	૮૪,
	૧૨૧, ૧૪૯		૧૨૭
વનેશ્વ ગરજ	૩૦૮, ૩૧૦		

पाहु पुन (पाडवे)	४८, ५११,
	५१६, ५२३
॥ -मूर्ति	५५०
पाहु ग	२६०
पाता म नी	५२२, ५२३, ५४८
पास्तिम (पालित) सति	१४७,
	२२४, ५११, ५२३ ५२६
पा सङ्कल (परिया)	३६४
पादुत्यय (नाथ)	६७, २७५
पार्थ साधु	११४, १७५ १७६,
	३५३
पार्थय द	१०
॥ सति	२३६
पार्थदन गति	६५, ६७ १०६
	१११ ११४, ३६८
॥ द्विज	१११
पार्थनाथ गिण	४४, ८३ ८८
॥ , द्विती	५३४
पार्थिल(क्ष) गति	३२४ ३२६
पादुत्य विमान (म द्वि)	६
	१६७ १६६, १७७, ३१७
	३८४, ४६६, ५०३ ५१३
	५१६ ५१६, ५८५-५४६
पादु	८२५
पास	१२२, १२३
॥ (पार्थदत्त) मूर्ति	५३१
	५७०, ५८६

पिंगल	२८८
पिटर्सन प्रो	६६, १००, १०८
	११२, ११६, ३१५, ३७३,
	३७५, ४१२
पिप्पलमञ्ज	८२
पीछिला सराव	२४२
पीगञ्ज (नाथ)	१६७
पीलाञ्जगव	४४५, ४५४
पुडरीक	१२२, १२३, ५३४
पुण्यकमल कवि	१६४, १६६
पुण्यनिजय म	३८७, ३६१
पुण्यसागरसूति	४५६ ४६०,
	४६६
पूनड शाव	५१४, ५३१ ५३४
पूण्ययद नाथ	११५ १६३,
	३०८, ३१७, ३८६,
	५०२, ५८७
पूण्यकलश गति	४६० ४६२,
	४६६
पूण्यलक्ष गति	३८०, ४८३
	५००
॥ सति	११६, १२०,
	१२१, ३५६
पूण्यवर्म ल	१६०
पूण्यमा (पुनमीया) पक्ष	१५
	११६, २३०, ४०८, ८१८,
	४२०, ५०२

નિધિસાગર	૪૪૧	પઉમા આવિકા	૩૪૧
નિન્નય (નીના) ક્ષુદ્ર	૧૩૯ ૧૪૩,	પયાસગ પાર્શ્વનાથ મ દિ	૮૯,
૧૭૩ ૧૭૪, ૨૧૦ ૨૧૮		૧૭૯, ૨૧૪, ૨૧૫, ૫૮૮	
નિમલમતિ ગણિની	૩૩૯	પડિહાગ(પ્રતિહાગ) વશ	૩૦૮
નિર્વૃત્તિ	૩૨૮	પતજલિ	૨૪૮
„ કુલ (નેજીઅગચ્છ)	૩૬૪,	પદમલદેવી	૨૮૭, ૨૮૮
૫૩૧, ૫૭૦		પદ્મ ગજલડારી	૩૫૨, ૩૫૭
નીના(નીતલ્લા)દેવી ગણી	૩૪૧,	પદ્મચંદ્ર ઉ	૧૨૨ ૧૨૩, ૩૧૯
૩૫૮		„ સૂત્રિ (દેવસૂ)	૫૪૨, ૫૮૯
નેત્ર મહામતિ	૨૧૨ ૨૧૮	પદ્મદેવસૂત્રિ	૩૯, ૮૫, ૧૨૦,
નેમિ	૨૫૧	૧૨૬, ૧૨૯, ૧૬૨, ૩૩૯	
નેમિચન્દ્રસૂત્રિ	૧૧૭ ૧૧૯	પદ્મપાદ	૨૦૦-૨૦૫
૩૬૨, ૩૮૪, ૩૯૮		પદ્મસાગર પ	૪૨૮
નેમિચંદ્ર લડારી	૪૮૩, ૫૦૮	[૧] પદ્મસિંહ ગણી	૩૪૧
૫૧૦		[૨] „	૪૧૫
„ સોવર્ણિક	૧૦૮, ૧૦૯	પદ્મસુ દન્ગણિ પ	૨૪૧, ૩૫૯
નેમિનાથ-ગિળ	૩, ૯,	પદ્માદિત્ય	૮
૧૨૦		[૧] પદ્માવતી	૪૩, ૧૬૬ ૩૨૩
„ ચત્ય-મદિ	૨૧૮, ૨૫૮,	[૨] „	૨૧૪ ૨૧૮
૨૭૫ ૨૮૧, ૨૮૬		પરશુનામ	૨૮૧
૪૫૪, ૫૧૩, ૫૮૫,		પરિચયનલેખ	૪૫૨, ૪૫૩
૫૪૯, ૫૬૧		પલીવાલ	૩૩૮
નેમિસાગર ઉ	૮૩૯, ૪૪૦	પાચી આવિકા	૩૪૧
નીલખા મદિ	૧૬૩	પાટણના નાનમેશ	૩૫૮
ન્યાયવિજય ન્યાયતીર્થ	૧૯૩	પાણિનિ	૨૪૮
ન્યાયસાગર પ	૧૭૦	પાકુદેશાધિપ	૨૬૨, ૫૭૯

પ્રીતિનિમન	૮૪૮	બાલચન્દ્ર સૂરિ	૮૧૦, ૮૪,
પ્રેમકલા (કમલા)	૫૩૧		૧૬૧, ૧૬૨, ૩૩૮,
પ્રેમવિનય રાચક	૪૫૮, ૪૫૬,		૩૫૬, ૫૧૩, ૫૨૩
	૪૭૦, ૪૭૪	બિ-હણુ કવિ	૮૦૧
પ્રેમાન દ કરિ	૪૮૯, ૪૪૧	બુદ્ધાન દ	૩૩૭
દશિબૂપણુ અધ્યાપક	૧૯૪	[૧] બુદ્ધિસાગ સૂરિ	૧૧૯
તેતમિહ મતાનન	૮૪૮ ૪૫૨,		૩૩૩, ૩૩૫
	૪૬૭, ૮૭૬ ૮૮૮	[૨] „	૪૧૮
„ લેની	૪૬૧, ૮૬૪	[૩]	૩/ ૬૯, ૩૨૦,
કાર્પાસ	૧૪૯, ૧૫૨, ૧૮૬,		૩૨૪, ૫૦૨
	૪૮૬ ૮૮૯	[૮] „	૪૯૬
રિંગી	૨૪૦	બુલ્લુ ડો (જર્મન પ્રો)	
રેડુ દ ડુ	૩૫૭		૩૬૮, ૩૭૩
અગદિયા	૪૫૪	બટતપાગર	૩૩૯
બાપભટિ સૂરિ (લ કીર્તિ)		બુલ્લુગર	૧૦૯ ૧૨૯ ૧૩૨
	૨૨૬, ૩૧૩		૧૬૨, ૫૫૫
બલલિજ્જ	૧૨૭	બૌદ્ધ ધર્મ	૧૮૪ ૧૮૫, ૧૯૭
બલિગજ	૩૭૫	„ રાજ	૨૨૫
બલાલ ન	૨૫૫	બ્રહ્મગુપ્ત	૧૫૫, ૧૫૬
બટાફુસિટ સિંધી	૩૯૦	બ્રહ્મગાન	૧૫૭
બહિચરી (બહુચર) ધેની	૫૮૫	બ્રહ્મશાંતિ(બલસતિ)યદ	૧૪૫,
બરિનામ	૫૨૦		૪૮૨
બાકનો	૧૫૦	બ્રહ્માણુગર	૧૭૨, ૩૭૫,
બાણુભટ કવિ	૨૨૬, ૩૦૮		૪૧૮ ૫૪૩, ૫૯૦
બાદ નાપુ (વેન્યાસ)	૧૯૧	ચાહી	૩૩૩, ૩૩૭, ૩૪૪
બાલચ મુનિ ૨૩૫, ૫૩૮, ૫૩૯		ભગવાનનામ ૫	૫૧૫

—કાલીનાનસાખા	„	[૨] પ્રયુક્ત સુગિ	૯, ૧૧૬,
—ચતુર્થ શાખા	„		૧૨૦, ૧૬૨, ૨૫૧
—જાપરીઆ શાખા	„		૩૧૫, ૩૩૮, ૩૮૨
—ધ્યાન શાખા	,	પ્રયુક્તસમૃદ્ધિ ગણિની	૩૩૯
—ભીમપત્રીય શાખા	,	પ્રમોદયદ્ર ગણિ	૪૯૦-૪૯૭
—મગુકરણીન શાખા	„	[૧] પ્રમોદમૂર્તિ (ગજગચ્છીય)	
—વટપદ્રીન શાખા	„		૨૨૬
દ્વિમધની	૪૧૫	[૨] , (ખ) ૮૮૬, ૪૮૬	
પ્રતીગ્ધા પ્રાસાદ	૨/૧, ૨૮૨	પ્રમાદગ ગણિ	૪૦૭, ૧૦૧
પ્રતીપાન મહામાત્ય	૧૦૯, ૧૧૨	પ્રભાસ ન ગણિ	૪૧૪
	૧૩૩ ૧૩૬, ૨૦૯ ૨૧૮	પ્રભાસ દ્ર મુગિ	૬ ૯, ૧૧, ૮૨,
	૩૫૨ ૩૫૫		૧૨ , ૧૪૮ ૧૫૪, ૧૬૦,
પ્રતીપા (પ) (અ) ૨૧ નં			૧૯૩, ૨૫૨, ૩૧૩, ૩૬૦,
	૨૨૧, ૨૩૪		૫૨૬ ૫૨૭, ૫૪૩
પ્રતીપા (પીલટ) શાલ	૩૫૭	પ્રભાસ ન સુગિ (નાગેન્દ્રગચ્છ)	
	૧૧૬ ૫૧૪ ૫૪૦		૩૧૯ ૫૪૩
પ્રેરણ પ્રાતશાલ	૨૩૬	પ્રભાસની મહાનગ	૩૩૯
પ્રમુખા (પ્રેશના)	૪૭૮	પ્રમોદમૂર્તિ ઉ	૪૯૬
પા ના (પો વાડ પ્રાજ્ઞાટ) નશ		પ્રમોદસાગર ઉ	૪૪૨
	૭૧ ૮૫ ૧૦૭, ૧૧૮,	પ્રવ (કુશ કુલસ વલસ ભાગ-	
	૧૧૯, ૧૩૯, ૧૪૩, ૧૬૦,	દાન)	૪૨૨
	૧૭૩, ૧૭૯, ૨૦૯, ૨૧૦	પ્રશ્નનાલ (પવલનાલયુય)	
	૨૧૬, ૨૧૮, ૨૯૪, ૩૨૧,		૧૭૨૨, ૩૮ ૧૨૭, ૩૧૬,
	૩૩૮ ૩૫૫, ૪૫૩ ૪૭૦,		૩૧૭
	૫૮૨ (નીમા)	પ્રત નય દ્ર સુરિ	૧૧૬
પ્રયુક્ત રાજ સચિવ	૭૬	પ્રદનાદન	૨૮૬ ૫૪૩
, શિખ	૫૧૩, ૫૨૮ ૫૬૧	પ્રિયથ ય સુગિ	૧૨૭, ૧૨૮

[૨] ,, ગાહ	૩૮૦	મહલિક-વિહાર	૪૮૭,
ભુવનમુદરી	૩૩૪		૪૯૫, ૪૯૮ ૫૦૬
ભૂપન્ મહત્તમ	૧૬૦	મતિવ લગિ ગણિની	૩૩૯
ભૂપનવિગ્નય	૮૭૪	મત્ત્યેન્દ્ર	૨૦૩
ભૂપણભદ્ર-તનય	૩૯૦	મયુગાધીશ	૨૫૬
ભુગુપુત્ર-ગરુડ	૨૩૬	મદન (૨)	૪૬૦, ૫૪૮
[૧] ભોજદેવ (પ્રતિદાન		,, મુનિ પ	૫૨૨
મહાગાન) ૧૦૭, ૧૫૪,		મદનચન્દ્રસૂરિ (૨)	૨૩૬, ૩૧૪
૧૫૫, ૨૨૭, ૩૧૨,		મદનપાલ	૪૦૩
૩૧૩, ૩૫૩		મદનરેખા	૩૩૪
[૨] ,, (માલવેશ્વર)		મદના સુદરી	,,
૨૮૨, ૩૧૦, ૩૫૧		મધુસૂદન મ ની	૨૯૭,
ભોલી ૫૧૬, ૫૧૭, ૫૮૯			૩૦૧, ૩૫૨
બ્રમનાગા	૧૯૮	મધ્યમા શાખા	૧૭, ૧૨૭
મગધ-ગાન	૨૫૬	મનમોહન પાર્શ્વ-પ્રાસાદ	૪૬૫
મગનલાન દોટાપ્રાદ	૩૮૭	મનસુખભાઈ શેઠ	૯૧
મગલવિનય ઉ	૧૯૩	મનુભાઈ મહેતા	૩૬૮
મણાઈ	૪૧૯	મનિ-ન શ	૨૧૭
મણિલાલ દ્વિવેદી	૨૬૭ ૨૭૧	મયણુલા (મીનળદેવી)	૨૩૨,
,, વ્યાસ	૧૪૨		૨૮૦
== શાહ	૪૨૮	મયુગ કવિ	૨૨૬
મણેા	૪૧૯, ૪૮૮	,, મૂર્તિ	૫૫૦
મહન મ ની કરિ	૩૫૭	મરુદેવી ગણિની	૫
મહનમિશ્ર	૨૦૦, ૨૦૨	,, માતા	૫૪૮ ૫૫૦
[૧] મહલિક ગાન (જૂનાગઢ)		મનધારી-ગિરુદ	૩૮-૪૭, ૨૨૮
[૨] ,, મહાગણા (ભીમપત્નીય)		,, ગરુડ	૩૮, ૩૯

ભટ્ટપાદ (કુમારિલ ભટ્ટ-ભટ્ટાચાર્ય)	ભાનડાગ (ભાવડહગ)-ગ૨૭	૧૮, ૧૬૪
૧૯૮ ૨૦૨		
ભટ્ટારક-સંગઠ	૨૩૬	ભાવદેવ સૂત્રિ ૮૧ ૮૭
ભટ્ટિ કવિ ૨૪૮, ૨૬૮, ૨૬૯		ભાવદેનાચાર્ય-ગ૨૭ ૮૭
ભડસાલી (ભણુસાલી) ૯૫		ભાવવ ૫૪૯
ભદ્રમાહુસ્વામી ૨૨૨ ૫૧૧, ૫૨૩		[૧] ભાવવિનય ગણિ ૧૮, ૪૩, ૪૬, ૪૭, ૪૩૩, ૪૫૩
ભદ્રેશ્વર સૂત્રિ (ભદ્રસૂરિ) ૮, ૮૫		[૨] ,, ૫ ૮૫૫
૧૧૬, ૨૭૯, ૩૬૦, ૪૦૦,		ભાવસાન ૪૨૪, ૫૪૮
૪૦૧, ૫૧૨, ૫૨૫		ભિતમાલ-ગ૨૭ ૧૬૩
ભરતસેન ૨૬૯		,, પાર્શ્વનાથ ૧૬૩, ૧૬૪
ભન્તેશ્વર ૨૬૧, ૫૧૧, ૫૧૬,		ભિલ્લમાચાર્ય ૧૫૫
૫૨૩, ૫૭૬		ભિલ્લમાલ કુલ (ચાતિ વ શ) ૯,
, સૂત્રિ ૧૨૦		૧૬૦ ૧૬૩, ૩૬૭, ૩૬૮
ભરુનગન-ગિણુભવણ ૯૫		ભીમ કવિ } ૪૨૪, ૪૨૬
ભૈનલાલ નાટક ૩૭૮		ભીમજી કવિ }
ભાખન ૪૧૯		ભીમદેવ ૫૬૮
ભાણુ (ભાણુચંદ) ૪૨૮		[૧] ભીમદેવ ગન્ત ૨૧૨ ૨૧૭,
ભાદા ૪૧૯		૨૨૭, ૩૨૧, ૩૫૩,
ભાનિનગમ ૪૩		૪૦૨
ભાનુ ભટ્ટ ચાતુર્વિદ્ય ૩૯૬		[૨] ,, ૯, ૮૪, ૮૫, ૩૫૨,
ભાનુચંદ્ર ઉ ૮૯, ૨૪૦, ૩૫૬,		૩૫૫, ૪૧૧, ૪૧૨,
૪૨૬ ૪૨૮		૫૦૫
ભાનુપ્રભ સૂત્રિ ૪૧૪		ભીમસિંહ માણુક ૪૨૧
ભાનુગજ ૨૩૮		[૧] ભુવનપાલ ગન્ત ૨૬, ૨૭,
ભાનુ (યુધિષ્ઠિર) ૧૨૮		૨૨૮, ૩૮૦, ૪૮૧, ૪૮૨,
ભારવિ ૨૬૭, ૨૬૮		૪૯૮ ૫૦૧
ભાવડ શાહ ૫૧૨		

[१] मानदेव सूनि	३६४
[२] ,,	१०६ १३०
मानविन्द्य गण्डि	४५२
मानसिंह गण्डि	८५८
मालदेव गण्डि	२३६
,, मनी	२६७, ३००
मालवेश्वर	२०७, २३४, ३६२, ४०३, ४१४
भीम भलिक	१४२
मुम्भिसागर	१७०
मुग्धगण्ड मङ्गलान्ता	५६० ५६४
मुग्ध गण्डि	२०७, १०, ३५३
[१] मुग्धल मङ्गलान्ता	१७, २३१, ३५०, ३५४
[२] ,,	८
मुनरी (६ भा)	२३०, २३१
मुनिन्द्य साधु	५७७
मुनियद्र गण्डि	११०
[१] मुनियद्रसूनि (मल०)	१६, ३१, ११५
[२] ,,	११८, १२४, १०६
[३] ,,	२३० २३४, ३८८, ३६४
मुनिदेवसूनि	६, ३१४ ३१५
मुनिलद्रसूनि	२३६, ३१५
[१] मुनिगन्तसूनि	११६ ५२५
औ ४०	

[२] ,,	५१८
मुनिन्द्य सूनि	१६, ६०, २३८, ६१६, ४१७
मुनिन्द्यतन्त्रामि यत्य	७६
,, प्रतिभा	६५
मुनिगि कवि	३७, १२५
मुग्धगण्ड	२२४
मुग्ध इषान	४३७
[१] मूलगण्ड गण्डि	१०७, २११, २१७ २५६, ३२१, ४१६
[२] ,,	२६६
[३] ,,	५६६
मूल वसति	३०७, ३०८
मूनी	४३
मूनी	३१८
मृगावती	३३४
मेघ (मेढा) ५	१६६, ४००
मेघदिग्य ५	१७०, ४३८
मेघ रसो	४३७, ४३८
मेग्निगिमुनि (कल्लमुग्नि)	५१७
	५१८, ५६८
[१] मेग्निगसूनि	१० १३, ४०, ७४, १२६, १४५ १५४, २५२, २७८ २६६, ४०२ ४११ ५१३

મલ્લ(માલ)દેવ	૨૮૮-૨૯૦, ૩૫૭	મહાની જિન	૨૨૦, ૨૨૧, ૨૫૩, ૩૪૬, ૩૪૯, ૩૬૨,
મન્ય વાદી	૧૯૩, ૨૨૫, ૩૩૭, ૩૬૦, ૩૬૧, ૩૮૮	,,	ચત્ર(મદિન) ૨૬, ૨૧૫, ૨૨૮
મલિકાજીન મહાદેવ	૧૯૮	,,	મૂર્તિ ૮૨, ૨૩૫
,, (કુકણાધીશ)	૨૫૧, ૨૫૬	મહાનીગ્રંથસાદ દિવેદી	૧૯૪
મલિખેણસૂત્રિ	૩, ૩૭, ૧૯૬, ૨૪૯, ૨૯૬ ૨૯૭, ૩૨૮	મહિદુ	૨૧/
મલ્તાગ (માલોજી)	૪૪૫	મહિમા પ	૧૭૦
મહાજીવેવી	૨૧૮	મહિમાસાગર વા	૪૨૬
મહાજીવિંહ	૪૧૫	મહીપતગમ નીલકંઠ	૧૫૦
[૧] મલગમદ તુગલક	૩૭, ૨૩૫, ૩૫૭	[૧] મહીપાલ (મહીપ)	૨૩૮, ૫૬૦ ૫૬૩
[૨] , પાતશાહ	૨૩૬, ૨૩૮, ૩૧૭, ૪૧૯, ૫૭૮, ૫૮૦	[૨] ,, દેવ (ગણા)	૫૨૨, ૫૨૩, ૫૩૪ ૫૩૭, ૫૭૭
મલ મુદી (નાણ)	૯૨, ૯૩	,,	—મૂર્તિ ૫૭/
મલાકાલેશ્વ -મદિ	૪૧૬	[૫] મહેદ્ર સૂત્રિ	૨૨૭, ૨૩૬, ૨૫૨, ૩૧૭, ૩/૨ ૩૯૮
મલા મા ગાધીજી	૧૯૪	[૬] ,,	૪૭૫
મલાદેવ મની	૨૯૭, ૨૯૮, ૩૫૨	મહેન્દ્રસૂત્રિ	૩/૮
મલાદેવી	૧૯૮	માજી	૨૮૫, ૨૮૭, ૨૮૮
મહાનદશ્રી મહાત્મા ,	૩૩૮	માધ કવિ	૧૫૪, ૨૬૮
મહાનુભાવ પથ	૧૮૬	માણિકી	૪૨૦
		માણિય	૮૦૪
		માણિક્યેવ ગ્વામી	૪૫
		માધવ મી	૨૯૭, ૩૦૦
		માનતુગસૂત્રિ	૨૨૫ ૨૨૬ ૩૩૮

[૨] નપ્રબસૂત્રિ ૯, ૩/૩,
૧૦૭, ૮/૪, ૫૧૬,
૫૧૭

નતમ નતગણિ ૧૬

ન નમ દિગણિ ૧૦, ૨૭/,
૫૨૬, ૫૫૬

નતવિજય ૪૫૬

નતોખસૂત્રિ ૨૩૬ ૨૭/

[૧] નતશ્રી ૫૧૭

[૨] ,, ગણિની ૮ ૩૩/

નતસિદ્ધ મ નો ૧૫ ૪૧૨, ૫૮/

સૂત્રિ ૨૭/ ૨/૧

નતાકસૂત્રિ (બૃહદગો) ૫૪૦,
૫૫૪, ૫૫૫

,, ગણુ ,

નથ-યાત્રા ૨૬૬

નમા ૮૨/

નવિશક નાનળ ૩૦૭

ગઉમા દીવાન ૪૬૩

ના ખે ગાન=ખ ગાન

ના-ગરુ ૧૨૦, ૨૦૭, ૨૩૪

નાજડ ૧૬૧, ૧૬૨

નાજમત ૮૦

નાજ-વશ ૨૧૭

નાજવિજયગણિ ૫ ૧૪૬

[૨] નાજ વિહાન (ગિનમ દિન)
૧૧, ૨૩૦, ૨૩૮, ૨૫૦,
૫૦૩

નાજગેખન કવિ ૩૧૮

નાજગેખનસૂત્રિ ૧૦, ૧૮, ૩૭,
૮૦ ૮૩, ૭૩-૭૬, ૧૨૧-

૧૨૪, ૧૨૬, ૧૨૯, ૧૪૮,
૨૫૨, ૫૧૩, ૫૩૪

નાજશ્રી ૪૩૨

નાજમાગસૂત્રિ ૧૭૨, ૪૭/

નાજમુદન (માગ) ૪૦૮

નાજખાઈ ૧૪૨

નાજિમતી ૩૩ ૩૩૮, ૩૪૮

નાજિજલ ૧૫૩

નાજુકલી-રિ મ ૨૭૩ ૨૭૬

નાજુ ૧૦૭

નામકૃષ્ણ ભાડાન્ક ૮૭૩

નામચ ૬ ૫૦૦, ૫૭૬

, ૪૩૩

નામચન્દ્રસૂત્રિ મટાકવિ ૨૩૪
૨૪૬, ૨૫૨, ૫૫૫, ૩૮૮

નામજ ૮૦૮

નામમાડ ૪૬૦

નામમિશ્ર સાન્ત્રી ૧૯૧

નામવિજય નાયક ૮૪૩

[૨] ,, અચનગચ્છીન	૨૩૮	યદુકુલ	૨૩૭
મેદુગ્તનગણિ	૪૭૧	યદુનાથ તર્કગ્તન	૨૬૯
મોક્ષાર્ક	૪૧૬	યવનદેશ-ગાળ	૨૫૬
મોખદેવ	૩૯૯	યશશ્રન્દ	૨૫૨
મોજદીન સુવતાન ૯, ૫૩૧, ૫૦૨		યગોદેવ ઉ	૮૫, ૩૮૭, ૩૮૮
મોઢ બ્રાહ્મણ	૮	,, સૂત્રિ	૧૦૨, ૧૦૮,
મોઢ વણિક શાંતિ	૨૫૧, ૩૩૮,		૧૧૪, ૧૧૬, ૧૧૮
	૩૫૫	,, મ	૧૧૫, ૧૨૦
મોતીચંદ કાપડિયા	૨૬૭	યરોધવલ	૧૧૪, ૫૦૧
મો મોદીનો ભડાગ	૪૨૩	યરોનાગ રોક	૧૦૯, ૧૩૧, ૧૩૨
મોદી ખુશાલ	૪૫૮	યશ પાલ મ ની કવિ	૨૫૨, ૩૫૫
મોલ્લાક	૫૪૮	યરોભદ્રસૂરિ	૧૧૪, ૧૨૯, ૨૫૮
મોલનનાલ દેશાર્ધ	૧૩૮, ૨૧૯,	યરોવર્મા રાજ	૪૦૩
	૪૦૬, ૪૨૯, ૪૭૫	યરોવિજય ઉ	૯૩, ૪૩૬
, ઝવેરી	૪૨૯	યરોવીગ મ ની	૧૧૫, ૧૨૦
મોલનવિજય પ	૩૭૨	યાકિની મહત્તન	૩૩૮, ૩૯૩
મ્લેચ્છ	૧૫૦	યાકુડિ અમાત્ય	૨૭૮
[૧] યક્ષ	૩૩૭, ૩૬૦	યુગ ધગ	૮૬
[૨] યક્ષ મલ્તગ	૩૦૬	યુગાદિજિન-મ દિગ	૫૫૦
યક્ષદત્ત ગણિ	૧૫૬, ૧૫૭, ૧૭૯	યૌગ ધનયણુ	૪૦૨
યક્ષદેવ સિદ્ધાંતક	૧૭૫, ૩૩૦,	રઘુ ગાળ	૨૬૧
	૩૫૩	ગણુછોડભાઈ દી	૧૬, ૪૮૬
યક્ષદેવસૂત્રિ (ઉપ૦)	૫૧૬,	ગણુમલ યોજી-જિનચેત્ય	૨૪૧
	૫૧૭	ગ્તનમાર્ધ	૩૪૧
યક્ષા	૩૩૩, ૩૩૭	ગ્તિસુધરી	૩૩૮
યક્ષિણી	૩૪૭	ગ્તન પ મૂર્તિ	૫૯૦

વજ્રનામી	૨૦૫, ૩૦૧, ૩૦૭,
૫૧૧ ૫૦૩, ૫૫૪	
વજ્રનાગરી શાખા	૫૧૫
વજ્રશાખા	૧૦૭, ૧૩૩, ૨૫૪
[૧] વજ્રસેનસૂત્રિ	૨૩૫, ૩૦૮
[૨] , (હેમસૂત્રિ મ)	૫૮૦
વટપદ્માનનાખા (પૂ)	૪૦૦, ૮૦૧
વગર	૧૧૮ ૧૩૦
વડનગના નાગ	૪૪૦
વસ (વટેશ્વર)	૧૫૭, ૩૦૬,
	૩૬૪
વગેદરીયા ગરબ (પૂ)	૮૦૧
" આ	૪૦૦
વડુગર (મૃદુદ્દગર)	૨૦૮
વ થલિત્ત	૧૦૭
[૧] વત્સ ૧૪ (વરુનાય)	
ગુપ્તમ્તી	૧૫૬ ૧૭૩,
	૧૭૬, ૩૫૩, ૩૬૪
[૨] ,	૨૦૭
વનગજ (વણુનાય) ચાવડા	૧૩૬,
	૧૭૬, ૨૧૦ ૨૧૭, ૨૭૬,
	૩૫૩
—વિદા	૫૦૩, ૫૦૪
વનજુડા	૨૮૭, ૨૮૮
વનજુ	૮૦૪
વ કાણુ તીર્થ	૨૪૦

વનજુગ	૨૧, ૪૦૧
વગસિટ(ધ) નાપિ	૪૨૫
વનજુ	૧૫૫
વર્ધમાન	૩૬૭, ૫૬૮
નર્વમાન ગણિ	૨૫૦
[૧] વર્ધમાનસૂત્રિ	૧૪૪ ૧૪૬
[૨] ,	૩૦૮ ૩૨૬, ૩૬૬
	૩૬૩, ૩૬૮ ૪૦૦, ૪૮૭,
	૪૬૦
[૩] ,,	૮૬ ૮૭, ૩૫૭
નર્મલાત (ધર્મનાલ)	૧૫૩ ૧૫૬
વનલી-વશ	૧૮૫, ૧૯૦
વનલ કવિ	૮૪૧
વનલગજ	૨૧૧, ૨૧૭
વનલવિજય પ	૪૫૫
વસત (વીંગણિ)	૩૬૭, ૩૬૮
વસાક કાન્ડાક	૪૧૦
વસ્તા મ	૪૦૨
,, ગણિ	૪૦૩
વગુપાલ (વસન્ત) મહામાત્ય	
	૩, ૮, ૧૦, ૮૪, ૧૨૬,
	૨૩૧, ૨૪૪, ૨૮૮ ૨૯૦,
	૨૬૩, ૨૬૪ ૩૦૮, ૩૫૦,
	૩૫૬, ૫૦૪, ૫૦૫ ૫૧૩
	૫૨૫, ૫૦૬ ૫૩૦, ૫૪૮
, —વિદા	૫૦૩

નામસૂત્રિ	૧૧૫	લબ્ધિનિગ્ધ્ય ગણિ	૪૪૫
નાય-વિહાર	૫૦૩	લલિતવિજય મ	૩૪
નાટ્યકૂટ ન શ	૩૨૬, ૨૯૬	લલિતાદેવી	૨૯૩ ૨૯૫, ૫૧૩
નુદપાલ	૫૦૧	,, સંગેવ	૫૧૩, ૫૨૯,
નુદ્રમહાલય	૨૩૧		૫૪૭
રૂપલાદેવી	૩૪૧	લવણપ્રસાદ નાથુક	૨૯૪, ૨૯૬,
રવતી કુડ	૪૧૬		૫૦૫
રવ ત દેવ	૨૧૩	લહર દડનાયક	૧૪૩ ૨૧૦, ૨૧૮
રેવા	૪૧૫	લાખાણુ	૮/૪
ગુન-ગિન (નેમિનાથ)	૫૨૮	લાટેશ્વર	૩૯૬
લક્ષ્મણ ગણિ	૧૮, ૩૬ ૫૦,	લાલવિજય પ	૧૭૧
	૭૧, ૭૮, ૮૦, ૧૦૦ ૧૦૩,	લાલા	૫૪૮
	૧૦૪, ૧૨૨, ૧૨૩, ૧૨૬	લાલિંગ	૨૧૮
, સૂત્રિ	૩૫૭ ૩૨૬	લાનવનસમય ગણિ	૧૪૨ ૧૪૩,
લક્ષ્મણ મેતા	૧૬૪		૩૪૧
,, ગા	૨૩૭	લાવણસિંહ	૧૭૧, ૨૯૦
-વિહાર	૨૩૭, ૫૦૩	લુકામત (ગરુ)	૪૨૪ ૪૩૮
લક્ષ્મી	૩૩૭, ૫૧૬ ૫૧૭	લૂથુસીંહ	૫૭/
લક્ષ્મીયદ	૪૨૪, ૪૭૮	,, -સહી	૨૧૬ ૨૮૮
લક્ષ્મીતિલક ગણિ (ઉ)	૩૭૫,		૨૯૦ ૩૨૬, ૫૦૩
	૪૮૬ ૪૮૮ ૪૯૬, ૫૦૬	લૂણિંગ	૨૮૮ ૨૯૦
	૫૦૮	લૂણે	૫૧૬, ૫૧૭
[૧] લક્ષ્મીસાગર સૂત્રિ	૧૪૨	લોચમાન ગો	૧૧૩
	૨૩૮, ૪૪૨, ૪૭૮	વખતયદ રોક	૪૭૫ ૪૭૮
[૨]	૪૪૧	વજ્રગ્નહી	૪૫૧
લ હુક	૫૪૦ ૫૪૪	વજ્રહટ સત્યાગ્રહ	૧૫૩

[७] , (मृदङ्गगच्छीन)	[१] निम्नानन्दसूत्रि
१८८, ८००	८७३, ८५६, ४५१, ८६५,
[८] ,, (यै नवास-त्यागी)	८७०
८४/५	[२] निम्नानन्दसूत्रि (आत्मा
[९] ,, (विनय-सूत्रि	गमज्ज) ८४, २१६,
शिष्य) १५ ८६	२४१, २४५
[१०] , (नाग-गच्छीय)	निम्नयोद्धयसूत्रि १५६
१६	विद्याकुमान्भुनि ३४१, ३५८
[११] ,, (थानापदगच्छीन)	विद्याधर ३२८ ८१६
८७	विद्याधर (विजय) ग२७ १३६
[१२] , (कालकायार्थ	१८१, २११
मन्तानीय) "	विद्याधरी गाभा १२७
[१३] , (नेत्र गच्छीय)	विद्यान ६ (पानेसरी) १६३
८८	विद्याम उन्नयन ५७७
[१४] , (लावडा गच्छीन)	विद्यान्ध्र ११६
[१५] ,, " "	विद्याविजय १००
[१६] ,, (तपागच्छीन)	विधि नैत्य ८६१
८८ ६२ ८३४, ८३५	विधिपक्ष (पूरुषिभाष्य) ३६१
[१] विनयसेनसूत्रि ३ १०,	विधिभार्ग (अमृतग२७) ३८१,
४७, ११८, १६२, १६६,	३८२, १८१ ४/३, ४६८,
२३२ २७७, २७८, २८५	५००
२६०, ३२८	विनयकुशान प १६६
[२] , (सवाधरी) २४०,	विनयसूत्रि ६, ५६२, ५८६
२४१, ४२७	विनयतोष लङ्कावार्थ २१३
विनयसोलोव्यसूत्रि ८७० ४७१	विनयविजयगण्डि ३ १२७,
	६३१, १३२, ४४५

વાકપતિ ૧જ	૨૨૬	વિજયદેવેન્દ્રસૂત્રિ	૮૭૪
વાક્ષત (ખાલડ) દેવ મ ની	૧૫,	વિજયધર્મસૂત્રિ	૧૬૯, ૪૨૦,
૨૫૦, ૫૧૦ ૫૧૬, ૫૦૩			૫૭૮
	૫૨૮, ૫૩૭	વિજયપાલ	૩૪૧, ૩૫૮
વાલના નરા	૨૧૪, ૫૦૪	વિજયપ્રભસૂત્રિ	૪૭, ૯૩, ૪૩૫
વાજુઆ ગગા	૩૧૦, ૩૧૩		૮૩૬, ૪૩૧, ૬૪૪
વાણિજ્ય કુન	૧૦૭	વિજયનરનસૂત્રિ	૧૭૧, ૨૪૨,
વાદિસિહ	૮૦		૪૩૬ ૮૧૩, ૪૪૪
વાવય	૨૯૭, ૩૦૦	વિજયનગરસૂત્રિ	૪૩૯, ૪૫૩
વા(આ)મન	૧૫૯ ૧૬૦	વિજયલક્ષ્મીસૂત્રિ	૪૫૯, ૪૭૦
વાનટ ગર	૩૫૭		૧૭૪
વાનટ ન શ (કલ નાવડ્યાતિ)		વિજયવીરસૂત્રિ	૧૨૬
૩૫૪, ૩૫૭ ૬૧૯		વિજયસિહ મ ની	૩૫૦
વાનાણુસી નાગ	૨૫૬	[૧] વિજયસિહસૂત્રિ	૭૯
વામુપૂજન જિનમ દિન	૮૬, ૫૦૭	(આર્ય ખપટન ગીય)	
વિક્રમ-સવત	૩૬૩	[૨] ,, (નાઈલકુશીન)	૭૮
વિક્રમાદિત્ય	૨૦૫ ૩૬૩, ૫૧૧	[૩] ,, (ખડ્ગાચાર્ય)	૮૦,
વિગ્રહ ૧જ	૨૩૩, ૨૩૪		૨૦૭
વિજયક્ષમાસૂત્રિ	૮૪૬	[૪] , (મલવારી)	૧૮-૨૨,
વિજયજિતેન્દ્રસૂત્રિ	૮૮૬ ૪૫૪		૨૯, ૩૦, ૫૪, ૫૯, ૬૦,
વિજયતિલકસૂત્રિ	૪૫૩		૮૦, ૯૪, ૯૫ ૧૦૩,
વિજયદનાસૂત્રિ	૪૪૬		૧૨૯ ૩૬૩
વિજયદેવસૂત્રિ	૪૩, ૪૭, ૮૧,	[૫] , (પદ્મિનગરગીય)	૮૧,
૮૧-૯૩ ૨૪૨, ૪૪૨			૩૧૪, ૫૨૫
૪૩૫ ૪૪૦, ૬૬૮		[૬] , (શાતિસૂત્રિ-શિષ્ય)	
			૮૨

सीमन्ति गण्डिनी	५०, ७८, ३३८	वैद्यनाथ मदि	८१३
वीरभट्ट	५१०	वर्गिसिद्ध नाम	२३७
वीरचन्द्र (जीरन्त)	५७५	वैरोद्या	३२३
[१] सीमन्तिभूमि	६०	वोद्य	२१५
[२] " ५	३६८	[१] वामनि दंडनायक	३५०, ४०६ ४०८
वीरभूमि (लानडांग)	५४० ५१६	[२] " ५	४११ ४१२
वीरभूमि	५०४	व्याघ्रभुष नाम	१५५
" भूमि	८१ १७	शक (सग) शाहिनाम	२२४, ३६२ ३६३
वीरभूमि	६१४	" सवत (शकाब्द)	३६२-३६३
वीरभूमि	१०७	शकटाल म नाम	२०६, ३०२, ३०३, ३३७
वीरभूमि नाम	२३५, २६७ ३००, ३५२, ३५७ ४१५, ६६३ ५०४	शकुनिका-विद्या (मुनिस्तुत-नासाद)	२५१
वृष तपोपक्ष (वडतपगच्छ)	४१६ ५५४, ५५५	शकुनला	२६६
वृषिभिन्नय	४५३	शकुनायार्थ	१८० १८४, १८६ २०२
वृषिसाग्न सूनि	४४०, ४७८	शभैश्व नामनाथ	५६६
वेष्टिवरुणनाम-मदि	५६६	शत्रुणय-याना	११७
वेष्टिवत्सगण	२२५	" तीर्थ-ईमान	४२६
वेष्टव्यास	७, १६६	" विद्या	२३५, ५०१ ५७६
वेष्ट शा	५१०	" क-मुक्ति	४०७
वेष्टकग्रा	३६०	श यलव	२००
वेष्टिना	४, ५		
वेष्ट-कुल (गोत)	५१६ ५७७, ५७८		

નિ ધ્યગિ	૨૧૧	વિહારુક	૧૧૮
વિન્ધવાસિની (વિંઝનાસિણી ધણુકાની)	૨૧૧	વીકા	૪૧૦
વિબુધયન્મૂઁ (મલ૦)	૨૨,	વીજલ	૫૮૧
૫૦, ૭/ ૮૧, ૯૫, ૧૦૫,		વીજગા	૮
૧૦૧ ૧૨૩, ૧૨૯		વીજ	૧૦૭
વિમલ ઈકનાયક	૧૪૦, ૧૪૨,	વીજગણિ	૧૦૮, ૩૬૭, ૩૬૯
૧૮૭, ૧૦ ૨૧૮, ૩૦૧,		વીજનિન ગિણ	૮૦, ૧૪૮ ૧૪૬
૩૫૩		,, પૂજા	૩૦૬, ૩૪૦,
વિમલ વમતિ (હી) ૩૦૯, ૫૦૩,		,, મદિ	૮૨, ૧૬૩,
૫૮૭		(વિધિ લવન)	૧૭૦, ૨૧૫
હગ્નિશાલા	૨૧૬	૩૮૪, ૪૮૦ ૪૮૩, ૪૯૫,	
વિમન ગણિ	૪૦૫ ૪૦૬	૫૦૭, ૫૪૧	
વિમલય દ્રગણિ	૧૧૦	,, સમનમન્થુ	૧૧૩, ૧૬૬
વિમલનાથ મૂર્તિ	૨૧૫	[૧] વીજ મનો	૨૧૧ ૨૧૮
, પ્રામાદ	૫૫૩, ૫૫૮	[૨] ,,	૫૪૩
વિમલમતિ (ગીનાક)	૧૭૪ ૧૭૫	વીજ (વીન્ધવલ) મહાનાથા	૩ ૬,
વિમલમૂર્તિ	૩૬૫, ૩૬૬, ૪૧૮	૨૮૪, ૨૯૦-૨૯૪, ૪૧૪	
વિલાસવતી	૩૩૪	૫૦૫, ૫૧૩ ૫૨૬, ૫૩૩	
વિનસન સમન	૧૯૫	વીજ્યદ (વજ્જગ) સધની	૧૬૪,
વિવેકય દ્રગણિ	૫	૧૬૮ ૧૭૧	
વિવેકધીગ ગણિ	૫૫૩	વી દેવસુગિ	૨૫
વિવેકસમુદ્રગણિ	૪૯૭	વીગનાગ	૫૫૮
વિશાલ ગજસુગિ	૪૦૧	વી પ્રભાચાર્ય	૮૨
વિશ્વવમ પદિ ૪૨	૨૪૫	વી ભ	૩૬૫
વિશ્વનાથ	૫૧૨	વી મ નાગ	૨૩૬

શાલનિબંધ	૧૭૦, ૧૭૧, ૮૩૯	[૬]	„	(૧- મૃદ્ધગચ્છીન)
શાલસાગર સૂત્રિ	૮૧૯			૧૦૯ ૧૧૪ ૧૧૭,
શુભગીલ ગણિ પ	૪૧૮, ૫૬૦			૧૩૩-૧૩૬, ૨૧૫
શન	૧૧૪	[૭]	„	(ધનેધનસૂત્રિ
શંગાન્દની	૧૦૭, ૩૪૦			શિષ્ય) ૧૦૯-૧૧૪
શોભન કવિ	૨૨૨	[૮]	,	(દેવે દ્રસૂત્રિ-
શોભનદેવ દડનાયક	૮૫, ૪૧૧,			શિષ્ય) ૧૧૪
	૪૧૨	[૯]	„	(નાગ દ્રગચ્છીય)
શ્રમિતિ	૩૮૭, ૩૯૮			૧૧૫
શ્રાવક અમાત્ય	૨૫૮	[૧૦]	„	(પૂર્ણલક્ષ્મિ
શ્રી ૬	૮૬૪			શુર) ૧૧૫ ૧૧૬
શ્રીકૃતિ	૧૦૭	[૧૧]	„	(પૂર્ણિમાપક્ષીય)
શ્રીગુપ્તસૂત્રિ	૩૧૫			૧૧૬
શ્રીગો દેક (જી ૬)	૩૬૭	[૧૨]	„	(મુનિનત્તસૂત્રિ-
[૧] શ્રીચન્દ્રસૂત્રિ (મોપાન્ક				શિષ્ય) „
વાસી)	૧૦૬	[૧૩]	„	(૧૪મી સદી
[૨] શ્રીચ દ્રપિ (પચસ પ્રકાન)				પૂર્વાર્ધ) ૧૧૭
	૧૦૬	[૧૪]	,	(૧૪મી સદી
[૩] શ્રીચ દ્વનિ (દિ) ૧૦૭				ઉત્તર્વાર્ધ) „
[૪] શ્રીચ દ્રસૂત્રિ (વીગગણિ		[૧૫]	„	„
શિષ્ય) ૧૦૮		[૧૬]	„	„
[૫] , (સિગિય દ્રસૂત્રિ				શ્રીતિલકસૂત્રિ ૮૦, ૧૨૬, ૧૨૯
મલો) ૧૮,		[૧] શ્રીદેવી		૮૭, ૧૩૯ ૧૪૧
૨૦ ૨૨, ૨૬ ૨૯, ૩૩,		[૨] „		૨૧૦
૩૬ ૫૭, ૬૯ ૭૨, ૭૮,		[૧] શ્રીધ		૩૭, ૧૨૫
૮૦, ૯૪ ૧૦૫, ૧૦૮,		[૨] „		ભાડાગક ૩૬૯,
૨૭૪ ૨૭૬, ૪૦૧				૩૭૭, ૩૮૩, ૩૮૪

શાક ભરીશ્વર	૨૨૧, ૨૦૦
શાકનપથ (નામમાર્ગ)	૧/૨
	૧/૪, ૧૬૭
શાન્ત-ક્ષિત	૧૮૬, ૧૯૦
શાંતિ અમાત્ય	૧૬૦
શાંતિકુશલ કવિ	૧૬૯, ૪૩૦
શાંતિચંદ્ર નાયક ઉ	૧૧૩, ૨૪૦
	૩૫૯, ૪૨૭
શાંતિગિત-ગિય	૧૨, ૧૧૭,
	૫/૭ ૫૯૦
મ દિ	૧૬૫, ૧૬૮,
૨૧૫, ૪૬૫ ૫૧૪, ૫૫૦	
શાંતિદાસ શાહ (શેઠ)	૪૪૨
„ ઝવેરી	૪૭૫, ૪૭૬,
	૪૭૮
શાંતિમંદર	૩૪૧
[૧] શાંતિવિજય પ	૧૯૬,
	૨૪૫
[૨]	૪૪૬
શાંતિસાગ સૂત્રિ	૪૭૫, ૬૭૮
[૩] શાંતિ સૂત્રિ	૧૨, ૧૧૫
	૧૧૬, ૨૩૦, ૩૮૮
(યાગપદ્મગ્રંથીય)	૫૯૦
[૪] શાન્ત્યાચાર્ય (વાદિ-વેતાલ)	
	૧૬૦, ૨૦૭
શાન્તનામતન	૩૧૨, ૩૧૩

શામ-શિખર	૫૧૩, ૫૦૮, ૫૬૧
શામદેવી-મ દિ	૧૬૪, ૧૬૮,
„ મૂર્તિ	૨૦૫, ૩૩૭
શાલિભદ્ર સૂત્રિ	૩૧
શાલિવાહન (સાતવાહન-દાસ)	
	૨૨૪, ૫૧૧, ૫૦૩, ૫૬૫
શિલાદિત્ય (સુનાષ્ટેશ)	૧૧૪
	૧૫૦, ૧૮૧ ૧૯૦
	૧૯૭, ૨૨૫, ૩૬૦,
	૫૧૧, ૫૨૩, ૫૨૪,
	૫૬૫
શિવચંદ્ર ગણિ	૧૫૬
શિવ-મ દિ	૧૮૩
શિવવિજય	૧૭૦, ૪૩૯
શિવા દેવી	૨૮૬
શિના શાહ	૧૫
શીતલનાથાદિ-પ્રતિમા	૮૮, ૫૮૭
શી(સી)લણુ દેનાયક	૪૮૧,
	૪૯૬, ૫૦૪
શોભણુ સૂત્રિ	૧૭૦ ૧૫૯,
શીલાક આચાર્ય	૨૨૬, ૩૩૦,
(નિમલમનિ)	૩૫૩, ૩૬૪,
	૩૮૩, ૫૨૫
શીલરુ(ભ)દ્ર ગણિ	૩૨૪ ૩૨૯
શીલભદ્ર સૂત્રિ	૧૧૦, ૧૧૦,
	૧૧૯, ૧૨૦ ૨૩૪
શીવતી	૩૩૪

गोलविन्द १७०, १७१, ८३६	[६]	„ (१६ मूल गच्छीय)
सीवभाग सूत्रि ८१६		१०६, ११८ ११७,
सुलशील गण्डि ५ ४१८ ५६०		१३३-१३६, २१५
श ११८	[७]	„ (धनेश्वर सूत्रि
श गान्धरी १०७, ३४०		शिष्य) १०६-११८
गोलन द्वि २२२	[८]	„ (देवेन्द्र सूत्रि-
गोलनदेव ६ डनावक ८५, ८११		शिष्य) ११४
८१२	[९]	„ (नागेंद्र गच्छीय)
अभिति ३६७, ३६८		११५
आवक अभात्य २५१	[१०]	„ (पूर्युल्लेख सूत्रि
श्री ६ ८६४		शु) ११५ ११६
श्रीकृति १०७	[११]	„ (पृष्ठिभाषकीय)
श्रीशुभसूत्रि ३१५		११६
श्रीगो देव (७ ६) ३६७	[१२]	„ (मुनिग्नसूत्रि-
[१] श्रीयन्द्रसूत्रि (मोपा ६		शिष्य) „
वासी) १०६	[१३]	„ (१४मी सदी
[२] श्रीयद्रि (पयस अडका)		पूर्वार्ध) ११७
१०६	[१४]	„ (१४मी सदी
[३] श्रीयद्र कवि (द्वि०) १०७		उत्तार्ध)
[४] श्रीयद्रसूत्रि (वींगण्डि	[१५]	„
शिष्य) १०८	[१६]	„
[५] , (सिगिय दसूत्रि	श्रीतिलकसूत्रि ६०, १२६ १२६	
मल०) १८	[१] श्रीदेवी १७, १३६ १४१	
२०, २२, २६ २६ ३३,	[२] , २१०	
३६, ५७, ६६ ७२, ७८,	[१] श्रीव ३७, १२५	
८०, ८४ १०५ १०८,	[२] „ लाडागक ३६६,	
२७४ २७६, ४०१	३७३ ३८३, ३८४	

[૧] શ્રીપાલ કવિ	૮૩
[૨] , ગા	૪૪
શ્રીમાલ (સિન્ધિમાલ) કુન (નાતિ	
વશ) શ્રીમાલી	૧૭, ૬૫ ૬૭,
૧૧૫ ૧૨૦ ૧૭૭, ૩૦૧, ૩૩૮,	
૩૫૭ ૪૧૭ ૪૧૮, ૪૨૦	
ગા	૧૬૨
શ્રીનંદ મ ના	૩૦૭, ૩૦૩
શ્રી પદ્મ	૨૨૫
કવિ	૫૧૮
નુતકીર્તિ	૧૦૭
નુતદેવી	૩૦૪ ૩૦૬, ૩૧૧
પ્રતાપ	૧૭૭
પ (ખ) વિવ ગર,	૮૭
મગ	૫૧૧ ૫૧૬, ૫૦૫, ૫૬૦
મગમસૂત્રિ	૧૪૭
સ નામસિંહ ગણુ	૨૪૩
	૩૬૦
મધનિયકસૂત્રિ	૩૭, ૩૬૦
મધિયા (સાત્યકા) દેવી	૫૪૧,
	૫૭૭, ૫૭૮
, મૂર્તિ	૫૭૮
[૧] સજ્જન (સાજ્જનુદે)	
સચિવ દંડનાયક	૧૭,
૨૭૭-૨/૭ ૪૦૦ ૪૦૧	
[૨] ગોપિ	૧૦૭

[૩] સજ્જનસિંહ (માજ્જનુસી	
શાહ) ૪૦૭, ૫૭૧, ૫૭૮,	
૫/૧ ૫૮૬, ૫૮૮	
સતીશય-	૧૬૮
સત્ય શ્રાવક	૩૬૩-૩૬૫
સત્યભામા	૩૪૪
સત્યવિજય પ	૮૩
સત્યશ્રી શ્રા	૩૪૭
સદમાર્ગ	૩૪૧
સદર્પિ	૧૫૮
સધનુ	૪૨૭
સમન્તલપ્રાચાર્ય	૧૬૩
સમયનંત	૧૪૭
સમયસુ દં ગણિકવિ	૧૦, ૧૮૮,
૨૪૧, ૫૧૩, ૫૨૪ ૫૨૮	
સમન્-સમન્શ્રી મૂર્તિ	૫૭૮-૫૭૯
[૧] સમન્સિંહ (સમન્શાહ)	
૫૧૧, ૫૧૬ ૫૨૫, ૫૩૧-	
૫૪૨ ૫૫૧ ૫૭૮, ૫૮૮	
[૨] સમન્સિંહ ચૌહાણ	૧૧૫
સમગિ	૫૦૨
સમલિપ્ત-વિલા	૪૦૧ ૫૦૩
સમુદ્ધ મ ની (શ્રા)	૨૬૭
	૨૬૯ ૫૦૦
સમુદ્રસૂત્રિ	૭૮
સમુદ્રપ્રાપ્તસૂત્રિ	૨૩૩ ૩૬૭ ૩૬૮

म प क (न तु क मन्तू) मलाभा य
(म गात) १७, २८, १८, १२०,
३५२, ३६६ ४०८

न पाभुय(क) ७१, १२३

म प्रणि भला १७ २३४, ४१३,
५११, ५६५

म यमभूत ४२१

मनाभुय गायकवा. १३७, २०६,
२८४, ३६७, ५१४, ३६२,
४३०, ४८८

सन्धुय ६५-६७

सन्धानक ग. ३६७

सन्ध्वती २४६

मन्ध्व गण्डि २१५

[१] सर्वत्व सन्धि (थानापद
गच्छीन) ५४२, ५६०

[२] ,, सन्धि ७१ ११४ १२०
८०८, ४८७

सर्वांग गण्डि ७३६, ४६७

सर्वानन्दसूत्रि ५३१

मनक्ष म ना ४१५

सन्ध्व-नागयपु ८१६

[१] मनक्ष १३

[२] मलन(प)पु ५१६ ५१७,
५७१ ५१०

सन्धु २१७

मन्ध्वान ५१६, ५१८, ५४४
५४७, ५५२, ५५६, ५५८
५६६ ५७३, ५७१, ५१०

मन्ध्व ५०१

मन्ध्वकिण्ड ८१६

मन्ध्वकीर्ति १०७

सन्ध्वमन्ध्व गान्ध २३१

,, ४१६

मन्ध्वानाम ५६१

साञ्जि २८५, २१७, २८८

सागन्ध ग. ४६०, ४६५ ४७६

सागन्ध सूत्रि २३७

माध्ववादी ८२

, व्याख्या २३३

मागपुशाढ ५०८, ५४४ ५४१
५५२ ५५६, ५७१

साध्वन १०७

मा'स १ (सो ७८) २६६, ४५६

साध्वन ४११

माध्वसूत्र गण्डि ,,

साध्वमन्ध्व गण्डि ७७

मान्ध्वमन्ध्व ७५, ८०२, ५०३

[१] मान्ध्वमन्ध्व ३५२, ५१५

४१६

[२] ,, ५४२ ५५२-५६०,

५७८

નામ તસિસ	૪૧૫	સિદ્ધાન્ત જ્યસિદ્ધ ૧-૨૧, ૨૮,
નામ મનિ	૩૦/	૩૭, ૪૬-૫૬, ૬૦-૫, ૬૪, ૧૦૬, ૧૦૮, ૧૧૬-
નામ ગ	૫૮૪ ૫૮૬	૧૦૪, ૧૨૬, ૧૩૩, ૧/૦-
નામ ગ પ	૨૧૭	૨૨૭ ૨૩૩, ૨૪૭, ૨૭૩
, મ ની	૪૧૭, ૪૧૮,	૨૭૭, ૨૮૦, ૩૦૨, ૩૩૮,
	૫૭૮, ૫૮૦	૩૫૪, ૩૫૫, ૩૬૩, ૩૮૧,
ના ગર્ભ નાન	૧૭૨, ૨૬૭	૩/૪, ૩૬૪, ૩૬૬ ૪૦૪,
	૩૦૧, ૩૫૨, ૩૫૭	૪૬૨, ૫૧૨, ૫૦૬, ૫૨૭
સાતલ્લી	૮૬૬, ૫૦૧	સિદ્ધ-વિહાર (મહાની-નિન
નાનિગ	૫૭/ ૫૮૦	મ ફિગ) ૨૩૦, ૨૫૦, ૫૦૩
નાન લક મ વ૦	૪૮૩	[૨] સિદ્ધસૂત્રિ ૫૧૫ ૫૧૭,
ના પુપાલ	૫૧૫-૫૧૮, ૫૩૬,	૫૦૧, ૫૩૧, ૫૩૮, ૫૪૧, ૫૪૩,
	૫૪૭ ૫૫૨ ૫૫૭,	૫૪૬, ૫૬૮ ૫૭૪, ૫૮૭
	૫૭૮ ૫૮૦	[૧] સિદ્ધસેન દિવાક ૭૭,
સાલસા (નિકમાર્ગિન)	૩૫૧	૧૦૪, ૧૬૩, ૨૦૨, ૨૨૫,
નાટા	૧/૫ ૫૭૬ ૫૮૧	૨૪૮
નાહિનૃપ	૫૭૮ ૫૮૦	[૨] ,, સૂત્રિ ૩/૮
સિકેન્ શાલ	૨૩૭, ૨૩૬	[૩] , (નાણુક ગણુ)
સિથિનન	૧૫૦	૫૪૩, ૫૬૦
સિદ્ધ	૩૫૪	સિદ્ધાન્તરુચિ ઉ ૭/ ૨૩૭
સિદ્ધ-લટોકોટિ-ચૈત્ય	૫૪૦	મિદ્ધાયિકા-ભાનન ૨૨૫
સિદ્ધ મહાનિ	૧૧૫ ૧૧૬,	સિદ્ધિય ૬ ઉ ૨૪૦, [૨૫૬,
સિદ્ધિ	૧૫૪, ૧૫૭	૪૨૮ ૪૨૬
	૧૮૦, ૩૩૮	સિંધુપતિ ૨૫૬
સિદ્ધપાન મહાકવિ	૮૪, ૨૫૦,	સિરી ૧૦૭
	૩૫૫	

सिद्ध भवपति	४१७, ५४०	मुग्धसूरी	३३४
„ लट	५८८	मुग्धसूनि	४७५
सिद्धनिभनगण्डि	१५	मुनितानन्म 15	२३५
मीना (२)	७० १११, ३८८, ५००	मुवसा	३३३ ३४६
मीमधन ग्वाभी	१६, ५८७	मुज्जती आर् २० / २८१, ३१५	२२७
सीयक गे	३१	सूगयार्	१०७
सीढ	२३५	सोभु	३१६
सुभवाल प	३६०	सोभय	५४३
सुभसाग उ	३८७	सोभल	१०, २२७
सुगत	२०२	सोभमना १२१, २६०, ३५६	२५१
सुयिति गो	३१६	[१] मामय	५११
सुभयुनिजयगण्डि	४४६, ८५८	[२] , माय	५४८
सुधना गज	२०१ २०२	मामतिलकभूनि	३५८, ४१६
(अनतान्दिक भट्ट ६)			५३०
सुवर्मा	२०२	सोभनगण्डि (भूनि)	२३६
सुदका (गूढ)	१०७	सोभवर्भगण्डि	२७१, ५१३
सुदरी	२३३, ३३४, ३८४	सोभत्रलायार्	१३ / ८ २५२, ३५५
सुप्रलवेन	१५४	सोभभूर्ति गण्डि	४८८, ८६७
सुभतिकमल प	१६४	सोभश्री	३१६
सुभति गण्डि	१८७, ४८७, ८६६	सोभसिद्ध	२६१, ३१६
[१], सूनि	३३६	„	५४८ ५४७
[२] , (संज्ञगच्छीय)	५४२, ५८६	सोभसुद्ध	२३८, ३५१, ४२१
सुभतिविजय प	४४३		
सुभतिमाधुसूनि	५८२, ५८६		

સામાદિન ભટ્ટ	૩૯૬	ગ્વાળી (પ્રો)	૪૦૫
[૧] સોમેશ્વર કવિ	૧૦, ૭૭,	હનુમાન	૧૨૮
૧૧૪ ૨૫૧, ૨૮૪, ૨૯૧,		હમાઉ (હુમાયુ) પાતશાહ	૨૩૮
૩૫૬, ૪૦૩, ૫૧૩		હમીર (ગજનવિજય)	૧૪૪,
[૨] „ (સોમનાથ) તીર્થ			૧૪૫
૧૨ ૧૬, ૨૭૩, ૫૬૩,		હમીરદેવ	૨૩૫, ૩૧૭
૫૬૪		હમોવિદ્યાસ પ	૨૭, ૨૯, ૭૦,
મોલકી (ચૌહાણ) ૧૩૮, ૩૫૭,		૧૦૦, ૧૦૧, ૧૨૩, ૫૦૮	
૫૦૪		હનુમાન ગણિય	૨૪૦
સાલણુ કવિ	૪૮	હરપચદ	૪૫૮
માલિમાન નાવ	૪૫૨	હરિગુપ્તાચાર્ય	૨૨૬
મોટગા	૨૮૭, ૨૮૮	હરિદાસ કવિ	૪૪૧
સોહિય	૩૧	હરિપાલ	૫૬૬
સોલાગરદેવી	૧૫	[૧] હરિભદ્રસૂત્રિ (વિગ્હાક)	
સૌભાગ્યન દિ	૧૪૩	૪૭, ૧૧૦, ૧૧૨,	
સૌભાગ્યવિજય	૧૭૧	૧૧૫, ૧૮૬, ૧૯૨,	
સૌભાગ્યવર્ણસૂત્રિ	૪૨૧	૨૨૨, ૩૨૪, ૩૨૫,	
સ્ક દિલાચાર્ય	૩૫૦	૩૨૯, ૩૩૮ ૩૬૧,	
સ્ત ભન પ્રભુ (પાર્શ્વ) જિન	૫૨૮	૩૬૫, ૩૬૬, ૩૮૩	
	૫૮૭	૩૮૮, ૩૯૩ ૩૯૪,	
શ્રી નિર્વાણુ વાદ	૨૨૯	૩૯૮ ૪૮૪	
ચિત્રરદેવ	૫૪૦-૫૪૩	[૨] „ (કલિકાલ-ગૌતમ)	
ચૂલભદ્ર	૨૨૪, ૩૦૨, ૩૩૩,		૨૩૧
	૩૩૭	[૩] „ (ચ દ્રગરજીય)	
સ્વય ભૂ આદિજિન	૫૬૬	૮, ૮૫, ૧૨૯ ૧૩૨,	
સ્વર્ણપાલ	૫૭૯, ૫૮૧		૩૧૮

[૪] હાલિ મુનિ (વડગરબાય)	
૧૦૯, ૧૩૩ ૧૩૮,	
૨૦૯ ૨૧૫,	
૩૫૫	
હરિચંદ્ર સા	૫૪૦
હરિહર કરિ	૮૧૬
દર્શક ડો (જર્મન પ્રો)	૩૫૬
હર્મન યાગ્રાખી (ડો જર્મન પ્રો)	
૧૩૪, ૨૧૦ ૨૧૬,	
૩૬૮	
હર્ષપુરીયગર ૧૭૨૦, ૨૩, ૩૬	
૩૯, ૪૯, ૭૨ ૭૪,	
૧૨૪ ૧૨૯, ૨૨ /	
હર્ષવિજય ગણિ પ	૪૦૧
હર્ષવિમલ	૪૪૪
હાસલદે	૪૧૯ ૮૫૩
હિતવિજય પ	૪૫૪
હિંદુ	૫૨૦
હિંદુ-સુનાણુ	૨૩૮
હીરકુશલ કવિ	૨૫૨
હીન્વર્ધન	૪૭૫
હીરવિજય સૂત્રિ ૪૭, ૯૧ ૨૪૦,	
૩૪૧, ૩૫૯, ૪૨૬	
૪૨૮, ૪૩૧	
,, સૂત્ર	૧૫
હીગન દ શાસ્ત્રી	૪૫૩, ૪૫૯
ઐ ૪૩	

હીગવાલ પ ૨૨-૩૦, ૩૮, ૩૫,	
૬૯, ૮૧, ૮૯, ૯૪ ૧૦૨,	
૧૦૧, ૧૦૬, ૩૬૯, ૩૭૦,	
૩ / ૦, ૩૮૩, ૩૮૪, ૮૦૫,	
૮૦૬, ૫૨૪	
,, ગવળાદુ ૧૦૮	
હીરુન દ દીનાન ૪૪૭ ૪૫૦	
હુળડ	૩૩૮
હંમય દ ગણિ	૧૧૫
[૧] હંમય દ્રસનિ (મલધારી)	
૧૮૨૦, ૩૬, ૪૦ / ૧,	
૯૪ ૧૦૫, ૧૦૮, ૧૧૫,	
૧૨૧ ૧૨૪, ૧૨૯, ૨૦૮,	
૨૨૯, ૨૭૪, ૩૧૪, ૩૩૮,	
૪૬૦	
[૨] , (કલિકાલ-સર્વગ)	
૨ ૧૧, ૧૪, ૧૬, ૧૮,	
૭૩, ૧૬૦, ૧૯૬, ૨૨૯,	
૨૩૪, ૨૪૬-૨૭૧, ૨૭૩,	
૨ / ૦, ૨૯૭, ૩૦૦, ૩૧૪,	
૩૪૮, ૩૫૪, ૩૫૫, ૩૫૮,	
૩૮૮, ૪૦૯, ૪૧૧, / / ૬	
૪૯૨, ૫૨૭	
[૩] ,, (બૃહદગરબીય) ૮૩	
હંમપ્રલસૂત્રિ ૪૯૭	
હંમથ	૨૧૮

હમ જી સાહ	૪૪૨, ૪૭૦	[૧] હ મ વિજય	૩૬૮,
હમ વિજય કરિ	૨૭૮, ૨૮૦, ૪૨૭		૩૭૦, ૩૮૦, ૩૮૧, ૩૮૮
હમ શ્રી સાધી	૩૩૯		૩૯૧, ૩૯૩, ૪૮૮
હાર્નલ ડો	૨૪૫	[૨] ,, ૫	૪૫૫
હ સકીર્તિ	૨૩૭	હુએન મગ	૧૪૯, ૧૫૩, ૧૫૬,
હ સમત્તસૂત્રિ	૧૬૪		૧૮૧, ૧૮૬
હ સમજ સાહ	૪૫૩	હોદી	૧૫૬

મામાર્મ શ્રી વિનયનદ્ર જ્ઞાન મંદાર, વડોદરા

શુદ્ધિ-પત્રક

પૃષ્ઠ	પ ક્રિા	અસુદ્ધ	શુદ્ધ
૨૮	૯	રોવિયા	રોવિયા
„	૧૭	Out his	Out all his
૪૧	૧૨	Gujerat	Gujarat
„	૧૩	mention	Mention
„	૧૪	Khenjar	Khengar
„	„	Surashtra	Surashtra
„	૧૫	when	whom
૫૨	૨૧	સ્વમિની-	સ્વમની-
૬૩	૨૩	-નારિદ-	-નરિદ-
૬૭	૯	સર્વાસત્વ,	સર્વ સત્વ-
૭૫	૨૩	વપૈ કૃતા	વપૈ કૃત
૧૨૩	૧૧	આમડે	પામડે
૧૫૭	૨૩	પહુય	પહૂય-
૨૦૭	૨૨	મમન્ત	સમન્તત
૨૭૦	૨૦	દુરમેયસ-	દુર્મેયસ-
૨૭૩	૨૦	જયમિલ	જયસિંટને
૨૭૪	૧૫	લો	લોઈ
૩૧૨	૧૦	જપ-	જળ-
૩૬૩	૧૪	દક્ષિણ-	દક્ષિણ-
૪૦૫	૧૧	ચંપલ-	ચંપલ-
૮૪૦	૯	મૃત	મૃત
„	૧૭	કાર્યો	કાર્યો

૫૧૮	૪	૧૩૭૫	૧૩૭૧
૫૩૧	૨૦	-દસલ-	-દસલ-
૫૭૬	૧	-ધ૨	-ધ૨
૫૯૪	૧૭	શકાબદ	શકાબદ
૬૦૪	૮		૧૯૮૭
”	૧૧	૧૯૮૭	—
૬૧૧	૧૮	ભૂગુપ્ત૨,	ભૂગુપ્ત૨,
”	”	ભૂગુપ્ત૨	ભૂગુપ્ત૨
૬૨૪	૨૧, ૨૨	-દ૨	-દ૨

୪୧୮	୪	୧୩୭୫	୧୩୭୧
୪୩୧	୨୦	-ଦେ-ସା-ର-	-ଦେ-ମ-ର-
୪୭୯	୧	-ଧା	-ଧା
୪୯୪	୧୭	ଶାମାମ୍	ଶାକାମ୍
୫୦୪	୮		୧୯୮୭
,	୧୧	୧୯୮୭	—
୫୧୧	୧୮	ଭୂଗୁପ୍ତ,	ଭୂଗୁପ୍ତ,
,	,	ଭୂଗୁପ୍ତ	ଭୂଗୁପ୍ତ
୫୨୪	୨୧, ୨୨	-ଶା	-ଶା

